

15916

॥ॐ॥ अथ श्रीमन्माकण्ड्यमहापुराण प्रारम्भः ॥ॐ॥

भूमिका.

—०—

अथात्रभवताभगतान्तरस्थेन किञ्चिदवेदनाय नियोजितोह्यमुषैकयाभिसमया विविधविद्यालाभवतो भवतोभवतोषकरीमिमां मार्कण्डेयमहापुराणप्रस्तावनाम् । नाविदितमेतद्वो यद्वापुरान्ते परमकारुणिको भगवान्वादरायणः कालेयदोषप्रालेयुञ्जपरिशुष्यन्मधाविचारकमलमुकुलानां स्वल्पायुष्यव्याकुलानां द्विजकुलानामुपचिकीर्षया विगलितभेदं वेदमनेकथा व्यास्थत् ।

लक्षणप्रमाणार्थो सिद्धं वेदं को हि नामापलपितुं प्रभवति । स किमुपादेयवचनो भवति । धर्मब्रह्मणोरवगमो हि वेदादेव भवतीति निर्विवादम् । न हि तत्र प्रत्यक्षादिकं शङ्कितमप्यलम् । प्रत्यापादि चेदं गीमांसयोः । साङ्ख्यवेदाध्ययनस्यावश्यकतां द्विजानां को हि नाम विशेषवित्पत्याचक्षीत । यथा व्याकरणदीनामङ्गानां वेदा र्थावगातावुपकारकत्वमेवैवैव पुराणानामप्ययुगेस्तत्रतस्मर्यते ।

पुराणन्यायमीमांसाधर्मशास्त्राङ्गमिश्रिताः ॥ वेदाः स्थानानि विद्यानां धर्मस्य च चतुर्दशेति ।

इतिहासपुराणाभ्यां वेदं समुपबृहयेत् ॥ विभेत्यल्पश्रुताद्भेदो मामयं प्रतारिष्यतीति ।

इतिहासो भारतं रामायणं च । पुराणानि ब्रह्मादीन्यष्टादश । एकवचनं जात्यभिप्रायम् । यदिदं सृष्टिस्थितिप्रलयादिकं संक्षेपतो वेदेषु तत्पुराणेषु विस्तरतो ह-
श्यते । सर्गप्रतिसर्गादिसृष्टिपादकत्वं पुराणानामसाधारणं लक्षणम् । यतः—

सर्गश्च प्रतिसर्गश्च वंशो मन्वन्तराणि च । वंशानुचरितं चेति पुराणं पंचलक्षणमिति ।

महापुराणेधिकमप्यस्तीत्यन्यदेतत् ।

एवं च द्विजानामप्यत्राधिकार इति सिद्धं नः समीहितम् ।

किं च वेदानधिकारिणामपि श्रीशङ्खादीनामतिदीनानां गतिहीनानामुद्धिर्षयापि भगवांश्चतुर्दशविधास्थानकुशलः सत्यवतीसुतो व्यासो ब्रह्मादीनिपुराणानि प्रादुरवीभवत् । तानीमानि चाष्टादश पुराणानि ।

ब्राह्मं पाद्मं वैष्णवं च शैवं लैङ्गं सगारुडम् । नारदीयं भागवतमाग्नेयं स्कान्दसंब्रितम् ॥

भविष्यं ब्रह्मवैवर्तं मार्कण्डेयं स्वामनम् । वाराहमात्स्ये कौर्मं च ब्रह्माण्डाख्यमिति त्रिषद् ॥

नचास्तिकः कश्चित्पुत्रवसिष्ठो यं प्रति-अष्टादश पुराणानि कृत्वा सत्यवतीसुतः ॥ भारताख्यानमशिलं चके तदुपबृंहितमिति स्कान्दमात्स्यवचनम्, अष्टादश पुराणानि अष्टौ व्याकरणानि च । ज्ञात्वा सत्यवतीसुतश्चके भारतसंहितामिति भविष्यवचनम् । अष्टादशपुराणानां कर्ता सत्यवतीसुत इत्यादि चोदाहरणम् । तस्मात्कृतमनुत्पित्वाकाङ्क्षापूर्णेन ।

यद्यपि तत्र तत्र पुराणेषु कथानां परस्परं विरोधः परिदृश्यते, तथापि कल्पभेदादिना सुपरिहरः । नच जगज्जन्मादिहेतुया क्वचिद्विष्णुः क्वचिच्छिवः क्वचिद्ब्रह्मा क्वचिच्छक्तिः क्वचिच्च सूर्यादिदेवो वर्ण्यते व्यत्यस्ता च परमस्य सेव्यसेवकतेति मह्यम् विरोध आपद्यते इति वाच्यम् । तस्य च विचारसहन्वात् । अत्र विरोधो हि भेदोपजीवकः ॥ स च भेदो वास्तवोऽवास्तवो वेति विचार्यते । न तत्र प्रथमः सकलार्थैवश्रुतिव्याकोपात् । न द्वितीयः । स चोपाधिकृतो भवेत् ॥ उपाधिश्च प्रकृतेः किंच सोपि अनादिः सादिवैति विकल्पव्याहृतः । वस्तुतस्तु सर्वशक्तेः सच्चिदानन्दलक्षणस्य परमपुरुषस्येयं लीलेत्यन्यत्र विस्तरः ।

इदं च मार्कण्डेयमहापुराणं दत्तसहस्र्या श्लोकानां संकलितं परमेश्वरस्य परशुकेर्मां हास्यप्रतिपादकम् । अत्राष्टसप्ततिसममध्यायमारग्यैकनवतिसमाध्यायं यावन्नयो दशभिरध्यायैर्दुर्गासप्तशतीस्त्वोत्रं दरीर्क्षन्ति । सप्तशत्याष्टीकाः परःशताः सन्ति । तासु काश्चन मुद्रिताः समुल्लभन्ते । तत्र चेंयं शान्तनवीनाम्नी टीका मूलेन मह नां यावधि कापि मुद्रितेति विचार्यास्या गुणगिरिमाणमपि चित्ते परिकल्प्य तथा सहिता सप्तमती अत्र मुद्रिता चकास्ति तत्रेमावादिमौ श्लोकौ-

ब्रह्मा यस्यै हरिर्यस्यै रुद्रो यस्यै व्यधात्प्रमः ॥ नमस्तस्यै नमस्तस्यै नमस्तस्यै नमस्तस्यै नमो नमः ॥ १ ॥

अव्युत्पन्नसुखान्धकूपपतिता गावो मुनेः खिन्दते ताः प्रोद्धुर्महो यतध्वमभितः स्वस्वार्थवत्सोत्सुकाः ॥

सूत्रैः पाणिनिसंभृतैरतितरामाकृष्यमाणः पुनस्ता वः कामदुघा भवन्त्यपि तमःस्तोमद्विषः सत्विषः ॥ २ ॥

अस्याष्टीकायाः कर्ता परमवैयाकरणो राजाधिराजश्रीतोमरवंशमुकामणिरुद्रणात्मजनुश्रवर्ती शंतनुः । अस्य वैयाकरणत्वं टीकापर्यालोचनतः स्फुटीभवति । अथैतत्पुस्तकं बहुषु स्थलेषु मुद्रितमपि बहुशोधनाभावाद्नादरपात्रत्वदोषदूरीकरणाय पण्डितैः संशोध्य विततेन सूचपित्रेण संयोज्यदर्शनो तृतीयवारं मुद्रितमित्या कल्पनीयं विद्वद्भिः । प्रार्थयते च विपश्चितो यन्मानुषश्रेणुषीसुलभानि स्वलितानि क्षमध्वमुपयुज्जध्वं च संशोधनेनेत्येत्सकटयिता “श्रीवेङ्कटेश्वर” (स्वीम्) यन्त्रालयाध्यक्षः श्रीलक्ष्णदासालजः क्षेमराजः । आशास्ते चेदं गुणग्रहैः पण्डितप्रवैः पौराणिकैश्च साक्षात्परम्परापि भूयोभूय उपयुज्यतामिति शम् ।

लेखमराज-श्रीकृष्णदास “श्रीवेङ्कटेश्वर” मुद्रणालयाध्यक्ष-सुबई.

विज्ञापनम् ।

समुपजोषमद्य सम्मुद्ध्य प्रकाशयते माकेण्डेयभिधानं महापुराणम् । यदेतदविशिष्यायतनानाञ्जनानां समुद्दिधीषया निसर्गत एव करुणावरुणालयेन गृहीतनरवपुषा नारायणेनैव तत्रभवता कृष्णद्वैपायनेन सरससप्तपञ्चरचनावलीखिलसितमोजःप्रसादमाधुर्यादिनिखिलगुणगालकं न्यस्तललितपदलहरीलिलायितमथगौरववन्निसिलजगतासारभूतममृतायमानम् । अतएव श्रवणाञ्जलिपुटपेयं निर्मितमिति केषां सचेतसांनिरतिशयमानन्दं समबलोकनसमकालं नाधास्यतीति वक्तुं न पारयामः । न केवलमत्र रचनाचातुर्यमलङ्कारकौशलञ्च । किन्तुरसभावविशेषवचन्या भक्तिश्रवणायिततयाच मोक्षोपयोगिनीभगवतः प्रवृत्तिः । यैषानितरामाकर्षय्येधेतृजनस्वान्तम् । अत्रहरिश्चन्द्रोपाख्याने भुवनकोशवर्णने मन्वन्तरराजवंशादिवर्णनायाञ्च पाषाणस्यापि षड्चित्रैः करसानुवर्तिनी स्यात् । किं बहुना । श्रीदेवीमाहात्म्यमपि यस्यांशं शकत्वेन प्रतिभात्यत एवैतन्महापुराणेण्यभ्यर्हितमपित्यपि मन्यन्ते “मद्वयं चैव ब्रह्मयं वचतुष्टयम्” इत्यादिपुराणनामाद्यशरानुगणनायां मार्कण्डेयमत्स्यादिष्वष्टादशस्त्रेषु प्राथम्यमेतस्य प्रमाणमन्तःपुराणरसिकाः ।

अस्यावतारणा तु भारतसंशयशुब्धमनसो मुनिवच्यस्य श्रीमत्कृष्णद्वैपायनप्रियशिष्यस्य जैमिनेः सन्देहनिरासनार्थं तदत्र श्रोता स एव जैमिनिर्वकारश्च गुरुशापेन विहगालुतिभृता ऋषिकुमाराः वर्णिताश्चात्र महापुराणोपयोगिविषयादयः ।

तदेतदस्माभिर्मुम्बपुरवासिनस्सहृदयहृदाह्लादकस्य गुप्तपतेः श्रीलश्रित्विमराजश्रीकृष्णदासाह्वयस्य प्रार्थनाभिरावर्जितस्वान्तैरेतदीयम्मुद्रितममुद्रितञ्च पुस्तकजातमाकलय्यावधार्य च मूलतः पाठशुद्धिं साधारणमतिकदिदक्षुजनसौकर्यार्थं भारतभाषयाऽपि समनुवाद्य ग्राहकजनसौकर्यार्थं मृथकृपथकूलमात्रमनुवादमात्रमभयघटितञ्चेति त्रिप्रकारकमेतत्सर्वैव गुप्तवर्षेणमुद्रापितम् ॥ एतस्य सर्वाधिकारोऽप्यस्माभिरास्मै दत्त इति विदुङ्कुर्वन्तु सहृदयवर्ष्या इति शुभम् ।

पं० श्रीकन्हैयालालमिश्रस्य सुरादाबादमधिकवसतः ।

अथ मार्कण्डेयपुराणस्थविषयानुक्रमणिका ।

अध्यायः	विषयः	पत्रम्	अध्यायः	विषयः	पत्रम्	अध्यायः	विषयः	पत्रम्
१	आदौ मार्कण्डेयसमीपे जैमिनेर्भारतविषयकप्रश्नः, तं प्रति तदुत्तरप्रदान्प्रदेशप्रसङ्गेनमार्कण्डेयवचनप्रसः शापकथनम् ... १	६	वल्देवकृतब्रह्महत्यायाः कारणकथनम्	१७	स्य कर्मफलकथनम्	२०	तालकेतोर्विधश्च	२६
२	कन्धरविद्युद्भूयोर्युद्धवर्णनम्, चटकोत्पत्तिकथनञ्च ... २	७	विश्वामित्रोषोढरिश्वन्दस्य राज्याच्युतिः, द्रौपदेयविवरणञ्च	१९	वैश्यराजस्य स्वर्गगमनञ्च	२१	अश्वतरस्य तपश्चरणपुरःसरं मदालसाप्राप्तिः-कुवलय्याश्वस्य नागराजभवनगमनञ्च	२८
३	शमीकमुनिस्समीपे पिंगाक्षादिविहगानां शापकारणवर्णनम्, तेषां विन्ध्याचलप्राप्तिश्च ... ३	८	हरिश्वन्दोषोत्थानम्	२१	पतिब्रितामाहात्म्यम्, अनमूयावरलाभश्च	२२	कुवल्याश्वस्य पुनरश्वतरसुकाशान्मदालसालाभः	२९
४	विन्ध्याचलस्थपक्षिचतुष्टयानां समीपे गमनपूर्वकं जैमिनेः प्रश्नचतुष्टयकथनम्, तेषाञ्च तदुत्तरदानमिषेण तं प्रति चतुष्टूहवतारवर्णनम्	१३	९ आडिबकयुद्धप्रस्तावः	२४	दत्तात्रेयोत्पत्तिः	२३	मदालसापुत्रत्रयस्य तपश्चरणम्	३१
५	द्रौपद्याःस्वामिपक्षकत्वकारणम्, इन्द्रविक्रियाकथनञ्च	१४	१० पक्षिगणसकारो जैमिनेः प्राणिजन्यादिविषयकप्रश्नः, तेषामपि तदुत्तरदानमिषेण पितापुत्रसंवादकथनञ्च	२५	कार्त्तवीर्यार्जुनं प्रति गंगस्योपदेशकथनपूर्वकं दत्तात्रेयवृत्तान्तवर्णनम्	२३	मदालसाया बालोद्घातनम्	३२
		१५	११ पित्रसमीपे पुत्रस्य निषेकादिच्युत्तान्तवर्णनम्	२५	दत्तात्रेयस्य स्वर्गगमनप्रारम्भः	२४	मदालसा राजधर्मकथनम्	३३
		१७	१२ महारौरवादिनरकवृत्तान्तवर्णनम्	२५	स्वर्गगमनप्रारम्भः	२५	अलकं प्रति मदालसाया आश्रमचतुष्कर्मकर्मौदिकथनम्	३३
		१७	१३ वैश्यराजयमपुरुषसंवादः	२५	स्वर्गगमनप्रारम्भः	२६	बाहुल्येन गार्हस्थ्यधर्मिनोरूपणम्	३४
		१७	१४ वैश्यराजं प्रति यमपुरुषइन्द्रविक्रियाकथनञ्च	२५	स्वर्गगमनप्रारम्भः	२५	रूपणम्	३४

अध्यायः	विषयः	पत्रम्	अध्यायः	विषयः	पत्रम्	अध्यायः	विषयः	पत्रम्
८३ धूम्रलोचनवधः	...	११८	राज्यवर्द्धनवृत्तः	१६१	१२२ मातुः किमिच्छकधृते-	१०८ सूर्यवंशानुक्रमः	...	१६३
८४ चण्डमण्डवधः	...	१२१	१०९ पृथ्वीप्रालम्बनम्	...	१०९ मुसप्रदर्शनाङ्गीकारः	११०-१११-११२ नाभा-	...	१७१
८५ रक्तबीजवधः	...	१२४	गचरित्रम्	...	१२४ दानवहस्तादवीक्षितस्य	११०-१११-११२ नाभा-	...	१७२
८६ निशुम्भवधः	...	१३१	११३ भलन्दनवत्समीचरितम्	१६५	वैशालिनीपरिचरणम्	११०-१११-११२ नाभा-	...	१७२
८७ शुम्भवधः	...	१३५	११४-११५ खनित्रचरितम्	१६६	१२४ अवीक्षितेन वैशालिन्या	११०-१११-११२ नाभा-	...	१७२
८८ देव्याः स्तुतिः	...	१३८	११६ विविशचरितम्	१६८	विवाहः मरुतोत्पत्तिश्च	११०-१११-११२ नाभा-	...	१७३
८९ देवैर्यो देव्या वरदानम्	१४५	१४५	११७ खनीनेत्रचरितम्	...	१२५ पित्रे पौत्रसुखप्रदर्शन-	११०-१११-११२ नाभा-	...	१७३
९० तपसाराधिताया देव्याः	...	१४५	११८ कन्धमचरितम्	१६९	मवीक्षितस्य, मरुत्स्य	११०-१११-११२ नाभा-	...	१७३
सुरथैश्वर्ययोर्यथाभिल-	...	१४९	११९ अवीक्षितोत्पत्तिः, स्वय-	...	पितामहाद्वाज्यप्रप्तियश्च	११०-१११-११२ नाभा-	...	१७३
षितवरदानम्	...	१४९	स्मरे तत्कर्तृकं वैशा-	...	१२६-१२७-१२८ मरुत्त-	११०-१११-११२ नाभा-	...	१७३
९१ दक्षसावर्ण्यादिरौच्यान्तप-	...	१५२	लिनीहरणञ्च	...	चरितम्	११०-१११-११२ नाभा-	...	१७४
ञ्चमन्वतरकथनम् (९-१३) १५२	...	१५२	१२० राजभिद्युक्तेऽवीक्षितस्य	...	१२९ नरिष्यन्तचरितम्	११०-१११-११२ नाभा-	...	१७४
९२ रुचिं प्रति पितृणां गार्ह-	...	१५२	बन्धनम्	१७०	१३० दमचारितेसुमनास्वयवरः	११०-१११-११२ नाभा-	...	१७७
स्थोपदेशः	...	१५२	१२१ पितुर्वीक्षितस्योद्धरणम्;	...	१३१ नरिष्यन्तवधः	११०-१११-११२ नाभा-	...	१७८
९३ रुचिकृतः पितृस्तवः	...	५३	अवीक्षितस्य वैराग्यञ्च	...	१३२ वृषभद्वयार्थं दमप्रतिज्ञा	११०-१११-११२ नाभा-	...	१७८
९४ पिष्टृणां रुचये कन्यादानम्	१५४	१५४	...	...	१३३ वृषभद्वयः	११०-१११-११२ नाभा-	...	१७९
९५ रौच्यमनोरुत्पत्तिः	...	१५४	...	...	१३४ पुराणमाहात्म्यकीर्तनम्	११०-१११-११२ नाभा-	...	१७९
९६ भौत्यमन्वन्तरारम्भः (१४)	...	१५४	...	...	...	११०-१११-११२ नाभा-	...	१७९

इत्युक्तमपि का समाप्ता ।

अध्यायः	विषयः	पत्रम्
२७	नित्यनैमित्तिकादिश्राद्धकल्पः	३५ १
२८	पार्वणश्राद्धकल्पः	...
२९	श्राद्धकल्पः	...
३०	काम्यश्राद्धफलकथनम्	...
३१	सदाचारादिव्यवस्थानिरूपणम्	३८
३२	वर्षावर्ष्यादिनिरूपणम्	४०
३३	मदालसायाः पुत्रायांगुली- यकदानम्	...
३४	अलकस्यात्मविवेकः	...
३५	दत्तात्रेयालकयोर्वीकोवाक्यम्	४३
३६	योगाध्यायः	...
३७	योगसिद्धिः	...
३८	योगिचर्या	...
३९	ओङ्कारस्वरूपकथनम्	...
४०	अरिहकथनम्	...
४१	सुबाहुकाशिराजयोर्वीकोवाक्यम्	४७
४२	कौटुकिं प्रति मार्कण्डे- यस्य ब्रह्मोत्पत्तिवर्णनम्	४८
४३	कालनिरूपणम्; ब्रह्मपुः-	...

अध्यायः	विषयः	पत्रम्
प्रमाणञ्च	...	४९
४४	प्राकृतवैकृतसर्वावर्णनम्	५०
४५	बाहुल्येन देवादिसृष्टिकथनम्	५१
४६	मिथुनसृष्टिस्थानकल्प- नावर्णनञ्च	...
४७	यक्षानुशासनम्	...
४८	दोःसहस्रोत्पत्तिः	...
४९	रुद्रसर्गः	...
५०	स्वायम्भुवमन्वन्तरकथ- नम् (१)	...
५१	जम्बूद्वीपवर्णनम्	...
५२	भुवनकोशकथनप्रसङ्गेजम्बूद्वी- पान्तर्गतसण्डवर्णनम्	...
५३	गङ्गावतारः	...
५४	भारतवर्षविभागः	...
५५	कूर्मसंस्थानम्	...
५६	भद्राश्वदिवर्षवर्णनम्	...
५७	किम्पुरुषादिवर्षवर्णनम्	...

अध्यायः	विषयः	पत्रम्
५८	स्वारोचिषमन्वन्तरकथन- प्रारम्भः ब्राह्मणवृत्थिनी	...
५९	संवादः (२)	...
५९	ऋत्विक्कथिनीसामगमः	...
स्वारोचिर्जन्म स्वारोचिषा	...	...
मनोरमाया विवाहश्च	...	...
६१	स्वारोचिषा मनोरमासख्यो- र्विवाहः	...
६२	चक्रवाकीमृगयोः स्वरो- चिराधिक्षेपः	...
६३	स्वारोचिषोत्पत्तिः	...
६४	स्वारोचिषमन्वन्तरकथनम्	...
६५	निधिर्निर्णयः	...
६६	औत्तममन्वन्तरकथनप्रारम्भः	...
उत्तमस्य पत्नीपारित्यागः द्वि- जभार्यान्वेषणञ्च (३)	...	...
६७	द्विजभार्यायनम्	...
६८	ऋषिरात्रोर्वीकोवाक्यम्	...

अध्यायः	विषयः	पत्रम्
६९	राजमहिष्यायनम्	...
औत्तममनूत्पत्तिश्च ...	...	...
७०	औत्तममन्वन्तरकथनम्	...
७१	तामसमन्वन्तरकथनम् (४)	...
७२	रैवतमन्वन्तरकथनम् (५)	...
७३	चाक्षुषमन्वन्तरकथनम् (६)	...
७४	वैवस्वतमन्वन्तरकथनप्रारम्भः	...
वैवस्वतमनूत्पत्तिःभूर्यशातनञ्च (७)	...	...
७५	देवर्षिष्ठतं सूर्यस्तोत्रम् अ- श्विनीकुमारोत्पत्त्यादिश्च	...
७६	वैवस्वतमन्वन्तरकथनम्	...
७७	सातर्षिकमन्वन्तरकथना- रम्भः; तत्रऋष्यादिकथनम् (८)	...
७८	देवीमाहात्म्यारम्भोभयुकैटभवधः	...
७९	महिषासुरसैन्यवधः	...
८०	महिषासुरवधः	...
८१	शकादिकृतदेवीस्तुतिः	...
८२	देवीद्वैतयोः संवादः	...

श्रीगणेशाय नमः ॥ श्रीमद्भेदोद्देशाय नमः ॥ अथ मार्कण्डेयमहापुराणप्रारंभः ॥ ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ यद्योगिभिर्भवभयार्तिवि
 नाशयोगमासाद्यं वदितमतीव विविक्षितैः ॥ तद्गुणतुहारीपादसरोजयुग्ममाविर्भवत्कमविलिखितभूसुखैः ॥ १ ॥ पायात्सवः सकलकल्मषभेद
 दक्षः शीरोद्विक्लिफणिभोगनिविष्टमूर्तिः ॥ श्वासावधृतसलिलोत्कणिककरालः सिन्धुः प्रवृत्त्यमिवस्यकरोति संगत ॥ २ ॥ नारायणं नमस्कृत्य
 नरैश्चैव नरोत्तमम् ॥ देवीं सरस्वतीं व्यासं ततो जयमुदीरयेत् ॥ ३ ॥ तूतपः स्वाध्यायनिरतं मार्कण्डेयं महासुनिम् ॥ व्यासशिष्यो महातेजसिभिः पर्य
 पृच्छत ॥ १ ॥ भगवन्भारताख्यानं व्यासेनोक्तं महात्मना ॥ पूर्णमस्तमलैः सुभ्रैर्नानाशास्त्रसमुच्चैः ॥ २ ॥ जातिशुद्धिसमायुक्तं साधुशब्दोपशोभि
 तम् ॥ पूर्वपक्षोक्तिसिद्धान्तपरिनिष्ठासमन्वितम् ॥ ३ ॥ त्रिदशानां यथाविष्णुर्द्विपदाब्राह्मणो यथा ॥ भूषणानां च सर्वेषां यथा वृद्धामणिवरः ॥ ४ ॥
 यथायुधानां कुलिशमिन्द्रयाणां यथामनः ॥ तथेह सर्वशास्त्राणां महाभागतस्तुतमम् ॥ ५ ॥ अत्रार्थश्रवधर्मश्च कामो मोक्षश्च वर्ण्यते ॥ परस्परानुबन्धा
 श्वासानुबन्धाश्च ते पृथक् ॥ ६ ॥ धर्मशास्त्रमिदं श्रेष्ठमर्थशास्त्रमिदं परम् ॥ कामशास्त्रमिदं चाश्रमशास्त्रं तथोत्तमम् ॥ ७ ॥ चतुराश्रमधर्माणामाचा
 रस्थितिसाधनम् ॥ प्रोक्तमेतन्महाभागवेदव्यासेनधीमता ॥ ८ ॥ तथा तात कृतं ह्येतद्व्यासेनोदारकर्मणा ॥ यथाव्यासं महाशास्त्रविरोधैर्नाभिभूय
 ते ॥ ९ ॥ व्यासवाक्यजलौघेन कुतर्कतरुहारिणा ॥ वेदशैलवतीणेन नीरजस्कामहीकृता ॥ १० ॥ कलशब्दमहाहंसं महाख्यानपराम्बुजम् ॥
 कथाविस्तीर्णसलिलं कर्णविदं महाह्रदम् ॥ ११ ॥ तद्विदं भारताख्यानं बह्वर्थश्रुतिविस्तरम् ॥ तत्त्वतो ज्ञातुकामो हं भगवंस्त्वामुपस्थितः ॥ १२ ॥
 कस्मान्मानुषतां प्राप्सोनिगुणोऽपि जनार्दनः ॥ वासुदेवो जगत्सूतिस्थितिं संयमकारणम् ॥ १३ ॥ कस्माच्च पाण्डुनाणामेकासाद्रुपदात्मजा ॥ पञ्चा
 नामहिषीकृष्णाह्वानः संशयो महात् ॥ १४ ॥ भेषजब्रह्महत्याया बलदेवो महाबलः ॥ तीर्थयात्राप्रसंगेन कस्माच्च केहलयुधः ॥ १५ ॥ कथंचद्वीप
 देयास्तेऽकृतदारामहास्थाः ॥ पाण्डुनाथमहात्मानो वधमापुरनाथवत् ॥ १६ ॥ एतत्सर्वविस्तरशोमख्यातुमिहार्हसि ॥ भवन्तो मूढबुद्धीनामव
 बोधकराः सदा ॥ १७ ॥ इति तस्य वचः श्रुत्वा मार्कण्डेयो महासुनिः ॥ दशाष्टदोषरहितो बलुंसमुपचक्रमे ॥ १८ ॥ ॥ मार्कण्डेय उवाच ॥ क्रिया
 कालोऽयमस्माकं संभ्रामो सुनिस्तम ॥ विस्तरे चापि वक्तव्येनैष कालः प्रशस्यते ॥ १९ ॥ ये तु वक्ष्यन्ति वक्ष्येऽद्य तानहजैमिनेतव ॥ तथा च नष्टसन्देहत्वां
 कारिष्यन्ति पशिनः ॥ २० ॥ पिङ्गशिक्षविबोधश्च सुपुत्रः सुमुखस्तथा ॥ द्रोणपुत्रः खगश्चेष्टास्त्वच्चाः शान्निचिन्तकाः ॥ २१ ॥ वेदशास्त्रार्थविद्वाने
 येषामव्याहतामतिः ॥ विध्यकन्दरमध्यस्थास्तानुपास्य च पृच्छ च ॥ २२ ॥ एवमुक्तस्तदा तेन मार्कण्डेयेन धीमता ॥ प्रत्युवाचर्षिशाहूले विस्मयोत्फुल्ल

लोचनः ॥ २३ ॥ जैमिनिरुवाच ॥ अत्यद्भुतमिदं ब्रह्मन् ॥ यत्पक्षिणस्ते विज्ञानमापुरत्यन्तदुर्लभम् ॥ २४ ॥ तिर्यग्योन्यां यदि
भवस्तेषां ज्ञानं कुतोऽभवत् ॥ कथंचद्रोणतनयाः प्रोच्यन्ते ते पताञ्जलः ॥ २५ ॥ कश्चद्रोणः प्रिविष्यतो यस्य पुत्रचतुष्टयम् ॥ जातंगुणवतां तेषां धर्मं
ज्ञानमहात्मनाम् ॥ २६ ॥ मार्कण्डेय उवाच ॥ शृणुष्व अविहितो भूत्वा यद्भूतं तं नन्दनेपुरा ॥ शक्रस्याप्सरसांचैव नारदस्य च संगमे ॥ २७ ॥ नारदेन
नन्दनेऽपश्यन्तुश्च लीगणमध्यगम् ॥ शक्रं सुराधिराजानं तं सुखासक्तलोचनम् ॥ २८ ॥ स तेन ष्वरिष्ठेन हृष्टमात्रं शचीपतिः ॥ समुत्तस्थौ स्वकंचास्मै
ददावासनमादरात् ॥ २९ ॥ तं दृष्ट्वा बलवृत्रघ्नमुत्थितं त्रिदशाङ्गनाः ॥ प्रणेमुस्ताश्च देवाषीं विनयावन्ताः स्थिताः ॥ ३० ॥ ताभिरभ्यर्चितः सोऽथ उप
विष्टश्क्रतौ ॥ यथा हृष्टतसभाषः कथाश्चक्रे मनोरमाः ॥ ततः कथान्तरे शक्रस्तमुवाच महामुनिम् ॥ ३१ ॥ शक्र उवाच ॥ देवाज्ञानं त्यतासासां
तवयाभिमते तैव ॥ ३२ ॥ रम्भावाकर्कशावाथर्षथथतिलोत्तमा ॥ घृताचीमेनकावापियत्राभवतो रुचिः ॥ ३३ ॥ एतच्छ्रुत्वा द्विजश्रेष्ठो वाचं
शक्रस्य नारदः ॥ विचिन्त्याप्सरसः प्राह विनयावन्ताः स्थिताः ॥ ३४ ॥ युष्माकमिह सर्वासं ह्रूपादायुगुणाधिकम् ॥ आत्मानं मन्यते या तु साह
त्यतुममाश्रतः ॥ ३५ ॥ गुणरूपविहीनायाः सिद्धिर्नास्ति न्यनास्ति वै ॥ चर्षधिष्ठानवद्वृत्यं नृत्यमन्यद्भिडम्बनम् ॥ ३६ ॥ मार्कण्डेय उवाच ॥ तद्वा
क्यसमकालंचकैकस्तानतास्ततः ॥ अहंगुणाधिकानं त्वं न त्वंचान्या ब्रवीद्विदम् ॥ ३७ ॥ तासां संग्रममालोक्य भगवान्याकशासनः ॥ पृच्छयतो
मुनिरित्याहवक्तायां वोगुणाधिकाम् ॥ ३८ ॥ शक्रच्छ्रुत्वा तु याताभिः पृष्टस्ताभिः स नारदः ॥ प्रोवाच यत्तदा वाक्यं जैमिने तं त्रिबोधमे ॥ ३९ ॥ तप
स्यंतं गेन्द्रस्यंथावः क्षीभयते बलात् ॥ दुर्वाससमुनिश्रेष्ठं तां वो मन्ये गुणाधिकाम् ॥ ४० ॥ मार्कण्डेय उवाच ॥ तस्य तद्भचनं श्रुत्वा स विपितकन्ध
राः ॥ अशक्नोत् तदस्माकमिति तश्चक्रिरे कथाः ॥ ४१ ॥ तत्राप्सरारवपुर्नाममुनिक्षोभणगर्विता ॥ प्रभुवाचानुयास्यामियत्रासौ संस्थितो मुनिः ॥
॥ ४२ ॥ अद्य तं देह्यन्तारं प्रभुक्तोन्द्रियवाजिनम् ॥ स्मरशस्त्रगलद्भ्रंशकरिष्यामि कुसाराथिम् ॥ ४३ ॥ ब्रह्मजानदनीवापियदिवानीललोहितः ॥
तमप्यङ्गकारिष्यामि कम्बाणक्षतान्तरम् ॥ ४४ ॥ इत्युक्त्वा प्रजगामाथ प्रालेयाद्द्विषुस्तदा ॥ मुनेस्तपःप्रभावेण प्रशान्तं श्वापदाश्रमम् ॥ ४५ ॥
सांस्फुक्को किल माधुर्ययत्रास्ते समहामुनिः ॥ क्रोशमात्रं स्थिता तस्माद्गायतवराप्सराः ॥ ४६ ॥ तद्भूतध्वनिमकर्ण्य मुनिर्विस्मितमानसः ॥
जगाम तत्र यत्रास्ते सा बालारुचिरानना ॥ ४७ ॥ तां दृष्ट्वा चारुसर्वाङ्गैः सुनिःस्तस्य मानसम् ॥ क्षोभणायां तां ज्ञात्वा कोपाभ्रममन्वितः ॥ ४८ ॥
उवाचे दंतो वाक्यं महर्षिस्तां महातपाः ॥ ४९ ॥ यस्माद्दुःखार्जितस्य हतपसो विप्रकारणात् ॥ आगतसि मदेन्मते मम दुःखाय खेचारे ॥ ५० ॥

तस्मात्सुपर्णगोत्रेत्वंमक्रोधकलुषीकृता ॥ जन्मप्राप्त्यसिद्धुभ्रह्मेयावद्दर्शनिषोडश ॥ ५१ ॥ निजरूपपरित्यज्यपक्षिणीरूपधारिणी ॥ चत्वारस्ते
चतनयाजनिष्यन्तेऽधमाप्सराः ॥ ५२ ॥ अप्राप्यतेषुचप्रीतिशस्त्रपूतापुनर्दिवि ॥ वासमाप्स्यसिवक्तव्यंनोत्तरेतेकथंचन ॥ ५३ ॥ इतिवचनमस
ह्युकोपसंस्कृदश्चिश्चलकलवलयांतांमानिनींश्रावयित्वा ॥ तरलतरतरङ्गांपरित्यज्यविप्रःप्रथितगुणगणौवांसंप्रयातःखगद्गाम् ॥ ५४ ॥ इति
श्रीमार्कण्डेयमहापुराणेषुशापकथनंनमप्रथमोऽध्यायः ॥ १ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ आरिष्टनेमिपुत्रोऽभूद्रुडोनामपक्षिराट् ॥ गरुडस्याभवपुत्रः
सम्पातिरितिश्चुतः ॥ १ ॥ तस्याप्यासीत्सुतःशूरःसुणशर्वोवायुविक्रमः ॥ सुपार्श्वतनयःकुन्तिःकुन्तिपुत्रःप्रलोलुपः ॥ २ ॥ तस्यापितनयावा
स्तांकाङ्कःक्रन्धरणवच ॥ ३ ॥ काङ्कःकैलासशिखरेविद्युद्गृपेतिविश्रुतम् ॥ ददर्शांभुजपत्राक्षराक्षसंधनदानुगम् ॥ ४ ॥ आपानासक्तममलस्रमदामा
म्बरधारिणम् ॥ भार्यासहायमासीनंशिलापट्टेऽमलेशुभे ॥ ५ ॥ तदृष्टमात्रं कङ्केनरक्षःक्रोधसमान्वितम् ॥ प्रोवाचकस्मादायातस्त्वमितोह्यण्डजा
धम ॥ ६ ॥ स्त्रीसन्निकर्षेतिष्ठन्तंकस्मान्मासुपसर्पसि ॥ नैषधर्मःसुबुद्धीनांमिथोनिष्पाद्यवस्तुषु ॥ ७ ॥ कङ्कुडवाच ॥ साधारणोऽयंशैलेन्द्रोद्यथ
त्वतथामम ॥ अन्येषांचैवजन्तूनांममताभवतोऽत्रका ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ८ ॥ बुवाणमित्यंखड्गेनकङ्कचिच्छेदराक्षसः ॥ क्षरक्षतजर्बीभस्सं
विरजुरन्तमेवतनम् ॥ ९ ॥ कङ्कंविनिहतंशुत्वाक्रन्धरःक्रोधमूर्च्छितः ॥ विद्युद्गृपवधायाशुमनश्चक्रेण्डजेश्वरः ॥ १० ॥ सगत्वाशैलशिखरकङ्को
यत्रहतःस्थितः ॥ तस्यसंकलनंचक्रेऽत्रतुज्येष्ठस्यखेवरः ॥ कोपामर्षविवृताक्षोनागेन्द्रइवनिःश्वसन् ॥ ११ ॥ जगामाथसयत्रास्तेऽत्रातृहतस्य
राक्षसः ॥ पक्षवतेनमहताचालयन्भूधरान्वरान् ॥ १२ ॥ वेगात्पयोदजालनिविक्षिपन्क्षतजेक्षणः ॥ क्षणात्क्षयितशङ्खःसपक्षाभ्यांक्रान्तभूधरः ॥
॥ १३ ॥ पानासक्तमर्तितत्रतंद्दर्शनिशाचरम् ॥ आताम्रवक्रनयनंहेमपर्यङ्कमाश्रितम् ॥ १४ ॥ स्रग्दामाग्रूरतिशिखहरिचन्दनभूषितम् ॥ केतकी
पत्रगर्भभैतैर्वोरतराननम् ॥ १५ ॥ वामोरुमाश्रितांचास्यददर्शायतलोचनम् ॥ पत्नीमदनिकानामपुंस्कोकिलकलस्वानाम् ॥ १६ ॥ ततोरौषप
रीतात्माक्रन्धरःकन्दरस्थितम् ॥ तसुवाचसुदृष्टान्मन्त्रेहियुध्यस्ववैभया ॥ १७ ॥ यस्माज्येष्ठोममममत्राताविश्रब्धोघातितस्त्वया ॥ तस्मात्त्वांम
द्वंसंस्कनयिष्येयमसादनम् ॥ १८ ॥ विश्वस्तवातिनांलोकायेचस्त्रीबालघातिनाम् ॥ यास्यसेनिरयान्सर्वस्तांस्त्वमद्यमयाहतः ॥ १९ ॥ मार्कण्डे
यउवाच ॥ इत्येवंपतगेन्द्रेणप्रोक्तंस्त्रीसन्निधौतदा ॥ रक्षःक्रोधसमाविष्टप्रत्यभाषतपक्षिणम् ॥ २० ॥ यदितेनिहतोऽत्रातौरुषंतद्विदर्शितम् ॥
त्वामप्यद्यहनिष्येहंखड्गेनानेनखेचर ॥ २१ ॥ तिष्ठक्षणंनत्रजीवन्पतगाधमयास्थसि ॥ इत्युक्त्वाञ्जनपुञ्जाभंविमलंखड्गमाददे ॥ २२ ॥ ततःपत

गराजस्यश्याधिपभटस्यच ॥ बभूवुद्धमलुलथगारुडशक्रयोः ॥ २३ ॥ ततःसराक्षसःक्रोधात्त्वद्गमाविध्यवेगवत् ॥ चिक्षेपपतगेन्द्रानिर्वाणा
ङ्गारवर्षसम् ॥ २४ ॥ पतगेन्द्रश्चतखड्गकिञ्चिदुत्खुत्स्यभूतलात् ॥ वक्रेणजग्राहतदारुडःपन्नगंयथा ॥ २५ ॥ वक्रपादतलैर्मङ्गत्वाचक्रेक्षोभमथा
पट्टजः ॥ तस्मिन्भग्नेततःखड्गबाहुयुद्धमवर्तत ॥ २६ ॥ ततःपतगराजेनवक्षस्याक्रभ्यराक्षसः ॥ हस्तपादकरैरातुशिरसाचवियोजितः ॥ २७ ॥
तस्मिन्विनहेतसाल्हीखगंशरणमभ्यगात् ॥ किञ्चित्सञ्जातसन्त्रासाप्राहभार्याभवामिते ॥ २८ ॥ तामादायखगथ्रेष्टुःस्वकंघृहमगात्पुनः ॥ गत्वा
सनिष्कृतिंभ्रातुर्विद्युद्गुपनिपातनात् ॥ २९ ॥ कन्धरस्यचसवेश्मप्राप्येच्छारूपधारिणी ॥ मेनकातनयासुभ्रूसौपर्णरूपमाददे ॥ ३० ॥ तस्यांसज
नयामासताक्षीनामसुततदा ॥ मुनिशापाग्निविष्णुवपुमस्परसंवारम् ॥ तस्यानामतदाचक्रेताक्षीमितिर्विहंगमः ॥ ३१ ॥ मन्दपालसुताश्वासश्च
त्वारोऽमितबुद्धयः ॥ जरितारिप्रभृतयोद्रोणान्ताद्भिजसत्तमाः ॥ ३२ ॥ तेषांजघन्योधर्मत्सिमावेदेवांगपारगः ॥ उपयेमेसतांताक्षींकन्धरातुमतेस्तु
भाम् ॥ ३३ ॥ कस्यचित्त्वथकालस्यताक्षीगर्भमवापह ॥ सप्तपक्षाहितेगर्भेकुरुक्षेत्रंजगामसा ॥ ३४ ॥ कुरुपाण्डवयोशुद्धैवर्तमानेसुदारुणे ॥
भाविताञ्चैवकार्यस्यरथमध्येविवेशसा ॥ ३५ ॥ तत्रापश्यतयुद्धंसासर्वेषांपृथिवीक्षिताम् ॥ शरशक्तयृष्टिभिर्मियथादेवासुरंरणम् ॥ ३६ ॥ तत्रा
पश्यत्तदायुद्धंभगदत्तकिरीटिनोः ॥ निरंतरंशरैरासीदाकाशंशलभैरिव ॥ ३७ ॥ पार्थकोदण्डनिस्तुक्तमासन्नमतविवेगवत् ॥ तस्याभङ्गमहिश्याभंत्वचं
चिच्छेदजाठरीम् ॥ ३८ ॥ भिन्नेकोष्टेशशाङ्काभंभूमावण्डचतुष्टयम् ॥ आयुषःसावशेषत्वात्तूलाशाविवापतत् ॥ ३९ ॥ तत्पातसमकालंचसुप्रती
काद्भ्रजोत्तमात् ॥ पपातमहतीघण्टाबाणसंछिन्नबन्धना ॥ ४० ॥ संसंसन्तान्त्राहातुनिर्भिन्नघर्णीतला ॥ छादयन्तीखमण्डानिस्थितानिधिशि
तोपरि ॥ ४१ ॥ हतेचतस्मिन्मूपातौभगदत्तेश्वरे ॥ बहूयहान्यभूदुद्धंकरुपाण्डवसैन्ययोः ॥ ४२ ॥ वृत्तेयुद्धेधर्मपुत्रेणोशान्तनवान्तिन्तक्रम् ॥
भीष्मस्यगदतोशेषाञ्श्रेतुंघमान्महात्मनः ॥ ४३ ॥ घण्टागतानितिष्ठन्त्यत्राण्डानिद्विजोत्तम ॥ आजगामतमुद्देशमीकोनामसंयमी ॥ ४४ ॥
सतत्रशब्दमशृणोच्चिकुचीतिवाशताम् ॥ बाल्यादस्फुटवाक्यानांविद्वानेऽपिप्रेसति ॥ ४५ ॥ अथर्षिःशिष्यसहितोघण्टासुत्पाट्यविस्मितः ॥
अमातृपितृपक्षाणिशिलुकानिदर्शह ॥ ४६ ॥ तानितत्रतथाभूमौशमीकोभगवान्मुनिः ॥ दृष्ट्वासविस्मयाविष्टःप्रोवाचातुगतान्द्विजान् ॥ ४७ ॥
सस्युत्तंद्भिजात्र्येणकुक्करोशनसास्वयम् ॥ पलायनपदंद्वादैन्यसैन्यंमुरादितम् ॥ ४८ ॥ नगन्त्व्यंनिर्वतंध्वंक्रस्माद्भ्रजतकातराः ॥ उत्सृज्यशौ
र्च्ययशसीक्किगतानमरिष्यथ ॥ ४९ ॥ नश्यतोयुध्यतोवापितावद्भवतिजीवितम् ॥ यावद्धतासृजत्पूर्वनयावन्मनसेस्मितम् ॥ ५० ॥ एकेत्रियन्ते

स्वर्गहपलयन्तोऽपरंजनाः ॥ भुञ्जन्तोऽन्नं तैवापः पिबन्तोऽनिधनंगताः ॥ ५१ ॥ विलासिनस्तथैवान्यकामयानानिरामयाः ॥ अविक्षतांगाः शस्त्रै
 श्चप्रतराजवशंगताः ॥ ५२ ॥ अन्येतपस्यभिरतानीताः प्रेतनृपाणैः ॥ योगाभ्यासेरताश्चान्येनैवप्रापुरमृत्युताम् ॥ ५३ ॥ शम्बरायपुराक्षित्वं ब्रह्म
 लिशपाणिना ॥ हृदयेऽभिहतस्तेन तथापि नमृतोसुरः ॥ ५४ ॥ तेनैवखलुवज्रेण तेनैवन्द्रेणदानवाः ॥ प्रातेकालेहतादेत्यास्तक्षणाभिधन
 गताः ॥ ५५ ॥ विदित्वैवं संज्ञासः कर्तव्यो विनिवर्तत ॥ ततो निवृत्तास्तैदेत्यास्त्यक्त्वा मरणजंभयम् ॥ ५६ ॥ इतिशुक्रवचः सत्यं कृतमेभिः खगो
 त्तमैः ॥ श्रेयुद्धेऽपिनसंप्राप्ताः पञ्चत्वमतिमानुषे ॥ ५७ ॥ क्वाण्डानां पतनं विप्राः क्वघटापतनंसमम् ॥ क्वचर्मांसवसारकैर्भूमैरास्तरणक्रिया ॥ ५८ ॥
 तेकेसेसर्वथाविप्रनैतेसामान्यपक्षिणः ॥ दैवानुकूलतालोके महाभाग्यप्रदर्शिनी ॥ ५९ ॥ एषुक्त्वासतान्चीक्ष्यपुनर्वचनमब्रवीत् ॥ निवर्तताश्रमं
 यातगृहीत्वापक्षिबालकान् ॥ ६० ॥ मार्जारानुभयं न्नैपामंडजजन्मनाम् ॥ श्येनतोनकुलाद्वापिस्थायतांतत्रपक्षिणः ॥ ६१ ॥ द्विजाः किंवा
 तियत्नेनमार्थन्ते कर्मभिः स्वकैः ॥ रक्ष्यंते चाखिलाजीवायथैतेपक्षिबालकाः ॥ ६२ ॥ तथापियत्नः कर्तव्यो नरैः सर्वेषु कर्मसु ॥ कुर्वन्पुरुषकारतुवाच्य
 तांयातिनोसताम् ॥ ६३ ॥ इतिशुनिवरचोदितास्तस्तेस्तुनिनयाः परिगृह्यपक्षिणस्तान् ॥ तरुविटपसमाश्रितालिसंधयथुरथतापसरम्यमाश्रमं
 स्वम् ॥ ६४ ॥ सचापिवन्यमनसाभिकामितंप्रगृह्यमूलंकुसुमं फलंकुशान् ॥ चकारचक्राधुधरुद्रवधसंसुद्रेवैवस्वतजातवेदसाम् ॥ ६५ ॥ अपां
 पतेर्गीष्पतिवित्तरक्षिणोः समीरणस्यापितथाद्विजोत्तमः ॥ धातुर्विधातुस्त्वथैश्वदेविकाः श्रुतिप्रयुक्ताविधास्तुसत्क्रियाः ॥ ६६ ॥ इति श्रीमार्क
 ण्डेयमहापुराणे चटकोत्पत्तिकथनंनामद्वितीयोऽध्यायः ॥ २ ॥ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ अहन्यहनिविप्रैर्द्रसतेषामुनि सत्पत्नाः ॥ चकाराहार
 पयसा तथाशुभ्याचपोषणम् ॥ १ ॥ मासमात्रेण जग्मुस्तेभानोः स्यंदनवनत्सर्नि ॥ कौतूहलविलोकैर्दृष्ट्वा मुनि कुमार्कैः ॥ २ ॥ दृष्ट्वा महीसंग
 रांसाम्भोनिधिसिद्धिराम् ॥ रथचक्रप्रमाणं तेषु नराश्रममागताः ॥ ३ ॥ श्रमच्छांतांतरात्मानो महात्मानो वियोजिजाः ॥ ज्ञानंचप्रकटीभूतं तत्र तेषां
 प्रभावतः ॥ ४ ॥ ऋषेः शिष्यानुकम्पार्थवदतो धर्मनिश्चयम् ॥ कृत्वा प्रदक्षिणं सर्वे चरणाभ्यवादाय न् ॥ ५ ॥ उभ्रुश्चरणाद्धोरान्मोक्षिताः स्पस्त्वया
 मुने ॥ आवासभक्ष्यपयसां त्वं नो दातापिता गुरुः ॥ ६ ॥ गर्भस्थानां मृतामातापित्रान्वापिपालिताः ॥ त्वयानोजीवि तं दत्तं शिशवो ये न रक्षिताः ॥ ७ ॥
 क्षितावक्षते जास्त्वंकुमीणां मिवशुभ्यताम् ॥ गजघटांसुत्पाब्धकृतवान्दुःखरचनम् ॥ ८ ॥ कथं वद्धेयुर्बलाः वस्थान्द्रक्ष्याम्यहंकदा ॥ कदाभूमेर्दुमं
 प्राप्तान्द्रक्ष्येभृशं तरंगान् ॥ ९ ॥ कदाभूमेसहजाकार्तिः पाशुनानाशमेभ्यति ॥ एषापक्षानिलोत्थेन मत्समीपविचारिणाम् ॥ १० ॥ इति चिन्तयता

तातभवताप्रतिपालिताः ॥ तेसांप्रतप्रवृद्धाःस्मःप्रवृद्धाःकरवामकिम्ना ॥ ११ ॥ इत्यर्षिर्वचनंतेषांश्रुत्वासंस्कारवत्स्तुष्टम् ॥ शिष्यैःपरिवृतःसर्वैःसहपुत्रेण
 शृङ्गणा ॥ १२ ॥ कौतूहलपरोधृत्वारोमांचपदसंश्रुतः ॥ उवाचतत्त्वतोद्भूतप्रवृत्तेःकारणंगिरः ॥ १३ ॥ कस्य शापादियंप्राप्ताभवाद्भिर्विक्रियापरा ॥
 रूपस्यवचसश्चैवतन्मेकुमिहाहंथ ॥ १४ ॥ पक्षिणञ्जुः ॥ विपुलस्वानितिख्यातः प्राणासिन्धुनिसत्तमः ॥ तस्यपुत्रद्वयंजज्ञेऽकुक्कपस्तुतुरुस्तथा ॥
 ॥ १५ ॥ सुकृषस्यवयंपुत्राश्चत्वारःसंयतात्मनः ॥ तस्यर्षेर्विनयाचारभक्तिनम्राःसदैवहि ॥ १६ ॥ तपश्चरणशक्तस्यशास्यमानोन्द्रियस्यच ॥
 यथाभिमतस्माभिस्तदातस्योपापादितम् ॥ १७ ॥ समिपुष्पादिकंसर्वयज्ञैर्भ्यवहारिकम् ॥ एवतत्राथवसतांतस्यास्माकंचकवानने ॥ १८ ॥
 आजगाममहाधर्माभग्नपक्षोजरान्वितः ॥ आताम्रनेत्रःऋत्वात्मापक्षीधृत्वासुरेश्वरः ॥ १९ ॥ सत्यशौचक्षमाचारमतीवोदारमानसम् ॥ जिज्ञा
 सुस्तष्टिप्रैष्टमभच्छापभवायच ॥ २० ॥ पश्युवाच ॥ द्विजेंद्रमाधुधाविष्टपरित्रातुमिहाहंसि ॥ भक्षणार्थीमहाभागगतिर्भवममातुला ॥ २१ ॥
 विध्यस्यशिशवरेतिष्ठन्पत्रिपत्रेतिनवै ॥ पतितोऽस्मिमहाभागश्चसनेनातिरंसा ॥ २२ ॥ सोहमोहसमाविष्टोभूमौसप्ताहमस्मृतिः ॥ स्थितस्तत्रा
 ष्टमेनह्लाचेतनाप्राप्तवानहम् ॥ २३ ॥ प्राप्तचेताःशुधाविष्टोभवंतंशरणगतः ॥ भक्ष्यार्थीविगतानदेदूयमानेनचेतसा ॥ २४ ॥ तत्कुरुष्वामलमते
 मत्त्राणायचलंमतिम् ॥ प्रयच्छभक्ष्यविप्रर्षेप्राणयात्राक्षममम् ॥ २५ ॥ यएवमुक्तःप्रोवाचतर्मिंद्रपक्षिर्हूपिणम् ॥ प्राणसन्धारणार्थयदास्येम
 क्ष्यंतंवेप्सितम् ॥ २६ ॥ इत्युक्त्वापुनरप्येनमपृच्छत्सद्विजोत्तमः ॥ आहारःकस्तवार्थायउपकल्प्योभवेन्मया ॥ सचाहतरमांसेनतृप्तिर्भवतिमेपरा
 ॥ २७ ॥ ऋषिरुवाच ॥ कौमारंतेव्यतिक्रांतमतीतंयौवनंचते ॥ वयसःपरिणामस्तेवर्ततेतून्मंडज ॥ २८ ॥ यस्मिन्नराणांसर्वेषामशेषेच्छानि
 वर्तते ॥ सकस्माद्दृढभावेऽपिसुनृशंसात्मकोभवाच ॥ २९ ॥ क्वमानुषस्यपिशितंक्वयश्चरंतंवा।सर्वथादुष्टभावानांप्रथमोनेपपद्यते ॥ ३० ॥ अथ
 वार्किमयैतेनप्रोक्तेनास्तिप्रयोजनम् ॥ प्रतिश्रुत्यसदादेयमितिनोभाविंतंमनः ॥ ३१ ॥ इत्युक्त्वांतंविप्रेंद्रस्तथेतिकृतनिश्चयः ॥ शीघ्रमस्मान्समाहू
 यगुणतोऽनुप्रशस्यच ॥ ३२ ॥ उवाचशुभ्यहृदयोमुनिर्विक्यंमुनिगुरम् ॥ विनयावनतान्सर्वान्भक्तिशुक्लान्कृताञ्जलीन् ॥ ३३ ॥ कृतात्मानोद्वि
 जश्रेष्ठैर्गुणैर्गुण्युक्तामयासाह ॥ जातंश्रेष्ठमपत्यंवोद्युंयममयाद्विजाः ॥ ३४ ॥ गुरुःशुभ्योयदिमतोभवांपरमःपिता ॥ ततःकुरुतमेवाक्यंनिर्व्यलीकेन
 चेतसा ॥ ३५ ॥ तद्वाक्यसमकालंचप्रोक्तमस्माभिराहृतैः ॥ यद्भक्ष्यतिभवांस्तद्भूतमेवावधार्यताम् ॥ ३६ ॥ ऋषिरुवाच ॥ मासेषशरणंप्राप्तो
 विहंगःशुचुषान्वितः ॥ शुभन्मांसेनयेनास्यक्षणंत्वृत्तिर्भवतवै ॥ ३७ ॥ तृष्णाक्षयश्चरक्तेनतथाशीघ्रंविधीयताम् ॥ ततोवयंप्रव्यथिताःप्रकम्पोद्भूत

साध्वसाः ॥ कष्टं कष्टमिति प्रोच्य नैतच्छुभं ति च भुवन् ॥ ३८ ॥ कथं परशरीरस्य हेतोर्देहस्वकं बुधः ॥ विनाशयेद्द्वैतयेद्द्रायथा ह्यात्मा तथा सुतः ॥
 ३९ ॥ पितृदेवमनुष्याणां न्युक्ता निष्कृणानिवै ॥ तान्यपाङ्कुरुते पुत्रो न शरीरप्रदः सुतः ॥ ४० ॥ तस्मान्नैतत्करिष्यामो नीचोर्णयपुरतनैः ॥ जी
 वन्भद्राण्यवाप्नोति जीवन्पुण्यं करोति च ॥ ४१ ॥ मृतस्य देहेन शश्वधमाद्युपरतिस्तथा ॥ आत्मानं सर्वतो रक्षय माधुर्म विदोजनाः ॥ ४२ ॥ इत्थं श्रुत्वा
 वचोऽस्माकं मुनिः क्रोधादिवज्वलन् ॥ प्रोवाच पुनरप्यस्मान्निर्देहं निविलोचनैः ॥ ४३ ॥ प्रतिज्ञातं चोभयं स्मन्नैतत्करिष्यथ ॥ तस्मान्मच्छापनि
 र्देहं स्तिर्यग्योनौ प्रयास्यथ ॥ ४४ ॥ एवमुक्त्वा तदा सोस्मांस्तं विहंगममब्रवीत् ॥ अन्येष्टिमात्मनः कृत्वा शास्त्रतश्चोर्ध्वं देहिकम् ॥ ४५ ॥ भक्षयस्व सुविश्र
 ष्यो मामत्र द्विजसत्तम ॥ आहारीकृतमेतत्ते मया देहमिहात्मनः ॥ ४६ ॥ एतावदेव विप्रस्य ब्राह्मणत्वं प्रवक्ष्यते ॥ यावत्पतजाल्यश्रयस्वसत्यपरिपालनम्
 ॥ ४७ ॥ नयज्ञैर्दक्षिणावद्विस्तृत्युप्यग्राप्यते महत् ॥ कर्मणान्येन वा विप्रैर्यत्सस्य परिपालनात् ॥ ४८ ॥ इत्यृषवचनं श्रुत्वा सोऽन्तर्विस्मयनिर्भरः ॥ प्रत्यु
 वाच मुनिं शक्रः पक्षिरूपधरस्तदा ॥ ४९ ॥ योगमास्थाय विप्रैर्द्रव्यज्येदं स्वं कलेवरम् ॥ जीवन्तुं हि विप्रेन्द्रं न भक्षामि कदाचन ॥ ५० ॥ तस्य तद्गचनं
 श्रुत्वा योगयुक्तो भवन्मुनिः ॥ तंतस्य निश्चयं ज्ञात्वा शक्रोऽध्याहस्व देहं मृतम् ॥ ५१ ॥ भो भो विप्रेन्द्रयुध्यस्व बुद्ध्या बोधं ध्युं घातमक ॥ जिज्ञासार्थमयाऽयं ते
 अपराधः कृतो न घ ॥ ५२ ॥ तत्क्षमस्वामलमते काचेच्छाक्रियतां तव ॥ पालनात्सत्यवाक्यस्य प्रीतिर्मे परमात्स्यि ॥ ५३ ॥ अद्य प्रभृति ते ज्ञानमे
 न्द्रं प्रादुर्भविष्यति ॥ तपस्यथ तथा धर्मेन ते विप्रो भविष्यति ॥ ५४ ॥ इत्युक्त्वा तु गते शक्रे पिता कोपसमन्वितः ॥ प्रणम्य शिरसास्माभिरिदमुक्तो
 महामुनिः ॥ ५५ ॥ बिभ्यतां मरणात्तातत्वमस्माकं महामते ॥ क्षन्तुमर्हसि दीनान् जीवितप्रियताहिनः ॥ ५६ ॥ त्वगस्थिमांसं संघाते पृथशोणित
 पूरिते ॥ कर्तव्यानरतिर्यत्र तत्रास्माकमियं रतिः ॥ ५७ ॥ श्रुयतां च महाभाग यथालोको विमुह्यति ॥ कामक्रोधादिभिर्दोषैस्वशः प्रबलारिभिः ॥ ५८ ॥
 प्रज्ञा प्राकारसंयुक्तमस्थिस्थूणं परमहत् ॥ चर्मभित्तिमहारोधं मांसशोणितलेपनम् ॥ ५९ ॥ नवद्वारं महायासं संघातः क्षायुर्वेष्टितम् ॥ दृष्टुं श्रुष्टुं रूपात्
 त्रचेतनावानवस्थितः ॥ ६० ॥ मंत्रिणौ तस्य बुद्धिश्च मनश्चैव विरोधिनौ ॥ यते वै रनाशाय तां तु भावितरं तस्म ॥ ६१ ॥ नृपस्य तस्य च त्वगनाश
 मिच्छंति विद्विषः ॥ कामः क्रोधस्तथालोभो महश्चान्यस्तथारिणुः ॥ ६२ ॥ यदा तु स नृपस्तानि द्वाराण्यवृत्य तिष्ठति ॥ सदा सुस्थबलश्चैव नि
 रातं कश्च जायते ॥ ६३ ॥ जातानुरागो भवति शत्रुभिर्नाभिभूयते ॥ ६४ ॥ यदा तु सर्वद्वाराणि विवृतानि संघृति ॥ रागो नाम तदशुभं तत्राद्विद्वार
 मृच्छति ॥ ६५ ॥ सर्वव्यापी महायामः पञ्चद्वारप्रवेशनः ॥ तस्यानुमार्गं विशतितद्वैघोरं रिपुत्रयम् ॥ ६६ ॥ प्रविश्याथ संघैतत्र द्वारैरिन्द्रियसंज्ञकैः ॥

रागःसंश्लेषमायातिमनसाचसहेतरैः ॥ ६७ ॥ इन्द्रियाणिमनश्चैवशेकृत्वादुरासदः ॥ द्वाराणिवशेकृत्वाप्राकारंनशयत्यथ ॥ ६८ ॥ मन
स्तस्याश्रितहंष्टुद्धिर्नश्यतितल्क्षणात् ॥ अमात्यरहितस्तत्रपौरवर्गोज्झितस्तथा ॥ ६९ ॥ रिपुभिल्लब्धविवरःसन्पौनशसृच्छनि ॥ एवरागस्तथा
मोहोलोभःक्रोधस्तथैवच ॥ ७० ॥ प्रवर्ततेदुरात्मानोमनुष्यस्मृतिनाशकाः ॥ रागात्क्रोधःप्रभवतिक्रोधोभोऽभिजायते ॥ ७१ ॥ लोभाद्भ
वतिसम्भोहःसम्भोहास्तसृतिविभ्रमः ॥ स्मृतिभ्रंशाहुद्धिनाशोबुद्धिनाशात्प्रणश्यति ॥ ७२ ॥ एवंप्रणष्टुद्धीनारंगलोभानुवर्तिनाम् ॥ जीवतेचस
लोभानांप्रसादंङ्कुरुसत्तम ॥ ७३ ॥ योऽयंशापोभगवतादत्तःसन्भवेत्तथा ॥ नतामसांगतिकृष्टव्रजेत्समुनिसत्तम ॥ ७४ ॥ ऋषिह्वाच ॥
यन्मयोक्तंनतन्प्रथ्याभविष्यतिकदाचन ॥ नमेवागन्तुंप्राहयावदद्योतिपुत्रकाः ॥ ७५ ॥ देवमात्रंपरम्यधिकपौरुषमनर्थकम् ॥ अकार्यकारितो
येनबलादहमचिन्तितम् ॥ ७६ ॥ यस्माच्च्युष्माभिरंहंप्रणिपत्यप्रसादितः ॥ तस्मात्तित्यैक्कमापन्नाःपंज्ञानमवाप्स्यथ ॥ ७७ ॥ ज्ञानदर्शित
मार्गाश्चनिर्दूतक्लेशकल्मषाः ॥ मत्प्रसादादसन्दिग्धाः परांसिद्धिमवाप्स्यथ ॥ ७८ ॥ एवंशताःस्मभगवन्पित्रादैवकशात्पुरा ॥ ततःकालेन
महतायोन्यन्तरमुपागताः ॥ ७९ ॥ जाताश्चरणमध्यैवैभवतापरिपालिताः ॥ कथमित्यंद्दिजश्रेष्ठवगत्वंसमुपागताः ॥ ८० ॥ नास्यसावि
हससारेयोनिदिष्टेनबाध्यते ॥ सर्वेषामेवजन्तूनादैवाधीनंहिचेष्टितम् ॥ ८१ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ इतितयावचःश्रुत्वाशमीकोभगवान्मुनिः ॥
प्रत्युवाचमहाभागःसमीपस्थायिनोद्धिजात्र ॥ ८२ ॥ पूर्वमेवमयाप्रोक्तंभवतांसन्निधाविदम् ॥ सामान्यपक्षिणोनैतेकेऽप्येतेद्भिजसत्तमाः ॥ येयुद्धे
ऽपिनसंप्राप्ताःपंचत्वमतिमानुषे ॥ ८३ ॥ ततःप्रीतिमतातेनतेऽज्ञातामहात्मना ॥ जग्मुःशिवरिणांश्रेष्ठविध्यंद्रुमलतायुतम् ॥ ८४ ॥ यावद्व्य
स्थितास्तास्मिन्नचलेधर्मपक्षिणः ॥ तपःस्वाध्यायनिरताःसमाधौकृतनिश्चयाः ॥ ८५ ॥ इति मुनिवरलब्धसत्कियास्तेसुनितनयाविहगत्वमभ्यु
पेताः ॥ गिरिवरगर्हेऽतिपुण्यतोयेतमनसोनिवसन्तिविन्ध्यपृष्ठे ॥ ८६ ॥ इतिश्रीमार्कण्डेयमहापुराणविन्ध्यप्रातिकथननामद्वितीयोऽध्यायः ॥३॥
॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ एवंतद्रोणतनयाः पक्षिणोज्ञानिनोऽभवन् ॥ वसन्तिह्यचलेविन्ध्येतानुपास्वचपृच्छच ॥ १ ॥ इत्युर्वचनंश्रुत्वामार्कण्डे
यस्यजैमिनिः ॥ जगामविन्ध्यशिवरंयत्रत्रेधर्मपक्षिणः ॥ २ ॥ तन्नगासन्नभूतश्चतुश्रावपठतांध्वनिम् ॥ श्रुत्वाचिस्मयाविष्टश्चित्तयामासजै
मिनिः ॥ ३ ॥ स्थानसौष्ठवसम्पन्नजितश्वासमविश्रमम् ॥ विस्पष्टमपदोषचपठयतेद्भिजसत्तमैः ॥ ४ ॥ वियोनिमपिसंप्राप्तानेतान्मुनिकुमार
कात्र ॥ चित्रमेतदहंन्येनजहातिसरस्वती ॥ ५ ॥ बन्धुवर्गस्तथाभिन्त्रयक्वेष्टमपरंरुहे ॥ त्यक्त्वागच्छतितत्सर्वंनजहातिसरस्वती ॥ ६ ॥ इतिसंचिन्त

यन्नेवविशेशगिरिकन्दरम् ॥ प्रविश्यचद्दर्शसौशिलापट्टगतान्द्रिजान् ॥ ७ ॥ पठतस्तान्समालोक्यमुखदोषविधर्जितान् ॥ सोऽथशोकेनहृष
 णसर्वानेवाभ्यभाषत ॥ ८ ॥ स्वस्त्यस्तुवोद्विजश्रेष्ठजैमिनिर्मानिवोधत ॥ व्यासशिष्यमनुप्राप्तंभवतांदर्शनोत्सुकम् ॥ ९ ॥ मन्युर्नखलुकर्त
 व्योयत्पित्रातीवमन्युना ॥ शप्ताःखगत्वमापन्नाःसंवथादिष्टमेवतत् ॥ १० ॥ स्फीतद्रव्येकुलेकेचिज्जाताःकिलभनस्विनः ॥ द्रव्यनाशेद्विजेन्द्रा
 स्तेशबरेणसुसान्निवताः ॥ ११ ॥ दत्वायाचन्तिपुरुषाहत्वावध्वन्तिचापरे ॥ पातयित्वाचापस्यन्तेतएवतपसःक्षयात् ॥ १२ ॥ एतदृष्टसुबहु
 शोविपरीतंतामया ॥ भावाभावसमुच्छेदैर्जस्रं व्याकुलंजगत ॥ १३ ॥ इतिसंचिन्यमनसानशोकं कर्तुमर्हथ ॥ ज्ञानस्यफलमेतावच्छोकहर्ष
 रधृष्यता ॥ १४ ॥ ततस्तेजैमिनिर्सेवपाद्याध्याभ्यामपूजयन् ॥ अनामयंचप्रच्छुःप्रणिपत्यमहासुनिम् ॥ १५ ॥ अथोचुः खगमाःसर्वे
 व्यासशिष्यंतपोनिधिम् ॥ सुखोपविष्टं विश्रांतंपक्षानिलहतक्लमम् ॥ १६ ॥ ॥ पक्षिणउचुः ॥ ॥ अद्यानःसफलंजन्मजीवितंचमुजीवि
 तम् ॥ यत्पश्यामःसुरैर्वन्द्यंतवपादाम्बुजद्वयम् ॥ १७ ॥ पितृकोपाग्निरूढोयोनेर्देहेषुवर्तते ॥ सोद्यशान्तिगतोविप्रभुम्दर्शनवारिणा ॥ १८ ॥
 कच्चित्कुशलंभ्रह्मन्नाश्रमेमृगपक्षिषु ॥ वृक्षेष्वथलतागुल्मत्वक्सारतृणजातिषु ॥ १९ ॥ अथवैनैतदुक्तंहिसम्यग्स्माभिरादृतैः ॥ भवतासंगमोये
 षांतेषामकुशलंकृतः ॥ २० ॥ प्रसादंचकुरुष्वान्ब्रह्मन्नागमनकारणम् ॥ देवानामिवसंसर्गोभवतोऽभ्युदयोमहान् ॥ केनास्मद्भाग्यगुरुणाआ
 नीतोद्विष्टिगोचरम् ॥ २१ ॥ जैमिनिरुवाच ॥ श्रूयतां द्विजशार्दूलः कारणयेनकन्दरम् ॥ विन्ध्यस्थेहागतोरम्यरेवावारिकणोक्षितम् ॥
 सन्देहान्भारतेशास्त्रेताम्रधुंगतवानहम् ॥ २२ ॥ मार्कण्डेयंमहात्मानंपूर्वभृशुकुलोद्भवम् ॥ तमहंपृष्टवान्प्राप्यसन्देहान्भारतंप्रति ॥ २३ ॥
 सचपृष्टोमयाप्राहसन्तिविन्ध्येमहाचले ॥ द्रोणपुत्रमहात्मानस्तेवक्ष्यन्त्यर्थविस्तरम् ॥ २४ ॥ तद्वाक्यचोदितश्चेममागतोऽहमहागिरिम् ॥
 तच्छृणुध्वमशेषेण श्रुत्वाव्याख्यातुमर्हथ ॥ २५ ॥ ॥ पक्षिणउचुः ॥ ॥ विषयेसतिवक्ष्यामोनिर्विशंकःशृणुध्वतत ॥ कथंतन्नवदिष्यामोयदस्म
 दुद्विगोचरम् ॥ २६ ॥ चतुर्ध्वपिहिवेदेषुधर्मशास्त्रेषुचैवहि ॥ समस्तेषुतथाङ्गेषुच्चान्यद्वेदसंमितम् ॥ २७ ॥ एतेषुगोचरोऽस्माकमुद्भेदब्रह्मणसत्
 म ॥ प्रतिज्ञांतुसमावोढुंतथापिनहिशकुमः ॥ २८ ॥ तस्माद्दस्वविश्रब्धंसन्दिग्धयंद्विभारते ॥ वक्ष्यामस्तवधर्मज्ञानचेन्मोहोभविष्यति ॥ २९ ॥
 जैमिनिरुवाच ॥ सन्दिग्धानीहवस्तूनिभारतंप्रतियानिमे ॥ शृणुध्वममलास्तानिश्रुत्वाव्याख्यातुमर्हथ ॥ ३० ॥ कस्यान्मातृषतंप्राप्तोनिधु

णोऽपि जनार्दनः ॥ वासुदेवोऽखिलाधारः सर्वकारणकारणम् ॥ ३१ ॥ कस्मान्नपांडुपुत्राणामेकासाहुपदात्मजा ॥ पञ्चानामहिषीकृष्णसुमहानत्र
संशयः ॥ ३२ ॥ मेघजं ब्रह्महत्याया बलदेवो महाबलः ॥ तीर्थयात्रासङ्गेन कस्माच्चक्रे हलायुधः ॥ ३३ ॥ कथंचद्रौपदेयास्तेऽकृतदारामहारथाः ॥
पाण्डुनाथामहात्मानो वधमापुरनाथवत् ॥ ३४ ॥ एतत्सर्वकथ्यते मे सन्दिग्धभारतं प्रति ॥ कृतार्थोऽहं सुखं येन गच्छेयं निजमाश्रमम् ॥ ३५ ॥ पक्षिणलज्जुः ॥
नमस्कृत्य सुरेशाय विष्णवे प्रभविष्णवे ॥ पुरुषाया प्रमेयाय शाश्वताया व्ययाय च ॥ ३६ ॥ चतुर्व्यूहात्मने तस्मै त्रिगुणाय गुणाय च ॥ वरिष्ठाय गरिष्ठाय वरे
ण्यायामृताय च ॥ ३७ ॥ यस्माद्गुणतरं नास्ति तस्माद्वास्ति बृहत्तरम् ॥ येन विश्वमिदं व्याप्तमजेन जगदादिना ॥ ३८ ॥ आभिर्भावितो भावदृष्टदृष्ट
विलक्षणम् ॥ वदंति तस्य मृदंते वैवान्ते संसहत् ॥ ३९ ॥ ब्रह्मणे चादिदेवाय नमस्कृत्य समाधिना ॥ ऋक्सामान्युद्गिरन्वैत्र्यैः पुनाति जगत्त्रयम् ॥
॥ ४० ॥ प्रणिपत्य तैशानमेकबाणविनिर्जितैः ॥ यस्यासुरगणैर्यज्ञाविलुप्येतेन यज्विनाम् ॥ ४१ ॥ प्रवक्ष्यामो मत्तच्छ्रुत्वा सस्य द्रुतकर्मणः ॥ येन भागत्सु
द्विश्य धर्माद्याः प्रकटीकृताः ॥ ४२ ॥ आपो नाराइति प्रोक्तासु निभिस्तत्त्वदर्शिभिः ॥ अयनंतस्यताः पूर्वतेन नारायणः स्मृतः ॥ ४३ ॥ सदेवो भगवान्सर्वव्या
प्यनारायणो विभुः ॥ चतुर्दशसंस्थितो ब्रह्मन्सगुणो निर्गुणस्तथा ॥ ४४ ॥ एकामूर्तिरिन्द्रेश्याशुक्लां पश्यति तांबुधाः ॥ ज्वालामालोपरुद्धां द्वीनिष्ठाम
योगिनां परा ॥ ४५ ॥ दूरस्था चांतिकस्था च विज्ञेया सा गुणातिगा ॥ वासुदेवाभिधानोऽसौ निर्ममत्वेन दृश्यते ॥ ४६ ॥ रूपवर्णोदयस्तस्य नभावाः कल्प
नामयाः ॥ अस्त्येव सासदाच्छुद्धासुप्रतिष्ठैकरूपिणी ॥ ४७ ॥ द्वितीयापृथिवीमृधशेषाख्याधारयत्यधः ॥ तामसीसासमाख्यातातिर्यंबकंसमुपाश्रिता ॥
४८ ॥ तृतीयाकर्मकुरते प्रजापालनतत्परा ॥ सत्त्वोद्विक्ता तु स ज्ञेया धर्मसंस्थानकारिणी ॥ ४९ ॥ चतुर्थीजलमध्यस्थशेते पन्नगतलपगा ॥ रजस्तस्या
गुणः सगसाकरोति सदैव हि ॥ ५० ॥ यातृतीयाहरेर्भूतिः प्रजापालनतत्परा ॥ सा तु धर्मव्यवस्थानं करोति नियतं सुवि ॥ ५१ ॥ प्रोद्धृतानसुरान्दहन्ति
धर्मविच्छिन्तिकारिणः ॥ पातिदेवान्स्तश्चान्यान्यधर्मक्षारपरायणात् ॥ ५२ ॥ यदायदाहियधर्मस्य लानिर्भवति जैमिने ॥ अभ्युत्थानमधर्मस्य तदात्मा
नंस्तु जन्यसौ ॥ ५३ ॥ भूत्वापुत्रावरहेण तुण्डेनापो निरस्य च ॥ एकयाद्ब्रूयोत्स्वातानल्लिनीवसुंधरा ॥ ५४ ॥ कृत्वा नृसिंहरूपं च हिरण्यकशिपुर्हतः ॥
विप्राचित्तिसुवाश्वान्येदानवाविनिपातिताः ॥ ५५ ॥ वामनादींस्तैश्चैवान्यान्नसंख्यातुमिहोत्सहे ॥ अवतारं श्रुत्वा संस्येह माधुरः सांप्रतंतव्यम् ॥ ५६ ॥
इति सासात्त्विकी मूर्तिवतारान्करोति वै ॥ प्राद्युमेति च साख्यातारक्षार्कर्मण्यस्थिता ॥ ५७ ॥ देवं संश्रमन्नुप्यत्वेतिर्यगोनौ च संस्थिता ॥ गृह्णाति त
त्स्वभावं च वासुदेवं च्छयासदा ॥ ५८ ॥ इत्येते ते समाख्यातं कृतकृत्योऽपि यत्प्रभुः ॥ मातृषु च वंगतो विष्णुः शृणुष्व्यास्योत्तंगुनः ॥ ५९ ॥ इति श्रीमार्कण्डे

यमहापुराणे चतुर्थहावतारश्चतुर्थोऽध्यायः ॥ ४ ॥ पक्षिणञ्जुः ॥ त्वष्टुप्रेहते पूर्वब्रह्मनिद्रस्यतेजसः ॥ ब्रह्महत्याभिभूतस्य पराहानिरजायत ॥ १ ॥
तद्भ्रमप्रविवेशाथशक्रतेजोऽपचारतः ॥ निस्तेजश्चाभवच्छक्रोर्धमेतेजसिनिर्गते ॥ २ ॥ ततः पुत्रं हंतं श्रुत्वा त्वष्टा क्रुद्धः प्रजापतिः ॥ अवलुञ्च्यटामेका
मिदं वचनमब्रवीत् ॥ ३ ॥ अद्य पश्यंतु मे वीर्यत्रयलोकाः सदेवताः ॥ सच पश्यतु दुर्द्धिर्ब्रह्महापाकशासनः ॥ ४ ॥ स्वकर्माभिरतोयेन मत्सुतो विनिपा
तितः ॥ इत्युक्त्वा कोपरक्ताक्षोजटा मग्नौ ज्ज्वाला माली महासुरः ॥ महाकायो महादंष्ट्रो भिन्नाञ्जनचयप्रभः ॥ ६ ॥
इन्द्रशङ्करमेत्यात्मा त्वष्ट्रे जोगोपबृंहितः ॥ अहन्यहनि सोऽवर्द्धद्विषुपातं महाबलः ॥ ७ ॥ वधाय चात्मनो इह्वावृंशक्रो महासुरम् ॥ प्रेषयामास ससर्षेन्सन्धि
मिच्छन्भयातुरः ॥ ८ ॥ सख्यंचक्रुस्ततस्तस्य वृत्रेण समयांस्तथा ॥ ऋषयः प्रीतमनसः सर्वभूतहिते रताः ॥ ९ ॥ समयस्थितिमुल्लंघ्य दशक्रेण घातितः ॥
वृत्रेहत्याभिभूतस्य तद्बलमशीर्यत् ॥ १० ॥ तच्छक्रदेहविभ्रं बलमारुतमाविशत् ॥ सर्वव्यापिनमव्यक्तं बलस्यैवाधिदेवतम् ॥ ११ ॥ अहत्यांचयद्वा
शक्रो गौतमं रूपमास्थितः ॥ धर्षयामास देवद्रुस्तदारूपमहीयत ॥ १२ ॥ अङ्गप्रत्यङ्गलावण्ययदतीव मनोरमम् ॥ विहाय दुष्टद्वंद्वनासत्यावगमत्ततः
॥ १३ ॥ धर्मेण तेजसा त्यक्तं बलहीनमरूपिणम् ॥ ज्ञात्वा सुरेशैतेत्यास्तजये चक्रुरुद्यमम् ॥ १४ ॥ राज्ञा मुद्रित्कवीर्याणां देवैर्द्रविजिगीषवः ॥ कुलेष्व
तिबलादित्या अजायन्त महासुने ॥ १५ ॥ कस्यचित्त्वथ कालस्य धरणीभारपीडिता ॥ जगाम मेरुशिखरं स देवयत्रदिवोकसाम् ॥ १६ ॥ तेषां साक
थयामास धूरिभारवपीडिता ॥ दनुजात्मजद्वैत्योत्थं वेदकारणमात्मनः ॥ १७ ॥ एते भवद्विरसुरानिहताः पृथुलौजसः ॥ तेषर्वेमानुषे लोके जातगोहेषु
भ्रुताम् ॥ १८ ॥ असौ हिण्यो हि बहुलास्तद्भारत्तां त्रिजाम्यधः ॥ तथा क्रुरुः खं त्रिदशायथाशांतिर्भवेन्मम ॥ १९ ॥ पक्षिणञ्जुः ॥ तेजोभागे स्त
तो देवा अवतरुर्दिवोमहीम् ॥ प्रजानामुपकारार्थं भारहरणाय च ॥ २० ॥ यदिन्द्रदेहं जेतस्तन्मुमोच स्वयं वृषः ॥ कुन्त्याजातो महातेजास्ततो
राजा मुघिष्ठिरः ॥ २१ ॥ बलमुमोच पवनस्ततो भीमो व्यजायत ॥ शक्रवीर्यार्धतश्चैव जज्ञे पाथोर्धनं जयः ॥ २२ ॥ उत्पन्नौ यमजौ माद्रचारशक्ररूपौ
महाद्युती ॥ पञ्चधा भगवन्ति त्थमध्वनीर्णः शतक्रतुः ॥ २३ ॥ तस्योत्पन्ना महाभागापत्नी कृष्णा हुताशनात् ॥ २४ ॥ शक्रस्यैकस्य सापत्नी कृष्णा
नान्यस्य कस्यचित् ॥ योगीश्वरः शरीराणि कुर्वति बहुलान्यपि ॥ २५ ॥ पंचानामेकपत्नीत्वमित्येतत्कथितं तव ॥ श्रूयतां बलदेवोऽपियथायातः
सरस्वतीम् ॥ २६ ॥ इति श्रीमार्कण्डेय महापुराणे इन्द्रविक्रिया नाम पंचमोऽध्यायः ॥ ५ ॥ पक्षिणञ्जुः ॥ रामः पार्थे परांप्रीतिं ज्ञात्वा कृष्ण
स्यलाङ्गली ॥ चिन्तयामास बहुधा किंकृतं सुकृतं भवेत् ॥ १ ॥ कृष्णेन हिनानां हंयास्ये दुयोर्धनान्ति कम् ॥ पाण्डवान्वासमाश्रित्य कथं दुयोर्धनं

नृपम् ॥२॥ जामातं तथा शिष्यं घातयिष्ये नरेश्वरम् ॥ तस्मान्नपार्थस्यामिनापि दुयो धनं नृपम् ॥३॥ तीर्थेष्वष्टावधिष्यामि तावदात्मानात्मना ॥
 कुरूणां पाण्डवानां च यावदन्ताय करुते ॥ ४ ॥ इत्यामं न्यहर्षी केशं पार्थुं दुयो धनं वापि ॥ जगाम द्वा रकां शौरिः स्वसैन्यपरिधारितः ॥ ५ ॥ गदां द्वा रव
 तीरा मोहदृष्टुष्टुजनकुलम् ॥ योगन्तव्येषु तीर्थेषु पौपापं हलायुधः ॥ ६ ॥ पतिपानो जगामार्थो वतो धानमृद्धिमत् ॥ हस्ते गृहीत्वासमर्द्धी रवतो मत्स
 रोपसाम् ॥ ७ ॥ स्त्रीकदम्बकमध्यस्थो ययौ मत्तः पदास्सखलन् ॥ ददर्श च नवीरो रमणीयमनुत्तमम् ॥ ८ ॥ सर्वतु फलपुष्पाढ्यंशखासुगणकुलम् ॥
 पुष्पं पद्मनोपेतं संपह्वलमहावनम् ॥ ९ ॥ सशृण्वन्प्रीतिजननान्वहून्मदकलञ्जुभान् ॥ श्रोत्रम्यान्सुमधुराञ्शब्दान्स्वगमुखेरितान् ॥ १० ॥
 सर्वतु फलभाराढयान्सर्वतु कुसुमोज्ज्वलान् ॥ अपश्यत्पादपास्तत्र विहगैरनुनादितान् ॥ ११ ॥ आप्रानात्प्रतकान्भव्यान् नारिकेलान्सतिन्दुकान् ॥
 आविस्वकांस्तथाजीरान् दाडिमान्बीजपूरकान् ॥ १२ ॥ पनसौल्लकुचान्मोचान्नीपांश्चातिमनोहरान् ॥ पारावतांश्च कङ्कालान्त्रलिनान्मल्लभ्रतसन् ॥
 १३ ॥ भल्लतकानामलकांस्तिन्दुकांश्च महाफलान् ॥ इण्डुदन्करामर्द्धाश्च हरितकविभीतकान् ॥ १४ ॥ एतानन्यांश्च सतह्स्दर्शयन् यदुनन्दनः ॥ तथैवा
 शोकपुत्रागकेतकीबकुलानथ ॥ १५ ॥ चम्पकान्सप्तपर्णांश्च कर्णिकारान्समालतीन् ॥ पारिजातान्कोविदारान्मन्दारान्बदरीस्तथा ॥ १६ ॥ पाटला
 न्युष्पितांश्च न्यान्वेदारुद्रुमांस्तथा ॥ सालांस्तालांस्तमालांश्च किञ्चुकान्चञ्जुलान्वरात् ॥ १७ ॥ चकोरैःशातपत्रैश्च मृगराजैस्तथाशुक्रैः ॥ कोकिलैःकल
 विकैश्च हारीतैर्जीवजीवकैः ॥ १८ ॥ प्रियपुत्रैश्च तैश्च तथा न्यैर्विविधैःखगैः ॥ श्रोत्रम्यंसुमधुं कूजद्विश्वाप्यधिष्ठितम् ॥ १९ ॥ सरांसिच मनोज्ञानिप्र
 सन्नसलिलानिच ॥ कुमुदैःपुण्डरीकैश्च तथा नीलोत्पलैःशुभ्रैः ॥ २० ॥ कढरैःकमलैश्चापि अचितानिसमंततः ॥ कादम्बैश्च कवाकैश्च तथैव जलकुण्डैः ॥
 २१ ॥ कारुडवैःपुत्रवैहसैःकूर्ममैर्दुर्भिवेच ॥ एभिश्चान्यैश्च फ्रीर्णानिसमन्तांजलचारिभिः ॥ २२ ॥ क्रमणैश्च न शौरिष्विष्यमाणोपमनोरमम् ॥ जगा
 मातुगतस्त्रीभिलतागृहमनुत्तमम् ॥ २३ ॥ सददर्शद्विजान्त्रवेदवेदांगपारागान् ॥ कौशिकान्भार्गवांश्चैव भरद्वाजान्सगौतमान् ॥ २४ ॥ विविधेषु च सं
 भूतान्श्रेष्ठुद्भिजसत्तमान् ॥ कथाश्रवणबद्धोत्कणुपविष्टान्महसुच ॥ २५ ॥ कृष्णाजिनोत्तरीयेषु कुशेषु च वृसीषु च ॥ सूतंच तेषामध्यस्थं कथयानं क
 थाःशुभाः ॥ २६ ॥ पौराणिकीःसुरर्षीणांमाबाजानांचरिताश्रयाः ॥ दृष्ट्वारामं द्विजाः सर्वमधुपानारुणक्षणम् ॥ २७ ॥ मत्तोऽप्यभिभिन्वानाःसुसुतस्त्यु
 स्स्वरान्विताः ॥ पूजयन्तो हलधरमुतेतमुतवंशजम् ॥ २८ ॥ ततःकोधसमाविष्टो हलीसूतं महाबलः ॥ निजघान विवृताक्षःशोभिताशेषदानवः ॥ २९ ॥
 अध्यास्यतिपदं ब्राह्मन्तस्मिन्सूतेनिपातिते ॥ निष्क्रान्तास्ते द्विजाः सर्वे वनात्कृष्णाजिनम्बगः ॥ ३० ॥ अवधूतं तथात्मानं मन्यमानो हलायुधः ॥ चिन्त

यामासुमहन्मयापापमिदं कृतम् ॥ ३१ ॥ ब्राह्मंस्थानंगतोद्घोषयत्सूतो विनिपातितः ॥ तथाहीमोद्विजाः सर्वमामंक्ष्यविनिर्गताः ॥ ३२ ॥ शरीरस्यचमेग
न्धोलोहस्येवासुखावहः ॥ आत्मानं चावगच्छामि ब्रह्मन्नमिव कुत्सितम् ॥ ३३ ॥ धिगर्भतथामह्यमतिगानमभीरुताम् ॥ यैरविष्टेन सुमहन्मयापाप
मिदं कृतम् ॥ ३४ ॥ तत्क्षयार्थं चरिष्यामि व्रतं द्वादशवार्षिकम् ॥ स्वकर्मव्यापनं कुर्वन्प्रायश्चित्तमनुत्तमम् ॥ ३५ ॥ अथयंयं समाख्यातीर्ययात्रामया
धुना ॥ एतामेव प्रयास्यामि प्रतिलोमां सरस्वतीम् ॥ ३६ ॥ अतो जगाम रामोऽसौ प्रतिलोमां सरस्वतीम् ॥ ततः परं शृणुष्वेमं पाण्डवेयकथाश्रयम् ॥ ३७ ॥
इति श्रीमार्कण्डेयपुराणे महाबलदेवब्रह्महत्याकथनं नाम षष्ठोऽध्यायः ॥ ६ ॥ धर्मपक्षिणच्छुः ॥ हरिश्चन्द्रेति राजर्षिरासीत्त्रैतायुगेपुरा ॥ धर्मात्प्रापृथिवीपालः
प्रोच्छसत्कीर्तिरत्तमः ॥ १ ॥ नदुर्भिक्षं च व्याधिर्नाकालमरणं नृणाम् ॥ नाधर्मरुचयः पौरस्तस्मिंश्चासतिपार्थिवे ॥ २ ॥ बभूवुर्नतथो नन्ताधनवी
र्यतपोमदैः ॥ नाजायन्तस्त्रियश्चैव काश्चिदप्राप्तयौवनाः ॥ ३ ॥ सकदाचिन्महाबाहुरण्येऽनुसरन्मृगम् ॥ शुश्रावशब्दमसकृन्नायस्येति च योषि
ताम् ॥ ४ ॥ स विहाय मृगं राजा माभैषीरित्यभापत ॥ मयिशासतिदुर्मेधाः कोऽयमन्यायघृत्तमाद् ॥ ५ ॥ तत्क्रान्दिता नुसारी च सर्वारम्भविघातकृत् ॥
एतस्मिन्नन्तरेऽद्वौ विघ्नरादसमचिन्तयत् ॥ ६ ॥ विश्वामित्रोऽयमलुं तप आस्थाय वीर्यवान् ॥ प्रागसिद्धा भवादीनां विद्याः साधयति व्रती ॥ ७ ॥ सा
ध्यमानाः क्षमामौ न चित्तसंयमिनाऽमुना ॥ तावैभयात्ताः क्रन्दन्ति कथं कार्यमिदं मया ॥ ८ ॥ तेजस्वी कौशिकश्चेष्टो वयमस्य सुदुर्बलाः ॥ क्रोशन्त्येता
स्तथाभीता दुष्पारं प्रतिभाति मे ॥ ९ ॥ अथवायं नृपः श्रोतोमाभैरिति वदन्मुहुः ॥ इममेव प्रविश्याशुसाधयिष्येयेयसितम् ॥ १० ॥ इति संचिन्त्य रौद्रेण
विघ्नराजेन वैतः ॥ तेनाविष्टो नृपः क्रोषादिदं वचनमब्रवीत् ॥ ११ ॥ कोऽयं वशातिवन्त्रान्ते पावकं पापकृद्भारः ॥ बलोऽप्यतेजसादीप्तिमयिपत्यवुपरि श्रिते
॥ १२ ॥ सोऽयमत्कासुकाक्षेपविदीपितदिगन्तरैः ॥ शरैर्विभिन्नसर्वाणो दीर्घनिद्रां प्रेक्ष्यति ॥ १३ ॥ विश्वामित्रस्ततः क्रुद्धः श्रुत्वा तद्वृत्तं वैवः ॥ क्रुद्धश्चर्षिव
रेतस्मिन्नेशुर्विद्याः क्षणेन ताः ॥ १४ ॥ स चापिराजा तं दृष्ट्वा विश्वामित्रं तपोनिधिम् ॥ भीतः प्रावपतात्यर्थसहसा श्वस्थपर्णवत् ॥ १५ ॥ स दुरात्मा प्रितियदशु
निस्तिष्ठेति चाब्रवीत् ॥ ततः सराजा विनयात्प्रणिपत्यभ्यभाषत ॥ १६ ॥ भगवन्नेव धर्ममेनापराधो मम प्रभो ॥ न क्रोडुमर्हसि मुने निजधर्मतस्य मे ॥ १७ ॥
दातव्यं शितव्यं च धर्मज्ञेन महीक्षिता ॥ चापंचोद्यम्य योद्धव्यं धर्मशास्त्रानुसारतः ॥ १८ ॥ विश्वामित्र उवाच ॥ दातव्यं कस्य केरक्ष्याः कैर्योद्धव्यं च
नृप ॥ क्षिप्रमेतत्समाक्ष्वयद्यधर्मभयं तव ॥ १९ ॥ हरिश्चन्द्र उवाच ॥ दातव्यं विप्रमुख्येभ्यो यो चान्येच्छशवृत्तयः ॥ रक्ष्याभीताः सदाशुद्धं कर्तव्यं प
रिपन्थिभिः ॥ २० ॥ विश्वामित्र उवाच ॥ यद्विराज्याश्वत्थान्सम्यग्प्राजधर्ममंक्षते ॥ निर्वेष्टुकामो विप्रो हं दीयतामिदं दक्षिणा ॥ २१ ॥ पक्षिण उ

दुः ॥ एतद्राजावचःश्रुत्वाप्रहृष्टेनान्तरात्मना ॥ पुनर्जातिमिवात्मानमेनेप्राहकौशिकम् ॥ २२ ॥ उच्यतां भगवन्व्यतेदातव्यमविशङ्कितम् ॥ दत्तमित्ये
 वतद्विद्विद्यद्यपि स्यात्सुदुर्लभम् ॥ २३ ॥ हिरण्यं वा सुवर्णं वा पुत्रः पुत्री कलेवरम् ॥ प्राणाराज्यं पुरं लक्ष्मीर्यदिभिप्रतमात्मनः ॥ २४ ॥ विश्वामित्र उ
 वाच ॥ राजन् प्रतिगृहीतोऽयं स्तेदत्तः प्रतिग्रहः ॥ प्रयच्छथमं तावदक्षिणाराजसूयिकीम् ॥ २५ ॥ राजोवाच ॥ ब्रह्मस्तामपि दास्यामि दक्षि
 णां भवतो ब्रह्मम् ॥ त्रियतां द्विजशाहूल्यस्तवेष्टुः प्रतिग्रहः ॥ २६ ॥ विश्वामित्र उवाच ॥ ससागरांधराभेतांसभृद्भ्रामपत्तनाम् ॥ राज्यंचसकलं
 वीरथास्वराजसंकुलम् ॥ २७ ॥ कोष्ठागारंचकोशंचयन्मान्यद्विद्यतेतव ॥ विनाभार्याचपुत्रंचशरीरंचतवानघ ॥ २८ ॥ धर्मचसर्वधर्मज्ञेयोयान्तमनुग
 च्छति ॥ बहुनावाकिसुक्तेनसर्वमेतन्नदीयताम् ॥ २९ ॥ पक्षिण ऊचुः ॥ प्रहृष्टेन वमनसोऽविकारसुखो नृपः ॥ तस्यैर्वचनं श्रुत्वात
 थेत्याहकृताञ्जलिः ॥ ३० ॥ विश्वामित्र उवाच ॥ सर्वस्वं यदि मेदत्तराज्यसुर्वीर्बलयनम् ॥ प्रभुत्वं कस्य राजैर्यस्येतापसेमयि ॥ ३१ ॥
 यदि राजस्वयादत्तामसर्वावसुन्धरा ॥ यत्रमविषयेस्वाम्यंतस्मान्निष्क्रान्तुमर्हसि ॥ ३२ ॥ विश्वामित्र उवाच ॥ ३३ ॥
 बध्यसहपत्न्यासुतेनच ॥ ३४ ॥ पक्षिण ऊचुः ॥ तथेति चोक्ताकृत्वा चराजागन्तुं प्रचक्रमे ॥ स्वपत्न्याशैल्ययासार्धवालकेनात्मजेनच ॥ ३५ ॥
 व्रजतः सतोरुद्धापत्न्यां प्राहंतं नृपम् ॥ क्रयास्यसीत्यदत्त्वा मेदक्षिणाराजसूयिकीम् ॥ ३६ ॥ हरिश्चन्द्र उवाच ॥ भगवन्नाज्यमेतेदत्तं
 निहतकष्टकम् ॥ अवशिष्टमिदं ब्रह्मब्रह्मदेहत्रयमम ॥ ३७ ॥ विश्वामित्र उवाच ॥ तथापि खलु दातव्यात्सयमेयद्ब्रह्मदक्षिणा ॥ विशेषतो ब्राह्म
 णानां हन्यदत्तं प्रतिश्रुतम् ॥ ३८ ॥ यावत्तोषोराजसूये ब्राह्मणानां भवेन्नृप ॥ तावदेवदुदातव्यादक्षिणाराजसूयिकी ॥ ३९ ॥ प्रतिश्रुत्यचदातव्यं यो ब्र
 व्यंचाततामिभिः ॥ रक्षितव्यान्स्थाचार्त्तास्त्वैवैवप्राक्प्रतिश्रुतम् ॥ ४० ॥ हरिश्चन्द्र उवाच ॥ भगवन्साम्प्रतनास्ति दास्येकालक्रमेणते ॥
 प्रसादं कुरु विप्रैः सद्भावं नृपचिन्त्यच ॥ ४१ ॥ विश्वामित्र उवाच ॥ किंप्रमाणो मया कालः प्रतिक्ष्यस्तेजनाधिप ॥ शीघ्रमाचक्ष्वशापाग्नि
 न्यथात्वां प्रधक्ष्यति ॥ ४२ ॥ हरिश्चन्द्र उवाच ॥ मासेनतव विप्रैः प्रदस्येदक्षिणाधनम् ॥ साम्प्रतनास्ति मेवित्तमनुजांदा तुमर्हसि ॥ ४३ ॥
 विश्वामित्र उवाच ॥ गच्छगच्छ नृपश्च स्वयमनुपालय ॥ शिवश्चेत्तं ध्यामवतु मासन्तु परिपन्थिनः ॥ ४४ ॥ पक्षिण ऊचुः ॥ अनुजातः स गच्छे
 ति जगाम सुधाधिपः ॥ पद्भ्यामनुचितागन्तुमन्वगच्छततं प्रिया ॥ ४५ ॥ तंसभार्यदृपश्चैष्टिनिर्यान्तंससुतं पुरात् ॥ दृष्ट्वा प्रचुक्रुशुः पौराराज्ञश्चैवानुया

यिनः ॥ ४६ ॥ हानार्थकिंजहास्यस्मान्नित्यात्तिपरिपीडितान् ॥ त्वंधर्मतत्परोराजन्योरनुग्रहकृत्ता ॥ ४७ ॥ नयास्मानपिराजर्षेयदियधर्ममवंक्षसे ॥
 सुहृत्तित्तराजेन्द्रभवतोमुखपङ्कजम् ॥ ४८ ॥ पिबामोनेत्रभ्रमरैः कदाद्रक्ष्यामहेपुनः ॥ यस्यप्रयातस्यपुरोयान्तिपृष्ठेचपार्थिवाः ॥ ४९ ॥ तस्यानुया
 तिभार्ययुहीत्वाबालकंसुतम् ॥ यस्यभृत्याः प्रयातस्ययान्यथेकुञ्जरस्थिताः ॥ ५० ॥ सएषपद्भ्यांराजेन्द्रोहरिश्चन्द्रोऽद्यगच्छति ॥ हाराजन्सुकु
 मारंतसुधुत्वचमुन्नसम् ॥ ५१ ॥ पथिपांसुपरिक्रिष्टंमुखंकीदृग्भविष्यति ॥ तिष्ठतिष्ठनृपश्चैष्टस्वधर्ममनुपालय ॥ ५२ ॥ आनृशस्यंपरोधर्मःक्षत्रिया
 णांविशेषतः ॥ किदारैः किंसुतेनार्थधनैर्यथापिवा ॥ ५३ ॥ सर्वमेतत्परित्यज्यच्छायाभूतावयंत ॥ हानार्थमहाराजहास्वामिन्किंजहासिनः ॥ ५४ ॥
 यत्रचतंत्रिहिवयंतसुखंयज्ञवैभवान् ॥ नगरंतद्रवान्यत्रस्वगौरयत्रोनृपः ॥ ५५ ॥ इतिपौरवचःश्रुत्वारजाशोकपरिच्छुतः ॥ अतिष्टस्तदामारगेतेपामेवा
 नुकम्पया ॥ ५६ ॥ विश्वामित्रोऽपितदृष्ट्वापौरवाक्याकुलीकृतम् ॥ रोषमर्षिवृत्ताक्षःसमागम्यवचोऽब्रवीत् ॥ ५७ ॥ धिक्त्वांदुष्टसमाचारमनृतंजिह्वाभाषि
 णम् ॥ ममराज्यचदत्त्वायः पुनः प्राकष्टुमिच्छसि ॥ ५८ ॥ इत्युक्तः परुषंतेनगच्छामीतिसवेषथुः ॥ ह्रुवन्नैवंययौशीघ्रमाकर्षन्दयितांकरे ॥ ५९ ॥ कर्पतस्तां
 ततोभार्यसुकुमारींश्रमातुरम् ॥ सहसादण्डकाष्ठेनताडयामासकौशिकः ॥ ६० ॥ तांताथाताडितांदृष्ट्वाहरिश्चन्द्रोमहीपतिः ॥ गच्छामीत्याहदुःखातो नान्य
 त्किञ्चिदुदाहरत् ॥ ६१ ॥ अथविश्वेत्तदादेवाः पंचप्राहुः कृपालवः ॥ विश्वामित्रः सुपापोऽयलोकान्कान्समवाप्स्यति ॥ ६२ ॥ येनायंयज्वनांश्रेष्ठः स्वाराज्याद
 वरोपितः ॥ कस्यवाश्रद्धयाभूतसुतंसोमंमहाध्वरे ॥ पीत्वावयंप्रयास्यामोसुदंमन्त्रपुरःसरम् ॥ ६३ ॥ ॥ इतितेषां वचःश्रुत्वाकौशिकोऽ
 तिरुषन्वितः ॥ शशापतान्मनुष्यत्वसंव्यूयमवाप्स्यथ ॥ ६४ ॥ प्रसादितश्चतैः प्राहपुनरेवमहासुनिः ॥ मानुषत्वेऽपिभवतांभवित्रिनैवसन्ततिः ॥ ६५ ॥
 नदारसंग्रहैवभित्तानचमत्सरः ॥ कामक्रोधविनिर्मुक्ताभिव्यथसुराः पुनः ॥ ६६ ॥ ततोऽवतेरुशैः स्वैर्देवास्तेकुरुश्वेभ्रमनिः ॥ द्रौपदीगर्भस्मभूताः पंचवै
 पाण्डुनन्दनाः ॥ ६७ ॥ एतस्मात्कारणात्पंचपाण्डवैयामहाराथाः ॥ नदारसंग्रहंप्राप्ताः शापात्तस्यमहासुनेः ॥ ६८ ॥ एतेतेसवमाख्यातंपाण्डवकथा
 श्रयम् ॥ प्रशंचतुष्टयंगीतं किमन्यच्छ्रोतुमिच्छसि ॥ ६९ ॥ ॥ इतिश्रीमार्कण्डेयमहापुराणद्रौपदेयोत्पत्तिकथननामसप्तमोऽध्यायः ॥ ७१ ॥ जैमिनि
 र्वाच ॥ भवद्भिरिदमाल्यातंथथाप्रश्रमनुक्रमात् ॥ महत्कौतूहलमेऽस्तिहारिश्चंद्रकथंप्रति ॥ १ ॥ अहोमहात्मनतेनप्रातंष्टुच्छ्रमनुत्तमम् ॥ कञ्चि
 त्सुखमनुप्राप्तंतादृगेवद्विजोत्तमाः ॥ २ ॥ ॥ पक्षिणञ्चुः ॥ ॥ विश्वामित्रवचःश्रुत्वासाराजाप्रययौशैः ॥ शैब्ययानुगतोदुःखीभार्ययाबालपुत्रया ॥ ३ ॥
 सगत्वसुधापालोदिव्यावाराणसीपुरीम् ॥ मैषामनुष्यभोग्येतिशूलपाणेः परिग्रहः ॥ ४ ॥ जगामपद्भ्यांदुःखार्तैःसहपत्न्यानुकूलाया ॥ पुरींप्रवि

श्यद्दर्शविश्वामित्रमुपस्थितम् ॥ ५ ॥ तदंष्ट्रसमनुप्राप्तं विनयावनतोऽभवत् ॥ प्राहैवाञ्जलिः कृत्वा हरिश्चंद्रो महासुनिम् ॥ ६ ॥ इमे प्राणाः सुतश्चायमियंपत्नी
 मुनेमम ॥ येन ते कृत्यमस्त्याहुतं द्रव्याणां धर्ममुत्तमम् ॥ ७ ॥ यद्वा न्यात्कार्यमस्माभिस्तदनुज्ञा तु महसि ॥ ८ ॥ विश्वामित्र उवाच ॥ पूर्णः समासो राजर्षेदीयतांम
 मदक्षिणा ॥ राजसूयनिमित्तं हि स्मर्यते स्ववचो यदि ॥ ९ ॥ हरिश्चंद्र उवाच ॥ ब्रह्मन्नैवैवसंपूर्णो मासोऽम्लानतपोधन ॥ तिमृत्येतां दिनार्थयत्प्रती
 क्षस्वमाचिरम् ॥ १० ॥ ॥ विश्वामित्र उवाच ॥ एवमस्तु महाराज आगमिष्याम्यंधं गुनः ॥ शापंतवप्रदास्यामि नचेदद्यप्रदास्यासि ॥ ११ ॥
 ॥ ॥ पक्षिण उचुः ॥ इत्युक्त्वा प्रथयौ विप्रो राजा चार्चितयत्तदा ॥ कथमस्मै प्रदास्यामि दक्षिणाया प्रतिश्रुता ॥ १२ ॥ कुतः पुष्टानि मित्राणि कुतोऽर्थः
 सांप्रतं मम ॥ प्रतिग्रहः प्रदुष्टो मे नाहं यायायमः कथम् ॥ १३ ॥ किमु प्राणां त्विच्छामि कां दिशं यास्यम्यकिञ्चनः ॥ यदि नाशं गमिष्यामि अप्रदाद्यप्रतिश्रु
 तम् ॥ १४ ॥ ब्रह्मस्वहृत्कुमिः पापो भविष्याम्यथमायमः ॥ अथवा प्रेष्यतां यास्ये वरमेवात्मविक्रयः ॥ १५ ॥ ॥ पक्षिण उचुः ॥ राजानं व्या
 कुलं दीनं चिन्तयानमधोमुखम् ॥ प्रत्युवाच तदा पत्नी बाष्पगद्गदया गिरा ॥ १६ ॥ त्यज चिन्तां महाराज स्वसत्यमनुपालय ॥ शमशानवद्वर्जनीयो नरः
 सत्यबहिष्कृतः ॥ १७ ॥ नातः परतरं धर्मवदन्ति पुरुषस्तु ॥ यादृशं पुरुषव्याम्रस्वसत्यपरिपालनम् ॥ १८ ॥ अप्रिहोऽत्र मधीतवादानाद्याश्चालिलाः
 क्रियाः ॥ भजन्ते तस्यै वैफल्यं स्ववाक्यमकारणम् ॥ १९ ॥ सत्यमत्यन्तमुदितं धर्मशास्त्रेषु धीमताम् ॥ तारणायानृतं तद्व्रत्यातनायाकृतात्मनम् ॥
 ॥ २० ॥ सत्ताश्च मे यानाहृत्य राजसूयं च पार्थिवः ॥ कृतिनिमन्थुतः स्वर्गोदसत्यवचनात्सकृत् ॥ २१ ॥ राजजातमपत्यं मे इत्युक्त्वा प्ररोदह ॥ बाष्पा
 म्बुधुतेन त्रानामुवाचेदं महीपतिः ॥ २२ ॥ हरिश्चंद्र उवाच ॥ विषुचभद्रे संतापमयं तिष्ठति बालकः ॥ उच्यतां वस्तुकामासि यद्वा त्वंगजगामिनि
 ॥ २३ ॥ पत्न्युवाच ॥ राजजातमपत्यं मे संतापुन्नफलाः स्त्रियः ॥ समां प्रदाय वितेन देहि विप्राय दक्षिणाम् ॥ २४ ॥ ॥ पक्षिण उचुः ॥ एत
 द्वाक्यमुपश्रुत्य ययौ मोहं महीपतिः ॥ प्रतिलभ्य च संज्ञां सविललापातिदुःखितः ॥ २५ ॥ महदुःखमिदं भद्रेय च मे वं ब्रवीषि माम् ॥ कितवस्मितसंज्ञाः
 पामपापस्य विस्मृताः ॥ २६ ॥ हाहा कथं तया शक्यं वक्तमेतच्छुचिस्मिते ॥ दुर्वाच्यमेतद्गचनं कर्तुं शक्नोम्यहं कथम् ॥ २७ ॥ इत्युक्त्वा स न श्रेष्ठो
 धिगियगित्यसकृद्बुक्त्वा ॥ निपपातमहीपुष्टेभूच्छयाभिपरिप्लुतः ॥ २८ ॥ शयानमुपविंतदंष्ट्रहरिश्चंद्रं महीपतिम् ॥ उवाचेदं सकृदंगराजपत्नी सुदुःखिता
 ॥ २९ ॥ पत्न्युवाच ॥ हा महाराज कस्येदमपध्यानमुपस्थितम् ॥ यत्स्वनिपतितो भूमौ राज्ञः स्तरणोचितः ॥ ३० ॥ येन कोऽप्यशोचितं विप्राणा
 मपवर्जितम् ॥ स एष पृथिवीनाथो भूमौ स्वपिति मपतिः ॥ ३१ ॥ हा कष्टं कितवानेन न कृतं देवमहीक्षिता ॥ यदिदं प्रोद्गृत्योऽयं नीतः पापामिमांशम् ॥ ३२ ॥

इत्युक्त्वासापिसुश्रोणीमूर्च्छितानिपपातह ॥ भर्तुःखमहाभारेणसास्र्वेननिपीडिता ॥ ३३ ॥ तौतथापतितौभ्रमावनाथौपितरौशिशुः ॥ दृष्ट्वात्यंतक्षु
 धाविष्टःप्राहावाक्यंसुदुःखितः ॥ ३४ ॥ तातातातददस्वान्नमन्वाम्बभोजनंद ॥ क्षुन्मेबलवतीजाताजिह्वाग्रशुष्यतेतथा ॥ ३५ ॥ ॥ पक्षिणउत्तुः ॥ ॥
 एतस्मिन्नन्तरेप्राप्तोविधामित्रोमहातपाः ॥ कालकल्पइवकुद्धोयनसंमार्गितुतदा ॥ दृष्ट्वातुतहारिश्चंद्रःपतितोसुविमूर्च्छितः ॥ ३६ ॥ सवारिणासमभ्यु
 क्ष्यराजानिमदमब्रवीत् ॥ उत्तिस्रोत्तिष्ठराजेंद्रतांदइच्छदक्षिणाम् ॥ ३७ ॥ ऋणंधारयतोदुःखमहन्यहनिवर्द्धते ॥ आप्यायमानःसतदाहिमशीतिन
 वारिणा ॥ ३८ ॥ अवाप्यचेतनंराजाविश्वामित्रमवेक्ष्यच ॥ पुनर्मोहंसमाणेदेसचक्रोधंययौसुनिः ॥ ३९ ॥ ससमाश्वसास्यराजानंवाक्यमाहद्विजो
 त्तमः ॥ दीयतांदक्षिणासामेयदिधर्ममेवक्षसे ॥ ४० ॥ सत्येनार्कःप्रतपतिसत्येतिष्ठतिमेदिनी ॥ सत्यंचोक्तंपरोधर्मःस्वर्गःसत्यंप्रतिष्ठितः ॥ ४१ ॥
 अश्वमेधसहस्रंचसत्यंचतुलयाधृतम् ॥ अश्वमेधसहस्राद्विसत्यमेवविशिष्यते ॥ ४२ ॥ अथवाकिंमैतेनसाम्नाप्रोक्तेनकारणम् ॥ अनार्येषपपसंकरे
 क्रेचानृतवादिनि ॥ ४३ ॥ त्वयिराज्ञिप्रभवतिसद्भावःश्रयतामयम् ॥ अब्रमेदक्षिणाराजन्नदास्यतिभवान्यदि ॥ ४४ ॥ अस्ताचलंप्रयतेऽकेशप्त्यामि
 त्वांततोश्रुवम् ॥ इत्युक्त्वासययौविप्रोराजाचासीद्भयातुरः ॥ ४५ ॥ कान्दिग्भूतोऽधनोनिःस्वोन्नृशंसघनिनार्दितः ॥ भार्यास्यभूयःप्राहेदंक्रियतांव
 चनमम ॥ ४६ ॥ माशापानलनिर्दग्धःपचत्वसुपयास्यसि ॥ सतयाचोद्यमानस्तुराजापत्यापुनःपुनः ॥ ४७ ॥ प्राहभद्रकरोम्येषविक्रयंतवनि
 र्दूषणः ॥ नृशंसैरपियत्कर्तुंनशक्यंतत्करोम्यहम् ॥ ४८ ॥ यद्विशेषक्यतेवाणीविक्रुमीहवसुदुर्वचः ॥ एवमुक्त्वाततोभार्यागतानगरमातुरः ॥ बाष्पपि
 हितकण्ठाक्षस्ततोवचनमब्रवीत् ॥ ४९ ॥ राजोवाच ॥ भोभोनागरिकाःसर्वेशुण्धंवचनंमम ॥ किंमपृच्छथक्स्वभोन्नृशंसोऽहममातुपः
 ॥ ५० ॥ राक्षसोवातिकठिनस्ततःपापतरोऽपिवा ॥ विक्रुदंयिताप्राप्तोयोनप्राणांस्यजाम्यहम् ॥ ५१ ॥ यद्विद्वःकस्यचित्कार्यदास्याप्राणेष्यामम ॥
 सब्रवीतुत्वरशुक्तोयावत्सन्धारयाम्यहम् ॥ ५२ ॥ ॥ पक्षिणउच्छुः ॥ ॥ अथबृद्धेद्विजःकश्चिदागत्याहनराधिपम् ॥ समर्पयस्वमेदासीमहंकेताघ
 नप्रदः ॥ ५३ ॥ अस्तिमेवित्तमस्तोकंसुकुमारीचमोप्रिया ॥ शुहकर्मनशक्तोक्तिकुम्भस्मात्यायच्छमे ॥ ५४ ॥ कर्मण्यतावयोरूपशीलानंतवयोषितः ॥
 अनुरूपमिदंविचंग्रहाणार्पयमेऽबलाम् ॥ ५५ ॥ एवमुक्तस्यविप्रेणहारिश्चन्द्रस्यभूपतेः ॥ व्यदीर्यंतमनोदुःखान्नचैर्नकिंचिदब्रवीत् ॥ ५६ ॥ ततःसवि
 प्रोनुपतेर्वेकलान्तेहृदंघनम् ॥ बद्धाकेशेष्वथादायनृपपत्नीमकर्षयत् ॥ ५७ ॥ रुरोदरोहितास्योऽपिदृष्ट्वाकृष्टांतुमातरम् ॥ हस्तेनवन्नमार्कपर्षन्का
 कपक्षधरःशिशुः ॥ ५८ ॥ मुंचार्यमुंचतावन्मांयावत्पश्याम्यंहंशिशुम् ॥ दुर्लभंदर्शनंततपुनरस्यभविष्यति ॥ ५९ ॥ पश्यैहिवत्सममेवंमातरंदास्य

तांगताम् ॥ मांभास्याक्षीराजपुत्रअस्पृश्याहंतवायुना ॥ ६० ॥ ततःसबालःसहसाहङ्गकृष्टांतुमातरम् ॥ समभ्यधावदम्बितिरुद्रगृहाविलेक्षणः ॥ ६१ ॥
 तमागतं द्विजः क्रोधाद्बालमभ्याहनन्यदा ॥ वदंस्तथापिसोऽम्बेतिनैवामुंचतमातरम् ॥ ६२ ॥ ॥ राजपत्युवाच ॥ ॥ प्रसादं कुरु मे नान्यक्रीणीष्वे
 मंचबालकम् ॥ कीर्तापिनाहंभवतो विनैककार्यसाधिका ॥ ६३ ॥ इत्थंममालपभाग्यायाः प्रसादसुमुलोभव ॥ मांसयोग्यबालेनवत्सेनेवपथचित्पनीम
 ॥ ६४ ॥ ब्राह्मणउवाच ॥ गृह्णातां वित्तमत्तेदीयतांबालकोमम ॥ स्त्रीपुनोर्धमशास्त्रज्ञैः कृतमेवद्विवतनम् ॥ शतंसहस्रलक्षं च कोटिमूर्यंतथापरैः ॥ ६५ ॥
 ॥ पक्षिणञ्जुः ॥ तथैवतस्यतद्व्रितं बद्धोत्तरपटंततः ॥ प्रह्लादबालकंमात्रासहकरस्यमबन्धयत् ॥ ६६ ॥ नीयमानौतुतौहृद्व्याभाय्यपुत्रोसपाथि
 वः ॥ विललापसुदुःखार्तोनिःशस्योष्णपुनःपुनः ॥ ६७ ॥ यांगवायुर्नचादित्योनेन्दुर्नचपृथग्जनः ॥ हृष्टवंतःपुरापत्नीसैयंदासीत्वमागता ॥ ६८ ॥
 सूर्यवंशप्रभृतोऽयमुकुमारकांगुलिः ॥ सप्राप्तोविक्रयंबालोधिइमामस्तुसुदुर्मतिम् ॥ ६९ ॥ हाप्रियेहशिशोवत्सममानार्यस्यदुर्नयैः ॥ देवार्थिना
 दशांप्राप्तो नमृतोऽस्मिन्तथापिधिक ॥ ७० ॥ ॥ पक्षिणञ्जुः ॥ एवंविलपतोरारुहःसविप्रोत्तर्धीयत ॥ वृक्षगेहादिभिस्तुंगैस्तावादायत्वरान्वितः
 ॥ ७१ ॥ विश्वामित्रस्ततःप्राप्तो नृपवित्तमयाचत ॥ तस्मैसमर्पयामासहरिश्चन्द्रोऽपितद्धनम् ॥ ७२ ॥ तद्व्रित्तस्तोकमालोष्यदारविक्रयसंभवम् ॥
 शोकाभिमूत्रं जानंकुपितः कौशिको ब्रवीत् ॥ ७३ ॥ क्षत्रबधोममेमात्वं सदृशीयन्नदक्षिणाम् ॥ मन्यसेयदितत्क्षिप्रं शयस्व नराधिप ॥ ७४ ॥ तपसो
 ऽत्रसुतस्य ब्राह्मण्यस्यामलस्यच ॥ मत्प्रभावस्यचोत्प्रस्यशुद्धस्याध्ययनस्यच ॥ ७५ ॥ ॥ राजोवाच ॥ ॥ अन्यादास्यामिभगवन्कालःकश्चित्प्रतीक्ष्य
 ताम् ॥ साम्प्रतंनस्तिविक्रीतापत्नीपुत्रश्चबालकः ॥ ७६ ॥ ॥ विश्वामित्रउवाच ॥ ॥ चतुर्भोगःस्थितोयोऽयं दिवसस्यनराधिप ॥ एषएवप्रतीक्ष्योमे
 वत्कन्योत्तरंत्वया ॥ ७७ ॥ ॥ पक्षिणञ्जुः ॥ तमेवमुक्त्वा राजेन्द्रं निरुंनिर्घणवचः ॥ तदादायधनं तूष्णपितः कौशिकोययौ ॥ ७८ ॥ विश्वामित्रगतेराजा
 भयशोकादिमध्यगः ॥ स्वविक्रयंविनिश्चत्यप्रोवाचोच्चैर्घोसुखः ॥ ७९ ॥ वित्तकीतेनयोद्धार्थीमयाप्रोप्येणमानवः ॥ सन्नवीतुत्तराशुक्तोयावत्तपतिभा
 स्करः ॥ ८० ॥ अथाजगामावरितोर्धमंश्चण्डालरूपधृक् ॥ दुर्गधोविकृतोऽहःशमश्रुलोदंतुरापृणी ॥ ८१ ॥ कृष्णालम्बोदरःपिङ्गुल्लाक्षःपरुषाक्षरः ॥
 गृहीतपक्षिणञ्जुश्चश्रवमाल्यैरलंकृतः ॥ ८२ ॥ कपालहस्तोदीर्घार्स्योभैरवोऽपितिवन्सुदुः ॥ श्वगणाभिवृतोघोरेयद्विहस्तोनिराकृतिः ॥ ८३ ॥
 ॥ चण्डालउवाच ॥ अहमर्थीत्वयाशीघ्रं कथंस्वात्मवेतनम् ॥ स्तोकेनबहुनावापिनैवलम्भ्यतेभवान् ॥ ८४ ॥ ॥ पक्षिणञ्जुः ॥ ॥ तंताहशमथा
 लक्ष्यकूटदृष्टिनिष्ठम् ॥ वदन्तमतिदुःशीलं कस्त्वमित्याहापार्थिवः ॥ ८५ ॥ ॥ चण्डालउवाच ॥ चण्डालोऽहमिहल्ययातःप्रवीरितपुरोत्तमे ॥
 विव्यतोवध्यवधकोमृतकम्बलहारकः ॥ ८६ ॥ हरिश्चंद्रउवाच ॥ नाहंचण्डालद्रासत्वमिच्छेयसुविगर्हितम् ॥ वंशापापिनिदानदग्धोनचण्डाल

वशंगतः ॥ ८७ ॥ पक्षिणञ्जुः ॥ तस्यैवंवदतःप्राप्तोविश्वामित्रस्तपोनिधिः ॥ कोपमर्षविवृत्ताक्षःप्राहचेदंनराधिपम् ॥ ८८ ॥ विश्वामित्रउवाच ॥
 चण्डालोऽयमनल्पतेदातुंवित्तमुपस्थितः ॥ कस्मान्नदीयतेमह्यमशेषायज्ञदक्षिणा ॥ ८९ ॥ हरिश्चन्द्रउवाच ॥ भगवन्सूर्यवंशोत्थमात्मानंवे
 द्विकौशिक ॥ कथंचण्डालदासत्वंगमिष्येवित्तकामुकः ॥ ९० ॥ विश्वामित्रउवाच ॥ यदिचण्डालवित्तंत्वमात्मविक्रयजमम ॥ नप्रदास्यसिकाले
 नशस्यामित्त्वामसंशयम् ॥ ९१ ॥ पक्षिणञ्जुः ॥ हरिश्चन्द्रस्ततोराजाचित्वावस्थितजीवितः ॥ प्रसीदेतिवदन्पादवृषेजग्राहविह्वलः ॥ ९२ ॥
 दासोऽस्म्यात्तोऽस्मिभीतोस्मित्वद्रक्तश्चशेषतः ॥ कुरुप्रसादविप्रैकष्टश्चण्डालसङ्करः ॥ ९३ ॥ भवेयवित्तशेषेणसर्वकर्मकरोवशः ॥ तवैवमुनिशाईल
 प्रप्यश्चित्तानुवर्त्तकः ॥ ९४ ॥ विश्वामित्रउवाच ॥ यदिप्रप्योमममर्वाञ्चण्डालायततोमया ॥ दासभावमनुप्राप्तो दत्तोवित्ताबुदेनवै ॥ ९५ ॥ हरिश्चन्द्र
 उवाच ॥ यद्यसौशक्यतोविप्रःकौशिकःपरितोषितुम् ॥ ततोर्गृहाणमामद्यदासत्वंतेकरोम्यहम् ॥ ९६ ॥ चण्डालउवाच ॥ शतयोजनविस्तीर्णाना
 नाग्रामैरलंकृतम् ॥ भूमिरक्षामयीकृत्वादास्येहंकौशिकंप्रति ॥ ९७ ॥ पक्षिणञ्जुः ॥ एवमुक्तेदातेनश्वपाकोहृष्टमनसः ॥ विश्वामित्रायतद्भव्ये
 दत्त्वाबद्धनरेश्वरम् ॥ ९८ ॥ दण्डप्रहारसंप्रान्तमतीवव्याकुलेन्द्रियम् ॥ इष्ट्वंभुविवियोगार्तमनयन्निजपक्षगणम् ॥ ९९ ॥ हरिश्चन्द्रस्ततोरारजावंसश्च
 ण्डालपक्षणे ॥ प्रातर्मध्याह्नसमयेसायैचतदगायत ॥ १०० ॥ बालादीनसुखीहृष्ट्वाबालंदीनसुसंपुरः ॥ मांस्मरत्यसुखाविष्टामोचयिष्यतिनौहृ
 पः ॥ १ ॥ उपात्तवित्तोविप्रायदत्त्वावित्तमतोधिकम् ॥ नसामांभृगशावाक्षीवेत्तिपापतरंकृतम् ॥ २ ॥ राज्यनाशःसुहृत्स्यागोभार्यातनयवि
 क्रयः ॥ प्राप्ताचण्डालत्ताचेयमहेतुःखपरंपरा ॥ ३ ॥ एवंसनिवसन्नित्यंस्मरार्दयितंतुलम् ॥ भार्याचात्मसमाविष्टाहृतसर्वस्वआतुरः ॥ ४ ॥ कस्य
 चित्थकालस्यमृतचैलापहारकः ॥ हरिश्चन्द्रेऽभवद्राजाश्शानतेद्विशुगः ॥ ५ ॥ चण्डालेनानुशिष्टश्चमृतचैलापहारिणा ॥ शवागमनमन्वि
 च्छन्निहतिष्ठन्दिवानिशम् ॥ ६ ॥ इदंराज्ञोपिदेयश्चषड्भागंशुशंप्रति ॥ त्रयस्तुममभगाःस्युद्धोभागतैववेतनम् ॥ ७ ॥ इतिप्रतिसमादिदोजगा
 मशवमन्दिम् ॥ दिशंतुदक्षिणांयत्रवाराणस्यास्थितंतदा ॥ ८ ॥ श्मशानंचोरसंनादंशिवशतसमाकुलम् ॥ शवमौलिसमाकीर्णदुर्गंधबहुद्रुमकम्
 ॥ ९ ॥ पिशाचभूतवेतालडाकिनीथक्षसंकुलम् ॥ महागणमहाभूतवकोलाहलयुतम् ॥ गृध्रगोमायुसंकीर्णश्वृन्दपरिवारितम् ॥ ११० ॥
 अस्थिसंघातसंकीर्णमहादुर्गन्धसंकुलम् ॥ ११ ॥ नानामृतसुहृन्नादरौद्रकोलाहलयुतम् ॥ हापुत्रमित्रहाबन्धोभ्रातर्वत्सप्रियाद्यमे ॥ १२ ॥ हाप
 तेभर्गिनिमातर्हामुलपितामह ॥ मातामह पितःपौत्रहृगतोऽस्येहिबान्धव ॥ ११३ ॥ इयंवंवदतांयत्रध्वनिःसंश्रूयतेमहान् ॥ यत्रनैत्रैनिर्मिषेः

शवाभयमिवाविशन् ॥ ११४ ॥ निमीलितैश्चनयनैर्बन्धुचित्तापथेस्थितः ॥ ज्वलन्मांसवसामेदंश्चमच्छमितसंकुलम् ॥ १५ ॥ अर्द्धदग्धाः शवाः श्या
 माविकसदन्तंपक्तयः ॥ हसंत्येवाग्निमध्यस्थाः कायस्येयंदशात्त्विति ॥ १६ ॥ अग्नेश्चटचशब्देवयसामस्थिपंक्तिषु ॥ बान्धवाक्कान्दशब्दश्च
 लकसेषुप्रहर्षजः ॥ १७ ॥ गायतांभृतवतालपिशाचगणरक्षसास्र ॥ शूयतेसुमहान्घोरः कल्पान्तद्वानिस्वनः ॥ १८ ॥ महामहिषकालिपिशांशुक
 द्वाशिसंकुलम् ॥ तदुत्थभस्मकूटैश्चद्वतंसास्थिरिक्लवैः ॥ १९ ॥ नानोपहारस्रग्दीपकाकविक्षेपसंकुलम् ॥ अनेकशब्दबहुलं श्मशानं नरकायते ॥
 ॥ १२० ॥ सवह्निगर्भैरशिवैः शिवारूतैर्नानादितंभीषणरावगह्वरम् ॥ भयं भयस्यायुपसंजनैर्भृशं श्मशानमाक्रन्दविरावदारुणम् ॥ २१ ॥ सरा
 जातत्रसंभ्रातोऽद्वितः शोचनोद्वितः ॥ हाभृत्यामंत्रिणोविभ्राः कृतद्राज्यंविधेगतम् ॥ २२ ॥ हाशैथ्येपुत्रहाबालमांत्यक्कामन्दभाग्यकम् ॥ विश्वामि
 त्रस्यदोषेणगताः कुत्रापितेमम ॥ २३ ॥ इत्येवंचिन्त्यंस्तत्रचण्डालोक्तं पुनः ॥ मलिनोर्हृक्षसवागः केशवान्घनघनघञ्जी ॥ २४ ॥ ल्युडी
 कालकरूपश्चार्धावंश्रित्तस्ततः ॥ अस्मिन्शवहृदसूल्यंप्राप्तं प्राप्स्यामिचाप्युत ॥ २५ ॥ इदंममइंद्राक्षिमुल्यचंडालकेविवदम् ॥ इतिघात्रनिदर्शो
 राजाजीवन्योन्यन्तरंगतः ॥ २६ ॥ जीर्णकर्पटमुग्रनिश्चिह्नकृतकन्यापरिश्रहः ॥ चिताभस्मरजोलिप्तमुल्लवाहूद्रांश्रिकः ॥ २७ ॥ नानामेदोवामामजा
 लितपाण्युलिः श्वसन् ॥ नानाशवौदनकृताहारतृप्तिपरायणः ॥ २८ ॥ तदीयमात्यसंश्लेषकृतमस्तकमण्डनः ॥ नरात्रौ नदिवाशेतैर्हाहेतिप्रवद
 न्मुहुः ॥ २९ ॥ एवंद्वादशमासास्तुनीताः शतसमोपमाः ॥ सकदाचिह्नपृथुषुः श्रान्तो बन्धुवियोगवान् ॥ १३० ॥ निद्राभिभूतोर्हृक्षाङ्गोनिश्चेष्टः सुत
 एवच ॥ तत्रापिशयनीयेसदृष्टवानद्धुतंमहत् ॥ ३१ ॥ श्मशानाभ्याशयोगेनैवस्यबलवतया ॥ अन्यदेहेदत्त्वालुपुवेणुरुदक्षिणाम् ॥ ३२ ॥ तदा
 द्वादशवर्षीण्डुः खदानानुनिष्कृतिः ॥ आत्मानंसददर्शयुल्लसनीगर्भसंभवम् ॥ ३३ ॥ तत्रस्थश्चात्यसौराजासोऽचिन्तयदितं ददा ॥ इतोनिष्का
 न्तमात्रोहिदानधर्मं करोम्यहम् ॥ ३४ ॥ अनन्तरंजातस्तुतदापुल्लकसबालकः ॥ श्मशानमृतसंस्कारकरणेषुसदेवतः ॥ ३५ ॥ ग्रासेतुभक्तंभवे
 श्मशानेऽथमृतोद्विजः ॥ आनीतो बन्धुभिर्दृष्टेनतत्राधनगुणी ॥ ३६ ॥ मूर्यार्थिनातुतेनापिपरिभूतास्तुब्राह्मणाः ॥ उजुस्तेब्राह्मणास्तनविश्वा
 मित्रस्यचेष्टितम् ॥ ३७ ॥ पापिष्ठमञ्जुं कर्मकुरु त्वंपापकारक ॥ हरिश्चन्द्रः पुराराजाविभ्रमित्रेणपुल्लकसः ॥ ३८ ॥ कृतः पुण्यविनाशेनब्राह्मणस्त्वा
 पनाशनात् ॥ यदानक्षमतेतेषाँतैः सशसोरुषातदा ॥ ३९ ॥ गच्छत्वं नरकघोरमधुनैव नराधम ॥ इत्युक्तमात्रेवचनेस्वप्नस्थः सतृपस्तदा ॥ १४० ॥
 अपश्यद्यमदूतान्पैपाशहस्ताभ्यावहात् ॥ तैः संगृहीतमात्मानं नीयमानं तदबलात् ॥ १४१ ॥ पश्यतिस्मशृशस्त्रोहामातः पितरद्यमे ॥ एववादीसन

रकेतलद्वेष्यानिपातितः ॥ १४२ ॥ क्रकचैः पाट्यमानस्तुधुरागारिप्यधः ॥ अन्धेतमसिदुःखार्निःशूयशोणितभोजनः ॥ ४३ ॥ सप्तवर्षमृतात्मानं
 न्पुल्कसप्तददर्शह ॥ दिनंदिनंनरकेदद्वेतेपच्यतेऽन्यतः ॥ ४४ ॥ खिद्यतेक्षोभ्यतेऽन्यत्रमार्यातेपाट्यतेऽन्यतः ॥ क्षायतेदीव्यतेऽन्यत्रशीतवा
 ताहतोऽन्यतः ॥ ४५ ॥ एकदिनं वर्षशतप्रमाणंनरकेऽभवत् ॥ तथावर्षशतंनत्रश्रावितंनरकेभट्टैः ॥ ४६ ॥ ततोनिपातितोभूमौविष्टाःशीघ्राव्यजा
 यत ॥ वान्ताशीशीतदग्धश्वासमात्रमृतोऽपिसः ॥ ४७ ॥ अथापश्यत्स्वरं देहं हस्तिनं वानरं पशुम् ॥ छागं बिलं कङ्कचगामविपक्षिणं कुम्भम् ॥
 ४८ ॥ मत्स्यं कूर्मं वराहं च श्राविधं कुङ्कुटं गुकम् ॥ शारिकां स्थावरांश्चैव सपमन्यांश्च देहिनः ॥ ४९ ॥ दिवसे दिवसे जन्म प्राणिनः प्राणिनस्तदा ॥
 अपश्यदुःखान्तमो दिनं वर्षशतं तथा ॥ ५० ॥ एवं वर्षशतं पूर्णगतं तत्र कुयोनिषु ॥ अपश्यत्तद्वचित्सराजतस्वकुलोद्भवम् ॥ ५१ ॥
 तत्र स्थितस्य तस्यापिराज्यद्यूतेन हारितम् ॥ भाव्यं हृताचपुत्रश्च सचैकाकी वानगतः ॥ ५२ ॥ तत्रापश्यत्ससिंहं वैव्यादितस्यं भयावहम् ॥ विभ
 क्षयिषुमार्यातं शरभेण समन्वितम् ॥ ५३ ॥ पुनश्च भक्षितः सोऽपि भार्याशोचितुमुद्यतः ॥ हाशैव्ये क्लृगतास्य द्रव्यमाहिहाणस्य दुःखितम् ॥ ५४ ॥
 अपश्यत्पुनरेवापि भार्यास्वाहंतपुत्रकाम् ॥ त्रायस्वत्वं हारिश्चंद्रकिं द्यूतेन तव प्रभो ॥ ५५ ॥ पुत्रस्ते शोच्यतां प्राप्नोभा र्थ्ययाशैव्ययासह ॥ सनापश्य
 त्पुनरपि धावमानः पुनः पुनः ॥ ५६ ॥ अथापश्यत्पुनरपि स्वर्गस्थः सनराधिपः ॥ नीयते मुक्तकेशी सादीना विवसनाबलात् ॥ ५७ ॥ हाहा वाक्यं
 प्रमुंचन्ती त्रायस्वैत्यसङ्कत्स्वना ॥ अथापश्यत्पुनस्तत्र धर्मराजस्य शासनात् ॥ ५८ ॥ आक्रन्दन्त्यन्तरिक्षस्था आगच्छे हनराधिप ॥ विश्वामित्रे
 ण विज्ञे तोयमोरान्जंस्तवार्थतः ॥ ५९ ॥ इत्युक्त्वा सार्षपाशैस्तु नीयते बलवद्भिः ॥ श्राद्धदेवेन कथितं विश्वामित्रस्य चेष्टितम् ॥ ६० ॥ तत्रापितस्य
 विद्वृत्तिर्नीधमोत्थाव्यवर्द्धत ॥ एताः सर्वांशान्स्तस्य याः स्वप्ने सप्रदर्शिताः ॥ ६१ ॥ सर्वास्तास्तेन सम्युक्ता यावद्दर्शणिद्वादश ॥ अतीतिद्वादशैर्षणी
 यमानो भट्टैर्बलात् ॥ ६२ ॥ यमं सोऽपश्यदाकारादुवाच नराधिपम् ॥ विश्वामित्रस्य कोपोऽयदुर्निवार्यो महात्मनः ॥ ६३ ॥ पुत्रस्य ते मृत्युमपि
 प्रदास्य तिस्रकौशिकः ॥ गच्छत्वं मानुषं लोकेन्दुःखशेषं भुङ्क्ष्वै ॥ गतस्य बतत्राजेन्द्रश्रेयस्तव भविष्यति ॥ ६४ ॥ व्यतीतिद्वादशैर्वेदुःखस्यान्तेन
 राधिपः ॥ अन्तरिक्षाच्च पतितो यमदूतैः प्रणोदितः ॥ ६५ ॥ पतितो यमलोकाच्च विबुद्धो भयसंप्रमात् ॥ अहो कष्टमिति ध्यात्वा त्वक्षते शारावसेचनम् ॥
 ६६ ॥ स्वप्नेदुःखं महद्वृथस्यान्तानोपलभ्यते ॥ स्वप्नेदृष्टमया यच्चुकिन्तुमेन्द्रशरीः समाः ॥ ६७ ॥ गतेत्यपृच्छत्तत्र स्थान्पुल्कसारस्तु संप्रमात् ॥
 नेऽद्यूदुःकेचित्तत्रस्था एवमेवापरैऽबुवन ॥ ६८ ॥ श्रुत्वादुःखी तद्वाराजदेवाश्चरणमीथिवान् ॥ स्वस्ति कुर्वन्तु मे देवाः शैव्याया बालकस्य च ॥ ६९ ॥

नमोधर्ममहतेनमःकृष्णायवेधसे ॥ परावरायशुद्धयपुराणायव्यथायच ॥ १७० ॥ नमोबृहस्पतेतुभ्यंनमस्तेवासवायच ॥ एवमुक्त्वासराजा
 तुयुक्तःशुलकसकर्मणि ॥ ७१ ॥ शवानामूल्यकरणेपुनर्नष्टस्मृतिर्यथा ॥ मलिनोजटिलःकृष्णोलुगीविह्वलेनृपः ॥ ७२ ॥ नैवपुत्रोनभार्यातुत
 स्यवैस्मृतिगोचरे ॥ नष्टोत्साहोरज्यनाशाच्छ्रमशानेनिवसंस्तदा ॥ ७३ ॥ अथाजगामस्वतुतंमृतमादायथालपिनी ॥ भार्यातस्यनरेन्द्रस्यसर्पदंदि
 बालकम् ॥ ७४ ॥ हावत्सहापुत्रिशोइत्थैवैवदतीसुदुः ॥ कृशाविवर्णाविमनाः पांसुध्वस्तशिरोरुहा ॥ ७५ ॥ ॥ राजपत्न्युवाच ॥ ॥ हाग
 जन्नद्यबालंत्वंपश्यसिंममईतिले ॥ रममाणपुरादृष्टदृष्टपुष्टाहिनामृतम् ॥ ७६ ॥ तस्याविलापशब्दं तमाकर्ण्यसनराधिपः ॥ जगामस्वारीतो
 ऽत्रेतिभवितामृतकम्बलः ॥ ७७ ॥ सतारोहयतीभार्यानाभ्यजानात्तुपाथिवः ॥ चिरप्रवाससन्ततांपुनर्जातामिवाबलम् ॥ ७८ ॥ सापि
 तंचारुशैशान्तंपुरादृष्टजटालकम् ॥ नाभ्यजानानृपसुताशुष्कवृक्षोपमनृपम् ॥ ७९ ॥ सोऽपिकृष्णपटेवाल्लङ्घ्वाशीविषपीडितम् ॥ नरेन्द्र
 लक्षणेपंतचिन्तामापनरंश्रः ॥ १८० ॥ तस्यास्यंचंद्रविभामंसुधुरस्यंसुब्रसम् ॥ नीलाःकेशाःकुचिताश्चसमादीर्घास्तरंगिताः ॥ ८१ ॥ राजीवनेत्र
 युगुलोर्विबोष्टुटसंवृतः ॥ चतुर्दंष्ट्रश्चतुःकिञ्चुर्दीर्घास्योदीर्घबाहुकः ॥ ८२ ॥ चतुर्लेशःकरोमत्स्ययवयुक्चैकपर्वतः ॥ शिरालुपादोगंभीरःसूक्ष्मत्वक्
 त्रिवलीधरः ॥ ८३ ॥ अहोकण्डनरेन्द्रस्यकस्याव्येषकुलेशिशुः ॥ जातोनीतः कृतान्तेनकामप्याशांडुरात्मना ॥ ८४ ॥ एवंदृष्ट्वाहितंबालं मातुरुत्स
 ङ्गशायिनम् ॥ स्मृतिमभ्यागतोबालोरोहितास्योब्जलोचनः ॥ ८५ ॥ सोऽप्येतामेवमेवसोवयोऽवस्थासुपागतः ॥ नीतोयदिनघोरेणकृतान्तेनात्म
 नोवशम् ॥ ८६ ॥ ॥ राजपत्न्युवाच ॥ ॥ हावत्सकस्यपापस्यअपध्यानादिंमहत् ॥ दुःखमापिततंधोयंयस्यान्तोनोपलभ्यते ॥ ८७ ॥ हाना
 थराजन्भवतामामनाश्चास्यदुःखिताम् ॥ कापिसन्तिष्ठतास्थानेविश्रब्धस्थीयतेकथम् ॥ ८८ ॥ राज्यनाशःसुहृत्पागोभार्यातनयविक्रयः ॥ हरि
 श्रन्द्रस्यराजेषोकिंविधेनकृतत्वया ॥ ८९ ॥ इतितस्यावचःशुक्लराजास्वस्थानतश्च्युतः ॥ प्रत्यभिज्ञायदयितांपुत्रचनिधनंगतम् ॥ ९० ॥ कैपाना
 मयुह्युक्तामयोपिद्वारभवंत् ॥ बालश्चसमृतः कःस्यादितिराजाविचारयन् ॥ ९१ ॥ कण्डशैब्येयमेषाहिसबालोऽयमित्तीरयन् ॥ रुरोददुःखसन्तोमू
 च्छमभिजगामच ॥ ९२ ॥ साचतंप्रत्यभिज्ञायतामवस्थासुपागतम् ॥ मूर्च्छितानिपपातातानिश्चेष्टाधरणितले ॥ ९३ ॥ चेतःसंप्राप्यराजेन्द्रोरा
 जपत्नीचतौसमम् ॥ विलेपतुःसुसन्ततौशोकभारतिपीडितौ ॥ ९४ ॥ राजोवाच ॥ ॥ हावत्सकुमारतेस्वक्षिभूनासिकालकम् ॥ पश्यतोमेसुवं
 दीनंहृदयंकिनदीयते ॥ ९५ ॥ तातातातेतिमधुंखुवाणंस्यमागतम् ॥ जगुर्ब्रुवदिव्येकंवस्वत्समेतिसौहृदात् ॥ १९६ ॥ कस्यजानुप्रणीतेनपिङ्गेन

क्षितिरेणुना ॥ ममोत्तरीयमुत्सङ्गतथाङ्गमलमेष्यति ॥ १९७ ॥ अङ्गप्रत्यङ्गसम्भूतोमनोहृदयनन्दनः ॥ मयाकुपित्राहावत्सविक्रीतोयेनवस्तु
 वत् ॥ ९८ ॥ हृत्वारज्यमशेषमेसर्वाधवधनंमहत् ॥ देवाहिनाशंसेनदृष्टोमेतेनयस्ततः ॥ ९९ ॥ अहं देवाहिदृष्टस्यपुत्रस्याननपङ्कजम् ॥ निरी
 क्षन्नपिघोरेणविषेणार्थीकृतोऽधुना ॥ २०० ॥ एवमुक्त्वातमादायबालकंबाष्पगद्गदः ॥ परिष्वज्यचनिश्चेष्टुच्छ्रेयोमूर्च्छयानिपपातह ॥ १ ॥ राज
 पत्न्युवाच ॥ अयंसपुरुषव्याघ्रःस्वर्णेवोपलक्ष्यते ॥ विद्वज्जनमनश्चन्द्रोहरिश्चन्द्रोनेसंशयः ॥ २ ॥ तथास्थनसिक्कतुङ्गाअग्रतोऽधोमुखं
 गता ॥ दन्ताश्चकुलप्रख्याःल्यातकीर्तमहात्मनः ॥ ३ ॥ श्मशानमागतःकल्पाददौषसनरेश्वरः ॥ अपहायपुत्रशोकसापश्यत्यपतितपतिम् ॥ ४ ॥
 प्रहृष्टाविस्मितादीनाभंघृत्राधिपीडिता ॥ वीक्षन्तीसाततोऽप्रश्यद्दर्वदण्डंछुग्निसितम् ॥ ५ ॥ श्वपाकहंमनोमोहंजगामायतलोचना ॥ ग्राथ्यचेते
 श्वरनकैःसगद्गदमभाषत ॥ ६ ॥ धिक्त्वादेवात्यकरुणंनिर्मयादंछुग्निसितम् ॥ येनायममप्रख्योनीतोरजाश्वपाकताम् ॥ ७ ॥ राज्यनाशंमुहृत्स्यगं
 भार्यातनयविक्रयम् ॥ प्रापयित्वापिनोमुक्तश्चण्डालोऽयंकृतोनुपः ॥ ८ ॥ हाराजज्ञातसन्तापामित्यंमांधरणीतलात् ॥ उत्थाव्यनाद्यपर्यङ्कमारोहे
 तिकिसुच्यते ॥ ९ ॥ नाद्यपश्यामितेच्छंशृङ्गारमथवा पुनः ॥ चामरंव्यजनंचापिकोऽयंविधिविपर्ययः ॥ २१० ॥ यस्याप्रजतःपूर्वगजनोभृत्यतां
 गताः ॥ स्वोत्तरीयैरकुर्वन्तनीरजस्कंमहीतलम् ॥ ११ ॥ सोऽयंकपालसंलसंघटीघटनिरंतरे ॥ मृतनिर्माल्यमूत्रान्तर्गूढकेशेसुदारुणे ॥ १२ ॥
 वसानिष्यन्दसंशुष्कमहीपुटकमण्डिते ॥ भस्मान्कारार्द्धदग्धास्थिमज्जासंघट्टभीषणे ॥ १३ ॥ गृध्रगोमायुनादातंनष्टुद्गविहंगमे ॥ चिताधूममायतिरु
 चानीलीकृतदिगन्तरे ॥ १४ ॥ कुणपास्वादनमुदासंघृष्टनिशाचरे ॥ चरस्यमध्ये राजेन्द्रःश्मशानेदुःखपीडितः ॥ १५ ॥ एवमुक्त्वासमाश्लिष्य
 कण्ठराज्ञोनुपात्मजा ॥ कष्टशोकशताधाराविललापात्तयागिरा ॥ १६ ॥ राजपत्न्युवाच ॥ राजन्स्वप्नोऽथतथ्यंवायदेतन्मन्यतेभवान् ॥ तत्क
 थ्यतामहाभागमनोवैसुद्यतेमम ॥ १७ ॥ यद्येतदेवंधर्मज्ञनास्तियमैसहायता ॥ तथैवविप्रदेवादिपूजनेपालने सुवः ॥ १८ ॥ नास्तियधर्मः कुतः
 सत्यमार्जवंचानृशंसता ॥ यत्रत्वंधर्मपरमःस्वराज्यादवरोपितः ॥ १९ ॥ इतितस्यावचःश्रुत्वानिःश्वस्योष्णसंगद्गदम् ॥ कथयामास तन्वंश्रुथया
 प्राप्ताश्वपाकता ॥ २० ॥ रुदित्वासापिसुचिरंनिःश्वस्योष्णंचुःखिता ॥ स्वपुत्रमरणंभीरुर्थथावृत्तंयवेदयत् ॥ २१ ॥ श्रुत्वारजातदावाक्यं
 निपपातमहीतले ॥ मृतस्यपुत्रस्यतदाजिह्वयाल्लिहन्मुसम् ॥ २२ ॥ राजोवाच ॥ यमस्यभिक्षांयाचवःकृपणौपुत्रगर्द्धिनौ ॥ तरसाच्छी
 व्रंब्रजावोब पुत्रोयत्रप्रियोगतः ॥ २३ ॥ प्रियेनरोचयेदीर्घकालंकेशमुपासितुम् ॥ नात्मायतश्चतन्वद्विपश्यमेमन्दभाग्यताम् ॥ २४ ॥ चण्डालेना

ननुज्ञातःप्रवेक्ष्येज्वलनं यदि ॥ चण्डालदासतायास्येयुनरप्यन्यजन्मनि ॥ २२५ ॥ नरेकेचपतिष्यामिक्रीटकःकृमिभोजनः ॥ वैतरण्यामहापूयवसाद्य
 क्लमाद्युपिच्छिले ॥ २२६ ॥ असिपत्रवनेप्राप्यच्छेदंप्राप्स्यामिदाहणम् ॥ तांप्राप्स्यामिवाप्राप्यमहारौरवरीवौ ॥ २७ ॥ मग्नस्यदुःखत्रुषौपायः
 प्राणवियोजनम् ॥ एकोऽपिबालकोयोगमसीद्विशकरःसुतः ॥ २८ ॥ ममदैवाम्बुवगेनमग्नःसोऽपिबलीयसा ॥ कथंप्राणान्विचुं चामिपरायतोऽस्मि
 दुर्गः ॥ २९ ॥ अथवानार्तिनाच्छिष्टेनरः पापमवक्षते ॥ तिर्यकेनारतिस्तदुःखंनसिपत्रवनेतथा ॥ २३० ॥ वैतरण्याकुतस्ताहाद्याहशुभ्रुवि
 ब्रूवे ॥ सोऽंसुतशरीरेणदीप्यमानेदुताशने ॥ ३१ ॥ नियतिष्यामितचङ्गिश्नन्व्यंकुतंमम ॥ अनुज्ञाताचगच्छत्वविप्रप्रेशमशुचिस्मिते ॥ ३२ ॥
 ममवाक्यंचतचङ्गिनिबोधहतमानसा ॥ यदिदंतंयद्विदुंतं उखेयदितोषिताः ॥ ३३ ॥ पत्रसङ्गमोभूयान्युत्रेणसहचत्वया ॥ इहलोकेकुतस्त्वे
 तद्भविष्यतिममेङ्गितम् ॥ ३४ ॥ त्वयासहममश्रेयगमनंपुत्रमार्गणे ॥ यन्मयाहसताकिंचिद्ग्रहस्येवाशुचिस्मिते ॥ ३५ ॥ अलीलमुक्तंतत्सर्वश्रन्तव्यम
 मयाचतः ॥ राजपत्नीतिगवैणनावज्ञेयःसतोद्भिजः ॥ सर्वयत्नेनतेतोष्यःस्वामीदेवतवच्छुभे ॥ ३६ ॥ राजपत्न्युवाच ॥ अहमप्यत्रराजपदीप्यमानेदुता
 शने ॥ दुःखभारासहद्वैवसहयास्यामिवैत्वया ॥ ३७ ॥ सहस्वर्गचनरंकरसहैवावाहिदुःखहे ॥ अुवाराजातदेवाचएवमस्तुपतिव्रते ॥ ३८ ॥ पति
 णञ्जुः ॥ ॥ ततःकृत्वाचिताराजाओरोध्यतनंस्वकम् ॥ भययासाहितश्चासौबद्धंजलिपुटस्तदा ॥ ३९ ॥ चिन्तयन्परात्सानमीशाना
 रायणहारिम् ॥ हृत्कोटरुहासीनंवासुदेवंसुंश्रम् ॥ २४० ॥ अनादिनिधनंब्रह्मकृष्णपीताम्बंशुभम् ॥ तस्यचिन्तयमानस्यस्वदे देवाःसवा
 सवाः ॥ ४१ ॥ धर्मप्रमुसतःकृत्वासमाजमस्तुस्वगन्विताः ॥ आगत्यसर्वेप्रोदुस्तेभोर्राजल्लभ्युप्रभो ॥ ४२ ॥ अयंपितामहः माक्षार्द्धमश्रम
 वान्स्वयम् ॥ ४३ ॥ साध्याश्रविश्वेमरुतोलोकपालाःसचारणाः ॥ नागाःसिद्धाः सगन्धर्वास्त्रैवतथाशिनौ ॥ ४४ ॥ एतेचान्येचबहोविश्वामि
 स्तथैवच ॥ विश्वत्रेणयोमित्रंकरुविनाशकरुरा ॥ ४५ ॥ विश्वामित्रस्तुतेमैत्रीमिष्टचाहर्विमिच्छति ॥ आरुरोहततःप्राप्तोयमःशक्रोऽथगाधिजः ॥ ४६ ॥
 धर्मउवाच ॥ माराजन्साहसंकार्थीधर्मोऽहंत्वामुपागतः ॥ तितिक्षादमसत्यद्यैस्वर्णैःपरितोषितः ॥ ४७ ॥ इन्द्रउवाच ॥ हरिश्रन्द्रमहाभागप्रा
 तःशक्रोस्मिरेऽन्तिकम् ॥ त्वयासमायापुत्रेणजितलोकःसनातनाः ॥ ४८ ॥ आरोहन्निदिवंराजन्भार्यापुत्रसमन्वितः ॥ सुदुष्प्रापनैरेन्यैर्जितमा
 त्मीयकर्मभिः ॥ ४९ ॥ पक्षिणञ्जुः ॥ ॥ ततोऽमृतमयंवर्षमपमृष्टुविनाशनम् ॥ इन्द्रःप्राप्तुजदकाशच्चितास्थानगतःप्रभुः ॥ २२६ ॥ पुष्पवर्षचमुमह
 देवदुन्दुभिनिस्वनम् ॥ तनस्ततोवर्तमानेसमाजेदेवमंजुले ॥ २२७ ॥ समुत्सथौततःपुत्रोराज्ञस्तस्यमहात्मनः ॥ सुकुमारतनुःसुस्थःप्रसन्नोन्दिन्य

मानसः ॥२५२॥ ततो राजा हरिश्चन्द्रः परिष्वज्य सुतक्षणत् ॥ सभाय्यः सुश्रिया तु को दिव्यमाल्याम्बराञ्चितः ॥५३॥ स्वस्थः सम्पूर्णहृदयो सुदापरमया
 युतः ॥ बभूव तत्क्षणादिन्द्रेभ्यश्चैनमभाषत ॥ ५४ ॥ सभार्यस्त्वं सुपुत्रश्च प्राप्स्यसे सद्गतिं पराम् ॥ समारोहमहाभागनिजानकर्मणां फलैः ॥ ५५ ॥
 ॥ हरिश्चन्द्र उवाच ॥ देवराजाननुज्ञातः स्वामिनाश्रपचेन वै ॥ अगत्वानिष्कृतिं तस्य नारोक्ष्येऽहं सुरालयम् ॥ ५६ ॥ धर्म उवाच ॥ तवैनं भाविनं
 क्लेशमवगम्यात्समायया ॥ आत्माश्रपाकर्तानि तोदिशं तं तच्च पापलम् ॥ ५७ ॥ इन्द्र उवाच ॥ प्रार्थ्यते यत्परं स्थानं समस्तैर्मनुजैर्भुवि ॥ तदारोह हरि
 श्चन्द्रस्थानं पुण्यकृतां नृणाम् ॥ ५८ ॥ हरिश्चन्द्र उवाच ॥ देवराजानमस्तुभ्यं वाक्यं चैतन्निबोध मे ॥ प्रसादमुसुखं त्वत्प्रब्रवीमि प्रश्रयान्वितः ॥ ५९ ॥
 मच्छोकमप्रमनसः कोसलानगरेजनाः ॥ तिष्ठन्ति तानपोद्ब्राह्मकथं यस्याम्यहं दिवम् ॥ ६० ॥ ब्रह्महत्यागुरोर्वातो गोवधः स्त्रीविधस्तथा ॥ तुल्यमेभि
 र्महापापं भक्त्यागोऽप्युदाहृतम् ॥ ६१ ॥ भजन्तं भक्तमत्याज्यमदुष्टं त्यजतः सुखम् ॥ नेहानुत्रपश्यामि तस्माच्छक्रदिवं व्रज ॥ ६२ ॥ यदितेसहि
 ताः स्वर्गमयायान्ति सुरेश्वर ॥ ततोऽहमपियास्यामि नरकं वापितैः सह ॥ ६३ ॥ इन्द्र उवाच ॥ बहूनि पुण्यपापानि तेषां भिन्नानि वै पृथक् ॥ कथं सं
 घातभोग्यं भूयः स्वर्गमवाप्स्यसि ॥ ६४ ॥ हरिश्चन्द्र उवाच ॥ शक्रमुक्ते च पुराज्यं प्रभावेण कुटुम्बिनाम् ॥ यजते च महायज्ञैः कर्मपौर्तकरोति च
 ॥ ६५ ॥ तच्च तेषां प्रभावेण मया सर्वमनुष्ठितम् ॥ उपकर्तव्यं सन्त्यक्ष्ये तानहं स्वर्गलिप्सया ॥ ६६ ॥ तस्माद्यन्मम देवेश किंचिदस्ति सुचेष्टितम् ॥ दत्त
 मिष्टमथोजसं सामान्यैस्तदस्तु नः ॥ ६७ ॥ बहुकालोपभोग्यं हि फलयन्मम कर्मणः ॥ तदस्तु दिनमप्येकैतैः समन्वत्प्रसादतः ॥ ६८ ॥ पक्षिणञ्जुः ॥
 एवं भविष्यतीत्युक्त्वा शक्रस्त्रिभुवनेश्वरः ॥ प्रसन्नो चेतायर्मश्च विश्वामित्रश्च गाधिजः ॥ ६९ ॥ गत्वासुनगरं सर्वे चतुर्वर्ण्यसमायुतम् ॥ हरिश्चन्द्रस्य निकटे
 प्रोवाच विबुधाधिपः ॥ ७० ॥ आगच्छतु जनाः शीघ्रं स्वर्गलोकं सुदुर्लभम् ॥ धर्मप्रसादात्संप्राप्तं सर्वधुष्माभिरैव तु ॥ ७१ ॥ विमानकोटिसम्बद्धं स्वर्गलोकान्म
 हीतलम् ॥ गत्वयोध्याजानं प्राह दिवमारुहतामिति ॥ ७२ ॥ तदिन्द्रस्य वचः श्रुत्वा प्रीत्या तस्य च भूपतेः ॥ आनीयरोहितास्यं च विश्वामित्रो महा
 तपाः ॥ ७३ ॥ अयोध्याल्येपुरे रम्ये सोभ्यर्षिचतुर्पात्मजम् ॥ देवैश्च मुनिभिः सिद्धैरभिषिच्य नराधिपः ॥ ७४ ॥ राज्ञासह तदा सर्वे हृष्टपुष्टमुहजनाः ॥ सपु
 त्रभृत्यदारास्तो दिवमारुरुर्जुनाः ॥ ७५ ॥ पदेपदे विमानात्ते विमानमगमन्नाः ॥ तदा संभृतहर्षो हरिश्चन्द्रश्च पार्थिवः ॥ ७६ ॥ संप्राप्य भूमिमतुलां
 विमानैः समहीपतिः ॥ आसां चक्रे पुराकारेव प्रभाकारं संवृते ॥ ७७ ॥ ततस्तस्यर्द्धिमालोक्य ह्येकं तत्रोशनजगौ ॥ दैत्याचार्यो महाभागः सर्वशास्त्रार्थ
 तत्त्ववित् ॥ ७८ ॥ ॥ शुक उवाच ॥ हरिश्चन्द्रसमारोज्जनभूतो न भविष्यति ॥ यश्चैतच्छृणुयाद्भक्त्या नैरन्तर्येण मानवः ॥ ७९ ॥ तेन वेदाः

पुराणानि सर्वमंत्राः सुसंग्रहाः ॥ युष्ठाः स्युः पुष्करो तीर्थप्रयागो सिंधुसागर ॥ २८० ॥ देवागारं कुरुक्षेत्रं वाराणस्यां विशेषतः ॥ विष्णुद्रुहणं वैवयवफलं जपतो
 लभेत ॥ ८१ ॥ तत्फलं द्विगुणं चैव सयत्नमाशुणोति यः ॥ श्रुत्वा तु पूजयेद्भक्त्या पुराणं द्विजोत्तमम् ॥ ८२ ॥ गोभूहिरेण्यवब्रह्मैश्वर्यैश्चैव भ्रात्रेण जैमिने ॥
 येनैव यत्कृतं पुण्यं तच्छ्रयं न मन्योदितुम् ॥ ८३ ॥ अहोति किंसा माहात्म्यमहोदानफलं महत् ॥ यदागतो हरिश्चन्द्रः पुरीचंद्रत्वमाप्तवान् ॥ ८४ ॥ पक्षिण
 ऊचुः ॥ एतत्सर्वमाख्यातं हरिश्चंद्रविचक्षितम् ॥ यः शृणोति सुदुःखार्ताः स सुखं महदुपायत् ॥ ८५ ॥ स्वर्गार्थी प्राणुयात्स्वर्गं पुत्रार्थी पुत्रमाप्नुयात् ॥ भार्यार्थी
 प्राणुयाद्भार्यायां राज्यमाप्नुयात् ॥ ८६ ॥ अतः परं कथाशेषः श्रूयतां सुनिमित्तम् ॥ विपाको राजसूयस्य पृथिवीक्षयकारणम् ॥ तद्विपाकनिमित्तं च
 युद्धमादिबकं महत् ॥ ८७ ॥ इति श्रीमार्कण्डेय महापुराणे हरिश्चंद्रे पाष्यानां नामाष्टमोऽध्यायः ॥ ८ ॥ पक्षिण ऊचुः ॥ राज्यच्युते हरिश्चंद्रे गते च त्रि
 दशालयम् ॥ निश्चक्राम महते जलवासात्पुरोहितः ॥ १ ॥ वसिष्ठो द्वादशशब्दान्ते गद्गापद्युषितोऽनुनिः ॥ शुश्राव च समस्तं तु विश्वामित्रविचेष्टि
 तम् ॥ २ ॥ हरिश्चन्द्रस्य नाशश्च राज्ञश्चोदारकर्मणः ॥ चण्डालसंप्रयोगश्च भार्यातनयविक्रयम् ॥ ३ ॥ सशुचासु महाभागः प्रीतिमानवनीपतौ ॥
 चकार कोपं तेजस्वी विश्वामित्रमृषिम्यति ॥ ४ ॥ वसिष्ठ उवाच ॥ मम पुत्रशंतेन विश्वामित्रेण घातितम् ॥ तत्रापि नाभवत्कोपस्तदाह शो
 याह शोऽद्य मे ॥ ५ ॥ श्रुत्वा नराधिपमिंस्वरज्यादवरोपितम् ॥ महत्तमानं महाभागं देवब्राह्मणपूजकम् ॥ ६ ॥ यस्मात्ससत्यवाक्छान्तःशत्रावपि
 विमत्सरः ॥ अनागाश्चैव धर्मात्मा अप्रमत्तो मदाश्रयः ॥ ७ ॥ सपत्नीभृत्यपुत्रस्तु प्रापितोऽन्यां दशानुपः ॥ सराज्याद्यावितोऽनेन बहुशश्च
 खिलीकृतः ॥ ८ ॥ तस्माद्दुरात्मा ब्रह्मद्विड्यज्विनामवरोपकः ॥ मच्छापिपहतो मूढः सबकचमवाप्स्यति ॥ ९ ॥ पक्षिण ऊचुः ॥
 श्रुत्वा शापं महते जा विश्वामित्रोऽपि कौशिकः ॥ त्वमप्यादिर्भवत्प्रतिप्रतिशापमयच्छत ॥ १० ॥ अन्योन्यशापात्तौ प्रातौ तिर्यक्त्वरमद्युती ॥
 वसिष्ठः समहते जा विश्वामित्रश्च कौशिकः ॥ ११ ॥ अन्यजाति समायोगं तावदप्यमितौ जसौ ॥ युगुधातेऽति संख्यौ महाबलपराक्रमौ ॥ १२ ॥
 योजनानां सहस्रद्वेयमाणेनादिरुच्छ्रितः ॥ षण्णवत्यधिकं ब्रह्मसहस्रत्रितयंबकः ॥ १३ ॥ तौ तु पक्षग्रहाराभ्यामन्योन्यस्योरुविक्रमौ ॥ प्रहरन्तौ भय
 तीव्रप्रजानां चक्रतुस्तदा ॥ १४ ॥ विद्यूयपक्षाणि बकोस्तोदृत्ताक्षिराहनन्त ॥ आर्दिसोऽद्युन्नतयो विबकं पद्भ्यामताडयत् ॥ १५ ॥ तयोः पक्षानिलापास्ताः
 प्रपेतुर्गिरयोऽभुवि ॥ गिरिप्रपाताभिहता चक्रमपेव सुनथरा ॥ १६ ॥ क्षमाकम्पमाना जलधिदुत्ताम्बूश्चकार च ॥ ननामचैकपांश्वेन पातालगमनोन्मुखी
 ॥ १७ ॥ केचिद्गिरिनिपातेन केचिदंभोधिवारिणा ॥ केचिन्महीसंचलनात्प्रयुः प्राणिनः क्षयम् ॥ १८ ॥ इति सर्वपरित्रस्तंहाहाभूतमेव तनम् ॥ जग

दासीसुसंभ्रांतंपयस्तक्षितिमण्डलम् ॥ १९ ॥ हावत्सहाकांतशिरोप्रयाह्योषोऽस्मिसंस्थितः ॥ हाप्रियेकांतशैलोऽयंपंतत्याशुपलायताम् ॥ २० ॥
 इत्याकुलीकृतेलोकेसंज्ञासविमुवेतेदा ॥ सुरैःपरिवृतःसर्वैराजगामपितामहः ॥ २१ ॥ प्रत्युवाचविश्वेशस्ताब्रुभावातिकोपितौ ॥ युद्धंवाविरमन्तेतच्छो-
 काःस्वास्थ्यंव्रजन्तुच ॥ २२ ॥ श्रुण्वंतावपितौवाक्यं ब्राह्मणोऽव्यक्तजन्मनः ॥ कोपामर्षसमाविष्टौयुधातेनतस्थतुः ॥ २३ ॥ ततःपितामहोक्तेवस्ते
 दृष्टालोकसंक्षयम् ॥ तयोश्चहितमन्विच्छस्तिर्यग्भावमपायानुदत् ॥ २४ ॥ ततस्तौपूर्वदेहस्थौप्राहदेवःप्रजापतिः ॥ व्युदस्तेतामसेभावेवसिष्टकौसिकर्षभौ
 ॥ २५ ॥ जहिवस्वसिष्टत्वंचकौशिकसत्तम ॥ तामसंभावमाश्रित्यईदृगुद्धंचिकीर्षितम् ॥ २६ ॥ राजसूयविपाकोयंहरीश्वन्द्रस्यभूततेः ॥ युवयोर्वि-
 प्रहृन्नायपृथ्वीक्षयकारकः ॥ २७ ॥ नचापिकौशिकश्चेष्टस्तस्यराज्ञोपराध्यति ॥ स्वर्गप्राप्तिकरोब्रह्महृत्कारपदेस्थितः ॥ २८ ॥ तपोविघ्नस्यक-
 तारैकामक्रोधवशतौ ॥ परित्यज्यतभद्रंवाब्राह्मं हिप्रचुरंबलम् ॥ २९ ॥ एवमुक्तौततस्तेनलजितौताब्रुभावापि ॥ क्षमयामासतुःप्रीत्यापरिष्वज्यपरस्य
 रम् ॥ ३० ॥ ततःसुरैर्वेन्दमानोब्रह्मालोकांनिजंययौ ॥ वसिष्ठोऽप्यात्मनःस्थानंकौशिकोऽपिस्वमाश्रमम् ॥ ३१ ॥ एतदाडिबकंयुद्धंहरिश्चन्द्रकथांतथा ॥
 कथयिष्यंतियेमन्याःसम्यक्श्रोष्यंतिवैवये ॥ ३२ ॥ तेषांपापापनोदंतुश्रुतंष्टेवकारिष्यति ॥ नचैवविघ्नकार्याणिभविष्यतिकदाचन ॥ ३३ ॥ इति
 मार्कण्डेयमहापुराणआडिबकमहायुद्धकथनंनाम नवमोऽध्यायः ॥ ९ ॥ जैमिनिरुवाच ॥ संशयंद्विजशाईलाःप्रभूतममपृच्छतः ॥ आविभावितीरोमा
 वौधूतानांयत्रसंस्थितौ ॥ १ ॥ कथंसंजायतेजतुःकथंवासविवर्धते ॥ कथंवोदरमध्यस्थस्तिष्ठत्यङ्गनिपीडितः ॥ २ ॥ निष्क्रांतिमुदरात्प्राप्यकथं
 वावृद्धिमृच्छति ॥ उत्क्रान्तिकालेचकथंचिद्भावेनवियुज्यते ॥ ३ ॥ कृत्स्नोमृतस्तथाश्रातिउभेसुकृतदुष्कृते ॥ कथंतेचतथातस्यफलसंम्पादयन्त्युत ॥
 ॥ ४ ॥ कथंनजीर्यतेतत्रपिण्डीकृतइवाशये ॥ स्त्रीकोष्ठेयत्रजीर्यन्तेऽनुत्तानिसुगुरुण्यपि ॥ ५ ॥ भक्ष्याणितत्रनोजन्तुजीव्यतेकथमरूपकः ॥ कथंभोक्तास
 सर्वस्यकर्मणःसुकृतस्यवै ॥ ६ ॥ एतन्मेभूतसकलसंदेहोक्तिविवर्जितम् ॥ तदेतत्परमंगुह्यत्रमुह्यन्तिजन्तवः ॥ ७ ॥ ॥ पक्षिणञ्जुः ॥ ॥ प्रशभारोऽ-
 यमंतुलस्वयास्मासुनिवेशितः ॥ दुर्भोव्यःसर्वभूतानांभावाभावसमाश्रितः ॥ ८ ॥ तंशृणुष्वमहाभागयथाप्राहपितुःपुरा ॥ पुत्रःपरमधर्मात्सामुमति
 न्नामनामतः ॥ ९ ॥ ब्राह्मणोभार्गवः कश्चिसुतोमाहमहाभक्तिः ॥ कृतोपनयनंशान्तंमुमतिजडरूपिणम् ॥ १० ॥ वेदानधीत्यसुमतेथानुक्रममा-
 दितः ॥ गुरुशुश्रूषण्येव्यथोभैक्षान्नकृतंभोजनः ॥ ११ ॥ ततोर्गार्हस्थ्यमास्थायचेष्ट्याज्ञाननुत्तमान् ॥ इष्टमुत्पादयापत्यमाश्रयेथावन्ततः ॥ १२ ॥
 वनस्थश्चततोवत्सपरित्राणिष्परिश्रहः ॥ एवमाप्स्यसितद्ब्रह्मयत्रगत्वानशोचसि ॥ १३ ॥ ॥ पक्षिणञ्जुः ॥ ॥ इत्येवमुक्तोबहुशोजडत्वात्राहकि

अन्न ॥ पितापितृसुबहुशःप्राह प्रीत्यापुनःपुनः ॥ १४ ॥ इतिपित्रासुतसंज्ञात्रलोमिमधुराक्षरम् ॥ सचोद्यमानोबहुशःप्रहस्येदमथाब्रवीत् ॥
 ॥ १५ ॥ ततैतद्बहुशोभ्यस्तंयत्च्यथाद्योपदिश्यते ॥ तथैवान्यानिशास्त्राणिशिल्पानिनिविधानिच ॥ १६ ॥ जन्मनामथुतसंप्रमस्मृतिपथंगतम् ॥
 उत्पन्नज्ञानबोधस्यवैदः किमेप्रयोजनम् ॥ निर्वेदाःपरितोपाश्चक्षयवृद्धुदयताः ॥ १७ ॥ शब्दमित्रकलत्राणांवियोगाःसङ्गमास्तथा ॥ मातरोविधि
 धाद्याःपितरोविधिविधास्तथा ॥ १८ ॥ अनुभूतानिसौख्यानिदुःखानिचसहस्रशः ॥ बांधवाबहवःप्राप्ताःपितरश्चपृथग्विधाः ॥ १९ ॥ विष्णुत्रपिच्छ
 लेख्नीणांताकोष्ठेभयोषितम् ॥ पीडाश्चुशुश्रूषातारोगाणाञ्चसहस्रशः ॥ २० ॥ गर्भदुःखान्यनेकानिबालत्वयौवनेतथा ॥ वृद्धतायांतथाप्तानितानि
 सर्वाणिसंस्मरे ॥ २१ ॥ ब्राह्मणक्षत्रियविशाशूद्राणाञ्चापियोनिषु ॥ पुनश्चपशुक्रीटानामृणाणामथपक्षिणाम् ॥ २२ ॥ तथैवराजभृत्यानांराज्ञांचाह
 वशाखिनाम् ॥ ससुतपशोस्मिगेहेषुतथैवतववैश्रमनि ॥ २३ ॥ भृत्यतांदासतांवेवगतोऽस्मिबहुशोवृणात् ॥ स्वामित्वमीश्वरत्वंचदृष्टित्वंथागतः ॥ २४ ॥
 हतमयाहतश्चैन्यैर्हतंमेधातितंतथा ॥ दंतममान्यैरन्येभ्योभयादत्तमनेकशः ॥ २५ ॥ पितृमातृसुहृद्भ्रातृकलत्रादिकृतेनच ॥ तुष्टोऽसकृत्तथादैन्यमश्रुधौ
 ताननोगतः ॥ २६ ॥ एवंसंसारचक्रेस्मिन्नभ्रमतातातसङ्घटे ॥ ज्ञानमेतन्मयाप्राप्तंमोक्षसंप्राप्तिकारकम् ॥ २७ ॥ विज्ञातेयत्रसर्व्वोऽयमृग्यजुःसामसंहितः ॥
 क्रियाकलापोविष्णुणेनसन्ध्यप्रतिभातिमे ॥ २८ ॥ तस्मानुत्पन्नबोधस्य वैदः किमेप्रयोजनम् ॥ गुरुविज्ञानतृप्तस्यनिरीहस्यसदात्मनः ॥ २९ ॥ पृ
 प्रकारक्रियादुःखसुखहर्षसैश्रयत् ॥ गुणैश्चवर्जितं ब्रह्मतत्प्राप्त्यामिपरपदम् ॥ ३० ॥ रसहर्षभयोद्भवाक्रोधामर्षजवागुरा ॥ विज्ञातानृमुगप्राहिसंघपा
 शशताकुला ॥ ३१ ॥ तस्माद्यास्याम्यहंतातयत्केमांडुःखसंततिम् ॥ त्रीधर्ममधर्माब्धकिंपापफलसन्निभम् ॥ ३२ ॥ ॥ पक्षिणऊचुः ॥
 तस्यतद्भवचंश्रुत्वार्हविस्मयगद्गदम् ॥ पिताप्राहमहाभागःस्वसुतंहृष्टमानसः ॥ ३३ ॥ ॥ पितोवाच ॥ ॥ किमेतद्भवसेवसकुतस्ते
 ज्ञानसंभवः ॥ केनतेजडतापूर्वमिदानींचप्रबुद्धता ॥ ३४ ॥ किंशुशापविकारोऽयमुनिदेवकृतस्तव ॥ यत्तेजानंतरोभूतमाविर्भावमुपागतम् ॥
 ॥ ३५ ॥ ॥ पुन्रजवाच ॥ ॥ श्रुतातथावृत्तंममेदं सुखदुःखदम् ॥ यश्चाहमासमन्यस्मिन्नमन्यस्मत्परन्तुयत् ॥ ३६ ॥ अहमासपुराविप्रो
 न्यस्तात्मापरमात्मनि ॥ आत्माविद्याविचारुपरांनिष्ठासुपागतः ॥ ३७ ॥ सततयोगुत्कृतस्यसतताभ्याससङ्गमात् ॥ सत्सयोगात्स्वस्वभावाद्विचार
 विशरोधनात् ॥ ३८ ॥ तस्मिन्नेवपराप्रातिर्ममासीदुजतःसदा ॥ आचार्यतांचसंप्राप्तःशिष्यसन्देहहतमः ॥ ३९ ॥ ततःकालेनमहताएका
 न्तिकमुपागतः ॥ अज्ञानाकृष्टसद्भावोविपन्नश्चप्रमादतः ॥ ४० ॥ उत्क्रान्तिकालादारभ्यस्मृतिलोपोनेमऽभवत् ॥ यावद्वदंगंतंचैवजन्मनास्मृति

मागतम् ॥ ४१ ॥ पूर्वाभ्यासेनतेनैवसोऽहंतातजितेन्द्रियः ॥ यतिभ्यामितथाकर्तुंनभविष्येयथापुनः ॥ ४२ ॥ ज्ञानदानफलंहेतद्वज्जातिस्म
 रणंमम ॥ नह्येतत्राप्येतोतत्रयीधर्माश्रितैर्नरैः ॥ ४३ ॥ सोऽहंपूर्वाश्रमादेवनिष्ठाधर्ममुपाश्रितः ॥ एकान्तिवपुषुगम्ययतिष्याभ्यात्मभो
 क्षणे ॥ ४४ ॥ तद्ब्रह्मिहत्वंमहाभागयत्सेसांशयिकंहृदि ॥ एतावतापितेप्रीतिसुत्पाद्यानृण्यमापुष्याम् ॥ ४५ ॥ ॥ पक्षिणञ्जुः ॥ ॥ पिताग्राह
 ततः पुत्रंश्रद्धदत्तस्य तद्वचः ॥ भवतायद्द्वयंप्रष्टाःसंसारग्रहणाश्रयम् ॥ ४६ ॥ ॥ पुत्रववाच ॥ ॥ शृणुतातयथातत्त्वमनुभूतंमयाऽसकृत् ॥ संसा
 रचक्रमजरंस्थितिर्यस्यनविद्यते ॥ ४७ ॥ सोऽहंवदामितेसर्ववैवानुब्रूयापितः ॥ उत्कान्तिकालादारभ्ययथानान्योवद्विष्यति ॥ ४८ ॥ ऊष्माप्रकृ
 पितः कायेतीव्रवायुसमीरितः ॥ भिनत्तिमर्मस्थानानिदीप्यमानोनिरिन्धनः ॥ ४९ ॥ उदानोनामपवनस्ततश्चोर्ध्वप्रवर्तते ॥ सुक्तानामम्बुभृश्याणा
 मधोगतिनिरोधकृत् ॥ ५० ॥ ततोथेनाम्बुदानानिकृतायन्नरसास्तथा ॥ दत्ताःसतस्यआह्लादमापदिप्रतिपद्यते ॥ ५१ ॥ अन्नानियेनदत्तानिश्रद्धा
 पूतेनचेतसा ॥ सोऽपिदृष्टिमवाप्नोतिविनायध्ननेनवैतदा ॥ ५२ ॥ येनादृतानिनोक्तानिप्रीतिभेदकृतोनेनच ॥ आस्तिकःश्रद्धयानश्चससुखंमृत्युमुच्छति
 ॥ ५३ ॥ देवब्राह्मणपूजायायेरतानोसूयवः ॥ शुक्लावदान्याह्नीमन्तस्तेनराःसुखमृत्यवः ॥ ५४ ॥ योनकामान्नसंरम्भान्नद्वेषाद्धर्मसुत्सेजेत् ॥ यथोक्त
 कारिसौम्यश्चससुखंमृत्युमुच्छति ॥ ५५ ॥ अवारिदायिनोदाहंशुधांचानन्नदायिनः ॥ प्राणुवन्तिनराःकालेतस्मिन्मृत्यावुपस्थिते ॥ ५६ ॥ शीतंज
 यन्तिधनदाःतापंचन्दनदायिनः ॥ प्राणघ्नौ वेदनाकष्टायेचातुर्द्वेगकारिणः ॥ ५७ ॥ मोहाज्ञानप्रदातारःप्राणुवन्तिमहद्भयम् ॥ वेदनाभिरुद्राभिः
 प्रपीडयन्तेऽधमानराः ॥ ५८ ॥ कूटसाक्षीमृषावादीयश्चासदनुशास्तिवै ॥ तेमोहमृत्यवःसर्वेथान्येवेदिन्दकाः ॥ ५९ ॥ विभीषणाःपूतिगन्थाः कूट
 मुद्गरपाणयः ॥ आगच्छन्तिदुरात्मानोयमस्यपुरुषास्तदा ॥ ६० ॥ प्राप्तिषुदहकथतेषुजायतेतस्यवेपथुः ॥ क्रन्दन्त्यवित्तसोऽथप्रातृमातृसुतानथ ॥ ६१ ॥
 सास्य वागस्फुटतातएकवर्णाविभाव्यते ॥ दृष्टिश्चाम्यतेत्रासाच्छसाच्छुष्यत्यथाननम् ॥ ६२ ॥ ऊर्ध्वश्चासन्वितःसोऽथदृष्टिभङ्गसमन्वितः ॥ ततः
 सर्वेदनाविष्टस्तच्छरीरंविमुञ्चति ॥ ६३ ॥ वायग्रसारीतिद्वृपदेहमन्यप्रपद्यते ॥ तत्कर्मजंयातार्थानर्थनमातृपितृसम्भवम् ॥ तत्प्रमाणवयोवस्थासंस्था
 नैःप्राग्भवंयथा ॥ ६४ ॥ ततोद्दृतोयमस्याशुपाशैर्बध्नातिदारुणैः ॥ दण्डप्रहारसंभ्रान्तंकर्षतेदक्षिणांदिशम् ॥ ६५ ॥ कुशकण्टकवल्मीकशंक्रुपाषाणक
 र्कशैः ॥ तथाप्रदीप्तज्वलनेनैकचिच्छुश्रुशतोत्कटे ॥ ६६ ॥ प्रदीप्तादित्यतेनदह्यमानेनदंशुभिः ॥ कृष्यतेयमदूतैश्चशिवासन्नादभीषणैः ॥ ६७ ॥ विहृ

प्यमाणस्तेघोरैर्भक्ष्यमाणः शिवाशतैः ॥ प्रयातिदारुणमार्गैर्पापकर्मयमक्षयम् ॥ ६८ ॥ छत्रोपानत्यदातारोयचवह्नप्रदानराः ॥ तेषान्तिमनुजामार्गं
तसुखेनतथात्रदाः ॥ ६९ ॥ विमानैः सोऽब्जलैर्यातिभूमिदानप्रदानराः ॥ एवंक्लेशाननुभवह्रवशः पापपीडितः ॥ नीयतेद्वादशहैनधर्मराजपुरंनरः ॥ ७० ॥
कलेवैर्द्वयमाने महान्तं द्वादशमृच्छति ॥ ताडयमानेतथैवातिच्छिद्यमाने चदारुणम् ॥ ७१ ॥ छिद्यमाने चिरतरं जन्तुर्दुःखमवाप्नुते ॥ स्वेन कर्मविपाकेन दे
हान्तरगतोऽपि सन् ॥ ७२ ॥ तत्रयद्ब्रह्मन्धवास्तोयं प्रयच्छन्ति तिलैः सह ॥ यच्चपिण्डयच्छन्ति नीयमानस्तदश्नुते ॥ ७३ ॥ तैलाभ्यङ्गे बन्धवानाम
ङ्गसंवाहनं च यत् ॥ तेन चाप्यायते जन्तुर्नृचाश्रन्ति स्वबन्धवाः ॥ ७४ ॥ भूमौ स्वपद्भिर्नान्यन्तं क्लेशमाप्नोति बान्धवैः ॥ दानं दद्वद्भिश्च तथा जन्तुराप्या
यते मृतः ॥ ७५ ॥ नीयमानः स्वकं गेहं द्वादशाहं सपश्यति ॥ उपभुजेतथा दन्तोयिपिण्डादकं भुवि ॥ ७६ ॥ द्वादशाहात्परं घोरमवांसं भीषणकृति
म् ॥ याम्यं पश्यत्यथोजन्तुः कृष्यमाणः पुरततः ॥ ७७ ॥ गतमात्रोऽतिरक्ताक्षिभिर्द्वाञ्जनचयप्रसम् ॥ मृत्युकालान्तकदीनामभ्यपश्यति वियमम् ॥ ७८ ॥
दंष्ट्राकरालवदनं घृकुटीदारुणाकृतिम् ॥ विरूपैर्भीषणैर्विक्रैर्वृत्वाधिशतैः प्रभुम् ॥ ७९ ॥ दण्डासक्तं महबाहुं पाशहस्तं सुभैरवम् ॥ तन्निर्दिष्टान्तोयाति
गतिं जन्तुः शुभाशुभम् ॥ ८० ॥ रौरवेकूटसाक्षीतुयातियश्चानृतीनरः ॥ ब्रह्मघोहन्ययादष्टेणोघश्चपितृघातकः ॥ ८१ ॥ क्षेत्रदारापहारी च सीमानिक्षेपह
रकः ॥ गुरुपत्न्यभिगामी च कन्यागामी तथैव च ॥ ८२ ॥ तस्य स्वरूपंगदतौरैर्वस्यनिशामय ॥ योजनानां सहस्रे रौवोहिप्रमाणतः ॥ जानुमात्रप्रमा
णश्चततः श्वभ्रः सुदुस्तरः ॥ ८३ ॥ तत्राङ्गारचयोपेतं कृतं च धरणीसमम् ॥ जाज्वल्यमानस्तीव्रिणतापिताङ्गारभूमिना ॥ ८४ ॥ तन्मध्ये पापकर्माणां विमुंच
न्ति यमातुगाः ॥ सद्वह्मानस्तीव्रिणवाहिनः तत्रधावति ॥ ८५ ॥ पदेन देचपादोऽस्य शीर्यति जीर्यते पुनः ॥ अहोरोत्रेणोद्दरणपादन्ध्यासं च गच्छति ॥ ८६ ॥
एवं सहस्रसुतीर्णो योजनानां विमुच्यते ॥ ततोऽन्यन्यापशुद्धयर्थं ताहङ्गिनरयमृच्छति ॥ ८७ ॥ ततः सर्वेषु निस्तीर्णः पापीतिर्यक्कमश्नुते ॥ कृमिकोटपत
द्भेषु श्वापदेमशकादिषु ॥ ८८ ॥ गत्वा गजदुमाद्येषु गोष्वश्वेषु तथैव च ॥ अन्यासु चैव पापासु दुःखदासु च योनिषु ॥ ८९ ॥ मानुष्यं प्राप्य कुब्जो बालकुत्सि
तो वामनोऽपि वा ॥ चण्डालपुल्कसाद्यासु नरो योनिषु जायते ॥ ९० ॥ अवाशिष्टेन पापेन पुण्येन च समन्वितः ॥ ततश्चारोहणीजातिं शूद्रवैश्यनृपादि
काम् ॥ ९१ ॥ विप्रदेवैर्नृताञ्चापिकदाचिदवरोहणीम् ॥ एवन्तु पापकर्माणो नरकेषु पतन्त्यधः ॥ ९२ ॥ यथापुण्यकृतोयाति ततमेनिगदतः शृणु ॥
तेयमेन विनिर्दिष्टान्तिपुण्यांगतिनराः ॥ ९३ ॥ प्रगीतान्धर्षणैः प्रनृतास्तरसांगणैः ॥ हारद्वयुस्माद्युशोभितान्युत्तमानि च ॥ ९४ ॥ प्रयान्त्या
शुविमानानि नानादिव्यशुब्जबलाः ॥ तरभाच्चप्रच्युतारद्वाभामन्येषां च महात्मनाम् ॥ ९५ ॥ जायन्ते च कुले तत्र सद्भूतपरिपालकाः ॥ भोगान्संप्राप्नुव

न्यश्यांस्ततोयान्यधूर्वमन्यथा ॥ ९६ ॥ अवरोहणीञ्चसम्प्राप्यपूर्ववद्यान्निमानवाः ॥ एतत्तेसर्वमाल्यातंयथाजन्तुर्विपद्यते ॥ अतःशृणुष्वविप्रैष्य
थार्गमंप्रपद्यते ॥ ९७ ॥ ॥ इति श्रीमार्कण्डेयमहापुराणेपितामहपुराणेश्वरप्रसंगे मृत्युदशावर्णनंनमदशमोऽध्यायः ॥ १० ॥ ॥ पुत्रउवाच ॥ ॥
निषेकमानवस्त्रीणांबीजं प्रोक्तंरजस्यथ ॥ विमुक्तमात्रेणकारत्स्वर्गाद्वापिप्रपद्यते ॥ १ ॥ तेनाभिभूतंतत्स्थैर्यथातिबीजद्वयपितः ॥ कललत्वं
बुद्बुदत्वं ततःपशित्वमेवच ॥ २ ॥ पेश्यास्तथाथयथबीजादङ्कुरादिसमुद्भवः ॥ अङ्गनांचतथोत्पत्तिःपंचानामनुभागशः ॥ ३ ॥ उपाङ्गान्यं
गुलीनेत्रनासास्यश्रवणानिच ॥ प्ररोहयान्तिचाङ्गेभ्यस्तद्वत्तेभ्योनखादिकम् ॥ ४ ॥ त्वचिरोमाणिजायन्तेकेशाश्चैवततःपरम् ॥ समसमृद्धि
मायातितेनौद्भवकोशकः ॥ ५ ॥ नारिकेलफलंयद्वत्सकोशंशृद्धिमृच्छति ॥ तद्वत्प्रयात्यसौशृद्धिसकोशोऽधोमुखःस्थितः ॥ ६ ॥ तलेतुजालु
पार्श्वार्थ्यांकरौन्यस्यसवर्द्धते ॥ अंगुष्ठौचोपरिन्यस्तौजान्वोरश्रेतथांगुली ॥ ७ ॥ जानुष्टेथानेत्रेजानुमध्येचनानासिका ॥ स्फिचौपाणिगद्ग्रहयस्थेच
बाहुजंघबहिः स्थिते ॥ ८ ॥ एवंशृद्धिक्रमाद्यातिजन्तुःस्त्रीगर्भसंस्थितः ॥ अन्यसस्वोदरेजन्तोर्थाहूपतथास्थितिः ॥ ९ ॥ काठिन्यमग्निनायाति
मुक्तपीतेनजीवति ॥ पुण्यापुण्याश्रयमयीस्थितिर्जन्तोस्तथोदरे ॥ १० ॥ नाडीचाप्यायनीनामनाभ्यांतस्यनिबध्यते ॥ स्त्रीणांतथान्त्रमुषिरेसा
निबद्धोपजायते ॥ ११ ॥ क्रामन्तिभुक्तपीतानिस्त्रीणांगर्भोदरेयथा ॥ तैराप्यायितहेहोऽसौजन्तुर्वृद्धिसुपैतिवै ॥ १२ ॥ स्मृतितत्रप्रयान्त्यस्य
बह्वचःसंसारभूमयः ॥ ततोनिर्वेदमायातिपीळ्बमानइतस्ततः ॥ १३ ॥ पुनर्नैवकारिष्यामिमुक्तमात्रहोदरात् ॥ तथातथायतिष्यामिगर्भनाप्या
म्यहंयथा ॥ १४ ॥ इतिचिंतयतेस्मृत्वाजन्मदुःखशतानिवै ॥ यानिपूर्वभूतानिदेवभूतानियानिवै ॥ १५ ॥ ततःकालक्रमाजन्तुः परिवर्तंत्य
धोमुखः ॥ नवमदेशमेवापिमसिसञ्जायतेततः ॥ १६ ॥ निष्काम्यमाणेवातेनप्राजापत्येनपीडयते ॥ निष्काम्येचविलपन्हृदिदुःखनिपी
डितः ॥ १७ ॥ निष्क्रान्तश्चोदरान्मृच्छामसह्यप्रतिपद्यते ॥ ग्रामोतिचेतनांचसौवायुस्पर्शसमन्वितः ॥ १८ ॥ ततस्त्वैषण्वीमायासमा
स्कन्दतिमोहिनी ॥ तथाविमोहितात्मासैज्ञानश्रंसमवाप्नुते ॥ १९ ॥ ऋद्धानोबालभावंतोजन्तुःप्रपद्यते ॥ ततःकौमारकावस्थायौवनं
बुद्धतामपि ॥ २० ॥ पुनश्चरणंतद्ब्रह्मचर्यमवाप्नुते ॥ ततःसंसारचक्रेस्मिन्भ्राम्यतेघटियन्त्रवत् ॥ २१ ॥ कदाचित्स्वर्गमाप्नोतिक
दाचिन्निर्यनरः ॥ निरयंचैवस्वर्गचकदाचिच्चमृतोऽभुते ॥ २२ ॥ कदाचिद्वैवपुनर्जातःस्वकर्मसोऽभुते ॥ कदाचिदुक्तकर्माचमृतःस्वल्पेनग

च्छति ॥ २३ ॥ कदाचिदस्यैश्वर्यतो जायते शुभाशुभैः ॥ स्वर्लोकै नरके वापि मुक्तप्रायो द्विजोत्तम ॥ २४ ॥ नरकेषु महद्दुःखमेतद्वत्स्वर्गो
वासिनः ॥ दृश्यन्ते तातो देहान्ते पात्यमानाश्च नारकाः ॥ २५ ॥ स्वर्गोपि दुःखमनुलंघ्यद्वारो हणकालतः ॥ प्रभृत्यहं पतिष्यामीत्येत्न मनसि
वर्तते ॥ २६ ॥ नरकांश्चैव संप्रैक्ष्य महद्दुःखमवाप्यते ॥ एतांगतिमहं तेत्यहनिर्शनमिन्द्वैतः ॥ २७ ॥ गर्भवासो महद्दुःखं जायमानस्य यो
नितः ॥ जातस्य बालभावे च वृद्धत्वे दुःखमेव च ॥ २८ ॥ कामोष्याक्रोधसम्बन्धयौवनं चातिदुःसहम् ॥ दुःखप्राया वृद्धता च मरणदुःखमुत्तमम् ॥ २९ ॥
कृष्णमाणश्यामैश्च नरकेषु च पात्यतः ॥ पुनश्च गर्भोजन्माथ मरणं नरकस्तथा ॥ ३० ॥ एवं संसारचक्रे स्मिन्नन्तवो घटियन्ववत् ॥ भ्राम्यन्ते प्राकृतैर्बन्धे
बद्धवध्यन्ति चासकृत् ॥ ३१ ॥ नास्ति तात सुखं किंचिदनुदुःखशताकुले ॥ तस्मान्मोक्षाय तता कथं सेव्या मया त्रयी ॥ ३२ ॥ इति श्रीमार्कण्डेय महापुरा
णे पितामहसंवादे गर्भस्थिति वर्णनं नामैकादशोऽध्यायः ॥ ११ ॥ पितो वाच ॥ साधुवत्सव्याख्यातं संसारहं परम् ॥ ज्ञानप्रदानं भूतं समा
श्रित्य महाफलम् ॥ १ ॥ तत्र ते नरकाः सर्वे यथा वैरो वस्तथा ॥ वर्णितास्तां समाचक्ष्व विस्तरणमहामते ॥ २ ॥ पुत्र उवाच ॥ गौरवस्ते
समाख्यातः प्रथमं नरको मया ॥ महारौरवसंज्ञं तु शृणुष्व नरकं पितः ॥ ३ ॥ अगम्यागमने ये च अभक्ष्य भक्षणरताः ॥ मित्रद्रोहकराश्चैव स्वामि
विश्रमघातकाः ॥ ४ ॥ परदारताश्चैव स्वदारपरिवर्जिनः ॥ मार्गभंगकरा ये च तडागारामभेदकाः ॥ ५ ॥ एते न्ये च दुराचारा दहन्ते तत्र किं
करैः ॥ योजनानां सहस्राणि सप्तपंचसमन्ततः ॥ तत्र ताम्रमयी भूमिरथ स्तस्याहुताशनः ॥ ६ ॥ तत्रापततासासवप्रौद्यद्विद्युत्समप्रभा ॥
विभाव्यति महारौद्रदर्शनस्पर्शनादिषु ॥ ७ ॥ तस्यांबद्धः कराभ्यां च पद्भ्यां चैव यमालुगैः ॥ मुख्यतो पापकृन्मध्यं लुब्धमानः सगच्छति ॥ ८ ॥ काकैर्बकै
र्वृकोलूकैर्वृश्चिकैर्मैशकैस्तथा ॥ भक्ष्यमाणस्तथा शृङ्गुतं मार्गैर्विकृष्यते ॥ ९ ॥ दहमानः पितमातर्भ्रातृस्ततोतिचाकुलः ॥ वदत्यसकृदुद्विभ्रानशान्तिम
धिगच्छति ॥ १० ॥ एवं तस्मान्नरैर्मोक्षोद्धृति कान्तैर्वाप्यते ॥ वर्षाथुतायुतैः पापैः कृतदुष्टबुद्धिभिः ॥ ११ ॥ तथान्यस्तुतमो नाम सोऽनिशी
तः स्वभावतः ॥ महारौरवदीर्घस्तथा तितमसावृतः ॥ १२ ॥ गोवधश्च कृतो येन भ्रातृणां घातएव च ॥ अबलबालघाती च नीये शीतसकरे ॥ १३ ॥
शीतांस्तत्र घातवन्ति नरास्तमसि दारुणे ॥ परस्पर्समासाद्य परिभ्रम्याश्रयन्ति च ॥ १४ ॥ दन्तास्तेषां च भ्रम्यन्ते शीतातिपरिक्रमिपताः ॥ क्षुत्
ष्णप्रबला तत्र तैर्वा न्येऽद्युपद्रवाः ॥ १५ ॥ हिमखण्डवहो वायुभिर्न त्यस्थीनिदारुणः ॥ मज्जासृगलितं तस्माद्दशुवन्ति शुधान्विताः ॥ १६ ॥
लेलिह्यमाना भ्राम्यन्ते परस्परसमागमे ॥ एवं तत्रापि सुमहान्क्लेशस्तमसिमानवैः ॥ १७ ॥ प्राप्यते ब्राह्मणश्रेष्ठयावदुच्छ्रितसंक्षयः ॥ निकृन्तन

इतिल्यातस्ततोऽन्योनरकोत्तमः ॥ १८ ॥ तस्मिन्कुलालचक्राणिभ्राम्यन्त्यविरतिंपितः ॥ अहष्टं दृष्टवद्ब्रह्माद्भुतंभुतमेवच ॥ १९ ॥ एकाक्षरंगुरुं
 यस्तुदुराचरोनमन्यते ॥ नशृणोतिगुरोर्वक्यंशास्त्रवाक्यंतथैवच ॥ २० ॥ एतेपापादुराचारास्तत्रैतैर्मपूरुषैः ॥ तेष्वारोप्यनिकृत्त्यन्तेकाल
 सूत्रेणमानवाः ॥ २१ ॥ यमानुगांशुलिस्थेनआपादतलमस्तकम् ॥ नचैषांजीवितभ्रंशोजायतेद्विजसत्तम ॥ २२ ॥ छिन्नानितेषांशतशःखण्डान्यैक्यं
 ब्रजन्तिच ॥ एवंपर्षसहस्राणिछिद्यन्तेपापकर्मिणः ॥ २३ ॥ तावद्यावदशेषवैतत्पापंदिक्ष्यंगतम् ॥ अप्रतिष्ठचनरकंशृणुष्वगदतोमम ॥ २४ ॥ यत्रस्थैर्ना
 रकैर्दुःखमसह्यमनुभूयते ॥ स्वधर्मतविप्राणांविघ्नयस्तुसमाचरेत् ॥ २५ ॥ सबद्धैरुणैःपशैर्नीथेचकसंकरैः ॥ तान्येवतत्रचक्राणिघटीयंत्राणिचा
 न्यतः ॥ २६ ॥ दुःखस्यहेतुभूतानिपापकर्मकृतानृणाम् ॥ चक्रेश्वरोपिताःकेचिद्भ्राम्यन्तेतत्रमानवाः ॥ २७ ॥ यावद्दर्पसहस्राणिनतेषांस्थितिरन्तरा ॥
 घटीयन्त्रेषुचैवान्योषद्धस्तोथेयथाघटी ॥ २८ ॥ भ्राम्यन्तेमानवारक्तमुद्गिरन्तःपुनःपुनः ॥ अन्यैर्मुखैर्विनिष्क्रान्तेनैत्रावलम्बिभिः ॥ २९ ॥ दुःखा
 नितेप्राधुवन्तियान्यसह्यानिजन्तुभिः ॥ असिपत्रवन्नानामनरकंशृणुचापरम् ॥ ३० ॥ योजनानांसहस्रंयोज्वलदग्न्यास्तृतावनिः ॥ ब्रह्मचारिव्रतानां
 चतपसाविभ्रमाचरेत् ॥ ३१ ॥ असिपत्रवन्नरम्यंस्निग्धपत्रंविभाव्यते ॥ ३२ ॥ पत्राणितत्रखड्गानांफलानिद्विजसत्तम ॥ श्वानश्चतत्रसबलाः स्वनन्त्य
 णिनोनरकौकसः ॥ तन्मध्येचवनरम्यंस्निग्धपत्रंविभाव्यते ॥ ३३ ॥ पत्राणितत्रखड्गानांफलानिद्विजसत्तम ॥ श्वानश्चतत्रसबलाः स्वनन्त्य
 शुतशोऽभितः ॥ ३४ ॥ महावक्रामहादंष्ट्राव्याघ्राइवभयानकाः ॥ ततस्तद्दनमालोक्यशिशिरच्छायमग्रतः ॥ ३५ ॥ प्रयान्तिप्राणिनस्तत्रतृत्ताप
 परिपीडिताः ॥ हांमातर्हातातइतिक्रन्दन्ताऽतीवदुःखिताः ॥ ३६ ॥ दह्यमानाङ्घ्रियुगलाधरणीस्थेनवह्निना ॥ तेषांगतानांत्रासिपत्रपातीसमी
 रणः ॥ ३७ ॥ प्रवातितेनपात्यन्तेषांखड्गास्तथोपरि ॥ ततःपतन्तितेभूमौज्वलयावकसंचये ॥ ३८ ॥ लेलिह्यमानेचतीवव्याप्तारोषमहीतले ॥
 सारमेयास्ततःशीघ्रंशतयन्तिशरीरतः ॥ ३९ ॥ तेषामंगानिरुदतांत्वचश्चातीवभीषणाः ॥ असिपत्रवन्नतां मयैतत्कीर्तितंत्व ॥ ४० ॥ अतः
 परंभीमतरंततकुम्भनिबोधमे ॥ समन्ततस्ततकुम्भावह्निज्वालासमावृताः ॥ ४१ ॥ ज्वलद्घ्नित्रिचयोत्तास्तैलायश्चूर्णपूरिताः ॥ तेषुदुष्कृतकर्मणोया
 न्यैःशित्नास्त्वघोसुखाः ॥ ४२ ॥ दूषयेद्दर्शशास्त्राणियेचान्येतिर्धूषकाः ॥ भुक्तभोगांतुयोनरीमिष्यमणांश्रियांशुभाम् ॥ ४३ ॥ अहृष्टामपिदोषेणत्य
 जतेमूढचेतनः ॥ तेसमानीयच्यतेलोहकुम्भेषुशिरतः ॥ ४४ ॥ क्वाथ्यन्तेविस्फुटद्ग्राज्वलम्भाजलाविलाः ॥ स्फुटत्कपालेनत्रास्थिच्छिद्यमा
 नाविभीषणैः ॥ ४५ ॥ गृधैरुत्पाट्यचसुच्यन्तेपुनस्तेष्वेववेगितैः ॥ पुनःसिमसिमायन्तेतैर्नैक्यंब्रजन्तिच ॥ ४६ ॥ इवीभूतैःशिरोगान्नाशुभामसत्त्वग

स्थितिः ॥ ततोयाम्यैभैरशुद्धवीधद्वनघटिताः ॥४७॥ कृतावर्तेमहातैलेमध्यत्तेपापकर्मिणः ॥ एतेविस्तेरोक्तस्तकुम्भोमयापितः ॥४८॥ इति
 मार्कण्डेयमहापुराणेपितापुत्रसंवादेमहारौरवादिनरकल्यानकथनंनान्नाद्वादशोऽध्यायः ॥ १२ ॥ पुत्रउवाच ॥ अहंवैशुकुलेजातोऽजन्मभ्यस्मात्तु
 सप्तमे ॥ समतीवगारोधिनिपानेकृतवान्पुरा ॥ १ ॥ विपाकार्कर्मणस्तस्यनरकंभृशदारुणम् ॥ संप्राप्तोऽग्निशिखानामयोसुखखगाकुलम् ॥ २ ॥
 यन्नपीडनयासृष्टप्रवाहोऽदुतकर्मम् ॥ विद्वथमाण्डुकर्मितन्निपातरवाकुलम् ॥ ३ ॥ पात्यमानस्यमेतत्सायं वर्षशतंरतम् ॥ महातापात्तिस
 स्यतृष्णादाहान्वितस्यच ॥ ४ ॥ तत्राहादकरःसद्यःपवनःसुखशीतलः ॥ कम्भवालुकुकुम्भमध्यथैवैसमागतः ॥ ५ ॥ अकस्मादेवभोताननर
 लंसमागतम् ॥ तत्सम्पाकदेशेषाणांनोभवद्यातनानृणाम् ॥ ममचापियथास्वर्गैस्वर्गिणानिर्धृतिःपरा ॥ ६ ॥ किमेतदितिचाह्लाद्विस्तारस्त्विति
 क्षणैः ॥ दृष्टमस्माभिरासन्ननरत्नमनुत्तमम् ॥ ७ ॥ याम्यश्रुपुरुषोघोरोदण्डहस्तोऽहस्तप्रभः ॥ पुरतोदर्शयन्मार्गमितह्रीतिचब्रुवन् ॥ ८ ॥ ततस्तेज
 न्तवःसर्वमत्वात्दर्शनात्सुखम् ॥ ऊतुःप्रांजलयोभूषणमात्रंस्थितोभव ॥ ९ ॥ त्वद्वात्रसंगीपवनेह्यस्माकंसुखकारकः ॥ ततोसौनरकाभ्याशोऽपविष्टः
 कृपान्वितः ॥ १० ॥ पुरुषःसतदाहङ्गायातनाशतसंकुलम् ॥ नरकप्राहंतयाम्यकिङ्करंकृपयान्वितः ॥ ११ ॥ पुरुषउवाच ॥ भोयाम्यपुरुपाचर्चिके
 मयादुष्टुतंकृतम् ॥ येदेयातनाभीमंप्राप्तोऽस्मिनरकपरम् ॥ १२ ॥ विपश्चिदितिर्विख्यातोऽजनकानामहंकुले ॥ जातोविदेहविययेसम्यङ्मनुजपा
 लकः ॥ १३ ॥ चतुर्वर्ण्यस्वधर्मस्थकृत्वांसंरक्षितमया ॥ धर्मतोऽधर्मकरेणमनुनात्रयथापुरा ॥ १४ ॥ यद्भिर्येष्टबहुभिर्धर्मतः पालितामही ॥ नोत्सृ
 ष्टश्चैवसंश्रामोनातिथिर्विसुखोगतः ॥ १५ ॥ पितृदेवैर्भृत्याश्चनचापचरितामया ॥ महातापात्तिस्यतृष्णादाहदितस्यच ॥ १६ ॥ सर्वस्यजीवभू
 तस्यकृतत्राणसंदामया ॥ कृतास्त्वुहावनमयापरस्त्रीविभादिषु ॥ १७ ॥ पर्वकालेषुपितरस्तिथिकालेषुदेवताः ॥ पुरुषंस्वयमायान्तिनिपानमिधे
 नवः ॥ १८ ॥ यतस्तेविसुखायान्तिनिःस्वस्थश्रुहमेधिनः ॥ तस्मादिष्टश्रुपूर्तश्चर्मोद्भापिनश्चतः ॥ १९ ॥ पितृनिश्वासविध्वस्तंसत्तजन्मार्जितंध
 नम् ॥ त्रिजन्मभ्रमवैद्वोनिश्वासोहन्यसंशयम् ॥ २० ॥ तस्माद्द्वैव चपिऽत्रेचनित्यमेवहितोऽभवम् ॥ सोऽहंकथमिमंप्राप्तोऽनरकंभृशदारुणम् ॥ २१ ॥
 ॥ इति श्रीमार्कण्डेयमहापुराणेपितापुत्रसंवादेत्रयोदशोऽध्यायः ॥ १३ ॥ ॥ पुत्रउवाच ॥ इतिष्टुस्तदातेनशृण्वतोऽनोमहात्मना ॥ उवाचपुरुषोया
 म्योघोरोऽपिप्रश्रितंवचः ॥ १ ॥ यमकिङ्करउवाच ॥ महाराजयथात्थत्वंतैतन्नात्रसंशयः ॥ किन्तुस्वल्पंकृतंपापंभवतास्मारयामितत् ॥ २ ॥ वैद
 भीतवयापत्नीपीवीरानामनामतः ॥ ऋतुमत्याऋतुर्वेद्यस्त्वयातस्याःकृतशुरा ॥ ३ ॥ सुशोभनायैकैक्यामासेत्तेनतोभवान् ॥ ऋतुव्यतिक्रमात्या

मोनकंधोरमीदृशम् ॥ ४ ॥ होमकालेयथावह्निराज्यपातमवेक्षते ॥ ऋतौ प्रजापतितद्दहीजपातमवेक्षते ॥ ५ ॥ यस्तसुंध्यधर्मात्मकामेष्वसक्ति
 मान्भवेत् ॥ सतुष्यिद्याहणात्पापमवाप्यनरकंतेत् ॥ ६ ॥ एतावदेतेपापानान्यत्किञ्चनविद्यते ॥ तदेद्वागच्छ पुण्यानामुपभोगायपार्थिव ॥ एतच्छु
 त्वातुरार्जिःक्षुपयाजनकं प्रवीत् ॥ ७ ॥ राजोवाच ॥ यास्यामिदेवात्रुचयत्रयं त्र्यं मानं निष्यसि ॥ किंचित्पृच्छामितन्मेवंयथावद्वक्तुमर्हसि
 ॥ ८ ॥ वप्रण्डास्त्वमीकाकाः पुंसानयनहारिणः ॥ पुनः पुनश्चनेत्राणि तद्देवां भवन्ति हि ॥ ९ ॥ किं कर्म कृतवन्तश्चकथयैतज्जुष्टिस्तम् ॥ हरन्त्येषां
 तथा जिह्वां जायमानानुनर्नवाम् ॥ १० ॥ करपत्रेण पाठ्यन्ते कस्मादेतेऽतिदुःखिताः ॥ कर्मभवा लुकार्थाश्चैते काथैतलगाः ॥ ११ ॥ अयोमुखैः
 खगैश्चैकप्यन्ते किं विधावद् ॥ विश्लिष्टदेहबन्धातिमहाराविराविणः ॥ १२ ॥ अयश्च च्चनिपातेन सर्वाङ्गक्षतविक्षताः ॥ किमेतेनिःस्वनन्तोऽपि तु
 न्तेऽहं निशंराः ॥ १३ ॥ एताश्चान्याश्च दृश्यन्ते यतनाः पापकर्मिणाम् ॥ येन कर्मविपाकेन तन्मोहेशतोवद् ॥ १४ ॥ यमकिङ्करउवाच ॥ ॥
 यन्मापृच्छसि भूपालपापकर्मफलोदयम् ॥ तत्तेऽहं संप्रवक्ष्यामि संक्षेपेण यथातथम् ॥ १५ ॥ पुण्यापुण्ये हि पुरुषः पर्ययेण समश्नुते ॥ भुञ्जतश्चक्षयं याति
 पापं पुण्यमथापि वा ॥ १६ ॥ न तु भोगाहते पुण्यं पापं वा कर्म मानवः ॥ परित्यजति भोगाच्च पुण्यापुण्ये निबोधमे ॥ १७ ॥ दुरभिक्षा देवदुर्भिक्षं शिखे शंभ
 याद्भयम् ॥ मृतेभ्यः प्रमृतायान्ति दरिद्राः पापकर्मिणः ॥ १८ ॥ गतिं नानाविधां यायान्ति जन्तवः कर्मबन्धनात् ॥ उत्सवाद्दुःसंवायान्ति स्वर्गात्स्वर्गमुखा
 त्सुखम् ॥ १९ ॥ श्रद्धधानाश्च दानाश्च धनदाः शुभकारिणः ॥ व्याघ्रकुंजरदुर्गणिसर्पचौरभयानितु ॥ २० ॥ हताः पापेन गच्छन्ति पापिनः किमतः परम् ॥
 मुगन्धिमाल्यसद्भस्त्रसाधुयानासनाः ॥ २१ ॥ स्तूयमानाः सदायान्ति पुण्यैः पुण्याटवीष्वपि ॥ अनेकशतसहस्रजन्मसंचयसंचितम् ॥ २२ ॥
 पुण्यापुण्यं नृणां तद्भुत्सुखदुःखांकुरोद्भवम् ॥ यथा बीजं हि भूपालपर्यासिसमवेक्षते ॥ २३ ॥ पुण्यापुण्ये तथा कालदेशान्यकर्मकारकम् ॥ स्वल्पपापं कृतं तु
 संदेशकालोपपादितम् ॥ २४ ॥ पादन्यासकृतं तुः खं कण्टकोत्थं प्रयच्छति ॥ तत्र भूततरं स्थूलशंकुलकसम्भवम् ॥ २५ ॥ दुःखं यच्छतितद्दृच्छिरोरोगा
 दिदुःसहम् ॥ अपथ्याशनशीतोष्णश्रमतापादिकारकम् ॥ २६ ॥ तथान्योन्यमपेक्षन्ते पापानि फलसङ्गमे ॥ एवं महान्ति पापानि दीर्घरोगादिकाः क्रियाः ॥
 ॥ २७ ॥ तद्दृच्छन्नाशिकृच्छ्रातिबन्धनादिफलयैवै ॥ स्वर्गपुण्यं शुभं गन्धं हेल्यासम्प्रयच्छति ॥ २८ ॥ स्पर्शवाप्यथवाशब्दं संरूपमथापि वा ॥ चिरा
 द्दुरतरं तद्दन्महान्तमपिकालजम् ॥ २९ ॥ एवं च सुखदुःखानि पुण्यापुण्योद्भवानिवै ॥ भुञ्जानोऽनेकसंसारसम्भवानीह तिष्ठति ॥ ३० ॥ जातिदेशावर
 द्धानि ज्ञानान्नानफलानि च ॥ तिष्ठन्ति तत्र प्रकृतिनि लिङ्गमात्रेण चात्मनि ॥ ३१ ॥ कर्मणामनसावाचानकदाचिक्वचित्रः ॥ अकुर्वन्पापं कं कर्मपुण्यं वा

प्यवतिष्ठते ॥ ३२ ॥ यद्यथाभ्रोतिपुरुषःसुखंदुःखमथापिवा ॥ प्रसूतमथवास्वर्यविक्रियाकारिचेत्सः ॥ ३३ ॥ तावतातस्यपुण्यंवापांपवाप्यथ
 चेतर्त् ॥ ३४ ॥ उपभोगात्क्षयंयातिमुज्यमानमिवाशनम् ॥ एवमेतेमहापापंयातनाभिरहनिशम् ॥ ३५ ॥ क्षयन्तिनराघोरंनरकान्तावि
 वतिनः ॥ तथैवराजपुण्यानिस्वर्गलोकैर्मरैःसह ॥ ३६ ॥ गन्धर्वसिद्धाप्सरसर्गिताद्वैरुभुञ्जते ॥ देवत्वेमानुषत्वेचतिथैकेचक्षुमाशुभम् ॥ ३७ ॥
 पुण्यपापोद्ध्वंक्षुसुखदुःखोपलक्षणम् ॥ यत्त्वंपृच्छसिमांराजन्थातनाःपापकर्मिणाम् ॥ ३८ ॥ केनकेनेतिपापेनतेवक्ष्याम्यशेषतः ॥ दुष्टेनचक्षु
 षादद्याःपरदारा नराधमैः ॥ ३९ ॥ मानसेनचदुष्टेनपरद्वयंचसस्पृहैः ॥ वज्रतुंडाःखगास्तेषांहृत्येतोविलोचने ॥ ४० ॥ पुनःपुनश्चसंभृतिरहृणो
 रेषांभवन्थ ॥ यावतोऽक्षिनिमेषास्तुपापमेभिर्वृभिःकृतम् ॥ ४१ ॥ तावद्दर्वसहस्राणिनेत्रातिप्राग्व्युत्त ॥ असच्छाल्लोपदेशास्तुयैर्दत्तयैश्च
 मंत्रिताः ॥ ४२ ॥ सम्यग्दृष्ट्वैविनाशायरिपूणामपिमानवैः ॥ यैःशास्त्रमन्यथाप्रोक्तैर्यसद्गुरुदाहता ॥ ४३ ॥ वेदेवद्विजातीनांगुरोर्निन्दच
 यैःकृता ॥ हरंतितेषांजिह्वाश्चजायमानाःपुनः ॥ ४४ ॥ तावतोवसरानेतेवज्रतुंडाःसुदारुणाः ॥ मित्रभेदं तथापित्रापुत्रन्यस्वजनस्यच ॥ ४५ ॥
 यज्वपाध्याययोभात्रासुतस्यसहचारिणः ॥ भार्यापत्योश्चयेकेचिद्धेदं चक्षुर्नाराधमाः ॥ ४६ ॥ तदमेपश्यपाढ्यतेकरपत्रेणपाथिव ॥ परोपता
 पकायेचयेचवाह्वादानिषेधकाः ॥ ४७ ॥ तालवृतांनिलस्थानचंदनोशीरहारिणः ॥ प्राणान्तिनकंददुस्तापमदुष्टानांचयेऽधमाः ॥ ४८ ॥ कर
 म्भवालुकासंस्थास्तइमेपापभागिनः ॥ भुङ्क्तेश्राद्धंतुयोऽन्यस्यनरोन्धेननिर्मत्रितः ॥ ४९ ॥ देवंपाप्यथवापेज्यसिद्धिधाकृष्यतेखैगैः ॥ मर्मणिप्यस्तु
 साधूनमसद्भागिनिवृत्तति ॥ ५० ॥ तमिमेतदुमानास्तुखगास्तिष्ठन्त्यारिताः ॥ यःकरोतिचपैशुन्यमन्यवागन्यथामतिः ॥ ५१ ॥ पाढ्यतेहि
 द्विजजिह्वातस्येथनिशितैःशुरैः ॥ मातापित्रोर्गृह्णाणांचयेऽवज्ञांचक्रुरुद्धताः ॥ ५२ ॥ तदमपूयविपमूत्रगत्तेभज्जन्यधोमुखाः ॥ देवतातिथिभ्रतेषु
 भृत्येष्वभ्यागतेषुच ॥ ५३ ॥ अमुक्तवस्तुयेऽश्रन्तिदहन्त्यिप्रपिक्षु ॥ दुष्टास्तेपूयनियसमुजःसूचीमुखास्तुते ॥ ५४ ॥ जायन्तेगिगिव
 र्ष्माणःपश्येतेयादृशानराः ॥ एकपंस्यातुयेविप्रमथवेतरवर्णजम् ॥ ५५ ॥ विषमंभोजयन्तीहविड्भुजस्तइमेयथा ॥ एकसार्थप्रयांतयेनिः
 स्वमर्थार्थिनंनरम् ॥ ५६ ॥ अपास्यस्वान्नमश्रन्तिदइमेऽम्भभोजिनः ॥ गोब्राह्मणप्रयःस्पृष्टयैरुच्छिष्टैर्नरैश्च ॥ ५७ ॥ तेषामतेऽग्निकुण्डे
 शुभ्रज्वलत्स्वहिताःकराः ॥ सूयेंदुतारकादृष्टयैरुच्छिष्टैस्तुकासतः ॥ ५८ ॥ तेषांयान्यैर्नरैर्नेत्रेयस्तोवह्निःसमिध्यते ॥ गावोऽग्निर्जननीमिप्रो
 ज्यंषुप्रतापितास्सा ॥ ५९ ॥ जामयोगुरोवैद्वयैःस्पृष्टास्तुपदानृभिः ॥ बद्धांश्रयस्तेनिगडैर्लौहेरिप्रतापितैः ॥ ६० ॥ अंगाराशि

मध्यस्थास्तिष्ठन्त्याजाजुशहिनः ॥ पायसंक्रसरंछंगं देवान्ना निचयानिवै ॥ ६१ ॥ भुक्तानिर्यै संस्कृत्यतेषं नित्राणि पापिनाम् ॥ निपातितानां
भृष्टेषु उद्धृताक्षि निरिक्षिताम् ॥ ६२ ॥ सन्दंशैः पश्य कृष्यन्ते नैर्यै र्यै सुखात्ततः ॥ गुरु देवाद्भिज्जातीनां विद्वानां च न राद्यमैः ॥ ६३ ॥ निन्दन्दिशाभि ता यै
श्रृपापानामभिनन्दताम् ॥ तेषामयोमयान्कीलानां शिषवर्णान्पुनः ॥ ६४ ॥ कर्णेषु प्रुयन्त्येते यान्या विलपतामपि ॥ यैः प्रपा देव प्रौको देवा
लयसभाः शुभाः ॥ ६५ ॥ भङ्क्त्वा विध्वंसमानिताः क्रोधलोभा नुवर्त्तिभिः ॥ तेषामतैः शितैः शस्त्रै सुहृद्विलपतां त्वचः ॥ ६६ ॥ पृथक्कुर्वन्ति वैया
भ्याः शरीरारदतिदारुणाः ॥ गोब्राह्मणार्कमागस्तुयेऽवमेहन्ति मानवाः ॥ ६७ ॥ तेषामेतानि कृष्यन्ते गुदेनात्राणि वायसैः ॥ दत्त्वा कन्यां ए
कस्मै द्वितीयाय प्रयच्छति ॥ ६८ ॥ सत्वेनैकधा छिन्नक्षारनद्यां प्रवाहते ॥ स्वपोषणपरो येऽस्तु परित्यजति मानवः ॥ ६९ ॥ पुत्र भृत्यकलत्रा
दिवन्धुवर्गमर्किकं च नम् ॥ दुर्भिक्षे स भ्रमे वापि सोऽप्येवं यमर्किकरैः ॥ ७० ॥ उद्धृत्य दत्तानि मुखे स्वमांसा न्यश्नुते शुधा ॥ शरणागतान्यस्य जति
लोभादुत्कोचजीविकः ॥ ७१ ॥ सोऽप्येवं यत्र पीडाभिः पीडयते यमर्किकरैः ॥ सुकृतं ये प्रयच्छन्ति यावज्जन्म कृतं नराः ॥ ७२ ॥ तेऽपि प्यन्ते शिलापे
र्षेयैः ते पापकर्म्मिणः ॥ न्यासापहारिणो बद्धाः सर्वगात्रेषु बन्धनैः ॥ ७३ ॥ कृमि वृश्चिककाकोलैर्भुज्यन्तेऽहर्निशं नराः ॥ शुक्लामास्तुदृप्तजिह्वातालवे
दनतुराः ॥ ७४ ॥ दिवा मैथुनिनः पापाः परदारसुजश्च ये ॥ तथैव कण्टकैस्तीक्ष्णै रायसैः पश्य शाल्मलिम् ॥ ७५ ॥ आरोपिता विभिन्नांगाः प्रभृता मुखसुवा वि
लाः ॥ मूषायामपि पश्येतां न्ध्यायमानान्यमानुगैः ॥ ७६ ॥ पुरुषैः पुरुषव्याघ्रपरदारवमर्शिनः ॥ उपाध्यायमधः कृत्वा स्तब्धो योऽध्ययनं नरः ॥ ७७ ॥ गृ
ह्णाति शिल्पमथवासोऽप्येवं शिरसा शिलाम् ॥ विभ्रक्लेशमप्रोतिजनमार्गेऽतिपीडितः ॥ ७८ ॥ शुक्लामोहहर्निशं भारपीडाव्यथितमस्तकः ॥ मूत्रञ्च ज्वपु री
पाणिर्यै र्हृष्टघृष्टानिवारिणि ॥ ७९ ॥ तदमेष्वेष्वमविष्मूत्रदुर्गन्धं नरकं गताः ॥ परस्परं च मांसानि भक्षयन्ति शुधाश्चिताः ॥ ८० ॥ भुक्तं नतिथ्य विधिना पूर्वम
भिः परस्परम् ॥ अपविद्धास्तु ये वै दवाह्वयश्चाहिताग्निभिः ॥ ८१ ॥ तदमेशैश्शृंगप्राप्त्याप्यन्तेऽथ पुनः पुनः ॥ पुनर्भूतयो जीर्णायाम्नी वंति ये नराः ॥ ८२ ॥
इमे कृमि त्वमपान्ना भक्ष्यन्तेऽत्र पिपीलिकैः ॥ चीचप्रतिग्रहाहानाद्या जनान्प्रित्यसेवनात् ॥ ८३ ॥ पाषाणमध्यकीटं त्वं नरः सततमश्नुते ॥ पश्यतो भृत्यवर्गस्य
मित्रस्याप्यतिथेस्तथा ॥ ८४ ॥ एकोमिष्टान्नसुरभुंक्ते च्वलदंगारसंचयम् ॥ वृकैर्भयं करैः पृष्ठं नित्यमस्यो गमुज्यते ॥ ८५ ॥ पृष्ठमांसं नृपैतेन यतो लो कस्य
भक्षितम् ॥ अंघोऽथ बधिरसूको भ्राम्यते तत्र शुधातुरः ॥ ८६ ॥ अकृतज्ञोऽथ मः पुंसामुपकारिषु वर्त्तते ॥ अयं कृतघ्नो मित्राणामपकारिसुदुर्भतिः ॥ ८७ ॥

१ मूल्यं गृहीत्वा स्वहतादुष्टानादिफलं विक्रीणन्तीत्यर्थः । १९ पुनर्भूतन्या ये च कामतापकशादुगाः ॥ इत्येकास्मिन्सुल्लेके ।

तप्तकुंभेनपित्तोविलयन्याति शोषणम् ॥ करंभवाकुलांस्मात्सतोयत्रावपीडनम् ॥ ८८ ॥ असिपत्रवन्तंस्मात्करत्रेणपाटनम् ॥ कालद्वेतेथा
 च्छेदनेकाश्चैवयातनाः ॥ ८९ ॥ प्राप्यनिष्कृतिमेतस्माद्भवेद्विकथमेष्यति ॥ श्राद्धसंगतिनोविप्राःसमुपेत्यरस्परम् ॥ ९० ॥ दुष्टाहिनिःसृतंफेनंसवा
 गेभ्यःपिबतिवै ॥ सुवर्णस्तेयीविप्रश्चःसुरापोयुरकृतस्वगः ॥ ९१ ॥ अधश्चोर्ध्ववदीप्तान्नौद्वयमानाःसमेततः ॥ ९२ ॥ तिष्ठत्यब्दसहस्राणिमुबहूनिगतः
 पुनः ॥ जायन्तेमानवाःकुष्ठक्षयोर्गादिचिह्निताः ॥ ९३ ॥ मृताःपुनश्चनरकण्डुनर्जाश्चतादृशम् ॥ व्याधिसृच्छांतिकल्पान्तपरिमाणनराधिप
 ॥ ९४ ॥ गोघ्नोन्मृतंरथातिनरकेऽथत्रिजन्मनि ॥ तथोपपातकानांससवेषामितिश्चयः ॥ ९५ ॥ नरकप्रच्युतायान्तिर्येयैर्विहितपातकैः ॥ प्रयाति
 योनिजातानितन्मनिगदतःशृणु ॥ ९६ ॥ इतिमा०महाणु०पितापुत्रसवाद्वयमार्ककरसंवादेस्वकृतकर्मभुक्तिकथनंनमचतुर्दशोऽध्यायः ॥ ११४ ॥ यमकि
 ङ्करुडवाच ॥ पतितात्प्रतिगृह्याथस्वरयोनिव्रजेद्विजः ॥ नरकात्प्रतिसुक्तस्तुक्कृमिःपतितयाजकः ॥ १ ॥ उपाध्यायव्यलीकंपुङ्कत्वाश्चभवतिद्विजः ॥ त
 जायान्नसवाचातद्द्वयंवापिकाभयेत् ॥ २ ॥ गर्दभोजायतेजन्तुःपित्रोश्चाप्यवमानकः ॥ मातापितरवाहृत्स्थसार्कसाम्प्रजायते ॥ ३ ॥ भ्रातुः
 पत्न्यवमन्ताचकपोतत्वंप्रपद्यते ॥ त्रावेवपीडयित्वातुक्छपत्वंप्रपद्यते ॥ ४ ॥ भर्तृपिण्डमुपाश्रन्यस्तदिष्टंननिषेवते ॥ सोऽपिमोहसमापन्नोजायते
 वानरोभूतः ॥ ५ ॥ न्यासापहतौनरकाद्द्विमुक्तोजायतेकृमिः ॥ असूयकश्चनरकान्मुक्तोभवतिराक्षसः ॥ ६ ॥ विश्वासहन्ताचनरोमीनयोनौप्रजा
 यते ॥ धान्यंयवांस्तिलान्माषान्कुलन्थान्सर्षपंशृणान् ॥ ७ ॥ कलायान्कलमान्मुद्गान्गोधूमानतसीस्तथा ॥ सस्यान्यन्यानिवाहृत्वामोहाजन्तु
 र्वेतनः ॥ ८ ॥ सञ्जायतेमहावक्रोमृषिकोबभ्रुसन्निभः ॥ पदराराभिमशीचुषुकोघोरोऽभिजायते ॥ ९ ॥ श्वासुगालोबकोष्ट्रेव्यालःकङ्कस्तथाक्र
 मात् ॥ भ्रातृभार्याचतुर्द्विद्विर्धर्षयतिपापकृत् ॥ १० ॥ पुंस्कोकिलत्वमप्रोतिसचापिनरकाच्च्युतः ॥ सखिभार्यागुरोर्भार्यारंजभार्याचपाप
 कृत् ॥ ११ ॥ प्रधर्षयित्वाकामात्मासूकरोजायतेनरः ॥ यज्ञदानविवाहानिर्विक्रकृत्तौभवेत्कृमिः ॥ १२ ॥ पुनर्द्वैतातुकन्यायाःकृमिरेवोप
 जायते ॥ देवतापितृविप्राणामदत्त्वायोऽन्नमश्नुते ॥ १३ ॥ प्रसुप्तो नरकात्सोऽपिवायसःसम्प्रजायते ॥ ज्येष्ठपितृसंवापिभ्रातरंयौवमन्यते
 ॥ १४ ॥ नरकात्सोपिभिष्टःकौचयोनौप्रजायते ॥ शूद्रश्चाज्ञाणीगत्वाकृमियोनौप्रजायते ॥ १५ ॥ तस्यामपत्यमुत्पाद्यकामाष्टान्तः
 कीटकौभवेत् ॥ सूकरःकृमिकोमद्दुश्चण्डालश्चप्रजायते ॥ १६ ॥ अकृतज्ञोऽधमःपुसांविमुक्तो नरकात्तः ॥ कृतघ्नःकृमिकःकीटकः
 पतङ्गोवृश्चिकस्तथा ॥ १७ ॥ मत्स्यस्तुवायसःकूर्मःपुङ्कसोजायतेततः ॥ अशङ्खपुरंभृत्त्वानरःसंजायतेखरः ॥ कृमिःस्त्रीवधकर्त्ताचबालहंताच

जायते ॥ १८ ॥ भोजनचोरयित्वातुमक्षिकाजायतेनरः ॥ तत्राप्यस्तिविशेषेवैभोजनस्यशुणुष्वतम् ॥ १९ ॥ हत्वाद्गुग्धंतुमाजरोजाय
 तेनकाच्युतः ॥ तिलपिण्याकसंमिश्रमंत्रंहत्वातुमुपकः ॥ २० ॥ घृतंहत्वातुनकुलःकाकोमद्भ्रुजाभिषम् ॥ मत्स्यमांसापहत्काकःश्वेनोमे
 षामिषापहत् ॥ २१ ॥ चिरीवाकस्त्वपहत्तेलवणदधि वाकूमिः ॥ चोरयित्वापयश्चापिबलाकासंप्रजायते ॥ २२ ॥ यस्तुचोरयतेतैलतैलपायी
 सजायते ॥ मधुहत्वानरोदेशोऽपूपंहत्वापिपिलिका ॥ २३ ॥ चोरयित्वाहविष्यान्नजायतेगृहगोधिका ॥ आसंबचोरयित्वातुतिचिरित्वम
 वाधुयात् ॥ २४ ॥ अयो हत्वातुपापात्मावायसःसंप्रजायते ॥ पत्रेकास्येपिहरीतःकपोतोरौष्यभाजने ॥ २५ ॥ हत्वातुंकवनंभंडकृ
 मियोनौप्रजायते ॥ कौशयचोरयित्वातुचक्रवाकत्वमृच्छति ॥ २६ ॥ कोशकारश्चकौशेयहतेवस्त्रेभिजायते ॥ दुकूलेशार्ङ्गकःपापोहतेचैवांशु
 केयुकः ॥ २७ ॥ ऋक्षश्चैवाविकंहत्वावस्त्रंशौमं चजायते ॥ कार्पासिकेहत्तेक्रौंचोवह्नेर्हर्तांबकःखरः ॥ २८ ॥ मयूरोवर्णकान्हत्वापत्रशाकं च
 जायते ॥ जीवञ्जीवकतांयातिरक्तवस्त्रापहन्नरः ॥ २९ ॥ छुच्छुंदरीशुभान्गधान्वासोहत्वाशशोभवेत् ॥ खंजःपलालहरणेकाष्टहृद्युणकीटकः
 ॥ ३० ॥ पुष्पापहद्दरिद्रस्तुपुंगुयानापहन्नरः ॥ शाकहर्ताचहरीतस्तोयहर्ताचचातकः ॥ ३१ ॥ भूमिहन्नरकान्गत्वारौवादीन्दुदरु
 णान् ॥ दृणगुल्मलतावल्लीत्वक्सारतरुतांक्रमात् ॥ ३२ ॥ प्राप्यक्षीणाल्पपापस्तुनरोभवतिवैततः ॥ वृषस्यवृषणौछित्त्वापंडत्वंप्राधुयान्नरः ॥ ३३ ॥
 परिहृत्यतथाभूयोजन्मनामेकविंशतिः ॥ कृमिःकीटःपतंगो वा पक्षीतोयचरोमृगः ॥ ३४ ॥ गोत्वंचप्राप्यचांडालपुल्कसादिज्जुप्सितम् ॥ पंग्वं
 धोबधिरः कुटीयश्मणाचप्रपीडितः ॥ ३५ ॥ मुखरोगाक्षिरौश्वदुरोगैश्चबाध्यते ॥ अपस्मारीचभवतिद्वुद्भ्रतं चसगच्छति ॥ ३६ ॥ एषएव
 क्रमोदृष्टोगोसुवर्णादिहारिणाम् ॥ विद्यापहारिणौचैवातिशयैश्चक्रुशशिनांगुरोः ॥ ३७ ॥ जायामन्यस्यपारक्यापुरुषःप्रतिपादयेत् ॥ प्रप्तोतिपंडतांमृदो
 यातनाभ्यःपरिच्युतः ॥ ३८ ॥ यःकरोतिनरोहोमसमिद्धेहुताशने ॥ सोजीर्घनदुःखार्तोमंदाग्निभिजायते ॥ ३९ ॥ परनिंदकृत्तन्त्रत्वंपरममौ
 पघ्ननम् ॥ नैष्ठ्यनिर्घृणत्वंचपरदोरोपसेवनम् ॥ ४० ॥ परस्वहरणाशाचदेवतानांचकुत्सनम् ॥ निकृत्याबचनानृणांकार्पाण्यंचनृणांघवः ॥ ४१ ॥
 यानिचप्रतिषिद्धानितद्वृत्तिचप्रशंसताम् ॥ उपलक्षणीजानियान्मुक्तानानरकादनु ॥ ४२ ॥ दयाभूतेषुसद्वादःपरलोकंप्रतिक्रिया ॥ सत्याभूतहिता
 चोक्तिर्वेदप्रामाण्यदर्शनम् ॥ ४३ ॥ गुरुदेवर्षिसिद्धिषिपूजनंसाधुसंगमः ॥ सत्क्रियाभ्यसनमैत्रीचतहृद्येत्तंपंडितः ॥ ४४ ॥ अन्यानिचैव
 सद्भर्मक्रियाभूतानियानिच ॥ स्वर्गच्युतानांलिङ्गानिपुरुपाणामपापिनाम् ॥ ४५ ॥ एतदुद्देशतोरान्भवंतांकाथितमया ॥ स्वकर्मफलभोक्ताणां

पुण्यानां पापिनां तथा ॥ ४६ ॥ तदेहान्यत्रगच्छामोहदृष्टसर्वत्वयाधुना ॥ त्वयाचदृष्टेनरकस्तेद्वैतान्यत्रगम्यताम् ॥ ४७ ॥ ॥ पुत्रउवाच ॥
 ततस्तम्रगतः कृत्वा सराजगंतुम्रवतः ॥ ततश्चसर्वैरुच्छ्रंभयान्तस्थाधिभिर्नृभिः ॥ ४८ ॥ प्रसादं कुरु रुरूपेति तिष्ठतावन्मुहूर्त्तकाम्नात्वंदंगसंगीपवनोमनोह्लाद
 यतेहिनः ॥ ४९ ॥ परितापंचगान्नेषुपीडांघांचकूरक्षशः ॥ अपहंतिनरव्याघ्रकृपांकुरुमहीपते ॥ ५० ॥ एतच्छ्रुत्वावचस्तेषां तंयाम्यंपुरुषंततः ॥ पप्रच्छक
 थपतेषामाहोभमायितिष्ठति ॥ ५१ ॥ किमयाकर्मतपुण्यमं त्यलोकेमहच्छतम् ॥ आह्लाददयिनीव्युष्टिर्यस्यैयतदुदराय ॥ ५२ ॥ याम्यउवाच ॥ पितृदेवा
 तिथिप्रेष्यशिष्टेनान्नेनेतनुः ॥ पुष्टिमभ्यगतायस्मात्तद्वृतं च मनोयतः ॥ ५३ ॥ ततस्त्वात्रसंसर्गपवनोह्लाददायकः ॥ पापकर्मकृतोरान्यान्यातनानप्रबा
 धते ॥ ५४ ॥ अश्वमेधादयोयज्ञास्त्वयेष्टाविधिवदतः ॥ ततस्त्वहर्शनाद्याभ्यायशस्त्राभिरिवायसाः ॥ ५५ ॥ पीडनच्छेददाहादिमहदुःखस्यहेतवः ॥ मृदुत्व
 मागतराजस्तेजसोपहतास्तव ॥ ५६ ॥ राजोवाच ॥ नस्त्रगैश्चल्लोकेवातस्सुखप्राप्यतेनैः ॥ यदात्तजंतुनिर्वाणदानोत्थमितिममतिः ॥ ५७ ॥ अयदिमत्सन्नि
 धवितान्यान्यातनानप्रबाधते ॥ ततोभद्रसुखाऽत्राहंस्थान्येस्थाणुरिवाचलः ॥ ५८ ॥ यमपुरुषउवाच ॥ एहिराजेंद्रगच्छामिनिजपुण्यसमाजितान् ॥ मुंक्ष्व
 भोगांस्तुज्यंतुयथातनाः पापकर्मिणः ॥ ५९ ॥ राजोवाच ॥ तस्मात्प्रतावद्यास्यामियावदेतेसुदुःखिताः ॥ मत्सन्निधानत्सुखिनो भवति नरकौकसः ॥ ६० ॥ धि
 क्तस्यजीवितंपुंसः शरणाधिनागतम् ॥ यो नार्त्तमनुह्लातिवैरिपक्षमपिभुवम् ॥ ६१ ॥ यद्दानतपांसीहपरत्रचनभूतये ॥ भवति तस्ययस्यार्त्तपरित्राणेनमा
 नसम् ॥ ६२ ॥ नरस्ययस्यकठिनमनोबालातुरादिषु ॥ वृद्धेषुचनतं मन्यमानुषराक्षसोहिसः ॥ ६३ ॥ एषामत्सन्निधौच्युद्यन्निपरितापजम् ॥ तथोग्रगंधजंवा
 पिदुःखंनरकसंभवम् ॥ ६४ ॥ क्षुत्पिपासोद्भवंदुःखयत्रमूच्छाप्रदंमहत् ॥ विनाशमितिद्वन्द्वमन्येस्वस्वसुखात्परम् ॥ ६५ ॥ प्राप्स्यतेतेयदिसुखंबहवोदुःखितेम
 यि ॥ किंवाप्राप्तंमयानस्यात्तस्यात्वंवदमाचिरम् ॥ ६६ ॥ याम्यउवाच ॥ एषधर्मश्चशश्रुत्वात्तेतुसुपागतौ ॥ अवश्यमस्माद्भक्तव्यं तस्मात्पार्थिवगम्य
 ताम् ॥ ६७ ॥ धर्मउवाच ॥ नयामित्वाहंस्वर्गत्वयासम्यगुपासितः ॥ विमानमेतद्वारुणमाविलंबस्वगम्यताम् ॥ ६८ ॥ राजोवाच ॥ नरकेमानवाधर्म
 पीडयमानाः सहस्रशः ॥ त्रहीत्यमीचकंदंतिमामतो नवजाभ्यहम् ॥ ६९ ॥ इन्द्रउवाच ॥ कर्मणानरकप्राप्तिरिषांपापिष्टकर्मणाम् ॥ स्वर्गस्त्वयापिगन्त
 व्योतृपुण्येनकर्मणा ॥ ७० ॥ ॥ राजोवाच ॥ यदिजानासिधर्मत्वंवादेशतक्तो ॥ ममथावत्प्रमाणंतुमुभंतं द्रुक्महर्षथः ॥ ७१ ॥ ॥ धर्म
 उवाच ॥ अम्बिन्दवोयथाभौद्योयथावादिवितारकाः ॥ यथावावर्षतो धारांगार्यांसिक्तायथा ॥ ७२ ॥ असंख्येयामहाराजब्रानायोनिषुजंतवः ॥ तथात
 वापिपुण्यसंख्यानैवोपपद्यते ॥ ७३ ॥ अनुकंपामिमामद्यनारकोष्विदुर्वता ॥ तदेकशतसहस्रसंख्यानीतंत्वयानुप ॥ ७४ ॥ तद्भ्रच्छतंनृपेश्चतद्भ्रक्तुमम

रालयम् ॥ एतेतुनकेपापक्षपयंतुस्वकर्मजम् ७५ ॥ राजोवाच ॥ कथं स्पृहांकार्थं तिमत्संपर्कायमानवाः ॥ यदिमत्संनिधाविषामुत्कर्षोपेनपद्यते ॥ ७६ ॥
 तस्माद्यत्सुकृतं किंचिन्ममास्ति त्रिदशाधिप ॥ मुच्यंते तेन रकात्पापिनो यतनागताः ॥ ७७ ॥ इन्द्र उवाच ॥ एवमूर्ध्वतरंस्थानं त्वया प्राप्तं महीपते ॥ एतां
 स्तुनकात्पश्य विमुक्तान्पापकर्मिणः ॥ ७८ ॥ पुत्र उवाचा ततोपतत्पुष्पवृष्टिस्तस्योपरि महीपते ॥ विमानं चाधिरौघ्यैर्न स्वर्लोकात्मनयद्भरिः ॥ ७९ ॥ अहं चा
 न्येचयेत्त्रयतनाभ्यः परिच्युताः ॥ स्वकर्मफलनिर्दिष्टतयो न्यंतरंगताः ॥ ८० ॥ एवमेतस्माख्यातानरकाद्भिजसत्तम ॥ येनयेनचपपेनयांयांयोनिमुपे
 तिवै ॥ ८१ ॥ तत्सर्वसमाख्यातं याद्दृष्टं मया पुरा ॥ पुरानुभवज्ज्ञानमवाप्य कथितं तव ॥ अतः परं महाभाग किमन्यत्कथयामि ॥ ८२ ॥ इति श्रीमार्कण्डे
 यम ० पितृपुत्रसंवादेनरकस्थोद्धारवर्णननामपचदशोऽध्यायः ॥ १५ ॥ पितोवाच ॥ कथितं मे त्वया वत्स संसारस्य व्यवस्थितम् ॥ स्वरूपमपि देहस्य घटीयंत्र
 वद्व्ययम् ॥ १ ॥ तद्वमत्तद्विखलममावगतमीदृशम् ॥ किमयावदकृत्तव्यमेवमस्मिन्व्यवस्थिते ॥ २ ॥ पुत्र उवाच ॥ यदि मद्भवत्ततश्च द्वाधास्य विशंकितः ॥
 तत्परित्यज्य गार्हस्थ्यवानप्रस्थमनाभव ॥ ३ ॥ तमनुष्ठाय विधिवद्दिहायान्निपरिश्रम ॥ आत्मन्यात्मानमाधयनिर्द्धो निष्परिश्रमः ॥ ४ ॥ एकां
 तशीलोवश्यात्माभव भिक्षुरतंद्रितः ॥ तत्रयोगपरोभूत्वाबाह्यस्पर्शविवर्जितः ॥ ५ ॥ ततः प्राप्स्यसि तं योगंदुःखसंयोगभेषजम् ॥ मुक्तिहेतुमनौपम्यमनाख्ये
 यमसंज्ञितम् ॥ तत्संयोगान्नतेयोगोभूयोभूतेर्भविष्यति ॥ ६ ॥ पितोवाच ॥ वत्सयोगंममाचक्ष्वमुक्तिहेतुमतः परम् ॥ ७ ॥ येनभूतैः पुनर्भूतोनेद्गदुःख
 मवाप्नुयाम् ॥ यत्रासक्तिपरस्यान्मामसंसारबंधनैः ॥ ८ ॥ नेतियोगमयोगोपितं योगमधुनावद ॥ संसारादित्यतापार्त्तिविप्लुष्यद्देहिमानसम् ॥ ९ ॥
 ब्रह्मज्ञानं बुशैति नसिंचमावाक्यवारिणा ॥ अविद्याकृच्छ्रसंपेणदंष्टं द्विषपीडितम् ॥ १० ॥ स्ववक्यामृतदानेनमांजीवियपुनर्मृतम् ॥ पुत्रदारगृहक्षेत्र
 ममत्वनिगडादितम् ॥ मांमोचयेष्टसद्भवविज्ञानोद्धटनैश्चरम् ॥ ११ ॥ पुत्र उवाच ॥ शृणुतातथयायोगोदत्तात्रेयणधीमता ॥ अलकार्यपुराप्रो
 क्तः सम्यक्पृष्टेन विस्तरात् ॥ १२ ॥ पितोवाच ॥ दत्तात्रेयस्मृतः कस्यकथंवायोगमुक्तवान् ॥ कश्चल्लोकमहाभागोयोगोपरिपृष्टवान् ॥ १३ ॥
 ॥ पुत्र उवाच ॥ कौशिको ब्राह्मणः कश्चित्प्रतिष्ठाने भवत्पुरे ॥ १४ ॥ सोऽन्यजन्मद्वृतैः पापैः कुष्ठरोगातुरो भवत् ॥ तंतथाब्याधितं भार्यापतिदि
 वमिवाचयत् ॥ १५ ॥ पादाभ्यंगांगसंवाहनाच्छादनभोजनैः ॥ श्लेष्ममूत्रपुरीषासुकप्रवाहशालनेनच ॥ १६ ॥ रहस्येवोपचारेण प्रियसंभाषणे
 नच ॥ सततं पूज्यमानोपितयातीव विनीतया ॥ १७ ॥ अतितीव्रक्रोपस्वाग्निभस्मस्यतिदारुणः ॥ तथापि प्रणतासाध्वीतममन्यतदैवतम् ॥ १८ ॥
 तंतथाप्यतिबीभत्सं सर्वश्रेष्ठममन्यत ॥ अचंक्रमणशीलोपिसकदाचिद्द्विजोत्तमः ॥ १९ ॥ ग्राहभार्यान्यस्वेति त्वं मां तस्यानिवेशनम् ॥ यासवैश्या

मयाहृष्टारजमार्गेणुहस्ता ॥ २० ॥ तामप्रापयधमज्ञैसंवहद्विचर्त्ते ॥ दृष्टमूर्योदयेबालारित्रियसुपागता ॥ २१ ॥ दर्शनानंतरंसांमेहदयान्नापस
 र्पति ॥ यदिसाचारुसवर्गपीनश्रोणिपयोधरा ॥ २२ ॥ नोपगृह्णतितन्वंगितन्माद्द्रस्यसिर्वैमृतम् ॥ वामःकामोमनुष्याणांबहुभिःप्राप्यचेतसः ॥ २३ ॥
 ममाऽशक्तिश्चमनेसंकुलप्रतिभातिमे ॥ तत्तदावचनंश्रुत्वाभर्तुःकामानुरस्यसा ॥ २४ ॥ तत्पत्नीव्याकुलजातामहाभागापातिव्रता ॥ गाढपरिकंबद्धा
 नुल्लमादायचाधिकम् ॥ २५ ॥ स्कंधेभर्तारिसारोप्यजगाममृदुगामिनी ॥ निशिमघावृतेव्योमिचलद्भिडुहृदश्रयते ॥ २६ ॥ राजमार्गोप्रियभर्तुश्चि
 कर्षतीद्विजंगना ॥ पथिञ्जलेतदाप्रोतमचोरं चोरशंकया ॥ २७ ॥ माण्डव्यमतिदुःवार्तमंधकारेचसद्भिजः ॥ पत्नीस्कंधसमाहृढश्चालयामासकौशिकः
 ॥ २८ ॥ वामंगेनाथसंकुद्धामांडव्यस्तमुवाचह ॥ येनाहमेवमन्त्यर्थदुःसितश्चालितोवृथा ॥ २९ ॥ इत्थंकष्टमनुप्राप्तःसपापात्मानाराधमः ॥ सूर्योदयेऽवशः
 प्राणैर्वियोद्ध्यतिनसंशयः ॥ ३० ॥ भास्करालोकनाद्वैसविनाशमवाप्स्यति ॥ तस्यभार्याततःश्रुत्वातंशापमतिदरुणम् ॥ ३१ ॥ प्रोवाचव्यथिता
 सूर्यो नैवोदयमुपेक्षति ॥ ततःसूर्योदयभावादभवस्ततानिशा ॥ ३२ ॥ बहून्यहःप्रमाणानिततोदेवाभयंयुः ॥ निःस्वाध्यायवषट्कारंस्वधास्वाहा
 विवर्जितम् ॥ ३३ ॥ कथंनुखल्विदंस्ववगच्छेत्संक्षयजगत् ॥ अहोरात्रव्यवस्थायामिनामासतुसंक्षयः ॥ ३४ ॥ तत्संक्षयात्प्रत्यनेज्ञायेतेदक्षिणोत्तरे ॥
 ॥ ३५ ॥ विनाचायनविज्ञानकालःसंवत्सरःकुतः ॥ पतिव्रतायावचनान्नोद्दृच्छतिदिवकरः ॥ ३६ ॥ सूर्योदयंविना नैवज्ञानदानादिकाः क्रियाः ॥
 अग्निविहरणंचैवक्रत्वभावश्चलक्ष्यते ॥ ३७ ॥ नकालेनविनाचेष्टिर्नचयज्ञादिकाः क्रियाः ॥ नश्र्यतिसर्वभूतानितमोभूतेवराचरे ॥ ३८ ॥ नैवाप्यायनम
 स्मांकाविनाहोमेनजायते ॥ वयमाप्यायितामत्यर्थज्ञभगैथोचितैः ॥ ३९ ॥ वृष्ट्यादिनानुग्लामीमर्त्यान्सस्याभिदृष्टये ॥ निष्पादितास्वौषधीषुम
 त्प्रायज्ञैर्जतिनः ॥ ४० ॥ एवंप्रयच्छामःकामान्यज्ञादिप्रजिताः ॥ अधोहिवर्षामवयमर्त्याश्चोर्ध्वप्रवर्षिणः ॥ ४१ ॥ तोयवर्षेणहिवयहविवर्षणमा
 नवाः ॥ येस्माकंनप्रयच्छंतिनित्यनैमित्तिकीःक्रियाः ॥ ४२ ॥ ऋतुभांगदुरात्मानःस्वयंवाशंति लोषाः ॥ विनाशाययंतेषांतोयमूर्याग्निमारुताः ॥
 ॥ ४३ ॥ क्षितिचंसदूषयामःपापानामपकारिणाम् ॥ दुष्टतोयादिदोषेणतेषांदुष्कृतकर्मणाम् ॥ ४४ ॥ उपसर्गाःप्रवर्त्ततेमरणायसुदारुणाः ॥ येत्
 स्मान्प्रीणयित्वातुंजतेशेषमात्मना ॥ ४५ ॥ तेषांपुण्यतमालोकांस्वितरामोमहात्मनाम् ॥ तन्नास्तिसर्वमेतद्धिनचोपायव्यवस्थितम् ॥ ४६ ॥ कथं
 बुदिनसगःस्यादन्योन्यमवदन्सुराः ॥ तेषामेवसमेतानांयज्ञव्युच्छित्तिशंकिनाम् ॥ ४७ ॥ देवानां वचनंश्रुत्वाप्राहदेवःप्रजापतिः ॥ तेजःपंतेजसैव
 तपसाचतपस्तथा ॥ ४८ ॥ प्रशाम्यत्यमरास्तस्माच्छृणुध्वं वचनंमम ॥ पतिव्रतायामाहात्म्यान्नोद्दृच्छतिदिवकरः ॥ ४९ ॥ तस्यचानुदयाद्भिनिर्म

त्यार्ना भवतां तथा ॥ तस्मात्पतिव्रतामत्रेन मूर्ध्यांतपस्विनीम् ॥ प्रसादयतवैपत्नीभानोरुदयकाम्यया ॥ ५० ॥ ॥ पुत्रउवाच ॥ ॥ तैः सा प्रसा
 दितागत्वा प्राहृष्टं व्रियतामिति ॥ अयाचंतादिनंदेवामभवत्विति यापुरा ॥ ५१ ॥ अनसूयोवाच ॥ पतिव्रताया माहात्म्यं नहीयेत कथञ्चित् ॥ ५२ ॥
 संमान्यतां तथा सार्धैर्थाप्रोप्याभ्यहं सुराः ॥ यथापुनरहोरात्रं संस्थानमुपजायते ॥ ५३ ॥ यथाचतस्याः सपतिर्नशापात्नाशमेष्यति ॥ ५४ ॥ पुत्र
 उवाच ॥ एषु क्त्वासुरांस्तस्यागत्वासांसां दिशुभा ॥ ५५ ॥ उवाच कुशलं पृष्ट्वा धर्ममर्तुस्तथात्मनः ॥ कञ्चिन्नंदं सिकल्याणि स्वभर्तुः सुखदायिनी
 ॥ ५६ ॥ कञ्चिच्चालिलदेभ्यो मन्यसे ह्यधिकं पतिम् ॥ भर्तुः शुश्रूषणा देवमया प्राप्तं महत्फलम् ॥ ५६ ॥ सर्वकामफलवाप्तिः पत्युः शुश्रूषणास्त्रिभ्याः ॥
 पचर्णानिमनुष्येण सार्धैर्विदेयानि सर्वदा ॥ ५७ ॥ तथात्मवर्णधर्मैर्कर्तव्यो धेनसंचयः ॥ प्राप्तार्थस्तथाप्रोविनिज्योविधानतः ॥ ५८ ॥ सत्या
 र्जवतपोदानदयाशुको भवेत्सदा ॥ क्रियाचशान्दानिर्दिष्टारागद्वेषविवर्जिता ॥ ५९ ॥ कर्तव्या हरहः श्रद्धापुरस्कारेण शक्तिः ॥ स्वजातिविहितानेव लो
 कान् प्राप्नोति मानवः ॥ ६० ॥ क्लेशेन महता सार्धैः प्राजापत्यादिकान् क्रमात् ॥ ह्यियंश्चैव सस्तस्य नरैः दुःखार्जितस्यैव ॥ ६१ ॥ पुण्यस्याद्धर्मापहारि
 ण्यः पतिशुश्रूषैव हि ॥ नास्ति स्त्रीणां पृथग्यज्ञो न श्राद्धं नाप्युपोषितम् ॥ ६२ ॥ भर्तुः शुश्रूषैवैतालोकानि षडभ्यंति हि ॥ तस्मात्सार्धैः महाभागोपति
 शुश्रूषणं प्रति ॥ त्वयामतिः सदा कार्याय तो भर्ता परागतिः ॥ ६३ ॥ यद्देवैर्यो यच्च पित्रादिकेभ्यः कुर्याद्भर्ता भ्यर्चनं सत्क्रियाञ्च ॥ तस्याद्धैवैकेवलानन्यचि
 त्तानरिभुङ्क्ते भर्तुशुश्रूषैव ॥ ६४ ॥ ॥ पुत्र उवाच ॥ ॥ तस्यास्तद्वचनं श्रुत्वा प्रतिपूज्यतदादरात् ॥ प्रत्युवाचात्रिपत्नीतामनसूयामिदं वचः ॥ ६५ ॥
 धन्यास्यनुग्रहीतास्मिदैवस्याप्यवलोक्तः ॥ यन्मे प्रकृतिकल्याणि श्रद्धां धर्मयसेषुनः ॥ ६६ ॥ जानाम्येतन्नरिणां कञ्चित्पतिसमागतिः ॥ तत्प्रीतिश्चो
 पकारयद्दहलोके परत्र च ॥ ६७ ॥ पतिप्रसादादिह चेत्यत्रैव यथशस्विनी ॥ नारीसुखमवाप्नोति नार्या भर्ता हि देवतम् ॥ ६८ ॥ सात्त्वं ब्रह्मि महाभागो प्राप्ता
 यामममंदि रम् ॥ आर्यायाः किं नु कर्तव्यं मया र्येणापि वाशुभे ॥ ६९ ॥ अनसूयोवाच ॥ एते देवाः सहैन्द्रेण मामसुपागम्य दुःखिताः ॥ तद्वाक्यायास्तसत्कर्मदि
 ननकनिरूपणाः ॥ ७० ॥ याचंते हर्निशा संस्थायथावदविखडिताम् ॥ अहं तर्द्धमायाताश्रुणु च तद्ब्रह्मो मम ॥ ७१ ॥ दिनाभावात्समस्तानामभावेया
 गकर्मणाम् ॥ तद्भावात्सुराः पुष्टिनोपयातितपस्विनि ॥ ७२ ॥ अह्मश्चैवसुच्छेदादुच्छेदः सर्वकर्मणाम् ॥ तदुच्छेदादनावृष्ट्या जगदुच्छेदमेष्यति ॥ ७३ ॥
 तत्त्वमिच्छसि धैरेण जगदुद्धर्तुमापदः ॥ प्रसीदसार्धैः धिलोकानां पूर्वद्वर्तारं विः ॥ ७४ ॥ ॥ ब्रह्मण्युवाच ॥ ॥ मांडव्येन महाभागेशतो भर्ता ममेश्वरः ॥
 सूर्योदयविनाशं वंप्राप्स्यसीत्यतिमन्युना ॥ ७५ ॥ ॥ अनसूयोवाच ॥ यदितेरोचते भद्रे तस्तद्वचनादहम् ॥ करोमिपूर्वदेहं भर्तारं वचनात्तव ॥ ७६ ॥

मयापिसर्वथास्त्रीणांमाहात्म्यंवरवर्णिनि ॥ पतिव्रतानामाराध्यमितिंसमानयामिते ॥ ७७ ॥ पुत्रउवाच ॥ तथेत्युक्तेथासूर्यमाजुहवावतप
 स्विनी ॥ अनसूयाध्यंशुवाम्यसाधरोत्रतदानिशि ॥७८॥ ततोविवस्वान्भगवान्फुल्लपद्मारुणाकृतिः ॥ शैलाधिराजमुदयमारोहोरुमंडलः ॥ ७९ ॥
 समनंतरमेवास्याभक्तौप्राणैर्बध्युज्यत ॥ पपातचमहीष्टुष्टेपतंजगृहेचसा ॥ ८० ॥ ॥ अनसूयोवाच ॥ नविषादस्त्वयामद्रेकर्तव्यःशशमे
 बलम् ॥ पतिशुश्रूषयावातंतपसःकिंचिरेणमे ॥ ८१ ॥ यथाभर्तृसमनान्यमपश्यंशुरुंक्षंचित् ॥ रूपतःशीलतोद्बुद्ध्यावाङ्माधुर्यादिभूषणैः ॥ ८२ ॥
 तेनसत्येनविप्रोयंब्याधिसुक्तःपुनर्युवा ॥ प्रातोनुजीवितंभार्यासहायःशरदांशतम् ॥ ८३ ॥ यथाभर्तृसमनान्यमहंपथाभिदैवतम् ॥ तेनसत्येनविप्रोयं
 पुनर्जीवत्वनामयः ॥ ८४ ॥ कर्मणामनसावाचाभर्तुराराधनंप्रति ॥ यथामोद्यमोनिव्यंतथायजीवताद्विजः ॥ ८५ ॥ पुत्रउवाच ॥ ॥
 ततोविप्रःसमुत्तस्यौव्याधिसुक्तःपुनर्युवा ॥ स्वभाभिर्भासयन्चेभ्रमंदारकद्वयजः ॥ ८६ ॥ ततोपतत्पुण्यवृष्टिदैववाद्यानिसस्वतुः ॥ लेभिरेच
 मुदं देवाअनसूयामथाब्रुवन् ॥ ८७ ॥ देवाञ्जुः ॥ वंबुणीष्वकल्याणिदैवकार्यमहच्छुतम् ॥ आदित्योदयसद्मवाङ्करयसुव्रते ॥ त्वयाय
 स्माचतोदेवावरदास्तेतपस्विनि ॥ ८८ ॥ ॥ अनसूयोवाच ॥ यदि देवाःप्रसन्नामैपितामहपुरोगमाः ॥ ८९ ॥ वरदावरयोग्याचयद्वहंभवतां
 मता ॥ तर्वांतुमपुत्रत्वंब्रह्मविष्णुमहेश्वराः ॥ योगचप्राप्तुर्या भर्तृसंहिताक्लेशसुक्तये ॥ ९० ॥ ॥ पुत्रउवाच ॥ ॥ एवमस्त्वितिदेवास्तां
 ब्रह्मविष्णुशिवादयः ॥ ९१ ॥ उक्त्वाजाम्भुर्यथान्यायमनुमान्यतपस्विनीम् ॥ ततः कालेबहुतिथेद्वितीयोब्रह्मणःसुतः ॥ ९२ ॥ स्व
 भार्याभगवानत्रिरनसूयामपश्यत ॥ ऋतुज्ञातांसुचावर्गोलोभनीयतमाकृतिम् ॥ ९३ ॥ सकामोमनसाभेजेसमुनिस्तामनिदिताम् ॥ तस्या
 भिपश्यतस्ताविकारोभ्यजायत ॥ ९४ ॥ तमपोवाहपवनस्तिर्यध्वं चवेगवान् ॥ ब्रह्मरूपंचक्षुष्णभंपतमानंसंततः ॥ ९५ ॥ सोम
 रूपजोरूपदिशस्तंजगद्दुर्दश ॥ ससोमोमानसोज्ञेहत्स्यामत्रेश्चजापतेः ॥ ९६ ॥ पुत्रःसमस्ततत्त्वानामाधुराधारश्वच ॥ तुष्टेनविष्णुना
 ज्ञेदत्तात्रेयोमहात्मना ॥ ९७ ॥ स्वशरीरात्समुत्पन्नःसत्त्वोद्विक्तोद्विजेत्समः ॥ दत्तात्रेयइतिल्यातःसोमसूयास्तनंपपौ ॥ ९८ ॥ विष्णु
 रेवावतीणोसौद्वितीयोत्रेः सुतोभवत् ॥ सप्तहात्यच्युतोमोतुरुदरात्कुपितोयतः ॥ ९९ ॥ हैहयैद्रुपावृत्तमपराध्यन्तमुद्धतम् ॥ दृष्ट्वात्रौकुपितः
 सद्यो दग्धुकामःसहैहयम् ॥ १०० ॥ गर्भवासमहायासदुःखामर्षसमन्वितः ॥ दुर्वसास्तमसायुक्तो रुद्रांशःसोभ्यजायत ॥ १ ॥ इति
 पुत्रत्रयंतस्याजज्ञेब्रह्मेशर्वैष्णवम् ॥ सोमोब्रह्माभवद्विष्णुदत्तात्रेयोभ्यजायत ॥ २ ॥ दुर्वसाःशकरोज्ज्ञेवरदानादिवैकसाम् ॥ सोमःस्वरश्मिभि

शतैर्वीरुदौषधिमानवान् ॥ १०३ ॥ आप्याययन्सदावर्गेवर्ततेसप्रजापतिः ॥ दत्तात्रेयःप्रजाःपातिदुष्टद्वैत्यनिर्हणात् ॥ ४ ॥ शिष्टानुग्रहकृद्यो
 गीज्ञेयश्चांशःसवैष्णवः ॥ निर्दहत्यमंतांरुदुर्वासामगवानजः ॥ ५ ॥ रौद्रभावंसमाश्रित्यदृढमनोवागिभरुद्धतः ॥ सोमत्वंभगवानत्रिःपुनश्चक्रे
 प्रजापतिः ॥ ६ ॥ दत्तात्रेयोपि विषयान्योगस्थोद्देशहरिः ॥ दुर्वासःपितृत्यक्त्वामातरं चोत्तमव्रतम् ॥ ७ ॥ उन्मत्ताख्यसमाश्रित्यपरिवभ्रास
 मेदिनीम् ॥ मुनिदुष्टवृत्तयोगीदत्तात्रेयोप्यसंगिताम् ॥ ८ ॥ अभीप्समानःसरसिनिमज्जचिरंविमुः ॥ तथापितंमहात्मानमतीवप्रियदर्शनम् ॥
 ९ ॥ तत्पुत्रकुमारसस्तेसरसस्तीरसंश्रयाः ॥ दिव्येवर्षशेषेणैयदतेनत्यजतितम् ॥ १० ॥ तत्रीत्यासरसस्तीरंसेषुनिकुमारकाः ॥ ततोदिव्या
 बरधरांरुपांसुनितंविनीम् ॥ ११ ॥ नारीमादायकल्याणीमुत्तारजलान्मुनिः ॥ द्वीसन्निकर्षिणंब्रह्मेतेपरित्यक्ष्यंतिमामिति ॥ १२ ॥ मुनिपुत्रास्ततो
 गेस्थस्यतीति विचिंतयन् ॥ तथापितेसुनिसुतानत्यजंति यदासुनिम् ॥ १३ ॥ ततःसहत्यानार्यामद्यपानमथाकरोत् ॥ सुरापानरत्तेनसभार्यतत्य
 जुस्ततः ॥ १४ ॥ गीतवाद्यादिवनिताभोगसंसर्गदूषितम् ॥ मन्यमानामहात्मानंतयासहबहिष्क्रियम् ॥ १५ ॥ नावापदोषयोगीशोवारुणीसपिबन्नपि ॥
 अंतावसायिवेम्मांतमार्तरिचास्पृशन्निव ॥ १६ ॥ सुरापिबन्सपत्नीकस्तपस्तेपसयोगवित् ॥ योगीश्वरश्चिन्त्यमानोयोगिभिर्मुक्तिकांक्षिभिः ॥
 १७ ॥ कस्यचित्त्वथकालस्यकार्तवीर्येजुनेबली ॥ कृतवीर्ये दिवंयतेभंत्रिभिःसपुरोहितैः ॥ १८ ॥ पौरैश्चात्माभिषेकार्थसमाहूतोब्रवीदिदम् ॥
 नाहंराज्यंकरिष्यामिमंत्रिणोनरकोत्तरम् ॥ १९ ॥ यदर्थगृह्यतेदुल्कंतंदनिष्पादयन्वृथा ॥ पण्यानांद्वादशभागंभृगुपालायवणिज्जनाः ॥ १२० ॥
 दत्तात्मरक्षिभिसर्गैरक्षितोयातिदस्युतः ॥ गोणश्चघृततक्रादेःषड्भागंचकृषीवलाः ॥ २१ ॥ दत्वाण्यद्भुजेदुष्टुर्यदिभागंततोधिकम् ॥ पण्यादी
 नामशेषाणां वणिजो गृह्यतस्ततः ॥ २२ ॥ अग्निहोत्रंतपःसत्वंदेवानां वैवसायनम् ॥ आतिथ्यवैश्वदेवं च दृष्टमित्यभिधीयते ॥ २३ ॥ वापीकूपडा
 गानिदेवतायतनानि च ॥ अन्नप्रदानमर्थभ्यःपृत्तमित्यभिधीयते ॥ २४ ॥ इष्टापूर्त्तविनाशायतद्वाज्ञश्चैरकीर्णः ॥ यदन्यैःपाल्यतेलोकस्तदस्ये
 तसंश्रितः ॥ २५ ॥ गृह्यतोबलिषड्भागंनृपतेर्नरकोध्रुवम् ॥ निरूपितमिदंराज्ञःपूर्वैरक्षणवतनम् ॥ २६ ॥ अरक्षंश्चोरतश्चोरस्तद्धनंनृपतेर्भवेत् ॥
 तस्माद्यदितपस्तवाप्तोयोगित्वमीप्सितम् ॥ २७ ॥ भुवःपालनसामर्थ्ययुक्त्वाकोमहीपतिः ॥ पृथिव्यामभ्रब्राह्मण्यहमेवद्विसंयुतः ॥ २८ ॥
 ततोभिव्येन्यात्मानंकारिष्येपापभागिनम् ॥ तस्यतंनिश्चयंज्ञात्वांमंत्रिमध्यस्थितोब्रवीत् ॥ २९ ॥ गर्गोनाममहर्षिदुर्भुजिनैर्षपयोलगः ॥ भक्त्या
 तुकृपयाविष्टस्तंतेषधितुमर्हति ॥ ३३० ॥ यद्येवकर्तुं कामस्त्वंराज्यंसन्यक्त्यप्रशासितुम् ॥ ततःशृणुष्वमेवाक्यं कुरुष्वचतृपालमज ॥ १३१ ॥

दत्तात्रेयमहात्मानंसहद्वीणीकृताश्रमम् ॥ तमाराधयभूपालपातियोभुवनत्रयम् ॥ १३२ ॥ योग्युक्तमहात्मानंसर्वत्रसमदर्शिनम् ॥ विष्णोरंशं
 जगद्धातुवतीर्णधरातले ॥ ३३ ॥ यमाराध्य सहस्राक्षः प्रातवान्यदमात्मनः ॥ हृतं दुरात्मभिदैत्यैर्जघान चदितेः सुतान् ॥ ३४ ॥
 ॥ ॥ अर्जुनउवाच ॥ ॥ कथमाराधितोदेवदत्तात्रेयःप्रतापवान् ॥ कथंवापहृतैर्दैत्यैर्द्वित्वापवासवः ॥ ३५ ॥ ॥ गर्गउवाच ॥ ॥
 दैत्यानां देवतानंचतुष्टमसीत्सुदारुणम् ॥ दैत्यानामीश्वरंभेदेवानां चशीपतौ ॥ ३६ ॥ तेषांतुद्युध्यमानानां दिव्यः संवस्सरोगतः ॥ ततोदे
 वाः पराभूतादैत्याविजयिनोऽभवन् ॥ ३७ ॥ विशचित्तिसुवैदेवादानवैस्तेरराजिताः ॥ पलयनकृतोत्साहानिरुत्साहाद्विषज्जये ॥ ३८ ॥ बृह
 स्पत्सिमुपागम्यदैत्यैस्सैन्यवधेप्सवः ॥ अंसत्रयंतसहितावालखिल्यैः सहार्षिभिः ॥ ३९ ॥ ॥ बृहस्पतिरुवाच ॥ ॥ दत्तात्रेयमहाभागसन्नेः पुत्र
 तपोधनम् ॥ विकृताचरणंभक्त्या संतोषयितुमर्हथ ॥ १४० ॥ सर्वदैत्याविनाशायवदोदास्यतेवमम् ॥ ततोहनिष्यथ सुराः सहितान्दैत्यदान
 वान् ॥ ४१ ॥ ॥ गर्गउवाच ॥ ॥ हंतुंशक्तानंसंदेहोदत्तात्रेयप्रसादतः ॥ इत्युक्तास्तेतदाजग्मुर्दत्तात्रेयाश्रमं सुराः ॥ ४२ ॥ ददृशुश्चमहा
 त्मानंशं तल्लक्ष्यासमन्विम् ॥ उद्रीयमानगन्धर्वैः सुरापानरतंमुनिम् ॥ ४३ ॥ तेतस्यत्वाप्रणतिंचक्रुः सर्वार्थसाधनीम् ॥ भक्त्या तस्योपजहृश्चम
 ह्यपस्यसुरादिकम् ॥ ४४ ॥ तिष्ठंतमनुतिष्ठंतियांतंयातिदिवौकसः ॥ आराधयामासुरधःस्थितास्निष्ठतमासने ॥ ४५ ॥ सप्राहदेवान्प्रणतान्द
 त्तात्रेयः किमिष्यते ॥ मत्तोभवद्विषयेयंशुश्रूषाक्रियतेमम ॥ ४६ ॥ देवाञ्जुः ॥ ॥ दानवैर्मुनिशार्दूलजंभोर्बभूवुर्वादिकम् ॥ हतत्रैलोक्यमाक्रम्यकतु
 भागाश्चकृत्स्रशः ॥ ४७ ॥ तद्भयं कुरुद्वित्पत्रिणाणानेनच ॥ त्वत्प्रसादाद्भीप्सामः पुनः प्रातंत्रिषिष्यम् ॥ ४८ ॥ ॥ दत्तात्रेयउवाच ॥ ॥
 मद्यासतो हमुच्छिद्यो नचैवाहंजितेन्द्रियः ॥ कथमिच्छथमत्तोपिदेवाः शत्रुपराभवम् ॥ ४९ ॥ ॥ देवाञ्जुः ॥ ॥ अनघस्त्वंजगन्नाथनलेपस्तवि
 द्यते ॥ विद्याक्षालनशुद्धांतर्निविष्टानदीधिते ॥ १५० ॥ ॥ दत्तात्रेयउवाच ॥ सत्यमेतसुराविद्याममास्ति समदर्शिनः ॥ अस्यास्तुयोषितः संग्रह
 मुच्छिद्यतांगतः ॥ ५१ ॥ स्त्रीसंभोगोतिदुःखायसातत्येनोपसेवितः ॥ एवमुक्तास्ततोदेवाः पुनर्वचनमब्रुवन् ॥ ५२ ॥ ॥ देवाञ्जुः ॥ ॥ अन
 घंयमुनिश्रेष्ठजगन्मत्तानदुच्यति ॥ यासांविधातवविभोसर्वहस्यहदिरिथा ॥ ५३ ॥ यथांशुमालासुर्यस्यद्विजचंडालसंगिनी ॥ नदुष्यतिजग
 न्नाथतथेयंवरवीर्णिनी ॥ ५४ ॥ ॥ गर्गउवाच ॥ ॥ एवमुक्तास्ततोदेवैर्दत्तात्रेयोऽब्रवीदिकम् ॥ प्रहस्यन्निदशान्सर्वान्व्यद्येतद्रक्तंमत्तम् ॥ ५५ ॥
 तदाहयसुरान्सर्वान्पुद्गायसुरसत्तमाः ॥ इहानयतमद्विष्टिगोचंरमाखिलंबताम् ॥ १५६ ॥ महद्विपातहतुमुकप्रक्षीणबलतेजसः ॥ येननशमशेषास्ते

प्रयाति ममदर्शनात् ॥ १५७ ॥ ॥ गर्गउवाच ॥ तस्यतद्दचनं श्रुत्वाद्देवैर्देव्यामहाबलाः ॥ आहवायसमाहूताजग्मुर्देवगणाश्रमम् ॥ ५८ ॥ तेहन्य
 मानादेतेर्देवाः सर्वेभयातुराः ॥ दत्तात्रेयाश्रमंजग्मुः समस्ताः शरणार्थिनः ॥ ५९ ॥ तमेवविश्रुतुं देव्याः कालयंतो दिवोकसः ॥ दृष्टुंस्तं महात्मानं
 दत्तात्रेयमदालसम् ॥ १६० ॥ क्षमपार्श्वस्थितामिष्टामशेषजगतः शुभाम् ॥ भार्याचास्यसुचार्वर्गो लक्ष्मीमिदुनिभाननाम् ॥ ६१ ॥ नीलोत्पला
 भनयनापीनश्रीणिपयोधरम् ॥ सुदर्तामधुराभां सवर्षोषिद्वृणुंताम् ॥ ६२ ॥ दृष्ट्वाप्रतस्तदादेव्याः साभिलाषमनोभवाः ॥ नशंक्नुवन्तद्वैत्यामन
 सवोढुमातुराः ॥ ६३ ॥ त्यक्त्वादेवान्द्वियंतं तुहंतुकामाहतौजसः ॥ प्रेरितास्तेनपापेनद्वासाक्तास्तेतोलुक्वन् ॥ ६४ ॥ स्त्रीरत्नमेतत्रैलोक्यसारंचे
 द्विदितं भवत् ॥ कृतकृत्यास्ततः सर्वेइतिनोभावितं मनः ॥ ६५ ॥ तस्मात्सर्वेसमुत्क्षिप्यशिविकायांसुरार्दनाः ॥ आरोप्यस्वमधिष्ठानं नयामइतिनि
 श्रिताः ॥ ६६ ॥ ॥ गर्गउवाच ॥ सत्सुरागास्ततस्तेतुमुनेरंतिकमागमन् ॥ तस्यतां योषितां धवीससुत्क्षिप्यस्मरातुराः ॥ ६७ ॥ शिविकायांसमा
 रोप्यसहितौ देवदानवाः ॥ शिरःसुशिविकां कृत्वा स्वस्थानाभिसुखाययुः ॥ ६८ ॥ दत्तात्रेयस्तथा देवान्विहस्येदमथाब्रवीत् ॥ दिष्ट्वाचहंत
 देव्यानामेवालक्ष्मीः शिरोगता ॥ सप्तस्थानान्यतिक्रम्यलयमन्यसुपेष्यति ॥ ६९ ॥ देवाञ्जुः ॥ ॥ कथयस्वजगन्नाथकेषुस्थानेष्ववस्थिता ॥
 पुरुषस्य फलं किवाप्रयच्छत्यथनश्यति ॥ १७० ॥ ॥ दत्तात्रेयउवाच ॥ ॥ दृग्णां पादस्थिता लक्ष्मीर्निलयं संप्रयच्छति ॥ सक्शोश्च संस्थिता वल्लं
 रत्नं नानाविधं वसु ॥ ७१ ॥ कलत्रदाशुद्धा संस्था क्रोडस्थापत्यदायिनी ॥ मनोरथान्पूरयति पुरुषाणां हृदिस्थिता ॥ ७२ ॥ लक्ष्मीर्लक्ष्मीवतां श्रेष्ठा कं
 ठस्था कंठभूषणम् ॥ अभीष्टं वंधुदरैश्च तथा लोषं प्रवासिभिः ॥ ७३ ॥ मृष्टां प्रांवाक्यलावण्यमाज्ञामिविर्था तथा ॥ सुखस्थिता कवित्वंचयच्छत्युदुघिसं
 भवा ॥ ७४ ॥ शिरोगता संत्यजति ततो न्ययाति चाश्रयम् ॥ सेयं शिरोगता देव्या न परित्यजति संप्रतम् ॥ ७५ ॥ प्रगृह्णाद्याणि वच्यन्तांत
 स्मादेते सुरारयः ॥ नभेतव्यं भृशं त्वेते मयानिस्तेजसः कृताः ॥ ७६ ॥ परदारवमर्शश्चिदग्धपुण्याहतौजसः ॥ तस्मादेतेभिहन्यन्तां भवद्भिरवि
 शंकितैः ॥ ७७ ॥ ॥ गर्गउवाच ॥ ततस्ते विविधैर्धैर्ध्वयमानाः सुरारयः ॥ शिरःसुलक्ष्म्यात्याकांतां विनेशुरितिनः शुभम् ॥ ७८ ॥
 लक्ष्मीश्चोत्पत्य संप्राप्ता दत्तात्रेयं महासुनिम् ॥ स्तूयमाना सुरैः सैर्द्रैत्यनाशान्मुदान्वितैः ॥ ७९ ॥ प्रणिपत्य ततो देवा दत्तात्रेयं महासुनिम् ॥ जय
 कृष्णजगन्नाथैर्देव्यांतं कहरप्रभो ॥ १८० ॥ नारायणाच्युतानंतं वासुदेवाक्षयाजर ॥ त्वत्प्रसादासुखं लक्ष्मीराज्यं संपन्नार्दन ॥ ८१ ॥
 शार्ङ्गधन्वंश्रुकराणेभक्तानां नित्यवत्सल ॥ इति स्तुत्वात्मा कष्टं यथापूर्वगताः सुराः ॥ १८२ ॥ तथात्वमपि राजेंद्रयद्गीच्छसि यथेऽसत् ॥ प्राप्त

मैश्वर्यमत्तुर्गुणमाधारयस्वतम् ॥ १८३ ॥ ॥ इति श्रीमार्कण्डेयमहापुराणे दत्तात्रेयमाहात्म्यवर्णनानामषोडशोऽध्यायः ॥ १६ ॥ पु० उवाच ॥ ॥
इत्यूर्पेचनञ्ज्वाकार्तवीर्योर्नरेश्वरः ॥ दत्तात्रेयाश्रमंगत्वात्भक्त्यासमपूजयत् ॥ १ ॥ पादसंवाहनद्वेनअर्घ्याद्याहणेनच ॥ सक्चंदनादिगंधां
बुफलाधानयेनच ॥ २ ॥ तथात्रसाधनैस्तस्यउच्छिष्टापोहनेनच ॥ परितुष्टोसुनिर्भूतसुवाचतैवसः ॥ ३ ॥ यथैवोक्ताःपुरादेवामद्यभो
ज्यादिभुक्तसन् ॥ स्त्रीचेयममपार्श्वस्थेत्येतद्रोगावुक्तुत्सितः ॥ ४ ॥ सदैवाहंनमामेसुरोद्धंत्वमहंसि ॥ अशक्तमुपकारयशक्तमारार्थयस्वभोः ॥ ५ ॥
॥ पु० उवाच ॥ ॥ तेनैवमुक्तोसुनिनासृत्वागर्गवचश्चतत् ॥ प्रत्युवाचप्रणम्यैनकार्तवीर्यस्तोर्जुनः ॥ ६ ॥ अर्जुनउवाच ॥ देवस्त्वंहियुरा
णोयस्वामायासमुपाश्रितः ॥ ७ ॥ अनघस्त्वंतैवेयंदेवीसर्वभवारणिः ॥ इत्युक्तःप्रतिमान्देवोभूयस्तंप्रत्युवाचह ॥ ८ ॥ कार्तवीर्यमहावीर्यशी
कृतमहीतलम् ॥ वरदृष्णीञ्जगद्धामेत्वयानामयदीरितम् ॥ ९ ॥ तेनतुष्टिःपराजातात्वय्यद्वयमसपार्थिव ॥ येचमांपूजयिष्यंतित्गधमाल्यादिभि
र्नराः ॥ १० ॥ मांसमद्योपहारैश्चमृष्टावैश्वान्मसंमत्तैः ॥ लक्ष्म्या समेतंगतैश्चब्राह्मणानंतथात्वनैः ॥ ११ ॥ वाद्यैर्भनोरसवीणावणुशंखादिभिस्तथा ॥
तेषामहंपरापुष्टिपुत्रदारधनादिकीम् ॥ १२ ॥ प्रदास्याम्यधद्रुतश्चहनिष्याम्ययमन्यताम् ॥ सत्त्वंवरयभद्रंवरंयमनसेच्छसि ॥ प्रसादसुमुख
स्तेहंशुद्धनामप्रकीर्तनात् ॥ १३ ॥ कार्तवीर्यउवाच ॥ यद्विदेवप्रसन्नस्त्वंतंप्रयच्छद्भिस्तुतमाम् ॥ १४ ॥ यथाप्रजापालयेयंनचात्सममवाप्तु
याम् ॥ परानुस्मरणंज्ञानमप्रतिद्वंद्वतारणे ॥ १५ ॥ सहस्रमात्मिच्छामिबाहूनाल्लुताणुणम् ॥ असंगागतयःसतु शैलकाशांबुभूमिषु ॥ १६ ॥ पाता
लेषुचसर्वेषुवधश्चाप्यधिकात्रात् ॥ तथामार्गप्रवृत्तस्यसंतुसन्मार्गदेशिकाः ॥ १७ ॥ संतुमेतियःश्लघ्यावित्तंवात्यतथाक्षयम् ॥ अनघद्रव्यताराष्ट्र
ममानुस्मरणेनच ॥ त्वयिभक्तिश्चदेवास्तुनित्यमव्यभिचारिणी ॥ १८ ॥ दत्तात्रेयउवाच ॥ यत्नेकीर्तिताःसैवतान्वत्ससमवाप्त्यसि ॥ मत्प्रसा
दात्प्रभविताचक्रवर्तिवमैश्वरम् ॥ १९ ॥ पु० उवाच ॥ प्रणिपत्यतस्तस्मैदत्तात्रेयायसोर्जुनः ॥ २० ॥ आनीयप्रकृतीःसम्यग्भिक्षेमगृह्णत ॥
आगताश्चापिगंधार्वास्त्वैवाप्सरसरांगणाः ॥ २१ ॥ ऋषयश्चवसिष्ठदामेवाद्याःपर्वतास्तथा ॥ गंगाद्याःसरितःसर्वाःसमुद्रारत्नसंभवाः ॥ २२ ॥ पुष्पाद्याश्चत
थाष्टशदेवावैवासवादयः ॥ वासुकिप्रमुखानागाभिषेकार्थमागताः ॥ २३ ॥ तार्स्यद्याःपक्षिणश्चैवपौराजानपदास्तथा ॥ संभाराःसंभृताःसर्वेदत्तात्रेय
प्रसादतः ॥ २४ ॥ अथसंज्वाल्यतैर्वह्निर्वैब्रह्मादिभिःसह ॥ नारायणेनाभिषिक्तोदत्तात्रेयस्वरूपिणा ॥ २५ ॥ समुद्रैश्चनदीभिश्चऋषिभिश्चाभिषेचितः ॥
आघोषयामासतदास्थितोराज्येसहैहयः ॥ २६ ॥ दत्तात्रेयात्पराष्टुद्धिमवाप्यातिबलान्वितः ॥ अद्यप्रभृतियःशश्वमामृतैर्योऽग्नीष्यति ॥ २७ ॥ हंतव्यः

समयादस्यः परीहंसारतोपिवा ॥ इत्याज्ञामेनतद्ग्राज्येकश्चिदाद्युधभृन्नरः ॥ २८ ॥ तप्तृतेरुषव्याभ्रंबभूवोरूपराक्रामम् ॥ सएवामपालोभृत्पशुपालः सएवच
॥ २९ ॥ क्षेत्रपालः सएवासीद्धितियोनचरक्षिता ॥ तपस्विनांपालयितासर्थापालश्चसोभवत् ॥ ३० ॥ दस्युव्यालाग्निशस्त्रारिभयेव्यवधौनिमज्जताम् ॥ अन्या
सुचैवमग्नानामापसुपरवीरहा ॥ ३१ ॥ सपशंसंस्मृतः सद्यः समुद्धृतां भवदृणाम् ॥ अनदृष्टव्यताचासीत्तस्मिच्छासतिपार्थिवे ॥ ३२ ॥ तेनेष्ट्वहुभिर्यज्ञैः
समातवदक्षिणैः ॥ तपश्चतप्तुमुमहत्संश्रामेवातिचेष्टितम् ॥ ३३ ॥ तस्यार्द्धिमहिमानंचदृष्ट्वाप्राहंगिरामुनिः ॥ नवृन्कान्तवीर्यस्यगतिंयास्यतिपार्थि
वाः ॥ ३४ ॥ यज्ञैर्दानैस्तपोभिवासंश्रामेचातिचेष्टितैः ॥ दत्तात्रेयाहिनेयस्मिंसंप्राप्तार्द्धिनरेश्वरः ॥ ३५ ॥ तस्मिन्तस्मिन्दिनेयांगं दत्तात्रेयस्यसो करोत् ॥
तथैवप्रजाः सर्वास्तस्मिन्नहनिभूयते ॥ ३६ ॥ तस्यार्द्धिप्रमां दृष्ट्वायागंचक्रुः समाधिना ॥ इत्येतत्स्यमाहात्यं दत्तात्रेयस्यधीमतः ॥ ३७ ॥ विष्णोश्च
राचखुरोरं तस्यमहात्मनः ॥ प्रादुर्भावः पुराणेषु कथ्यते शाङ्गधन्वनः ॥ ३८ ॥ अंतस्याप्रमेयशंखचक्रादाभूतः ॥ एतस्यपरमं रूपं यश्चितयति
मानवः ॥ ३९ ॥ समुखीसचंससारात्समुत्तीर्णोऽचिराद्धवेत् ॥ सदैवैष्णवानांचभक्त्याहंसुलभोस्मिभोः ॥ ४० ॥ पत्रपुष्पफलेनाहंपूजितोमोक्षदो
स्मिवै ॥ इत्येवयस्यैवाचस्तंकथंनश्चयेज्जनः ॥ ४१ ॥ अधर्मस्यविनाशायधर्माधारार्थमेवच ॥ अनादिनिघनोदेवः करोतिस्थितिपालनम् ॥ ४२ ॥
तथैवजन्मचाल्यातमालककथयामिते ॥ यथाचयोगः कथितोदत्तात्रेयेणतस्यैव ॥ पितृभक्तस्यराजर्षेरुलकस्यमहात्मनः ॥ ४३ ॥ इतिश्रीमार्कण्डेय
महापुराणेदत्तात्रेयोपाख्यानं नामसप्तदशोऽध्यायः ॥ १७ ॥ पुत्रसवाच ॥ ॥ प्राग्बभूवमहावीर्यः शत्रुजिन्नामपार्थिवः ॥ तुतोषयस्ययज्ञेषुसोमावास्या
पुरंदरः ॥ १ ॥ तस्यात्मजोमहावीर्योबभूवारीविदारणः ॥ नाम्नाक्रतध्वजः ख्यातः सर्वलक्षणसंयुतः ॥ २ ॥ बुद्धिविक्रमलवर्णैर्गुरुक्रुक्रुक्राश्विनांसमः ॥
ससमानवयो बुद्धिसत्त्वविक्रमचेष्टितैः ॥ ३ ॥ नृपुत्रो नृपसुतौ नित्यमास्तेसमावृतः ॥ कदाचिच्छास्त्रसद्भवविकेककृतानिश्चयः ॥ ४ ॥ कदा
चित्काव्यसंलापगीतनाटकसंभवैः ॥ तथैवास्त्रविनोदैश्शस्त्रास्त्रास्त्रविनयेषुच ॥ ५ ॥ योग्योनिनुद्धनगाश्वस्यदंनभ्यासतत्परः ॥ रेमेनृपेद्रुपुत्रोसौने
द्रतनयैवतः ॥ ६ ॥ यथैवाहिदिवातद्भ्रात्रावणिमुदाहृतः ॥ तेषांलुकाडतांतद्भिजभूषविशांसुताः ॥ ७ ॥ समानवयसः प्रीत्यांतुमायांत्यनकशः ॥
कस्यचित्त्वथकालस्यनागलोकान्महीतलम् ॥ ८ ॥ कुमारवागतौनागौपुत्रावश्वतरस्यतु ॥ ब्रह्मरूपप्रतिच्छत्रौतरुणौप्रियदर्शनौ ॥ ९ ॥
तौतैर्नृपसुतैः सार्द्धतथैवायैर्द्रिजात्मजैः ॥ विनोदैर्विधैस्तत्रतस्थतुः प्रीतिसंयुतौ ॥ १० ॥ सर्वं चतेनृपसुतास्तेचब्रह्मविशांसुताः ॥ नागराजात्म
जौतौचस्नानसंवाहनादिकाम् ॥ ११ ॥ वल्लगंधात्रसंयुक्तांचक्रुर्भोगमुज्जिक्रियाम् ॥ अहन्यहन्यनुप्रातेतौचनागकुमारकौ ॥ १२ ॥ आजग्म

तुमुदगुक्तौ प्रीत्यासूनोर्महीपतेः ॥ सचताभ्यां नृपसुतः परं निवाणमाप्तवाच ॥ १३ ॥ विनोद्वैविधैर्हास्यसंलापादिभिरेवच ॥ विनाताभ्यां नडुमुजे
 नसस्रौ नपौमधु ॥ १४ ॥ नरेमेचनजग्राहशास्त्राण्यात्मगुणद्वये ॥ रसालेचतौरत्रिंविनातन महात्मना ॥ १५ ॥ निःश्रासपरमौनीत्वाजगमत्सुरेदि
 नेदिने ॥ मय्यलोकैराप्रतिभक्तोः केन पुत्रकौ ॥ १६ ॥ सहेतिचप्रलपितौ तावुभौ नागदारकौ ॥ दृष्टयोरत्रापतालवहूनिद्विसानिमे ॥ दिवारज
 न्यामेवोभौ पश्यामिप्रियदर्शनौ ॥ १७ ॥ जडउवाच ॥ इतिपित्रास्वयंपृष्टप्रणिपत्यकृतांजली ॥ प्रयूचतुर्महाभागवुरगाधिपतेः सुतौ ॥
 १८ ॥ पुत्रावूचतुः ॥ पुत्रः शत्रुजितस्तातनाम्नाख्यातऋतध्वजः ॥ १९ ॥ रूपवानार्जवपितः शूरुमानिप्रियवदः ॥ अनावृतकथेवाग्मीवि
 द्वात्मैत्रोगुणकरः ॥ २० ॥ मान्यमानयिताधीमान्हीमान् चिन्विनयभूषणः ॥ तस्योपचारसंप्रीतिसभोगापहृतमनः ॥ २१ ॥ नागलोकेश्यलोकेवा
 नरतिविदोपितः ॥ तद्वियोगेन नौ तातनिशापातालशीतला ॥ परितापायतत्संगश्चाह्लादायरविद्विवा ॥ २२ ॥ पितोवाच ॥ पुत्रः पुण्यवतो घन्यः स
 यस्ववंभवद्विधैः ॥ २३ ॥ परीक्षस्यापिगुणिभिः क्रियते गुणकीर्तनम् ॥ संतिशान्निविदेशीलः संतिमूर्खाः सुशीलिनः ॥ २४ ॥ शान्धशरीलेसमं
 न्येयस्मिन्धन्यतरंतुतम् ॥ यस्यमित्रगुणान्मित्राण्यमित्राश्च पराक्रमम् ॥ २५ ॥ कथयति सदा सत्सु पुत्रवांस्तिनेवपिता ॥ तस्योपकारिणः कश्चिद्भव
 द्भयामभिविद्धितम् ॥ २६ ॥ किंचिन्नृषिपादितं वत्सौ परितोषायचेतसः ॥ सधन्यो जीवितं तस्य तस्य जन्मसु जन्मनः ॥ २७ ॥ यस्यार्थिनो न विमुखा
 मित्रार्थेन च दुर्बलः ॥ मद्गृहेयत्सुवर्णादिरत्नवाहनमासनम् ॥ २८ ॥ यद्भान्यप्रीत्येतस्य तद्देयमविशंकया ॥ धिक्तस्य जीवितं पुंसो मित्राणां पका
 रिणः ॥ २९ ॥ प्रतिरूपमकुर्वन् योजीवामीत्यवगच्छति ॥ उपकारं सुहृदगेष्वपकारं शत्रुषु ॥ ह्रमेवोषति प्राज्ञास्तस्य च्छतिसदेवप्रतिम् ॥
 ३० ॥ ॥ पुत्रावूचतुः ॥ किंतस्य कृतकृत्यस्य कर्तुश्कथ्येत केनचित् ॥ ३१ ॥ यस्य सर्वार्थिनो गेहे सर्वकामैः सदा विताः ॥ यानिरत्नानि
 तद्गृहे पातलेतानि नः कुतः ॥ ३२ ॥ वाहनासनयानानि भूषणान्यंबरणिच ॥ विद्वानं यच्च तत्रास्ति तदन्वयनविद्यते ॥ ३३ ॥ प्राज्ञानामप्यसौ
 तातसर्वसंरहृत्तमः ॥ एकंतस्यास्ति कर्तव्यमसाध्यं तच्च नोमतम् ॥ हिरण्यगर्भगोविंशदीनां वराहते ॥ ३४ ॥ पितोवाच ॥ तथा
 पिश्रोमिच्छामि तस्य थत्कार्यमुत्तमम् ॥ ३५ ॥ असाध्यमथवासाध्यं किंचासाध्यं विपाश्चिताम् ॥ देवत्वमपरे शतं त्वज्जुत्वं च मानवाः ॥ ३६ ॥
 प्रयांति वाञ्छितं चान्यद्वद्वयेव्यवसायिनः ॥ नाविद्वानं चागम्यं न प्राप्यं दिवि चेहवा ॥ ३७ ॥ उद्यतानां भुष्याणां यतचित्तो द्रियात्मनाम् ॥ योज
 नानां सहस्राणि याति गच्छन्निपीलिकः ॥ ३८ ॥ अगच्छन्वैनते योपि पदमेकं न गच्छति ॥ कर्भूतलं कच प्रौढ्यस्थानं यत्प्राप्तवान् पुत्रवः ॥ ३९ ॥

उत्तानपाददृपतेः पुत्रः सद्भूमिगोचरः ॥ तत्कथ्यतां महाभागैकार्थवान्येन पुत्रकौ ॥ समूपालसुतः साधुर्येनानृष्यंलभेतवाम् ॥ ४० ॥ ॥ पुत्रावृ
 चतुः ॥ ॥ तेनाख्यातमिदं तातपूर्ववृत्तं महात्मना ॥ ४१ ॥ कौमारकेयथा तस्य वृत्तं सद्दृत्तशालिनः ॥ तस्य शत्रुजितं तातं पूर्वकश्चिद्विजोत्तमः ॥ ४२ ॥
 गालवोभ्यागमद्वीमान् गृहीत्वा तुरगोत्तमम् ॥ प्रत्युवाच राजानं संसुपेत्याश्रमं मम ॥ ४३ ॥ कोपिदेत्याधमो राजन्विध्वंसयति पापकृतं ॥
 तत्तद्रूपं समास्थाय सिंहे भवनचारिणाम् ॥ ४४ ॥ अन्येषां चाति कायानामहर्निशमकारणात् ॥ समाधिध्यानगुत्स्यमौनव्रततस्य च ॥ ४५ ॥
 तथा करोति विघ्नानियथानेच्छामि पार्थिव ॥ दंशुंकोपाग्निना सद्यः समर्थस्तं वयं नतु ॥ ४६ ॥ दुःखान्जितस्य तपसोव्ययमिच्छामि पा
 र्थिव ॥ एकदा तु मया राजव्रतिनिर्विण्णचेतसा ॥ ४७ ॥ तच्छेति तेन निःश्वसो निरीक्ष्यां बरमुज्झितः ॥ ततो बरतलत्सद्यः पतितो यंतुरं
 गमः ॥ ४८ ॥ वाक्चाशरीरिणी प्राह नरनाथ शृणुष्व तत् ॥ अश्रौतः सकलभूर्मेवलयं तुरगोत्तमः ॥ ४९ ॥ समर्थः कर्तुं मर्केण तवायं प्रतिपा
 दितः ॥ पातालं बरतो येषु नास्य प्रतिहता गतिः ॥ ५० ॥ समस्तदिक्षु व्रजतो न संगः पर्वतेषु च ॥ यतो भूवलयं सर्वमश्रौतो यं च रीष्यति ॥ ५१ ॥
 ततः कुवलयो नाम्नाख्यातिलोकेषु यास्यति ॥ क्लिशान्यहर्निशं पापोयश्चत्वादानवाधमः ॥ ५२ ॥ तमप्येनं समाख्वा द्विजश्रेष्ठ हनिष्यति ॥ शत्रुजि
 त्नामभूपालस्तस्य पुत्रकृतध्वजः ॥ ५३ ॥ प्राथ्यैतद्दक्षरत्नं ते मया भूपनिवेदितम् ॥ सोहं त्वामनुसंप्राप्तस्तपसो विघ्नकारिणम् ॥ ५४ ॥ तं निवारय भू
 पालभागभाङ्गं नृपतिर्यतः ॥ तदेतद्दक्षरत्नं ते मया भूपनिवेदितम् ॥ ५५ ॥ पुत्रमाज्ञापय तथा यथाधमो न लुप्यते ॥ स तस्य वचनाद्वाजातवैपुत्रमृतध्व
 जम् ॥ ५६ ॥ तद्दक्षरत्नमारोप्य कृतकौतुकमंगलम् ॥ अप्रषय तथा मत्प्रागा गालवेन समतदा ॥ स्वमाश्रमपदसोपितमादाय ययौ मुनिः ॥ ५७ ॥ इति
 श्रीमार्कण्डेय महापुराणे पिता पुत्रसंवादे मद्गालसोपाख्याने कुवलायाश्चैवेष्टादशोऽध्यायः ॥ १८ ॥ ॥ पितो वाच ॥ ॥ गालवेन संगत्वा नृपुत्रेण तेन य
 त् ॥ इतंतत्कथ्यतां पुत्रौ विचित्राधुयोधिना ॥ १ ॥ पुत्रावृचतुः ॥ ॥ स गालवाश्रमे स्थितिष्ठन् भूपालनदनः ॥ सर्वविघ्नोपशमनं चकार ब्रह्मवादि
 नाम् ॥ २ ॥ वीरः कुवलायाश्च तव संतं गालवाश्रमे ॥ मदावलेपोपहतो नाजानादानवाधमः ॥ ३ ॥ ततस्तं गालवं विप्रसंध्योपासत तत्परम् ॥ सौ
 करूपमास्थाय प्रथमं धितुमागतम् ॥ ४ ॥ मुनिशिष्यैरथोत्कुष्टे शीघ्रमाख्वात्सहं हयम् ॥ अन्वधावद्वारं हंतं नृपुत्रः शरारसनी ॥ ५ ॥ आ
 जघान च बाणेन चंद्रार्धाकारवर्चसा ॥ आकृष्य बलवत्पंचारुचित्रोपशोभितम् ॥ ६ ॥ नाराचाभिहतः शीघ्रमात्मत्राणपरो मृगः ॥ गिरिपादपसंबा
 धांसोत्यक्राम न्महादवीम् ॥ ७ ॥ तमन्वधावद्वेगेन तुरगोसौमनोजंघः ॥ चोदितो राजपुत्रेण पितुरादेशकारिणा ॥ ८ ॥ अतिक्रम्याथ वेगेन योजनानि

सहस्रशः ॥ धरण्यां विवृते गते निपातलघुक्रमः ॥ ९ ॥ तस्यान्तरमेवाथसचाधीनृपतेः सुतः ॥ निपातमहागतेतिमिरोधसमावृते ॥ १० ॥ ततो
नादशतस्रगः सतस्मिन्नाजसुनुना ॥ प्रकाशं च सपातालमपश्यत्तत्रार्चिषा ॥ ११ ॥ ततोपश्यत्ससौवर्णप्रासादशतसंकुलम् ॥ पुरंदरपुरप्रख्यपुरप्रा
कारशोभितम् ॥ १२ ॥ तत्रापिश्य स नापश्यत्प्रकाचिप्रपुरे ॥ अमताचततोदृष्टातत्रयोपित्वरान्विता ॥ १३ ॥ सापृष्टतेन तन्वंगीप्रस्थिताक्वितिक
स्यवा ॥ नोवाच किं चित्प्रासादाहारोहचभामिनी ॥ १४ ॥ सोप्यथमेकतोबद्धतामेवानुससारवै ॥ विस्मयोत्फुल्लनयनोनिःशंकोनृपतेः सुतः ॥ १५ ॥
ततोपश्यत्सुविस्तीर्णैर्पर्यकेसर्वकांचने ॥ निषणांकन्यकामेकाकामयुक्तारित्यथा ॥ १६ ॥ विस्फेदुसुविसुभ्रूपीनश्रीणिपयोधराम् ॥ विबाधरोहो
तन्वंगीनीलित्पलविलेचनाम् ॥ १७ ॥ रक्तुगनर्वाश्यामां मृदुताप्रकरांश्रिकाम् ॥ कर्मोर्मुखदर्शनीनीलसूक्ष्मस्थिरालकाम् ॥ १८ ॥ तां दृष्ट्वाचा
रुसवर्गीमनंगंगलतामिव ॥ सोमन्यत्पाथिवसुतस्तारसालक्ष्वताम् ॥ १९ ॥ साचदृष्ट्वतबालानीलकुञ्चितमूर्धजम् ॥ पीनोरःस्कंधबाहुंतममस्त
मदनंशुभा ॥ २० ॥ उत्तस्थौचक्षुभाचाराचितक्षोभमवापसा ॥ लज्जाविस्मयदैन्यानांसद्यस्तन्वीवशंगता ॥ २१ ॥ कोयं देवोऽथक्षोनुगंधवोवोरगो
पिवा ॥ विबाधरोवासंप्रातःकृतपुण्यापतिर्नरः ॥ २२ ॥ एवंविचिन्त्यबहुधानिःशस्यचमहीतले ॥ उपविश्यतदाभजेसासृष्टोर्मिदिरेक्षणा ॥ २३ ॥ सोपिका
मशराघातमवाप्यनृपतेः सुतः ॥ तांसमाश्वासयामासनभेतव्यमितिबुधम् ॥ २४ ॥ साचस्त्रीयातदादृष्टापूर्वतेन महात्मना ॥ तालवृंतसुपादायपर्यवजीय
दाकुला ॥ २५ ॥ समाश्वस्तातदापृष्टतेनसामोहकारणम् ॥ किंचिच्छ्रान्विताबालतस्यैसख्यैरन्यैवदेयत् ॥ २६ ॥ साचास्मैकथयामास नृपुत्राय विस्त
रात् ॥ मोहस्यकारणं सर्वदर्शनससुदुबुधम् ॥ यथातयासमाख्यातं तद्वृत्तं चभामिनी ॥ २७ ॥ सख्युवाच ॥ विश्वामसुरितिल्यातोदिविगंधवै
राट्प्रभो ॥ २८ ॥ तस्यैयमात्मजासुभ्रुनाम्राख्यातामदालसा ॥ वज्रकेतोः सुतश्चोद्गोदानवोरिविदारणः ॥ २९ ॥ पातालकेतुर्विल्यातः पातालान्तरसश्रयः ॥
तेनैयमुद्यानगताकृत्वाभार्यातमोभयीम् ॥ ३० ॥ अपहृत्यसमानीताबालेयदुष्टद्विना ॥ आगामिन्यां त्रयोदश्यामुद्भूयतिकलासुरः ॥ ३१ ॥ सतुना
हैतिचार्वर्गिशूद्रोवदश्रुतियथा ॥ अतीतेचदिनेबालांचात्मव्यापादनोद्यताम् ॥ ३२ ॥ सुरभिःप्राहनयं त्वांप्राप्यतेदानवाधमः ॥ मर्त्यलोकमनु
प्राप्तयणनेभेत्स्यतेशरैः ॥ ३३ ॥ सतेभतामहाभागैश्चिरेणभविष्यति ॥ अहंत्वस्याःसखीनाम्राकुलेतिमनस्विनी ॥ ३४ ॥ सुताविध्यवतःपत्नी
वीरपुष्करमालिनः ॥ हतेभर्तारिणुभेनतीर्थार्थीथमनुव्रता ॥ ३५ ॥ चरामिदिव्ययागत्यापरलोकार्थसुद्यता ॥ पातालकेतुर्दुष्टात्मावाराहं वरास्थि
तः ॥ ३६ ॥ केनापिद्वेदोबाणेनसुनीनां त्राणकारणे ॥ तथाहंतस्त्वतोन्विष्यत्वरिताहमिहागता ॥ ३७ ॥ सत्यमेवसकेनापिताडितोदौष्ट्यमाचरम् ॥

इयंचमूर्च्छामगमधेनत्कारणंश्रुणु ॥३८॥ त्वयिप्रीतिमतीबालादर्शनादेवमानद ॥ देवपुत्रोपमेचारुवाक्यरूपादिशालिनि ॥ ३९ ॥ भार्याचान्यस्य
 विहितानेविद्धःसदानवः ॥ इतस्मात्कारणान्मोहमहांतमियमागता ॥ ४० ॥ यावज्जीवंचतत्संगीदुःखमेवोपभोक्ष्यति ॥ त्वय्यस्याहृदयंगिभ
 र्ताचान्योभविष्यति ॥ ४१ ॥ यावन्नीवमतोदुःखंसुरभ्यानान्यथावचः ॥ अहंत्वस्याःप्रभोप्रीत्याहुःखितात्रसमागता ॥ ४२ ॥ यतोविशेषोनेवास्ति
 स्वसखीनिजदेहयोः ॥ यद्येषाभिमंतवीरपतिमाप्रोतिशोभना ॥ ४३ ॥ ततस्त्वहंतपःकुर्यानिर्व्यलीकेनचेतसा ॥ त्वंकुवाकिमर्थवासांप्राप्तोत्रमहाम
 ते ॥ ४४ ॥ देवोदैत्योनुगंधर्वःपन्नगःकिन्नरोपिवा ॥ नह्यत्रमानुषगतिनवेहृद्भानुषीगतिः ॥ तत्त्वमाख्याहिकोसित्वयथैवावितथमया ॥ ४५ ॥
 ॥ कुवलयार्थउवाच ॥ ॥ यन्मांपृच्छसिधमज्ञैकस्त्वकिंवासमागतः ॥ ४६ ॥ तच्छृणुष्वामलपद्मेकथयाम्यादितस्तव ॥ राज्ञःशत्रुजितःपुत्रःपित्रासं
 प्रेषितःशुभे ॥ ४७ ॥ मुनिरक्षणमुद्दिश्यगालवाश्रममागतः ॥ कुर्वतोममरक्षांचसुनीनार्थमचारिणाम् ॥ ४८ ॥ विन्नार्थमागतःकोपिशौकरंवपुरास्थि
 तः ॥ मयासविद्धोबाणेनचंद्राङ्गीकारवर्चसा ॥ ४९ ॥ अपकांतोतिवगेनतमस्य्यनुगतोहयी ॥ पपातसहसागच्छेसक्रोधोश्चश्रमामकः ॥ ५० ॥ सोहम
 श्र्वंसमारूढस्तमत्येकःपरिश्रमन् ॥ प्रकाशमासादितवान्दृष्ट्याचभवतीमया ॥ ५१ ॥ पृष्ट्याचनचमेकिंचिद्भवत्यादत्तमुत्तरम् ॥ त्वंचैवानुप्रविष्टोहमिमं
 प्रासादमुत्तमम् ॥ ५२ ॥ इत्येतत्कथितंसत्यंनदेवोहंनदानवः ॥ नपन्नगोनुगंधर्वःकिन्नरोवाशुचिस्मिते ॥ ५३ ॥ समस्ताःपूज्यपक्षोवैदेवाद्याममकुंडले ॥
 मनुष्योस्मि विशंकातेनकर्तव्यात्रकर्हिचिव ॥ ५४ ॥ ॥ पुत्रावूचतुः ॥ ॥ ततःप्रहृष्टासाकन्यासखीवदनमुत्तमम् ॥ लज्जाजंडवीक्षमाणाकिंचिन्नोवाच
 भामिनी ॥ ५५ ॥ तत्सखीपुनरप्येनप्रहृष्टाप्रत्युवाचह ॥ यथावत्कथितेनसुरभ्यावचनानुगम् ॥ ५६ ॥ कुंडलोवाच ॥ वीरसत्यमसंदिग्धंभवतामि
 हितंवचः ॥ नान्यत्रहृदयंह्यस्याहृद्व्यस्थैर्यप्रयास्यति ॥ ५७ ॥ चंद्रमेवाधिकाकांतिःसमुपैतिरविप्रभा ॥ भूतिर्धन्यंघृतिर्धरिंक्षांतिरभ्येतिचोत्तमम् ॥
 ॥ ५८ ॥ त्वथैवविद्धोसिगंधसपापोदानवाधमः ॥ सुरभिःसागवांमाताकथमिथ्यावदियति ॥ ५९ ॥ तद्दहन्यंसभाग्याचत्वसंबंधमेत्यवै ॥ कुरुष्व
 वीर्यत्कार्यंविधैनैवसमाहितम् ॥ ६० ॥ ॥ पुत्रावूचतुः ॥ ॥ परवानहमित्याहराजपुत्रःसदापितुः ॥ साचर्त्विंतयामासंतुंरुंतकुलेगुरुम् ॥ ६१ ॥
 सचापितत्क्षणात्रातोनिगृहीतसमित्कुरशः ॥ मदालसायाःसंप्रीत्याकुंडलागौरवेषण ॥ ६२ ॥ प्रज्वाल्यपापाकंठुत्वामंत्रवित्कृतमंगलाम् ॥ वैवाहिके
 विधौकन्यांप्रतिपाद्ययथागतम् ॥ ६३ ॥ जगामतपसेधीमान्स्वमाश्रमपदंततः ॥ साचाहतांसखीबालाकृतार्थास्मिवरानने ॥ ६४ ॥ संयु
 क्ताममुनाहृष्टान्चामंहरूपशालिनीम् ॥ तपस्तप्येहमत्तुलमिर्व्यलीकेनचेतसा ॥ ६५ ॥ तीर्थबुधौतपापाचमवित्रिनेहशीयथा ॥ तंचाहराजपुत्रं

साप्रश्रयोपनतं वचः ॥ गंतुकामानिजसखीहेहिविह्ववमाशिणी ॥ ६६ ॥ कुण्डलोवाच ॥ पुंभिरप्यमितप्रह्वनोपदेशोभवद्विधे ॥ ६७ ॥ द्रुत-
 व्यः किमुतस्त्रीभिरतो नोपदिशामिते ॥ किंत्वयास्तनुमध्यायः स्नेहाकृष्टेनचेतसा ॥ ६८ ॥ त्वयाविश्रंभिताचास्मिस्मारयाभ्याम्यारिसूदन ॥ भर्ते
 व्यारक्षितव्याचभार्याहियतिनासदा ॥ ६९ ॥ धर्मार्थकामसंसिद्धयैभार्याभर्तुः सहायिनी ॥ याचभार्यावभर्ताचपरस्परमनुव्रतौ ॥ ७० ॥
 तदधर्मार्थकामानां त्रयाणामपिसंगतम् ॥ कथंभार्याद्वैतधर्ममथवपुरुषः प्रभो ॥ ७१ ॥ प्राप्नोतिकाममर्थवत्स्योत्रितयमाहितम् ॥ तथैवभर्ता
 रद्वृतेभार्याभर्तुः साधने ॥ ७२ ॥ नसमर्थात्रिवर्गोयदाप्यसमुपाश्रितः ॥ देवतापितृभृत्यानामतिथिनांचपूजनम् ॥ ७३ ॥ नपुंभिः शक्य-
 तेकसुप्तुतेभार्यानुपाम्बज ॥ श्रुतोपिचार्थोमनुजैरानीतोपिनिजगृहम् ॥ ७४ ॥ क्षयमेतिविनाभार्याभुजाभ्यासंग्रहेपिवा ॥ कामस्तुतस्यनैवा-
 स्तिप्रत्यक्षेणोपलक्ष्यते ॥ ७५ ॥ दपत्योः सहधर्मैणत्रयधर्ममवाश्रुयात् ॥ पुत्राण्योनिन्यवैन्यतोभाययाविना ॥ पितृन्युजैस्तेवद्वान्नसाध-
 नैरतिथीनिपि ॥ ७६ ॥ पूजाभिरमरांस्तद्दत्साध्वीभार्यानरोवति ॥ स्त्रियाश्चापिविनाभर्त्राधर्मकामार्थसंततिः ॥ ७७ ॥ नैवतस्मात्रिवर्गोयदाप्यस्य-
 धिगच्छति ॥ एतन्मयोक्त्युवयोर्योगिमिष्यामियथेप्सितम् ॥ ७८ ॥ पुत्रावृचतुः ॥ ७९ ॥ इत्युक्त्वासंपरिष्व-
 ज्यस्वसखीतंनमस्यच ॥ ८० ॥ जगामदिव्ययागत्यायथाभिप्रेतमात्मनः ॥ सोपिशञ्जितः पुत्रस्तामारोप्यतुंगमम् ॥ ८० ॥ निर्गतुकामः पातालद्विज्ञा-
 तोदुनुसंभैः ॥ ततस्तैः सहसोत्कृष्टद्वियतोद्वियतेत्विति ॥ ८१ ॥ कन्यारत्नंयदानीतं दिवः पातालकेतुना ॥ ततःपरिधनिश्चिंशगदाशूलशरायुधम् ॥ ८२ ॥
 दानवानांबलंप्राप्तंसहपातालकेतुना ॥ तिष्ठतिष्ठेतिजल्पंतस्तेतदानवोतमाः ॥ ८३ ॥ शरवपैस्तथाशूलैर्वपुर्नृपंनदंनम् ॥ सतुशञ्जितः पुत्रस्तस्तान्त्र-
 तिर्विर्यवान् ॥ ८४ ॥ विच्छेदशरजालेनप्रहसन्निवलीलया ॥ क्षणेनपातालत्कमसिंशत्तयुष्टिसायकैः ॥ ८५ ॥ छिन्नैः संछन्नमत्यर्थमृतध्वजशरोक्त-
 रैः ॥ ततोब्रह्मवाह्यादायचिक्षप्रतिदानवान् ॥ ८६ ॥ तेनेतदानवाः सर्वेसहपातालकेतुना ॥ ज्वालामालातित्रिणशुट्टदस्थिचयास्तदा ॥ ८७ ॥
 निर्दग्धाः कापिलतेजःसमासाद्येवसागराः ॥ ततःसराजपुत्रोधीनिहत्यासुरसत्तमान् ॥ ८८ ॥ स्त्रीरत्नेनसंभतेनसमागच्छत्पितुःपुरम् ॥ प्रीणपत्यचत-
 त्सर्वसत्पुत्रैरेव्येवदयत् ॥ ८९ ॥ पातालगमनंचैवकुंडलायाश्चदर्शनम् ॥ तद्वन्मदालसाप्रातिदानवैश्चापिसंगमम् ॥ ९० ॥ वधश्चेतेषामेवैणपुनराग-
 मनंतथा ॥ इतिश्रुत्वापितातस्यचारितचारुचेतसः ॥ ९१ ॥ श्रीतिमानभवच्चैनंपरिष्वज्याहचाम्भजम् ॥ सत्युज्जेणत्वयापुत्रतारितोहंमहात्मना ॥ ९२ ॥
 भयेभ्योमुनयन्नातोयेनसद्धर्मचरिणा ॥ मत्पूवैः ख्यातिमानंतिमयाविस्तारितुनः ॥ ९३ ॥ पराक्रमवतावीरत्वयातद्वहुलीकृतम् ॥ यदुपा-

तंयशःपित्राधनंवीर्यमथापिवा ॥ ९४ ॥ तद्गहापयतेयस्तुसनरोमध्यमःस्मृतः ॥ तद्वीर्यादधिकंयस्तुनरन्यत्स्वशक्तिः ॥ ९५ ॥ निष्पादयति
 तंभ्राह्मवदंतिनस्सुत्तमम् ॥ यः पित्रासमुपात्तानिधनवीर्ययशसिष्वै ॥ ९६ ॥ न्यूनतानयतिभ्राह्मस्तमाहुःपुरुषाधमम् ॥ तन्मयाब्राह्मणत्राणंकृतमासी
 द्यथात्वया ॥ ९७ ॥ पातालगमनंयच्चञ्चासुरविनाशनम् ॥ एतद्द्व्यधिकंभवस्तेनत्वंपुरुषोत्तमः ॥ ९८ ॥ तद्द्वन्योस्म्यथवानत्वमहमेवगुणाधिकः ॥
 त्वापुत्रमीदृशंप्राप्यश्लाघ्यंप्रुण्यवतामपि ॥ ९९ ॥ नसप्त्युक्कृतांप्रीतिमन्यःश्रामोतिमानवः ॥ पुत्रेणनातिशयितोयःभ्राह्मदानविक्रमैः ॥ १०० ॥ धिक्स्तस्य
 जन्मयःपित्रालोकेविज्ञायतेनरः ॥ यत्पुत्रात्त्व्यातिमभ्येतितस्यजन्मसुजन्मनः ॥ १०१ ॥ आत्मज्ञानीयतोधन्योमध्यःपितृपितामहैः ॥ मातृपक्षेणमा
 त्राचख्यार्थियातिनराधमः ॥ २ ॥ तत्पुत्रधनवीर्यस्त्वंविवर्धस्वसुखेनच ॥ गंधर्वतनयाचेयंमाविज्यतुवैत्वया ॥ ३ ॥ इतिपित्राबहुविधंप्रियमुक्त्वापुनः
 पुनः ॥ परिष्वज्यस्वमावासंभार्यःसविसर्जितः ॥ ४ ॥ सतयामार्थयासाधरिसेतत्रपितुःपुरे ॥ अन्येषुवतथोद्यानवनपर्वतसालु ॥ ५ ॥ श्वश्रुश्चतुर्योः
 पादौप्रणिपत्यचसालुभा ॥ प्रातःप्रातस्ततस्तस्यप्रणिपत्यसुमध्यमा ॥ १०६ ॥ इतिश्रीमार्कण्डेयमहापुराणकुवलयाश्वीयएकोनविंशोऽध्यायः ॥ १९ ॥ पुत्रा
 दूचतुः ॥ ततःकालेबहुतिथगतेराजापुनःसुतम् ॥ ११ ॥ प्राहगच्छतुविप्राणांत्राणायचरमेदिनीम् ॥ अश्वमेतंसमारुह्यप्रातःप्रातर्दिनेदिने ॥ आवाधाद्भिद्भु
 ल्यानामन्वेष्टव्यासदैवहि ॥ २ ॥ दुष्टृत्ताःसंतिशतशोदानवाःपापुष्टयः ॥ तेभ्योनस्याब्धयाबाधामुनीनांत्वंतथाकुरु ॥ ३ ॥ सतथोक्तस्तदापित्रातथा
 चकेनृपाल्मजः ॥ परिक्रम्यमहंकृत्स्नावंदं चरणौपितुः ॥ ४ ॥ अहन्यहनिसंप्राप्तेषूवैल्लिनृपनंदनः ॥ ततश्चशेषंदिवसंतयारेमेसुमध्यया ॥ ५ ॥ एकदतुचर
 नसोथददर्शयमुनाटे ॥ पातालकेतोरुजंतालकेतुकृताश्रमम् ॥ ६ ॥ मायावीदानवःसोथमुनिरूपंसमाश्रितः ॥ सप्राहरजपुत्रंतंपूर्वैरनुस्मरन् ॥ ७ ॥
 राजपुत्रब्रवीमिर्त्वातल्लुरुष्वयदीच्छसि ॥ नचतेप्रार्थनाभंगःकार्यःसत्यप्रतिश्रव ॥ ८ ॥ यद्द्वयेज्जेनधर्मार्थकर्तव्याश्रमयेष्टयः ॥ चिंतयेतत्रकर्तव्यानास्ति
 मेदक्षिणायतः ॥ ९ ॥ ततःप्रयच्छमेवीरदक्षिणार्थेस्वभूषणम् ॥ यदेतत्कंठलग्नंतेरक्षेचंमममाश्रमम् ॥ १० ॥ यावदंतर्जलेदुववरुणंयादुसांपतिम् ॥ वैदिकैर्वारुणे
 र्मत्रैःप्रजानांपुष्टिहेतुकैः ॥ ११ ॥ अभिभूयत्वराशुक्तःसमभ्येमीतिवादिनम् ॥ तंप्रणम्यततःप्रादास्तसत्सैकंठभूषणम् ॥ १२ ॥ प्राहचैनंभवान्यातुनिर्व्यली
 केनचेतसा ॥ स्थास्यामितावद्वैवतवाश्रमसमीपतः ॥ १३ ॥ तवादेशान्महाभागयावदागमनंतव ॥ नतेत्रकश्चिदाबाधाकारिष्यतिमयिस्थिते ॥ १४ ॥ वि
 श्रयस्त्वंमुनिश्रेष्ठकुरुष्वचमनोगतम् ॥ एतदुक्तस्तस्तेनसममज्जनदीजले ॥ १५ ॥ अरक्षत्सोपितस्यैवमायाविहितमाश्रमम् ॥ गत्वाजलशयात्तस्मात्तप
 लकेतुश्चतत्पुरम् ॥ १६ ॥ मदालसायाःप्रन्यक्षमन्येषांचैतदुक्तवान् ॥ वीरःकुवलयाश्वोसौममाश्रमसमीपतः ॥ १७ ॥ केनापिदुष्टद्वयेनकुर्वन्नक्षान्तास्विना

म् ॥ युध्यमानो यथाशक्ति निग्रन्त्रह्लादिषो युधि ॥ १८ ॥ मायामाश्रित्य पापेन भिन्नः शूलेन वक्षसि ॥ त्रियमाणेन ते देदं तं मे कंठभूषणम् ॥ १९ ॥ प्रापितश्चा
 त्रिसंयोगं शोकात्तैः सतुतासैः ॥ कृतातं हे शशब्दे वैत्रस्तः साश्रुविलोचनः ॥ २० ॥ नीतः सोऽश्रुत्तैर्नैव दानवेन दुरात्मना ॥ एतन्मया तृशंसेन हृष्टुः कृतका
 रिणा ॥ २१ ॥ यदज्ञानं तं कृत्यं कुरुष्वोत्तरकालिकम् ॥ हृदयाश्वासनं चैतद्ब्रह्मतां कंठभूषणम् ॥ २२ ॥ नास्माकं हि सुवर्णेन कृत्यमस्ति तपस्विनाम् ॥
 इत्युक्त्वा त्वज्ज्येष्ठमौसजगाम यथागतम् ॥ २३ ॥ निपातजनः सोऽथ शोकात्तौ मूर्च्छया तुरः ॥ क्षणेन चेतनं प्राप्य स्ववास्ता नृपयाषितः ॥ २४ ॥ राज
 पत्न्यश्च राजा च विलोपुरतिदुःखिताः ॥ मद्दालसात्तु हृष्टा तदीयं कंठभूषणम् ॥ २५ ॥ तत्याजसु प्रिया न्याणञ्चुत्वा विनिहतं प्रियम् ॥ ततः पुरो महाक्रदः
 पौगणं भवनेष्वभूत् ॥ २६ ॥ यथैव तस्य नृपतेः स्वगृहेऽसमवर्तत ॥ राजा च तामृतां हृष्ट्वा विना भ्रामं मद्दालसाम् ॥ २७ ॥ प्रत्युवाच जनसर्वविमृश्य स्वस्थ
 मानसः ॥ नरोऽदित्यं पश्यामि भवतामात्मनस्तथा ॥ २८ ॥ सर्वेषामेव संचित्य संबन्धानामनित्यताम् ॥ किं नु शोचामि तनयं किं नु शोचाम्यहं ह्युषाम् ॥
 ॥ २९ ॥ विमृश्य कृतकृत्यात्त्वान्मन्येऽशोच्या बुभावपि ॥ मच्छुश्रुमद्भ्रचनाद्दिजक्षणम्परः ॥ ३० ॥ प्राप्तो मे ब्रह्मसुतो मृत्यु कथं शोच्यः सधीमताम् ॥ अवश्यं
 याति ये हंता द्विजानां कृते यदि ॥ ३१ ॥ मम पुत्रेण संत्यक्तं न स्वभ्युदयकारितम् ॥ इयं च सत्कुलोत्पन्ना भर्तृयैव मनुव्रता ॥ ३२ ॥ कथं नु शोच्या नारीणां
 भर्तुरन्यद्ब्रह्मैव तम् ॥ अस्माकं बांधवानां च तथा न्येषां दयावताम् ॥ ३३ ॥ शोच्या ह्येषामेव देव्यदिभ्रत्रा वियोगिनी ॥ या तु भर्तुर्वधं श्रुत्वा तक्षणादेवमा
 मिनी ॥ ३४ ॥ भर्तारमनुयातेयं शोच्या तो विपश्चिताम् ॥ ताः शोच्याया वियोगिन्यः सह भ्रत्रा कुलंगनाः ॥ ३५ ॥ कष्टप्राप्त्या न गच्छन्ति कष्टदाः स्युः
 कुलात्मनोः ॥ भर्तृर्वियोगस्त्वनयाना नु भूतः कृतहत्या ॥ ३६ ॥ दातारं सर्वसौख्यानामिह चासुत्रचोभयोः ॥ लोकयोः काहिभर्तारं नारीमन्यते मा
 नुषम् ॥ ३७ ॥ नस शोच्यो न चैव हे नयं यत्तज्जननी न च ॥ त्यजता ब्राह्मणार्थं यथागान् सर्वे स्मरतिताः ॥ ३८ ॥ विप्राणां मम धर्मस्य गतः स तु महापतिः ॥
 आनृत्यमद्भ्रमुक्तस्य त्यागाद्देहस्य मे सुतः ॥ ३९ ॥ मातुः सती त्वं मद्देशं वैमल्यं शौर्यमात्मनः ॥ संग्रामे संत्यजन्प्राणान् सोऽविद्विज रक्षणम् ॥ ४० ॥ ततः कुव
 ल्याश्चस्य माता भर्तुरन्तरम् ॥ श्रुत्वा पुत्रवधं तादृक्प्राह हृष्टा तु तपतिम् ॥ ४१ ॥ न मेमात्रानमेस्वस्वाप्राप्ता प्रीतिर्न देही ॥ श्रुत्वा सुनिपरित्राणे हंतं पुत्रं
 यथा मया ॥ ४२ ॥ शोचतां ब्राह्मणानां येनि स्वनेतिदुःखिताः ॥ त्रियंते व्याधिना क्लिष्टा स्तेषां माता वृथा प्रजा ॥ ४३ ॥ संग्रामे युध्यमाना
 ये भीता गोद्विजरक्षणे ॥ शुण्णाः शैलैर्विपद्यंते तेषु विमानवाः ॥ ४४ ॥ अर्थिनां भ्रत्रवर्गस्य विद्विषा च पराङ्मुखः ॥ यो न याति पिता तेन पुत्री माता च वी
 रसुः ॥ ४५ ॥ गर्भक्षेशः द्वियोमन्ये साफल्यं भजते तद् ॥ यदा रिविजयी वास्यात्संग्रामे वाहतः सुतः ॥ ४६ ॥ ॥ पुत्रा बूचतुः ॥ ॥ ततः सराजा संस्का

रपुत्रपत्नीमलंभयत् ॥ निगेम्यचबहिःस्नातोद्दौपुत्रायचोदकम् ॥ ४७ ॥ तालकेतुश्चनिगेम्यतथैवमुनाजलात् ॥ राजपुत्रमुवाचदप्रणयान्मधुर
 वचः ॥ ४८ ॥ गच्छभूपालपुत्रंत्वंकृताथोहकृतस्त्वया ॥ वाञ्छितंतुकृतकार्यत्वयत्राविलेस्थिते ॥ ४९ ॥ वारुणयज्ञकार्यचजलेशस्यमहा
 त्मनः ॥ तन्मयासाधितंसर्वयन्ममासीदभीप्सितम् ॥ ५० ॥ प्रणि पत्यसंतं प्राग्द्राजपुत्रः पुरंपितुः ॥ समारुह्यतमेवायंमुपुर्णानिलविक्रमम् ॥ ५१ ॥
 इतिश्रीमार्कण्डेयमहापुराणकुवलयार्थवीथिशोऽध्यायः ॥ २० ॥ पुत्राबूचतुः ॥ सराजपुत्रःसंप्राप्यवेगादात्मपुरंततः ॥ पित्रोर्विवद्विषुःपादौदि
 द्दक्षुश्चमदालसाम् ॥ १ ॥ सददर्शतदुद्दिग्मप्रहृष्टमुखंपुम् ॥ पुनश्चविस्मिताकारंप्रहृष्टवदनंपुनः ॥ २ ॥ अन्यमुत्फुल्लनयनंदिष्ट्यादिष्ट्येतिवादि
 नम् ॥ परिष्वजंतमन्योन्यमातकौतूहलान्वितम् ॥ ३ ॥ सराजपुत्रोमिंत्रतुल्लुल्लनयनंशुभम् ॥ आलिङ्गितदाकालसौहृदेनपरेणच ॥ ४ ॥
 ततःपौरास्तदालोक्यदिष्ट्यादिष्ट्येतिवादिनः ॥ चिरंजीवोरुक्ल्याणहतास्तेपरिंथिनः ॥ ५ ॥ पित्रोःप्रह्लादयमनस्तथास्माकमकटकः ॥ इत्येवं
 वादिभिःपौरैःपुरःपृष्ठेचसंभृतः ॥ ६ ॥ तत्क्षणप्रभवानंदःप्रविवेशपितुर्गृहम् ॥ पिताचतपरिष्वज्यमातान्येचर्वाधवाः ॥ ७ ॥ चिरंजीवोरुक्ल्या
 णददौचास्मैतदाशिषः ॥ प्रणिपत्यततःसोथकिमेतदिति विस्मितः ॥ ८ ॥ पृच्छपितरंचाथसोस्मैसर्वतदुक्तवान् ॥ सभायतांमृतांश्रुत्वाहृदयेष्टामद्र
 लसाम् ॥ ९ ॥ पितरौचपुरादृङ्खलजाशोकविमध्यगः ॥ चिंतयामाससाबालामांश्रुत्वानिधनंगतम् ॥ १० ॥ तत्याजजीवितंसाध्वीधिङ्मानि
 ब्रुमानसम् ॥ नृशंसोहमनार्योहंविनातांमृगलोचनाम् ॥ ११ ॥ मत्कृतेनिधनंप्राप्तंयजीवाम्यतिनिर्घृणः ॥ पुनःसंचिंतयामासपरिसंस्तभ्यमान
 सम् ॥ १२ ॥ मोहोद्भूतमपास्यैर्वनिःश्वस्योच्छ्रयचातुरः ॥ मृतेतिसामन्निमित्तंयजामियदिर्जावितम् ॥ १३ ॥ किंमयोपकृतंतस्याःश्लाध्यमेतदु
 योषिताम् ॥ यदिरोदिमिवादीनंहाश्रियेतिवदन्मुहुः ॥ १४ ॥ तथाव्यश्लाध्यमेतन्नोवयंहिपुरुषाःकिल ॥ अथशोकजडोदीनोऽमृजहीनोबलान्वि
 तः ॥ १५ ॥ विपक्षस्यभविष्यामिततः परिभवास्यदम् ॥ मयारिशतानात्कार्यराज्ञःशुश्रूषणंपितुः ॥ १६ ॥ जीवितंतस्यचायंसंत्याज्यंतकथं
 मया ॥ किंस्वप्नेन्यत्कर्त्तव्यंत्यागोभोगस्ययोषितः ॥ १७ ॥ सचापिनोपकारायतन्वंग्याःकितुसर्वथा ॥ मयानृशरंयंकर्त्तव्यनापकार्युपका
 रिवा ॥ यामदर्थेयत्राणांस्तदर्थेल्पमिदंमम ॥ १८ ॥ ॥ पुत्राबूचतुः ॥ ॥ इतिकृत्वामार्तसोथनिष्पाद्यौदकदानिकम् ॥ १९ ॥ क्रियाश्चा
 नंतरंकृत्वाप्रयुवाचऋतध्वजः ॥ यदिसाममतन्वंगीनस्याद्भार्यामदालसा ॥ २० ॥ अस्मिञ्जन्मनिनान्यामेभवित्रीसहचारिणी ॥ तामृतेमृगशावा
 क्षीगंधर्वतनयामहम् ॥ २१ ॥ नभोऽह्येयोषितंकांचिदितिसत्यमयोदितम् ॥ सधर्मचारिणीपत्नीतांमुक्त्वाजगामिनीम् ॥ २२ ॥ कांचिन्नान्यांकारि

ध्यामितेनसत्यंमयोदितम् ॥ एवंसर्वान्परित्यज्यस्त्रीभोगांस्तात्तत्सर्वदा ॥ २३ ॥ क्रीडन्नास्तेसंस्तुयैर्वयस्यैःशीलसंपदा ॥ एतत्तस्यपरंकार्यतातत्के
 नसाध्यते ॥ कर्तुमन्यंतदुष्प्राप्यमीश्वरैः किमुतेरैः ॥ २४ ॥ जडवच ॥ इतिवक्तव्यंतयोःशुचाविमर्शमगमत्पिवा ॥ २५ ॥ विमृश्य
 चाहतौपुत्रौनागरादग्रहसन्निव ॥ यद्यशक्यमितिश्रुत्वा नकारिष्यंतिमानवाः ॥ २६ ॥ कर्मपुण्ड्रामुद्योगहान्याहाहनिस्ततःपरम् ॥ आरभेतनरः
 कर्मस्वपौरुषमहापयन् ॥ २७ ॥ निष्पत्तिःकर्मणाद्वैपौरुषेचव्यवस्थिता ॥ तस्माद्देहतायंत्करीष्येयुक्त्कार्यतः ॥ तपश्चर्यासमास्थाययथैतत्साध्य
 तेऽचिरात् ॥ २८ ॥ ॥ पुत्रवच ॥ ॥ एषुब्रह्मासनागैर्द्रुक्षावतरणंगिरेः ॥ २९ ॥ तीर्थह्रिवतोगन्तातपस्तेषुदुश्चरम् ॥ लुष्टावगमि
 रिष्टाभिस्तत्रदेवीसरस्वतीम् ॥ तन्मनानियताहारोभूत्वात्रिवर्णाप्लुतः ॥ ३० ॥ ॥ अक्षतरुवच ॥ ॥ जगद्धात्रीमहदेवीमारिाधिपुःशुभाम् ॥ ३१ ॥
 स्तोष्येष्यणम्यशिरसब्रह्मयोर्निसरस्वतीम् ॥ सदसद्देवियत्किंचिन्मोक्षबंधार्थवयदम् ॥ ३२ ॥ तत्सर्वत्वय्यसंयोगयोगवद्देविसंस्थितम् ॥ त्वमक्षरं
 पंदेवियत्रसर्वप्रतिष्ठितम् ॥ ३३ ॥ अक्षरंपरमब्रह्मजगच्चतक्षरात्मकम् ॥ दारुण्यवस्थितोवह्निर्भौमाश्चपरमाणवः ॥ ३४ ॥ तथात्वयिस्थितं ब्रह्मज
 गच्चैदमशेषतः ॥ ओंकाराक्षरसंस्थानयंतेदेविस्थिरास्थिरम् ॥ ३५ ॥ तत्रमात्रात्रयंसर्वमस्ति यद्देविनास्ति च ॥ त्रयोलोकान्स्त्रयोदेवैर्विद्वेषावकत्र
 यम् ॥ ३६ ॥ त्रीण्यज्योतीषिर्वाग्नाश्चत्रयोधमादयस्तथा ॥ त्रयगुणाह्वयःशब्दह्वयोदोषास्तथाश्रमाः ॥ ३७ ॥ त्रयःकालास्तथावस्थाः पितरोहनि
 शादयः ॥ एतन्मात्रात्रयंदेवितवरूपंसरस्वति ॥ ३८ ॥ विभिन्नदर्शनामाद्याब्रह्मणोहिसनातनाः ॥ सोमसंस्थाहविःसंस्थाःपाकसंस्थाश्चसप्तयाः ॥ ३९ ॥
 तात्स्वदुच्चारणाद्देविक्रियतेब्रह्मवादिभिः ॥ अनिर्देश्यं तथाचान्यदद्र्दमात्राश्रितंपरम् ॥ ४० ॥ अविकार्यक्षयं दिव्यंपरिणामविवर्जितम् ॥ तवैवचपरं
 रूपपद्मशक्यमयोरितुम् ॥ ४१ ॥ नचास्येनवाजिह्वतात्वोष्ठादिभिरुच्यते ॥ इन्द्रोपिवसवोब्रह्मांद्राकौज्योतिरेव च ॥ ४२ ॥ विश्वावासंविश्वरूपं
 विश्वेशपरमेश्वरम् ॥ सांख्यवेदांतवेदोक्तंबहुशाखास्थिरिकृतम् ॥ ४३ ॥ अनादिमध्यनिधनसदसन्नःसदेवतु ॥ एकंतनेकमप्येकंभवभेदसमाश्रितम् ॥
 ॥ ४४ ॥ अनाख्यषड्गुणाल्यंचषट्कार्ख्यंत्रिगुणाश्रयम् ॥ नानाशक्तिमतामेकंशक्तिवैभाक्किंपरम् ॥ ४५ ॥ सुखासुखमहत्सौख्यरूपंतवविभाव्यते ॥ एवं
 देवित्वाव्याप्तंसकलं निष्कलंजगत् ॥ अद्वैतावस्थितं ब्रह्मयच्चैतेव्यवस्थितम् ॥ ४६ ॥ येषान्तिन्यायेविनश्यंतिचात्येवास्थूलयेचसूक्ष्माश्चसूक्ष्माः ॥
 येवाभूयैतारिक्षेन्यतोवातेषांसत्यंत्वत्तएवोपलब्धिः ॥ ४७ ॥ यच्चाभूतयच्चभूतंसमस्तयद्वाभूतेष्वेकमेकंचकिंचित् ॥ यद्व्येत्तिक्ष्मातलेवेन्यतोवात
 त्संबंधंत्वत्स्वरैर्व्यजनेनश्च ॥ ४८ ॥ ॥ जडवच ॥ ॥ एवंस्तुतातद्देवीविष्णोर्जिह्वासरस्वती ॥ प्रभुवाचमहात्मानंनगमश्चरंततः ॥ ४९ ॥ सरस्व

ल्युवाच ॥ वंतेकंबलभ्रातःप्रयच्छाम्युरागधिप ॥ तदुच्यतांप्रदास्यामियत्तेनसिर्वत्ते ॥ ५० ॥ अश्वतरउवाच ॥ साहाय्यदेविदेहित्वंपूर्वकं
 बलमेवच ॥ समस्तस्वरसंबद्धभुयोःसंप्रयच्छच ॥ ५१ ॥ सरस्वत्युवाच ॥ सतस्वराग्रामरागाःसप्तपन्नसत्तम ॥ गीतकानिचसप्तैवातवत्यश्चा
 पिमूर्छनाः ॥ ५२ ॥ तानाश्चक्रोनपचाशत्तथाग्रामत्रयंचयत् ॥ एतत्सर्वभवांन्वेत्ता कंबलश्चैवतेनघ ॥ ५३ ॥ ज्ञास्यतेमत्प्रसादेनभुजंगेन्द्रपंतथा ॥
 चतुर्विधंपंतालंभिःप्रकारंलयत्रयम् ॥ ५४ ॥ गतित्रयंतथाकालंमयादात्तंचतुर्विधम् ॥ एतद्भवान्मत्प्रसादात्पन्नगैन्द्रांपरंचयत् ॥ ५५ ॥ आस्यांतर्गत
 मायतंस्वरव्यंजनयोश्चयत् ॥ तदर्शेषंमयादत्तंभवतःकंबलस्यच ॥ ५६ ॥ यथानान्यस्यमूलोकेपातालेवापिपन्नग ॥ प्रणेतागौभवंतौचसर्वस्याद्यभवि
 ब्यतः ॥ पातालेदेवलेकेचमूलोकेवपन्नगौ ॥ ५७ ॥ ॥ जडउवाच ॥ इत्युक्त्वासातदादेवीसर्वजिह्वासरस्वती ॥ ५८ ॥ जगामादर्शनं
 सद्योनागस्यकमलेशणा ॥ तयोश्चतद्वथावृत्तंत्रात्रोः सर्वमजायत ॥ ५९ ॥ विज्ञानभुभयोरग्र्यपदतालस्वरादिकम् ॥ ततःकैलासशैलेंद्रशिख
 रस्थितमीश्वरम् ॥ ६० ॥ गीतकैःसप्तभिर्नागांतंत्रील्यसमन्वितैः ॥ आरिराघयिषुर्देवमनंगंहरंहरम् ॥ ६१ ॥ प्रचक्रतुःपरंयत्नभुभौंसहतवाक्कि
 लौ ॥ प्रार्तर्निशायांमध्याह्नेसंध्योश्चापितत्परौ ॥ ६२ ॥ ततःकालेनमहतात्सूयमानोवृषध्वजः ॥ तुताषगीतकैस्तौचप्राहसंगृह्यतांवरः ॥ ६३ ॥ ततः
 प्रणम्याश्वतरः कंबलेनसंभतदा ॥ विज्ञापयन्महादेवंशितिकंठमुमापतिम् ॥ ६४ ॥ यद्दिनौभागवन्प्रीतोदेवेवत्रिलोचन ॥ ततोयथाभिलषितंवरमेन
 प्रयच्छनौ ॥ ६५ ॥ मृताकुवलयश्चस्यपत्नीदेवमदालसा ॥ तनैववथसासद्योदुहित्वंप्रयातुमे ॥ ६६ ॥ जातिस्मरायथापूर्वतद्ब्रह्मांतिसमन्विता ॥
 योगिनीयोगमाताचजायतांवनत्तव ॥ ६७ ॥ ईश्वरउवाच ॥ यथोक्तंपन्नगश्रेष्ठसर्वमेतद्ब्रविष्यति ॥ मत्प्रसादादसंदिग्धंशृणुचेदंभुजंगम ॥ ६८ ॥
 श्रद्धावसानेप्राश्नीथामध्यमंपिण्डमात्मना ॥ कामंचेमामनुध्यायन्कुरुत्वंपितृभूजनम् ॥ ६९ ॥ तत्क्षणादेवसासुभूभवतोमध्यमात्फणात् ॥ समुत्प
 त्यतिकल्प्याणीतारूपायथामृता ॥ ७० ॥ स्वयमेवोपंभुजंस्वततःसर्वमविष्यति ॥ उत्पत्स्यतेततःसातसत्यवैमध्यमात्फणात् ॥ ७१ ॥ एतच्छ्रुत्वा
 ततस्तौत्प्रणिपत्यमहेश्वरम् ॥ रसातलमनुप्राप्तौपरितोषसमन्वितौ ॥ ७२ ॥ तथाचकृतवाञ्छाङ्गंसनागःकंबलानुजः ॥ पिंडंचमध्यमंतद्द्वयथावदुपभु
 क्तवान् ॥ ७३ ॥ उपभुक्तेततःपिंडेतस्यसातनुमध्यमा ॥ जज्ञेनिःश्वसतःसद्यस्तद्रूपामध्यमात्फणात् ॥ ७४ ॥ नचापिकथयामासकस्यचिस्तुभुजंगमः ॥ अंत
 र्गृहेतांसुदर्तौभिर्भ्रितामधारयत् ॥ ७५ ॥ तौचानुदिनमागत्यपुत्रोनागपतेःसुखम् ॥ ऋतुध्वजेनसहितौचिक्रीडतेभराविव ॥ ७६ ॥ एकदनुसतौप्राहस
 नागोश्वतरोमुदा ॥ तन्मयापूर्वमुक्तुक्रियतेकिंतुततथा ॥ ७७ ॥ सराजपुत्रोयुवयोरुपकारीममांतिकम् ॥ किंतुनानीयेतेवत्सावुपकारायमानदः ॥ ७८ ॥

एवमुक्तौ पुनस्तेन पुत्रोऽस्नेहे वतौ तौ ॥ गत्वा तस्य पुंसस्य रूरेभ्यो तेन धीमता ॥ ७ ॥ ततः कुवलयार्थं तद्वृत्त्वा किंचित्कथारम्भम् ॥ अद्भुतां प्राणिपतेन स्वपृष्ठहाग
मनं प्रति ॥ ८० ॥ तावाह द्रुपुत्रोऽसौ नन्दिवंदुमवतोर्युहम् ॥ धनवाहनवह्नादियन्मदीयं तदेवाम् ॥ ८१ ॥ यस्य वा वच्छितं तदुत्तुं धनं तत्र भयापि वा ॥ तदीयतां
द्विजसुतौ यै दिवा प्रणयो मयि ॥ ८२ ॥ एतावता ह देवेन वंचितोऽस्मिदुरात्मना ॥ यद्भवद्भयं समत्वेनोदीर्य क्रियतां गृहे ॥ ८३ ॥ यद्दिवा मे प्रियं कायं मनुश्राद्धो
स्मिवा यद्दिवा तद्धनं मे भवेच्च ममत्वमुकुलस्य ताम् ॥ ८४ ॥ युवयो र्यन्मदीयं तन्मामकथुवयोः स्वयम् ॥ एतस्सर्वविजानीयासत्वा प्राणोर्बहिश्चरः ॥ ८५ ॥
पुनर्वंचिविभ्रार्थं वक्तव्यं द्विजसत्तमौ ॥ मत्पसादपरो प्रीत्याशापितौ हृदये मे ॥ ८६ ॥ ततः स्नेहार्द्रवदनैता बुभौ नानन्दनौ ॥ उचतुं पृतेः पुत्रं किंचि
त्प्रणयकोपितम् ॥ ८७ ॥ ऋतञ्च जनसंदेहो यैवाह भवानिदम् ॥ तैव वाचस्मन्मनसि नात्र चिंत्यमतीत्यथा ॥ ८८ ॥ किं वा वयोः समं पित्रा प्रोक्तमेतन्महा
त्मना ॥ द्रष्टुं कुवलयार्थं तमिच्छामीति पुनः पुनः ॥ ८९ ॥ ततः कुवलयाश्चोत्ससुत्था यवरासनात् ॥ यथाह ततोति वदन् प्रणाममकरोद्भुवि ॥ ९० ॥
कुवलयाश्च उवाच ॥ धन्योऽहमतिपुण्योऽहं को न्योऽस्ति सदृशो मया ॥ यत्तातो मामभिर्दुःकरोति प्रवर्णनः ॥ ९१ ॥ तदुत्तिष्ठतगच्छ मता तां ह्यंक्षां क्षणमप्यहम् ॥
नातिक्रान्तिमिच्छामि पद्भ्यां तस्य शपाम्यहम् ॥ ९२ ॥ जड उवाच ॥ एवमुक्त्वा ययौ सोऽथ सहताभ्यां नृपात्मजः ॥ प्राप्तश्च गौतमीपुण्यार्निर्गम्य नग
रार्द्रहिः ॥ ९३ ॥ तन्मध्ये नयत्युत्तैर्वेनो गेन्द्रपुनन्दनाः ॥ मेने च राजपुत्रोऽसौ पारतस्यास्तयोर्ग्रहम् ॥ ९४ ॥ ततश्चाकुव्यपातालं ताभ्यां नीतौ नृपात्मजः ॥
पाताले ददृशे चोभौ सपन्नकुमारकौ ॥ ९५ ॥ फणामणिद्वयोर्द्वयोर्द्वयोर्द्वयोः स्वस्तिकलक्षणौ ॥ विलोक्य तौ सुरूपांगौ विस्मयोऽनुहृल्लोचनः ॥ ९६ ॥
विहस्य चाब्रवीत्येष्णासाधुभो द्विवसत्तमौ ॥ कथयामास तुस्तौ त्रुपितरपन्नोश्चरम् ॥ ९७ ॥ शतमश्वतरंगमाननीयं दिवौकसाम् ॥ रमणीयं ततो
पश्य पातालं सप्तपात्मजः ॥ ९८ ॥ कुमारैस्तैरुणैर्वृद्धैरुगैरुपशोभितम् ॥ तथैव नागकन्याभिः क्रिडन्तीभि रितस्ततः ॥ ९९ ॥ चारुकुंडलहाराभि
स्ताराभिर्गंगं यथा ॥ गीतशब्दैस्तथान्यत्र वीणावेणुस्वराणैः ॥ १०० ॥ मृदंगपणवातोद्यहारा विश्वशतकुलम् ॥ वीक्षमाणः स पातालययौ शशुजि
तः सुतः ॥ १ ॥ सहताभ्यामभीष्टाभ्यां पन्नगाभ्यामरिदमः ॥ ततः प्रविश्य ते सर्वे नागराजनिवेशनम् ॥ २ ॥ ददृशुस्तं महात्मानं सुरगाधिपतिं स्थितम् ॥
दिव्यमास्यां बरधरं मणिकुंडलभूषणम् ॥ ३ ॥ स्वच्छमुक्त्वा फललताहारिहरोपशोभितम् ॥ केशूरिणं महाभागमासेनैर्वकांचने ॥ ४ ॥ मणिविदुम
वेड्यर्जालांतरिरूपके ॥ सताभ्यां दर्शितस्तस्य तातोऽस्माकमसाविति ॥ ५ ॥ वीरः कुवलयाश्चोपिप्रेत्रासौ निवेदितः ॥ ततो न नाम चरणौ नागै
र्द्रस्य ऋतुध्वजः ॥ ६ ॥ समुत्थाय बलाद्वाढं स नागः परिपत्सजे ॥ मूर्ध्नि चैव स पात्राय चिंजिविंशुवाच ह ॥ ७ ॥ निहतामित्रवर्गश्च पित्रोः शुश्रूषणं कुरु ॥

वत्सधन्यस्यकथंतेपरोक्षस्यापितेगुणाः ॥ १०८ ॥ भवतोममपुत्राभ्यामाभ्यांमेनिवेदिताः ॥ तदेतैरेवद्धैथामनोवाक्कायचेष्टितैः ॥ ९ ॥ जीवि
 तंयुगिनःछाद्यंजीवन्नपिमृतोऽयुगी ॥ गुणवान्निर्वृतिंपित्रोःशङ्खणांहृदयेज्वरम् ॥ ११० ॥ करोत्यात्महितंकुर्वन्विश्वासचमहाजने ॥ देवताःपितरोवि
 प्रामित्रार्थिभवाद्यः ॥ ११ ॥ बांधवाश्चतथेच्छंतिजीवितंशुगुणिनश्चिरम् ॥ परवादिनवृत्तानां दुर्गतेषुदयावताम् ॥ गुणानांसफलंजन्मसंश्रितानां
 विपद्गतैः ॥ १२ ॥ ॥ पुत्रववाच ॥ ॥ एवमुक्त्वासंतवीरंपुत्राविदमथाब्रवीत् ॥ १३ ॥ यूजांकुवलयश्चस्यकर्तुकाभोजुंगमः ॥ क्षानादिक्रमं
 कृत्वासर्वमेवयथाक्रमम् ॥ १४ ॥ मधुपानादिसंभोगमाहारं चयेप्सितम् ॥ ततःकुवलयार्थेनहृदयोत्सवभूतया ॥ १५ ॥ कथयास्वरूपकंकालंस्या
 स्यामोहृद्वेचेतसः ॥ अनुमेनेचतंमौनीवचःशङ्खजितःसुतः ॥ १६ ॥ तथाकारचपतिःपन्नगानामुदारधीः ॥ १७ ॥ समेत्यतैरात्मजभूपनंदैर्महो
 रगणामधिपःससत्यवाक् ॥ मुदायुतोन्नानिमधूनिचात्मवान्यथोषुजोषुजेसभोगभाक् ॥ ११८ ॥ इति श्रीमार्कण्डेयमहापुराणेकुवलयाश्चीयपाता
 लप्रवेशोनामैकविंशोऽध्यायः ॥२१ ॥ पुत्रववाच ॥ ॥ कृताहारमहात्मानमधिपपवनाशिनाम् ॥ उपासांचक्रिरेपुत्रौभूपालतनयस्तथा ॥ ११ ॥ कथा
 भिरुहूपाभिःप्रहृष्टात्माभुजंगमः ॥ प्रीतिसञ्जनयामासपुत्रसख्युरुवाचह ॥२॥ तवभद्रमुखंबृह्निहेहंभयागतस्ययत् ॥ कर्तव्यमुत्सृज्याशंकांपितरिवसुतो
 मयि ॥ ३ ॥ हिरण्यंवासुवर्णवावन्नंवाहनमासनम् ॥ यद्वाभिमतमन्यर्थदुर्लभंतद्रूपध्वमाम् ॥ ४ ॥ कुवलयाश्चववाच ॥ भवत्प्रसादाद्भगवन्सुवर्णादि
 गृहेमम ॥ पितुरस्तिममाद्यापिनकिंचित्कार्यमीदृशैः ॥ ५ ॥ तातेवर्षसहस्रायुः शासतीमावसुधराम् ॥ तथैवत्वयिपातालंनमेयाञ्चोन्मुखंमनः ॥
 ॥ ६ ॥ तेसुभाग्याःसुपुण्याश्चयेषांपितरिजीवति ॥ तृणकोटिसमं वित्तं तारुण्यं वित्तकोटिषु ॥ ७ ॥ मित्राणितुल्यशिष्टानितद्देहमनामयम् ॥ जनेवा
 श्रियते वित्तयौवनं किंतुनास्ति मे ॥ ८ ॥ असत्यं नृणां याच्ञा प्रवर्णं जायते मनः ॥ सत्यशेषे कथं याच्ञां मम जिह्वा करिष्यति ॥ ९ ॥ यैर्न चित्यंघ
 नं किंचिन्मम गेहे स्तिनास्ति वा ॥ पितृबाहू तुरुच्छायां संश्रिताः सुखनो हिते ॥ १० ॥ येतुवालयात्प्रभृत्येव विनापित्राङ्कुटुंबिनः ॥ तान्सुखत्वाद् विप्रशा
 न्मन्येघात्रैव चितान् ॥ ११ ॥ तद्द्वयंतत्प्रसादेन धनरत्नादिसंचयम् ॥ पितृभक्ताः प्रयच्छामः कामतो नित्यमर्थिनाम् ॥ १२ ॥ तत्सर्वमिहसंप्राप्तं यदं
 श्रियुगलंतव ॥ मच्छूडामणिना घृष्टं यच्चांगं स्पर्शमाप्तवान् ॥ १३ ॥ ॥ पुत्रववाच ॥ ॥ इत्येवंप्रश्रितं वाक्यमुक्तः पन्नगसत्तमः ॥ ग्राह्यजसुतंप्रीत्यापु
 त्रयोरुपकारिणम् ॥ १४ ॥ यदिरत्नसुवर्णादिसमोत्तोवास्तुनते मनः ॥ यदन्यन्मनसः प्रीत्यैबृहिततोद्दाम्यहम् ॥ १५ ॥ ॥ कुवलयाश्चववाच ॥ ॥
 भगवत्स्त्वत्प्रसादेन प्रार्थितस्य गृहेमम ॥ सर्वमस्ति विशेषेण संप्राप्तं तव दर्शनात् ॥ १६ ॥ कृतकृत्योऽस्मि चैतेन सफलं जीवितं मम ॥ यद्भागं संश्लेषमिहस्तत्त्वं दे

वस्यमानुषः ॥ १७ ॥ ममोत्तमार्गेत्सपादरजसायदिहास्पदम् ॥ कृततेनवनप्राप्ताकिंमयापन्नगेश्वर ॥ १८ ॥ यदित्ववश्वंदातव्योवरोमेमनसेस्मितः ॥
 तत्पुण्यकर्मसंस्कारोहृदयान्माव्यपैतुमे ॥ १९ ॥ सुवर्णमणिरत्नाद्विवाहनंयहमासनम् ॥ खिबेन्नपानपुत्राश्चचारुमाल्यादुलेपनम् ॥ २० ॥
 एतेचविधिधामोगागतिवाद्यादिकंचयत् ॥ सर्वमेतन्मममंतफलपुण्यवनस्पतेः ॥ २१ ॥ तस्मान्नरेतन्मूलसेकेयलःकृतात्मना ॥ कर्तव्यःपुण्यस
 क्तानानंकिंचिद्भुविदुर्लभम् ॥ २२ ॥ ॥ अश्वतरउवाच ॥ ॥ एवंभविष्यतिप्राज्ञतवधर्माश्रितामतिः ॥ सत्यंचतत्फलसर्वधर्मस्योक्तयथात्वाया
 ॥ २३ ॥ तथाप्यवश्यंमद्देहमागतेनत्वयाधुना ॥ ग्राह्यंयन्मानुषेलेकेदुःश्रापंभवतोमतम् ॥ २४ ॥ ॥ पुत्रउवाच ॥ ॥ तस्यतद्गचनंश्रुत्वासत
 दातृपदंनः ॥ सुखावलकनंचकेपन्नगेश्वरपुत्रयोः ॥ २५ ॥ ततस्तौप्रणिपत्योभौराजपुत्रस्ययन्मतम् ॥ तनिपुःसकलवीर्यकथयामासतुःस्तुष्टम्
 ॥ २६ ॥ तातास्पन्नीदयिताश्रुत्वमविनिपातितम् ॥ अत्यजदयिताप्राणान्विप्रलब्ध्यादुरात्मना ॥ २७ ॥ केनापिदूतवैरेणदानवनकुडुद्धिना ॥
 गंधर्वराजस्यसुतानाम्नाख्यातामदालसा ॥ २८ ॥ कृतह्योयंततस्तातप्रतिज्ञांकृतवानिमाम् ॥ नान्याभार्याभविन्निमेवर्जित्वामदालसाम् ॥ २९ ॥
 द्रुष्टुंचारुरुसवागीभयंवीरोऋतध्वजः ॥ तातवांछतियद्येतेत्क्रियतेतत्कृतंभवेत् ॥ ३० ॥ ॥ अश्वतरउवाच ॥ ॥ धृतैर्वियोगिनोयोगस्तादृशैरेव
 तादृशः ॥ कथमेतद्धिनास्वप्नंमायांवाशंबरोदिताम् ॥ ३१ ॥ ॥ पुत्रउवाच ॥ ॥ प्रणिपत्यधुजंशेषुत्रःशङ्खजितस्ततः ॥ प्रत्युवाचमहात्मानं
 प्रेमलज्जासमन्वितः ॥ ३२ ॥ मायामयीमप्यधुनाममतातोमदालसाम् ॥ यदिदर्शयेतेमन्येपरंकृतमनुग्रहम् ॥ ३३ ॥ ॥ अश्वतरउवाच ॥ ॥
 तस्मात्पश्येहवत्सत्वंमायचिद्द्रष्टुमिच्छसि ॥ अनुग्राह्योभवान्नेहेबालोव्यभ्यागतोरुः ॥ ३४ ॥ ॥ पुत्रउवाच ॥ ॥ आनयामासनगेंद्रोद्गृह्युतां
 मदालसाम् ॥ दर्शयामासचतदार्राजपुत्रायतांशुभाम् ॥ ३५ ॥ तेषांसमोहनार्थाजल्पचततःस्तुष्टम् ॥ सेयंवेतितेभार्यार्राजपुत्रमदालसा ॥
 ॥ ३६ ॥ ॥ जडउवाच ॥ ॥ सहहातांतदातन्वीतिस्त्रणाद्द्विरातन्नपः ॥ प्रियेतितामभिसुखंयथैवाचमुदीरयन् ॥ निवारयामासचतनागःसोश्वतर
 स्वरन् ॥ ३७ ॥ ॥ अश्वतरउवाच ॥ ॥ माययंपुत्रमास्त्राक्षीःप्रागेवकथितंतव ॥ ३८ ॥ अंतर्द्धानसुपेत्याशुमायासंस्यर्शनादिभिः ॥ ततःपपा
 तमोदिन्यांसतुसुहृत्परिच्छुतः ॥ ३९ ॥ हाप्रियेतवन्सोर्धंचितयामासभामिनीम् ॥ मोहोममयंनेवेतिनालंप्रत्ययवानहम् ॥ ४० ॥ अहोममेन्यंहंच
 तिवलंप्रत्यययोर्महत ॥ येनाहंपातनोरीणांविनाशान्ननिपातितः ॥ ४१ ॥ ममेतिदर्शितानेनमिथ्यामायेतिविस्तुष्टम् ॥ वाय्वंद्भुतेजसांभूमाकाश
 स्यचेषुष्या ॥ ४२ ॥ ॥ पुत्रउवाच ॥ ॥ ततःकुवल्याश्वंसमाश्वास्यधुजंगमः ॥ कथयामासतत्संपदृतसंजीवनादिकम् ॥ ४३ ॥ ततःप्रहृष्टः

प्रतिलभ्यकांतांप्रणम्यनर्गनिजमाजगाम ॥ संस्तूयमानश्चपुरंतमश्मरुह्यसंचितितमभ्युपेतम् ॥ ४४ ॥ शृणुयाद्भक्तिपूर्वयेनैतंयेणमानवः ॥ वेद
 दोषफलंतेनप्राप्तवैश्रुविदुर्लभम् ॥ ४५ ॥ संप्राप्तोतिखुलंनित्यसर्वकामसमन्वितः ॥ लोकेचदुर्लभंतस्यनास्तिकिंचिन्नविद्यते ॥ ४६ ॥ इति श्री
 मार्कण्डेयमहापुराणेमदालसोपाख्यानेपुनर्मदालसंप्राप्यपातालान्निर्गमोनामद्वाविंशोऽध्यायः ॥ २२ ॥ ॥ पुत्रउवाच ॥ ॥ आगम्यस्व
 पुरसोथपित्रोःसर्वमशेषतः ॥ कथयामासतन्वंगीयथाप्यथाप्राप्तापुनर्मृता ॥ १ ॥ ननामसापिचरणौश्चश्वश्रुयोर्योःशुभा ॥ स्वजनंचयथापूर्वंद
 नाल्लेषणादिभिः ॥ २ ॥ पूजयामासतन्वंगीयथान्यायंयथावयः ॥ ततोमहोत्सवोज्ञेपौराणांतत्रवैपु ॥ ३ ॥ ऋतध्वजश्चसुचिरंतयारोमेसुमध्यया ॥
 निर्झरुचरैशैलानानिप्रगाणुलिनेषुच ॥ ४ ॥ काननेषुचरम्येषुवनेषूपवनेषुच ॥ पुण्यक्षयंवाञ्छमानासापिकामोपभोगतः ॥ ५ ॥ सहतेनातिकांतासु
 रमेरम्यासुश्रुमिषु ॥ ततःकालेनमहताशञ्जित्सनराधिपः ॥ ६ ॥ सम्यक्प्रशास्यवसुधांकालधर्मसुपयिवाच् ॥ ततःपौरामहात्मानपुत्रतस्यऋत
 ध्वजम् ॥ ७ ॥ अश्वर्षिंचंतराजानसुदाराचारचेष्टितम् ॥ सम्यक्पालयतस्तस्यप्रजाःपुत्रानिवौरसाच् ॥ ८ ॥ मदालसायाःसंज्ञेपुत्रःप्रथमजस्त
 तः ॥ तस्यचक्रोपितानामपिकांतइतिधीमतः ॥ ९ ॥ तुतुषुस्तेनवैभृत्याजहासचमदालसा ॥ सवैमदालसापुत्रंबालमुत्तानंशान्धिनम् ॥ उष्ठापन
 च्छलेनाहरुदमानमविवरम् ॥ १० ॥ शुद्धोसिरंतातनेतेस्तिनामकृतंचतेकल्पनयाधुनैव ॥ पञ्चात्मकेदहमिदंनतेस्तिनैवास्यत्वरोदिषिक
 स्यहेतोः ॥ ११ ॥ नवाभवात्रोदितिवैस्वजन्माशुद्धोयमासाद्यमहसिमूहम् ॥ विकल्पमानोविविधैर्गुणैर्गुणाश्चभौताःसकलैर्द्रियेषु ॥ १२ ॥
 भूतानिभूतैःपरिदुर्बलानिवृद्धिसमायांतियथेहपुंसः ॥ अद्यांभुपानादिभिरैवकस्यनतेस्तिवृद्धिर्नचतेस्तिहानिः ॥ १३ ॥ त्वंकञ्जुकेशीर्यमाणे
 निजेस्मिंस्तास्मिन्स्वदेहमूढतांम्राजयाः ॥ शुभाशुभैःकर्मभिर्देहमेतन्मदादिमूढैःकञ्जुक्स्तेपिनद्धः ॥ १४ ॥ तातेतिकिंचित्तनयेतिकिंचिदंबतिकिं
 चिद्वियतेतिकिंचित् ॥ ममतिकिंचिन्नमतेतिकिंचिद्रौतंहिसंबंधुधालयेयाः ॥ १५ ॥ दुःखानिदुःखोपगमायभागान्सुखायजानातिविमूढचताः ॥
 तान्येवदुःखानिपुनःसुखानिजानातिविद्वानविमूढचताः ॥ १६ ॥ हासोस्थिसंदर्शनमक्षिगुममत्युज्वलयन्कलुषंवसायाः ॥ कुचादिपीनपि
 शितंघनंतत्स्थानंरतेःकिंरकोनयोषित् ॥ १७ ॥ यानंक्षितौयानगतश्चदेहेदेहेपिचान्यःपुरुषोनिविष्टः ॥ १८ ॥ ममत्वमुव्यानतथायास्वदेहे
 तिमार्त्रंचविमूढतैषा ॥ १९ ॥ त्यजधर्ममधर्मचउभेसत्यानृतेत्यज ॥ उभेसत्यानृतेत्यक्कायेनत्यजसितत्यज ॥ २० ॥ वर्धमानंसुतसातुराजप
 ल्नीदिनेदिने ॥ तमुष्ठापादिनाबोधमनयन्निर्मलात्मकम् ॥ २१ ॥ यथायथाबलंलेभेयथालेभेमतिंपितः ॥ तथातथात्मबोधंचसोवापन्मातृभा

षितैः ॥ २२ ॥ इत्थंयासतनयोजन्मप्रभृतिबोधितः ॥ चकारनमतिमाज्ञोगार्हस्थ्यप्रतिनिर्ममः ॥ २३ ॥ द्वितीयोस्याःसुतो जज्ञोतस्यनामाकरो
 त्मिता ॥ सुबाहुयमित्युक्तेसाजहासमदालसा ॥ २४ ॥ तमप्येवंयथापूर्वबालमुष्णपवादिनी ॥ ग्राहबाल्यात्सप्रापतथाबोधंमहामतिः ॥ २५ ॥
 तृतीयतनयंजाततराजशुभमर्दनम् ॥ यदाहतेनसामुभ्रजर्हासातिचिरं पुनः ॥ २६ ॥ तथैवसोपितन्वंयबालचोद्वेवबोधितः ॥ क्रियश्चकार
 निष्कामानकिचित्फलकारणम् ॥ २७ ॥ चतुर्थस्यसुतस्यथचिकीर्षुनामभूत्पतिः ॥ ददर्शतांशुभाचारामिषद्भासामदालसाम् ॥ २८ ॥ तामा
 हराजहासतीकिंचित्कौतूहलान्वितः ॥ क्रियमाणेऽसकृन्नामिकथ्यतांहास्यकारणम् ॥ २९ ॥ विक्रांतश्चसुबाहुश्चयथान्यःशत्रुमर्दनः ॥ शोभना
 नीतिनामानितानिमन्कृतानिवै ॥ ३० ॥ योग्यानिक्षत्रबंधूनांशौर्याटोपयुतानिच ॥ असंयतानिवैभद्रेयदितेनसिस्थितम् ॥ तदस्यद्विजयतां
 मचतुर्थस्यसुतस्यमे ॥ ३१ ॥ मदालसोवाच ॥ मयाज्ञाभवतःकार्यामहाराजयथात्थमाम् ॥ तथानामकरिष्यामिचतुर्थस्यसुतस्यते ॥ ३२ ॥
 अलर्कईतिधर्मज्ञः ल्यातिलोकेगमिष्यति ॥ कनीयानेषतेपुत्रोमतिमांश्चभविष्यति ॥ ३३ ॥ पुत्रववाच ॥ तच्छ्रुत्वानामपुत्रस्यकृतंमात्रामही
 पतिः ॥ ३४ ॥ अलर्कइत्यसंबद्धंग्रहस्येदमथाब्रवीत् ॥ भवत्यायदिदंनाममनुत्रस्यकृतंशुभे ॥ ३५ ॥ किमीदृशमसंबद्धमर्थः कोस्यमदालसे ॥
 ॥ ॥ मदालसोवाच ॥ करुणैयमहाराजकृतासाव्यावहारिकी ॥ ३६ ॥ त्वच्छ्रुत्वानंतथानाम्नांशुभ्रपुनिरर्थताम् ॥ वदंतिपुरुषाःप्राज्ञाव्यापि
 नंपुरुषसतः ॥ ३७ ॥ क्रांतिश्चागतिरुद्दिष्टादेशांशान्तरंतुया ॥ सर्वगोनप्रयातीहव्यापिदेहेश्वरोयतः ॥ ३८ ॥ ततोविक्रांतसंज्ञेयंमताममनिर्
 थीका ॥ सुबाहुरीतियासंज्ञाकृतान्यस्यसुतस्यते ॥ ३९ ॥ निरर्थासाय्मूर्तस्यपुरुषस्यमहीपते ॥ पुत्रस्ययत्कृतंनमत्तृतीयस्यारिमर्दनः ॥ ४० ॥
 मन्यतत्राप्यसंबद्धंश्रुत्वायत्रकारणम् ॥ एकएवशरीरेषुसर्वेषुपुरुषोयदा ॥ ४१ ॥ तदास्यराजन्कःशत्रुःकोवामित्रमिहेष्यते ॥ भूतैर्भूतानिमर्दितंअमू
 त्तोमर्दितकथम् ॥ ४२ ॥ क्रोधादीनांपृथग्भावत्कारुण्येयंनिरर्थिका ॥ यदिसंब्यवहारार्थमज्ञामप्रकरुष्यते ॥ ४३ ॥ नात्रिकस्मादलकोल्येनैरथ्यम
 वतोमतम् ॥ एवमुक्तस्तयासाधुमहिष्यासमहीपतिः ॥ ४४ ॥ तथेत्याहमहाद्विर्दयितांतथ्यवादिनीम् ॥ तंचापिसामुतंसुभ्रयथापूर्वसुतांस्तथा ॥ ४५ ॥
 ग्राहवबोधजनतामुवाचसपार्थिवः ॥ करोषिकिमिदंमूढमभावायसंततैः ॥ ४६ ॥ दुष्टावबोधनेनयथापूर्वसुतेषुमे ॥ यदितेमत्रियंकार्यमनुग्रा
 ह्यवचोमम ॥ ४७ ॥ तदेतंतनयमांगेप्रवृत्तेः सन्नियोजय ॥ कर्ममार्गैःसमुच्छेदंनवेदविगमिष्यति ॥ ४८ ॥ पितृपिण्डनिवृत्तिश्चैनवसाध्विभविष्यति ॥
 पितरोदेवलोकरथास्तथतिर्यक्कमागताः ॥ ४९ ॥ तद्वन्मव्युत्थांयाताभूतवर्गेषुस्थिताः ॥ सपुण्यानसपुण्यांश्चक्षुस्त्वामांस्तदृपरिच्छुतान् ॥ ५० ॥ पिंडे

दकप्रदनेनरः कर्मण्यवस्थितः ॥ सदाप्याययते सुभ्रूस्तद्देवातिथीनपि ॥ ५३ ॥ देवैर्मनुष्यैः पितृभिः प्रेतैर्मृतैः सगुहकैः ॥ वयोभिः क्लृमिभिः कीटैर्नरैवो
 पजीव्यते ॥ ५२ ॥ तस्मात्तन्विगेमे पुत्रयत्कार्यक्षत्रयोनिभिः ॥ ऐहिकसुखिकायालंतकर्मप्रतिपादय ॥ ५३ ॥ तेनैवमुक्तासासाध्वीवनारीमदालसा ॥
 अलकानामतनयंप्रोवाचो ह्यपवादिनी ॥ ५४ ॥ पुत्रवद्धस्वमेयर्मुनेनंदयकमभिः ॥ ऐहिकसुखिकफलंतस्म्यक्परिपालय ॥ मित्राणां सुपकाराय
 दुर्हदानशनाय च ॥ ५५ ॥ धन्योसिरेयो वसुधाशत्रुरेकश्चिरं पालयितासि पुत्र ॥ तत्पालनादिद्रसमोभोग्यं धर्मफलं प्राप्स्यसि चामरत्वम् ॥ ५६ ॥
 धरामरान्पर्वसुतपथेयाः समीहितंबंधुपूरयेथाः ॥ हितं परस्मैहृदिचित्तयेथा मनः परस्त्रीषु निवर्तयेथाः ॥ ५७ ॥ सदासुरारिहृदिचित्तयेथास्तद्धयानतो
 न्तःषडरीक्षयेथाः ॥ मायाप्रबोधेन निवारयेथा ह्यनित्यतामेव चित्तयेथाः ॥ ५८ ॥ अर्थगमाय क्षितिपाक्षयेथा यशोर्जनार्थमपिव्ययेथाः ॥ परापवा
 दश्रवणाद्विभीषा विपत्समुद्राज्जनमुद्धरेथाः ॥ ५९ ॥ यज्ञैर्नैकैर्विबुधानजस्रमत्रैर्द्विजान्प्रीणय संश्रितांश्च ॥ द्वियश्चकामैरतुलैश्चिराय बुद्धैश्चारींस्तोष
 यितासि वीर ॥ ६० ॥ बालो मनो नंदय बांधवानंगुरोस्तथा ह्यज्ञाकरणैः कुमारैः ॥ स्त्रीणां युवासत्कुलधूषणानां वृद्धो वने वत्सवने चरणाम् ॥ ६१ ॥
 राज्यकुर्वन्सुहृदो नंदयेथाः साधुव्रक्षंस्तातयैर्यजेथाः ॥ दुष्टान्निग्रन्वैरिणश्चाजिमध्यगोविप्रार्थे वत्समृत्युं भजेथाः ॥ ६२ ॥ इति श्रीमार्कण्डेयमहापुराणे
 प्रथुत्तिमार्गशुशासनं नाम त्रयोविंशोऽध्यायः ॥ २३ ॥ ॥ पुत्रववाच ॥ एवमुच्छ्राप्यमानस्तु स तु मात्रादिनेदिने ॥ वधुवैवयसा बालो बुद्ध्या चालकं स
 ह्नितः ॥ १ ॥ सकौमारकमासाद्यक्रतुध्वजसुतस्तदा ॥ कृतोपनयनः प्रब्राह्मिण्यपत्याहमातरम् ॥ २ ॥ मयायदंबकर्त्तव्यमैहिकसुखि
 कार्यैव ॥ सुखाय वदतस्वप्रश्रया वनतस्य मे ॥ ३ ॥ ममार्थैवैवधर्मार्थप्रजानचैव यद्धितम् ॥ श्रेयसेयञ्च तत्सर्वप्रजार्जनमादितः ॥ ४ ॥
 ॥ मदालसोवाच ॥ वत्स राज्याभिषिक्तेन प्रजार्जनमादितः ॥ कर्त्तव्यमविरोधेन स्वधर्मश्च महोभूताम् ॥ ५ ॥ व्यसनानि परित्य
 ज्यसत्यमूलहराणि वै ॥ आत्मारिपुभ्यः संसृज्ये बहिमत्रविनिर्गमात् ॥ ६ ॥ दुष्टादुष्टांश्च जानीयदमात्यानारिदोषतः ॥ अष्टधानाशामानोति स्व
 वक्रात्स्यदनाद्यथा ॥ ७ ॥ तथाराजाप्यसंदिग्धंबहिमत्रविनिर्गमात् ॥ चरैश्चरास्तथाशत्रोरन्वेष्य व्याः प्रयत्नतः ॥ ८ ॥ विश्वासेन तु कर्त्तव्यो राज्ञामि
 त्त्राप्तबंधुषु ॥ कार्ययोगादिमित्रेषु विश्वसीतनराधिपः ॥ ९ ॥ स्थानवृद्धिक्षयज्ञेन वाद्गुण्यविदित्वात्मना ॥ भवितव्यं नरेन्द्रेण न कामशरवर्तिना ॥ १० ॥
 प्रागात्ममित्रिणश्चैव ततोभृत्यामहीभृता ॥ ज्ञेयाश्चानंतरं पौरावरिभ्यस्ततोऽरिभिः ॥ ११ ॥ यस्त्वैतानविजित्यैव वैरिणो विजिगीषते ॥ सोजितात्माजिता
 मात्यः शत्रुवर्गेण बाध्यते ॥ १२ ॥ तस्मात्कामादयः पूर्वजयाः पुत्रमहीभृताः ॥ तच्च ये हि जयोरद्भोरजानश्रयतितैर्जितः ॥ १३ ॥ कामः क्रोधश्च लोभश्च मदो

मानस्तथैवच ॥ हर्षश्चत्रवोहोतेनाशायकुमहीभृताम् ॥ १४ ॥ कामप्रसक्तमात्मानं स्मृत्वा पाण्डुनिपातितम् ॥ निवर्तयेत्तथाक्रोधानुद्धान्दहतात्मजम् ॥ १५ ॥
 हतमैलंतथालोभान्मदद्वेनं द्विजैर्हतम् ॥ मानादनायुषः पुत्रहंतर्थादुज्यम् ॥ १६ ॥ एभिर्जितैर्जितं संस्मरेणेन महात्मना ॥ स्मृत्वा विवर्जयेद्वैताच्चद्भोषो
 श्महीपतिः ॥ १७ ॥ काककोकिलभृंगाणां बकव्यालशिवांडिनाम् ॥ हंसकुडुटलोहानां शिखेतचितं नृपः ॥ १८ ॥ कौशिकस्य क्रियांकुर्याद्विपक्षे मनुजे
 श्वरः ॥ चेष्टां पिपीलिकानां च काले भूपः प्रदर्शयेत् ॥ १९ ॥ ज्ञेयाग्निविस्फुलिंगानां बिजेष्वे च शास्त्रमलेः ॥ द्रव्यसूर्यरूपंच नीत्यथैपृथिवीक्षिता ॥ २० ॥
 बंधकीपद्मशरभशूलिकागुर्विणीस्तनात् ॥ एवंसाप्त्राचभेदेन प्रदानेन च पार्थिवः ॥ २१ ॥ दंडेन च कुर्वीत नीत्यथैपृथिवीक्षिता ॥ प्रह्लातृपेण वा देयात्था
 चंडालयोषितः ॥ २२ ॥ शक्रार्क्यमसोमानांतद्द्रव्योमहीपतिः ॥ हूपाणिपंच कुर्वीत महीपालनकर्माणे ॥ २३ ॥ यथैन्द्रश्चतुरो मासान्वाद्यौघेणैवभूत
 लम् ॥ आव्यायेत्तथालोकान्परिचारैर्महीपतिः ॥ २४ ॥ मासान्घृथयथासूर्यस्तोयं हरति रश्मिभिः ॥ सूक्ष्मैणैवाभ्युपयेन तथाशुक्लादिनामृपः ॥ २५ ॥
 यथायमः प्रियद्वेष्यौ श्राते काले नियच्छति ॥ तथा प्रिया प्रियराजा दुष्टा दुष्टे समो भवेत् ॥ २६ ॥ पूण्डुमालोक्य यथा प्रीतिमाज्ञायते नरः ॥ एवयत्र प्रजाः
 सर्वा निर्वृतास्तच्छेदयति ॥ २७ ॥ मारुतः सर्वभूतेषु निगूढश्च ते यथा ॥ एवं चरेत्पृथ्व्यैः पौरासात्पारिवंशुषु ॥ २८ ॥ नलोभार्थेन कामार्थेनार्थार्थै
 स्यमानसम् ॥ पदार्थैः कृष्यते धर्मात्स राजा स्वर्गमृच्छति ॥ २९ ॥ उत्पथग्राहिणो मूढान्स्वधर्माच्चलितान्नरात् ॥ यः करोति निजेयमैस राजा स्वर्गमृ
 च्छति ॥ ३० ॥ वर्णधर्मानसीदंति यस्या रक्षेतथाश्रमाः ॥ राह्वस्तस्य सुखं तातपरत्रेह च शाश्वतम् ॥ ३१ ॥ एतद्राज्ञः पंकृत्यंतथतद्बुद्धिकारणम् ॥
 स्वधर्मस्यापनृणांचालयेत्तेन कुडुद्धिभिः ॥ ३२ ॥ पालनैव भूतानां कृणु कृत्योमहीपतिः ॥ सत्यकपालयिता भागं धर्मस्याग्नोतिवैयतः ॥ ३३ ॥
 एवमाचरेत्त राजा चतुर्वर्ण्यस्य रक्षणम् ॥ समुवीविहस्येश्वरस्यैति सलोकताम् ॥ ३४ ॥ इति श्रीमार्कं महा० मद्दालसो० चतुर्विंशोऽध्यायः ॥
 ॥ २४ ॥ ॥ पुत्रउवाच ॥ ॥ तन्मातुर्वचनं श्रुत्वा सोलकोमातरं पुनः ॥ प्रच्छवर्णधर्माश्च धर्मन्येचाश्रमेषुच ॥ १ ॥ ॥ अलकंडवाच ॥ ॥
 कथितोयं महाभाग राज्यतंत्राश्रितस्त्वया ॥ मम धर्मो महिच्छामि श्रोतुवर्णाश्रमात्मकम् ॥ २ ॥ ॥ मद्दालसोवाच ॥ ॥ दानमध्ययनं यज्ञो ब्राह्मण
 स्य त्रिधोदितः ॥ धर्मो नान्यश्चतुर्थोऽस्ति धर्मस्तस्यापदविना ॥ ३ ॥ याजनाध्यापनेन शुद्धस्तथापुत्रप्रतिग्रहः ॥ एतस्म्यक्समाख्यातं त्रितयं चास्य जी
 विका ॥ ४ ॥ दानमध्ययनं यज्ञाः क्षत्रियस्याप्ययं त्रिधा ॥ धर्मः श्रोतः क्षितेरक्षारत्नाजो विवश्च जीविका ॥ ५ ॥ दानमध्ययनं यज्ञो वैश्वस्यः ॥
 वाणिज्यं पाशुपाल्यं च कृषिश्चैषास्य जीविका ॥ ६ ॥ दानं यज्ञोऽथ शुश्रूषा द्विजातनि त्रिधामया ॥ व्याख्यातः शूद्रधर्मोऽपि जीविकाकारुर्भजा ॥ ७ ॥

तद्विज्ञातिशुश्रूषापोषणं कथं विक्रयैः ॥ वर्णधर्मास्त्वमेप्रोक्ताः श्रूयतामाश्रमाश्रयाः ॥ ८ ॥ स्ववर्णधर्मात्संसिद्धिनरः प्राप्नोति न च्युतः ॥ प्रयाति न
 रकंप्रेत्यप्रतिषिद्धनिषेवणात् ॥ ९ ॥ यावदुनोपनयनं क्रियते वैद्विजन्मनः ॥ कामचेष्टोक्तिभक्षस्तुतावद्भवति पुत्रक ॥ १० ॥ कृतोपनयनः सम्य
 ग्ब्रह्मचारी गुरोर्गृहे ॥ वसेत तत्र धर्मोऽस्य कथ्यते तन्निबोधमे ॥ ११ ॥ स्वाध्यायोथायि श्रुषास्नानं शिक्षाटनं तथा ॥ गुरोर्निवेद्य तच्चाद्यभनुज्ञातेन सर्वदा
 ॥ १२ ॥ गुरोः कर्मणि सोढोगः सम्यक्प्रीत्युपपादकः ॥ तेनाहूतः पठेच्चैव तत्परोनान्यमानसः ॥ १३ ॥ एकद्वैसकलान्वापिवेदान्प्राप्य गुरोर्मुखात् ॥
 अनुज्ञातो वरान्दत्वादिषां गुरवेततः ॥ १४ ॥ गार्हस्थ्यश्रमकामस्तु गृहस्थश्रममावसेत् ॥ वानप्रस्थाश्रमं वापि चतुर्थवेषेच्छयात्मनः ॥ १५ ॥ तथै
 व वागुरोर्गैर्द्विजोनिष्ठावपुष्यात् ॥ गुरोर्भावेतत्पुत्रेति च्छिद्येत त्सुतं विना ॥ १६ ॥ शुश्रूषुर्निर्भीमानो ब्रह्मचर्यश्रमं वसेत् ॥ उपावृत्तस्तस्माद्गृहस्था
 श्रमकाम्यया ॥ १७ ॥ ततोऽसमानषिकुलतुल्याभार्यामरो गिणीम् ॥ उद्धरेत्ययतोऽव्यांगृहस्थाश्रमकारणात् ॥ १८ ॥ स्वकर्मणा वं न लब्ध्वापितु दे
 वातिथींस्तथा ॥ सम्यक्संप्रीणयेद्भ्रन्यापोषयेच्चाश्रितास्तथा ॥ १९ ॥ भृत्यात्मजाज्जामयोर्धनार्थिपतितानपि ॥ यथाशक्त्या ब्रह्मदानेन वर्यांसि पशवस्त
 था ॥ २० ॥ एषधर्मो गृहस्थस्य क्रतवभिगमस्तथा ॥ पंचयज्ञविधानं तु यथाशक्ति नहापयेत् ॥ २१ ॥ पितृदेवातिथिज्ञातिभुक्तशेषं स्वयं नरः ॥ भुंजी
 त च समं भृत्यैर्यथाविभवमात्मनः ॥ २२ ॥ एषवृद्धेशतः प्रोक्तो गृहस्थस्य श्रमो मया ॥ वानप्रस्थस्य धर्मते कथयाम्यवधार्यताम् ॥ २३ ॥ अपत्यसंतति
 दृष्ट्वा प्राज्ञो देहस्य चानतिम् ॥ वानप्रस्थाश्रमं गच्छेदात्मनः शुद्धिकारणात् ॥ २४ ॥ तत्राण्योपभोगश्च तपोभिश्चात्मकर्षणम् ॥ भूमौ शय्य ब्रह्मचर्य
 पितृदेवातिथिक्रियाः ॥ २५ ॥ होमस्त्रिषवणं नानजटावलकलधारणम् ॥ मौनादिकरणं चैव न्यहोहनिषेवणम् ॥ २६ ॥ इत्येष पापशुद्धयर्थमात्मन
 श्रोपकारकः ॥ वानप्रस्थाश्रमस्तस्माद्भिक्षोस्तु चरमोपरः ॥ २७ ॥ चतुर्थस्य स्वरूपं तु श्रूयतामाश्रमस्य यत् ॥ यश्च धर्मोऽस्य धर्मज्ञैः प्रोक्तास्तत महात्म
 भिः ॥ २८ ॥ सर्वसंगपरित्यागो ब्रह्मचर्यमकोपता ॥ जितेंद्रियत्वमावासेनैकस्मिन्वसतिश्चिरम् ॥ २९ ॥ अनारंभस्तथा हारो भिक्षांश्चैककालि
 कम् ॥ आत्मज्ञानावबोधश्च तथा चात्मावलो कनम् ॥ ३० ॥ चतुर्थेत्वाश्रमे धर्मो मया यंते निवेदितः ॥ सामान्यमन्यवर्णानामाश्रमाणां च मे श्रुणु ॥ ३१ ॥
 सत्यशौचमर्हि साच अनसूया तथा क्षमा ॥ अनृशंस्यमकार्पण्यं सतोषु आष्टमोगुणः ॥ ३२ ॥ एते संक्षेपतः प्रोक्ता धर्मावर्णाश्रमेषु च ॥ एतेषु नित्यधर्मेषु
 नित्यं तिष्ठेत्समंततः ॥ ३३ ॥ सयाति ब्रह्मलोकं हिया विद्विंशत्तुर्दश ॥ यश्चोच्छ्रयस्वकं धर्मं स्ववर्णाश्रमसंज्ञितम् ॥ ३४ ॥ नरोऽन्यथा प्रवर्तेत स दुंदुब्यो भूभृतो
 भवेत् ॥ ये च स्वधर्मसंत्यागात्पापं कुर्वन्ति मानवाः ॥ ३५ ॥ उपेक्षतस्ताह्यपतेरिष्टापूर्तप्रयात्यधः ॥ तस्माद्ब्रह्मज्ञाप्रयत्नेन सर्ववर्णाः स्वधर्मतः ॥ ३६ ॥

प्रवृत्तेऽन्यथादंड्याः स्थाप्याश्चैव स्वकर्मसु ॥ ३७ ॥ इति श्रीमार्कण्डेयमहापुराणे मण्डलासु शासननामपंचविंशोऽध्यायः ॥ २५ ॥ ॥
 ॥ अलर्क उवाच ॥ यत्कार्यपुरुरेषेणेहार्हस्थ्यमनुवर्त्तता ॥ बन्धश्चस्यादकरणे क्रियायायस्यचोच्छ्रितः ॥ १ ॥ उपकाराययत्तृणां
 यत्त्वज्यगृहेसताम् ॥ यथाचक्रियते तेन्यथावत्तच्छतेवद् ॥ २ ॥ मद्दालसोवाच ॥ वत्सगार्हस्थ्यमास्थायनरः सर्वमिदं जगत् ॥ पुष्पा
 तितेन लोकांश्च असजयन्त्वभिवाञ्छितान् ॥ ३ ॥ पितरोऽमुनयो देवाभूतानि मनुजास्तथा ॥ कृमिकीटपतंगांश्च यथासिपशवोऽसुराः ॥ ४ ॥ गृह
 स्थमुपजीवंतितस्त्विं प्रतिप्रयाति च ॥ सुवचास्थनिरीक्षते अपिनोदास्यतीतिवै ॥ ५ ॥ सर्वस्याधारभूतेयं वत्सधेनुं ह्ययमीयमी ॥ अस्यां प्रतिष्ठितं विश्वविश्व
 हेतुश्चामता ॥ ६ ॥ ऋश्यष्टासौ यजुर्मध्यासां भवन्नशरोरथा ॥ इष्टापूर्तविषाणावसाधुमुक्तनूरुहा ॥ ७ ॥ शांतिपुष्टिशङ्कन्भूवावर्णपदप्रति
 ष्ठिता ॥ अजीव्यमाना जगतां साऽक्षयानापचीयते ॥ ८ ॥ स्वाहाकारः स्वधाकारोषट्कारश्च पुत्रक ॥ हतकारस्तथैवान्यस्तस्याः स्तनचतुष्टयम् ॥ ९ ॥
 स्वाहाकारं स्तनं देवाः पितरश्च स्वधामयम् ॥ मुनयश्च षट्कारं देवभूतसुरतराः ॥ १० ॥ हतकारं भुव्याश्च पिबंति सततं स्तनम् ॥ एवमाप्यायन्येषां देवा
 दीनखिलोन्नयी ॥ ११ ॥ एतद्भस्त्रं चतुष्कलं न स्तनचतुष्टये ॥ न नियुज्याद्यथाकालेन स्युस्ते विमानिताः ॥ १२ ॥ देवादीनखिलान्येषु संतपयति मा
 नवः ॥ तेषामुच्छेदकर्त्तव्यः पुरुषोऽत्यंतपापकृत् ॥ १३ ॥ सतमस्यं यतामिक्षेत्तमिक्षेच निमज्जति ॥ अस्त्रेतां मानवो धेनुं च वैत्सरमरादिभिः ॥ १४ ॥
 प्रापयत्युचितेकाले स स्वर्गायोपपद्यते ॥ तस्मात्पुत्रमनुष्येण देवैर्षिपितृमानवाः ॥ १५ ॥ भूतानि चतुर्दिवसोऽप्याणि स्वतनुयथा ॥ तस्मात्स्नातः शु
 चिर्भूत्वा देवैर्षिपितृपणम् ॥ १६ ॥ प्रजापतेस्तथैवाद्भिः काले कुर्यात्समाहितः ॥ सुमनो गंधर्घैश्च देवानभ्यर्च्यमानवः ॥ १७ ॥ ततोऽग्नेस्तर्पणं कु
 र्याद्दद्याच्चलिमित्यथ ॥ ब्रह्मणेऽहमभ्येतु विश्वे देवभ्येष्वच ॥ १८ ॥ धन्वंतरि स मुदिश्य प्रागुदीच्यां बलिं क्षिपेत् ॥ प्राच्यां शक्रायाम्यायां यामा बलि
 माहरेत् ॥ १९ ॥ प्रतीच्यां वरुणायथ सोमायोत्ततो बलिम् ॥ दद्याद्ब्रह्मत्रेविधोत्रे च बलिं द्वात्रिंशद्गृहस्य च ॥ २० ॥ अर्यम्णे च बहिर्दद्याद्गृहेभ्यश्च संततः ॥
 नक्तर्वोऽयोधुतोऽयो बलिमाकाशतो हरेत् ॥ २१ ॥ पितृणां निर्वैष्वेदक्षिणाभिमुखः स्थितः ॥ गृहस्थस्तपरोऽभ्वा सुसमाहितमानसः ॥ २२ ॥
 ततस्तोयमुपादाय तेषामाचमनावै ॥ स्थानेषु निक्षिपत्याज्ञास्ता उदिश्य देवताः ॥ २३ ॥ एवंगृहबलिं कृत्वा गृहं गृहमतिः शुचिः ॥ आप्याय
 नायभूतानि कुयुदुत्सर्गमादरात् ॥ २४ ॥ श्वभ्यश्च पचेभ्यश्च योग्यभ्यश्चोपद्रुवि ॥ वैश्वेदं देहिनामैतत्सां प्रान्तरुद्दहत् ॥ २५ ॥ आचम्य च
 ततः कुर्यात्प्राज्ञोद्गारावलोकनम् ॥ सुहृतेऽस्याष्टमं भागमुदिश्याद्ब्राह्मिणोऽर्षेभ्यः ॥ २६ ॥ अतिथिं तत्र संप्राप्तमप्राप्तमोवेनोदकेन च ॥ संपूजयेद्यथाशा

किंघणुष्यादिभिस्तथा ॥ २७ ॥ नमित्रमतिथिकुर्यान्निक्रामनिवासिनम् ॥ अज्ञातकुलनामानंतकालसमुपस्थितम् ॥ २८ ॥ बुभुक्षुभागंतंश्रां
 तंयाचमानमकिंचनम् ॥ ब्राह्मणंप्राहुरतिथिसंपूज्यःशक्तितोबुधैः ॥ २९ ॥ नपृच्छेद्वेत्रचरणंस्वाध्यायंचापिपंडितः ॥ शोभनाशोभनाकारतंमन्यत्र
 जापतिम् ॥ ३० ॥ अनित्यंहिस्थितोयस्मात्तस्मादतिथिरुच्यते ॥ तस्मिंस्तेतेतृहोत्थाहणान्मुच्येद्ब्रह्मश्रमी ॥ ३१ ॥ तस्यादत्त्वाद्युयोमुक्ते
 स्वयंकिल्बिषभुङ्गरः ॥ सपापंकेवलंमुक्तैपुरीषंचान्यजनमनि ॥ ३२ ॥ अतिथिर्यस्यभग्नशोणह्लात्प्रतिनिवर्तते ॥ सदत्त्वादुष्कृतंतस्मैपुण्यमादा
 यगच्छति ॥ ३३ ॥ अयंबुशकदानेयञ्चाप्यश्रातिसस्वयम् ॥ पूजयेतनरःशक्त्यातेनैवातिथिमादरात् ॥ ३४ ॥ कुर्याच्चिहरःश्राद्धमन्नाद्येनेद
 केनच ॥ पितृबुद्धिश्रमभोजयेद्विप्रमेववा ॥ ३५ ॥ अन्नस्याग्रतंदुद्धृत्यब्राह्मणयोपपादयेत् ॥ भिक्षाचयाचितादद्यात्परिव्राद्ब्रह्मचारिणाम् ॥
 ३६ ॥ ग्रासप्रमाणभिक्षास्यादग्रंग्रासचतुष्टयम् ॥ अग्रंचतुर्गुणंप्राहुहत्कारंद्विजोत्तमाः ॥ ३७ ॥ भोजनंहत्कारंवाअंभिक्षामथापिवा ॥ अद
 त्वातुनभोक्तव्यंयथाविभवमात्मनः ॥ ३८ ॥ पूजयित्वातिथीनिष्टाञ्जातीन्बंधूंस्तथार्थिनः ॥ विकलात्वालवृद्धंश्चभोजयेच्चतुरंगंस्तथा ॥ ३९ ॥
 वांछतेक्षुत्परितात्मायञ्चान्योन्नमकिंचनः ॥ कुटुंबिनाभोजनीयःस्वसमंविभवेसति ॥ ४० ॥ श्रीमंतज्ञातिमासाद्ययोगज्ञातिरवसीदति ॥ सीदताय
 त्कृतंतेनतत्पांपससमभ्युते ॥ ४१ ॥ सायचषविधिःकार्यःपूर्वोक्तत्रचतिथिम् ॥ पूजयेच्चयथाशक्तिशयनासनभोजनैः ॥ ४२ ॥ एवमुद्धृत
 स्तातगार्हस्थ्यभारसास्थितम् ॥ स्कंधेविधातादेवाश्चपितरश्चमहर्षयः ॥ ४३ ॥ श्रेयोभिवर्षिणःसर्वेभवंत्यतिथिर्बाधवाः ॥ पशुपक्षिमृगास्तृतायेच
 न्येसूक्ष्मकीटकाः ॥ ४४ ॥ गाथाश्चात्रमहाभागस्वयमंत्रिरायात ॥ ताःशृणुष्वमहाभागगृहस्थाश्रमसंस्थिताः ॥ ४५ ॥ देवान्पितृंश्चातिथीश्रतद्वत्स
 पूज्यबांधवान् ॥ जामयश्चगुरुश्चैवगृहस्थोविभवेसति ॥ ४६ ॥ श्वभ्यश्चपंचभ्यश्चक्योभ्यश्चावपेद्भुवि ॥ वैश्वदेवंहिनमैतत्कुर्यात्सायतधादिने ॥ ४७ ॥
 मांसमंत्रंथाशाकंमृहयञ्चोपसाधितम् ॥ नचतस्त्रयमश्रीयाद्विधिवद्यन्ननिर्वपेत् ॥ ४८ ॥ इति श्रीमार्कण्डेयमहापुराणेमदालसोपाख्यानपद्मविंशतितमो
 ऽध्यायः ॥ २६ ॥ मदालसोवाच ॥ नित्यनैमित्तिकैचैवनित्यनैमित्तिकंथागृहस्थस्यत्रिधाकर्मात्प्रिशामयपुत्रक ॥ १ ॥ पञ्चयज्ञाश्रितनित्ययदेत
 त्कथितंत्व ॥ नैमित्तिकंथाचान्यत्पुत्रजन्मक्रियादिकम् ॥ २ ॥ नित्यनैमित्तिकेब्रह्मपर्वश्राद्धादिपंडितैः ॥ तत्रनैमित्तिकंक्वश्चेत्श्राद्धमाभ्युदय
 तव ॥ ३ ॥ पुत्रजननियत्कार्यजातकर्मसमंनरैः ॥ विवाहादौचकर्तव्यंसर्वसम्यक्कमोदितम् ॥ ४ ॥ पितरश्चात्रसंपूज्याःख्यातानांदीमुखान्तुये ॥
 पिंडांश्चदधिसमिश्रान्दद्याद्यवसमन्वितान् ॥ ५ ॥ उदङ्मुखःप्राङ्मुखोवायजमानःसमाहितः ॥ वैश्वदेवविहीनंतकेचिद्विच्छंतिमानवाः ॥ ६ ॥ युग्मा

श्रात्राद्भिजाःकार्यास्तेषुज्याश्चप्रदक्षिणम् ॥ एतैर्नैमित्तिकेष्टुद्धैतान्यञ्चौर्ध्वदक्षिणम् ॥ ७ ॥ मृताहानितुर्कतव्यमेकोद्दिष्टशृणुष्वत् ॥ देवहानित्येका
 र्ध्वतथैवैकपवित्रकम् ॥ ८ ॥ आवाहनकर्तव्यमनौकरणवर्जितम् ॥ प्रेतस्यपिंडमेकचदद्याद्दुच्छिष्टसन्निधौ ॥ ९ ॥ तिलोदकंवापसव्यंतन्नामस्म
 रणान्वितम् ॥ अक्षय्यममुकस्येतिस्थानेनविश्रावर्जने ॥ १० ॥ अभिस्यतामितिह्ययाद्भूयोस्तोभिरताःस्मह ॥ प्रतिमासंभवेदेतत्कार्यमावत्स
 रात्रैः ॥ ११ ॥ अथसंस्वरेषूपेयवाक्रियेतनैः ॥ सर्पिंडीकरणकार्यतस्यापिविविधरुच्यते ॥ १२ ॥ तच्चापिदेवराहितमेकाव्यैकपवित्रकम् ॥
 नैवात्रौकरणंतत्रच्चावाहनवर्जितम् ॥ १३ ॥ अपसव्यंचतत्रापिभोजयेत्पुत्रोद्भिजात् ॥ विशेषस्तत्रचान्योस्तिप्रतिमासंक्रियाधिकः ॥ १४ ॥
 तंकर्थ्यमानमेकाश्रावदत्यामेनिशास्य ॥ तिलगंधोदकैर्युक्तंकुर्वास्यात्रचतुष्टयम् ॥ १५ ॥ कुर्यान्पितृणांत्रितयमेक्रेतस्यपुत्रक ॥ पात्रत्रयेप्रेतपा
 त्रमर्घ्यंचैवप्रसेचेत् ॥ १६ ॥ येसमानादितिजपन्पूर्वच्छेषमाचरेत् ॥ स्त्रीणामप्येवमेवैतदेकोद्दिष्टमुदाहृतम् ॥ १७ ॥ सर्पिंडीकरणंतासांपुत्रासा
 वेनविद्यते ॥ प्रतिसंस्वरेकार्यमेकोद्दिष्टनैःस्त्रियाः ॥ १८ ॥ मृताहनियथान्यान्यनृणायद्भिदोदितम् ॥ पुत्राभावेसर्पिंडास्तुतदभावेसहेदकाः ॥
 ॥ १९ ॥ मातुःसर्पिंडयेचस्युर्येन्येमातुःसहेदकाः ॥ कुयुरंविधिसम्यगपुत्रस्यसुतासुतः ॥ २० ॥ कुर्युर्मातामहयैवंपुत्रिकतनयास्तथा ॥ द्रव्या
 मुष्यायणसंज्ञास्तुमातामहपितामहान् ॥ २१ ॥ पूजयेत्युथान्यान्यंश्राद्धिनैमित्तिकैरपि ॥ सर्वाभावेस्त्रियःकुयुःस्वभर्तृणामसंक्रमम् ॥ २२ ॥ तदभावे
 चनृपतिःकारेत्स्वकुटुंबिना ॥ तज्जातिर्येनैःसम्यग्दहाद्याःसकलाःक्रियाः ॥ २३ ॥ सर्वेषामेववर्णानांबाधेवातृपतिर्यतः ॥ एतास्तेकथितावत्स
 नित्यानैमित्तिकाःक्रियाः ॥ २४ ॥ क्रियांश्राद्धाश्रयान्मन्यांनित्यनैमित्तिकींशृणु ॥ दर्शस्तत्रनिमित्तं वैकालश्चंद्रश्यात्मकः ॥ नित्यतानित्यतःकाल
 स्तस्यसंसूचयत्यथ ॥ २५ ॥ इतिश्रीमाकडयमहापुराणेमदालसोपाख्यानोऽलकानुशासनेगार्हस्थ्यकथनैमित्तिकादिश्राद्धकरणोपनामसप्तविंशो
 ध्यायः ॥ २७ ॥ मदालसोवाच ॥ सर्पिंडीकरणादूर्ध्वपितुर्यःप्रपितामहः ॥ सुतलेपमुजायातिप्रलुप्तपितृपिंडकः ॥ १ ॥ तेषामन्यश्चतुर्थोयःपुत्रलेप
 भुजान्ममुक् ॥ सोपिसंबंधतोहिनसुपभोग्यप्रपद्यते ॥ २ ॥ पितापितामहश्चैवतथैवप्रपितामहः ॥ पिंडसंबन्धिनेह्येतेविद्वेयाः पुरुषास्त्रयः ॥ ३ ॥ लेप
 संबन्धिनश्चान्येपितामहात् ॥ प्रभृत्युक्तास्त्रयस्तेषांयजमानश्चसप्तमः ॥ ४ ॥ इत्येषुनिभिःश्लोकःसंबंधःसाप्तपौरुषः ॥ यजमानात्प्रभृत्यूर्ध्वमुत्
 लेपमुजस्तथा ॥ ५ ॥ ततोन्त्येपूर्वजाः स्वर्गयेचान्येनरकौकसः ॥ येषुचिर्त्येकमापन्नायेचभृतादिसंस्थिताः ॥ ६ ॥ तात्सर्वान्यजमानोवैश्राद्धकुर्वन्वथा
 विधि ॥ समाध्याययतेवस्सयेनेनशृणुष्वत् ॥ ७ ॥ अन्नप्रकिरणंयत्तुमुत्थैःक्रियतेभुवि ॥ तेनतृप्तिमुपायातिपेयिशाचत्वमागताः ॥ ८ ॥ यदंडु

शानवन्नोत्थंभूमौपततिपुत्रक ॥ तेनयेतरुताप्राप्तास्तेघांतृप्तिःप्रजायते ॥ ९ ॥ यास्तुगात्रांबुक्कणिकाःपततिधरणीतले ॥ ताभिरप्यायनतेषांयेद्वत्वं
 कुलेगताः ॥ १० ॥ उद्धतेष्वथपिंडेषुयाश्चान्नकणिकासुवि ॥ ताभिरप्यायनतेषांयेतिर्यक्कुलेगताः ॥ ११ ॥ येवादग्धाःकुलेबालाःक्रियायोग्याह्वयं
 स्मृताः ॥ विपन्नास्तेन्नविक्रिसंमार्जनजलाशिनः ॥ १२ ॥ भुक्त्वाचाचामांतयञ्जलयञ्चांत्रिशोधने ॥ ब्राह्मणानांतैवान्येतेनवृत्तिप्रयातिवै ॥ १३ ॥
 पिशाचत्वमनुप्रातःक्रिमिकोटत्वमेवये ॥ एवयोगजमानस्ययश्चतेषांद्विजन्मनाम् ॥ १४ ॥ काश्चिन्नान्निविक्षेपःशुचिरुच्छिष्टएववा ॥ तेनतेनकुले
 तत्रतद्योन्यंतरंगताः ॥ १५ ॥ प्रयांत्याप्यायनवंसस्यकक्ष्ण्णक्रियावताम् ॥ अन्यायोपाजितैरर्थेच्छ्राद्धंक्रियतेनरैः ॥ १६ ॥ तृप्यतेतेनचांडालपु
 लकसाद्यासुयोनिषु ॥ एवमाप्यायनंवंसबहूनामपिबांधवैः ॥ १७ ॥ श्राद्धंकुर्वद्दिनांशुशौकरपिहिजायते ॥ तस्माच्छ्राद्धंनरोभक्त्याशौकरपियथावि
 धि ॥ १८ ॥ कुर्वीतकुर्वतःश्राद्धंकुलेकश्चिन्नसीदति ॥ तस्यकालानहंभक्ष्येनित्येनैमित्तिकत्पमाकान् ॥ १९ ॥ विधिनायेनचनरैःक्रियेततन्निबोधमे ॥ कार्यंश्रा
 द्दममावास्यांसिमास्युद्धुपक्षये ॥ २० ॥ तथाष्टकास्वप्यवश्यामिष्टकालान्निबोधमे ॥ विशिष्टब्राह्मणप्राप्तौसूयेंदुग्रहणेऽयने ॥ २१ ॥ विषुवद्वि
 संक्रातिव्यतीपातेषुपुत्रक ॥ श्राद्धार्हद्वयसंपत्तौतथादुःस्वप्नदर्शने ॥ २२ ॥ जन्मक्षेत्रहपीडामुश्राद्धंकुर्वीतचेच्छया ॥ विशिष्टःश्रोत्रियोयोगीवेद
 विज्येष्टसामगः ॥ २३ ॥ त्रिणाचिकेतःश्रुतवान्विहितव्रतकारकः ॥ त्रिणाचिकेतान्निधुस्त्रिसुपर्णःषडंगवित् ॥ २४ ॥ दौहित्रऋत्विक्कजामातास्व
 सीयःश्वशुरस्तथा ॥ पंचात्रिकर्मनिष्ठश्चतपोनिष्ठोथमातुलः ॥ २५ ॥ मातापितृपराश्चैवशिष्यसंबधिबांधवाः ॥ एतेद्विजोत्तमाःश्राद्धेसमस्ताःकेत
 नक्षमाः ॥ २६ ॥ अवकर्णीतिथारोगीन्यूनांगस्त्वधिकंगकः ॥ पौनर्भवस्तथाकाणःकुंडोगोलोथपुत्रक ॥ २७ ॥ मित्रशुक्लनसीकुष्ठीश्यावंदंतोनि
 राकृतिः ॥ अग्निशस्तस्तथास्तेयःपिच्छुनःसोमविक्रयी ॥ २८ ॥ कन्यादूषयितावैद्योरुपित्रोस्तथोज्झकः ॥ भृत्काध्यापकामित्रंपरदुष्टापतिस्तथा
 ॥ २९ ॥ वेदोज्झश्चाग्निस्त्यागीवृषलापत्यदूषितः ॥ तथान्येचविकर्मस्थावज्याःपैत्र्येषुवैद्विजाः ॥ ३० ॥ निमंत्रयेतपूर्वेषुःपूर्वोक्ताद्भिन्नजसत्तमान् ॥
 देवैरनियोगेपित्र्येचतस्तथैवोपकरयेत् ॥ ३१ ॥ तैश्चसंयमिभिर्माव्यंश्चश्राद्धंकरिष्यति ॥ श्राद्धंत्वाचमुक्त्वाचमैशुनंयोनुरगच्छति ॥ ३२ ॥
 पितरस्तुतयोर्मांसतस्मिन्नैतसिशेते ॥ गत्वाचयोषितंश्राद्धेयोमुंतेयस्तुगच्छति ॥ ३३ ॥ रेतोमूत्रकृताहारास्तंमांसंपितरस्तयोः ॥ तस्मान्नुग्रथंमंका
 र्यप्राज्ञेनोपनिमंत्रणम् ॥ ३४ ॥ अप्राप्तौतद्दिनेचापिज्ययोषित्प्रसंगिनः ॥ भिक्षार्थमागतान्चापिकालेसंयमोनोयतीन् ॥ ३५ ॥ भोजयेत्प्रणिपातार्थैः

प्रसाधयतमानसः ॥ यथैवमुक्त्वापक्षद्वैपितृणामसितः प्रियः ॥ ३६ ॥ तथापरालः पूर्वाह्नापितृणामतिरिच्यते ॥ संप्लव्यत्वात्तेनानभ्युपतानुहृदि
 जात् ॥ ३७ ॥ पवित्रयाणिराचांतानासनेषूपशयेत् ॥ पितृणामशुद्धः कामंशुभमान्देवद्विजेतमान् ॥ ३८ ॥ एकैकंवापितृणांचदेवानांचस्वशक्ति
 तः ॥ तथामातामहानांचतुल्यंवावैश्वदैविकम् ॥ ३९ ॥ पृथक्तयोस्तथाचान्येकेचिद्विच्छतिमानवाः ॥ प्राङ्मुखान्देवसंकल्पान्निपयन्कुर्यादु
 द्इवाम् ॥ ४० ॥ तथामातामहानांचविकरुक्तोमनीषिभिः ॥ विष्टरथैकुशान्दत्त्वात्संपूज्यार्थादिनातः ॥ ४१ ॥ पवित्रकाणिदत्त्वावैतेभ्योनुज्ञा
 मवाप्यच ॥ कुर्यादावाहनंप्राज्ञोदेवानांभक्तोद्विजः ॥ ४२ ॥ यवाभोभिस्ततश्चाद्यदत्त्वावैश्वदैविकम् ॥ गंधमाल्यादिघृण्चदत्त्वात्साम्यस्वसदी
 पकम् ॥ ४३ ॥ अपसव्यंपितृणांचसर्वमेवोपकल्पयेत् ॥ दुर्भाश्चद्विगुणान्दत्त्वात्भ्योनुज्ञामवाप्यच ॥ ४४ ॥ मत्पूर्वंपितृणांचकुर्यादावाहनंघुषः ॥
 अपसव्यंतथैवाप्यर्थवाचैश्चतथातिलैः ॥ ४५ ॥ निष्पादयेन्महाभागपितृणांप्रीणनेरतः ॥ अग्नौकायमनुज्ञातःकुरुष्वेतिततोद्विजैः ॥ ४६ ॥ जुहु
 यांबजनक्षारवर्जमन्नंयथाविधि ॥ अग्नयेकव्यवाहनयास्वाहेतिप्रथमाहुतिः ॥ ४७ ॥ सोमायवैपितृमतेस्वाहेत्यन्यथाभवेत् ॥ यमायमेतप
 तयेस्वाहेतितृतीयाहुतिः ॥ ४८ ॥ हुतावशिष्टदद्याच्चभाजनेषुद्विजन्मनाम् ॥ भाजनालंभनंकृत्वात्त्वात्त्वाचाग्नयथाविधि ॥ ४९ ॥ यथाशुसंबुष
 ध्वंभोरितिवाच्यमनिष्टम् ॥ मुंजीरंश्चतस्तेपितृचित्तामौनिनःसुखम् ॥ ५० ॥ यद्यदिष्टमंतेषांतत्तदन्नमसन्वरम् ॥ अकुप्यंश्चनरोदद्यात्संतवेन
 प्रलोभयेत् ॥ ५१ ॥ रक्षोघ्नांश्चजपेन्मंत्रांस्तिलैश्चविकरेन्महीम् ॥ सिद्धयैकैश्चस्नार्थंश्राद्धंहिमजुरच्छलम् ॥ ५२ ॥ पृष्टैस्तैश्चतृताःस्यतृताः
 स्मद्वतिवादिभिः ॥ अनुज्ञातो नरस्त्वन्नविकरेदुर्विसर्वतः ॥ ५३ ॥ तद्ददाचमनार्थायदद्यादंभःसकृत्सकृत् ॥ अनुज्ञांचततःप्राप्ययतवाक्कायमा
 नसः ॥ ५४ ॥ सतिलेजतोलनेनपिंडान्सर्वेणपुत्रक ॥ पितृदुःशिशुर्देभुदद्यादुच्छिष्टसंनिधौ ॥ ५५ ॥ पितृतीर्थेनतोयचदद्यात्तेभ्यःसमाहितः ॥
 पितृन्संचित्यतद्भक्त्यायजमानो नृपात्मज ॥ ५६ ॥ तद्भन्नातामहानांचदद्यात्पिंडान्यथाविधि ॥ गंधमाल्यादिसंशुक्तान्दद्यादाचमनततः ॥ ५७ ॥
 दत्त्वाचक्षिणांशक्त्यासुस्वधास्त्विता न्वदेत् ॥ तैश्चतृष्टैस्तथैच्छुक्त्वावाचयैश्वदैविकात् ॥ ५८ ॥ प्रीयतामितिभद्रवोविश्वेदेवाइतीयेत् ॥
 तथेतिचोक्तैर्विप्रैःप्रार्थनीयास्तदाशिषः ॥ ५९ ॥ विसर्जयेन्त्रियाणुक्त्वाप्रणिपत्यचमत्तितः ॥ आह्वारमनुच्छेदअगच्छेच्चानुमोदितः ॥ ६० ॥
 ततो नित्यक्रियांकुर्याद्भोजयेच्चतथातीथीत् ॥ नित्यक्रियांपितृणांकेचिद्विच्छंसित्तमाः ॥ ६१ ॥ नपितृणांतथैवान्यशेषेषुर्वदाचरेत् ॥ पृथक्पा
 केनचेत्यन्येकेचित्पूर्वचपूषवत् ॥ ६२ ॥ ततस्तदन्नंभुंजितसहभृत्यादिभिर्नरः ॥ एवकुर्वीतघर्महःश्राद्धंपिन्धंयसमाहितः ॥ ६३ ॥ यथावाद्विजसु

क्वानांपरितोषोभिजायते ॥ त्रीणिश्राद्धेपवित्राणिदौहित्रकुतुपुस्तिलाः ॥ ६४ ॥ वर्ज्यानिचाहुर्विंशकोपोध्वगमन्तवरा ॥ राजतंचतथापात्रंशस्तं
 श्राद्धेषुपुत्रक ॥ ६५ ॥ रजतस्यतथाकार्यदर्शनदानमेववा ॥ राजतेहिस्वधादुग्धापितृभिःश्रूयतेमही ॥ ६६ ॥ तस्मात्पितृणोरजतमभीष्टप्रीतिवर्धनम् ॥
 ॥ ६७ ॥ इतिश्रीमार्कण्डेयमहापुराणोऽलकतुशासेनश्राद्धकल्पोनाम्नाद्धार्विशोऽध्यायः ॥ २८ ॥ मादालसोवाच ॥ अतःपरंशृणुष्वेमंपुत्रभक्तयायदाहृतम् ॥
 पितृणांप्रीतयेयञ्चद्व्यवर्ज्यवाप्रीतिकारकम् ॥ १ ॥ मासंत्तृप्तिःपितृणांचहविष्यान्नेनजायते ॥ मासद्वयंमत्स्यमांसैस्तृप्तिर्यातिपितामहाः ॥ २ ॥ त्रीन्मासान्हा
 रिणंमांसंक्षिप्यपितृत्वये ॥ पुष्पातिचतुरोमासाञ्छशश्यपिशितांपितृन् ॥ ३ ॥ शाकुनंपंचमासान्घणमासान्सूकरामिषम् ॥ द्यागलंसूतवैमासानै
 णयंचष्टमासिकीम् ॥ ४ ॥ करोतिवृत्तिनवैरुरोमांसंनसंशयः ॥ गवस्यामिषंपितृत्तिकरोतिदशमासिकीम् ॥ ५ ॥ तथैकादशमासांस्तुऔरंअपितृत्वति
 दम् ॥ संवत्संतथागव्यंपयःयायसमेववा ॥ ६ ॥ वार्ध्नीणसांमिषंलोकलशकंतथामधु ॥ दौहित्रामिषमन्यञ्चदत्तमात्मकुलोद्भवैः ॥ ७ ॥ अनंतंविप्रय
 च्छंतिवृत्तिगौरीसुतस्तथा ॥ पितृणांनान्नसंदेहोगयाश्राद्धंचपुत्रक ॥ ८ ॥ राजश्यामाकश्यामाकौतद्वच्चैवप्रशातिका ॥ नवाराःगोष्कराश्चैववन्यानिपितृ
 त्वतये ॥ ९ ॥ यववीहिसगोधूमतिलमुद्गाःससर्षपाः ॥ त्रियंगवःकोद्रवाश्चनिष्पावाश्चातिशोभनाः ॥ १० ॥ वर्ज्यामर्कटकाःश्राद्धेराजमाषास्तथाणवः ॥
 विष्टूषिकामसुराश्चश्राद्धकर्मणिगर्हिताः ॥ ११ ॥ लशुनंशुंजनंचैवलंडुःपिंडमूलकम् ॥ करंगयानिचान्यानिहीनानिरसवर्णतः ॥ १२ ॥ गांधा
 रिकमलंबूनिलवणान्यूषराणिच ॥ आरक्तायेचनियार्साःप्रत्यक्षलवणांनिच ॥ १३ ॥ वर्जयेत्तानिवैश्राद्धेयञ्चवाचाशस्यते ॥ यच्चाप्युत्कोचतः
 प्रांतपतिताद्युपाजितम् ॥ १४ ॥ अन्यायकन्याशुल्कोत्थंद्रव्यंचात्रविगर्हितम् ॥ दुर्गधिफानिलंचाहुतथैवाल्यतरोदकम् ॥ १५ ॥ नलभेद्यत्र
 गौस्त्वृत्तिनक्तंयच्चाप्युपाहृतम् ॥ यन्नसर्वापचौरसृष्टयच्चाभोज्यनिपानजम् ॥ १६ ॥ तद्व्यसलिलंतासदैवपितृकर्मणि ॥ मार्गमाविकमौष्टेचसर्वमे
 कशफचयत् ॥ १७ ॥ माहिषंचामरंचैवधेन्वागोश्चाप्यनिर्दशम् ॥ पितृभयेप्रयच्छस्वेत्युक्त्वाद्याप्युपाहृतम् ॥ १८ ॥ वर्जनीयंसदासद्विस्तपयःश्रा
 द्धकर्मणि ॥ वर्ज्याजंतुमतीरुशिक्षितिःसुष्टातथाग्निना ॥ १९ ॥ अनिष्टादुष्टशब्देग्रादुग्धाश्राद्धकर्मणि ॥ कुलापमानकाःश्राद्धेव्याप्युज्यकलहिंस
 काः ॥ २० ॥ कुलाधमोब्रह्महाचतथावैरोगिणोत्यजाः ॥ नग्नाःपातकिनश्चैवघंतदृष्ट्यापितृक्रियाम् ॥ २१ ॥ अपुमानपविद्धश्चकुटुदोग्रामसूकरः ॥
 श्चैवहंतिश्राद्धानियायुधानाश्चदर्शनात् ॥ २२ ॥ तस्मात्सुसंघृतोदद्यात्तिलैश्चविकिरंन्महीम् ॥ एवंशामेवेच्छाद्देकृतातातोभयोरपि ॥ २३ ॥ शिवसु

१ उरभोमेकोदृष्टिणरेडकोरमशोदुहुः । २ नि.पिबिबिन्दिश्वणिश्वेतद्वमजामतिम् । वार्ध्नीणसुतप्रादुर्गोक्षिनाश्राद्धकर्मणिति ।

तक्सिंस्पृष्टदीर्घो गिभिरेव च ॥ पतितैर्मलिनैश्चैव पुष्पातिनपितामहान् ॥ २४ ॥ वर्जनीयं तथा श्राद्धे सदोदक्यादिदर्शनम् ॥ चंडशौडसमाभापयजमानेन च दरात् ॥ २५ ॥ केशकीटावपन्नं च तथा श्मभिरवेक्षितम् ॥ घृतिपशुषितं चैव वार्ताम्यभिषवांस्तथा ॥ २६ ॥ वर्जनीया हि वै श्राद्धे तथा वस्त्रानलहातम् ॥ श्रद्धया परयादत्तं पितृणां नमोन्नतः ॥ २७ ॥ यद्वाहाराश्च ते ज्ञातास्तादाहारस्वमेतितत् ॥ तस्माच्छ्रद्धयुतंप्रियच्छत्वंपितृकर्मणि ॥ २८ ॥ तथा तत्रैव दत्तव्यं पितृणां तृप्तिमिच्छता ॥ योगिनश्च सदश्राद्धे भोजनीया विपश्चिता ॥ २९ ॥ योगाधारो हि पितरस्तस्मात्तान्भोजयेत्सदा ॥ ब्राह्मणानां सहस्रस्य योगिन्विस्रासनीयदि ॥ ३० ॥ यजमानं च भोक्तृश्वनौ र्वाभिसितारयेत् ॥ पितृगथास्तथैवात्र श्रूयते ब्रह्मवादिभिः ॥ ३१ ॥ यागीताः पितृभिः पूर्यमैलस्य सन्महीपतेः ॥ कदानः संततावभ्यः कस्यचिद्भवितासुतः ॥ ३२ ॥ योगीगुणैश्शेषात्रैषु विपिंडं प्रदास्यति ॥ गयाया मथवापिंडसङ्ग्रहमांसं महाहविः ॥ ३३ ॥ कालशाकं तिलाढ्यं वा कूरुसरमासतृप्तये ॥ वैश्वदेवं च सौम्यं च वद्भ्रमांसं परंहविः ॥ ३४ ॥ विषाणवर्ज्यं सद्वाप्त्यामाहूयान्नाशयामहे ॥ तथा वर्षत्रयोदश्यां मघासु च यथाविधि ॥ ३५ ॥ मधुसर्पिः समाधुक्तं पायसं दक्षिणायने ॥ तस्मात्संपूजयेद्भक्त्या स्वपितृन्यतमांसः ॥ कामानभीस्यन्सकलान्यापाञ्चान्मविमोचनम् ॥ ३६ ॥ वसूद्भ्रांस्तथादित्यान्नक्षत्रग्रहतारकाः ॥ प्रीणयति मनुष्याणां पितरः श्राद्धतर्पिताः ॥ ३७ ॥ आयुः प्रजाधनविद्यां स्वर्गमोक्षसुखानि च ॥ प्रयच्छति तथा राज्ञ्यपितरः श्राद्धतर्पिताः ॥ ३८ ॥ एतत्ते कथितं पुत्रश्राद्धकर्म यथोदितम् ॥ काम्यानां श्रूयतां वत्सश्राद्धनार्तिथिकीर्तनम् ॥ ३९ ॥ इति श्रीमार्कण्डेय महापुराणेऽलकाशुशासने श्राद्धकल्पो नामैकोनत्रिंशोऽध्यायः ॥ २९ ॥ ॥ मद्बालसोवाच ॥ प्रतिपद्भनलाभाय द्वितीयाद्विपद्प्रदा ॥ वरार्थिनी तृतीया तु चतुर्थी शशुनाशिनी ॥ १ ॥ श्रियं प्राप्नोति पंचम्यां षष्ठ्यां पूज्यो भवेन्नरः ॥ राजाधिपत्यं सप्तम्यामष्टम्यां वृद्धिमुत्तमाम् ॥ २ ॥ स्त्रियोनवम्यां प्राप्नोति दशम्यां पूर्णकामताम् ॥ वेदांस्तथाष्टम्यात्सर्वानेकादश्यां क्रियापरः ॥ ३ ॥ द्वादश्यां जयलाभं च प्राप्नोति पितृपूजकः ॥ प्रजावृद्धिं पद्भ्रानृद्धिं च तत्रैव्यं पुष्टिमुत्तमाम् ॥ ४ ॥ दीर्घमायुस्तथैश्वर्यं कुर्वाणस्तु त्रयोदशीम् ॥ अवभोति न संदेहो श्राद्धं श्रद्धापरोरः ॥ ५ ॥ यथासंभा वितान्नेन श्राद्धं संपत्समन्वितः ॥ विकृत्या पितरो यस्य मृताः शस्त्रेण वाहताः ॥ ६ ॥ तेन कार्यं चतुर्दश्यां तेषां तृप्तिसमीपता ॥ श्राद्धं कूर्वन्नमावास्यां यत्नेन पुरुषः शुचिः ॥ ७ ॥ सर्वान्कामानवाप्नोति स्वर्गवान्त्यमभुजे ॥ कृत्तिकासु पितृनवन्सर्गप्राप्नोति मानवः ॥ ८ ॥ अपत्यकामो रोहिण्यां सौम्येते जस्वितांलभेत् ॥ शौर्यमाद्भ्रसुचो प्रातिक्षेत्रादिचतुर्नवसौ ॥ ९ ॥ पुष्टिपुष्ये सदाभ्यर्च्य आश्लेषासु वरान्मुताम् ॥ मघासु स्वजनश्रेष्ठं सौभाग्यं फाल्गुनीषु च ॥ १० ॥ प्रदानशीलो भवति सापत्यश्चोत्तरासु वै ॥ प्रयाति श्रेष्ठतां ससुहृतां ससुहृतां श्राद्धप्रदो

नरः ॥ ११ ॥ हृपयुक्तस्तुचित्रासुतथापत्यान्यवाभुयात् ॥ वाणिज्यलाभदास्वातिर्विशाखापुत्रकामदा ॥ १२ ॥ कुर्वतश्चानुराधासुलभतेचक्रवर्ति
 ताम् ॥ आधिपत्यचज्येष्ठामूलचोरोग्यसुत्तमम् ॥ १३ ॥ आषाढासुयशःप्रातिरुत्तरासुविशोकताम् ॥ श्रवणेनशुभाह्लोकान्धनिष्ठसुधनमहत् ॥ १४ ॥
 वेदविद्याचभिजितिभिषविसद्धिचवारुणे ॥ अजाविकंप्रोष्ठपदेविद्यागावस्तथोत्तरे ॥ १५ ॥ रेवतीषुतथाकुच्यमार्श्वीनिष्ठुरंगमात् ॥ श्राद्धकुर्वस्तथाग्नौ
 तिभरणीध्वाशुसुत्तमम् ॥ १६ ॥ तस्मात्काम्यानि कुर्वीतऋक्षेष्वेतेषुतत्त्ववित् ॥ १७ ॥ इतिश्रीमार्कण्डेयमहापुराणेमदालसेपाख्यानोऽलकानुराशासने
 श्राद्धकरोनामत्रिशोध्यायः ॥ ३० ॥ ॥ मदालसेवाच ॥ एवंपुत्रग्रहस्थेनदेवताःपितरस्तथा ॥ संपूज्यहव्यकव्याभ्यामग्नेनातिथिबांधवाः ॥ १ ॥
 भूतानिभृत्याविकलाःपशुपक्षिपिपीलिकाः ॥ भिक्षोवाचमानास्तुयेचान्येवसतागृहे ॥ २ ॥ सदाचारवताततसाधुनागृहमेधिना ॥ पापमुक्तेसमुच्छं
 द्यनित्यनैमित्तिकीःक्रियाः ॥ ३ ॥ अलर्कडवाच ॥ कथितमेत्वयामातनित्यनैमित्तिकंचयत् ॥ नित्यनैमित्तिकंचैवत्रिविधंकरमपौरुषम् ॥ ४ ॥
 सदाचारमहेश्रोत्रमिच्छामिकुलनंदिनि ॥ यंकुर्वन्मुखमामोतिपरत्रेहचमानवः ॥ ५ ॥ मदालसेवाच ॥ गृहस्थेनसदाकार्यमाचारपरिपालनम् ॥
 नद्याचारविहीनस्यसुखमत्रपरत्रवा ॥ ६ ॥ यज्ञदानतपांसिहृदुषस्यनभृतये ॥ भवंतियःसदाचारसमुच्छद्यप्रवर्तते ॥ ७ ॥ दुराचारोहिपुरुषोनेहयुर्वि
 दतेमहत् ॥ कार्योयत्नःसदाचारेआचारोहंत्यलक्षणम् ॥ ८ ॥ तस्यस्वरूपंक्षयाभिसदाचारस्यपुत्रक ॥ समाहितमनाःश्रुत्वातथैवपरिपालय ॥ ९ ॥
 त्रिवर्गसाधनेयत्नःकर्तव्योगृहमेधिना ॥ तत्संसिद्धौगृहस्थस्यसिद्धिरत्रपरत्रच ॥ १० ॥ पादेनार्थस्यपारत्र्यंकुर्यात्संचयमात्मवान् ॥ अर्धेनचात्म
 भरणंनित्यनैमित्तिकान्चित्तम् ॥ ११ ॥ पादंचात्मार्थमायस्यमूलभूतंविद्धयेत् ॥ एवमाचारतःपुत्रअर्थःसाफल्यमुच्छति ॥ १२ ॥ तद्द्रव्यापनिषेधा
 र्थधर्मःकार्योविपश्चिता ॥ परत्रार्थतथाचान्यःकाम्योत्रैवफलप्रदः ॥ १३ ॥ प्रत्यवायभयात्कामस्तथान्यश्चाविरोधवान् ॥ द्विधाकामोनिगदितस्त्रिवर्ग
 स्याविरोधतः ॥ १४ ॥ परस्परानुबंधंश्चसर्वानेतांन्विचिंतयेत् ॥ विपरीतानुबंधंश्चधर्मादींस्तच्छृणुष्वमे ॥ १५ ॥ धर्मोधर्मानुबंधंथाधर्मोनात्सार्थवा
 धकः ॥ उभाभ्यांचद्विधाकामस्तेनतौचद्विधापुनः ॥ १६ ॥ ब्राह्मेसुहृत्तुष्येतधर्मार्थौचानुचिंतयेत् ॥ कायच्छेशांश्चतन्मूलान्वेदतत्त्वार्थमेवच ॥ १७ ॥
 उत्थायावश्यककृत्वाकृतशौचःसमाहितः ॥ समुत्थायतथाचम्यप्राङ्मुखोविनियतःशुचिः ॥ १८ ॥ पूर्वासंध्यांसनक्षत्रांपश्चिमांसद्विवाकराम् ॥ उपा
 सीतथान्यायंनेनजह्लादनापदि ॥ १९ ॥ असत्प्रलापमनृतंवाक्पारुष्यं चवर्जयेत् ॥ असच्छाल्मसद्गदमसत्सेवांचपुत्रक ॥ २० ॥ सायंप्रातस्त
 थाहोमकुर्वीतनियतात्मवान् ॥ नोदयास्तमयेर्षिर्बिषमुदक्षेत्तविवस्वतः ॥ २१ ॥ केशप्रसाधनादर्शदर्शनंदंतधावनम् ॥ पूर्वाह्नवकुर्वीतदेवतानांचतर्प

णम् ॥ २२ ॥ ग्रामावसथतीर्थानक्षेत्राणचैववर्त्मनि ॥ नमूत्रमनुतिष्ठेतनष्टेनचोग्रज्जे ॥२३॥ नग्रांपरिस्त्रियनेक्षेत्राभ्येदात्मनःशकृत् ॥ उदक्या
 दर्शनस्योवज्यसंभारणंतथा ॥ २४ ॥ नासुमूत्रपुरीषवाग्निष्टीवंसनमाचारेत् ॥ नाधितिष्ठेच्छकृन्मूत्रकेशभस्मकपालिकाः ॥ २५ ॥ तुषांगारा
 स्थिचूर्णानिजोषह्लाणिकानिचिन्त ॥ नाधितिष्ठेत्तथाप्राज्ञःपथिपत्राणिषामुवि ॥ २६ ॥ पितृदेममनुष्याणाभृतानांचतार्थचनम् ॥ कृत्वाविभवतःप
 श्राद्दहस्थोभोक्तुमर्हति ॥ २७ ॥ उदङ्मुखःप्राङ्मुखोवास्त्राचांतोवाग्यतःशुचिः ॥ भुंजीतप्रचतश्चितोह्वितजर्तुःसदानरः ॥ २८ ॥ उपघातघृते
 दोषनात्रस्योदीर्यदुधः ॥ प्रत्यक्षंलवणंवंज्यमन्नमन्युणमेवच ॥ २९ ॥ नगच्छन्नैवतिष्ठचैविमूत्रोत्सर्गमाचरन् ॥ कुर्वीतनैवचाचामेन्नार्कचिदपिम
 क्षयेत् ॥ ३० ॥ उच्छिद्येनलपेत्किंचित्स्वाध्यायंचविवर्जयेत् ॥ गात्राह्लाणतथात्रिंस्वमूर्धानंचनस्पृशेत् ॥ ३१ ॥ नचपशुद्विनेन्दुननक्षत्राणिका
 मतः ॥ भिन्नासनतथाशय्याभाजनंचविवर्जयेत् ॥ ३२ ॥ गुरूणांमासनंदेयमभ्युत्थानादिसत्कृतम् ॥ अनुक्कूलंतथालापमभावादनपूर्वकम् ॥ ३३ ॥
 तथातुगमनंकुर्यात्प्रतिकूलंसंलपेत् ॥ नैकवन्नश्नुञ्जीतनकुर्याद्विवातचनम् ॥ ३४ ॥ नगर्हयेद्विजात्राभौहंकुर्वीतवुद्धिमान् ॥ नस्नायीतनरोनश्रोत्र
 शयीतकदाचन ॥ ३५ ॥ नपाणिभ्यामुभाभ्यांचकण्डूयेतशिरस्तथा ॥ नचाभीक्ष्णशिरःस्नानंकार्यनिष्कारणरैः ॥ ३६ ॥ शिरःस्नातश्चतैलेननाङ्गं
 किञ्चिदपिस्पृशेत् ॥ अनध्यायेषुसर्वेषुस्वाध्यायंचविवर्जयेत् ॥ ३७ ॥ ब्राह्मणानलगोसुर्याभ्योन्नमहेतकदाचन ॥ उदङ्मुखोदिवारात्रावुत्सर्गदक्षिणासुवः
 ॥ ३८ ॥ आबाधासुयथाकमंकुर्यान्मूत्रपुरीषयोः ॥ दुष्कृतंनगुरोर्ब्रह्माङ्गुलैचैनंप्रसादयेत् ॥ ३९ ॥ परीवातंनशृणुयादन्येषामपि कुर्वताम् ॥ पन्थादे
 योब्राह्मणानांज्ञोदुःखानुरस्यच ॥ ४० ॥ विद्याधिकस्यगुर्विण्याभारात्तस्ययवीयसः ॥ मूकान्धबधिराणांचमत्तस्योन्यमतकस्यच ॥ ४१ ॥ युश्रल्या
 कृतवैरस्यबालस्यपतितस्यच ॥ देवाल्यंचैत्यतरंतथैवचचतुष्यथम् ॥ ४२ ॥ विद्याधिकंरुचैवबुधःकुर्यात्प्रदक्षिणम् ॥ उपानद्रन्नमाल्यादिधृतमन्ये
 नधारयेत् ॥ ४३ ॥ उपवीतमलंकारंकरकंचैववर्जयेत् ॥ प्रशास्तानिचकर्माणि कुर्वाणदीर्घजीविनः ॥ ४४ ॥ चतुर्दश्यांथाष्टम्यांपञ्चदश्यांचपर्वसु ॥
 तैलाभ्यङ्गंतथाभोग्योषितश्चविवर्जयेत् ॥ ४५ ॥ नक्षिपपादजङ्घाश्लिस्तिष्ठेकदाचन ॥ नचापिपिबिषिपेपादौपादपदेनकमेत् ॥ ४६ ॥ मर्मापघातमा
 क्रोशंपैतुन्यंचविवर्जयेत् ॥ दम्भाभिमानतैश्पयानिनकुर्वीतविचक्षणः ॥ ४७ ॥ मूर्खोन्मत्तव्यसनिनोरूपायान्मायिनस्तथा ॥ न्यूनाङ्गंश्चाधिकान्
 श्वनोपहासेनदूषयेत् ॥ परस्यदण्डनोद्यच्छेच्छिक्षार्थपुत्रशिशुयोः ॥ ४८ ॥ तद्वन्नोपविशेत्प्राज्ञःपादेनाक्रम्यचासनम् ॥ संयावंकृत्संभ्रांसनात्मार्थमुपसा
 धयेत् ॥ ४९ ॥ सायंप्रातश्चभोक्तव्यंकृत्वाचातिथिपूजनम् ॥ उदङ्मुखःप्राङ्मुखोवावाग्यतोदन्तधावनम् ॥ ५० ॥ कुर्वीतसततवत्सवर्जयेद्दृज्यवीरुधः ॥

नोद्विष्टराः स्वपञ्जातुनचप्रत्यविष्टरानरः ॥ ५१ ॥ शिरस्यगस्त्यमास्थायशयीताथपुरन्दरम् ॥ नतुगन्धवतीष्वप्सुस्नायीततथानिशि ॥ ५२ ॥
 उपरागेपरस्नानमृतोदिनमुदाहृतम् ॥ अपमृज्यान्नचास्नातोगात्राण्यम्बरपाणिभिः ॥ ५३ ॥ नचापिघ्नयेत्केशान्वासीनचघ्नयेत् ॥ नानुलेपनमा
 दद्याद्दस्नातः कर्हिचिद्बुधः ॥ ५४ ॥ नचापिरक्तवासाः स्याच्चित्रासितधरोऽपिवा ॥ नचकुर्याद्द्विपर्यासंवासोनापिघ्नणे ॥ ५५ ॥ वर्ज्यचविदशं
 वस्त्रमत्यन्तोपहतंचयत् ॥ केशकीटावपन्नंचक्षुण्णंश्चभिरवेक्षितम् ॥ ५६ ॥ अवलीढावपन्नचसारोद्धरणदूषितम् ॥ पृष्ठमांसवृथामांसवर्ज्यमांसंचपु
 त्रक ॥ ५७ ॥ नभक्षयीतसततंप्रत्यक्षलवणानिच ॥ वर्ज्यचिरोषितंपुत्रभक्तपशुषितंचयत् ॥ ५८ ॥ पिष्टशकेशुपयसां विकारानृपनन्दन ॥ तथामांस
 विकाराश्चेतवर्ज्याश्चिरोषिताः ॥ ५९ ॥ उदयास्तमनेभानोः शयनंचविवर्जयेत् ॥ नास्नातो नैवसिद्योनेंचैवान्यमनारः ॥ ६० ॥ नचैवशयने
 नोव्यसुपविद्योनेशब्दवत् ॥ नचैकवस्त्रो नवदन्त्रेक्षतामप्रदायच ॥ ६१ ॥ सुंजीतपुरुषः स्नातः सायंप्रातरर्थथाविधि ॥ परदारानगन्तव्याः पुरुषेणवि
 पश्चिता ॥ ६२ ॥ इष्टापुत्राद्युषांहन्त्रीपरदारगतिर्नृणाम् ॥ नहीदृशमनायुष्यलोकेकैकिंचनविद्यते ॥ ६३ ॥ यादृशंपुरुषस्येहपरदारभिमर्शनम् ॥
 देवार्चनान्निकार्योषितथाशुर्वभिवादनम् ॥ ६४ ॥ कुर्वीतसम्यगाचम्यतद्दन्नमुजिक्रियाम् ॥ अपेनाभिरगन्धाभिरद्भिश्च्छाभिरादरात् ॥ ६५ ॥
 आचामेत्पुत्रपुण्याभिः प्राङ्मुखोवाप्युदङ्मुखः ॥ अन्तर्जलादावसथाद्दल्मीकान्मूषिकस्थलात् ॥ ६६ ॥ कृतशौचावशिष्टाञ्चवर्जयेत्पंचवैभृदः ॥
 प्रक्षाल्यहस्तौपादौचसमभ्युदयसमाहितः ॥ ६७ ॥ अन्तर्जानुस्तथाचामेत्रिंशत्तुर्वपिबिंदपः ॥ परिसृज्यद्भिद्रास्यान्तंस्नानिसूधानमेवच ॥ ६८ ॥
 सम्यगाचम्यतोयेनक्रियांकुर्वीतवैशुचिः ॥ देवतानामृषीणांचापितृणांचैवयत्नतः ॥ ६९ ॥ समाहितमनाभूत्वाकुर्वीतसतनरः ॥ शुत्त्वानिष्ठीव्यवा
 सश्चपरिधायचमेद्बुधः ॥ ७० ॥ शुतुद्रलीढेवान्तेचतथानिष्ठीवनादिषु ॥ कुर्यादाचमनस्पर्शगोपृष्ठस्यार्कदर्शनम् ॥ ७१ ॥ कुर्वीतालम्बनंचापिदक्षि
 णत्रयवणस्यवै ॥ यथाविभवतोहेतन्पूर्वाभावेतः परम् ॥ ७२ ॥ अविद्यमानेपूर्वोक्तेउत्तरप्रातिरिष्यते ॥ नकुर्वीदन्तसंघर्षनात्मनोर्देहाडनम् ॥ ७३ ॥
 स्वप्नाध्यापनभोज्यानिस्वाध्यायंचविवर्जयेत् ॥ सन्ध्यायामैथुनंचापिथप्रस्थानमेवच ॥ ७४ ॥ पूर्वाह्णैतदेवानांमनुष्याणांचमध्यमे ॥ भक्त्या
 तथापराल्लेचकुर्वीतपितृपूजनम् ॥ ७५ ॥ शिरःस्नातश्चकुर्वीतदेवैष्यमथापिवा ॥ प्राङ्मुखोदङ्मुखोवापिशमशुर्कर्मचकारयेत् ॥ ७६ ॥ व्यङ्गवि
 वर्जयेत्कन्यामकुलांचापिरेणिगीम् ॥ विद्वतांपिंगलांचैववाचालांसर्वदूषिताम् ॥ ७७ ॥ अव्यंगांगीसौम्यनाम्नीसर्वलक्षणलक्षिताम् ॥ तादृशीसुद्धे
 त्कन्यांश्रेयः कामो नरः सदा ॥ ७८ ॥ उद्गहेत्पितृमात्रोश्चसप्तमीपंचमीतथा ॥ रक्षेद्वारंस्त्यजेदीर्षादिवाचस्वप्नैथुने ॥ ७९ ॥ परोपतापकर्मजन्तु

पीडांचवर्जयेत् ॥ लक्ष्याःसर्ववर्णानांज्यारत्रिचतुष्टयम् ॥ ८० ॥ स्त्रीजन्यपरिहारार्थंपचमीमपिवर्जयेत् ॥ ततःषष्ठ्यांत्रजेद्राज्यांश्रेष्ठयुग्माः
सुपुत्रक ॥ ८१ ॥ पर्वाणिवर्जयेन्नित्यमृत्कालेपियोषितः ॥ तस्मान्नित्यंनरोगच्छेष्ठयुग्मासुपुत्रक ॥ ८२ ॥ युग्मासुपुत्राजायन्तेस्त्रियोऽयुग्मासुरा
त्रिषु ॥ तस्माद्युग्मासुपुत्रार्थंशिशेत्सदानरः ॥ ८३ ॥ विद्यार्माणोऽह्निपूर्वाख्येसंध्याकालेचषण्ढकाः ॥ क्षुरकर्मणिवान्तेचस्त्रीसंभोगेचपुत्रक ॥ ८४ ॥
क्षायितंचैलवान्प्राज्ञःकटभूमिमुपेत्यच ॥ देवदेद्विजातीनांसुसम्यग्महात्मनाम् ॥ ८५ ॥ गुरोःपतिव्रतानंचतथायज्वितपस्विनाम् ॥ परीवादनंकु
र्वीतपरिहासंचपुत्रक ॥ ८६ ॥ कुर्वतामविनीतानांश्रोतव्यकथंचन ॥ देवपित्र्यातिथेयाश्चक्रियाःकुर्वीतवैबुधः ॥ ८७ ॥ स्वाध्यायंचापिकुर्वीत
यथाशरत्पाह्लातंद्रितः ॥ नोऽष्टशय्यासनयोन्नापकृष्टश्याचरुहेत् ॥ ८८ ॥ नचामङ्गल्यवेषःस्यान्नचामङ्गल्यवाग्भवेत् ॥ धवलाम्बरसंवीतः
सितपुष्पविभूषितः ॥ ८९ ॥ नोद्धतोन्मत्तमृष्टैश्चनाविनितैश्चपण्डितः ॥ गच्छन्मैत्रीनचरौर्लौनचचौर्याद्विदूषितैः ॥ ९० ॥ नचातिव्ययशीलैश्च
नलुब्धैर्नापिर्वैरिभिः ॥ नाहृतकैस्तथाङ्कुरैःसहासितकदांचन ॥ नबन्धकीर्भिनन्यूनैर्बन्धकीपतिभिस्तथा ॥ ९१ ॥ सार्द्धनबलिभिःकुर्यान्नचन्यूनै
र्ननिन्दितैः ॥ नसर्वशङ्किभिर्नित्यनचदेवपरैरैः ॥ ९२ ॥ कुर्वीतसाधुभिर्मैत्रीसदाचारवलम्बिभिः ॥ प्राज्ञैरपिष्ठुनैःशक्तैःकर्मण्युद्योगभागिभिः ॥
॥ ९३ ॥ वैद्विद्याव्रतह्यतैःसहासितसदाबुधः ॥ सुहृदीक्षितभूपालह्यतकश्चुरैःसह ॥ ऋत्विगादीन्षडर्थाहानचयेच्चगृहागतात् ॥ ९४ ॥ यथा
विभवतःपुत्रद्विजान्सवस्सरोषितात् ॥ अर्चयेन्मधुपर्केणयथाकालमतन्द्रितः ॥ ९५ ॥ तिष्ठेच्चशासनेतेषांश्रेयस्कामोद्विजोत्तमः ॥ नचतान्विवदे
द्धीमानांकुष्टश्चापितैःसदा ॥ ९६ ॥ सम्यग्गृहार्चनंकृत्वायथास्थानमनुकृमात् ॥ संपूजयेत्ततोवह्निद्व्याञ्चैवाहुतीःकृमात् ॥ ९७ ॥ प्रथमंब्रह्मणे
दद्यात्प्रजानांपतयेत्ततः ॥ तृतीयांचैवगुह्येभ्यःकश्यपायतथापराम् ॥ ९८ ॥ ततोऽनुसतयेदच्चाद्व्याहृहर्बलिततः ॥ पूर्वव्यातोमयायस्तोनित्यक
र्मक्रियाविधिः ॥ ९९ ॥ वैश्वदेवंततःकुर्याद्ब्रह्मस्तत्रमेशृणु ॥ यथास्थानविभागंदेवाहुदिविदुद्विश्यवैवृथक् ॥ १०० ॥ पर्जन्याद्भयोधरित्र्यैवदद्या
च्चमणिकेत्रयम् ॥ ततोऽधुर्विधातुश्चदद्याद्द्वारैर्गृहस्यतु ॥ वायवेचप्रतिदिशंदिग्भ्यःप्राच्यादितःकृमात् ॥ १०१ ॥ ब्रह्मणेचान्तरिक्षायसुयायचयथा
क्रमम् ॥ विश्वेभ्यश्चैवदेभ्योविश्वभूतेभ्यएवच ॥ १०२ ॥ उषसेभूतपतयेदद्याच्चोत्तरतस्ततः ॥ स्वधानमइतित्युक्त्वापितृभ्यश्चापिदक्षिणे ॥ १०३ ॥
कृत्वापस्यंवायव्यांश्वैरुत्तरेत्तंभाजनात् ॥ अत्रावशेषमिच्छन्चैतोयंदद्याद्यथाविधि ॥ १०४ ॥ ततोऽन्नान्प्रसमुद्धृत्यहन्तकारोपकल्पनम् ॥
यथाविधियथान्यायब्राह्मणायोपादेयत् ॥ १०५ ॥ कुर्यात्कर्माणितीर्थेनस्वेनस्वेनयथाविधि ॥ देवादीनांतथाकुर्याद्ब्रह्मिणाचमनक्रियाम् ॥ १०६ ॥

अंगुष्ठोत्तरोरेखापणेयादक्षिणस्यतु ॥ एतद्ब्रह्मभित्तिव्यातंतीर्थमाचमनायवै ॥ १०७ ॥ तर्जन्यगुह्योरन्तःपत्रतीर्थमुदाहृतम् ॥ पितृणां
 तेनतोयादिदद्यान्नान्दीसुखादते ॥ १०८ ॥ अंगुल्यग्रेतथाद्वैतेनद्विव्यक्रियाविधिः ॥ तीर्थकनिष्ठिकासूलेकायंतेनप्रजापतेः ॥ १०९ ॥ एव
 मेभिःसदातीर्थैर्देवानांपितृभिःसह ॥ सदाकार्याणिकुर्वीतानन्यतीर्थेनकर्हिचित् ॥ ११० ॥ ब्राह्मणचमनंशस्तंपितृव्यंप्रेषणसर्वदा ॥ देवतीर्थेनदे
 वानांप्राजापत्यंनिजेनच ॥ १११ ॥ नान्दीमुखानांकुर्वीतप्राज्ञःपिण्डोदकक्रियाम् ॥ प्राजापत्येनतीर्थेनच्चर्चितप्रजापतेः ॥ ११२ ॥ युगपज्ज
 लमंत्रिचबिभृयान्नविचक्षणः ॥ गुरुदेवान्प्रतितथानचपादौप्रसारयेत् ॥ ११३ ॥ नाक्षीतयन्तीगांजलनाञ्जलिनापिबेत् ॥ शौचकालेषुसर्वेषुगु
 रुष्वल्पेषुवापुनः ॥ ११४ ॥ नविलम्बेशौचाथनमुखेनानलधमेत् ॥ तत्रपुत्रनवस्तव्यत्रनास्तिचतुष्टयम् ॥ ११५ ॥ ऋणप्रदातावैद्यश्चश्रेत्रि
 यःसजलानदी ॥ जितामित्रोनृणोयत्रबलवान्धमेतत्परः ॥ ११६ ॥ तत्रनित्यंवेत्प्राज्ञःकुतःकुतपतःसुखम् ॥ यत्रापृथ्व्योनृपतिर्यत्रसस्यवतीमही ॥
 ॥ ११७ ॥ पौरासुसंयतायत्रसतंतंन्यायवर्तिनः ॥ यत्रामत्सरिणोलोकास्तत्रवासःसुखोदयः ॥ ११८ ॥ यस्मिन्कृषीवलराष्ट्रेप्रायशोनातिभोगिनः ॥
 यत्रौषधान्यशेषाणिवसेत्रत्रिविचक्षणः ॥ ११९ ॥ तत्रपुत्रनवस्तव्यत्रैत्रात्रितयंसदा ॥ जिगीषुःपूर्वैर्वैश्वजनश्चजनश्चसततोत्सवः ॥ १२० ॥ वसेन्नित्यंसु
 शीलेषुसहवासिषुपण्डितः ॥ इत्येतत्कथितंपुत्रमयातिहितकाम्यया ॥ १२१ ॥ इति श्रीमार्कण्डेयमहापुराणेऽल्लकार्कशुशासनेनसदाचारवर्णनंनाम
 एकत्रिंशोऽध्यायः ॥ ३१ ॥ मदालसोवाच ॥ अतःपरंशृणुष्वत्वंवर्ज्यावर्ज्यप्रतिक्रियाम् ॥ भोज्यमन्नंपर्युषितंस्नेहाक्तंचिरसंभृतम् ॥ १ ॥
 अस्नेहाश्चापिगोधूमयवगोरसविक्रियाः ॥ शशकःकच्छपोगोधाश्वावित्खल्लोऽथपुत्रक ॥ २ ॥ भक्ष्याह्वेतेथावज्यौश्रामशूकरकुडौ ॥ पितृद्वादिशे
 षश्चत्राद्धेब्राह्मणकाम्यया ॥ ३ ॥ प्रोक्षितंचौषधार्थचस्वादनमांसंनन्दुष्यति ॥ शङ्खाश्मस्वर्णहृद्याणांरञ्जनामथवाससाम् ॥ ४ ॥ शाकमूलफलानां
 चतथाविदलचर्मणाम् ॥ मणिवज्रप्रवालानांथासुक्ताफलस्यच ॥ ५ ॥ गात्राणांचमुष्याणामम्बुनाशौचमिष्यते ॥ पात्राणांचमसानांचवारि
 णाशुद्धिरिष्यते ॥ ६ ॥ ताम्रायःकांस्यैर्यानांत्रुषुषःसीसकस्यच ॥ शौचंयथार्थकर्तव्यंक्षाराम्लोदकवारिणा ॥ ७ ॥ तथायसानांतोयेनप्रावणःसर्व
 षेणेनच ॥ सस्नेहानांचभाण्डानांशुद्धिरुष्णेनवारिणा ॥ ८ ॥ शूर्पधान्याजिनानांचमुशशूलोलूखलस्यच ॥ संहतानांचवह्मणांप्रोक्षणात्संचयस्यच ॥
 ॥ ९ ॥ वल्कलानामशेषाणामम्बुमृच्छौचमिष्यते ॥ तृणकाष्ठौषधीनांचप्रोक्षणाच्छुद्धिरिष्यते ॥ १० ॥ आविकानांसमस्तानांकिशानांचापिमेध्य
 ता ॥ सिद्धार्थकानांकल्केनतिलकल्केनवापुनः ॥ ११ ॥ साम्बुनातातभवतिउपघातवतांसदा ॥ तथाकार्पासिकानांचविशुद्धिर्जलभस्मना ॥ १२ ॥

नागदन्तास्थिशृङ्गाणां तक्षणाच्छुद्धिरिष्यते ॥ पुनःपाकेनभाण्डानां पार्थिवानां च मेध्यता ॥ १३ ॥ शुचिर्भक्षंकारुहस्तैः पण्यं यत्र प्रसारितम् ॥ योषि
 न्मुखं बालमुखमात्मवृद्धमुखं तथा ॥ १४ ॥ रथ्यागतमविज्ञातं दासवर्गादिनाहृतम् ॥ वाकप्रशंसाचिरातीतमनेकान्तरितलघु ॥ १५ ॥ अतिप्रभृतं बालं
 च वृद्धत्वरुचिचष्टितम् ॥ कर्मनात्नाङ्गारशालाश्चस्तनन्धयसुताः स्त्रियः ॥ १६ ॥ अभयस्य च तथा वाचःसवनस्योऽनन्धबुद्ध्याः ॥ भूमिर्विशुद्ध्यन्ते काला
 दाहमार्जनगोक्रमैः ॥ १७ ॥ लेपादुल्लेखनात्सेकाद्देश्मसमार्जनाचिनात् ॥ केशकीटावपत्रेभ्यो ग्रातेमक्षिकान्विते ॥ १८ ॥ मृदंजुभस्मनातातप्रोक्षित
 व्यविशुद्धये ॥ औदुम्बराणाम्भलेन शारेण त्रपुसीसयोः ॥ १९ ॥ भस्मान्मुभिश्चकार्यानां गुच्छिः प्रुवाद्रवस्य च ॥ अमेध्यात्तस्य मृतो र्यैर्गन्धापरहणे
 न च ॥ २० ॥ अन्येषां चैव तद्भवैर्वर्णगन्धापरहृतः ॥ चांडालैरन्त्यैश्वैव म्लेच्छैरसृश्यजातिभिः ॥ २१ ॥ स्पृष्टप्रक्षालितान्यमनहसर्वकर्मणि ॥
 द्रोणादधस्तुयद्धान्यं तस्यार्यं विधिरुच्यते ॥ २२ ॥ द्रोणादृच्छतुयद्धान्यं प्रोक्षणादेव गुद्ध्यति ॥ रथ्यासु पतितान्यं हृद्ययत्नेन वदेयत् ॥ २३ ॥ उद्धृत्य
 मृद्वैज्ञादद्याच्छस्मीर्नश्यति चान्यथा ॥ शुचिगोत्तमितकृतो र्यं प्रकृतिस्त्वं महीगतम् ॥ २४ ॥ तथा मांसं च चंडालक्रव्यादादिनिपातितम् ॥ रथ्यागतं च
 लादितातवात्तच्छुचिस्मृतम् ॥ २५ ॥ गजोऽग्निरश्वो गश्वायारश्मयः पवनो मही ॥ विषुषो मक्षिकाद्याश्च दुष्टसङ्गाददोषिणः ॥ २६ ॥ अजाश्वीमुख
 तो मध्येनो गोर्वसस्य चाननम् ॥ मातुः प्रस्रवणं मेधं शकुनिः फलपातने ॥ २७ ॥ आसनं शयनं यानं नवः पथिवृणानि च ॥ सोमस्य यानुपवनेः शुद्ध्यन्ते
 तानि पण्यवत् ॥ २८ ॥ रथ्याप्रसर्पणे श्लाने क्षुत्पानान्नकर्मसु ॥ आचामेतथान्यान्यायं वासो विपरिधाय च ॥ २९ ॥ स्पृष्टानामप्यसंस्पृश्यैर्विस्थ्या कर्ममांभ
 साम् ॥ पक्षहरिचानां च मेध्यता वायुसंगमात् ॥ ३० ॥ प्रभृतो पहता दद्यात्प्रुद्धृत्य संयजेत् ॥ शेषस्य प्रोक्षणं कुर्यादाचम्याद्भिस्तथा मृदा ॥ ३१ ॥ उप
 वासस्त्रिारत्रदुष्टभक्ष्याशिनो भवेत् ॥ अज्ञाते ज्ञानपूर्वतु तद्दोषो परमनेतु ॥ ३२ ॥ उदक्याश्च शृगालादीनि दूतिका न्यावसायिनः ॥ स्पृष्ट्वा स्नायति शौचार्थं
 तथैव मृतहारिणः ॥ ३३ ॥ नारस्पृष्ट्वा स्थिससंक्षेप्ता तच्छुद्ध्यति मानवः ॥ आचम्यैव तु निःसंक्षेपमाह्वयवा ॥ ३४ ॥ नलं वयेत्तथा स्वस्तीवनेन्द्र
 तनानि च ॥ नोद्धानादीं विकालेषु प्राज्ञस्तिष्ठेत्कदाचन ॥ ३५ ॥ न चालपेज्जनद्विष्टा वीरहीनां तथा स्त्रियम् ॥ गृहदुच्छिद्यविण्मूत्रपादान्भांसि क्षिपेद्बहिः ॥
 ॥ ३६ ॥ पंचपिण्डानुद्धृत्य न स्नायात्परवारिणा ॥ स्नायति देवस्वातेषु गार्हाद्रसिस्तु च ॥ ३७ ॥ देवतापितृसच्छास्त्रयज्ञमन्त्रादिनिन्दकैः ॥ कृत्वा तु
 स्पर्शनालापञ्चयेताकं वलोकनात् ॥ ३८ ॥ अवलोक्य तथोदक्यामन्त्यजं पतितं शवम् ॥ विधमिस्मृतिकाषाढविष्वान्त्यावसायिनः ॥ ३९ ॥ मृतनिर्वा
 तकोश्वैव परदारताश्रये ॥ एतदेव हि कर्तव्यं प्राज्ञैः शोधनमात्मनः ॥ ४० ॥ अभोज्यस्मृतिकाषाढमाजाराधुशुकुट्टात् ॥ पतिता विद्मचण्डालमृतहारश्च

धर्मवित् ॥ ४१ ॥ संस्पृश्यद्ध्येतस्नानादुदययाग्रामसूकरौ ॥ तद्भक्षसूतिकाशौचदूषितौपुरुषावपि ॥ ४२ ॥ (अतः परं शृणुष्वत्वं स्त्रीधर्मान्ननु विस्तरात् ॥
 उदुंबरेवेसन्नित्यं भवानीसर्वदेवता ॥ ४३ ॥ ततः सा प्रत्यहं पूज्या गन्धपुष्पपाक्षतादिभिः ॥ अशून्या देहलीकार्या प्रातः काले विशेषतः ॥ ४४ ॥ यस्य शून्याम
 नेसा तु शून्यं तस्य कुलं भवेत् ॥ पादस्य स्पर्शनं तत्र असं पूज्यं च लंघनम् ॥ कुर्वन्नरकमाप्नोति तस्मात्तत्परिवर्जयेत् ॥ ४५ ॥ प्रातः काले स्त्रिया कार्या योगेभयेना
 नुलेपनम् ॥ प्रत्यहं सदनं तस्मान्नैव दुःखानि पश्यति ॥ ४६ ॥ स्पृशंति रश्मयो यस्य ग्रहं समाजर्जनादृते ॥ भवन्ति विमुखास्तस्य पितरो देवमातरः ॥ ४७ ॥
 निशायाः पश्चिमे यामेघान्यसंस्करणदिक्कम् ॥ कुरुते या तु मोहेन वंध्या जन्मनि जन्मनि ॥ ४८ ॥ सन्ध्या काले तु सभ्राप्ते मार्जनं न करोति या ॥ भर्तृही
 ना भवेत्सा तु निःस्वाजन्मनि जन्मनि ॥ ४९ ॥ अकृतस्वस्ति कां या तु कामलितां च मेदिनीम् ॥ तस्याः स्त्रिया विनश्यन्ति वित्तमायुर्थशस्तथा ॥ ५० ॥
 मार्जनी चुल्लिका षीवहृषदशोपलं तथा ॥ नाकमेदं ध्रिणा जातु पुत्रदारधनक्षयात् ॥ ५१ ॥ उलूखं च मुसलं तथा चैव तु वर्षणम् ॥ पदाक्रमणात्पापीया न्नान्नो
 त्येवोत्तमांगतिम् ॥ ५२ ॥ भिन्नान्नं योगपट्टं तैव मृगचर्म च ॥ कृष्णा विकं तथा तातवर्जयेत्युत्र वान्यही ॥ ५३ ॥ दक्षिणाभिमुखो यस्तु विद्विक्संमुख
 एव च ॥ केशान्संस्फुरते मर्त्या धनं शं च विन्दति ॥ ५४ ॥ अनूढस्तु न कुर्वीत सुक्त्वा दन्तविशोधनम् ॥ पादुकारो हणं चैव तिलैश्चापि सतर्पणम् ॥ ५५ ॥
 नजीवत्पितृकः कुर्यादर्थकक्षोत्तरीयकम् ॥ दशश्राद्धं न कुर्वीत दर्शस्नानं कथं च ॥ ५६ ॥ पादुकारो हणं चैव योगपट्टकमेव च ॥ नजीवत्पितृकः कुर्याद्द्वया
 श्राद्धं तथैव च ॥ ५७ ॥ दीपमांडमयी च्छाया विभीतक कुण्डजा ॥ वर्जनीया सदा पुत्रयदि जीवितुमिच्छसि ॥ ५८ ॥ अथो वस्त्रेण यो वां कुंरुते शिरसि द्विज ॥
 स्थालेन चर्मशूर्पाभ्यां सुकृतं तस्य नश्यति ॥ ५९ ॥) ॥ अलर्क उवाच ॥ ॥ भवत्या कीर्तिता भोज्या यश्चेत्सूतिकादयः ॥ अमीषां श्रोतुमिच्छामि तत्त्वतो
 लक्षणानिह ॥ ६० ॥ ॥ मदालसो वाच ॥ ॥ ब्राह्मणी ब्राह्मणस्येह यावरो यत्नमागता ॥ तावुभौ सूतिकाद्युक्तौ तयो र्ब्रं विगर्हितम् ॥ ६१ ॥ न जुहो
 त्युचिते कालेनाश्राति न ददाति च ॥ पितृदेवार्चनाद्दीनः षंडः स परिगीयते ॥ ६२ ॥ द्भार्थे जते यश्च तपस्तथा ॥ न परार्थमिहेत्युक्तः समाजो
 रः स्मृतो बुधैः ॥ ६३ ॥ विभवे सति नैवात्ति न ददाति जुहोति च ॥ तमाहुराखुतस्यान्नमुक्त्वा कृच्छ्रेण जुह्वयति ॥ ६४ ॥ सभागतानां मर्त्यानां पक्षपातं समा
 श्रयेत् ॥ तमाहुः कुण्डं देवास्तस्याप्यन्नं विगर्हितम् ॥ ६५ ॥ स्वधर्मयः समुच्छिद्य परधर्मसमाश्रयेत् ॥ अनापदि स विद्वद्धिः पतितः परि कीर्तितः ॥ ६६ ॥
 देवत्यागी शिरुत्पागी शिरुपत्युज्जकस्तथा ॥ गोब्राह्मणस्त्रीवधदृष्टपविद्धः प्रचक्षते ॥ येषां कुलेन वेदो र्स्ति न शास्त्रं नैव च व्रतम् ॥ ६७ ॥ तेन प्राः कीर्तिताः सद्भि

१ इतो 'उलूखं च' इत्यतः प्राक् एकस्मिन्नेव जर्णिपुस्तके पद्यात्युपलभ्यन्ते ।

स्तेषामन्नविगर्हितम् ॥६८॥ आशाकतुस्त्वदातचदतुश्चप्रतिषेधकः ॥ शरणागतयस्यजतिस्वाचालोनारधमः ॥६९॥ योर्बाधवैः परित्यक्तः साधुभि
 ब्राह्मणैरपि ॥ कुंडारीयश्चतस्यान्नमुक्त्वाचांद्रायणं चरेत् ॥ ७० ॥ योनित्यकर्मणोहानिकुर्यान्नमित्तिकस्यच ॥ भुक्त्वात्रतस्यशुद्धयेचत्रित्रात्रोपोषि
 तोनरः ॥ ७१ ॥ यस्यचातुर्दिनंहानिर्गृहनिनित्यस्यकर्मणः ॥ यश्चब्राह्मणसन्त्यक्तः क्लिषीसनराधमः ॥ ७२ ॥ नित्यस्यकर्मणोहानिनिकुर्वीतक
 दाचन ॥ तस्यत्वकरणेबन्धःकेवलमृतजन्मसु ॥ ७३ ॥ दशाहंब्राह्मणस्तिष्ठेद्दानहेमादिवर्जितः ॥ क्षत्रियोद्वादशाहंचवैश्वयोमासाद्धमेवच ॥ ७४ ॥
 शूद्रस्तुमासमासीतनित्यकर्मविवर्जितः ॥ रोगग्रहादिविधिनानित्यकर्मविधियुतः ॥ ७५ ॥ पादकृच्छ्रंतःकृत्वागादंचाद्धिमामुयात् ॥ ततःपरं
 निजकर्मकुर्युःसर्वेयथोदितम् ॥ ७६ ॥ प्रेतायसलिलेदेवंहिंसात्रैकैः ॥ प्रथमेऽद्वितृतीयेवासप्तमेनमेतथा ॥ ७७ ॥ भस्मास्थिचयनकार्यंच
 तुर्थेगोत्रिकेदिने ॥ ऊर्ध्वसंचयनात्तेषामङ्गस्पर्शोविधीयते॥७८॥ सोदैकस्तुक्रियाःसर्वाःकार्याःसंचयनात्परम् ॥ स्पर्शएवसपिण्डानामृताहानितथोभ
 योः ॥७९ ॥ वृक्षाहिगोदंष्ट्रिशस्त्रतोयोद्धवनवाहिसु ॥ विषप्रपातादिमृतेप्रायोनशक्योरपि॥८०॥बालदेशान्तरस्थेचतथाप्रव्रजितेमृते ॥ सद्यःशौचमथा
 न्यैश्चव्यहमुक्तमशौचकम् ॥८१॥ नैवोर्ध्वदैहिककार्यनचकार्योदैकक्रिया॥गर्भस्रावितदेवोक्तपूर्णकालेनशुध्यति ॥८२॥ ब्राह्मणानामहोरात्रंक्षत्रियाणां
 दिनत्रयम् ॥ षड्भ्रमपिवैश्वानांशूद्राणांद्वादशाह्निकम् ॥८३॥ सपिण्डानांसपिण्डेषुथावत्सोदैकेषुच ॥८५॥ जातेपुत्रेपितुःस्नानंसचैल्लुविधीयते॥मृतेहि
 नैःक्रिया ॥८४॥ एषएवविधिर्दृष्टोजन्मन्यपिहिमुतके ॥ सपिण्डानांसपिण्डेषुथावत्सोदैकेषुच ॥८५॥ जातेपुत्रेपितुःस्नानंसचैल्लुविधीयते॥मृतेहि
 सर्वबधूनामित्याहभगवान्मृगुः॥८६॥तत्रापियदिचान्यस्मिन्न्रतेजायेतचारः ॥ तत्रापिशुद्धिरुद्दिष्टापूर्वजन्मवतोदिनेः ॥८७॥ दशद्वादशमासाद्धमा
 ससंख्येर्दिनेतैः ॥ स्वाःस्वाःकर्माक्रियाःकुर्युःसर्वेवर्णायथाविधि ॥ ८८ ॥ प्रेतमुद्दिश्यकर्तव्यमेकोद्दिष्टतःपरम् ॥ सपिण्डिकरणंचैवकार्यमावत्सरात्रैः
 ॥८९॥ ततःपितृत्वमापेदशपूर्णादिभिस्त्रिभिः॥प्राणयंस्तस्यकर्तव्यथाश्रुतिनिदर्शनम् ॥९०॥ दानानिचैवदेयानिब्राह्मणेभ्योमनीषिभिः ॥यद्यद्विष्ट
 तंमलेकेयञ्चादयित्गृहे ॥ तच्छुणवतेदेयतदेवाक्षयमिच्छता ॥९१॥ प्रेतंप्रेतंसमुद्दिश्यमृमिधेन्वादिक्स्वकम् ॥ दद्याद्वेनास्यसंप्रीताःपितरःसंतिपु
 त्रक ॥९२॥ पूर्णैस्तुदिवसैःसृष्ट्वांसलिलंवाहनायुधम् ॥ प्रतोद्दण्डौचतथासम्यग्वर्णाःकृतक्रियाः ॥ ९३ ॥ स्ववर्णमनिर्दिष्टमुपादानंतथाक्रियाः ॥
 कुर्युःसमस्ताःशुचयःपरत्रेहचभृतिदाः ॥ ९४ ॥ अध्येतव्यात्रयीनित्यंभवितव्यंविपश्चिता ॥ धर्मतोषनमाहार्ययष्ट्वंचापियत्नतः ॥ ९५ ॥ यज्ञा
 पिकुर्वतोनात्माशुगुप्सामेतिपुत्रक ॥ तत्कर्तव्यमशंकेनयन्नगोप्यंमहाजने ॥ एवमाचरतोवत्सपुत्रस्यगृहसतः ॥ ९६ ॥ धर्मार्थकामसंप्राप्त्यापरत्रेहच

शोभनम् ॥ ९७ ॥ इति श्रीमार्कण्डेय महापुराणेऽलकाशुशासने धर्मार्थनिरूपणं नाम त्रिंशोऽध्यायः ॥ ३२ ॥ जड उवाच ॥ स एव मनुशिष्टः स
 न्मात्रं प्राप्य यौवनम् ॥ ऋतुध्वजसुतश्चक्रैः स्यग्दारपरिश्रमम् ॥ १ ॥ पुत्रांश्चोत्पादयामास यैश्चाप्ययजद्विभुः ॥ पितृश्वसर्वकालेषु च काराज्ञा
 पालनम् ॥ २ ॥ ततः कालेन महता संप्राप्य चरमं वयः ॥ चक्रैर्भिः षेकंपुत्रस्य तस्य राज्ये ऋतुध्वजः ॥ ३ ॥ भार्यया सह भार्याभ्यां यियासुस्तपसे वनम् ॥
 अवतीर्णो महारक्षो महाभोगो महीपतिः ॥ ४ ॥ मदालसा च तनयं प्राहेदं पश्चिमं वचः ॥ कामोपभोगसं सर्गप्राणायसुतस्य वै ॥ ५ ॥ मदालसो वाच ॥ ॥
 यदादुःखमसद्यंतो प्रियबन्धुवियोगजम् ॥ शत्रुबाधोद्भवं वापि चित्तनाशात्मसंभवम् ॥ ६ ॥ भवेत्तर्कुर्वतो राज्यं हृद्यमर्वावलिम्बनः ॥ दुःखाय तनभूतो
 हिममत्वालम्बनो गृही ॥ ७ ॥ तदास्मात्पुत्रनिष्कृश्य मद्दत्तांशुलीयकात् ॥ वाच्यं तेशासनं पट्टे मूहमाक्षरनिवेशितम् ॥ ८ ॥ जड उवाच ॥ ॥
 इत्युक्त्वा प्रददौ तस्मै सौवर्णसांशुलीयकम् ॥ आशिषश्चापियायोग्याः पुरुषस्य गृहे सतः ॥ ९ ॥ ततः कुवलाश्वोऽसौ साचदेवी मदालसा ॥ पुत्राय
 दत्त्वा तद्वाज्यं तपसे काननगतौ ॥ १० ॥ इति श्रीमार्कण्डेय महापुराणे मदालसोपाख्याना नाम त्रयंशोऽध्यायः ॥ ३३ ॥ जड उवाच ॥
 सोऽप्यलकोऽथान्यायं पुत्रवन्मुदिताः प्रजाः ॥ पालयामास धर्ममास्वेत्वेकर्मण्यवस्थिताः ॥ १ ॥ दुष्टेषु दुंशिशेषेषु सस्यवचपरिपालनम् ॥ कुर्वन्परा
 मुदलेभे इयाजचमहामखैः ॥ २ ॥ अजायंत सुताश्चास्य महाबलपराक्रमाः ॥ धर्मात्मनो महात्मनो विभागं परिपन्थिनः ॥ ३ ॥ चकार सोऽथ धर्मण
 मर्थं न वापुनः ॥ तयोश्चैवाविरोधेन बुभुजे विषयानपि ॥ ४ ॥ एवं बहूनि वर्षाणि तस्य पालयतो महीम् ॥ धर्मार्थकामसत्स्यजगुर्कमहर्षथा ॥ ५ ॥
 वैराग्यं नस्य संजज्ञे सुजतो विषयान्प्रियात् ॥ न चाप्यलमभूत्तस्य धर्मार्थोपाजनं प्रति ॥ ६ ॥ तं तथा भोगसंसर्गप्रमत्तमजितेन्द्रियम् ॥ सुबाहुना मशु
 श्रावभ्रातृ तस्य वने चरः ॥ ७ ॥ तं बुबोधयिषुः सोऽथ चिन्ध्यात्वा महामतिः ॥ तद्वैरिसंश्रयंतस्य श्रेयोऽमन्यत भूपतेः ॥ ८ ॥ ततः सकाशिमृपालमुदीर्ण
 बलवाहनम् ॥ स्वराज्यमाप्तुमागच्छद्दुःशः शरणं कृती ॥ ९ ॥ सोऽपि चक्रे बलद्वोगमलकं प्रतिपार्थिवः ॥ दूतं च प्रेषयामास राज्यमस्मै प्रदीयताम् ॥
 ॥ १० ॥ सोऽपि नैच्छत्तदादात्तुमाज्ञापुं स्वधर्मवित् ॥ प्रत्युवाच च तं दूतमलकः काशिभूतः ॥ ११ ॥ मामेवाभ्येह्यहं नयाच ताराज्यमग्रजः ॥
 नाक्रान्त्या संप्रदास्यामि भयेनाल्पामपि क्षितिम् ॥ १२ ॥ सुबाहुरपिनोयाच्चां चकार मतिमांस्तदा ॥ न धर्मः क्षत्रियस्येति याञ्जावीर्यधनो हिसः ॥ १३ ॥
 ततः समस्तसैन्येन काशीशः परिवारितः ॥ आक्रान्तुमभ्यगाद्द्राष्ट्रमलकस्य महीपतेः ॥ १४ ॥ अनन्तरैश्च संश्लेषमभ्येत्य तदनन्तरम् ॥ तेषामन्यतमै
 र्भृत्यैः समाक्रम्यानयद्दशम् ॥ १५ ॥ अपीडयंश्च सांतांस्तस्यारक्षोपरोधनैः ॥ तथादुर्गात्पालंश्च क्रेक्रे चटविकान्वशे ॥ १६ ॥ काश्चिच्चोपप्रदाने

नकांश्चिद्देनपार्थिवान् ॥ साक्षैवान्यान्यशनिन्येनिमृतास्तस्येऽभवन् ॥ १७ ॥ ततःसोऽल्पबलोराराजपरक्रावपीडितः ॥ कोशक्षयमवापोक्षैः
 पुरं चरुध्यतारिणा ॥ १८ ॥ इत्थंसंपीडयमानस्तुक्षीणकोशोदिनेदिने ॥ विषादमागतपरम्व्याकुलत्वंचेतसः ॥ १९ ॥ आतिसपरमांप्राप्यतत्स
 स्मारांगुलीयकम् ॥ यदुद्दिश्यपुराप्रारहमातातस्यमदालसा ॥ २० ॥ ततःज्ञातःशुचिर्ध्वान्वाचविष्वद्विजोत्तमन् ॥ निष्कृष्यशासनंतस्माद्देशे
 प्रस्फुटाक्षरम् ॥ २१ ॥ तत्रैवलिसितंमात्रावाचयामासपार्थिवः ॥ प्रकाशपुलकांगोऽसौप्रहर्षोत्फुल्ललोचनः ॥ २२ ॥ संगःसर्वात्मनात्याज्यःसंचे
 त्यकुंनशक्यते ॥ ससद्भिःसहकर्तव्यःसतांसंगोहिभेषजम् ॥ २३ ॥ कामःसर्वात्मनहियोहातुंचेच्छक्यतेनसः ॥ सुसुक्षांप्रतितत्कायसैवतस्यापिभेष
 जम् ॥ २४ ॥ वाचयित्वातुबहुशोढुर्णाश्रयःकथन्विति ॥ सुसुक्ष्येतिनिश्चिन्यसाचतस्तद्गतोयतः ॥ २५ ॥ ततःससाधुसम्पर्कचित्तयन्यृथिवीप
 तितः ॥ दत्तात्रेयमहाभागच्छत्परस्मात्तमात् ॥ २६ ॥ तंसमत्यमहात्मानमकल्मषमसङ्गिनम् ॥ प्रणिपत्याभिसम्बुज्यथान्यान्यायमभाषत ॥ २७ ॥
 ब्रह्मन्कुरुप्रसादंमेशरण्यःशरणार्थिनाम् ॥ दुःखापहारंकुरुभेदुःखार्त्तस्यातिकामिनः ॥ २८ ॥ दत्तात्रेयउवाच ॥ ॥ दुःखापहारमद्यैवकरोमि
 तवपार्थिव ॥ सत्यंबूहिकिमर्थतदुःखंतपृथिवीपते ॥ २९ ॥ कस्यत्वंकस्यवादुःखंतत्त्वमेवंविचार्यताम् ॥ अंगान्यंगिनिरंगंचसवांगानिविचितय ॥
 ॥ ३० ॥ जडउवाच ॥ इत्युक्त्वाश्चिन्तयामाससराजतेनधीमता ॥ त्रिविधस्यापिदुःखस्यस्थानमात्मानमेवच ॥ ३१ ॥ सविमृश्यचिरंराजापु
 नःपुनरुद्दरथीः ॥ आत्मानमात्मनाधीरःप्रहस्येदमथाब्रवीत् ॥ ३२ ॥ नाहमुर्वीनसलिलंनज्योतिरनिलेनच ॥ नाकाशंकिंतुशारीरंसमेत्यसुख
 मियथे ॥ ३३ ॥ न्यूनातिरिक्ततायातिपञ्चकेऽस्मिन्सुखासुखम् ॥ यदित्यानमकिंनस्यादस्येऽपिहितंमयि ॥ ३४ ॥ नित्यप्रभूतसद्भावंचूना
 धिययात्रतोन्नते ॥ तथाचमतात्कोविशेषोपोपलभ्यते ॥ ३५ ॥ तन्मात्रावस्थितेसूक्ष्मेदृतीयांशेषश्रथतः ॥ तथैवभूतसद्भावंशारीरंकिंतुवासु
 खम् ॥ ३६ ॥ मनस्यवस्थितदुःखंसुखंमानसंचयत् ॥ यतस्ततो नमेदुःखंसुखंवा नब्रह्मनः ॥ ३७ ॥ नाहङ्कारो नच मनो बुद्धिर्नाहंयतस्ततः ॥
 अन्तःकरणजदुःखं पारक्यममत्कथम् ॥ ३८ ॥ नाहंशरीरं मनोयतोऽहं पृथक्छरीरान्मनसस्तथाहम् ॥ तत्सन्तुचेत्स्यथवापिदेहेसुखानिदुःखानि
 चकिंममात्र ॥ ३९ ॥ राज्यस्यवांछां कुरुतेऽप्रजोऽस्य देहस्यचेत्पंचमयःसराशिः ॥ गुणप्रवृत्त्याममकिंतुत्रतस्तथाःसचाहंचशरीरतोऽन्यः ॥ ४० ॥
 नयस्यहस्तादिकमप्यशेषमांसंनचास्थीनिशिराविभागः ॥ कस्तस्यनागाश्वरथादिकोशैःस्वल्पोपि सम्बन्धइहास्तिपुंसः ॥ ४१ ॥ तस्मान्नमेऽरि
 र्नचमेऽस्तिदुःखंनमेसुखंनापिपुंरंनकोशम् ॥ नचाश्वनागादिबलंनतस्यनान्यस्यवाकस्यचिद्भागमास्ति ॥ ४२ ॥ यथाघटाङ्कुम्भकमण्डलुत्थमा

काशमेकंबहुधाहिदृष्टम् ॥ तथासुबाहुःसचकाशिपोऽहंन्येचदेहेषुशरीरभेदैः ॥ ४३ ॥ इतिश्रीमा० पितापुत्रसंवाह्दआत्मविवेकोनामचतुर्द्वि-
 शोऽध्यायः ॥ ३४ ॥ जडउवाच ॥ दत्तात्रेयंततोविप्रप्रणिपत्यसपार्थिवः ॥ प्रत्युवाचमहात्मानंप्रशयावनतोवचः ॥ १ ॥ सम्यक्प्रपश्यतो
 ब्रह्मन्मदुःखंनकिंचन ॥ असम्यग्दर्शिनोमग्नाःसर्वदेवासुखानिवै ॥ २ ॥ यस्मिन्यस्मिन्मत्वेनबुद्धिःपुंसःप्रजायते ॥ ततस्ततःसमादायदुःखा
 न्येवप्रयच्छति ॥ ३ ॥ मार्जारभक्षितेदुःखंयादृशगृहकुण्डे ॥ नतादृहममताशून्येकलविङ्केऽथसृषिके ॥ ४ ॥ सोऽहंनदुःखीनसुखीयतोऽहं
 प्रकृतेःपरः ॥ योभूताभिर्बोभूतैःसुखदुःखात्मकोहिसः ॥ ५ ॥ दत्तात्रेयउवाच ॥ एवमेतन्नरव्याश्रयैतद्व्याहृतंतया ॥ ममेतिमूलदुः-
 खस्यनममेतिचनिर्वृतिः ॥ ६ ॥ मन्त्रश्राद्धेवतेज्ञानमुत्पन्नमिदमुत्तमम् ॥ ममेतिप्रत्ययोर्येनक्षिप्तःशाल्मलिदूलवत् ॥ ७ ॥ अहमित्यङ्कुरो
 त्यन्नोममेतिस्कन्धवान्महाच ॥ गृहक्षेत्रोच्चशाखश्चुन्नदारादिपृष्ठवः ॥ ८ ॥ धनधान्यमहापत्रौनैककालप्रवर्धितः ॥ पुण्यापुण्याग्रपुष्पश्चसुखदुः-
 खमहाफलः ॥ ९ ॥ अपवर्गपथव्यापीसूढसम्पर्कसेचनः ॥ विधित्साभृङ्गमालाब्बोऽकृत्यज्ञानमहातरुः ॥ १० ॥ संसाराध्वपरिश्रान्तायेतच्छा-
 यांसमाश्रिताः ॥ श्रान्तिज्ञानसुखाधीनास्तेषामात्यन्तिकंकुतः ॥ ११ ॥ यैस्तुसत्सङ्गपाषाणशितेनममतारुः ॥ छिन्नोविद्याकुठारेणेतेगतास्ते
 नवर्षमना ॥ १२ ॥ प्राप्यब्रह्मवन्शीतनीजस्कमकण्टकम् ॥ प्राप्नुवन्तिपरांभ्राजानिर्वृतिवर्जिताः ॥ १३ ॥ भूतेन्द्रियमयंस्थूलंनत्वंराजन्नचा-
 प्यहम् ॥ नतन्मात्रमयावाच्यंनैवान्तःकरणात्मकौ ॥ १४ ॥ कंवापश्यामिराजेंद्रप्रधानमिदमावयोः ॥ यतःपरोहिक्षेत्रज्ञसंघातोहियुगात्मकः
 ॥ १५ ॥ मशकोदुम्बरेषीकासुञ्जमत्स्याभ्रमसांथा ॥ एकत्वेऽपिपृथग्भावस्तथाक्षेत्रात्मनोर्दृप ॥ १६ ॥ अलर्कउवाच ॥ भगवंस्त्वत्प्रसादे
 नममाविर्भूतमुत्तमम् ॥ ज्ञानंप्रधानचिच्छक्तिविवेकरसीदृशम् ॥ १७ ॥ किन्त्वत्रविषयाक्रान्तेत्यर्थवत्त्वनचेतसि ॥ नचापिबहुभिमुच्येय
 कथंप्रकृतिबन्धनात् ॥ १८ ॥ कथंनभूयांभूयश्चकथंनिर्गुणतामियाम् ॥ कथंचब्रह्मणैकत्वंत्रेज्यंशाश्वतेनवै ॥ १९ ॥ तन्मेयोगंतथाब्रह्मन्प्रणता
 याभियाचते ॥ सम्यग्ब्रह्मिहमप्राज्ञसत्सङ्गेषुपृच्छन्नाम् ॥ २० ॥ इतिश्रीमार्कण्डेयमहापुराणेदत्तात्रेयालर्कसंवादेपंचविंशोऽध्यायः ॥ ३५ ॥
 ॥ दत्तात्रेयउवाच ॥ ज्ञानपूर्वोवियोगोयोज्ञानेनसहयोगिनः ॥ साप्तुक्तिर्ब्रह्मणवैक्यमनैक्यंप्राकृतैर्गुणैः ॥ १ ॥ योगेशक्तिर्विदुषांयेन
 श्रेयःपरंभवेत् ॥ मुक्तियोगोत्तथायोगःसम्यग्ज्ञानान्महीपते ॥ संगदोषोद्भवदुःखमत्वासक्तचेतसाम् ॥ २ ॥ तस्मात्सङ्गप्रयत्नेनसुखुःसंत्यजन्नरः ॥
 सङ्गाभावेममेत्यस्याःख्यातेर्हीनिःप्रजायते ॥ ३ ॥ निर्ममत्वंसुखायैवैराग्यादोषदर्शनम् ॥ ज्ञानादेवचवैराग्यंज्ञानंवैराग्यपूर्वकम् ॥ ४ ॥ तद्ब्रह्म

यत्रवसतिस्तद्रोज्येयनर्जीवति ॥ यन्मुक्तयेतदेवोक्तंज्ञानमज्ञानमन्यथा ॥ ५ ॥ उपभोगेनपुण्यानामपुण्यानांचपार्थिव ॥ कर्तव्यमितिनिन्यानाम
 कामकरणात्तथा ॥ ६ ॥ असंचयादपूर्वस्वक्षयात्पूर्वाजितस्यच ॥ कर्मणोबन्धमाप्नोतिशरीरच्युनःपुनः ॥ ७ ॥ कर्मणामोक्षमाप्नोतिवैपरीत्येन
 तस्यतु ॥ एतत्तैकचित्तंज्ञानयोगं चेन्निबोधमे ॥ यंप्राप्यब्रह्मणयोगीशाश्रुतात्रान्यतंब्रजेत ॥ ८ ॥ प्रगोवात्मात्मनजयोयोगिनांसिहदुर्जयः ॥
 कुर्वीततन्त्रयेयन्तस्योपायंशृणुष्वमे ॥ ९ ॥ प्राणायामैर्देहोषान्धारणाभिश्चकिल्बिषम् ॥ प्रत्याहारेणविषयान्व्यानेनानीश्वरान्गुणान् ॥ १० ॥
 यथापर्वतधातूनां ध्मातानांदह्यतेमलम् ॥ तथेन्द्रियकृतादोषादह्यन्तेप्राणनिग्रहात् ॥ ११ ॥ प्रथमसाधनं कुर्यात्प्राणायामस्ययोगवित् ॥ प्राणपा
 ननिरोधस्तुप्राणायामउदाहृतः ॥ १२ ॥ लघुमध्यात्तरीयाख्यःप्राणायामस्त्रिधोदितः ॥ तस्यप्रमाणंवक्ष्यामिमतदलकेशृणुष्वमे ॥ १३ ॥ लघुर्द्वाद
 शमात्रस्तुद्दिगुणःसतुमध्यमः ॥ त्रिगुणाभिस्तुमात्राभिरुत्तमःपरिकीर्तितः ॥ १४ ॥ निमेषोन्मेषेणमात्राकालोलच्चक्षरस्तथा ॥ प्राणायामस्यसं
 ख्यार्थस्मृतोद्वादशमात्रिकः ॥ १५ ॥ प्रथमेनजयेत्स्वेदंमध्यमेनचवेपथुम् ॥ विषादं हितीयेनजयेद्दोषाननुक्रमात् ॥ १६ ॥ मृदुत्वंसेव्यमाना
 नयतिसाधितम् ॥ १८ ॥ यथाहिसाधितःसिंहोमृगाहंतिनमानवान् ॥ तद्वन्नपिद्भषवनःकिल्बिषंनमृणातनुम् ॥ १९ ॥ तस्माद्युक्तःसदायोगी
 प्राणायामपरोभवेत् ॥ श्रूयतांशुक्तिफलदंतस्यावस्थ्याचतुष्टयम् ॥ २० ॥ ध्वस्तिःप्राप्तिस्तथासंवित्रप्रसादश्चमहीपते ॥ स्वरूपंशृणुचैतेषांकथ्यमान
 मनुक्रमात् ॥ २१ ॥ कर्मणापिषट्पुष्टानांजायतेफलसंक्षयः ॥ चेतसोऽपकषायवंयत्रसाध्वस्तिरुच्यते ॥ २२ ॥ ऐहिकामुष्मिकान्कामोच्छोभसो
 दात्मकान्स्वयम् ॥ निरुध्यास्तेसदायोगीप्राप्तिःसासर्वकालिकी ॥ २३ ॥ अतीतानागतानथान्विप्रकृष्टतिरोहितात् ॥ विजानतीन्दुसुख्यंक्षेत्र
 हाणज्ञानसम्पदा ॥ २४ ॥ तुल्यप्रभावस्तुयदायोगीप्राप्तिंसंविद्म् ॥ तदासंविदितिर्याताप्राणायामस्यसास्थितिः ॥ २५ ॥ यान्तिप्रसादयेनास्य
 मनःपंचचवायवः ॥ इन्द्रियाणीन्द्रियार्थाश्चप्रसाददतिस्तृतः ॥ २६ ॥ शृणुष्वचमहीपालप्राणायामस्यलक्षणम् ॥ युञ्जतश्चसदायोगीगयाद्दिवि
 हितमासनम् ॥ २७ ॥ पद्ममद्भासनंचापितथास्वस्तिप्रकामासनम् ॥ आस्थाययोगुंजीतकृत्वाचप्रणवंहृदि ॥ २८ ॥ समःसमासनोभूत्वासंहस्य
 चरणाडुभौ ॥ संवृतास्यस्तथैवोरूसभ्यंविष्वभ्यचाग्रतः ॥ २९ ॥ पार्श्विभ्यालिङ्गुषुषणवमृशुनप्रयतःस्थितः ॥ किंचिदुन्नामितशिरादत्तैर्दन्ता
 न्नसंस्पृशेत् ॥ ३० ॥ सपश्यन्नासिकाग्रंस्वदिशश्चानवलोकयन् ॥ रजसातमसेवृत्तिसत्त्वेनरजसस्तथा ॥ ३१ ॥ संछद्यनिम्भलेसत्स्वस्थितेषु

जीतयोगिवत् ॥ इन्द्रियाणीन्द्रियार्थेभ्यःप्राणादीन्मनएवच ॥ ३२ ॥ निगृह्यसमवायेनप्रत्यहारासुणक्रमत् ॥ यस्तुप्रत्याहरेत्कामान्सर्वाङ्गानिवक
 च्छपः ॥ ३३ ॥ सदात्मरतिरेकस्थःपश्यत्यात्मानमात्मनि ॥ सबाह्यान्त्यन्तरीचंनिष्पाद्याकंठनाभितः ॥ ३४ ॥ पूरयित्वाबुधोदेहंप्रात्याहारसु
 पक्रमत् ॥ प्राणायामादश्वौचधारणासाभिधीयते ॥ ३५ ॥ द्वेधारणेस्मृतेयोगयोगिभिस्तत्त्वदृष्टिभिः ॥ तथावैयोगयुक्तस्ययोगिनोनियता
 त्मनः ॥ ३६ ॥ सर्वदोषाःप्राणशयन्तिस्वस्थश्चैवोपजायते ॥ वीक्षितेचपरंब्रह्मप्राकृतांश्रुणान्पृथक् ॥ ३७ ॥ व्योमादिपरमाणून्श्चतथात्मानमकल्मषम् ॥
 इत्थयोगीयताहारःप्राणायामपरायणः ॥ ३८ ॥ जितांजितांशैर्भूमिमारोहेतयथागृहम् ॥ दोषान्व्याधींस्तथासोहमाक्रान्ताभूरनिर्जिता ॥ ३९ ॥
 विवर्धयतिनारोहेत्तस्माद्भूमिमनिर्जिताम् ॥ प्राणानामुपसंरोधात्प्राणायामइतिस्मृतः ॥ ४० ॥ धारणेत्युच्यतेचंयथायर्थेयन्मनोयया ॥ शब्दा
 दिभ्यःश्रवृत्तानियदक्षायितात्मभिः ॥ ४१ ॥ प्रत्याह्वयन्तेयोगेनप्रत्याहारस्ततःस्मृतः ॥ उपायश्चात्रकथितोयोगिभिःपरमर्षिभिः ॥ ४२ ॥
 येनव्याध्यादयोदोषानजायन्तेहियोगिनः ॥ यथातोयार्थिनस्तोयंन्त्रनालादिभिःशनैः ॥ ४३ ॥ आपिबेद्युस्तथावाष्टुपिबेद्योगीजितश्रमः ॥
 प्राङ्नाभ्यांहृदयेचाथतृतीयेचतथोरसि ॥ ४४ ॥ कंठमुखेनासिकाग्रनेत्रभ्रूमध्यमुद्गसु ॥ किञ्चतस्मात्परस्मिश्चधारणापरमास्मृता ॥ ४५ ॥ दशै
 ताधारणाःप्राप्यश्रोत्रोत्पक्षरसाम्यताम् ॥ नाध्मातःक्षुधितःश्रान्तोचव्याकुलचेतनः ॥ ४६ ॥ युञ्जीतयोगंराजेन्द्रयोगीसिद्धयर्थमाहृतः ॥ नाति
 शीतेनचोष्णैवैनद्वन्द्वेनानिलात्मके ॥ ४७ ॥ कालेष्वेतेषुयुञ्जीतयोगंध्यानतत्परः ॥ सशब्दाग्निजलाभ्याशेजीर्णगोष्ठेचतुष्पथे ॥ ४८ ॥ शुष्क
 पर्णचयेनद्यांशमशानेससरीसृपे ॥ समयेकूपतीरेवाचैत्यवल्मीकसंचये ॥ ४९ ॥ देशेष्वेतेषुतच्चज्ञयोगाभ्यांसविवर्जयेत् ॥ सत्त्वस्यानुपतौचदेशकालवि
 वर्जयेत् ॥ ५० ॥ नासतोदर्शनयोगेतस्मात्परिवर्जयेत् ॥ दोषानेताननाहृत्यमूढत्वबोद्युनक्तिवै ॥ ५१ ॥ विघ्नयतस्यवैदोषाजायन्तेतन्निबोधमे ॥ बाधि
 व्यञ्जडतालेपःस्मृतेभूकत्वमन्धता ॥ ५२ ॥ ज्वरश्चजायतेसद्यस्तत्तद्दानयोगिनः ॥ प्रमादाद्योगिनोदोषायद्येतेस्युश्चिकित्सितम् ॥ ५३ ॥
 तेषानाशायाकर्तव्ययोगिनातन्निबोधमे ॥ स्निग्धयवागूमृत्युष्णांशुष्कातत्रैवधारयेत् ॥ ५४ ॥ वातगुल्मप्रशान्त्यर्थमुदावर्ततथोदरे ॥ यवागूवा
 पिपवनंवायुग्रन्थिप्रतिक्षिपेत् ॥ ५५ ॥ तद्वत्कपेमहाशैलंस्थिरमनसिधारयेत् ॥ विघातेवचसोवाचंबाधिव्येश्रवणैद्रियम् ॥ ५६ ॥ यथैवाप्रफलं
 ध्यायेत्तृष्णात्तोरसनेन्द्रियम् ॥ यस्मिन्यस्मिन्ब्रुजादेहेतस्मिस्तदुपकारिणीम् ॥ ५७ ॥ धारयेद्धारणासुणेशीतांशीतेचदाहिनीम् ॥ कालंशिरसिसं
 स्थाप्यकाष्ठकाष्ठेनताडयेत् ॥ ५८ ॥ लुप्तस्मृतेःस्मृतिःसद्योगिनस्तेनजायते ॥ द्वावायुथिव्यौवाय्वग्न्यव्यापिनाविपिधारयेत् ॥ ५९ ॥ अमानु

षात्सत्त्वजाद्वाधास्त्विचिकित्सितम् ॥ अमादुषसत्त्वमन्तयोगिनाप्रविशेद्यदि ॥ ६० ॥ वाप्यधियारणैर्नन्देहसंस्थंविनिर्देहत् ॥ एवसर्वान्म
 नारक्षकाख्ययोगविदादृष ॥ ६१ ॥ धर्मार्थकाममोक्षाणांशरीरसाधनयेतः ॥ प्रवृत्तिलक्षणाख्यानाद्योगिनोविस्मयात्तथा ॥ विद्वानंघिलयंयातित
 स्माद्दोष्याःप्रवृत्तयः ॥ ६२ ॥ अलौक्यमारोग्यमनिष्ठुरत्वंगन्धःशुभोमूत्रपुरीषमल्पम् ॥ कान्तिःप्रसादःस्वसोम्यतावयोगप्रवृत्तेःप्रथमंहिचिह्नम् ॥
 ॥ ६३ ॥ अनुरागंजनोयातिपरोक्षेणकार्त्तनम् ॥ नबिभ्यतिचस्त्वविसिद्धलक्षणमुत्तमम् ॥ ६४ ॥ शीतोष्णादिभिरत्युग्रैर्यस्यबाधानविद्यते ॥
 ॥ दत्तात्रेयउवाच ॥ उपसर्गःप्रवर्तन्तेदृष्ट्वात्प्रनियोगिनः ॥ येतास्तेसंप्रवक्ष्यामिसमासेननिबोधमे ॥ १ ॥ काम्याःक्रियास्तथाकामान्मानुषान
 भिवाञ्छति।स्त्रियोदानफलविद्यामायाकुप्यधनदिवम् ॥२॥ देवत्वममरशरत्वंसारायनवयःक्रियाम् ॥ मरुत्प्रपतनयज्ञजलाग्न्यावेशनतथा ॥ ३ ॥
 श्राद्धनांसर्वदानांफलानिनियमांस्तथा ॥ तथोपवासात्पूतञ्चिदेवताभ्यर्चनादपि ॥ ४ ॥ तेभ्यस्तेभ्यश्चकर्मभ्यउपसृष्टोऽभिवाञ्छति ॥ चित्त
 मित्यवर्तमानंयत्नाद्योगीनिवर्तयेत् ॥ ५ ॥ ब्रह्मसङ्गिभनःकुर्वन्नुपसर्गात्प्रमुच्यते ॥ उपसर्गजितैरिभिरुपसर्गास्ततःपुनः ॥ ६ ॥ योगिनःसंप्रवर्तन्ते
 सात्त्वरजसतामसाः ॥ प्रातिभःश्रावणोदैवोभ्रमावत्तौतथापरौ ॥ ७ ॥ पंचैतेयोगिनायोगविघ्नप्रयत्नकुकोदयाः ॥ वेदार्थाःकव्यशास्त्रार्थाविद्याशि
 ल्यान्यशेषतः ॥ ८ ॥ प्रतिभान्तिरुदस्येतिप्रातिभःसतुयोगिनः ॥ शब्दार्थानंघिलान्वेत्तिशब्दंशुक्लतिचैवयत् ॥ ९ ॥ योजनानांसहस्रेभ्यःश्रावणः
 सोऽभिधीयते ॥ समन्ताद्विक्षतेचाष्टौसयदादेवयोनयः ॥१०॥ उपसर्गतमप्याहुर्देवमुत्तमवदुधाः ॥ प्राप्यतेयन्निरालम्बंमनोदोषेणयोगिनः ॥११॥
 समस्ताचारविभ्रंशाद्रमःसपरिकीर्तितः ॥ आवर्तवृत्तौयस्यज्ञानवत्तौयदकुलः ॥ १२ ॥ नाशयञ्चित्तमावर्तउपसर्गःसउच्यते ॥ एतेनशितयो
 गास्तुसकलदेवयोनयः ॥ १३ ॥ उपसर्गैर्महाघोरैरवर्तन्तेपुनः ॥ प्रावृत्त्यकम्बलंशुक्लंयुगेगीतस्मान्मनोमयम् ॥ १४ ॥ (शरीरमंडलेदृष्ट्वा
 गुरुज्ञानतोहियत् ॥ ज्ञानपूर्वोपियोगोज्ञातव्यवैविपश्चिता ॥ १५ ॥) चिन्तयेत्परमब्रह्मकृत्वात्प्रवर्णमनः ॥ योगयुक्तःसदायोगीलज्वाहारो
 जितोन्द्रियः ॥ १६ ॥ सुहृत्सुधाराणाःससमूहाद्यामृद्धिधारयेत् ॥ धरित्रीधारयेद्योगीतसौहृदम्यप्रतिपद्यते ॥ १७ ॥ आत्मानंमन्यतेचेवीतद्वंदं
 चजहातिसः ॥ तथैवाप्सुःसहस्रंभद्रह्रूपंचतेजसि।१८।स्पर्शवायौतथातद्ब्रह्मिभ्रतस्तस्यधारणम् ॥ व्योमःसुहृत्संप्रवृत्तिचशब्दतद्ब्रह्महातिसः ॥१९॥
 मनसासर्ववृत्तानांमनस्याविशतेयदा ॥ मानसीधारणाविभ्रमनःसुहृत्संभजयते ॥ २० ॥ तद्ब्रह्मिभ्रशेषाणांसत्त्वानामेत्ययोगवित् ॥ परित्यजति

सम्प्राप्यबुद्धिसौक्ष्म्यमनुत्तमम् ॥ २१ ॥ परित्यजति सूक्ष्माणिसप्तत्वेतानियोगवित् ॥ सम्यग्बिन्नाययोऽलकतस्यावृत्तिर्नविद्यते ॥ २२ ॥ एतासाधार
णानां तु सप्तानां सौक्ष्म्यमात्मवान् ॥ दृष्ट्वा दृष्टततः सिद्धित्यक्त्वात्यक्त्वापरां ब्रजेत् ॥ २३ ॥ यस्मिन्यस्मिंश्चक्रुरतेभूतेरांगमहीपतेः ॥ तस्मिंस्तस्मिन्स
मासक्तिं संप्राप्य सविनश्यति ॥ २४ ॥ तस्माद्बिदित्वा सूक्ष्माणिसंसक्तानि परस्परम् ॥ परित्यजति यो देही स परं प्राप्नुयात्पदम् ॥ २५ ॥ एतान्ये
व तु संघाय सप्तसूक्ष्माणिपार्थिव ॥ भूतादीनां विनाशोऽत्र सद्ब्रह्मस्य बुक्तये ॥ २६ ॥ गन्धादिषु समासक्तिं संप्राप्य भविनश्यति ॥ पुनरावर्त्तते भूप
सब्रह्मापरमादुषम् ॥ २७ ॥ सप्तैताधारणयोगी समतीत्ययदिच्छति ॥ तस्मिंस्तस्मिंश्चक्रुरतेभूतेयति नरेश्वर ॥ २८ ॥ देवानामसुराणां वा गन्ध
र्वोरंशसाम् ॥ देहेषु लयमायातिसंगं नानोति च क्वचित् ॥ २९ ॥ अणिमालघिमाचैव महिमाप्राप्तिरेव च ॥ प्राकाम्यं च तथैशित्वं वशित्वं च तथाप
रम् ॥ ३० ॥ यत्र कामावशाथित्वं गुणानेतांस्तथैश्वर्यम् ॥ प्राप्नोत्यद्यै नरव्याघ्रपरं निर्वाणसूचकात् ॥ ३१ ॥ सूक्ष्मात्सूक्ष्मतमोऽणीयाब्धीब्रह्मलघिमा
गुणः ॥ महिमाशेषभूज्यत्वान्प्रातिनाप्राप्य मस्ययत् ॥ ३२ ॥ प्राकाम्यमस्य व्यापित्वा दीशित्वं चेश्वरो यतः ॥ वशित्वाद्दशमानामयोगिनः सप्त
मोगुणः ॥ ३३ ॥ यत्रेच्छास्थानमभ्युक्तं यत्र कामावशायिता ॥ ऐश्वर्यकारणैरेभियोगिनः प्रोक्तमष्टधा ॥ ३४ ॥ युक्तिसंभूचक्रुषु परं निर्वाणमात्मनः ॥
ततो न जायते नैव वर्द्धते न विनश्यति ॥ ३५ ॥ नापि क्षयमवाप्नोति परिणामं न गच्छति ॥ छेदं छेदं तथादांशेषभूरादितो न च ॥ ३६ ॥ भूतवर्गादवा
प्नोति शब्दाद्यैर्ह्रियते न च ॥ न चास्य सन्ति शब्दाद्यास्तद्भोक्तात्तेन युज्यते ॥ ३७ ॥ यथाहिकानं कंखण्डमपद्रव्यवदग्निना ॥ दग्धदोषं द्वितीयेन खण्डे
नैक्यं ब्रजे नृप ॥ ३८ ॥ न विशेषमवाप्नोति तद्द्व्योगाग्निना यतिः ॥ निर्दग्धदोषस्तेनैक्यं ययाति ब्रह्मणा सह ॥ ३९ ॥ यथाग्निश्रौंसंक्षितः समानत्वं
मनुब्रजेत् ॥ तदास्य स्तनयो भूतो न गृह्येत विशेषतः ॥ ४० ॥ परं ब्रह्मणा तद्द्व्याप्यैक्यं दग्धकिल्बिषः ॥ योगीयति पृथग्भावं न कदाचिन्महीपते
॥ ४१ ॥ यथाजलं जलैर्नैक्यं निक्षिप्तमुपगच्छति ॥ तथात्मा सास्यमभ्येतियोगिनः परमात्मनि ॥ ४२ ॥ इति श्रीमार्कण्डेय महापुराणे योगयोगिसिद्धिर्ना
मसप्तत्रिंशोऽध्यायः ॥ ३७ ॥ ॥ अलकं उवाच ॥ ॥ भगवन् योगिनश्चर्याश्रोत्रुमिच्छामि तत्त्वतः ॥ ब्रह्मवर्त्मन्यनुसुरन्त्यथ योगीनि सीदति ॥ १ ॥
॥ ॥ इत्तात्रेय उवाच ॥ ॥ मानापमानौ यावतौ शत्रुद्वेगकरौ नृणां ॥ तावद्विपरिताथौ योगिनः सिद्धिकारकौ ॥ २ ॥ मानापमानौ यावतौ तावे
वाहुर्विषमृते ॥ अपमानोऽमृतं त्रमानस्तु विषमं विषमम् ॥ ३ ॥ चक्षुःश्रुतं न्यसेत्पादं वक्ष्मपूतं जलं पिबेत् ॥ सत्यपूतां वदद्गुणो बुद्धिपूतं च चिन्तयेत् ॥ ४ ॥
आतिथ्यश्राद्धयज्ञेषु देवयज्ञोत्सवेषु च ॥ महाजनेषु सिद्धयर्थं न गच्छेद्योगवित्क्वचित् ॥ ५ ॥ व्यस्ते विद्युमेव्यङ्गरे सर्वस्मिन्भुक्तवज्जने ॥ अरेतयोग

विद्वैश्यनतुतेष्वेवनित्यशः ॥ ६ ॥ यथैवमवमन्यतेजनाःपरिभवंतिच ॥ तथायुक्तश्चेद्योगीसतांर्वमनदूषयन् ॥ ७ ॥ भैक्ष्यंचरेद्ब्रह्मस्थेषुयायावर
 गृहेषुच ॥ श्रेष्ठप्रथमांचित्तृत्तिरस्योपदिश्यते ॥ ८ ॥ अथनित्यं ब्रह्मस्थेषुशालीनेषुचरेद्यतिः ॥ श्रद्धानेदुदान्तेषुश्रित्रियेषुमहात्मसु ॥ ९ ॥ अत
 र्ब्रह्मणुनश्चापिअदुष्टापतितेषुच ॥ भैक्ष्यचर्याविवर्णेषुघन्यावृत्तिरिष्यते ॥ १० ॥ भैक्ष्यंवागतंक्रवापयोथावकमेवा ॥ फलंमूलंप्रियंवाकणपि
 प्याकसक्तवः ॥ ११ ॥ इत्येतेचशुभाहारयोगिनांसिद्धिकारकाः ॥ तन्मयुंज्यान्मुनिर्भक्त्यापरमेजनासार्धिना ॥ १२ ॥ अपःपूर्वसकृत्प्राश्यतूष्णीं
 भूत्वासमाहितः ॥ प्राणयेतिततस्तस्यप्रथमाह्लाहुतिःस्मृता ॥ १३ ॥ आपानयद्वितीयातुसमानयेतिचपरा ॥ उदानयचतुर्थीस्याद्वयानयेतिच
 पंचमी ॥ १४ ॥ प्राणायामैःपृथक्कृत्वशेषेषुसुधीतकामतः ॥ अपःपुनःसकृत्प्राश्यआचम्यहृदयंशुश्रेत् ॥ १५ ॥ अस्तेयं ब्रह्मचर्यंचत्यागोऽलोभस्त
 थैवच ॥ व्रतानपंचभिर्भूणामर्हिसापरमाणिवै ॥ १६ ॥ अक्रोधेगुरुशुश्रूषाशौचमाहारलाघवम् ॥ नित्यस्वाध्यायइत्येतेनियमाःपरिकीर्तिताः ॥
 ॥ १७ ॥ सारभूतमुपासितंज्ञानंयत्कार्यंसाधकम् ॥ ज्ञानानांबहुतायेयंयोगविभ्रकरीहिंसा ॥ १८ ॥ इंद्वेयमिंद्वेयमित्यस्तुषितश्चेत् ॥ अपिक
 लपसहस्रेषुनैवब्रह्मैवमवाप्नुयात् ॥ १९ ॥ त्यक्तसङ्गोजितक्रोधोल्ब्याहारीजितेन्द्रियः ॥ विधायबुद्ध्याद्भाराणिमनोऽध्यानेनिवेशयेत् ॥ २० ॥ शून्येव्ये
 वावकाशेषुगृहासुचवनेषुच ॥ नित्ययुक्तःसदायोगीध्यानंसम्यगुपक्रमेत् ॥ २१ ॥ वाग्दण्डःकर्मदण्डश्चमनोदण्डश्चेत्त्रयः ॥ यस्यैतेनियतादण्डाःस
 त्रिदण्डीमहायतिः ॥ २२ ॥ सर्वमात्ममयंस्यसदसजगद्दीदृशम् ॥ गुणागुणमयंतस्यकःप्रियःकोनृपाप्रियः ॥ २३ ॥ विदुर्बुद्धिःसमलोष्ठकाश्चनः
 समस्तभूतेषुसमांसमाहितः ॥ स्थानंपरंशाश्वतमव्ययंचयतिहागत्वानुनःप्रजायते ॥ २४ ॥ वेदाच्छ्रेष्ठाःसर्वयज्ञक्रियाश्चज्ञानान्याज्ञानमागश्चज
 प्यात् ॥ ज्ञानाद्व्यानंसगरागव्यपेतंतस्मिन्प्राप्तेशाश्वतस्योपलब्धिः ॥ २५ ॥ समाहितो ब्रह्मपरोऽप्रमादीशुचित्तैकान्तरतिर्येतेन्द्रियः ॥ समाप्तुया
 द्योगिमिमंमहात्माविमुक्तिमाप्नोतिततःस्वयोगतः ॥ २६ ॥ ॥ इतिश्रीमार्कण्डेयमहापुराणयोगिचर्याकथनंनमाष्टत्रिंशोऽध्यायः ॥ ३८ ॥
 ॥ ॥ दत्तात्रेयववाच ॥ ॥ एवंचोवत्तैयोगीसम्यगयोग्यव्यवस्थितः ॥ नसव्यावर्तितंशुश्रूष्यजन्मान्तरशैतैरपि ॥ १ ॥ दृष्ट्वाचपरमात्मानंप्रत्यक्षं
 विशुद्धपिणम् ॥ विश्वपादशिरोश्रीवंविश्वेशंविश्वमावनम् ॥ २ ॥ तत्राप्राप्तयेमहत्पुण्यमोमित्येकाक्षरंजपेत् ॥ तदेवाध्यायंतस्यस्वरूपंशृण्वतप
 रम् ॥ ३ ॥ अकारश्चतथोकारोमकारश्चाक्षरत्रयम् ॥ एतांस्तिस्रःस्मृतामात्राःसात्पराजसतामसाः ॥ ४ ॥ निर्गुणयोगिगम्यान्याचार्यमार्गोऽर्ध्वसं
 स्थिता ॥ गान्धरीतिचविब्रैयागान्धारस्वरसंश्रया ॥ ५ ॥ पिपीलिकागतिस्यशंशुलासृष्टिलक्ष्यते ॥ यथाप्रयुक्तओङ्कारःप्रतिनिर्यातिमूर्धनि ॥ ६ ॥

तथोङ्कारमयोयोगीत्वक्षरैस्त्वक्षरोभवेत् ॥ प्राणोऽधुःशरोह्यात्माब्रह्मवैध्यमनुत्तमम् ॥ ७ ॥ अप्रमत्तेनवेद्व्यशरत्तन्मयोभवेत् ॥ ओमित्येतत्र
 योवेदास्त्रयोलोकास्त्रयोऽग्रयः ॥ ८ ॥ विष्णुर्ब्रह्माहर्षैश्चैवक्रवसामानियंबूषिच ॥ मात्राः सार्द्धाश्चितिश्रविक्षेयाःपरमार्थतः ॥ ९ ॥ तत्रशुक्त
 स्तुयोयोगीसतल्लयमवापुधात् ॥ अकारस्त्वथभूर्लोकउकारश्चोच्यतेसुवः ॥ १० ॥ सव्यञ्जनोमकारश्चस्वलोकःपरिकल्प्यते ॥ व्यक्तातुप्रथमामात्रा
 द्वितीयाव्यक्तसंज्ञिता ॥ ११ ॥ मात्रातृतीयाविच्छक्तिरर्धमात्रापरंपदम् ॥ अनैवकर्मणैताविक्षेयायोगभूमयः ॥ १२ ॥ ओमित्युच्चारणात्सर्वगृही
 तंसदसद्भवेत् ॥ ह्रस्वातुप्रथमामात्राद्वितीयाद्वैद्यसंयुता ॥ १३ ॥ तृतीयाचल्लुताधील्यावचसंःसानगोचरा ॥ इत्येतदक्षरब्रह्मपरमोकारसंज्ञितम् ॥ १४ ॥
 यस्तुवेदनःसम्यक्तथाध्यायतिवापुनः ॥ संसारचक्रसुल्लुत्यक्तत्रिविधबन्धनः ॥ १५ ॥ प्राप्नोतिब्रह्मणिलयंपरमेपरमात्मनि ॥ आक्षीणकर्मबन्ध
 श्रद्धात्वाप्त्युमरिष्ठतः ॥ १६ ॥ उत्क्रान्तिकालेसंस्मृत्यपुनर्योगित्वमृच्छति ॥ तस्मादसिद्धयोगेनसिद्धयोगेनवापुनः ॥ ज्ञेयान्यरिष्टानिसदायेनो
 त्कान्तौनसीदति ॥ १७ ॥ इति श्रीमार्कण्डेयमहापुराणेयोगधर्मोत्तोरवर्णनोमैकोनचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ३९ ॥ दत्तात्रेयउवाच ॥ ॥
 अरिष्टानिमहाराजशृणुष्वद्यामितानिते ॥ येषामालोकनान्मृत्युनिजंजानातियोगवित् ॥ १ ॥ देवमार्गंशुक्लुंक्रसोमच्छायामरुन्धतीम् ॥ योनपश्ये
 न्नजीवेत्सनरःसंवत्सरात्परम् ॥ २ ॥ अरश्मिबिम्बसूर्यस्यवह्निचैवांशुमालिनम् ॥ इद्वैकादशमासेभ्योनरोनोर्ध्वतुजीवति ॥ ३ ॥ वान्तेमृत्रपुंरीपेचयः
 स्वर्णरजंतथा ॥ प्रत्यक्षंशुरुतेस्वप्नेजीवेत्सदशमासिकम् ॥ ४ ॥ दृष्ट्वाप्रेतपिशाचादीन्बन्धवर्धनगराणिच ॥ सुवर्णवर्णान्वृक्षांश्चनवमासान्ससजीवति ॥
 ॥ ५ ॥ स्थूलःकृशःकृशःस्थूलोऽक्रस्मादेवजायते ॥ प्रकृतेश्चनिर्वेततस्यायुश्चाष्टमासिकम् ॥ ६ ॥ खण्डयस्यदंणंष्यपादस्याश्रेचवाभवेत् ॥ पांशु
 कर्दमयोर्मध्यसप्तमासान्ससजीवति ॥ ७ ॥ गृध्रःकपोतःकाकोलोवायसोवापिमूर्द्धनि ॥ क्रव्यादोवासगोनीलःषण्मासायुःप्रदर्शकः ॥ ८ ॥ हन्यतेकाक
 पंक्तीभिःपांशुवर्षेणवानरः ॥ स्वांछायामन्यथाहृद्वाचतुःपंचसजीवति ॥ ९ ॥ अनश्रेविद्युतंहृद्वादक्षिणादिशमाश्रिताम् ॥ रात्राविन्द्यतुश्चापिजीवि
 तंहिन्निमासिकम् ॥ १० ॥ घृतैतैलेतथादर्शतोयेवानात्मनस्तनुम् ॥ यःपश्येदशिरस्कांवासादूर्ध्वनजीवति ॥ ११ ॥ यस्यबस्तसमोमन्धोगात्रे
 शवसमोऽपिवा ॥ तस्याद्धमासकंज्ञेययोगिनोऽनुपजीवितम् ॥ १२ ॥ यस्यवैष्णातमात्रस्यहृत्पादमकुञ्च्यते ॥ पिबतश्चजलशोषोदशाहसोऽपिजीव
 ति ॥ १३ ॥ संभिन्नोमारुतोयस्थमर्मस्थानानिकृन्तति ॥ हृद्यतेनाम्बुसंस्पर्शात्तस्यमृत्युरुपस्थितः ॥ १४ ॥ ऋक्षवानरयानस्थोगायन्योदक्षिणादि
 शम् ॥ स्वप्नेप्रयातितस्यापिनमृत्युःकालमिच्छति ॥ १५ ॥ रक्तकृष्णाम्बरधरागायन्तीहसतीचयम् ॥ दक्षिणाशानयेन्नारीस्वप्नेसोपिनजीवति ॥ १६ ॥

नंग्रंक्षपणकंस्वप्नेहसमानंमहाबलम् ॥ एवंसंवीक्ष्यवल्गन्तंविधान्मृत्युमुपस्थितम् ॥ १७ ॥ आमस्तक्तलाद्यस्तुनिमग्नंपङ्कसागरे ॥ स्वप्नेप्रशयस्य
 थात्मानंससद्योऽग्नियतेनरः ॥ १८ ॥ केशाङ्गारास्तथाभस्मभुजङ्गात्रिजलांनदीम् ॥ दृष्ट्वास्वप्नेदशाहासुमृत्युरेकादशदिने ॥ १९ ॥ कराले
 विक्कटैःकृष्णैःपुरुरैरुद्वतायुधैः ॥ पाषाणैस्ताडितःस्वप्नेसद्योमृत्युलेभन्नरः ॥ २० ॥ सूर्योदयेयस्यशिराक्रोशन्तीयातिसंमुखम् ॥ विपरीतं परीतं वा
 ससद्योमृत्युमुच्छति ॥ २१ ॥ यस्यवैभुक्तमात्रस्यहृदयंबाध्योऽधुया ॥ जायतेदन्तवर्षश्चसगतायुनसंशयः ॥ २२ ॥ दीपगन्धनयोर्वेत्तित्रस्यत्यहितथा
 निशि ॥ नात्मानंपरनेत्रस्यंवीक्षतेनसजीवति ॥ २३ ॥ शक्रायुंधंचाह्वरत्रेदिवग्रहगणांस्तथा ॥ दृष्ट्वामन्येतक्षीणमात्मजीवितमात्मवित् ॥ २४ ॥
 नासिकावक्रतामेतिकर्णयोर्नमनोऽप्राप्ती ॥ नेत्रंबवांस्सवतियस्यतस्याशुःरुहत्सम् ॥ २५ ॥ आरक्ततामेतिमुखंजिह्वावाश्यामतांयदा ॥ तदाप्राज्ञोविजा
 नीयान्मृत्युमासन्नमात्मनः ॥ २६ ॥ उडूरासभयानेनयस्वभेदक्षिणांदिशम् ॥ प्रयातितंचजानीयात्सबाभृत्युनरंश्वर ॥ २७ ॥ पिधायकर्णोनिर्घो
 षंतशृणोत्यात्मसम्भवम् ॥ नश्यतेचक्षुषोऽप्योतिर्यस्यसोऽपिनजीवति ॥ २८ ॥ पततोयस्यवैगतेस्वप्नेद्वारंपिधीयते ॥ नचोत्तिष्ठतियःश्वभ्रातृदन्तं
 तस्यजीवितम् ॥ २९ ॥ ऊर्ध्वाचदृष्टिर्नचसंप्रतिष्ठारक्तपुनःसंपरिर्वसमाना ॥ मुखस्यचोष्माशिशिराचनाभिःशंसतिपुंसामपंशरीरम् ॥ ३० ॥
 स्वप्नेऽग्निप्रविशेश्वस्तुनचिन्कभतेपुनः ॥ जलप्रवेशादपिवातदन्तस्यजीवितम् ॥ ३१ ॥ यश्चाभिहन्यतेदुष्टैर्भूतैरात्रावथोदिववा ॥ समृत्युंसतरात्रा
 न्तेनरःप्रानोत्यसंशयम् ॥ ३२ ॥ स्वप्नममलंशुक्लंरक्तंपश्यत्यथोसितम् ॥ यःपुमान्मृत्युमासन्नंतस्यापिहिविनिर्दिशेत् ॥ ३३ ॥ स्वभाववैपरीत्यंतु
 प्रकृतेश्चविपर्ययः ॥ कथयन्तिमनुष्याणांसमासन्नोयमान्तकौ ॥ ३४ ॥ येषांविनीतःसततयेऽस्यशूल्यतसामताः ॥ तानेवचावजानातितानेवचविनि
 न्दति ॥ ३५ ॥ देवान्नाचर्यतेषुद्वान्गुह्निन्विश्रान्श्चनिन्दति ॥ मातापित्रोर्नसत्कारंजामातृणांकोरोतिच ॥ ३६ ॥ योगिनांज्ञानविदुषामन्येषांचमहा
 त्मनाम् ॥ प्रांतुकालेषुःस्तद्विज्ञेयविकक्षणैः ॥ ३७ ॥ योगिनांसततंयत्नादरिष्टान्यवनीपते ॥ संवत्सरान्ततज्ञेयफलदानिदिवानिशम् ॥ ३८ ॥
 विलोक्याविशदावैषांफलपंक्तिःसुभीषणा ॥ विज्ञायकार्योभनसिसवकालोनरेश्वर ॥ ३९ ॥ ज्ञात्वाकालंचतंस्यगभयस्थानमाश्रितः ॥ युञ्जीत
 योगीकालोऽसौयथानास्याफलोभवेत् ॥ ४० ॥ दृष्ट्वादिष्टंयथयोगीत्यक्वामरणजंभयम् ॥ तत्स्वभावंतदालोक्यकालोयविद्विषाकदः ॥ ४१ ॥
 तस्यभागेतथैवाह्नोयोग्युञ्जीतयोगिवित् ॥ पूर्वलिंघापरालिंघमध्याह्नेचापितदिने ॥ ४२ ॥ यत्रवारजनीभागेतदरिष्टंनिरीक्षितम् ॥ तत्रैवतावदुञ्जी
 तयावत्यातहितदिनम् ॥ ४३ ॥ ततस्त्यक्त्वाभयंसर्वजित्वातंकालमात्मवाच् ॥ तत्रैवावसथेस्थित्वायत्रावस्थैर्यमात्मनः ॥ ४४ ॥ युञ्जीतयोगनिर्जि

त्यत्रीन्युणान्परमात्मनि ॥ तन्मयश्चात्मनाभूत्वाचिद्वृत्तिमपिसत्यजेत् ॥ ४६ ॥ ततःपरमनिर्वाणमतीन्द्रियमगोचरम् ॥ यद्बुद्धेर्यत्रवाख्यातुंशक्य
तेतत्समभ्युते ॥ ४६ ॥ एतत्सर्वसमाख्यातंतवालक्यैथार्थवत् ॥ प्राप्स्यसेयेनतद्ब्रह्मसंक्षेपात्तन्निर्बोधमे ॥ ४७ ॥ शशांकरश्मिसयोगाच्चन्द्रकान्तम
णिःपयः ॥ समुत्सृजतिनायुकःसोपमायोगिनःस्मृता ॥ ४८ ॥ यथांकरश्मिसंयोगादकंकान्तोद्भूताशनम् ॥ आविष्करोतिनैकःसन्नुपमासापियो
गिनः ॥ ४९ ॥ पिपीलिकाखुनकुलगृहगोधाकर्पिजलाः ॥ वसन्तिस्वामिवद्देह्वस्तेयान्तितातोऽन्यतः ॥ ५० ॥ दुःखंतुस्वामिनोऽंशेस्येत्येषांन
किंचन ॥ वैशमनोयत्रजेन्द्रसोपमायोगिसिद्धये ॥ ५१ ॥ मुदेहिकाल्यदेहापिमुखेयत्राणायणीयसा ॥ करोतिमृद्धारचयमुपदेशःसयोगिनः ॥ ५२ ॥
पशुपक्षिमनुष्याद्यैःपत्रुषुपफलान्वितम् ॥ वृक्षंविच्छिद्यमानंतुदृष्ट्वासिध्यन्तियोगिनः ॥ ५३ ॥ कुरुशावाविषाणाग्रमालक्ष्यतिलकाकृत्तम् ॥ सहते
नाविवर्द्धन्तयोगीसिद्धिमवाप्नुयात् ॥ ५४ ॥ द्रवपूर्णमुपादायपात्रभारोहतोऽभुवः ॥ तुङ्गमङ्गविलोक्योच्चैर्विज्ञातंकिंनयोगिना ॥ ५५ ॥ सर्वस्वजीव
नायालंनिखातेपुरुषस्यथा ॥ चेष्टांतानत्वतोज्ञात्वायोगिनःकृतकृत्यता ॥ ५६ ॥ तद्ब्रह्मयत्रवसिततद्ब्रह्मेत्येनजीवति ॥ येनसम्पद्यतेचार्थस्तस्तुखं
ममतात्रका ॥ ५७ ॥ अभ्यर्थितोऽपितैःकार्यकरोतिकरणैर्यथा ॥ तथाबुद्ध्यादिभिर्योगीपारक्यैः साधयेत्परम् ॥ ५८ ॥ जडउवाच ॥ ततः
प्रणम्यात्रिपुत्रमलर्कःसमहीपतिः ॥ प्रश्रयावनतोवाक्यमुवाचातिसुदान्वितः ॥ ५९ ॥ दिष्ट्यादेवैरिंद्रब्रह्मनपराम्भिवसम्भवम् ॥ उपपादितमत्युग्रं
प्राणसंदेहंभयम् ॥ ६० ॥ दिष्ट्याकाशिपतेर्भूरिबलसम्पत्पराक्रमः ॥ यदुच्छेदादिहायातःसयुष्मत्सङ्गदोमम ॥ ६१ ॥ दिष्ट्यामंदबलश्चाहंदि
ष्ट्याभृत्याश्चमेहताः ॥ दिष्ट्याकोषःक्षयंयातोदिष्ट्याहंभीतिमागतः ॥ ६२ ॥ दिष्ट्यात्पदाद्युगुलंमस्मृतिपथंगतम् ॥ दिष्ट्यात्वदुक्तयःसर्वामम
चेतसिसंस्थिताः ॥ ६३ ॥ दिष्ट्याज्ञानंमोत्पन्नंभवतश्चसमागमात् ॥ भवताचैकारुण्यंदिष्ट्याब्रह्मन्कृतंमयि ॥ ६४ ॥ अनर्थोऽप्यर्थतायातिपुरु
षस्यशुभोदये ॥ तथेदमुपकारायव्यसनंसंगमात्तव ॥ ६५ ॥ सुबाहुरुपकारीमेसचकाशिपतिःप्रभो ॥ तयोःकृतेऽहंसंप्राप्तोयोगीशभभवतोऽन्ति
कम् ॥ ६६ ॥ सोऽहंतवप्रसादाग्निनिर्दग्धानकिल्बिषः ॥ तथायतिष्वेनेहेन्द्रभृग्यादुःखभाजनम् ॥ ६७ ॥ परित्यजिष्येगार्हस्थ्यमार्तिपाद
पकाननम् ॥ त्वत्तोऽबुद्धांसमासाद्यज्ञानदातुर्महात्मनः ॥ ६८ ॥ दत्तात्रेयउवाच ॥ गच्छरजेन्द्रभद्रंतेयथातेकथितमया ॥ निर्ममोनिरिहङ्कार
स्तथाचरविमुक्तये ॥ ६९ ॥ जडउवाच ॥ एवमुक्तःप्रणम्येनमाजगामत्वरान्वितः ॥ यत्रकाशिपतिर्त्रातासुबाहुश्चास्यसोऽग्रजः ॥ ७० ॥
समुत्पत्यमहाबाहुंसौलर्कःकाशिभूषणितम् ॥ सुबाहोरग्रतोवीरिसुवाचप्रहसन्निव ॥ ७१ ॥ राज्यकामुककाशीशिशुज्यंतराज्यमूर्जितम् ॥ यथाचरो

चतेतद्भसुबाहोःसंप्रयच्छवा ॥७२॥ काशिराजलवाच ॥ किमलकपरित्यक्तंराज्यतेस्युगंविना ॥ क्षत्रियस्यनथमोऽयंभवांश्चक्षत्रधर्मवित् ॥ ७३ ॥
 निर्जितामात्यवर्गस्तुत्वाभरणजभयम् ॥ सुदधीतिशरंराजालक्ष्यसुहृद्विश्वैरिणम् ॥ ७४ ॥ तंजित्वानृपतिभोगान्यथाम्लिषितांश्चरन् ॥ भुञ्जति
 परमंसिद्धैथेजेतचमहासखः ॥ ७५ ॥ अलकंउवाच ॥ एवमिदंशंखीरममाप्यासीन्मनःपुरा ॥ साम्प्रतंविपरीतार्थशृणुचाप्यत्रकारणम् ॥ ७६ ॥
 यथार्थभौतिकःसंचस्तथान्तःकरणंणाम् ॥ गुणास्तुसकलास्तद्दशेषेष्वेवजन्तुषु ॥७७॥ चिच्छक्तिरेकप्रवाययदानान्योऽस्तिक्वश्चन ॥ तदाकानृपते
 ज्ञानान्मित्रारिप्रमुदृत्यता॥७८॥ तन्मयादुःखमासाद्यत्प्रद्वयोद्ववमुत्तमम् ॥ दत्तात्रेयप्रसादेनज्ञानं प्राप्तंनरेश्वर ॥ ७९ ॥ निर्जितेन्द्रियवर्गस्तुत्यक्त्वासंग
 मशेषतः ॥ मनोब्रह्मणिंसंघास्येतल्लयेपरमोजयः ॥ ८० ॥ संसाध्यमन्यत्तस्त्रिद्वैयतःकिंचिन्नविद्यते ॥ इन्द्रियाणिचसंयम्यततःसिद्धिनियच्छति
 ॥ ८१ ॥ सोहंनतेऽरिर्नममासिशशुःसुबाहुरेघोनममापकारी ॥ दृष्टंमयासर्वमिदंयथात्माअन्विष्यतांभूपरिपुस्त्वयान्यः ॥ ८२ ॥ इत्थंसतेनाभिहि
 तोनरेन्द्रेऽहृष्टःसमुत्थायततःसुबाहुः ॥ दिष्टयेतितंभ्रातरमाभिनन्द्यकाशीश्रंवाक्यमिदंबभाषे ॥ ८३ ॥ इतिश्रीमार्कण्डेयमहापुराणेअलकैर्निवेदो
 नामचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४० ॥ ॥सुबाहुरुवाच ॥ यदर्थंनृपशाईलत्वामहंशरणंगतः ॥ तन्मयासकलंप्राप्तंयास्यामित्वंसुखीभव ॥ १ ॥ काशि
 राजलवाच ॥ किंनिमित्तंभवान्प्राप्तोनिष्पन्नोऽर्थश्चकस्तव ॥ सुबाहोतन्ममाचक्ष्वपरंकौतूहलंहिमे ॥ २ ॥ समाक्रान्तमलकंणपितृपैतामहमहत् ॥ रा
 ज्यदेहीतिनिर्जित्यत्वयाहमाभिचोदितः॥३॥ ततोमयासमाक्रम्यराज्यमस्यातुजस्यते ॥ एततेबलमानितंतदुद्भुद्धस्वस्कुलोचितम् ॥४॥ सुबाहुरुवा
 च ॥ काशिराजनिबोधंयदर्थमयमुद्यमः॥ कृतोमयाभवांश्चकारितोऽयन्तनुद्यमम् ॥५॥ भ्रातामयाग्रामेषुसक्तोभोगेषुतत्त्वचित् ॥ विमूढोबोधव
 न्तौचभ्रातरावश्रौमम ॥ ६ ॥ तथाममचयन्मात्राबाल्येस्तन्यथासुखे ॥ तथावबोधोविन्यस्तः कर्णयोरवनीपते ॥ ७ ॥ तयोर्ममचविज्ञेयाःप
 दार्थीयमतामृभिः॥प्रकाशंमनसोनीतास्तेमात्रानास्य पार्थिव ॥८॥ यथैकमर्थेयातानामेकस्मिन्नवसीदति ॥ दुःखंभवतिसाधूनांतथास्माकंमहीपते
 ॥ ९ ॥ गार्हस्थ्यमोहमापन्नेसीदत्यस्मिन्नरेश्वर ॥ सम्बन्धिन्यस्यदेहस्यविभ्रितिश्रातृकरूपनाम् ॥ १० ॥ ततोमयाविनिश्चिन्यदुःखद्वैराग्यभावना ॥
 भविष्यतीत्यस्यभवान्दुद्योगायसंश्रितः ॥ ११ ॥ तदस्यदुःखद्वैराग्यसंबोधोदवनीपते ॥ समुद्धृतंकृतार्थमद्भूतेस्तुत्राज्याम्यहम् ॥ १२ ॥ उद्धा
 मदलसागर्भेपीत्वातस्यास्तास्तनम् ॥ नान्यनारीसुतैथैतवर्त्मयात्त्वित्तिपार्थिव ॥ १३ ॥ विचार्य्यंतमयासर्वबुध्मत्संश्रयपूर्वकम् ॥ कृतंतच्चापि
 निष्पन्नंप्रयास्येसिद्धयेपुनः ॥ १४ ॥ उपैस्यतेसीदमानःस्वजनोबान्धवःसुहृत् ॥ येनैन्द्रनतान्मन्येसेन्द्रियाविकलहिते ॥ १५ ॥ सुहृदि

स्वजनेनधौसमर्थेयोऽवसीदति ॥ धर्मार्थकाममोक्षेभ्योवाच्यास्तेतत्रनत्वसौ ॥ १६ ॥ एतत्त्वत्सङ्गमाद्भूपमयाकार्यमहत्कृतम् ॥ स्वस्तितेऽस्तुग
 मिष्याभिज्ञानभागभवसत्तम ॥ १७ ॥ काशिराजववाच ॥ उपकारस्त्वयासाधोर्लक्ष्यकृतोमहात्र ॥ ममोपकारायकथंनकरोषिस्वमानसम् ॥
 ॥ १८ ॥ फलदायीसतांसिद्धिःसंगमोनाफलेयतः ॥ तस्मात्त्वत्संश्रयाद्युक्तामयाप्राप्तासमुन्नतिः ॥ १९ ॥ सुबाहुुरुवाच ॥ धर्मार्थकाममोक्षार्व्यं
 रुषार्थचतुष्टयम् ॥ तत्रधर्मार्थकामास्तेसकलोहीयतेऽपरः ॥ २० ॥ तत्संक्षेपतोवक्ष्येतद्वैहिकमनाः शृणु ॥ श्रुत्वाचस्यगालोच्ययतेथाःश्रे
 यसेनृप ॥ २१ ॥ ममेतिप्रत्ययोभूषणकार्योऽहमितिवथा ॥ सम्यगालोच्यधर्मोहिधर्मोभावोनिराश्रयः ॥ २२ ॥ कोवाहमितिसंज्ञेयमित्यालोच्य
 त्वयात्मना ॥ बह्वान्तर्गतमालोच्यमालोच्यपारत्रिषु ॥ २३ ॥ अव्यक्तादिविशेषान्तमविकारमचेतनम् ॥ व्यक्ताव्यक्तव्याज्ञेयज्ञाताकश्चा
 हमित्युत ॥ २४ ॥ एतस्मिन्नेवविज्ञातविज्ञातेमखिलत्वया ॥ अनात्मन्यात्मविज्ञानमस्वेस्वमितिमूढता ॥ २५ ॥ सोऽहंसर्वगतोभूपलोकसंव्यवहा
 रतः ॥ मयेदमुच्यतेसर्वत्वयापृष्टोत्रजाम्यहम् ॥ २६ ॥ एवमुक्त्वाययौधीमानुबाहुःकाशिभूमिपम् ॥ काशिराजोऽपिसंप्रुज्यसोऽलकस्वपुंरययौ ॥
 ॥ २७ ॥ अलकौऽपिसुतंज्येष्टमभिषिच्यनराधिपम् ॥ वनंजगामसन्यक्तसर्वसङ्गःस्वसिद्धये ॥ २८ ॥ ततःकालेनमहतानिर्द्वन्द्वोनिष्परिश्रहः ॥
 प्राप्ययोगीन्द्रिमतुलांपरनिर्वाणमासवात् ॥ २९ ॥ पश्यञ्जगदिदंसर्वसदेवासुरमानुषम् ॥ पार्श्वेयुणमथैर्बद्धंध्यमानंचनित्यशः ॥ ३० ॥ पुत्रा
 दिद्रातृपुत्रादिस्वपारक्यादिभावितैः ॥ आकृष्यमाणंकरणैर्दुःखार्त्तभिन्नदर्शनम् ॥ ३१ ॥ अज्ञानपङ्कगर्भस्थमदुद्धारंमहामतिः ॥ आत्मानंचसमुत्ती
 र्णगाथामेतामगायत ॥ ३२ ॥ अहोकष्टदुःखदुःखस्माभिःपूर्वराज्यमनुष्ठितम् ॥ इतिपश्चान्मयाज्ञातंयोगान्नास्तिपरसुखम् ॥ ३३ ॥ पुत्रउवाच ॥ ॥
 तातैनंत्वंसमातिष्ठुमुक्तयेयोगसुत्तमम् ॥ प्राप्स्यसेयेनतद्ब्रह्मयत्रात्त्वानशोचसि ॥ ३४ ॥ ततोऽहमपियास्यामिकियज्ञैःकिंजपेनमे ॥ कृतक
 त्यस्यकरणंब्रह्मभावायकरपते ॥ ३५ ॥ ततोऽनुज्ञामवाप्याहंनिर्द्वन्द्वोनिष्परिश्रहः ॥ प्रयतिष्येत्थामुक्तौयथायास्यामिनिर्वृतिम् ॥ ३६ ॥
 ॥ पक्षिणञ्जुः ॥ ॥ एवमुक्त्वासपितरप्राप्यानुज्ञाततश्चसः ॥ ब्रह्मज्ञगाममेधावीपरित्यक्तपरिश्रहः ॥ ३७ ॥ सोऽपितस्यपितातद्ब्रह्मकेणसुमहामतिः ॥
 वानप्रस्थंसमास्थायचतुर्थ्याश्रममभ्यगात् ॥ ३८ ॥ तत्रात्मजंसमासाद्यहिव्वाबन्धंयुगादिकम् ॥ प्रापसिद्धिपरंग्राह्यस्तत्कालोपात्तसन्मतिः ॥ ३९ ॥
 एतत्तेकथितंब्रह्मन्यत्पृष्टभभवावयम् ॥ सुविस्तरंयथावच्चकिमन्यच्छ्रेतुमिच्छसि ॥ ४० ॥ यश्चैतच्छृणुयाद्विप्रपठेद्वासुसमाहितः ॥ ४१ ॥ यद्
 श्रमेधावमृथस्नातःप्राप्नोतिवैफलम् ॥ सकलंतद्वाप्नोतिशुचैतन्मुनिसत्तम ॥ ४२ ॥ एतत्संसारभ्रमणपरित्राणमनुत्तमम् ॥ अलकानृपसंवादमश्नु

भास्युच्यतेनरः ॥ ४३ ॥ इतिश्रीमार्कण्डेयमहापुराणपितापुत्रसंवादेजपोष्याख्येनैकचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४१ ॥ ॥ जैमिनिरुवाच ॥
 सम्यगेतन्ममाख्यातंभवाद्भिर्द्विजसत्तमाः ॥ प्रवृत्तंचनिवृत्तंचद्विविधंकर्मवैदिकम् ॥ १ ॥ अहोपितृप्रसादेनभवतांज्ञानमीदृशम् ॥ येनतिर्यक्कमप्येतस्या
 व्यमोहोस्तिरस्कृतः ॥ २ ॥ धन्याभवन्तःसंसिद्धैःप्रागवस्थास्थितयतः ॥ भवतांविषयोद्भूतैर्नमोहैश्चाल्यतेमनः ॥ ३ ॥ दिष्ट्याभगवतातेनमा
 र्कण्डेयेनधीमता ॥ भवन्तोवैसमाख्याताःसर्वसंदेहहृत्तमाः ॥ ४ ॥ संसारोऽस्मिन्मनुष्याणांश्रमतामतिंसङ्कटे ॥ भवद्विधैःसंसङ्गोजायतेनतपरिच
 नाम् ॥ ५ ॥ यद्यहंसङ्गमासाद्यभवाद्भिर्ज्ञानदृष्टिभिः ॥ नस्यांकृताथस्तन्नूनमेऽन्यत्रकृताथैता ॥ ६ ॥ प्रवृत्तेचनिवृत्तेचभवतांज्ञानकर्मणि ॥ मतिम
 स्तमलांमन्येथानान्यस्यकस्यचित् ॥ ७ ॥ यदिवनुग्रहवतीमायिद्युद्धिर्द्विजोत्तमाः ॥ भवतांतत्समाख्यालुमहेतुदमशेषतः ॥ ८ ॥ कथमेतत्सुदु
 तंजगत्स्थावरजङ्गमम् ॥ कथंचप्रलयकालेषुनर्यास्यतिसत्तमाः ॥ ९ ॥ कथंचवंशादेवर्षिपितृभूतादिसम्भवाः ॥ मन्वन्तराणिचकथंवंशानुचरितंच
 यत् ॥ १० ॥ यावत्यःसृष्टयश्चैवावन्तःप्रलयास्तथा ॥ कथाकरूपविभागश्चयामन्वन्तरस्थितिः ॥ ११ ॥ यथाचक्षितिसंस्थानंयत्प्रमाणंच
 वैसुवः ॥ यथास्थितिसमुद्राद्दिनिम्नगाःकाननानिच ॥ १२ ॥ भूलोकैकादिश्लोकानांगणःपातालसंश्रयः ॥ गतिस्तथार्कसोमादिग्रहक्षैल्योतिषाम
 पि ॥ १३ ॥ श्रोतुमिच्छाम्यहंसर्वमेतदाभूतसंप्लवम् ॥ उपसंहृतेचयच्छेषंजगत्यस्मिन्भविष्यति ॥ १४ ॥ पक्षिणञ्जुः ॥ ॥ प्रशभारोऽय
 मतुलयेस्त्वयाम्बुनिसत्तम ॥ पृष्टस्तेप्रवक्ष्यामस्तच्छृणुष्वेहजैमिने ॥ १५ ॥ मार्कण्डेयेनकथितंपुराक्रौष्टुकेयथा ॥ द्विजपुत्रायशान्तायव्रतस्त्रा
 तायधीमते ॥ १६ ॥ मार्कण्डेयंमहात्मानमुपासीनंद्विजोत्तमैः ॥ क्रौष्टुकिःपरिप्रच्छयदेतपृष्टवान्प्रभो ॥ १७ ॥ तस्यचाकथयत्प्रीत्यायन्मुनिमृगु
 नन्दनः ॥ तत्तेप्रकथयिष्यामःशृणुत्वंद्विजसत्तम ॥ १८ ॥ ग्रणिपत्यजगन्नाथंपद्मयोर्निपितामहम् ॥ जगद्वोनिस्थितंसृष्टौस्थितौविष्णुस्वरूपिणम् ॥
 प्रलयेचान्तकर्तारैर्द्वैरुद्रस्वरूपिणम् ॥ १९ ॥ मार्कण्डेयववाच ॥ उत्पन्नमात्रस्यपुराब्रह्मणोऽप्यक्तजन्मनः ॥ पुराणमेतद्विद्वान्शुक्लेभ्योऽनुविनिः
 स्तुताः ॥ २० ॥ पुराणसंहिताश्चकुर्बहुलाःपरमर्षयः ॥ वेदानांप्राविभागश्चकृतस्तैस्तुसहस्रशः ॥ २१ ॥ धर्मज्ञानंचवैराग्यमैश्वर्यचमहात्मनः ॥ तस्यो
 पदेशेनविनानहिसिद्धंचतुष्टयम् ॥ २२ ॥ वेदान्सर्षयस्तस्मिन्ब्राह्मणुद्विस्तस्यमानसाः ॥ पुराणंजगद्ब्रह्माद्यब्रह्मणुनयस्तस्यमानसाः ॥ २३ ॥ शृंगोःसकाशा
 च्यवनस्तेनोक्तंचद्विजन्मनाम् ॥ ऋषिभिश्चापिदक्षायोक्तमेतन्महात्मभिः ॥ २४ ॥ दक्षेणचापिकथितमिदमासीत्तदामम ॥ तत्तुभ्यंकथयाम्यद्यक
 लिकल्मषनाशनम् ॥ २५ ॥ सर्वमेतन्महाभागश्च्युतामिसमाधिना ॥ यथाश्रुतंमयापूर्वदक्षस्यगदतोमुने ॥ २६ ॥ ग्रणिपत्यजगद्वोनिमज्जमव्ययमाश्र

यम् ॥ चराचरस्यजगतोधातारंपरमंपदम् ॥ २७ ॥ ब्रह्माणमादियुरुषुत्पत्तिस्थितिसंयमे ॥ यत्कारणमनौपम्ययत्रसर्वप्रतिष्ठितम् ॥ २८ ॥ तस्मै
 हिरण्यगर्मायलोकतन्त्रायधीमते ॥ प्रणम्यसम्यग्बुद्ध्यामिभूतवर्गमनुत्तमम् ॥ २९ ॥ महद्ब्रह्मविशेषान्तैसवैरूप्यंसलक्षणम् ॥ प्रमाणैःपंचभिर्गम्यं
 स्रोतोभिःषड्भिरेन्वितम् ॥ ३० ॥ पुरुषाधिष्ठितंनित्यमनित्यमिवचस्थितम् ॥ तच्छ्रूयतांमहाभागपरमेणसमाधिना ॥ ३१ ॥ प्रधानंकारणंयत्तद्
 व्यक्ताख्यमहर्षयः ॥ यदाहुःश्रुक्तिंसूक्ष्मानित्यांसदसदात्मिकाम् ॥ ३२ ॥ द्रुवमक्षय्यमजरमयेनान्यसंश्रयम् ॥ गन्धरूपरसैर्हीनंशब्दस्पर्शविवर्जि
 तम् ॥ ३३ ॥ अनाद्यंतजगद्योनिंत्रिगुणप्रभावाव्ययम् ॥ असांप्रतमविज्ञेयंब्रह्माग्रेसमवर्तत ॥ ३४ ॥ प्रलयस्यानुतेनंदव्याप्तमासीदशेषतः ॥ गुण
 साम्यात्तत्तस्मात्क्षेत्रज्ञाधिष्ठितानुने ॥ ३५ ॥ गुणभावात्सृज्यमानात्सर्गकालेतःपुनः ॥ प्रधानतत्त्वमुद्धृतंमहान्तत्समावृणोत् ॥ ३६ ॥ यथा
 बीजंत्वचात्तद्दव्यक्तेनावृतोमहान् ॥ सात्त्विकोराजसश्चैवतामसश्चत्रयोदितः ॥ ३७ ॥ तत्तस्माद्दहङ्कारिद्विविधवैव्यजायत ॥ वैकारिकस्तैजस
 श्चभृतादिश्चसतामसः ॥ ३८ ॥ महताचावृतःसोऽपियथाव्यक्तेनवैमहान् ॥ भृतादिस्तुविकुर्वाणःशब्दतन्मात्रकंततः ॥ ३९ ॥ ससर्जशब्दतन्मात्रा
 दाकाशंशब्दलक्षणम् ॥ आकाशंशब्दमात्रंभूतादिश्चावृणोत्ततः ॥ ४० ॥ स्पर्शतन्मात्रमेवहेजायतेनात्रंसंशयः ॥ बलवाजायतेवायुस्तस्यस्पर्शगु
 णोमतः ॥ ४१ ॥ वायुश्चापिविकुर्वाणोरूपमात्रंससर्जह ॥ ज्योतिरुत्पद्यतेवायोस्तद्द्रुणमुच्यते ॥ ४२ ॥ स्पर्शमात्रंस्तुवैवायूरूपमात्रंसमावृणो
 त् ॥ ज्योतिश्चापिविकुर्वाणरसमात्रंससर्जह ॥ ४३ ॥ सम्भवन्तिततोह्यापश्चासन्यैतारसात्मिकाः ॥ रसमात्रंतुताह्यापोरूपमात्रंसमावृणोत् ॥ ४४ ॥
 आपश्चापिविकुर्वत्योगन्धमात्रंससर्जरे ॥ संघातोजायतेतस्मात्तस्यगन्धगुणोमतः ॥ ४५ ॥ तस्मिन्तास्मिस्तुतन्मात्रतेनतन्मात्रतास्मृता ॥ अवि
 शेषवाचकत्वादविशेषास्ततश्चेत् ॥ ४६ ॥ नशान्तानापिघोरस्तेनमूढाश्चाविशेषतः ॥ भूततन्मात्रसर्गोऽयमहङ्कारानुतामसात् ॥ ४७ ॥ वैकारिका
 दहंकारात्सत्त्वोद्भिकात्सात्त्विकात् ॥ वैकारिकःससर्गस्तुगुणत्संप्रवर्तते ॥ ४८ ॥ बुद्धीन्द्रियाणिपञ्चैवंपंचकर्मैन्द्रियाणिच ॥ तैजसानीन्द्रिया
 ण्याहुर्देववैकारिकादश ॥ ४९ ॥ एकादशंमनस्तत्रदेववैकारिकाःस्मृताः ॥ श्रोत्रंक्वचक्षुषीजिह्वानासिकाचैवंपंचमी ॥ ५० ॥ शब्दादीनामवास्वर्थ
 बुद्धियुक्तानिवक्ष्यते ॥ पादौपायुरुपस्थश्चहस्तौवाक्पश्चमीभवेत् ॥ ५१ ॥ गतिर्विसर्गोह्यानन्दःशिल्पवाक्यचर्मतत् ॥ आकाशंशब्दमात्रंस्तुस्पर्श
 मात्रंसमाविशत् ॥ ५२ ॥ द्विगुणोजायतेवायुस्तस्यस्पर्शगुणोमतः ॥ रूपतथैवाविशतःशब्दस्पर्शगुणादुभौ ॥ ५३ ॥ त्रिगुणस्तुततश्चाग्निःसशब्द
 स्पर्शरूपवाच् ॥ शब्दस्पर्शश्चरूपंवरसमात्रंसमाविशत् ॥ ५४ ॥ तस्माच्चतुर्गुणाह्यापोविज्ञेयास्तारसात्मिकाः ॥ शब्दःस्पर्शश्चरूपंचरसोऽगन्धंसमा

विश्व ॥ ५५ ॥ संहतानन्धमात्रेण आवृण्वन्ते महीभिः ॥ तस्मात्पंचगुणभूमिः स्थूलाभूतेषु दृश्यते ॥ ५६ ॥ शान्ताघोराश्च मूढाश्च विशेषास्तेन ते
 स्मृताः ॥ परस्परानुप्रवेशाद्धारयन्ति परस्परम् ॥ ५७ ॥ भूमेरन्तस्विमंसर्वलोकालोकघनावृतम् ॥ विशेषाश्चन्द्रियग्राह्यानि यतत्वाच्च ते स्मृताः ॥ ५८ ॥
 गुणपूर्वस्य पूर्वस्य प्राप्नुवन्त्युत्तरोत्तरम् ॥ नानावीर्याः पृथग्भूताः सप्तैते संहतिं विना ॥ ५९ ॥ नाशक्नुवन् यजाः सप्तुमसमागम्य कृत्स्नशः ॥ समेत्यान्योन्यसंयोगो
 गमन्योन्याश्चरिष्यन्थे ॥ ६० ॥ एकसंघातचिह्नश्च संप्राप्यैक्यमशेषतः ॥ पुरुषाधिष्ठितत्वाच्च अव्यक्तानुग्रहेण च ॥ ६१ ॥ महादाद्याविशेषान्ताह्लाण्डमु
 त्पादयन्ति ॥ जलदुःखवत्तत्रकर्मोद्वेद्यदिमागतम् ॥ ६२ ॥ भूतेभ्योऽहं महाबुद्धेरुद्वेहदुःकेशयम् ॥ प्राकृतेऽण्डे विवृद्धः सन्क्षेत्रज्ञो ब्रह्मसंज्ञितः ॥ ६३ ॥
 सर्वेशरीप्रथमः सर्वपुरुष उच्यते ॥ आदिकर्ता च भूतानां ब्रह्मायै समवर्तत ॥ ६४ ॥ तेन सर्वमिदं व्याप्तं त्रैलोक्यं स चारम् ॥ मेरुस्तस्यानुसंभूतो जरायु
 श्चापि पर्वताः ॥ ६५ ॥ समुद्रागर्भसालिलं तस्याण्डस्य महात्मनः ॥ तस्मिन्नाण्डे जात्सर्वसदेवासुरमानुषम् ॥ ६६ ॥ द्वीपाद्यद्रिसमुद्राश्च सज्यो
 तिलोकसंग्रहः ॥ जलानिलानलाकाशैस्ततो भूतादिनाबहिः ॥ ६७ ॥ वृत्तमण्डं शृणुणैकैकत्वेन तैः पुनः ॥ महातातप्रमाणेन सहैवानेन वेदितः ॥ ६८ ॥
 महासैः सहितः सर्वैव्यत्नेन समावृतः ॥ एभिरावरणैरण्डसर्भिः प्राकृतवृत्तम् ॥ ६९ ॥ अन्योन्यमावृत्य च ता अष्टौ प्राकृतयः स्थिताः ॥ एषासाप्र
 कृतिर्नित्यातदन्तः पुरुषश्च सः ॥ ७० ॥ ब्रह्माल्यः कथितो यस्ते समासाच्च्युतां पुनः ॥ यथामग्नोजले कश्चिदुन्मज्जलसम्भवम् ॥ ७१ ॥ कलयं क्षिपति
 ब्रह्मासतथा प्रकृतीर्विशुः ॥ अव्यक्तं क्षेत्रमुद्वेष्ट ब्रह्माक्षेत्रज्ञ उच्यते ॥ ७२ ॥ एतत्समस्तजानीयाक्षेत्रज्ञे ब्रह्मलक्षणम् ॥ इत्येष प्राकृतः सर्गः क्षेत्रज्ञाधिष्ठितस्तु
 सः ॥ अबुद्धिपूर्वः प्रथमः प्रादुर्भूतस्तडिद्यथा ॥ ७३ ॥ इति श्रीमार्कण्डेय महापुराणे ब्रह्मोत्पत्तिर्नाम द्विचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४२ ॥ ॥ क्रौष्टिकरुमाव ॥ ॥
 भगवंस्त्वण्डसंभूतिर्यथावत्कथितामम ॥ ब्रह्माण्डे ब्रह्मणो जन्मतथा चोक्तं महात्मनः ॥ १ ॥ एतदिच्छाम्यहं शत्रुत्वोत्प्रेषु कुलेद्भव ॥ यदानसृष्टिर्भूता
 नामस्ति किं नुन चास्ति वा ॥ कालैर्ब्रह्मण्यस्यान्ते सर्वस्मिन्नुपसंहते ॥ २ ॥ मार्कण्डेय उवाच ॥ यदनुप्रकृतौ यातिलयविधिमिदं जगत् ॥ तदो
 च्यते प्राकृतोऽयं विद्धिः प्रति संचरः ॥ ३ ॥ स्वात्मन्यवस्थितेऽव्यक्ते विकारेऽति संहते ॥ प्रकृतिः पुरुषश्चैव साधर्म्येणावतिष्ठतः ॥ ४ ॥ तदा तमश्च स
 त्वचसमत्वेन गुणैः स्थितौ ॥ अनुद्विक्ता वदूनी च ओतप्रोतौ परस्परम् ॥ ५ ॥ तिलेषु वा यथा तैलं घृतं पयसि वा स्थितम् ॥ तथा तमसि सत्त्वं च रजोऽप्य
 नुसृतस्थितम् ॥ ६ ॥ उत्पत्तिर्ब्रह्मणो यावदायुर्वैद्विपराद्धिक्म ॥ तावद्दिनपरेशस्य तत्समासंयमेनिशा ॥ ७ ॥ (अष्टौ युगसहस्राणि अहोरात्र
 प्रजापतेः ॥ अनेनैव तुमानेन शतं ब्रह्मास जीवति ॥ पितामहशतैरेव विष्णोर्मानं विधीयते ॥ निमेषार्धेन शंभोस्तु सहस्राणि चतुर्दश ॥ विनश्यति तथा वि

षण्णेरसंख्याताःपितामहाः ॥ अहर्मुखेप्रबुद्धस्तुजगदादिरनादिमात्र् ॥ सर्वहेतुरचिन्त्यात्मापरःकोऽप्यपरक्रियः ॥ ८ ॥ प्रकृतिंपुरुषंचैवप्रविश्याशुज
 गत्यतिः ॥ क्षोभयामासयोगेनपरेणपरमेश्वरः ॥ ९ ॥ यथामदेनवल्लीणां यथावामाधवानिलः ॥ अदुप्रविष्टःक्षोभायथासासौयोगमूर्तिमान् ॥ १० ॥
 प्रधानेशोभ्यमाणेतुसदेवोब्रह्मसंज्ञितः ॥ समुत्पन्नोऽण्डकोषस्थोयथातेकथितंमया ॥ ११ ॥ सएवशोभकःपूर्वसक्षोभ्यःप्रकृतेःपतिः ॥ ससंकोचवि
 काशाभ्यांप्राधानत्वेऽपिसंस्थितः ॥ १२ ॥ उत्पन्नसजगद्योनिरगुणोऽपिरजोगुणम् ॥ भुञ्जन्प्रवर्ततेसर्गेब्रह्मत्वंसमुपश्रितः ॥ १३ ॥ ब्रह्मत्वेसप्र
 जाःसृष्ट्वततःसत्त्वातिरेकवान् ॥ विष्णुत्वमेत्यधर्मैणकुुरुतेषरिपालनम् ॥ १४ ॥ ततस्तमोगुणोद्भिकुरुद्रत्वेचाखिलजगत् ॥ उपसंहृत्यवैशेशैत्रैलोक्यं
 त्रिगुणोऽगुणः ॥ १५ ॥ यथाप्राग्ब्यापकःक्षेत्रीपालकोलावकस्तथा ॥ तथासंज्ञामायतिब्रह्मविष्णुहरात्मिकाम् ॥ १६ ॥ ब्रह्मत्वंसृजतेलोकान्
 इत्वेसंहरत्यपि ॥ विष्णुत्वेचाप्युदासीनस्तिस्त्रोऽवस्थाःस्वयम्भुवः ॥ १७ ॥ रजोब्रह्मातमोरुद्रोविष्णुःसत्त्वंजगत्पतिः ॥ एतएवत्रयोदेवाएतएवत्रयो
 गुणाः ॥ १८ ॥ अन्योन्यमिथुनाहोतेद्विन्योन्याश्रयिणस्तथा ॥ क्षणंवियोगेनह्येषानत्यजन्तिपरस्परम् ॥ १९ ॥ एवंब्रह्माजगरपूर्वोदेवदेवश्रुतुर्मुखः ॥
 रजोगुणंसमाश्रित्यस्रष्टृत्वेसव्यवस्थितः ॥ २० ॥ हिरण्यगर्भोदेवादिरनादिरुपचारतः ॥ भूपन्नकर्णिकासंस्थोब्रह्माग्रेसमजायत ॥ २१ ॥ तस्यवर्ष
 शतत्वेकंपरमाणुमहात्मनः ॥ ब्राह्मणैवहिमानेनतस्यसंख्यानिर्बोधमे ॥ २२ ॥ निर्मेषैदेशभिःकाष्ठतथापञ्चभिरुच्यते ॥ कलात्रिंशच्चवैकाष्ठामु
 दूत्तत्रिंशदेवताः ॥ २३ ॥ अहोरात्रंमुहूर्त्तानानृणांत्रिंशत्तुवैस्मृतम् ॥ अहोरात्रैश्चत्रिंशद्भिःपक्षौद्वैमासउच्यते ॥ २४ ॥ तैःषड्भिरयनवर्षेऽयने
 दक्षिणोत्तरे ॥ तदेवानामहोरात्रंदिनंतत्रोत्तरायणम् ॥ २५ ॥ दिव्यैर्वर्षसहस्रेस्तुकृतेत्रेतादिसंज्ञितम् ॥ चतुर्गुंद्वादशभिस्तद्विभागंशृणुष्वमे ॥ २६ ॥
 चत्वारितुसहस्राणिवर्षाणकृतमुच्यते ॥ शतानिसन्ध्याचत्वारिसन्ध्यांशश्चतथाविधः ॥ २७ ॥ त्रेतात्रीणिसहस्राणिविव्याब्दानंशतत्रयम् ॥
 तस्यसन्ध्यासमाख्यातामध्यांशश्चतथाविधः ॥ २८ ॥ द्वापरंद्भेसहस्रेतुवर्षाणंद्देशेतेतथा ॥ तस्यसन्ध्यासमाख्याताद्देशताब्देतदंशकः ॥ २९ ॥
 कलिःसहस्रदिव्यानामब्दानाद्विजसत्तम ॥ सन्ध्यासन्ध्यांशकश्चैवशककोसमुदाहृतौ ॥ ३० ॥ एषाद्वादसाहस्रीगुणव्याकविभिःकृता ॥ एतत्स
 हस्रगुणितमहेब्राह्मसुदाहृतम् ॥ ३१ ॥ ब्रह्मणोदिवसेब्रह्मन्मनवःस्युश्चतुर्दश ॥ भवन्तिभागशस्तेषांसहस्रंतद्विभज्यते ॥ ३२ ॥ देवाःसप्तर्षयः
 सेन्द्रामनुस्तत्तमूनिवृषाः ॥ मनुनासहस्रज्यन्तेसंद्ध्यन्तेचपूर्ववत् ॥ ३३ ॥ चतुर्गुणानांसंख्यातासाधिकह्येकसप्ततिः ॥ मन्वन्तरंतस्यसंख्यां
 मादुषाब्दैर्नैर्बोधमे ॥ ३४ ॥ त्रिंशत्कोट्यस्तुसंपूर्णाःसंख्याताःसंख्ययाद्विज ॥ सप्तषष्टिस्तथान्यानिनिधुतानिचसंख्यया ॥ ३५ ॥ विंशतिश्चसहस्रा

णिकालोऽयसाधिकविना ॥ एतन्मन्वन्तरश्रोक्तोदिव्यवर्षनिबोधमे ॥ ३६ ॥ अष्टौवर्षसहस्राणिदिव्यायास्यव्यायुतम् ॥ द्विपञ्चाशत्तथान्यानि
सहस्राण्यधिकानितु ॥ ३७ ॥ चतुर्दशगुणोद्धोषकालोब्राह्ममहःस्मृतम् ॥ तस्यान्तेप्रलयःशोक्तोब्राह्मनैर्मितिकोबुधैः ॥ ३८ ॥ भूलोकै
ऽथमुवलोकःस्वलोकस्तत्रिवासिनः ॥ तदाविनाशमायातिमहलोकश्चतिष्ठति ॥ ३९ ॥ तद्वासिनोऽपितापेनजनलोकंप्रयान्तिवै ॥ एकाणिवि
चत्रैलोक्येब्रह्मास्वपितिवैनिशि ॥ ४० ॥ तत्प्रमाणैवसारत्रिस्तदन्तेहृज्यतेपुनः ॥ एवंब्रह्मणोवर्षमेकंवर्षशतंतुतत् ॥ ४१ ॥ शतंहितस्यवर्षाणां
परमित्यभिधीयते ॥ पंचशद्विस्तथावर्षैःपराद्वैमितिकीर्त्यते ॥ ४२ ॥ एकमस्यपराद्वैतुव्यतीतंद्विजसत्तम ॥ यस्यान्तेऽहृन्महाकल्पःपाद्म
त्यभिविश्रुतः ॥ ४३ ॥ द्वितीयस्यपराद्वैस्यवर्त्तमानस्यवैद्विज ॥ वाराहद्वितिकल्पोऽयंप्रथमःपरिकल्पितः ॥ ४४ ॥ इतिश्रीमार्कण्डेयमहापुरा
णेब्रह्मायुःप्रमाणकथनं नामत्रिचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४३ ॥ कौष्ठिकरुवाच ॥ यथाससज्जैब्रह्माभगवानाद्विकृत्रजाः ॥ प्रजापतिःपतिद्वैवस्तन्मेवि
स्तरतोवद ॥ १ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ कथाम्येषतेब्रह्मन्ससर्जभगवान्यथा ॥ लोककृच्छ्राश्चतःकृत्तंजंगत्स्थायवर्जंगमम् ॥ २ ॥ पाद्मावसा
नसमयेनिशासुतोत्थितःप्रभुः ॥ सत्त्वोद्विक्तस्तदाब्रह्माहून्यलोकमवैक्षत ॥ ३ ॥ इमंचोदाहरन्त्यत्रलोकंनारायणंप्रति ॥ ब्रह्मस्वरूपिणंदेवजगतःप्रभ
वाप्यथम् ॥ ४ ॥ आपोनाराइतिप्रोक्ता आपोवैजुरसूनवः ॥ तामुरेतेस्यस्माच्चतेननारायणःस्मृतः ॥ ५ ॥ विबुद्धःसलिलेतस्मिन्विधायान्तर्गे
तांमहीम् ॥ अनुमानत्समुद्धारं कर्तुं कामस्तदाक्षितैः ॥ ६ ॥ अकरोत्सतनूरन्याःकल्यादिषुयथापुरा ॥ मत्स्यकूर्मादिकास्तद्भद्रारंहवपुरास्थि
तः ॥ ७ ॥ वेद्यज्ञमयं दिव्यं वेद्यज्ञमयोविभुः ॥ रूपं कृत्वा विवेशामुसर्वगः सर्वसम्भवः ॥ ८ ॥ समुद्धृत्य च पातालान्मुमोचसलिलेषुवम् ॥ जनलोक
स्थितैः सिद्धैश्चैन्त्यमानोजगत्यपतिः ॥ ९ ॥ तस्योपरिजलौघस्यमहतीनौरिस्थिता ॥ विस्तृतत्वाचुद्धेस्यनमहीयातिसंभ्रुवम् ॥ १० ॥
ततःक्षितिसमीकृत्यग्रथिव्यासोऽष्टजद्विरीच ॥ ग्रामसर्गेद्वहमानेतुदासंवर्तकामिना ॥ ११ ॥ तेनाग्निनाविशीर्णोस्तेपर्वतासुविसर्वशः ॥
शैलैकाणवैमग्नावायुनापस्तुसहताः ॥ १२ ॥ निषक्तायत्रयत्रासंस्तत्रतत्राचलाभवन् ॥ भ्रुवभांगततःकृत्वासमद्रीपोपशोभितम् ॥ १३ ॥ भूरा
र्वांश्चतुरैलोकानपूर्ववत्समकल्पयत् ॥ सृष्टिंचिन्त्यतस्तस्यकल्यादिषुयथापुरा ॥ १४ ॥ अबुद्धिपूर्वकस्तस्मात्प्रादुर्भूतस्तमोमयः ॥ तमोमोहोमहा
मोहस्तामिसोब्रह्मन्संज्ञितः ॥ १५ ॥ अविद्यापंचपूर्वेषुप्रादुर्भूतामहात्मनः ॥ पंचधावस्थितःसर्गोऽध्यायतोऽप्रतिबोधवान् ॥ १६ ॥ बहिरन्तश्चाप्रका
शःसंभृतात्मानगात्मकः ॥ मुल्यानगायतश्चोक्तामुख्यसर्गस्ततस्त्वथम् ॥ १७ ॥ तदंष्ट्वासाधकंसर्गमन्यदपरंपुनः ॥ तस्याभिध्यायतःसर्गतियं

कस्योतोद्भवर्तत ॥ १८ ॥ यस्मात्तिर्यक्प्रवृत्तिः सतिर्यक्सोतस्ततः स्मृतः ॥ पश्चादयस्तोक्ख्यतास्तमः प्रायाह्नवेदिनः ॥ १९ ॥ उत्पथग्राहिणश्चैव
 तेऽज्ञानेज्ञानमानिनः ॥ अहंकृताअहंमानाअष्टाविंशद्विधात्मकाः ॥ २० ॥ अन्तःप्रकाशास्तेसर्वेऽवृतास्तु परस्परम् ॥ तमप्यसाधकंमत्वाध्याय
 तोऽन्यस्ततोऽभवत् ॥ २१ ॥ ऊर्द्धसोतस्तृतीयस्तुसात्त्विकोर्द्धमवर्तत ॥ तेसुखप्रीतिबहुलाबहिरन्तस्त्वनावृताः ॥ २२ ॥ प्रकाशाबहिरन्तश्च ऊर्ध्व
 सोतः समुद्भवाः ॥ तुष्टात्मनस्तृतीयस्तुदेवसर्गोऽहिसंस्मृतः ॥ २३ ॥ तस्मिन्सर्गोऽभवत्प्रीतिनिष्पन्नेब्रह्मणस्तदा ॥ ततोऽन्यंसतदादध्यौसाधकंसर्गमुत्त
 मम् ॥ २४ ॥ तथाभिधायतस्तस्यसत्याभिधायिनस्ततः ॥ प्रादुर्भवौतदाव्यक्तादर्वाक्सोतस्तुसाधकः ॥ २५ ॥ यस्मादर्वाग्यवर्तन्तततोऽर्वा
 कस्योतसस्तुते ॥ तेचप्रकाशबहुलास्तमोदित्कारजोऽधिकाः ॥ २६ ॥ तस्मात्तेऽखबहुलाभूयोभूयश्चकारिणः ॥ प्रकाशाबहिरन्तश्चमनुष्याःसाधका
 श्चते ॥ २७ ॥ पंचमोऽनुग्रहःसर्गःसचतुर्द्धाव्यवस्थितः ॥ विपर्ययेणसिद्ध्याचरान्त्यातुष्टयातथैवच ॥ २८ ॥ निवृत्तंतेमानंचतेऽर्थजानन्तिवै
 पुनः ॥ भृतादिकानांभृतानांषष्ठःसर्गःसउच्यते ॥ २९ ॥ तेपरिग्राहिणःसर्वेसंविभारतास्तथा ॥ चोदनाश्चाप्यशीलाश्चज्ञेयाभृतादिकाश्चते ॥ ३० ॥
 प्रथमोमहतःसर्गोविज्ञेयोब्रह्मणस्तुसः ॥ तन्मात्राणां द्वितीयस्तुभूतसर्गःसउच्यते ॥ ३१ ॥ वैकारिकस्तृतीयस्तुसर्गश्चैन्द्रियकःस्मृतः ॥ इत्येषप्राकृ
 तःसर्गःसंभूतोऽबुद्धिपूर्वकः ॥ ३२ ॥ मुख्यःसर्गश्चतुर्थस्तुमुख्यवैस्थावराःस्मृताः ॥ तिर्यक्सोतास्तुयःप्रोक्तस्तिर्ययोन्यःसंपंचमः ॥ ३३ ॥ तथोर्द्धसो
 तसांषष्ठोदेवसर्गस्तुसंस्मृतः ॥ ततोर्वाक्सोतसांसर्गःसप्तमःसतुमानुषः ॥ ३४ ॥ अष्टमोऽनुग्रहःसर्गःसात्त्विकस्तामसश्चसः ॥ पंचैतेवैकृताःसर्गाःप्रा
 कृतास्तुत्रयःस्मृताः ॥ ३५ ॥ प्राकृतोवैकृतश्चैवकौमारो नवमःस्मृतः ॥ इत्येतैवसमाख्यातानवसर्गाःप्रजापतेः ॥ ३६ ॥ प्राकृतावैकृताश्चैवजगतोमूल
 हेतवः ॥ सृजतोऽजगदीशस्थिकिमन्यच्छ्रेतुमिच्छसि ॥ ३७ ॥ इतिश्रीमार्कण्डेयमहापुराणेप्राकृतवैकृतसर्गवर्णनं नामचतुश्चत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४४ ॥
 ॥ कौष्टुकिरुवाच ॥ समासात्कथितासृष्टिःसम्यग्भवतामम ॥ देवादीनांभवब्रह्मन्विस्तरात्तुब्रवीहिमे ॥ १ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ कुशलाकुशा
 लैर्ब्रह्मन्भावितपूर्वकर्मभिः ॥ ख्यात्यातयाह्वानिर्मुक्ताःप्रलयेष्टुपसंहताः ॥ २ ॥ देवद्याःस्थावरान्ताश्प्रजाब्रह्मंश्चतुर्विधाः ॥ ब्रह्मणःकुर्वतःसृष्टिज
 जिरेमानसास्तदा ॥ ३ ॥ ततोदेवासुरपितृन्मातृवाचुषांश्चचतुष्टयम् ॥ सिंसुहुरम्भस्येतानिस्वमात्मानमथ्यूजत् ॥ ४ ॥ युक्तात्मनस्तमोमात्राउद्रित्ता
 भूत्प्रजापतेः ॥ सिंसृशोर्जघनात्पूर्वमुराजजिरेततः ॥ ५ ॥ उत्ससर्जतस्तांतुतमोमात्रास्मिकान्तनुम् ॥ सापिविद्भानुस्तेनसद्योरात्रिरजायत ॥ ६ ॥
 अन्यांतनुमुपादायसिंसुःप्रीतिमापसः ॥ सत्पंचद्वैकास्सतोदेवासुखतस्तस्यजिरे ॥ ७ ॥ उत्ससर्जचतृथेशस्तनुतामप्यसौविसुः ॥ साचापविद्धा

दिवसं स्वप्रायमाजायत ॥ ८ ॥ सत्वमात्रात्मिकोऽवैतत्सन्ध्याजहतेतुम् ॥ पितृवन्मन्यमानस्यपितरस्तस्यजज्ञिरे ॥९॥ सुद्वापितृदुत्ससर्जतनुंता
 मपिसप्रभुः ॥ साचोत्सृष्टाभवत्सन्ध्यादिननक्तान्तरस्थिता ॥ १० ॥ रजोमात्रात्मिकामन्यांतनुंजेऽथसप्रभुः ॥ ततोमनुष्याः सम्भूतारजोमात्रस
 मुद्रवाः ॥११॥ सुद्वामनुष्यान्सविभुरुत्ससर्जतनुंततः ॥ ज्योत्स्नासमभवत्साचनक्तान्तेऽहृदुखेचया ॥१२॥ इत्येतास्तनवस्तस्यदेवैवस्यधीमतः ॥
 ख्यातारात्र्यहनीचैवसन्ध्याज्योत्स्नाचवैद्विज ॥ १३ ॥ ज्योत्स्नासन्ध्यातथैवहः सत्वमात्रात्मकप्रथम ॥ तमोमात्रात्मिकारात्रिः सवैतस्मात्तमोऽधिक
 ॥१४॥ तस्माद्देवादिवारात्रावसुरास्तुबलान्विताः ॥ ज्योत्स्नागमेचमनुजास्सन्ध्यायांपितरस्तथा ॥१५॥ भवन्तिबालिनोऽध्वर्याविपक्षाणानसंशयः ॥
 तद्विप्रथमासाद्यप्रयान्तिचविपर्ययम् ॥१६॥ ज्योत्स्नारात्र्यहनीसन्ध्याचत्वार्थैतानिवैप्रभोः ॥ ब्रह्मणस्तुशराराणित्रिगुणोपभृतानितु ॥१७॥ चत्वा
 र्येतान्यथोत्पाद्यतनुमन्यांप्रजापतिः ॥ रजस्तमोमर्थारात्रौजहतेऽहृदुचुडन्वितः ॥ १८ ॥ तदन्धकारेणुत्स्नामानसृजद्गवानजः ॥ विरूपाङ्गशुलन
 तुमारब्धास्तेचतांतनुम् ॥ १९ ॥ रक्षामइतितेभ्योऽज्येयऊचुस्तेरुराक्षसाः ॥ स्वादाभइतियेचोऽबुस्तेयक्षायक्षणाद्भिज ॥ २० ॥ तान्दृष्ट्वाहाप्रियणास्य
 केशाः शीर्यन्तवेधसः ॥ समारोहगहीनाश्चशिरसोब्रह्मणस्तुते ॥ २१ ॥ सर्पणात्तेऽभवन्सर्पाहीनत्वदहयः सृताः ॥ सर्पान्दृष्ट्वाततः क्रोधात्क्रोधात्मा
 नोविनिर्ममे ॥ २२ ॥ वर्णेनकपिलेनोत्रास्तेभृताः पिशिताशनाः ॥ ध्यायतीर्गांततस्तस्यगन्धर्वाजज्ञिरेसता ॥ २३ ॥ जज्ञिरेपितृतोवाचगन्धर्वा
 स्तेनतेस्मृताः ॥ अघ्रास्वेतासुष्टासुदेवयोनिषुसप्रभुः ॥ २४ ॥ ततः स्वदेहतोऽन्यानिवयांसिपशवोऽसृजत् ॥ मुखतोऽजाः ससर्जाथैवक्षसश्चाव
 योऽसृजत् ॥ २५ ॥ गाश्चैवोदरतोब्रह्मापाश्वीभ्यांचविनिर्ममे ॥ पद्भ्यांचाश्वान्समातङ्गात्रासभाच्छशकान्मृगान् ॥ २६ ॥ उष्टूनश्वतरांश्चवनाना
 रूपश्चजगतयः ॥ ओषध्यः फलमूलिन्योरोमभ्यस्तस्यजज्ञिरे ॥ २७ ॥ एवंपशवेषधीः सुद्वह्यजच्चाध्वरेविभुः ॥ तस्मादादौतुकल्पस्यत्रेता
 युगमुखेत्ता ॥ २८ ॥ गौरजः पुरुषोमेषोह्यश्वश्वतरगर्दभाः ॥ एतान्याम्यानशूनानुहारण्यांश्चनिबोधमे ॥ २९ ॥ श्वापदंद्भिर्मुखंरहस्तीवानराः
 पक्षिंपंचमाः ॥ औदकाः पशवः शष्ठाः सतमास्तुसरीसृपाः ॥ ३० ॥ गायत्रीश्चतृचचैत्रिवृत्सामरथन्तरम् ॥ अग्निष्टोमंचयज्ञानांनिर्ममेप्रथमा
 न्मुखात् ॥३१॥ यजुंषिष्टुमंछन्दः स्तोमंपचदशं तथा ॥ बृहत्सामतथोक्तंचदक्षिणादसृजन्मुखात् ॥३२॥ सामानिजगतीच्छन्दः स्तोमंपचदशं तथा ॥
 वैरूपमतिरात्रंचनिर्ममेपश्चिमान्मुखात् ॥३३॥ एकविंशमथर्वाणमतोर्यामाणमेवच ॥ अनुष्टुभंसवैराजमुतरादसृजन्मुखात् ॥३४॥ विद्युतोऽग्निमेवा
 श्वरोहितेन्द्रधनुंषिच ॥ वयांसिचससज्जादौकल्पस्यभगवान्विभुः ॥ ३५ ॥ उच्चावचानिभूतानिगात्रेभ्यस्तस्यजज्ञिरे ॥ सुद्वाचतुष्टयवृदेवसुरापितृन्म

जाः ॥ ३६ ॥ ततोऽसृजत्सभूतानिस्थावराणिचराणिच ॥ यशान्पिशाचान्गन्धर्वास्तथैवाप्सरसांरागाणञ्च ॥ ३७ ॥ नराकिन्नरक्षांसिवयःपशुमृगोरागाञ्च ॥ ३८ ॥ तेषांयेयानिकर्माणिप्राक्सृष्टेःप्रतिपदिरे ॥ तान्येवप्रतिपद्यन्तेसृज्यमानाःपुनःपुनः ॥ ३९ ॥ हिंसाहिंसेमृदुद्धरेयमार्धमावृतादृते ॥ तद्भाविताःप्रपद्यन्तेतस्मात्तत्सरोरोचते ॥ ४० ॥ इन्द्रियाथेषुमृतेषुशरीरेषुचसप्रसुः ॥ नानात्वंविनियोगंचथातैवव्यदधात्स्वयम् ॥ ४१ ॥ नामरूपंचभूतानांकृत्यानांचप्रपञ्चनम् ॥ वेदशब्देभ्यएवादैवादीनांचकारसः ॥ ४२ ॥ ऋषीणानामधेयानियाश्चैवेषुसृष्टयः ॥ शर्वर्यन्तेप्रसूतानामन्येषांचददातिसः ॥ ४३ ॥ यथत्तवृत्तुलिङ्गानिनानारूपाणिपर्यये ॥ इश्यन्तेतानितान्येवतथाभावाद्युगादिषु ॥ ४४ ॥ एवंविधाःसृष्टयस्तुब्रह्मणोऽव्यक्तजन्मनः ॥ शर्वर्यन्तेप्रबुद्धस्यकल्पेकल्पेभवन्तिवै ॥ ४५ ॥ इतिश्रीमार्कण्डेयमहापुराणेषुष्टिप्रकरणेष्वचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४६ ॥ कौष्ठिकिरुवाच ॥ अर्वाक्स्रोतस्तुक्थितोभवतायस्तुमानुषः ॥ ब्रह्मन्विस्तरतोब्रूहिब्रह्मासमसृजद्यथा ॥ १ ॥ यथाचवर्णानिमृजद्यद्गुणांश्चमहामते ॥ यच्चयेषांस्तृतं कर्मविप्रादीनांवदस्वत् ॥ २ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ब्रह्मणःसृजतः पूर्वसस्याभिध्यायिनस्तथा ॥ मिथुनानांसहस्रंतुमुवात्सोऽथासृजन्मुने ॥ ३ ॥ जातास्तेह्युपपद्यन्तेसत्त्वोद्रिक्ताःस्वतेजसः ॥ सहस्रमन्यद्भक्षस्तोमिथुनानांससर्जह ॥ ४ ॥ तेसर्वैरजसोद्रिक्ताःशुष्मिणश्चाप्यमर्षिणः ॥ ससर्जान्यत्सहस्रतुंद्वानामूरुतःपुनः ॥ ५ ॥ रजस्तमोभ्यामुद्रिक्ताइहाशीलास्तुतेस्मृताः ॥ पद्भ्यांसहस्रमन्यच्चमिथुनानांससर्जह ॥ ६ ॥ उद्रिक्तास्तमसासर्वैनिःश्रीकाह्वल्पचेतसः ॥ ततःसंहर्षमाणास्तेद्भ्रूत्पन्नास्तुप्रुपाणिनः ॥ ७ ॥ अन्योन्यंहृच्छयाविष्टामिथुनायोपचक्रुः ॥ ततःप्रभृतिकल्पेऽस्मिन्मिथुनानांहिसम्भवः ॥ ८ ॥ मासिमास्यातव्यतुनतदासीदुयोषिताम् ॥ तस्मात्तदानसुषुःसेवितैरपिमैथुनैः ॥ ९ ॥ आयुषोन्तेप्रसूयन्तेमिथुनान्येवताःसकृत् ॥ (कुलिकंकुलिकचैवउत्पद्यंतैसुमूर्षताम्) ॥ ततःप्रभृतिकल्पेऽस्मिन्मिथुनानांहिसम्भवः ॥ १० ॥ ध्यानेन मनसातासांप्रजानांजायतेसकृत् ॥ शब्दादिर्विषयःशुद्धःप्रत्येकंपंचलक्षणः ॥ ११ ॥ इत्येषामानुषेषुष्टियापूर्वप्रजापतेः ॥ तस्यान्ववायसम्भूताःअरिद्वारिंतंजगत् ॥ १२ ॥ सरित्सरःसमुद्रांश्चसेवन्तेपर्वतानपि ॥ तास्तदाह्वल्पशीतोष्णाशुगेतस्मिंश्चरन्तिवै ॥ १३ ॥ त्वतिंस्वाभाविकींप्राप्ताविषयेषुमहामते ॥ नतासां प्रतिघातोऽस्तिनद्रेषोनापिमत्सरः ॥ १४ ॥ पर्वतोदधिसेविन्योह्वानिकेतास्तुसर्वशः ॥ तावैनिष्कामचारिण्योन्यंमुदितमानसाः ॥ १५ ॥ पिशाचोराक्षांसितथामत्सरिणोजनाः ॥ पशवःपक्षिणश्चैव नक्रामत्स्याःसरासृष्याः ॥ १६ ॥ अवारकाह्वण्डजावतेह्यधमप्रसूतयः ॥ नमूलफलयुष्पाणिनतेवावत्सराणि च ॥ १७ ॥ सर्वैकालसुखःकालोनात्यर्थमर्षीतता ॥ कालेनगच्छततेषापिपत्रासिद्धिरजायत ॥ १८ ॥

ततश्चतेषां पूर्वाह्निमध्याह्नौ च विवृतता ॥ पुनस्तथेच्छतां वृत्तिरनायासेन सा भवत् ॥ १९ ॥ इच्छतां च तथा यास्यो मनसः समजायत ॥ अपांसौ ह्यभ्यंतत
 स्तासांसि सिद्धिर्नाश्रारसो ह्यसा ॥ २० ॥ समजायतैव न्यासैर्वकामप्रदायिनी ॥ असंस्कारैः शरीरैश्च प्रजास्ताः स्थिरयौवनाः ॥ २१ ॥ तासां विना तु सं
 कल्पं जायन्ते मिथुनाः प्रजाः ॥ समजन्म च रूपांच प्रियन्तैव ताः समम् ॥ २२ ॥ अनिच्छद्द्वेषसंयुक्ता वन्तं तेषु परस्परम् ॥ तुल्यरूपाण्युषः सर्वा अधमो
 त्तमतां विना ॥ २३ ॥ चत्वारिंशत्सहस्राणि वर्षाणां मातुषाणि तु ॥ आयुः प्रमाणं जीवन्ति न च केशादिपत्तयः ॥ २४ ॥ क्वचिक्वचित्पुनः सा भूत्सितिर्भागे
 न सर्वशः ॥ कालेन गच्छतानां शमुपयात्ति यथा प्रजाः ॥ २५ ॥ तथा ताः क्रमशो नांशं जमुः सर्वत्र सिद्धयः ॥ तासु सर्वासु नष्टसु न भसः प्रच्युता
 रसाः ॥ २६ ॥ पयसः कल्पयुक्षास्ते संभूता गृहसंस्थिताः ॥ सर्वेषु तपुषु भोगाश्च तासां तेभ्यः प्रजायत ॥ २७ ॥ वर्तयन्ति स्म तेभ्यस्ताद्धिता युगसु वै
 तदा ॥ ततः कालेन वैरागस्तासां माकस्मिकोऽभवत् ॥ २८ ॥ मासिमास्याते वोत्पत्त्या गभोत्पत्तिः पुनः पुनः ॥ रागोत्पत्त्या ततस्तासां वृक्षास्तं गृहसं
 स्थिताः ॥ २९ ॥ प्रणेशुरपरे चासंश्रुतः शाखा महीरुहाः ॥ वंक्ष्णाणि च प्रमूयन्ते फलेष्वाभरणाणि च ॥ ३० ॥ तेष्वेव जायते तेषां गन्धवर्णरसान्वि
 तम् ॥ अमाशिकं महावीर्यपुटकेषु ॥ ३१ ॥ तेन तावर्तयन्ति स्म मुखे ज्ञेता युगस्य वै ॥ ततः कालान्तरेणैव पुनर्लोभान्विता स्तुताः ॥ ३२ ॥
 वृक्षास्ताः पर्यथ लून्त समत्वविष्टचेतसः ॥ नेत्रुस्तेनापचारेण ते हितासां महीरुहाः ॥ ३३ ॥ (मूलेषु चापं वासं चक्रुः शालमहीरुहाम् ॥) ततोद्बद्धा
 न्यजायन्त शीतोष्णक्षुन्सुखानिवै ॥ तास्तद्बद्धोपघातार्थं चक्रुः पूर्वापुराणि तु ॥ ३४ ॥ मरुधन्वसु दुर्गेषु वर्तेषु दरीषु च ॥ संश्रयन्ति च दुर्गाणि वाक्षपार्वा
 तमौदकम् ॥ ३५ ॥ कृत्रिमं च तथा दुर्गमित्वा मित्वात्मनो गुलैः ॥ मानार्थानि प्रमाणा नितान्तु पूर्वप्रचक्रिरे ॥ ३६ ॥ परमाणुः परं सूक्ष्मं सत्सु मेही
 रजः ॥ बालग्रंथैव लिंशं च यूकां चाथ यवोदरम् ॥ ३७ ॥ क्रमाद्दृशुणा न्याहृद्वैवानष्टौ तथा गुलम् ॥ षडंगुलं दंतं च वितांस्तिद्धिगुणं स्मृतम् ॥ ३८ ॥
 द्वैवितस्ती तथा हस्तो ब्राह्म्यतीर्थं द्विविष्टितः ॥ चतुर्हस्तं धनुर्दण्डो नाडिका युगमवच ॥ ३९ ॥ क्रोशोधनुः सहस्रे द्वे गव्यूतिस्तच्चतुर्गुणम् ॥ प्रोक्तं च योजनं
 प्राज्ञैः संब्या नार्थं मंदं परम् ॥ ४० ॥ चतुर्णामथ दुर्गाणां स्वसुस्थानि त्रीणि तु ॥ चतुर्थं कृत्रिमं दुर्गतं च कुर्यात्न तस्तु वै ॥ ४१ ॥ पुरं च खेटकं चैव तद्ब्रह्मणी
 मुखं द्विज ॥ शाखानगरं कंचापि तथा खेटकं द्रमी ॥ ४२ ॥ ग्रामसंघोषे षोडशान्यासं तु वावसायान्पृथक् ॥ सोत्सेधवधकारं च सर्वतः परिखावृतम् ॥ ४३ ॥
 योजनाद्ब्राह्मिष्कं भूभक्षभागयंतं परम् ॥ प्राणुदकप्रवर्णं स्तं शुद्धवंशं बहिर्गमम् ॥ ४४ ॥ तद्द्वेन तथा खेटं तथा देन च खेटम् ॥ न्यूनं द्रोणी मुखं
 तस्माद्दृष्टभागेन चोच्यते ॥ ४५ ॥ प्राकारपरिखाहीनं पुरं खेटमुच्यते ॥ शाखानगरं कंचान्यन्यन्त्रिसामन्तं भुक्तिमत् ॥ ४६ ॥ तथा शूद्रा इज न

प्रायाःस्वसप्तद्विकृषीषलाः ॥ क्षेत्रोपभोग्यभूमध्यवसतिग्रामसंज्ञिता ॥ ४७ ॥ अन्यस्मान्नगरादेयकार्यमुद्दिश्यमानवैः ॥ क्रियतेवसतिःसवैविज्ञेया
 वसतिनैः ॥ ४८ ॥ दुष्टप्रायोविनाक्षेत्रैःपरभूमिचरोबली ॥ ग्रामएवदमीसंज्ञोराजवच्छभसंश्रयः ॥ ४९ ॥ शकटारूढभाण्डैश्चगोपालैर्विपणंविना ॥
 गोसमूहैस्तथाघोषोयत्रेच्छाभूमिकेतनः ॥ ५० ॥ तएवंनगरादींस्तुकृत्वावासायार्थमात्मनः ॥ निकेतनानिद्वन्द्वानांचक्रुश्चोपशमायवै ॥ ५१ ॥
 गृहाकारायथापूर्वेषामासन्महीरुहाः ॥ तथासंस्मृत्यतत्सर्वचक्रुर्बैशमानिताःग्रजाः ॥ ५२ ॥ वृक्षस्यैवद्भृताःशास्वैस्तथैवंचापरारगताः ॥ नताश्चै
 वोन्नताश्चैवतद्वच्छाखाःप्रचक्रिरे ॥ ५३ ॥ याःशाखाःकरगृक्षाणांपूर्वमासन्दिद्वजोत्तम ॥ ताएवशाखागेहानांशालांवेतेनतासुतत् ॥ ५४ ॥ कृत्वाद्वंद्वो
 पधातेवतोपायमर्चितयन् ॥ नष्टेषुमधुनासार्द्धकरपशुवैष्वशेषतः ॥ ५५ ॥ विषाद्व्यकुलास्तावैप्रजास्तृष्णाक्षुधाद्विताः ॥ ततःप्रादुर्बभौतासांसि
 द्विद्वेतासुलेतदा ॥ ५६ ॥ वात्तोस्वसाधिताहान्यावृष्टिस्तासांनिकामतः ॥ तासांवृष्ट्युदकानीहयानिनिम्नगतानिवै ॥ ५७ ॥ वृष्ट्यावशुद्धैरभवन्सो
 तःखातानिनिम्नगाः ॥ येपुरस्तादपांस्तोकाआपन्नाःपृथिवीतले ॥ ५८ ॥ ततोभूमेश्चसंयोगोदोषध्यस्तास्तादाभवन् ॥ अफालकृष्टाश्चानुताग्राम्यारण्या
 श्रतुर्दश ॥ ५९ ॥ ऋतुषुपफलाश्चैववृक्षागुल्माश्चजह्निरे ॥ प्रादुर्भावस्तुत्रेतायामाद्योऽयमौषधस्यतु ॥ ६० ॥ तेनौषधेनवर्तन्तेप्रजास्रैताद्युगेमुने ॥ राग
 लोभौसमासाद्यप्रजाश्चाकस्मिकौतदा ॥ ६१ ॥ ततस्ताःपर्यगृह्णन्तन्दीक्षेत्राणिपर्वतात् ॥ वृक्षगुल्मौषधीश्चैवमात्सर्याच्चयथाबलम् ॥ ६२ ॥ तेनदो
 षेणतानेगुरोषध्योमिषतांद्विज ॥ अग्रसद्गुग्गुपतास्तादोषध्योमहामते ॥ ६३ ॥ पुनस्तासुप्रनष्टासुविभ्रान्तास्ताःपुनःप्रजाः ॥ ब्रह्माणंशरणंजग्मुःक्षुया
 त्तःपरमेष्ठिनम् ॥ ६४ ॥ सचापितत्वतोज्ञात्वातदाग्रस्तांवनुधराम् ॥ वसंकृत्वासुमेरुदुदोहभगवान्विभुः ॥ ६५ ॥ दुग्धेयंगौस्तदातेनसस्यानि
 पृथिवीतले ॥ जह्निरेतानिबीजानिग्राम्यारण्यास्तुताःपुनः ॥ ६६ ॥ ओषध्यःफलपाकान्तागणाःसप्तदशस्मृताः ॥ त्रीहयश्च्यवाश्चैवगोधूमोअणव
 स्तिलाः ॥ ६७ ॥ त्रियङ्गवःकोविदाराःकोरदूषाःसतीनकाः ॥ माषासुद्धामसूराश्चनिष्पावाःसकुलत्थकाः ॥ ६८ ॥ आढक्यश्चणकाश्चैवशणाःसप्तदश
 स्मृताः ॥ इत्येताओषधीनांनुग्राम्याणांजातयःपुरा ॥ ६९ ॥ ओषध्योयज्ञियाश्चैवग्राम्यारण्याश्चतुर्दश ॥ त्रीहयश्च्यवाश्चैवगोधूमोअणवस्तिलाः
 ॥ ७० ॥ त्रियंगुषट्पवैद्वेतेसप्तमास्तुकुलत्थकाः ॥ श्यामाकास्त्वथनीवारयत्तिलाःसगवेषुकाः ॥ ७१ ॥ कुरुविन्दामर्कटकास्तथावेणुयवाश्चये ॥ त्रा
 म्यारण्याःस्मृताह्येताओषध्यश्चतुर्दश ॥ ७२ ॥ यदाप्रसृष्टाओषध्योऽनपरोहन्तिताःपुनः ॥ ततःसतासंवृद्ध्यर्थवात्तोपायंचकारह ॥ ७३ ॥ ब्रह्मास्वय
 म्भूर्भगवान्हस्तसिद्धिचकर्मजाम् ॥ ततःप्रभृत्यथौषध्यःकृष्टपच्यस्तुजह्निरे ॥ ७४ ॥ संसिद्धायांतुवार्तायांतस्तासांस्वयंप्रभुः ॥ मर्यादांस्थापयामासय

थान्यायंथारुणम् ॥७६॥ वर्णानामाश्रमाणांचधर्मान्धर्मभृतांवर ॥ लोकानां सर्ववर्णानां सस्यग्धर्मार्थपालिनाम् ॥७६॥ प्राजापत्यब्राह्मणानां स्मृतं
स्थानक्रियावताम् ॥ स्थानमैन्द्रं क्षत्रियानां सन्नाम्बेष्वपलायिनाम् ॥७७॥ वैश्यानां मारुतस्थानं स्वधर्ममनुवर्तताम् ॥ गार्धवद्वृद्धजातीनि परिचर्यानुव
र्तिनाम् ॥७८॥ अष्टाशीतिसहस्राणामृषीणामूर्ध्वरेतसाम् ॥ स्मृतं तेषां तु यत्स्थानं तदेव गुरुवासिनाम् ॥७९॥ सप्तर्षीणां तु यत्स्थानं स्मृतं तद्वेव नौकसाम् ॥
प्राजापत्यं गृहस्थान्यासिनां ब्रह्मणः क्षयम् ॥ ८० ॥ योगिनाममृतस्थानमिति वैस्थानकल्पना ॥ ८१ ॥ इति श्रीमार्कण्डेयमहापुराणे सृष्टिप्रकरणेषु
द्वचवार्शिरोऽध्यायः ॥४६॥ ॥ मार्कण्डेय उवाच ॥ ततोऽभिधाय तस्तस्य जह्नुरेमानसीः प्रजाः ॥ तच्छरीरसमुत्पन्नैः कार्यैस्तैः कारणैः सह ॥ १ ॥
क्षेत्रज्ञाः समवर्तन्त गात्रेभ्यस्तस्य धीमतः ॥ तेषां सर्वमवर्तन्त्येभ्यमाश्रायुदाहताः ॥ २ ॥ देवाद्याः स्थावरांताश्चैत्रेण्यविषयाः स्मृताः ॥ एवंभूतानि सृष्ट्या
निस्थावराणि चराणि च ॥ ३ ॥ यदास्यताः प्रजाः सर्वानव्ववर्द्धत धीमतः ॥ अथान्यानमानसानुना सन्सदृशानात्मनोऽसृजत् ॥ ४ ॥ सृष्टुलस्यं पु
लंहकतुमाङ्गिरसं तथा ॥ मरीचिं दक्षमत्रिचवसिष्ठै चैवमानसम् ॥ ५ ॥ नवब्रह्मण इत्येते पुराणे निश्चयद्वृताः ॥ ततोऽसृजत्पुनर्ब्रह्मारुद्रं क्रोधात्मसम्भवम् ॥
॥ ६ ॥ सङ्कल्पै चैव धर्मचतुर्वेषामपि पूर्वजम् ॥ सनन्दनाद्ययोश्च पूर्वसृष्ट्याः स्वयंभुवा ॥ ७ ॥ नते लोकेषु सजन्तो निरेक्षाः समाहिताः ॥ सर्वे तेऽनागतज्ञा
नवीतरागा विमसराः ॥ ८ ॥ तेष्वेव निरेषुषु लोकासृष्टौ महत्मानसः ॥ ब्रह्मणोऽभून्महक्रोधस्तत्रोत्पन्नोऽर्कसन्निभः ॥ ९ ॥ अर्द्धनारिनश्चतुः पुरुषोऽ
तिशरीरवान् ॥ विभजत्मानमित्युक्त्वा स तदान्तर्दधे ततः ॥ १० ॥ सचोक्तौ वैपृथक्स्त्रीत्वं पुरुषत्वं तथा करोत् ॥ विभेदपुरुषत्वं च दशधा चैकधा तु सः ॥ ११ ॥
सौम्यासौम्यैस्तथा शान्तैः पुंस्त्वं स्त्रीत्वं च स प्रभुः ॥ विभेदबहुधा देवः पुरुषैर्मितैः शितैः ॥ १२ ॥ ततो ब्रह्मात्मसम्भृतं ब्रूवायस्सुबं प्रभुः ॥ आत्मनः सदृशं
कृत्वा प्राजापाल्ये मनुजिज ॥ १३ ॥ शतरूपां चतानरीतिं पोर्धत कल्पसाम् ॥ स्वायम्भुवामनुदेवं ग्नीत्विजगद्देविसुः ॥ १४ ॥ तस्माच्च पुरुषात्पु
त्रौ शतरूपान्यजयत् ॥ प्रियव्रतो तानपादौ प्रख्यातावात्मकर्मभिः ॥ १५ ॥ कन्येद्वे च तथा कृतिं प्रसूतिं च ततः पिता ॥ ददौ प्रसूतिं दशायतथा कृतिरुचैः
पुरा ॥ १६ ॥ प्रजापतिः स जगत्प्रथमः स दक्षिणः ॥ पुत्रो जज्ञे महाभाग इदं प्रतीमिथुनततः ॥ १७ ॥ यज्ञस्य दक्षिणायान्तु पुत्राद्वा दशजह्नुरि ॥
यामादृत्तिसामख्याता देवाः स्वायंभुवेऽन्तरे ॥ १८ ॥ तस्य पुत्रास्तु जज्ञस्य दक्षिणायाम् सुभास्वराः ॥ प्रसृत्यां च तथा दक्षश्च तस्यो विशतिस्तथा ॥ १९ ॥
ससर्ज कन्यास्तासां च सम्यङ् नानामिनेभ्यु ॥ श्रद्धालुः स्मर्धति स्तुष्टिः पुष्टिर्मेधा क्रिया तथा ॥ २० ॥ बुद्धिर्लज्जा वपुः शान्तिः सिद्धिः कीर्तिश्च योदशी ॥
पत्न्यर्थे प्रतिजगत्प्रथमो दाक्षायणीः प्रभुः ॥ २१ ॥ ताम्यः शिष्याय वीयस्य षण्कादशसुलोचनाः ॥ स्यातिः सत्यथसमृतिः स्मृतिः प्रीतिस्तथाक्षमा ॥ २२ ॥

सन्ततिश्चानमुयाचऊजस्वाहास्वधातथा ॥ ऋगुभोमरीचिश्चतथाचैवाङ्गिरासुनिः ॥ २३ ॥ पुलस्त्यःपुलहश्चैवकश्वकश्वस्तथा ॥ वसिष्ठोऽत्रि
 स्तथावह्निःपितरश्चयथाक्रमम् ॥ २४ ॥ ख्यात्याद्याजगृहःकन्यासुनयोसुनिसत्तमाः ॥ श्रद्धाकामश्रीश्चदपिनियमंघृतिरात्मजम् ॥ २५ ॥ सन्तोषंचतथा
 तुष्टिलोभेषुष्टिरजायत ॥ मेधाश्रुतक्रियादण्डनयविनयमेवच ॥ २६ ॥ बोधबुद्धिस्तथालज्जाविनयवपुरात्मजम् ॥ व्यससायप्रज्ञेवैश्वेक्षेमंशांनितरसूयत
 ॥ २७ ॥ सुखंसिद्धिर्यशःकीर्तिरित्येतेधर्मयोयः ॥ कामादितुदुहर्षधर्मपौत्रमसूयत ॥ २८ ॥ हिंसाभार्यात्वधर्मस्यतस्याजज्ञेतथानृतम् ॥ कन्याचनि
 ऋतिस्तस्यासुतौद्वौनकंभयम् २९ ॥ मायाचवेदनाचैवमिथुनंद्रयमेतयोः ॥ तयोर्जज्ञेऽथैवायामृत्युभृतापहारिणम् ॥ ३० ॥ वेदनात्मसुतंचापिदुःखंज
 ज्ञेऽथरौवात् ॥ मृत्योर्व्याधिजराशोकतृष्णाक्रोधोश्चजज्ञिरे ॥ ३१ ॥ दुःखोद्भवाःस्मृताह्येतेसर्वेवधर्मलक्षणः ॥ नैषाभार्यास्तिपुत्रोवासर्वेतेबुद्धरत्सः
 ॥ ३२ ॥ निऋतिश्चतथाचान्यामृत्योर्भार्याभवन्सुने ॥ अलक्ष्मीर्नामतस्यांचमृत्योःपुत्राश्चतुर्दश ॥ ३३ ॥ अलक्ष्मीपुत्रकाह्येतेमृत्योरादेशकारिणः ॥ विना
 शकालेषुनरान्भजन्येतेशृणुष्वतान् ॥ ३४ ॥ इन्द्रियेषुदशस्वेतेतथामनसिचस्थिताः ॥ स्वस्वेनरंस्त्रियंवापिषयेयोजयन्तिहि ॥ ३५ ॥ अथेन्द्रि
 याणिचाक्रम्यरागक्रोधादिभिररात् ॥ योजयन्तिथहाहिनियान्यधर्मादिभिर्द्विज ॥ ३६ ॥ अहङ्कारगताश्चान्येतथान्येषुबुद्धिसंस्थिताः ॥ विनाशा
 यनरस्त्रीणांयतन्तेमोहसंश्रिताः ॥ ३७ ॥ तथैवान्योगेहंसं दुःसहोनामविश्रुतः ॥ क्षुत्क्षामोऽधोमुखो नग्नश्चरीरिकाकसमस्वनः ॥ ३८ ॥ ससर्वान्क्वा
 दिदुंसुष्टोब्रह्मणातमसोनिधिः ॥ दंष्ट्राकरालमत्यर्थविवृतास्यसुभैरवम् ॥ ३९ ॥ तमत्तुकाममाहंद्ब्रह्मालोकपितामहः ॥ सर्वब्रह्ममयःशुद्धःकारणजगतोऽ
 व्ययः ॥ ४० ॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ नात्तव्यतेजगदिदंजहिकोपशंभवज ॥ त्यजैनांतामसीवृत्तिमपास्यरजसःकलाम् ॥ ४१ ॥ ॥ दुःसहउवाच ॥ ॥
 क्षुत्क्षामोऽस्मिजगन्नाथपिपसुश्चापिदुर्बलः ॥ कथंतृप्तिमियानांथभवेयंबलवान्कथम् ॥ कश्चाश्रयोममास्याहिवर्तेयंयत्रनिवृतः ॥ ४२ ॥ ॥ ब्रह्मो
 वाच ॥ ॥ तवाश्रयोगेहंसंजानश्चाधार्मिकोबलम् ॥ पुष्टिर्नित्यक्रियाहान्याभवान्वत्सगमिष्यति ॥ ४३ ॥ लूताःस्फोटोश्चतेवन्नमाहारंचददामि
 ते ॥ क्षुतंकीटावपन्नंचतथाश्वभिरवेक्षितम् ॥ ४४ ॥ भग्नभाण्डगतंतद्रन्मुखवातोपशांभितम् ॥ उच्छिष्टापक्षमस्विन्नमवलीढमसंस्कृतम् ॥ ४५ ॥ भग्ना
 सनस्थितेषुक्रुमासन्नागतमेवच ॥ विदिदुःखसंख्ययोश्चतृत्पवाद्यस्वनाकुलम् ॥ ४६ ॥ उदकयोपहतंशुक्रमुदक्यादृष्टमेवच ॥ यक्षोपघातवत्किंचि
 द्भ्रश्येपयमथापिवा ॥ ४७ ॥ एतानितवपुष्ट्यर्थमन्यच्चापिददामिते ॥ अश्रद्धयाहुतंदत्तमस्नातिर्यदवह्नाया ॥ ४८ ॥ यन्नाम्बुपूर्वकंक्षितमनात्मीकृतमे
 वच ॥ त्यक्तुमाविष्कृतंयत्तुदत्तंचैवातिविस्मयात् ॥ ४९ ॥ दुष्टकुद्धार्तंदत्तंचयश्मन्याप्यसितत्फलम् ॥ यच्चपौनर्भवः किंचित्करोत्यसुभिर्कंक

मम् ॥ ५० ॥ यच्चगौनर्भवायोषितद्वह्रंस्तवदृश्ये ॥ कन्याशुल्लकोषधानायसमुपस्तेधनक्रियाः ॥ ५१ ॥ तथैवयक्ष्मन्पुष्टयर्थमसच्छास्त्रिक्रियाश्रयाः ॥
यच्चार्थनिवृत्ताकिचिदधीतयन्नसन्त्यतः ॥ ५२ ॥ तत्सर्वतवकामांश्चददामितवसिद्ध्ये ॥ गुर्विष्णुभिगमसेन्ध्यामित्यकार्यव्यतिक्रमे ॥ ५३ ॥ अस
च्छास्त्रक्रियालापदूषितेषुचदुःसह ॥ तवाभिभवसामर्थ्यभिव्यक्तिसदाद्गुणु ॥ ५४ ॥ पङ्क्तिभेद्वृथापाकेपाकेभेदेथाद्भृते ॥ नित्यचगेहकलहेमवि
तावसत्तिस्त्व ॥ ५५ ॥ अपोष्यमाणेचतथाभृत्यगोवाहनादिके ॥ असन्ध्याभ्युक्षितागारकालेत्वत्तोभयन्गुणम् ॥ ५६ ॥ नक्षत्रग्रहपीडासुत्रिवि
धोत्पातदर्शने ॥ अशान्तिकपरान्यक्ष्मन्नरानभिभविष्यसि ॥ ५७ ॥ वृथोपवासिनोमत्याद्वृतस्त्रीषुसदारताः ॥ त्वद्ग्राषणोपकर्तारैर्बैडलभ्रति
काश्वये ॥ ५८ ॥ अब्रह्मचारिणाधीतिमिज्याचाविदुषाकृता ॥ तपोनेशान्म्यमुजार्तथैवानिर्जितात्मनाम् ॥ ५९ ॥ ब्राह्मणक्षत्रियविशाशुद्राणांच
स्वकर्मतः ॥ परिच्युतानांयाचेष्टापरलोकाथमीप्सताम् ॥ ६० ॥ तस्याश्चयत्फलसवत्तपेयक्ष्मन्भिव्यति ॥ अन्यच्चतपयच्छामिपुष्टयथसंनिबो
धतत् ॥ ६१ ॥ भवतोवैश्वदेवन्तेनामोच्चारणपूर्वकम् ॥ एतत्तवेतिदास्यन्तिभवतोषल्लिभूक्तिम् ॥ ६२ ॥ यः संस्मृताशीविधिवच्छुचिरत्स्त
थाबहिः ॥ अलोलुपोजितस्त्रीकस्तद्देहमपवर्जय ॥ ६३ ॥ पूज्यन्तेहव्यकव्याभ्यर्द्धिवताःपितरस्तथा ॥ जाभयोऽतिथयश्चापितद्देहयक्ष्मवर्जय ॥
॥ ६४ ॥ यत्रमैत्रीगृहेबालवृद्धयोश्चिन्नेषुच ॥ तथास्वजनवर्गेषु गृहंतच्चापिवर्जय ॥ ६५ ॥ योषितोऽभिगतायन्नबहिर्गमनोत्सुकाः ॥ लज्जान्विताः
सदागैरेयक्ष्मंस्तत्परिवर्जय ॥ ६६ ॥ वयःसम्बन्धयोग्यानिशयनान्यशानानिच ॥ यत्रगैरेत्ययायक्ष्मंस्तद्व्यवचनान्ममा ॥ ६७ ॥ यत्रकारुणिकानित्यंसा
धुर्कर्मण्यवस्थिताः ॥ सामान्योपस्करैर्युक्तास्त्यजेथायक्ष्मत्तद्गृहम् ॥ ६८ ॥ यत्रानन्यास्तिष्ठत्पुत्रुद्वद्विजातिषु ॥ नतिष्ठन्निगृहंतश्चव्ययक्ष्मं
स्त्वयासादा ॥ ६९ ॥ तरुशुल्मादिभिर्द्वारंनविद्वंयस्यवेश्मनः ॥ मर्मभेदेनवापुंसस्तच्छ्रेयोभवनन्ते ॥ ७० ॥ देवतापितृमृत्यानामतिथीनांचवते
नम् ॥ यस्यवशिष्टेनान्रेनपुंसस्तस्यगृहंत्यज ॥ ७१ ॥ सत्यवाक्यान्क्षमाशीलानर्हिसान्नातुतापिनः ॥ पुरुषानीहशान्यक्ष्मंस्त्यजेथाश्चानसूय
कात् ॥ ७२ ॥ भर्तुशुश्रूषण्युक्तामसत्स्त्रीसङ्गवर्जिताम् ॥ कुटुम्बभर्तृशेषान्पुष्टांचत्यजयोषितम् ॥ ७३ ॥ यजनाध्ययनाभ्यासदानासक्तमर्तिसदा ॥
याजनाध्यापनादानकृतवृत्तिर्द्विजंत्यज ॥ ७४ ॥ दानाध्ययनयज्ञेषुसदोद्युक्तचदुःसह ॥ क्षत्रियंत्यजसच्छुक्लक्षस्त्राज्ञाजिवात्तेवतनम् ॥ ७५ ॥ त्रिभिः
पूर्वपुणैर्युक्तपाशुपाल्यवणिज्ययोः ॥ कृष्यश्वावातवृत्तिचत्यजवैश्यमकल्मषम् ॥ ७६ ॥ दानेज्याद्भिज्जुश्रुषातत्परंयक्ष्मसंत्यज ॥ शूद्रंचब्राह्मणादीनां
नुश्रुषावृत्तिपोषकम् ॥ ७७ ॥ श्रुतिस्मृत्यविरोधेनकृतवृत्तिर्गृही ॥ यत्रतत्रचतत्पत्नीतस्यैवानुगतात्मिका ॥ ७८ ॥ यत्रपुत्रोयोःपूजादेवानांच

तथापितुः ॥ पत्नीचर्मर्तुः कुरुते तत्रालक्ष्मीभयंकुतः ॥ ७९ ॥ सदाबुलितं सन्ध्यासुगृहमनुसञ्चिक्षितम् ॥ कृतपुष्पबलियश्मनस्त्रशक्रोषिवीक्षितम् ॥
 ८० ॥ भास्करादृष्टशय्यानिनित्याग्निसलिलानिच ॥ सूर्यावलोकदीपानिलक्ष्म्यागेहानिभाजनम् ॥ ८१ ॥ यत्रोक्षाचन्दनवीणाआदर्शमधुस
 र्षिणी ॥ विषाज्यताम्रप्राणितद्गृहनतवाश्रयः ॥ ८२ ॥ यत्रकण्टकिनोवृक्षायत्रनिष्पावच्छरी ॥ भार्यापुनर्भूल्मीकस्तद्यश्मतवमन्दिरम् ॥ ८३ ॥
 यस्मिन्गृहेनराः पंचस्त्रीत्रयंतावतीश्रगाः ॥ अन्यकारेन्धनाग्निश्चतद्गृहं वसतिस्तव ॥ ८४ ॥ एकच्छागं द्विबाल्यं त्रिगवंपञ्चमाहिषम् ॥ षडश्वंसप्तमात
 द्गृहं यश्माशुशोषय ॥ ८५ ॥ कुदालदात्रपिटकं तद्ग्रस्थाल्यादिभाजनम् ॥ यत्रतत्रैवक्षितानितवद्दुःप्रतिश्रयम् ॥ ८६ ॥ मुशलेलुखलेस्त्रीणामस्यात
 द्गुदुस्वरं ॥ अवस्करमेन्त्रणं यश्मत्तदुपकृतव ॥ ८७ ॥ लञ्चन्ते यत्रघान्यानिष्काणकानिवेश्मनि ॥ तद्ग्रच्छाणाणितत्रत्यथेषु चतुःसह ॥ ८८ ॥
 स्थालीपिधाने यत्राग्निर्दत्तोद्वीफलनवा ॥ गृहेतत्रहिरिष्टानामशेषाणांसमाश्रयः ॥ ८९ ॥ मानुषास्थियुह्यत्रदिवारात्रं मृतस्थितिः ॥ तत्रयश्मत्तवावास्त
 थान्येषांचक्षसाम् ॥ ९० ॥ अदत्त्वामुञ्जते ये वैबन्धोः पिण्डंतथोदकम् ॥ सपिण्डान्सोदकाश्चैवतकालेताम्रान्भज ॥ ९१ ॥ यत्रपद्ममहापद्मोसुरभिर्मोदका
 शिनी ॥ वृषभैरावतौ यत्रकल्प्यंते तद्गृहं त्यज ॥ ९२ ॥ अशस्त्रादेवतायत्रसशस्त्राश्चाहवंविना ॥ कल्प्यन्ते मनुजैरर्च्यस्तत्परित्यजमन्दिरम् ॥ ९३ ॥ पौरजान
 पदैर्यत्राकप्रसिद्धमहोत्सवाः ॥ क्रियंते पूर्ववद्देहं न त्वं तत्रगृहे चर ॥ ९४ ॥ शूर्पवातघटान्भोभिः स्नानं वस्त्राभ्युविशुषैः ॥ नस्वाश्रयसलिलैश्चैवतान्याहिहत
 लक्षणान् ॥ ९५ ॥ देशाचारान्समयाञ्जातिधर्मजपहोमङ्गलदेवतेषु ॥ सम्यक्छौचं विधिवच्छोकवादानुसस्त्वयाकुर्वतोमाऽस्तुसङ्गः ॥ ९६ ॥
 मार्कण्डेयउवाच ॥ इत्युक्त्वाहुः सहं ब्रह्मातत्रैवान्तरधीयत ॥ चकारशासनं सोऽपितथापंकजजन्मनः ॥ ९७ ॥ इति श्रीमार्कण्डेयमहापुराणेषुश्मानुशा
 संनानमसप्त चत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४७ ॥ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ १ ॥ दुःसहस्याभवद्भार्यानिर्माषिर्नामनामतः ॥ जाताकलेस्तुभार्यायास्मृतौ चाण्डाल
 दर्शनात् ॥ २ ॥ तयोरेतान्यान्यभवज्जगद्रयापीनिषोडश ॥ अष्टौ कुमारः कन्याश्चैतथाष्टाष्टावतिभीषणाः ॥ २ ॥ दन्ताकृष्टिस्तथोक्तिश्चपरिवर्तस्तथापरः ॥
 अङ्गशुकच्छकुनिश्चैव गण्डप्रान्तरतिस्तथा ॥ ३ ॥ गर्भहसस्यहाचान्यः कुमारान्स्तनयास्तथोः ॥ कन्याश्चान्यास्तथैवाष्टौ तासानामानिमे शृणु ॥ ४ ॥
 नियोजिकावैप्रथमातथैवान्याविरोधिनी ॥ स्वयंहारकरीचैवत्रामणिक्रतुहारिका ॥ ५ ॥ स्मृतिबीजहरीचान्येतयोः कन्ये सुदारुणे ॥ विद्वेषण्यष्टमीना
 मकन्यालोकभयावहा ॥ ६ ॥ एतासां कर्मवक्ष्यामि रोषप्रशमनं च यत् ॥ अष्टम्यांच कुमारानां श्रूयतां द्विजसत्तम ॥ ७ ॥ दन्ताकृष्टिः प्रसूतानां बालानां दर्शन
 स्थितः ॥ करोति दंतसंघर्षचिकीर्षुः सहागमम् ॥ ८ ॥ तस्योपशमनं कार्यमुत्स्यसितसर्षपैः ॥ शयनस्योपरिक्षिप्तैर्मनुष्यैर्देशनोपरि ॥ ९ ॥ सौवर्च

लौषधीहानात्तासच्छास्त्रकीर्तनात् ॥ उष्ट्रकण्टकगङ्गास्थिक्षौमवह्नविचारणात् ॥ १० ॥ तिष्ठत्यन्यकुमारस्तुतथास्त्वित्यसकृद्ब्रुवन् ॥ शुभाशुभेनृणां
 युद्धेत्तेथोक्तिस्तच्चनान्यथा ॥ ११ ॥ तस्मादुष्टुमङ्गक्यक्तव्यपण्डितैः सदा ॥ दुष्टेऽन्तेथैवोक्तेकीर्तनीयोजनार्दनः ॥ १२ ॥ चराचरगुरुब्रह्मा
 यायस्यकुलदेवता ॥ अन्यगर्भेपरांगच्छन्सदैवपरिवर्तयन् ॥ १३ ॥ रतिमश्रोतिवाक्यंचविवक्षोरन्यदेवयत् ॥ परिवर्तकसङ्गोऽयंतस्यापिसितसर्ष
 पैः ॥ १४ ॥ रक्षोघ्नमन्त्रजप्यैश्चशंखुर्वीतत्त्ववित ॥ अन्यश्चानिलवृष्टणमङ्गेषुऽप्रणोदितम् ॥ १५ ॥ शुभाशुभंसमाचष्टेकुशैस्तस्याङ्गताड
 नम् ॥ काकादिपक्षिंसंस्थोऽन्यःश्चादेरगतोऽपिवा ॥ १६ ॥ शुभाशुभंचशकुनिःकुमारोऽन्योऽब्रवीतिवै ॥ तत्राग्निदुष्टेऽव्याक्षेपःप्रारम्भत्यागएवच
 ॥ १७ ॥ शुभेऽदुर्तंकार्यमितिग्राहप्रजापतिः ॥ गण्डान्तेषुस्थितश्चान्योऽमुहूर्ताद्विद्विजेत्स ॥ १८ ॥ सर्वाभ्याःकुमारोऽत्तिशमंतस्यनिशामय ॥ वि
 प्रोत्पाद्वतास्तुयामूलोत्सवतेनचद्विज ॥ १९ ॥ गोमूत्रसर्षपस्रानैस्तदक्षप्रहपूजनैः ॥ पुनश्चधर्मोपनिषत्करणैःशास्त्रदर्शनैः ॥ २० ॥ अवज्ञयाजन्म
 नश्चप्रशंभयतिगण्डवान् ॥ गर्भेऽङ्गीर्णतथाऽन्यस्तुकललक्षीसुदारुणः ॥ २१ ॥ तस्यरक्षसदाकार्यानिशंशौचनिषेवणात् ॥ प्रसिद्धमन्त्रलिलनाच्छ
 स्तमाल्यादिधारणात् ॥ २२ ॥ विशुद्धगेहवसनादनायासाच्चवैद्विज ॥ तथैवसस्यहाचान्यःसस्यद्विमुपहनितयः ॥ २३ ॥ तस्यापिरशंकुर्वीतजीर्णोपानद्वि
 धारणात् ॥ तथापसव्यगमनाञ्जण्डालस्यप्रवेशनात् ॥ २४ ॥ बहिर्वलिप्रदानाच्चसोमाम्बुपरिकर्तनात् ॥ परदारपद्भव्यहरणाद्विषुमानवान् ॥ २५ ॥
 नियोजयतिचैवान्याकन्यासाचनियोजिका ॥ तस्याःपवित्रपठनात्कोथलोभादिवर्जनात् ॥ २६ ॥ नियोजयतिमामषविरोधाच्चविवर्जनात् ॥ आकृ
 ष्टोऽन्येनमन्येत्ताडितोवािनियोजिका ॥ २७ ॥ नियोजयत्येनमितिनगच्छेत्तदशंबुधः ॥ परदारोदिसंसर्गोचितमात्मानमेवच ॥ २८ ॥ नियोज
 यत्यत्रसामामितिप्रोक्षोविचिन्तयेत् ॥ विरोधंकुरुतेचान्यादस्पत्योःप्रीथमाणयोः ॥ २९ ॥ बन्धूनांसुहृदांपित्रोःपुत्रैःसार्वाणिकैश्चया ॥ विरोधिनी
 सातद्रशंकुर्वीतबलिकर्मणा ॥ ३० ॥ तथातिवादसहनाच्छास्त्राचारनिषेवणात् ॥ धान्यंसलाद्ब्रह्मोष्ठात्पत्यःसर्पस्तथापरा ॥ ३१ ॥ सप्तद्विमुद्विम
 द्रव्यादपहन्तिचकन्यका ॥ सास्वयंहारिकेत्युक्ताःसदान्तर्धानतत्परा ॥ ३२ ॥ महानसद्विसिद्धमन्नागारस्थितं तथा ॥ परिविष्यमाणंचमयासाद्विमु
 द्भक्तेचमुञ्जता ॥ ३३ ॥ उच्छेषणमनुष्याणांहरन्त्यन्नचदुर्हरा ॥ कर्मान्तागारशालाभ्यःसिद्धद्विहरतिद्विज ॥ ३४ ॥ गोस्त्रीस्तनेभ्यश्चपयःक्षीरहारी
 सदैवसा ॥ दशोघृतंतिलोत्तैलसुरागारात्तथासुराम् ॥ ३५ ॥ रांगकुसुम्भकादीनाकार्पासात्पुत्रमेवच ॥ सास्वयंहारिकानामहृत्यविरतं द्विज ॥ ३६ ॥
 कुर्वाञ्छिखण्डिनद्विंशक्षार्थकृत्रिमस्त्रियम् ॥ रक्षाश्चैवगृहेलेख्यावर्ज्याचोच्छिष्टता तथा ॥ ३७ ॥ होमाग्निदेवताधूपमरमनाचपरिष्कया ॥ कार्यो

क्षीरादिमाण्डानामेवंतद्रक्षणंस्तृप्तम् ॥ ३८ ॥ उद्वेगंजनयत्यन्याएकस्थाननिवासिनः ॥ पुरुषस्यतुयाप्रोक्ताभ्रामणीसातुकन्यका ॥ ३९ ॥ तस्याथर
 क्षां कुर्वीत विशिष्टैः सितसर्षपैः ॥ आसनेशयनेचोव्ययत्रास्तेसतुमानवः ॥ ४० ॥ चिन्तयेच्चनरः पापामामेषादुष्टचेतना ॥ भ्रामयत्यसकृद्भव्य
 भुवःसूक्तं समाधिना ॥ ४१ ॥ स्त्रीणांपुष्पंहृत्यन्याप्रवृत्तंसातुकन्यका ॥ तथाप्रवृत्तंसाज्ञेयादुःसहान्कृतहारिका ॥ ४२ ॥ कुर्वीततीर्थदेवकैश्चैत्र्य
 पर्वतसावुषु ॥ नदीसङ्गमखातेषुपन्नपतंतप्रशान्तये ॥ ४३ ॥ मन्त्रविद्वृततत्त्वज्ञः पर्वसूषसिचद्विज ॥ (तेषांतुजनाकार्यघृपवत्युपहारकैः) ॥ चिकि
 त्साज्ञश्चैवैद्यः संप्रभुत्कैवरीषधैः ॥ ४४ ॥ स्मृतिचापहृत्यन्या (प्रवृत्तांसातुकन्यका ॥ अथाप्रवृत्तासाज्ञेया) वृणांसांस्मृतिहारिका ॥ ४५ ॥
 विवित्कदेशेसवित्वात्सयाश्चोपशमोभवेत् ॥ बीजापहारिणीचान्यास्त्रीपुरोरातिभीषणा ॥ मेध्यान्नभोजनैः स्नानैस्तस्याश्चोपशमोभवेत् ॥ ४६ ॥
 दारुणासादुराचारादारुणकुरतेभयम् ॥ तत्प्रशांत्यैप्रकुर्वीतद्विजानामर्चनंशुभम् ॥ ४७ ॥ अष्टमीद्वेषणीनामकन्यालोकमयावहा ॥ याकरो
 त्तिजनद्विष्टनरंनारीमथापिवा ॥ ४८ ॥ मधुक्षीरघृताक्तांस्तुशान्त्यर्थहेमयेत्तिलान् ॥ कुर्वीतमित्रविदांचतथेष्टितप्रशान्तये ॥ ४९ ॥ एतेषांतुकुमा
 राणांकन्यानां द्विजसत्तम ॥ अष्टत्रिंशदपत्यानितेषानमानिमेशुणु ॥ ५० ॥ दन्ताकृष्टरभूतकन्याविजल्पकलहातथा ॥ अवज्ञानृतदुष्टोक्तिर्विजल्पात्प्र
 शान्तये ॥ ५१ ॥ तामेवचिन्तयेत्प्राज्ञः प्रयतश्चहृदीभवेत् ॥ कलहाकलहगेहेकरोत्यविरतंनृणाम् ॥ ५२ ॥ कुटुम्बनाशहेतुः सातत्प्रशान्तिनिशामय ॥
 दूर्वाङ्कुरान्मधुघृतक्षीराक्ताम्बलिकर्मणि ॥ ५३ ॥ विशिपेज्जुहुयाच्चैवानलंमित्रचकीर्तयेत् ॥ भूतानांमातृभिःसाद्बालकानंतुशान्तये ॥ ५४ ॥ विद्यानां
 तपसांचैवसंयमस्ययमस्यच ॥ कृष्यांवाणिज्यलाभेशान्तिं कुर्वन्तुमेसदा ॥ ५५ ॥ पूजिताश्चथान्यायंतुष्टिगच्छन्तुसर्वशः ॥ कूर्ष्माण्डायतुधानाश्च
 येचान्येगणसंज्ञिताः ॥ ५६ ॥ महादेवप्रसादेनमहेश्वरमतेनच ॥ सर्वणेतंनृणांनित्यंतुष्टिमहाशुव्रजन्तुते ॥ ५७ ॥ तुष्ट्याःसर्वनिरस्यन्तुदुकृतं दुःखि
 तम् ॥ महापातकजसवच्चान्यद्विग्रकारणम् ॥ ५८ ॥ तेषामेवप्रसादेनविद्यानश्वन्तुसर्वशः ॥ उद्ग्राहेषुचसर्वेषुष्टुद्धिकर्मसुचहि ॥ ५९ ॥ पुण्यानुष्ठा
 नयोगेषुखुदेवार्चनेषुच ॥ जपयज्ञविधानेषुयात्रासुचतुर्दश ॥ ६० ॥ शरीरोग्ययोगेषुसुखदानधनेषुच ॥ वृद्धबालतुरेध्वेशान्तिं कुर्वन्तुमेसदा ॥ ६१ ॥
 सोमाम्बुपौतथाम्भोभिः सविताचिनिलानलौ ॥ तथोक्तेःकलिजिह्वोऽधृत्पुत्रतालनिकेतनः ॥ ६२ ॥ सयेषांसनानसंस्थस्तानसाधून्विवादा
 येत् ॥ परिवर्तंतुतौद्वौतुविरूपविकृतौद्विज ॥ ६३ ॥ तौतुष्ट्याद्विपरिखाप्राकाराम्भोधिसंश्रयौ ॥ गुर्विण्याः परिवर्तंतौकुरुतः पादपाद्विषु ॥ ६४ ॥
 क्रौष्टुकेपरिवर्तः स्याद्गर्भस्यान्योदरात्ततः ॥ नवसं चैवनेवाद्दिनप्राकारंमहोदधिम् ॥ ६५ ॥ परिवर्त्वावासमाक्रामेदबलगाग्भधारिणी ॥ अङ्गुवृक्त

नयलेपिपुन्रुनंनामानामतः ॥ ६६ ॥ सोऽस्थिमजागतःपुंसांबलमस्यजितात्मनाम् ॥ श्येनकाककपोताश्रुष्ट्रोलूकौचवैसुतान् ॥ ६७ ॥ अवापश
 कुनिःपंचगण्डुस्तान्पुरासुराः ॥ श्येनजंश्याहमृदुश्वकाकंकोलागृहहतवान् ॥ ६८ ॥ उलूकंनिऋतिश्रैवजप्राहातिभयावहम् ॥ गृध्रंव्याधित्स्तीशोऽथ
 कपोतंचस्वयंयमः ॥ ६९ ॥ ॥ एतेषामेवैचोक्ताभूताःपापोपपादने ॥ तस्माच्छ्येनादयोयस्यनिलीयेयुःशिरस्यथ ॥ ७० ॥ तेनात्सरक्षणयालं
 शान्तिकुर्याद्द्विजोत्तम ॥ गृहेभृश्रुतितेपांतद्वन्नीडनिवेशनम् ॥ ७१ ॥ नरस्तंवर्येद्वेहकपोताक्लान्तमस्तकम् ॥ श्येनःकपोतोगृध्रश्चकाकोलूकौगृहेद्वे
 ज ॥ ७२ ॥ प्रविष्टःकथयेदन्तंवंसतांतत्रवेश्मनि ॥ ईदृक्परित्यजेद्वेहैशान्तिकुर्याच्चपण्डितः ॥ ७३ ॥ स्वधेऽपिहिकपोतस्यदर्शनंनंप्रशस्यते ॥ षडप
 त्यानिकथ्यन्तेगण्डान्तरतेस्तथा ॥ ७४ ॥ स्त्रीणारजस्यवस्थानंतेषांकालाश्रमेभृणु ॥ चत्वार्यहानिपूर्वाणिताथैवान्यत्रयोदशम् ॥ ७५ ॥ एकादशंत
 थैवान्यदपत्यंतस्यवैदिने ॥ अन्यहिनाभिगमनेश्राद्धदानेतथापरे ॥ ७६ ॥ पर्वस्वथान्यत्तस्मात्तुवर्ज्यान्यतानिपण्डितैः ॥ गर्भहन्तुःसुतोनिम्रो
 मोहनीचापिकन्यका ॥ ७७ ॥ प्रविश्यगर्भमन्त्येकोभुब्बाभोहयतेऽपरा ॥ जायन्तेमोहनात्तस्याःसर्पमण्डूकच्छपाः ॥ ७८ ॥ सरिसृपाणिचा
 न्यानपुरीषमथवापुनः ॥ षण्मासाद्धविणीमांसमभुवानामसंयताम् ॥ ७९ ॥ वृक्षच्छायाश्रयारंत्रावथवात्रिचतुष्पथे ॥ श्मशानकटभूमिष्ठसुत्त
 रीयविवर्जिताम् ॥ ८० ॥ रुद्यमानानिशीथेऽथअविशेत्तामिसौस्त्रियम् ॥ सस्यहनन्तुस्तथैकःक्षुद्रकोनामनामतः ॥ ८१ ॥ ॥ सस्यद्धि
 ससदंहन्ति लब्ध्वारन्ध्रंशृणुष्वत् ॥ अमङ्गस्यदिनारम्भेसुतुतोवपतेचयः ॥ ८२ ॥ क्षेत्रेष्वनुप्रवेशंवेकरोत्यन्तोपसंगिषु ॥ ८३ ॥ ॥ अमङ्गल्यादि
 नारंभमङ्गलानांचवर्जयेत् ॥ (महद्व्यग्रयच्छतियत्रवैतन्यसंगिषु ॥) तस्मात्करुणःसुप्रशस्तेदिनेऽप्यर्च्यनिशाकरम् ॥ ८४ ॥ कुर्यादारम्भसुतिंचहृष्ट
 स्तुष्टःसहायवाच् ॥ नियोजिकेतियाकन्यादुःसहस्यमयोदिता ॥ ८५ ॥ जातंप्रचोदिकासंज्ञतस्याःकन्याचतुष्टयम् ॥ मत्तोन्मत्तप्रमत्तांस्तुनरात्रा
 रिसुताः सदा ॥ ८६ ॥ समाविशन्तिनाशायचोदयन्तीहदरुणम् ॥ अधर्ममरूपेणकामंचाकामरूपिणम् ॥ ८७ ॥ अनर्थचार्थरूपेणमोक्षचामो
 क्षरूपिणम् ॥ दुर्विनीतान्विनशौचदर्शयन्तिपृथङ्नरान् ॥ ८८ ॥ अंशंत्याभिःप्रविष्टाभिःपुरुषार्थान्पृथङ्नराः ॥ तासांप्रवेशशश्रुद्वेहसन्ध्यक्षेषुषु
 दुम्बरे ॥ ८९ ॥ धात्रेविधात्रेचबलिर्यत्रकालेनदीयते ॥ मुञ्जतांपिबतांपिसंगिभिर्जलविषुषैः ॥ ९० ॥ ननारीषुसंकान्तिस्तासांमाश्वभिजायते ॥
 विरोधिन्याङ्गयःपुत्राश्चोदकोयाहकस्तथा ॥ ९१ ॥ तमंःप्रच्छादकश्चान्यस्तस्त्वरुपंशृणुष्वमे ॥ प्रदीपतैलसंसर्गदूषितेलघितेवले ॥ ९२ ॥ मुसलो
 खलेयत्रपादुकेवासनेस्त्रियः ॥ शूर्पदात्रादिकंयत्रपदाकृष्टंथासनम् ॥ ९३ ॥ यत्रोपलिनेनाभ्यर्च्यविहारःक्रियतेगृहे ॥ दूर्वांमुलेनयत्राग्निराहतोऽन्य

त्रनीयते ॥ ९४ ॥ विगेधिनीसुतास्तत्रविजृम्भन्तेप्रचोदिताः ॥ एकोजिह्वागतःपुंसांक्षीणांचालीकसत्यवाच् ॥ ९५ ॥ चोदकोनामसप्रोक्तःपैशुन्यं
 कुरुतेगृहे ॥ अवधानगतश्चान्यःश्रवणस्थोऽतिदुर्मतिः ॥ ९६ ॥ करोतिग्रहणंतेषांवचसांग्राहकस्तुसः ॥ आक्रम्यान्योमनोनृणांतमसाच्छाब्दुर्भ
 तिः ॥ ९७ ॥ क्रोधंजनयतेयस्तुतमःप्रच्छादकस्तुसः ॥ स्वयंहार्यास्तुचौर्धेणजनितंतनयत्रयम् ॥ ९८ ॥ सर्वहार्यंईहरीचवीर्यंहरितैवच ॥ अना
 चान्तगृहेतेमन्दाचार्यह्युच ॥ ९९ ॥ अप्रशालितपादेषुप्रविशत्सुमहानसम् ॥ खलेषुगोषेषुचवैदोहोयेषुगृहेषुवै ॥ १०० ॥ तेषुसर्वेयथान्यान्यविहर
 न्तिरमन्तिच ॥ भ्रमण्यास्तनयस्त्वेकःकाकजंघइतिस्मृतः ॥ १०१ ॥ तेनाविघोरतिसर्वोन्नैवप्रोतिवैसुने ॥ भुञ्ज्योगायतेमैत्रेगायतेहसतेचयः ॥
 ॥ १०२ ॥ सन्ध्यमैथुनिनचैवनरमाशिशितिद्विज ॥ कन्यात्रयंप्रसूतासायाकन्याःक्रतुहारिणी ॥ १०३ ॥ एकाकुचहराकन्याअन्याव्यञ्जनहारिका ॥
 तृतीयातुसमाख्याताकन्यकाजातहारिणी ॥ १०४ ॥ यस्यानक्रियतेसर्वःसम्यवैवाहिकोविधः ॥ कालातीतोऽथवातस्याहारत्येकाकुचद्वयम् ॥ १०५ ॥
 सम्यक्श्राद्धमदृच्वाचतथानभ्यर्च्यमातृकाः ॥ विवाहितायाःकन्यायाहारतिव्यञ्जनं तथा ॥ १०६ ॥ अभ्यम्बुशून्येचतथाविधूप्रैसुतिकागृहे ॥ अदी
 पशस्त्रसुसल्लैसर्षपवर्जिते ॥ १०७ ॥ अनुप्रविश्यसाजातमपहृत्यात्मसम्भवम् ॥ क्षणप्रसविनीबालंतत्रैवोत्सृजेतद्विज ॥ १०८ ॥ साजातहा
 रिणीनामसुघोरापिशिताशना ॥ तस्मात्संक्षणंकार्ययन्तःसुतिकागृहे ॥ १०९ ॥ स्मृतिंचाप्रयतानांचशून्यागारनिषेवणात् ॥ अपहन्तिस्तुतस्त
 स्याःप्रचण्डेनामनामतः ॥ ११० ॥ पौत्रेभ्यस्तस्यसंभूतालीकाशतसहस्रशः ॥ चण्डालयोनयश्चाष्टौदण्डपाशातिभीषणाः ॥ १११ ॥ शुधाविष्टा
 स्ततोलीकास्ताश्चचण्डालयोनयः ॥ अभ्यधावन्तचान्योन्यमत्तुकासाःपरस्परम् ॥ ११२ ॥ प्रचण्डोवारयित्वातुयास्ताश्चण्डालयोनयः ॥ समयेस्था
 पयामासयादेशतादृशंशुणु ॥ ११३ ॥ अब्रभृति लोकानामावांसयोहिदास्यति ॥ दण्डंतस्याहमलुपातयिष्येनसंशयः ॥ ११४ ॥ चण्डालयोन्या
 वसथेलीकायाप्रसविष्यति ॥ तस्याश्चसन्ततिःपूर्वासाचसद्योनिशिष्यति ॥ ११५ ॥ प्रसूतेकन्येकदेतुद्विपुसोर्बीजहारिणी ॥ वातरूपामरूपांचत
 स्याःप्रहरणं तुते ॥ ११६ ॥ वातरूपानिषेकान्तेसायस्मैक्षिपेतेसुतम् ॥ सपुमान्चातुक्रतव्रयातिवनितापिवा ॥ ११७ ॥ तथैवगच्छतःसद्योनि
 बीजत्वमरूपया ॥ अस्नाताशीनरोयोऽसौतथाचाणिवियोगिनः ॥ ११८ ॥ विद्वेषिणीतुयाकन्याधुकुटीकुटिलानना ॥ तस्याद्वैतनयैषुंसामपकारप्र
 काशकौ ॥ ११९ ॥ निर्बीजत्वं नरोयातिनारीवाशौचवर्जिता ॥ पैशुन्याभिरतंलेलमसज्जलनिषेवणम् ॥ १२० ॥ पुरुषेद्वेषिणचैतौनरमाक्रम्यतिष्ठ
 तः ॥ मात्रात्रात्राथामित्रभीष्टैःस्वजनैःपरैः ॥ १२१ ॥ विद्विष्टोनाशमायातिपुरुषोधर्मतोऽर्थतः ॥ एकस्तुस्वगुणौष्ठोकेप्रकाशयतिपापकृत् ॥ १२२ ॥

द्वितीयस्तुणान्मैत्रिलोकस्थामपकर्षति ॥ इत्येतेदौःसहाः सर्वैरक्षमणःसन्ततावथ ॥ पापाचाराःसमाख्यातौर्यव्याप्तमखिलंजगत् ॥ १२३ ॥
 इतिश्रीमार्कण्डेयमहापुराणदौःसहात्पत्तिसमाननामाष्टचत्वारिंशत्तमोऽध्यायः ॥ ४८ ॥ . मार्कण्डेयवाच ॥ इत्येषतामसःसर्गोब्रह्म
 णोऽव्यक्तजननः ॥ रुद्रसर्गप्रवक्ष्यामितिन्मेनिगदतःशृणु ॥ १ ॥ तनवश्च तथैवाष्टौपत्न्यपुत्राश्चेतथा ॥ कल्पदादात्मनस्तुल्यं सुतंप्र
 ध्यायतःप्रभोः ॥ २ ॥ प्रादुरासीदथाङ्क्रेऽस्यकुमारोनीललोहितः ॥ रुरोदसुस्वर्सोऽथद्रवश्चद्विजसत्तम ॥ ३ ॥ किंरोदिधीतितंब्रह्मारुदन्तंप्रभुवाच
 ह ॥ नामदेहीतित्तसोथप्रभुवाचजगत्पत्तिम् ॥ ४ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ रुद्रस्वदेवनाम्नासिमारोदीर्घैर्यमावह ॥ एवमुक्तस्ततःसोऽथसप्तकृत्वोरुरोदह
 ॥ ५ ॥ ततोऽन्यानिददौतस्मैसप्तनामानिवैप्रभुः ॥ स्थानानिचैषामष्टानांपत्नीःपुत्राश्चैवद्विज ॥ ६ ॥ भवंशर्वतथांनंतथा पशुपतिंप्रभुः ॥ भीमसु
 ग्रंमहादेवमुवाचसपितामहः ॥ ७ ॥ चक्रेनामान्यथैतानिस्थानान्येषांचकारह ॥ सूर्योजलंमहीवल्लिव्यथुराकाशमवच ॥ ८ ॥ दीक्षितोब्राह्मणःसोम
 इत्येतास्तनवःकमात् ॥ सुवर्चलातथैवोमाविकेशीचापरास्वधा ॥ ९ ॥ स्वाहादिशस्तथादीक्षारोहिणीचयथाक्रमम् ॥ सूर्यादीनांद्विजश्रेष्ठरुद्रद्वैनाम
 भिःसह ॥ १० ॥ शनैश्चस्तथाशुक्रोलोहिताङ्गोमनोजवः ॥ स्कन्दःसर्गोऽथसन्तानोबुधश्चानुक्रमास्तुताः ॥ ११ ॥ एवंप्रकारोरुद्रोऽसौसर्तोभाय्यामवि
 न्दत ॥ दक्षकोणञ्चतत्याजसासतीस्वकलेवरम् ॥ १२ ॥ शंभोरवज्ञायत्रास्तेस्थितव्यनैवमुरिभिः ॥ एतेचब्राह्मणाःसर्वेयेद्विषंतोमहेश्वरम् ॥ १३ ॥ भवंतुते
 वेदबद्धाः पापोपहतचेतसः ॥ पाखंडाचारनिरताःसर्वेनिरयगामिनः ॥ १४ ॥ कलौयुगेतुसंप्राप्तेदरिद्राःशूद्रजापकाः ॥ हिमवद्वहितासाभून्मेनायाद्विजस
 त्तम ॥ तस्याप्रातातुमैनाकः सखाम्भोधेनुत्तमः ॥ १५ ॥ उपयेमपुनश्चैनमानन्यांभगवान्भवः ॥ देवौघाताविघातारौभृगोःख्यातिरसूयत ॥ १६ ॥
 श्रियंचदेवैस्वपत्नीनारायणस्या ॥ आयतिर्नियतिश्चैवमेरोःकन्येमहात्मनः ॥ १७ ॥ भायैघाताविघात्रोस्तेतयोर्जातौसुताबुभौ ॥ प्राणश्चैवमृक
 ण्डुश्चपिताममहायशाः ॥ १८ ॥ मनास्विन्यामहंतस्मात्पुत्रोवेदशिरामम ॥ धृम्रव्यांसमभवत्प्राणस्यापिनबोधमे ॥ १९ ॥ प्राणस्यद्युतिमान्पुत्र
 उत्पन्नस्त्यचात्मजः ॥ अजराश्चतयोःपुत्राःपौत्राश्चबहवोऽभवन् ॥ २० ॥ पुत्रीमरीचेः संभूतिःपौर्णमासमसूयत ॥ विरजाःपर्वतश्चैवतस्यपुत्राम
 हात्मनः ॥ २१ ॥ तयोः पुत्रास्तुवक्ष्येहवंशसंकीर्तनेद्विज ॥ स्मृतिश्चाङ्गिरसः पत्नीप्रसूताःकन्यकास्तथा ॥ २२ ॥ सिनीवालीकुहूश्चैवराकाचातु
 मतिस्तथा ॥ अनसूयातथैवोर्जैषुत्रानकल्मषान् ॥ २३ ॥ सोमंदुर्वासंचवदत्तात्रेयचयोगिनम् ॥ प्रीत्यांपुलस्त्यभार्यायांदंतोन्यस्तुतोऽभ
 वत् ॥ २४ ॥ पूर्वजन्मनिजोऽगस्त्यःस्मृतःस्वायम्भुवेऽन्तरे ॥ कर्दमश्चार्कवीरश्चसहिष्णुश्चसुतत्रयम् ॥ २५ ॥ क्षमातुसुभुवभार्यापुलहस्यप्रजापतेः ॥

ऋतोऽस्तुः सन्नतिर्भार्यावालिविख्यानसूयत ॥ २६ ॥ षष्टिर्यानिःसहस्राणिऋषीणासृद्धैरतसाम् ॥ ऊर्जयान्तुवसिष्ठस्यसप्ताजायन्तवैसुताः ॥ २७ ॥
 रजोगान्त्रोर्ध्वबाहुश्चबलश्चानघस्तथा ॥ सुतपाः शुक्लह्येतेसर्वेसप्तर्षयःस्मृताः ॥ २८ ॥ योसावगिरभीमान्ब्रह्मणस्तनयोऽग्रजः ॥ तस्मात्स्वा
 हासुताह्येभेत्रीदुरौजसोद्भिज ॥ २९ ॥ पावकंपवनचैवशुचिचापिजलाशिनम् ॥ तेषांतुसन्तान्वन्येचत्वारिंशत्पञ्च ॥ ३० ॥ कथ्यन्तेबहुश
 श्रैतेपितापुत्रत्रयचयत् ॥ एवमेकोनपञ्चाशदुर्जयाः परिकीर्तिताः ॥ ३१ ॥ पितरोब्रह्मणासृष्टेयव्याख्यातामायातव ॥ अग्निष्वत्ताबर्हिषदोऽनग्रयः
 साग्रयःश्रये ॥ ३२ ॥ तेभ्यःस्वधासुतेजज्ञेमेनां वैधारिणींतथा ॥ तेऽभेब्रह्मवादिन्यौगिन्यौचाप्युभेद्भिज ॥ ३३ ॥ इति श्रीमा० रुद्रसर्गाभि
 धानेनामैकोनपञ्चाशत्तमोऽध्यायः ॥ ४९ ॥ ॥ कौष्टिकिरुवाच ॥ ॥ स्वायम्भुवंत्वयाख्यातेतन्मन्वन्तरंचयत् ॥ तदहंभगवन्सम्यक्श्रो
 तुमिच्छामिकथ्यताम् ॥ १ ॥ मन्वन्तरप्रमाणंचदेवादेष्यस्तथा ॥ यचक्षितीशागवन्देन्द्रेन्द्रैवयस्तथा ॥ २ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ मन्वन्तरा
 णांसंख्यातासाधिकद्वेकसप्ततिः ॥ मानुषेणप्रमाणेनशृणुमन्वन्तरंचमे ॥ ३ ॥ त्रिंशत्कोट्यस्तुसंख्याताः सहस्राणिचविंशतिः ॥ सप्तषष्टिस्तथा
 न्यान्यनिद्युतानिचसंख्यया ॥ ४ ॥ मन्वन्तरप्रमाणंचइत्येतत्साधिकंविना ॥ अष्टौशतसहस्राणिद्विव्ययांसंख्ययास्मृतम् ॥ ५ ॥ द्विपंचा
 शत्तथान्यानिसहस्राण्यधिकानिच ॥ स्वायम्भुवोमनुः पूर्वं मनुः स्वरोचिषस्तथा ॥ ६ ॥ औत्तमस्ताससश्चैवैवतश्चाक्षुषस्तथा ॥ षडेतेमनवो
 ऽतीतास्तथवैवस्वतेऽधुना ॥ ७ ॥ सावर्णाःपंचरौच्यश्चभौत्याश्चागामिनस्त्वमी ॥ एतेषांविस्तरंभूयोमन्वन्तरपरिश्रहं ॥ ८ ॥ वक्ष्येदेवानुषी
 श्वैवदेवेन्द्राःपितरश्च ॥ उत्पत्तिसंग्रहंब्रह्मञ्चश्रूयतामस्यसंततिः ॥ ९ ॥ यज्ञतेषामसृक्षेत्रंतत्पुत्राणांमहात्मनाम् ॥ मनोःस्वायम्भुवस्यासन्दश
 पुत्रास्तुतत्समाः ॥ १० ॥ यैरियंयृथिवीसर्वासप्तद्वीपासपर्वता ॥ ससमुद्राऽऽकरवतीप्रतिवर्षनिशिता ॥ ११ ॥ स्वायम्भुवेऽन्तरंपूर्वमाद्येत्रतागुतेथा ॥
 प्रियव्रतस्यपुत्रैस्तेःपौत्रैःस्वायम्भुवस्यच ॥ १२ ॥ प्रियव्रतात्यजावत्यांवीरात्कन्याव्यजायत ॥ कन्यासातुमहाभागार्कहंस्यप्रजापतेः ॥ १३ ॥
 कथ्येद्देशशुत्रांश्चमम्राट्कुक्षीचतेऽभे ॥ तयोर्वैभ्रातरःशूराःप्रजापतिसमाश्श ॥ १४ ॥ आग्नीध्रोमेधातिथिश्चपुष्पांश्चतथापरः ॥ ज्योतिष्मान्द्युतिमा
 न्मभ्यःसवनःसप्तएवते ॥ १५ ॥ मेधाग्निबाहुमित्रास्त्रुन्युयोगपरायणाः ॥ जातिस्मरामहाभागानरज्यायमनोदधुः ॥ १६ ॥ प्रियव्रतोऽभ्यर्षिचत्तान्स
 तसप्तसुपार्थिवान् ॥ द्वीपेषुतेनधर्मणद्वीपांश्चैवनिबोधमे ॥ १७ ॥ जम्बुद्वीपेतथाग्नीध्रंराजानंकृतवान्पिता ॥ पृक्षद्वीपेश्चरूपितेनमेधातिथिःकृतः ॥
 ॥ १८ ॥ शाल्मलेस्तुवपुष्मन्तंज्योतिष्मन्तंकुशाह्वये ॥ क्रौंचद्वीपेषुतिष्मन्तंभव्यशकाह्वयेश्वरम् ॥ १९ ॥ पुष्कराधिपतिंवापिसवनंकृतवान्सुतम् ॥

महावीरो घातकश्च्युष्कराधिपतेः सुतौ ॥ २० ॥ द्विधाकृत्वा तयोर्वर्षेषुष्करे सस्यवेशयत् ॥ भव्यस्य पुत्राः सप्तसप्तमस्तान्निबोधमे ॥ २१ ॥ जल-
दश्चक्रुमारश्चसुकुमारो मणीवकः ॥ कुशोत्तरोऽथमेघावीसप्तमस्तु महाद्रुमः ॥ २२ ॥ तन्नामकानि वर्षाणि शाकद्वीपचकारसः ॥ तथाद्युतिमतः सप्तयु-
त्रास्तांस्तु निबोधमे ॥ २३ ॥ कुशलो मनुगश्चोष्णः प्राकारश्चार्थकारकः ॥ मुनिश्चदुन्दुभिश्चैव सप्तमः परिकीर्तितः ॥ २४ ॥ तेषां स्वनामधेयानि कौच-
द्वीपे तथा भवन् ॥ ज्योतिष्मतः कुशद्वीपे पुत्रनामाङ्कितानिवै ॥ २५ ॥ (तत्रापिसप्तवर्षाणितेषां नामानि मे शृणु) ॥ तस्यापिसप्तपुत्रास्तु ज्येष्ठयास्तेऽपि महौ-
जसः ॥ उद्भिद्वैषण्यैवैवसुरथं लम्बन्तं तथा ॥ २६ ॥ धृतिमत्प्राकरं चैव कापिलं चापिसप्तमम् ॥ वपुष्मतः सुताः सप्तशाल्मलेशस्य चाभवन् ॥ २७ ॥
श्वेतश्च हरितश्चैव जीमूतरोहितस्तथा ॥ वैद्युतो मानसश्चैव केतुमानसश्चैव केतुमानसस्तथा ॥ २८ ॥ तथैव शाल्मलेतेषां सप्तमानानि सप्तवै ॥ सप्तमेघातिथेः पुत्राः
पृथुद्वीपेश्वरस्य वै ॥ २९ ॥ येषां नामाङ्कितैर्वर्षैः पृथुद्वीपस्तु सप्तथा ॥ पूर्वशाकभवं वर्षां शिरं तु सुलोदयम् ॥ ३० ॥ आनन्दं च शिवचैव क्षेमकचद्रुवं
तथा ॥ पृथुद्वीपादिभूतेषु शाकद्वीपापान्तिमेषु वै ॥ ३१ ॥ ज्ञेयः पंचसुधर्मश्च वर्णश्रमविभागजः ॥ नित्यः स्वाभाविकश्चैव अहिंसाविधिवर्जितः ॥ ३२ ॥
(यानि किंपुरुषाद्यानि वर्जयित्वा हिमाह्वयम् ॥ सुखमायुश्चरुः पंचबलं धर्मश्चानित्यशः ॥) पंचस्वतेषु वर्षेषु सर्वसाधारणः स्मृतः ॥ अग्नीध्राय पिता पूर्वजम्बू-
द्वीपदं दौ द्विज ॥ ३३ ॥ तस्य पुत्रा बभूवुर्हर्षप्रजापतिः सप्तमानव ॥ ज्येष्ठो नाभिरिति ख्यातस्तस्य किंपुरुषोऽनुजः ॥ ३४ ॥ हरिवर्षस्तृतीयस्तु चतुर्थोऽभूदि-
लघूतः ॥ वश्यश्च पंचमः पुत्रो हिरण्यः षष्ठ उच्यते ॥ ३५ ॥ कुरुस्तु सप्तमस्तेषां भद्राश्च आष्टमः स्मृतः ॥ नवमः केतुमालश्च तन्नामा वर्षसंस्थितिः ॥ ३६ ॥
यानि किंपुरुषाद्यानि वर्जयित्वा हिमाह्वयम् ॥ तेषां स्वभावतः सिद्धिः सुखप्राया ह्ययत्नतः ॥ ३७ ॥ विपर्ययोनेतेषु स्तिजरासुभ्युभयं न च ॥ धर्मार्थमौ-
नतेष्वान्तानोत्तमाधममध्यमाः ॥ ३८ ॥ नवैचतुर्गुणावस्थानाश्रमाः क्रतवो न च ॥ आग्नीध्रमूर्धनो भिस्तु कृषभोऽभूत्सुतो द्विज ॥ ३९ ॥ ऋषभाद्रतो ज-
ज्ञेवरीः पुत्रशतद्रः ॥ सोऽभिषिच्य वर्षभः पुत्रं महाप्राब्राज्यमास्थितः ॥ ४० ॥ तपस्तेऽपि महाभागः पुलहाश्रमसंश्रयः ॥ हिमाह्वं दक्षिणं वर्षभरताय पि-
ता ददौ ॥ ४१ ॥ तस्मात्तु भारतं वर्षतस्य नाम्ना महात्मनः ॥ भारतस्यान्वभूत्पुत्रमुमतिनाम धार्मिकः ॥ ४२ ॥ तस्मिन् ज्ञयं समावेश्य भरतोऽपि वनं दधौ ॥
एतेषां पुत्रपौत्रैस्तु सप्तद्वीपावसुन्धरा ॥ ४३ ॥ प्रियव्रतस्य पुत्रैस्तु क्लास्यायम्भुवेऽन्तरे ॥ एणस्वायम्भुवः सर्गः कथितस्तो द्विजोत्तम ॥ ४४ ॥ पूर्वमन्वन्त-
रे सम्यक्किमन्यन्कथयामिते ॥ ४५ ॥ इति श्रीमार्कण्डेय महापुराणेषु वनकोशस्वायंभुवमन्वन्तरकथनं नाम पंचाशत्तमोऽध्यायः ॥ ५० ॥ क्रौष्टिकरुवाच ॥
कतिद्वीपाः सुदुर्वापर्वतावाकतिद्विज ॥ कियन्ति च वर्षाणितेषां नद्यश्च कसुने ॥ १ ॥ महाभूतप्रमाणं च लोकोक्तैश्चैव च ॥ पर्यासं परिमाणं च

गतिं चन्द्रार्कयोः ॥ २ ॥ एतत्प्रब्रूहि मे सर्वविस्तरं एण महासुने ॥ ३ ॥ मार्कण्डेय उवाच ॥ शताह्कोटिविस्तारपृथिवीकृत्स्नशोद्विज ॥ तस्याः सं-
 स्थानमखिलकथयाभिभृणुष्वत् ॥ ४ ॥ येतेद्वीपामयाप्रोक्ताजम्बुद्वीपादयोद्विज ॥ पुष्करान्तामहाभागशृण्वेषांविस्तरयुनः ॥ ५ ॥ द्वीपाचुद्वि-
 गुणोद्वीपोजम्बुः प्रुक्षोऽथशाल्मलिः ॥ कुशः क्रौंचस्तथाशाकः पुष्करद्वीपपवच ॥ ६ ॥ लवणक्षुरासर्पिर्दक्षिणरजलाब्धिभिः ॥ द्विगुणैर्द्विगुणैर्बृद्धया
 सर्वतः परिवेष्टिताः ॥ ७ ॥ जम्बुद्वीपस्य संस्थानं प्रवक्ष्येऽहं निबोधमे ॥ लक्ष्मणकयोजनानां वृत्तो विस्तारदर्थतः ॥ ८ ॥ हिमवान्हेमकूटश्च निषधो मेरु-
 रेवच ॥ नीलः श्वेतस्तथाशुद्धीसप्ततद्वर्षपर्वताः ॥ ९ ॥ द्विलक्षयोजनायामौमध्येतत्र महाचलौ ॥ तयोर्दक्षिणतोयौ ततोत्तरी ॥ १० ॥ दश
 भिर्दशभिर्न्यूनैः सहस्रैस्ते परस्परम् ॥ द्विसाहस्रोच्छ्रयाः सर्वे तावद्दिस्तारिणश्चेते ॥ ११ ॥ समुद्रान्तःप्रविष्टाश्च षडस्मिन्वर्षपर्वताः ॥ दक्षिणोत्तरीनि-
 भ्रामध्येतुङ्गायथाक्षितिः ॥ १२ ॥ वेद्यद्दक्षिणोत्तरीणि त्रीणि वर्षाणि चोत्तरे ॥ इलावृतंतयोर्मध्ये चन्द्राकारवस्थितम् ॥ १३ ॥ ततः पूर्वेण भद्राश्वके-
 तुमालंचपश्चिमे ॥ इलावृतस्य मध्ये तु मेरुः कनकपर्वतः ॥ १४ ॥ चतुराशीतिसाहस्रस्तस्योच्छ्रयो महगिरिः ॥ प्रविष्टः षोडशाधस्ताद्विस्तारः षोडशै-
 वतु ॥ १५ ॥ शरावसंस्थितत्वाच्चद्वात्रिशन्मूर्ध्नि विस्तृतः ॥ सुकृपेतोऽसितोरक्तः प्राच्यादिषु यथाक्रमम् ॥ १६ ॥ विप्रवैश्वस्तथाशुद्धः क्षत्रियश्च स्व-
 वर्णतः ॥ तस्योपरितैवाष्टौ पुण्यौ दिक्षु यथाक्रमम् ॥ १७ ॥ तस्योपरिसमादिव्याः पूर्वादिषु क्रमेण तु ॥ इन्द्रादिलोकपालानांतं मध्ये ब्रह्मणः समायोगना-
 नांसहस्राणि चतुर्दशसमुच्छ्रिताः ॥ १८ ॥ अयुतोच्छ्रयास्तस्याधस्ताद्विष्कम्भपर्वतः ॥ प्राच्यादिषु क्रमेणैव मन्दरोगन्धमादनः ॥ १९ ॥ विपुलश्च सुपार्श्व-
 श्चकेतुपादपशोभिताः ॥ कदम्बो मन्दरेकेतुर्जम्बुवर्गन्धमादने ॥ २० ॥ विपुले च तथा श्वत्थः सुपार्श्वे च वटो महान् ॥ एकादशशतायामायोगनानामिमेन-
 गाः ॥ २१ ॥ जठरोदेवकूटश्च पूर्वस्यादिशि पर्वतौ ॥ आनीलनिषधायतौ परस्परनिरन्तरौ ॥ २२ ॥ निषधः पारियात्रश्च मेरोः पार्श्वे तु पश्चिमे ॥ यथापूर्वौ
 तथा चैतवाननीलनिषधायतौ ॥ २३ ॥ कैलासो हिमवांश्चैव दक्षिणेन महाचलौ ॥ पूर्वतश्चायतावेतावर्णवान्तर्व्यवस्थितौ ॥ २४ ॥ शृङ्गवाञ्छरुधिश्चैव तथै-
 वोत्तरपर्वतौ ॥ यथैव दक्षिणेतद्ददर्णवान्तर्व्यवस्थितौ ॥ २५ ॥ मर्यादापर्वताहोतेकथ्यन्तेऽष्टौ द्विजोत्तम ॥ हिमवद्वेमकूटादिपर्वतानां परस्परम् ॥
 ॥ २६ ॥ नवयोजनसहस्रं प्राग्दक्षिणोत्तरम् ॥ मेरोरिलावृते तद्दन्तरं वै चतुर्दिशम् ॥ २७ ॥ फलानियानिवैजम्बुगन्धमादनपर्वत ॥ गजदेहप्र-
 माणानि पतन्ति गिरिर्मूर्धनि ॥ २८ ॥ तेषां सावात्प्रवतिल्याताजम्बुनदी तैव ॥ यत्राजम्बुनदं नाम कनकं सप्रजायते ॥ २९ ॥ सापरिक्रम्यैव मेरुं
 जम्बुमूलं पुनर्नदी ॥ विशतिद्विजशादूलपीयमाना जनैश्चतैः ॥ ३० ॥ भद्राश्वेऽथ शिराविष्णुर्भारतेकूमसंस्थितिः ॥ वराहः केतुमालेचमस्य रूपस्त-

थोत्तरे ॥ ३१ ॥ तेषुनक्षत्रविन्यासादृष्यःसमवस्थिताः ॥ चतुर्ष्वपिद्विजश्रेष्ठग्रहाभिसवपाठकाः ॥ ३२ ॥ इतिश्रीमार्कण्डेयमहापुराणेषुवन
कोशजम्बूद्वीपवर्णनान्तिकेचक्राशत्तमोऽध्यायः ॥ ५१ ॥ मार्कण्डेयववाच ॥ शैलेषुमन्दराद्येषुचतुर्ष्वपिद्विजोत्तम ॥ वनानियानिचत्वारिसरा
सिचनिबोधमे ॥ १ ॥ पूर्वैचैत्ररथंतामदक्षिणेनन्दनम् ॥ वैभ्राजंपाश्चिमेशैलेसावित्रचोत्तराचले ॥ २ ॥ अरुणोदंसरःपूर्वमानसदक्षिणे तथा ॥
शीतोदंपश्चिममेरोमहाभद्रंतथोत्तरे ॥ ३ ॥ शीतार्तश्चक्रमुंजश्चकुलीनोऽथश्चक्रङ्गवान् ॥ मणिशैलोऽथवृषवान्महानीलीभावाचलः ॥ ४ ॥ सुबिन्दुर्म
न्दरोविंस्तामसोनिषधस्तथा ॥ देवशैलश्चपूर्वेषुमन्दरस्यमहाचलः ॥ ५ ॥ त्रिकूटःशिवराद्रिश्चकलिङ्गोऽथपतङ्गकः ॥ रुचकःसातुमांश्राद्रिस्ताड्र
कोऽथविराखवान् ॥ ६ ॥ श्वेतोदरःसमूलश्चमुद्यारश्चरत्नवान् ॥ एकशृङ्गोमहारीलराजेशैलःपिपाठकः ॥ ७ ॥ पंचशैलोऽथकैलासोहिमर्वाश्चा
लोत्तमः ॥ इत्येतेदक्षिणार्धमेरोःप्रोक्तामहाचलाः ॥ ८ ॥ मुरक्षःशिरिशश्चवैदूर्यःपिङ्गलस्तथा ॥ पिंजरोऽथमहाभद्रःसुरसःकपिलोमधुः ॥ ९ ॥
अञ्जनः कुक्कुटःकृष्णः पाण्डुरश्चाचलोत्तमः ॥ सहस्रशिवरश्चाद्रिःपारियात्रःसशृङ्गवान् ॥ १० ॥ पश्चिमेनतथामेरोर्विष्कम्भात्पश्चिमाद्रिहिः ॥
एतेऽचलाःसमाख्याताःशृणुष्वान्यास्तथोत्तरान् ॥ ११ ॥ शङ्खकूटोऽथवृषभोहंसनाभस्तथाचलः ॥ कपिलेन्द्रस्तथाशैलःसातुमान्नीलवृच ॥ १२ ॥
स्वर्णशृङ्गःशातशृङ्गःपुष्पकोमेघपर्वतः ॥ विरजाक्षोवराहाद्रिमयूरोजारुधिस्तथा ॥ १३ ॥ इत्येतेकथिताब्रह्मन्मेरोरुत्तरतो नगाः ॥ एतेषांपर्वतानां तु
द्रोणयोतीवमनोहराः ॥ १४ ॥ वनैरमलपानीयैःसरोभिरुपशोभिताः ॥ तामुपुण्यकृताजन्ममुष्याणां द्विजोत्तम ॥ १५ ॥ एतेभौमाद्विजश्रेष्ठस्वर्गाः
स्वर्गगुणाधिकाः ॥ नतामुपुण्यपापानामपूर्वाणामुपार्जनम् ॥ १६ ॥ पुण्योपभोगेष्वेकोदेवानामपितास्वपि ॥ शीतान्ताद्येषुचैतुषुशैल्युद्भिजस
त्तम ॥ १७ ॥ विद्याधराण्यक्षाणांकिन्नरोगरक्षसाम् ॥ देवानांचमहावासगन्धर्वाणांचशोभनाः ॥ १८ ॥ सभाःपुयौमनोज्ञाश्चसद्वैवोपवनैर्युताः ॥
सरांसिचमनोहानिसर्वतुसुखदेनिलः ॥ १९ ॥ नचैतुषुकृमोबाधवैमनस्यचकुत्रचित् ॥ तदेतत्पार्थिवं वषट्पुत्रं प्रयोजितम् ॥ २० ॥ भद्राश्वमार
ताद्यानिपत्राण्यस्यचतुर्दिशम् ॥ भारतं नामयद्वर्षदक्षिणेनमयोदितम् ॥ २१ ॥ तत्कर्मभूमिनिन्यत्रसंप्राप्तिःपुण्यपापयोः ॥ एतत्पदानंविज्ञेयंयत्र
सर्वप्रतिष्ठितम् ॥ २२ ॥ अस्मात्स्वर्गपवर्गौचिमानुष्यनारकावपि ॥ तिर्यक्कथमवाप्यन्यन्नरःप्रोप्तित्वैद्विज ॥ २३ ॥ इति श्रीमा० भुवनकोशेजम्बूद्वीपा
तर्गतखड्गवर्णनान्तिकेचक्राशत्तमोऽध्यायः ॥ ५२ ॥ मार्कण्डेयववाच ॥ धराधारंजगद्योनेः पदंनारायणस्यच ॥ ततःप्रवृत्तायादेवीगङ्गात्रिप
थगामिनी ॥ १ ॥ साप्रविश्यमुधायोनिं सोममाधारमम्भसाम् ॥ ततःसंवर्धमानार्कशिमसङ्गतपिपावनी ॥ २ ॥ पपातमरुष्टेचसाचतुर्द्वारतोययौ ॥ मेरु

कूटदन्तेभ्योनिपतन्तीविवर्तिता ॥ ३ ॥ विकीर्यमाणसलिलानिरालम्बपापतासा ॥ मन्दराद्येषुषुप्रभेधुप्रविभक्तोदकासमम् ॥ ४ ॥ चतुर्व्यपिपपा
 ताम्बुविभिन्नाद्भिश्चिलोच्चया ॥ पूर्वाशीतेतिविल्यातायौचैत्रथंनम् ॥ ५ ॥ तल्लुवायित्वाचयौवरुणोदंसरोवरम् ॥ शीतान्तंचगिरितस्मात्तत्तश्चा
 न्यानिगरीन्क्रमात् ॥ ६ ॥ गत्वाभुवंसमासाद्यभद्राश्वेजलधिंगता ॥ तथैवालकनन्दाल्यादक्षिणगन्धमादने ॥ ७ ॥ मेरुपदेवनंगत्वानन्दनंदेवनन्द
 नम् ॥ मानसंचमहावेगात्प्लुवायित्वासरोवरम् ॥ ८ ॥ आसाद्यशैलराजानंयंत्रिशिखरंगता ॥ तस्माच्चपर्वतान्सर्वान्दक्षिणैकमोदिताः ॥ ९ ॥ ता
 न्प्लुवायित्वा संप्राप्ताहिमन्तंमहागिरिम् ॥ दधारतत्रताशंभुर्नसुमोचवृषध्वजः ॥ १० ॥ भगीरथेनेपवासैःस्तुत्याचारार्थोविभुः ॥ तत्रमुक्त्वाच
 शर्वेणसप्तधादक्षिणोदधिम् ॥ ११ ॥ प्रविक्षेत्रित्रिप्राच्याप्लुवायन्तीमहानदी ॥ भगीरथस्यानुब्रुतेसैकेनदक्षिणाम् ॥ १२ ॥ तथैवपश्चिमोपदे
 विपुलेसामहानदी ॥ सुचक्षुरिति विल्यातावैभ्राजंसवनययौ ॥ १३ ॥ शीतोदंचसरस्तस्मात्प्लुवायन्तीमहानदी ॥ तस्मात्कमेणचाद्रिणांशिखरेषुनिप
 त्यसामुचक्षुःपर्वतंप्राप्ताततश्चत्रिशिखरंगता ॥ १४ ॥ केतुमालंसमासाद्यप्रविष्टदक्षिणोदधिम् ॥ १५ ॥ (गत्वोत्तरादिशङ्खुःदिव्यासाचमहानदी ॥
 तस्माच्चक्रषभादींश्चक्रमादुत्तरजान्नगान् ॥) शुणार्श्वतुतथैवादिमेरुपादहिसागता ॥ भद्रसेमेतिविल्यातासाययौसवितुर्वनम् ॥ १६ ॥ तस्यावय
 न्तीसंप्राप्तामहाभद्रसरोवरम् ॥ ततश्चशङ्खुकूटंसाप्रयातावैमहानदी ॥ १७ ॥ तस्माच्चवृषभादीन्साक्रमात्प्राप्यशिलोच्चयाच ॥ महार्णवमनुप्राप्ताप्लुवा
 यित्वोत्तरान्कुरु ॥ १८ ॥ स्वमेयामयागङ्गुःकथिततोद्विजर्षम् ॥ जम्बूद्वीपनिवेशश्चवर्षाणिचयथातथम् ॥ १९ ॥ वसन्तितेषुसर्वेषुप्रजाःकिंपु
 रुषादिषु ॥ सुखप्रायानिरातङ्कन्यूनतोत्कषवर्जिताः ॥ २० ॥ नवस्वपिचवर्षेषुसप्तसप्तकुलाचलाः ॥ एकैकस्मिस्तथादेशेनद्यश्चाद्रिविनिःसृताः
 ॥ २१ ॥ यानिकिंपुरुषाद्यानिवर्षाण्यद्यौद्विजोत्तम ॥ तेषुद्विजानितोयानिनैववर्षात्रभारते ॥ २२ ॥ वार्क्षीस्वाभाविकीदेश्यातोयतोयामानसीतथा ॥ क
 र्माचतृणांसिद्धिर्वर्षेष्वेतेषुचाष्टसु ॥ २३ ॥ कामप्रदेभ्योवृक्षेभ्योवार्क्षीसिद्धिःस्वभावजा ॥ स्वाभाविकीसमाख्यातादृतिदेश्याचदेशिकी ॥ २४ ॥
 अपांसौक्ष्म्याच्चतोयत्थाद्ध्यानोपेताच्चमानसी ॥ उपासनादिकार्याःकुर्मजासाप्युदाहता ॥ २५ ॥ नचैतेषुगुणवस्थानाधयोव्याधयोच ॥ पुण्या
 पुण्यसमारम्भानैवतेषुद्विजोत्तम ॥ २६ ॥ इतिश्रीमांगङ्गावतरणवर्णननामत्रिपंचाशतमोऽध्यायः ॥ ५३ ॥ ॥ कौष्टिकिरुवाच ॥ भगवन्कथितंत्वे
 तजम्बूद्वीपंसमासतः ॥ यदेतद्भवताप्रोक्तंकर्मन्यत्रपुण्यदम् ॥ १ ॥ पापायवामहाभागवर्जयित्वातुभारतम् ॥ इतःस्वर्गेश्चमोक्षश्चमध्यश्चान्तश्चग
 म्यते ॥ २ ॥ नखल्वन्यत्रमर्त्यानांभूमौकर्मविधीयते ॥ तस्माद्दिस्तरशोब्रह्मन्मभैतद्भारतंवद ॥ ३ ॥ येचास्यभेदायावन्तोयथावस्थितरेवच ॥ वर्षोऽ

गंद्भिर्जशाद्गुल्येवास्मिन्देशपर्वताः ॥ १४ ॥ मार्काण्डेयलवाच ॥ भारतस्यास्यवर्षंस्वनवमेद्वात्रिबोधमे ॥ समुद्रान्तरीताद्द्वेयास्तोत्वाग्यापरस्परम् ॥
 ॥ ५ ॥ इन्द्रद्वीपः क्रशेहः मांस्ताम्रवर्णो गभस्तिमान् ॥ नागद्वीपस्तथासौम्ये गान्धर्वो वारुणस्तथा ॥ ६ ॥ अयंतुनवमस्तैर्षाद्वीपः सागरसंभूतः । योजना
 नांसहस्रैर्द्वीपोऽयं द्विजोत्तरम् ॥ ७ ॥ पूर्वकिरातायस्यान्ते पश्चिमे वनस्तथा ॥ ब्राह्मणाः क्षत्रियवैश्याः शूद्राश्चान्तःस्थिताः द्विज ॥ ८ ॥ इज्याध्यायवणि
 ज्याद्वैः कर्मभिः कृतपावनाः ॥ तेषां संव्यवहारश्च एभिः कर्मभिर्णिष्यते ॥ ९ ॥ स्वर्गापवर्गप्राप्तिश्च पुण्यं पापं च वैतदा ॥ महेन्द्रो मलयः सह्यः शुक्तिमानुक्षप
 र्वतः ॥ १० ॥ विन्ध्यश्च पारियात्रश्च सैव त्रकुलाचलाः ॥ तेषां सहस्रशश्चान्येष्वधरायसमीपगाः ॥ ११ ॥ विस्तारोच्छ्रियणे ग्या विपुलाश्चित्रसानवः ॥
 कोलाहलः सर्वैर्भ्राजो मन्दरोर्ददुराचलः ॥ १२ ॥ वातस्वनो वैद्युतश्चमैनाकः स्वसरस्तथा ॥ तुंगप्रस्थो नागगिरीरोचनः पाण्डुराचलाः ॥ १३ ॥ पुष्पो
 गिरिर्दुर्जयन्तो रैवतोऽर्बुदेष्वच ॥ ऋष्यभृकः सगोमन्तः कूटशैलः कूटस्मरः ॥ १४ ॥ श्रीपर्वतश्च कोरश्च शतशोऽप्येव पर्वताः ॥ तैर्विमिश्राज न पदाम्ले
 च्छाश्चार्थाश्च भागशः ॥ १५ ॥ तैः पीयन्ते सारिच्छ्रेष्ठायास्ताः सव्यङ्निबोधमे ॥ गङ्गासरस्वतीसिन्धुश्चन्द्रभागा तथापरा ॥ १६ ॥ यमुना च शतदुश्च वि
 तस्तरावती कुहूः ॥ गोमती धृतपापाचबहुदा च दृष्टदती ॥ १७ ॥ विपाशादेविकारं शुनिश्चैरागण्डकी तथा ॥ कौशिकी चापगा विप्राहिमवत्यादिनिःसृताः
 ॥ १८ ॥ वेदस्मृतिर्वेदवती वृत्रघ्नी सिन्धुरेव च ॥ वेणासानन्दनचैव सदा नीरमही तथा ॥ १९ ॥ पाराचर्मण्वती नृपीविदिशावेवत्यपि ॥ क्षिप्रह्यवन्ती च त
 थापारियात्राश्रयाः स्मृताः ॥ २० ॥ शोणो महानदश्चैव नर्मदासुरथाऽद्विजा ॥ मन्दाकिनी दिशाणं चित्रकूटा तथापरा ॥ २१ ॥ चित्रोत्पलासतमसाकर
 मोदापिशाचिका ॥ तथान्यापि प्यलश्रोणिर्विपाशावञ्जुलानदी ॥ २२ ॥ उमेरुजाशुक्तिमती सकुली त्रिदिवाक्रमुः ॥ ऋक्षपादप्रसूता वैतथान्यावेग
 वाहिनी ॥ २३ ॥ क्षिप्रप्रयोष्णीनिर्विन्ध्यतापी च निषधवती ॥ वेण्यवैतरणी चैव सिनीवाली कुमुदती ॥ २४ ॥ कर्तोया महागौरी दुर्गा चान्तः
 शिवा तथा ॥ विन्ध्यपादप्रसूतास्तानद्यः पुण्यजलाः शुभाः ॥ २५ ॥ गोदावरी भीमरथी कृष्णा वेण्यता तथापरा ॥ तुङ्गभद्रसुप्रयोगावाहा कार्केयथा
 पगा ॥ २६ ॥ सद्यपादविनिष्कान्ता इत्येताः सारिदुत्तमाः ॥ कृतमालताम्रपर्णी पुण्यजासूत्यलावती ॥ २७ ॥ मलयार्द्रिसमुद्रतानद्यः शीतज
 लारिस्त्वमाः ॥ पितृसोमर्षिकुल्याचइक्षुका त्रिदिवाचया ॥ २८ ॥ लंगुलिनी विशकरामहेन्द्रप्रभवाः स्मृताः ॥ ऋषिकुल्या कुमारी चर्मदगामन्द
 वाहिनी ॥ २९ ॥ कुशापलारिनी चैव शुचिमत्प्रभवाः स्मृताः ॥ सर्वाः पुण्याः सरस्वत्यः सर्वा गङ्गाः समुद्रगाः ॥ ३० ॥ विश्वत्यमातरः सर्वाः सर्व
 पापहराः स्मृताः ॥ अन्याः सहस्रशश्चोक्ताः शुद्धनद्यो द्विजोत्तम ॥ ३१ ॥ प्रावृट्कालवहाः काश्चित्सर्वकालवहाश्चयाः ॥ मत्स्याश्वकूटाः

कुल्याश्चकुन्तलाः काशिकोशलाः ॥ ३२ ॥ अर्बुदाश्चार्कलिंगाश्चमलकाश्चवृकैःसह ॥ मध्यदेश्याजनपदाःप्रायशोमीप्रकीर्त्तिताः ॥ ३३ ॥ सङ्ख्य
 चोत्तरेयास्तुयत्रगोदावरीनदी ॥ पृथिव्यामपिक्त्वायांसप्रदेशोमनोरमः ॥ ३४ ॥ गोवर्द्धनपुरंरम्यंभार्गवस्यमहात्मनः ॥ बार्हिकवाटधानाश्चा
 भीराः कालतोयकाः ॥ ३५ ॥ अपरान्ताश्चद्राश्चपहवाश्चर्मखण्डिकाः ॥ गान्धारायवनाश्चैवसिन्धुसौवीरमद्रकाः ॥ ३६ ॥ शतद्रुजाःकलिङ्गा
 श्वपारदाहारभृषिकाः ॥ माठाराबहुभद्राश्चकैकेयादशमालिकाः ॥ ३७ ॥ क्षत्रियोपनिवेशाश्चैवशशूद्रकुलानिच ॥ काम्बोजाददाश्चैवबर्बाअंगलो
 किकाः ॥ ३८ ॥ चीनाश्चैवतुषाराश्चपहवाबाह्यतोदराः ॥ ओत्रेयाश्चमद्राजाःपुष्कलाश्चकशेरुकाः ॥ ३९ ॥ लम्पिकाःशूलकाराश्चत्रुलिकाजागु
 डैःसह ॥ औपयाश्चानिमद्राश्चकिरातानांजजातयः ॥ ४० ॥ तामसाहंसमागोश्चकाश्मीरास्तुमणस्तथा ॥ शूलिकाःकुहकाश्चैवउर्णोदावास्तथैव
 च ॥ ४१ ॥ एतेशह्रदीच्यास्तुप्राच्यान्देशान्निबोधये ॥ अत्राक्रसुद्रकाअन्तर्गिरिबर्हिगिराः ॥ ४२ ॥ तथाप्लवङ्गारङ्गेयामालदामलवर्त्तिकाः ॥
 ब्राह्मोत्तराःप्रविजयाभार्गवाण्यमल्लकाः ॥ ४३ ॥ प्रागुच्योतिषाश्चमद्राश्चिदेहास्ताम्रालितकाः ॥ मल्लामगधगोमेदाःप्राच्याजनपदाःस्मृताः ॥ ४४ ॥
 अथापरजनपदादक्षिणापथवासिनः ॥ पाण्ड्याश्चकेरलाश्चैवचोलाःकुन्त्यास्तथैवच ॥ ४५ ॥ शैलूषामृषिकाश्चैवकुमारानवासाकाः ॥ महाराष्ट्रामाहि
 षिकाः कलिङ्गाश्चैवसर्वशः ॥ ४६ ॥ अभीराः सहवैशिक्याआटव्याःशबराश्चये ॥ पुलिन्दान्धविन्ध्यमालेयवैदर्भादण्डकैःसह ॥ ४७ ॥ पौरिकामौ
 लिकाश्चैवअश्मकाभोगवर्द्धनाः ॥ नैषिकाःकुन्तलाआन्ध्रजिद्रावनदारकाः ॥ ४८ ॥ दक्षिणात्यास्त्वमीदेशाअपरास्तान्निबोधये ॥ सूर्यारकाः
 कालिबलादुर्गाश्चामीकटैःसह ॥ ४९ ॥ पुलिन्दश्चसुमीनिश्चरूपपाःस्वापदैःसह ॥ तथाकुरुमिनश्चैवसर्वैवकठक्षराः ॥ ५० ॥ (कारस्करालोह
 जंवावाजेयाराजमद्रकाः) ॥ तोसलाःकोसलाश्चैवत्रैपुराविदिशस्तथा ॥ (तुषारास्तुबुराश्चैवसर्वे चैवकरस्कराः ॥) नासिक्यावाश्चयेचान्येचैवोत्त
 रनर्मदाः ॥ ५१ ॥ भीरुकच्छाःसमाहेयाः सह सारस्वतैरपि ॥ काश्मीराश्चसुराष्ट्राश्चआवनत्याश्चाबुद्धैःसह ॥ ५२ ॥ इत्येतेह्यपरान्ताश्चशृणुविन्ध्य
 निवासिनः ॥ सरजाश्चकरूपाश्चकेरलाश्चोत्कलैः सह ॥ ५३ ॥ उत्तमर्णादशार्णोश्चभोज्याःकिष्किन्धकैःसह ॥ तुम्बरास्तुशुलाश्चैवपटवीनपैथैःसह ॥
 ॥ ५४ ॥ अन्नजास्तुष्टिकाराश्चवीरहोत्राह्वान्तयः ॥ एतेजनपदाःसर्वेविन्ध्यपृष्ठनिवासिनः ॥ ५५ ॥ अतोदेशान्धवक्ष्यामिपर्वताश्रयिणश्चये ॥ नीहा
 राहंसमागोश्चकुरवोर्गुणःखसाः ॥ ५६ ॥ कुन्तप्रावरणाश्चैवउर्णोदावाःसकृन्तकाः ॥ त्रिगर्तागालवाश्चैवकिरातास्तामसैःसह ॥ ५७ ॥ कृतत्रेता
 दिकश्चात्रचतुर्गुणकृताविधिः ॥ एतत्सुभारतंषषचतुःसंस्थानसंस्थितम् ॥ ५८ ॥ दक्षिणापरतोह्यस्यूषेणचमहोदधिः ॥ हिमवानुत्तरेणास्यकासु

कस्यथागुणः ॥ ५९ ॥ तदेतद्भारतवर्षसर्वबीजद्विजोत्तम ॥ ब्रह्मत्वममरेशत्वेद्वत्वंमन्यतां तथा ॥ ६० ॥ मृगपश्वप्सरोयोनिस्तद्दत्सर्वेसरीसृ
 पाः ॥ स्यावराणांचसर्वेषामितो ब्रह्मञ्जुभाजुर्भैः ॥ ६१ ॥ प्रयातिकर्मभृद्ब्रह्मन्त्रान्यलेकेषुविद्यते ॥ देवानामपिप्रषैसद्दृषमनेरथः ॥ ६२ ॥
 अपिमानुष्यमाप्त्यामोदेवत्वात्प्रच्युताःक्षितौ ॥ मनुष्यःकुरुतेतच्छुश्रूषक्यसुरासुरैः ॥ ६३ ॥ तत्कर्मनिगडप्रस्तैःस्वकर्मव्यापनोत्सुकैः ॥
 नर्केचिक्तियतेकर्मसुखलेशोपबृंहितैः ॥ ६४ ॥ इति श्रीमार्कण्डेयमहापुराणेनद्यादिवर्णनोनामचतुःपंचाशत्तमोऽध्यायः ॥ ५४ ॥ क्रौष्टुकिर
 वाच ॥ भगवन्कथितंस्मरगभवताभारतंमम ॥ सरितःपर्वतादेशयेचतत्रवसन्तिवै ॥ १ ॥ किन्तुकूर्मस्तथापूर्वभारतेभगवान्हरिः ॥ कथितस्तस्य
 संस्थानंश्रोत्रुमिच्छाम्यशेषतः ॥ २ ॥ कथंमंसंस्थितोदेवःकूर्मरूपीजनार्दनः ॥ जुभाजुभंसन्ध्याणंव्यज्यतेचततःकथम् ॥ यथासुखंयथापादास्त
 स्यतद्ब्रह्मशेषतः ॥ ३ ॥ मार्कण्डेयवाच ॥ प्राङ्मुखोभगवानेवःकूर्मरूपीव्यवस्थितः ॥ आक्रम्यभारतवर्षंनवभेदमिदद्विज ॥ ४ ॥ नवधासं
 स्थितेन्यस्यनक्षत्राणिसमन्ततः ॥ विषयाश्चद्विजश्रेष्ठयसम्यक्तात्रिबोधमे ॥ ५ ॥ वेदिमद्भारिमाण्डव्याःशाल्वानीपास्तथाशकाः ॥ उज्जिहानास्त
 थावत्सद्योषसंख्यास्तथाक्वशाः ॥ ६ ॥ मध्यसारस्वतामत्स्याःशूरसेनाःसमाथुराः ॥ धर्म्मारण्याज्योतिषिकागौरश्रीवागुडाश्रमकाः ॥ ७ ॥ वैदेहकाः
 सपांचालाःसंकेताःकङ्कमारुताः ॥ कालकोटिसपाषण्डाःपारियात्रनिवासिनः ॥ ८ ॥ कार्पिजलाःकुरोर्षाब्बास्तथैवोदुम्बराजनाः ॥ गजाद्वियाश्चकू
 र्मस्यजनामध्यनिवासिनः ॥ ९ ॥ कृत्तिकारोहिणीसौम्यापेतेषामध्यवासिनाम् ॥ नक्षत्रत्रितयंविप्रजुभाजुभविपाकदम् ॥ १० ॥ वृषध्वजोऽञ्जनश्चै
 वजम्ब्याल्योमानवाचलः ॥ शूर्पकणोव्याश्रमुखोसुर्वरःकर्व्वदशनः ॥ ११ ॥ तथाचन्द्रेःश्वरश्चैवक्वशाश्चमगधास्तथा ॥ शिबयोमैथिलाःशुभ्रास्तथा
 वदनदन्दुराः ॥ १२ ॥ प्राग्य्योतिषाःसल्लौहित्याः सामुद्राः पुरुषादकाः ॥ पूर्णोत्कटोभद्रगौरस्तथेदयगिरिर्द्विज ॥ १३ ॥ काशयोमखलामुष्ट
 स्ताम्रलितैकपादयाः ॥ वद्धमानाःकोसलाश्चमुक्कूर्मस्यसंस्थिताः ॥ १४ ॥ रौद्रगुनर्वसुःपुष्योनक्षत्रत्रितयमुखे ॥ पादेतद्वक्षिणेदेशाःक्रौष्टुकेवदतः
 शृणु ॥ १५ ॥ कलिङ्गवङ्गजठराःकोशलामृषिकास्तथा ॥ चेदयश्चोद्धकृष्णश्चमत्स्यात्राविन्ध्यवासिनः ॥ १६ ॥ विदर्भानारिकेलाश्चयमदीपास्तथै
 लिकाः ॥ व्याघ्रप्रियामहाश्रीवाह्यैपुराःशमशुधारिणः ॥ १७ ॥ कैष्किन्ध्याहैमकूटाश्चनिषयाःकटकस्थलाः ॥ दशाणहारिकानमाननिषयाःकाकुलाल
 काः ॥ १८ ॥ तथैवपर्णशबराःपादेवैपूर्वदक्षिणे ॥ आश्लेषक्षतथापैत्र्यफाल्गुन्यःप्रथमास्तथा ॥ १९ ॥ नक्षत्रत्रितयंपादमाश्रितपूर्वदक्षिणम् ॥ लंका
 कालाजिनाश्चैशैलिकानिकटास्तथा ॥ २० ॥ महेन्द्रमलयाद्रौचदुर्रेचवसन्ति ॥ कर्कोटकवनेयेचभृगुकच्छाःसकोङ्कणाः ॥ २१ ॥ सर्वाश्चैवतथा

भीरुवेण्यास्तीरनिवासिनः ॥ अवन्तयोदासपुरास्तथैवाकारिणोजनाः ॥ २२ ॥ महाराष्ट्रः सकर्णाटागोनर्दीश्चित्रकूटकाः ॥ चोलाःकौलगिरिश्चैव
 कौचद्वीपजटाधराः ॥ २३ ॥ कावेरीऋष्यमुकस्थानासिकयाश्चैवयेजनाः ॥ शंखशुत्तयादिवैद्यूयैलप्रान्तचराश्चये ॥ २४ ॥ तथावारिचराःकोलाश्चर्मपट्ट
 निवासिनः ॥ गणबाह्याःपुराःकृष्णाद्वीपवासिनिवासिनः ॥ २५ ॥ सूर्याद्वैकुण्ठमुद्राद्वैचतेवसन्ति तथाजनाः ॥ रौद्रस्वनाःसपिथिकास्तथायेकर्मनाय
 काः ॥ २६ ॥ दक्षिणाः कौरुवायेचऋषिकास्तापसाश्रमाः ॥ ऋषभाःसिंहलाश्चैवतथाकांचीनिवासिनः ॥ २७ ॥ त्रिलङ्गाःकुञ्जदरीकच्छवासा
 श्येजनाः ॥ ताम्रपर्णीतथाकुक्षिरितिकूर्मस्यदक्षिणः ॥ २८ ॥ फाल्गुन्यश्चोत्तराहस्तिश्चित्राक्षत्रयद्विज ॥ कूर्मस्यदक्षिणकुक्षैबाह्यपादस्तथापरम् ॥
 ॥ २९ ॥ काम्बोजाः पहवाश्चैवतैथैवडवामुखाः ॥ तथाचसिन्धुसौवीराः सानर्त्तविनितामुखाः ॥ ३० ॥ द्रावणाः सार्गिणाः शूद्राःकर्णप्राधेयवर्बराः ॥
 किराताः पारदाःपाण्ड्यास्तथापारशवाःकलाः ॥ ३१ ॥ घृत्तकाहैमगिरिकाःसिन्धुकालकवैरताः ॥ सौराष्ट्रदूद्राश्चैवद्विविडाश्चमहार्णवाः ॥ ३२ ॥
 एतेजनपदाःपादेस्थितावैदक्षिणेऽपरं ॥ स्वात्योविशाखामैत्रचनक्षत्रयमेवच ॥ ३३ ॥ मणिमेघधुराद्विश्चखंजयोऽस्तगिरिस्तथा ॥ अपरान्तिकानोह
 याश्चशान्तिकाविप्रशस्तकाः ॥ ३४ ॥ कौकणाःपंचनदकावमनाह्यवरास्तथा ॥ तारशुराह्यद्वैतकाःशर्कराःशाल्मवेश्मकाः ॥ ३५ ॥ गुरुस्वराःफाल्गुण
 कावेणुमत्यांचयेजनाः ॥ तथाफल्गुलुकाघोरागुरुहाश्चकलास्तथा ॥ ३६ ॥ एकक्षणावाजिकेशादीघ्नीवाःसच्चलिकाः ॥ अश्वकेशास्तथापुच्छेजनाः
 कूर्मस्यसंस्थिताः ॥ ३७ ॥ ऐन्द्रमूलतथाषाढानक्षत्रयमेवच ॥ माण्डव्याश्चंडवाराश्चअश्वकालनदास्तथा ॥ ३८ ॥ कुन्यतालडहाश्चैवद्वीबाह्याबालि
 कास्तथा ॥ नृसिंहवेणुमत्यांचबलावस्थास्तथापरं ॥ ३९ ॥ धर्मवद्धास्तथोलूकाःशरुर्कर्मस्थिताजनाः ॥ (तथापल्लुलकाघोराःगुरालहेमतारकाः ॥
 एकक्षणावाजिकेशादीर्घपादास्तथैवच) बामेपरेजनाःपादेस्थिताःकूर्मस्यभागुरं ॥ ४० ॥ अथाढाश्रवणेचैवघनिष्ठयत्रसंस्थिता ॥ कैलासोहिमवांश्चैव
 धनुष्मान्चसुमांस्तथा ॥ ४१ ॥ क्रौंचाःकुरुबकौश्चैवधुद्रवीणाश्चयेजनाः ॥ रसालयाःसकैकेयाभोग्रस्थाःसयामुनाः ॥ ४२ ॥ अन्तर्द्वीपान्नि
 गर्ताश्चअग्नीज्याःसार्दनाजनाः ॥ तथैवाश्वमुखाःप्राताश्चिबिडाःकेशधारिणः ॥ ४३ ॥ दासेरकावटधानाःश्वघानास्तथैवच ॥ पुष्पलायमेकराता
 स्तथातक्षशिलाश्रयाः ॥ ४४ ॥ अम्बष्णामालयामद्रावेणुकाःसवदन्तिकाः ॥ पिङ्गलागानकलहहूणाःकोहलकास्तथा ॥ ४५ ॥ माण्डव्याभृति
 युवकाःशातकाहैमतारकाः ॥ यशोमत्याःसगान्धाराःखरसागरराशयः ॥ ४६ ॥ यौधेयादासमेयाश्चराजन्याःस्यामकास्तथा ॥ क्षेमधुतौश्चकूर्म
 स्ववामकुक्षिमुपाश्रिताः ॥ ४७ ॥ वारुणंचात्रनक्षत्रतद्गोष्पपालसकीचकम् ॥ ४८ ॥ काश्मीरकंतथाराष्ट्रमभिसा

रजनस्तथा ॥ द्वादस्र्वंगणाश्वकुलटावनारक्षकाः ॥ ४९ ॥ सौरिष्ठब्रह्मपुरकास्तथैवतनबाह्वकाः ॥ किरातकौशिकानन्दाजनाः पृह्वलोलनाः ॥
 ५० ॥ दार्वादिमारकाश्वैवकुटाश्चात्रदारकाः ॥ एकपादाः त्वशाघोषाः स्वर्गभौमानवद्यकाः ॥ ५१ ॥ तथासयवनाहिंगाश्चरिप्रारणाश्रये ॥ त्रिने
 त्राः पौरैवाश्वैवगन्धर्वैश्चद्विजोत्तम ॥ ५२ ॥ पूर्वोत्तरतुक्कर्मस्यपादमेतेसमाश्रिताः ॥ खेत्यश्चाश्विदैवत्ययाम्यं चक्षेमितित्रयम् ॥ ५३ ॥ तत्रपादेसमा
 ख्यातपाकायानुसिक्तम् ॥ देशेष्वेतेषु चैतानिनक्षत्राण्यपिवैद्विज ॥ ५४ ॥ एतत्पीडाअमीदेशाः पीडचन्तेयकमोदिताः ॥ यान्तिचाभ्युदयविप्रग्रहैः
 सम्यगवस्थितैः ॥ ५५ ॥ यस्यक्षस्यपतियौ वैग्रहस्तद्भ्रवितोभयम् ॥ तदेशस्यमुनिश्चेत्तदुत्कर्षेणुभागमः ॥ ५६ ॥ प्रत्येकदेशसामान्यनक्षत्रग्रह
 सम्भ्रमम् ॥ भयलोकस्यभवतिशोभनंवाद्द्विजोत्तम ॥ ५७ ॥ स्वक्षैरशोभनेर्जन्तोः सामान्यमितिभीतिदम् ॥ ग्रहैर्भवतिपीडोत्थमल्पयायासमशोभ
 नम् ॥ ५८ ॥ तथैवशोभनः पाकोदुःस्थितैश्चतथाग्रहैः ॥ अरुणोपकारायनृणादेशैश्चैतानिबुधैः ॥ ५९ ॥ द्रव्यगोष्ठेऽथभृत्येषुसुहृत्सुतनयेषुवा ॥
 भार्याचग्रहैः स्थेभयंपुण्यवतानृणाम् ॥ ६० ॥ आत्मन्यथारूपुण्यानां सर्वत्रैवातिपापिनाम् ॥ नैकत्रापिह्यपापानां भयमस्तिक्कदाचन ॥ ६१ ॥ दिग्देश
 जनसामान्यनृपसामान्यमात्मजम् ॥ नक्षत्रग्रहसामान्यनरोभुङ्क्तेऽनुभाशुभम् ॥ ६२ ॥ परस्परभिरक्षाचग्रहदौस्थ्येनजायते ॥ एतेभ्यएवविप्रन्द्रुमुभहा
 निस्तथाशुभैः ॥ ६३ ॥ यदेतत्कर्मसंस्थानंक्षेत्रेषुमयोदितम् ॥ एतद्देशसामान्यमशुभंशुभमेवच ॥ ६४ ॥ तस्माद्भिन्नायदेशक्षिप्रहपीडातथात्मनः ॥
 कुर्वीतिशान्तिमेधावीलोकवादाश्चसत्तम ॥ ६५ ॥ आकाशादेवतानांचदैत्यादीनांचदोहैदाः ॥ पृच्छ्यांपतन्तिलोकैलोकवादाइतिश्रुताः ॥ ६६ ॥
 तांतथैवबुधः कुर्याच्छोकवादाब्रह्मपयेत् ॥ तेषांतत्करणाचूणांशुकोदुष्टागमक्षयः ॥ ६७ ॥ शुभोदयग्रहानिचपापानाद्भिजसत्तम ॥ प्रज्ञाहानिप्रकुर्युस्ते
 द्रव्यदीनांचकुर्वते ॥ ६८ ॥ तस्माच्छान्तिपरः प्रज्ञोलोकवादास्तथा ॥ लोकवादाश्श्रान्तीश्चग्रहपीडासुकारयेत् ॥ ६९ ॥ अद्रोहाहनुपवासंश्चश
 स्तंदावदिवन्दनम् ॥ जपोहोमस्तथादानंज्ञानक्रोधोदावर्जनम् ॥ ७० ॥ अद्रोहसर्वभूतेषुभैत्रैकुर्याच्चपण्डितः ॥ वज्रयेदसतीवाचमतिवादांस्तथैवच
 ॥ ७१ ॥ ग्रहज्जांचकुर्वीतसर्वपीडासुमानवः ॥ एवशांम्यन्यशेषाणिघोरानिद्भिजसत्तम ॥ ७२ ॥ प्रयतानांमुष्याणांश्रहक्षोत्थान्यशेषतः ॥ एषकू
 र्भौमयाख्यातोभारतेभगवान्विष्णुः ॥ ७३ ॥ नारायणोह्यचिन्यात्सामायत्रप्रतिष्ठितम् ॥ अत्रदेवाः स्थिताः सर्वप्रतिनक्षत्रसंश्रयाः ॥ ७४ ॥ तथासध्ये
 द्रुतवहः पृथ्वीसोमश्चवैद्विज ॥ मेधादयस्त्रयोमध्ये मुखेद्वौमिथुनादिकौ ॥ ७५ ॥ प्राग्दक्षिणेतथापदेकर्किसिंहौव्यवस्थितौ ॥ सिंहकन्यातुलाश्वैवकुक्षौ
 राशित्रयंस्थितम् ॥ ७६ ॥ तुलाथवृश्चिकश्चोभौषादेदक्षिणपश्चिमे ॥ पृष्ठेचवृश्चिकेनैवसहन्वीव्यवस्थितः ॥ ७७ ॥ वायव्येचास्यवैपादेयदुश्रोहादिक

त्रयम् ॥ कुम्भमीनैतैवास्वउत्तरांकुक्षिसमाश्रितौ ॥ ७८ ॥ मीनमेषौद्विजश्रुपादेपूर्वोत्तरेस्थितौ ॥ कुम्भदेशास्तथक्षाणिदेशेष्वेतेषुवैद्विज ॥ ७९ ॥
 राशयश्चतथक्षेप्रहराशिष्ववस्थिताः ॥ तस्माद्ब्रह्मक्षपीडासुदेशपीडाविनिर्दिशेत् ॥ ८० ॥ तत्रस्नात्वाप्रकुर्वीतदानहोमादिकांविधिम् ॥ सण्वैष्णवः
 पादोब्रह्मन्मध्येग्रहस्ययः ॥ ८१ ॥ (नारायणाख्योचिन्त्यात्माकारणजगतः प्रभुः ॥) इतिश्रीमार्कण्डेयमहापुराणेभारतीयकूर्मनिदेशोनामपंचपं
 चाशतमोऽध्यायः ॥ ६६ ॥ मार्कण्डेय उवाच ॥ एवंभारतं वर्षयथावाक्कथितंमुने ॥ कृतं त्रेताद्वापरंचतथातिष्यंचतुष्टयम् ॥ १ ॥ अत्रैवैतच्छ्रु
 गानान्तुचातुर्वर्ण्यंचवैद्विज ॥ चत्वारित्रीणिद्वैचैवतथैकचशरच्छतम् ॥ २ ॥ जीवन्त्यन्नराब्रह्मन्कृतत्रेतादिषुक्रमात् ॥ देवकूटस्यपूर्वस्यशैलेन्द्रस्यमहा
 त्मनः ॥ ३ ॥ पूर्वेण्यस्थितवर्षभद्राश्वत्तत्रिबोधमे ॥ श्वेतपर्णश्चनीलश्च शैवालश्चचलोत्तमः ॥ ४ ॥ कौरजःपर्णशालग्रः पंचैतेतुकुलाचलाः ॥ तेषांप्र
 मुतिरन्येषबहवश्शुद्धपर्वताः ॥ ५ ॥ तैर्विशिष्टाजनपदानानारूपाःसहस्रशः ॥ ततःकुमुदसंकाशाःशुद्धसातुसुमङ्गलाः ॥ ६ ॥ इत्यवमादयोऽन्येऽपिशतशोऽ
 थसहस्रशः ॥ सीताशङ्खावतीभद्राचक्रावर्तादिकास्तथा ॥ ७ ॥ नद्योऽथबह्व्योविस्तीर्णाःशीततौयौघवाहिकाः ॥ अत्रवर्षेनराःशङ्खगुह्रहेमसमप्रभाः
 ॥ ८ ॥ दिव्यसंगमिनःपुण्यादशवर्षशतायुषः ॥ अधमोत्तमंनतेष्वस्ति सवैतैसमदर्शनाः ॥ ९ ॥ तितिक्षादिभिरष्टाभिःप्रकृत्यात्मगुणैयुताः ॥ तत्राप्यश्व
 शिरादेवश्चतुर्बहुर्जनार्दनः ॥ १० ॥ शिरोहृदयमेद्राङ्घ्रिहस्तैश्चाक्षित्रयान्वितः ॥ तस्याप्यथैवंविषयाविज्ञेयाजगतःप्रभोः ॥ ११ ॥ केतुमालमतोवर्षनि
 बोधमपश्चिमम् ॥ विशालःकम्बलःकृष्णोजयन्तोहरिपर्वतः ॥ १२ ॥ विशोकोवर्द्धमानश्चसप्तैतेकुलपर्वताः ॥ अन्येसहस्रशःशैलायेषुलोकगणःस्थि
 तः ॥ १३ ॥ मौलयस्तेमहाकायाःशाकपतकरम्भकाःअञ्जलप्रभुवाश्चापिवसन्तिशतशोजनाः ॥ १४ ॥ येषिबन्तिमहानद्योवंक्षुश्यामांस्वकम्बलाम् ॥
 अमोघांकामिनीश्यामांतैवान्धाःसहस्रशः ॥ १५ ॥ अत्राप्यायुःसमपूर्वैत्रापिभगवान्हरिः ॥ वराहरूपीपादास्यहृत्पृष्ठेपार्श्वतस्तथा ॥ १६ ॥ (सुवेनासाद
 तश्चैकण्ठतःपुच्छतःतथा) ॥ त्रिनक्षत्रयुतेदेशेनक्षत्राणियुतानिच ॥ इत्येतत्केतुमालैतेकथितंमुनिसत्तमा ॥ १७ ॥ अतःपंकुह्रन्वक्ष्येनिबोधेहमोत्तरात् ॥
 तत्रवृक्षामधुफलानित्यपुष्पफलोपगाः ॥ १८ ॥ वस्त्राणिचप्रसूयन्तेफलेष्वामरणानिच ॥ सर्वकामप्रदास्तेहिसर्वकालफलप्रदाः ॥ १९ ॥ भूमिर्मणिमयी
 वायुःसुगन्धःसर्वदासुखः ॥ जायन्तेमानवास्तत्रैवलोकापरिच्युताः ॥ २० ॥ मिथुनानिप्रसूयन्तेसमकालस्थितानिवै ॥ अन्योन्यमनुरक्तानिचक्र
 वाकोपमानिच ॥ २१ ॥ चतुर्दशसहस्राणितेषांसाद्रानिवैस्थितिः ॥ चन्द्रकान्तश्चशैलेन्द्रःसूर्यकान्तस्तथापरः ॥ २२ ॥ तस्मिन्कुलाचलेवर्षेत्तन्मध्ये
 चमहानदी ॥ भद्रसोमाप्राप्त्युर्व्यापुण्यामलजलौघिनी ॥ २३ ॥ सहस्रशस्तथैवान्यानद्योवर्षेऽपिचोत्तरे ॥ तथात्याःक्षिरवाहिन्योघृतवाहिन्यएव

चा ॥ २४ ॥ द्रोहोद्गस्तथातत्रतथान्येचानुपर्वताः ॥ अमृतास्वादकल्पानिफलानिविधानिच ॥ २५ ॥ वनेषुतेषुग्याणिशतशोऽथसहस्रशः ॥ तत्रापिभगवान्निष्णुःप्राधिष्ठारामस्त्यरूपवान् ॥ २६ ॥ विभक्तोवधाविप्रनक्षत्राणांयंत्रयम् ॥ देशस्तत्रापिनवधाविभक्तासुनिसत्तम ॥ २७ ॥ चन्द्रद्वीपःसमुद्रेचभद्रद्वीपस्तथापः ॥ तत्रापिपुण्यविल्यातःसमुद्रान्तर्महासुने ॥ २८ ॥ इत्येतत्कथितं ब्रह्मन्कुरुवर्षमयोत्तरम् ॥ शृणुकिपुरुषादीनिवर्षाणिगदतोमम् ॥ २९ ॥ ॥ इतिश्रीमार्कण्डेयमहापुराणउत्तरकुरुकथननामषष्ठ्याश्चाशोध्यायः ॥ ५६ ॥ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ यत्किंपुरुषर्षतत्रवर्षस्याम्यहं द्विज ॥ तत्रायुर्दशसहस्रपुरुषाणांपुष्पताम् ॥ १ ॥ अनामयाद्यशोकाश्चनरायत्रतथास्त्रियः ॥ पुंशःखण्डश्चत्रोक्तःसुमहात्रेदनापमः ॥ २ ॥ तस्यतेवैफलसंपिबन्तःपुरुषाःसदा ॥ स्थिरयौवननिष्पन्नाःस्त्रियश्चोत्पल्गान्धिकाः ॥ ३ ॥ अतः परंकिंपुरुषाद्धरिवर्षप्रक्षतैश्च महारजतसंकाराजायतेतत्रमानवाः ॥ ४ ॥ देवलोकच्युताःसर्वदेवरूपाश्चसर्वशः ॥ हरिवर्षेनराःसर्वेपिबन्तश्चुरसंशुभम् ॥ ५ ॥ नजरबाधतेतत्रनर्जीयन्तेचकहिंचित् ॥ तावन्तमवतेकालेजीवन्यथनिरामयाः ॥ ६ ॥ मेरुवर्षमयाप्रोक्तंमध्यमंयदिलावृतम् ॥ नतत्रमूर्यस्तपतिनतेर्जीयन्तिमानवाः ॥ ७ ॥ लभन्तेनात्मलाभं चरश्मयश्चन्द्रमूर्ययोः ॥ नक्षत्राणांग्रहाणांचमेरोस्तत्रपरद्युतिः ॥ ८ ॥ पद्मप्रभापद्मगन्धाजम्बूफलरसाशिनः ॥ पद्मपत्रायताक्षस्तुजायन्तेतत्रमानवाः ॥ ९ ॥ वर्षणान्तुसहस्राणि तत्राप्यायुस्त्रयोदश ॥ शरावाकारसंस्तारोमेरुमध्येहलावृते ॥ १० ॥ मेरुस्तत्रमहेशैलस्तदाख्यातमिलावृतम् ॥ रम्यकं वर्षमस्माच्चकथयिष्येनिबोधतम् ॥ ११ ॥ वृक्षस्तत्रापिचोतुङ्गोन्यग्रयोधेहरितच्छदः ॥ तस्यापितेफलसंपिबन्तोवतयन्तिवै ॥ १२ ॥ वर्षायुतायुषस्तत्रनरास्तत्फलभोगिनः ॥ रतिप्रधानविमलाजरादौर्गन्ध्यवर्जिताः ॥ १३ ॥ तस्मादथोत्तरवर्षनाम्नाख्यातं हिरण्मयम् ॥ हिण्मतीनदीयत्रभृतकमलोज्ज्वला ॥ १४ ॥ महाबलाःसतेजस्काजायन्तेतत्रमानवाः ॥ महाकायामहासत्त्वायिनःत्रियदर्शनाः ॥ १५ ॥ इतिश्रीमार्कण्डेयमहापुराणेषुनक्षत्राणांशतपञ्चाशोऽध्यायः ॥ ५७ ॥ क्रौष्टिकिरुवाच ॥ कथितंभवतासम्यग्यत्पृष्टोऽसिमहासुने ॥ भूसमुद्रादिसंस्थानंप्रमाणानितथाग्रहाः ॥ १ ॥ तेषांचैवप्रमाणयज्ञक्षत्राणां वसंस्थितिः ॥ भूरादयस्तथा लोकाः पातालान्यखिलान्यपि ॥ २ ॥ स्वायम्भुवंतथाख्यातंमुनेमन्वन्तरंमम ॥ तदन्तराण्यहंश्रोत्रमिच्छेमन्वन्तराणिवै ॥ मन्वन्तराधिपान्देवानृषीस्ततनयान्यनुपान् ॥ ३ ॥ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ मन्वन्तरंमयाख्यातं तत्स्वायाम्भुवचयत् ॥ स्वारीचषाख्यमन्यतुशृणुतस्मादनन्तरम् ॥ ४ ॥ काश्चिद्धिजातिप्रवरःपुरेऽद्भुदरुणास्पदे ॥ वरुणायास्तेऽविप्रो रूपाणात्यश्विनावपि ॥ ५ ॥ मृदुस्वभावःसद्दृतोवैदेवद्विद्गयागः ॥ सदातिथिप्रियोरात्रावागतानांसमाश्रयः ॥ ६ ॥ तस्यबुद्धिरियंत्वासीदहंश्वेवसुन्धराम् ॥ अतिरम्यवनेद्यानानानगराशोभिताम् ॥ ७ ॥ अथागतोऽतिथिः

कश्चित्कदाचित्तत्सर्वेषुमनि ॥ नानौषधिप्रभावज्ञोमन्त्रविद्याविशारदः ॥ ८ ॥ अभ्यर्थितस्तुतेनासौश्रद्धाप्राप्तनेचेतसा ॥ तस्याचख्यौसदेशांश्च
 म्याणिनगराणिच ॥ ९ ॥ नदीवनानिशैलांश्चपुण्यान्यायतनानिच ॥ सततोर्विस्मयाविष्टःप्राहंतंद्भिजसत्तमम् ॥ १० ॥ अनेकदेशदर्शित्वेनाति
 श्रमसमन्वितः ॥ त्वंनतिवृद्धोवयसानातिवृत्तश्चर्यौवनात् ॥ कथमल्पेनकालेनयुधिवीमटसिद्भिज ॥ ११ ॥ ब्राह्मणउवाच ॥ ॥ मन्त्रौषधिप्रभा
 वेणविप्राप्रतिहतागतिः ॥ योजनानासहस्रह्रिदिनाद्धेनव्रजाम्यहम् ॥ १२ ॥ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ ततःसविप्रस्तंभूयः प्रत्युवाचेदमादात् ॥
 श्रद्धयानोवचस्तस्यब्राह्मणस्यविपश्चितः ॥ १३ ॥ ममप्रसादंभगवन्कुरुमन्त्रप्रभावजम् ॥ द्रष्टुमेतांमममहीमतीवेच्छाप्रवर्तते ॥ १४ ॥ प्रादात्सब्राह्मण
 आरुमपादलेपमुदारधीः ॥ अभिमन्त्रयामासिदंशैतेनाख्यातांचयन्नतः ॥ १५ ॥ तेनानुल्लसपादोऽथसिद्भिजोद्भिजसत्तम ॥ हिमवन्तमगाद्गुण्डाना
 प्रसवणान्वितम् ॥ १६ ॥ सहस्रयोजनानांद्दिनांधेनव्रजामियत् ॥ आयास्यामीतिसिचिन्त्यतद्वेदंनारोणेहि ॥ १७ ॥ संप्रातोहिमवत्पुष्टंनतिश्रा
 न्ततत्रुद्भिज ॥ विचचारततस्तत्रतुहिनाचलभूतले ॥ १८ ॥ पादाक्रान्तेनतस्याथतुहिनेनविलीयता ॥ प्रक्षालितःपादलेपःपरमौषधिसंभवः ॥ १९ ॥
 ततोजडगतिःसोऽथइतश्चेतश्पर्यटन् ॥ ददर्शातिमनोज्ञानिसान्निहिमभूतः ॥ २० ॥ सिद्धगन्धर्वजुष्टानिकिन्नराभिरतानिच ॥ क्रीडाविहारस्य्या
 णिदवादीनामितस्ततः ॥ २१ ॥ दिव्याप्सरोरणशतैरकीर्णान्यवलोकयन् ॥ नातृप्यतद्विजश्रेष्ठःप्रोद्धतपुलकोसुने ॥ २२ ॥ क्वचिन्मसवणाद्भृष्टज
 लपातमनोरमम् ॥ प्रतृत्यच्छिखिकेकाभिरन्यतश्चिनिनादितम् ॥ २३ ॥ दांत्यूहकोयष्टिकाद्यःक्वचिच्चातिमनोहरैः ॥ पुंस्कोकिलकलालापैःश्रुति
 हारिभिरन्वितम् ॥ २४ ॥ प्रफुल्लतरुगन्धेनवासितानिलवीजितम् ॥ मुदायुक्तःसदृशेहिमवन्तंमहागिरिम् ॥ २५ ॥ दृष्ट्वाचैतंद्भिजसुतोहिमवन्तं
 हाचलम् ॥ श्रोद्भ्रश्यामीतिसिचिन्त्यमतिचक्रेगृहंप्रति ॥ २६ ॥ विभ्रष्टपादलेपोऽथचिरेणजडितकमः ॥ चिन्तयामासकिमिदंमयाऽज्ञानादनुष्टि
 तम् ॥ २७ ॥ यदिप्रलेपोनष्टोमेविलीनोहिमवारिणा ॥ शैलोऽतिदुर्गमश्चायंदूरंचाहमिहागतः ॥ २८ ॥ प्रयास्यामिक्रियाहानिमित्रिन्शुषुषणादिकम् ॥
 कथमत्रकरिष्यामिंसंकटमहदागतम् ॥ २९ ॥ इदम्परमिदंस्म्यमित्यस्मिन्स्वर्पवते ॥ सकहृष्टिरंहृष्टिर्निगयास्योऽब्दशतैरपि ॥ ३० ॥ किन्नराणांकला
 लापः समन्ताच्छ्रोत्रहारिणः ॥ प्रफुल्लतरुगन्धांश्चप्राणमत्यन्तमृच्छति ॥ ३१ ॥ सुखस्पर्शस्तथावायुःफलानिरसवन्तिच ॥ हरन्तिप्रसभंचेतोमनो
 ज्ञानसरोसिच ॥ ३२ ॥ एवंगेतुपश्येयदिकंचित्तपोनिधिम् ॥ सममोपदिशेन्मार्गमनायगृहंप्रति ॥ ३३ ॥ ॥ मार्कण्डेय उवाच ॥ ॥ सएवं
 चिन्त्यन्विप्रोबभ्रामचहिमाचले ॥ अष्टपादौषधिवलोवैक्लवपरमगतः ॥ ३४ ॥ तंददर्शप्रमन्तंचसुनिश्रेष्ठंवरूथिनी ॥ वराप्सरामहाभागामौल्या

रूपशालिनी ॥ ३६ ॥ तस्मिन्देहतःसाद्भिज्जवयैर्वहृथिनी ॥ मद्नाकृष्टदृढयासानुरागाहितक्षणात् ॥ ३६ ॥ चिन्तयामासकोन्वेपरमणी
 यतमाकृतिः ॥ सफलमेवेषेज्जन्मयदिमानावमन्यते ॥ ३७ ॥ अहोऽस्यरूपमधुर्यमहोऽस्यललितागतिः ॥ अहोगम्भीरतादृष्टेःकुतोऽस्यसह
 शोभुवि ॥ ३८ ॥ दृष्टादेवास्तथादेत्याःसिद्धगन्धर्वपत्न्याः ॥ कथमेकोऽपिनास्त्यस्यतुल्यरूपोमहात्मनः ॥ ३९ ॥ यथाहमस्मिन्मन्येषसानु
 रागस्तथायदि ॥ भवेदत्रमयाकार्यस्तद्वृत्तः पुण्यसंचयः ॥ ४० ॥ यद्यैषमथिसुस्त्रिग्यांष्टिमद्यनिपातयेत् ॥ कृतपुण्यानमतोऽन्यात्रैलेक्येव
 नितततः ॥ ४१ ॥ ॥ मार्कण्डेय उवाच ॥ ॥ एवंचिन्तयन्तीसादिव्ययोषित्स्मरातुरा ॥ आत्मानंशयामासकमनीयतराकृतम् ॥ ४२ ॥
 तांतुदृष्ट्वाद्भिज्जुतश्चरूपावहृथिनीम् ॥ सोपचारसमागम्यवाक्यमेतदुवाच ॥ ४३ ॥ कात्वंकमलगम्भिकस्यकिंवातुतिष्ठसि ॥ ब्राह्मणोऽहिमि
 हायातोनगरादरुणास्पदात् ॥ ४४ ॥ पादलेपोऽत्रमेध्वस्तोविलिनोहिमवारिणा ॥ यस्यानुभावादत्राहमागतोमादिरक्षणे ॥ ४५ ॥ ॥ वहृथि
 न्युवाच ॥ मौलियाहमहाभागानाम्नाख्यातावहृथिनी ॥ विचरामिसदैवात्रमणीयेमहाचले ॥ ४६ ॥ साहंवहृशनाद्भिप्रकामवैक्यव्यतांगता ॥
 प्रशाधियन्मयाकार्यत्वर्धनीनास्मिसंप्रतम् ॥ ४७ ॥ ॥ ब्राह्मण उवाच ॥ येनोपायेनगच्छेयंनिजगेहंशुचिस्मिते ॥ तन्ममाचक्ष्वकल्याणिहा
 निनोऽखिलकर्मणाम् ॥ ४८ ॥ नित्यनैमित्तिकानांतुमहाहानिर्द्विजन्मनः ॥ भवत्यतस्त्वहेभेद्रामासुद्वरहिमालयात् ॥ ४९ ॥ प्रशस्यतेनप्रवासो
 ब्राह्मणानांकदाचन ॥ अपराध्यतिमेभीरुदेशदर्शनकौतुकम् ॥ ५० ॥ सतोर्गहेद्भिजाग्रस्यनिष्पत्तिःसर्वकर्मणाम् ॥ नित्यनैमित्तिकानांचहानिरवंप्र
 वासिनः ॥ ५१ ॥ सात्वांकिंबहुनोक्तेनतथाकुरुर्यशस्विनि ॥ यथानास्तगतसूयैपश्यामिनिजमालयम् ॥ ५२ ॥ ॥ वहृथिन्युवाच ॥ ॥ मैवंबृहि
 महाभागामाक्षुस्सदिसमा॥मापरित्यज्ययत्रत्वंनिजगेहंशुष्यसि॥५३॥अहोरम्यतः स्वर्गोनयतोद्भिजनन्दन॥अतोवयंपरित्यज्यतिष्ठामोऽत्रसुराल
 यम् ॥५४॥ सत्वंसहमयाकान्तकान्तेऽत्रतुहिनाचले ॥ रममाणोन्मर्थ्यानांबान्धवानांस्मरिष्यसि ॥ ५५ ॥ त्रजोवह्नाण्यलङ्कारान्मभ्यभोज्यातुले
 पनम् ॥ दास्याम्यत्रतथाहन्तेस्मरणवशगाहता ॥ ५६ ॥ वीणावेणुस्वन्गीतंकिन्नराणामनोरमम् ॥ अङ्गहादकरोवायुरुष्णात्सुदकुञ्चुचि ॥ ५७ ॥
 मनोभिलषिताशय्यासुगन्धममुलेपनम् ॥ इहासतोमहाभागगृहेकिंतेनिजेऽधिकम् ॥ ५८ ॥ इहासतौनैवजराकदाचित्तेभविष्यति ॥ त्रिदशानामियं
 भूमियौवनोपचयप्रदा ॥ ५९ ॥ इत्युक्त्वासानुरागासासहसाकमलेक्षणा ॥ आलिलिङ्गप्रसिदेतिवदन्तीकलमुन्मनाः ॥ ६० ॥ ब्राह्मणउवाच ॥ ॥
 मामांशप्रीतिजान्यत्रदुष्टेयःसदृशस्तव ॥ मयान्यथायाचितात्वमन्यथैवाभ्युपैषिाम् ॥ ६१ ॥ सायंप्रातर्दुतंहव्यलेकान्यच्छतिशाश्वताम् ॥ त्रैलो

व्यमेतदखिलमृढेहव्येप्रतिष्ठितम् ॥ तदुपायंसमाचक्ष्वयेनयाभिस्वमालयम् ॥ ६२ ॥ ॥ वरूथिन्युवाच ॥ ॥ कितेनाहंप्रियाविप्रमणीयोनकिं
 गिरिः ॥ गन्धर्वान्किन्नरादींश्चत्यक्त्वाभीष्टोहिकस्त्व ॥ ६३ ॥ निजमालयमप्यस्माद्भवान्यास्यत्यसंशयम् ॥ स्वल्पकालंमयासार्द्धमुद्ध्वभोगान्मु
 दुलभात् ॥ ६४ ॥ ॥ ब्राह्मणउवाच ॥ ॥ अभीष्टागार्हपत्याद्याःसततमेत्रयोऽग्रयः ॥ रम्यंममाग्निशरणंवेदीविष्टरिणीप्रिया ॥ ६५ ॥
 ॥ वरूथिन्युवाच ॥ ॥ अष्टावात्मगुणायहितेषामादौद्याद्विज ॥ तांकारोषिकथनंत्वंमयिसिद्धमर्पालक ॥ ६६ ॥ त्वद्विमुक्तानजीवामितथाप्रति
 मतीत्यि ॥ नैतद्ब्रह्महंमिथ्याप्रसीदकुलनन्दन ॥ ६७ ॥ ब्राह्मण उवाच ॥ ॥ यदिप्रतिमतीसत्यनोपचारार्द्धविषामम् ॥ तदुपायंसमाच
 क्ष्वयेनयामिस्वमालयम् ॥ ६८ ॥ ॥ वरूथिन्युवाच ॥ ॥ निजमालयमप्यस्माद्भवान्यास्यत्यसंशयम् ॥ स्वरूपकालमयासार्द्धमुद्ध्वभोगान्मुदुल
 भान् ॥ ६९ ॥ ब्राह्मण उवाच ॥ ॥ नभोगार्थायविप्राणांशंस्यतेहिवरूथिनि ॥ इहक्षेशायविप्राणांचेषांप्रेत्यफलप्रदा ॥ ७० ॥ वरूथिन्युवाच ॥
 सन्त्राणंत्रिथमाणायाममकृत्वापरत्रते ॥ पुण्यस्यैवफलंभाविभोगाश्चान्यत्रजन्मनि ॥ ७१ ॥ एवंचद्रयमप्यत्रतवोपचयकारणम् ॥ प्रत्याख्यानादह
 मृत्युत्वंपापमवाप्स्यसि ॥ ७२ ॥ ॥ ब्राह्मणउवाच ॥ ॥ परस्त्रियंनभिलषेदित्यूर्बुधुरवोमम ॥ तेनत्वांनाभिवारूथिभिकामंविलपुण्यवा ॥ ७३ ॥
 ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ इयुक्त्वासमहाभागःसृष्ट्वापःप्रयतःशुचिः ॥ प्राहेदग्निपत्याग्निगार्हपत्यमुपांशुना ॥ ७४ ॥ भगवन्गार्हपत्यज्ञेयोनिस्त्वं
 सर्वकर्मणाम् ॥ त्वत्तआहवनीयोऽग्निर्दक्षिणाग्निश्चनान्यतः ॥ ७५ ॥ युष्मदाप्यायनाद्देवावृष्टिसस्यादिहेतवः ॥ भवन्तिसस्यादखिलंजगद्भवतिना
 न्यतः ॥ ७६ ॥ एवंत्वतोभवत्येतद्येनसत्येनवैजगत् ॥ तथाहमद्यस्वंगेहंपश्येयंसतिभास्करे ॥ ७७ ॥ यथावैदिकंकर्मस्वकालेनोऽिद्धतंमया ॥
 तेनसत्येनपश्येयगृहस्थोऽब्रुदिवारुम् ॥ ७८ ॥ यथाचनपरद्भ्येपरदारचेमेतिः ॥ कदाचित्साभिलाषातथैतत्सिद्धिमेतुमे ॥ ७९ ॥ इतिश्रीमा
 र्कण्डेमहापुराणेस्वारीचिषेमन्त्रेब्राह्मणवाक्यंनाष्टपञ्चाशत्तमोऽध्यायः ॥ ५८ ॥ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ एवमुवदत्तस्यद्विजपुत्रस्यपाव
 कः ॥ गार्हपत्यःशरीरुसन्निधानमथाकरोत् ॥ १ ॥ तेनचाधिष्ठितःसोऽथप्रभामण्डलमध्यगः ॥ व्यदीपयत्ततदेशंमूर्तिमानिवहव्यवाद् ॥ २ ॥ तस्या
 स्तुसुतरांतत्रताहशूपद्विजन्मनि ॥ अतुरागोऽभवद्विप्रंशन्त्यदेवयोषितः ॥ ३ ॥ ततःसोऽधिष्ठितस्तेनहव्यवहेनतक्षात् ॥ यथापूर्वतथागन्तुप्रवृ
 त्तोद्विजनन्दनः ॥ ४ ॥ जगामचत्वरयुक्तस्तयासाहेनिरिक्षितः ॥ आदृष्टिपातात्त्वद्भ्यानिश्वासोत्कम्पिकन्धरम् ॥ ५ ॥ ततःक्षणेनैवतदनिज
 गेहमवाप्यसः ॥ यथाप्रोक्तंद्विजश्रेष्ठश्चकारसकलाःक्रियाः ॥ ६ ॥ अथसाचारुसर्वगीतत्रासक्तात्ममानसा ॥ निश्वासपरमानिन्येदिनशेषतथानि

शाम् ॥ ७ ॥ निश्वसन्त्यनवद्याङ्गीहाहेतिरुदतीसुहृः ॥ मन्दभाग्येतिचात्मानंनिनिन्दमदिरक्षणा ॥ ८ ॥ नविहारोचचारहारमणीयेनववने ॥ नक
न्दरेषुरभ्येषुसाबन्धतदारतिम् ॥ ९ ॥ चकाररसमाणेचचक्रवाक्युगेशुहाम् ॥ मुक्तातेनशरोहाहनिनिन्दनिजयौवनम् ॥ १० ॥ कागताहमिमशैलं
दुष्टद्वबलाहृता ॥ क्वचप्राप्तःसमेष्टेगोचरंतादृशोनः ॥ ११ ॥ यद्व्यसमहाभोगोनेमसंगुपैष्यति ॥ तत्कामाग्निश्वश्यामक्षपयिष्यतिदुःसहः ॥ १२ ॥
रसणीयमभूद्यत्पुंस्कोकिलनिनादितम् ॥ तेनहनंतदेवतदहतावाद्यमामलम् ॥ १३ ॥ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ इत्थसामदनाविद्याजगाम
मुनिसप्तमम् ॥ वृधेचतदारागस्तस्यास्तास्मिन्प्रतिक्षणम् ॥ १४ ॥ कलिर्नाम्रातुगन्धर्वःसुरागोनिराकृतः ॥ तयापूर्वमभूत्सोऽथतद्वस्थांदर्श
ताम् ॥ १५ ॥ सचिन्त्यामासतदाकिन्वेषाजगामिनी ॥ विश्वासपवनम्लानागिरावत्ररुह्यिनी ॥ १६ ॥ मुनिशापक्षताकिन्नुकेनचिक्किविमानि
ता ॥ बाष्पवारिपरिक्लिन्नमित्येत्तयोमुषम् ॥ १७ ॥ ततःसद्व्यौसुचित्तमर्थकौतुकात्कलिः ॥ ज्ञातवांश्चप्रभोगणसमाधेःसयथातयम् ॥ १८ ॥ पुनःसचि
न्त्यामासतद्विज्ञायमुनेःकलिः ॥ ममोपपादितंसाधुभाग्यैरतयुराकृतैः ॥ १९ ॥ मयैषासानुरागणबहुशःप्रार्थितासती ॥ निराकृतवतीसेयमद्यप्राप्या
भविष्यति ॥ २० ॥ मानुषसानुरागंयत्रतद्रूपधारिणि ॥ रंस्यतेमय्यसन्दिग्धार्थैर्कैकालेनकरोमितम् ॥ २१ ॥ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ आत्मप्रभावे
णततस्तस्यरूपंद्भिर्जन्मनः ॥ कृत्वाचचारयत्रास्तेनिषणासावरुह्यिनी ॥ २२ ॥ सातद्वद्वारारोहाकिंचिदुत्कुल्लोचना ॥ समेत्यप्राहतन्तवंगीप्रसी
देतिपुनःपुनः ॥ २३ ॥ त्वयात्यक्तानसन्देहः परित्यक्ष्यामिजीवितम् ॥ तत्रार्थमःकष्टतरःक्रियालोपोभविष्यति ॥ २४ ॥ मयासमेत्यस्येऽस्मिन्म
हात्मन्वनकन्दरे ॥ मत्परित्राणजधमभवश्यंप्रतिपत्स्यसे ॥ २५ ॥ अद्युषाश्वशेषंमेनूनमस्तिमहाभते ॥ निवृत्तस्तेनूनंत्वंहृदयाहृका
रकः ॥ २६ ॥ ॥ कलिरुवाच ॥ ॥ किं करोमि क्रियाहानिर्भवत्यत्रसतोमम ॥ त्वमय्येवविधवाक्यव्रवीषितनुमध्यमे ॥ २७ ॥ तदहंसङ्घटप्राप्तोय
द्भवीमिक्रोषितम् ॥ यदित्यात्संगमोमद्यभवत्यासहनान्यथा ॥ २८ ॥ ॥ वरुथिन्युवाच ॥ ॥ प्रसीदयद्भवीषितंत्तत्करोमिनतेमृषा ॥ ब्रवीम्ये
तदनशङ्क्यत्कार्यमयाधुना ॥ २९ ॥ कलिरुवाच ॥ ॥ नाद्यसंभोगसमयद्वेष्योहंत्यावने ॥ निमीलिताक्ष्याःसंसर्गस्तवसुधुमया
सह ॥ ३० ॥ ॥ वरुथिन्युवाच ॥ ॥ एवमवतुमद्वैतयेच्छसितथास्तुतम् ॥ मयासर्वप्रकारंहिवशेश्येयंत्वाधुना ॥ ३१ ॥ ॥ इति
श्रीमार्कण्डेयमहापुराणेश्वरोचिषेभन्वन्तराकोनषष्टितमोऽध्यायः ॥ ५९ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ ततःसहत्यासोत्थरा
मगिरिसानुषु ॥ फुल्लकाननहृदेषुमनोह्येषुसरःसुच ॥ १ ॥ कन्देषुचरम्येषुनिम्नागुल्लिनेषुच ॥ मनोह्येषुथान्येषुदेशेषुमुदितोद्भिज ॥ २ ॥ बह्वि

नाधिष्ठितस्यासीद्ब्रह्मपंतस्त्यतेजसा ॥ अचिन्तयद्भोगकालेनिमीलितविलोचना ॥ ३ ॥ ततःकालेनसागर्भमवापमुनिसत्तम ॥ गन्धर्ववीथ्येतोरूप
 चिन्तनाच्चद्विजन्मनः ॥ ४ ॥ तांगर्भधारिणीसोऽथसान्वच्यित्पावहृथिनीम् ॥ विप्रहृषयरोयातस्तयाप्रीत्याविसर्जितः ॥ ५ ॥ जह्नेसबालोद्धृति
 माञ्ज्वलत्रिविभावसुः ॥ स्वरोचिर्भियथासुय्यौभासयन्सकलादिशः ॥ ६ ॥ स्वरोचिर्भियतोभातिभास्वानिवसबालकः ॥ ततःस्वरोचिरित्येवं
 नाम्नाख्यातोबभूवसः ॥ ७ ॥ ववृधेचमहाभागोवयसानुदिनंतथा ॥ गुणौधैश्चयथाबालकलभिःशशलाञ्छनः ॥ ८ ॥ सजग्राहधनुर्वेदेदांश्चैवयथा
 क्रमम् ॥ विद्याश्चैवमहाभागस्तदायौवनगोचरः ॥ ९ ॥ मन्दरद्रौकदाचित्सविवचंश्चारुचेष्टितः ॥ दर्शकांतदाकन्यांगिरिप्रस्थेभयातुराम् ॥ १० ॥
 त्रायस्चेतिनिरीक्ष्यैन्सातदावाक्यमब्रवीत् ॥ माभैषीरितिसप्राहभयविप्लुतलोचनाम् ॥ ११ ॥ किमेतदितिनोक्तेवीरवाक्येमहात्मना ॥ ततःसा
 कथयामासश्वासोपप्लुताक्षरम् ॥ १२ ॥ कन्योवाच ॥ अहमिन्दीवराख्यस्यसुताविद्याधरस्यवै ॥ नाम्नासनोरमाजातासुतायामरुच
 न्वनः ॥ १३ ॥ मन्दरविद्याधराजसास्वीमविभावरी ॥ कलावतीचाप्यपरासुतापारस्यवैसुनेः ॥ १४ ॥ ताभ्यांसहमयायातंकैलासतटमुत्तमम् ॥
 तत्रहृष्टोसुनिःकश्चित्पसातिकृशाकृतिः ॥ १५ ॥ क्षुत्सामकण्ठोनिस्तेजादूरपताक्षितारकः ॥ मयावहसितःकुद्धःसतदामांशशापह ॥ १६ ॥
 क्षामक्षामस्वरःकिंचित्कंपिताधरपल्लवः ॥ त्वयावहसितोयस्मादनार्यैर्दुष्टतापसि ॥ १७ ॥ तस्मात्त्वामचिरैणैवराक्षसोभिर्भ्रिष्यति ॥ दत्तेशापेम
 त्सस्वीभ्यांसतुनिर्भैत्सितोसुनिः ॥ १८ ॥ धिक्तेब्राह्मण्यमक्षान्त्याहंतंतेनिखिलंतपः ॥ अमर्षणैर्धीर्षितोऽसितपसानातिकर्शितः ॥ १९ ॥ क्षान्त्या
 स्पदैवैब्राह्मण्यंक्रोधसंयमनंतपः ॥ एतच्छ्रुत्वाददौशांपतयोरप्यभितद्युतिः ॥ २० ॥ एकस्याःकुष्ठमङ्गेषुभाव्यन्यस्यास्तथाक्षयः ॥ तयोस्तथैवतज्जा
 तंयथोक्तंतेनतक्षणात् ॥ २१ ॥ ममाप्येवंमहदक्षःसमुपैतिपदानुगम् ॥ नशृणोषिमहानादंतस्यादूरेऽपिगर्जतः ॥ २२ ॥ तृतीयमद्यदिवसंयन्मपृष्ठंन
 मुंचति ॥ अन्नप्राप्त्यसर्वस्यहृदयज्ञाहमद्यते ॥ २३ ॥ तप्रयच्छामिमांशरक्षसोऽस्मान्महामते ॥ प्रादात्स्वाह्मभुवस्यादौस्वयंरुद्रःपिनाक
 धृक् ॥ २४ ॥ स्वयंभुवोवसिष्ठायसिद्धवर्यायदत्तवान् ॥ तेनापिदत्तंन्मातुःपित्रेकित्रायुघायवै ॥ २५ ॥ प्रादादौद्राहिकसोऽपिमत्पित्रेश्वशुरः
 स्वयम् ॥ मयापिशिक्षितवीरसकाशाद्बाल्यापितुः ॥ २६ ॥ हृदयसकलास्त्राणामशेषरिपुनाशनम् ॥ तदिदंश्रुत्वांशीशमशेषान्नपरायणम् ॥ २७ ॥
 ततोजह्दुरात्मानमेनंरक्षसमागतम् ॥ २८ ॥ मार्कण्डेय उवाच ॥ तथैत्युक्तेतस्तेनवायुर्पुस्पृश्यतस्यतत् ॥ अस्त्राणांहृदयंप्रादात्सहस्यनि
 वर्तनम् ॥ २९ ॥ एतस्मिन्नन्तरेरक्षस्तत्तदाभीषणाकृति ॥ नर्दमानंमहानादमाजगामत्वगन्वितम् ॥ ३० ॥ मयाभिभृताकित्राणसुपैतिद्रुतमेहिमे ॥

भक्षायर्किचिरेणेतुष्ठाणंतद्दर्शसः ॥ ३१ ॥ स्वरोचिश्चिन्तयामासहृद्वातसुपागतम् ॥ गृह्णात्येषवचःसत्यतस्यास्त्विदमिहामुनेः ॥ ३२ ॥ जग्राह
समुत्पन्नैर्नात्वयसोऽपिरक्षसः ॥ त्राहित्राहीतिकरुणविलपन्तौमुमध्यमाम् ॥ ३३ ॥ ततःस्वरोचिःसंकुद्धश्चण्डालमतिभैरवम् ॥ दृष्ट्वानिवेश्यतद्द्र
क्षोददर्शानिमिषेक्षणः ॥ ३४ ॥ तदाभिभूतःसतदतामुत्सृज्यनिशाचरः ॥ प्रसीदशास्यतामब्रूथ्यतांचेत्यभाषत ॥ ३५ ॥ मोक्षितोऽहंतव्याशापा
दतिघोरान्महद्युते ॥ प्रदत्तादितित्विणब्रह्ममित्रेणधीमता ॥ ३६ ॥ उपकारोनेमेत्वतोमहाभागाधिकोऽपरः ॥ येनाहंसुमहाकष्टान्महाशापाद्विमो
क्षितः ॥ ३७ ॥ स्वरोचिरुवाच ॥ ब्रह्ममित्रेणमुनिनाकिन्निमित्तंमहात्मना ॥ शप्तस्वकीदृशश्चैवशापोदतोऽभवत्पुरा ॥ ३८ ॥ राक्षसउवाच ॥
ब्रह्ममित्रोऽष्टयाभिन्नमायुर्वैदमधीतवान् ॥ त्रयोदशाधिकारचप्रगृह्यार्थणोद्विजः ॥ ३९ ॥ अहंचेन्दीवारक्षेतिस्यतोऽस्याजनकोऽभवम् ॥ विद्याधर
पतेःपुत्रोनेलनभस्यखड्गिनः ॥ ४० ॥ मयाचयाचितःपूर्वब्रह्ममित्रोऽभवन्मुनिः ॥ आयुर्वैदमशेषंभगवदातुमर्हसि ॥ ४१ ॥ यदातुबहुशोवीर
प्रश्रयावनतस्युमे ॥ नप्रादाद्याचितोविद्यामायुर्वैदात्मिकांमम ॥ ४२ ॥ शिष्येभ्योऽदत्तस्तस्यमयान्तर्धानगेनहि ॥ आयुर्वेदात्मिकाविद्यागृहीताभूत्
दानघ ॥ ४३ ॥ गृहीतायांतुविद्यायांमासैरष्टाभिरन्तरात् ॥ ममातिहर्षादभवद्वासोऽतीवपुनःपुनः ॥ ४४ ॥ अत्यभिज्ञायमांहासांस्मुनिःकोपसम
न्वितः ॥ विकम्पिकन्धरःप्राहमामिदंपरुषाक्षरम् ॥ ४५ ॥ राक्षसेनेवयस्मान्मेत्वयाऽदृश्येनदुर्मते ॥ हताविद्यावहासश्चमामवज्ञायवैकृतः ॥ ४६ ॥
तस्मात्परंक्षसः पापमच्छोपेनिराकृतः ॥ भविष्यसिनसन्देहःसप्तरात्रेणदारुणः ॥ ४७ ॥ इत्युक्तेप्रणिपतांवेरुपचारैःप्रसादितः ॥ समामाहदुन
र्विप्रस्तक्षणांन्मृदुमानसः ॥ ४८ ॥ यन्मयोत्तमवश्यंतद्भ्राविगन्धर्वनान्यथा ॥ किन्तुत्वंराक्षसीभूत्वापुनःस्वंप्राप्त्यसेवपुः ॥ ४९ ॥ नष्टस्मृतिर्ये
दाकुद्धःस्वमपत्यंचिखादिषुः ॥ निशाचरत्वेगन्तासितदज्ञानलतापितः ॥ ५० ॥ पुनःसंज्ञामवाप्यस्वामवाभ्यसिसिजवपुः ॥ तथैवस्वमधि
ष्ठानलोकेगन्धर्वसंज्ञिते ॥ ५१ ॥ सोऽहंतव्यामहाभागमोक्षितोऽस्मान्महाभयात् ॥ निशाचरत्वाद्भ्रातेनेमप्रार्थनंकुरु ॥ ५२ ॥ इमातितनयां
भायाप्रयच्छामिप्रतीच्छताम् ॥ आयुर्वैदश्चसकलस्त्वष्ट्राज्ञेयोमयाततः ॥ मुनेःसकाशात्संप्राप्तस्तंशृण्विष्वमहामते ॥ ५३ ॥ मार्कण्डेय
उवाच ॥ इत्युक्त्वाप्रदौविद्यांसचदिव्याम्बरोज्ज्वलः ॥ स्रग्भूषणधरोदिव्यपौराणवपुरास्थितः ॥ ५४ ॥ दत्त्वाविद्यांततःकन्यांसदातुमुपचक्रमे ॥
तमाहसातदाकन्याजनितारंस्वरूपिणम् ॥ ५५ ॥ अनुरागोममाऽप्यत्रतातातीवमहात्मनि ॥ दर्शनादेसंजातोविशेषेणोपकारिणि ॥ ५६ ॥
किन्त्वेषामेसवीसामत्कृतेदुःखपीडिते ॥ अतोनाभिलषेभोगान्मोक्षुमेतेनवैसमम् ॥ ५७ ॥ पुरुषैरपिनोशक्याकर्तुमिदंनृशंसता ॥

स्वभावशुचिरैर्माहङ्कथं योषित्करिष्यति ॥ ५८ ॥ साहंयथातेदुःखार्त्तैर्मच्छतेकन्यकेपितः ॥ तथास्थास्यामिदुःखार्त्तच्छोकानलतापिता ॥ ५९ ॥
 ॥ स्वरोचिरुवाच ॥ आधुर्वेदप्रसादेनतेकरिष्येणुनर्नवे ॥ सख्यौतवमहाशोकंसमुत्सृज्यसुमध्यमे ॥ ६० ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ततःपि
 त्रास्वयं दत्तांकन्यांसविधानतः ॥ उपयेमेगिरौ तस्मिन्स्वरोचिश्चारुलोचनाम् ॥ ६१ ॥ दत्तांतुतांतादाकन्यामभिसान्त्वयभाविनीम् ॥ जगामदि
 व्ययागत्यागन्धर्वः स्वपुरंततः ॥ ६२ ॥ सचापिसहितस्तन्व्यातदुद्यानंतदायौ ॥ कन्यकायुगलंयत्रतच्छपोत्थागदातुरम् ॥ ६३ ॥ ततस्तयोःसत
 त्वन्नोरोग्यैरौषधैरसैः ॥ चकारनीरुजेदेहैस्वरोचिरपिराजितः ॥ ६४ ॥ ततोऽतिशोभेकन्येविमुक्तेव्याधितःशुभे ॥ स्वकान्त्योज्ज्योतिदिग्भा
 चक्रातेतन्महीधरम् ॥ ६५ ॥ इतिश्रीमार्कण्डेयमहापुराणेश्वरोचिषेमन्वन्तरेषष्टितमोऽध्यायः ॥ ६० ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ एवंविमुक्तरोगा
 तुकन्यकांतमुदान्विता ॥ स्वरोचिषमुवाचेदंशृणुष्ववचनंप्रभो ॥ १ ॥ मन्दारविद्याधरजानाम्नाख्यताविभावी ॥ उपकारिन्स्वमात्मानंप्रयच्छामि
 प्रतीच्छमाम् ॥ २ ॥ विद्याचतुर्भ्यंदास्याभिसर्वभूतरतानिते ॥ यथाभिव्यक्तमेष्यन्तिप्रसादप्रवणोभव ॥ ३ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ एवमस्त्विति
 तेनोक्तेयमज्ञेनस्वरोचिषा ॥ द्वितीयातुतदाकन्याइदं वचनमब्रवीत् ॥ ४ ॥ कुमारब्रह्मचार्यासीत्पारोनामपितामम ॥ ब्रह्मर्षिःसुमहाभागोवेदेवेदाङ्गपा
 रगः ॥ ५ ॥ तस्यपुंस्कोकिलालापरमणीयमधौपुरा ॥ आजगामाप्सरोभ्याशप्रख्यातापुञ्जिकस्थला ॥ ६ ॥ कामवैश्वदेव्यतांनतःसतदासुनिपुङ्गवः ॥
 तत्संयोगेऽहमुत्पन्नातस्यामत्रमहाचले ॥ ७ ॥ विहायमांगतासाचमातास्मिन्निर्जनेवने ॥ बालामेकामहीपृष्ठव्यालथापदसंकुले ॥ ८ ॥ ततःकलाभिः
 सोमस्यवर्द्धन्तीभिरहःक्षये ॥ आप्यायमानाहरहोवृद्धिंयातास्मिसत्तम ॥ ९ ॥ ततःकलावतीत्येतन्ममनाममहात्मना ॥ गृहीतायाःकृतंपित्रागन्धर्वे
 णशुभात्मना ॥ १० ॥ नदत्ताहंतदतेनयाचितेनमहात्मना ॥ देवारिणानिशासुस्ततोमेघातितःगिता ॥ ११ ॥ ततोऽहमतिनिर्वेदादात्मव्यापाद
 नोढता ॥ निवारिताशसुपन्यासत्यासत्यप्रतिश्रवा ॥ १२ ॥ माशुचःसुभ्रुवर्त्तातेमहाभागोभविष्यति ॥ स्वरोचिर्नामपुत्रश्चमलुस्तस्यभविष्यति
 ॥ १३ ॥ आन्नांचानिधयःसर्वैकरिष्यंतितवाहताः ॥ यथाभिलषितंवित्रंद्वास्यन्तिचतेशुभे ॥ १४ ॥ यस्यावत्सप्रभावेणविद्यायास्तांगृहाणमे ॥
 पत्निनीनामविद्येयंमहापद्माभिपूजिता ॥ १५ ॥ इत्याहमांशुसुतासतीसत्यपरायणा ॥ स्वरोचिस्त्वंध्रुवदेवीनान्यथासावद्विष्यति ॥ १६ ॥ साहंया
 णप्रदायाद्यतांविद्यांस्वतथावपुः ॥ प्रयच्छामिप्रतीच्छत्वंप्रसादसुसुखोभव ॥ १७ ॥ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ एवमस्त्वितितामाहसतुकन्यांकलाल

तीम् ॥ विभार्याः कलावत्याः स्निग्धदृष्ट्याभुमोदितः ॥ १८ ॥ जग्राहचततः पाणीसतयोरममुद्धृतिः ॥ नदसुदेववृष्येणुत्पन्तीस्त्वप्सरःसुच ॥ १९ ॥ इति श्रीमार्कण्डेयमहापुराणेस्वारोचिषेभन्वन्तराक्षरषष्टिमोऽध्यायः ॥ ६१ ॥ ७ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ततःसताभिःसहितःपत्नीभिरमरुदु
 तितः ॥ रामतस्मिच्छेलेन्द्रेऽस्यकानननिर्झरे ॥ १ ॥ सर्वोपयोगरत्नानिमधूनिमधुराणिच ॥ निधयःसमुपाजगमुःपञ्चिन्वावशवर्तिनः ॥ २ ॥ स्रजोव
 स्त्राण्यलङ्कारान्गन्धद्वयमदुलेपनम् ॥ आसनान्यतिशुभ्राणिकांचनानियथच्छया ॥ ३ ॥ सौवर्णानिमहाभागकरकान्भजनानिच ॥ तथाशय्या
 श्रुविधादिव्यैरस्तरणैर्युताः ॥ ४ ॥ एवंसताभिःसहितोदिव्यगन्धाधिवासिते ॥ रामस्वरुचिर्भोभिसितेवर्षते ॥ ५ ॥ ताश्चापिसहतेनेतिलेभि
 र्मुदुसुत्तमाम् ॥ रममाणयथास्वर्गतथात्रशिलेच्चये ॥ ६ ॥ कलहंसजगदौकाचक्रवाकौजलेसतीम् ॥ तस्यासांचलितेसम्बन्धेचस्पृहावती ॥ ७ ॥
 धन्योऽयमतिपुण्योऽयथौवनगोचरः ॥ दयिताभिःसहैताभिःसुहृद्भोगानभीप्सितात् ॥ ८ ॥ सन्तियौवनिनःश्लाघ्यास्तत्यत्यनोतिशोभनाः ॥ ज
 गत्यामल्पकाःपत्न्यःपतयश्चातिशोभनाः ॥ ९ ॥ अभीष्टाकस्यचित्कान्ताकान्तःकस्याश्चिदीप्सितः ॥ परस्परानुरागाढ्यदाम्पत्यमतिदुर्लभम् ॥ १० ॥
 धन्योऽयं दयिताभीष्टेह्येताश्चास्यातिवल्लभाः ॥ परस्परानुरागोहिधन्यानामेवजायते ॥ ११ ॥ एतन्निशम्यवचनकलहंससमीरितम् ॥ उवाचचक्रवाकी
 तानातिविस्मितमानसा ॥ १२ ॥ नायं धन्योयतोलज्जानान्यस्त्रीसन्निकर्षतः ॥ अन्यास्त्रियमयमुद्धृत्तनसर्वास्वस्यमानसम् ॥ १३ ॥ चित्तानुराग
 कस्मिन्नधिष्ठानेयतःसखि ॥ ततोतिप्रीतिमानेषभार्यासुभविताकथम् ॥ १४ ॥ एतानदयिताःपत्युन्तासादयितःपतिः ॥ विनोदमात्रमेवैतायथापरि
 जनोपरः ॥ १५ ॥ एतासांचयदीष्टोऽयंतत्किंप्राणान्मुञ्चति ॥ आलिङ्गत्यपरांकांतांध्यतोवैकन्त्यान्यया ॥ १६ ॥ विद्याप्रदानमूल्येनकीतोब्धे
 षसुभृत्यवत् ॥ प्रवर्ततेनहिमेसमबद्धीषुतिष्ठति ॥ १७ ॥ कलहंसिपतिर्धन्योममधन्याहमेवच ॥ यस्यैकस्यांचिरंचिंतयस्याश्चैकत्रसंस्थितम् ॥
 ॥ १८ ॥ बहुपत्नीपतिलोकाःशरणपुण्यपापयोः ॥ गृहाशनानसनाद्यैश्चमूषणैश्चसहगमैः ॥ १९ ॥ विषमैःक्रियमाणोहिद्युज्यतेमहदेनसा ॥ ज्येष्ठान्की
 यभावेनकनिष्ठांज्येष्ठानंयेत् ॥ २० ॥ गुरवतुवरदत्त्वहुत्वान्यांसमिधयथा ॥ ऊढ्यासहकर्तव्यानित्येनमित्तिकीःक्रियाः ॥ जगादाथान्यभावेनपा
 पीयाजयतेनः ॥ २१ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ सर्वसस्वरुतज्ञोऽसौस्वरोचिरपराजितः ॥ २२ ॥ निशम्यलज्जितोदध्यौसत्यमेवहिनादृतम् ॥
 ततोवर्षशतयत्तेरममाणोमहागिरौ ॥ रममाणःसमन्ताभिर्दशशुतोद्गमम् ॥ २३ ॥ सुस्निग्धपीनावयवंसृगीयूथविकारिणम् ॥ वासिताभिःस्व
 रूपभिर्मृगीभिः परिवारितम् ॥ २४ ॥ आकृष्टप्राणपुटकाजिअन्तीस्तास्ततोद्गमीः ॥ उवाचसमुगोऽल्लोलाज्यात्यगेनगम्यताम् ॥ २५ ॥ नाहंस्व
 रोचिस्तच्छीलोनचैवाहंसुलोचनाः ॥ निर्लज्जाबहवः सन्तितादृशास्तत्रगच्छत ॥ २६ ॥ एकात्वेनकानुगताथथाहासास्पदंजने ॥ अनेकामिस्तथैवैको

भोगदृष्ट्यानिरीक्षितः ॥ २७ ॥ तस्यधर्मक्रियाहानिरहन्यहनिजायते ॥ सक्तोऽन्यभार्ययाचान्यकामासक्तः संदेवसः ॥ २८ ॥ यस्तादृशोऽन्यस्त
 च्छीलः परलोकपराङ्मुखः ॥ तं कामयत भद्रवो नाहंतुल्यः स्वरोचिषा ॥ २९ ॥ इति श्रीमार्कण्डेयमहापुराणेश्वारोचिषेभन्वन्तरेद्विषष्टितमोऽध्या
 यः ॥ ६२ ॥ ॥ ७ ॥ मार्कण्डेय उवाच ॥ ॥ एवमिदं स्वयं श्रुत्वा स्वरोचिरात्मानं मेनेसपतितं तथा ॥ १ ॥ त्यागे च
 कारचमनः सतासांशुनिसत्तम ॥ चक्रवाकीमृगश्रोक्तोमृगचर्याख्युत्सितः ॥ २ ॥ समेत्याभिर्भूयश्चर्द्धमानमनोभवः ॥ आक्षिप्तनिर्वेदकथोरेमेवर्षश
 तानिषट् ॥ ३ ॥ किंतु धर्माविरोधेन कुर्वन् धर्माश्रिताः क्रियाः ॥ मुड्केस्वरोचिर्विषयान्सहताभिरुदारधीः ॥ ४ ॥ ततश्च जह्निरेतस्य त्रयः पुत्राः स्व
 रोचिषः ॥ विजयो मेरुनन्दश्च प्रभावश्च महाबलः ॥ ५ ॥ मनोरमा च विजयं प्रासूते दीवरात्मजा ॥ विभावरौ मेरुनन्दं प्रभावंचकलवती ॥ ६ ॥ पद्मि
 नीनामया विद्यासर्वभोगोपादिका ॥ सतेषां तत्प्रभावेण पिता चक्रे पुरत्रयम् ॥ ७ ॥ ग्रान्यां तु विजयं नाम कामरूपेण गोत्तमे ॥ विजयाय सुताया दौ सददौ
 पुरसुत्तमम् ॥ ८ ॥ उदीच्यां मेरुनन्दस्य पुरीं नन्दवतीमिति ॥ ख्यतांचकार श्रोत्रोद्भवप्रकारसालिनीम् ॥ ९ ॥ कलवती सुतस्यापि प्रभावस्य निवे
 शितम् ॥ पुंरंतालमिति ख्यतां दक्षिणापथमाश्रितम् ॥ १० ॥ एवं निवेश्य पुत्रान्सपुरेषु रुरुषभः ॥ रमेताभिः समं विप्रमनोद्भास्वद्विभूमिषु ॥ ११ ॥
 एकदत्तुगतोऽरण्ये विहरन्सधनुर्द्धरः ॥ चकर्षधनुरालोक्य वराहमतिदूरगम् ॥ १२ ॥ अथाहकाचिदभ्येत्यंतदाहरिणाङ्गना ॥ मय्येव पात्यतां बाणः प्र
 सीदेति पुनः पुनः ॥ १३ ॥ किमनेन हतेनाद्यमामाश्रुविनिपातय ॥ त्वयानिपातितो बाणो दुःखान्मामोक्षयिष्यति ॥ १४ ॥ स्वरोचिरुवाच ॥ नतेश
 रीं सरुजमस्माभिरुपलक्ष्यते ॥ किन्दुत्कारणं येन त्वं प्राणान्हातुमिच्छसि ॥ १५ ॥ मृग्युवाच ॥ अन्यास्वासक्तहृदयस्मिंश्चेतःकृतास्पदम् ॥ मम
 तेन विना मृत्युरौषधं किमिहापस्म ॥ १६ ॥ स्वरोचिरुवाच ॥ कस्त्वां नाभिलषद्भीरुसदुरागासि कुत्रवा ॥ यदप्राप्तौ निजान्प्राणान्परित्यक्तुं व्यवस्यसि ॥
 ॥ १७ ॥ मृग्युवाच ॥ त्वामेवेच्छामि भद्रं ते त्वामेऽपहंतमनः ॥ वृणोम्यहमतो मृत्युमंघिबाणो निपात्यताम् ॥ १८ ॥ स्वरोचिरुवाच ॥ त्वं मृगीचंच
 लापाङ्गीनरूपधरावयम् ॥ कथं त्वया समयोगो मद्भिदस्य भविष्यति ॥ १९ ॥ मृग्युवाच ॥ यदि सा योगे क्षिंतं चिंतं मयि ते मां परिष्वज ॥ यदि वा साऽनुचितं
 ते करिष्यामि यथेप्सितम् ॥ एतावता हं भवता भविष्याम्यतिमानिता ॥ २० ॥ मार्कण्डेय उवाच ॥ आल्लिङ्गतस्तौ सस्वरोचिर्हरिणाङ्गनाम् ॥ २१ ॥
 तेन चालिङ्गिता सद्यः सा भूद्विव्यवपुर्धरा ॥ ततः सविस्मया विष्टः काल्मिथ्यभ्यभाषत ॥ २२ ॥ सा चास्मै कथामास प्रमलज्जाजडाक्षरम् ॥ अहमभ्य
 र्थिता देवैः काननस्यास्य देवता ॥ २३ ॥ उत्पादनीयो हि मनुस्त्वयामयि महामते ॥ प्रीतिमत्यामं यि सुतं भूलोकपरिपालकम् ॥ २४ ॥ तसुत्यादय देवा

नांत्वा महं च न ददे ॥ २४ ॥ मार्कण्डेय उवाच ॥ ततः सतस्यार्तनयं सर्वलक्षणलक्षितम् ॥ तेजस्विनमिवात्मानं जनयामास तत्क्षणात् ॥ २५ ॥ जातमा
त्रस्य तस्यार्थदेववाद्यानि सस्वतुः ॥ जगुर्गन्धर्वपतयोननुश्चाप्सरो गणाः ॥ २६ ॥ सिषिभुः शीकरैर्मैघाक्रुषयश्च तपोधनाः ॥ २७ ॥ देवाश्च षण्णुष्वर्षचसुसु
चुश्च समन्ततः ॥ तस्य तेजः समालोक्य नामाक्रोपिता स्वयम् ॥ २८ ॥ द्युतिमानिति येनास्य तेजसाभासिता दिशः ॥ सवालोक्युतिमान्नाम महाबलपरा
क्रमः ॥ २९ ॥ स्वरोचिषः सुतोयस्मात्स्वरोचिषोऽभवत् ॥ स चापि विचरन्नृष्येकदा चिद्विरिनिर्झरैः ॥ ३० ॥ स्वरोचिर्दृश्यं हंसनिजपत्नीसम
न्वितम् ॥ उवाच स तदा हंसीसाभिलाषां पुनः ॥ ३१ ॥ उपसंह्रियतामात्मा चिरं ते कीदृशं तं मया ॥ किं सर्वकालं भोगैस्ते आसन्न चरं मयः ॥ परित्या
गस्य कालो मेतव चापि जले चरि ॥ ३२ ॥ हंस उवाच ॥ अकालः को हि भोगानां सर्वभोगात्मकं जगत् ॥ ३३ ॥ यज्ञाः क्रियन्ते भोगार्थं ब्राह्मणैः स यता
त्मभिः ॥ दृष्टादृष्टांस्तथा भोगान्वाञ्छमाना विवेकिनः ॥ ३४ ॥ दानानि च प्रयच्छन्ति द्यूतान्यर्थाश्च कुर्वते ॥ सत्पुनश्च सिद्धिं भोगान्भोगश्च दृष्टफलं च
णाम् ॥ विवेकिनां तिरश्चां च किंपुनः संयतात्मनाम् ॥ ३५ ॥ हंस उवाच ॥ भोगेष्व्यासक्तचित्तानां परमार्थान्वितामतिः ॥ भविष्यति कदास
द्भ्रमुपेतानां च बन्धुषु ॥ ३६ ॥ पुत्रमित्रकलत्रेषु सक्ताः सिदन्ति जन्तवः ॥ सरः पङ्कानि विमन्ना जीणविनगजा इव ॥ ३७ ॥ किं न पश्यसि वामद्वेजा तसद्ग
स्वरोचिषम् ॥ आबाल्यात्कामसंस्तं मंत्रं ग्रेहाम्बुकर्दमे ॥ ३८ ॥ यौवनेऽतीव भार्यासुसाभ्यर्तं पुत्रनप्टुषु ॥ स्वरोचिषो मनोभ्रमसुद्धरं प्राप्स्यते कुतः ॥
॥ ३९ ॥ नाहं स्वरोचिषस्तुल्यः स्त्रीवश्यां वा जले चरि ॥ विवेकवांश्च भोगानां निवृत्तोऽस्मि च साभ्यर्तम् ॥ ४० ॥ मार्कण्डेय उवाच ॥ स्वरोचिरेतद्वाक
र्ण्यजातो द्वेयः खगोरितम् ॥ आदाय भार्यास्तपसे यथा वन्यत्तपोवनम् ॥ ४१ ॥ तत्र तत्वा तपोघोरं स हताभिरुदारधीः ॥ जगाम लोका नमलां विद्वित्पारि
लकलम्षः ॥ ४२ ॥ इति श्रीमार्कण्डेय महापुराणे स्वरोचिषमन्वन्तरि त्रिषष्टितमोऽध्यायः ॥ ६३ ॥ मार्कण्डेय उवाच ॥ ततः स्वरोचिषं नामा द्युतिम
न्तं प्रजापतिम् ॥ मनुचकार भगवांस्तस्य मन्वन्तरं शृणु ॥ १ ॥ तत्रान्तरे तु देवासु नयस्तस्तुताश्चे ॥ भूपालाः क्रोडुके ये तान्गदत्स्वनिशामय ॥ २ ॥
देवाः पारावतास्तत्रैव तुषिता द्विज ॥ स्वरोचिषेऽन्तरे चेन्द्रे विपश्चिदिति विश्रुतः ॥ ३ ॥ ऊर्जस्तम्बस्तथा प्राणो तोलिङ्गं षमस्तथा ॥ निश्चश्चा
र्ववीर्याश्च तत्र सप्तर्षयोऽभवन् ॥ ४ ॥ चैत्रं किंपुरुषाद्याश्च सुतास्तस्य महात्मनः ॥ सप्तसप्तसुमहावीर्याः पृथिवीपरिपालकाः ॥ ५ ॥ तस्य मन्वन्तरं यावत्ता
वत्तदंशविस्तरे ॥ भक्तैर्यमवनिः सर्वाद्द्वितीयैव तदन्तरम् ॥ ६ ॥ स्वरोचिषस्तु चरितं जन्मस्वरोचिषस्य च ॥ निशम्य मुच्यते पापैः श्रद्धयानो हि मानवः ॥
॥ ७ ॥ इति श्रीमार्कण्डेयपुराणे स्वरोचिषसमाप्तिर्नाम चतुःषष्टितमोऽध्यायः ॥ ६४ ॥ क्रौष्टिक उवाच ॥ भगवन्कथितं सर्वविस्तरंणत्वयामम ॥

स्वरोचिषस्तु चरितं जन्मस्वरोचिषस्य तु ॥ १ ॥ या तु सापि द्विनीनामविद्याभोगोपपादिका ॥ तत्संश्रयायेनिधयस्तान्मोविस्तरतोवद ॥ २ ॥ अष्टौ
 येनिधयस्तेषां स्वरूपं द्रव्यसंस्थितिः ॥ भवताभिहितं सम्यक्श्रोतुमिच्छाम्यहंशुरो ॥ ३ ॥ मार्कण्डेय उवाच ॥ पद्मिनीनामयाविद्यालक्ष्मीस्तस्या
 श्रद्धेवता ॥ तदाधारान्धनिधयस्तन्मेनिगदतः शृणु ॥ ४ ॥ यत्र पद्ममहापद्मौ तथामकरकच्छपौ ॥ मुकुन्दो नंदकश्चैव नीलः शङ्खोऽष्टमो निधिः ॥ ५ ॥
 सत्यामृद्धौ भवन्त्येते सिद्धिस्तेषां हिजायते ॥ एतेष्वष्टौ समाख्यातानि धयस्तत्रकौष्ठुके ॥ ६ ॥ देवतानां प्रसादेन साधुसंसेवनेन च ॥ एभिरालोकितं वित्तं
 या तु षस्य सदा मुने ॥ ७ ॥ यादृक्स्वरूपं भवति तन्मेनिगदतः शृणु ॥ पद्मो नाम निधिः पूर्वस्यस्य भवति द्विज ॥ ८ ॥ सतस्य तत्सुतानां च तत्पौत्राणां च
 नित्यशः ॥ दाक्षिण्यसारः पुरुषस्तेन चाधिष्ठिता भवेत् ॥ ९ ॥ सत्वाधारो महाभागो यतोऽसौ सत्त्विको निधिः ॥ सुवर्णहूप्यताम्रादिधातृनां च परि
 ग्रहम् ॥ १० ॥ करोत्यतिरांसोऽथ तेषां चक्रय विक्रयम् ॥ करोति च तथा यज्ञान्दक्षिणां च प्रयच्छति ॥ ११ ॥ (संपादयति कामांश्च सर्वो
 नेव यथाक्रमम् ॥) सभौद्विनिकेतांश्च सकारयति तन्मनाः ॥ सत्वाधारो निधिश्चान्यो महापद्म इति श्रुतः ॥ १२ ॥ सत्त्वप्रधानो भवति तेन चाधिष्टि
 तो नरः ॥ करोति पद्मरागादि ल्लानां च परिग्रहम् ॥ १३ ॥ मौक्तिकानां प्रवालानां तेषां च क्रयविक्रयान् ॥ ददाति योगशैलेभ्यस्तेषामावसथांस्तथा
 ॥ १४ ॥ सकारयति चच्छीलः स्वयमेव च जायते ॥ तत्प्रमृतास्तथाशीलः पुत्रपौत्रक्रमेण च ॥ १५ ॥ पूर्वोद्धिमात्रः सत्तासौ पुरुषांश्च न संवृति ॥ तामसौ
 मकरो नाम निधिस्तेनावलोकितः ॥ १६ ॥ पुरुषोऽथ तमः प्रायः सुशीलोऽपि हिजायते ॥ बाणखड्गघृधनुषां च मर्णां च परिग्रहम् ॥ १७ ॥ दर्शनानां च
 कुरुते याति भैत्रोचराजभिः ॥ ददाति शौर्यवृत्तीनां भूजुजां च तत्प्रियाः ॥ १८ ॥ क्रयविक्रये च शस्त्राणां नान्यत्र प्रीतिमेति च ॥ एकस्यैव भवत्येष न स्य न
 सुतादुगः ॥ १९ ॥ इव्याथं दस्युतो नारां सभ्रामवापिसन्नजेत् ॥ कच्छपश्च निधियोऽसौ नरस्तेनाभिधीक्षितः ॥ २० ॥ तमः प्रधानो भवति यतोऽसौ
 तामसो निधिः ॥ व्यवहारानशेषं तु पुण्यजातैः करोति च ॥ २१ ॥ कर्मस्थानखिलंश्चैव न विश्वसितिकस्य चित् ॥ समस्तानि यथाङ्गानि संहरत्येव
 कच्छपः ॥ २२ ॥ तथा विष्टभ्य रत्नानि तिष्ठत्याकुलमानसः ॥ न ददाति न वा मुञ्जते द्विनाशमयाकुलः ॥ २३ ॥ निधानमुव्याकुरुते निधिः सोऽप्येक
 पुरुषः ॥ रजोगुणमयश्चान्यो मुकुन्दो नाम यो निधिः ॥ २४ ॥ नरोऽवलोकितस्तेन तद्गुणो भवति द्विज ॥ वीणां वृणुमुदङ्गानामातोद्यस्य परिग्र
 हम् ॥ २५ ॥ करोति गायतां वित्तं नृत्यां च प्रयच्छति ॥ बन्दिमागधमृतानां विदानां लस्यपाठिनाम् ॥ २६ ॥ ददात्यर्हर्निशं भोगान्मुञ्जते तैश्च समं द्वि
 ज ॥ कुलटासुरतिश्चास्य भवत्यन्यैश्च तद्द्विधैः ॥ २७ ॥ प्रयाति सद्भ्रमेकं च यं निधिर्भजेते नरम् ॥ रजस्तमो मयश्चान्यो नन्दो नाम महानिधिः ॥ २८ ॥

उपैतस्तम्भमधिकं नरस्तेनावलोकितः ॥ समस्तधातुरान्ताण्युधान्यादिकस्यच ॥ २९ ॥ परिग्रहं करोत्येष तथैकक्रयविक्रयम् ॥ आधारः स्वजना
 नांच आगतभ्यागतस्यच ॥ ३० ॥ सहतेनापमानोक्तिस्वरूपामपि महासुने ॥ स्तूयमानश्च महतीं प्रतिबध्नाति यच्छति ॥ ३१ ॥ यं यमिच्छति वैकामं
 दुत्वमुपयाति च ॥ बह्व्यो भाष्यो भवन्त्यस्य सुखितमत्योऽतिशोभनाः ॥ ३२ ॥ भजते सप्तचरान्निर्विन्दोऽनुवर्तते ॥ प्रबद्धमानोऽथ नरमष्टभोगेन स
 तम् ॥ ३३ ॥ दीर्घपुष्टुचसर्वेषां पुरुषाणां प्रयच्छति ॥ बन्धूनामिव भरणेषु च दूरादुपागताः ॥ ३४ ॥ तेषां करोति वै नन्दः परलोके न चाहतः ॥ भवत्यस्य
 न च स्नेहः सहवासिषु जायते ॥ ३५ ॥ पूर्वमित्रेषु शैथिल्यं प्रतिमन्यैः करोति च ॥ तथैव सत्त्वजसीयो बिभर्ति महानिधिः ॥ ३६ ॥ सनीलसंज्ञस्तसङ्ग-
 नरस्तच्छीलवान् भवेत् ॥ वक्रकार्पासधान्यादिफलपुष्पपरिग्रहम् ॥ ३७ ॥ मुक्तादिभूशङ्खान्शुत्पादीनां तथासुने ॥ काष्ठादीनां करोत्येष यज्ञान्यज्जल
 सम्भवंम् ॥ ३८ ॥ क्रयविक्रयमन्येषां नान्यत्र मते मनः ॥ तडागान्पुष्करिण्योऽथ तथा रामान्करोति च ॥ ३९ ॥ बन्धवसारितावृक्षांस्तथारोपयते नरः ॥
 अनुलेपनपुष्पादिभोगसुगवाभिजायते ॥ ४० ॥ त्रिपौरुषश्चापि निधिर्निलो नामैष जायते ॥ रजस्तमो मयश्चान्यः शङ्खसंज्ञो हियोनिधिः ॥ ४१ ॥
 तेनापि नीयते विप्रतद्गणित्वनिधीश्वरः ॥ एकस्यैव भवत्येष नानान्यमुपैति च ॥ ४२ ॥ यस्य शङ्खो निधिस्तस्य स्वरूपं क्रौंष्टुकैश्शुणु ॥ एकपुवात्मनाष्ट
 ष्मन्नुमुङ्क्ते तथाम्बरम् ॥ ४३ ॥ कदम्बमुक्परिजनो न च शोभनवस्त्रधृक् ॥ न ददाति तु हृद्राथ्यां प्रातु पुत्रस्तुषादिषु ॥ ४४ ॥ स्वपोषणपरः शङ्खीनरो भ
 वति सर्वदा ॥ इत्येते निधयः ख्यातानराणां भर्तृदेवताः ॥ ४५ ॥ मिश्रावलो कनाग्निश्राः स्वभावफलदायिनः ॥ यथाख्यातस्वभावस्तु भवत्येव विलोक
 नात् ॥ सर्वेषामधिपत्ये च श्रीरेषां द्विजपत्नी ॥ ४६ ॥ इति श्रीमार्कण्डेय महापुराणे निधि वर्णनं नाम पंचषष्टितमोऽध्यायः ॥ ६५ ॥ ॥ क्रौंष्टुकिरुवाच ॥
 विस्तराकथितं ब्रह्मन्मन्सरोचिषं त्वया ॥ मन्त्रन्तरं तथैवाष्टौ पृष्टानि धियो मया ॥ १ ॥ स्वायम्भुवंपूर्वमेव मन्वन्तरमुदाहृतम् ॥ मन्वन्तरं तृतीयं
 मेकथयौ तमसंज्ञितम् ॥ २ ॥ मार्कण्डेय उवाच ॥ उत्तानपादपुत्रोऽद्भुततो मानमानमतः ॥ सुरख्यास्तनयः ख्यातो महाबलपराक्रमः ॥ ३ ॥ धर्मा
 त्मा च महात्मा च पराक्रमधनो नृपः ॥ अतीत्य सर्वभूतानि बभौ मानुषराक्रमः ॥ ४ ॥ समः शत्रौ चित्रे च परेषु त्रैचर्मवित् ॥ दुष्टे च यमवत्साधौ सोमवच्च
 महासुने ॥ ५ ॥ बाभ्रव्या बहूलनाम उपये मे स धर्मवित् ॥ उत्तानपादतनयः श्रीचीमिन्द्र इवोत्तमः ॥ ६ ॥ तस्यामतीव तस्यासीद्द्विजवर्यमनःसदा ॥ स्नेहव
 च्छरिणो यद्ब्रह्मो हिर्यानि हितास्पदम् ॥ ७ ॥ अन्यप्रयोजनासक्तिषु यैति न हितमनः ॥ स्वधैव तद्दालम्बिमनोऽद्भुतस्य भूतः ॥ ८ ॥ स च तस्याः सु
 चावङ्ग्यादर्शनादेव पार्थिवः ॥ ददाहलोचनैर्गात्रे गात्रस्पशंश्च तन्मयः ॥ ९ ॥ श्रोत्रोद्ग्रेकं वाक्यप्रियमप्यवनीपतेः ॥ तस्यापि धृरिसन्मानमेनेपरि

भवंतः ॥ १० ॥ अवमेनेस्रजदंतांशुभान्याभरणाच्च ॥ उत्तस्थावर्धपीतेवपिबतोऽस्यवरासवम् ॥ ११ ॥ भुञ्जताचनरेन्द्रेणक्षणमात्रंकरेधृता ॥
 बुभुजेस्वल्पकंभक्ष्यंद्विजनातिसुदावती ॥ १२ ॥ एवंतस्यानुकूलस्यनानुकूलमहात्मनः ॥ प्रभूततरमत्यर्थचक्रोरंगमहीपतिः ॥ १३ ॥ अथपानगतो
 भूपःकदाचित्तामनस्विनीम् ॥ सुराभृतंपानपात्रंश्राहयामाससादरः ॥ १४ ॥ पश्यतांभूमिपालानांवारसुख्यासमन्वितः ॥ प्रगीयमानोमधुरैर्गैर्यगा
 यनतत्परैः ॥ १५ ॥ सातुनेच्छतितत्यात्रमादांतुत्पराड्मुखी ॥ समक्षमवनीशानंततः क्रुद्धःसपार्थिवः ॥ १६ ॥ उवाचद्वाःस्थमाहूयनिश्वसन्तु
 रगोयथा ॥ निराकृतस्तयादेव्याप्रियथापतिरप्रियः ॥ १७ ॥ द्राःस्थैनांडुष्टहृदयामादायविजनेवने ॥ परित्यज्याशुनैततेविचार्यवचनमम ॥ १८ ॥
 ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ ततोऽनृपस्यवचनमविचार्यमवेक्ष्यसः ॥ द्वास्थस्तत्याजतांशुभ्रमारोप्यन्द्नेवने ॥ १९ ॥ साचतंविपिनेत्यांगनीता
 तेनमहीभृता ॥ अपश्यमानांतंनेपरंकृतमनुग्रहम् ॥ २० ॥ सोऽपितत्रादुरागातदद्भ्यमानात्ममानसः ॥ औत्तानपादिभूषणलोनान्यांभार्याम
 विन्दत ॥ २१ ॥ सस्मारतांसुचार्यगीमहर्निशमनिर्दृतः ॥ चकारचनिजंराज्यंप्रजाधर्मैणपालयन् ॥ २२ ॥ प्रजाःपालयतस्तस्यपितुःपुत्रानिवो
 रसान् ॥ आगत्यब्राह्मणःकश्चिदिदमाहातर्त्तमानसः ॥ २३ ॥ ॥ ब्राह्मणउवाच ॥ ॥ महाराजभृशार्तोऽस्मिश्चूयतांगदतोमम ॥ वृणामातै
 परित्राणमन्यतोऽनराधिपात् ॥ २४ ॥ ममभार्याप्रसुतस्यकेनाप्यपहृतानिशि ॥ गृहद्वारमनुद्वल्यतांसमानेतुमर्हसि ॥ २५ ॥ ॥ राजोवाच ॥
 नवैत्सिकेनापहृताःकवानीतातुसाद्विज ॥ यतामिविग्रहेकस्यकुतोवाप्यानयामिताम् ॥ २६ ॥ ॥ ब्राह्मणउवाच ॥ ॥ तथैवस्थगितेद्वारिप्रसुतस्य
 गृहेमम ॥ हृताहिभार्याकिंकेनेत्येतद्विज्ञायतेभवान् ॥ २७ ॥ त्वंरक्षितानोऽपतेषुङ्गादानवेतनः ॥ धर्मस्यतेऽतोनिश्चिन्ताःस्वपन्तिमनुजानिशि
 ॥ २८ ॥ राजोवाच ॥ नतेदृष्टामयाभार्यायाहृदूपचदेहतः ॥ वयश्चैवसमाख्याहिकिंशीलब्राह्मणीचते ॥ २९ ॥ ॥ ब्राह्मणउवाच ॥ ॥ कठोरनेत्रासा
 तुञ्चाह्रस्वबाहुःकृशानना ॥ (लम्बोदरौह्रस्विस्फ्रंचंथाह्रस्वस्तर्ननृप) ॥ विरूपरूपभूपपालननिन्दामितथैवताम् ॥ ३० ॥ वाचिभूपातिपरुधानसौ
 म्यासाचशीलतः ॥ इत्याख्यातामभार्यासाकरालनिरिक्षणा ॥ ३१ ॥ मनगतीतंभूपालतस्याश्रयंभयः ॥ तादृशंपाहिमेभार्यासत्यमेतन्मयो
 दितम् ॥ ३२ ॥ ॥ राजोवाच ॥ ॥ अलंतेब्राह्मणतयाभार्यामन्यांदामिते ॥ सुखायभार्याकल्याणीदुःखहेतुर्हितादृशी ॥ ३३ ॥ अल्पाकुरुपता
 विप्रकारंशीलुत्तमम् ॥ रूपशीलविहीनायात्याज्यातेत्येनसाहृता ॥ ३४ ॥ ॥ ब्राह्मणउवाच ॥ ॥ रक्ष्याभार्यामहीपालइतिचञ्चितरुत्तमा ॥
 भार्यायांरक्ष्यमाणार्थांप्रजाभवतिरक्षिता ॥ ३५ ॥ आत्माहिजायतेतस्यांसारक्ष्यातोऽनरेश्वर ॥ प्रजायांरक्ष्यमाणायामात्माभवतिरक्षितः ॥ ३६ ॥

तस्याभारक्ष्यमाणार्थां भवितावर्णसङ्करः ॥ सपातयेन्महीपालपूर्वास्वर्गादधःपितृन् ॥ ३७ ॥ (अनुज्ञायथुराजन्दत्वाभ्यांजातवदसे ॥ ३८ ॥ समि
धंतुमभ्यार्याद्विदेयककशायतः ॥ कथमेतांविहायान्यभार्यासहसंकरे ॥ ३९ ॥ गृहधर्मोयतोब्रह्मप्राप्यतेराश्रान्तैः ॥ पूर्वोदयातुयमैणगृहकुर्वे
न्नसीदति ॥ ४० ॥ त्यक्तांचक्रियांकुर्वन्नैवकर्मफलंभेत् ॥ अग्निनासहयानृनंसजगामगृहंशुभा ॥ ४१ ॥ धर्मस्यग्रहणेसातुपूर्वोद्वैवप्रशस्यते ॥
शठयाचारणात्सजायतेवर्णसंकरः ॥ ४२ ॥) धर्महानिश्चादुनिदमभार्यस्यभवेन्मम ॥ नित्यक्रियाणांविश्रान्तात्सचापिपतनायमे ॥ ४३ ॥
तस्यांचपृथिवीपालभवित्रीममसन्ततिः ॥ तवषड्भागदात्रीसाभवित्रीधर्महेतुकी ॥ ४४ ॥ तदेतत्तेमयाख्यातापत्नीयामेहताप्रभो ॥ तांसमानयश्वा
यांभवानधिद्वृतोयतः ॥ ४५ ॥ माकडयउवाच ॥ सतस्यैवंवचः श्रुत्वाविमुश्यचरेश्वरः ॥ सर्वोपकरणैर्दुक्तमारुरोहमहारथम् ॥ ४६ ॥ इतश्चेत
श्चेतेनासौपरिब्राममेदिनीम् ॥ ददर्शचमहारण्येतापसाश्रममुत्तमम् ॥ ४७ ॥ अवतीर्यचतत्रासौप्रविश्यदृशेमुनिम् ॥ कौश्यावृष्यांसमासीनंज्वल
न्तमिवतेजसा ॥ ४८ ॥ सद्दृष्ट्वापतिंप्राप्तंसमुत्थायत्वरान्वितः ॥ संमान्यस्वागतैर्नवशिष्यभामाहार्थ्यमानय ॥ ४९ ॥ तमाहशिष्यःशनकैर्दातव्योऽ
र्घ्योऽस्यकिमुने ॥ तद्ब्रह्मापयसंचिन्यतवाज्ञाहिकरोऽप्यहम् ॥ ५० ॥ ततोऽवगतवृत्तान्तोभूपतेस्तस्यसद्विजः ॥ सम्भाषासनदानेनचक्रेसम्मानमात्म
वान् ॥ ५१ ॥ ऋषिरुवाच ॥ किंनिमित्तमिहायातोभवान्किंतेचिकीर्षितम् ॥ उचानपादतनयंवेद्वित्वासुत्तमंनृप ॥ ५२ ॥ राजोवाच ॥ ब्राह्मण
स्यगृहह्यर्द्राप्यैकेनाप्यपहृतामुने ॥ अविज्ञातस्वरूपेणतामन्वेष्टुमिहागतः ॥ ५३ ॥ पृच्छामियत्तेतन्मेत्वंप्रणतस्यानुकम्पया ॥ अभ्यागतस्याथगृहंभग
वन्वक्तुमर्हसि ॥ ५४ ॥ ऋषिरुवाच ॥ पृच्छामामवनीपालयत्यह्यव्यमशङ्कितः ॥ वक्तव्यंवेत्तवमयाकथयिष्यामिस्तत्त्वतः ॥ ५५ ॥ राजोवाच ॥
गृहगतायमेमह्यप्रथमदर्शनमुने ॥ त्वयासमुद्यतोदत्तुंकथंसेऽर्घ्योनिर्वतितः ॥ ५६ ॥ ऋषिरुवाच ॥ त्वदर्शनेनभसादाज्ञितोऽयंमयानृप ॥
यदातदाहमेतेनशिष्येणप्रतिबोधितः ॥ ५७ ॥ एषवेत्तिजगत्समप्रसादादनागतम् ॥ यथाहसमतीतं चवत्तमानंचसर्वतः ॥ ५८ ॥ आलोच्यब्रह्माप
येत्युक्तेततोज्ञातंमयापितव ॥ ततो नदत्तवानर्च्यमहेतुभ्यंविधानतः ॥ ५९ ॥ सत्यराजस्त्वमर्घ्याहैःकुलस्वायम्भुवस्यच ॥ तथापिनार्ध्ययोग्यत्वां
मन्यामोवयमुत्तमम् ॥ ६० ॥ राजोवाच ॥ किंकृतं हिमयाब्रह्मञ्चानादज्ञानतोऽपिवा ॥ येनत्वतोऽव्यमहर्माभिनाहमभ्यागतोऽश्वरात् ॥ ६१ ॥
॥ ॥ ऋषिरुवाच ॥ किंविस्मृतंतेत्यपत्नीत्वयात्याक्ताचकानने ॥ परित्यक्तस्तयासद्वित्वयाधर्मोऽपिपालिलः ॥ ६२ ॥ पक्षेणकर्मणेहान्याप्रयात्यस्य
शतान्तः ॥ किमत्रवर्षिकीयस्यहानिस्तेनित्यकर्मणः ॥ ६३ ॥ पत्न्यानुकूलयाभावंयथाशरीलेऽपिमतीरे ॥ दुःशिलापितथाभार्यापोषणीया

नरेश्वर ॥६४॥ प्रतिक्लृप्ताहिसापत्नीतस्यविप्रस्ययाहता ॥ तथापिधर्मकामोऽसौत्वासुदुयोतितवाहृप ॥ ६५ ॥ चलतःस्थापयस्यन्यान्स्वधर्मेषुमही
पते ॥ त्वांस्वधर्माद्विचलितकोऽपरःस्थापयिष्यति ॥६६॥ (द्विपेकडं गरीथवारान्निचान्यायवर्तिनि ॥ पापकृतसुचविक्षुत्सुनियंताजंरुत्रकः ॥) मार्क
डेयउवाच ॥ ॥ विलक्ष्यःसमहीपालइत्युक्तस्तेनधीमता ॥ तथेत्युक्त्वाचप्रच्छहतांपत्नीद्विजन्मनः ॥ ६७ ॥ भगवन्केननीतासापत्नीविप्रस्यकु
त्रवा ॥ अतीतानागतवैत्तिजगत्यवितथभवान् ॥ ६८ ॥ ऋषिरुवाच ॥ ॥ तांजहाराद्रितनयोबलाकोनामराक्षसः ॥ द्रक्ष्यतेचाद्यतांभूपउप
लवतकेवने ॥ ६९ ॥ गच्छसंयोजयाशुत्वभार्ययाहिद्विजोत्तमम् ॥ मापापास्यदंतायतुत्वमिविसौदिनेदिने ॥ ७० ॥ इतिश्रीमार्कंडेयमहापुराण
औत्तमेमन्वन्तरेऋषिदर्शनामषड्षष्टितमोऽध्यायः ॥ ६६ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ अथारुरोहस्वरथंप्रणिपत्यमहासुनिम् ॥ तेनाख्यातंवं
तत्रप्रययावुत्पलावतम् ॥ १ ॥ यथाख्यातस्वरूपाचभार्याभत्राद्विजस्यताम् ॥ भक्षयन्तीदृशशश्रीफलानिनरेश्वरः ॥ २ ॥ पप्रच्छचकथंभद्रेत्वमेतद्वनमा
गता ॥ स्फुटंब्रवीहिवैशालेरपिभार्यासुशर्मणः ॥ ३ ॥ ब्राह्मण्युवाच ॥ सुताहमतिरात्रस्यद्विजस्यवनवासिनः ॥ पत्नीविशालपुत्रस्यस्यनामत्वयोदि
तम् ॥ ४ ॥ साहंहताबलाकेनाराक्षसेनदुरात्मना ॥ प्रसुप्ताभवनस्यान्तर्ध्रुवमवियोजिता ॥ ५ ॥ भस्मीभवतुतद्रशोयेनास्म्येवंवियोजिता ॥ मात्रा
भ्रातृभिरन्यैश्चतिष्ठाम्यत्रसुदुःखिता ॥ ६ ॥ अस्मिन्वनेऽतिगहनेयनानीयाहसुञ्जिता ॥ नवेद्विकारणंकिंतन्नोपसुद्धुक्तेनवादति ॥ ७ ॥ राजोवाच ॥
अपितज्ज्ञायतेरक्षस्त्वामुत्पृज्यकवैगतम् ॥ अहंभ्रतवैवात्रप्रषितोद्विजनन्दिनि ॥ ८ ॥ ब्राह्मण्युवाच ॥ अस्यैकाननस्यान्तःसतिष्ठतिनिशाचरः ॥
प्रविश्यपश्यतुभवाज्ञविभितितोयदि ॥ ९ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ प्रविवेशततःसोथतयावत्सर्निदर्शिते ॥ दृशेपरिवारेणसमवेतंचराक्षसम् ॥ १० ॥
दृष्टमात्रेततस्तस्मिन्स्वभाणःसराक्षसः ॥ दूरादेवमर्हामुभ्रान्प्रसृश्यादान्तिकंयौ ॥ ११ ॥ राक्षसउवाच ॥ ममात्रागच्छतांगेहंप्रसादस्तेमहाचकृतः ॥
॥ ॥ राजोवाच ॥ ॥ कृतमेवत्वयासर्वसर्वमपिपचितःकृता ॥ किमर्थंब्राह्मणवधूस्त्वयानीतनिशाचर ॥ १४ ॥ नेयंरुहपासन्त्यन्याभात्यर्थचेद्भ
तात्वया ॥ भक्ष्यार्थचेत्कथनत्तात्वयैतत्कथ्यतांमम ॥ १५ ॥ ॥ राक्षसउवाच ॥ ॥ नवयंमानुषाहाराअन्येतेनृपराक्षसाः ॥ सुकृतस्यफल्यचतुद
श्रीमोवयंनृप ॥ १६ ॥ (सुकृतस्यफल्यचतुतेवक्ष्याम्यहंनृप ॥ राक्षसीयोनिमापन्नःकुरांलोकभयंकरिम् ॥) स्वभावंचमनुष्याणांयोषितांचविमानि
ताः ॥ नामिषंचसमश्रीमोमनवयंजन्तुत्वादकाः ॥ १७ ॥ यदस्माभिर्मुष्णांशान्तिमुक्ताकुप्यन्तितेतदा ॥ मुक्तेदुष्टेस्वभावेचगुणवन्तोभवन्तिच ॥ १८ ॥

सन्तिनःप्रमदाभूपेणाम्परांसांसमाः ॥ राक्षस्यस्तासुतिष्ठसुसामुषीषुरतिःकथम् ॥ १९ ॥ राजोवाच ॥ यद्येषानोपभोगायनाहारायनिशा
 चर ॥ गृहंप्रविश्यप्रस्यतन्किमेषाहृतात्वया ॥ २० ॥ राक्षसउवाच ॥ मन्त्रवित्सद्विजश्रेष्ठोयज्ञेयज्ञेयगतस्यमे ॥ रक्षोमन्त्रपठनात्करोत्यु
 च्छाटनद्रूप ॥ २१ ॥ वयंबुभुक्षितास्तस्यमन्त्रोच्चाटनकर्मणा ॥ कथामःसर्वयज्ञेषुसक्रुत्विभवतिद्विजः ॥ २२ ॥ ततोऽस्माभिरिदंतस्यवैकल्यमुपपा
 दितम् ॥ पत्याविनापुमान्ज्याकर्मयोग्योजायते ॥ २३ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ वैकल्योच्चारणात्स्यब्राह्मणस्यमहाभतेः ॥ ततःसराजा
 त्तिष्ठशंषिषणःसमजायत ॥ २४ ॥ वैकल्यमेषविप्रस्यवदन्मामेवनिन्दति ॥ अनर्हमर्धस्यचर्गासोऽप्याहमुनिनसत्तमः ॥ २५ ॥ वैकल्यतस्यविप्रस्य
 राक्षसोऽप्याहमेयथा ॥ अपत्नीकृतयासोऽहंसङ्घटमहदास्थितः ॥ २६ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ एवाचिन्तयतस्तस्यपुनरप्याहराक्षसः ॥ प्रणा
 मनम्रोराजानंबद्धांजलियुटोने ॥ २७ ॥ नरेन्द्राज्ञाप्रदानेनप्रसादःक्रियतामम ॥ भृत्यस्यप्रणतस्येशुभद्रिययवासिनः ॥ २८ ॥ राजोवाच ॥
 स्वभाववधमश्रीमस्त्वयोत्तरयन्निशाचर ॥ तदर्थिनोवयंयनकार्येणशुणुतन्मम ॥ २९ ॥ अस्यास्त्वयाब्रह्मण्यदौःशील्यमुपभुज्यताम् ॥ येन
 त्वयातदौःशील्यातद्विनीताभवेदियम् ॥ ३० ॥ नीयतांयस्यभाष्येयंतस्यवैश्वानरिशाचर ॥ अस्मिन्कृतेकृतंसर्वगृहमभ्यागतस्यमे ॥ ३१ ॥
 ॥ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ततःसराक्षसस्तस्याःप्रविश्यान्तःस्वमायथा ॥ भक्षयामासदौःशील्यंनिजशक्त्यावृषाज्ञया ॥ ३२ ॥ दौःशील्येना
 तिरौद्रेणपत्नीतस्यद्विजन्मनः ॥ तेनसासम्परित्यक्तातमाहजगतीपतिम् ॥ ३३ ॥ स्वकर्मफलपाकेनभटुस्तस्यमहात्मनः ॥ वियोजिताहंतच्छेत्तुर
 यमासीन्निशाचरः ॥ ३४ ॥ नास्यदोषोनवातस्यममभटुमहात्मनः ॥ ममैवदोषोनान्यस्यस्वकृतछुपभुज्यते ॥ ३५ ॥ अन्यजन्मनिकस्या
 पिविप्रयोगःकृतोमया ॥ सोऽयमयाद्युपगतःकोदोषोऽप्यमहात्मनः ॥ ३६ ॥ ॥ राक्षसउवाच ॥ प्रापयामितवादेशादिमांभटुगृहंप्रभो ॥
 यदन्यत्करण्यतेतदाज्ञापयपार्थिव ॥ ३७ ॥ राजोवाच ॥ अस्मिन्कृतेकृतंसर्वत्वयामेराजनीचर ॥ आगन्त्व्यंचतेविरकाव्येकालेस्मृतनमे ॥
 ॥ ३८ ॥ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ तथेत्युक्त्वाउतद्रक्षस्तामादायद्विजानाम् ॥ निन्येभटुगृहंशुद्धादौःशील्यापगमात्तदा ॥ ३९ ॥
 इतिश्रीमार्कण्डेयमहापुराणौत्तममन्वन्तरे ब्राह्मणभार्यायनयननामसप्तषष्ठितमोऽध्यायः ॥ ६७ ॥ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ तांप्रियत्वाराराजापि
 स्वभटुगृहमंगनाम् ॥ चिन्तयामासनिःश्वस्यकिमत्रसुकृतभवेत् ॥ १ ॥ अनर्धयोग्यताकष्टंसयामाहमहाभानाः ॥ वैकल्यविप्रमुद्दिश्यतथाहाय
 निशाचरः ॥ २ ॥ सोऽहंकथंकरिष्यामित्यक्तापत्नीमयाहिसा ॥ अथवाज्ञानदृष्टितंपृच्छामिसुनिनसत्तमम् ॥ ३ ॥ संचिन्येत्यसभूपालःसमा

रूढचतंरथम् ॥ ययौयत्रसधर्मात्मात्रिकालज्ञोमहासुनिः ॥ ४ ॥ अवरुह्यरथात्सोऽथतंसमेत्यप्रणम्यच ॥ यथावृत्तंसमाचल्यौराक्षसेनसमाग
 मम् ॥ ५ ॥ ब्राह्मण्यादर्शनंचैवदौःशील्यापगमंतथा ॥ प्रेषणंभर्तृगेहेचकार्यमागमनेचयत् ॥ ६ ॥ ऋषिरुवाच ॥ द्वातमेतन्मयापूर्वयत्कृतं
 तेनराधिप ॥ कार्यमागमनेचैवमत्समीपेत्वाखिलम् ॥ ७ ॥ ग्रहंमामिहकिंकार्यमयेत्युद्विग्नमानसः ॥ त्वमागतोमहीपालशृणुकार्यचयत्च
 या ॥ ८ ॥ पत्नीधर्मार्थकामानांकारणंप्रबलंनृणाम् ॥ विशेषतश्चधर्मस्यसत्यस्त्यजताहिताम् ॥ ९ ॥ अपत्नीकोनरोभूपनयोऽयोनिजकर्म
 णाम् ॥ ब्राह्मणःशत्रिवापिवापिवैश्यःशूद्रोऽपिवाणुप ॥ १० ॥ त्यजताभवतापत्नीनशोभनमनुष्ठितम् ॥ अन्याज्योहियथाभक्तस्त्रीणांभार्यतथानृ
 णाम् ॥ ११ ॥ राजोवाच ॥ भगवन्किंक्रूर्येष्येविपाकोमकर्मणाम् ॥ ननुकुलानुकूलस्यथस्मात्त्यक्तातोमया ॥ १२ ॥ यद्वत्करोति
 त्क्षान्दह्यमानेनचेतसा ॥ भगवंस्तद्वियोगातिभितीनान्तरात्मना ॥ १३ ॥ साश्रंतुवनेत्यक्तानवेद्भिर्द्वन्दुसागता ॥ भक्षितावापिपिपिनेसिं
 हव्याभ्रनिशाचैः ॥ १४ ॥ ऋषिरुवाच ॥ नभक्षितासाभ्रपालंसिंहव्याभ्रनिशाचैः ॥ सात्वविच्छ्रुतचारित्रासाम्प्रतंतुरसातले ॥ १५ ॥
 ॥ राजोवाच ॥ सानीताकेनपातालमास्तेसाऽदृषिताकथम् ॥ अत्यद्भुतमिदंब्रह्मन्यथावद्भुमर्हसि ॥ १६ ॥ ऋषिरुवाच ॥ पा
 तालेनागरजोऽस्तिप्रख्यातश्चक्रपोतकः ॥ तेनदृष्ट्यात्वयात्यक्ताभ्रममाणामहावने ॥ १७ ॥ सारूपशालिनेतेनसाजुरागेणपार्थिव ॥ वेदिताथेन
 पातालंनीतासायुवतीतदा ॥ १८ ॥ ततस्तस्यसुतासुभ्रून्द्दानाममहीपते ॥ भार्यामनोरमाचास्यनागराजस्यधीमतः ॥ १९ ॥ तयामातुःसप
 त्नीयंसाभवित्रीतिशोभना ॥ दृष्ट्यास्वगेहंसानीतागुताचान्तःपुरेशुभा ॥ २० ॥ यद्गतुयाचितानन्दनददातिनृपोत्तरम् ॥ मूकाभिविष्यसीत्याहत
 दातांतनयापिता ॥ २१ ॥ एवंशतासुतातेनसाचास्तेतत्रभूपते ॥ नीतातेनोरेन्द्रेणधृतातत्सुतयासती ॥ २२ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ततोराजा
 परंहर्षमवाभ्यतमपृच्छत ॥ द्विजवर्यस्वदौर्भाग्यकारणेदयितांप्रति ॥ २३ ॥ राजोवाच ॥ भगवन्सर्वलोकस्यमयिप्रीतिरनुत्तमा ॥ किञ्चुतत्कारणं
 येनस्वपत्नीनातिवत्सला ॥ २४ ॥ समचासावतीवेद्याप्राणेष्योऽपिमहासुने ॥ साचमांप्रतिदुःशीलाब्रूद्वित्कारणंद्भिज ॥ २५ ॥ ऋषिरुवाच ॥ परस्पर
 विपक्षौतौतःपार्थिवतेमृशम् ॥ २७ ॥ तद्ब्रूच्छतंस्वधर्मणपरिपालयमेदिनीम् ॥ पत्नीसहायःसर्वाश्चकुरुधर्मवतीःक्रियाः ॥ २८ ॥ मार्कण्डे
 यउवाच ॥ इत्युक्तेप्रणिपत्यैनमारुह्यस्यन्दंततः ॥ उत्तमःपृथिवीपालआजगामनिजंपुरम् ॥ २९ ॥ इतिश्रीमार्कण्डेयपुराणऔत्तममन्वन्तरेऽष्टषष्टि

तमोऽध्यायः ६८ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ततःस्वनगरंप्राप्यतंददर्शद्विजंनृपुं ॥ समतभार्ययाचैवशीलवत्यासुदान्वितम् ॥१॥ ब्राह्मणउवाच ॥ राजवर्षकृतार्थोऽस्मिभयतोधर्मोहिरक्षितः ॥ धर्मज्ञानेहभवताभार्यामानयतामम् ॥२॥ राजोवाच ॥ कृतार्थस्त्वंद्विजश्रेष्ठनिजधर्मपुत्रालनात् ॥ वयंसङ्कटिनोविप्रयोपत्नानिवेशमनि ॥ ३ ॥ ब्रह्मणउवाच ॥ नरेन्द्रसाहिविपिनेभक्षिताश्वापदैर्यदि ॥ क्रोधस्यवशमागम्यधर्मोनावेक्षितस्त्वया ॥ ४ ॥ अलंतयाकिमन्यस्यानपाणिर्गृह्णते त्वया ॥ सतिराज्ञागृहेकन्याःशोभनानृपनन्दन ॥ ५ ॥ राजोवाच ॥ नभक्षितामेदयिताश्वापदैःसाहिजीवति ॥ अविद्वृषितचारित्राकथमेतत्करोम्यहम् ॥ ६ ॥ ब्राह्मणउवाच ॥ यदिजीवितेभार्यानचैवव्यभिचारिणी ॥ अपत्नीकत्वतोजन्मार्कियापंक्रियते त्वया ॥७॥ राजोवाच ॥ आनीतापिहिसाविप्रप्रतिकूलसदैवमे ॥ दुःखायन सुखायालंतस्यामैत्रानवैमयि ॥८॥ यथातेब्राह्मणीविप्रवशगातवसुंदरी ॥ तथात्कुंरुचनंमेयथासावशगामिनी ॥ ९ ॥ ब्राह्मणउवाच ॥ त्वयिसंप्रातयेतस्यावरोष्टिरपकारिणी ॥ क्रियतेभित्रकामैर्याभित्रविन्दंकारोमिताम् ॥ १० ॥ अप्रतियोः प्रीतिकरीसाहिसंजननीपरम् ॥ भार्यापत्योर्मनुष्येन्द्रतांतवर्षिकरोम्यहम् ॥ ११ ॥ यत्रतिष्ठतिसासुभ्रूस्त्वभार्यामहीपते ॥ तस्मादानीयतांसातेपरांप्रीतिसुषेप्यति ॥ १२ ॥ (तस्यास्त्वहिताथार्थयधर्मोयत्रनसीदति ॥) ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ इत्युक्तःसतुसम्भारानशेषानवनीपतिः ॥ आनिनायचकारोष्टिसचतांद्विजसत्तमः ॥ १३ ॥ सप्तकृत्वःसतुतदाचकारोष्टिपुनःपुनः ॥ तत्सराज्ञोद्विजश्रेष्ठोभार्यासम्पादनायवै ॥ १४ ॥ यद्गरोपितमैत्राताममन्यतमहासुनिः ॥ स्वभर्त्तारितदाविप्रस्तमुवाचनराधिपम् ॥ १५ ॥ आनीयतानरश्रेष्ठयातेवष्टात्मनोऽन्तिकम् ॥ मुंक्ष्वभोगांस्तथासाध्व्यजयज्ञास्तथाहृतः ॥ १६ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ इत्युक्तस्तेनविप्रेणभूपालोविस्मितस्तदा ॥ सम्भारतमहावीर्यसत्यसन्धनिशाचरम् ॥ १७ ॥ स्मृतस्तेनतदासद्यः समुपेत्यनराधिपम् ॥ किंकरोमीतिसोऽप्याहप्रणिपत्यमहमुने ॥ १८ ॥ ततस्तेनरेंद्रेणविस्तरेणनिवेदिते ॥ गत्वापातालमादायरजपत्नीसुपाययौ ॥ १९ ॥ आनीताचातिहर्देनसाददर्शतदापतिम् ॥ उवाचप्रसिद्धेतिभूयोभूयोसुदान्विता ॥ २० ॥ ततःसराजारभसात्यरिष्वज्याहमानीनीम् ॥ प्रियेप्रसन्नएवाहंभूयोऽप्येवब्रवीषिकिम् ॥ २१ ॥ पत्न्युवाच ॥ यदिप्रसादप्रवर्णनरेन्द्रमयितेमनः ॥ तदेतद्भिषयोचेत्वांतत्कुरुष्वममार्हणम् ॥ २२ ॥ राजोवाच ॥ निःशंकब्रूहिमतोयद्भवत्याकिंचिदीप्सितम् ॥ तद्वलभ्यंनतेभीरुतवायतोऽस्मिनान्यथा ॥ २३ ॥ पत्न्युवाच ॥ मदर्थेतेनानेनसुताशतासखीमम ॥ मूकाभिविष्यसीत्याहसाचमूक

त्वमगता ॥ २४ ॥ तस्याःप्रतिक्रियांप्रीत्याममशक्नोतिचेद्भवान् ॥ वाग्विघातप्रशान्त्यर्थतःकिंकृतंमम ॥ २५ ॥ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥
ततःसराजातंविप्रमाहास्मिन्कीदृशीक्रिया ॥ तन्मूकतापनोदायसचतंप्राहपार्थिवम् ॥ २६ ॥ ॥ ब्राह्मणउवाच ॥ ॥ भूपसारस्वतीमि
ष्टिकरोमिवचनात्तव ॥ पत्नीतिवैयमानृण्यंयातुतद्वाक्यप्रवर्तनात् ॥ २७ ॥ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ इष्टिसारस्वतीचक्रेतदर्थसद्विजोत्तमः ॥
सारस्वतानिमूक्तानिजजापचस्रमाहितः ॥ २८ ॥ ततः प्रवृत्तवाक्यातांगर्गःप्राहरसतले ॥ उपकारःसखीभक्तोऽयमतिदुष्करः ॥ २९ ॥
इयंज्ञानंसमासाद्यननदाशीभ्रगतिः पुरम् ॥ ततोरार्ज्ञीपरिष्वज्यस्वसखीमुरगात्मजा ॥ ३० ॥ तंचसंस्तूयभूपालंकल्याणोत्तयापुनःपुनः ॥
उवाचमधुरंगनिष्कृतासनपरिश्रहा ॥ ३१ ॥ उपकारःकृतोवीर्यवतायोममाधुना ॥ तेनास्याकृष्टहृदयायद्वीमिशृणुष्वत् ॥ ३२ ॥ तवपुत्रोम
हावीर्योभविष्यतिनराधिप ॥ तस्याप्रतिहतंचक्रमस्याधुमिभविष्यति ॥ ३३ ॥ सर्वार्थशान्नातत्त्वज्ञोधर्मानुष्ठानतत्परः ॥ मन्वन्तरेश्वरोधीमान्भ
विष्यतिसर्वैमनुः ॥ ३४ ॥ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ इतिदत्त्वावरंतस्मैनागराजसुताततः ॥ सर्वातांसपरिष्वज्यपालालमगमन्मुने ॥
॥ ३५ ॥ तत्रतस्यतयासाङ्घर्मतःपृथिवीपतेः ॥ जगामकालःसुमहान्प्रजाःपालयतस्तथा ॥ ३६ ॥ ततःसतस्यांतनयोजज्ञैराज्ञोमहात्मनः ॥
पौर्णमास्यांथाकान्तश्चन्द्रःसंपूर्णमण्डलः ॥ ३७ ॥ तस्मिन्नांतमुदंप्रापुःप्रजाःसर्वाःसहामराः ॥ देवदुन्दुभयोनेदुःपुष्पवृष्टिःपपातच ॥ ३८ ॥
तस्यदृष्ट्वावपुःकान्तंभविष्यंशीलमेवच ॥ औत्तमश्चेतिमुनयोनामचक्रुःसमागताः ॥ ३९ ॥ जातोऽयमुत्तमवंशेबालःकालेतथोत्तमे ॥ उत्तमावयव
स्तेनऔत्तमोऽयंभविष्यति ॥ ४० ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ उत्तमस्यसुतःसोऽथनाम्नाख्यातस्तथोत्तमः ॥ मरुरासीत्तत्प्रभावोभागुरेश्रुयतांमम ॥ ४१ ॥
उत्तमाख्यानमखिलंजन्मचैवौत्तमस्ययः ॥ नित्यंशृणोतिद्विषसकदचिन्नगच्छति ॥ ४२ ॥ इष्टैर्दरैस्तथापुत्रैर्बन्धुभिर्वाकदाचन ॥ वियोगोना
स्यभविताशृणुवतःपठतोऽपिवा ॥ ४३ ॥ तस्यमन्वन्तरंब्रह्मन्वदतोममविस्तरात् ॥ श्रूयतांतत्रयश्चेन्द्रोयचदेवास्तथर्षयः ॥ ४४ ॥ इति श्रीमार्कण्डे
यमहापुराण औत्तममन्वन्तरंस्कोनसप्ततितमोऽध्यायः ॥ ६९ ॥ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ मन्वन्तरेतृतीयेऽस्मिन्नौत्तमस्यप्रजापतेः ॥ देवानिन्द्र
मृषीन्धृपात्रिबोधदतोमम ॥ १ ॥ स्वधामानस्तथादेवायथानामानुकारिणः ॥ सत्याख्यश्चद्वितीयोऽन्यच्चिदंशानंतथागणः ॥ २ ॥ तृतीयेतुगणदेवाः
शिवाख्यामुनिसत्तम ॥ शिवाःस्वरूपतस्तेतुश्रुताःपापप्रणशनाः ॥ ३ ॥ प्रतर्दनाख्यश्चगणोदेवानामुनिसत्तम ॥ चतुर्थस्तत्रकथितऔत्तमस्यान्तरे
मनीः ॥ ४ ॥ वशवर्तिनःपंचमेऽपिदेवास्तत्रगणेद्विजालयथाख्यातस्वरूपस्तुसर्वेष्वमहासुनो ॥ ५ ॥ एतेदेवगणाःपंचस्मृतायज्ञभुजस्तथा ॥ मन्वन्तरेमनुश्रे

द्वेषवैद्वदशकगणाः ॥ ६ ॥ तेपामिन्द्रो महाभागल्लोकस्येश्वरोऽभवत् ॥ शतं कतूनामाह्वयमुशान्तिर्नामनामतः ॥ ७ ॥ यस्योपसर्गनाशयानामाक्षरविभू
 षिता ॥ अद्यापिमानवैर्गाथगीयते तुमहीतले ॥ ८ ॥ मुशान्तिर्देवराट्कान्तःमुशान्तिसंप्रयच्छति ॥ सहितः शिवसत्याधैस्तथैवशवर्तिभिः ॥ ९ ॥ अजः पर
 शुचिर्दिव्यो महाबलपरक्रमः ॥ पुत्रास्तस्य मनोरसिख्यतास्त्रिदशोपमाः ॥ १० ॥ तत्सूतिसम्भवैर्धूमिः पालितामूत्रेश्वरैः ॥ यावन्मन्वंतस्यम
 नोरुत्तमतेजसः ॥ ११ ॥ चतुर्गानांसंख्यातासाधिकाहोकेसप्ततिः ॥ कृतत्रेतादिसंज्ञानियान्युक्तानिपुरामया ॥ १२ ॥ स्वतेजसाहितसोवशिष्ट
 स्यमहात्मनः ॥ तनयाश्चान्तेतेस्मिन्सप्तसप्तर्षयोऽभवत् ॥ १३ ॥ तृतीयमेतत्कथितं तवमन्वंतरं मया ॥ तामसस्यचतुर्थं तु मनोरन्तं सुच्यते ॥ १४ ॥
 वियोजनमनोयस्य शसाद्योतितं जगत् ॥ जन्मतस्य मनोर्ब्रह्मरूपं तांगदतोमम् ॥ १५ ॥ अतीन्द्रियमशेषाणामनूनांचरितं तथा ॥ तथा जन्मापि
 विज्ञेयं प्रभावश्च महात्मनाम् ॥ १६ ॥ इति श्रीमार्कण्डेयमहापुराणौत्तममन्वंतरं नाम सप्ततितमोऽध्यायः ॥ ७० ॥ मार्कण्डेय उवाच ॥ ॥
 राजाभृद्भुविष्यताः स्वराष्ट्रानामवीर्यवान् ॥ अनेकयज्ञकृत्प्राज्ञाः संग्रामेष्वपराजितः ॥ १ ॥ तस्यायुः सुमहदं तूर्ध्वेण सुमहाद्भुतः ॥ (पुराभगवता
 विप्रमंत्रिणाराधितेन वै) पत्नीनांच शतं तस्य धन्यानामभवद्विज ॥ २ ॥ तस्य दीर्घायुषः पत्न्योनातिदीर्घायुषोभवे ॥ कालेन जग्मुर्नियं धनभृत्यमन्त्रि
 जनास्तथा ॥ ३ ॥ सभार्याभिस्तथाऽभुक्तो भृत्यैश्च सहजन्मभिः ॥ उद्भिन्नचेताः संग्रामवीर्यहानिमहान् रश्म ॥ ४ ॥ तं वीर्यहीनं निभृतैर्धृत्यैस्त्यक्तसुदुःखि
 तम् ॥ अनन्तरो विमर्दाख्यो राज्याद्यावितवांस्तदा ॥ ५ ॥ राज्याच्युतः सोऽपि वनंगत्वा निर्विण्णमानसः ॥ तपस्तेपे महाभागो वितस्तापुलिनेस्थ
 तः ॥ ६ ॥ श्रीभेषंतपाभृत्वा वर्षास्त्रावकाशकः ॥ जलशयीच शिरिरे निराहारो यदन्नतः ॥ ७ ॥ ततस्तपस्यतस्तस्य प्रावृद्धकाले महान् भुवः ॥
 बभूवान्दुर्मेवैर्षद्विन्दुसन्ततम् ॥ ८ ॥ नदिग्विज्ञायते पूर्वादिक्षिणवानपश्चिमा ॥ नोत्तरातमसार्धमनुलिप्तामिवाभवत् ॥ ९ ॥ ततोऽतिपूरेण नृपः
 सनद्याप्रीतस्तटम् ॥ प्रार्थयन्नपि नावाप्यद्वियमाणोऽतिवेगिना ॥ १० ॥ अथ दूरं जलौवेनाद्वियमाणोमहीपतिः ॥ आससादजलैरौहीसपुच्छेजगृहेच
 ताम् ॥ ११ ॥ तेन पुबेन सययवृह्यमानोमहीतले ॥ इतश्चेतश्चान्धकारे आससादतदंततः ॥ १२ ॥ विस्तारिण्ड्कमथ्यं दुस्तरं सप्तपत्तारम् ॥ तथैव कृष्य
 माणेन्यद्रन्ध्रयं वनमवापसः ॥ १३ ॥ तत्रान्धकारे सारौहीचर्षवमुधाधिपम् ॥ पुच्छे लंग्रमहाभागं कृशं धमनि सन्ततम् ॥ १४ ॥ तस्याश्चर्यशंसभृता
 मवापभुस्तुताम् ॥ सोऽन्धकारेभ्रमन्भूपोमदनाकृष्टमानसः ॥ १५ ॥ विज्ञायसातुरांगंतं पृष्टस्पर्शनंतपसम् ॥ नरोऽद्भुतं वृषस्यंतं साष्टुगतिमुवाच
 ॥ १६ ॥ किंपृष्ठेषु मताकरेण स्पृशसे मम ॥ अन्यथैवास्वकार्यस्य सञ्जाता नृपते गतिः ॥ १७ ॥ नास्थानेवामनोयांतं नागम्यांहंतवेश्वर ॥ किंतु त्व

त्सङ्गभेषिभेषेलोःकरोतिमे ॥ १८ ॥ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ इतिश्रुत्वावचस्तस्यामृग्याश्चजगतीपतिः ॥ जातकौतूहलोरौहीमिदंवचन
 मब्रवीत् ॥ १९ ॥ कात्वंब्रूहिमृगीवाक्यंकथमातुषवद्देव ॥ कश्चैवलोलोयोविघ्नंत्वंत्सङ्गेकुरुतेमम ॥ २० ॥ ॥ मृग्युवाच ॥ अहन्तेदयिता
 भूप्रागाससुत्यलावती ॥ भार्याशताप्रमहिषीदुहितादृढधन्वनः ॥ २१ ॥ ॥ राजोवाच ॥ किन्तुयावत्कृतंकर्मयेनेमांयोनिमागता ॥ पतिव्र
 तार्धमपरासांचेत्यंकथमीदृशी ॥ २२ ॥ ॥ मृग्युवाच ॥ अहंपितृगृहेबालासखीभिःसहितवनम् ॥ रन्तुंगताददर्शैकमृगंमृग्यासमागतम् ॥ २३ ॥
 ततःसमीपवर्तिन्यामयासाताडितामृगी ॥ मयात्रस्तागतान्यत्रकुङ्कःप्राहततोमृगः ॥ २४ ॥ मूढकिमेवंतासिधिक्षेदैःशील्यमीदृशम् ॥ आधानका
 लोयेनायंत्यामैवफलीकृतः ॥ २५ ॥ वाचंश्रुत्वाततस्तस्यमानुषस्येवभाषतः ॥ भीतातमबुवंकोसित्येतोयोनिमुपागतः ॥ २६ ॥ ततःसप्राहसुत्रो
 ऽहमृषेर्निर्वृतिचक्षुषः ॥ सुतपानाममृग्यान्तुसामिलषोमृगोऽभवम् ॥ २७ ॥ इमांचानुगतःप्रेम्णावाञ्छितश्चानयावने ॥ त्वयावियोजितादुष्टेत्स्मा
 च्छापंदइमिते ॥ २८ ॥ मयाचोक्तंवाज्ञानादपराधःकृतोमुने ॥ प्रसादंकुरुशापमेनभवान्दातुमर्हति ॥ २९ ॥ इत्युक्तःप्राहमांसोऽपिसुनिरिस्थंमहीपते ॥
 नप्रयच्छामिशापंतेयद्यात्मानंददासिमे ॥ ३० ॥ मयाचोक्तंमृगीनाहंमृगरूपधरावने ॥ लप्स्यसेऽन्यामृगीतावन्मयिभावोनिवर्त्यताम् ॥ ३१ ॥ इत्युक्तः
 कोपरक्ताक्षःसप्राहस्रुतिताघरः ॥ नाहंमृगीत्वैत्युक्तंमृगीमूढेभविष्यसि ॥ ३२ ॥ ततोभृशंप्रव्यथिताप्रणम्यमुनिमब्रुवम् ॥ स्वरूपस्थमतिकुङ्कप्रसीदे
 तिपुनः ॥ ३३ ॥ बालानभिज्ञावाक्यानांततःश्रोक्तमिदंमया ॥ पितर्यसतिनारीभिर्भ्रियतेहिपतिःस्वयम् ॥ ३४ ॥ सतितातेकथंचाहंवृणोमिसुनिसत्तम ॥
 सापराधाथवापादौप्रसीदेषानमाम्यहम् ॥ ३५ ॥ प्रसीदेतिप्रसीदेतिप्रणतायांमहामते ॥ इत्थंलालप्यमानायाःसप्राहसुनिपुङ्गवः ॥ ३६ ॥ नभवत्य
 न्यथाप्रोक्तंमवाक्यंकदाचन ॥ मृगीभविष्यसिमृतावनेऽस्मिन्नेवजन्मनि ॥ ३७ ॥ मृगत्वेचमहाबाहुस्तवगर्भमुष्यति ॥ लोलोनामसुनेःपुत्रः
 सिद्धवीर्यस्यभाविनि ॥ ३८ ॥ जातिस्मराभिव्रीत्वंतस्मिन्गर्भमुपागते ॥ स्मृतिंप्राप्यतथावाचमानुषीमीरयिष्यसि ॥ ३९ ॥ तस्मिञ्जातेमृग
 त्वात्त्वंविमुक्तापतिर्चिता ॥ लोकानवाप्स्यसिप्राप्यायेनदुष्कृतकर्मभिः ॥ ४० ॥ सोऽपिलोलोमहावीर्यःपितृशत्रून्निपात्यवै ॥ जित्वावसुन्य
 रंकृत्स्नांभविष्यतिततोमनुः ॥ ४१ ॥ एवंशापमहंलब्ध्वामृतातिव्यङ्गमागता ॥ त्वत्संस्पर्शोच्चिगर्भोऽसौसंभृतोजठरेमम ॥ ४२ ॥ अतोब्रवी
 मिनास्थानेतवयातंमनोमयि ॥ नचाप्यगम्यागर्भस्थोलोविघ्नंकरोत्यसौ ॥ ४३ ॥ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ एवमुक्तस्ततःसोऽपिराजाप्राप्यपरा
 मुदम् ॥ पुत्रोममारीञ्जित्वेतिष्टथिव्यांभवितामनुः ॥ ४४ ॥ ततस्तंसुषुवेपुत्रासामृगालक्षणान्वितम् ॥ तस्मिञ्जातेचभूतानिसर्वाणिप्रयथुर्मुदम् ॥ ४५ ॥

विशेषतश्चाजासौपुत्रेजातेमहावने ॥ साविमुक्तामृगीशापात्यापलोकाननुत्तमान् ॥ ४६ ॥ ततस्तस्यर्षयःसर्वेसमेत्यमुनिसत्तम ॥ अवश्यभावि
 नीष्टिद्विनामचक्रुर्महात्मनः ॥ ४७ ॥ तामसींभजनानार्यायोनिभार्थजायत ॥ तमसाचावृतेलोकेतामसोऽयंभविष्यति ॥ ४८ ॥ ततःसताम
 सस्तेनपित्रासंवाद्धितोवने ॥ जातबुद्धिरुवाचेदंपितरंमुनिसत्तम ॥ ४९ ॥ कस्वन्तातकथंवाहंपुत्रोमाताचकामम ॥ किमर्थमागतश्चवमेतस्तस्यब्रवी
 हिमे ॥ ५० ॥ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ततःपितायथावृत्तंस्वरज्यच्यवनादिकम् ॥ तस्याचष्टेमहाबाहुपुत्रस्यजगतीपतिः ॥ ५१ ॥
 श्रुत्वातत्सकलसोऽपिसमारोध्यचभास्करम् ॥ अवापदिव्यान्याह्नाणिसंसंहाराण्यशेषतः ॥ ५२ ॥ कृताह्रस्तानरीजित्वापितुरानीयचान्तिकम् ॥
 अनुज्ञातान्मुमोचाथसचस्वंधर्मास्थितः ॥ ५३ ॥ पितापितस्वस्वाह्लिकांस्तपोयज्ञसमार्जितान् ॥ विसृष्टदेहःसंप्राप्तोदृष्टपुत्रमुखं सुखम् ॥ ५४ ॥
 जित्वासमस्तांश्रुथिवीतामसाल्यःसपार्थिवः ॥ तामसाल्योऽमुदुभूतस्यमन्वन्तरंशृणु ॥ ५५ ॥ यदेवास्तयतिर्यश्चदेवंद्रोयेतथर्षयः ॥ येषुत्राश्रमनो
 स्तस्यश्रुथिवीपरिपालकाः ॥ ५६ ॥ सत्यास्तथान्येषुधियः सुहृपाहरयस्तथा ॥ एतेदेवगणास्तत्रसप्तविंशतिकामुने ॥ ५७ ॥ महाबलमहावीर्यः
 शतयज्ञोपलक्षितः ॥ शिखिरिन्द्रस्तथातेषांदेवानामभवद्भिः ॥ ५८ ॥ ज्योतिर्धर्मापृथुःकाव्यश्चैत्रोऽश्विर्वलकस्तथा ॥ पीवरश्चतथाब्रह्मन्सप्तसप्तर्षे
 योऽभवन् ॥ ५९ ॥ नरःक्षान्तिःशान्तदान्तजानुजङ्घद्वयस्तथा ॥ पुत्रांस्तुतामसस्यासन्नाजानःसुमहाबलाः ॥ ६० ॥ इत्येतत्तामसंविप्रमन्व
 न्तसुदुर्दहतम् ॥ यःपठेच्छृणुयाद्वापितमसासनवाच्यते ॥ ६१ ॥ इति श्रीमार्कण्डेयमहापुराणेतामसमन्वन्तरएकसप्ततितमोऽध्यायः ॥ ७१ ॥
 ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ पंचमोपिमनुर्ब्रह्मैवतोनसंविश्रुतः ॥ तस्योत्पत्तिर्विस्तारःशृणुष्वकथयामि ते ॥ १ ॥ ऋषिरासीन्महाभागऋतवागितिवि
 श्रुतः ॥ तस्यापुत्रस्यपुत्रोऽभूद्रेत्यन्तेमहात्मनः ॥ २ ॥ सतस्यविधिवच्चैक्रेजातकर्मादिकाःक्रियाः ॥ तथोपनयनदींश्वसचाशीलोऽभवन्मुने ॥ ३ ॥
 यतःप्रभृतिजातोऽसैततःप्रभृतिसोऽप्युषिः ॥ दीर्घरोगपरामर्शमवाप्सुनिपुङ्गवः ॥ ४ ॥ मातातस्यपरामार्तकुष्ठरोगादीपीडिता ॥ जगामसपिताचा
 स्यचिन्त्यामसदुःखितः ॥ ५ ॥ किमेतदितिसोऽप्यस्यपुत्रोऽप्यत्यन्तदुर्मतिः ॥ जग्राहभार्यामन्यस्यमुनिपुत्रस्यसंमुखीम् ॥ ६ ॥ ततोविषण्णमन
 साऋतवागिदुस्तुक्वान् ॥ अपुत्रतामनुष्याणांश्रेयसेनकुपुत्रता ॥ ७ ॥ कुपुत्रोहृदयायांसर्वदुकुरोतेपितुः ॥ मातुश्चवर्गसंस्थंश्चस्वपितृनृपातयत्य
 धः ॥ ८ ॥ सुहृदानोपकारायपितृणांचनतृप्तये ॥ पित्रोर्दुःस्वार्यधिगजन्मतस्यदुष्कृतकर्मणः ॥ ९ ॥ धन्यास्तेतनयायेषांसर्वलोकभिसंमताः ॥
 परोपकारिणःशान्ताःसाधुकर्मण्यनुव्रताः ॥ १० ॥ अनिवृत्तंथामन्दंरलोकराड्मुखम् ॥ नरकायनसद्वैकुण्ठालम्बिजन्मनः ॥ ११ ॥ करोति

सुहृदैन्यमहितानांतामुद्रम् ॥ अकालेचजरापित्रोःकुसुतःकुरतेध्रुवम् ॥ १२ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ एवंप्रसोत्यन्तदुष्टस्यनुप्रस्यचारितैर्मुनिः ॥
दह्यमानमनोवृत्तिर्तृप्तगर्गमपृच्छत ॥ १३ ॥ ऋतवागुवाच ॥ सुव्रतेनपुरावेदादृष्टहीताविधिवन्मया ॥ समाप्यवेदान्विधिवत्कृतोदारपरग्रहः ॥
१४ ॥ सदारणक्रियाःकार्याःश्रौताःस्मार्ताविषदक्रियाः ॥ नमन्यूनाःकृताःकाश्चिद्वावदद्यमहाभुने ॥ १५ ॥ गर्भाधानविधानेनकाममलुरुच्यता ॥
पुत्रार्थजनितश्चायुष्नाभोविभ्यतामुने ॥ १६ ॥ सोंयंकिमात्मदोषेणममदोषेणवामुने ॥ अस्मद्दुःखावहोजतोदौःशील्याद्भन्शुशोकदः ॥ १७ ॥
॥ ॥ गर्गउवाच ॥ ॥ रेवत्यन्तेभुनिश्रेष्ठजतोऽयंतनयस्तव ॥ तेनदुःखायतेदुष्टकालेयस्माद्जायत ॥ १८ ॥ नतेऽपचारो नैवास्थमातुर्नायंकुलस्यते ॥
तस्यदौःशील्यहेतुर्वेवत्यन्तमुपागतम् ॥ १९ ॥ ॥ ऋतवागुवाच ॥ ॥ यस्मान्ममैकपुत्रस्यरेवत्यन्तसमुद्रुवम् ॥ दौःशील्यमेतत्सातस्मात्पततामा
शुर्वती ॥ २० ॥ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ तैर्वंव्याहृतेशापोर्वत्यृक्षंपपातह ॥ पश्यतःसर्वलोकस्यविस्मयाविष्टचेतसः ॥ २१ ॥ रेवत्यृक्षंपतितंकुमु
दाद्रौसमन्ततः ॥ भासयामाससहसावनकन्दरनिर्झरान् ॥ २२ ॥ कुमुदाद्विश्रुतपातात्ब्यातोरैवतकोऽभवत् ॥ अतीवरभ्यःसर्वस्यापृथिव्यापृथि
वीधरः ॥ २३ ॥ तस्यर्क्षस्यतुयाकान्तिर्जातापङ्कजनिर्सरः ॥ ततो जज्ञेत्तदाकन्यारूपेणातीवशोभना ॥ २४ ॥ रेवतीकान्तिसम्भृतांतांहृष्टप्रमुचांमु
निः ॥ तस्यानामचकारैत्थरेवतीनामभाशुरे ॥ २५ ॥ पोषयामासचैवैतांस्वाश्रमाभ्याशसम्भवाम् ॥ प्रमुचःसमहाभागस्तस्मिन्नेवमहाचले ॥ २६ ॥
तांतुयौवजिनींहृष्टाकन्यकारूपशालिनीम् ॥ सभुनिश्चिन्तयामासकोऽस्याभर्ताभवेदिति ॥ २७ ॥ एवंचिन्तयतस्तस्यथयौकालोमहान्मुने ॥ नचा
ससादसदृशं वरंतस्यामहाभुनिः ॥ २८ ॥ ततस्तस्यावरंप्रष्टुमङ्गसप्रमुचोभुनिः ॥ विवेशवह्निशालीवैपुष्टस्तंप्राहहव्यशुक्र ॥ २९ ॥ महाबलमहावीर्यः
प्रियवाग्धर्मवत्सलः ॥ दुर्गमोनामभविताभर्ताह्रस्यामहीपतिः ॥ ३० ॥ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ अनन्तरश्चमृगयाप्रसङ्गेनागतोभुने ॥ तस्याश्रमप
दुधीमान्दुर्गमःसनराधिपः ॥ ३१ ॥ प्रियव्रतान्वयभवोमहाबलपराक्रमः ॥ पुत्रोविक्रमशीलस्यकालिन्दीजठरोद्भूतः ॥ ३२ ॥ सप्रविश्याश्रमपदंतांत
न्वीजगतीपतिः ॥ अपश्यमानस्तमृषिप्रियेत्यामन्यपृष्टवान् ॥ ३३ ॥ ॥ राजोवाच ॥ ॥ क्वगतोभगवानस्मादाश्रमान्मुनिपुङ्गवः ॥ तंप्रणेतुमिहे
च्छामितत्त्वंप्रब्रूहिशोभने ॥ ३४ ॥ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ अग्निशालागतोविप्रस्तच्छ्रुत्वातस्यभाषितम् ॥ प्रियेत्यामन्यत्रणवचनिश्क्रामत्परा
न्वितः ॥ ३५ ॥ सददर्शमहात्मानंराजानंदुर्गमंभुनिः ॥ नरेन्द्रचिह्नसहितंप्रशयावनतपुरः ॥ ३६ ॥ तस्मिन्दृष्टतःशिष्यमुवाचसतुगौतमम् ॥
गौतमानीयतांशीप्रमर्धोऽस्यजगतीपतेः ॥ ३७ ॥ एकस्तावद्व्यभूपश्चिकालादुपागतः ॥ जामाताचविशेषेणयोग्योऽर्धस्यमतोमम ॥ ३८ ॥

॥ मार्कण्डेयवाच ॥ ततःसचिन्त्यामासराजाजाभातुकारणम् ॥ विवेचनतन्मौनीजगृहेऽर्धचतन्पुः ॥ ३९ ॥ तमासनगतविप्रोगृहिता
 धर्महासुनिः ॥ स्वागतं ग्राहराजेन्द्रमपितेकुशलं गृहे ॥ ४० ॥ कोशेबलेऽथमित्रेषुभृत्यामात्येनेश्वर ॥ तथात्मनिमहाबाहोयत्तत्सर्वप्रतिष्ठितम् ॥
 ॥ ४१ ॥ पत्नीचोत्तुरालिनीयतएवानुतिष्ठति ॥ पृच्छाम्यस्यास्ततोनाहंकुशलिन्योऽपरास्तव ॥ ४२ ॥ राजोवाच ॥ त्वत्प्रसादादकुश
 लंनकाचिन्ममसुव्रत ॥ जातकौतूहलश्चास्मिमममाय्यात्रिकामुने ॥ ४३ ॥ ॥ ऋषिरुवाच ॥ रेवतीसुमहाभागत्रैलोक्यस्यापिसुन्दरी ॥ तवमा
 र्यावरोहातां वराजन्नवैत्सिकिम् ॥ ४४ ॥ राजोवाच ॥ सुभद्राशान्ततनयांकोवेरितनयांविभाम् ॥ सुराहूजांसुजातांचकदम्बांचवह्य
 जाम् ॥ ४५ ॥ विपाठानन्दिनीचैवैवमिभार्यागृहेद्विज ॥ तिष्ठन्तिमेनभगवन्नेवतीवैदिकान्वियम् ॥ ४६ ॥ ॥ ऋषिरुवाच ॥ प्रियेतिसा
 म्प्रतयेयंत्वयोक्तावरवर्णिनी ॥ किंविस्मृतंतेभूपालश्चाध्येयं गृहीतव ॥ ४७ ॥ राजोवाच ॥ सत्यमुक्तंमयाकिन्तुभावोदुष्टेनमेमुने ॥
 नात्रकोपंभवान्कर्तुमर्हन्त्यस्मासुयाचितः ॥ ४८ ॥ ऋषिरुवाच ॥ यत्त्वंब्रवीषिभूपालनभावस्तवदृषितः ॥ व्यजहारभवानेतेद्वहिनानपृचो
 दितः ॥ ४९ ॥ मयापृष्टोदुतवहःकोऽस्याभर्त्तैतिपार्थिव ॥ भवितातेनचायुक्तोभवानेवावैवरः ॥ ५० ॥ तद्ब्रह्मतांमयादत्तात्तुभ्यंकन्या
 नराधिप ॥ प्रियेत्यामन्त्रिताचेयंविचारं कुरुषेकथम् ॥ ५१ ॥ ॥ मार्कण्डेयवाच ॥ ततोऽसावभवन्मौनीतेनोक्तःपृथिवीपतिः ॥
 ऋषिस्तथोद्वतःकर्तुतस्यावैवाहिकविधिम् ॥ ५२ ॥ तमुद्यतंसापितरंविवाहाहायमहासुने ॥ उवाचकन्यार्यात्किंविप्रश्रयावताननां ॥ ५३ ॥
 यद्विप्रेप्रीतिमास्तात्प्रसादंकर्तुमर्हसि ॥ रेवत्यृक्षेविववाहंमेतत्करोतुप्रसादितः ॥ ५४ ॥ ॥ ऋषिरुवाच ॥ रेवत्यृक्षंनवैवैवैवद्रयोरिग्यव
 स्थितम् ॥ अन्यानि सन्तिऋक्षणिषुध्रुवैवाहिकानिते ॥ ५५ ॥ ॥ कन्योवाच ॥ ताततेनविनाकालोविफलःप्रतिभातिमे ॥ विवाहोविफले
 कालेमद्विधायाः कथंभवेत् ॥ ५६ ॥ ॥ ऋषिरुवाच ॥ ऋतवागिति विख्यातस्तत्स्वीरेवतीप्रति ॥ चकारकोपं कुच्छेनेनैवविनिपातितम् ॥
 ॥ ५७ ॥ मयाचास्मैप्रज्ञाताभार्येतिमद्विरेक्षणा ॥ नचेच्छसिवाहंत्वंसंकटंनःसमागतम् ॥ ५८ ॥ ॥ कन्योवाच ॥ ॥ ऋतवाक्समुनिस्ता
 तकिमेवंतत्तवास्तपः ॥ नत्वयाममतातेनब्रह्मबन्धोःसुतास्मिकिम् ॥ ५९ ॥ ॥ ऋषिरुवाच ॥ ब्रह्मबन्धोःसुतानत्वंबालेनैवतपस्विनः ॥
 सुतात्वंमयोदेवान्कर्तुमन्यान्समुत्सहे ॥ ६० ॥ ॥ कन्योवाच ॥ तपस्वीयदिमेतास्तत्किमृक्षमिदंदिवि ॥ समारोप्यविवाहोमेतदृक्षेक्रियते
 नतु ॥ ६१ ॥ ॥ ऋषिरुवाच ॥ एवंभवतुभद्रन्तेभद्रेप्रीतिमतीभव ॥ आरोपयामीन्दुमार्गे रेवत्यृक्षकृतेतव ॥ ६२ ॥ ॥ मार्कण्डेयवाच ॥

ततस्तपःप्रभावेणरेवत्यूक्ष्महासुनिः ॥ यथापूर्वन्तथाचक्रोसोमयोगिद्विजोत्तम ॥ ६३ ॥ विवाहंचैवदुहितुर्विधिवन्मन्त्रयोगिनम् ॥ निष्पाद्यप्रीतिमा
न्भूयोजामातरमथाब्रवीत् ॥ ६४ ॥ ऋषिरुवाच ॥ औद्ग्रहिकतेभूपालकथ्यताकिंददाम्यहम् ॥ दुर्लभ्यमपिदास्यामिममाप्रतिहतंतपः ॥ ६५ ॥
॥ राजोवाच ॥ मनोःस्वायम्भुवस्याहमुत्पन्नः सन्ततौसुने ॥ मन्वन्तराधिपपुत्रुत्त्वत्प्रसादाद्गुणोम्यहम् ॥ ६६ ॥ ॥ ऋषिरुवाच ॥
भविष्यत्येषतेकामोमनुस्वत्तनयोमहीम् ॥ सकलाभोक्ष्यतेभूपधर्मविस्त्रमविष्यति ॥ ६७ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ तामादायततोभूपः स्वमेव नगरं
ययौ ॥ तस्मादजायतसुतोरेवत्यरैवतोमनुः ॥ ६८ ॥ समेतःसकैर्धर्मैर्मानवैरपरजितः ॥ विज्ञाताखिलशान्नाथोविद्विद्यार्थास्त्रावित् ॥ ६९ ॥
तस्यमन्वन्तरेदेवान्सुनिदेवंद्रुपार्थिवात् ॥ कथ्यमानान्मयाब्रह्मन्निबोधसुसमाहितः ॥ ७० ॥ मुग्धेसस्तत्रेदेवास्तथाभूतनयाद्विज ॥ वैकुण्ठश्चामि
ताभाश्चतुर्दशचतुर्दश ॥ ७१ ॥ तेषां देवगणानां तुचतुर्णामपिचेश्वरः ॥ नाम्नाविभुरभूदिन्द्रः शतयज्ञोपलक्षकः ॥ ७२ ॥ हिरण्यलोमावेदश्रीहृध्वं
बाहुस्तथापरः ॥ वेदबाहुःसुधासार्जन्त्यश्चमहासुनिः ॥ ७३ ॥ वसिष्ठश्चमहाभागोवेदेवेदांगपारागः ॥ एतेसप्तर्षयश्चासन्नैवतस्यान्तरेमनोः ॥ ७४ ॥
बलबन्धुर्महावीर्यःसुयष्टव्यस्तथापरः ॥ सत्यकाद्यास्तथैवासन्नैवतस्यमनोःसुताः ॥ ७५ ॥ रैवतान्तास्तुमनवः कथितायेमयातव ॥ स्वायम्भुवाश्च
यद्द्वेतेस्वारेचिषमृतेमनुम् ॥ ७६ ॥ (येषां शृणुयान्निव्यंपंठेदाख्यानसुत्तमम् ॥ विमुक्तःसर्वपापेभ्योलोकंप्राप्तोत्यभीप्सितम्) ॥ ७७ ॥ इति श्रीमा
र्कण्डेयमहापुराणैरेवतमन्वन्तरेद्विसप्ततितमोऽध्यायः ॥ ७२ ॥ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ इत्येतत्कथितंतुभ्यंपंचममन्वन्तरंभया ॥ चाक्षुषस्यमनोः
षष्ठंश्रूयतामिदमन्तरम् ॥ १ ॥ अन्यजन्मनिजातोऽसौचक्षुषःपरमेष्ठिनः ॥ चाक्षुषत्वमतस्तस्यजन्मन्यस्मिन्नपिद्विज ॥ २ ॥ (अनभिन्नस्यराज
र्षेर्भद्राभार्यामहात्मनः ॥ जज्ञेसुतंसुविद्वांसंश्रुचिजातिस्मरंविभुम् ॥ ३ ॥ जातंमातानिजोत्सङ्गेस्थितमुच्छ्राप्यंतपुनः ॥ परिष्वजतिहादेनपुनरुच्छ्रा
पयत्यथ ॥ ४ ॥ जातिस्मरःसजातौवैमातुरुत्सङ्गमारिथतः ॥ जहासतंतदमातासंक्षुद्धावाक्यमब्रवीत् ॥ ५ ॥ भीतास्मिकिमिदं वस्सहासोयद्ददने
तव ॥ अकालबोधःसञ्जातःकच्चित्पश्यासिशोभनम् ॥ ६ ॥ (तन्मातुर्वचनंश्रुत्वाप्रहस्येदमथार्थाब्रवीत्) ॥ पुत्रउवाच ॥ मामनुमिच्छतिपुरोमार्जा
रीकिंनपश्यसि ॥ अन्तर्द्धानगताचेयं द्वितीयाजातहारिणी ॥ ७ ॥ पुत्रप्रीत्याचभवतीसहाहामामवैक्षती ॥ उच्छ्राप्योच्छ्राप्यबहुशः परिष्वजतिमां
यतः ॥ ८ ॥ उद्धृतपुलकास्रहम्भवास्त्राविलेक्षणा ॥ ततोममागतोहासःशृणुचाप्यत्रकारणम् ॥ ९ ॥ स्वार्थेप्रसक्तामार्जारप्रसक्तमामवेक्षते ॥ तथा
न्तर्द्धानगाचैवद्वितीयाजातहारिणी ॥ १० ॥ स्वार्थायसिग्धहृदयेयथैवैतेममोपरि ॥ प्रवृत्तेस्वार्थमास्थायतथैवप्रतिभासिमे ॥ ११ ॥ किन्तुमदुपभो

गायभार्जरीजातहारिणी ॥ त्वन्तुक्रमेणोपभोग्यंमत्तःफलमभीप्ससि ॥ १२ ॥ नर्माजानासिकोऽप्येषनचैवोपकृतंमया ॥ सङ्गतंनातिकालीनंच
 सप्तदिनात्मकम् ॥ १३ ॥ तथापिशिद्वयसेसास्त्रापरिष्वजसिचायति ॥ तातेतिवत्सभद्रेतिनिव्यलीकंश्रवीषिमाम् ॥ १४ ॥ मातोवाच ॥ नत्वाहमुप
 कार्थवत्सप्रीत्यापरिष्वजे ॥ नचेदेतद्भवतीत्यैपरित्यक्तास्म्यहंचया ॥ १५ ॥ स्वार्थोभयापरित्यक्तोयस्त्वतोमेमविष्यति ॥ इत्युक्त्वासातमुत्सृ
 ज्यनिक्रान्तासूतिकाग्रहात् ॥ १६ ॥ जडाङ्गबाह्यकरणकुञ्जान्तःकरणात्मकम् ॥ जहारतंपरित्यक्तंसातदाजतहारिणी ॥ १७ ॥ साहित्वातदा
 बालंविक्रान्तस्यमहीभृत् ॥ प्रसूतपत्नीशयनेन्यस्यतस्यादेदुतम् ॥ १८ ॥ तमप्यन्यदृष्टेनीत्वाहृत्वात्तस्यचामजम् ॥ तृतीयंभक्षयामाससक्र
 माज्जातहारिणी ॥ १९ ॥ हृत्वाहृत्वातृतीयंतुभक्षयत्यतिनिवृण्णा ॥ करोत्युदिनंसातुपिवततथान्ययोः ॥ २० ॥ विक्रान्तोऽपिततस्तस्य
 सुतस्यैवमहीपतिः ॥ कारयामासस्कारात्राजन्त्यस्यभवन्तिथे ॥ २१ ॥ आनन्देतिचनमास्यपिताचक्रेविधानतः ॥ मुद्रापरमयाशुक्तोविक्रान्तःसन
 राधिपः ॥ २२ ॥ कृतोपनयनंतंउगुरराहकुमारकम् ॥ जनन्याःश्रावणस्थानंक्रियतांचाभिवादनम् ॥ २३ ॥ सगुरास्तद्वचःश्रुत्वाविहस्यैवमथा
 ब्रवीत् ॥ आनंदउवाच ॥ वंभोमेकतमासाताजननीपालनीतुिक्रिम् ॥ २४ ॥ गुरुवाच ॥ नन्वियंतेमहाभागजनित्रीजारुजात्म
 जा ॥ विक्रान्तस्याग्रमहिषिहैमिनीनामानामतः ॥ २५ ॥ आनन्दउवाच ॥ इयंजनित्रीचैत्रंयशिशालाग्रामवासिनः ॥ विप्राग्रयबोधपुत्रस्य
 योस्थंजितोन्यतोगतः ॥ २६ ॥ गुरुवाच ॥ कुतस्त्वंकथयानन्दचैत्रःकोवात्योच्यते ॥ संकटंमहदाभातिक्रजातोऽन्नब्रवीषिक्रिम् ॥
 ॥ २७ ॥ आनन्दउवाच ॥ जातोऽहमनमित्रस्यशिक्षत्रियस्यगृहेद्विज ॥ तत्पत्न्यांगिरिभद्रयामादेदेजतहारिणी ॥ २८ ॥ तयात्रमुक्तोहै
 मिन्याहृत्वाचमुतंचसा ॥ बोधस्यद्विजमुख्यस्यगृहेनतवतीपुनः ॥ २९ ॥ भक्षयामासचमुतंतस्यबोधद्विजन्मनः ॥ सतत्रद्विजसंस्कारैः
 संस्कृतोहैमिनीपुनः ॥ ३० ॥ वयमत्रमहाभागसंस्कृतागुरुणात्वया ॥ मयातववचःकार्ययुपैभिकतमांगुरो ॥ ३१ ॥ गुरुवाच ॥
 अतीवगहनवत्संकटंमहदागतम् ॥ नवोद्भिक्षिचिन्मोहनंभ्रमन्तीवहिदुद्वयः ॥ ३२ ॥ आनन्दउवाच ॥ मोहस्यावसरःकोऽत्रज
 गत्येवंव्यवस्थिते ॥ कःकस्यपुत्रोविप्रर्षेकोवाकस्यनबान्धवः ॥ ३३ ॥ आरस्यजन्मनोतृणांसम्बन्धित्वमुपैतियः ॥ अन्यसंबंधिनोविप्रसृ
 त्पुनासन्नवर्तिताः ॥ ३४ ॥ अत्रापिजातस्यसतःसम्बन्धोयोऽस्यबान्धवैः ॥ सोऽयस्तन्मतेदहस्यप्रयात्याषोऽसिलक्रमः ॥ ३५ ॥ अतोब्रवीमि
 संसारवसतःकोनबान्धवः ॥ कोवापिभूततंबन्धुःकिंवाविप्राभ्यन्तेभतिः ॥ ३६ ॥ पितृद्वयंमयाप्राप्तमस्मिन्नेवहिजन्मनि ॥ मातृद्वयंचर्कचि

त्रयद्वन्द्वेहसम्भवे ॥ ३७ ॥ सोऽहंतपःकरिष्यामित्वयायोह्वस्यभूपतेः ॥ विशालग्रामतःपुत्रश्चैत्रआनीयतामिह ॥ ३८ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥
 ततःसविस्मितीराजासभार्यःसहबन्धुभिः ॥ तस्मान्निवर्त्यममताममुनेवेनायतम् ॥ ३९ ॥ चैत्रमानीयतनयंराज्ययोग्यंचकारसः ॥ समान्यब्राह्म
 ण्येनपुत्रबुद्ध्यासपालितः ॥ ४० ॥ सोऽध्यानन्दस्तपस्तेषुबालएवमहावने ॥ कर्मणांक्षपणार्थायविमुक्तेःपरिपन्थिनाम् ॥ ४१ ॥ तपस्यन्तंतस्तंच
 ग्राहदेवःप्रजापतिः ॥ किमर्थतप्यसेवस्तपस्तीव्रंवदस्वतत् ॥ ४२ ॥ आनन्दउवाच ॥ आत्मनःशुद्धिकामोऽहंकरोमिभगवंस्तपः ॥ बन्धायमम
 कर्माणियानितत्क्षपणोन्मुखः ॥ ४३ ॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ क्षीणाधिकगेभवतिसुक्तिर्योग्योनकमवात् ॥ सत्त्वाधिकारवान्मुक्तिमवाप्स्यतिततो
 भवान् ॥ ४४ ॥ भवतामनुनाभाव्यषष्ठेनवजतत्कुरु ॥ अलंतेतपसातस्मिन्कृतेमुक्तिमवाप्स्यसि ॥ ४५ ॥ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ इत्युक्तोब्र
 ह्मणासोऽपितथेत्युक्त्वामहामतिः ॥ तत्कर्माभिसुखोयस्तुतपसोविरामह ॥ ४६ ॥ चाक्षुष्येत्याहंतब्राह्मतापसोविनिवर्तयत् ॥ पूर्वनाम्नाबभूवप्रख्या
 तश्चाक्षुषोमनुः ॥ ४७ ॥ उपयेमेविद्भांससुतासुग्रस्यभूभृतः ॥ तस्यांचोत्पादयामासपुत्रान्प्रख्यातविक्रमान् ॥ ४८ ॥ तस्यमन्वन्तरेशस्ययेऽन्तरे
 त्रिदशाह्विज ॥ येचर्षयस्तथैवेन्द्रोयेसुताश्चास्यताञ्छृणु ॥ ४९ ॥ आध्यानामसुरास्तत्रतेषामेकोऽष्टकोगणः ॥ प्रख्यातकर्मणांविप्रयज्ञेहव्यभुजामय
 म् ॥ ५० ॥ प्रख्यातबलवीर्य्याणांप्रभामण्डलदुर्दृशाम् ॥ द्वितीयश्चप्रमृताख्योदेवानामष्टकोगणः ॥ ५१ ॥ तथैवाष्टकएवान्योभव्याख्योदेवतागणः ॥
 चतुर्थश्चगणस्तत्रथृगाख्यस्तथाष्टकः ॥ ५२ ॥ लेखसंज्ञास्तथैवान्येतत्रमन्वन्तरेद्विज ॥ पंचमेचगणेदेवास्तसंज्ञाह्यसृताशिनः ॥ ५३ ॥ शतंक्रतृ
 नामाहत्ययस्तेषामधियोभवत् ॥ मनोजवस्तथैवेन्द्रःसंख्यातोयज्ञभागसुक ॥ ५४ ॥ सुमेधाविरजाश्चैवहविष्महतुन्नतोमधुः ॥ अतिनामासहिष्णुश्च
 सप्तसन्निचिर्षयः ॥ ५५ ॥ उरूपुरुशतदुग्मसुखाः सुमहाबलाः ॥ चाक्षुषस्यमनोःपुत्राःश्रुथिवीपतयोभवन् ॥ ५६ ॥ एतत्तेकथितंपंडमयामन्वन्त
 रंद्विज ॥ चाक्षुषस्यतथाजन्मचरितंचमहान्मनः ॥ ५७ ॥ साम्रतंवर्ततेयोऽयंनान्नावैवस्वतोमनुः ॥ सप्तमोयेन्तरेतस्यदेवाद्यास्ताञ्छृणुष्वमे ॥ ५८ ॥
 (यहंदर्कीतेद्वीर्मांश्चाक्षुषस्यांतरंभुवि ॥ शृणुतेचलेभेपुत्रानारोग्यसुखसंपदम्) ॥ ५९ ॥ ॥ इतिश्रीमार्कण्डेयमहापुराणेषष्ठमन्वन्तरंनामत्रिस
 प्तितिमोऽध्यायः ॥ ७३ ॥ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ मार्तण्डस्यवेभोर्थातनयाशिव्श्वकर्मणः ॥ संज्ञानाममहाभागतस्यांभानुरजीजनत् ॥ १ ॥
 मनुंप्रख्यातयशसनेकज्ञानपारगम् ॥ विवस्वतःसुतोयस्मात्तस्माद्वैवस्वतस्तुसः ॥ २ ॥ संज्ञाचरविणाहृद्यनिमीलयतिलोचने ॥ यतस्ततःसरो
 षोऽर्कःसंज्ञानिष्ठुरसब्रवीत् ॥ ३ ॥ मयिहृष्टेसदायस्मात्कुरुषेनेत्रसंयमम् ॥ तस्माज्जनिष्यसेदृष्टेप्रजासंयमंनयम् ॥ ४ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥

ततः साचपलांदांषिदेवीचक्रेभयाकुला ॥ विलोलितदंशदंष्ट्रपुनराहचतारंविः ॥ ५ ॥ यस्माद्दिलोलितादृष्टिर्मयिदृष्टेत्याधुना ॥ तस्माद्दिलोलितान
यान्दंशंप्रसविष्यसि ॥ ६ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ततस्तस्यांतुसंज्ञोभर्तृशापेनतेनवै ॥ यमश्चयमुनाचेयंप्रख्यातासुमहानदी ॥ ७ ॥ सापि
संज्ञारवस्तेजःसेहदुःखेनभामिनी ॥ असहन्तीचसातेजश्चिन्तयामासवैतदा ॥ ८ ॥ किं करोमिदं गच्छामिदं गतायाश्चनिवृत्तिः ॥ भवेन्ममकथंम
तीकोपमर्कश्चैनप्यति ॥ ९ ॥ इतिसंचिन्त्यबहुधाप्रजापतिउतातदा ॥ बहुमेनमहाभागापितृसश्रयमेवसा ॥ १० ॥ ततःपितृगृहेगंतुं कृतबुद्धिश्शस्वि
नी ॥ छायायमीमास्मत्तनुनिर्मेदयितारंवेः ॥ ११ ॥ तांचोवाचत्वयवेश्मन्त्रमानोर्थामया ॥ तथासम्यगणत्येषुवर्तितव्यंयथारवौ ॥ १२ ॥ पृष्ट
यापिनवाच्यंतेतैतद्भ्रमंमम ॥ सैवास्मिन्नामसंज्ञेतिवाच्यमेतत्सदावचः ॥ १३ ॥ छायासंज्ञोवाच ॥ आकेशग्रहणाहेविआशापाञ्चवचस्तव ॥
करिष्येकथयिष्यामिष्टंतुशापकर्षणात् ॥ १४ ॥ इत्युक्त्वासातदादेवीजगामभवनंपितुः ॥ ददर्शतत्रत्वष्टारंपसाधृतकल्मषम् ॥ १५ ॥ बहुमानाञ्जतेना
पिपृजिताविश्वकर्मणा ॥ तस्यौपितृगृहेसातुं कंचित्कालमनिन्दिता ॥ १६ ॥ ततस्तां ग्राहचार्वाङ्गीपितानातिचिरोषिताम् ॥ स्तुत्वाचतनयांप्रमबहु
मानपुरःसरम् ॥ १७ ॥ त्वांतुमेपश्यतोवत्सेदिनानिसुबहून्पि ॥ सुहूर्तार्द्धसमानिस्युः किन्तुयमोविलुप्यते ॥ १८ ॥ बान्धवेषुचिरंवासोनारीणान्
यशस्करः ॥ मनोरथोबान्धवानानार्याभर्तृगृहेस्थितिः ॥ १९ ॥ सात्वत्रैलोक्यनाथेनभर्त्रासूर्येणसद्भ्रता ॥ पितृगेहचिरंकालं वस्तुनार्हसिपुत्रिके
॥ २० ॥ सात्वंभर्तृगृहंगच्छतुष्टोऽहंपृजितासिमे ॥ पुनरागमनंकार्यदर्शनयशुभेसम ॥ २१ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ इत्युक्त्वासातदापित्राथेयुक्त्वा
चसामुने ॥ संज्ञयित्वापितरंजगामाथोत्तरानकुहून् ॥ २२ ॥ सूर्यतामनिच्छन्तीतेजस्तस्यैविविन्थी ॥ तपश्चचारतत्रापिषड्वाहूपधारिणी ॥ २३ ॥
संज्ञेयमितिमन्यानोद्धृतीयायामहस्पतिः ॥ जनयामासतनयौकन्याचैकामनोरमाम् ॥ २४ ॥ छायासंज्ञात्वपत्येषुथथास्वेष्वतिवत्सला ॥ तथानस
ज्ञाकन्यायांपुत्रयोश्चान्वर्तत ॥ २५ ॥ लालनाद्युपभोगेषुविशेषमनुवासरम् ॥ मनुस्तत्क्षान्तवानस्यायमस्तस्यानचक्षमे ॥ २६ ॥ ताडनायचवैकोपा
त्पादस्तेनसमुद्यतः ॥ तस्याःपुनःक्षांतिमतानतुहेनिपातितः ॥ २७ ॥ ततःशशापंतकोपाच्छायासंज्ञायमंद्विज ॥ किंचित्प्रस्फुरमाणौष्ठीविचलत्पाणि
पृष्ठवा ॥ २८ ॥ पितुःपत्नीमभ्यर्थादंयन्मांतर्जयसेपदा ॥ भुवितस्मादंयंपादस्तवाद्यैवपतियति ॥ २९ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ इत्याकर्ण्यमः
शांपमात्रादत्तंभयातुरः ॥ अभ्यन्यपितरंप्राहप्रणिपातपुरःसरम् ॥ ३० ॥ ॥ यमउवाच ॥ तातैतन्महदाश्चर्यंनदृष्टमितिकेनचित् ॥ मातावा

त्सत्यमुत्सृज्यशांपुत्रेप्रयच्छति ॥ ३१ ॥ यथामनुर्ममाचष्टेनेयमातातथामम ॥ विगुणेष्वपिपुत्रेषुनमाताविगुणाभवेत् ॥ ३२ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥
 यमस्यैतद्द्वचःश्रुत्वाभगवांस्तिमिरापहः ॥ छायासंज्ञांसमाहूयप्रच्छद्व्यगतेतिसा ॥ ३३ ॥ साचाहतनयात्वष्टुरहंसंज्ञाविभावसो ॥ पत्नीतवत्वया
 पत्यान्येतानिजनितानिमे ॥ ३४ ॥ इत्थंविस्वतःसातुदुशःपृच्छतोयदा ॥ नाचक्षेततःकुद्धोभास्वांस्तांशुमुद्यतः ॥ ३५ ॥ ततःसाकथया
 मासयथावृत्तंविस्वतः ॥ विदितार्थश्चभगवाञ्जगामत्वष्टुरालयम् ॥ ३६ ॥ ततःसपूजयामासतदत्रैलोक्यपूजितम् ॥ भास्वन्तंपरयाभक्त्यानिजगे
 हसुपागतम् ॥ ३७ ॥ संज्ञापृष्टस्तदातस्मैकथयामासविश्वकृत् ॥ आगतैर्वेहमेवैशमभवतःप्रेषितेतिवै ॥ ३८ ॥ दिवाकरःसमाधिस्थोवडवाहूपधारी
 णीम् ॥ तपश्चरन्तीदृशेऽन्तरेषुक्रुष्वथ ॥ ३९ ॥ सौम्यमूर्तिःशुभाकारोमभर्त्ताभवेदिति ॥ अभिसन्धिश्चतपसोबुधुधेऽस्यादिवाकरः ॥ ४० ॥
 शातन्तेजसोऽद्याक्रियतामितिभास्करः ॥ तंचाहविश्वकर्माणसंज्ञायाःपितरंद्विज ॥ ४१ ॥ संवत्सरश्चेत्तस्यविश्वकर्मारिवेस्ततः ॥ तेजसःशात
 नंचक्रेस्तूयमानश्चैद्वैतैः ॥ ४२ ॥ इति श्रीमार्कण्डेयमहापुराणैवैस्वतमन्वन्तरेचतुःसप्ततितमोऽध्यायः ॥ ७४ ॥ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ततस्तंतु
 षुदुर्देवास्तथादेवर्षयोरविम् ॥ वाग्भिरीड्यमशेषस्यत्रैलोक्यस्यसमागताः ॥ १ ॥ देवाऽऽबुः ॥ नमस्तेऋषस्वरूपपायसामरूपपायेतनमः ॥ यजुः
 स्वरूपरूपपायसांघामवतेनमः ॥ २ ॥ ज्ञानैकधामभूतायनिर्धूततमसेनमः ॥ शुद्धज्योतिःस्वरूपायविशुद्धायामलात्मने ॥ ३ ॥ (चक्रिणेशंखिनेधात्रे
 शाङ्गिणेषन्निनेनमः ॥) वरिष्ठायरेण्यायपरस्मैपरमात्मने ॥ नमोऽखिलजगद्बापिस्वरूपपायात्ममूर्त्तये ॥ ४ ॥ सर्वकारणभूतायनिष्ठायैज्ञानचेत
 साम् ॥ ५ ॥ नमःमूर्त्यस्वरूपायप्रकाशात्मस्वरूपिणे ॥ भास्करायनमस्तुभ्यंतथादिनकृतेनमः ॥ ६ ॥ शर्वरीहितवैचैवसन्ध्याज्योत्स्नाकृतेनमः ॥
 त्वंसर्वमेतद्भगवज्जगदुद्भ्रमतात्वया ॥ ७ ॥ अमत्याविद्धमखिलं ब्रह्माण्डंसचरावरम् ॥ त्वदंशुभिरिदंस्पृष्टं सर्वसंजायतेऽनुचि ॥ ८ ॥ क्रियतेत्वकरैः
 स्पर्शान्जलादीनापवित्रता ॥ होमदानादिकोधर्मोनापकारायजायते ॥ ९ ॥ तावद्वावन्नसंयोगिजगदेतत्त्वदंशुभि ॥ ऋचस्तेसकलाद्धेतायजंष्येता
 निचान्यतः ॥ १० ॥ सकलानिचसामानिनिपतन्तित्वद्भूतः ॥ ऋद्धमयस्त्वंजगन्नाथत्वमेवचयजुर्मयः ॥ ११ ॥ यतःसाममयश्चैवततोनाथत्रयी
 मयः ॥ त्वमेवब्रह्मणोरूपंपंचपरमेवच ॥ १२ ॥ मूर्त्तामूर्त्तैस्तथासूक्ष्मःस्थूलरूपस्तथास्थितः ॥ निमेषकाष्ठादिमयःकालरूपःक्षयात्मकः ॥ प्रसीद
 स्वेच्छयारूपंस्वतेजःशमनंकुरु ॥ १३ ॥ (इदंस्तोत्रवरंम्यंश्रोतव्यंश्रद्धयानरैः ॥ शिष्योभूत्वासमाधिस्थोदत्त्वादेयंगुरोरपि ॥ १४ ॥) मार्कण्डेय

उवाच ॥ एवं संस्तूयमानस्तु देवैर्विभिस्ता ॥ मुमोच स्वतदा ते जस्ते जसां शिरव्ययः ॥ १५ ॥ यत्तस्य क्रुद्धमयं ते जो भविताने तेन मे दिनी ॥
यजुर्मयेनापि दिवं स्वर्गः साममयं यैः ॥ १६ ॥ शान्तितास्ते जसो भागयेत्स्वषूद्रशपंच ॥ त्वष्ट्रैव तेन शर्वस्व कृतं शूलमहात्मना ॥ १७ ॥ चक्रवि
ष्णोर्विसुनां च शक्रवोथ सुदारुणाः ॥ पावकस्य तथा शक्तिः शिबिकाधनदस्य च ॥ १८ ॥ अन्येषामसुरारिणाम्नायुग्राणियानिवै ॥ यहा विद्याधराणाञ्च
तानि चक्रे स विश्वकृत् ॥ १९ ॥ ततश्च षोडशभागं विभक्तिं भगवन्विष्णुः ॥ तत्तेजः पंचदशधा शान्तिं विश्वकर्मणा ॥ २० ॥ ततोऽश्वरूपघृग्भानुरुत्तरा
नगमत्कुरुक्ष् ॥ दृश्येत्तत्र सञ्ज्ञां च वडवारूपधारिणीम् ॥ २१ ॥ सा च दृष्ट्वा तमायान्तं पुंसो विशङ्कया ॥ जगाम संसुखं तस्य पृष्टक्षणात्परा ॥ २२ ॥
ततश्च नासिकायोगं तयोस्तत्र समेतयोः ॥ नासत्यदसौ तनायावधीक्लविनिर्गतौ ॥ २३ ॥ रेतसोऽन्ते च रेवन्तः सद्बीचस्मीतनुत्रधृक् ॥ अश्वारूढः
समुद्भूतो बाणवृणसमन्वितः ॥ २४ ॥ ततः स्वरूपमदुलं दर्शयामास भानुमात्र ॥ तस्यैषा च समालोकयत्स्वरूपं सुदमाददे ॥ २५ ॥ स्वरूपधारिणीं च मा
मानिनायनिजाश्रमम् ॥ सञ्ज्ञां भाव्यां प्रतिमतीभास्करो वारितस्करः ॥ २६ ॥ ततः पूर्वसुतो योऽस्याः सोऽभुद्धैस्वतो मनुः ॥ द्वितीयश्च यमः शापाद्
र्मदक्षिरभूत्सुतः ॥ २७ ॥ कुमयो मांसमादाय पादतोऽस्य महीतले ॥ पतिष्यन्तीति शापान्तं तस्य च कोपिता स्वयम् ॥ २८ ॥ धर्मदक्षिण्यं तश्चासौ समो
मित्रे तथाऽहिते ॥ ततो नियोगं तयाम्ये च कारतिमिराहः ॥ २९ ॥ यमुनाचनदी जज्ञे कलिन्दान्तरवाहिनी ॥ अश्विनौ देवभिषजौ कृतौ पित्रामहा
त्मना ॥ ३० ॥ गुह्यकाधिपति त्वे च रेवन्तोऽपि नियोजितः ॥ छायां सञ्ज्ञासुतानां च नियोगः श्रूयतां मम ॥ ३१ ॥ पूर्वजस्य मनोस्तुल्यश्चायां सञ्ज्ञासु
तोऽग्रजः ॥ ततः सार्वर्णिकं सञ्ज्ञामवाप तनयो रवैः ॥ ३२ ॥ भविष्यति मनुः सोऽपि बलिर्निद्रो यदा तदा ॥ शनैश्चरो ग्रहाणां च मध्ये पित्रानियो
जितः ॥ ३३ ॥ तयोऽस्वृतीया कन्या तु तपतीनामसाकुरुम् ॥ नृपात्संवरणात्पुत्रमवाप मनुजे श्वरम् ॥ ३४ ॥ तस्य वै स्वतस्याहं मनोः सप्तममन्तरम् ॥
कथयामि सुतान्भूपानृन्दीवान्पुराधिपम् ॥ ३५ ॥ इति श्रीमार्कण्डेय महापुराणैवैस्वतोत्पत्तिनामपंचमसप्ततितमोऽध्यायः ॥ ७५ ॥
॥ मार्कण्डेय उवाच ॥ आदित्यावसवोरुद्राः साध्या विश्वरूद्राणाः ॥ भृगवोऽङ्गिरसश्चाथैत्रदेवगणाः स्मृताः ॥ १ ॥ आदित्यावसवोरुद्रा
विज्ञेयाः क्रश्यात्सजाः ॥ साध्याश्चवसवो विश्वेधर्मपुत्रगणास्त्रयः ॥ २ ॥ भृगोस्तुष्टगवो देवाः पुत्राह्वङ्गिरसः स्मृताः ॥ एष सर्गेश्वसारी चो विज्ञेयः
साम्प्रताधिपः ॥ ३ ॥ ऊर्ध्वस्वीनामचैव न्द्रे महात्मा यज्ञभागशुक् ॥ अतीतानागतये च वर्तन्ते सां प्रतंचये ॥ ४ ॥ सर्वे ते त्रिदशेन्द्रास्तु विज्ञे

यास्तुत्यलक्षणाः ॥ सहस्रांशःकुलिशिनःसर्वणवपुरन्दराः ॥ ५ ॥ मध्वन्तोवृषाःसर्वेशुद्भिर्गोजगामिनः ॥ तेशत्क्रतवस्सर्वभूताभिभवते
 जसः ॥ ६ ॥ धर्माद्यैःकारणैःशुद्धैराधिपत्यगुणान्विताः ॥ भूतभव्यभवन्नाथाःशृणुचैतत्रयंद्भिज ॥ ७ ॥ भूलोकोऽयस्मृताभूमिरन्तरिक्षंदिवःस्मृ
 तम् ॥ दिव्याख्यश्चथास्वर्गहैलोक्यमितिगद्यते ॥ ८ ॥ अत्रिश्रैवसिष्टश्चक्षयश्चमहाहृषिः ॥ गौतमश्चभद्राजोविश्वामित्रोऽथकौ
 शिकः ॥ ९ ॥ तथैषुत्रोभगवानृचिकस्यमहात्मनः ॥ जमदग्निस्तुसप्तैमुनयोऽत्रतथान्तरे ॥ १० ॥ इक्ष्वाकुर्नाभगश्चैवधृष्टःशर्यातिरेवच ॥
 नरिष्यन्तश्चविख्यातोनाभागोदिष्टएवच ॥ ११ ॥ करुषश्चपृषश्चमुमौहोकिविश्रुतः ॥ मनोवैवस्वतस्यैतेनवपुत्राःप्रकीर्तिताः ॥ १२ ॥ वैव
 स्वतमिदंब्रह्मन्कथितंतेमयान्तरम् ॥ अस्मिञ्छ्रुतेनरःसद्यःपठितेचैवसत्तम ॥ मुच्यतेपातकैःसर्वैःपुण्यंचमहदञ्जुते ॥ १३ ॥ इति श्रीमार्कण्डे
 यपुराणैवैवस्वतमन्वन्तरे षट्सप्ततितमोऽध्यायः ॥ ७६ ॥ ॥ कौष्टुकिरुवाच ॥ ॥ स्वायम्भुवाद्याःकथिताःसप्तैतेमनवोमम ॥ तदन्तरेषुयुद्धे
 वाराजानोमुनयस्तथा ॥ १ ॥ अस्मिन्करुषेसप्तयेऽन्येभविष्यन्तिमहासुने ॥ मनवस्तान्समाचक्ष्वतथादेवादयश्चये ॥ २ ॥ ॥ मार्कण्डेयउ
 वाच ॥ ॥ कथितस्तवसावर्णिञ्छायासंज्ञासुतश्चयः ॥ पूर्वजस्यमनोस्तुल्यःसमनुर्भविताष्टमः ॥ ३ ॥ रामोव्यासोगालवश्चदीप्तिमान्कृपएव
 च ॥ ऋष्यशृङ्गस्तथाद्रोणस्तत्रसप्तर्षयोऽभवन् ॥ ४ ॥ सुतपाश्चामिताभाश्चसुख्याश्चैवत्रिधासुराः ॥ विशकःकथिताश्चैषात्रयाणात्रिगुणोगणः
 ॥ ५ ॥ तपस्तपश्शक्रश्छातिज्योतिःप्रभाकरः ॥ प्रभासोदयितोथर्मस्तेजोरश्मिश्चवक्रतुः ॥ ६ ॥ इत्यादिकस्तुतपादेवानांविंशकोगणः ॥
 प्रभुर्विभुर्विभासाद्यस्तथान्योविंशकोगणः ॥ ७ ॥ सुराणामभितानांतुतृतीयमपिमेऽशृणु ॥ इमोदान्तऋतःसोमोविन्ताढ्याश्चैवविंशतिः ॥ ८ ॥ मुख्या
 द्वैतेसमाख्यातादेवामन्वन्तराधिपाः ॥ मारीचस्यैवतेपुत्राःकाश्यपस्यप्रजापतेः ॥ ९ ॥ भविष्याश्चभविष्यन्तिसावर्णस्यान्तरेमनोः ॥ तेषामिन्द्रो
 भविष्यस्तुबलिरौचिनिमुने ॥ १० ॥ पातालआस्तेयोऽद्यापिदैन्यःसमयबन्धनः ॥ विराजाश्चर्वीरश्चनिर्मोहःसत्यवाह्युतिः ॥ विष्णवाद्याश्चै
 वतनयाःसावर्णस्यमनोर्नृपाः ॥ ११ ॥ ॥ इति श्रीमार्कण्डेयमहापुराणसावर्णिक्मन्वन्तरेसप्तसप्ततितमोऽध्यायः ॥ ७७ ॥ ॥

॥ श्रीगणेशायनमः ॥ ॥ अंनमश्रंङ्किकार्यै ॥ ब्रह्मास्यैहार्यस्यैरुद्रेयस्यैव्याधाम्नमः ॥ नमस्तस्यैमस्तस्यै नमस्तस्यै नमोनमः ॥ १ ॥ अत्युत्तमसुखांशंरूपणतितानावा
मुनेः सिंदरे ताः श्रेष्ठतु महोपपद्यमभितः स्वस्वार्थवत्सोत्सुकाः ॥ सूत्रैः पाणिनिस्मृतैरतिरामाकृष्णभाषाः पुनस्ता वः कामदुधाभवंत्यपितमस्तोमद्विषः सत्विषः ॥ २ ॥ ॥
ऐश्वर्हीपदभित्तिजगददः ऋष्टुस्वयंरक्षितुंमंहतुसमयेक्षमाभयमयीबाह्मीश्रियंचङ्किकाम् ॥ आराध्यादिभशक्तिमार्तिदमनीश्रीतोमः शंतनुमार्कंडेयपुराणसिद्धमहिषव्याख्यां
विचिख्यासते ॥ ३ ॥ मार्कंडेयपुराणेकंदेवीमाहात्म्यमद्भुतम् ॥ अल्पाक्षरमतल्पार्थमपाठराड्मुसुहम् ॥ ४ ॥ शुभंयुः शंतनुः शंतनुः सत्कीर्तिस्तोमान्वयः ॥ द्याक
रोतिरारुत्यकुप्यस्थानपंपराम् ॥ ५ ॥ अंनमश्रंङ्किकार्यै ॥ अवतीत्युगासकथ्यवतिब्रह्मवेतिविश्व ॥ अवक्षणादौ । अवतोद्विलोपश्चेतिमन्त्रप्रत्ययः । तस्यप्रत्ययस्यै
वद्विलोपः न प्रकृतेः । अन् यथाहिमडित्येवेतिदध्यात् ॥ ज्वरत्वरत्यादिनावकारस्यापथाश्रक्यठौद्रयोःठौः । सर्वादीर्घत्वसावधतुकार्थधतुकार्थधतुकार्थोरितिगुणः ॥ कृन्मेजंतइत्यव्य
यत्वमोम् । ओमित्यनुसतौभोक्तंप्रथमेवाप्युपक्रमे । ओमित्येकाक्षरब्रह्मसर्वमंत्राधिदैवतम् । गुर्वादिभजनदेनेनमः स्यात्काव्यनादौ । चतुर्थीस्यान्नमोयोगात्मः स्वस्त्यादिसूत्रतः ॥
चंङ्किकार्यै चंडेतुकुप्यतेचं ङाचंभीच ॥ चंडैवंचंङ्किकाकोपना । ब्रह्मादित्यश्चेतिवाङ्मिषु । केणइतिह्रस्वः । कुत्सितारात्रुभिर्निर्दितेति संज्ञायां क्त्वा । अथवाह्रस्वादीर्घविलक्षणाकारासूह्रम

अं नमश्रंङ्किकार्यै ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ सावर्णिः सूर्यतनयोयोमनुः कथयतेऽष्टमः ॥ निशामयतदुत्पत्तिविरनराद्भूतमम ॥ १ ॥

रूपतयादुरधिगमत्वात्संज्ञायां कन् ॥ अथवाचंडउग्रः तस्यस्त्रीचंडीप्रपूर्वसंज्ञायां कन् ॥ अथवा चंडतेचंडिका । ण्वल् युवोरनाकौ । प्रत्ययस्थात्कात्पूर्वस्यात्तद्दाप्यमुषडितिद्वित्त्वम् ॥
मार्कण्डेयउवाच । कडिगदे । मृगवत्कंडेतोयान्माधतिमृकंडुः । मृकंडूदयश्चेत्युः । मृगान्कण्डयतिमदयतिवामृकंडुः । मृगस्येवास्यकंडुरितिवा । षूदरादिवत्साधुः । षण्णगमोवर्णवि
पर्यश्रद्धौचापरोवर्णवि कारनाशौ । धातोस्तदर्थोतिशयेनयोगस्तदुच्यतेपंचविधंनिरुक्तम् ॥ मृकंडोरपत्यंपुमान्मार्कण्डेयः । शुभ्रादित्यश्चेत्यपत्येकृत्प्रत्ययः । कितिचेत्यादिवृद्धिः ।
देलोपोऽकट्टाः इत्युकारलोपः । हस्यएयादेशः ॥ उवाचकाचिवात्प्रवशिष्यायाः ह्रममनूपात्तेहेतुमुक्त्वा । नितियावत् ॥ इहसखुल्लकल्पचतुर्दशमनवः क्रमशः क्रमते । तद्यथाऽस्वायंभुवे
मनुः पूर्वतः । स्वरोचिषोमनुः । औत्तमस्तामसश्चैवैवतश्चाक्षुषस्तथा । षडेतमनवेतिता । अथवैस्वतोमनुः । सावर्णिः पंचौत्पत्यश्चमौत्पत्यागामिनस्त्वमी ॥ तत्रसवर्णियाः संवाधिनः
सुताः पंचापिसावर्णाः सावर्णयोमनवः कथ्यते ॥ ततश्चस्वायंपुवाद्याः षड्सप्तमवैवस्वतः । अष्टमः सावर्णिः । नवमोदेशमएकादेशोद्वाद्वाश्चसावर्णयपुव । त्रयोदशोमनुः सौच्यः चतुर्दश
स्तुमनुमौत्पः । इतिचतुर्दशमनवः ॥ तत्रअष्टमस्यमनोः सावर्णोरुत्वात् । स्वशिष्यायेदितिप्रस्तौतिमार्कण्डेयोपवाच ॥ वृणोतित्रियैवण्यतैचवर्णनवर्णः । वर्णोऽद्विजादौशुक्रादौस्तौ
वर्णतुचाक्षरे ॥ वर्णनस्तुत्यासद्वर्तमानासवर्णा । अथवा आत्मभत्रासिसवर्णा । समानोवर्णोऽस्याः सासवर्णा । सवर्णियाः अपत्यंपुमान्सावर्णिः । स्त्रीभ्योऽङ्कवाधित्वाच्चाह्वादिभ्यश्चेति

इत्यप्रत्ययः ॥ सावर्णाः पंचेति प्रयोगः संबधविवक्षया दाशरथोरामइति वदंतो ज्ञेयः ॥ सूर्यस्तनयः ॥ सकलमोमनुरित्यपेक्षायामाह । योमनुः कथं तदष्टमइति ॥ यच्छब्दे
नोच्यते योर्थे तच्छब्दस्तस्य वाचकः । यः पुराणज्ञैव स्वतमनोः सप्तमादनन्तरं सूर्यतनयः सावर्णिनिमनुः कथ्यते सोऽष्टमोमनुर्भविष्यतीत्यर्थः । अष्टमत्वं विधेयम् ॥ सावर्णिंरष्टमोमनु
रित्येवोक्तेः सवर्णायाः शत्रुक्त्वात्मान्यव्युत्पत्त्या तादृश्याः अन्यजोषिकश्चिन्मनुः स्यात् । अत उक्तं सूर्यतनय इति । सूर्यतनयोऽष्टमोमनुरित्येवोक्तेऽप्यासुतोपि सूर्यतनयः शनैश्चरयोऽनुः
स्यात् । अत उभयमुक्तं सावर्णिः सूर्यतनय इति ॥ तस्य सावर्णोऽष्टममनोरुत्पत्तिवित्तराच्छब्दपंचनात्प्रागदतोमसुसंबंधासंभ्रान्तिशामये हिष्यदन्नावधानः सप्तपथेत्यर्थः ॥ निशास्य
शृण्वितिकुड्याभ्यानाम् । तथाहि । शमउपशमे दिवादिः । शमलक्ष्णालोचनेचुरादिः । आर्थायथायोगिणिविचतउपशयायवृद्धौ । शमोऽर्शते । शमोर्दशने । शमोर्दशनादन्यत्रार्थेभि
तंज्ञो भवति । अमंतत्वादेवमित्यसिद्धौ नियमाथोऽंयोगः । मितांहरुषः । निशामयेति श्लोकाच्छृणोति ॥ दर्शने तु भित्त्वाभावाद्भ्रस्वत्वाभावात्
उपशयायवृद्धिरेव ॥ निशामयतिरूपचक्षुषारूपं शयतीत्यर्थः ॥ निःशर्करं भिदंतीर्थाभारद्वाजनिशामय । चक्षुषापथेत्यर्थः ॥ तथाचदुर्बटः । निशामयतदुत्पत्तिमित्यत्र निशा
मनंचक्षुःसाधनं जानमिति यावत् ॥ १ ॥ सप्रसिद्धः सावर्णिः रवेस्तनयः महाभागः महामायानुभावेन यथा मन्वंतरोधिपो भूवतथा विस्तरतो वदित्प्यामीत्यन्वयः ॥ मात्यम्यां विष्वं

महामायानुभावेन यथा मन्वंतराधिपः ॥ सबभूवमहाभागः सावर्णिस्तनयो रवेः ॥ २ ॥

माया । माकाशामयच् । अथवा मानपूजायांचुरादिः । मानयितुमर्हामाया । पृषोदरादित्वाच्चलोपः । अथवा मालक्ष्मीः माइति अयः शुभावहो विधिर्न्याः सामाया महती
चासौमाया च महामाया तस्याः परमशक्तेः अनुभावः प्रभावः सामर्थ्यमहामायानुभावः तेन । अथवा महतीचाथामायस्याः सामहामायतस्यामनुभावः मतिनिश्चयः आवा
ध्याध्यवसायः महामायानुभावः तेन ॥ अथवा अः विष्णुः तस्य माया महतीचासौअमाया च महामायतस्याः अनुभावः तेन ॥ अनुभावः प्रभावे च सतां च मतिनिश्चये ॥ अथवा
अयगतौ अययति अयतीति णिजंतात्वाच्चिच्छ्रियांटापि आया । आसमंतादिभिष्यतां मांलक्ष्मीमुपासकाय अययति अयति शक्तिर्भवति सामहामायतस्याः अनुपश्यादावा
ध्याध्यवसायादनंतरं भावः । परस्य या अनुसादनम् अनुभावः तं भावं भावयेद्योगीति स्मरणत् । भावः सत्तत्त्वभावमिमांशु चेत्यलजन्मसु । तेन । पश्यात्सादृश्ये योरनुमन्वन्तरा
धिपः इह प्रकरणतः सप्तममनुजीवितकालात्प्राभूतो नवममनुदयात्पूर्वोऽयः कालः समन्वंतराशब्देन विवक्षितः तत्प्रान्तराशब्दोपेध्यवर्तते ॥ मन्वोः सप्तमनवयोरंतरमध्यकाले ब्रह्म
णा आधिकृतः रक्षकः प्रजानां परिराधिपो मन्वंतराधिपः ॥ अंतरमवकाशावधिपरिधानात्किंमेदादर्थ्ये ॥ छिद्रास्मीयविवानवहिरवसरमभ्येन्तरात्यनिच ॥ महाभागः ।
भजसेवायाम् ॥ भावेवञ् । चजोः कुविण्यतोः ॥ महान्नभागो भक्तिर्यस्यसः । अथवा भासुदीमौकतीरिक्विप् भासतेभाः भासं धर्मवाग्ब्रह्मतिप्राप्तिमागः ॥ गमेडोऽन्यत्राणि

इत्यतइतिवार्तिष्ठः । मह्यंशोभागश्चेतिमहाभागः । अथवाभासंपदेवतांगायतिइतिभागो भंडः । आतनुपसार्कः । महान्यागोभंत्रोयस्यसमहाभागः अथवाभगस्यै
 श्वर्यदीरंभागं भवितव्यतालक्षणं हेतुस्तु महद्भाग्यस्यसमहाभागः ॥ ऐश्वर्यस्यसमग्रस्यभयशशासः श्रियः । वैराग्यस्याथैश्वर्यस्यशशासः भगः । श्रिकाम
 माहात्म्यवीर्ययत्नाकर्कशेषु ॥ तनोतिकुलंतनयः ॥ हयतेनूयतेरविः तस्य ॥ २ ॥ अष्टयोमनुः कथ्यतइतिग्रायः भस्तुतस्तस्य सावर्णोः प्राजनननिदानतामहिम
 चरित्राणिर्वर्णयतिमार्कण्डेयोजेनश्लोकेन ॥ पूर्वप्रथमस्वायम्भवन्वतरकालयुद्धयद्वितीयमन्वतरकालेस्वरोचिरेऽन्तरेस्वरोचिषमन्वतरकालेपुराकल्पे चैत्रवशासमुद्रवः
 सुरथोनामप्रसिद्धः समस्तेश्चिंमंडले राजाऽभूत् अजनिष्ठ (अवर्तत) अकृतेत्यन्वयः ॥ स्वस्पेवोत्पन्नइवब्रह्मणइवरोचिः प्रभायस्यासः स्वरोचिः मनुः । अथवा ।
 अः विष्णुः सुधुअस्पेवविष्णोरिवोचिर्यस्यासः स्वरोचिः मनुः ॥ स्वरोचिषइदंस्वरोचिर्वतोस्मिन्स्वरोचिषे । आगमशासनाऽनित्यत्वादेजभावः ॥ रोचिः शोचिक्रमे ऋषेप्र
 काशोद्भवोत्पन्नः ॥ अंतमवसानं रातिगद्ग्लायंतंरम् । तस्मिन्कालेविशेषपूर्वकाले अपेक्षणाक्रियापेक्षाद्वितीया ॥ चितीसंहाने । सर्वधातुयष्टून् । चेतिजानातिधर्माभ्यं
 वृत्त्यभ्वृत्तीः कर्तुमितिचित्रः कश्चिद्वाजा तस्यापत्यंपुमान्चैत्रः । शिवादिद्योणु । तस्यवंशः संतानः । तस्मात्सम्यगुद्भवतिइतिचैत्रवंशसमुद्भवः ॥ अथवाचिञ्चयते । अमि

स्वरोचिषेत्तरेपूर्वचैत्रवंशसमुद्भवः ॥ सुरथोनामराजाभूत्समस्तेश्चिंमंडले ॥ ३ ॥

तस्यपालयतः सम्यग्प्रजाः पुत्रानिवारसान् ॥ बभूवुः शत्रवोभूषाः कोलाविध्वंसिनस्तदा ॥ ४ ॥

चिमिदिशासिधः कन्नः ॥ चीपतेचित्रमदुत्कर्मतस्यायं चैत्रः तस्यराज्ञोवंशः तस्मात्समुद्भवः ॥ विधयाजन्नावाप्राणिनोकेलक्षणः संतानोवंशइत्युच्यते ॥ रंतेयस्य
 व्रधः । शोभनोर्थोयस्यसुरधः ॥ नामप्राकाशसंभाव्यक्रोधोपायमकुस्तने ॥ राजतेइतिराजा ॥ अभूत्सुभूतायांलुब्धः । क्षितेभूमिंमंडलं चकवाळंतस्मिन् ॥ ३ ॥ तदातस्मि
 न्स्वरोचिषमन्वतरकाले । औरसान् उरसोत्पादितान् । उरसानिर्मितान् । उरसोयच्च । पुत्रानिवसन्प्रकृतान्बंधयथास्या तथा । प्रजाः लोकांपालयतः दुःखेभ्यः शतस्तस्यरा
 ज्ञः कोलाविध्वंसिनोभूषाः शत्रवः शातयितारः बभूवुरित्यन्वयः ॥ कोब्रह्मा अः विष्णुः उः महेश्वरः तान्ब्रह्मविष्णुमहेश्वरान्कालंतिअर्चयितुं कृतीतिकोलाब्राह्मणादयः तानास
 मंताद्विध्वंसयतीतिकोलाविध्वंसिनः शोयोनयः । अथवाकोलाः शूकराः तान्चिध्वंसयतीतिकोलाविध्वंसिनोयवनाः । अथवा । कोलान्शूकरान् अवतिरंतीतिकोलाविनोयवनाः तान्ध्वं
 विधः ॥ नद्विद्वित्वृषिष्यधिइतिदीर्घः । कोलाविधः क्षत्रियादयः तान्ध्वंसयतीतिकोलाविध्वंसिनोयवनाः ॥ ननुचकोलान्शूकरान् अवतिरंतीतिकोलाविनोयवनाः तान्ध्वं
 सयतीतिकोलाविध्वंसी तस्यकोलाविध्वंसिनः । इतिपुरथस्यापि विशेषणमतस्यात् ॥ अस्तु यदीत्यव्युत्पाद्येत उरसश्श्लोकैस्तुकोलाधिवासिभिरित्येववचनविशेषणतयाव्यु

त्यादधिष्यामः ॥ उरसानिर्भितः ॥ उरसोयज्ञ ॥ औरसो धर्मपत्नीजः इति स्मृतिः ॥ पुत्राव्ययं नरकवाचिपितृपुत्रं नरकाजायते पुत्रः ॥ अथवा ॥ पूज्यवने ॥ पुनर्तीति पुत्रः ।
 पुत्रो हस्वश्चेति कत्रः । पुत्रः स्यादात्मसंभवः ॥ पुत्राघ्नो नरकायस्मात्पितरं ज्ञायते सुतः । ततः पुत्र इति शो कः स्वयमेव स्वयं भुवेति स्मृतिः ॥ ४ ॥ तस्य अतिरं प्रकृष्टं बलं हस्य
 अथ पादात्तसमृद्धं बलं सैन्येषां शत्रूणांति अति प्रबलाः तान्दंडयतीत्यतिप्रबलं दंडी तस्य सुराथस्य तैः कोलाविध्वंसिभिर्यवैर्नैर्भूः सह युद्धमभवत् । तस्मिन् युद्धे सुथोरानां यू
 नैरल्पबलैरपितैः कोलाविध्वंसिभिर्यवनभूर्जितः अभिभूत इत्यन्वयः ॥ इह जित इति नायं जिये इत्यस्य प्रयोगः । कस्य तां हिंजाभिभव इत्यस्य । तदुक्तम् । जयिजयाभिभ
 वयोरायथैसावकर्मकः । उक्तर्षणाग्निराथोद्धृतिर्येथैसकर्मक इति । कोला नाम नगरी ताराजधानी विध्वंसयतीति कोलाविध्वंसिनः । सुरथो नाम राजा भूत्समस्तेक्षितिम्
 डले । इति सुराथस्य स्तार्विभौ भवसु कर्मप्रक्रांतदिनार्निन । दैवघटनाच्छत्रुभिरत्यैरथाक्रांतः सागरं तासि लाबनिबलयत्वात्स्येति भावः ॥ ५ ॥ तत एवाह स्वकीयपुंजनपद
 मात्राधिषण्णव आसीत्सुसार्वाभौम इत्यन्वयः ॥ सद्यपि शत्रुभिराक्रांतस्तथापि तदाक्रांतिजनिता द्वे गोपगतवनवासिभुनिवरोपदिष्टमहा मायैकममारानलं व्यववरावाप्तव्यसां प्राज्य

तस्य तैरभवच्छ्रुमतिप्रबलं दंडिनः ॥ न्यूनैरपि सतैर्युद्धे कोलाविध्वंसिभिर्जितः ॥ ५ ॥ ततः स्वपुरमायातो निजदेशाधिपोभवत् ॥ आक्रांतः समहाभा
 गस्तैस्तदाप्रबलारिभिः ॥ ६ ॥ अमात्यैर्बलिभिर्दुष्टैर्दुर्बलस्य दुरात्मभिः ॥ कोशो बलं चापहृतं तत्रापि स्फुरतेतः ॥ ७ ॥ ततो मृगयाव्याजयेन हृत
 स्वाम्यः सभृपतिः ॥ एकाकीहयमारुह्य जगाम गहनं वनम् ॥ ८ ॥

संश्राप्तव्याप्तमनुत्पपदलक्षणभवितव्यतावासिपात्रतया महाभाग इति विशेषणमर्थवदेव । तदुक्तं । संभवेव्यभिचारं च स्याद्विशेषणमर्थवदिति ॥ दिश्यते देशः स्थानमात्रम् ॥ ननु च
 नीधुजनपदः देशस्तु विषयः स्थानमात्रं तत्कथं देशग्रहणे न हजनपदो लभ्यते । तदर्थं यादमरः ॥ नीधुजनपदो देशविषयो तूपवर्त्तन्म । इति त्वं तथा दिनपूर्वभागिति च यत्पर्यभाषिष्ट ।
 नैष दोषः ॥ ननु दादीनचैकार्थानाहुरपरं त्वित्याश्रयणात् ॥ आत्मात्मीयज्ञातिथनवाची स्वशब्दः ॥ ६ ॥ तत्रापि तन्मात्रे सप्लापहृतं चूक्रे गहिते स्फुरसतो निवसतो दुर्बलस्य
 शत्रुभिर्गृहीतभुचक्रस्य प्रभुं त्साहशकिं न्यस्य सुरथस्य कोशो बलं च बलिभिर्बलवद्भिर्दुष्टैरुद्धृतमया दिंदुरात्मभिर्दुष्टाशयैः राज्यग्रहं लुक्कृतानि श्रयैरमात्यैर्मात्रिभिर्पहतप्रत्यान्य
 सात्कृतमित्यन्वयः ॥ अमासहसमीपमवा अमात्याः ॥ स्थाल्यसामग्र्यसैन्येषु बलं नाकाकसीरणोः । कोशः स्वर्णादिलोहाहृष्टकंसग्रहः । सुवर्णरजंतां प्ररीतिः कांस्यतथात्रपु ।
 सीसं कालायसंचैव हृष्टलोहानि चक्षते ॥ अपहृतः कोशः अपहृतं च बलमिति विग्रहणं पुंसकर्मणुसकेनैकवचास्यान्यतरस्यामिति न पुंसकरोषः एकवद्भावश्च । अपिशब्दो गहायाम् ।
 दुरीषदर्थकुत्सनवैवर्ण्यसंभवलभिषु ॥ दुष्टैरिति । दुषवैकृत्ये । कः कर्त्तारि ॥ वैकृत्यं रूपभंगः ॥ ७ ॥ ततः अमात्यैरपहृतकोशो बलत्वाद्दृत्स्वाम्यः अपहृतत्वात्मित्यः सभृशो

भूपतिः ॥ एकाकीअसहायः ॥ केवलःसुगयाव्याजेतहयमारुहगहनंनिरंतरव्यासलतादिपिहितोदरंवनकननंजगामातवातानित्यन्वयः । सुयतेव्यथ्वेतप्राणिनोमुगादयोऽ
स्यांमृगयापापदिःतस्याःव्याजेनासेत्कमुचितिमिषेणमुनिवनोपगमनेवेवात्रुख्यकार्यनंतुमुगयाचरणम् । मुख्यकार्यस्वरुहाच्छादनंव्याजः ॥ स्वाभिनईअरस्यभावः इतंस्वाम्यं
यस्यसहस्रत्वाम्भः । एकपुष्पकाकी ॥ एकादाकिनिचासहायो ॥ एकचेतुष्ककः । कलिलंगहनंसमे ॥ ८ ॥ द्विजेतिसंकुच्छयतर्पथदितिराजविशेषणम् ॥ मार्कण्डेयःस्वशि
ष्यंसंबोधयति ॥ हेद्विजहृतःसुरथचरित्रकथायाःश्रवणप्रवणोभवेति ॥ सर्वयःवराहःसुरथस्तत्रतस्मिन्वने ॥ सुमेधसोनासमुनेःशिष्योपशोभितंप्रशांतथापदाकीर्णमाश्रममद्रा
क्षीदरदशैत्यन्वयः ॥ मुनेरितिमुमेधसोविशेषणम् ॥ विशेषत्वेनआश्रयतिपरिपर्यतिअत्रेत्याश्रमः ॥ द्वाभ्यांमातृपौत्रीयांजायतेद्विजः ॥ हेद्विजमुष्टुशोभनामथापस्य
समुमेधाः । नित्यमसिच्यजासुमेधयोरितिआसिच्यसमासांतः ॥ तस्यमुनेःपरसामर्थ्यात्प्रशांताःसत्यकहैक्षताःयेथापदाःव्याघ्रादयःतैराकीर्णव्याप्तम् ॥ शुनइवपदानियेषति
थापदाः । शुनोदंतदंष्ट्रकर्णकुदकराहपदुच्छेत्विधिदीर्घत्वम् ॥ वरंभुनाराच्यावापस्यमनुत्वात्तिलक्षणमहतीतिवर्क्यःसुरथः । दंडादिभ्योयः ॥ अथवाछंदसिचेतियत् ॥

सतत्राश्रममद्राक्षीद्विजवर्यःसुमेधसः ॥ प्रशांतथापदकीर्णमुनिशिष्योपशोभितम् ॥ ९ ॥ तस्थौकंचित्सकालंचमुनिनिनेतनसत्कृतः ॥ इतश्चेतश्चविव
रंस्तस्मिन्मुनिवराश्रमे ॥ १० ॥ सोचिंतयत्तदात्रममत्वत्कृष्टमानसः ॥ मत्पूर्वैःपालितंपूर्वमयाहीनंपुरंहितवामद्भृत्यैस्तेरसद्दूर्धर्मतःपाल्यतेनवा ११

छंदावत्युराणानिभवंति ॥ तपोभिरप्यतेयस्तुदंशेयःसर्वरोचमः ॥ देवाहतेवरःश्रेष्ठत्रिषुक्लुबिमनाक्षिप्रये ॥ शिष्यवैदानधीयद्विरुशोभितशोभांन्वितसंजातशोभम् ॥ ९ ॥
तेनसुमेधमामुनिनासत्कृतः आहतःपूजितःससुरथःतस्मिन्मुनिवराश्रमेइतश्चेतश्चइतस्तथाविवचनपरिभ्रमकंचित्सकालंतस्थौस्थितश्चेत्यन्वयः ॥ कालमितिकालाध्वनोरत्यं
तंसंयोगद्वितीया ॥ मुनिषुवरःश्रेष्ठःसुमेधाःमुनिस्तस्याश्रमे ॥ अथवा ॥ ससुरथस्त्वस्मिन्मुनिवराश्रमेतेनमुनिनाइतःश्रमःआयागतःसत्कृतश्चसंकंचित्सकालंचेतश्चस्वा
तंचविरत्र तपःशंसंस्यान्नवैतिचिंतयंतस्तथावित्यपरोन्वयः ॥ १० ॥ तदामुनिसंदर्शनकालेत्राश्रममत्वाकृष्टमानसःसुरथःस्वचेतसाचितयत्कुटुंबसंस्तृवातित्यन्वयः ॥
ममेतिविभक्तिप्रतिरूपकमव्ययम् ॥ ममेतिभावोममत्वममताममत्वमितिमदीयातुद्धिःतयाआकृष्टवशीकृतमानसंस्वातंचेतोयस्यमतथोक्तः ॥ किमचित्तयदित्यपेक्षया
माह ॥ पूर्वमदूर्ध्वमितित्रादिभिःधर्मतःपालितंमत्कुलगंतपुरंभ्रमतिविधिवेनमयाहीनंत्यक्तवहिनिश्रयेनअसद्दूर्धर्मसच्चरितैस्तेमद्भृत्यैर्मदमात्यप्रभृतिभिःपुंभिर्धर्मतःधर्ममाश्रित्य
दुःस्वैभ्यःपाल्यतेकिंचेतिसोचिंतयत्यसुरथइत्यन्वयः ॥ स्वान्ववायागतवस्तुधर्मावधौपसाधनम् । स्वान्ववायागतवस्तुधर्मव्यतिथिधर्मव्यतिथिमगीतातातोयकेपाराजःस्वपुर

ननुचसोर्चितयदिति क्रियापदे कृतपुनश्चितयाभासोतिवाचोयुक्तिनयुक्तिमतीति चेत् । तत्र । उक्तं चानुक्तं यमत्वाद्दृष्टमानसतयापुनःपुनश्चितितमेवाचितितमिव अर्चिं
तयद्राजेतियुक्तिमल्येवतद्वाचोयुक्तिरिति ॥ पृथिव्याः ईशः पृथिव्यां विदितः ज्ञातश्चापार्थिवः ॥ तस्येशस्तत्राविदित्वादिदत्तित्येव ॥ समुद्रः तत्रापोकते तथा तथा तत्रचकी
यंस्तुविचितयन्मन्त्रिप्रश्नाभ्यांशोविप्रस्यसुमेधामुनेः आश्रमस्याशोनिक्तदेशे एकं कंचिद्वैश्वतृतीयद्वितीयं दर्शदृष्टमानित्यन्यथः । तृतीयमआत्ममुन्यंक्षयाद्वितीयमा
त्सापेक्षेत्यर्थः ॥ विशांपत्यंजातिवैश्वः । गणादित्वाद्यञ् । दर्शहेतुक्रिययाठः । सइतितुप्रकरणतोलभ्यते ॥ उहिवस्महवापुद्रूपे ॥ अष्टाव्यतो ॥ ताल्ल्यातः
कर्मणिघञ् अम्यश्रतेव्याप्यतेअप्याशः ॥ एकं केवलमेकाकिनम् ॥ १५ ॥ तेनसुरेणसवैश्वः शृष्टः किंपृष्टइत्याह ॥ भोअहोत्वंकःकोसिजातितः किंच अत्रान्याश्रमे
तत्तागमनेचकोहेतुः किंकारणमित्यन्वयः ॥ अव्ययमएषभोशाब्दइतिभाष्यम् ॥ अथैतद्वचच्छब्दस्यसंबुद्धैरूपं रुत्वोत्यल्लोपोपु । सामान्याद्व्यतोज्ञातमपिस्तुअश्रमतः
जिज्ञासमानोजिज्ञास्यं पृच्छचेवान्यदीप्सितम् ॥ राजावैश्वंपुनः पृच्छति ॥ भोअहोत्वंकस्माद्धेतोः सशोकइवच्छ्रयसे सखेदइवप्रतीयमेकस्याच्चेहेतोः न्वेदुर्मानइवकलश्रयोविमनस्कइ

सपृष्टस्तेनकस्त्वंभोहेतुश्चागमनेत्रकः ॥ सशोकइवकस्मात्त्वंदुर्मानइवलक्ष्यसे ॥ १६ ॥ इत्याकर्षवचस्तस्यभूयतेः प्रणयार्थोदितम् ॥ प्रत्युवाचमते
वैश्वः प्रश्रयान्तो नृपम् ॥ १७ ॥ वैश्वरवाच ॥ समाधिर्नामवैश्वोहमुत्पन्नोयनिनाकुले ॥ पुत्रदरैरनिरतरतश्चयनलोभादसाधुभिः ॥ १८ ॥
विहीनः स्वजनैर्दरैः पुत्रैरादायिमेधनम् ॥ वनमभ्यागतो दुःखीनिगन्तश्चातबधुभिः ॥ १९ ॥

ववैश्वसेइत्यन्वयः ॥ मन्युशोकौत्सुकृ खियाम् ॥ मन्युर्दैन्यकवौकुधि ॥ शोकंनसहितः सशोकः ॥ दुर्भनाविमनाः स्यात् ॥ दुःस्थमनो यस्यसदुर्भनाइवसास्यंशारदाज्ञमिषे
लमयायुरितिचेत् ॥ १६ ॥ इतीत्यं प्रणयोदितप्रणयनेप्रणोडदितकथितम् ॥ तस्यभूतेः सुरथस्ववचःआकर्ष्यश्रुत्वासैश्वस्तंत्सुसुरथमुद्दिश्यप्रश्रयवतनः प्रश्रयेणविनयेना
वनतोन्नम्रः सन्धयुवाचेत्यन्वयः ॥ सुरथकृतप्रश्नानामन्युत्तरं वक्तुवाक्यमग्रहीदितिभावः ॥ विश्रयाच्याप्रेमाणः प्रणयनेसमार्थकाः ॥ १७ ॥ धनिनाकुलेउत्पन्नोहंसमाविनामवि
स्वात्तज्जात्यैश्वर्योस्मीत्यन्वयः ॥ अनेनकस्त्वभोइतिप्रश्नस्योत्तरमुक्तम् ॥ इयथाहयोधीनी ॥ कुलग्रहेपिंशेपि ॥ धनेकुलोभात्गाढ्यात्असाद्यभिसम्जनैः पुत्रैश्च दारैश्च पु
त्राणांच दारैः निरस्तश्चानिराकृतोस्मीत्यन्वयः ॥ एतेनसशोकइवकस्मात्त्वम् ॥ इतिप्रश्नस्योत्तरमुक्तम् ॥ १८ ॥ विहीनः स्वजनैः वार्थवैश्वरहितोस्मात्ततोपिभशोकोस्मीत्यन्वयः ॥
दारैः पुत्रैरादायिमेधनमदीयैर्दरैः पुत्रैश्च मेधनमादायिगृहीतमित्यन्वयः ॥ अनेन दुर्भनाइवलक्ष्यसेकस्मादितिप्रश्नस्योत्तरमुक्तम् ॥ गदीयैरातबधुभिः पुत्रभिनकलत्रादिभि

हर्तयनोनिस्तथाहृदुःखीउद्विग्नमनाःसन्वनमभयागतोस्मीत्यन्वयः ॥ अनेनेहेतुआगमनेत्रकइतिप्रशस्योत्तरमुक्तम् ॥ १९ ॥ तथाविधःसोहमत्रवनेसंस्थितःसन्पुत्राणांच
 स्वजनानांचकुशालाकुशालात्मिकांकुशालस्वरूपामकुशालस्वरूपांचद्विविधरूपांप्रभृत्चिवातानवेधिनजानामीत्यन्वयः ॥ संगतोत्रयैःस्थितःसंस्थितः ॥ संस्थाधारोस्थितोमृतौ
 इतिवा ॥ दारशब्दःपुंस्येभूम्यन्वयकलत्रवाची ॥ कुशालचकुशालंचालास्वभावोयस्याःसातथोक्ता ॥ शेषाद्विभाषेतिकस्मासांतःइत्वंच ॥ २० ॥ किन्नुइतिच्छेदःकि
 म्पुच्छायांजुगुप्सने नुपुच्छायोविकल्पेच ॥ तत्रकिमित्यनव्ययंच ॥ संप्रत्येवसांप्रतज्ञादिअथेत्यण इहक्षेमत्वाशयोविकल्पःतुशब्देनसूच्यते ॥ सांप्रतमिदानीं तेषंपुत्रादी
 नांगुहेकिमपिक्षेभंनुवर्तते ॥ अथवासांप्रतमिदानींतिपांपुत्रादीनां गृहेकिमपिक्षेभतुवर्ततेइतितदुभयनवेद्यीत्यन्वयः ॥ क्षेमवाक्षेमवावर्षीत्यर्थः ॥ कुशलक्षेमसद्वियाम ॥
 क्षिणोतिहिनस्तिहेयान्क्षेमम् ॥ तेसुताःसांप्रतंकिमदृचानुअथवातेसुताःसांप्रतंकिदृचानुइतितदुभयकथं भेजेयस्यादित्यन्वयः ॥ तेसुताःसांप्रतंसदृचानुवाकथंयज्ञियाइति
 भावः ॥ सत्साधुवृंचंरित्रं येषां तेसदृचाः ॥ अथवासातमिवृत्तंचरित्रेषां तेसदृचाः ॥ दुष्टमसाधुवृत्तंचरित्रं येषां तदुर्दृचाः ॥ अथवादुष्टानाममज्जनानां ॥

सोहंनवेद्विपुत्राणांकुशालाकुशालात्मिकाम् ॥ प्रभृत्चिस्वजनानांचदाराणांचात्रसंस्थितः ॥ २० ॥ किन्तुतेषांयुहेक्षेममक्षेमांकिन्नुसांप्रतम् ॥ कथंते
 किन्नुसदृचा दुर्दृचाःकिन्नुसेसुताः ॥ २१ ॥ ॥ राजोवाच ॥ यैर्निरस्तोभवाल्लुब्धैःपुत्रदारादिभिर्यैः ॥ तेषुकिंभवतःश्रेहमनुभवानिमानमम्
 ॥२२॥ ॥ वैश्यउवाच ॥ एवमेतद्यथाप्राहभवानस्मद्गतंवचः ॥ किंकरोमिनवध्नातिमनिष्ठुरतांमनः ॥ २३ ॥

मिववृंचंरित्रं येषां तदुर्दृचाः ॥ २१ ॥ इतिदुर्वृतोवैश्याद्दुष्टपुत्रादिव्युत्तः ॥ दुःस्वितःकथितवाक्यमाकर्ण्योचिपुनर्नृपः ॥ हेसमाधेहैश्वर्यमवाधनेःकारणैः
 लुब्धैःशृन्नुभिर्यैःपुत्रदारादिभिर्दुर्वृत्तैर्वधुभिःनिरस्तोभूत् तेषुभवतःयानसंकृष्टेहंकिमनुभक्षातिकिर्मथंकरोतीत्यन्वयः ॥ तादृशेषुनेहनिबंधंजुगुप्सितगाहितंयजनीयं
 भवतइतिभावः ॥ यदाहुः ॥ सततोस्निह्यतिस्निहेहृष्टेहृष्टहृष्टेपुनः ॥ सौजन्यंमुजनेकुर्यादौर्जन्यमपिदुर्जनइति ॥ भवाल्लुब्धैरित्यत्रतोल्लिङ्गितिकारस्यपसवर्णा
 नुनासिकोलकारः ॥ २२ ॥ यन्मद्गतमित्यपिकचित्पाठः संप्रभ्यः ॥ ममेत्येकवचनपाठौचित्यादस्मद्गतमितिपाठोराजात्रैवैश्वर्यस्यश्रयावततस्यसतः प्राग्लभ्यानी
 चित्यपसंगाच्च ॥ हेतुपभवान्यन्मद्गतंवचः यथाप्राहब्रवीतिरतद्वचःएवमिदमित्यभेव अथाप्यहंकिंकरोमिमेमनःकर्तृनिष्ठुरतापरुषतांनवध्नातिनाचरतिनाश्रयतिइत्यन्वयः ॥
 इत्येवमर्थयैरेवम्अस्मद्गतमस्मद्गतम् ॥ अस्मत्पृथक् ॥ मद्गतमद्गतं मपृथक् ॥ अथवाजस्माभिर्निज्ञातमस्मद्गतम् ॥ मयागतंज्ञानमद्गतम् ॥ गत्यर्था धातवो

ज्ञानार्थाधिभवंति ॥ २३ ॥ हे राजन् पितृसंहसंत्यज्यधनलुब्धैः श्रेयस्तुनिराकृतोऽस्यित्तेवेपुनर्ममैः हाद्विर्नते ॥ किंच पतिस्वजनहार्दभृत्लक्षणबंधुसनेहसंत्यज्य
धनलुब्धैर्यमहार्निराकृतोऽस्मितेवेपुनर्ममैः हाद्विचरितेकरोमिकिमित्यन्वयः ॥ हृदयस्यस्वातस्य क्रमहार्दप्रमनेहद्विवाद्यत्तु युवादिवाद्यत्तु ॥ हृदयस्यहृल्लेखयद्यत्तासेव्चि
तिहृद्भावः ॥ हार्दमस्यस्यतवहार्दममनःहृदयनिविष्टमनेहोपेतनेहनिबद्धमितियावत् ॥ पतिस्वभवैस्वजनोबंधुस्तस्मिन्हादर्दनेहः पतिस्वजनहार्दवत् ॥ लुब्धमिच्छुक
स्तृष्णक् ॥ २४ ॥ हेमहामतेराजन्वियुष्वायिबंधुप्रमथवर्णमेषिचमितिजानन्नापिनाभिक्वितदित्यन्वयः ॥ अथवाहेर्यहामतेराजन्यवशात्कारणात्बंधुषुअसस्व
प्यस्तिमेषिचप्रथमवर्णमितिजानन्नापिनाभिनाभिनामिकरोमिकिमित्यन्वयः ॥ अथवाहेराजन्यबंधुविगुणेषुस्वपियच्चित्तप्रमथवर्णस्यात् ॥ तत्किनामकुत्सितंगार्हते
मितिजानन्नापिनाभिनामीत्यन्वयः ॥ महतीमतिर्यस्यसःमहामतिः ॥ हेमहामतेप्रवर्णमहंननुकुलम् ॥ प्रवर्णमनिनाम्यार्हंननुचतुष्पथे ॥ अगुणेषुअसनेहेषु विगुणे
षुविच्छेदेषु ॥ २५ ॥ कारणकृतिःकृत नृपसक्रेभावेकः ॥ अथवा कारणकृतिःकृतस्यै संपदादित्वाद्भावोद्विष्यांकिष् ॥ निर्गलतिशामोयस्मात्तानिःश्यासःशोकः ॥ दुःस्थमनो

यैःसंत्यज्यपितृसहेधनलुब्धैरनिराकृतः ॥ पतिस्वजनहार्दचहार्दितेध्वमेमनः ॥ २४ ॥ किमेतन्नभिजानामिजानन्नपिमहामते ॥ यत्प्रमप्रवर्ण
चित्तंविगुणेष्वपिबंधुषु ॥ २५ ॥ तेषांकृतेमनिःश्यासोदौर्मनस्यंचजायते ॥ करोमिकियन्नमनस्तेष्वप्रतिष्ठुनिष्ठुम् ॥ २६ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥
ततस्तौसहितौविप्रतंसुनिंसमुपस्थितौ ॥ समाधिर्नामवैश्यासौसचपाथिवसत्तमः ॥ २७ ॥ कृत्वातुतोयथान्यान्यायंयथाहतेनसंविदम् ॥ उपवि
ष्टौकथाःकाश्चिच्चक्रतुवैश्यापार्थिवौ ॥ २८ ॥

यस्यदुर्भनात्तद्भावोदौर्मनस्यं प्रतिपक्षिणनास्तिश्रीतिशेषंतेअभीतयः निष्ठुःकठोरं तेषामुत्रादीनांकृन्मलाभायासांसिद्धिविषयेसांसिद्धिपुस्त्यैवमोनिःश्यासःशोकहैन्यदमनस्य
दुःस्थितमनस्कृन्वजायते ॥ यथस्मात्कारणात्तस्यैअभीतिव्यपितेषुत्रादियुग्मनःनिष्ठुरंनजायतेअतःकरोमिकिमित्यन्वयः ॥ तदित्यंसप्रतिसांसारिकचित्तातःकांक्षीकोस्मी
तिभावः ॥ कांक्षीकोभयद्रुतः कांक्षिब्रजमीतिव्याकुलोस्मीतिभावः ॥ २६ ॥ हेविहेशिष्यसमाधिर्नामसौवैश्यासौसचपाथिवसत्तमःससुरथश्चतौद्वौसहितौमिलितौहित
संयुक्तौवासौतौप्रसिद्धसुमधनमामुनिंसमुपस्थितौसंम्यजग्मतुः इत्यन्वयः ॥ तिष्ठतिरुपयुग्वोर्गत्यर्थेषु ॥ २७ ॥ अन्पाञ्च
रत्नाद्वैश्यास्य पूर्वनिपातः ॥ अन्यार्हितसुगार्थिवःशत्रियत्वात् ॥ यथान्यायंतुशपतवर्णोक्तविधिमनतिकम्यैवयथाहंमर्हस्युद्धमनतिकम्यैवयथाश्रमंतस्सुमेधसे
मुनयेसांविदंसंभाषणायाचारंक्रवातेनापिपूजितौ तदनुमत्याजपविष्टौसंतौवैश्यापार्थिवौ काश्चित्पार्थपरःउचिताःकथाःउक्तीः चक्रतुःविदश्चतुरित्यर्थः ॥ तुः स्याद्दे

देवधारणे ॥ स्त्रीसंविज्ञानसंभाषाक्रियाकाराजिनामहु ॥ प्रतिज्ञातोषणाचारोष्वपिसंविद्ययुज्यते ॥ २८ ॥ हे भगवन्ब्रह्मेसर्वैश्वर्यसंपन्नहेतुनेवापहमंकरंहरस्यंप्रभुमिच्छा-
 मितद्वदस्व रहस्युपदिश ॥ भासनोपसंभाषामूत्रेणरहस्युच्छेदनेपआत्मनेदम् ॥ यवस्मात्कारणात्स्वचिन्नायत्ततोविनाऽवस्थानंमेमनसःदुःस्वायभवतीत्यन्वयः ॥ यदहमे-
 कंहरस्यंत्वांप्रभुमिच्छामिततममावश्यमाकर्णनीयम् ॥ अन्यथातदाकर्णनाभवेस्वचिन्नायत्तत्वंनस्यात् ॥ तद्वावस्तुमेमनसःदुःस्वायस्यात्संशयापन्नत्वात्तस्मात्तद्ब्रह्मस्यंमथाश्रोत-
 व्यमेवेतिभावः ॥ ऐश्वर्यस्यसम्प्रथमस्ययशसःश्रियः ॥ वैराग्यस्याथामोक्षस्यषण्णांभागइतिस्मृतिः ॥ २९ ॥ मुनिष्वतिशयेनसन्विष्विन्धुनिसनमः हमुनिसनम ॥
 जानतोपिउत्पन्नज्ञानस्यापिगतराज्यस्यशत्रुहस्तंगतसाम्राज्यस्यमेअखिलेष्वपिराज्यांगेषुयथाअज्ञस्येवमत्वंमतावर्ततेकिमेतदित्यन्वयः ॥ विनष्टराज्यस्यपुंसःराज्यां-
 गेषुर्केममत्वेनकृतंस्यादितिभावः ॥ स्वाम्यमात्यमुहत्कोशराड्गुर्बलानिचेतिसतराज्यांगानि ॥ ववायथातथैवम् ॥ ३० ॥ अयं वैश्वश्रयवापिपुत्रैर्निकृतः

॥ राजोवाच ॥ भगवंस्वामहंप्रभुमिच्छाम्येकंवदस्वतत् ॥ दुःस्वाययन्मेमनसः स्वचिन्तायत्ततोविना ॥ २९ ॥ ममत्वंगतराज्यस्यराज्यांगेष्व-
 खिलेष्वपि ॥ जानतोपियथाज्ञस्यकिमेतन्मुनिसत्तम ॥ ३० ॥ अयंचनिकृतःपुत्रैर्दरैर्यैत्यैस्तथोज्झितः ॥ स्वजनेनचसंत्यक्तस्तेषुहाहीतथाप्य-
 ति ॥ ३१ ॥ एवमेषत्थाहंचद्वावप्यत्यंतदुःखितौ ॥ दृष्टदोषेपिषिषयेमस्वाकृष्टमानसौ ॥ ३२ ॥ तत्किमेतन्महाभागयन्मोहोज्ञानिनोरपि ॥
 ममास्यचमवत्येषाविवेकांधस्यमुदता ॥ ३३ ॥

विपकृतःखिलीकृतःतथादारैः कलत्रैर्भृत्यैश्चउज्झितःउत्सृष्टः ॥ स्वजनैर्भ्रात्रादिवंधुभिरपिसंत्यक्तस्यथपितेषुपुत्रादिपुममत्वेनअतिल्लेहानितिभावः ॥ निकृतःस्याद्वि-
 प्रकृतःनिक्रियतोखिलीक्रियतेसमनिकृतः ॥ अथवा ॥ निकृतस्त्वचूजुःशठःनिकृणोतिहिनस्विनिकृतःहिंसकोयमनूजुःशठश्च्युज्झितइत्पर्यः । क्रुशुतिर्निकृतिःशोक्यम् ॥
 निकृतइत्यपस्तुतत्वादप्यपठः ॥ तथाहिनिकृतिःप्रायश्चित्तिः यदाहुः कामतोबाह्वणवधेजीवतोनास्तिनिकृतिरितिप्रायश्चित्तिर्नास्तीत्यर्थःप्रायश्चित्स्तुनिकृतिः । ॥
 अथवानिर्लक्ष्यार्थकःकृतोनिःकृतःअथवानिःकृतःकृतात्कारणात् ॥ राज्याद्वानिःकृतः ॥ ३१ ॥ द्वावपिअत्यंतदुःखितौवर्त्तवहेइत्यन्वयः ॥ इवेत्यमर्थयोरेवम् ॥ पित्र्वं-
 धने ॥ विसिनोतिचिन्नातिषिषयःशब्दस्पर्शरूपरसंगंधलक्षणःश्रामसमूहादिलक्षणश्च विषयश्चदृष्टदोषेष्वन्वयवत्त्वम्अंततोदुःखहेतुत्वंच ॥ ममेतिभावोमत्वेनआकृतःशानसंययो-
 स्तौतथोक्तौ ॥ ३२ ॥ हेमहाभागहेतुमेधोमुने ॥ ज्ञानिनोरपिआवयोर्नृपकैश्ययोर्मोहोभवतीतियत्तदेतत्किमित्यन्वयः ॥ भगस्यैश्वर्यादेरिदंभागंमहद्भागस्यमप्रहाभागः ॥

तयोज्ञानिनोः केनमोहद्वयतथाह ॥ हेब्रह्ममूढस्यविवेकार्थस्यइदंमुखायइदंदुःसायेतिहिताहितपार्थक्येविषयेअथसममचुरथसमाधिंज्ञयोर्नृपद्वययोरेषामूढताविदंकेवि
हीनतामोहापन्नताभवतीतिक्रमेतदित्यन्वयः ॥ अचक्षुषितमस्यंपंजलेतिमिरुक्त्यपि ॥ ३३ ॥ हेराजन्मस्तस्यसर्वस्यजंतोश्चेतनस्यप्राणिनः विषयगोचरज्ञानंशुद्धिमा
त्रमस्तीत्यन्वयः । नहिमोक्षेधीज्ञानंविवक्षितम् । किंतु । विषयगोचरे ॥ इद्रियार्थस्यतत्तदिद्रियंज्ञानंविधत्तत्कृतावन्मत्रमितिभावः ॥ विसिनोतिबध्नातीतिविषयःशुद्धा
दिः ॥ गावः इद्रियाणिचरत्यस्मिन्नोचरः ॥ गोचरसं चरतिसाधुत्वम् ॥ यद्यपि ह्यशब्दोऽंगपरस्यशब्दविषयाअमी । गोचराद्रिद्रियार्थश्चेत्यभिधानात् यएवविषयःसाएवगो
चरइतिगौनस्त्वप्रतीयते ॥ तथापीहदुःखितसुरथप्रतिविसिनोतिबध्नातिविषयोदुःखहेतुरिद्रियंशुद्धिःकरोतिगोचरइतिप्रदर्शनादपौनरुक्त्यंशुद्धयम् ॥ भगव्यैश्वर्यदेरिदंभागं
महद्भागस्यासौमहाभागः ॥ हेमहाभागराजनएवंकथ्यमाणप्रकरणेविषयाश्रविषयवृचअपृथक्कविभ्रायांति ॥ पार्थक्येनेद्रियगोचरतांत्रजंति ॥ अथवाप्रसरंतिमंच
रंतिइत्यन्वयः ॥ विषयाश्रमहाभागजातिश्रवंपृथक्पृथगितिपाठेजतिः सामान्यरूपत्वंगंधत्वावमप्यनेकविधम् ॥ ३४ ॥ सत्यपिचक्षुगोलकेकेचिचेतनाःप्राणिनः

॥ ऋषिरुवाच ॥ ज्ञानमस्तिसमस्तस्यजंतोर्विषयगोचरं ॥ विषयाश्रमहाभागार्थातिचैवपृथक्पृथक् ॥ ३४ ॥ दिवांधाःप्राणिनःकेचिद्भ्रात्रांधवास्त
थापरं ॥ केचिद्दिवातथारात्रौप्राणिनस्तुत्यदृष्टयः ॥ ३५ ॥ ज्ञानिनोमनुजाःसत्यंकिंतुतेनहिकेवलम् ॥ यतोहिज्ञानिनःसर्वेषुपक्षिभृगादयः
॥ ३६ ॥ ज्ञानंतन्मनुष्याणांचत्तेषामुगपक्षिणाम् ॥ मनुष्याणांचयत्तेषांतुल्यमन्यत्तथोभयोः ॥ ३७ ॥

दिवांधाःउलूकादयःतथाअपरेकेचित्प्राणिनःकाकादयोरान्नांधाः ॥ दृष्टिहीनाइत्यन्वयः ॥ केचिद्दिवाश्वप्रभृतयःप्राणिनःयथादिवातथारात्रौचतुल्यादृष्टियेषांतुत्यदृष्टयो
भवतीत्यन्वयः ॥ पूर्वराज्ञानुरथेनपृष्टयन्मोहोज्ञानिनोरपितत्किमेतदितितत्रोचरप्रथमीकारणे ॥ ३५ ॥ मनुजाःज्ञानिनःसत्यंकिंतुतेषुकेवलंज्ञानिनोनिहि ॥ यतोमनु
जेयोज्येषिसर्वेषुपक्षिभृगादयःज्ञानिनःसत्येवहीत्यन्वयः ॥ सर्वेषुमनुजदशेयथाविषयथोचितज्ञानापेवितिभावः ॥ मनुजामानवाः संतिसाधुसत्यम् ॥ तुर्याद्वेदबंधा
रणे ॥ हिहेतामवधारणे ॥ अतोहानेनापिकेवलंनियतमपरंक्रियाविशेषणमूहर्दानीन्निव्वाविशेषणानिंप्रतिनियतज्ञानंविबंधन्यवहारसिद्धिः कथंस्यादित्यांशुभ्यता
मुपादियुमाह ॥ ३६ ॥ तेषामुगपक्षिणांयज्ज्ञानंस्वभावजम् ॥ शास्त्रजमन्यहत्तज्ञानंजंचतन्नमृगपक्षिणाम् ॥ तुन्यमन्यचथोभयोःतथातेनप्रकरणप्रतिनियतंतत्स्व
जातिभ्युक्तेषुचंविषयज्ञानादन्यथज्ज्ञानंशरीरमात्रोपयोगितदुभयोर्मृगादिमनुष्ययोः ॥ आहारनिद्रादिविषयज्ञानंविबंधन्यवहारपार्थक्यसंसिद्धेरसार्क्यमितिभावः ॥ ३७ ॥

प्रागुक्तं ज्ञान्यो हो ज्ञानिनो रीतत्किमेतदिति तत्र किमश्रयमित्याह सदृष्टं तम् ॥ हे राजज्ञाने सत्यपि मोहात्प्रमत्तावशाच्च पुंशु शिशुत्रोऽपि कृणामोक्षादतावु आदृतकण
 मोक्षान्शुधाबुधुक्षयापीड्यमानानपिण्तात्पतंगान्वश्येत्यन्वयः ॥ ज्ञाने सत्यपीति ॥ येषावचंचुषुनिक्षेपव्यकणारेतेयस्माभिरैवभक्षयेत्तर्हि नूनं वयं श्रुयानपीड्यामहेइति स्वाथै
 जानंतोपि स्वयंश्रुधापीड्यमाना अपि मोहान्प्रमत्ताद्वाशावचंचुष्वेवकणात्रिक्षिपतिपक्षिणइति भावः ॥ पतेरंगच्छपक्षिणि ॥ चंचुष्कोटिरुभेद्वियौ ॥ आदृताः कणमोक्षायैस्ते कणमो
 क्षादृताः । वाहिताश्यादिषु परिणतः ॥ कणमोक्षाहिता नित्यपि क्वचित्साठः ॥ ३८ ॥ हे मनुजव्याघ्राजन्मानुषालोभात्प्रत्युपकाराय प्रत्युपकृतिलोभात्तद्देवोः सुतान् सुतेषु विषये
 षु कालंतरे प्रत्युपकारमेतज्मदर्थं करिष्यंतीति साभिलाषाः सकामाः भवंति इति पादत्रयान्वयः ॥ तत्र निदर्शनमाह ॥ ननु भोजनत्वमेतान् लोकेऽपि सिद्धान् पक्षिभूयादीन् ममत्वात्सुता
 न्यति साभिलाषान्सादृता न किं नश्यसि ॥ इति चतुर्थपादान्वयः ॥ अहो राजनेतेयदियं श्रुपक्षिभूयादयोपि किल प्रत्युपकारनिरपेक्षा अपिकेवलं ममत्वात् देवसुतान्प्रति साभिलाषाः
 सादराः दृश्यंते किमु त्मानुषाममत्वात्कष्टमानसाः प्रत्युपकारप्रभ्रवः सुतान्प्रति साभिलाषाः स्युः अतितरामेवेति भावः ॥ मनुजोयं व्याघ्राइवशूरः श्रेष्ठः मनुजव्याघ्रः ॥ उपमितं व्याघ्रा
 ज्ञानेपिसतिपश्यैतान्पतंगान्छ्वावचंचुषु ॥ कणमोक्षादृता न मोहात्पीड्यमानानपि श्रुधा ॥ ३८ ॥ मानुषामनुजव्याघ्रसामभिलाषाः सुतान्प्रति ॥
 लोभात्प्रत्युपकाराय न चेतान् किं नपश्यसि ॥ ३९ ॥ तथापि ममतावत्तैर्मोहगर्ते निपातिताः ॥ महामायाप्रभावेण संसारस्थितिकारिणा ॥ ४० ॥
 तत्रात्र विस्मयः कार्यो योगनिद्राजगत्पतेः ॥ महामायाहरैश्चैषा तथा संसोद्घाते जगत् ॥ ४१ ॥

दिभिः सामान्याप्रयोगइति समाप्तः । स्युरत्तरपदेव्याघ्राङ्गवर्षभकुंजराः । सिंहशाईलनागाद्याः शुंसि श्रेष्ठार्थगोचराः ॥ शशावधारणानुज्ञानुनयामत्रणेननु । सुतान्प्रति इति प्रतियोगे
 द्वितीयासमस्यर्थे अत्रापि उपकृतव्यप्रत्युपकारलोभात्पितरो मनुष्याः पुत्रवात्सल्यं कुमुर्ममत्वाच्च विशेषत इत्यलं विस्तरेण ॥ ३९ ॥ यद्यप्यमीमं प्यायथा न्युपकारार्थं पु
 त्रान्पालयंति तद्वन्मोक्षार्थमपियंतं एव ॥ तथापि संसारस्थितिकारिणा महामायाप्रभावेण ममतावत्तैर्मोहगर्ते निपातिताः इत्यन्वयः ॥ ममता आवर्तइव ममतावत्तैः ॥ तत्र तत्र च म
 हत्यामायायाः प्रभावः सामर्थ्यसर्वकलनशक्तिर्विजुंभः तेन ॥ अथवा महामायाप्रतियुतिमहामायायः सचासौभावश्चेति तेन ॥ भावः सचा स्वभावाभिप्रायचष्टात्मजन्मसु ॥
 संसारस्य स्थितिः प्रवाहिनित्यतयावस्थानं कदाचिदनीदृश्यं जगदिति भावाभावावपि जगद्रूपसंसाररूपावेषसंसारस्थितिकरोति तच्छीलः संसारस्थितिकारी तेन ॥ ४० ॥
 चशब्दोऽसौ यतो महामायेति याज्जादिः प्रसिद्धान्तिपवती एषा जगत्पतेः हरेर्विष्णोः योगनिद्रेतिकथ्यते ॥ तथा जगत्संमोहात्सुतं प्रमुज्यते मोहारायणं क्रियते ॥ तत्र समावृज्जाने
 सत्यपि पुत्रादिषु ममत्वं कथं जायते इति अत्र विस्मयोनकाद इत्यन्वयः ॥ दिस्मयोद्भूतम् ॥ योगो निद्रे विक्रयगोत्रात्मावगमो योगोत्रात्प्यानलक्षणो विषयेऽप्यश्वित्तवृत्ते निरोधो वि

वक्षितः ॥ ननुसाक्षाद्ब्रिह्मस्मभत्वाद्देवानाम् । योगः सन्नहनं प्रायश्चाः संसर्गतिद्युक्तिषु ॥ अपूर्णवस्तुलाभोपेभजेषुचरेषुच । ममयादुरस्येतिभगद्वचनान्महाभाषायाः
प्राधान्यमाह ॥ ४१ ॥ हियस्मादनादिः प्रसिद्धा वैष्णवीमायाभगवती ऐश्वर्यादियुता ॥ अतः सा देवी वैच्छयादीवर्तसितज्ञानिनामपि उपनिषत्स्थज्ञानानामपि पुमांचेत्तु शिबला
त्सामर्थ्यादाच्छयमोहायसांसारिकत्वायममत्वायप्रयच्छति ददाति चित्तानिममत्वाधीनानिकरोतीत्यन्वयः ॥ स्थौल्यसामर्थ्यसैव्येषु बलनाकांक्षसीरणोः ॥ द्राणोयच्छः शिति
॥ ४२ ॥ तथा देव्या चारं विश्वं विद्युज्यतो विशेषेण मुच्यते उपायते ॥ अथ च सौधादेवी प्रपन्नसती नृणां पुंसं वरदा भवति ॥ अपमन्नाज्जरदा भवति ॥ अथ च सौधादेवी नृणां भक्ता
नां प्रपन्नासती मुक्तये च भवतीत्यन्वयः ॥ तथा विद्युज्यते तथा अविद्युज्यते इत्यकारप्रत्यये विवक्षितो विवक्षितो ज्ञेयः । अइत्येतत्पुण्यव्ययम् ॥ अमानोनाः प्रतिषेधवचनाइति स्मरणम् ॥ अभ्य
बुध् ॥ अभावे नहनोपीति ॥ चरतीति चारं वरं जंगमरुपविश्वमित्यर्थः ॥ चारिण्युजंगमचरं त्रसामिगंचारम् । चारिचलियति वदीनां द्वित्वमच्याक्चार्थासस्यवा चरादीनां चार
चिद्विभोवोभ्यासस्यागममथ आगिवयानामर्थ्याद्वलादिः शेषेन अन्यथाऽकारदेश एव कव्यः स्यात् ॥ नचेहचंचारंचेति विग्रहैकवद्रावेन विश्वं विशेषणंचारचरमित्येतेदिति

ज्ञानिनामपि चेतासि देवी भगवती हि सा ॥ बलादाकृष्यमोहायमहामाया प्रयच्छति ॥ ४२ ॥ तथा विद्युज्यते विश्वं जगदेतच्चारम् ॥ सैषा प्रसन्ना
वरदानां भवति मुक्तये ॥ ४३ ॥ सा विद्या परमासुतेर्हेतुभूता सनातनी ॥ संसारबंधहेतुश्चैव ससर्वेश्वरे ॥ ४४ ॥

शंक्नीयम् ॥ विश्वग्रहणादेव जगद्ग्रहणादेव वा तस्य पौनरुक्त्यप्रसंगात् ॥ नहिस्थावरजंगमालयादन्यद्विश्वस्य शब्दवाच्यं वास्ति ॥ तस्माच्चारचरमिह जंगममेव विवक्षितम् ॥ विश्व
जगच्छब्दयोर्हि भिन्नत्वात्स्य तथा विवक्षितत्वाद्गौनरसयम् ॥ संसर्वविश्वशेषं कृत्स्नं सभक्तनिखिलखिलनिनिःशेषम् ॥ विश्वं भुवनं जगत् ॥ जगति जगद्विश्वम् ॥
जगत्स्याद्विष्णुहोत्रे यो वेने जंगमो त्रिषु इति रुद्रकोशः ॥ ४३ ॥ इह महाभाया अविद्यारूपा बंधहेतुः विद्यारूपा तु मुक्तिहेतुरीति प्रतिपाद्यते ॥ तत्र अविद्यापक्षतावत्साम्प्रति
द्वैतदेवी अविद्या विद्येवरा ॥ यदा वेचि चित्तब्रह्मज्ञानसंपन्नः ततो न्यः अवितां सारिकः तथाति अविद्या ॥ कीदृशी अविद्या अपरमा परा उच्छ्रामोक्षलक्ष्मीः ततो न्याऽपरमा ॥
अथ वान विद्येवरे परा उच्छ्रामोक्षलक्ष्मी र्थस्याः सा अपरमा ॥ अथवा ॥ अः षिण्यः परमः परो न्यो धि कणभूतो र्थस्याः सा अपरमा ॥ पुनः कीदृशी अविद्या अमुक्तेर्हेतुभूतान
विद्येवरे मुक्ति र्थस्याः त्रिषु अतो मुक्तिश्चि वरगः धर्मकार्थलक्षणः क्षयस्थानद्विलक्षणो वा त्रिवर्गः तस्य हेतुभूता ॥ पुनः कीदृशी अविद्या असातानती नसनासदा भवा असनातनी ॥
अनादि र्पि ह्यविद्या विद्या विनिवर्तनी यत्वादनित्या अधुवा ॥ पुनः कीदृशी अविद्या स वैश्वरी स ईश्वराः ईशानशीलाः स्वामिनः स्वस्वामिमावसंबंधिनो भवति ॥ यतः सा सर्वे

श्रीअखिलप्रंचरूपसैवैश्वरीप्रेश्रयसंपन्ना ॥ अतएवसंसारबंधहेतुःसंसारइतिबंधस्तस्यहेतुःकारणमथवासवेषांलोकानामीश्वराःब्रह्मविष्णुमहेश्वराःतेषांब्रह्मादीनामीश्वरीब्रह्मा
 वैष्णवी माहेश्वरीतिव्यपदेशतत्रतद्दृशीकृत्यौचिन्यातस्वामिनीतियावत् ॥ पुनःकीदृशीअविद्या सांअःविष्णुस्तेनसहवर्तमाना विष्णुमायेत्यर्थः ॥ चकारेणविद्यारूपाहिमहा
 मायेतिपक्षःसमुच्चयते ॥ तथाहि ॥ सावैष्णवीमायासैव विद्याअतीतप्रंचब्रह्मगोचरा ॥ पुनःकीदृशीविद्यापरमापरात्मात्मतत्त्वगोचरत्वाद्दुस्तरा ॥ पुनःकीदृशीविद्या ॥ सनातनी
 सत्यंज्ञानमंतंब्रह्मेतिश्रुतेः ॥ ब्रह्मरूपत्वान्नित्या ॥ ब्रह्मतत्त्वगोचरत्वोपचारौचित्यापिष्याम्यती ॥ शाश्वततुष्टुवोनिन्यःसदातनसनातनाः ॥ सायंचिरमित्यादिनाट्युःतुष्टुट्टिन्वा
 तडीप् ॥ पुनःकीदृशीविद्यासर्वसिंघुणाविश्वरूपा ॥ पुनःकीदृशीविद्याईश्वरस्यईश्वरी ईश्वरईश्वरीईश्वरस्यापिहित्वरूपदिदक्षुत्वौचित्यावाप्तव्यत्वात् अवस्थाश्रयणीयत्वा
 तस्याः ॥ स्थेशभासपिसक्रसोवराचिईदृइतिईश्वरः ॥ ईश्वरइतिरूपमश्रुतेअश्रुत्यामौव्यानोतिद्वितिद्विगृहईश्वरीतिभवति ॥ अश्रुतिराशुकर्मणिवरद्वेषोपध्याइत्यौणा
 दिकोवदत् ॥ पुनःकीदृशीविद्या ॥ संसारबंधहेतुःपुंसःमुक्तेहेतुभूताकारणभूतेत्यर्थः ॥ संसाररूपबंधस्यहेतांगतांसंसारबंधहेता तस्यसंसारबंधहेतुःपुंसः मुक्तेमैक्षस्यहेतुभूता ॥

राजोवाच ॥ भगवन्काहिसादेवीमहामायेतियांभवान् ॥ ब्रवीतिकथमुत्पन्नाकर्मचास्याश्चाकंद्रिज ॥ ४५ ॥ यत्प्रभोवाचसादेवीयत्स्वरूपपायदुद्भवा ॥
 तत्सर्वश्रेतुमिच्छामित्त्वोब्रह्मविदांवर ॥ ४६ ॥ ऋषिरुवाच ॥ नित्यैवसाजगन्मूर्तिस्तयासर्वमिदंततम् ॥ तथापितत्समुत्पत्तिर्बहुधाश्रयतांमम ॥ ४७ ॥

ज्ञानदेवतुकैवल्यमितिसिद्धांतश्रवैवैवमुक्तिःनिदानमितितात्पर्यम् ॥ हेतुरिति हिगतौ तृचिषष्ट्येकवचनंतमेतत् ॥ षष्ठीसमासः ॥ कर्तरिचेतितु षष्ठीसमासप्रतिषेधःप्रयिकोजनि
 कर्तुः प्रकृतिरितिपाणिनियोगाष्टिगादवसीयते ॥ हेतुशब्दस्तुउकारंतःकारणवाची ॥ अविद्याअहंमतिः विद्यातुमोक्षफलंज्ञानम् ॥ ४४ ॥ सुरथःसुमेधसंमुनिमहामाया
 हिमानंप्रष्टुवाक्यभूचे ॥ हेभगवच्चद्विजसुमेधः मुनेभवानुर्यांमहामायेतिब्रवीतिआहकाहिसादेवीसाचकथं केनप्रकारेण उत्यन्नाउदभूतअस्याःदेव्याःकर्मचर्किपराक्रमश्रकइत्युवाच
 राजेत्यन्वयः ॥ इतिहेतुप्रकरणप्रकर्षादिसमाप्तिषु ॥ ४५ ॥ पुनःपृच्छतिराजा ॥ हेब्रह्मविदांवरश्रेष्ठ त्वत्तः सकाशात्तत्सर्वश्रेतुमिच्छामितिवितिकिसादेवी यत्प्रभावायत्ता
 मर्थ्यायत्स्वरूपायदाकृतिःयदुद्भवाचयदुत्पत्तिकारण ॥ तस्याःदेव्याःसामर्थ्यंकीदृशार्कैस्वरूपाकीदृशंच प्रादुर्भवनामितिप्रश्नतात्पर्यम् ॥ त्वत्तःत्वात् आख्यातोपयोगइत्य
 पादानता यःभावोयस्याःसा यत्स्वरूपंयस्याःसायथोक्ता ॥ ब्रह्मविदंब्रह्मविदःतेषामध्येवर ॥ वेदस्तत्वंतपोब्रह्मब्रह्माविप्रःभजापतिः ॥ ब्रह्मवेदेब्रह्मतपोब्रह्मज्ञानंचशाश्वतम् ॥
 ब्रह्मत्रितिसंबुद्धवंतः पाठःकचित् ॥ ४६ ॥ अथसुमेधाऋषिरुवाच ॥ हेराजमजगन्मूर्तिःसादेवीनित्यैवतयादेव्याइंदुलोकमयंसर्वतंकृतम् ॥ सातुकेनापिनततानकृता ॥

तथापिलोकोपकारार्थात्स्तुत्यादिस्तुत्यादुर्भावः । बहुधाअनेकधाममवाचोक्तिः । त्वयाश्रुतामित्यन्वयः ॥ जगदजगतीमूर्तिः कायोयस्याः सातथोक्ता ॥ तस्याःसमीचीना
 उत्पत्तिस्तुत्यादिः ॥ मूर्तिःकाठिन्यकायोः ॥ ४७ ॥ सादेवीदेवानांकार्यसिद्धयर्थ्यदाविभक्तिप्रकाशतेतदासादेवीनित्यापिसतीलोकैरुत्पन्नालब्धजन्मेति
 अभिधीयतेकथ्यतेजतपेत्यन्वयः ॥ आत्यवचनादानमहत्वादकृतकत्वाच्चानित्यतस्याइतिभावः ॥ शंकरेशाशुद्रादिः स्यात् ॥ आविर्भवतिप्रकाशतेइत्यर्थः ॥
 नियतभवानित्यानैश्वर्येण ॥ गतानुगतिकालेकः पारमार्थिकः ॥ सतीमय्यसतीमाहमीतीरक्षःश्याश्रयात् ॥ सहजोयःसमुल्लासःक्षीराब्धेःशोपिमन्यते । चंद्रइत्य
 त्रिकिसुमोतानुगतिकजगत् ॥ ४८ ॥ कल्पान्तप्रलयब्रह्मादीनिशावसानेजगतिभुवनेएकाणवीकृतेएकाणवत्नेकृतेसति एकोदकपूत्वावस्थापितेसतिभगवानैश्वर्यादिसंगतः
 भुःस्वामीविष्णुव्यापिकोनारायणःशेषमन्तफणीश्वरम्आस्तीर्थ्याप्रसायतत्यकीकृत्यदायोगनिद्रामजयोगनिद्रामिवासेवत । तदास्मिन्कालेयोगनिद्रोपलक्षितेकालेवि
 ष्णुकर्मलोद्धृतौभुक्तेटभावितिविख्यातौनाद्राकथितौद्रावसुरौसुरविद्विषौब्रह्माणविष्णोर्नाभिकमलस्थंवेधसंहंसितुमुद्यतौ उद्युक्तवुन्मुखावभूतामिति श्लोकयुगमान्वयः ॥

देवानांकार्यसिद्धयर्थमाविर्भवतिसायदा ॥ उत्पन्नोतितदलोकेसानित्याप्यभिधीयते ॥ ४८ ॥ योगनिद्रान्यदविष्णुर्जगत्येकाणवीकृते ॥ आस्ती
 र्यशेषमजकल्पान्तेभगवान्प्रभुः ॥ ४९ ॥ तदाद्रावसुरौघोरौविल्यातौमधुकैटभौ ॥ विष्णुकर्मलोद्धृतौहंउब्रह्माणसुद्वतौ ॥ ५० ॥ सनाभिक
 मलेविष्णोःस्थितोब्रह्माप्रजापतिः ॥ दृष्ट्वातावसुरौचोथौप्रभुसंतजनादनम् ॥ ५१ ॥

योगोद्विधेध्यानांगनिद्रातां वेष्टिव्यामोतिविश्वंविष्णुःजगन्पतेजगत्तस्मिन्पान्यंभासिसोतिसहृनिसेर्णवः ॥ अर्णसोलोपश्वेतिवः ॥ एकःकेवलोर्णवःसमुद्रःपूर्णायास्मि
 स्तत् एकाणर्वंजात प्रलयतःप्राक्सर्माणवत्नेजगद्वयवस्थापितप्रलयतु एकाणवस्यजगतोभावःएकाणव्यम् ब्राह्मणादिवात्पञ्च वृद्धिः द्वियाभिकाणव्यमेवेकाणवी
 षिद्वारादियथेतिङीष् ॥ तयाएकाणव्या एकाणवत्नेकृतव्यवस्थापितजगत्सिम्भ ॥ अथवा ॥ नित्याभगवत्या जगत्येकाणवेकृतेतिमुक्तसंशयः
 पाठः ॥ संवत्तःप्रलयःकल्पःक्षयःकर्णतइत्यपि ॥ कल्पःशास्त्रेविधौन्यादेसंवत्तैब्रह्मणोदिने ॥ कल्पस्यतोविधिःकल्पान्तस्तस्मिन् ॥ मन्यतेऽहमेवशूरइतिमधुः ॥
 मधुःपुंस्यसुरेचैत्रेभुक्तेसुरभावापि ॥ क्लीवंतुमधुमेत्यात्सौद्रेपुष्परसेपिच ॥ कीटस्वेवभाःप्रभायस्यतकीटभंकर्णसंपलंतत्रभवःकैटभः ॥ वृंहतिवधेतेब्रह्मात्म् ।
 विष्णोःकर्णतियर्मलंतदुद्धृतौ ॥ ४९ ॥ ५० ॥ विष्णोर्नाभिकमलेस्थितःसप्रजापतिर्ब्रह्मातावसुरौचउर्ध्वदृष्ट्वापत्रंइष्ट्वाएकमहदयस्थितःसन्हरः
 विष्णोःप्रबोधनार्थं हरिनेत्रकृतालयतांयोगनिद्रामहामायांतुटावस्तुतवान् ॥ इति श्लोकयुगमान्वयः ॥ नाभिरैकमलंतत्रस्थितउपविष्टः ॥ ब्रह्माविश्रोषिकश्चित्स्या

त् ॥ अतलंकप्रजापतिरिति । प्रजापतिर्भनुरपिस्यादतलंकं ब्रह्मा इति ॥ अर्द्धहिसायां चुरादिः जनानर्द्यति हि नस्ति जनार्दनः ॥ अर्द्यतौ याचने च भ्वादिः जनान् अर्द्यति गच्छति ॥ बुद्धस्तु तौ सैतवनक्रियाफलं स्वरक्षालक्षणं ब्रह्मण एवेत्यात्मनेपदे सत्पितृष्टुदेति षाठः ॥ अथ वारस्तव न क्रियाफलं पारंपर्यात्तदेवरक्षणे लक्षणमेवेति युक्तं परस्मैपदं बुद्धावेति ॥ यदुक्तम् इति हरेः प्रबोधनार्थापितु प्रथमव्यवहितंस्तवनक्रियाफलं साक्षात्प्रयोजनम् ॥ तथापि प्रयोजनं दैत्यवधविधिद्वारं कपारंपर्यावधृतं देवं रक्षणमेवस्तवनक्रियाफलम् ॥ एकमाद्वितीयम् अंगं प्रमुखं हृदयं चांत्यस्य स एकाग्रहृदयः ॥ अनन्यमनस्कः स्थितः निष्कंपः ॥ अथवा ॥ एकमाद्वितीयं प्रधानं हृच्चिंतयत्यसः एकाग्रहृत् अयं शुभावहं विधौ दैत्यवधलक्षणे विषयो स्थितः इत्तावधानः अयं स्थितः ॥ हरेर्नेत्रैरेककृत आलये यया सातथोक्ता ॥ अथवा ॥ अथवा ॥ हरेर्नेत्रैरेककृत आलये यया सातथोक्ता ॥ अथवा ॥ हरेर्नेत्रैरेककृत आलये यया सातथोक्ता ॥ अथवा ॥ हरेः परमात्मनेनेता प्रापयिता वेदंतः हरिरेतातेन अकृतः आलयः गृह्यमतिनियंतं ण चक्षुषा प्रमाणेन कृतः आलयः असंश्लेषः अनाशः अमोक्षो वायस्याः सातथोक्ता ॥ अथवा ॥ हरेः परमात्मनेनेता प्रापयिता वेदंतः हरिरेतातेन अकृतः आलयः गृह्यमतिनियंतं स्थानं यस्याः सातथोक्ता इति ॥ प्रबोधनमेवार्थः प्रयोजनं तस्मै प्रबोधनार्थाय ॥ ५१ ॥ ५२ ॥ ब्रह्मा तावत्स्तोत्रं स्वयमेव प्रतिजानतीति प्रतिज्ञां करोति ॥ अतुलमसहस्रं तोज्य

तुष्टावयोगनिद्रांतामेकाग्रहृदयस्थितः ॥ प्रबोधनार्थाय हरेर्हरेर्नेत्रकृतालयम् ॥ ५२ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ विश्वेश्वरौ जगद्धात्रीं स्थितिसंहारकारिणीम् ॥ स्तौमि निद्रां भगवतीं विष्णोर्तुलने जसः ॥ ५३ ॥ त्वं स्वाहा त्वं स्वात्त्वं स्वात्त्वं हिव षड्भारः स्वरत्निका ॥ सुधात्वमक्षरे नित्ये त्रियामात्रात्मिका स्थिता ॥ ५४ ॥

त्यसः अतुलोजाः तस्य विष्णोर्ध्यानं नरूपां निद्रांस्तौमि । तेजः प्रभावे दीप्तौ च बलेशुक्त्रे पिकी चिंतम् । तेजः असहत्वेऽपि । यदाहुः । अधिक्षेपावमाना देः भुक्तस्पर्शेण यत् ॥ प्रणा त्येप्यसहंतं तेजः सकुदाहृतम् ॥ कीदृशीं निद्रां विश्वेश्वरीं विश्वस्य ईश्वरीं व्यापिकां जनयित्रीम् ॥ अश्रोते राशुक्रमणिवरट् च चोपधयाः ॥ पुनश्छेदेतु ॥ कीदृशीं जगद्धात्रीं जगतो धारयित्रीं पोषयित्रीं च ॥ पुनः कीदृशीं स्थितिं संगं संहारमध्यमावस्थां कुर्वाणाम् ॥ संहारं च सर्गस्थित्युत्तरावस्थां कुर्वाणाम् ॥ सुयुजा तौ गिनिस्ताच्छील्ये ॥ पुनः कीदृशीं भगवतीम् ॥ षडैश्वर्यसंगताम् ॥ जगदिति ॥ धात्रीमिति ताच्छील्ये तृत्योगे नलोकाव्ययमूत्रेण षष्ठीनिषेधात्कर्मणि द्वितीयांतं जगदिति ॥ एतेन विष्णुयोगनिद्रैव जगत्सर्गस्थितिं संहारकारिणी ब्रह्मविष्णुवीमाहेश्वरी मयी शक्तिरिति स्तुतितात्पर्यमूचि चम् ॥ ५३ ॥ अशोः सरत् वत्कत्वत्त्वानि ॥ अक्षारवर्णनिर्माणवर्णमप्यक्ष संविदुः । अक्षरं नक्षरं विद्यादक्षरं श्रुतिताययोः ॥ अथातिर्बोकोऽनुक्तेभूतात्कत्वात् दक्षरा ॥ अश्रुतेव्यामोति विश्यात्वकत्वाच्च अक्षरा ॥ यद्वा क्षरति संच लति क्षरं नक्षरं मक्षरं भ्रुवम् अक्षराश्रुवा ॥ अतएव हे अक्षरेषु हे नित्ये हे शाश्वति हे देवित्वं स्वाहा देवतोद्देशेन ब्रह्मव्याजनिदेवतापितृरूपत्वेन आस्थित्वांजगीकृता ॥

प्रज्ञासिद्धान्तेषु । अव्ययं सार्हति ॥ यदभ्यधुः । स्वाहादेवहाविदनिश्रौषद्वेषद्वेषस्वयेति च ॥ यद्वा ॥ त्वंस्वाहेति देवहाविदनिश्रौषद्वेषद्वेषरूपासि ॥ यद्वा ॥ त्वं स्वाह्येवमसिस्वाहात्वेवस्वरूपेत्यर्थः ॥ यद्वा ॥ त्वंस्वाहासिद्रुतभुक्तप्रियासि ॥ सुशुभ्राहूयतेस्वाहास्तास्त्यस्याः इति वास्वाहा ॥ स्वाहाश्राय्यनलप्रिया ॥ यद्वा ॥ आकारः स्यात्स्वित्वामहः । त्वंसुशुभापितामहं ब्रह्मणाम् जिह्वीषेण च्छसिस्वाहासि त्रयसि ब्राह्मयसि ॥ आतोनुपसर्गकः ॥ हेदेवित्वंश्चापितुद्देशेन दीयमान इव्यजनितवृत्तिरसि ॥ यद्वा ॥ त्वंस्वयेत्वमस्तिस्वधात् ॥ स्वयेति भवतोऽजानापितृरूपासीत्यर्थः ॥ यद्वा ॥ अकारो वासुदेवः स्यात् ॥ सुशुभ्रं वासुदेवं दधासि पोषयसि स्वधासिलक्ष्मीरसि ॥ हेदेविहि यतः त्ववषट्कारोसि ॥ अतः षडङ्गिद्रायेति षट्कारभार्गुद्रइति त्वमिन्द्राण्यर्भित्यर्थः ॥ यद्वा ॥ हेदेवित्वं हि त्वं वषट्कारोसि षट्कारो यजमानः ऋत्विक् च्चासि ॥ हिंहेतावधारणे ॥ हेदेवित्वं स्वरात्मिका ॥ स्वः स्वर्गः आत्मा यस्यः सा स्वर्गरूपासि ॥ यद्वा ॥ त्वंपरलोकात्मासि ॥ स्वर्गोरेचलोकेभवः ॥ यद्वा ॥ त्वंस्वरात्वं स्वरात्मिकाऽनुदात्तादि स्वरूपासि अथच निषादऋषभादिस्वरात्मिकाप्यसि ॥ अथवा ॥ षट्कारस्वरात्मिका इत्येकैकदम् ॥ षट्कारयति षट्कारं स्वः फलंतपः प्रयोजनमात्मा यस्यः सा ॥ षट्कारवचं कस्वर्गरूपफलात्मासि ॥ हेदेवित्वंसुधामत्सि सुधात्वसि ॥ हेदेवित्वं त्रील्लोकान्वेदो ब्रह्मविष्णुमहेश्वरात्वाद् दधासि इति त्रिधासि ॥ यद्वा ॥ त्रिधा मासि ॥

अर्धमात्रास्थितानित्यायानुच्चार्यो विशेषतः ॥ त्वमेव संध्यासावित्री त्वं देवि जननी परा ॥ ५५ ॥

त्रीणि धामानि ग्रहाणि भुवनलक्षणानि ॥ त्रौनिब्रह्मादिरूपाणि ते जासि चंद्राकांशिरूपाणि प्रभावरूपाणि च त्रिशाक्तिशृणानियस्याः सा त्रिधामा ॥ हेदेवित्वं त्र्यात्मिका ॥ त्रैकूपालने ॥ त्रायतेत्राः विष्णुः कृष्त्रा आत्मा स्वभावो यस्यः सा विष्णुरूपासि ॥ यद्वा संपदादित्याद्रावेक्षि ॥ त्राणत्राः पालनमात्मा स्वरूपा यस्यः सा पालनस्वरूपासि ॥ यद्वा हेदेवित्वं त्रिधा त्रिभिः प्रकारैः एकमात्रादि मात्रा त्रिमात्ररूपास्वरा ॥ परंपरया वर्णात्मकहस्वदीर्घान्वृतमेदभिन्नमात्रा आत्मा यस्यः सा त्रिधामा त्र्यात्मिका स्वरवर्णरूपासि स्थिता सि अस्थितासि च ॥ यद्वा ॥ त्रिधा त्रिभिः प्रकारैः ब्राह्मी वैष्णवी माहेश्वरी रूपाः मातरः आत्मा स्वरूपं यस्यः सा त्रिशाक्त्या कृतिस्त्रिमात्रात्मिकेयं विष्णुयोगानिद्रास्थितेति ॥ त्रिधा मात्रात्मिका उक्त्वात्काररूपेति च मात्रा अकारः उकारः मकारश्चेति तदाल्पिका तत्स्वरूपेति कश्चिदोभ्यदातवर्णानभिधीति ॥ तच्चापात्पापीयः ॥ ईदृशी मोक्ष्यद्व्युत्पत्तिभूतानाम् अंधस्य चं च लक्ष्म्य विनिपातः श्वेदे इत्यंधपरंपरापरंपर्यया गतामं धुक्कुदंगिति भिषपेदे स्तं लयीति कियददत्तुष्यामः किं ॥ यद्वा तुष्यामः ॥ कियद्वा तुष्यामः ॥ तथाहि ॥ वर्णे बुभुवेर्गैकदेशा वर्णतरसमानकृतयस्तेषु तत्कार्यं न भवति ॥ तच्छायानुकारिणो हि ते न पुनस्तपे वेति पृथक्प्रयत्नं वित्यं हि वर्णमिच्छंत्याचार्याः ॥ दर्शिताचार्याभिरौपद्व्युत्पत्तिरेतानमर्थं डिकया इत्यत्रावेतिल्लोपश्चेति मूत्रतद्वत्तं लं वित्तरणे ॥ ५४ ॥ पूर्वत्र त्रिधामा त्र्यात्मिका इति विशेषेण अकारादिस्वररूपमात्रकालमत्तका ॥ अर्द्धमात्रात्वमित्यने

नतु ककारादिव्यंजनरूपमात्रकात्त्वोच्यते ॥ हेदेवित्त्वमर्थमात्रार्थमात्रासाव्यंजनवर्णस्वरूपमात्रकाल्मेव ॥ अर्थमपुसकमितिसमाप्तः ॥ तदुक्तम् ॥ एकमात्रो भवेद्भ्र
 स्त्रो द्विमात्रो द्विर्विच्यते ॥ त्रिमात्रस्तु प्लुवो ज्ञेयो व्यंजनचार्यमात्रकमिति ॥ १ ॥ अथवा पूर्वत्रिधा मात्रात्मिकेत्यनेन ओमात्मकत्वं विवक्षितम् ॥ तत्र अत्रैदिति द्वेयात्रेदीर्घत्वात् ॥
 मकारस्त्वर्थमात्राः व्यंजनत्वात् ॥ एवं त्रिधा मात्रात्म्यकता ॥ अथवा ॥ ओमभ्यादानइति सूत्रतो वेदादिप्रारंभे अत्रिमीळेपुरोहितमित्यादौ ओशब्दोऽहिति प्लुतः ॥ एवं त्रिधा
 मात्रात्म्यकता ॥ अथवा ॥ प्रणवद्वे रिति सूत्रेण यज्ञकर्मणि अपारितोसिजिन्वतो इ मृद्वेवेषादस्य वा अर्द्धस्य वा अत्यस्याक्षरस्यो इमं शब्दद्विमात्रात् अतिश्रुतेऽप्येवं त्रिधा मात्रात्म्यक
 ता ॥ तत्रो इमं शब्दमकाररूपाया अर्द्धमात्रास्थितानित्याद्युवागोक्षंसूचयंती विशेषतः ॥ अनुचचार्या ॥ परमात्मरूपत्वात् ॥ यतो वाचो निर्वर्त्तते अप्राप्य मनसासहोतिश्रुति
 विशेषतः ॥ लक्षणीयासा अर्थमात्रात्वमेव ॥ अर्थमात्रासूचितया मुक्तिः सात्वमेवेति भावः ॥ अर्थमात्राधर्मरूपतया स्थितेत्यप्यव्याख्यतम् ॥ अथच ॥ अविष्णुं यति अयार
 मासात्वमेव ॥ अथच वदेः किप् ॥ वदतीति उतवाचकः शब्दः ॥ न विद्यते उतवाचकः शब्दस्यः सानुत्तयो वाचो निर्वर्त्तते अप्राप्य मनसासहोतिश्रुतेः ॥ चरितुं गुंतापुं महार्चार्या ॥
 अनुचुसाचार्याच अनुच्चार्यापरब्रह्मतासात्वमेव ॥ हेदेवित्त्वमेवंसंध्यासि ॥ संध्यायं त्यस्यांसंधीयते अहोरात्रौ वा रस्यांसंध्यापितृश्रुः ॥ पितृणां भातासीतियावत् ॥ अथवा ॥

त्वयैतद्धार्यंते विश्वं त्वयैतत्सृज्यते जगत् ॥ त्वयैतत्पाल्यते देवित्त्वमन्त्यंते च सर्वदा ॥ ५६ ॥

हेदेवित्त्वमेवसावित्री ॥ सवितुरयंसावित्रीकृगसि ॥ यद्वा ॥ साप्रसिद्धासावित्री वैष्णवीशाकिरसीतियावत् ॥ यद्वा ॥ सवितो देवतायस्याः सातदादिव्याहृतिरहिताः ॥
 सैवव्याहृतिरसिंहितागायत्रीत्युच्यते ॥ हेदेवित्त्वं वेदजननीगायत्री इति यावत् ॥ नित्यस्यापिसतो वेदस्य गायत्रीयुदेशानुदयाद्रेऽध्ययानुदयइति गायत्रीयुपरिष्ठिमनीवंदा
 ध्ययनजननीत्यध्येषाध्ययनैक्योपचारौ चिद्यतो वेदजनयति वेदजननी ॥ वेदस्य वा जननी वेदमाता गायत्रीत्युक्तम् ॥ हेदेवित्त्वं परासि श्रेष्ठासि ॥ यद्वा ॥ प्रवालनृणां योः
 पिपतिं इति परा ॥ वेदं भ्रजनांश्च वेदजनान्नयंति सौख्यं प्रापयंतीति वेदजनन्यो ब्राह्मयास्तासां परापालयित्री चत्वमेवासि ॥ देवजननीति पाठे देवानां जननी
 अदितिस्त्वमेव पराउत्तमा ॥ यद्वा वेदजननीं गायत्रीपांति वेदजननीयाः कृपयः तानरक्षितुरासि गृह्णासि वेदजननी परात्वमेवासि ॥ ५५ ॥ इह हि पाठक्या
 दर्थकमोबलीयानिति सृष्ट्या युगकर्म्योच्यते ॥ हेदेवित्त्वया ब्राह्मया रान्तया एतज्जगत्सृज्यते उंतायते हेदेवित्त्वया वैष्णव्या रान्तया एतज्जगत्पाल्यते दुःसाद्रक्ष्यते ॥ हेदेवित्त्वं
 रौद्रीशाकिः सती एतज्जगदंतेऽवसाने अन्तिस्वादसि ॥ तदित्यं सर्वदपुनः पुनः कमशः सर्गस्थितिं संहारलक्षणत्रिविधवस्थापन्नमेतद्विश्वंस्तु तत्त्वैक्या पिब्राह्मी वैष्णवी रौद्री

व्यपदेशभेदभिन्नयाशास्त्राधार्यतेआत्मशरत्तयाभधिकरणरूपायाविश्वमाधेयीक्रियतेत्येतितात्पर्यसर्वदत्तासीत्यन्वयः ॥ ५६ ॥ इहजगन्मदेतिपाठः ॥ मथगतौ ॥ मथतेजा
नातिइतिप्रया ॥ पचाद्यचिद्वियांवाप् ॥ जगतोभयाजगन्मया ॥ हेमर्वैश्वदेवद्वैहेजगन्मयेहेभुवन्ने ॥ सर्वैगत्यथाधातवःप्रयोगात्तज्ञानार्थाः ॥ जगन्मयिदितिपाठेपिसंशुद्धचन्त
मेव ॥ देव्यानयास्रष्टव्यत्वेनपालनीपत्वेनसंहृत्यन्वच देवीकर्तृकजातकर्मकृतस्तर्गादिक्रियाविषयभूताज्जगतोहेतोरगतताजगत्सर्गादिव्यापारमुद्दिश्याताश्राद्धभूता देवीजग
न्मयस्युच्यते ॥ ततआप्तद्वयधिकृत्यप्रयमदितिभूनेणहेतुयोन्येष्वथमयद्रस्ययः ॥ ततआप्तद्वयैजगतोहेतोरगतादेवीजगन्मयी ॥ दिव्यातर्हीप् ॥ हस्वः ॥ अथवा
तत्प्रकृतवचनेयद्र ॥ प्रकृतंभस्तुतमुच्यतेस्मिन्नितिप्रकृतवचनतादितिप्रथमासमर्थान्यकृतवचनाभियेभययद्र ॥ जगत् प्रकृतंभस्तुतंकर्तृव्यत्वेनोच्यतेऽन्याजगन्मयसिंहुद्धौ
हस्वः ॥ हेदेविहेजगन्मयिभुवनज्ञे ॥ अथवा ॥ हेजगन्मयिजगन्मिमांनुमागतेजगन्मिमाणकारणादागतत्वमस्यजगत्तःविष्टौविशेषतःसृष्टौऽत्यादनेविषयेसृष्टिरूपासि ॥ तथां
तेवसानेसंहारोविषयसंहतिरूपाचासीत्यन्वयः ॥ सृष्टिस्रष्टृयोःपालनपालयिभ्योःसंहतिसंहर्त्र्योःआभेदेनातिशयोक्तिः ॥ देव्याःसर्वात्मकत्वेनवास्तव्यरूपकथनम् ॥ हेदेविजगन्मयि
ब्रह्मणिवर्ततइतिव्यपदेशमात्रसृष्ट्यादिकंतुत्वमेवचक्रोपिनाहमित्तमत्रोक्तिरप्यवसेया ॥ ५७ ॥ हेदेवित्वमहतीविधापरब्रह्मणोवज्ञानरूपासि ॥ हेदेवित्वमहतीअविद्याव

विष्टौसृष्टिरूपात्वंस्थितिरूपाचपालने ॥ तथासंहतिरूपातेजगतोस्यजगन्मये ॥ ५७ ॥ महाविद्यामहाभायामहामेधामहासृष्टितः ॥
महामोहाभगवतीमहादेवीमहेश्वरी ॥ ५८ ॥ प्रकृतिस्त्वंचसर्वस्यगुणत्रयविभाविनी ॥ कालरात्रिर्महारात्रिमोहरात्रिश्चदरूणा ॥ ५९ ॥

निर्वचनीयाविद्याप्रंचपरिविज्ञानरूपासि ॥ हेदेवित्वमहतीमाया ॥ अनात्मन्यत्सोबुद्धिरात्मन्यप्यनत्मेतिबुद्धिर्भाया ॥ हेदेवित्वमहामेधामहतीधारणावतीबुद्धिःमहती
अमेधाधारणावतीधीः ॥ हेदेवित्वमहासृष्टिर्महतीस्मृतिरूपामहतीअस्मृतिः अध्यानरूपा ॥ हेदेवित्वमहामोहामहाभयतामहाअमताच ॥ हेदेवित्वमभगवतीश्वश्रययुक्ता
च अभगवतीअनैश्वर्यासि ॥ हेदेवित्वमहादेवीमहादेवस्यस्त्री ॥ महतीईश्वरीव्यापकस्वभावा ॥ अशनेतराशुर्कर्मणिवरचेचोपधायाः ॥ अथच ॥
महतीविद्यास्यांशामुक्तिःमहतीमायाअविद्यायस्यांशामुक्तिः इत्थंमहामेधास्मृतिः महासृष्टीरितिहेइदेवतोपासना महामोहा वृष्णा अस्मृतिः सृष्टीनिद्राच ॥ ५८ ॥
हेदेवित्वं चत्वमेवसर्वस्यप्रकृतिरिति ॥ प्रक्रियतेसर्वमनयाप्रकृतिः सत्त्वजस्त्यःसाम्यावस्थाअथकाव्याप्रधानम् ॥ अथचत्वमेवगुणान्सत्त्वजस्तमांसिभिभावयसि ॥ पृथक्कृ
त्यजगद्भूषणावस्थापयसि ॥ गुणत्रयविभाविनी ॥ सत्त्वज्ञानसुखहेतुःरजोरागालसुःसहेतुःतमआवरकंमहेतुःगुणाःप्रकृतिधर्माः ॥ हेदेवित्वमेवकालरात्रिः ॥ जगत्संहारका
रिणीयामंगिनीयत्रलपिगेजगत् ॥ हेदेवित्वमेवमहारात्रिःयत्रचतुसुसोमुक्तिमगात् ॥ हेदेवित्वमेवदरूणा मोहरात्रिश्चासि ॥ ममतागर्भपातिनिमहासायाव्यासंसृष्टिःदंष्ट्राक

रालाशिरुद्रपल्पः अतिदारुणः ॥ मोहरात्रिभौहनुजंगमूत्रेजगत्करी ॥ ५९ ॥ हृदेवित्वंश्रीः संपाचिरसिहरिप्रियाप्यसि ॥ हृदेवित्वमीश्वरीश्वरस्यपल्पसि
 अरुनेतेराशुकर्मणिवरट्चेचोपधायाइति ॥ जगद्द्वयापिनीचासि ॥ हृदेवित्वंद्गीः असि ॥ हींकारो वैभाणइतिश्रुतेः ॥ प्राणभूतासि हीमितिमकारांतमव्ययं
 प्राणवाचि ॥ हीमनुनासिक्स्वरांतपाठेदेवीप्रणवासीतिरहस्यम् ॥ हीस्त्वमित्चपाठेज्जाशब्देनपौनरुक्त्यस्यात् ॥ हृदेवित्वंबुद्धिरसिचिन्मात्रब्रह्मरूपासि त्वंबो
 धलक्षणासि ॥ बोधयितृव्यापारदर्शनासि अथवा बोधरूपाविविधागमरूपासि ॥ हृदेवित्वंलज्जासिब्रह्मासि ॥ हृदेवित्वंयुष्टिरसि अवयवोपचितिरसि ॥ हृदेवि त्वंतथाते
 न्तुष्टिरसि ॥ श्रीतिरसि ॥ हृदेवित्वंशांतिरूपा रतिविषयव्यावृचिरसि ॥ ६० ॥ हृदेवित्वं चंडिकेत्वं तथा उक्लक्षणप्रकारेण ब्रह्मिनी
 शूलिनी गदिनी च क्रिणी शंसिनी चापिनी बाणाबाणवती परिघायुधाचसती अतस्परिवोरा अत्युद्दर्शनाभ्युंढीति भाष्यमेहत्वन्यवः ॥ अतइतिठनौ गदिनीत्यत्तुब्रीह्यादिभ्यश्चेतिइ
 तिः सर्वत्र ॥ ऋन्नेरयोढीप् ॥ बाणाबाणवती अर्शादिभ्योऽव्मत्वर्थीयः ॥ परिघः परिघातनः लोहबद्धोलुडआयुधस्याः सातथोका ॥ सद्गुलगदाचकशंशसचापाबाणपरिवै
 त्वंश्रीस्त्वमीश्वरीत्वंह्रीस्त्वंबुद्धिर्बोधलक्षणा ॥ लज्जायुष्टिस्तथातुष्टिस्त्वशान्तिः शांतिरेवच ॥ ६० ॥ खड्गिनीशूलिनीघोरागदिनीचक्रिणीतथा ॥
 शंखिनीचापिनीबाणभ्युंढीपरिघायुधा ॥ ६१ ॥ सौम्यासौम्यतराशेषसौम्येभ्यस्त्वितिमुंदरी ॥ परापराणां परमात्वमेवपरमेश्वरी ॥ ६२ ॥
 रक्षाभिरायुधैश्छुजाघोरायुथाकृतिश्चंडिकादेवी ॥ भुंढीतिवक्ष्यमाणलक्षणासतीप्रसिद्धत्वितिभावः ॥ मुंडिखंडने ॥ शत्रून्मुंडतिखंडयतिइतिकर्मण्यणिस्त्रियाङ्गीप्रभुंढी ॥ मुञ्जेः
 शंत्रुंढीभुजशत्रुंढीचंडिका ॥ अत्रहिभुजशत्रुंढीशब्दः प्रबोदरादीनियथोपदिष्टमिति शिशोपदिष्टत्वात्तजइत्यस्य अत्रुमइत्यस्यचलोपेकृतेभ्युंढीतिव्युत्पायते ॥ भुजाभिरष्टभिः
 शत्रून्घाष्टाभिरायुधैः ॥ मुंडत्ययुत्रचंडोक्तिर्भुंढीचंडिकास्मृता ॥ यच्चाहुः उड्डीयोड्डीयचप्राप्यनदीतीदशकृत्तिका ॥ क्रमतेचानतांगीयासाभुंढीनिगयते ॥ एतेन बाणभ्युण्ढी
 परिघायुधैरेकंपदिमितिव्याख्यावांगतव्या । बाणइत्यनाकारः पाठः इत्युक्तिरपिबुदस्ता ॥ भुंढीगोफणिकेत्युक्तिरप्युक्तिलोपेक्षणीयापेक्षेवादिः ॥ परिघोलोहार्गल
 भितितुशब्दतोर्यथाश्रद्धं व्याख्यातम् ॥ यदाहक्षीरस्वामी ॥ परितोहंतिपरिघः परौघइतिहर्षत्वम् ॥ लोहबद्धोलुडइति ॥ ६१ ॥ हृदेवित्वंभवजगतीसौम्यासि अक्रूराप्रशांतासि
 सौमैदवतिकाप्यसि । अथवा । शोभनामालक्ष्मीः श्यासौसुमहः विष्णुः सुमस्यभावः सौम्यशोभनलक्ष्मीकत्वं तत्तस्य अस्त्यसौसौम्या । अर्शायाच ॥ शोभनलक्ष्मीकत्व
 युतासि ॥ अथवा । उमासहितः सोमः उमापतिस्त्वस्यभावः सौम्यंतवस्याः सासौम्या उमापतिव्युत्पासि ॥ हृदेवित्वंभवसौम्यतरासि ॥ मूयतेतुंधासोमेश्वन्ः सोमस्येयं

मुधासौमी । सौमिमुधासर्हति सौम्यादेवावालिस्त्वंच । दंडादित्वाद्यः । तयोस्त्वमितरागेनसौम्यासौम्यतरा ॥ द्वियचनविभज्योपदेतरबीयमुतावितिद्विचनेउपपदेतत्पु ॥
 तसिलदिवान्कृत्यसुचुःइतिदुग्धावः ॥ हेदेवित्वमशेषसौम्योभ्यःअखिलदुर्गभ्यःदाशेषस्तुपुथक्येनअतिसुंदरीअसि ॥ सुष्ठुनदयतिदुंदरी मनोज्ञा मनोरमा सोमैवनेके
 सौम्यः सौम्यःस्यास्तुदरोपिच ॥ सौम्योऽद्भुबुधेसौम्यःसौम्यःशतप्रयोगतः ॥ हेदेवित्वमेवपराणश्रेष्ठतः परया ॥ अत्युक्त्यापरसोत्तमा ॥ व्यवस्थात्र
 तुश्रेष्ठत्वस्यविवाक्षितत्वात् । अन्यथापरशामितिस्यात् । अथवा । परब्रह्मअणतिकश्रयतिपराणःकिप् ॥ तेषामद्योत्वंपरसामि ॥ यद्वापरैचापरैचपरापराः ॥ द्वेदेचेति सर्व
 नामत्वाभावात्तुडगामाभावः ॥ तेषांत्वंपरमा । अथच । हेदेवित्वमेवपरमा । उक्त्यालक्ष्मीः । अथवा । परमःईश्वरःतस्यह्रीत्वमेवपरमेश्वरी । ईश्वरीस्वामिनीदुर्गालोका
 नांवापिकाचत्ता ॥ ६२ ॥ हेआखिलान्तिकेदेविकचित्त जगति सत्त्वअसाद्रायच्चकिंचिद्रस्तुपदार्यहूपतीयतेतस्यसर्वस्यसर्वदत्तत्कम्ययाशक्तिःसामर्थ्यमात्वमेवासि ॥
 अतःपरमयाकिंस्तुयमेइत्यन्वयः ॥ पदंचपदार्यश्चताभ्यांक्रियमाणस्तुतिश्चस्तोताचस्तुत्यंवात्तदुचितशक्तिश्चत्वमेवेतित्वचोत्यत्वाभावाद्देदीनबंधनास्तुतिःकथंप्रवर्तनीयेति

यच्चकिंचित्काचिद्रस्तुसदसद्भाडसिलात्मके ॥ तस्यसर्वस्ययाशक्तिःसात्वाकिंस्तुयसेमया ॥ ६३ ॥ ययात्वायाजगत्स्रष्टाजगत्यात्यतियोजगत् ॥
 सोपिनिद्रावशं नीतःकस्त्वांस्तोतुमिहेश्वरः ॥ ६४ ॥ विष्णुःशरीरग्रहणमहमीशानएवच ॥ कारितास्तेयतोऽतस्त्वांकःस्तोतुंशक्तिमान्भवेत् ॥ ६५ ॥
 सात्त्वमित्यप्रभावैःस्वरूदरैर्देविसस्तुता ॥ मोहयैतौदुराधर्षावसुरौमधुकैटभौ ॥ ६६ ॥

भावः ॥ इयमेवचपरमावधिस्तुतिस्तोऽपिकानामस्तुतिरित्यपरोभावः ॥ अय्यादितत्तदौचित्यतत्तदर्थक्रियाकरीणाकिप्रतिबद्धत्वमर्थमः सामर्थ्यशब्दिता ॥ ६३ ॥ हेदेवित्वां
 स्तोतुमिहकईश्वरःकःसमर्थोस्तितनकोपि ॥ तथाहिययाजगत्स्रष्टाउत्पादयिता । वृत्रंतोयम् । यद्वा । भविष्यदनवतनेलुडन्तोयम् ॥ यःजगत्पतिरक्षतिभविष्यत्सामीप्येत् ॥
 यद्वाजगत्पाताइतिपाठः ॥ भविष्यदनवतनेलुडंतोयम् ॥ योसामनेजगत् अचिंसंहरति ॥ सोपि विष्णुरपिययायोगिन्द्रयान्क्यादेव्यानिद्राधीनतांगमितः ॥ वशीबंध्यग
 वीक्षयासुताग्नीकारीणीवशा । इच्छायंनपयोःशुंभिमभुत्वेवशंगतः ॥ ६४ ॥ हेदेवियतःत्वयामहामाययाअंहब्रह्माविष्णुश्चईशानश्वेतत्रयोपिशरीरग्रहणकारिताःशरीरंगुह
 न्तःकारिताःममतावृताःकृताः ॥ अतस्त्वांकःपुमात्स्तोतुंशक्तिमान्भवेत् ॥ नकोपि ॥ यःकोपिशरीरधारीसत्त्वांस्तोतुमसमर्थएवतदन्यस्तुक्स्त्वदूषवसमुक्त्यंत्वामि
 वस्तोष्यत्वंचशरीरीणीस्तुतिश्चस्तुत्यस्तोतुमेदीनबंधना ॥ अतस्त्वाद्विषयास्तुतिःकथंधेतसाकल्पेनेतिसुषुप्तसंहारएवशरीरमिभावः ॥ ६५ ॥ हेदेविहृदंशर्षाणैरुदरैर्दक्षि
 णैःसरैर्दरैःस्वैरात्वाभैःप्रभावाःसामर्थ्यविशेषैःसस्तुताजगन्मोहयतीत्वमूत्ताइमौ । यद्वा । आहृतौतौआगतौदुर्धर्षौदुःखेनाभिभवनीयामधुकैटभौतापअसुरौसुराद्विषोमोहय

अविबेकप्राप्येत्यन्वयः ॥ दक्षिणेसरलोदारौ ॥ ६६ ॥ हेदेवित्वयाजगत्स्वाभ्यच्युतःदैव्यारिविष्णुलक्ष्मीघ्नप्रबोधंचउच्चिद्राभांवीयतांत्वयासमुच्यताम् ॥ किंचतौमहासुरौ
 हंतुमस्यअच्युतस्यविष्णोर्बोधश्चक्रियताम् उस्ताहातुक्लृपंभुद्धयुन्मेषश्चक्रियतांर्यतामित्यन्वयः ॥ प्रबोधमितिप्रधानेकर्मणिद्वितीया ॥ अमघानेकर्मणितुनीयतामितितिङ्ग
 भिहितत्वात्प्रथमा ॥ ६७ ॥ तदातस्मिन्प्रलयेकालेतत्रविष्णुनाभिकमलेवेधसाब्रह्मणाएवंतुतातामसीतमोगुणसंमतानिद्राम्मिऋदेवीमधुकैटभौनिहंतुंविष्णोःप्रबोधनार्थायत
 स्यैवनेत्रास्यनासिकाबाहुद्वयेभ्यस्तथोरसःदक्षसश्चनिर्गम्यव्यकजन्मनःप्रकटजननस्यब्रह्मणः अव्यकजन्मनश्चब्रह्मणः दर्शनविषयतश्चैप्रकटीबभूवेत्रिंश्लोकद्वयान्वयः ॥
 अव्यकत्प्रधानाजन्मस्यसःअव्यक्तादात्मनःजन्मस्यस्यवा । यतोसावाःत्यनाभूत् । नेत्रेचआस्यंचनासिकाबाहुव्यवहयंचेतिदिंद्रः ॥ प्राण्यंगत्वात्प्रातस्यैकवद्भवस्यनद
 धिपयआदीनिषेधाद्बहुवचनम् । यद्वा । अयंतेअयः प्राणाः नेत्रास्यनासिकाबाहुहृतेनसहिताअयाःप्राणाःउच्छ्वासनिश्वासलक्षणाःतेभ्यःसकाशेभ्यःउरसश्चनिर्गमित्यनिद्रा
 ब्रह्मदर्शनपथमगमदितिभावः ॥ ६८ ॥ ६९ ॥ तयानिद्रयादेव्यासुक्तःपरित्यक्तोजगन्नाथोजनार्दनःविष्णुश्चएकार्णवियजगत्कजलसुरैरहितिशयनात्शेषनाशयनात्सकाशादु
 प्रबोधंचजगत्स्वामीनीयतामच्युतोल्लु ॥ बोधश्चक्रियतामस्पंहंतुमैतौमहासुरौ ॥ ६७ ॥ ऋषिरुवाच ॥ ॥ एवंस्तुतातदादेवीतामसीतत्रवेधसा ॥
 विष्णोः प्रबोधनार्थयनिहंतुंमधुकैटभौ ॥ ६८ ॥ नेत्रास्यनासिकाबाहुद्वयेभ्यस्तथोरसः ॥ निर्गम्यदर्शनेतस्थौब्रह्मणोव्यक्तजन्मनः ॥ ६९ ॥
 उत्तस्थौचजगन्नाथस्तयसुक्तोजनार्दनः ॥ एकार्णवैरिशयनात्ततःसदृशचतौ ॥ ७० ॥ मधुकैटभौदुरात्मानवानतिवीर्यपराक्रमौ ॥ क्रोधरक्तेक्ष
 णाहंतुंब्रह्माणंजनितोद्यमौ ॥ ७१ ॥

तस्यौजस्रिश्वाचतःशयनादुत्थायउत्थानादनंतरंवासजनार्दनःतौमधुकैटभौददृशे ॥ तावपितददृशतोपरस्मैदंबाधिवाकर्त्तरिकर्मव्यतिहारेआत्मनेपदम् ॥ विष्णुऋतुकंदे
 त्यकर्मकंतावदर्शनंव्यतिवभूवे । अथचतावत् ॥ दैत्यकर्तृकविष्णुकर्मकदर्शनंव्यतिवभूवे अन्यथादर्शइतिस्यात् ॥ ७० ॥ कौदृशौददृशेजनार्दनः ॥ मधुकैटमथ्यतौ
 मन्यदंत्तैवरीइतियुधुः । कीटस्यैवभायस्यतत्कीटमंकार्णमंलंतत्रभवःकैटमः । इहहिष्णोदोरादित्वाद्दह्युत्तरपदलोपोद्रेष्टव्योभीमसेनोभीमइतिवत् ॥ कचित्तद्वृत्तभंगम ॥ घृत्स्यत
 तश्चमधुकैटभूरात्मानावितिपाठः । युजोर्जेनसारिङ्गुःपथ्यावकत्रंपकीर्तितमितिद्वितीयेचरणेअतिवीर्यपराक्रमावित्यत्रचतुर्क्षरादूर्जवगणस्यसत्त्वाच्चवृत्तभंगः ॥ तेनमधुकैटभा
 वित्यत्रभौइतिपठनीयमित्यर्थः ॥ पथ्यावकत्रतयानभौ ॥ अन्यथा मधुकैटभौदुरात्मानावितिनवाक्षरपादत्वेनअपिभाष्यमकुर्वाच्छुद्धोभंगंनचाचरेदितिछंदःशास्त्रसमप्रभंगप्रसं
 गस्यत् ॥ अथबाहुः ॥ छंदोवपुराणानिभवतिअन्यदेवेदंछंदसच्छंदः ॥ यदभयुयस्तद्विदःन्यूनाधिकारत्वेनयत्रपादःकचिद्वेते ॥ तद्वेदिकनिचृच्छंदोमृत्तुंज हृषीया ॥
 इति ॥ दुरात्मानौदुष्टबुद्धी ॥ अतिवीर्यपराक्रमौ अत्युत्कृष्टबलौअत्युत्कृष्टप्रभावौअत्युत्कृष्टशक्तीअत्युत्कृष्टशक्तिअत्युत्कृष्टयोगीच ॥ वीर्यबलंप्रभावश्चास्तयुयोगीपराक्रमौ ॥ क्रोधरक्ते

क्षणौ क्रोधेनरकरेक्षणपयोस्तौप्रत्येकंतयोः कौ ब्रह्माण्डं जनितापेमौ । दुर्विद्वान्बान्तिउत्तादितलयमलत्पितः यमः कलधेयोत्तौ । यद्वा । जननंजनिःसंजताजननिर्भर्या
सौ जनितः ॥ तारकादित्वादिच ॥ जनितोयथावासत्रकालावितिवाच ॥ ७१ ॥ ततःशयनात्मनुत्थायभगवान्श्वर्थादिमान्विभुःश्यापकःहरीःविष्णुस्तास्यापमसुरायां
सहयुगपत्त्राहुःप्रहरणःसप्तचंवरसहस्राणियुधे । युमसंभहारेआत्मनेपदीद्विदिः ॥ बाहवधुप्रहरणाणिआयुधानियस्यासौबाहुयुद्धं चकारेत्यर्थः ॥ वर्षाणांसहस्राणिपंच
तिसंख्यायाःशुद्धशोधान्येन्यथार्थवर्षाणामेवप्रधान्यमितिकालस्यात्यंतसंयोगोद्वितीया ॥ पंचसहस्राणिवर्षाण्यभिव्याथयुद्धंवाधितिभावः ॥ ७२ ॥ अतिबलेन्यनौमहा
मायाविमोहितौसैतावत्यसुरौअस्मत्चोरोवांछितार्थस्वयान्प्रियतामितिकेशवमुकवंतौऊचुः ॥ अत्यधिकबलेनसामर्थ्येनउन्मत्त्वावधिकमदौमहामायाविमोहिप्रैःकौ
प्रापिताविवेकौअस्मत्तत्रआवाप्त्याम् ॥ प्रशस्तकेशःकेशवःविष्णुः ॥ ७३ ॥ असुरौप्रतिविष्णुरवाच ॥ अयेदानीचेद्धंतौमेतुष्टौस्तत्तार्हिडभावापिअसुरौममव
ध्यामैयाहंतुमहौ ॥ इहहानोवावधचेतियतयेतितुधात्यौभवेतांस्याताम् ॥ अत्रचप्रतिपक्षेविषयोकिमन्येनवधादपरेणकृतंस्यात् ॥ वधादितरवरेप्रार्थिवेशेत्रुशोःसंसंगः
समुत्थायततस्ताभ्यांयुधेभगवान्हरिः ॥ पंचवर्षसहस्राणिबाहुःप्रहरणोविभुः ॥ ७२ ॥ तावत्यतिबलेन्यनौमहामायाविमोहितौ ॥ उत्तवंतौव
रोस्मत्तोप्रियतामितिकेशवम् ॥ ७३ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ भजेतामद्यमेतुष्टौममवध्याबुभावापि ॥ किमन्येनवरेणात्रएतावद्धिवृत्तमया ॥७४॥
ऋषिरुवाच ॥ वंचिताभ्यामितितदासर्वमापोमयज्जगत् ॥ विलोक्यताभ्यांगदितोभगवान्कमलेक्षणः ॥ ७५ ॥
स्यात् ॥ तदयत्तुवस्तुभगतोममशर्थ्यसिद्धिमेवेत्याशयादाह ॥ भक्तौमयाएतावद्धिपतादेवभक्तमर्कमर्कतृकवधलक्षणवृत्तंप्रार्थितान्यत् ॥ वाक्येसांशिकार्यमंतत्रम् ॥
एकाएकशिरोरुहान्निचरणएकेक्षणाद्विस्तनीतिवत् ॥ अथवावरेणालएतावद्धीतिपाठः ॥ अतएवाभ्यांभक्त्यामेतावदेवधहंपस्तुमयावृत्तान्यदिति ॥ ७४ ॥ तदाअसुरवधवर
प्रार्थनाकालेविष्णुनामहामयानुक्तेनवंचिताभ्यांविषलब्धाभ्यांभुक्तैःसाभ्यांसर्वजगदापोमयचित्तोविष्णुःइतिगदितःइतिवक्ष्यमाणप्रकारे
णउक्तः । विषलब्धस्तुवंचितः । आलुब्ध्यात्तौ । आपःकर्माख्यायामितिआपःशुद्धःसंतोष्यस्ति ॥ आपोभिर्माजनंकुर्वीतवत् ॥ अपांसिर्कर्मसाधनानि ॥ प्रकृतानिउच्यं
तेऽस्मिन्नजगतिव् आपोभयंतत् ॥ प्रकृतवचनेमयत् ॥ अथवा ॥ आपःस्त्रीभूम्नि मयतौ । अनुदात्तेत्त्वलक्षणमात्मनेपदंचक्षिडोक्तिन्वाक्कचिदित्यभििति लडिप
रस्मैपदम् । आपःकर्त्र्यः ॥ जगतर्कम् ॥ आपोमयज्जगदित्यत्रनकारस्यचुत्वेनजकारः ॥ सर्वमापोमयज्जगत्सर्वजगत्कर्म आपःकर्त्र्यःअमयत् अमच्छन्व्याप्तवत्यद्वितिघो

क्यताभ्यांहरुरुक्कइतियोजना ॥ ७५ ॥ किं गदितः कर्मलक्षणो भगवान्ताभ्यां । हे विष्णो तव युद्धेन आवा मसुरौ प्रीतौ स्वः प्रभावः ॥ हे विष्णो त्वमावयोर्मधुकैटमयोः श्लाघ्यः
 स्तुत्यः मृत्युः अंतकालो सि ॥ किं युत्रोर्वीभूमिः मलिलेन परिप्लुताना भूत तत्र आवां मधुकैटभौ जहिह न्याः इति ताभ्यां विष्णुरुक्कः ॥ आवयोर्विधं रूपं वां श्लुता मायिना तेन विष्णु
 ना आवा मसुरौ वां चित्वा भूताम् । ततो येन नैव धोन स्यात्स को न्यस्त्वद्दधो पायः । अयमस्ति संप्रति सर्वजगदापो मयं जलमयमेव वर्त्तते ॥ ततश्च यत्रोर्वा जलमयी न इत्येतत्त्रावयोर
 सुरयोस्त्वत्कर्तृको वधो रित्वति ॥ एवं चोक्तो हिसर्वापि पृथ्वीजलमध्ये चेत्किन्नैहिन्यत्यसाविद्यावाप्यामसुराभ्यां मायाविद्यां भावानपि वंचितो भविष्यत्यशुभस्य कालाय प
 नास्त्विति भावः ॥ आपो मयमित्यत्र आप इति संतमू आयो भिमर्जनं कुर्यादिति प्रयोगश्च ॥ अजिमृद्धभ्यां युक्त्सुकौ ॥ मृत्युः स्त्रीपुंसयोरंते ॥ जहीति हेतुं विध्यादौ लोटि
 मेर्हापि च हंतेर्जः आभीयतया जसा सिद्धत्वाद्धेल्लुगभावः ॥ वधिः प्रकृत्यंतरमस्तीतिकेवलोप्यस्ति वधशब्दः शिष्टप्रयोगतः ॥ ७६ ॥ सुमेधाऋषिः सुरप्रप्रतिवाक्य
 मूर्चिवान् ॥ हे मधुकैटमौ वधथा युवाभ्यामगादितत्तथानतोन्यथा इत्युक्त्वा शंखचक्रगदाभूता भगवता विष्णुना स्वकीये जघने उपस्थादूध्वप्रदेशं तयोरसुरयोः शिरसि कृत्वा निधाया
 प्रीतौ स्वस्तव युद्धेन श्लाघ्यस्त्वं मृत्युरावयोः ॥ आवां जहिन यत्रोर्वांसिल्लेन परिप्लुता ॥ ७६ ॥ ऋषिरुवाच ॥ ॥ तथेत्युक्त्वा भगवता शंखचक्रगदा
 भृता ॥ कृत्वा चक्रेण वैच्छिजे जघनो शिरसीतयोः ॥ ७७ ॥ एवमेषासमुत्पन्ना ब्रह्मणा संतुता स्वयम् ॥ प्रभावमस्या देव्यास्तु भूयः शृणु वदमि ते ॥
 ॥ ७८ ॥ इति श्रीमांसवर्णिके मन्वन्तरे देवीमाहात्म्ये मधुकैटभवधोनामाष्टसप्ततितमोऽध्यायः ॥ ७८ ॥ ॥ ऋषिरुवाच ॥ ॥ देवासुरमभूद्युद्धं पू
 र्णमब्दशतंपुरा ॥ महिषे सुराणामाधिपे देवानां च पुरंदरे ॥ १ ॥

वरथाप्यवैप्रसिद्धेन चक्रेण छिजे कृते अच्छेदिषातामित्यन्वयः ॥ प्रलयकालजलपुरा भगवतो जघनदधोना भूदिति भगवतो जघनं जलप्लुतं चन ॥ उर्वीचमवतिष्ठियव्यारुधन्वात् ॥
 इत्थं विष्णुचकोच्छिन्नशिरस्कृत्वा तयोरसुरयोः श्लाघ्यमृत्युता च ॥ शंखचक्रं च शंखचक्रं तेन सहिता गदा शंखचक्रगदा तां विभक्तिं इति शंखचक्रगदा भूत तेन । यद्वा । स्त्रीकृत्याः
 पुरोभागो ह्यन्ये जघनमित्युपलक्षणम् ॥ ७७ ॥ एवं कारेण ब्रह्मणा आत्मभुवास्वयमात्मना संस्तुता ष्पादेवीसुमन्त्रात्स्वकार्यार्थं प्रादुर्भूत ॥ हे राजन् सुरथत्वं भूयः पुनः भूयिष्ठं
 यथा भवति तथा अस्याः देव्याः भवावं प्रादुर्भावं सांमर्थ्यं च शृणु आकर्णय ॥ भूयस्ते वदाम्यहम् ॥ सुमेधानामर्षिः ॥ ७८ ॥ इति श्रीमद्राजाधिराजश्रीमत्तोरमरान्वयश्रीमद्ब्र
 ह्मणात्मजश्रीशततुत्रकर्वातीविरचितायां शतनव्यां मार्कण्डेयचंडिका माहात्म्यटीकायां मधुकैटभवधविधुपलक्षितोद्दसप्ततितमोऽध्यायः ॥ ७८ ॥ ६४ ॥ सावर्णिमनुकायति
 सावर्णिकं सावर्णिः प्रयोजनमर्थेति सावर्णिकम् ॥ ॥ पुराकल्पे महिषासुरे असुराणामाधिपे सति देवानां च पुरंदरे इन्द्रे अघ्नये सति देवासुरासुं द्रुणं मन्थूनमब्दशतं वर्षशतमभूदित्य

न्यः ॥ असुराणां विजिगीषूणां मिदमासुरदेवानामासुरदेवासुरम् ॥ अथवा ॥ देवैः सह आसुरदेवासुयुद्धं ॥ यद्वा ॥ देवाश्चासुराश्च देवासुरयोश्च विरोधः शाश्वतिक इति एकत्र
 ज्ञप्तः ॥ तदस्मिन्नस्ति तद्देवासुरयुद्धम् ॥ अर्थ आदित्यदत्तः ॥ यद्वा ॥ देवासुरस्य देवदेवासुरयुद्धं प्रागुक्तं विधिपरिनिन्दति त्वादिदृश्यभावः ॥ अन्यथा देवासुरसेवस्मात् ॥
 पुराण्यरीणां वारयति पुरंदरः । वाचयन् पुरंदरो चेति त्वम् ॥ महिषेसुराणामपि विदति निवृच्छदं भुक्ते मौरुत्वात्प्राणाविति वत् ॥ १ ॥ तत्र युद्धे महावीर्यैः देवैः
 न्यं पराजितमभिभूतमभ्यभावि ॥ ततश्च महिषासुरः सकलान्देवान् जित्वा अभिभूय द्रौमुदित्यन्यः ॥ वीरवल्गुप्रभावश्च वीरकर्मचकीर्तितम् ॥ सिनोति
 बध्नाति सहइनेस्वाभिनावर्तिते वासेनासेनैवसैन्यं चतुर्वर्ण्यदिवास्वार्थेष्वञ्ज ॥ २ ॥ ततो महिषासुरात्पराजिताः प्रातराभवाः देवाः प्रयोनिसिद्धजंजापतिब्रह्मण
 पुरस्कृत्य पुरोधाय तत्रगताः । क । यत्रेवाः शर्वः यत्र च गरुडध्वजो विष्णुरास्ते इत्यन्वयः ॥ योनिः स्यात्कारणेभ्यो ॥ पुरोव्यंगत्याख्यं ॥ पराजोसोऽदित्यपादानाख्या ॥
 ॥ ३ ॥ त्रिदशा देवाः तयोरीशकेशवयोः अग्रे यथायेन प्रकारेण वृचं निष्पन्नं महिषासुरे चैष्टितमौक्त्वं तद्वच्यैव प्रकारेण वृचं देवाभिभवति स्तरं शब्दप्रपंचनं कथयामासुः ॥

तत्रासुरैर्महावीर्यैर्देवैः संपराजितम् ॥ जित्वा च सकलान् देवान् निद्रुभून्महिषासुरः ॥ २ ॥ ततः पराजिता देवाः पद्मयोनिं प्रजापतिम् ॥ पुरस्कृत्य ग
 तास्तत्रयज्ञेशगरुडध्वजौ ॥ ३ ॥ यथावृत्तं तयोस्तद्गन्महिषासुरे चैष्टितम् ॥ त्रिदशाः कथयामासुर्देवाभिभवति स्तरम् ॥ ४ ॥ सूर्येन्द्राग्न्यनिलेदूनौ
 यमस्य वरुणस्य च ॥ अन्येषां चाधिकारान्सस्वयमेवाधि तिष्ठति ॥ ५ ॥ स्वर्गान्निराकृताः सर्वे तेन देवगणासुवि ॥ विचरंति यथा मत्यामिहिषेण
 दुरात्मना ॥ ६ ॥ एतद्भः कथितं सर्वमभरारिविचैष्टितम् ॥ शरणं वः प्रपन्नाः स्मो वधस्तस्य विचिंत्यताम् ॥ ७ ॥

अथवा त्रिदशाः तयोरीशकेशवयोरेथेयथावृत्तं चरित्रमतिक्रम्य महिषासुरे चैष्टितं कथयामासुः ॥ तद्गन्महिषासुरे चैष्टितवत् ॥ यथावृत्तं वृत्तमनतिक्रम्य देवाभिभवति स्तरं
 देवानामभिभवोयस्मिन्नसः विस्तरोयस्मिन्कर्मणितयथाभवतितथा कथयामासुः महिषासुरे चैष्टितं देवाभिभवंच विस्तरं तद्विदितं कथयामासुरिति भावः ॥ ४ ॥ चकारेणानुक्त
 दिक्पत्यनुक्तग्रहः शृङ्गते ॥ ततो न्येषां ब्रह्मर्षीणां च अमीषां सूर्यादीनामधिकारान्त्समहिषासुरः स्वयमेवाधि तिष्ठति सूर्येन्द्राद्योरोनिलस्येद्येभ्यस्य वरुणस्य ततो न्येषांच दे
 वानामुपिणांच अधिकारोऽस्वयमेव महिषासुरस्तिष्ठति ॥ अधिश्चिंश्चान्तां कर्मैति अधिकरणं कर्मस्य मूलपदविभक्तेः कारकविभक्तिर्बलीयसी अन्यथाभियाने ॥
 ॥ ५ ॥ दुरात्मना तेन महिषेणासुरेण सर्वे देवगणाः स्वर्गान्निराकृताः संतः भुवि विचरंति मत्यर्थथा मरणधर्माणामन्यथा इव प्रत्याख्याताः निरस्ताः निराकृताः ॥ ६ ॥ अत्र बह
 त्ब्रह्मविष्णुमहेश्वरोऽक्ष बहुवचनम् ॥ अस्माभिर्देवैर्द्रादिभिः एतदभरारिविचैष्टितं देवारोपेहिषासुरस्य चैष्टितमौक्त्वं देवाभिभवंच सर्वैरिव देशेषु च युष्माकमग्रे कथितं

वयमिन्द्रादयः सर्वे वायुष्मानशरणरक्षितुचूदुःसेभ्यः गालपितृनुप्रपन्नाः प्राप्ताः स्मः ॥ तस्य महाहिषासुरस्य वधोहनं न विचिंत्यतां येन सहन्ये तस्य उपायो युष्माभिश्चिंतनीयः ॥
 शर्हि सायांशुणातिशानू शरणगृह रक्षित्वाः ॥ वेदाः प्रमाणमिति वच्छरणमिहैकवचनं तं विवक्षितम् अस्ते लंडुचमपुरुषवहुवचनं तं स्मदिति ॥ वधा हि सायां वधनं वधः
 भावे धञ् जनविध्योश्चेति वृद्धयभावः ॥ अतएव वचनधितुमहौ वध्यौः कंहलोर्णयत् इति वृद्धयभावः ॥ तथा च मवध्यावुभावापि इति प्राक्त्वे प्रयोगे इदं च साधनमवगतव्यम्
 इति वावच्येति तु अदंतं तत्र दर्शितं ॥ ममेतितत्र कृत्यानां कर्तारिचेति षष्ठी ॥ यद्वा ॥ तत्र वधमहं तौ वध्यौ ॥ दंडादिभ्यो यदिति यत् ॥ ७ ॥ इत्थं देवानं वचसिनि
 शस्य आकर्णयं धुसूदनः कैटभजितविष्णुश्च शशुश्च मृत्युं जयः कोपं चकार ॥ तौ कीदृशाकृती ॥ भुक्नुदी कुटिलाननौ भुक्नुदी कुटिलाननौ भुक्नुदी कुटिलाननौ इति पाठत्रयम् ॥
 भुक्नुदी भुक्नुदी भुक्नुदी क्षियः ॥ कुटकौटिल्ये ॥ इकटयादिभ्यः ॥ यद्वा ॥ सर्वथा तु यद् इन् ॥ कुटादिवात् इत्वाद्गुणाभावः ॥ कृदिकारादकिनेवाडीप् ॥ इकोत्तरचोड्यो
 गालवस्यौत्तरपदि कंहस्वत्वम् ॥ अकारो वा भुक्नुसादीनामिति पक्षे अत्वमौत्तरपदिकम् ॥ ततश्च भुवोः क्रोधात् भुक्नुदी इव भुक्नुद्यौताभ्यां भुक्नुदीभ्यां कुटिलेभ्यो आनने योः तौ

॥ ऋषिरुवाच ॥ इत्थं निशम्य देवानां वचांसि मधुसूदनः ॥ चकार कोपं शंभुश्च कुटु कुटिलाननौ ॥ ८ ॥ ततो तिकोपपृष्णस्य च क्रिणो वदना
 ततः ॥ निश्चक्राम महतेजो ब्रह्मणः शंकरस्य च ॥ ९ ॥ अन्येषां वै देवानां शक्रादीनां शरीरतः ॥ निर्गतं सुमहतेजस्तैश्चैक्यं समगच्छत ॥ १० ॥
 अतीव तेजसः कूटं ज्वलंतमिव पर्वतम् ॥ ददृशुस्ते सुरास्तत्र ज्वाला व्याप्तदिगंतरम् ॥ ११ ॥

भुक्नुदी कुटिलाननौ हारिहरौ निशम्यतिशरणौ अतएव धया इति वृद्धौ शमो दर्शनगतिभूत्रेण चक्षुःसाधनज्ञानादन्यत्र श्रवणेनित्वा न्मित्तान्निताह्नस्वः चक्षुःसाधनज्ञाने तु निशामय पश्य-यथे
 हरवाभावः ॥ चकार तत्ब्रह्मा च भुक्नुदी कुटिलाननः कापंचकारेभ्युसंधयम् ॥ ८ ॥ ततो न तस्मत्तिकोपपृष्णस्य च क्रिणो विष्णो ब्रह्मणः शंकरस्य ततो विस्तृता च समा
 च्चवदन्तात्सकाशान् महतेजो निश्चक्राम निरगात् ॥ तेजः प्रभावे दीप्तौ च बलेशुक्रोपिकीर्चितम् ॥ ९ ॥ तेभ्यश्चिज्योषां शक्रादीनां च देवानां सुमहतेजः कृतुशरीरतएव नि
 र्गतं निरगमत् ॥ तजेजः कृतुं ऐक्यम् एकमपृथक्समगच्छत समपथत एकमभवत् ॥ ऐक्यमिति चालुर्णव्यादिः वात्स्वार्थेष्यञ् ॥ अकर्मकार्त्वेत्यनुचोसमो गम्यच्छीत्या
 दिसुत्रेणामेराः मेनेदंतद् ॥ तच्चैक्यं समपथतैत्यपिकिचिवाटः ॥ सकर्मत्वे परस्मैपदम् ॥ तच्चैकत्वांसमगच्छत् ॥ १० ॥ तेषां द्रादयः सुराः तत्र देवसदसि ॥ यद्वा ॥
 तत्र देवे तेजसि देदीप्यमाने ज्जुंभमाणे जयति ॥ अतीव अत्यर्थं सुतरां सुधुज्ज्वाला व्याप्तदिगंतरं ॥ ज्वालाभिरर्चिभिव्याप्तं विधोति तं दिशां दर्शानां तं मध्यमंतरालं येन तथो कंज्वलं

तदीयमानं वर्ततमिहोमाग्निभित्तोजसः कूट्युजं ददुष्टुद्वंशतः ॥ मापानिश्चल्यत्रेषु कैवतानुतराशिषु ॥ अयोधनेशैल्युपेसीरिगोकूटमङ्घ्रियाम् ॥ बलवत्सुष्टुकिमुत्स्वस्यती
वचनिरै ॥ ११ ॥ तत्र देवसदसितत्वात्पुत्रब्रह्मविष्णुरुद्रसुखं तेजस्तथात् उजत्राग्निद्राक्षिसर्वदेवरीजं च तेजः उभयलिषा अतुलमनुपयत्विषादीभ्या व्याप्तलो
कत्रयमृएकस्थमेकस्मिन्नेवसमवायिनिष्ठत्वं एकत्वेनापृथग्भावेन तिष्ठत्वं वमानं सन्नारी अभूत् ॥ तत्तेजः श्रीरूपमभूदिति भावः नूनरयोर्विद्विश्चेति शार्ङ्गवादिपाठात् नृत्वं
तिविषक्षायां जीषिद्विः ॥ १२ ॥ यच्छंभोरिदंशां भवं तेजः तेनास्याः शुभ्रजायतस्य जनिष्ठ ॥ याम्येनयमदेवताकेन तेजसा तस्याः नार्याः केशा अभवन् विष्णुतेजसा तस्या
नार्याः बाहवश्चाभवन् ॥ दिव्यदिव्यादिव्यपुत्रपदाण्यइत्यत्रयमाचेति वक्तव्यमित्याहुः ॥ १३ ॥ सौम्येन सोमदेवताकेन तेजसा तस्याः नार्याः स्तनयोर्युग्ममभवत् ऐरेणते
जसा मध्यमभवत् ॥ वरुणसंबंधिना वारुणेन तेजसा जंघोरुजं वाऽन्यासहितौ करुजं योरुः अभवताम् ॥ जंघे करुच वारुणेन तेजसा प्रत्येकमभूतामित्यर्थः ॥ अन्यथा जनुवाहुवत्या

अतुलत्रततेजः सर्वदेवशरीरजम् ॥ एकस्थं तदभून्नारिव्याप्तलोकत्रयं त्विषा ॥ १२ ॥ यद्भूच्छंभवतेजस्तेनाजायततन्मुखम् ॥ याम्येन चाभवन्के
शाबाहवो विष्णुतेजसा ॥ १३ ॥ सौम्येन स्तनयोर्युग्ममध्यमैर्द्वेण चाभवत् ॥ वारुणेन जंघोरुं तंबस्तेजसा शुभवः ॥ १४ ॥ ब्रह्मणस्तेजसा पादौ त
दंशुत्स्योर्कतेजसा ॥ वसूनां च करंगुल्यः कौबेरेण च नासिका ॥ १५ ॥ तस्यास्तुंदाः संभूताः प्राजापत्येन तेजसा ॥ नयनत्रितयं जज्ञे तथा पावक
तेजसा ॥ १६ ॥ ध्रुवौ च संध्ययोस्तेजः श्रवणावनि लस्य च ॥ अन्येषां चैव देवानां संभवस्तेजसां शिवा ॥ १७ ॥

पुण्यत्वादेकब्रह्मवाच्यपुनरुक्तत्वात्ह्रस्वत्वस्यात् ॥ जंघोरुद्वितिनदधिपथआदित्वाच्चैकवत्स्वमितिएक्षेजंषाचकरुश्चेति जाल्येकवचनं विग्रहे ॥ पुनः तेजसान्ति तंबः कटिदेशः अभवत् ॥
॥ १४ ॥ ब्रह्मणस्तेजसा तस्याः नार्याः पादावभवतां तदंगुल्यः पादयोरंगुल्यः अर्कतेजसा अभवत् अष्टानां वसूनां च तेजसा करंगुल्योऽभवत् ॥ १५ ॥ कौबेरेण कुबेरसंबंधिना तेजसा
नासिका अभवत् ॥ १५ ॥ तस्याः नार्याः दंतास्तु प्राजापत्येन प्रजापति संबंधिना तेजसा संभूताः समभवत् ॥ प्रादीव्यतीष्वर्थेषु दिव्यदिव्यादिव्यपुत्रपदाण्यः ॥ तथा न
यनत्रितयं च त्रयं पावकतेजसा वल्लितेजसा जज्ञे अजनिष्ठ ॥ जनैः कर्चरिपरोक्षेति जसा जज्ञे अजनिष्ठ ॥ १६ ॥ तस्याः नार्याः येषु वै तसंध्ययोस्तेजः यद्वापयत्संध्ययोस्तेजः तस्य नाः
यां शुवादि तिष्ठु मथथा ज्यम् ॥ तथा अनिलस्य वायोर्चेजः तौ तस्या नार्याः श्रवणौ शब्दग्रहणौ ॥ यद्वा ॥ यौ तस्याः नार्याः श्रवणौ शब्दग्रहणौ तदनि लस्य वायोस्तेजः इत्युभयथापि
योज्यम् ॥ तदिस्थमृउक्रानं च ततो न्येषां च देवानां संबन्धिना तेजसां संभवः सा शिवासासर्वमाला देवी ॥ यद्वा ॥ या शिवासे देवानां तेजसां संभवः इत्युभयथापि योज्यम् ॥ निर्दिश्यमान

वृत्त्याकीर्त्तनश्ले (शे) योनास्तीति ॥ यथापिस्थित्यापत्तिदा (दत्ता) श्रयणजनितःपौनरुत्पन्नदोषःप्रसृज्येतेत्यलवित्तरेण ॥ बहुव्रीहौसकथ्यद्वणोःस्वंगात्पञ्चसमासांतः ॥ २२ ॥ यमोअंतकःकालदंडादाक्यदंडकालदंडमालयुधंतस्यैदेव्यैददौ ॥ अंबुपतिश्वरुणःपारादाक्यप्यपारांददौ ॥ तस्यैदेव्यैपाराश्व्यमहंददौ । आश्राख्यपारा लिश्रीप्राथौपारांबंधनशस्त्रयोः ॥ प्रजापतिर्ब्रह्मातस्यैदेव्यैअक्षमालांजममालांकर्ममंडुचददौ ॥ अह्निकर्ममंडुःकुंडी ॥ ब्रह्माश्रियोपिकश्चित्पत्ता ॥ अतःकर्मजापतिरिति ॥ समनुरपिस्थित् ॥ अतःकर्मश्लेषेपि ॥ वेदस्तत्तपोब्रह्मब्रह्माविषःप्रजापतिः ॥ २३ ॥ रविःनिजानत्नीयानश्वीन्द्रकिरणस्तस्यादेव्याःसमस्तेशुरोग्नांकूपेदुदौनिशि सत्वात् ॥ किरणप्रवहैरसी ॥ स्वकेनित्येनिजांत्रिषु ॥ कालेयमःतस्यैदेव्यैनिमलसहानिमलस्वच्छंचयदत्तवान् ॥ अंगनाणसाधनंफलकंचर्मदत्तवान् ॥ फलकोह्नीफल चर्म ॥ कालोभूच्यैमहाकालेयमेजेहसिचस्मृतः ॥ २४ ॥ क्षीराण्युदकानियस्ययस्मिन्वासाक्षीरोदश्च ॥ उदकस्योदःसंज्ञायां ॥ क्षीराल्ब्यधिदैवतःअमलंहारंपुकाफलहा रंददौदत्तवान् ॥ तथासप्तक्षीरोदःतस्यैदेव्यैअजरेचनूतनेजराहितेअंबरेवाससीदत्तवान् ॥ अंबव्योप्रिवासाप्ति ॥ २५ ॥ ब्रूढाणिमित्यारभ्यश्लोकत्रयमेककण्ठकैकक्रिय

कालदंडाद्यमोदंपारांचांबुपतिर्ददौ ॥ प्रजापतिश्चाक्षमालांददौब्रह्माकर्ममंडुम् ॥ २३ ॥ समस्तरोमकूपेषुनिजरश्मीन्दिवाकरः ॥ कालश्चदत्त वान्प्रहंतस्यैचर्मचनिर्मलम् ॥ २४ ॥ क्षीरोदश्चामलंहारमजरेचतथांबरे ॥ ब्रूढामर्णितथादिव्यंकुंडलेकटकानिच ॥ २५ ॥ अर्द्धचंद्रं तथाशुभ्रंकेयू रान्सर्वबाहुषु ॥ नृपुरौविमलौतद्वैवैकमनुत्तमम् ॥ अंगुलीयकरत्नानिसमस्तास्वंगुलिषुच ॥ २६ ॥

कंद्रद्वयम् ॥ तथाहिविश्वकर्मादेवाशिली सूर्वापि ॥ यदश्वपुः ॥ विश्वकर्माकिसुरशिशिनोरिति ॥ विश्वकर्मास्यसुरशिशिन्मइतिविश्वकर्मा ॥ सदेवाशिलीतस्यैदेव्यैयथाचातुर्गणरचित्वादिव्यदिविभवं युग्राणागुदप्रतीचोयत् ॥ ब्रूढामर्णिशिरोरलंददौ ॥ तथाकुंडलेकण्ठेनेगुवुल्लेतस्यैसप्तविश्वकर्माददौ ॥ कटकैर्च्चदित्वादर्क्षियाम् ॥ तथासप्तदशैदेव्यैशुभ्रमर्द्धचंद्रम्यसमयविभागःअर्द्धचंद्रःतंददौ ॥ अर्द्धंनुसकमितिमातः ॥ परवह्निगंद्गतपुरुरयोः ॥ तथासप्तवि श्वकर्मातस्यैदेव्यैसर्वबाहुकेयूरांकेयूराणिअंगदानिददौ ॥ केयूरोर्द्धैर्चादित्वादर्क्षियां ॥ तद्वत्पूर्ववत्सप्तविश्वकर्मातस्यैदेव्यैतस्याःदेव्याःपादयोर्नृपुरौमंजीरौविमलैर्निर्मले मंजीरौददौ ॥ पादगुल्लुलाकोटिर्मंजीरौनृपुरोक्षियाम् ॥ हंसकःपादकटकंद्गतपूर्ववच्चतुर्गणरचितम् ॥ अनुत्तमंनस्त्योन्यदुत्तमंयस्मात्तदनुत्तमवरोणं ॥ त्रैवेयकंथीवालुंकारंकेठमू षणंतास्यैदेव्यैददौविश्वकर्मा कुलकुक्षीमीवाभ्यःश्रास्यलंकारेधिदिकञ्च ॥ नास्रसत्कारिणैर्विमित्यत्रवनलंकारत्वादेवेव ॥ तथासप्तविश्वकर्मादेवाशिलीतस्याःदेव्याःसमस्ता

सुसकलसुअंगुलीपुयोयानि अंगुलीयकालानितस्यैदेव्यैददौ ॥ जिह्वामूलंगुलेच्छः ॥ स्वार्थेकम् ॥ अंगुलीपुभवानिअंगुलीयकानारल्लानिअंगुलीयकान्येववारल्लानि ॥
रत्नंस्वजातिश्रेष्ठेपीत्यभिधानतःगुणतःश्रेष्ठानिमनोज्ञानिअंगुलीयकालानियतेस्मिन्नत्नं ॥ जातौजातौयदुल्लङ्घतल्लमभिधीयते ॥ अंगुलीयकानिरल्लानिचेतिद्वन्द्वः ॥ तथासपव
विश्वकर्माभेधंदेशानंचदिव्यंकवचंतस्यैदेव्यैददौ ॥ दश्यतबध्यतेदेशं ॥ तनुत्रयमंदेशानम् उरच्छदःकंकटकोजगारःकवचोस्त्रियाम् ॥ २६ ॥ २७ ॥ जलधिःसमुद्रःतस्यैदेव्यैशिरासिउ
रसिचअपराम्मलानंपंकजामालंस्त्रजमददात् ॥ हुदाज्जदाने ॥ भूतानयतनेलङ्घ्यस्मैपदम् ॥ अदददितिपाठेगुहददानेचक्षिडोङ्कित्करणलिंगादुदात्तेस्विबंधनमात्मनेपदमनि
त्यमित्यात्मनेपदाभावः ॥ किंचसएवजलधिःतस्यैदेव्यैअतिशोभनमत्यर्थमनोहरंपंकजलीलारविंदमददात्अदददद्वापाठः ॥ अम्लानानिअशुष्कानिसदैवाद्भिभूतानियस्यांसातथो
क्तताम् ॥ यद्वा ॥ नास्तिम्लानंम्लानिःसर्वदैवेषांलानिअम्लानानिपंकजानियस्याःशातां माल्यतेथार्थेतेमालासकृताम् ॥ आसंतादात्ता आस्यपेक्षयाआशब्दस्योपसर्गात्वं
आप्यंभांसियैःयानिवातानिआषानिपंकजानिगिह्वतीतिआपरताम् ॥ ऋक्भूऋधूःथामानक्षइतिअःसमासांतःद्वयंतरपसर्गोभ्योपईतुनईत्वमनवर्णातादितिक्वक्य

विश्वकर्माददौतस्यैपरशुंचातिनिर्मलम् ॥ अस्त्राप्यनेकरूपाणितथाभेद्यंचदंशनम् ॥ २७ ॥ अम्लानपंकजामालांशिरस्युरसिचापराम् ॥ अदददा
ज्जलधिस्तस्यैपंकजंचातिशोभनम् ॥ २८ ॥ हिमवान्वाहनसिंहंरल्लानिविधानिच ॥ ददावशुन्यसुरयापानपांत्रयनाधिपः ॥ २९ ॥ शेषश्चस
र्वनागेशोमहामणिविभूषितम् ॥ नागहारंददौतस्यैधत्तैयःपृथिवीमिमाम् ॥ ३० ॥

मित्तिस्मरणादित्यंचआपरांइतिच्छेदः ॥ यद्वा ॥ नास्तिपरंश्रेष्ठयतःसाअपराअनुचमताम् ॥ यद्वा ॥ नविधंतेपराःशत्रवोयत्रधार्थमाणांयांसाताम् ॥ यद्वा ॥ ततोदेवीतःअप
रानपराअपराअभिन्नाअपृथग्भूतासदैवसंलयाताम् ॥ यद्वा ॥ शिरसिउरसिचअपरांपृथग्भूताम् ॥ शिरसिमालामाल्यरूपान्नजमाल्यंमालास्रजौर्द्धिद्विभयभिधानात् ॥ उर
सितुकंठाल्यालंबरूपमालां मालंबमृजुलंबिरयात्कंठादित्यभिधानात् ॥ कंठादशस्यवलंबमनांमाल्यंमालारुच्यंमालंबमुच्यतइतिअपरत्वंपृथक्त्वमालायाः ॥ २८ ॥
हिमवान्वाङ्गिराजः तस्यैदेव्यैसिंहंनामवाहनंददौ ॥ वाहयतिप्रापयतिवाहनम् ॥ यद्वा ॥ बहवतिवाहनम् ॥ वाहनमाहितादितिप्रयोगादन्येषामपिदृश्यते इतिदीर्घः ॥ यद्वा ॥
उद्धतेप्राप्यतेनेतिवाहनम् ॥ वाहनमाहितादितिपातनादुपधादीर्घत्वम् ॥ हिनस्ति सिंहःपंचास्यःकंठीरवः ॥ किंच सएवहिमवान् तस्यैदेव्यै विविधानिानामकाराणिरल्लानि
अदददात् ॥ धनाधिपोधनदःसुरयाअशून्यंसर्वदापरार्थुर्णपानपात्रंददौ ॥ मूयतेपरिवारस्येतसुरा गंधोत्तमा ॥ २९ ॥ यद्वापृथिवीधत्तैयःधारयतिससर्वनागेशःसर्वनागाधिपःशेषः

अन्तंश्रमहामिषिभूपिन्तागहारंगारुहंहरंस्तस्यैदेव्यैददौ । नागाःसर्पैर्म्येदेव्येयोनयःइत्याहुः ॥ अन्तोनागराजःस्यात्सर्पाजस्तुवासुकिः ॥ नागाःकाद्रवेयाः ॥ काद्रवेयजेसीसेनागःस्यान्नागकंसरे ॥ ३० ॥ यैरायुधालंकारादिकेदेव्यैसमर्पितेदेवैस्ततोऽन्यैरपिसुरैःसर्वैर्भूणैस्तथाआयुधैश्रंसमानिनापूजितासत्तौदेवीसाहृहासमस्य चिकहासर्पेयथास्याचथाउच्चैःउदंशंयथास्यादुदांचायास्याचथासुहृःसुहृःवांरवांरनाद ॥ गदअव्यक्तेशब्दे ॥ सिंहनादचकार ॥ एतमसंप्राप्तः शनून्संहारिण्यामीतिवीरसार्धिर्भावःसूचितः सिंहनादेन ॥ श्वेढा तु सिंहनादःस्यात् ॥ सिंहस्वेनादोदनंवीराण्योद्धकामानांबलुभवति ॥ अट्टअतिक्रमहिंसनयोः भावेष्व् ॥ अट्टनमट्टःअट्टेनजतोहासोऽट्टहासः अट्टहासेनसहितसाहृहासं क्रियाविशेषणमेतत् ॥ ३१ ॥ तस्यादेव्याःशोणेभयंकरणनादेनसिंहनादेनकृत्स्नंनभःअंतारिहा मापूरितमभिव्याप्तंकवलितम् ॥ अथचअमायता अमासर्पेआयताआगच्छताअतिगहताऽऽदीर्घेणवर्धमानेनेनासिंहनादेनचोरेणजनितःप्रतिशब्दःप्रतिध्वनिः महानभूत् ॥ इण्यतौ ॥ अट्टपूर्ः यद्वा अनुसर्गः ॥ शतरिङणोयणदेशः । तृतीयांतं नादेनेत्यस्य विशेषणमायतेत्यदः ॥ समीपार्थेहाथैश्चस्यादेमेत्येतेदव्ययम् ॥ कश्चिन्मा

अन्यैरपिसुरैर्देवीभूषणैरायुधैस्तथा ॥ संमानिताननादेबैःसाहृहासंमुहुसुहृः ॥ ३१ ॥ तस्यानादेनघोरणकृत्स्नमापूरितंनभः ॥ अमायतातिमहता प्रतिशब्दोमहानभूत् ॥ ३२ ॥ बुधुमुःसकललोकाःसमुद्राश्चचक्रंपिरे ॥ चचालवसुधाचेतुः सकलाश्रमहीधराः ॥ ३३ ॥ जयेतिदेवाश्रमुदता मृदुःसिंहवाहिनीम् ॥ तुहुबुमुनयश्चैनांभक्तिनम्रात्मसूर्तयः ॥ ३४ ॥

इमान्देवादिक्ःआत्मनेपदानित्यत्वेनशत्रुतमायतेत्येदित्याख्यत् ॥ तत्र इन्ध्वनिभिन्नात्मनेपदस्यनित्यत्वाभ्युपगमात् ॥ यद्वा ॥ माह्मानेदिवादिः । भूतानबतने लङ् । तेनानदेनकृत्स्नंनभः आपूरितंसदअमायतपरिमितमजायत । अहोविभुनभःअन्तंमहयारिमाणमपितेनासिंहनादेनआपूरितत्वादायतपरिमितमजायतेत्याश्रयोक्तिः । अन्यथाविभुस्तावन्नपारिमीयते । परिमीयतेचेद्दिभुत्वव्याहतिरिति ॥ ३२ ॥ तेनप्रतिशब्देननिमित्तेनसकललोकाःबुधुमुःक्षोभमाणुः ॥ क्षुभंसंचलने ॥ लोकस्तुभुनेजने ॥ तेनशब्देनसमुद्राश्चचक्रंपिरे सरित्तयथश्चक्रंपमाणुः ॥ कपिचलने ॥ चचालवसुधा भूश्चलनमाप ॥ चलकंपने ॥ चेतुःसकलाश्रमहीधराः पर्वताःचेतुःचक्रंपिरेकंपमाणुः ॥ चलकंपने ॥ सर्वकर्वोरिलिट् ॥ ३३ ॥ जयेतिचमुदादेवार्तामृदुःसिंहवाहनां सिंहोवाहनंयस्याःसासिंहवाहनात् ॥ सिंहवाहनां देवीजयलोकोत्कषेणवत्स्य ॥ यद्वा ॥ जयशत्रूनाभिभवेतिदेवाःमुद्राहर्षेणकृत्ःउक्तवन्तः ॥ सिंहवाहिनीमितिपाठे सिंहेन वाहयत्यात्मानंसिंहवाहिनी ॥ यद्वा ॥ सिंहवाहयतियुक्त्वैकित्तिमापयतिसिंहवाहिनीतां

अथोर्णां देवींभक्तिनम्रात्ममूर्त्योभुवनयस्तुष्टुवुः चकारादानचुम्भमस्त्यानम्राआत्ममूर्त्योयेषां तेतथोक्ताः ॥ ३४ ॥ तदित्थं देव्याःसादृहासार्सिंहनादे
नमस्तं त्रैलोक्यंत्रिभुवनंसंशुद्धंदृष्ट्वाप्राप्तक्षोभंवीक्ष्यतेसेर्वेअमरारयःमहिषासुरादयःदैत्याःसन्नधाखिलसैन्याःउदायुधाःसंतःसमुत्स्थुःयोद्धुमुत्थिताअभूववद्व्यवयः । सम्यक्
शुद्धं यदाहुः—शुद्धस्वातेतिनिपातान्मन्यथातिरिक्तविषयेक्षीभतमितिथामोति ॥ तत्रपरिहारः ॥ शुद्धागिरिनदीत्याद्यमिति ॥ शुद्धागिरिनदीत्याद्यमुपमानाद्भविव्यतीति
त्रयलोकाःत्रैलोक्यं चतुर्वर्ण्योदित्वात्स्वार्थेष्वञ्च ॥ अमराणामरयः अमरावाअरयेषतेअमरारयः ॥ महिषासुरादयोदैत्याःसन्नद्धाःव्यूहकंकटाःअखिलाः सैन्याः
सैनिकाःयेषां सेनाधीश्वराणां ते तथोक्ताः ॥ सन्नद्धोवर्षितःस्रोदंशितोव्यूहकंकटः ॥ सेनायांसमवेतायेसैन्यास्तेसैन्यकाश्चे ॥ योद्धुमुद्धूनिर्कृतानिआयुधानियैस्तेउदा
युधाःसमुत्स्थुः ॥ अनोरुर्ध्वकर्मणिइत्युक्तेर्नात्रात्मनेपदम् ॥ ३५ ॥ आस्तुर्यात्कोपपीडयोः महिषासुरःआः एतद्विक्रिमिक्रोधात् आभाष्यउक्त्वाअशौरेसुरैवतःपारि
वेष्टितःसन्नदं देव्याःसिंहनादलक्षणशब्दमप्यथावतअभिययौधाव्रगतिशुद्धयोःस्वारित्त्वादात्मनेपदम् ॥ ३६ ॥श्लोकद्वयमेकान्वयेदृष्टव्यम्।ततःअभिधावनानंतरंसमहिषासुरः

दृष्ट्वासमस्तंसंशुद्धत्रैलोक्यममरारयः ॥ सन्नद्धखिलसैन्यास्तेसमुत्तस्थुरुदायुधाः ॥ ३५ ॥ आःकिमेतदितिक्रोधादाभाष्यमहिषासुरः ॥ अभ्यधा
वततेशब्दमशौरेसुरैर्वृतः ॥ ३६ ॥ सद्दर्शततोदेवीव्याप्तलोकत्रयांत्विषा ॥ पादाक्रान्त्यानतभुवकिरीटोच्छ्रित्वांतराम् ॥ ३७ ॥ क्षोभिताशेष
पातालांघनुज्यानिःस्वेनताम् ॥ दिशोभुजसहस्रेणसमंताब्जाप्यसंस्थिताम् ॥ ३८ ॥ ततःप्रवृत्तेयुद्धंतयादेव्यासुरद्विषाम् ॥ शस्त्रास्त्रैर्वहुयायुक्तै
रादीपितदिगतरम् ॥ ३९ ॥

तदेवीददर्श । कीदृशीम् । त्विषादीस्यतेजसाव्याप्तलोकत्रयाम् ॥ पादाक्रान्त्यानतभुवनप्रसुधांकिरीटोच्छ्रित्वांतरांरभुगगनाम् ॥ धनुज्यानिःस्वेन क्षोभिताशेषपाताल
कंपितसकलरसातालम् ॥ भुजसहस्रेणसमंतात्समंततःदिशःदशव्याप्यसंस्थितासंम्यगवस्थिताम् ॥ किरीटंनुपुंसकम् ॥ धनुज्यांघनुषिआरोपितायौर्वासमंतात्समतदित्यर्थः
व्ययम् ॥ संस्थाधरोस्थितौमृतौ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ततोदेवीदर्शनादानंतरंतयादेव्यासहसुरद्विषांमहिषासुरादीनायुद्धंश्रवृत्ते प्रकर्षेणअवतिष्ठ ॥ कीदृग्युद्धम् ॥ बहुयायुक्तैरुज्झितैः
प्रयुक्तैःभोरितैःशस्त्रास्त्रैःस्वङ्गनाणादिभिःआदीपितदिगंतरमासंतात्दीपितमुद्ध्येतितांदिशांसंतरंमध्यंतरालंयस्यत्रवाततथोक्तम् ॥ क्रियविशेषणंचैतत्स्यात् ॥ यद्यप्यायु
धंतुप्रहरणशस्त्रमन्त्रमित्यभिन्नार्थतयाम्यधुस्तथापिशस्त्राणिसङ्घादीनिकरस्थानि अस्त्राणितुवादीनि मोक्तव्यानि इत्यस्यावांतरभेदः ॥ अथवा शस्त्रमायुक्तोहयोरित्य
भिधानात् शस्त्रेणलोहेनकालायसेननिर्मितान्यस्त्राणितैः ॥ अतश्चसेनांगत्वनिर्बंधनैकवद्भावंशंकाप्यपास्ता ॥ शौर्ध्वरितिपाठे शौर्ध्वैःआयुधशस्त्रैकथितान्यस्त्राणितैः ॥ भास्त्रै

स्तत्तद्देवताकैर्मन्त्रैःशिक्षितान्यन्नाणिवाशास्त्राणि ॥ यद्वा ॥ शस्त्रस्यलोहस्यमानित्यणिशास्त्राणिलोहस्यमानितैः ॥ ३९ ॥ सेतानयमानःसेतानीर्माहिषासुरस्यसेतानीःसेताधिपः
चिक्षुराख्यःचिक्षुरसङ्घःसमहासुरःयुयुधे । युधसंग्रहरो ॥ आत्मनेपदी ॥ संग्रहरोहनम् ॥ अथच ॥ अतोऽन्यःचामरःचामराख्यः महासुरश्चतुर्गुणबलान्वितःसन्नयुयुधे संग्रहजरा ॥
हस्यव्रथपादात्सेतानांस्यान्चतुष्टयम् ॥ चत्वारिंशदंगानियवबलेनअन्वितः ॥ ४० ॥ रथानांपद्भिरियुतैः अन्वितःरथानांपष्टयासहस्रैर्युक्तः उदयाख्योमहासुरःयुयुधे ॥
एकाद्याःसंख्याअष्टादशपर्यताः संख्येयुवचमानास्त्रिलिगाःविशेष्यलिंगाःभवन्ति ॥ इहपद्भिरित्येतदयुतैरित्यस्यविशेषणद्वयम् ॥ किंच विशत्याद्यास्तुसर्वाःसंख्यायां-
संख्येयवर्त्तमानाःसत्यएकवचनाताएवभवन्ति ॥ किंच-संख्यामात्रार्थवर्त्तमानायाःविशत्यादेःसंख्यायाःद्विवचनबहुवचनोपिभवतः । सहाणामेकेशोपरिभाट द्वेविशतिलिङ्गो
विशतयः।गवांविंशती गवांविंशतयः ॥ इहच षट्अयुतानिषड्भिरियुतैरित्ययुशब्दस्यएकशेषः।ततोबहुवचनम्।एवमुत्तरत्रापिथासंबन्धव्युत्पत्तिरनुसंधेया ॥ दशसहस्राणिअयु-
तम् ॥ महाहनुर्नाममहासुरःरथानाम्अयुतानियानितेषामयुतानासहस्रेणरथायुतसहस्रेणयुद्धसाधनेनदेव्यासहअयुध्यत ॥ रथानांकोट्यासाधनभूतयायुद्धमकरोदित्यर्थः

महिषासुरसेतानीश्चिक्षुराख्योमहासुरः ॥ युयुधेचामरश्चान्यश्चतुर्गुणबलान्वितः ॥ ४० ॥ रथानामयुतैःषड्भिरुदयाख्योमहासुरः ॥ अयुध्यतायु-
तानांचसहस्रेणमहाहनुः ॥ ४१ ॥ पंचाशद्विंशिनियुतैरसिलोममहासुरः ॥ अयुतानांसतैःषड्भिर्बाष्कलेयुयुधेरणे ॥ ४२ ॥ गजवाजिसहस्रौ
धैरनेकैरुग्रदर्शनः ॥ वृत्तोरथानांकोट्याचयुद्धेतरस्मिन्नयुध्यत ॥ ४३ ॥

॥ ४१ ॥ असयःसङ्घाद्वलमान्यस्यअसय एवबलमानियस्यसः असिलोमानाममहासुरश्चरथानांपंचाशद्विंशिनियुतैःयुद्धसाधनैःदेव्यासहअयुध्यतयुद्धमकरोत् ॥ दशलक्षाणिनियु-
तम्। पंचाशद्वियुतानिचकोटयः ॥ रथानांपंचभिः कोटिभिरयुध्यतेत्यर्थः ॥ द्वौपंचतौपैकिंदशपंचयःशतंदशशतानिसहस्रंदशसहस्राण्ययुतदशायुतानिमयुतलक्षमेव । दशल-
क्षाणिनियुतमेव लक्षादुपरिगणितस्थाननियुतमुक्तंणितगमेलक्षमसंनियुतमिति । एतेनत्रिरस्तं यत्अयुतंदशसहस्रंनियुतस्यादशशायुतैरिति ॥ नियुतंशायुतैरित्येतदमूल-
प्रमाणमुपेक्ष्येप्रावद्विः । विशत्याद्याः सदैकत्येयधिपिस्तुतथापिसंख्यामात्रेयवर्त्तमानानांविशत्यादीनांसंख्यानांद्विवचनबहुवचनोपिभवतःएकशेषेण।ततश्चपंचाशद्विरिति
अत्रबहुवचनंयुक्तंनियुतैरित्यस्यबहुत्वात् ॥ रणेयुद्धेवष्कलेनाममहासुरःअयुतानांपद्भिरित्यैरियुयुधे ॥ रथानांयानिषड्भिःअतैरियुयुधे ॥ रथानांयानिषड्भिरिति
लियुद्धंचकार ॥ ४२ ॥ तस्मिन्नुद्धेउग्रदर्शेनानाममहासुरःअनेकैर्गजवाजिसहस्रैश्चरथानांकोट्या चवृत्तःपरिवेष्टितःसन्देव्याससमयुध्यत ॥ गजाश्चवाजिनश्चमयूसांसःगजवाजि-

सेनांगत्वात्द्वैकवद्भावः ॥ गजवाजिनोभूयांसःसहस्राणिअपरिमितानितेषांसमूहाःअनेकेऽपरिमिताःतैःपरिवारितःपरिवेष्टितः॥ अथचरथानांकोट्यावृतःपरिवेष्टितः ॥ कोटिःसंख्याविशेषःकोटिरबुदसंज्ञासंख्याप्रयुतसंज्ञलक्षमअबुदसंज्ञाकोटिरितिहाहुः ॥ ४३ ॥ अथतत्रसंयुगेसंग्रामेविडालाख्यः विडालोनाममहादैत्यः स्थानांपंचाशद्विभुतैःपंचभिलक्षैःपरिवारितःपरिवेष्टितःसन्देव्यासंयुधेयुद्धं चकार ॥ ४४ ॥ कालोनाममहादैत्यःरणेरथानांपंचाशतायुतैःपंचाशत्संख्यागुणस्तैर्युतैःपंचभिलक्षैर्वृतःवेष्टितःशुभ्रे ॥ अचिभिलक्षैःपरिवारितःपरिवेष्टितःपंचभिलक्षैःपरिवारितःसन्देव्यासंयुधे ॥ ४५ ॥ तत्रसंयुगेद्वेअन्येचचिक्षुरादिक्योऽपरेपिचसप्तत्रसंयुगेयुद्धेतावद्विरेवहस्तिर्भाजिभिःपदातिभिश्चसैनैःप्रत्येकंपंचभिःपंचभिलक्षैःपरिवारितःसन्देव्यासंयुधे ॥ ४५ ॥ चक्षिडोडिःकरणेनोदात्तेचनिमित्तात्त्यनेपदस्थानित्ययेऽसुरास्तत्रेषुमहासुराअयुतशःअयुतैर्युतैःदशसाहश्रीभीरथनागहयैःकरणैर्वृताःपरिवेष्टिताःसंतः देव्यासहयुधुः ॥ चक्षिडोडिःकरणेनोदात्तेचनिमित्तात्त्यनेपदस्थानित्यत्वात्परस्मैपदम् ॥ अन्यथात्रयुधिरेइत्येवत्याय्यम् ॥ युध्यतेरेनुदात्तेच्चात् ॥ इहअन्येचतत्रेतिनिर्द्धारणसप्तमी ॥ येचिक्षुरादिक्योऽन्येअसुराःसन्वितत्रतेषुमहासुरादितियत्नदो रथेतिनित्यसंबंधः ॥ परतोयत्तत्रशब्दःसंयुगेइत्येतेदक्षयाधिकरणसप्तम्यंतः ॥ अयुतशइति ॥ संख्यैकवचनाच्चबीष्मायामितिकारकवाचिनःसंख्याशब्दाद्बीष्मायार्थास्त्रप्तययः ॥

विडालाख्योमहादैत्यःपंचाशद्विभुतैः ॥ युधुधेसंयुगेतत्रथानांपरिवारितः ॥ ४४ ॥ वृतःकालेरथानांचरणेपंचाशतायुतैः ॥ युधुधेसंयुगेतत्रतावद्विःपरिवारितः ॥ ४५ ॥ अन्येचतत्रायुतशोरथनागहयैर्वृताः ॥ युधुधुःसंयुगेदेव्यासहतत्रमहासुराः ॥ ४६ ॥ कोटिकोटिसहस्रेस्तुरथानांदंतिना तथा ॥ हयानांचवृतोयुद्धेतत्राभ्रन्महिषासुरः ॥ ४७ ॥ तोमरैर्भिदिपलैश्चशक्तिभिर्मुसलैस्तथा ॥ युधुधुःसंयुगेदेव्यासवद्भैःपरशुपट्टिशैः ॥ ४८ ॥

रथैःसहिताःनागाःगजाःरथनागैःसहिताहयाःरथनागहयारतैःसमानाधिकरणाधिकारेशाकपार्थिवादीनामुसंख्यानमुत्तरपदलोपेतिमासः ॥ अन्यथारथाश्च नागाश्चातिद्वेद्रेथनागहयमितिसेनांगत्वादेकवद्भावः स्यात् ॥ ४६ ॥ महिषासुरःतत्रयुद्धेरथानांदंतिनां हयानांचप्रत्येककोटिकोटिसहस्रेर्वृतःपरिवेष्टितःसन्त्यादेव्यासहयोद्धमवहितोभूत् ॥ कोट्यागुणितकोटिःकोटिकोटिःकोटिकोट्यगुणितानिसहस्राणिकोटिकोटिसहस्राणितैःचकारात्पदातीनामपितावद्विरेवकोटिकोटिसहस्रेर्वृतव्यंगतव्यम् ॥ ४७ ॥ संयुगेयुद्धेचिक्षुरायाःसर्वेपिमहासुराःतोमरावैरागुधैःसाधनैःदेव्यासंयुधुः ॥ चक्षिडोडिःकरणेनोदात्तत्वात्परस्मैपदम् ॥ अन्यथायुधुधिरैइत्येवस्यात् युधेरेनुदात्तेच्चात् ॥ सर्वलतोमरोद्धियाम् ॥ स्तोम्यंतोलायंतोमराः ॥ स्तोमश्लाघायाम् ॥ भिदिपलःसुरस्तुभ्यौ ॥ भिदंतःशत्रोःभयोकारंयापालयतिभिदिपालःहस्तक्षेप्योलगुडःकामुसामर्थ्योःशक्तिः ॥ कामुनींयायुधविशेषः ॥ अयोधंमुसलोद्धीस्यात् ॥ मुस्यंतोसंबधेनेनमुसलं संबधयतिभिनिचितसङ्घदिधारःकरवालोसिरित्यर्थः ॥ परानश्व

ताइतिपुथाहिसायांदिवादिः ॥ यदाहुः ॥ पुष्येत्पुथतिहिसाथंभाषथंथेयेविति ॥ विविधपोथनं विहननं विपोथः संजातएषाविपोथिता संजातविधाताइत्यर्थः ॥ यद्वाविविधः
पोथः विधातोषोतेविपोथाः विपोथाः कृताः विपोथिताः वक्तरेतीताणिचि कर्मणिकः ॥ ननुचपुष्यतोणीचिकर्मणिकः ननुचपुष्यतेरुपधत्वात्पुसुकेभावेकेकृतेकिन्त्वनिषेधप
क्षेपोथितामितिस्मात् ॥ ततश्चविविधपोथितपोथनं विहननयोषतेइतिहनुव्रह्महोवाहिताग्नादित्वाग्निष्ठतस्परनिपातेविपोथिताः स्युः नस्युः यतउदुपधाद्वावादिः कर्मणोरेत्यतर
स्यामितिशब्दिकरणानामेवदुपधानांतचमूत्रेग्रहणनान्येषामित्येभ्युपजम् ॥ यद्वा ॥ विपुथिताइतिपाठेपुथिहिंसासंक्षेपानयोः वादिः कर्मणिकः विपुथिताविहंसिताः संक्षेपे
तावधिताइतिपाठवत् ॥ ५८ ॥ केचिन्महासुराः देव्यासुखेनभृशमत्यर्थहताः ताडितारुधिंरंकेचमुः दुजगरुः ॥ केचिच्चमहासुराः देव्याशूलेनवक्षतिभिन्नाविदारि
ताः संतः भूमौनिपातिताः स्यपतन् ॥ येमुरितिअतएकहल्यन्धेनादेशादेलिडिति दुवमृच्छिणइत्यनशसत्तदवादिगुणानामितिनिषेधादेत्वाः यासलोपौनस्तइत्याहुः ॥
ततश्चवमुरित्येवंभवितव्यमिति ॥ अत्रसमादधुः अतएकहल्यन्धेनादेशादेर्नशसत्तदवादिगुणानालिडित्येकयोगेकर्तव्ययोगविभागादस्यानित्यत्वमितिः ततः येमुरित्यपिक्

वेसुश्चकेचिदुधिंमुसलेनभृशंहताः ॥ केचिन्निपतिताभूमौभिन्नाः शूलेनवक्षसि ॥ ५९ ॥ निरंतरशरौघेणकृताः केचिद्रणजिरे ॥ शैलनुकारिणः
प्राणान्मुमुक्षुस्त्रिदर्शनाः ॥ ६० ॥ केषांचिद्ब्रह्मवच्छिन्नाश्छिन्नश्रीवास्तथापरे ॥ शिरांसिपेतुरन्येषामन्येमध्येविदारिताः ॥ ६१ ॥

चित्ताधुः स्यादिति ॥ ५९ ॥ केचिच्छैलनुकारिणः शलान्स्वभावपरिमाणतः अनुकुर्वाणाः पर्यायमानाः त्रिदर्शानामर्हनाः अर्दयितारः हिंसकाः असुराः रणा
जिरेणस्याग्नेदेव्याप्रुकेननिरंतरशरौघेणअविच्छिन्नबाणव्यूहेनकृत्वाः छिन्नाः विद्धाः विद्याः माणान्मुमुक्षुः व्यमुंचन् ॥ शरणामोघः तेनशरौघेण ॥ कुमतिचेतिणत्वम् ॥ निरंतरः
शराः निरंतरशराः नेषामोघः समूहः तेन ॥ सेनानुकारिणइतिकचित्ताः ॥ सेनासैन्यसूक्ष्मपुष्पात्कतुशीलंयेषतेअप्रेसरः भूराः त्रिदर्शादिनः देवाहंसिनः केचिदसुराः रणाजिरेणणा
न्मुमुक्षुः अत्याशुः ॥ सेनानुकारिणइतिपाठे सिध्यतिसेधाः ॥ शल्यानुकारिणइतिनुसन्ध्याः पाठः ॥ श्वाधितुराल्यइत्यभिधानात् ॥ शल्याः शल्याकोपेक्ष्यः पंचनसः ॥ निरंत
राइतिपाठे शरौघेणनिरंतराः प्रतिलोमकव्याप्ताः कृताः सिद्धाः ॥ अदएवशल्याकइवशूलकीकटकशतवृताः ॥ शल्याकइवइत्यमानरणप्रमाणान्मुमुक्षुः ॥ निरंतराः
शरौघेणकृताइतिपुण्डेकवाराचिताइत्यर्थः ॥ ६० ॥ तथादेव्याकेषांचिदसुराणांबाहोभुजाः छिन्नाः स्रणिडताः भुविपेतुः तथादेव्याऽपरेसुराः छिन्नाश्रीवाः शिरांधरायेषां
तेछिन्नश्रीवाः संतः पेतुः ॥ तथादेव्याऽन्येषामसुराणांछिन्नाशिरांसिपेतुः तथादेव्याऽन्येषामध्येदेशेविदारिताः स्रणिडताः संतः पेतुः भूमौवभ्रशुः ॥ असाकन्येतुचि

ब्रह्मण्डलं च तं दितां छित्तं वृकणं दारितौ भिन्नभेदितौ ॥ ६१ ॥ अपरे तु महासुरा युद्धतः देव्या विच्छिन्नजं वाः खण्डितजं वा काः संतः उर्व्या मुविपितुः प्रबभूवुः ॥ केचित्तु यु
 ध्यंतः एकबाह्वक्षिचरणाः एकबाहुका एकाक्षाः एकचरणकाश्च संतो देव्या द्विधाकृताः खण्डिता उर्व्यापितुः न्यपतन् ॥ बाहुश्च अक्षिचरणं बाह्वक्षिचरणं च युद्धतः प्रति महासुरं संपन्नमे
 कबाह्वक्षिचरणेषु भवति ॥ द्वंद्वं तेषु यमाणपदं व्यावर्त्तकं प्रत्येकमभिसम्बध्यते ॥ तथा सप्यन्नब्रीहियवोग्रामः तथा च वीहियवधान्याः भजाः ॥ ६२ ॥ अन्ये महासुराः शिरसि
 छिन्ने पि सति भूमौ पतिताः पुनस्तदनुत्थिताः क्रशिरो बध्नन्ति कंबधाः संतः पुनः शिरोधारिणः संतः गृहीतपरमायुधाः आचोचमशस्त्राः पुनर्देव्यासंमयुधुः ॥ गृहीतपरमायुधेतिहावि
 सर्गापठे तु गृहीतापरमासंमतात्पुनरुद्धयसा देवी गृहीतपरमायुत्पृहीतपरमायुधेति तृतीयं तमेतत् ॥ कंबधोन्नोक्रिययुक्तमपूर्द्धकलेवरम् ॥ कस्य शिरसो बन्धोत्रकबन्धः ॥
 कंबध्नातिवाकबन्धः ॥ कंबधंसलिलेणुडे ॥ युद्धेषु योद्धविरैषु महत्कृन्तमूर्द्धसु ॥ तदावेशात्कबन्धः स्यादेकोऽमूर्द्धा क्रियान्वितइतिकंबधं लक्षणम् ॥ देवीदानवयुद्धे तु कबन्धोर्द्धको
 टयः ॥ क्षणे क्षणमुत्पन्ना देव्यायुधिरैपुनः ॥ देवीदानवयुद्धे त्वत्कबन्धोर्द्धकोटयः ॥ देवीरोषे त्वहंकारज्वलज्जवनमस्मिताः ॥ ६३ ॥ तत्र युद्धे अपरे महासुराः तूयाणां वाबादी

विच्छिन्नजं घास्त्वपरे तु रूर्व्यामहासुराः ॥ एकबाह्वक्षिचरणाः केचिद्देव्या द्विधाकृताः ॥ ६२ ॥ छिन्ने पि चान्ये शिरसि पतिताः पुनरुत्थिताः ॥ कंब
 धायुधुर्द्धेव्या गृहीतपरमायुधाः ॥ ६३ ॥ ननु तृश्चारे तत्र युद्धे तूर्व्यलयाश्रिताः ॥ कंबधाश्छिन्नशिरसः खड्गशतशृष्टिपाणयः ॥ ६४ ॥ तिष्ठतिष्ठति
 भाषंतो देवीमन्ये महासुराः ॥ रुधिरौघविलुप्तांगाः संग्रामेलोमहर्षणे ॥ ६५ ॥

नांततानद्धनशिराणंचतुर्णालयः साम्बधादीनामन्योन्यसमत्वमश्रिताः वीरसावेशवशाः खड्गशतशृष्टिपाणयः शुध्यमानाः पूर्वदेव्या छिन्नशिरसो पि वीरसाविकारात्समा
 मादिदेवतावेशोच्चारिः कृतचेतनाः संतः पश्चात्कशिरोघ्नं प्रति स्वंयं तथास्थानं संनिवेशयतीति कबन्धाः संतः पुनः शिरोधारिणः संतः ननु तूर्व्यं वक्रुः ॥ वकारात्केचिद्देव्यासंमयुधि
 रेच ॥ तूर्व्यलयाश्रिता हि मृत्युतिखड्गशतशृष्टिपाणयो हि युध्यन्ते ॥ ततर्बीणादिकंबधामानद्धं मुजादिकम् ॥ वंशादिकं शुषिरं कांस्यतालादिकंबधनम् ॥ तथा च भरतः ॥ ततर्वावानद्धं
 च वनशुषिरं मेव च ॥ चतुर्विधं तु विज्ञेयमातो बलक्षणां निवतम् ॥ एत एवायुधुः ॥ चतुर्विधमिदं वायं वादित्रातो बानामकमिति ॥ यथापि सङ्घे तु नोन्नैश्च चंद्रहासासिक्कष्टयइति ऋष्टिः
 खड्गपर्यायस्तथाप्याकृतिसंनिवेशविशेषमेव भिन्नतया पृथक्प्रयुक्तः ॥ सङ्गशतशृष्टिपाणयइति पाठे तु खड्गैः शक्तिभिश्च अष्टाव्यानाः पाणयोषंति ॥ यद्वा ॥ दैत्याः केचिदष्ट
 मुजाश्च संतीति खड्गश्च कस्यश्च अष्टशृष्टिपाणिषु भवति ॥ ६४ ॥ अन्ये महासुराः संग्रामशूराः युद्धे तिष्ठतिष्ठति देवीं भाषंतः कथं यतः स्वकीयामहमहमिहमिहमिहकंपकटयंतो देव्यास

मंगोऽकुमाजश्रुतिशेषः ॥ तिष्ठतिष्ठत्यत्रनित्यवीप्सयोनित्येआभीक्ष्ण्येचतिष्ठन्त्यस्माद्विर्वचनम् ॥ भाषणंइतिभाष्यकायांवाचि ॥ अनुदात्तत्वात्प्राप्तस्यात्मनेपदस्यचक्षिडोऽङि
 त्त्वादित्यत्वत्परस्मैपदं शतृप्रत्ययः ॥ तिष्ठतिष्ठत्यभाषणंतेतिपाठेतुअन्येमहासुरादेवतिष्ठतिष्ठत्यास्मदत्रेक्यास्यास्यसिकचनिलीयमेइतिसमर्त्तनानामग्राह्यालपन्नित्यर्थः ॥ तिष्ठ
 तिष्ठतिचैवोक्त्वादेव्याऽन्येयुधुर्मुधे अन्येचमहासुराश्चेयुद्धेदेवितिष्ठतिष्ठतिसमर्त्तनमुक्त्वादेव्याचसंयुधुः ॥ लोमानिरोमाणिह्वय्युद्धवंत्यनेतिलोमहर्षणंतिस्मिन्नोयञ्चोद्ग
 मकारिणिसामेधिराणामोधाःस्तोमाःतैः विलुमांगाअपरेमहासुरास्तैः ॥ रोमांचोरोमपूलकोरोमहर्षणमित्यपि ॥ ओवावुद्धेसंसारये ॥ ६५ ॥ देव्यापातितैःक्षंसितैःरथैर्नगै
 र्गजैश्चैरसुरैश्चकीर्त्तान्सावसुंधराअगम्याऽनधिगम्यांगंतुमशक्यातत्राभवत् ॥ कथत्रममहाद्वरणःअंश्रामःदेव्यासंमहिषासुरसैन्यानामभूत् ॥ पातितैरेत्यत्ररोरितिफलोपः ॥
 रथसहिताःनागाःरथनागाःतत्सहिताअथाःतैः । द्वेदुसेनांगत्वादिकवद्भावःस्यात् ॥ वसूनिधारयतिसावसुंधरा नगस्याअगम्याअसेव्या ॥ गमेःशोऽदुपयावत् ॥ ६६ ॥ किंच
 तत्रयुद्धेअसुरसैन्यस्यमध्यस्थः सपदितक्षणेदेव्यासहसंश्रामारंभक्षणेपवराणांगजानामसुराणांदैत्यानांवाजिनांबोटकानांशोणितौवारकसमूहाएवमहानयःसमुद्रगाः सद्यः
 पातितैरथनागारैश्चसुरैश्चवसुंधरा ॥ अगम्यासाऽभवत्त्रयत्राभ्रत्समहारणः ॥ ६६ ॥ शोणितौघामहानद्यःसद्यस्तत्रविमुक्षुः ॥ मध्येचासुरसै
 न्यस्यवाराणासुरवाजिनाम् ॥ ६७ ॥ क्षणेनतन्महासैन्यमसुराणांतथाविका ॥ निन्येक्षयंथवावितिष्ठणदारुमहाचयम् ॥ ६८ ॥ सचसिंहोमहाना
 ददुस्तृजन्धुतकेसरः ॥ शरीरेभ्योमरारीणाममृनिवविचिन्वति ॥ ६९ ॥

विमुक्षुः-प्रमुक्षुर्तिर्यर्थः ॥ रक्तप्रवाहमय्योमहानयोवमूर्धुरित्यर्थः ॥ विमुक्षुः ॥ कुगतौ लिट् उस्तुब् ॥ ६७ ॥ तथातद्वत्अविकादेवीअसुराणांतत्प्रासिद्धमहासैन्येक्ष
 णेनतक्षणाभात्रेणश्रयंविनाशानिन्येप्रापयामास ॥ नयतिर्द्विकर्मकः ॥ तृणानिचदारूणिचतृणदरूणितेषामहान्चयःगणःसमूहःतथथावितिस्तद्वत् ॥ यद्वा ॥ यथातथैवसाम्ये
 ॥ ६८ ॥ नकेवलमंबिकैवअपितुसार्सिहस्थ ॥ समसिद्धोदेव्यावाहनीभूतोधुतकेसरःकंपितस्कंधकेसरःकंपितस्कंधकेसरःसिंहस्थमहानादंयहांतानादंकीरवत्पात् ॥ कंठगर्जनमुत्सृजत् कुर्वन्तथो
 चितमसुरसैन्येक्षयंशानिन्ये ॥ यवाख्यात्अथवासचसिंहःकर्त्ता विचिन्वतीविययनक्रियासंबंधीयः सार्सिंहःमहानादुत्सृजन्धुतकेसरःसन्नमरारीणांसुराद्विपशरारिन्यः
 सकारातः अमृन्नृणात् विचिन्वतिशणात्तृण्णियादिवसहरोदिव ॥ विचिन्वतीतिविञ्चयने ॥ विध्यादौलिङ्गर्थेऽलिङ्कर्त्तारिस्मादियः श्रुः लेटस्तिष्प लेटेढाटवितिअडागमः ॥
 छांदसोमुणाभावः इकोणचि न किंतुश्रुवोःसार्वधात्केयम् ॥ इअश्लोपःपरस्मैपदेवित्तुवा तेनात्रनाश्रयते ॥ अथवाविचिन्वतीतिसमीयम् ॥ सार्सिंहस्थुतकेसरः

महानादुभ्यस्तुजन्असुरान्दव्यापायतच्छरीरेश्यः प्राणान्दविचिन्वतीवेत्युत्पक्षते ॥ ततश्चतस्मिन्सिंहोपरारिणारिरीशयः प्राणान्दविचिन्वतीवइतस्ततःसंहर्तुगोषेयपीतवसतिदेव्याग
णैश्चैतैसुरैःसहयुद्धंकृतव्यधायीत्यर्थः ॥ ६९ ॥ तत्रसंश्रामभूमौदेव्यारोपनिश्वाससंभूतैर्गणैश्चैतैसुरैःसहयुद्धंकृतव्यधायीत्यर्थः ॥ ६९ ॥ एनादेवीतुष्टुबुःस्तुतवतः ॥
पुण्याणवृष्टीर्भुवंचितपुष्पवृष्टिमुचः ॥ अथैनांतुष्टुरितिपाठेदुदेव्यागणैश्चतत्रभूमौमहासुरैःसंयुद्धंकृतमथानंतरंपुष्पवृष्टिमुचोदेवाःदिविषदःएनायुध्यमानांसिंहसंगणामंबिकान्तु
ष्टुबुः ॥ अहोइदंनानाश्चर्ययोद्धारोमायाविनोममासुराःतैःसममेकाकिन्वबलायुध्यतेमहासुरैःसंयुद्धंकृतमथानंतरंपुष्पवृष्टिमुचोदेवाःदशशःशतशःसहस्रशःअयुतशःलक्षशःनियुतशःकोटिशःकोटि
कोटिश्चसंयतैकैवैनीतानि तद्रेणकबंधाअपितयाज्बलयायुध्यंतेतेचतदबलरोषंहुंकारज्वलज्वलनज्वालवलीढाः क्षणेक्षणभस्मीभवति अथ च रणमंडलेतदबलविसंबित
प्रच्छदिकमोच्छासिमहायोद्धमहामुवपुर्विलसद्भिरौघामहनयःप्रवहंतीतितामिथमद्भुताडुतचरितोलोकाप्युदयैकफलोदयामंबिकान्दिविषदःस्तुवंतीत्यर्थः ॥ ७० ॥ इति श्रीमार्क
डेयेमहाराजाधिराजश्रीमत्सोमरामन्वश्रीमद्ब्रह्मरणात्मजश्रीशंतनुचक्रवर्तिविरचितयाशंतांनव्यांचंडिकामाहात्म्यटीकायामेकोनाशीतितमोऽध्यायः ॥ ७९ ॥ ऋषिरुवाच ॥ अ

देव्यागणैश्चैतैस्तत्रकृतंयुद्धंमहासुरैः ॥ यथैनांतुष्टुदुर्देवाःपुष्पवृष्टिमुचोदिवि ॥ ७० ॥ ॥ इतिश्रीमार्कण्डेयमहाष्टुराणेसावर्णिकेमन्वन्तरेद्वीमाहा
त्म्यएकोनाशीतितमोऽध्यायः ॥ ७९ ॥ ऋषिरुवाच ॥ ॥ निहन्यमानंतसैन्यमवलोक्यमहासुरः ॥ सेनानीश्चिरुः कोपाद्ययौयोद्धमथावि
काम् ॥ १ ॥ सदेवीशरवर्षेणववर्षसमरेऽसुरः ॥ यथामेरुगिरैःशृंगंतोयवर्षेणतोयदः ॥ २ ॥ तस्यच्छित्त्वाततोदेवीलीलयैवशरोत्करान् ॥ जघान
तुरगान्बाणैर्यतारंचैववाजिनाम् ॥ ३ ॥ चिच्छेदचधनुःसद्योध्वजचवातिसमुच्छ्रितम् ॥ विव्याधचैनंगान्ब्रुच्छिन्नधन्वानमाश्रुगैः ॥ ४ ॥

शमहिषासुरसेनानीःचिश्चुरसंज्ञःमहासुरःतत्सैन्यंतस्यमहिषासुरस्यसैन्येद्व्यानिहन्यमानंनिरंतरंहन्यमानमवलोक्यवीक्ष्यकोपाद्योद्धमविकारदेवीययौजगाम ॥ निहन्यमानमिति
वर्तमानसामीप्येवर्तमानवद्वेतिभूतेलट्टनिहृतमित्यर्थः ॥ १ ॥ सचिश्चुरनामाऽसुरःसमरेसंश्रामेशरवर्षेणनिरंतरशुकवाणपातनेनदेवीववर्षेणदयामास ॥ कःकेनकिमिवतोयदेवैः
तोयवर्षेणसंतप्रवृद्धयथःप्रथितपातनेमेरुगिरैःशृंगमिव ॥ नभिन्नेवचनेलिंगेनहीनाधिकतापिवा ॥ उपमादूषणायलंयत्रोद्भेगोनधीमताम् ॥ क्रियावाचित्वमाख्यातुमेकोत्रार्थः
प्रदर्शितः ॥ प्रयोगतोनुवर्षव्याअनेकार्थाहिधातवः ॥ यद्वा यथातथैवेदंसात्म्यम् ॥ २ ॥ ततोन्तरंदेवीसंश्रामेलीलयैक्रीडयैवअनासैनैवबाणैस्तस्यचिश्चुरसंज्ञस्यशरोत्करान्
बाणगणान्छित्त्वाखंडयिचतुरगान्घोटकान्बाणैर्जघान ॥ अथचबाणैरेवबाजिनांघोटकानयंतारंसारथैजघान ॥ क्रीडालीलाचनमंच ॥ स्त्रीणांविलासविबोकिवक्रमालालितं
तथा ॥ हेखालीलेत्यमीहावाःक्रियाःशृंगारभावजाः ॥ नियंताप्राजितायंतासूतःक्षत्रचसारथिः ॥ ३ ॥ सादेवीसद्यःसपदिदत्क्षणेएवाश्रुगैर्बाणैःधनुःकोदंडंचिच्छेदअच्छिनत् ॥

अतिसुच्छिवमसुद्धतरं व्यञ्जचकेतुं वाणैश्चिच्छेद ॥ छिन्नं धवधनुसंस्पृशतथोक्तं तं छिन्नधन्वनांतं चिक्षुरमहासुरांगत्रेषुसर्ववयवेषु आयुर्विवाधात्प्रथमास ॥ व्यधात्तेनोले
 ट्यग्यासस्योभेषाभितिसंसारणम् ॥ आयुर्गौवायुविशिसौ ॥ धनुर्धर्वादिवाद्यन्त्रसंकेपि ॥ अन्यथाधनुश्चापौ धन्वशरसनकोदण्डकामुक्ताभित्यभिधानात् ॥ ४ ॥ सचि
 क्षुराक्यसुरः देवाछिन्नधन्वधनुस्य विच्छिन्नोरथोरस्यविरथः ॥ हताअथारस्यसः इदं गवत्सर्पैः शरस्मैपदित्वादात्मनेपदनस्यात् ॥ स्यात्कारिकर्मव्यतिहारइति ॥ अतश्चा
 सुगतौ सर्वैः वेगितायांतौ वावादेशोक्तव्यः ॥ यवेंसर्पैः शरस्मैपदित्वादात्मनेपदनस्यात् ॥ स्यात्कारिकर्मव्यतिहारइति ॥ नस्यात् ॥ नगतिहिंसाथैभ्यदितिनिषेधात् ॥ अतश्चा
 भ्यधावततोदेवीमित्यपाठिशुः ॥ यद्वा ॥ धातुगतिशुद्धयोरित्येत्स्परित्येत्त्वात्पाक्षिकस्यात्मनेपदमिति अस्त्वभ्यधावततोदेवीमित्यपि पाठोऽप्येवठिपूर्णां फलकोद्भिफलं
 चर्म ॥ गात्रवाणं चर्ममयत्वाच्चर्म ॥ धृज्धारणे धरतेधरः ॥ सङ्गश्चर्मच सेनांस्त्वादेकबद्धावः ॥ सङ्ग चर्मणोधरः सङ्ग चर्मधरः ॥ अन्यथाकर्मण्यणस्यात् ॥ ५ ॥
 अतिरविगवान् स चिक्षुरः सेनानीसुरः तीक्ष्णातिमाधारस्यतेनसङ्गेनमण्डलाग्रेणसिद्धमूर्धनिआहृत्यप्रहृत्यदेवीमपिपठ्येवामेभुजेआजवनप्रजहार ॥ अकमकत्वात्सरांग

सच्छिन्नधन्वविरथेहताश्वोहतसारथिः ॥ अभ्यधावततोदेवीं सङ्गचर्मधरोसुरः ॥ ५ ॥ सिंहमाहत्यसङ्गेनतीक्ष्णधारणेणमूर्धनि ॥ आजघानभुजे
 मध्येदेवीमप्यतिवेगवान् ॥ ६ ॥ तस्याः सङ्गोभुजं प्राप्यफालन्नुपनंदन ॥ ततो जग्राहशूलंसकोपादरुणलोचनः ॥ ७ ॥ विशेपचतस्तत्तुभद्र
 काल्यामहासुरः ॥ जाज्वल्यमानतेजोभिरविबिंबिवांबरान् ॥ ८ ॥ दृष्ट्वातदापतच्छूलं देवीशूलमसुंचत ॥ तेनतच्छतधानीतंशूलंसचमहासुरः ॥ ९ ॥

कर्मकत्वाच्चाडोपहनइत्यात्मनेपदप्राप्तिः ॥ वांशरीरोतव्यस्यापदसंघंयुदक्षिणे ॥ ६ ॥ हेनृपनंदनसुरथनिशामय ॥ तस्यादेव्यावांसंभुजं प्राप्य चिक्षुराख्यमहासुरप्रयुक्तः सङ्गः मण्ड
 लान् ॥ त्रिफलाविशरणं किशारा चूर्णीवभूत् ॥ ततः सङ्गं भंगानंतरं कोपादरुणलोचनः रक्तलोचनः चिक्षुरः शूलं त्रिशूलमायुं जग्राहअग्रहीत् ॥ अस्त्रीशूलं रुगायुधम् ॥ ७ ॥
 ततस्तु त्रिशूलग्रहानंतरं चिक्षुरो महासुरः तन्नागृहीतं त्रिशूलं तमायुधं मद्रकाल्यां देव्यां विषये चिक्षेपअस्त्रैस्मिन् कर्णशूलम् अम्बरादाकाशात् अम्बराकाकम्यतेजोभिरविबिंबिवि
 जाज्वल्यमानं देदीप्यमानमित्यर्थः ॥ अम्बरादितिकर्मणिल्यब्योपेपंचमी ॥ तेजोभिरविबिंबमित्यत्रोरीतिरेफलोपेठलोपपूर्वस्य दीर्घोः तेजोभिरविबिंबमित्यदीर्घपाठेऽन्वेः
 मूर्धस्य विबिंबित्यर्थः ॥ अवयः शैलमेषाको इत्यभिधानात् ॥ अम्बरमत्तितिअम्बरात् इतिप्रथमांतत्वेतुरविबिंबविशेषांशुदृश्यम् ॥ भद्राचसाकालस्यकालाग्निद्रस्यस्त्रीकाली ॥
 यद्वाकालीचण्डिका ॥ ८ ॥ तच्चिक्षुरप्रयुक्तमापतत्तदागच्छत्शूलं कर्मदंष्ट्रादेवीस्वकीयं शूलमसुंचतप्रयुक्तवती तेनदेवीमभुजेनशूलं तच्चिक्षुरप्रयुक्तशूलं शतधा शतप्रकारैः ज्वलतांती

तंप्रापितम् ॥ नकेवलं त्रिशूलमेव अपितु चिक्षुरमहासुरश्च चूर्णतानीति इत्यर्थः ॥ अमुंचतमुच्छ्लयोक्षणेस्वरितेत् ॥ ९ ॥ महिषासुरस्य मूपतौ सेनापतौ तस्मिन् चिक्षुराख्ये महावीर्ये देव्या
हते सति चारोनाम त्रिदशार्दनः अमरहंसकः महासुरः गजारूढः स देव्या स हंश्यामयितुमाजगामागतवान् ॥ वीर्यबलं प्रभावश्च महयस्य ॥ अर्ह्ययति हि नस्ति अर्हिनः त्रिदशानामर्हिनः
॥ १० ॥ अथ स चारुनामापि महदैत्यः देव्याः प्रतिघातनाय शक्तिमायुधविशेषमुमोच ॥ अथाविका देवीद्रुतं शीघ्रं सत्वरं हुंकाराभिहतामतपवनिः प्यभातां चारुमहदैत्यप्रयुक्तं शक्तिं
भूमौ पातयामास ॥ ११ ॥ चारुख्ये महासुरः आत्मीयांशक्तिमायुधं देव्याभूमौ निपातितां प्रहृष्टां च दृष्ट्वा क्रोधसमन्वितः ॥ अग्रतिहतशक्तिः ॥ अथ मदीयाहताईहगवस्थामास्तादिति
क्रोधोर्मिमुच्छिन्नः सन्देहं प्रति त्रिशूलं चिक्षेप मुमोच ॥ तदपिशूलं सा देवी अच्छिन्नतवारणैः कृत्वा ॥ छिदिद्वैधीकरणे ॥ भूतानघतनेच्छः लिङ्घियेपि क्वचिदस्ति ॥ पुराकल्प
एतदासीदिति भाष्यकारप्रयोगादित्याहुः ॥ १२ ॥ ततो देव्या चारुमरीये शूलं चूर्णिते सत्यनंतरम् ॥ सिंहः उच्चैः समुत्पत्य गजस्य कुंभयोर्तरे मध्ये विषये स्थितः स त्वनेन त्रिदशारि

हते तस्मिन् महावीर्ये महिषस्य च मूपतौ ॥ आजगाम गजारूढश्चामरस्त्रिदशार्दनः ॥ १० ॥ सोपि शक्तिमुमोचाथ देव्यास्तामम्बिकाद्रुतम् ॥ हुंकारा
राभिहतां भूमौ पातयामास निष्प्रभाम् ॥ ११ ॥ भग्रांशक्तिं निपातितां दृष्ट्वा क्रोधसमन्वितः ॥ चिक्षेप चारुः शूलं वारणैस्तदपि साच्छिन्नत् ॥ १२ ॥
ततः सिंहः समुत्पत्य गजकुंभान्तरे स्थितः ॥ बाहुयुद्धेन युधेतेनोच्चैस्त्रिदशारिणा ॥ १३ ॥ युध्यमानौ ततस्तौ तु तस्मात्प्रागान्महर्गताौ ॥ युयुधाते
तिसंबधौ प्रहारैरतिदारुणैः ॥ १४ ॥ ततो वेगात्सवसुत्पत्य निपत्य च मृगारिणा ॥ करप्रहारेण शिरश्चामरस्य पृथक्कृतम् ॥ १५ ॥ उदग्रश्रवणे देव्या
शिलावृक्षादिभिर्हतः ॥ दंतमुष्टितलैश्चैव करालश्च निपातितः ॥ १६ ॥

णासुरद्विषाचारेण दैत्येन स ममुच्चैरतितरां बाहुयुधं प्रवर्तितेन युद्धेन बाहुयुद्धेन युधुषं प्रजह्ने ॥ युध्यते नुदाचेत्त्वादात्मनेपदम् ॥ हुंभौर्पिण्डौ शिरसः तयोर्मध्ये विदुःशुमात् ॥ १३ ॥
ततो बाहुयुद्धचित्तरत्नयुध्यमानौ तौ सिंहचारुमरौ तस्मान्नाग्राद्गजात्सत्कारात्पदहर्षीभूमिगतौ संतावतिदारुणैर्मयकरैः प्रहारैरिति संबधौ अतितरां क्रोधाविधौ युयुधाते ॥ संशूरभिः
क्रोधार्थः युयुधाते अति संबधौ इतिच्छेदः मणीवादिवात्प्रगृहत्वाभावात्प्रकृतिभावाभावादेकः पदांतादिति पूर्वैरूपत्वमेव ॥ अथवाशिष्टभयगतः संज्ञापूर्वको विधिरनित्यः ओर्गु
णादित्यतः स्वायंभुवभयगतः ॥ १४ ॥ ततो युद्धरसावेशतो वेगाज्जगत्प्रयत्नं तारिक्षमुत्पत्य उत्कृत्य च पुनर्वेगाग्निपत्य च मृगारिणा सिंहेन चारुनामो महासुरस्य शिरोमरस्तं क
करप्रहारेण करकृतः प्रहारः ताडनेन पृथक्कृतं दूरीकृतं छिन्नम् ॥ प्रहारजवयोर्वेगो विण्मूत्रातिप्रवर्त्तने ॥ १५ ॥ रणे देव्या शिलादिभिः पाषाणैश्चैस्तरुभिः आदि

शब्दाद्धनुरायुधैश्चउद्गाथ्यमहासुरः हतः ॥ करालेनाममहासुरः चशब्दात्सैन्यः दंतमुष्टितलैः दंतमुष्टिभिः तलैः प्रतलैः चशब्दात् सहाथैरायुधैः सिंहलगणैः देव्याचनिपातितः
 न्यथातिव्यसूक्ष्मतः ॥ गणैश्चोपटप्रतलप्रहस्ताविस्रुतंगुलौ दंतैः सहितासुष्टयः दंतमुष्टिभिः सहिताः तलाः तैः द्वंद्वेपुण्ययत्वादेकवद्भाषः स्यात् ॥ दंतो गणदंतः तेन निमित्तो यो द्वि-दन्त
 मुष्टिः तस्य तलैः गणदंतैः छुरिकाथाराविशेषैश्च निपातितइत्यपिव्याख्यानम् ॥ केचिच्चमुष्टितलैरितिकं तं पठति ॥ दंतमुष्टितलयैर्गणैः तदचमुष्टितलाः तैर्निपातितइत्यपिव्याख्ययम्
 ॥ १६ ॥ रणे क्रुद्धदेवी उद्धतनाममहासुरं चशब्दात् सैन्यगदापातैश्चूर्णयामाससंपिपेष ॥ त्रिनेत्रापरेश्वरीचण्डिकादेवीरणे क्रुद्धसतीभिदिपालेन हस्तक्षेप्ये
 णलुडेन बाष्कलं नाममहासुरं जघान ॥ भिदिपालः मृगस्तुल्यौ ॥ तथापरेश्वरीबाणैः ताम्नाममहासुरं जघान ॥ तथापरेश्वरीबाणैरेवअंधकनाममहासुरं जघान ॥ तथा
 परेश्वरी बाणैरेवअग्रमास्ययस्यतमुद्रास्यनाममहासुरं जघान ॥ तथापरेश्वरीबाणैरेवअग्रवीर्ययस्यतमुद्रवीर्यनाममहासुरं जघान ॥ तथैवपरेश्वरीबाणैरेवमहातैर्हिनूक
 देवीक्रुद्धागदापातैश्चूर्णयामासचोद्धतम् ॥ बाष्कलं भिन्दिपालेन बाणैस्ताम्रतंथांधकम् ॥ १७ ॥ उग्रस्यमुद्रवीर्यचतथैवचमहाहनुम् ॥ त्रिनेत्रा
 चत्रिशूलेन जघान परेश्वरी ॥ १८ ॥ विडालस्यासिनाकायात्पातयामासवैशिरः ॥ दुर्धं दुर्मुखं चोभौशरैर्नियेयमक्षयम् ॥ कालंचकालदंडेन
 कालरात्रिर्पातयत् ॥ १९ ॥ “उग्रदर्शनमत्स्यैः खड्गपातैरताडयत् ॥ असिनेवासिलोमानमच्छिदत्साराणोत्सवे ॥ गणैः सिंहं न देव्याचजय
 क्ष्वेडकृतोत्सवैः” ॥ २० ॥ एवं संक्षीयमाणे तु स्वसैन्ये महिषासुरः ॥ माहिषेण स्वरूपेण त्रासयामास तान्गणान् ॥ २१ ॥

पोलाथोगणैर्यस्य तं महाहनुनाममहासुरं जघान ॥ त्रिनेत्रं च त्रिपुण्ड्रीणि त्रिनेत्राणि स्य तं त्रिनेत्रं महासुरं त्रिशूलेन चशब्दात्सैन्यम् ॥ परमाईश्वरी अश्रुतोत्सुकर्मणि
 वरुचैवोपधायाः । यद्वापरमेश्वरस्य स्त्री परेश्वरी ॥ १७ ॥ एकार्थवाचकौ ॥ १८ ॥ रणे देवी असिनास्त्रेण विडालस्य महासुरस्य शरिरोर्मूर्धानं कायाच्छरी
 रात् वैश्रुणातितः पातयामास ॥ रणे देवीशरैः दुर्धं नाम दुर्मुखं चोभौनाममहासुरौ कर्म यमक्षयमयुर्द्वितीयकर्म निन्येयापयामास ॥ नयति द्विकर्मकः ॥ क्षयोयक्षयणिक
 ल्याते निलयेपच्येपिच ॥ कालंचकालदंडेन कालरात्रिर्पातयत् ॥ कालं नाम महासुरं कालरात्रिर्विकालदण्डेनापातयत् प्रांशयत् ॥ १९ ॥ उग्रदर्शनाममहासुर
 मत्स्यैः खड्गपातैः अताडयत् ॥ तडआघाते चुरादिः ॥ असिनेवासिलोमानं महासुरमच्छिदत् अच्छैसीत् ॥ गणैः सिंहं न देव्याचजयक्ष्वेडकृतोत्सवैः ॥ गणादिभिः उत्सवै
 रणोत्सवैः जयसंधिनिश्चेष्टाकृताजयासिंहनादः कृतइत्यर्थः ॥ क्ष्वेडकृतोत्सवैः ॥ कालं देव्यादिलोकादयं केचित्तठंति केचित्तु ॥ २० ॥ एवं प्राणुकंभंगयावसैन्ये

स्वयंक्षीयमाणेसतिमहिषासुरस्तुतदसहमानःसन्महिषेणमहिषसंबंधिनामहिषाकारेणस्वरूपेणतान्देवीगणान्त्रासयामासउद्वेजयामास ॥संक्षीयमाणइतिक्षिप्तयेवादिरकर्मकः
परस्मैपदीइतियुगोगतौतर्भावितण्यर्थविवक्षायानामुक्तंक्षीयतेकर्मक्षीयतेचास्यकर्माणीतिवत्सकर्मकत्वेसतिकर्मकर्त्तरिलटः शानचिकर्मवत्कर्मणतुल्यक्रियइतिक्रियाम्मनेपदेऽ
कृत्सर्वधातुकयोर्दीर्घरूपम् ॥ २१ ॥ महिषासुरःतुंडप्रहारेणतुंडेनवक्रेणजनिताघातेनकाश्चिद्रूणाद्देवीरोषज्ञानितान्युरुषान्प्रभूतलेपातयामास ॥ तथाबुधक्षैर
परान्भूमौपातयामास।शकंक्षीवेसुरःपुमान्॥सतथान्योष्णगूलताडितान्गणान्भूमौपातयामास ॥ पुच्छोस्त्रीलूमलंगूले ॥ सतथान्यार्थशृंगान्भूपातयामास
दारितेभिन्नभेदितौ ॥ सतथावोेनजवेनकाश्चिदपरान्भूमौपातयामास ॥ सतथामहिषः नादेनध्वनिनाकंठगजितेनापरान्भूयाकुलचिचान्भूमौपातयामास ॥ अपरान्भ्रमणेनप
रितोप्रतःपार्श्वतश्चभूतलेपातयामास ॥ महिषः अन्याश्चिन्धासपवनेननिश्चासएवपवनोवायुःतेनभूतलेपातयामास ॥ २२ ॥ २३ ॥ इत्थंसमहिषासुरोमहदेव्याःअंबिका

काश्चिदुंडप्रहारेणबुधक्षैपेस्तथापराद् ॥ लांगूलताडितांश्चान्याब्धृगाभ्यांचविदारितान् ॥ २२ ॥ वेगेनकांश्चिदपरान्नादेनभ्रमणेनच ॥ निश्चासपवने
नान्यानपातयामासभूतले ॥ २३ ॥ निपात्यप्रमथानीकमभ्यधावतसेसुरः ॥ सिंहंतुंमहदेव्याः कोपंचक्रेततौंबिका ॥ २४ ॥ सोपिकोपान्महावीर्यःसु
रक्षुण्णमहीतलः ॥ शृंगभ्यांपर्वतानुचैश्चिक्षेपचननादच ॥ २५ ॥ वेगप्रमणविधुण्णामहीतस्यव्यशर्यित ॥ लांगूलेनाहतश्चाब्धिःश्रावययामाससर्वतः ॥ २६

याः प्रमथानांपार्षदानामनीकानिसैन्यानिप्रमथणान्त्रिपात्यभूमौनितरांपातयित्वातस्याःसिंहंतुमभ्यधावतआभिसुरेणयावत् आद्रवत् । धातुगतिशुद्धयोःस्वार्तित्वादान्म
नेपदम् ॥ वहाथिनीबलसैन्यंचक्रचानीकमस्त्रियाम् ॥ ततःप्रमथणमथनतःसिंहंतुमागमनंतस्यततश्चमहिषेमहसुरेविष्येविकाचंडिकाकोपंचके ॥ २४ ॥ महावीर्यःसमहि
षासुरःसुरक्षुण्णमहीतलःसैन्योष्णकोधादशैकपादशफनिष्पिष्टकृताप्रक्षोणिभागःससुरैरंल्लिहायांशृंगाभ्यामुच्चैरंल्लिहान्पर्वतान्उच्चैरंल्लिहमुकुटमूर्धनिदेव्यालचैश्चिक्षेप उच्चै
रक्षेप्सीत् ॥ अथचोच्चैर्ननाद ॥ णदअव्यक्तेराब्दे ॥ गलगर्जनंचोच्चैश्चकार ॥ महावीर्यःवीर्यसंपन्नःसत्त्ववान्महिषोतितरांपितियावत् ॥ २५ ॥ तस्यमहिषासुरस्यवेगेनजवेमयुक्तं
भ्रमणतेनविधुण्णाविशेषेणसंपिष्टमहीव्यशर्यितस्वयमेवविशारिणांभवत् ॥ शृंहसायांक्रयादिःपरस्मैपदीविभूक्कर्मकः ॥ इहतुंअर्तावितण्यर्थविवक्षायाम् ॥ विशर्यितेवधःस्व
यमेवविशर्यितेहेतुःस्वयमेवेतिवत्कर्मकर्त्तरिलङ्कितम् ॥ किंचतस्यमहिषस्यलांगूलेनपुच्छेनआहतःताडितोब्धिःअर्णवःसर्वतःसर्वत्रपृथिव्यांसकलजनान्प्लावयामास ॥ वारि

पुत्रशश्विचकार ॥ तसिभकरणेआधादिभ्यउपसंख्यानमित्यधिकरणेतसिः ॥ यद्वा ॥ कर्मणिल्यञ्जोपचमी ॥ सर्वतःसर्वापृथ्वाँल्लवयामास ॥ २६ ॥ वनाश्रयहो
तोमेवाःतेनमहिषसुरेणधुताभ्यांशुंभाभ्यांविभिन्नाःविदारिताःसंतःखंडखंडशकल्ययुः ॥ महिषेणधुतशृंगविदारिताःमहांतोमेवाःखंडपकाराःखंडसहशाःसंतःययुरी
त्यर्थः ॥ प्रकारेणुणवचनस्यधिकसंखाल्यसादृशेणुणवचनस्यद्विर्भावः ॥खंडखंडययुरीतिपाठेकर्मधारयत्वादिदेशाद्विरुक्तयोर्भाषणयोर्मध्यपूर्व
भागसंबन्धिन्याविविभक्त्युक्त् ॥ श्वासानिलस्तद्विशिर्णाःश्वसानिलस्ताःशतशःश्वसानिलहताःश्रीर्णानिपुर्नमसोचलाः ॥ अत्रपाठत्रयतस्यमहिषस्यरोषजाःश्वसाएव
अनिलाःवायवः तैरस्ताःशिताः अतएवविशिर्णाः दूर्णीभूताःअचलाःपर्वताःनभसःसकाशाःत्रिपेतुःनियतिताः ॥ यद्वा ॥ श्वासानिलस्ताःशतशःश्वसानिलस्ताःशतशतशतशः ॥ संख्येकव
चनाच्चवीप्सायांस्थस्यस्यः ॥ यद्वा ॥ श्वासानिलैराहताःताडिताइत्यनुसंधेयम् ॥ श्रीर्णाःदूर्णीभूताः ॥ २७ ॥ इतिप्रणुक्तीत्याक्रोधसमाध्यातक्रोधाश्रिसंयुक्तक्रोधेनस
ंभतादाविष्टविजृम्भिततमभ्यापततमहिषंमहासुरंदृष्ट्वाविक्षयतदातद्वृथायतंमहिषंहंतुंचिकिदेवीकोपमकरोत् ॥ वयर्हिंसार्थःइतिविधिःप्रकृत्यंतरंजनवच्योश्रेतिविधिश्रवणादवसी

धुतशृंगविभिन्नाश्चखंडखंडययुर्वनाः ॥ श्वासानिलस्ताःशतशोनिपुर्नमसोचलाः ॥२७॥ इतिक्रोधसमाध्यातमापतंतमहासुरम् ॥दृष्ट्वासाचंडि
काकोपतद्वृथायतदाकरोत् ॥२८॥ साक्षित्वातस्यवैपारांतवंबंधमहासुरम् ॥तत्याजमाहिषंरूपसोपिबद्धमहाभृथो ॥२९ ॥ततःसिंहोभवत्सद्यो यावत्
स्यांबिकाशिरः ॥ छिन्नचित्तावत्युरुषःखड्गपाणिर्दृश्यत ॥३० ॥ ततएवाशुपुरुषंदेवीचिच्छेदसायकैः ॥तंखड्गचर्मणासार्धततःसोभून्महागजः ॥३१ ॥

यते तद्वृथायेतिस्यबंधधतद्वधःभावेधञ् ॥ जनिवध्योश्रेत्यतउपधायावृद्धयभावः ॥ क्रियाथोपदस्यचकर्मणिस्थानिनइतिचतुर्थी तद्वधंविधातुकोपक्रोधमकरोत्
॥ २८ ॥ त्रिपेतस्मिन्तीराःमृधुद्धंतमहतिमृषेसादेवीतावत्स्यमहिषासुरस्यवधायैसाखंडरणादवापाराशामुधंक्षित्वाप्रत्यर्थंमहासुरंबंध ॥ अथमपाराबंधमसहित्थुः
माहिषंरूपतत्याजअस्याक्षीत् ततोत्तुंस्यकर्महिषकारोमेयावित्वादन्यएवशुःशार्दूलःखड्गःपौत्रोवाप्रशस्तमथेनक्षमगान्त्रोभूत् ॥ अथदेव्यापारोनेपिवाबद्धएवभूत्
॥२९ ॥ततोमहिषादिरूपमित्यागादन्तरंसमहासुरोमेयावित्वात्सथःसपदिदेव्यासंययाद्धुंसिंहोभवत् ॥ततोबिकादेवीतस्यमायायसिंहस्यशिरःभूद्धर्नयावधावताकालेनच्छि
ननिच्छेस्यतितावत्तावत्येवकालेसमायावीमहासुरःखड्गपाणिःपुरुषःशार्दुर्भवन्नदृश्यतोदृश्यतदेयेतिशेषः ॥ यावत्तावत्सकाल्येधौमानेवधारणे ॥ खड्गःपाणीस्यसतथोक्तःमह
णार्थेभयःपरोनिष्ठासम्योभवद्वाइतिवक्तव्यम् ॥ ३० ॥ ततःखड्गपाणेःपुरुषस्यदर्शानंतरंसेवेदेवीआशुसर्वसायकैःआशुगैःखड्गचर्मणासाद्धंतखड्गपाणिंपुरुषंकोठेचिच्छेद ॥खड्ग

चर्मचपुरुषं च सायकैश्चिच्छेदेति सूचयितुमाह मित्युक्तम् ॥ लङ्गश्चर्मचखङ्गचर्मसोनांगत्वादकवद्रापः ॥ तेनसाह्रम् ॥ फलकोन्नीफलचर्म ॥ चर्ममयं चर्मात्राणां हस्तप्राणफल-
कम् ॥ करेणचमहासिंहंतंचकर्षंजगर्जच ॥ ततःशुरुषरूपतःसकाशात्समहासुरःमहागजोभूत् ॥ ३१ ॥ सचमहागजः करेणशुंडादंडेनतप्रसिद्धं देवीवाहनंसिंहंचकर्षआकृष्टवान्
जगर्जचबुद्धिंचचकार ॥ गजैराब्देभ्यादिःपरस्मैपदी ॥ गजःसिंहंचकर्षेतिहिसुरविनाशसूचकउत्पातोयंप्रसिद्धैषरीत्यात् ॥ ३२ ॥ ततोदेवीपुनःसिंहं कर्षतःआक्षिपतःआह
रतःतस्यमहागजस्यकारंशुंडादंडंखङ्गेनचंद्रहोसेननिरंकृततनिरुध्याच्छैसीत् ॥ कृतीच्छेदनेपरस्मैपदी ॥ यदस्ययुः ॥ कृणचिच्छेदततीतेवेष्टनेच्छेदनेकमादिति ॥ इहलुछादसमात्मने
पदम् ॥ क्रषयच्छादंसंपदमनुवृषति ॥ अन्यथानिरंकृतवदित्येवस्यात् ॥ कर्षतस्तत्कारं देवीतिपाठेकर्षतोगजस्यकरःप्रसिद्धः तत्करइतिव्याख्या ॥ इहसमहासुरः शाङ्महाहवक्षसः
महिषोभूततोव्याघ्रःखङ्गः पत्रिहारीः पुमाञ्च गजोथमहिषोभूयोमोयावीसमहामृधे इत्येतदावेदयितुमाह ॥ ततो गजवपुस्त्यागानन्तरं भुयः पुनरपि समहासुरः माहिषं वपुरा
श्रितःप्राप्तवान् स च तथैवपूर्ववेप्रागवत्महिषःसन्तथैवत्रैलोक्यंशोभयामासशोभयामास ॥ तथैवसचराचरैलोक्यंशोभयामास ॥ आश्रितइतिश्रिञ्जसेवयाम् ॥

करेणचमहासिंहंतंचकर्षंजगर्जच ॥ कर्षतस्तुकरं देवीखङ्गेननिरंकृतत ॥ ३२ ॥ ततोमहासुरोभूयोमोयाविषं वपुराश्रितः ॥ तथैवशोभयामासत्रैलोक्यं
सचराचरम् ॥ ३३ ॥ ततः कृच्छ्राजगन्मातांचंडिकापानमुत्तमम् ॥ पपौपुनःपुनश्चैवजहासारुणलोचना ॥ ३४ ॥

प्रतिष्ठितप्रतिज्ञानार्थःसकर्मकः ॥ गत्यर्थकर्मकश्चिषशीइत्यासेत्यादिनाकर्चकः ॥ वपुराश्रितःअंगीकृतवान् स चत्रैलोक्यंशोभयामासेत्यर्थः ॥ आस्थितेत्यविसर्गपाठे
आङःस्थःप्रतिज्ञानेइत्यात्मनेपदं कर्तारिलुङ्स्थाध्वोरिच्चेत्यकारस्यइत्वंसिचःकिन्च तेनगुणाभावः ॥ हस्वादंगादितिचिचोलेपः ॥ सइतिच्छेदेतुमहासुरइत्यर्थः ॥ चराश्च
देवाःअचराश्चर्षवतादयः चराचरं सर्वोद्दोषिभाषैकवदवति ॥ चराचरात्सकैलोक्यंसमहासुरःशोभयामासेत्यर्थः ॥ यद्वा ॥ चराश्चाचराश्चचराचराःतैःसहितं वैलोक्यंस
चराचरं संभवात्स्वरूपाख्यानतोविशेषणविशेष्यभावः ॥ चारिर्गत्यर्थः ॥ चरिचलिपतिवदीनांवाद्धित्वमच्याक्चाभ्यासस्येतिपचाद्यचिद्धिभविभ्यासस्यचआगागमः ॥ आग्वि
धिसामर्थ्याद्धलादिशेषाभावः ॥ अन्यथाह्यागमादेशयोर्विशेषाभावादागमालिगमपार्थक्यं ॥ ३३ ॥ ततश्चैलोक्यंशोभयामास
ताजगतां जननीजगद्धिताचण्डिकादेवीकृच्छ्रासतीअतएवारुणलोचना अरुणरेकेलोचनेयस्याःसा उत्तमप्रमृत्यांमधुपुनःपपौ ॥ पापानेकर्मणिस्त्युद् ॥ लीलायामध्वेष
पौ पुनःपुनश्चजहासैवयुद्धंतुनगणयामास ॥ हसेहसनेलिटस्तिपोणल ॥ पपवित्यातऔणलः ॥ वीरपानंचकरोत्यर्थः ॥ वीरपानंचकरोत्यर्थः ॥ वीरपानंचकरोत्यर्थः ॥ वीरपानंचकरोत्यर्थः ॥ वीरपानंचकरोत्यर्थः ॥ वीरपानंचकरोत्यर्थः ॥

व्ययधयानवीर्याणम् ॥ मृदुःशुभःपुनःशश्वदभीक्ष्णमसकृत्समाः ॥ षट्पयुतायुतोन्मानमधुमासोपदेशकम् ॥ एकैकवारतथ्यण्डीपपावत्रणोत्सवे ॥ ३४ ॥ ब०उनस।म०र्येनवीर्ये
 णप्रभावेणतेजसादेनहर्षेणगर्वेणचोद्धतःअविनीतोनिर्मयादउत्कटःसमहिषासुरोपिननर्दचकण्ठगर्जनचकार ॥ नर्दगर्दशब्दे ॥ चण्डिकंप्रतिभूधराच्च गिरीनविषाणाभ्यांशुं
 गाभ्यांचिक्षेपप्रक्षितवान् । अविनीतःसमुद्धतः ॥ रथैर्यसामथ्यैस्त्रैषुबलनाकाकक्षीरीणोः वीर्यबलंप्रभावश्च ॥ ३५ ॥ साचण्डिकातेनमहिषासुरोपप्रहितोवाक्षिमान् ।ान्भूधरा
 ङ्गिरीन्शरोत्कैःशराणाभ्युत्करैःउत्क्षेपैःचूर्णयतीनिःशेषयतीसितितमहिषासुरःमदोद्धृतमुत्तरागाकुलक्षरथास्यातउवाच ॥ यदान्धुपानजदुद्धृतोमुत्तेरागःतेनाकुलान्यक्षरा
 णिवर्णयस्मिन्कर्मणिवचनेतन्मदोद्धृतमुत्तरागाकुलक्षरक्रियाविशेषणानांकर्मत्वंसंपुंसकैकैकलंचवाच्यम् ॥ यद्वा ॥ मदोद्धृतमुत्तरागादेरीमदेनमधुपानजेनलङ्कृतोजतोमुत्तेरागः
 कषायभावोयस्याःसा आकुलक्षरामितीक्रियाविक्षेपणम् ॥ आकुलानिव्यामिश्रितान्यस्याशरानिश्चिन्मिन्कर्मणितत् ॥ ३६ ॥ अत्रहाकुलक्षरमित्युक्त्वाद्गर्जार्जहलेष्वम
 ननर्दचासुरःसोपिबलवीर्यमदोद्धतः ॥ विषाणाभ्यांचिक्षेपचण्डिकांप्रतिभूधरान् ॥ ३५ ॥ साचतान्यहितास्तेनचूर्णयतीशरोत्कैः ॥ उवाचतंमदो
 द्धृतमुत्तरागाकुलक्षरम् ॥ ३६ ॥ ॥ देव्युवाच ॥ ॥ गर्जगर्जक्षेपणंमूढमधुयावन्पिबाम्यहम् ॥ मयात्वयिहैवैवगर्जिष्यंन्याच्छुद्धेवताः ॥ ३७ ॥
 ऋषिरुवाच ॥ एवमुक्त्वासमुत्पत्यसाहृढांतंमहासुरम् ॥ पादेनाक्रभ्यकंठेचशूलैर्नैनमताडयत् ॥ ३८ ॥ ततःसोपिपदाक्रांतस्तयानिजमुखात्ततः ॥
 अर्द्धनिष्क्रांतएवासिद्धिव्यावीर्येणसंबृतः ॥ ३९ ॥

तिपदंयत्पस्ताक्षरंदेव्योक्तम् ॥ ऋषिणाजुतस्तत्कृत्याथैर्यास्याप्रणीतम् हेमूढेअज्ञत्वक्षणांतवद्गर्जयावदहंशुषिबामि ॥ यावताक्षणेनमधुपार्यायितावंक्षणांत्यल्पमपिकण्ठग
 जंनंकुरकुर ॥ तावदेवतवायुःततःक्षणांतरेमयात्वयिहतेव्यमूकृतेसिअत्रैवसंश्राममूमावेअत्रैवअस्मिन्नेवक्षणेवाआशुअबिडवितंदेवताहन्मद्रयोदेवागर्जिष्यंत्यनन्दतो
 गार्यति ॥ गुजिशब्देच्छट् पिबामितीपानाभेमविष्यतिकालेयावत्सुरानिपातयोर्बिलिखट् ॥ अज्ञेमूढयथाजातसूक्ष्मैधेयबालिशाः ॥ ३७ ॥ सदेवीएवमुक्त्वासमुत्पत्य
 सत्यकुत्तल्यंतमहिषासुरासाहृढाआहृढती एतंमहिषासुःकण्ठेचकण्ठश्रेयशेषकेपादेनलचितेनाक्रभ्यशूलैनाताडयत् ॥ तदआधातेचुरादिःआहृढा इहदुपारथार्थकर्म
 केत्यादिनाकर्तारकः ॥ एनमित्यन्यदेशेहपमिदमेतदन्यतरस्याम् ॥ ३८ ॥ ततोर्नंतंसमहिषासुरःनयादेयापदापादेनआक्रांतःशूलैनात्बिलोपितस्माच्चिजमुखादा
 त्सीयमुखात्तकाशादर्द्धनिष्क्रांतएवअर्द्धेनशरीरेणनिर्गतःदेव्यावीर्येणबलेनसामर्थ्येनसंबृतः संछादितःस्तीभितःआसीत्तथैवास ॥ नसंश्रुणोनिष्क्रांतःअर्धनिष्कान्तःअर्धेनवा

निष्क्रांतः अर्धनिष्क्रांतः ॥ ३९ ॥ असौ महासुरो महिषक्रादद्धनिष्क्रांतः शरीरोद्धेन निर्गतः युध्यमानः युद्धं कुर्वण एतया देव्या भगवत्या महासिनामण्डलयेण शिरः तस्यासुरस्य
उत्तमंगच्छिन्वाभूमौ निपातितः ॥ शरीरस्यार्धः निष्क्रांतः विशेषणसमासः ॥ अर्द्धेन वानिष्क्रांतः कर्तृकरणेकृता बहुलमिति समासः ॥ नवहुव्रीहिः ॥ अद्धनिष्क्रांतो देहभा
गो यस्येति विश्वहसंगात् ॥ ४० ॥ एवमुक्तरीत्या महिषेनामप्रसिद्धः समहासुरः सैन्यसहितः त्रैलोक्यत्राह्णेकात्म्यो हायित्वासो हंडुः संघापय्यततो युद्धं कुर्वाणः
तया देव्यानां प्रापितः ॥ महाकाल्यानिपातित इति पाठे महाकालः अश्रुः तत्पत्नी महती काली दुर्गाति यावा ॥ ४१ ॥ तदा तस्मिन्समये देव्यामहिषे महासुरे विनिपातितसितत्रै
लोक्यस्यैः सर्वैः पुरुषैः देवीप्रतिजयलोकोत्कर्षेण वर्तसेत्युक्तम् ॥ कीदृशैः देवाः स्वलोकसमाप्तानः इन्द्रादयः असुराः गतालवसिनो बलिभृतयः मानवाभूलोकसमाप्तानो ब्राह्मणादयः
तैः सहितैः ॥ पुनः कीदृशैः तदाभूतैः तस्मान्महिषासुरादाभूताः पीडां प्राप्तवन्तः वै ॥ आभूः स्यात्कोपपीडयोः ॥ भूमात्मानस्येनपदी बुरादिः ॥ आश्रुषाद्भ्रतिणिजभावपक्षे कर्त्तरि

अद्धनिष्क्रांत एवासौ युध्यमानो महासुरः ॥ तया महासिना देव्या शिरश्छिन्वा निपातितः ॥ ४० ॥ एवं समहिषेनामससैन्यः समुहद्वजः ॥ त्रैलो
क्यमोहयित्वा लुतया देव्या विनाशितः ॥ ४१ ॥ त्रैलोक्यस्थैस्तदाभूतैर्महिषे विनिपातिते ॥ जयत्युक्तं ततः सर्वैः स देवासुरमानवैः ॥ ४२ ॥ ततो हाहा
कृतं सर्वैर्देत्यसैन्यं नशयत् ॥ प्रहर्षचपरं जग्मुः सकला देवतागणाः ॥ ४३ ॥ तुष्टुस्तां सुरादेवीं सह दिव्यैर्महिषिभिः ॥ जगुर्गंधर्वपतयोननुश्चा
प्सरोगणाः ॥ ४४ ॥ इति श्रीमार्कण्डेय महासुरवधोनामाशीतित्तमोऽध्यायः ॥ ८० ॥ ऋषिरुवाच ॥ ततः सुरगणाः सर्वे देव्या इन्द्रपुरोगमाः ॥
स्तुतिमारोभिरेकर्तुं निहते महिषासुरे ॥ १ ॥

केरूपम् ॥ योगविभागात्समासः ॥ इत्थंभूतेति निर्देशाद्वा ॥ ४२ ॥ ततो महिषमर्हानं तं रयं किंचिद्वैत्यसैन्यमवशिष्टं स्वल्पं तदपि हाहाकृतं हाहा इति संसंभ्रमं दीनभावेन कृत
माहितसत्वननाश ॥ णश अदर्शने ॥ अदृष्टमभूत् ॥ किंचिदेवतानां गणास्तु सकलाः सर्वेपि रसुः कृष्टग्रहं संतोषं जग्मुश्चाप्तवन्तः ॥ हा विषादशुगर्तुषु ॥
चापलेद्धे भवत इति वक्तव्यम् ॥ संस्रमेणप्रवृत्तिश्चापलम् ॥ हाहा इति संस्रमप्रवृत्त्यादीनत्वेन कृतमनाथं ननाश ॥ दैत्यसैन्यमित्यर्थः ॥ ४३ ॥ अथ तदेवीं सुराः इन्द्रादयः दिवि भवैर्दि
व्यमहर्षिभिः सह साहितास्तुष्टुस्तुतवन्तः ॥ सुराश्चादेव्यामहर्षयश्च देवीस्तुतवन्त इत्यर्थः ॥ अथ गंधर्वपतयश्च जगुः हाहा इन्द्रप्रभृतय गंधर्वाः गायमानाः तेषां पतयोगानविच
क्षणास्तुष्टुप्रभृतयः गीतवन्तः ॥ गैशब्दे लिट् ॥ अथ अप्सरो गणाश्च ननु उर्वरीप्रभृतयः स्वर्गवारंगनाः तासां गणाः नर्तितवन्तो देवी विजयमहेत्सवे ॥ नृतीगानात्रिक्षेपेनाप्ये लिट्
उत्स ॥ ४४ ॥ इति म० श्रीतो० श्रीमदुद्ध० श्रीशंतनुचक्रवर्ति विरचिताय देवीमाहात्म्यटीकायां महिषासुरवधोनामाशीतित्तमोऽध्यायः ॥ ८० ॥ महिषासुरो निहते सतिततो

नन्तरिभद्रपुरोगमाःशक्रमुखाःसर्वेषुसुरगणाःस्तुतिकुमारोभिरुपक्रांतवतः ॥ रभराभस्ये ॥ आत्मनेपदेलिद् ॥ पुरोगच्छतीति पुरोगमः इन्द्रःपुरोगमःअग्रेसरो
 र्षेषां ते १ ॥ रणे देव्याचंडिकया तस्मिन्नतिवियुसुरारिवलेमहिषासुरसैर्येषंचतवियदुत्तानिमाहिषासुरेचहतेवेति प्रणतिनम्रशिरोधराः प्रहर्ष
 पुलकोद्गमचारुदेहाःशक्रादयःसुरगणाः तदिवीवाग्भिःतुच्छुःस्तुतवतः ॥ वीर्यबलंप्रभावश्च ॥ प्रणतिर्निम्रःशिरोधराः कंधारावाग्भ्राःरुक्वाभुजाशिरोभिच
 रेषते धंतीतिधराः शिरसाधराःशिरोधराः प्रहर्षेभ्योदे पुलकाःरोमांचाःषोभाउद्गमःप्रदुर्भावंतेनचास्वोमेनोहरादेहोषेति ॥ वाग्भिरतिचतुर्विधाभिर्वाणी
 भिः ॥ यद्भाष्यं-चतुष्टयी शब्दानां ष्रुचिः-जातिशब्दाः गुणशब्दाः क्रियाशब्दा यदृच्छाशब्दाश्चतुर्धाइति ॥ अन्ये त्वाहुः ॥ इव्युगुणक्रियाजतिमाहुः
 शब्दाश्चतुर्विधाः । यदृच्छयाप्रयुक्ताःस्युः संज्ञाशब्दाश्चंपंचमाः इति ॥ अपरे त्वाहुः ॥ वैखरी शब्दनिष्पत्तिर्मध्यमा श्रुतिगोचरा ॥ योतितायार्चयश्यंती सूक्ष्माचा
 शक्रादयःसुरगणानिहेतितिवीर्यतस्मिन्दुरात्मनिसुरारिवलेचदेव्या ॥ तांतुषुःप्रणतिनम्रशिरोधरासावाग्भिःप्रहर्षपुलकोद्गमचारुदेहाः ॥ २ ॥
 ॥ देवाच्छुः ॥ देव्याययातमिदंजगदात्मशक्त्यानिःशेषदेवगणशक्तिसमृद्धय्या ॥ तांभिकामखिलेदेवमहाषिषूज्याभक्त्यानताःस्मविदधातुशुमा
 निसानः ॥ ३ ॥ यस्याःप्रभावमतुलंभगवानंतोब्रह्माहरश्चनहिवक्त्रमलंबलंच ॥ साचंडिकाखिलजगत्परिपालनायनाशायचातुभभयस्यमर्तिक
 रोतु ॥ ४ ॥ या श्रीःस्वयंसुकृतिर्नाभनेष्वलक्ष्मीःपापात्मनांकृतधियांहृदयेषुबुद्धिः ॥ श्रद्धासतांडुलजनप्रभवस्यलज्जातांत्वानताःस्मपरि
 पालयद्विविधश्च ॥ ५ ॥

प्यनपायिनिचितिचतुर्विधावुच्यते ॥ शब्दानांनिष्पत्तिर्यस्याःसा वृथावर्थरूपावाक्वैखरीत्युच्यते ॥ श्रुतिगोचराश्रोत्राग्राह्यावाक्मध्यमेत्युच्यते ॥ द्योतितीर्थेयासायो
 तितार्थान्नानरूपावाक्प्रश्यंतीत्युच्यते ॥ अनपायिनीब्रह्मरूपावाक्सूक्ष्मेत्युच्यते ॥ २ ॥ ययादेव्याआ-भशक्त्यास्वशक्त्याइदंजगत् प्रपंचिततामखिलेदेवमहाषिषूज्याम
 भ्विकदेवीभक्त्याजानताःस्मः ॥ सानोरमाकंशुभानिविदधातुकोरौ ॥ तुहिसमहवैपादगुणे ॥ निःशेषाःसर्वदेवाःतेषांगणाःतेषांशक्तयःतासांसमूहाःतापवमूर्त्येयस्याःसा ॥
 अखिलाःसर्वदेवाःमहर्षयश्चतैःपूज्यांपूजनीयामानतावयमाक्तिप्रह्लाः ॥ ३ ॥ यस्याःदेव्याअतुलमपुमंप्रभाववलकंसाकल्पेनयितुंब्रह्माचतुर्मुखः भगवानैश्वर्यस्य
 त्रःअनंतोविष्णुः हरश्चानलंनहिसमर्थः हिमसिद्धोवतत ॥ साचण्डिकादेवीअखिलजगत्परिपालनायअशुभभयस्यनाशायमर्तिकरोतु ॥ अखिलजगत्परिपालयितुसशुभेयो
 पयनाशयितुंस्वयंस्वांतंदाजधानंकोरौ ॥ प्रभावःप्रभुत्वम् ॥ स्थौल्यसामर्थ्यसैच्येषुबलम् ॥ अशुभभक्त्येतिपाठेभवउदयः ॥ ४ ॥ हेदेविसुकृतिनांपुण्यवतांभवनेषुहे

पुत्राश्रीःसपत्निरभूदस्तिभविष्यतिस्वययतात्वानताःप्रणतावयंसम ॥ अतःत्वंसुकृत्यात्मकंविश्वंश्रीःसतीपरिपालय ॥ हेदेविपापात्मनांभवनेषुयाऽलक्ष्मीःअभूदस्तिभविष्यति
 स्वययतात्वानताःप्रणताःवयम् ॥ अतस्त्वंपापात्मकंविश्वमलक्ष्मीःसतीपरिपालय ॥ हेदेविकृताधिगज्ञानिनाहृदयेषुयाऽबुद्धिःअभूदस्तिभविष्यतिस्वययतात्वानताःप्रणतावयमतस्त्वं
 कृतध्यात्मकंविश्वंबुद्धिःसतीपरिपालय ॥ हेदेविसतांस्मनानांहृदयेषुयाश्रद्धास्त्कर्मानिष्ठाऽभूदस्तिभविष्यतिस्वययतात्वानतावयम् ॥ अतःत्वंसदात्मकंविश्वश्रद्धासतीपरिपालयहेदे
 वित्वंकुलजनप्रभवस्यहृदयेयाऽज्जामूदस्तिभविष्यतितात्वानतावयम् ॥ अतःत्वंसकुलचारसंरक्षणज्जालज्जासतीसत्कुलजनप्रभवात्मकंविश्वपरिपालय ॥ स्मशब्दःपाद
 पूरणेस्वयमवययम् मुष्टुअयःशुभावहोविधिर्यस्मिन्कर्मणिनमनेपरिपालनेवात ॥ ५ ॥ असुराश्रदेवाश्रामसुरदेवाःशाश्वतिकविरोधविचिक्षायांत्वसुरदेवतेवांगणाआदयोये
 षतिमनुष्यादीनांतेतयोकाः । तेऽजाघदंतमित्यसुरशब्दस्यपूर्वयोगः ॥ अजाघदंतत्वाद्भयहितत्वाच्च । अमरद्वैत्यगणादिकेऽप्यवित्तुपाठः सभयः । हेदेवि सर्वेष्वसुरादिगणेषु
 तवाद्भूतंरूपमर्चयंमनसापिर्चितयितुंस्मर्तुमप्यशक्यतवमनोहररूपवाचाकिंवर्णयाम ॥ वर्णवर्णक्रियायांचुरादिलोडंतम् ॥ यन्मनसापिस्मर्तुमशक्यंतद्वाचाकिंवर्णयितुंशक्यं

किंवर्णयामतवरूपमर्चित्यमेतत्किंचातिवीर्यमसुरक्षयकारिभूरि ॥ किंचाहंषुचरितानितवाद्भुतानिसर्वेषुदेव्यसुरदेवगणादिकेषु ॥ ६ ॥ हेतुःसमस्त
 जगतांत्रिगुणापिदेवैर्नज्ञायसेहरिहरादिभिरप्यपारा ॥ सर्वाश्रयाखिलमिदंजगदंशभूतमव्याकृताहिरामाप्रकृतिस्त्वमाद्या ॥ ७ ॥

स्यादितिभावः ॥हेदेवितवभूर्यधिकमसुरक्षयकारिअतिवीर्यचार्कवाचावर्णयामयन्मनसाप्यर्चित्वस्यात् ॥ हेदेविसर्वेष्वसुरदेवगणादिकेष्वहवेषुसग्रासेषुतवाद्भुतानिचरितानिवी
 र्याणिकिंवर्णयामवाचा । यानिमनसापिस्मर्तुंमशक्यानि ॥ ६ ॥ हेदेवित्वांत्रिगुणापित्रयोगुणायस्यांसासत्स्वरजस्तमइतित्रयोगुणाः ॥ सत्त्वगुणात्वंवैष्णवीशक्तिःसतीजगतिरक्ष
 सि । रजोगुणात्वंब्राह्मीशक्तिःसतीसृजसि । तमोगुणारौद्रीशक्तिःसतीसंहारसि । अतःसर्जनीयसंक्षणणीयसंहर्णीया । जिगतिस्वर्गभूपातालोक्यानियेषांत्वंहेतुरसि ॥ हेदेवित्वंहरी
 हरादिभिरपिदेवैःतन्वतोतन्नायसेमारूपत्वात् ॥ हेदेवित्वमृअपाराअनवाभिरन्ता ॥ त्वंसर्वाश्रयासर्वअश्रयोस्याःसा ॥ आश्रियतेइत्याश्रयासर्वस्याश्रयासर्वाश्रया ॥
 हेदेविइदमखिलंजगत्सर्वैवांशभूतंमायामयत्वात् ॥ जगतःअंशरूपेणनिष्पन्नमंशत्वंभूतप्रापदितिवांशभूतम् ॥ त्वमव्याकृता केनापिनव्याकृतासिपदेनवाक्येनवा ॥
 यतोवाचोनिवर्त्तित्यप्यमनसासहेति श्रुतेः ॥ त्वंच विद्यात्वेनपरब्रह्मत्वमेव ॥ यद्वा ॥ हेदेवित्वमव्याकृतासिनकेनापिकेशितासि ॥ परप्रकाशत्वानभ्युप
 गमाद्ब्रह्मस्वरूपस्यस्वयंप्रकाशत्वाभ्युपगमाच्च ॥ त्वंचपरब्रह्मतत्त्वमेवस्वयंप्रकाशमनतिशयानंदचिद्रूपमसीत्यर्थः ॥ यद्वा ॥ अव्याकृताऽव्याहृतकेनापिनर्हिसिता

कृत्वा हिंसायांश्वादिः ॥ त्वमेवतुष्टेऽहिदान्याकृणोषिव्याहंसि ॥ यदाहुः ॥ हिंसाकरणयोःस्वादौकृणोतिकृणोतेकृजः ॥ करोतिकुरुतेद्वेदंसेषोतेकमादि
ति ॥ अथ्याकृताहिपसेतिपाठेतुहियस्मात् ॥ हेदेविंस्परमापराडकृष्टामालक्ष्मीःततःअःविष्णुःनेनव्याकृताडरासिस्थापितालोकेषुवा ॥ यद्वा ॥ हेदेविहियस्मा
चरोमकृषुनिजरभीन्दिवाकः ददौ ॥ अतःत्वमथ्याकृतासिअविनायणेणआसमंतात्कृतातेजोभिर्निर्मितासि ॥ अतएवत्वंपरमापराश्रेष्ठासतेजोलक्ष्मीः ॥ अवयःशैलमे
षार्काः ॥ यद्वा ॥ हियतः लंजगतामायामूलभूता ॥ अतःश्लष्टःशक्रैलेवेत्यथ्याकृतासस्वरजस्तमोगुणानुदाद्रेदत्ययानुदास्तत्त्वादिनाअपृथक्कृतासांल्यदर्शेनप्रसिद्धा
परमाप्रकृतिः प्रथानास्थासि ॥ इयं देवीसांख्यमतेप्रकृतिराख्याता ॥ वेदातिनस्तुतामनिर्वचनीयामात्ममायामनादिमविद्यामाहुः ॥ शाब्दिकास्तवंस्तुत्ववसितिसिद्धिभेदा
माहुः ॥ शैवास्तांशिववाकिंसंकिमाहुः ॥ वैष्णवाःविष्णुमायांतामाहुः ॥ शाक्तास्तुतांमहामायामादिमाहुः ॥ यौगण्डिकाःतद्देवीमाहुः ॥ ७ ॥ पुराणेश्वर्ये ॥ सुरांति
सुराःसुराणांभावःसुस्तासास्तियेपांतेसुताःइंद्रादयः ॥ मत्वर्थेऽर्थादिस्वादच् समस्ताश्वतेसुताश्च समस्ताविबुधादिवियावत् ॥ हेदेविंसाश्रैप्रसिद्धा स्वाहात्वमेवासिभ्यस्याः

यस्याःसमस्तसुरताःसमुदीरणेनतृप्तिप्रयातिसकलेषुमखेषुदुर्देवी ॥ स्वाहासिश्चैपितृगणस्यचतुर्निहेतुरुद्धार्यसेत्वमतएवजनैःस्वयाच ॥ ८ ॥ यामु
क्तिहेतुरविचिंत्यमहाव्रतात्वमभ्यस्यसेसुनियतैर्द्वियतत्त्वसरैः ॥ मोक्षार्थिभिर्मुनिभिस्तस्मत्सदोषैर्विद्यासिसाभगवतीपरमाहिदेवि ॥ ९ ॥

समुदीरणेनसकलेषुमखेषुब्रह्मसमस्तसुरताःयज्ञभुजःतृप्तिप्रयाति ॥ किंचयैप्रसिद्धास्वाहाचत्वमेवासि ॥ अतएवकलुपित्युब्रह्मजुनैः आद्धक्रुद्धिःपुरुषैःपितृगणस्यतृप्तिहेतुः ॥
स्वधेयेवंरूपंन्यत्रात्मासतीत्वमेवोच्चार्यसे कथ्यसे देवैश्चाद्धेभवेत्स्वाहापित्र्यैश्चाद्धेस्वधोच्यते ॥ स्वाहादेवहिदेविर्दोषैश्चाद्धेपृष्टवत्स्वधेत्यभिधानेनविभागोनाश्रितः ॥ ८ ॥ हेदेवि
हिनिश्चयेनयामुक्तिहेतुः अचिंत्यमहाव्रतापरमावेदांतोद्भवब्रह्मत्वगवतिरूपसाक्षात्कारलक्षणाविद्यासिभवतीसुनियतैर्द्वियतत्त्वसरैर्मोक्षार्थिभिर्मुनिभिस्तस्मत्सदोषैरभ्यस्यसे
पुनःपुरावर्त्येशिदयसेइत्यन्वयः ॥ मुक्तिरमृतं कैवल्यंज्ञानादेवतुक्कैवल्यमित्ययुपगमात् ॥ मुक्तिहेतुर्विद्याअविचिंत्याचिंतयितुमशक्या ॥ दुस्तराणिमहांतिव्रतानिउपवसादीनि
यस्यासांचित्यमहाव्रताअभ्यस्यसे । असुक्ष्मणेऽभिर्पूर्वःकर्मणिःकलटःथासःसे । सुष्ठुनियतानिविषयेभ्योव्यावर्तितानांद्रिणाण्यैःदेचेतत्त्वसाराश्वतत्वंतत्त्वज्ञानंसारानान्येषांते
त्त्वसाराः ॥ मन्यतेभुजःतैःभोक्षमर्थयतेमोक्षार्थिनःअस्तःनष्टःसमस्तदोषःकामादिरूपयेषांतिऽतस्तस्मत्सदोषैःविधतेज्ञायतेनयाविद्याभगवतीसर्वैश्वर्यसाम्राज्यापरमाउल्लङ्घा ॥ ९ ॥

हेदेविभगवतीऐश्वर्यादिसंपन्नाशब्दात्मिकावर्णपदवाक्यरूपवर्णारस्वरूपा ॥ सुविमलयजुषामुद्गीथरस्यपदपाठवतांसांघ्नान्चिधानं सर्वजगतांसांघ्नान्निहन्त्रीपरमाउनमाचतुर्वर्गदर्शि
नीवाचोवृत्तोरूपात्रय्यसि वेदानां त्रयीभवसीत्यन्वयः ॥ अथवा भगवतीत्वं सर्वजगतां भवभावनायं संसृ-युत्पादनाय परं निधानमाश्रयः स्थानमसि ॥ त्वमातिहंश्यसि ॥ त्वंवातसि कृ-
षिगोरक्षादिवृत्तिसि ॥ त्वंशब्दात्मिकानादरूपासि ॥ यद्वा ॥ वर्णपदवाक्यरूपवासि गयपद्यात्मिकासि ॥ हेदेवित्वं सुविमलानि कृग्भिः सहितानियजुषिषेषाम् ऋचः ऋवेदाः यजुषि-
यजुर्वेदाः तेषांसांघ्नान्नामवेदानां च त्रय्यसीत्यन्वयः ॥ वेदशास्त्रानां बाहुल्यद्बहुवचनम् ॥ उद्गीथः उद्गीतम् ॥ अतएव रस्यपदपाठवतामुद्गीथरस्यणिपदानितैः कृत्वापाठवताम् अन्यथा
पदानां पाठः पद्याठः उद्गीथेरन्वयः पदपाठो येषां तानि उद्गीथरस्यपदपाठानि सामानीति स्यात् ॥ उद्गीथः यणवद्दक्षिणतरंगिणीकारो व्याख्येत् ॥ उद्गीथः सामवेदइ-यौपादिकवृत्ति-
कारः ॥ प्रणवपक्षे उद्गीथरस्यत्वात्क्रयजुषाणामप्यस्ति ॥ यद्वा ॥ उद्गीथः उद्गीतंसांघ्नप्रसिद्धम् ॥ वाचोवृत्तौ जनश्रुते ॥ वृत्तिः कुसीदपशुपाल्यवाणिज्याख्या ॥ जनश्रुतिर्वृत्तः ॥ द्वियामृक्-
सामयजुषीदिति वेदाङ्गयज्ञयी ॥ ऋचः यजुषिचक्रयजुषाणि अचतुरादिना समासांतः ॥ इहतुसमासातविध्यनित्यत्वमाश्रितम् ॥ सुविमलानि कृग्भिः येषाम् ॥ यद्वा ॥ समासां-

शब्दात्मिका सुविमलयजुषानिधानमुद्गीथरस्यपदपाठवतां च साम्नाम् ॥ देवि त्रयीभगवती भवभावनायवात्तां सिसर्वजगतां परमातिहंत्री ॥ १० ॥
मेधासि देवि विदित्वा खिलशास्त्रसारादुर्गासि दुर्गभवसागरनौरसंगा ॥ श्रीः क्रेटभारिहृदयैककृताधिवासगौरित्वमेव शशिमौलिकृतप्रतिष्ठा ॥ ११ ॥

तरमुक्तमेव ॥ भवभावनाय भवः शिवः परमात्मायस्य भावनं ध्यानं तस्मै प्रवृत्ता त्रयीत्वमेवासीत्यर्थः ॥ उग्रजन्मनिकल्पणे प्राप्तौ संसृत्तिसन्धोः भवः ॥ आतिहंत्रीति जनिकृतुः
प्रकृतिरिति निर्देशात्सामाससिद्धिः ॥ आर्तिः पीडाधनुः क्रोडयोः ॥ आङ्घ्र्यर्वात्काचित् ॥ १० ॥ हेदेवि त्वं मेधासि अतएव त्वं विदित्वा खिलशास्त्रासि ॥ यद्वा ॥
हेदेवित्वं विदित्वा खिलशास्त्रसारा मेधासि ॥ धीर्धारणावती मेधा ॥ विदित्वा न्यखिलानि शास्त्राणि साराणि चतुर्वर्गं तत्स्वपराणि न्याय्या निययो मेधया सात्वमेवासि प्रवृत्तिर्वा निवृत्तिर्वा
नित्येन कृतकेन वा ॥ पुंसां येनोपदिश्येत तच्छास्त्रमभिधीयते ॥ हेदेवित्वमसंगसंन्यक्त्वाखिलबंधहेतुः अप्रतिबंधाऽनिवारितगतिः ॥ दुर्गादुष्पापादुःखेन गम्य-
मानादुर्गा ॥ दुर्गभवसागरनौरसि दुर्गोदस्तरो भवः संसारः सागर इव तत्र नौरः तरणिसि ॥ यद्वा ॥ दुर्गोदस्तं भवस्य तिस्रण्डयति दुर्गभवसा नवियते गेरो विषं दुःखं यत्र सा अगारा अगारा
चासौ नौश्चेति अगारनौरः दुर्गभवसा चासौ अगारनौश्च ॥ यद्वा ॥ त्वं दुर्गे दुर्गमुद्गुपापे भवेत्संसारसमूते विषये अंसंसारगादि रहिता दुर्गादुष्पापानौरसि ॥ नौरिव नौर्दे-
वी ब्रह्मप्राप्तिसाधनविधारूपेत्यर्थः ॥ हेदेवित्वं क्रेटभारिहृदयैककृताधिवासाश्रीरसि विष्णुवक्षःस्थलनिवासिनी लक्ष्मीः लक्ष्मेवासि ॥ हेदेवित्वमेव शशिमौलिकृतप्रतिष्ठा गौरी उमा

सि ॥ शशीचंद्र-मौलौकिरीट्यस्मयशशुःतेनकृताप्रतिष्ठाज्वस्थितिरक्षरीरभाक्तेनयस्याःसा ॥ चूडाकिरीट्केशाश्रयतामौलयन्नयः ॥ ११ ॥ इषत्सहांसमंदास्मतापंतरुचि
रंपरिपूर्णचंद्रविबानुकारिणुर्विबोपमं कनकेषु उचयत्कनकंतरयेवकांतिःशोभायस्यतत् ॥ अतएवकांतमनोहरम् ॥ एवभूतवक्त्रकमलजगन्महोदजयति ॥ तथापितद्विलोक्यस
हसाज्जाकैतम् ॥ आचरुषप्रासकोपेनमहिषासुरेणप्रहतमत्यद्भुतमेतत् ॥ अहोदृशंजगन्मोहनंजगत्संजीवनंक्रं विलोक्ययुमानानंदांनृप्यांतत्कथयहापुरःसंजातकोपःप्राहापीदि
तिभावः ॥ अतर्कितेत्सहसाज्ययम् ॥ सहसाबलेनवा ॥ सहोवलंसहाभागः सहतेसहः ॥ अनन्ययत्सेसहसाकृतमित्योजःसहोभस्तमस्तपृतीययाइत्यौपदिककालुवि
धानंचानयमकम् ॥ अत्यद्भुतम् अदिभुवोदुतत् ॥ अदित्याश्रयैययम् ॥ आचारुदुकुचोयसतेन ॥ १२ ॥ हेदेविकुपिक्रौथाविंश्रुकुटीकरालं भ्रुकुट्याकरालंविषमभयंकरमतएवको
थताप्रमुषच्छशांकसदशच्छवि उद्यनउदयंकुर्वन् शशांकंभ्रंःआरुः पूर्णश्रतेनसदशीलविःप्रभायस्यतत् ॥ तदीयंशामोन्मुसंदङ्घ्रातुद्वैयमहिषासुरःसद्यःसापदिदर्शनक्षणए
वप्राणाचमुोचतत्याजेतियत्तदतीविचित्रम् ॥ युक्तोयमर्थः ॥ हिनित्श्रयेन कुपितकृतं दर्शनेन कुपितकृतं दर्शनेनकैःजंतुभिःजीव्यतेनकैश्चिदपि ॥ जीवप्राणधारणे । अकर्म

ईषत्सहसामलंपरिपूर्णचंद्रविंबानुकारिकनकोत्तमकांतिकांतम् ॥ अत्यद्भुतंप्रहृतात्तरुषातथापिषक्रं विलोक्यसहसमहिषासुरेण ॥ १२ ॥ दृष्ट्वा तु
देविकुपितंभ्रुकुटीकरालमुद्यच्छशांकसदशच्छवियन्नसद्यः ॥ प्राणान्मुमोचमहिषस्तदतीविचित्रकजीव्यतेदिकुपितांतकदर्शनेन ॥ १३ ॥ देविप्रसी
दपरमाभवतीभवायसद्योविनाशयसिकोपवतीकुलानि ॥ विज्ञातमेतदधुनैवयदस्तमेतशीतंबलसुविपुलमहिषासुरस्य ॥ १४ ॥

कचाद्भ्रवेलटियात्सनेपदशथमपुरुषैकवचनमेवाभावस्यैकचात् । प्राणधारणकृतावतभूतामितिजीवेदेवदत्तइतिप्रयोगेपृथक्प्राणपदकर्मवाचिप्रयुज्यतेअनुच्यमानेपितास्मि
न्याणानधारयतीतिगम्यमानत्वादतश्चजीवितिरकर्मकः ॥ भ्रुकुटीव भ्रुकुटी । इकोहस्त्रोड्योगालवस्योत्तरपदिकंहस्त्रत्वमत्सवा ॥ तेनभ्रुकुटीकरालकुटिलम् ॥ बलवस्तु
किमुत्स्वयतीवचनभरे ॥ करालोदंतुंतुगे ॥ कृणोतिहिनस्तिकरालम् ॥ १३ ॥ हेदेवित्वंप्रीदप्रसन्नाभव ॥ परमापराउत्कृष्टायालक्ष्मीरसि ॥ हेदेविभवतीजगतांभवायस
मद्भुद्भवायसद्यःसापदिभवति ॥ भवतीत्वंकोपवती । अप्रसन्नास्मितवर्हिसद्यःजगतांकुलनिवेशात्प्रसमूहान्चविनाशयति ॥ इहभगवतीतिभवच्छब्दप्रयोगे युष्मदस्मच्छब्दान्यत्वे
नशेषेथथमःपुरुषःविनाशयतीत्यम् ॥ वंशेवन्देगृहेकुलम् ॥ उक्तमर्थप्रकृतेनेवेवीचरितेनेजयतिविज्ञातमित्यद्वेन । अधुनैविज्ञातिंवदितस्मभिः ॥ एतत्कियत्सद्यश्चाश्चाइतमेतं
योऽङ्गागतम् सुविपुलंमुहुःसुहृलंमहिषासुरस्यबलंसैन्यमस्तंविनाशंनिशापितामित्येतत् ॥ प्रसादपरमेतिपाठेप्रसादेनप्रसन्नत्वेनपरमाउत्कृष्टाचेचिह्निलोकानांभवायभूतयोसंपदुद-

यायभवति ॥ अस्तमितिकारांतमव्ययमुपलब्धेर्वर्चते ॥ असुक्षेपणइत्यतोत्तुपुष्पकेभावेकेतुअस्तंप्रणहूरीकरणमन्यत्र क्षेपं नीतिमित्यर्थः ॥
 विनाशं नीतिमित्यर्थस्तुनस्यात् ॥ अस्तमित्यव्ययत्वेच्छिद्विद्विः ॥ १४ ॥ हेदेविभवतीसदाऽप्युदयदासतीयेषांप्रसन्नास्तितेएवलोकाजनपदेषुजीवित्सुदेशेषुमताः लब्धप्रतिष्ठाः स्युः
 तेषामेवधनानिस्युः तेषामेवशोसिसत्कीर्त्यः स्युः ॥ तेषांबंधुवीश्वनसीदति ॥ चकाराऽनुष्णान्यभृतिश्वनसीदति ॥ तएवधन्याः धनेषुसाधवः ॥ यद्ग्रा ॥ धनानिलब्धधारः प्रातारः धन्याः
 धनगणलब्धेतिमूत्रेणयत्नस्यः ॥ सुकृतीपुण्यवाधन्यः ॥ हेदेवियेषांभवतीप्रसन्नास्तितएवनिभृताः विनीताः शिक्षितकुलाचाराः अचपलाः आत्मजाः सुताः भृत्याः अनुच ॥ दाराः
 कुलस्त्रियश्चयेषती ॥ निभृताविनीतप्रश्रिताः समाः ॥ १५ ॥ हेदेविभवतीप्रसादाद्भवत्याप्रसादात्संभाषितः सुकृतीपुण्यवाङ्मनःप्रतिदिनसैवैदत्याहृतः अतितरामाहृतः समसकलानि
 समस्ताविश्वशासोकान्यतएवधन्याणिधर्मदानपेतानियथायथश्रौतानिस्मान्निचकरोति ॥ ज्योतिष्टोमादीनिह्रिस्वर्गकामः करोतिततश्चस्वर्गप्रयातितेनहेतुनाहे
 देविलोकद्वयेषुभुविदिव्यपित्वमेवफलदासि ॥ ननुहृदमित्थमेव ॥ प्रश्नावधारणानुज्ञानुनयामन्वणेन ॥ नौवयोधर्मैतिधर्मेणप्राप्त्याणीत्यर्थेयत्प्रत्ययः ॥ यद्ग्रा ॥ धर्मप्रत्यर्थन्यायादनपेतेय

तेसंमताजनपदेषुधनानितेषांतेषांशं सिनचसीदतिबंधुवर्गः ॥ धन्यास्ताएवनिभृतात्मजभृत्यदारा येषांसदाभ्युदयदाभवतीप्रसन्ना ॥ १६ ॥
 धन्याणिदेविसकलानिसदैवकर्माण्यत्याहृतः प्रतिदिनंसुकृतीकरोति ॥ स्वर्गप्रयातिचततोभवतीप्रसादाच्छोकत्रयेषुफलदानुदेवितेन ॥ १६ ॥
 दुर्गेस्मृताहरसिभीतिमशेषजतोः स्वस्थैः स्मृतामतिमतीवशुभांददासि ॥ दारिद्र्यदुःखभयहारिणिकात्वदन्यासवोपकारकरणायसदाद्रिचिता ॥ १७ ॥

दाअत्याहतासादरांचितौ ॥ ननुचभवतीप्रसादादित्यत्रसर्वनाम्नाष्टुचिमात्रेषुवपदस्यपुंश्रद्धावोभवतीतिभवत्प्रसादादितिस्त्याचत्राह ॥ पुंवादितियोगविभागसाध्यमिदुंयुवत्वंकचिदेव
 योगविभागादिहसिद्धिः ॥ ततश्चैकोहंभवतीसुतक्षयकरोमातः क्रियंतोरयइतिवपुंश्रद्धावाभावः कचिदस्येव ॥ भवतीतिछिन्नाप्रसादात्प्रसन्नत्वद्भवतीलोकद्वयेषुफलदास्तिइति
 पुंश्रद्धावाकारितारसपुण्याख्यानेभवतीसुतक्षयकारइतिप्रयोगः कर्थात्तः स्यात् ॥ १६ ॥ हेदुर्गेभीतस्यशेषजतोः सर्वस्यापिप्राणिनः स्वानेनमृतासतीत्वंभीतिहरसिहेदुर्गेत्वंस्वस्थैरभी
 तैस्तुजुभिः स्मृतासतीअतीवशुभांमतिचतुर्वर्गफलसाधनमृतांबुद्धिददासि ॥ तदित्यं हेदारिद्र्यदुःखभयहारिणिसवोपकारकरणायसवोपकार
 नगंधुशक्यतेस्थादुर्गासुदुरारधिकरणेचेतिठः ॥ बलवत्सुष्ठुकिमुतस्वत्यतीवचनिर्भरे ॥ स्वस्थैः स्वर्गस्थैर्देवैः स्मृतोतिवा ॥ दारिद्र्यदुर्गात्तौ ॥ दारिद्र्यदिदुर्गात्तिगच्छतिनिर्दनीभवतीतिद

रिद्रः ॥ दरिद्रस्य कर्मदारिद्र्यं तस्य दुःखं दारिद्र्यं दुःखं तस्माद्भयं हतीति तच्छीलता तस्याः संबुद्धिः हेदारिद्र्यदुःखसमयहारिणिसर्वेषु भक्तेषु भक्त्युपकाराणां करणं विधानं तस्मै ॥ १७ ॥ यथा देवीसर्वोपकारकरणप्रदयाद्रिचित्तास्मात्किमिति हि देव्याः त्रिहृति । तत्रोत्तरमाह उच्यते लोढतः भठः ॥ नांबदिति गोठे न अंबदिति उदः हेअंब हेमं वजननि तंत्रसर्वोपकाराय सदा लक्षणं त्रिचिन्मासीति यत्तत्रैव नान्यथा ॥ तथा हि ॥ एभिर्वाहितैः हि सासुरादिभिर्हितैः नेत्येव तद्धतैः जगतलोकः सुखसुप्तौ गीढकाभावात्सुप्तं प्राप्ते ॥ तथापि अहितालोकत्रयदुहोमहिषासुरादयः चिराय नरकाय नरकां तु पांन कुर्वतु किं सुत्रामेष्ट्युं मरणमधिगम्याप्यदिसंशयं प्रायं तु इति मत्वा विचिंत्य तु ग्रहबुधचारतान्दैर्यात्र विनिर्हसि न्यवधीः । यान्निर्देयान्विनिर्हसिष्यसि । सिपूवत्मानसासीत्येव यानवद्वेति लट् ॥ नूनमवस्थम् ॥ चिराय चिरात्राय चिरस्याद्याश्चार्थकाः अत्र यथाख्याः ॥ अबंति अत्रार्थनगोहंस्वः ॥ नामेत्यत्र गोठे न आपनरकाय कुष्ठादिसह्याधिप्रधाननरकाय पांन कुर्वतित्यर्थः ॥ अथवानामप्राकाशयसंभाव्यकोशो गामकुत्सने ॥ एभिर्मुखैर्हैर्जगत्सुखसुप्तौ तत्रैतैः सुराः यथापि पापकृतं वतः कुर्वतु नाम चिराय चिरकालं यथावधेनोद्धरणीया इत्यर्थः ॥ १८ ॥ हे देवि भवती सर्वसुरान्तर्वेषमपि असूत्रायान्नरां

एभिर्हितैर्जगदुपैति सुखं तत्रैतैर्कुर्वतु नाम नरकाय चिराय पापम् ॥ संग्रामष्ट्युमधिगम्य दिवं प्रांतु मत्चेति तन्न महितान्विनिर्हसि देवि ॥ १८ ॥ दृष्ट्वैव किं न भवती प्रकरोति भस्मसर्वसुरानरिषु त्यप्रहिणोपिशब्दम् ॥ लोकान्प्रांत्वरिपवोपिशब्दप्रात्प्रत्वा इत्यमतिर्भवति तेष्वहितेषु साध्वी ॥ १९ ॥ एतद्गप्रभानिकरविस्तुरणैस्तथोपैः शूलप्रकांतिनिवहेन हरोसुराणाम् ॥ यन्नागता विलयं मंशु मर्दिदुखं दयोरग्यानं न तदविलोकयतां तदेतत् ॥ २० ॥

ति यत्कृतं तत्रासुरान्दृष्ट्वैव भस्मभस्मीभूतान् किं न प्रकरोति किंतु सा मर्थः करोत्येव ॥ अथापि हि देवं विलमरिषु शशुशब्दमायुं ग्रहिणोषि प्रयुंशे इति यत्तत्र तवाभिप्रायोन्यस्रवाहित्थयेन रिपवोपिशवोपिशब्दप्रात्प्रत्वाः शब्दहताः कृतप्रायाश्चिन्नाहवमृमितापमफलाः संतोशलोकान्कर्मगदीन्यानिवति तदित्यं हे देवि तवनेष्वहितेष्वपि साध्वी मतिरनुग्रहबुद्धिर्भवति किंपुनः साधुस्वधर्मनिरतेषु साध्वीतवमतिर्भवतीति किं नूम् इति भावः ॥ भवती शब्दप्रयोगे प्रकरोतीति प्रथमसुराः भस्मत्वस्य विधेयवदेकत्वेऽपि निरोधो वेदाः प्रमाणमिति वत् ॥ ग्रहिणोतीति हि गतौ ॥ स्वादिभ्य श्नुः । हि सुमीना इति गुणवचनाद्धीष् ॥ १९ ॥ हे देवि गे तव उच्यैः रूढप्रभानिकरैस्सिंस्फुरणैस्तथा उग्रेशलान्कतिनिवहेनि वा असुराणां दृष्टयः विलयं विनाशनागताः न आपन नृदितियत्तदेदं न्यदेवास्तिकारणम् ॥ किम् ॥ अंशुमर्दिदुखं योगिआनं सुधांशुसंघट्टं च वक्रं विलोकयतामिति हेतुर्भविशेषणमसुराणाम् ॥ यथा मीअसुराणां देव्या अपृतांशुसंघट्टकमानंन विलोकयेयुः तर्हि उच्यैः रूढप्रभानिकरिस्फु

रणैःशूलप्रकांतिनिवहेनचविलयंगतदशःसंपघेरश्रितिभावः ॥ अत्रक्रियातिपत्तिर्वर्त्तते ॥ यथा ॥ हेदेवियवसुराः तवामृतशुसंहयुसंख्यलोकयिष्यन्तर्हिउग्रैः
सङ्ग प्रभानिकरविस्फुरणैःशूलप्रकांतिनिवहेनचविलीनदशःसमात्स्यंत ॥ नच तदेतत्समपत्स्यंत ॥ यथस्मान्मुख्यलोकयिष्यन्तस्मादसुराविलीन
दशोनसमपत्स्यंतेति ॥ खङ्गस्य प्रभाः तासां निकरः स्तोमः तस्य विस्फुरणानि संवलयनानितैः शूलस्यात्राणित्रीणियेषांतेषांकांतयःतासांनिवहःसमूहः
तेन ॥ अशवःकिरणाः इंद्रभृतमयूखःतस्यसंहःशकलःतेनयोगःसंबंधःतद्वत् ॥ अशुमर्दिदुखंडेनयोक्तुमर्हयोग्यमानमित्यपिशब्दः । सवर्णदीयः ॥ २० ॥
हेदेवितवशीलसङ्घंचकर्वुदुर्वचुवशमनंदुंभुवृचंयेषांतेदुर्वृचाः तेषांशमनंशमयितुनिवारकंवर्त्तयेद्यद्वादुष्टेनवृचैनुचंनिष्पन्नफलंरुचुवृचंदुंभुफलंनरकलक्षणंतस्यशमनंतवशीठम् ॥
तथाहेदेवितवत्सर्वसौभाग्यसौंदर्यभाजनंरूपमार्चित्यंमनसापिचिचारयितुमशक्यमविवर्चयसतअन्यैर्मनोहरैरतुल्यमसदशभसाधारणमसमानंवर्त्तते ॥ च तथाहेदेवितववीर्यचहृन्दे
पराक्रमाणादित्यानांहंप्रवातकंवर्त्तते ॥ तथाहेदेविद्विद्यंभ्रागुक्तभणित्यात्वयास्वकीयादयवैरिष्वपिप्रगादितैवप्रकाशितैव ॥ वृत्तंपघेचरिजेचिक्वतीतेदृढनिस्तले ॥ शीलस्यभाव

दुर्घृत्तवृत्तशमनंतवदेविशीलरूपंतथैतद्विचिंत्यमतुल्यमन्यैः॥ वीर्यचहृन्दृढतदेवपराक्रमाणावैरिष्वपिप्रकटितैवदद्यात्वयेत्यम् ॥२१॥ केनोपमाभव
तुतेस्यपराक्रमस्यरूपंचशत्रुभयकार्यतिहारिकुत्र ॥ चित्तेकृपासमरनिष्ठुरताचदृष्टात्वय्येवदेविवरदेभ्रुवनत्रयेपि ॥२२॥ त्रैलोक्यमेतदखिलंरिपुना
शनेनत्रातंतवयासमरसूद्धनितेपिहत्वा ॥ नीतादिवैरिपुगणाभयमप्यपास्तमस्माकमुन्मदसुरारिभवंनमस्ते ॥ २३ ॥

सद्गते ॥ रूपगुणेष्वभावेच ॥ २१ ॥ हेदेविवरदेभ्रुवनत्रयेपितेवास्वपराक्रमस्यकेनसहउपमाभवतुत्केनापि ॥ निरुपमत्वोपमाभ्यामितिनिषेधाच्चृतीया
नस्यात् ॥ सहविवक्षायंतृतीयास्येव ॥ मूर्च्छंणुष्यर्थसहभावाविवक्षार्थच ॥ हेदेविरूपचशत्रुभयकारिशत्रूणाभयोत्पादनशीलतवोन्मेषतुअतिहारिअतिमनोहारितवैवा
स्तिनत्वन्यस्य ॥ त्वदीयचित्तेकृपाचसमरनिष्ठुरताचत्वय्येवदृष्टा नान्यत्रदृष्ट्यर्थः ॥ भवत्विति लोट् । दृष्टेतिनिष्ठा ॥ दृष्ट्वादतिक्कानोपपाठः ॥ कृपासमरनिष्ठुरताइतिचप्रथ
मान्तुद्धितीया ॥ समरे निष्ठुराया भावः ॥ त्वत्तल्लोणुणवचनस्यंपुंवद्भावः ॥ २२ ॥ हेदेवित्वयाएतत्रैलोक्यंरिपुनाराशेनतुल्यथाभवतितथात्रातंरक्षितम् ॥ त्रैलोक्येन नुद
विदोन्दत्राह्नीयोन्यतरस्यामितिवानिष्ठानत्वम् । त्वयासमरसूद्धंनिरिपुगणान्हत्वातेरिपुगणाःदिवंसर्गनीताः । हेदेवित्वयाऽस्माकंदेवानामुन्मदसुरारिभवंभयमप्यपास्तमपिक्षि
पंतदूरिष्ठतम् ॥ हेसर्वजननि नमस्ते ॥ लोकेखलुहिताःनतिमर्हति ॥ त्रयलोकैःत्रैलोक्यंचातुर्वर्ण्यार्दित्वात्स्वार्थेष्वज ॥ अखिलत्रैलोक्यमितिपाठयौनरुच यभियानवियतेव्वि

ल्यत्रेति क्रिया विशेषणम् ॥ संभवेव्यभिचारे चस्याद्विशेषणमर्थवत् ॥ रीपुणां नाशनेन सप्रसूद्धमूर्ध्वमुखं चोच्छ्रितमर्दयः सुराणां मारीभ्यो दैत्येभ्यः भंसंभवम् ॥
नमः स्वस्तीति चतुर्थी ॥ २३ ॥ हे देवि अबिके त्वं शूलनाशनेन शत्रुभयोनेनोन्मान्नाहिक्ष ॥ पारक्षणे ॥ सेहीषिच्च ॥ अन्नीशूलरागुधुम् ॥ त्वं घंटायाः स्वनेनः शत्रुतः पापतश्चया
हि ॥ हे देवि त्वंचापज्यानिः स्वनेन चापारोपिता छद्ममूर्ध्वो जनिवनिः स्वनेनोन्मान्नाहापापतः शत्रुभ्यश्चेति शेषः ॥ २४ ॥ हे देवि ईश्वरि ईश्वरस्यपत्नि ॥ यद्वा ॥ हे ईश्वरि जगद्भया
पिनि ॥ अश्रोतेराशु कर्मणि वरदूचे चोपधायाः ॥ हे चंडिके त्वमात्मनः शूलस्य युधस्य भ्रामणेन परितो भित्तककारेण परिवर्तनेनोन्मान्नाच्यादिशिरक्षशत्रुतः ॥ त्वंपती च्यां
पथिमार्थादिशि आत्मशूलस्य भ्रामणेन रक्ष ॥ त्वमात्मशूलस्य भ्रामणेन दक्षिणे दिग्भिगणे तथा उतरस्यां दिशिरक्ष ॥ भ्रमणस्येदं भ्रामणप्रदक्षिणीकरणपरितो मंडलीकरणम् ॥
अन्यथा चलनमांशूलसमेतौ क्रिया स्यात् ॥ अतश्च प्रदक्षिणाकृतिपरिभ्रमणं विवक्षितमिति सूचयितुं प्राच्यां प्रतिच्यां दक्षिणे उतरस्यामित्युक्तम् ॥ चकारादिदिग्ग्रहणम् ॥ २५ ॥

शूलेन पाहि नो दिवि पाहि खड्गे न चाबिके ॥ घंटा स्वनेन नः पाहि चापज्यानिः स्वनेन च ॥ २४ ॥ प्राच्यां रक्ष प्रतीच्यां च चंडिके रक्ष दक्षिणे ॥ भ्रामणेना
त्मशूलस्य उतरस्यांतथेश्वरि ॥ २५ ॥ सौम्यानि यानिरूपाणि त्रैलोक्ये विचरंतिते ॥ यानि चान्यंतघोरानि तैरैश्वर्यास्मांस्तथा सुवम् ॥ २६ ॥
खड्गशूलगदादीनि यानि चान्नाणि तैर्विके ॥ करपल्लवसंगीनि तैरस्मान् रक्ष सर्वतः ॥ २७ ॥ ॥ ऋषिरुवाच ॥ ॥ एवं स्तुतासु दिव्यैः कुसुमैर्नंदनो
द्भवैः ॥ अर्चिता जगतां धात्री तथा गंधानुलेपनैः ॥ २८ ॥

हे देवि त्रैलोक्ये स्तुते वयानिसौम्यानि पुंदराणि भ्रमन्नानिरूपाणि भयंकराणि विचरंति विहरंति ॥ यानि चान्यंतघोरानि भयंकराणि ह्यपाणि विचरति ॥ तैस्तैश्चरुपरुलक्षि
तात्वंतैः करणैर्वास्मान् रक्ष ॥ तथा तैरद्विविधैर्हनुं वं रक्ष ॥ चकारात्साता लोकां रक्ष ॥ सौम्यस्तुन्दरोसोमदैवते ॥ सोमद्वयणि सौम्यस्तुन्दरोत्तुषचारतः ॥ अनुगुह्या
तियान्द्वैतेषां तौमौजगन्मयी ॥ नाल्युह्यातियान्द्वैतेषां घोरानजगन्मयी ॥ २६ ॥ हे देवि खड्गशूलगदादीनि यान्यायुधानितैः यानि चान्नाणि यनुरादीनि तैश्चत्सर्वतः
संभृतः अस्मान् वेदकशरणान् रक्ष दुःशतः शत्रुतश्च पालय ॥ हस्तिशुंडांश्चुवाहाप्रबलिषूक्तः करः पुमान् ॥ करोहस्तः अंगुल्यः करशाखाः करपल्लवाः तैः संगः द्वंद्वितिकरप
ल्लवसङ्गीनि ॥ करपल्लववकरपल्लवः तेषां संगः तद्विवाहस्तास्थितानिसर्थः ॥ समंतस्तुपरितः सर्वतो विभ्वगित्यपि ॥ खड्गशूलं च गदा च खड्गशूलगदं सेनांगत्वादेकवत्त्वं
तदादि रेषां तानि यनुरादीनि ॥ २७ ॥ एवमुक्तमणित्याजगतां धात्रीषां विचित्रैस्तुतात्ततो दिव्यैर्दिविभूवैः नंदनोद्भवैः नंदनेन स्वस्तनवंतत उद्भवैः कसुमैः तथा दिव्यैः

गंधानुलेपनैश्चाचितापूजिता ॥ गंधैःकुलेपनानि गंधाःकुंकुमादयः ॥ कुंकुमागुरुकस्तूरीकर्पूरंचंदनंतथा ॥ महासुगंधमित्युक्तनाम्नास्यावक्षकदमः ॥ अनुलेपनसंगरागः ॥
 ॥ २८ ॥ समस्तैरशिलैःत्रिदशैर्देवैःभक्त्यादिविभवैर्धूपराजैःसुधूपितासुपूजिता ॥ देवीप्रसादसुमुखीसतीतान्यणतान्समस्तान्सुरानिद्रादीन्वाक्यंग्रहाहउवाच ॥ उपसर्ग
 प्रतिरूपकःप्रशाब्दोऽव्ययाख्यः ॥ अहेतिनिपातस्तिंडंतप्रतिरूपःकालसामान्यवचनः ॥ शोभंनुसमस्तस्याःसुमुखी ॥ स्वंगाञ्चोपसर्जनादसंयोगोपधादितिचातडी
 षूच टापूच ॥ नखमुखात्संज्ञायामितिडीषोनिषेधस्तुंज्ञायामेव ॥ २९ ॥ हेत्रिदशाःयुष्मत्कृतैरेभिःस्तत्रैःप्रयुजिताअहंअतिप्रीतास्मि ॥ युष्माभिरस्मत्तःसकाशाव
 दभिवांछितमभिलषितंवर्त्ततेतद्वस्तुव्रियतांश्राथर्थतामहंददामिदास्यामि ॥इहप्रीताश्रीत्येतिपाठद्वयम् ॥ यत्तन्मनोभिवांछितमितिपाठःसभ्यः ॥ यदस्मत्तोभिवांछितमितिपाठेअस्म
 देवीभ्यःश्रीयतामहंदास्यामीविवचनचतुर्थम् ॥ कीदृस्याद्दुहृत्वेनोपक्रम्यैकत्वेनोपसंहाराद्वाचोयुक्तिरियंयुक्तिमतादुद्गंजनयतीत्यर्थः ॥ ३० ॥ हृदेविअप्यंयुष्माभिःकृतव्यंसत

भक्त्यासमस्तैस्त्रिदशैर्दिव्यद्रूपैःसुधूपिता ॥ ग्राहप्रसादसुमुखीसमस्तान्प्रणतान्सुरान् ॥ २९ ॥ श्रीदेवुवाच ॥ ॥ त्रियतांत्रिदशाःसर्वेयदस्मत्तो
 भिवांछितम् ॥ ददास्यहमतिप्रीत्यास्तवैरेभिःसुपूजिता ॥ ३० ॥ कर्तव्यमपरंयच्चदुष्करंतन्नविद्महे ॥ इत्याकर्ण्यवचोदेव्याःप्रत्युत्तुस्तेदिवौकसः
 ॥ ३१ ॥ ॥ देवाज्जुः ॥ ॥ भगवत्याकृतंसर्वनकिंचिदवशिष्यते ॥ यद्यनिहतःशत्रुरस्माकंमहिषासुरः ॥ ३२ ॥ यद्विचापिवरोदेयस्त्वयास्माकंमहे
 श्वरि ॥ संस्मृतासंस्मृतात्वंनोहिंसीथाःपरमापदः ॥ ३३ ॥ यश्चमर्त्यैःस्तवैरेभिस्त्वांस्तोष्यत्यमलानने ॥ तस्यवित्तञ्जिविभैर्धनदारादिसंपदाम् ॥ वृद्ध
 येस्मत्प्रसन्नात्वंभवेथाःसर्वदाबिके ॥ ३४ ॥

दुःसाध्यंचचमदत्रेमह्यनिवेद्यताप्यतांतदप्यपरमहिषासुरवधापेक्षयाद्वितीयकार्यसाधयामि इतिभावः ॥ इतिइत्थंदेव्यावचःआकर्ण्यश्रुत्वातेसर्वेदिवौकसःइंद्रादयःअप्युत्तुः
 प्रतिवाक्यमुक्त्वंतः दिविओकोनिवासोयेषां तेदिवौकसः ॥ प्रुपोदरादित्वात्साधुः ॥ ३१ ॥ हृदेवियस्मात्त्वयास्माकंशत्रुरयंमहिषासुरोनामनिहतः अतःत्वयासर्वमस्माकंप्रयो
 जनंकरतमेव ॥ नकिंचिदवशिष्यते ॥ नकाश्रिदपियात्रुरवशिष्टः ॥ ३२ ॥ हेमहेश्वरिदेवियदिकांतेत्वयाज्माकंत्वंदनुग्रहजीविनांबरः देयोनुमतःस्यात्तलहिवैःप्राथ्यते
 ज्स्माभिःकोसौ हृदेवित्वंपरमापुष्पस्माभिःत्वदेकशरणैः संस्मृतासंस्मृतासतीवारंवांश्यातानोस्माकंपरमापदः ॥ यद्वा ॥ परसाअत्यर्थंआपदः येभ्यस्तेपरमापदः शत्रवः तन्म
 हासुरात्रहिंसीथाःहिंस्याः ॥ हिंसिहिंसायांरुधादेःप्राथनेलिङ्चपरस्मैपरस्यानेव्यन्ययोबहुलमित्यात्मनेपरस्यथासःसीयुट् ॥ अस्माकमितिदानप्रतिग्रहावात्संबंधेषुष्येव ॥ राज
 कस्यांशुकंदनेस्वामीभृत्यस्यवेतेनमितिवत् ॥ पक्षांतरेचेद्यदि च ॥ ३३ ॥ देवाःद्वितीयवंप्राथ्यंते ॥ हृदेविहेअबिकेअमलाननेपसन्नवदनेत्वमस्माभिः प्रसन्नाप्रणतासेइतितास्ती

वरं ददासि अतोयश्रमस्यः एभिस्त्वद्विषयैस्माभिर्देवैः क्रुतेस्तवैः स्वर्देर्वैस्तोष्यविभक्तिः स्तविष्यति तस्य मृत्युमप्ययविचर्द्धिविभवैः सहवनदारदिसम्पदासदद्बुद्धयेभ्यथाः
 सर्वदा विचरत्यक्रुद्धैः समुद्धैः विभवैरुद्धैः सहवनस्य गोमहिषस्याधादेदारणपत्नीनाम् आदिशब्दत्सेवकानां सम्पदाक्षेत्रासमाभ्यानुत्रिभिर्नादिसम्पत्तीनां च बुद्धये भवैथाः ॥ प्राथमे
 लिङ्बल्ययो बहुलमित्यात्मनेपदम् ॥ यद्यपि विचरन्मिति पर्यायस्त्वथाप्युपचाराद्वाश्वदिकं शशशब्देन विवक्षितं विचर्द्धयथाविभवाश्वैश्च्यौः श्रियाणितैः सहितधनं वादिदारादिगत्या
 दिव्योत्सम्पदः तासाम् ॥ ३४ ॥ हेतुपुरश्च इति मागुक्तीत्यादेर्वैजगतोर्थे त्रैलोक्यसंरक्षणप्रयोजनाय तथात्मनोर्थे स्वार्यदेवकार्ये च विषयप्रसादित्वाप्रसादसुसुखीकृताभद्रकाली
 भद्रासर्वमंगलकाली रुद्रपत्नी ॥ हेदेवाः तथास्तु युग्मां छितं वस्तुभित्त्वित्युक्त्वा तर्हि ताऽभवत् अदृश्या बभूवु ॥ ३५ ॥ हेभूजगन्नय हिताशुभासदेवदे
 वशरीरेभ्यो यथापुरापूर्वं तेजोरूपासंभूता महिषासुरवधाय प्रादुरभूदित्येतत्सर्वतुल्यं मया कथितम् ॥ श्लोकद्वयमेकान्वयम् ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ शृणुष्वेति पदद्वयम् ॥ हेस्यभाली
 ऋषिरुवाच ॥ इति प्रसादिता देवैर्जगतोर्थं तथात्मनः ॥ तथेत्युक्त्वा भद्रकाली बभूवा तर्हि तानुप ॥ ३६ ॥ इत्येतत्कथितं भूपसंभूतासायथापुरा ॥
 देवीदेवशरीरेभ्योजगन्नयहि तैषिणी ॥ ३६ ॥ पुनश्च गौरि देहात्सासुसुद्धृतायथाभवत् ॥ वधाय दुष्टदैत्यानां तथाशुंभनिशुंभयोः ॥ ३७ ॥ रक्षणाय
 च लोकानां दिवानुपकारिणी ॥ तच्छृणुष्व मया ख्यातं यथावत्कथयामि ते ॥ ३८ ॥ इति श्रीमाकण्डेय महापुराणे देवीमाहात्म्ये एकाशीतितमोऽध्यायः
 ॥ ८१ ॥ ८४ ॥ ऋषिरुवाच ॥ पुराशुंभनिशुंभभ्यामसुराभ्यां शचीपतेः ॥ त्रैलोक्ययज्ञभागाश्रहतामद्बलाश्रयात् ॥ १ ॥ तवैवमूर्यं तंतद्ब्र
 दधि कारतैर्देवम् ॥ कौवैरस्यथाम्यच चक्राते वरुणस्य च ॥ २ ॥

यमुत्थसाप्रसिद्धादेवानामुपकारिणी देवीपुनश्च दुष्टदैत्यानां ध्रुपलौचनचण्डसुहादीनां वधाय च तथाशुंभनिशुंभयोर्बधाय लोकानां रक्षाय च यौर्वै देहात्समुद्धृताऽभवत् ॥ तत्सर्वं
 यथावद्यथायैव तैरुत्थं कथयाम्यहं यथावत्प्रकारेण ख्यातं मया कथितं शृणु ॥ शृणुष्वेति शब्देन स्यो बहुलमित्यात्मनेपदम् ॥ शुंभभाषणे हि सायां च चादिः ॥ शुंभमिति
 भाषते हि तस्मिंश्चुंभः ॥ दंत्यादिरयम् (?) ॥ तालव्यादिपठे तु शुंभं शुंभशोभाथैर्मुददिः ॥ शुंभशोभतेरणेष्विदिशुंभः यथाप्रकारवथावत्किया विशेषणम् ॥ ३८ ॥ इति श्री
 महाजाधिराजतोमरात्स्य श्रीमद्ब्रह्माण्डात्मजशंभुविरचितायां शांतिनव्यादेवीमाहात्म्यटीकायां काशीदिनुरितिनैकाशीतितमोऽध्यायः ॥ ८१ ॥ ॥ हेराजमुपगुरुर्विस्मय
 कल्पे शुंभनिशुंभभ्यामसुराभ्यां कर्मणामद्बलाश्रयात् सदेवैरेणसहितं बलमात्थ्यस्य श्यणतस्माद्धेतोः ॥ शचीपतेर्द्रस्य इन्द्रात्स काशात्रैलोक्यं हंतं गृहीतं यज्ञभागा
 श्रहताः यज्ञविधिर्विहितद्वारा ॥ हर्षेणैकदेशव्येगजदानेचकीर्तितः ॥ स्यौल्यसास्यसैत्ये बुबुलं नकाकासीरीणोः ॥ १ ॥ तौशुंभनिशुंभभावेवकमरुपत्वात्सूर्यरूपात्चक्राते

सूर्याधिकारहरणाल्मूर्धावभिवर्द्धेदेवामिन्दुसंबंधिनमधिकारमाधिपत्यंतावेचकते ॥ तथातावेवकौबेसंबंधिनमधिकारं चकते ॥ तावेयाम्यथपाधिकारं तथातावेवरुण
 स्थाधिकारं चकते ॥ याम्यमित्दित्यादित्यपत्युचरपदाण्णह्यत्रप्रादीव्यतीयेष्वर्थेषुममात्रेविकल्पमितिण्यः ॥ सूर्याधिकारान्तावेवाग्रहणीमित्यर्थः ॥ २ ॥
 तावेवासुरौपवनस्यवायोर्कीर्द्धिमस्खलितगतिभैश्वर्यचक्रतुः ॥ तथातावेवह्नेः कर्मव्यापारं चक्रतुः ॥ तावेवाण्येषां दिवौकसो देवानामधिकारानग्रहीष्टाम् ॥ इदमर्थकाण्येवदृश्य
 ते ॥ ततः ताभ्यामसुराभ्यांसकाशतः पराजिताः भ्रातृपराभवाः अतएव ऋग्राज्याः ऋधाधिकारादेवाविनिर्धृताः स्वर्गादूरीकृता आसन् ॥ ताभ्यामसुराभ्यां विनिर्धृताः त्यक्राह
 तिभावः ॥ ३ ॥ ताभ्यांशुंमनिशुंभाभ्यांहृताधिकाराअथहृतराज्यानिराकृताः निरस्ताः सर्वत्रिदशाः देवाः तांशुसिद्धिमपराजिताकैरव्यपराभूतो देवींस्मरंतिस्मश्चतवतः ॥ स्मेत्य
 ध्याहृत्य लट्स्मेइतिलट् । प्रत्यादिष्टोनिरस्तः स्यात्प्रत्याख्यतो निराकृतः ॥ ४ ॥ अपराजितानामदेशंगताइत्याह ॥ यथाप्राणुकप्रकरणपत्सुस्मृतासतीतक्षणा
 देव भवतामखिलाः परयापदः नाशयिष्यामीति तथादेव्याज्मकं देवानां वरोदचोस्तीतिमतिकृत्वा चेतानिनिधाय देवाः हिमवंतंनेश्वरं जग्मुः ययुः ॥ ऋतः तत्रवि

तावेवपवर्द्धिचक्रतुर्वह्निकर्मच ॥ अन्येषांचाधिकारान्सस्वयमेवाधितिष्ठति ॥ ततोदेवाविनिर्धृताग्रह्राज्याः पराजिताः ॥ ३ ॥ हताधिकारा
 ख्त्रिदशास्ताभ्यांसर्वेनिराकृताः ॥ महासुराभ्यां तां देवींस्मरंत्यपराजिताम् ॥ ४ ॥ तथास्माकं वरोदचो यथापत्सुस्मृताखिलाः ॥ भवतानाशयिष्यामि
 तक्षणात्परमापदः ॥ ५ ॥ इतिकृत्वा मतिदेवा हिमवंतंनेश्वरम् ॥ जग्मुस्तत्रतो देवीं विष्णुमायां प्रतुष्टुः ॥ ६ ॥ देवा लुब्धुः ॥ नमो देव्यै महादेव्यै शि
 वायै सततं नमः ॥ नमः प्रकृत्यै भद्रायै नियताः प्रणताः स्मताम् ॥ ७ ॥ रौद्रायै नमो चित्त्यायै गौर्ध्यै घात्र्यै नमो नमः ॥ नमो जगत्प्रतिष्ठयै देव्यै कृत्यै नमो नमः ८

ष्णुमायां देवीं प्रतुष्टुः प्रक्षेपेण भक्तिपूर्वस्तुवंतः ॥ विष्णुमायां महाभायेति पर्यायौ ॥ अथवा ॥ वेवेष्टिविष्णुः मानं मायः विष्णुमायो मानं परिमाणं यस्याः सा सर्वव्यापिकेत्यर्थः ॥
 ॥ ५ ॥ ६ ॥ शिवायै मंगलहेतवे भवान्यै नमः ॥ पुंयोगे तु शिवस्य स्त्री शिवा ॥ प्रकृतिः जगत्कारणं सत्त्वजस्तमसां साम्यावस्था ॥ यद्वा ॥ अगमंत्रापेक्षया मूलभंगमात्रात्पिकदेव
 ता प्रकृतिः ॥ यद्वा ॥ प्रत्ययात्पूर्वा प्रकृतिः ॥ यदाहुः ॥ प्रकृतिः शर्वती साक्षात्प्रत्ययस्तु महेश्वरः ॥ अर्द्धनारीश्वरः शब्दः कामधुवः प्रतीदत्त्वितितस्यै नमः ॥ भद्रायै नमः ॥ भद्रा
 सर्वमंगलभद्ररूपेत्यर्थः ॥ तांशुसिद्धिमस्मद्भ्रमदां भवानीयताजितो द्विधाः प्रणतानन्नी भवामः ॥ स्मशब्दः पूरणे ऽवययम् ॥ निश्चयै प्रणतात्मना भित्तिपाठे भक्तिः ह्यस्वभावानां पुंसानि
 यत्सैदृष्टवै नमः भाग्यरूपायै इत्यर्थः ॥ देवं दिक्षुं भाग्यं भाग्यं भाग्यं निश्चयि विधिः ॥ ७ ॥ रुद्रस्त्रे वरोद्रमुग्रहपमस्त्यस्या रौद्रात्प्रतस्यै नमः ॥ रौद्रशब्दादर्श्यादित्वाद् च ॥ नेष्टुदे
 त्यप् ॥ नित्यायै कालावस्थितायै ॥ गुरी उच्यते तु दादिरनुदात्तत्वे तु गुरे इ गुणश्चात्कः ॥ गुणैव गौरैः स्वाथेण ॥ द्वियां डीप् ॥ यद्वा वर्णवाचित्वेन ह्रदत्वात् पिड्गौरादि यच्चेति नि

गतान्ताधुस्वेकीष ॥ गौर्यैषावैश्वैतनमः ॥ गौरीगौरवर्णयोगात् ॥ यद्वा ॥ गुह्यअथक्रेशब्देअतःउणादौक्रेन्द्रोपेव्यादिसृष्टेणरनिवृद्धौनिपातियागवतेगौरः ॥ गौरुणेस्ति
पीते ॥ धात्र्यधरण्यैतनमः ॥ उपमास्यैवा ॥ धात्रीस्यादुपमातापिशितिरप्यामलज्यपि ॥ ८ ॥ ज्योतिःशान्निविशेभस्यात् ज्योतिरक्षरतेजसोः ॥ ज्योतिर्नाभास्केच्छिवमग्नि
सद्योतदोहसिधु ॥ ज्योतिरस्यस्यांतस्यैत्वापैतनमः ॥ चदिआह्वानेने ॥ चन्दतिचन्द्रः ॥ ह्यणह्यक्रियायाम् ॥ ह्यणह्यदशनिच ॥ चुरादिः ॥ चंद्ररूपयितच्छीलाचंद्ररूपिणी
तस्यैतनमः ॥ चंद्रस्यरूपकरोतिचंद्ररूपिणीतिचव्युत्पत्तिः । सुसदुःसत्तत्कियायादुगादिः ॥ सुसयतिमुक्ता पचादिवाद्भूतस्यै ॥ कलामुसायुः कल्या शुभात्मिकावाणी ॥
कल्याणतिकल्यानिरुक्तंवाअणतिकथयतिकल्याणीतस्यैतनमः ॥ अणघातोःकर्मण्यण् ॥ किंचजगदिःऋद्धयैसिद्धयैचणतांबांदितांजगत्तर्नीर्दीर्घातितनमः नर्तिकुर्मः कुर्म
इतिपाठे षण्मतीतिप्रगतःतेषांप्रणतामितिषष्ठीबहुवचनांतबोध्यम् ॥ तथाचप्रणतांप्रणमतामृद्धयैसिद्धयैचनमइत्यलेश्वरभद्राः ॥ कूर्ण्येइतिपाठेकूर्मसंबन्धिष्यैशशशैतनमः
॥ ९ ॥ निष्कालाक्रतेःसन्ध्यागोत्रिक्रैतिःअलक्ष्मीःअन्यायोगार्जितालक्ष्मीः ॥ स्यादलक्ष्मीस्तुलिक्रैतिः ॥ निष्कैतेःउपमाकृतिर्नैकैतीतस्यैअलक्ष्मीरुपायैशवाण्यैषांप्रपत्यैतनमो
ज्योत्स्नायैचंद्ररूपिण्यैसुखायैसततनमः ॥ कल्याण्यैप्रणतामृद्धयैसिद्धयैकूर्म्यैतनमोतनमः ॥ ९ ॥ नैऋत्यैभूतांलक्ष्म्यैशवाण्यैतनमोतनमः ॥ दुर्गायैदुर्गा
रायैसारयैसर्वकारिणि ॥ ल्यात्त्यैतथैवकृष्णायैधूम्रायैसततनमः ॥ १० ॥ अतिसौम्यातिरौद्रायैतनमस्तस्यैतनमोतनमः ॥ नमोजगत्प्रतिष्ठायैदेव्यैकृत्यै
नमोतनमः ॥ ११ ॥

नमः ॥ यद्वा ॥ निश्चिताक्रतिःसत्यतायेनसनिष्कैतिः ॥ निष्कैतोर्दिक्रयालस्यैतनैकैतीतस्यैनिक्रयुष्णार्जितलक्ष्मीरुपायैतनमः ॥ अथचयुंश्विष्कतीतिभूतआदिसंभूकदिनागादि
कुलपर्वतादिसमुत्पत्तिराजानःतेषालक्ष्मीरुपायैतनमः ॥ शंस्यन्नीशवाणी ॥ इंद्रकरुणेत्यादिनापुण्येगेष्ठीषाकुलौ ॥ हंसर्वकारिणिदेवितुष्यदुर्गायैसततनमः ॥ दुःखेनगम्यते
दुर्गा ॥ यद्वा ॥ दुःखेनगच्छत्यस्यांदुर्गा ॥ सुदुरोधिकरणइतिवकव्यंगमहेः ॥ तथाहेदेवितुष्यदुर्गापरायै दुर्गापारयस्याःमहामायाख्यासिधोःसादुर्गपारा ॥ यद्वा
पिपत्तिपारा ॥ पृथालनपुरुणयोः ॥ यद्वा ॥ दुर्गाःपाराःशारंगवोणणायस्याःतस्यै ॥ हेदेवितुष्यंसारयै संसारसागरेसारयैश्रेष्ठायैसततनमः ॥ तुष्यंख्यायैविल्यातिहायैसत
तनमः ॥ तुष्यंक्रुष्णायैकृष्णवर्णयैकालरात्र्यैतनमः ॥ हेदेवितुष्यंधूम्रायैधूम्रवर्णयैतनमः ॥ सर्वकरोतिसर्वकारिणिसंवृद्धिः ॥ १० ॥ सोमोदृचण् ॥ सौम्यसोमदेवताकुंदं चरुप
मयर्थसौम्यस्याःसाजितिसौम्या ॥ रौद्रेदेवताकरुद्रसंबन्धिवाहूपरौद्रमत्यर्थौद्रमत्यर्थैरौद्रमस्याःसाजतिरौद्रा ॥ ततश्चभजतामभजतांचयथाक्रमयतिसौम्याचासावातिरौद्राचेतिकर्मधारयः ॥
तस्यैवाद्मोहाहायैत्रिशक्त्यात्मिकायैतनमःइतिशाक्तित्रयायैक्षेममद्वयम् ॥ सोमस्यभावःसौम्यं भावेव्यञ्ज् ॥ रुद्रस्यभावःरौद्रेयुवादित्वाद्भावेअण् ॥ अतिक्रंतंसौम्यंयथासाड

इतिपंचमिदेवीशुधा ॥ १६ ॥ छायाप्रतिर्विबहारासर्वभूतेषुतिष्ठति ॥ नष्टच्छयोमध्यमहत्तइत्यत्रुत्वात्तथाभावाभावोविवक्षितः ॥ छायासूर्यप्रियाकांतिःप्रतिर्विषमनातपः ॥
 प्रतिर्विषयथासंक्रांतच्छायआदर्शः ॥ दृश्यतिछिनाचिस्तांपंछया ॥ इतिषष्टिदेवीच्छाया ॥ १७ ॥ शङ्कूशक्तौ शकनशक्तिःसामार्थ्य वस्तुगतःस्वभावसिद्धोधर्मःशक्तिरितिरूपं
 तेन ॥ शक्तिः प्रतिवस्तुप्रतिनियतार्थक्रियाकारित्वम् । वस्तुधर्मइत्येकेवस्तुरुपमेवशक्तिर्नस्तुवस्तुन्योधर्मःशक्तिरित्यन्येषुयुजग्मुः ॥ इहस्तुसंभूतेष्वित्याधारोपयभावात्नवा
 दाच्छक्तिवस्तुसंभूतेषुपशोःयुगगतः ॥ इतिसप्तमिदेवीशक्तिः ॥ १८ ॥ सर्वाणिभूतानियुथिव्यादीनियेषांदेहानामारंभकत्वेनसंतितातिसर्वभूतानिदेहाःतेषु ॥ जितृषापिपा
 सायाम् तृषियुषिरसिभयःकित्तइतिनः ॥ तृष्णाउपभोगानिमिचकोभिलाषः ॥ तृष्णाभिलषणभोगेतृष्णावपिशाचिका ॥ तृष्णास्पृहापिपासेद्वैतद्रूपेहांविकास्मृता ॥ तेषणं
 तृष्णास्पृहानिरूढक्षणात्वात् ॥ इत्यष्टमिदेवीतृष्णा ॥ १९ ॥ क्षमसमहने षित्वात्त्रियांक्षमा ॥ बाहुलकानुक्तिनिश्चांतिः ॥ अनुनासिकस्यक्लिल्लोः ड्ङीतीतिदीर्घः ॥

यादेवीसर्वभूतेषुच्छायाहूपेणसंस्थिता ॥ नमस्तस्यैनमस्तस्यैनमस्तस्यैनमस्तस्यैनमस्तस्यैनमस्तस्यैनमस्तस्यैनमस्तस्यैनमस्तस्यैनम ॥ १७ ॥ यादेवीसर्वभूतेषुशक्तिरूपेणसंस्थिता ॥ नमस्तस्यैनम
 स्तस्यैनमस्तस्यैनमोनमः ॥ १८ ॥ यादेवीसर्वभूतेषुतृष्णाहूपेणसंस्थिता ॥ नमस्तस्यैनमस्तस्यैनमस्तस्यैनमस्तस्यैनमोनमः ॥ १९ ॥ यादेवीसर्व
 भूतेषुक्षांतिरूपेणसंस्थिता ॥ नमस्तस्यैनमस्तस्यैनमस्तस्यैनमोनमः ॥ २० ॥ यादेवीसर्वभूतेषुजातिरूपेणसंस्थिता ॥ नमस्तस्यैनमस्तस्यैन
 मस्तस्यैनमोनमः ॥ २१ ॥ यादेवीसर्वभूतेषुलज्जाहूपेणसंस्थिता ॥ नमस्तस्यैनमस्तस्यैनमस्तस्यैनमोनमः ॥ २२ ॥ यादेवीसर्वभूतेषुशांतिरूपे
 णसंस्थिता ॥ नमस्तस्यैनमस्तस्यैनमस्तस्यैनमोनमः ॥ २३ ॥ यादेवीसर्वभूतेषुश्रद्धारूपेणसंस्थिता ॥ नमस्तस्यैनमस्तस्यैनमस्तस्यैनमस्तस्यैनमोनमः ॥ २४ ॥

क्षांतिःक्षमातिविक्षामर्षःसहायर्षकाः ॥ शांतिस्तृष्णाविरोधीपणप्रपुष्काणकारंप्रपुष्काप्रतिब्रूळवेदनाप्रपुष्का ॥ इतिनवमीदेवीक्षांतिः ॥ २० ॥ नित्यैकानुगतप्रत्ययहेतुनेक
 समवायिनजातिः ॥ इतिदशमी ॥ २१ ॥ ओलरुजीब्रीढायाम् । त्रिंयां गुरोश्चहृळइत्यप्रत्ययः ॥ इलजंश्रुश्रीतिजद्रःश्चुवं त्रियापजायतष्टाप् ॥ कर्तव्याकरणनि
 मितमकारणनिषिचमन्यतःस्वतोवाजानितंलज्जनसंकोचनंलज्जा ॥ इत्येकदशी लज्जा ॥ २२ ॥ शमउशमे ॥ त्रियांकिम् ॥ शांतिवर्दीर्घः ॥ शमयुस्तुशमःशांतिः ॥
 कासकोधाधमायः ॥ विद्धतैद्वियनिवृचिःशांतिरित्यन्ये ॥ विषयव्यावृत्तत्मेत्यपरं ॥ इतिद्वादशीशांतिः ॥ २३ ॥ दुधायुधाराणपोषणयोः ॥ अच्छब्दस्यो
 पसंस्थयनमित्युपसर्गमज्ञा ॥ आतश्चोपसर्गेइतिकः त्रियांटाप् ॥ अद्धनम् श्रद्धा । सन्धत्ययःस्पृहा । सन्धत्ययोभत्स्यतिशयःश्रद्धयापरायोपेतइतिवद् ॥ शास्त्रोक्तार्थविपरित

बुद्धिः शब्देत्यन्ये ॥ आदरेणानुसरणं भक्तिः शब्दात्वास्तिक्यबुद्धिरित्यपरे ॥ इति त्रयोदशी श्रद्धा ॥ २४ ॥ कमुकांतौ ॥ कर्मणिङ् ॥ आयादय आर्थात्क्रेवा ॥ स्त्रियां क्त्वि ॥
 अनुनासिकस्य क्रिञ्जलोः क्लृप्तीति दीर्घः ॥ शोभाकांतिः ॥ ज्योतिः स्वरूपोज्ज्वलतेत्याहुः ॥ इति चतुर्दशी कान्तिः ॥ २५ ॥ लक्षदशानां कनयोः चुरादिः ॥ लक्षमुट्चेति ईर्भुङागमश्च ॥ नेड्डु
 शिञ्जति ॥ णेरनिदीति णिलोपः ॥ लक्ष्मीः सा विभूतिश्चक्रायशोभा च ॥ इति पंचदशी लक्ष्मीः ॥ २६ ॥ धृञ्धारणे वादिः स्त्रियां क्त्वि ॥ धृतिः स्याद्धारणे यैसौ क्यसंज्ञोषयो रपि इति षोड
 शी धृतिः ॥ २७ ॥ वृत्तवर्त्तने स्त्रियां क्त्वि ॥ वर्त्तने वृत्तिः ॥ वर्त्तने ज्ञया वृत्तिः ॥ आजिबोजीविकावाचं वृत्तिवर्त्तनजीवने ॥ वृत्तिर्जीवितोपायः ॥ युक्तेः मादावृत्तेर्भूतप्राण्यतीतसमेत्रिषु ॥ भूत
 क्लीबे हेतुके ग्रथिव्यादावृत्तेपि च ॥ इति सप्तदशी वृत्तिः ॥ २८ ॥ स्याच्चिंतास्मृतिराध्यानम् ॥ अनुभूतस्य भावनाख्यसंस्कारहेतुकोज्ञानविशेषः स्मृतिः ॥ इत्यष्टादशी स्मृतिः ॥ २९ ॥
 यादेवी सर्वभूतेषु कांतिरूपेण संस्थिता ॥ नमस्तस्यैनमस्तस्यैनमस्तस्यैनमो नमः ॥ २५ ॥ यादेवी सर्वभूतेषु लक्ष्मीरूपेण संस्थिता ॥ नमस्तस्यैनम
 स्तस्यैनमस्तस्यैनमो नमः ॥ २६ ॥ यादेवी सर्वभूतेषु धृतिरूपेण संस्थिता ॥ नमस्तस्यैनमस्तस्यैनमस्तस्यैनमो नमः ॥ २७ ॥ यादेवी सर्वभूतेषु वृ
 त्तिरूपेण संस्थिता ॥ नमस्तस्यैनमस्तस्यैनमस्तस्यैनमो नमः ॥ २८ ॥ यादेवी सर्वभूतेषु स्मृतिरूपेण संस्थिता ॥ नमस्तस्यैनमस्तस्यैनमस्तस्यैनमस्तस्यै
 नमो नमः ॥ २९ ॥ यादेवी सर्वभूतेषु दयारूपेण संस्थिता ॥ नमस्तस्यैनमस्तस्यैनमस्तस्यैनमो नमः ॥ ३० ॥ यादेवी सर्वभूतेषु नीतिरूपेण संस्थि
 ता ॥ नमस्तस्यैनमस्तस्यैनमस्तस्यैनमो नमः ॥ ३१ ॥ यादेवी सर्वभूतेषु दुष्टिरूपेण संस्थिता ॥ नमस्तस्यैनमस्तस्यैनमस्तस्यैनमो नमः ॥ ३२ ॥
 यादेवी सर्वभूतेषु पुष्टिरूपेण संस्थिता ॥ नमस्तस्यैनमस्तस्यैनमस्तस्यैनमो नमः ॥ ३३ ॥ यादेवी सर्वभूतेषु मातृरूपेण संस्थिता ॥ नमस्तस्यैनमस्त
 स्यैनमस्तस्यैनमो नमः ॥ ३४ ॥ यादेवी सर्वभूतेषु भ्रातरूपेण संस्थिता ॥ नमस्तस्यैनमस्तस्यैनमस्तस्यैनमो नमः ॥ ३५ ॥ इन्द्रियाणामधिष्ठा
 त्रीभूतानामखिलेषु या ॥ भूतेषु सततं व्यास्यैतस्यै देव्यैनमो नमः ॥ ३६ ॥

दरशने ॥ षिद्धिदादिः योङ् ॥ दय्यते ज्ञया दया ॥ परदुःखप्रहणेच्छापरदुःखसमभागकत्वा दया ॥ इत्येकोनविंशि दया ॥ ३० ॥ नीतिर्नयः इति विशिद्विनीतिः ॥ ३१ ॥
 तुषप्रीतौ ॥ तुष्टिः प्रीतिरानन्दः ॥ विषयभोगमवाप्यतदभिलाषोपरमः तुष्टिरित्यपरे ॥ अन्येतुविषयोपभोगंप्राप्यतदभिलाषतस्तदवाप्यप्राप्तपरमसुखमित्याहुः ॥ इत्येकविं
 शी तुष्टिः ॥ ३२ ॥ पुषपुष्टौ ॥ पुष्टिरवयवोपचयः ॥ इति द्वाविंशी पुष्टिः ॥ ३३ ॥ मात्स्यगंगंभइतिमाता ॥ जनयित्री प्रसूमांता ॥ यद्वा ॥ मानपूजायाम् ॥ मान्यते पूज्यतेमाता ॥
 उणादौ नमनेष्टृत्वष्टृ इत्यादिभूत्रेण निपात्यते ॥ यद्वा ॥ अष्टौमातृनामन्यथाद्याः शक्तयः याः विनाभूतमृष्टिरेवनघट्टे ॥ बाह्नीमाहेश्वरी चैत्रिवाराहैवैष्णवीतया ॥ कौमारीच
 र्मण्डाचकाली संकर्षणीति च ॥ इति त्रयोविंशतीमाता ॥ ३४ ॥ भ्रांतिर्भिध्यामतिर्भ्रमः ॥ अतस्मिंस्तद्विद्वानं भ्रांतिः ॥ इति चतुर्विंशतीदेवी भ्रांतिः ॥ ३५ ॥ इत्थं विष्णुमाया

दिसूत्रयोर्देव्याः सर्वभूतेशुर्वर्त्तमानाभ्रांत्यदाः चतुर्वैशतिः भद्रशिताः ॥ यादेवीभूतानां पुण्यव्यादीनां पंचानामधिष्ठात्री आधाराशक्तिः स्वामिनी ईश्वरी व्यापिनी याचदेवी अपरेष्वखिले
 भुभूतेशु विशिष्टेषु प्राणिषु पंचानानां भूतानां प्राणिनां मित्राणां मनोनेत्ररत्नघ्राणश्रोत्रत्वक्कर्मणं वाधिष्ठात्रिणां स्यैव्यामिहारायै सततं नमो नमः ॥ इते न सर्वगतत्वमुक्ते देव्याः ॥
 ॥ ३६ ॥ चित्रचयने ॥ चयनं चित्तिराविकाशता कूर्करूपता तद्रूपेण ॥ यद्वा ॥ चित्तिसंज्ञाने ॥ स्त्रियामिच्छयादिभ्यद्विद्विप्रत्ययः ॥ चेतनं चित्तिः संज्ञानरूपेण यादेवी परत्व
 कृत्स्नमासिद्धजगद्वाप्यस्थिता तस्यै नमो नमः ॥ पुनः पुनर्नतरेनेककर्तृकत्वादेनेकस्त्वोत्कृत्वत्वाच्चरौनरुत्तमार्थशाब्दं चारं करणीयम् ॥ ३७ ॥ पूर्वपुराकल्पे सुरैः स्तुता तथा भीष्ट
 संश्रयादीभीष्टस्य वस्तुतः संश्रयात्कारणात् सुरैः शक्रैः ईशः शंकरः दिनेशः सूर्यः नैः सेविता ॥ अतएवमद्रमणतिभद्राणी अस्तुमद्रमितीकथयती ॥ अतएवशुभहेतुः साई
 श्रीनिगोसाकंदेवानां शुभानि संखलानि करोतु ॥ किंच नः अस्माकमापदश्च विरोधिजनि तदुःखानि चामिहंतु ॥ सुरेण दिनेसु विवेतोति गोष्ठसुरेण शक्रेण दिनेषु प्रत्यहं सेविता ॥

चित्तिरूपेण या कृत्स्नमेतद्बाप्यस्थिता जगत् ॥ नमस्तस्यै नमस्तस्यै नमस्तस्यै नमस्तस्यै नमो नमः ॥ ३७ ॥ स्तुता सुरैः पूर्वमभीष्टसंश्रयात्तथा सुरेन्द्रेण दिने
 शसेविता ॥ करोतुसानः शुभहेतुरीश्वरी शुभानि भद्राण्यभिहंतु चापदः ॥ ३८ ॥ यासां प्रतचोद्धतैत्यतापितैस्माभिरिशाचसुरैर्नमस्यते ॥ याच
 स्मृता तत्क्षणमेव हंतिनः सर्वापदोभक्तिविनम्रमूर्तिभिः ॥ ३९ ॥ ऋषिरुवाच ॥ एवंस्तवाभिभुक्तानां देवानां तत्रपार्वती ॥ स्नातुमभ्याययौ तोये जह
 व्यातृपुनर्दन ॥ ४० ॥ साऽब्रवीत्तान् सुरान् सुभ्रुवद्विः स्तुयते त्रका ॥ शरीरकोशतश्चास्याः ससद्भुता ब्रवीच्छिवा ॥ ४१ ॥

शुभानि भद्राणी तिच्छेदे गानिनः शुभानि जगद्धितानि कर्माणि प्रार्थनीयानि तानि भद्राण्यनुकूलानि अबाधानि विघ्नानि करोत्वित्यर्थः ॥ अभीष्टसंश्रयतिपाठे ॥ अभीष्टः वाञ्छितं
 संश्रियमाणः संश्रय इत्यर्थो यस्याः सकाशाद्भवति सा ॥ ३८ ॥ सादेवी नः शुभहेतुरित्युक्तं साकैत्याह ॥ यादेवी नां प्रतमिदानीमुद्धतैत्यतापितैः निर्भयादैर्बलोल्लवणैः दैत्यैः शुभा
 दिभिः तापितैः संतापितैस्माभिः सुरैरीशास्वामिनी नमस्यते सेव्यते ॥ यादेवी भक्तिविनम्रमूर्तिभिः सुरैः स्मृता च स्तुतवत्सती तत्क्षण एव नोस्माकंसर्वा अपदः हंति ॥ सर्वापदेवतः स्युः तान्
 वर्षपदः शत्रून्वा ॥ ईशापचाद्य चद्रगुणश्लागीकिरः कोवा ॥ सांप्रतमव्ययम् ॥ नत्याविनम्रमूर्त्यः कायायेषाँतैः ॥ नमस्यतद्वदिति मोवाविराश्चित्रकः क्यच्च ॥ नमसः पूजायां भावकर्मणोः
 सर्वाथतुकेयक् यस्य हलः अयस्य विभाषेतियलोपः ॥ ३९ ॥ हेतृपुनर्दनहेतुश्रवणमित्यन्तवाभिभुक्तानां स्तुतिपराणां देवानां मद्यतः तत्रहियाद्रौ पावती देवी जहव्यांगंगयाः वीये
 स्नातुं जलक्रीडां कर्मभ्याययौ ॥ ४० ॥ सादेवानां मद्यतः किं कृतवतीत्याह ॥ सासुभूः शर्वती तान् देवान् मृष्टवती ॥ किं हेसुराः अत्रहिमवतिपर्वते भवद्विः कास्त्पुयेद्विति ॥ शोभनेषु

वैश्याः सा ततः तांपार्वतीप्रतिवादेवैवोत्तरदानमुचितम् । किंतुततः प्रागेवतस्याः शरीराद्विनिर्गत्य शिवामाद्यादेवींपार्वतीप्रत्याह ॥ इयं ब्रह्मादिसर्वदेवमयी शिवानामाद्याशाक्तिरवसेया ॥ तथाहि ॥ अस्याः पार्वत्याः शरीरकोशः इवशरीरकोशः ततः तद्भूता शिवादेवी पार्वती प्रत्यब्रवीत् ॥ कोशो ह्यिदं कुड्मले खड्गे पिधानेयौ धिद्वियोः ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ किमब्रवीच्चदाह ॥ शुंभनप्रत्यादिष्टैः समस्तैर्देवैः मम एतत्सर्वोन्निक्रियते इत्यब्रवीत् ॥ यद्यस्मात्तस्याः पार्वत्याः शरीरकोशादं विकानिःसृता निर्गता ततः कारणात्समस्तलोकेषु कौशिकीतिगीयते कथ्यते ॥ कोशेन व्यतिर्गमनात्कौशिकी ॥ तेन दीव्यतीति ठक् ॥ यद्वा ॥ कोशाद्यनिर्गतासा कोशेनिर्वृत्तेति निर्वृत्तेः श्रुतादिभ्य इति ठक् ॥ ४३ ॥ सामगवती पार्वत्यपि स्वशरीरकोशात्सर्वांस्सर्वदेवनेजोमय्यां कौशिक्यां विनिर्गतायां सत्यां कृष्णाभूत्कृष्णवर्णासिमजनिष्ट ॥ ततश्चासा पार्वतीकालिकेति समाख्यातासीति हिमाचलेकृताश्रयाकृतनिलयाभूत् ॥ कृष्णवर्णार्थात्कालशब्दात्तद्विचर्त्तमानात्संज्ञायां जानपदसूत्रेण ङीष् ॥ संज्ञायां कन् ॥ केण इति ह्रस्वः ॥ काले हि मवतीश्वरी ॥ इह महामाया देवकार्यार्थं

स्तोत्रममैतत्कियते शुंभेद्यनिराकृतैः ॥ देवैः समस्तैः समरोनिशुंभेन पराजितैः ॥ ४२ ॥ शरीरकोशाद्यत्तस्याः पार्वत्यानिःसृता विकानिःसृता किंति समस्तेषु ततो लोकेषु गीयते ॥ ४३ ॥ तस्यां विनिर्गतायां तु कृष्णाभूत्सापि पार्वती ॥ कालिकेति समाख्याता हिमाचलकृताश्रया ॥ ४४ ॥ ततो विकान्परंरूपं विप्राणां सुमनोहरम् ॥ ददर्श च ङो मुण्डश्च भृत्यौ शुंभनिशुंभयोः ॥ ४५ ॥ ताभ्यां शुंभाय चाख्याता अतीव सुमनोहरा ॥ काप्यास्ते स्त्रीमहाराजभासयंती हिमाचलम् ॥ ४६ ॥

विष्णुयोगनिद्राभूत् । ततः पार्वत्यभूत्ततः कौशिक्यभूत्ततः सदेवकृत्स्नुतिर्गमिर्कृतुतः कालिकाभूत्सैवाविकानामेत्याह ॥ ४४ ॥ ततोऽन्तरम् ॥ यद्वा ॥ ततः तत्र हिमाचले आद्यादित्वात्सिः ॥ शुंभनिशुंभयोः भृत्यैस्सैव कौचं ङो मुण्डश्च तौ परमतिरासुमनोहरं रूपं विप्राणां विकान्कालिकाख्या पार्वतीदर्श ॥ सुमनोहरा मिति पाठे देवीविशेषणम् ॥ चण्डिकोपे चंढते चंढः ॥ मुडिखंडने मुण्डते मुण्डयति मुण्डः ॥ ४५ ॥ सारूपवतीकालिका देवीताप्यां चंढमुंडाभ्यां शुंभाय आख्याता च शुंभसमक्षमुक्ता ॥ किं हेमहाराज शुंभदैत्येश्वरसमधिगतसर्वैश्वर्यं सावधानो भव ॥ अतीव सुमनोहरा कापि स्त्री आस्ते किं कुर्वती हिमाचलं भासयंती स्वयंश्यामाश्यामाभिः शोभाभिरदं ब्रह्मशोभाब्जं हिमाद्रिं पार्वती आस्ते ॥ आख्याता अतीवेत्यत्र वैवक्षिं कंभीधकार्यम् ॥ शुंभायैति क्रियाग्रहणकर्त्तव्यमिति संप्रदानत्वं पर्येथेति वैदित्वत् ॥ सुमुमनोहरा विमुमनोहरा ॥ हरतेऽनुभवेनेत्यद्वा ॥ इः कामः वसुनिर्भयेषां तिव सवः कामधनाः तेषां मनः हरति इति द्विवसुमनोहरा अत्यर्थमुद्भवसुमनोहरा इत्यं विकंप्रत्यनिर्दोषैः तस्याः पातिव्रत्यभंगप्रसादात् ॥ इदोऽर्थस्त्वेव शोभनं मनो यस्य सुमनाः शंभुस्तं हरति

अर्धांगहरत्वात्सुमनोहरा ॥ अतिरसुमनोहरा ॥ यद्वा ॥ पौत्रैः शोणे । इकामं वायतिशोपयतिइवःशिवः ॥ भद्रा ॥ इकामंवातिगच्छतिइवःशिवः ॥ आतोपुपसौकः ॥ इवयसुम
नोहरा अत्यधिकसुमनोहराअतीवसुमनोहरा ॥ यद्वा ॥ इत्थकामःइचलक्ष्मीःनसवश्चाष्टौइवसवः अतिक्रान्देवसूनुअतीवसुःशुभःतस्यमनोहरा ॥ शुभोशरत्थसोमश्चहापअवा
निलोनलः ॥ प्रदूषश्चप्रभासश्चवसवोष्टौश्रवादयः ॥ ४६ ॥ हेअसुरेश्यशुभुक्रचिदभिवुनेकेनाचिदपिमुसादाहृक्ताइशुसुत्तममतिमुंदररूपमाकरःनैवालोकिक ॥ असौकापिदे
वकी ॥ यद्वा ॥ कापिकृताभिषेकारज्ञाइति त्वयज्ञायताम् ॥ अथत्वयासौ गृहतामुपादीयतोचेतिअंविनाप्रतिअनिष्टोन्वयः ॥ इष्टस्त्वेषः-तादृगुत्तमंक्रचिदू
पंज्ञानरूपंकापि केनचिदृष्टं न तस्मादसौदेवीकापिपरदेवताइतित्वया ज्ञायताम् ॥ असौकापिस्त्रीअबलस्तीतिनैज्ञा यताम् ॥ अपित्वसौदेवीगृहतांचालसंरक्षणार्थम्
आश्रीयतामिति हितोपदेशः शुभंप्रतितादृश्येन ॥ ४७ ॥ हंदैत्येद्र त्विषादीत्यादिशःदशापिककुभःशेत्ययतीअंकांया भासयंती ॥ अतिचार्वगी अत्यंतचा
रुमनोहरमंगं शस्याः सा ॥ स्त्रीरत्नं रत्नंहि मनोहरत्वेनोत्कृष्णसापुनरुत्कृष्टातिष्ठतितांभवान्द्रष्टुमर्हंतित्ययमंविनाप्रत्यनिष्टोन्वयः ॥ इष्टस्त्वेषः-हैदयैरसमानस्त्री

नैवताहृक्काचिदूषंष्टकेनचिदुत्तमम् ॥ ज्ञायतांकाप्यसौदेवीगृहतांचासुरेश्वर ॥ ४७ ॥ स्त्रीरत्नमतिचार्वगीद्योतयतींदिशस्त्विषा ॥ सातुतिष्ठतिदे
त्येद्रतांभवान्द्रष्टुमर्हति ॥ ४८ ॥ यानिरत्नानिमणयोगजाश्चादीनिवैप्रभो ॥ त्रैलोक्येतुसमस्तानिचांप्रतंतानितेगृहे ॥ ४९ ॥ ऐरावतःसमानतो गज
रत्नपुरंदरात् ॥ पारिजातरुश्चायंतथैवैश्रैःश्रावहयः ॥ ५० ॥

रत्नसानुमतिचार्वगीकृत्या तेरुतस्यात् तांभवान् द्रष्टुमर्हति ॥ यः तांदोषबुद्धयणशयश्चरत्तदैवतस्माच्चद्रुंभवान्यायतामितिशुभंप्रतितादृश्येनाहितोपदेशः ॥
रसतेस्मिन्नारत्नरत्नमितिप्रक्यातमणावेवनेकेवलम् ॥ जातोजातौयदुत्कृष्टतद्रत्नमभिधीयते ॥ ४८ ॥ हेभोशुभमानित्रैलोक्येगजाश्चादीनिचज्जातिप्रधानान्युकु
ष्टानिरत्नानिथाभ्रपरागादयोमणयः रत्नानितानिसमस्तानिांप्रतमधुनतेववद्देवर्चितैवप्रसिद्धमैवत ॥ तादृश्येपिप्रार्येषोन्वयः ॥ हेभोत्वंतवचनात्तानानियुष्यते
थाश्रेत्तर्हिथानित्रैलोक्येगजाश्चादीनिवैप्रसिद्धानिमणयश्चरत्नानिसंप्रतिमगृहेमंतिददर्शनोत्तरकालं न स्युः किंतु त्रैलोक्ये एव तानि यथाश्रयानंन्युरितिहितोपदेशः ॥
गजरत्नादिशब्दविवक्षितरत्नजातानिनामतोनिर्दिशति ॥ ४९ ॥ गजोरत्नमितिपाठःउत्तररत्नप्राधान्यसूचनार्थः ॥ गजरत्नमित्यपिपाठे रत्नानितिवक्ष्यमाणरत्नोपमंहरत्न
शास्त्रैवत्रत्नोपेकमोप्यवगतंयः ॥ यःशुंदरादैरावतो गजःसमानोत्तःतद्गजत्नं तेगृहेवर्ततेनिर्दिश्यामानप्रतिनिर्दिश्यामानयोरेकत्वापादयंतिसर्वनामानिपर्यायेण तद्विगभांजिम

वृत्तिपतिभ्रास्यनयेतीरातद्दान्द्वान्पुरासमुद्रःतत्रजातप्रेरावतः॥पुराण्यरीणांदास्यतिपुंरः॥गजइतिरत्नगजत्नम् ॥ अयंचयःपुंरदात्पारिजाततरुःसमानीतःतत्तरुत्नं
 तेगृहेवर्त्तते ॥ पारिणःशरवतोअरुधेर्जातःपारिजाताल्यस्तरुः ॥ तथापुंरदादेवयःउच्चैःश्रवाहयःसमानीतःतद्द्वयत्तंगृहे ॥ उच्चैःश्रवसीयस्मसत्सच्चैःश्रवाः ॥ ५० ॥ हेप्रभो
 यत्त्वधंसः ब्रह्मणःअद्भुतमाश्रयकारिविमानमासीत् हंसयुक्तरत्नभूतरत्नत्वंयाप्तंविमानमिहानीतित्चेगृहेतैगणेषुतिष्ठति ॥ विविक्रंमातिवर्त्तयत्रदेवाःविमानम् ॥ व्योभयानविमा
 नोन्नी ॥ ५१ ॥ धनेश्वरात्कुबेराद्यणमहाप्रोनामनिधिःसमानीतः तदेतान्निधित्त्वं तेगृहेवर्त्तते ॥ हेप्रभोत्पुमन्विःसमुद्रःकिंजल्कनीमविशीर्णकिसराम् अवयवगतधर्मः
 केसरवत्संमालयापिपंकजारब्धवाद्भवयवावयव्यभेदपचारान्पुवंतीकर्णस्थकुण्डलेनकुण्डलीतिर्विकजल्कनीत्युक्तम् सर्वदाऽऽलानपंकजामयुष्ककमलां मालां ददौ ॥
 उपचारतःकिंचिज्जलतिजडीभवतिकिंजल्कः ॥ ५२ ॥ हे प्रभो यद्द्वारुणंरुणसंबंधिकांचनस्राविच्छंभ्रत्रलंतवगेहेतिष्ठतिनान्यत्र ॥ कांचनंमुणुणवतिकांच
 नस्रावीतिव्याख्यानुस्कर्षाभावाद्दुपेक्षणीयम् ॥ यस्यगेहेनिधयःसंतिरस्यस्वर्णस्राविणालेवर्णकिस्यात् ॥ कस्ताहिंविप्रहः ॥ कांत्याकांचनंस्वर्णस्रवतीववर्षतीव ॥ यद्वा ॥

विमानंहंससंयुक्तमेतिसिष्ठतिंतगणे ॥ रत्नभूतमिहानीतंयदासीद्विधसोद्भुतम् ॥ ५१ ॥ निधिरुषमहापद्मःसमानीतोधनेश्वरात् ॥ किंजल्कनीददौ
 चाब्धिमालामम्लानपंकजाम् ॥ ५२ ॥ छत्रैवारुणगेहेकांचनस्रावितिष्ठति ॥ तथायंयंदनवरोयःपुरासीत्यजापतेः ॥ ५३ ॥

कांत्याकांचनवर्षीकरुषुक्षः ॥ यद्वा ॥ कांचनकांतिमिवकांतिस्रवति ॥ यद्वा ॥ कांचनस्येवकांतिस्रवतिकांचनस्रावि ॥ षुषोदरादिस्वादीम्बितसिद्धयाकांति
 शब्दलोपः ॥ यद्वा ॥ काचिदीशिवंधनयोः कंचनदीप्तिः प्रभा ॥ कंचनमेवकांचनम् कांचनदीप्तिःप्रभा ॥ अन्येषामपिदृश्यतद्द्विर्दीर्घरूषवत् कांचनदीप्तिस्त्रवतित
 च्छीलम् ॥ लावण्यस्राविमुस्रमितिबहुत्येक्षितमेतत् ॥ कांचनानापूर्विकनिघंटुतःस्वार्णिकमभःस्रवतीतुष्यारख्यांनकुशकाशावलंबनम् ॥ अथद्वितीयोन्वयः ॥ हेप्रभो
 यद्द्वारुणंछत्रंकांचनस्रावितेगृहेस्ति ॥ कांचनस्रावीति समस्येकवचनं गृहेदृश्यस्यविरक्षणम् ॥ द्रुगताहेतुमतिचेतिणिच्णंयावत्क्रियण्यहोपाविड्युण्गुणवृ
 द्धिर्दीर्घेभ्यःपूर्वप्रतिषेधेनेतिअकृत्तावृद्धयावादेशौणिलोपः ॥ ततःप्रत्ययलोपेप्रत्ययलक्षणमितिवृद्धिः । आवादेशस्तुवर्णश्रयविधेप्रत्ययलक्षणानेष्यते ॥ पुंसि कांचना
 नाशौःकांचनानांपापयिता नपुंसकेतु हस्वोऽनपुंसकेमातिपदिकस्य एचइप्रस्वादेशेकांचनस्रुत्रपुत्राब्दवद्रूपं तृतीयादिषुभाषितुंस्करुषुवद्ब्रालक्ष्येतिङ्हाहस्वश्चतुमुनभवति ॥
 आवादेशः ॥ कांचनस्रावि ॥ पक्षेकांचनलुणिगृहे ॥ हेप्रभोरयंदनवरः अयमितिकेतु यः पुराकल्पेप्रजापतेर्ब्रह्मणःआसीत्तदिदंनारथरत्नंत्वयासामानीतंस्वं

दनुवःश्रेष्ठः ॥ यानेचक्रिणियुद्धार्थतामःस्यदनोरथः ॥ ५३ ॥ ह्यैशान्वामिनृमृत्योरंतकस्ययाशाकिरुक्तादिदानामत्वयाहता ॥ भुजिभृङ्गयशुतुकौ ॥
मृत्युःक्षीपुष्योर्ते ॥ त्रियंतस्मिन्नुपस्थितेतयागिनइतिमृत्युः ॥ प्राणिनामयुषांतेयाप्राणाकर्षिणीशक्तिःशाउक्तांतिदात्कालिङ्गाकायाविनिर्गतिः ॥ उत्कण्ठामसु
त्कृतिः तांदादाति उत्कांतिदा ॥ कामसामर्थ्ययोःशक्तिर्द्वैतायामृषावपि ॥ हेतुंभतवक्रांतुः निशुंभस्यापिपरिव्रहेपरिजेनेविषयेसलिखराजस्यवरुणस्यपाशाःआयुधं
वर्ते ॥ पत्नीपारिजनदानमूलशापाःपरिव्रहाः ॥ पाशोबंधनशस्त्रयोः ॥ ५४ ॥ किंचितवक्रांतुर्निशुंभस्यगृहेऽब्धिजातारत्नाकरसमुद्रताः समस्तारल्लजातयश्चउच
मल्लीभकराःतिष्ठति ॥ जातिःसामान्यजन्यनोः ॥ मुक्ताफलादिदुमहरिन्मणिपद्मरत्नरागाधारल्लजातयः ॥ हेतुंभतुयंबवह्निआपिदेवः अत्रिशौचनामवाससीवस
नेवदौ ॥ अब्रौनिःक्षेपतःशौचनिर्मलीकरणयोरस्ते ॥ कल्पवृक्षोपकल्पितं स्वर्णमयमहिदेवताकमग्निनिक्षेपणविमलात्सकंवासोभुग्ममग्निशौचवासः ॥ ५५ ॥

मृत्योरुक्तादिदानामशक्तिरीशत्वयाहता ॥ पाशःसलिलराजस्यभ्रतुस्तवपरिव्रहे ॥ ५४ ॥ निशुंभस्याब्धिजाताश्चसमस्तारल्लजातयः ॥ वह्नि
श्चापिददौतुभ्यमग्निशौचेचवाससी ॥ ५५ ॥ एवंदैत्यैर्द्रस्नानिसमस्तान्याहतानिते ॥ क्षीरलमेषाकल्याणीत्वयाकस्मान्नगृह्यते ॥ ५६ ॥ ऋषि
रुवाच ॥ निशम्येतिवचःशुंभःसतदाचण्डसुण्डयोः ॥ प्रेषयामाससुग्रीवंदूतैर्व्यामहासुरः ॥ ५७ ॥ शुंभउवाच ॥ इतिचेतिचवकव्यासागत्वा
वचनान्मम ॥ यथाचार्येतिंसंप्रीत्यातथाकार्यत्वयालुघु ॥ ५८ ॥

एवमुक्तीत्यापरावतःसमानित इत्यावया हेदैत्यैर्द्रयद्वा हेदैत्य इंद्रस्नानिंद्रादिदेवानामैवावादीनिस्नानितुभ्यमाहतानिउपहोक्रितानिउपहारीकृतानि ॥ एषाचकल्याण्यवि
काक्षीरलवतेतत्कस्मात्कारणान्नगृह्यते ॥ अयंस्त्रिद्वैतस्तदर्थोक्तिसमाधिना ॥ हेदैत्यैर्द्रययज्येवमैवतादीनिस्नानितुभ्यमाहतानिदैवैःतथाप्येषां
विकातवकल्याणशुभकारिणी न ॥ कुतःयतषषाभगवती ॥ त्वम् अन्यायातीतत्वया ॥ आतनुपसर्गेकः ॥ अन्यायाभिनीतिगृह्यतेह्यतो ॥ त्वशब्दन्यवाचीसर्वादिषुचयते ॥
त्वम्अन्यमहेश्वरयातित्वयाऽन्यपत्नीमहेशपत्नीदैत्यसंहारिणी अतःशुम्भस्यशुभकारिणी न तस्माच्चित्तान्वलेजितिहितोपदेशः ॥ ५६ ॥ महासुरःशुंभःतदाचण्ड
गुण्डयोरितिमापुन्यतंबचःनिरास्यश्रुत्वामुग्रीवंनामदूतंसंदेशहर्देव्याःदेवीमुद्दिश्यप्रेषयामास ॥ शाम्यतिर्निर्पूर्वःश्रवणार्थः ॥ इषमतौ प्रपूर्वःआहुणः ॥ देव्याइतिकर्मणि
त्यब्धोपेपञ्चमी ॥ दूयतेऽनेनथोकवादित्वात्पारिताप्यनेपरइतिदूतः ॥ ५७ ॥ हेमुग्रीवहेदूतत्वयातत्रगत्वासाक्षीममवचनदितिचेतिचइत्येत्थंचसाम्राभेदेनचोपायेनवकव्या ॥

तथैवसासंप्रीत्याहर्षणलघुक्षिप्रमखिलंममयेतिआभिलुयेनापच्छति तथाकार्यत्वयाविधेयम् ॥ अयंत्वंविकायामानिष्टोर्थः ॥ इष्टस्त्वयम्—अत्रापरणंपत्रभेदबुद्धिसमाधिना
 क्वायतेर्थः ॥ हेदूतत्वयालघुक्षिप्रंतथाकार्यं मदाभियाद्यदन्यत्वेनकर्तव्यम्॥तत्कथं यथासथिविषयेऽभिधमानंवचनं निंदायेषतिअवचनाऽसुराःतानचिउपसहरत्यवचनात्
 असुरसंहारिण्यर्थःपुनःकिंभूतांविका एतिगच्छतिविनश्यतिइदतास्मिन्निति शुम्भेनिशुम्भेचविषये ॥ वक्तव्यासावक्तव्यप्रतिक्षेपा ॥असुक्षेपणे असनमासः ॥ वक्तव्येवच
 नीयःआसःप्रतिक्षेपेन्यक्कारेययासावक्तव्यासा॥पुनःकिंभूता॥मम—ममेत्ययम्प्रमशब्दोत्रमायावचनःनिर्ममोयोगीसममःसंसारीतिवत् । मायारूपेत्यर्थः॥पुनःकिंभूता ॥
 संप्रीत्याप्रीड्यतीदिवदिःप्रीतिःप्रीःस्त्रियांसंम्यदादित्वाद्भवेप्रिप् ॥समीचीनाप्रीःप्रीतिर्येषतिंसंप्रियोऽनुधाः॥इयतेव श्यंप्राप्यतेतयोरुपासकैरित्यासंप्राप्या॥ आदंतरूपम् ॥ ५८ ॥
 ससुप्रिवोनामदूतः यत्रयस्मिन्नातिशोभनेशैलेशेपर्वतपदेशेअसौदेव्यारोतिष्ठतितत्रगन्वाततःतदनंतरंतोदेवीं श्रद्धयांसमुचितंसंतंमुकुमारंयथास्यात्थामधुरयाश्राव्याक्षरपदया
 गिरावाचाप्राहच शुम्भोदितसंदेशाभियागमंसदममकथयत् ॥ प्राद्वितिश्रब्दउपसर्गप्रतिरूपकानिगातः॥ आहोतितिङन्प्रतिरूपकमव्ययम् ॥ सामावृत्ति॥श्रद्धणमिति॥श्रि

सतत्रगत्वायत्रास्तेशैलोद्देशेतिशोभने ॥ तांचदेवीततःग्राहच्छृंगमधुरयगिरा ॥५९॥ ॥ दूतत्ववाच ॥ ॥ देवित्येश्वरःशुंभश्चैलोक्येपरमेश्वरः ॥
 दूतोहंप्रेषितस्तेनत्वत्सकाशमिहागतः ॥ ६० ॥ अव्याहताज्ञःसर्वासुयःसदादेवयोनिषु ॥ निर्जिताखिलदैत्यारिःसयदाहश्रुणुष्वतत् ॥ ६१ ॥
 ममत्रैलोक्यमखिलंममेवावशानुगाः ॥ यज्ञभागानहंसर्वानुयाश्रामिपृथक्पृथक् ॥ ६२ ॥

षआलिङ्गे ॥ श्रिपरञ्चोपधायइतिक्लृप्तः ॥ कत्वषत्वे ॥ ५९ ॥ हेदेविमावधानाभव ॥ अस्तिखलुदैत्येश्वरःलोकत्रयेपरमउच्छृङ्खरःस्वामीतेनशुम्भेनत्वत्सकाशंप्रतिप्रे
 षितःदूतःसंदेशहरोऽहमिहागतस्मि ॥ दैत्यग्रहणंजातिव्यपनाय ॥ त्रैलोक्यग्रहणं देव्याःप्ररोचनार्थम् ॥ दूतग्रहणंतन्निग्रहरीहाराय ॥ दूतोकिंसदसदापिश्रुत्वाकार्यं
 हित्वाहितम्॥दूताननिग्रहीतव्यइतिनिविदोविदुः॥आदौदेवीत्युक्त्वादेव्याएवजयःभूच्यते॥यतःदेव्यतिविजिगीषतेदेवी ॥ हेदेवितेनशुम्भेनदूतःप्रेषितस्त्वदेवीतःसशुम्भः
 काशंतृणगतःस्यान्नजयमित्यपिदेवीपारिषदोक्तेत्योनुसंधेयः ॥ ६० ॥ हेदेवियःसदासर्वदासर्वामुदेवयोनिषुविषयेषुअव्याहताज्ञःअप्रतिहतशासनःनिर्जिताखिलदैत्यारिःनि
 र्जिताअभिभूताअखिलाःदैत्यारयःदेवायेनशुभोयदाहतादृचनंशृणुष्वकार्णय॥व्यत्ययोबहुलमित्यात्मनेपदम् ॥संवरणमच्छानंकिप् ॥ अंविष्णुंव्ययतिसंपृणोति
 आच्छादयतिव्यामोत्यविबात्वेनेतिअवीर्विष्णुमायातयाअव्ययदेव्यआहताज्ञारुशुम्भस्यस अव्याहताज्ञोभविष्यति ॥ निर्निश्रयनिषेधयोः ॥ निर्जिताअजिताअखिला
 देवायेनसतथोक्तोभविष्यतीत्यपिदेवीपार्षदोक्तेत्योप्यनुसंधेयः ॥ ६१ ॥ शुंभआहेदम् ॥ पदैकदेशेदरघोटोदग्धइत्यवयवेषुएकदेशेप्यवयवीसमुदायोवतैकचिदवयवावय

विनोर्भेदोपचारत्ययोषु तद्वैत्रैलोभ्यंमसंस्वंत्तैदृत्युकोर्कैत्रैलोभ्यमेकदेशश्रुत्याविभक्तिमिहेतिक्रमचिच्छंकास्यादतस्तामपनेतुमखिलमिति । अखिलमित्येवोक्तेषु कैको
पिलोकोखिलोभवत्यखण्डश्रुतिवद्भवनस्येत्यत्रैलोभ्यमित्युक्तम् ॥ इहमभितिविभक्तिप्रतिरूपकमव्ययं मायावाचि निर्ममोयोगीतिवत् ॥ मममायादेव्याःत्रैलोभ्यमित्यु
क्तम् ॥ मायायाअखिलसंबन्धतत्तत्कृतःशुभस्येत्यपिदेवीपार्षदोक्तेलेशोव्युत्संशयः देवाःपयशुभस्यवशात्तुगाः ॥ वशःकांतिरिच्छा ॥ मदिच्छामनुवर्तितेतुशुभस्येत्यपि
देवीपार्षदोक्तेलेशोव्युत्संशयः ॥ तत्रहैवतोद्देशेनपृथक्पृथक्विहितांस्तान्स्वानयज्ञभागानाहुतिरूपान्यज्ञांशानहमंशुभःपृथक्पृथार्थेतिप्रियादितनेदेवताकायव्यूहमुगाश्रित्यउपाशा
म्युपभुजे ॥ अशमोजनेव्रयादिः ॥ अहमितिविभक्तिप्रतिरूपकमव्ययमधिवावाचिअविद्याचाज्जर्मिसद्बुद्धिःशाचेद्व्येषज्ञभागानुपाशातीतिकृतःशुभस्ययज्ञभागोपभोग
इत्यापिदेवीपार्षदोक्तेलेशोव्युत्संशयः ॥ ६२ ॥ त्रिष्वपिलोकेषुवराणिश्रान्तिरल्लानिस्त्रीरल्लानिममवश्यानिविधेयानि ॥ वंशकांतिमिच्छांगतानीत्यर्थः ॥ वंशंगतइतियत्न
त्ययः ॥ तथैवतद्देवबलवचनप ॥ गजरत्नं देवैर्द्रवाहनम् ॥ वाहनमाहितादितिगणनंनत्रभवति ॥ आहितवस्याविवक्षितत्वात् ॥ अत्रहिदेवैर्द्रव्यावाहनमित्येतस्यस्वस्वामि

त्रैलोभ्येवरत्नानिममवश्यान्यशेषतः ॥ तथैवगजरत्नंवहंतद्वैर्द्रवाहनम् ॥ ६३ ॥ क्षीरोदमथनोद्भूतमश्वरत्नंमामरैः ॥ उच्चैःश्रवससंज्ञतुप्राणिप
त्यसमर्पितम् ॥ ६४ ॥ यानिचान्यानिदेवेषुगन्धर्वेषुरेगेषुच ॥ रत्नभूतानिभूतानिानिमय्येवशोभने ॥ ६५ ॥

भावसम्बन्धमात्रंविश्लेषितम् ॥ यद्वाहनेआरोपितयतोखिलतदाहितमुच्यते ॥ इशुवाहणमित्यत्रदक्षवोवाहनेआरोपिताइतिकृत्वाणत्वंभवति ॥ ६३ ॥ क्षीराण्युदकानियस्यसक्षी
रोदःक्षीराब्धिः उत्तरपदेउदकस्योदःसंज्ञायामित्यत्रसंज्ञायामुत्तरपदस्योदकशब्दस्योददेशोविकल्पः ॥ क्षीरोदस्यमथनंततद्भूतमुच्चैःश्रवससंज्ञम् ॥ श्रुतौश्रवणे ॥ उच्चैःश्रुणाति
गच्छतिउच्चैःश्रवःपचावच् ॥ सहसंज्ञयाचेतनयानान्नाचवर्ततेसंज्ञः ॥ सहस्यसःसंज्ञायावोपसर्जनस्येति । ततःकर्मधारयः ॥ उच्चैःश्रवश्चासौसंज्ञश्चउच्चैःश्रवससंज्ञः ॥
अश्वविशेषणत्वेगुह्लिगः ॥ अश्वरत्नविशेषणत्वेतुन्युसकालियमुच्चैःश्रवससंज्ञम् ॥ अथवापशस्तेश्रवसीयस्यसः श्रवसःमत्वर्थेअशोआदित्वाद्च् ॥ जनेनमानेनचउत्कृष्टत्वाद्
चेरित्युच्यते ॥ उच्चैश्चासौश्रवसउच्चैःश्रवसइति संज्ञायस्यसः ॥ अश्वरत्नविशेषणत्वेउच्चैःश्रवससंज्ञतुमर्द्रीतैरसैःप्रणित्यभयादपचेर्पितमुयायनीकृतम् ॥ ज्यायनमु
पवाहउपहारस्तथोपदा ॥ अत्रापिमायावाचिमेत्यव्ययम् ॥ मायादेव्यैअमरैर्भाक्तिसंश्रयत्नव्रत्नैरभ्यर्णित्यसमर्पितंत्त्रैलोभ्येगृहेयस्यायत्रकाव्यरतुअयतुशोभोन्वदीयमर्पद
मितिसुशामिन्यते इतिदेवीपार्षदोक्तिः ॥ ६४ ॥ हेशोभनेदेविदेवेषुगन्धर्वेषुदेवगायनेषुवार्रेगेषुनोषुवायानिन्यानिरत्नत्मुत्कृष्टत्वंभातानिभूतानिशरीरभाजिमनो

हराणिस्त्रीरूपाणि संति तानि सर्वाणि मय्येव विशेषयन्तीति ॥ आः सस्त्रिशोभने गर्वस्थोसावित्यममूदवादीशुभः शांभवाय देव्येव भूतमयीभूतामित्यथा चष्टया निदेवेषु गर्वेषूरेषु वारलभूतानिरत्नतां प्राप्नानिभूतानि कृत्वा निस्त्थानि स्थानि सन्ति तानि मय्येव देव्यामेव वतमानानि नान्यत्र ॥ अथवा इतोऽन्यानि चयानि चरन्त भूतानि पृथिव्यादीनि संतितानि सर्वाणि विश्वरूपत्वेन विश्वमातृत्वेन मय्येव देव्यां वचते न शोभन्ति देविसिबीजनो किलेशोऽयनुसंधेयः ॥ ६५ ॥ हं देविलोके स्मिन्नरत्नभूतां भूलोकेऽहिमालयनिवासनां निनां त्वं स्त्रीरत्नभूतां स्त्रीरत्नजातां स्त्रीजात्युच्छ्रंतां प्राप्तवती वंशशुभनामानो भन्यामहे ॥ सा एवं विधात्वस्मानुपागच्छ प्रानुहि ॥ कुत इत्यत आह ॥ यतो वयं रत्नभुजो राजानः ॥ यदुक्तं—स्वराष्ट्रमन्यतोरक्षत्यन्यदीयां क्षिणोति च ॥ वद्धंतो पायवाचान्निव्यं रत्नहारिसपार्थिवः ॥ देवीहार्थस्वेषः—उपागच्छेत्यत्र उ पा गच्छेति च्छेदः ॥ तत्र—उसंबुद्धारुषोके च शिववाचित्वनवयम् ॥ पानेपि वतिरक्षायां पातिः पायति शोषणे क्तिप् ॥ पायति शत्रुशोषयति पाः ॥ उरिवररुद्रइवा उपाः ॥ हं देविकालादिविरुद्रइवायंती शत्रुशोषयती सती अस्मानिति श्रुम्भादीन्त्वाकारयमाणान् शत्रुशोषयितुं गच्छयाहीति देवीपार्षदे किलेशोऽयनुसंधेयः ॥ यद्वा ॥ असुक्ष्मेषु दिवादिः क्तिप् ॥ अस्यत्यरीत्रक्षिपत्यधि क्षिपति न्यक्करोति अः

स्त्रीरत्नभूतां त्वं देविलोके मन्यामहे वयम् ॥ सात्वमस्मानुपागच्छतोरत्नभुजो वयम् ॥ ६६ ॥

मां वामभानुं वापि निशुं भुरुरविक्रमम् ॥ भजत्वं च लपां गिरत्नभूतां सवैयतः ॥ ६७ ॥

अवसंतस्य चेति उपधादीर्घः अघातोरिति प्रलिषेधात्प्रभवति । पै आदेशोषणे पायति शोषयति लोका नि ति पाः तेषां पांशुभादीनां दैत्यानामः आसिकाक्षेपिका अधिक्षेपिकान्यक्कारिके ति पाः ॥ पाः । उ इति संबुद्धावव्ययम् ॥ उ हं देवित्वमस्मानुपागच्छेति शुभादिभिः रत्नमुक्तिः दैत्यैकारिति ॥ सात्वंपाः सती गच्छ । पायतो जगंती शोषयतः शुंभादीनस्यंती अधिक्षिपंती गच्छयाहि ॥ कुत इत्यत आह ॥ यतस्ते रत्नभुजः ॥ यतस्ते रत्नभुजः ॥ भुजो कौटिल्ये तुदादिः क्तिप् ॥ भुजंति कौटिल्येन वचते भुजः रत्नेषु लक्ष्येषु विषयेषु भुजः कौटिल्येनान्यायेन वर्तमानाः रत्नभुजः । अतः तेषां शुभादीनां कुटिलानान्यकरणाय गमनं युक्तमुत्पश्याम इतीति देवीपार्षदे क्तिः ॥ ६६ ॥ चलचलः स्यात्तलं च लक्ष्मणश्लथलः ॥ चंचलैनेत्रां निरक्षणेन तरलैः अपांगैः नेत्रांतौ यस्याः सा चंचलापंगी ॥ हे चंचलापंगि हे विहारो हे त्वयोरत्नभूतासि तौ द्येण उच्छ्रंतां प्राप्तासि तौ वै अनुनीयसे न रत्नमन्विष्यति स्मृत्येते हितेति न्यायतः प्रार्थ्यसे । ततश्च मानिशुभं वामज आश्रय ॥ उरुविक्रमः शौर्यलक्षणस्य तं मम अनुंजनं कनिष्ठं त्रारं निशुं भं वापि भजंश्रय ॥ त्वहि रत्नम् । रत्नभाजश्च राजान एव वयं च राजानः । तस्मात्त्वमस्मानवे भजानान्यानि निशुं भानुकूलो भि प्रायो यम् ॥ वैस्यात्वं वापि नैः प्रायो यम् ॥ देव्यनुकूलार्थस्त्वेषः—

सप्तम्यां जनेर्हैः अथेऽपि शब्दः अपिशब्दः सर्वेषां धिव्यभिचारार्थः ॥ तेन धात्वन्तरादि षोडशविकारकांतेषु पदे चेतित्वचनत्विच्छ्रमं नूनं इत्यस्मादाड्बुवाच्चिचलोपपदा-
तडः टिलोपः सांचलान्न्यादापः षट्ठान्द्वैत्यानासंतादभिव्यापिनश्चिंयुं यद्विचिचलपसंगं त्रयस्याः सांचलपागी ॥ अगगात्रकंठेभ्यश्चोपसंस्थानाद्वाड्बुषा ॥ हेचंच-
लापां गी हेदुद्वैत्योपसंचूर्णनसंज्ञमात्रेषु विधात्वं भेन आकारितासि किमिति मां वा अनुजं निशुं भवां भजेत्याहूतासि यतश्चत्वरं लभूतासि वै अनुनीपसे प्रार्थयसे चातत्त्वं मां वै तिशु-
भ्रममगच्छयाहि ॥ अनुजं वापीति ॥ निशुं भ्रममगच्छयाहि अमहत्वेदमगात्वावित्यतो वा देवोर्लौकिकरूपमात्रज्ञमां वा ॥ अम अया अनुजं इति पदच्छेदात्क्रियते किं विशिष्टात्वं मा-
शिवो वा यार्थो च मानिषेऽव्ययमतम् ॥ मां शिवशुभं यत्सति गच्छति शुभनासहदिव्यति चेतो विगृह्य असगति दीप्त्यादानेऽपि स्वसतेः पूर्वपदपिशब्दविहितोऽडः ङितिरेसशब्दस्य लोपः ङि-
यां मा इति रूपम् ॥ ततश्चतादृशीं भवींचलपागीं हेदुद्वैत्यसंहारसज्जां गी ॥ सतीत्वमुशुविषुष्यथास्यात्तथाशुभादिषुषुषुषु विक्रमं भजशार्थसमाश्रयेति देवीपार्षदोक्तिः ॥ चंचलान्न्यादा-
धेयः ॥ यद्वा ॥ चंचलपां गि रत्नभूतासि वा ऐ यतः इतिच्छेदः ॥ एकारउच्चते विष्णुरैकारः स्यान्महेश्वरः ॥ समेति मायावाच्यव्ययम् ॥ यतीभ्यलयेतनं यद्विधियां भावसं-
दादित्वाद्वाकिप् ॥ ऐमहेश्वरस्यैकालाग्रिकृद्भ्येवथतं यत्नमाप्येहमहेमायेदेविमां हंतुं निशुं भं च हंतुं हंतं विक्रमं पादविक्षेपं पराक्रमं वा भजेति देवीपार्षदोक्तिः ॥ चंचलान्न्यादा-

परमैश्वर्यमतुलं प्राप्स्यसे मत्परिश्रहात् ॥ एतद्बुद्ध्यासमालोच्य मत्परिश्रहात् ॥ ६८ ॥

एकद्वानपकचुर्हैमितुङ्गं तिमोतितच्छीलांचलपागी ॥ अगिर्गत्यर्थः ॥ रत्नभूतश्चासावसिश्चेति रत्नभूतासिः ॥ चंचलपां गि रत्नभूतासि वा ॥ बागतिगंधनयोः आतोनुपस-
र्गेकः ॥ ६७ ॥ हेदेवित्वं मशुं मत्परिश्रहात्पत्नीत्वेन स्वीकारादुल्लभनुपमपरं श्रेष्ठैश्वर्यपरमेषु श्रेष्ठेषु स्वामितां च प्राप्स्यसि ॥ व्यत्ययेनात्मनेपदम् ॥ यद्वा ॥ नयशुभेन त्वं पर-
मैश्वर्याप्यसे मापयतेः कर्मणि लुटिश्चासः सेहूपम् ॥ हेदेविपत्तस्तर्षां गुच्छं भूमिमायगमं बुद्ध्यासमालोच्य विचार्य मत्परिश्रहात्तं व्रजान्नुहि ॥ परिश्रहः परिजनेन त्यास्वीकार-
मूलयोः ॥ यदाहुः ॥ पत्नीपरिजनादानमूलशापाः परिश्रहाः ॥ इतिशुं भातुकूलोर्थः ॥ हेदेवित्वं परमासर्वोच्छ्रया ॥ यद्वा ॥ पराउच्छ्रयामालक्ष्मी-
त्वमेवेति अनुल्लभैश्वर्याप्यसीति यत्सत्यमेवैतत् ॥ किंचित्रम् ॥ किंचित्पारिश्रहात् ॥ मदीहर्षे माघतिकिप् ॥ यः मद्माघन्नपरिश्रहाः मातृमुख्यः परिवारः तं प्राप्य परमैश्वर्यं
प्राप्स्यसे इत्येतदपिसिद्धमेवैतत् ॥ मत्परिश्रहादितिकर्मणिल्यद्बलोपे चमी ॥ हेदेवित्वमत्तद्बुद्ध्यासमालोच्य माघत्पारिश्रहो मातृमुख्यः परिजनेन यस्याः सामत्यारिश्रहात्तस्याः भाव-
मत्परिश्रहात्तं व्रजान्नुहि ॥ यः सत्विसाश्चित्रागोमेसंतोत्याद्बुद्ध्यासमालोचते स एवाचित्रगुतां प्रमोतितद्बुद्ध्यासमालोचते स एवाचित्रगुतां प्रमोतितद्बुद्ध्यासमालो-

व्यपश्चान्माद्यत्परिश्रहतांश्रजतीतिदेवीपार्षदोक्तिः ॥ त्वत्लोगुणवचनस्युपुवद्रावोक्त्वव्यः ॥ ६८ ॥ ततःसंदेशश्रवणसमयइत्येवंशुभेनद्वारारुकाकथिता ॥ देवीगंभीरा
 अगाथाभिप्रायाद्व्याचंहुंकाभाजतएवांतःस्मिता ॥ शुंभेदुर्गात्सामांप्रतिदेवतामिथ्यमाहेतिसोत्सामंतःस्तंभितहासातंहनुमनाः स्तौजगौ ॥ द्रुतंवाचमुचितासुवेऽकथयत् ॥
 दुर्गादुरवाहा ॥ भगवतीसमग्रैश्वर्यरूपा ॥ भद्रक्षेमरूपा यथाइदंजाह्वार्यते गैशब्दे आत औणलः ॥ अयंभावःइतिदूतेनव्यभिचारिभावेनउक्तापिदेवीनसाअसातादृशी
 नाभूत् अतिपतिव्रताशुंभादिभिःसहंतुकामानाभूत् ॥ किंतुअतदाकालंतरेहुंकासैवाभूत् ॥ ६९ ॥ अत्रशुंभेपिविषयसत्यमुक्तेहूत्अत्रत्वयामिथ्यापदंकिंचिन्नउदितेन
 उक्तम् ॥ तथाहि ॥ शुंभैल्लोकव्याधिपतिर्भवतिनिशुंभेपिचतादृशःशुंभसदृशएव ॥ मिथ्येत्यव्ययम् ॥ इदंहिसेल्लुठुंनंवचः ॥ अनितिजिघातिअनःपचायच ॥ अयेनशुंभावहविधि
 नाअनःअयानःहेअयान दूत त्वयान्नास्यांपतिव्रतायांदेव्यांविषयेयदंभंभंविर्तेकिंचिन्मिथ्योदिसंक्षुंभंनिशुंभंवाभजेतितजुसत्यमुक्तेहीनम् ॥ त्रैलोक्याधिपतिःशुंभइतियत्
 एतत्सत्यंयतःशुंभः त्रैलोक्यस्याथैर्मानसपीडायाःपतिःउत्पादकत्वेनस्वामीयतश्चसातादृशएवनिशुंभेपि ॥ पुंस्याधिर्मानसीव्यथा ॥ त्रैलोक्यस्यत्वधिपतिरियंदेव्येवैतिदेवीपार्ष

ऋषिरुवाच ॥ इत्युक्तासातदादेवीगंभीरांतःस्मिताजगौ ॥ दुर्गाभगवतीभद्राययेदंधार्थतेजगत् ॥ ६९ ॥ सत्यमुक्तंत्वयानात्रमिथ्याकिंचित्त्वयोदितम् ॥
 त्रैलोक्याधिपतिःशुंभेनिशुंभश्चापितादृशः ॥ ७० ॥ किंत्वत्रयत्यतिज्ञातंमिथ्यातत्कियतेकथम् ॥ श्रूयतामल्पबुद्धित्वात्प्रतिज्ञायकृतापुरा ॥ ७१ ॥
 योर्मांजयतिसंग्रामयोर्देर्पव्यपोहति ॥ योमेप्रतिबल्लोकेकेसमेभर्ताभविष्यति ॥ ७२ ॥

दाभिषायतः सोत्थासतावसेया ॥ ७० ॥ किंवितर्केपरिश्रक्षेणेर्नदाप्रकारयोः ॥ किमव्यंयवितर्केतुस्तुयजेदेवधारणे ॥ शुभम्त्रैलोक्याधिपतिःसत्यंकिंत्वत्रास्मिन्नशुंभेप
 त्याथाश्रयितव्येविषयेमविचारोत्तिष्ठत्कृत्यतिनियतः ॥ मयायत्याक्रमप्रतिज्ञातंत्किंमिथ्याकियते ॥ मयादेव्याऽल्पबुद्धित्वादानालोच्यपुराबाल्यकालेयाप्रतिज्ञाकृतासात्वया
 दूतेनश्रूयताम् ॥ कृतामयेतिवापाठः ॥ अतसातत्यगमने ॥ अल्पबुद्धित्वमत्तिसततंगच्छतिसदामोतीति अल्पबुद्धित्वात् किंपिरूपम् ॥ संबुद्धौ हेअल्पबुद्धित्वात्तदहंअल्पाधि
 षणहेदूतत्वयोक्षंशुभंनिशुंभंवाभजेति तत्रयाप्रतिज्ञाभर्त्तरीविषयेकृतासाश्रूयतां साचेवद्वेमेभर्त्ता ॥ अन्यथायन्मयाप्रतिज्ञातंतन्नस्यात् ॥ मानिनोर्निरयंयंतियावदाभूत्स
 प्लवम् ॥ ७१ ॥ कासौप्रतिज्ञा ॥ जिअभिभवे जिजयेइत्ययंत्वर्कमंकः ॥ योमेर्पव्यपोहतिद्रावयतिदूरीकरोति ॥ इहर्षमहेनयोः ॥ गर्वोभिमानोहंकारोदोर्षोहंकार
 सूरयोः ॥ ऊहवितर्केआत्मनेपदीउपसर्गादस्यत्युहोर्वावचनमितिपरस्मैपदम् ॥ योमेदेव्याःप्रतिबल्लोकेअधिबलःसबलःस्यात्प्रतिबलःविपक्षःप्रतियोगीवास्यात्समेभर्त्ता

भविष्यतीतिप्रतिज्ञास्वरूपम् ॥ लोकेजयंतीअभिभवित्रीशक्तिरियमेवैतांकोपिनेतुंशक्नोति ॥ लोकेरपीताऽहंकाररूपाशक्तिरियमेवैतांकोपिप्रच्यावयितुंशक्नोति ॥ लोकेबल
रूपाशक्तिरियमेवैतांकोपिप्रच्यावयितुंशक्नोति इत्यभिप्रायेणप्रतिज्ञावित्यर्थेदेव्या ॥ यःशंशामेतुल्येसंसारमोक्षसोसिपदंजयतिपरमवैराग्ययोगादाभिभवति ॥ योऽप्ये
लक्ष्मीकेदैत्यवर्षोर्दहर्षणवर्षच्यपोहति ॥ योलोकेभेदेव्याअप्रतिबलःअप्रतिपक्षःअनुकूलःसमहेत्येभेत्तांधारकः षोषकश्चनान्यइतिदेव्याःपरमोभिप्रायेयंदेवीपार्षदैःसहद
यैरूहितः ॥ ७२ ॥ पाणिग्रहणं करोतु ॥ अत्रमत्यज्ञापारिपालनेचिरेणकालेनकिंसाध्यंकिंशिलंबेनकृतंयात् ॥ आदानस्यप्रदानस्यकर्तव्यस्यचकर्मणः ॥ क्षिप्र
मक्रियमाणस्यकालःपिबतितत्फलम् ॥ मत्पाणैभ्युशुभुः तत्फलंइत्यतिसइतिदेव्याशयः ॥ तत्स्मृत्यतिज्ञातकारणाच्छुभोग्निशुभोवापच्छतु ॥ तेनकिंस्यात्तदनाह
त्यज्ञाजेतात्रैलोक्यविजयीमहान्सुरःमहासुरःमहादेवःमांशुक्लानुअत्रमद्ग्रहणंकिंचिरेणितेदेव्याःपरमाभिप्रायेदेवीसत्यःस्वस्वदेवःसु अहंते ॥ जिअभिभवे अन्येष्व्योपिदृश्य
तइतिकिंपिहस्वस्यपितिक्रतुतागमः ॥ नातः ॥ चिरेणातिकालेन अव्ययंचानव्ययंचेदम् ॥ ७३ ॥ लिउपदेहे उपदेहउपचयः ॥ अवपूर्वस्त्वलिपिर्भवेवर्तते ॥ यदस्यघुः

तदागच्छतुशुभोत्रनिशुभोवामहासुरः ॥ मांजित्वाकिंचिरेणात्रपाणिशुक्लानुमेल्यु ॥ ७३ ॥ दूतउवाच ॥ ॥ अवलिप्तासिमैवंत्वंदेविब्रूहिममाश्रतः ॥
त्रैलोक्येकःशुमांस्तिष्ठेदशुंभनिशुंभयोः ॥ ७४ ॥ अन्येषामपिदैत्यानांसंवेदेवानवैयुधि ॥ तिष्ठन्तिसंसुखादेविकिंपुनःस्त्रीत्वमेकिका ॥ ७५ ॥

गर्वोभिमानोहंकारोमानश्चित्तसमुन्नतिः ॥ दर्पोबलेयोऽहंताच ॥ हेदेवित्वमवलिप्तासिमैवंभूः ॥ एवंगर्वितामामूः ॥ त्वंममाश्रेण्ययद्वोचः योमांजयतिसंशामेइत्यादि तदागच्छतु
शुभोत्रेत्यादिचेतिप्रतिज्ञाव्याजेनसलुत्वंकेवलमहमिमिकाभवोचोसंभूहि ॥ कुतइत्याह ॥ त्रैलोक्येशुंभनिशुंभयोरेयुःशुक्रकामःकःशुमांस्तिष्ठतनकोपि ॥ अबलात्वंयोःस्यसइति
काकथा ॥ इतिशुंभानुकूलोभिप्रायः ॥ अबलिप्तान्तमगर्वादैत्यानस्यतिआधिक्षिपतिअवलिप्तासी ॥ असुक्ष्मे ॥ कर्मण्याणिटिड्डुणयुसूत्रेणडीपिहाम्नात्संबुद्धौहेअवलिप्तासिहमदो
द्वतमर्दनि यतः त्वंमालक्ष्मीः अतोममाऽऽग्रहतःसखीजनस्यपुतःएवंब्रूहियोमांजयतिसंशामेइत्यादित्रैलोक्येअशुरोभाविंसंशामेशुभानिशुभयोर्मध्यकःपुमान्त्वयासमयोऽस्तुतिष्ठे
दपिपुनकोपि ॥ यदातदश्रेयुभनिशुंभयोःसंबंधी कःपुमान्शुक्रकामः तिष्ठन्नकोपिइतिदेव्याःसखीजनाशयानुसंशयः ॥ ७४ ॥ हेदेविहेभवेअन्येषामपिशुंभव्यतिरिक्तानदै
त्यानांशुंभलोचनप्रभृतीनांयुधिसर्वे देवायोऽुक्रकामाः संसुखानतिष्ठति ॥ किंपुनःत्वमेकिकाअबलदैत्यानपुरतःयोऽुक्रमक्षमेतिकिंपुनर्वकव्यमितिशुंभानुकूलार्थः ॥ हेदेविअन्ये
षामपिदैत्यानांसंसुखायुधिसर्वे देवानतिष्ठतिचेन्मातिष्ठतु ॥ त्वंपुनःत्वंस्त्रीसत्यपिसमस्तशक्त्यधिदेवतारूपाएकाकिन्येअसहायशुरयोऽुक्रमन्येषां दैत्यानांसंसुखीर्केनतिष्ठसि ॥

अपितुयोद्धुंसंमुखीतिप्रस्थेवेतिदेवीसखीजनाभिप्रायोनुसंधयः ॥ दैस्यात्संबोधनेपादपूरणनुनयेषिच ॥ एकाकीत्वेकाकलः ॥ प्रत्ययस्थात्कात्वस्यैतद्दाप्यमुपः ॥ ७५ ॥
 हेदेवियेषांसंयुगेइन्द्राद्याःसर्वदेवाःसंमुखाःनतस्थुःनतस्थिवांसः तेषांशुभादीनादैत्यानांसंमुखंत्वंस्त्रीअबलयोद्धुंकथंप्रयास्यसिअभिगमिष्यसि ॥ विवाहनिमित्तप्रतिज्ञापालनाय
 शुभादिभिः सहस्त्रियास्तवयुद्धंनघटते ॥ अपितुयुद्धंविनैवशुभेनाहूतात्वंतभजन्नजेतिशुभानुकूलार्थः ॥ देवीसखीजनाभिप्रायोन्यएव ॥ यथा-हे देवित्वमिन्द्राद्याः आसउप
 वेशनकर्त्रीक्रिय्-आस्तेआः सांतःइन्द्रादिषुआः आसीनाःइन्द्राद्याःइन्द्रादिभिर्देवैर्ध्यातासतीत्वसीनासि ॥ त्वंसकलकलाभिः सहवर्त्तमाना ॥ हेदेवित्वं देवाःसांतम् ॥ दिवु
 क्रीडाविजिगीषादौ सर्वधातुयोजुन् ॥ दीव्यतीतिदेवाः अत्वसंतस्तेप्युपधादीर्घः देवाःविजिगीषमाणसि ॥ पुनःकथंभूतात्वं येषांशुम्भादीनांसंयुगे इन्द्राद्याःनतस्थुःतेषांस्त्री
 प्रयासीअसिस्त्रीःप्रयासतीभतृविनाशाजनितदुःखाःकुर्वती ॥ यसुप्रयत्नोणिच् ॥ कर्मव्यणङ्गीप् ॥ एवंविधासि ॥ तेषांसंयुगेसंमुखकथंनस्थास्यसिअपितुयोद्धुंप्रयास्यसिइति ॥
 सम्भवत्येकवाक्यत्वेवाक्यभेदस्तेष्यते ॥ अर्थांतरविवक्षायांवाक्यभेदेनदुष्यति ॥ यद्वा ॥ हेदेवि इन्द्राद्याःसकलादेवाः येषांशुम्भादीनांसंयुगेसंमुखंनतस्थुःस्थातुंनशुकुःएता

इन्द्राद्याःसकलादेवास्तस्थुयैषांनसंयुगे ॥ शुभादीनांकथंतेषांस्त्रीप्रयास्यसिसंमुखम् ॥ ७६ ॥ सात्वंगच्छमयैवोक्तापार्थशुंभनिशुंभयोः ॥ केशा
 कर्षणनिर्दूतगौरवामागमिष्यसि ॥ ७७ ॥

वतातेषांशुम्भादीनांसंमुखेयोद्धुंविजेतुंत्वकथंनप्रयास्यसि ॥ इतिदेवीसखीजनाभिप्रायः-यद्वा ॥ तस्थुः या ईषामितिच्छेदः ईषामितिहिंसादर्शनिषुभ्नादिरात्मनेपदीकर्तारिक्रिप् ॥
 ईषंतेहिंसंतिईषःहिंसकस्तेषांहिंसकानांशुम्भादीनांसंयुगेइन्द्राद्याःनतस्थुःतेखलुभीरसः ॥ हेदेवियात्वंव्यपिसर्वशाकिलःपावतीर्णासि ॥ साभगवतीत्वंतेषांसंमुखकथं नप्रया
 स्यसियोद्धुम् ॥ अपितुप्रयास्येवेति ॥ ७६ ॥ हेदेविसात्वंगुक्तप्रतिज्ञापालनपटीयसीविबोद्धुमनाः मयादूतेनोक्ताकथितैवसती ॥ यद्वा ॥ त्वद्गौरवासिवांछिनामयादूतेनोपा
 दिष्टासतीप्रतिज्ञाभंगमथपरित्यज्यानत्रपयासतीशुंभनिशुंभयोः पार्थगच्छ ॥ यतःत्वमित्यसंदुपदेशमाश्रयंतीकेशाकर्षणनिर्दूतगौरवसतीमागमिष्यसि ॥ माइत्यद्दिद्व्ययनिषे
 धार्थकमन्यथाभाङ्गिलुङ्-स्यात् ॥ केशानांशिरोरुहणामकर्षणेननिर्दूतकम्पितमास्तमनीयगौरवगुरुत्वंहुमान्यत्वंयस्याः-साइत्यंभूतासतीनागमिष्यसि ॥ अन्यथात्वंमदु
 पदेशपरङ्गुसखीसतीप्रतिज्ञापालयितुंसंशामकर्तृकामापितसलभमानात्रैवासीनाकेशपाशाकर्षणपाकृतबहुमान्यतासतीबलादाकृष्यमाणशुंभनिशुंभयोः पार्थगमिष्यसि इति

शुभ्रानुकूलार्थः ॥ देवीसखीविवक्षितस्त्वयएव ॥ यथा-हेदेवि सात्सदुरात्मनादूनेत्यमुक्त्वाऽएवसंजातक्रोधासतीयासख्यासहसुभ्रान्मिशुभ्रयोःपार्श्वच्छ ॥ ततःतयोःकेशा-
कर्षणनिद्धतगौरवाशुभ्रान्मिशुभ्रयोःकेशानामाकर्षणेननिद्धतंनिरस्तगौरवं दैत्यैश्चत्वंययासा ॥ तृतीयाथैबहुवीहिः ॥ एवंविधात्पुनरप्युप्रासखीजनस्यसमीपमागमिष्यसीति ॥
अमासहसमीपे च ॥ त्यक्तहीनंविधुतसमुज्जितधृतमुःसृष्टे ॥ गौरवाच्चागमिष्यसीतिपाठुहेदेविमयात्क्षौरववांछिनदूतेनोपदिष्टासतीमत्याश्चेदितिपाठद्वितीयाद्विकचनंतम् ॥
मद्वचनाच्चेन्नगच्छेत्तर्हिगौरवादुमानात्रागमिष्यसिर्कितुकेशाकर्षणनिर्धूताआगमिष्यसि ॥ निनिश्चयनिषेधयोः ॥ निद्धूताअत्यकाकेशकर्षणेननिद्धूताबध्वाहृताबन्दीछता
सत्यमानादागमिष्यसि ॥ गौरवात्तुनागमिष्यसि इतिशुभ्रानुकूलार्थः ॥ देव्युकूलस्त्वेषः-हेदेविक्रमप्रतिज्ञा त्वं तेन दुरात्मनशुभ्रमेनमांभजेत्युक्त्वासतीअतःभक्रोधा
मयासख्यामहसुभ्रान्मिशुभ्रयोः पार्श्वहननायच्छ ॥ ततश्चतयोःनिद्धूतस्यकंनिगृहंतं केशाकर्षणंययासा ॥ आहिताश्यादिवादश्याहितविवच्छिद्यंतस्परनिपातः निद्धूत
शत्रुकेशाकर्षणासतीअत्यक्तकेशाकर्षणासत्यगौरवाच्चागमिष्यसि ॥ गौरवाच्चागमिष्यसि ॥ गौरवादसन्मानादेवनिजस्थानंपुनःआगमिष्यसिद्विदेवीसखीजनानिप्रायः ॥

॥ श्रीदेव्युवाच ॥ ॥ एवमेतद्वल्लिङ्गुभोनिशुंभश्चातिवीर्यवान् ॥ किं करोमिप्रतिज्ञामेवदनालोचितापुरा ॥ ७८ ॥

गौरवादागमिष्यसीतिपाठः ॥ यद्वा ॥ कःब्रह्माअश्रविष्णुःइशश्चमहेशःकेशाःतपोमाकर्षणध्याननवशीकरणहवस्त्थापनंतवधूतंत्यकंनिर्षेधेनिद्धूतमत्यकं केशाकर्षण
यैः ऋषिभिस्तेषांकेशाकर्षणनिद्धूतानां ऋषीणामासंभृतादिभ्योप्यवर्तमानानां गौरवमान्यत्वंतदंतिनारायंतिवेदेत्याःतंकेशाकर्षणगौरवादः ॥ पैअशेषोपेतान्केशाकर्षणनिद्धूत
गौरवादोदेव्यान्यतशोषयति केशाकर्षणनिद्धूतगौरवाद्वा ॥ अतोनुपसर्गकः ॥ एवंविधासतीआगमिष्यसि अतस्सूतब्रह्मविष्णुमहेशानां गौरवादोद्वैत्याः ॥ अदभक्षणेक्रिय
तान्यायंतीशोषयंतीसत्यापस्यसिस्वस्थानसितिसखीजनानीष्टामिप्रायः ॥ ७७ ॥ हेदूतत्वयायदुकुशुंभेबलीवीर्यवान् निशुंभश्चवीर्यवानिति ॥ एतदेवंनान्यथा ॥ अहंतुंकि
करोमिष्यस्मान्मेमप्रतिज्ञाह्यमस्तिपुराश्रागवमयानालोचिताविचारितानामूत् ॥ संभावेतंप्रतिज्ञाय निर्वोढ्यंमनीषिभिः ॥ प्रतिज्ञायप्यसंभाव्यनिर्वाढ्यकथयतः ॥
निर्वोढ्यंप्रतिज्ञांतंकिंतंवाप्यतंकिंतम् ॥ प्रतिज्ञातपारित्येकैःप्राणत्यक्तिकैरनुणाम् ॥ वीरकर्मतद्वत्त्वैर्येषामित्यभिधीयते ॥ इवेत्यमर्थयोरेवम् ॥ यचयतस्ततो हेतौ ॥
मयापुरानालोचिताप्यविचारितापिमे प्रतिज्ञाहर्दश्येवामूत् ॥ अतश्चाहंकिंकरोमियुद्धदन्यत्किं तु युद्धमेवकरोमि ॥ किंच बलीशुंभोनिशुंभश्चातिवीर्यवानिति दूतेनयो
गर्वं उक्तः तमनवमपिगर्वमवकरोमि ॥ एवमेतद्वददमित्यमेवेतिदेव्याःपरमोपिप्रायः ॥ ७८ ॥

हेदूतसत्त्वंगच्छनिजस्थानंयाहि ॥ मयादेव्यापदेतदुक्तप्रतिज्ञाप्रमुखंवनतदेवसर्वमाहृतः आकलितवाप्रसन्नसुरैन्द्रायाचक्ष्वआख्याहि ॥ सच एवशुम्भःययुक्तमुचितयच्वा
 नुचिंतंतत्करोतु ॥ यदेतत्सर्वमादितःइतिपाठे आदितआरभ्यअसुरैन्द्रायाचक्ष्व ॥ चक्षिङ्गोलोटिहूपम् ॥ सचययुक्तमुचितंतत्करोतु ॥७९॥ ॥ इतिश्रीमार्कण्डेयेश्रीमद्भा०
 जतोमरान्वयश्रीमदु० शंतनुचक्रवर्तिविरचितायांशान्तनव्यदेवीमाहात्म्यटीकायांदेवीदूतसंवादोनामद्वयशीतितमोऽध्यायः ॥ ८२ ॥ हेसुरथइतिप्राप्तुकंदेव्यावचःआकर्ण्यशु
 ल्याअमर्षेणक्रोधेनपूरितःपूर्णःसदूतःसमागम्यदेवीशैलात्सकाशादागत्यदैत्यराजायशुम्भायविस्ताराच्छब्दप्रपंचनात्समाचष्टअकथयत् ॥ चक्षिङ्गोलङ्गिरूपम् ॥ १ ॥
 असुराणांराट्दैत्यराजः शुम्भःतस्यदूतस्यमुखाद्यद्वाक्यम् यद्वा तस्यादेव्यावाक्यंप्रतिकूलमाकर्ण्यश्रुत्वाततोसौसक्रोधःसनदैत्यानामधिपंपृथ्मलोचनंनाममहसुरंप्राह
 प्रेत्युपसर्गप्रतिरूपकमाहेतितिङ्गंतप्रतिरूपकमव्ययम् ॥ हेशुम्भत्वत्पार्श्वेदीनायातिव्ययासहयोद्धुंमिच्छतितोजेतुबुद्ध्व-इतितूतवचःश्रुत्वादेव्यानयनायशुंभोधृम्रलोचनंप्रस्था

सत्त्वंगच्छमयोत्ततेयंतत्सर्वमाहृतः॥तदाचक्ष्वचसुरैन्द्रायासचयुक्तंकरोतुतत्॥७९॥इति श्रीमार्कण्डेयमहापुराणेदेवीमाहात्म्येद्वयशीतितमोऽध्या
 यः ॥८२॥ ॥ ७९ ॥ ऋषिरुवाच ॥ इत्याकर्ण्यवचोदेव्याःसदूतोमर्षपूरितः ॥ समाचष्टसमागम्यदैत्यराजायविस्तारात् ॥ १ ॥ तस्यदूतस्य
 तद्वाक्यमाकर्ण्यसुराराट्ततः ॥ सक्रोधःप्राहदैत्यानामधिपंपृथ्मलोचनम् ॥ २ ॥ हेधृम्रलोचनानुत्वंसैन्यपरिवारितः ॥ तामानयबलाद्दुष्टा
 केशाकर्षणविह्वलाम् ॥ ३ ॥

पयामस ॥ २ ॥ हेधृम्रलोचनत्वंसैन्यपरिवारितःसदुष्टाकेशानामाकर्षणेनविह्वलांविवाशांतांतिनीनामशुक्षिप्रंबलादानयप्रापयामामितिशेषः ॥ नीश्रापणेद्विकर्मकः ॥
 इत्थंशुभस्याचरणसंयंत्रशक्तिरहितश्रुतमिदमनीतिकमालोच्यहितकारिनीतिविशारदोमात्यः कश्चिद्धृम्रलोचनंप्रस्थातुमुदुक्तमुद्दिश्योपदिशति ॥ कथम् ॥ तामानयबलाद्दुष्टा
 मित्यत्रतन्त्रेष्वेतांधावतीतिवदथैतत्सृष्टैरिष्टैवेतिताम्रअआनयइतिच्छेदःक्रियते ॥ तथाहि ॥ अनेकार्थसकृद्बुरणंतन्त्रमाहुः ॥ तत्रअइतिनिषेधव्ययम् ॥
 अमानोःप्रतिषेधेयथाख्याइतिवचनात् ॥ अतश्चधृम्रलोचनत्वंसैन्यपरिवारितः सन्तोदेवीमाशुक्षिप्रंबलाद्दलमाश्रित्यअआनयन् ॥ कीदृशीतांबूवत्तत्रेणआन
 यबलाद्दुष्टामित्येकपदम् ॥ अविद्यमानःनयोनीतिर्येषांतेअनयःशुंभादयःतेषामिमानिबलांनिआनयानि तानि चतानिबलानिचआनयबलानि तानि अर्तिसततंगच्छतिभजं
 तिआनयबलतः ॥ अतसतत्यगमनेकिप् ॥ तेषुआनयबलात्सुआनयसंबंधिबलमाशुभुरेषुदुष्टाविरुद्धाक्रूरः ॥ तामानयबलाद्दुष्टामित्येकपदम् ॥ यद्वा ॥ केशानांक्रहादीना

मात्स्यकेशोत्समहाभायकेशोत्सकाशाङ्गगदुत्यनिस्थितिलयकारिणी । तत्तदवसरोषुचितेष्वकेशार्कणस्वभायानिलीनब्रह्मादिप्रकटीकरणमाह्वानतद्विषयेविशेषणद्वलतिच
 लतिविजृम्भकेशार्कणविह्वलताम् ॥ द्वलचलनेपचावञ्च ॥ इतिदेवीधार्थप्रतिपत्तिव्याख्यानतौदैन्यनिध्नोतन्भवतीतितीतिविदिमात्याभिभायः ॥ ३ ॥ हेधूम्रलोचनतस्यादेव्याः
 परित्राणक्षणददातीति तस्यत्राणदः ॥ आतानुपसर्गकः ॥ यः कश्चिन्मरोत्स्योवाऽमरो देवोवायशोवापिगववापिपरः शत्रुः परः तंजिदुष्टुभुन्यः ॥ चकारान्नागादिवीविपक्ष
 त्वेनउचिष्ठतेउद्युक्तेयदिसंहतव्यएवमन्यथापनीयः ॥ उदोनूर्ध्वकर्मणिइत्यात्मनेपदम् ॥ यक्षः कुबेरादिः ॥ गंधर्वस्तुंगरादिसृमृतिः ॥ पक्षांतोयवयशुभोनीतिराहितोयदाइत्यभ्यादिक्षत
 परस्त्रियमानयतितवनीतिरोमात्यः ग्राह ॥ हेधूम्रलोचनतस्याः देव्याः सकशात्परात्राणयेतिरदेकशरणदेवदयः ॥ दोअवसंधने ॥ तानयतिखड्गयतिइतितलरित्राणदः ॥
 तत्रकहिंसापरः शत्रुर्गः कश्चिन्मरोत्स्योवाऽमरो देवोवायशः कुबेरादिः गंधर्वस्तुंग्रुभुप्रतिर्वा चकारादौयोवान्यन्तद्वेपीवाराक्षोसोवांलकानिवासीनागोवासयोहन्वव्यएवेतितस्मात्
 तानानय ॥ आनयसिचेत्तामापदमवानयसिदैत्यकुलध्वंभिनीसेतीतिविदिमात्योत्स्यदेवीधार्थसिद्धिः ॥ ४ ॥ तत्तस्तेनशुभेनशाप्रंगच्छतामानयेत्याज्ञातआदिष्टः सधूम्रलोचनदै

तस्यरित्राणदः कश्चिद्विदोचिष्ठतेपरः ॥ संहतव्योमरोवापियशोर्गधवषवा ॥ ४ ॥ ॥ ऋषिरुवाच ॥ तेनाज्ञातस्ततःशीघ्रंसदैत्योयुष्ट्रम्रलोचनः ॥
 वृत्तषष्ट्यासहस्राणामसुराणांदुतंयथौ ॥ ५ ॥ सदृश्रतांततोदेवीतुहिनाचलसंस्थिताम् ॥ जगदोच्चैःश्रयाहीतिमृलंशुंभनिशुंभयोः ॥ ६ ॥

त्यः षष्ट्यपुणितानांसहस्राणांसंख्येयानामसुराणांसंघट्टेनवृत्तः दुतांशप्रंयथौ ॥ सहस्राणांषष्ट्यावृत्तः असुराणांसंबंधीनिसहस्राणितेषांसम्बन्धिनीयाषष्टिः तयावृत्तेदुतंयथौ ॥ आज्ञा
 मइतिमारणतोषणनिशामनेषुज्ञाज्ञपमिच्चेतिसुरादिः ॥ कर्मणिकः ॥ वादांतमूढेज्ञमइतिपातनादवाइत्प्रतिषेधोणिलोपअथयाहस्रवाच ॥ ज्ञानियोजनेचुरादिव ॥ अतो
 निधायामाज्ञातस्येव ॥ ५ ॥ ततःशुम्भनिदेशतः सधूम्रलोचनः तुहिनाचलसंस्थितरिहियाचलथार्तादेवीदृष्ट्वाउच्चैर्जगदत्युच्चैरुवाच ॥ हेदेवित्वंशुम्भनिशुम्भयोर्मूलं
 समांपयसाहिच्छेति ॥ मूलमाथेशाफरास्याद्विनिकुंजतिकेपिच ॥ इतिशुम्भानुकूलार्थः ॥ देयानुकूलस्त्वेषः—हेदेवित्वममूलप्रतिधार्थभादिः ॥ मूलनंमूलः ॥ भावेवञ्च ॥ तं
 मूलंभुतायाहियाभृतीतिदेवीससीजनः तुहिनाचलसंस्थितांतादृष्ट्वाउच्चैर्जगद ॥ कादृशदिवेशुंभनिशुम्भयोः ॥ शुम्भभासतर्हिंसतयोः भवादिः परस्परैर्दशुम्भतिरणभासते हिंन
 स्ति चेतिशुम्भोदैत्यः ॥ पचावञ्च ॥ नितरांशुम्भनर्हिंसतनिशुम्भः ॥ भावेवञ्च ॥ शुम्भस्यदैत्यस्यनिशुम्भः हिंसतंतिस्मन्न विषयेयतमाना ॥ सप्तम्यांजनेहः अन्येष्वपिदृश्यतेइत्य
 नापिशब्दात्सर्वोपाधिष्वभिचारः इतिवचनाद्वात्वंतरेपिकारकांतरेपिचदोभवतिद्वित्यभस्यापिद्विषोः स्त्रियांटाप् ॥ अवतिशक्तिपापेभ्यः ऊः ष्वौउवः ॥ शुम्भनिशुंभयाचामौ

ऊर्ध्वेतिविपृह्यकर्मधारयेआहुणेचशुम्भनिशुम्भयोः ॥ यद्वा ॥ शुम्भनिशुम्भयादेवीकीदृशी ॥ ऊः इतिपदच्छेदः ॥ अवक्षणेक्किप् ॥ ऊर्ध्वस्त्वस्त्रिव्यविमवापुषधयाश्वेतिवकारस्यअकारस्यचऊठादेशद्रसवणदीर्घत्वेऊः रक्षिकेति ॥ संस्थितासंम्यगवस्थितामंस्थयाधारस्यितौमृतौ ॥ ६ ॥ हेदेविआस्मिन्नहनिभवतीप्रित्यास्वरुच्यामद्रचारंस्वामिंशुम्भंनोपेव्यसिचेबदिनागमिष्यसिततः ताहैषोहंध्रूलोचनः अनुवैवलात्कारेणकेशानामाकर्षणादाश्रयनाद्विह्वलांविबशांभवतीममभारंस्वामिंशुम्भंनयासिषयापयामि ॥ वर्तमानसामीप्येमाविष्यतिलट् ॥ उपैष्यतीतिभवच्छब्दप्रयोगेथमपुरुषएव ॥ एत्येधत्तुदुवृद्धिः ॥ इतिशुम्भानुकूलार्थः ॥ देव्यास्त्वनुकूलस्त्वेषः ॥ अधभवतीमन्यासास्वीजनमातवर्गप्राप्य ॥ कर्मणित्यब्लोपेचमी ॥ अबलादबलात्कारेणततएवशीत्याहर्षेणभारंशिवंनउपैष्यतिचेत्तुपगमिष्यतिचेत् ॥ द्वैप्रतिपैथैप्रकृतमर्थगमयतः ॥ ततएषोहंसस्वीजनः तौकेशाकर्षणविह्वलांयामिषामोनिजानामि ॥ कः ब्रह्माअः विष्णुः तौकौब्रह्मविष्णुगयोरेशः स्वामीशिवः केशः तस्याकर्षणमाह्वानंतरिमन्विषयेविह्वलंलज्जितत्वात् ॥ यद्वा ॥ उपाएष्यतीतिच्छेदः ॥ नचेत्प्रीत्येकंपदम् ॥ उः संबुद्धौरुषौकौचिशिववाचित्वव्ययम् ॥ ध्रुवलोकनआह ॥ उहेदेविअधभवतीमद्रचारंशुम्भेव्यतिप्राप्स्यति ॥ किंभूतासती ॥ पारक्षणे ॥ पांतिरक्षतिनिवारयंतिपाः ॥ कर्चरिकिजसिहूपम् ॥ अजगतिक्षेपणयोः ॥ परःक्षकान्शुम्भपरिवारानजतिक्षिपतिदूरीकरोतिपादेवी ॥ सप्तम्यजनेर्हः ॥ अन्येष्व

नचेत्प्रीत्याद्यभवतीमद्रचारंसुपैष्यति ॥ ततोबलान्नयाम्येषकेशाकर्षणविह्वलम् ॥ ७ ॥

पिदृश्यतेइत्यत्रापिशब्दः सर्वेषाधिव्यभिचारार्थइतिवचनाद्वात्वंतरादपिकारकांतरेपिचडोभवति ॥ डित्यभस्यापीत्यजशब्दस्यटेलोपः ॥ द्वियामजाद्यतट्टाप् ॥ हलुड्यादिलोपेसतिपाइतिरुपमाशुम्भरक्षकक्षेपिका ॥ देवीशुंभंहंमुमेष्यतीत्यर्थः ॥ पुनः किंभूता नचेत्प्रीत्याआकारंतमेतत् ॥ चितिसंज्ञाने चेततिकेचनतानन्येप्रयुजतेइतिहेतुमतिचेतिणिच्ततःक्किप् ॥ णेरिति ॥ वेपृक्तस्यलोपः प्रत्ययलक्षणेनगुणः ॥ चेतोदेव्यादयः तेषु चेत्तु बोधयित्तुप्रीतिःरहेश्चेत्प्रीतिः ॥ नदत्तिनजोन्यएवनिषेधार्थोनिपातः ॥ नविद्यमानाचेत्प्रीतिर्येषादैत्यानांतेनचेत्प्रीतयः ॥ नलोपोनजइतिचास्ति नतुनशब्दस्याप्यननुबंधकस्य ॥ उञ्जउत्सर्गे ॥ नचेत्प्रीतीनविद्यमानविबुधप्रीतीनृदैत्यानुञ्जतिउत्सृजतिहिंमस्तीतिर्वृषट्टप्रत्ययेडित्यभस्यापिटेलोपः ॥ इकोयणचि ॥ हलुड्यादिलोपः ॥ नचेत्प्रीत्यादेवीदैत्यानुपैष्यतिततोबाहूध्रुवलोकनः योद्धुमनाः सत्प्रभवतीबलद्वल्लस्येन्यप्राप्यकर्मणि ॥ ल्यब्लोपेपंचमी ॥ न यामि नगच्छामि मद्रचारंनगच्छामीत्यर्थः ॥ किंभूतांभवतीमेषकेशाकर्षणविह्वलमित्येकंपदम् ॥ इषगतिहिंसादर्शनंशुम्भान्नादिरात्सेनपदीआङ्पूर्व आसंमतादीर्षतिहिंसत्येषः पचाद्यच् ॥ एषाणांहिसकानदैत्यानांकेशाः मूर्द्धजाः तेषामाकर्षणंतरंस्मिन्निषेधेविशेषणह्वला ॥

हूलचलोपचाच्च ॥ एषकेशार्कषणविह्वलदित्यकेशग्रहणसजामित्ययदेवीशब्दार्थः ॥ ७ ॥ हेधूम्रलोचनत्वंबलवान्नसामर्थ्ययुक्तः बलेनसैन्येनसंवृतः वेष्टितः ॥ अथचैदेव्यश्रु
म्भेनप्रहितः प्रस्थापितः बलत्केशार्कषणादेः मामबलानयसिततोहेतवत्किंकोमिस्त्रीत्वद्युद्धादिकंकुम्भक्षमास्मीतिशुभाभुक्कूलोर्थः ॥ देव्यनुमतस्त्वेषः हेधूम्रलोचनत्वं शु
म्भेनप्रस्थापितोसिपंचसतित्वाहंपृच्छामिबलमनीतिबलात् अहंमांदेवोतेधूम्रलोचनस्यसंबंधिवस्तुकिंनयसि किंप्रापयसि ॥ नयोद्विकर्मकंचादजांयामंनतीतिव्यथयानमप्रधान
चेतिकर्मद्वयकथंनत्रबलादंमोदेषीप्रधानकर्म ॥ द्वितीयांके स्यात्तद्दद ॥ अथहृष्टतिवाद्बलादंमांदेवोशुम्भंचेन्नयसितोहेतवत्किंकोमितीति कोधावेशोथोदेव्यिप्रियायः ॥ ८ ॥
दंमांशुम्भसैन्यप्रतिनयसिबलादंहेतवत्स्यामिप्रहरीष्यामि ॥ ततस्तोकिंकोमि किंमस्ति तेयः क्रोस्येहंयात्किंचिदस्ति तदपि विनष्टं करोमीति कोधावेशोथोदेव्यिप्रियायः ॥ ८ ॥
इत्येवंदेव्योक्तः सुधूम्रलोचनः असुरः तांदेवीमन्यथावदवेगोनास्यद्रवत् ॥ मृतासौत्सैर्वीगतायांगौथावदशोवकथ्यः ॥ यद्वा ॥ धातुगतिशुद्धयोऽभयपदी ॥ ततोतंरंसां विकादेवितंबू
द्रलोचनंकोधोनालज्वालामेणं हुंकारेणैवभस्मचकारभस्मीचकार ॥ हुंवित्कैयारिग्रहेऽभित्सायामर्त्सनेभयो ॥ भस्मसाच्चकोरतिवापाठः ॥ विभाषासात्तिकार्य्येइत्यभूतद्रावक

श्रीदेव्युवाच ॥ दैत्येश्वरेणप्रहितोबलवान्बलसंवृतः ॥ बलान्नयसिमाभेवंततः किंतेकरोस्यहम् ॥ ८ ॥ ऋषिस्वाच ॥ इत्युक्तः सोभ्यधावतामसुरो
धूम्रलोचनः ॥ हुंकारेणैवंतंभस्मसाच्चकारोविकाततः ॥ ९ ॥ अथकुद्रंमहासैन्यमसुराणांतथांबिका ॥ वर्षसायकैस्तीक्ष्णैस्तथाशक्तिपरश्वधैः ॥ १० ॥

भस्तिनयोसंप्रथक्चर्चरिचरित्यस्मिन्पिप्लुत्तत्रायागम्यमानायांसातिप्रत्ययः ॥ असभमभस्मचकारकार्त्त्येनभस्मसाच्चकारधूम्रलोचनशरीरं कृत्स्नमपि भस्म चकारो
त्यर्थः ॥ अंतर्वीतिभिन्नस्याश्रितेनपदवेनलोपेनपादांतयतिच्छांदसत्वेन ॥ ९ ॥ अथधूम्रलोचनेभस्मीकृततथाकुद्धमसुराणामहासैन्यं कर्तुंतीक्ष्णैः सायकैः शरैस्तथाशक्तिमहितैः
परश्वधैः परशुभिश्चायुधैः कुठारैर्विकावर्षशरसंपातेनशक्तिपरशुपातेनचदेवीसंछादयामास ॥ शक्तिपरश्वधैरितिप्रथमपदलोपीसमासः ॥ द्विद्वेषेनांत्वादेकवर्द्धावः स्यात् ॥ इहा
सुरमहासैन्यकृतंबिकापायुधैर्वर्षतदासिंहएवयुधैर्वींबिकेतिक्रयचिदाकांक्षास्यात् किंमंबिकासुरसंपाततः नजीवति यद्यप्युत्तरत्रासामानीयतांलघ्वितितदमृतवोपपत्त्येत
थापिसामहासुरसंपाततः मूर्छितामतीपुनरुत्थाययोद्धमभामूत् ॥ अन्यथायुध्यतवैकिंनेतिवीरकर्मयपकर्षः स्यात् ॥ अतः सोपियुधैववथातवैवश्लोकैर्अंबिका आम भव
तिपच्छेदः ॥ अंबिकाकर्त्रीमहासैन्यं कर्म ॥ उ प्रश्नेमीकृतौरोषआंस्मृतौचावधारणे ॥ अथधूम्रलोचनः संग्राह्येव्याभस्मीकृतहत्यामितिभस्माभूत्वाकुद्धमसुराणाम
हासैन्यं कर्म अंबिकापितातद्रदेकुद्धासतीसायकदिभिर्वर्षअसुरसेनांछादयामास ॥ यद्वा ॥ आमिन्वधारणे ॥ अथतथाकुद्धमसुराणामहासैन्यं कर्म अंबिकाजामि

कैववर्षनत्वसुरसैन्यम्बिकाइत्याएववीरकर्मगुण्युक्तर्षः ॥ १० ॥ ततःकोपाकृतसप्तःकंपितस्कंधकेसरःसःसिंहोदेव्यावाहनंवाहनीभूतोदेव्याःसिंहःसुभैरश्मतिमयं
करंनंदगर्जनंकृतवाज्जसुरसेनायांहंतुंपातउन्सृत्युयनिपात ॥ स्ववाहनमितिपाठेअन्यसाधारणंवाहनंदेव्याएवसिंहोवाहनंनान्यस्येति ॥ सइतिपाठेसप्रासिद्धः सिंहः ॥ भोरारयत्रा
सकारीभैरवःत्रिलिंगः ॥ वाहनमाहितादितिनिर्देशाद्वाहनशब्देनपुंसकलिंगः ॥ असुरसेनायानिपत्यासिंहःकिमकार्षीदितितत्राह ॥ ११ ॥ ससिंहःपंचास्यःकरप्रहारेणकां
ष्विदैत्यान्जघान ॥ आर्येनअपरांश्रदैत्यांमुखेनजघान ॥ चरणेनाक्रम्यअन्यान्जघानजिर्हिस ॥ ससिंहःखलुपंचास्यः एकमार्यंवक्रमास्यवद्धतकत्वात्करद्वयंचरण
द्वयंचास्यचतुष्टयंपंचास्थानियुद्धसाधनानिन्यस्यसंपंचास्यः ॥ आक्रम्यचधरेणान्यनित्यपिपाठेअधरेणचरणभागेनाक्रम्यान्यान्हासुरान्जघानेत्येवार्थः ॥ अन्यथाऽधरेणोष्ठे
नमहासुराणामाक्रमणंसंभवति ॥ अथदेवीप्रभावात्सम्भवेत् ॥ तस्याव्यास्येनचपराजघानेत्यास्यग्रहेनैवाधरस्यापियुद्धसाधनवेनग्रहणस्यासिद्धत्वात्पुनरधरेणेतिकेयवाचो

ततोद्युतसटःकोपाकृतत्वानांदसुभैरवम् ॥ पपातासुरसेनार्यासिंहोदेव्यास्तुवाहनः ॥ ११ ॥ कांश्चित्करप्रहारेणैदृत्यानार्येनचापरान् ॥ आक्रम्यच
रणेनान्यान्यान्निजघानमहासुरान् ॥ १२ ॥ केषांचित्पाट्यायामासनवैःकोष्ठानिकेसरी ॥ तथातलप्रहारेणशिरांसिकृतवान्पृथक् ॥ १३ ॥

युक्तिरकिमताम् ॥ यद्वा ॥ अधरेणोष्ठेनस्फुरितेनप्रकटितःकोपोधरइत्युपचर्यते ॥ अधरेणकोपेनक्रम्य ॥ यद्वा ॥ अविद्यमानाधाराभून्नसोभरः आकाशदेशः ॥ अंतरिक्षे
णाक्रम्यनिरुध्य ॥ १२ ॥ सकेसरीसिंहःकेषांचिदैत्यानांकोष्ठावृजठराभ्यंतरान्दशान्नवैरैरन्यत्पाट्यायामासविदारयासप्त ॥ पट्याषार्थञ्जुरादिः ॥ धातूनामेककार्थत्वेनप्रयोग
तोविदारणार्थः ॥ असाकथ्यत्तुचिब्वन ॥ पुंसिकोष्ठांतर्जठकुड्डुल्लैर्तुर्गुहंतथा ॥ कोष्ठानिकेसरीतिपाठेव्यस्येनच्छदंसंनपुंसकत्वम् ॥ यद्वा ॥ कोष्ठावृ इकेसरीतिच्छेदः ॥
इःकामःइनाकामेनचरतिइचारीअनिवारितप्रसरःकेसरीत्यर्थः ॥ मध्यमपदलोपिसमासः ॥ तथातलप्रहारेणहस्ततलाघातेनचपेटेनचपेटयाचपेटघातेनकेषांचिदैत्यानशरी
रेभ्यः शिरांसिपृथग्भूतानिचकर ॥ करनखपंजरेणशिरांसिच्छित्वाभुविपातयामासेत्यर्थः ॥ पाणौचपेटप्रतलप्रहस्ताविसृतगुलौ ॥ केचिदाहुः तलाभयंप्रतलाभ्यामभ्रवतितत्वे
नप्रहारेणशिरांसिपृथक्त्ववानितियुक्तेत ॥ यदभ्युधुः ॥ द्वौसंहतौसिंहतलौप्रतलौवामदक्षिणौ ॥ द्वौप्रतलौप्रहृतलौसंहतौवामदक्षिणौमिलितौसिंहतलाभ्यौकथ्येते ॥ सिंहोपि

मिलितायांचपदपर्याहिति ॥ १३ ॥ तथाशौभमाजातेनसिंहेनापरशत्रवःविच्छिन्नबाहुशिरसःकृताः ॥ बाह्वशशिरांसिचबाहुशिरःमाण्यंगत्वादेकवद्बावःविलिङ्गबाहुशिरायां
तेतथाधुतकेसरःसःकेसरीअन्येषामहासुराणांकोष्ठदन्तजठराजठरतंदेशाःकोष्ठंविदार्यकर्माणिल्यबलोपेपेन्द्रमी ॥ रुधिरंयौ ॥ पापाने ॥ एतेनसिंहस्यापिवीरपानौचितिकथि
ता ॥ वीरपानंतुपत्यानंष्ट्रचेमाविनिवारणे ॥ १४ ॥ तेनकेसरिणादेव्यावाहनेनातिकोपिनाअपवक्षणेनैतत्सिद्धिबलसैन्यम् ॥ यद्वा ॥ तस्यधूलोचनस्यबलसैन्यंक्षयंनशनीति
प्रापितम् ॥ निर्व्यापारस्थितौकालविशेषोत्सवयोःक्षणः ॥ निलयापचयैःस्यौ ॥ आत्पान्तोघृतिविक्रिःस्वभावोद्भवर्षभं च ॥ १५ ॥ इहश्वणाकोपनाज्ञापनाक्रियात्रयसैकैक
र्तृकत्वेनश्लोकपुरमर्यैकोन्वयः ॥ देव्यात्वासिद्धयूत्रलोचनमसुरनिहतंभस्मितश्रुलततःदेवीकेसरिणादेव्याःसिंहेनतस्ययूत्रलोचनस्यकृत्स्नंबलं सैन्यंशपितनाशितंच ॥ श्रुत्वादे
त्याधिपतिःशुम्भः क्रोतः प्रस्फुरिताथरः संभक्तपितोष्ठःसरत्तुकोपबुक्रोथ ॥ अथतौयसिद्धैःश्रुत्वादेवीकौचण्डमुंडौमहासुरौकर्मभूतौबाज्ञापयामासनिजभृत्यानियुज्ये

विच्छिन्नबाहुशिरसःकृतास्तेनतथापरं ॥ पपौचरुधिरंक्रोष्टोदन्येषांधुतकेसरः ॥ १४ ॥ क्षणेनतद्धूलंसर्वक्षयंनतंमहात्मना ॥ तेनकेसरिणा
देव्यावाहनेनातिकोपिना ॥ १५ ॥ श्रुत्वातमसुरदेव्यानिहतंयूत्रलोचनम् ॥ बलंचक्षयितंकृत्स्नंदेवीकेसरिणाततः ॥ १६ ॥ बुकोपैद्वैत्याधिपतिःशुभः
प्रस्फुरिताथरः ॥ आज्ञापयामासचतौचण्डमुण्डौमहासुरौ ॥ १७ ॥ हेचण्डहेमुण्डबैलंबहुभिःपरिवारितौ ॥ गच्छतंतंनगत्वाचसासमानीयतलंबु
॥ १८ ॥ केशेष्वाम्बुच्यबद्धावायदिवःसंशयोजुधि ॥ तद्दशेषयुधैःसर्वैसुरैर्विनिहन्यताम् ॥ १९ ॥

क्षपितिमिति ॥ क्षपणेने चुरादिः ॥ अदन्तः क्षयितमितिपाठे क्षयःसंजातोरेयितारकादित्वादिवाच ॥ आज्ञापयामास ॥ ज्ञानियोजनेचुरादिः ॥ १६ ॥ १७ ॥
हेचण्डहेमुण्डयुवांबहुभिःबैलंबःपरिवारितौगच्छतं कुत्र यत्रसादेवीपर्वतत्वाचादेवाक्षिप्रंलुभादेवीसमानीयतायुवाभ्यामितिशेषः ॥ गच्छतमितमेलोष्णमध्यमपुरुषस्यद्वि
वचनस्यसास्रम्लोदेलङ्कृतदिदेशात् ॥ सत्यमिहितंकर्म ॥ मामितिद्वितीयांकर्म ज्ञेयमजाग्रामनीयतामितिवत् ॥ प्रधानंकर्माभिहितनाप्रधानम् ॥ इतिशुम्भानुकूलार्थः ॥
देव्यनुकूलस्त्वेषः ॥ तथाहि ॥ गच्छतं वत्र गत्वा तु साआसमानीयतां लब्धु इतिपदच्छेदः ॥ असुरक्षेपणोभावेयज् ॥ असनमासः क्षेपोधःकारोन्मङ्कारः ॥ आस्तुस्यात्कोप
पीडयोः ॥ ततश्चबण्डमुण्डयोरगमनंदृष्ट्वासवीक्यौ देवीमाचष्ट ॥ हंदेवित्वंआःकोपेनतत्राच्छकुत्रयत्रचण्डमुण्डैस्ततः ॥ गन्वतुपुनःतंचण्डमुण्डंचआद्वायस्व ॥ हेचण्डहे
मुण्डयोद्वेषाच्छति ॥ किंच ॥ तुपुनःतयादेव्यालुश्रीविंसाचण्डमुण्डसम्बन्धिनीसेनाआसंक्षेपविवाशंचनीयतांयोजयतामिति ॥ १८ ॥ हेचण्डहेमुण्डसैन्यनियुज्याभिः सादेवी

केशोष्णकृष्णवद्धावावज्जुभिःसासमानीयताम् ॥ केशाकर्षणेबन्धनेचवोगुष्णाकंपदियशंतरसेंशयःस्यात्तदयुधिसंयामेओषायुधैःसाधनैःतद्युक्तैर्वासवैर्युष्माभिःसादेवीनि
 हन्यतांनिहानिजाधीनाकर्तव्या ॥ यद्वा ॥ विशेषणनिहतव्य ॥ निघ्नान्धयाकर्तव्येतिशुम्भानुकूलोर्थः ॥ देव्यनुकूलस्वेषः--देवीस्ववर्णानदिक्षत ॥ हेमदीयागणा युष्माभिःचण्डो
 मुण्डश्रकेशोष्णकृष्णवद्धावाविनिहन्यतांयदिवोयुष्माकेशाकर्षणेबन्धनेचवांसंशयःस्यात् तदयुधिसंयुगेओषायुधैःसर्वैर्युष्माभिःतद्वैद्यगणपहारीभिः इतिदेव्यमीदृशार्थः ॥
 अन्यथादेव्याःपराभिभववचःश्रवणादपकर्षःशक्यते ॥ अथकोशेषाकृष्य अवा अयदिवःसंशय अवा अयदिवःसंशय इतिपदच्छेदः ॥ कःब्रह्माअःविष्णुःइशोरुद्रःतेषामिवइषवोवाणाः
 यस्याःसोकोशेषुः तयादेव्योकोशेषा ॥ आकृष्यवद्धादैत्यानव रक्ष ॥ कात् ॥ अयदिवः अयेनलज्जाद्यौर्यैरेअयदिवो देवाःतानयदिवःसंभूताःआमरणीकृताःशयवःचक्रमण्ड
 ल्याख्याःसर्पाययासांसंशयुः कालिकादेवीतत्संबुद्धाहैसंशयो । तस्यायुगोयुद्धसंभविष्यआशाःतासुयुक्तानीपालंगलदंडाएवायुधानियैःतैस्तदाशेषयुधाःदैत्याःतैरस्यवि
 ब्रह्मांतरस्ववेषभे इति कृत्स्नदिवविक्षितविग्रहा ॥ अत्रान्वयः ॥ सस्त्रीभेदेवीप्राथ्यतेहैसंशयसंभूतशयहेसंभूतचक्रमंडल्याख्यसर्पापरणेकालिकेदेवित्वमयदिवः अयेन

तस्यांहतायादुष्टायांसिंहचविनिपातिते ॥ शीघ्रमागम्यतांबद्धागृहीत्वातामथाविकाम् ॥ २० ॥ इतिश्रीमार्कण्डेयमहापुराणेदेवीमाहात्म्येधृष्टल्लोच
 नवधोनामन्यशीतितमोऽध्यायः ॥ ८३ ॥ ॥ ७ ॥

लक्ष्मणवर्गाद्देवानव रक्ष । अवरक्षणे ॥ हेदेविकेशेषा तृतीयतमेतत् ॥ ब्रह्मविष्णुरुद्रसदृशवाणयात्वयापारोन्देत्यानाकृष्याच्छिद्यालभ्यवातदशेषायुधैर्बुद्धदिक्रयकैरा
 युधैःसर्वैर्युःसहस्रवण्डःमुण्डश्चदैत्योविनिहन्यतांहिर्यताम् ॥ १९ ॥ हेचण्डहृष्टयुष्माभिःदुष्टाभिःदैत्यद्वेषिण्यांतस्यादेव्यांहतायांताडितायांपरासूकतायांबातदी
 येसिंहभुविनिपातितेव्यसूकृतेवाशीघ्रमागम्यतांनिजस्थानमाप्यताम् ॥ अथसाजीवंतीआनेतुशक्याचेत्तार्हितांसंविगांगृहीत्वाबद्धाशीघ्रमागम्यांतदंशनिममाभिलाषोस्ती
 तिभावः ॥ तस्यांहतायामिति ॥ अकोपप्रज्वलितान्युसाप्रबलशत्रौष्वेमेत्तौपहृष्टमिष्यते ॥ अथवाकोषव्यकुलचेतसातस्यांहतायांसमागम्यतामितिवदुकम् ॥ ततः
 पुनरपिउक्तम् ॥ बद्धतुपुंतां जीवंतीमिशिशिंगृहीत्वायुष्माभिरागम्यतामित्युक्तम् ॥ नवंविकाराब्देमातुवाचीतिशुम्भःकथंभ्रूयात्तामेवाभिगुक्तामः ॥ उच्यते ॥ शुभादन्वेषां
 साचिकैवेतिस्यांचण्डमुण्डादीनांसणामभिलाषोनकर्तव्यइयंहियुष्माकर्मवैतिमुचिजुमंविगांगृहीत्वायुष्माभिरागम्यतामित्युक्तम् ॥ मातृगमनंहियुष्मशीतरेषुस्वतएवगर्हितमितिशुम्भानुकूलोर्थः ॥ दे
 व्यनुकूलस्वेषः ॥ तस्यां हतायां दुष्टायांसिंहच विनिपातिते ॥ शीघ्रमागम्यतांबद्धा गृहीत्वातामथाविकामितिपदच्छेदः ॥ हतायामितिहन्तेर्गत्यर्थेकर्मणिकः ॥ विनिपाह

तिशेषोषणेकर्त्रीकृप ॥ विशेषणनितरंपायतिशङ्कन्नशोषयतिविना तयाविनिपादेव्या आतितेइति ॥ अतमातःभावेवञ् ॥ आतःसंजातोस्याआतितेहे
 आतितेदेवि ॥ अम्बिकशब्देदेवीहर्ननंविदक्षितम् ॥ तर्हि ॥ अविरविष्ठविअवष्टंसदेत्यदःकर्तारिवुलिओरकारदेशेइत्येचअम्बतेश्चूणांगलेष्वितिअम्बिकयारज्जुःविवाहकृता ॥
 इतिविक्षितिविग्रहाः ॥ अत्रापेदेव्यकुलोऽव्ययउच्यते ॥ हेसिंहेच ॥ अन्यत्रचहे आतिते जगद्रक्षणयंजातमतगततेहेदेवि तस्यादुष्टयादेविष्वेदिण्यादैत्यसेनायाहतायांताया
 मुपस्थितासत्यामथानन्तरविनिपातिशेषेणनितरंपायत्याशत्रुशोषयत्यात्कयदेव्याम्बिकांशङ्गुहेरुलंबिकांपाशरज्जुइत्यांतासिनान्द्व्यशीप्रयागम्यतामितिसखीभिःदेवी
 निगदितीतिदेवीशार्थसिद्धिः ॥ २० ॥ इतिश्रीमद्राजाधिराजतोमरान्वयश्रीमद्वरणात्सजशशतनुकवर्तिविराचितायांदेवीमाहात्म्यटीकायांश्रुम्रलोचनवधो नाम त्र्यशीतितमो
 ध्यायः ॥ ८३ ॥ ततोश्रुम्रलोचनवधानंतरंशुम्भेनाज्ञातादिशब्दंश्रुपुरोगमाःदैत्याःचतुरंगबलोपेताःहस्त्यश्वथपादातसमेता अश्रुबतायुधाःसंनद्धबद्धोन्मुखायुधाः
 संतःशुःजम्बुः ॥ आज्ञासाइतिवदंतमूत्रेणनिपातितःपुरोगमःपुरोगमीपुरःगच्छतःपुरोगमौचण्डमुण्डौपुरोगमौयेषते ॥ हस्त्यश्वथपादातसैनानंगस्याच्छुष्टयम् ॥ चत्वार्यगानिय

ऋषिरुवाच ॥ आज्ञासास्तेततौदैत्याश्रंश्रुदुपुरोगमाः ॥ चतुरंगबलोपेतायथुरभ्युद्यतायुधाः ॥ १ ॥ ददशुस्तेततोदेवीमिषद्भासांव्यवस्थिताम् ॥
 सिंहस्योपरिशैलेद्रुंभेमहतिर्काचने ॥ तददृष्टतांसमाद्रुसुदुब्रमंचकुरुद्यताः ॥ आकृष्टचापासिधरस्तथान्येतत्समीपगाः ॥ शततःकोपेचकारोच्चैरे
 बिकतानरीन्र्मति ॥ कोपेनचास्यावदंमषीवर्णमभूत्तद ॥ ४ ॥ शुकुटीकुटिलात्सत्याललाटफलकाद्द्रुतम् ॥ कालीकरालवदनाविन्क्रान्तासिपाशिनी ५

त्र तत्बलसैन्येनउपेताःथुरवेनपुनरायाताइतिभावः ॥ १ ॥ ततःआगताःतेचंडादयेदैत्यामहयुक्तेकांचनमयेशलेशुंगेहिमाद्रिशिखरस्थितस्यसिंहस्यउपरिव्यवस्थिताविशेषेणव
 स्थितामीपदल्योहसोयस्याःसातोदैवीददशुः ॥ कचिदीबिंबधनयोःभावेत्युट् ॥ कंचनस्यपीतदीधितिहृपयदेमधिकरणत्वेनकांचनशुंगंतस्मान्नितिव्युत्पायतरूपम् ॥ विविधवर्ण
 साभिध्याद्गणैःकषेदैव्यावर्णितः ॥ शङ्खगणैर्विरुद्धवर्णदर्शनात्विवर्णशुक्लतासूच्यते ॥ देवीमिषद्भासाभितियथाप्राश्रुम्रलोचनःससैन्यःफलंयापत्चंडादिरपिआप्यतिइतिदेव्याः
 सोत्यासोवर्णितः ॥ २ ॥ ततउद्यताउद्युक्ताःतेचण्डादयःतांदेवीदृष्ट्वासमादात्सुब्रमंचकुः ॥ हंडुंवातसमीपआसन् ॥ आकृष्टाःआच्छिताःचापायैःतेचअसीनांत्क्षानांशरःशारकाः
 असिधराश्चेतिदंडैः ॥ आच्छिआयामेआच्छिताः ॥ ३ ॥ ततोदैत्यानुसंहर्तुंमंबिकादेवीतानागतानरीवदैत्याप्रतिउच्चैरतितरांकोपेचकारतदत्तकोपेनचास्यावदंसुसंमप्याइव
 कृष्णोवर्णोऽस्यतन्मषीवर्णमभूत् ॥ ४ ॥ यदंबिकासुसंकोपात्कृष्णवर्णमभूच्छटात्कालीनामदेवीदैत्यान्विनाशायिजुजातेत्याह ॥ शत्रुकुभ्यंत्याःतस्यादेव्याश्रुमुटिकुटिला

त् । भ्रुकुटीइवभ्रुकुटी ॥ इकोह्रस्वोच्चो गालस्येतिवाऔत्तरपदिकंह्रस्वंवाअत्वंचभ्रुकुटयदीनाम् । तेनउभयविकल्पेनैकव्यम् ॥ भ्रुकुटीभ्रुकुटीभ्रुकुटीवेति । भ्रुकुटयाःभ्रुमं
गातकुटिलंभ्रुवंतस्माह्ललठफलकात् ललठंफलकमिवविशालत्वेनतस्मात्तत्सकाशात्तुंशीघ्रं करालवदनाकरालंभयंकरंदुर्गवंदंनयस्याःसा दंष्ट्राकरालवक्रा ॥ असिःसङ्घः
पराश्रयायुधभार्कषणसाधनंतद्वीतअसिपाशिनीसङ्घपारापाणिःसतीकालीनामशक्तिः कापिअपरादेवीविक्रंता ॥ ५ ॥ कीदृशीकालीघोरतिविभर्त्सिधराविधानिचित्राणि
यस्यतविविचित्रस्त्ववायांशतस्यधराविचित्रस्त्वद्वांगधरा ॥ यद्वा-विचित्रस्त्वद्वासुरास्व्यांशरीरसंबकोस्थिपंजरःकंकालाल्यात्रगृहतेतस्यधरा ॥ प्रेतनरसङ्घगंधरतिचाहुः ॥
नराणांप्रेतानांशिरसांमालानरमालास्रकूविभूषणयस्याः सा ॥ नरमुण्डमालाविभूषणा ॥ मध्यमपदलोपीसमासः । द्विधागता आपो यत्रतद्वीपंतदस्यस्यविविवासात्वेन
द्वीपी व्याघ्रः तस्यचर्म परिधानवासो यस्याःसा ॥ अन्येषामपिदृश्यतइतिदीर्घः ॥ शुष्कं मांसं यस्याःसानिर्मासास्थिचर्ममात्रशरीरा ॥ अतएवातितराभैरेवाति
भयंकरा ॥ अतिक्रंताभैरान्भयंकरानतिभैरवावा ॥ ६ ॥ पुनःकीदृशी अतिक्रंतंविस्तारमधिकेविस्तारोयस्यवातद्वंदंनयस्याःसा अतिविस्तारवदना ॥

विचित्रस्त्वद्वांगधरानरमालाविभूषणा ॥ द्वीपिचर्मपरीधानांशुष्कमांसातिभैरवा ॥ ६ ॥ अतिविस्तारवदनाजिह्वाललनभीषणा ॥ निमग्नारक्तन
यनानादापूरितदिङ्मुखा ॥ ७ ॥ सावेगेनाभिपतिताघातयतीमहासुरान् ॥ सैन्येतत्रसुरारीणामभक्षयतद्वलम् ॥ ८ ॥ पाष्णिग्राहंछुश्राहयो
धघंटासमन्वितान् ॥ समादायैकहस्तेनसुखेचिक्षेपवारणान् ॥ ९ ॥

ललईप्सायांचुरादिराकुस्मीयआत्मनेपदी । णिचिभावेल्युटिलालनम् । ललंनंतवनित्यण्यन्तत्वक्षेत्र्यम् ॥ जिह्वायाललनमवलेदुमिच्छतेनभीषणाभयंकरा ॥ निम
घेनितरामन्तर्लीनेअन्तर्गतेआरकेनयनेयस्याः सा निमग्नारक्तनयना ॥ नादेनसिंहनादेनआसमन्वात्यूरितानिदिशामाशानामपिसुखानिद्वाराण्यन्तरालानियस्याः सा ।
स्वांगघोपसर्जनादंस्योगोपधाद्वाहीष् । दिक्पूर्वपदात्वाहीष् ॥ वाटाप ॥ तेनहीषोपवादेनहीपापुकेटावेव ॥ यद्देहागादिदिक्पूर्वकृत्वाभावात्तडीपापुकेटावेव ॥ ७ ॥
साकालीदेवीवेगेनाभिपपात ॥ महासुरान्घातयन्तीघातंकुर्वतीताडयतीसतीतत्रसैन्येसुरारीणां देवद्विषांबलं सैन्यंकर्मअभक्षयत् ॥ घातयन्तीतिघातशब्दानकरोती
ति णिच् ॥ अन्यथाग्रन्तः प्रयुक्तेघातयन्तीत्युक्ते द्रुतुमामसुरादितिप्रयुक्तवतीत्यर्थःस्यात् ॥ यद्वाहंनित्यर्थःघ्नतः गच्छतःपलायमानान्पलाययध्वमितिभयंजानाघा
तयतीत्युच्यते ॥ यद्वागच्छतःपुराणान्च्छतेभयंजानागमयन्तीत्युच्यते ॥ यद्वामहासुरान्घातयन्तीत्यर्थः ॥ स्वार्थशिष्टप्रयोगतोणिच् ॥ निवृत्तेप्रेषणाद्धतोःप्रकृतेश्च
णिजिष्यतेधात्वर्थानुभवेशोपिबुद्धचारोपाणिचंविनेतिवचनात् ॥ वेगःप्रवाहजवयोः ॥ ८ ॥ पुमान्पाष्णिस्तयोरेधः ॥ तयोःगुल्फयोरेधःपश्चाद्भागःपाष्णिः । इहोपमानात्

पार्ष्णिगणिसारिणीगण्डूतिवष्ट्रध्रुतिपार्ष्णिग्राहाः ॥ पार्ष्णिग्राहास्तुष्ट्रतः ॥ गजानंतुपार्ष्णिग्राहाः शिखकाः पृष्ठाः अंशुगोक्षीमुणिः श्वियात्र ॥ अंशुगामुदुल्लतीत्यकुशग्राहाः ॥
 कर्मण्य ॥ युध्यन्नेमहंतियोवाः पचावच् ॥ घंटाः । गजानांपार्श्ववर्तिन्यः निद्रालम्पहारिण्योलकारार्थश्रतत्समान्वितान्चार्यतिअरीनिवाराणाः गजाः ॥ नंचादित्वाल्मुः ॥
 एकैन्हेत्तेनसमादायशिक्षित्यगृहीत्वामुखेचिक्षेकालीदेवीतिसंबंधः ॥ पार्ष्णिग्राहादिभिर्वदतैः साहिताद्गजान् ॥ चसादेत्यर्थः ॥ ९ ॥ किं कुर्वतीसाकालीतथैवाजानिवयोधं
 योद्धारमथारोहंजात्येकवचम् ॥ तुरगैरथैः संवक्त्रेनिःक्षिप्यदशनैः ॥ दशैः साधनैरतिभैरवमतिभयंकरंशृं चर्वयन्तीत्युच्यते ॥ गतिबुद्धिमत्यवसानार्थेतिस्त्रेण अप्यंताव
 स्थार्यायः कर्त्तव्यं कर्ममवति ॥ रथंसारथिनेत्यत्रजात्येकवचम् ॥ रथान्तसारथिभिः सहवक्त्रेनिःक्षिप्यदशनैः साधनैः अतिभैरवमृत्युम् चर्वयन्ती चर्वयन्तिप्रयुजाना
 मुंक्ष्वेतिरेयंतीत्युच्यते ॥ अत्रयोथाः तुरगाः रथाः सारथयश्चर्याः चर्वकेः शृत्युः पांवक्त्रं गदिरेषिकाकालीसैवचर्वयन्तीमातापुत्रभ्रिवेति समाधिः ॥ अत्र
 चर्वयन्तीतिशश्वनोर्नित्यंशुम् ॥ चर्वयतीतिगोपलिङ्गुषेकालेव्यन्ययोबहुलमिति लट् ॥ १० ॥ हस्यश्चर्यविध्वंसनानंतंरंयदातिरूपसैन्यविध्वंसयितुमाह

तथैवयोधंतुरगैरंसारथिनासह ॥ निःक्षिप्यवक्त्रेदशनैश्चर्वयन्त्यतिभैरवम् ॥ १० ॥ एकजग्राहकेशेषुग्रीवायामथचापम् ॥ पादेनाक्रम्यचैवान्य
 मुरसान्यमपोथयत् ॥ ११ ॥ तैर्मुक्तानिचशस्त्राणिमहास्त्राणितथासुरैः ॥ मुखेनजग्राहरुषादशनैर्मथितान्यपि ॥ १२ ॥ बलिनातद्बलं सर्वमसुरा
 णांदुरात्मनाम् ॥ ममर्दाभक्षयञ्चान्यान्यांश्चाताडयत्तथा ॥ १३ ॥

साकालीएकममुरंताडयितुकेशेजग्राह ॥ अथ अपरंचदानबंधीवायांशिराशौजग्राह ॥ साकालीअन्यंदानवपादेनवाक्रम्यअपोथयत्तुहंसितवती ॥ यवपिषुध्यन्वृथतिहंसाथे
 भासाथेपोथेदियपिथानात्तुरादौपृथभासाथेदितिदश्यते तथापिथाल्नेकार्थत्वेनयुद्धिंसाथेइत्यत्रिन्नैयः ॥ अथवाअपोथयदितिपाठः गुटसंजुर्णनेतुरादिः ॥ असूदय
 दितिपाठेदूदहंसायांजुरादिः ॥ अन्यंदानवमुगसाक्रम्यापोथयत् ॥ ११ ॥ साकालीदेवीतैः चण्डगण्डादिभिःसुमुक्तानिमृकानिशस्त्राणिसङ्घादिनिहस्तस्थानि
 तथा महान्यस्त्राणिआग्नेयवायव्यादीनिक्षेप्यणिमुखेनजग्राह ॥ अपिचतानिशस्त्राणिमहास्त्राणिचमुखेनगृहीत्वादर्शनैः साधनैः तयाकाल्यादेव्यामथितान्यपि ॥ मथविलोदने
 विलोडितानिचूर्णानिशस्त्रमन्त्रमयुधंतिआयुधत्वेनएकत्वेपितत्तज्जाल्याकारमयोगभेदेनभेदोरेत्येतयोरित्याहुः ॥ देवीशक्तिर्विचित्रतेनवतत्वायमर्थः ॥ १२ ॥ साकाली
 देवीदुरात्मनादंशुशयानांबलिनांचण्डादीनांतत्प्रासिद्धिंबलसंन्यममर्दं ॥ मृदशोदेव्यादिः लिट् बुशोदेव्यादिः लिट् बुशोदेव्यादिः लिट् बुशोदेव्यादिः लिट् बुशोदेव्यादिः
 तथाअन्यान्दे

त्यानताडयत् ॥ तडआघातेचुरादिः ॥ १३ ॥ तथाकाल्यादेव्येकोचिदसुराः असिनामण्डलाग्रेणनिहताःताडिताःसंतःविनाशंजन्मुः ॥ तथाकेचिदसुराःदंताग्राभिहताः
विनाशंजन्मुः ॥ खट्वायामंगमिःतेनताडिताः खट्वायामंगमिःशरानसिद्धिलब्धिदा देवता तद्वनमंगमायुधमप्रतिहतशक्तिकम् ॥ अन्येत्वाहुःखट्वासुरशरीरपंजरःस
द्वाल्यमंगमिति ॥ अन्येपुतनरशरीरकीकसंपंजरःकंकालःखट्वांगमित्याहुः ॥ दंगानमग्राःभगाःतेषुवाभागास्तैरभिहताः ॥ १४ ॥ काल्यादेव्याक्षणमात्रेणयद्वाक्षणे
नरणोत्सवेन ॥ तत्रासिद्धमहदुल्लंछंदादीनासैन्यनिपातितदृष्ट्वाप्रचंडविक्रमःचंडोदैत्यः तामतिभीषणामतिभयंकररूपविक्रमांकालीदेवीमिदुद्राव ॥ आभिमुखेनोपद्रो
तुमाडुढौके ॥ क्षणेनतदल्लंछंमसुराणामितिपाठेपिसप्तवार्यः अतिभीषणमितिपाठेतुक्रियाविशेषेणमेतत् ॥ दुर्गातोलिष्टे ॥ अतिभीषयतेऽतिभीषणानंवादिवाल्ल्युः ॥ १५ ॥
चंडस्तामिदुन्यकिमकार्षीदित्यतआह ॥ शरणांवर्याणिसंपताःतैःमहांतिबहुलानिभीमानिचोरणितैःभीमयंकरोऽक्षणियस्याःसाताम् ॥ बहुवीहैसकथ्यक्ष्णोः
स्वांगतषस्समासांतः ॥ महानसुरःशुंडानिमस्तकानिक्षिमान्यपनीतानिधैः तानिशुंडक्षिमानिक्षिमंडानि ॥ वाहिताग्र्यादिष्वितिरनिपातः ॥ सहस्रेणसहस्रशःसंख्येकवचता

असिननिहताःकेचित्केचित्खट्वांगताडिताः ॥ जग्मुर्विनाशमसुरादंताग्राभिहतरणे ॥ १४ ॥ क्षणेनतन्महसैन्यमसुराणांनिपातितम् ॥ दृष्ट्वाचंडो
भिदुद्रावतां कालीमतिभीषणाम् ॥ १५ ॥ शरवर्षैर्महाभीमैर्भीमाक्षीतामहासुरः ॥ छादयामासचक्रैश्चुंडक्षिप्तैःसहस्रशः ॥ १६ ॥ तानिचक्राण्य
नेकानिविशमानानितन्मुखम् ॥ बभुव्यथार्कैर्षिबानिसुबहूनिघनोदरम् ॥ १७ ॥

चवीप्सायांशरम् ॥ कुर्वयनेनेतिचक्रम् ॥ घञर्थेकवियानम् ॥ कृञादीनांचकेद्वेभवहतिवकव्यम् ॥ अथान्ययः-महासुरःचंडः महाभीमैरतिभयंकरैःशरवर्षैः
भीमाक्षीभयंकरैःदृष्टिकालीदेवीछादयामास ॥ छदसंवरणे चुरादिः ॥ किंच अन्येत्वाहुः-चण्डःशरवर्षैश्छादयामास मुण्डस्तुक्षिप्तैस्तैः चक्रैरायुधैःछादयामासेति ॥
तच्चूरे-अथमुण्डोभियथावत्तामितिप्राधान्येनपृथङ्मुण्डस्ययुद्धारम्भेणविरोत्स्यते ॥ तस्माच्चण्डस्यशरवर्षैःचक्रैःछादयामासेतियुक्तंयुक्तम् । ततश्चात्रसविसर्गोमुण्डशब्दःपाठव्य
ताम् ॥ किंतुनिर्विसर्गःकृतसमासश्च ॥ १६ ॥ तानिचण्डेनदैयेनप्रयुक्तान्येकानिचक्राणिकर्तृणितन्मुखंतरयाःकाल्याःमुखंभविशमानानिवेशनशीलानि बभुः ।
भादीनौशुभिरोकानीवार्कैर्षिबानीव ॥ यथासुबहून्वर्षैर्कस्यांविबानिमण्डलानिघनस्यमेषस्यउदरमभ्यन्तरंभविशमानानिभांतिताचकणीति । निर्विशहत्यात्मनेपदविधौनेरुपस
र्गस्याथ्यणादिहरानच् ॥ कस्ताहौताच्छील्यवयोवचनशक्तिषुचानप्रत्ययोनदेशोल्लः नलोकाव्ययेत्यादौषष्ठीप्रतिषेधवैधौतृत्विटलःशतुचहतिषुशब्दमारभ्यतृनेनकारेणप्र

त्याहत्याश्रयणाच्चानशायोगेषष्ठाविवाद्द्वितीया । व्यत्ययोबहुलमित्यात्मनेपदुल्लंशानचिखलादेशयोगष्ठीमितिषेधाद्धितीया ॥ विशयवेशनेसकर्मकः ॥ उपदाविशुस्तस्यनो
 त्सेकः कोसलेश्वरमितिवत् ॥ उत्पत्तादौबहून्यकीर्तिबानिसम्भवेयुः ॥ अभूतचौपम्यदृष्टव्यम् ॥ अर्कःस्फटिकसूर्योः ॥ चक्राष्ट्रयांचित्तैर्यशस्त्रेचकीर्तितम् ॥ धनोपेधेषू
 दिणुषिमुचीर्निर्तरे ॥ १७ ॥ त्तोरणोत्सवोद्धासतःकालीदेवीअतिरुषाकुधुभीमंपंकरंथास्यात्थाजहासहासितवती ॥ कीदृशीभैरवंपंकरंनदतीभैरवनादिनी ॥ यद्वा
 भैरवः कालाशिरुस्तद्वदतिर्जतिर्द्विभैरवनादिनी ॥ भैरवनादयतिनादोपंतकरोतिदानमशुर्विलिभोगोत्सवतःकृतशृंगनादंरुवतीवा ॥ पुनःकीदृशीकरालंक्वक्रंतस्यातःमद्ये
 दुर्दशाःदुःखेनदृश्यमानादशनाःदंताःदंष्ट्राःतैरुज्ज्वला ॥ हासःशुभ्रःतेनकालीकृष्णापिसतीउज्ज्वलेतिवर्णोत्कर्षाकिः ॥ १८ ॥ साकालीविजिगीषुःसतीमहासिंहमहासङ्गमु
 ल्यायउत्थाप्यसज्जिकृत्यांतर्भावितण्णथस्तिष्ठतिः ॥ यद्वा ॥ उत्थायउद्यम्यकूर्ध्वकिृत्यउत्पूर्वस्तिष्ठतिः क्वचित्पयोगवशतोगतिवचनःसकर्मकः ॥ यद्वा ॥ उचाप्येतिपाठः ॥
 तयगौणिच् ॥ महासिमुनयमानंयुज्यचण्डमथावत ॥ ततःकिंयुहीत्वत्यादिः ॥ अस्यचण्डस्यकेशेषुयुहीत्याःकृष्णेनप्रसिद्धेनासिनाशिरामस्तकमच्छिनत ॥ उत्थाय
 चमहासिंहमितियाठे ॥ महासिंहमुत्थायारुहदेवीचण्डमथावतेतिस्वंपंशः ॥ अथवामहासिंहदेवीतिच्छेदः ॥ रुषोकौलुहमव्ययम् ॥ देवीमहासिंहमुत्थायउत्तोल्यहमितिरुषाचण्ड
 ततोहसातिरुषाभीमैरवनादिनी ॥ कालीकरालवक्रांतदुर्दृशदृशनोज्ज्वला ॥ १८ ॥ उत्थायचमहासिंहदेवीचण्डमथावत ॥ युहीत्वाचास्यकेशे
 षुशिरस्तेनासिनाच्छिनत् ॥ १९ ॥ छिन्नशिरसिदैन्येदृश्यकेनांदुशुभैरवम् ॥ तेनानेनमहतात्रासितंभुवनत्रयम् ॥ २० ॥ अथमुण्डोभ्ययथावत्तद्वृद्धाचंड
 निपातितम् ॥ तमप्यपातयद्भूमौखट्वांगामिहतरुषा ॥ २१ ॥ हतशंपंततःसैन्यद्व्याचंडनिपातितम् ॥ मुंडं चमुमहावीर्यदिशोभेजेभयातुरम् ॥ २२ ॥
 मथावताअतएवतेनासिनाच्छिनदित्यन्वयः ॥ उत्थायचमहासिंहादित्येवोचुः ॥ उत्थायअकरुहा ॥ उत्थाप्यचमहासिंहमितियाठे ॥ मुपिस्थःकः ॥ उच्चैस्तिष्ठतिउत्था ॥ अयगतौ ॥
 आहूःपूर्वोत्थय ॥ आसंमतादयित्वाआग्य ॥ देवीउत्थाउत्थितासतीमहासिंहंचआप्यआगत्यप्राप्येत्यन्वयः ॥ अत्रैवपाठेऽर्थातरम् ॥ महासिंहंचआप्यप्राप्येति ॥
 उत्तरार्धान्वयः-पूर्ववत् ॥ १९ ॥ दैन्यद्वःचण्डस्तदैवाशिरसिदैन्याच्छिन्नसतिशिरच्छेदसमयएवशुवत्सुभैरवंमुमुयंकरंतादंमुखेनध्वनिचक्रे ॥ तेनमहतानानेनशब्देनभुवनत्रयत्रा
 स्तितम् ॥ त्रीमुद्वेगिणिचिकर्मणिक्कवद्वंगप्रापितम् ॥ यद्वात्रासःसंजातोऽप्यतारकादिग्रहदत्त ॥ किमसौचंडःछिन्नशिरापिमायावित्वातुरमुस्थितोयोद्धुम् । कथ
 मन्यथायंनदोस्येतिसंजातत्रासमभूद्वनत्रयम् ॥ २० ॥ अथचण्डःमहासुरःकाल्यादेव्यानिपातितंभ्रंशितंचण्डंश्रुतांकालीमन्यथावत् ॥ अथकालीदेवीरुषा
 तंमुण्डमपिस्रट्वागेनाभिहंतताडितपरामुंभावापातयत् ॥ मुण्डकेत्रिभुमडिते ॥ दानवेषुसिमुंडःस्यान्यमस्तकेदुद्वयोरदः ॥ मुण्डंतित्रिषुलिंगेषु मुण्डोमुण्डत्वयो
 गिनि ॥ २१ ॥ देव्याहेतोयः शेषमवशिष्टसैन्यंकर्तुमुमहावीर्यमुमहद्वीर्यंप्रभावोयस्यसःतंचण्डंमुण्डंचदेव्यानिपातितंद्व्युभयप्राणुरसत्तःशुद्धभुमितःपकारादपमाल्यादिशोभेजे

पलायत।भयेनतुराविह्वलम् ॥ २२ ॥ साकालीदेवीचण्डस्यासुहृत्स्यशिरःतथाणुण्डस्यासुरस्यदंढिशिरश्चेतिमस्तकद्वयगृहीत्वा ॥ प्रचण्डःप्रगल्भःअट्टःअन्यधिकः
हासस्तेनभिभ्रंमिलितप्रचण्डाद्दहासगर्भयथास्यात्तथा अभ्येत्यैव अतिक्रमागत्यैवचंडिकामम्बिकामासाद्यशक्तिःप्राह ॥ प्राहेत्यव्ययंकलसामान्ययोति ॥ यथास्त्रियः
किमप्यद्भुतंकार्यविधायास्वनाधिकार्यैसहसामाभाषंतेखलुलोकेतथेयमवोचत ॥ यद्वायौत्वांपरदेवतांभुवनेश्वरीप्रागालोक्यगत्वाशुभमायगृह्णोत्येकथयतताविमौचण्डमुण्डैपुन
द्रंष्टुमागतौतावलोकेलोकमातरितिसोत्थासोहासोयुक्तुष्वेत्यलंविस्तरेण ॥ ३ ॥ कालीकिमबीचचंडिकामित्याह ॥ काल्युवाच ॥ हेदेवितवमहापशुद्वौचण्डमुण्डौअत्रयुद्धयज्ञइ
वतस्मिन्विषयेमयाकाल्यापहृतौसमर्पितावुपहारीकृतौस्तः । अतश्चयुद्धयज्ञेयस्याःसाहेयुद्धयज्ञेदेवकार्यकारिणित्वंस्वयमेवशुभंनिशुभंचद्वौमहापशुदेवगणप्रीत्यैहनिष्यसि ॥
यद्वा ॥ युद्धयज्ञेविषयेतथादेवगणप्रीत्यैयज्ञेमहापशुर्नरः ॥ तथामयाऋत्विजेवचण्डमुण्डौनाममहापशुर्द्वैहृतौ ॥ अतःपशुंभं निशुभं च महापशु त्वमेवहंत्वमर्हसीतिभावः
॥ २४ ॥ ततोन्तरंक्ल्याणीकल्यावाचशुभामणतीक्रथंतीचंडिकाभगवतीमहासुरौचण्डमुण्डौकाल्याऽानीतौदृष्ट्वाकालंदिवीललितमीप्सितमनोहरं वच उवाचोचितमुक्त्वती

शिरश्चंडस्यकालीसागृहीत्वा मौडमेवच ॥ प्राहप्रचंडाद्दहासमिभ्रमभ्येत्यचंडिकासु ॥ २३ ॥ मयातवात्रोपहृतौचंडमुडौमहापशू ॥ युद्धयज्ञेस्वयंशुभंनि
शुभंचहनिष्यसि ॥ २४ ॥ ऋषिरवाचातावानीतौततोदृष्ट्वाचंडमुडौमहासुरौ ॥ उवाचकालीक्ल्याणीललितंचंडिकावचः ॥ २५ ॥ श्रीदेव्युवाच ॥ यस्मा
चंडंचमुडंचगृहीत्वान्वसुपागता ॥ चामुण्डेति ततो लोके क्ल्याता देवी भविष्यसि ॥ २६ ॥ इति श्रीमा ० पु ० चंडमुंडवधोनामचतुर्शतितमोऽध्यायः ॥ ८४ ॥

॥ २५ ॥ हेकालि त्वयस्मात्कारणाच्चण्डंमुण्डंचगृहीत्वामुपागतासितोलोकेभुवनेचामुण्डेतिख्यातादेवीभविष्यसि ॥ हस्ताभ्यांचण्डमुण्डौ तु किलयुक्त्वा दसौयतः ॥
मत्वर्यकेऽच्यतश्चण्डामुण्डादेव्येवकथ्यते ॥ ततःपृषोदरदित्वाच्छिष्टशब्दप्रयोगतः ॥ चंडशब्दस्यचात्वेनचामुण्डेतिप्रसिद्धयति ॥ अतश्चाहुः ॥ पृषोदरादित्वाच्चण्डमुण्डस्थाने
चामुण्डासाध्येति ॥ ययस्पर्करस्मितसस्यास्तीतितद्वान्समवतिदंडीतिवत् ॥ यं करेणयगुक्त्वात्साचंडमुंडवतीकालीतिमन्वर्थेऽर्थादिःवादिचिह्नियादापिचंडशब्दस्यपृषोदरा
दित्वाच्चेत्येचण्डमुंडेवचामुण्डेतिचंडिकाभिप्रायः ॥ यथापिशिरसीएवकाल्यागृहीत्वा आनीतेतुचण्डमुण्डौ तथापिकापिगामैकदेशेयमामोदमृद्वितिवचंडमुंडकेदे
शयोः शिरसोश्चण्डमुंडोसमुदायतयोःप्रयुक्तौशिष्टप्रयोगतः ॥ कश्चित्स्वास्थ्यतः ॥ चरस्तरः समाख्यातोमाश्रंश्रथसमीरितः ॥ इत्यभिधानतः चान्तरकरान्मुण्ड
यतिवंडयति चमंडा ॥ चमुंडेवचामुण्डेत्यन्येषामपिदृश्यतइतिपुरुषदीर्घत्वयिति ॥ तत्र ॥ यस्माच्चंडंचमुण्डंचेतिचंडिकाभिप्रायतश्चामुण्डेतिप्रकृतार्थहानादप्रकृ

तार्थाथनुज्ञानात्परमर्षिप्रणतिरुदशब्दार्थविग्रहव्याक्रोपप्रसंगच्च ॥ २६ ॥ इति श्रीभार्कण्डेयमहापुराणे श्रीराजाधिराजतोमाराव्यथश्रीमदुद्धरणात्मजशंशतनुचक्रवर्ति
विरचितायां देवीमहात्म्यटीकायांचंडमुंडवधोनाम चतुरशीत्यध्यायः ॥ ८४ ॥ अस्यष्टोक्तयुगमस्यैकक्रियात्वादेककृतृकत्वादेकान्वयताच ॥ तथाकाल्यादेव्याचंडे निह
तेसतितथासुंडेचविनिपातितेसतितयैवचसैन्येषुबहुष्वसंबन्ध्यातेषुक्षयितेषुसंस्तुतोतंतरकोपपराधीनचेताः कोपपरवशाच्चिनःप्रतापवान्वयश्रेयतेजस्कश्रुभूलाऽधुरेश्वरःशुम्भःदैन्या
नासर्वसैन्यानामुद्योगदेवींचंडिकाप्रतिप्रयाणोत्सुकतात्मादिदेश ॥ देवीप्रतिसेनाभिप्रायसयुगमभिषेप्यतेत्यादिस्रत ॥ देवीप्रत्यभिषेणयितुमुद्योगंकुरुतेत्याज्ञापयामा
सदैन्यसैन्यानीतिभावः ॥ उद्योगसर्वसैन्यानाभित्यवेसिद्धेदैन्यानामितिशान्त्यान्यव्यापनार्थम् ॥ यद्वा ॥ सर्वाणिसैन्यानियेषति सर्वसैन्याःरकबीजप्रभृतयःतेषामुद्योगमादि
देश ॥ श्येनाशःसंजातोयेषांनिशयितानि ॥ यद्वास्रपितेषु ॥ प्रेरितेषुद्रावितेषुप्राणेष्युद्गुरोऽनुनाशितेष्वितियावत् ॥ कोपस्यपराधीनमधीनचेतो
यस्यसः ॥ यद्वाकोपेपरमतिशयितमधीनचेतोयस्यसः ॥ असुराणामीश्वरःयद्वा ॥ असून्याणान्तिगृह्णात्यसुरःपृथुरीश्वरोरस्यसप्तसप्तमृत्युरित्यर्थः ॥ १ ॥ २ ॥ शुम्भआदि

ऋषिरुवाच ॥ चंडेचनिहतैर्देत्युंडेचविनिपातिते ॥ बहुलेषुचसैन्येषुक्षयितेष्वसुरेश्वरः ॥ १ ॥ ततःकोपपराधीनचेताः शुंभःप्रतापवान् ॥ उद्यो
गंसर्वसैन्यानादैन्यानामादिदेशह ॥ २ ॥ अद्यसर्वबलैर्देत्याःषडशीतिरुद्राद्युधाः ॥ कंबूनांचतुरशीतिर्निर्यातुस्वबलैर्वृताः ॥ ३ ॥ कोटिवीर्या
णिपंचाशदुसुराणां कुलानिवै ॥ शंतकुलानिधूम्राणांनिर्गच्छंतुममज्ञया ॥ ४ ॥

शति ॥ अयासिग्रहर्नादानांवापमज्ञयाषडशीतिर्देत्याःप्रधानभूता उदायुधा उद्यतशस्त्राःसंतःसर्वैःबलैःसैन्यैश्चतुर्द्वैर्वृतावेष्टिता संतोनिर्यातुर्देव्यासमयोद्भुम् ॥ षड्भिरधिक
शीतिःषडशीतिःशाकृपाथिवादित्याःसमासः ॥ विंशत्याद्याःसदैकस्मिंसंबन्धाःसंबन्धेयसंबन्धयोः ॥ कंबूनांकुनुनाम्नैर्देत्यानांचतुरशीतिर्वृद्भेदाःस्वबलैर्वृताः निर्याति ॥
चतुर्भिरधिकशीतिश्चतुरशीतिःपूर्वदेकवचनम् ॥ यदिचतुरशीतिर्निरिविसर्गःपाठः, तदाचतस्रशशीत्यःकंबूनावकव्याःसमाहताइतिविगृह्यसमाहाराद्भद्रः ॥ कंबूनांचतुरा
शीतिकंस्त्वबलैर्दंतंस्तत् निर्यात्वित्येकवचनान्तत्वेनयोज्यम् ॥ एकचोक्तिवोयथावृक्षःफलतिलताचफलतित्येकवचनसंगतिः ॥ चतुरशीतिपाठे ॥ आन्यहहइति
सूत्रेआदितियोगविभागः शिष्टप्रयोगतः ॥ श्लोकादशःशोछंडसीतिसूत्रकारव्यवहाराडिगोविभागोविभागादिष्टमित्तिश्चिरित्यात्वंतत्रोफात्सतव ॥ पृषोदरादित्याद्वा । अन्यं
षामपिष्टशतइतिच अशीतिशब्दादिकारस्यदीर्घत्वंइष्टव्यम् ॥ नैतत्सर्वत्रकर्तव्यमिति ॥ चतस्र अशीत्य इत्यत्र दशौत्कैदिकांसंबन्धासंबन्धेयेष्वेवचत्रिपु ॥ कंबूः
शंसः । चतुरशीतिशंसपरिभिताःसेनास्ताभिःसहितैर्देत्याः ॥ ३ ॥ वैशिसिद्धानिकोटिवीर्यानामथेयानिकोटियुगणितवीर्याण्यसुराणांपंचाशत्कुलानिर्वृदानिर्निच्छंतु ॥

ममाज्ञयादेव्यासमयोद्धुम् ॥ कोटिसंख्यानिपंचारादितुषाठे ॥ असुराणांकुलानिनिषच्छतु ॥ कतिपंचाशत् ॥ पुनश्चकृतितानि कोटिरिति संख्यायेषांपंचाशतःकुलानंतानि कोटिसंख्यानि ॥ एवंचैकत्रांचारात्कोटिसंख्यासुराणांकुलानि ॥ धूम्राणां धूम्रनाम्नामसुराणां शतंकुलानि ॥ धौम्राणामिति पाठे धूम्रस्यापत्यनिपुमांसः धौम्राः शिवादित्वाद्दण् ॥ अतइजोषवादः ॥ ४ ॥ कालकाः कालकनामानोऽसुराः कालंयमरूपमात्मानं शत्रुभयः कायतिकथयति कालकः ॥ कालकस्यापत्यानिकालकाः शिवादित्वाद्दण् ॥ यद्वा ॥ कलमंद्रं कायति कलकः तस्यैमेकालकाः कलककुलोत्पन्नाद्वैत्या अयममाज्ञयात्वारिताः । जित्वारांसमे । संभ्रमसहिताः सत्पराः संतोदेव्यासंयुद्धाय योद्धुसजाः सायुधाः संतो नियतु ॥ तथातद्दौर्हदाऽसुराः दुर्हदयंयस्यसदुर्हदैत्यः ॥ सुहृदुर्हदौभिन्नाभिन्नयोरिति निपातः ॥ तस्यापत्यानिर्दौर्हदाख्यादैत्याः ॥ तथामौर्याख्याः ॥ मुरस्यापत्यानिगोत्राणिर्णा दिवायन् ॥ यजजोश्चेतिलुक्कुतोत्रेण ॥ छांसत्वाच्छंदेवपुराणानि भवति ॥ यद्वा ॥ मुरस्याभावः मौर्यैर्दंतो मौर्याः अर्शादित्वाद्दच् ॥ यद्वा ॥ मुरस्यभावः मौरी ॥ प्यञ्च पित्वात्क्षीष् ॥ मौर्यैर्महती मौर्याः । दंडादिभ्यो यः तेषु नियतु ॥ तथा कालकाया अपत्यानिकालकेयनामानोऽसुराः ॥ स्त्रीभ्यो ङक् ॥ कालकंशजाताः ॥

कालकादौर्हदामौर्याः कालकेयास्तथासुराः ॥ युद्धायसज्जानियंतु आज्ञयात्वारितामम् ॥ ५ ॥ इत्याज्ञाप्यासुरपतिः शुभोभैरवशासनः ॥ निर्जगा ममहासैन्यसहस्रैर्बहुभिर्वृतः ॥ ६ ॥ आयांतं चांडिकादृष्ट्वा तसैन्यमतिभीषणम् ॥ ज्यास्वनैः पूरयामास धरणीगगनांतरम् ॥ ७ ॥

शुभ्रादियश्चेति ङक् ॥ ५ ॥ इत्येवमसुरानाज्ञाप्यादिश्यभैरवशासनः भैरवंभयंकरं शासनं यस्यसः ॥ यद्वा ॥ भैरवान्मृत्योः शासनं यस्यस आसन्नमरणत्वात् ॥ असुपतिः शुम्भः बहुभिर्दौर्हदवैर्बृतः सन्निर्जगाम देव्यासमं योद्धुम् ॥ किंभूतैर्बहुभिर्महसैन्यसहस्रैर्हसिनैः स हस्त्राणि येषुतैः ॥ ६ ॥ आयांतं शुम्भम् ॥ यद्वा ॥ सेनायांसमवेतायसैन्यास्तसै निकाश्रते ॥ सैन्यः शुंसिसेनायांसमवेतः सेनायावेति ण्यः ॥ यद्वा ॥ आयांतं शुम्भं प्रतिस्थाने अपिशब्दश्चार्थे ॥ तथा चायमन्वयः - अतिभीषणमतिभयंकरं तसैन्यं यस्य शुभस्यस तसै न्यः ॥ यद्वा ॥ तसैन्याः सेनायांसमवेताः संमिलिताहस्त्यश्चरथादात्तिसमूहायस्यस तसैन्यस्तमायांतं शुभं दृष्ट्वा चांडिकादेवीज्यास्वनैर्धुव्याकृष्टामौर्वीज्यात्तदृकारध्वनिभिर्ध रणीगगानंतरं थावायुथिव्यंतरालं पूरयामास ॥ अथद्वितीयोन्वयः - अतितरां भीषणोभयंकरः तसैन्यः तस्य शुभस्यसैन्यैः सेनायांसमवेतोहस्त्यश्चरथादात्तसमूहः ॥ तमायांतं दृष्ट्वा ॥ अथतृतीयोन्वयः - अतिभीषणं शुभमायांतं दृष्ट्वा अतिभीषणं तसैन्यं तस्य शुभस्यसैन्यमपि सेनामायात् आगच्छद्दृष्ट्वा आयांतं शुम्भम् आयादागच्छत् तसैन्यं नृपसंकलिं

पूरी आप्यायने । व्यापयामास ॥ आयातमिति पाठोक्तौ रिकः ॥ तं शुभं तस्यैत्यं च ॥ ७ ॥ सुमेषा ऋषिः सुरेशराजानं संबोधयति ॥ हे त्रुपदनाव
धानो भव ॥ ततः धनुज्यास्वदानं तस्य सिंहेऽर्थातीव सुतरामहं तं न दंछतवान् ॥ अंबिकापिप्रेयायाः स्वनेनानेन तन्नादां सिंहेनादमं वृष्यत् अवर्द्धयत् ॥ वृद्धिवृद्धौ ।
हेतौ णि च्छट् ॥ अडागमः ॥ अंबिकाचोपबृंहयदिति पाठे आगमशासनानित्यत्वाद् अडागमाभावः ॥ ततः सिंहेति पाठः ॥ ८ ॥ धनुज्यानिदंनसिंहेनादंनघंटानेन च आसमंतात्पू
रितानि दिशां मुखानिययासा ॥ एवं विधाया काली तैस्त्रिधैर्भीषणैः निनादैः विस्वारितानना विवृतास्यास्फारितुमुक्तासतीजिये ॥ जिज्ये जि अभिभवे ॥ व्यत्ययो बहुलमिति कर्तव्यत्माने
पदम् ॥ लोकोत्कर्षणववृते ॥ यद्वा ॥ शत्रूनाभिभव ॥ यद्वा ॥ जिज्ये इति कर्मणि प्रयोगः ॥ तथा हि ॥ एवं ताया काली देवितया भीषणैर्नादैः शत्रुवर्गजिये अभिभूये ॥ जज्ञे इति पाठे जनी
प्रादुर्भवे आत्मनेपदी काली भीषणैर्निनादैर्विस्तारिताना जज्ञे ॥ इदं यानस्यामीति विवृतीकृतकारणवदना जाता ॥ अथवा जज्ञे इति ॥ ज्ञा अथवा बोधे कर्मणि लिङ्गत्यने ऋम् ॥ भीषणैर्नि
नादैर्यविस्तारिताना इत्यसैन्यनि सर्वाणि अमूनित्यवस्थतीति विकृतीकृतकारणवद्वाह्यतेसा काली तैर्दयैः जज्ञे ज्ञायि ॥ सासहीसमूहेर्वचमाना काली ससर्वा नितल्ला

सच सिंहे महानादमतीव कृतवाचृग ॥ घंटास्वनेन तन्नादमंबिकाचाप्यबृंहयत् ॥ ८ ॥ धनुज्यां सिंहे घंटानां दापूरी तदिद्मुखा ॥ निनादैर्भीषणैः काली
जिये विस्तारितानना ॥ ९ ॥ तन्निन, दसुपश्रुत्यै दस्यै न्यैश्चतुर्दिशम् ॥ देवीसिंहेस्तथा काली शरौ वैः परिवारिताः ॥ १० ॥ एतस्मिन्नंतरे सुपवि
नाशाय सुरद्विषाम् ॥ भवायामरसिंहेनामतिवीर्यबलान्विताः ॥ ११ ॥

दृशतः संशयान्तरे भीषणैर्निनादैर्विशेषचिह्नैर्विस्तारिताना सर्वसैन्यशाया विवृतास्या काली तैर्दयैः ज्ञायति भावः ॥ ९ ॥ चतुर्दिशमित्येत्यदंशकारंतिनिनादविशेषणंचैतत्
अथैव परिवारणक्रियाविशेषणस्यानदादिशाशब्देन घंटानां वंतेनासाधनीयम् ॥ चतस्रः दिशोऽधिकरणभूतायस्य तन्निनादस्य सचतुर्दिशंचतुर्दिशुव्याप्तम् ॥ तासां धनुज्यां सिंहे घंटानां
निनादसुपश्रुत्या कर्णकुपितैः दैत्यसैन्यैः देवी आशाक्तिर्भवती ॥ सिंहेऽथवाहनीमूतः ॥ काली च देवी ललाटेन्द्रवा ॥ तथा च पाताः तिष्ठोपिशरौ वैः शत्रवैश्चतुर्दिशं यथास्याचयाप
रिधारिताः परिवेष्टिताः कारिताः विद्धा इति यावत् ॥ हलं तादपि तापंच यथावाचानिशादिशोदिशाशब्दद्वयत्वोप्यस्ति । चतस्रोदिशा अधिकरणभूतायस्मिन्नशरौवपरिवारणकर्मणि
तच्चतुर्दिशं क्रियाविशेषणानां कर्मत्वं तुं संकैकत्वं च कव्यम् ॥ १० ॥ युगम् ॥ हेमुपदचावयानो देवीमहिमाना कर्णय ॥ एतस्मिन् देवीदानवसंभ्रामभस्तुतस्यन्तरे अचक्रो
समये मध्येवा सुरद्विशां विनाशाय अमरसैन्यानाममरसिंहेनां देवेश्छानं वा भवयभूत्यै अभिवृद्धैश्चित्ये चतिवीर्यबलान्विताः शक्यः सामर्थ्यलक्षणाः देवताश्च बहेशुगृहवि

ष्णुनातथैद्रस्यचापिपंचानतिषंशरीरेभ्योविनिष्क्रम्यनिर्गत्यतद्वैष्वभ्रहादिरूपैः तदाकारैःतादृशरूपैःचंडिकाययुःप्रविष्टवत्यः ॥ ब्रह्माचंद्रशश्वरुद्रःगुहश्चकुमारःविष्णुश्चनारा-
 यणः ॥ ब्रह्मणःशरीराद्ब्रह्माणीनिर्गता ॥ रुद्रस्यशरीरान्माहेध्वरी ॥ कुमारशरीरात्कौमारी ॥ विष्णुशरीराद्द्वैष्णवी ॥ इंद्रशरीरादैंद्री ॥ एताःदेवीप्रापुरित्यर्थः ॥ भवःकल्या-
 णसंसारसाक्षात्तगीशजन्मसु ॥ अमरसिंहानामितिपाठे अमराःसिंहाइवश्रेष्ठाः तेषाम् ॥ उपमितंव्याघ्रादिभिःसामान्याप्रयोगेसमस्यते ॥ अश्वधुश्च ॥ स्युरुत्तरपदेव्याघ्रगुंवावर्ष-
 मकुंजराः ॥ सिंहशार्दूलनागाद्याःशुसि श्रेष्ठार्थगोचराः ॥ बृंहतिवद्धैतब्रह्मा ॥ इंद्रेशः ॥ गूढतेसेनसंघृणोतिगुहः ॥ वेवेष्टव्यमोतिविशतिवाक्विश्वविष्णुः ॥ इंदतिपरमैश्वर्ये-
 णराजतद्वदः ॥ शक्रोतिशक्तिः किञ्च ॥ शक्त्यतेर्कुर्मनयावाशक्तिः किञ्च ॥ ११ ॥ १२ ॥ तद्वैपरितियदुक्तंनदेवव्यक्तीकरोति ॥ देवीदानवयुद्धंद्रुमागतानांतेषांब्रह्मा-
 दीनांशरीरेभ्योविनिष्क्रम्यानुभावनप्रकाशकशक्यव्यूहेनप्रव्यक्ताकृतयोब्रह्माण्यादयःशक्तयः चंडिकांश्रुताःचंडिकायुद्धायउत्साहाहित्युरितिप्रागुक्ततदनेनस्पष्टयति ॥ यस्य
 देवस्यब्रह्मादेः यद्रूपंआकारःयथाभूषणवाहनंभूषणवाहनान्यतनिकम्यस्यदेवस्यद्रूपंयद्वाहनंतद्वेतादृशमेववाहनमारूढवतीतच्छक्तिः तस्यदेवस्यसाशक्तिर्ब्रह्माण्यादि

ब्रह्मेशगुहविष्णुनांतथैद्रस्यचशक्तयः ॥ शरीरेभ्योविनिष्क्रम्यतद्वैष्वभ्रहादिकंययुः ॥ १२ ॥ यस्यदेवस्ययद्रूपंयथाभूषणवाहनम् ॥ तद्वदेवहितच्छक्तिर-
 सुरान्योद्धुमाययौ ॥ १३ ॥ हंसयुक्तविमानस्थसशक्तसूत्रकमंडलुः ॥ आयाताब्रह्मणःशक्तिर्ब्रह्माणीसाभिधीयते ॥ १४ ॥ माहेध्वरीवृषाह्रुडात्रिशू-
 लवरधारिणी ॥ महाहिवलयप्राप्ताचन्द्रलेखाविभूषणा ॥ १५ ॥

देवतातद्वदेवायुधानिविभ्रतीसती । हिनित्थये ॥ असुरानयोद्धुमाययौ ॥ देवीसाश्रिध्यंशंश्रमंरंगार्थलौंचाजगाम ॥ १३ ॥ हंसैःयुक्तोयोजितोविमानः तस्मिन् तिष्ठतिहंसयु-
 क्तविमानस्यः ॥ अक्षाणांस्फटिकमणीनांमूत्रंजपमालाअक्षमूत्रकमंडलुश्चतार्यासहवर्चमाना ॥ एवंविशेषेणब्रह्मणः शक्तिरसुरैःसहयोद्धुमायातासासलुब्रह्माणीत्याभिधीयते
 ब्रह्मणःश्रीब्रह्माणी । अत्रानुगागमाभावाच्चैवागमप्रसिद्धनामेदंकथ्यते ॥ अतएवनिह्रुडतामयेक्षितनियमसिद्धतामितिनारदर्षिः ॥ यद्वा ॥ वेदस्तत्वंतपोब्रह्मब्रह्माविप्रःभजा-
 पतिः ॥ अणशब्दे ॥ ब्रह्मअणतिकथयतिब्रह्माणी ॥ कर्मण्यणिस्त्रियांडीप् ॥ यद्वा ॥ ब्रह्माणमणितमदीयोयमितिब्रह्माणी ॥ हंसोयतिविशेषेचप्राणश्वेतच्छेदयुता ॥ अत-
 एवहंसैर्यतिविशेषैर्कविमानंविगतमानंयत्कृतत्रतिष्ठयुपनिषद्रूपत्वादितिहंसयुक्तविमानस्याः ॥ ब्रह्मावीणाब्रह्माणीइत्यप्यर्थलेशः ॥ १४ ॥ वृषंभधर्मवाहवा ॥ श्रीणिशूल-
 निशृणाणिव्यत्राणियस्यततश्चैत्रिशूलत्रिशूलवरधारिणी ॥ महतःअहयःनागाःबलययास्याःसाएवंलक्षणाशक्तिः ॥ महेश्वरस्येयंमाहेध्वरीमाताअसुरैः समंयोद्धु

मागता ॥ शुक्रलेभुषिकेऽश्रेष्ठमुक्रेषुभेषुः ॥ अग्नीशूलरुगायुधम् ॥ देवदत्तवः श्रेष्ठत्रिफुल्लं विमानकृपिषे ॥ आवापकः पारिहार्यः कन्दकोवलपो द्वियाम् ॥ लेखाकला प्रच्छतीर्नित्यात्
अन्यथालेखारजिः ॥ १५ ॥ शक्तिरायुर्धहस्तेयस्याः सा अजायतष्टाप् ॥ प्रहरणार्थेभ्यः परनिष्ठासप्तम्यौ भवद्दत्तविकल्पम् ॥ मयूरवरः श्रेष्ठमयूरः वाहनं यस्याः सा ॥ वाहनमाहितादिति
णत्वं नाशं कर्तुमीयम् ॥ आहितत्वाभावात् ॥ नहि मयूरवरः वाहनमारोपितो स्तिवाहने यदारोपितमुहतेतदारोपितमाहितमुच्यते ॥ हारुपक्रियायां चुरादिः ॥ गुहं कुमारमाकारोणरूपयति
दर्शयति गुरुहृषिणी ॥ यद्वा ॥ गुरुस्वरूपस्यामन्तीति गुरुहृषिणी ॥ अतद्दनिः ॥ क्रमेभ्योऽपी ॥ यद्वा गुरुहृषिकरोत्यात्मनि तदा चष्टे वातच्छीला ॥ गुरुहृषयोर्णनिः ॥
अविकामता ॥ कुमारस्यै कुमारि ॥ १६ ॥ गुरुदस्योपरि पूरणगुण्यदिनाषष्ठीसप्तमसप्ततिषेः ॥ कृदन्ताव्ययस्य तेन दुर्गिदुर्गिदुर्गतिवत् षष्ठीतिसमासः ॥ संस्थितासप्त्यकृत्य
ता ॥ शंस्योचजन्यः चक्रमुदर्शनं गदाकोपीदकीराङ्गधनुः ॥ हस्तिदन्तः शृंगतरुदंशङ्गैः शेष्वर्षधनुः ॥ अन्यदीयंतुचापोयशङ्गमाहिषमुच्यते ॥ गवयमाहिषं शृंगाराङ्गवा
पादियन्ययम् ॥ खड्गश्चन्दकस्तेषामेनाङ्गत्वं देकवद्भावेन नपुंसकत्वम् ॥ तच्छस्त्रावहस्तेयस्याः सा ॥ विष्णोरियं वैष्णवीशक्तिर्देवतानारायणी ॥ तथैव तद्देवकहाण्यादिवदेवयोऽङ्गम्

कौमारीशक्तिहस्ताचमयूरवरवाहना ॥ योऽङ्गुभ्यायौ दैत्यानं बिकगुहहृषिणी ॥ १६ ॥ तथैव वैष्णवीशक्तिर्गुरुडोपरिसंस्थिता ॥ शंखचक्रगदाशा
ङ्गखड्गहस्ताभ्युपायौ ॥ १७ ॥ जज्ञे वाराहमतुलरूपं या विभ्रती हरेः ॥ शक्तिः साप्याययौ तत्र वाराहो विभ्रती तनुम् ॥ १८ ॥ नारसिंहादौ
सिंहस्य विभ्रती सट्टशंभुः ॥ प्राप्ता तत्र सटाक्षेपक्षितनक्षत्रसंहतिः ॥ १९ ॥

भुयायौ ॥ यद्वा ॥ तथैव विष्णुवदेवैष्णवीशक्तिरिदं दैत्यान् प्रहृक्षमेति भावः ॥ वैष्णव्याः शंकरायुधानि च ॥ बहवस्तु च त्वा इति वैषम्यम् आहुरत्र ॥ शङ्खशार्ङ्ग
एकस्मिन्वाहौ ॥ अंगुलिस्सकम्बूलयः शलोवादनार्थः ॥ शार्ङ्गतुष्टुशैनिविष्टमित्यैवैषम्यम् ॥ यद्वा ॥ युद्धे वादनार्थः शलोवादनौ चित्याद्वाऽङ्गुलवल्मीकौ इति अवैषम्यम् ॥
शंशोनायुं तस्य वादनार्थत्वादितिकश्चिदाह ॥ तत्र शंखाणित्यत्र षणोः सप्तस्य तस्य परनिपातत्वाभावसमात् ॥ अस्ति च शंखस्य संश्रामेव निस्वनत्वात् सा कुलशत्रुत्वा
दायुधत्वौचित्यमित्यलं विस्तरेण ॥ १७ ॥ पुनर्वैष्णवशक्त्यंतरमाविवर्भूवेत्याह ॥ हरेर्भगवतो विष्णोरुल्लबलपरक्रमाभ्यामनुभवं च वाराहस्येदं वाराहं रूपं या विभ्रती सती
भगवती जज्ञे ॥ जनीप्रदुर्भावेऽनुदोत्तेतकृत्तरेरिति ॥ यद्वा ॥ ज्ञा अवबोधने कर्मणि लिट् ॥ यद्वा ॥ ज्ञा अपि हरेः शक्तिः नारायणी देवता ॥ वाराहस्येयं वाराही ॥ तौ
तनुशरीरव्यक्तिविभ्रती आयौ ॥ १८ ॥ पुनर्वैष्णवशक्त्यंतरं शपदित्याह ॥ सदानं स्कन्धैकसराणां शोषेण कर्मनेते तस्तत्तत्तानेन क्षिताः ये रीतादूरीकृता नक्षत्राणां संहतयः

समूहाययासा ॥ अतएववृत्सिंहस्यभाषवतःसदशंपुःविभ्रती ॥ अतएववृत्सिंहस्येयनारसिंहवैष्णवीशक्तिः शोडुंतत्रयासा ॥ नाचासौसिंहश्चनृसिंहः ॥ यद्वा ॥ ग्रामैकदेशेदधेग्रामो दधइतिवतनुरेकदेशेनृशब्दः सिंहेकदेशेसिंहशब्दश्चवर्त्ते ॥ ततश्चनचासिंहश्चनृसिंहोतौयस्मिन्नभगवतोविष्णोरवतारोसिंहः ॥ मत्वर्येऽर्शआदित्वाच् ॥ १९ ॥ वज्रमायुंधस्ते यस्याः सा ॥ गजरजोपरीस्थितापेरावताधिरूढा ॥ सहस्रंनयनानियस्याःसा ॥ अतएवयथाशक्रइंद्रःसमवस्थितोभुदाकारादिनातथैवसाय्यैद्रीशक्तिः ॥ इंद्रस्येयमैद्री ॥ योजुंयासा ॥ यथासादृश्यइतिप्रविधादव्ययीभावाभावेयथेतिप्रथक्प्रदम् ॥ ॥ वज्रालंकृतहस्तावा ॥ वज्रोस्त्रीहीरकेपवौ ॥ इंद्रस्यस्त्रीइंद्राणीशक्तिरुत्सैद्री ॥ तदिदंयज्ब्रह्मणयाया योजुंयासा ॥ २० ॥ ततोतंतताभिर्ब्रह्मणयादिभिर्देवशक्तिभिःपरिवृताईशानोमहेशः ॥ चंडिकामाह ॥ किमिति ॥ ममशंभोःश्रीत्यास्नेहेनकारणेनासुरा देवशक्तयः समेहकथिताः ॥ २० ॥ ततोतंतताभिर्ब्रह्मणयादिभिर्देवशक्तिभिःपरिवृताईशानोमहेशः ॥ चंडिकामाह ॥ किमिति ॥ ममशंभोःश्रीत्यास्नेहेनकारणेनासुरा हन्यंतांशीघ्रमिति ॥ केचिचुचंडिकेतिपठंतितदापरिवृताईशानोतिचञ्चालिंलिंगत्वेनचंडिकाविशेषणद्वे ॥ ततश्चायमन्वयःततोदेवशक्त्यागमनंतरताभिर्देवशक्तिभिःपरिवृताईशा नईशानशक्तिसंपन्नाचंडिकाभगवतीदेवशक्तीःप्रत्याहा ॥ हेदेवेशशक्तयःभवतीभिःममचंडिकायाःश्रीत्यास्नेहेनकारणेनशीघ्रमसुराःसर्वेहन्यंतामिति ॥ २१ ॥ ततोतंतरेदेवीशरीराजु

वज्रहस्तातथैवैद्रीगजरजोपरिस्थिता ॥ सहस्रनयनाप्राप्तायथाशक्रस्तथैवसा ॥ २० ॥ ततःपरिवृतास्ताभिराशानोदेवशक्तिभिः ॥ हन्यंतामसु राःशीघ्रंममप्रीत्याहचंडिकाम् ॥ २१ ॥ ततोदेवीशरीराजुविष्णुंनिकांतातिभीषणा ॥ चंडिकाशक्तिरत्युग्राशिवाशतनिनादिनी ॥ २२ ॥ साचा हयभ्रजटिलमीशानमपराजिता ॥ द्रुतत्वंगच्छभगवन्पार्थशुंभनिशुंभयोः ॥ २३ ॥

चंडिकाशरीरादपुनःचंडिकाशक्तिःविनिष्कांताप्रादुरभूत् ॥ चंडिकायाःदेव्याःशक्तिःकीदृशी ॥ अतिभीषणाल्यर्थंभयकारणी ॥ अतिपाशिनीतिपठेप्रशस्तःपशोस्त्वस्याःपाशि नीअतिक्रूपापाशिन्यतिपाशिनी ॥ पुनःकीदृशीअत्युग्राऽतिरौद्रा ॥ पुनःकीदृशी ॥ शिवांनांमृगालानंशतेनकृतोनिनादःसोस्त्वस्याःशिवाशतनिनादिनी ॥ यद्वा शिवेत्यने नपरमैश्वर्यकथ्यते ॥ शक्तिशक्तिमतोरेभेदोपचारात् ॥ तस्याविशेषणम् ॥ शतत्वंस्त्वयानिनदतिचञ्चालिशिवाशतनिनादिनी ॥ शतमित्युपलक्षणम् ॥ सर्वतःशब्दायमाने त्यर्थः ॥ एतदुक्तंभवति ॥ यस्यदेवस्ययद्भूमिति वचनचंडिकाशक्तिर्विनिंगता ॥ चंडिकाकृतिरेवशिवेतिनाम्नाद्भूदिति ॥ यद्वाशिवाशतेनसहननदतीति ॥ अन्यथाऽत्तरत्र तदागच्छतद्रुतुमच्छवाःपिशितेनवइतिशिवागतत्वंकथंस्यात् ॥ २२ ॥ अपराजितापरैःशत्रुभिरजितायद्वाअविद्यमानःपरुत्कष्टःशत्रुवैयस्याःसाअपराजयतिस्व जिताप्रा मलोकोत्कर्षा ॥ यद्वा अजःसंजातोयस्याःसाअजिता ॥ पितामहमाताविष्णुमायतियावत् ॥ साचंडिकायाःशक्तिदेवताध्रुजटिलमीशानंरुद्रमाह ॥ किम् ॥ हेभगवन्

दूतलंगच्छदूतभावंज ॥ शुभनिशुभयोःपार्श्वगच्छयाहि ॥ चःसमुच्चयार्थोभिवक्तव्यश्च ॥ दूतलंगच्छगार्श्वचेति ॥ योजनान्तरेषु धूम्रजटिलमितिच्छेदः ॥ दूतत्वमिति
दूतलंगच्छदूतभावंज ॥ शुभनिशुभयोःपार्श्वगच्छयाहि ॥ चःसमुच्चयार्थोभिवक्तव्यश्च ॥ दूतलंगच्छगार्श्वचेति ॥ योजनान्तरेषु धूम्रजटिलमितिच्छेदः ॥ दूतत्वमिति
च्छेदः ॥ साचंडिकायाः शक्तिरराजितानजटिलमीशानम् ॥ जटाःसंतियस्यसजटिलःतम् ॥ तुन्दादिभइलव ॥ आह किमिति ॥ असुरेभुक्रोशमिपूर्णत्वात्प्रभ्रःकृष्ण
लोहितः ॥ हेधूम्रहेभगवन्नलंदूत ॥ लोणस्यध्यमपुरुषैकवचनत्वमेतत् ॥ दूतइवाचरतिदूवति ॥ लोटस्तु सेहोपिच ॥ अतोहेलुक् ॥ दूत दूतइवाचर ॥ सर्वशक्तिपदिकस्यः
क्विबवाचरकव्यः ॥ यदिदूतवदाचरदूतइतिलममानादाचोरकिंबततामनाश्रित्यस्युख्यार्थेदूतराब्दात्कल्पयःक्रियतेयैः येषाम् ॥ हेभगवन्निसर्वैश्वर्याद्युपेतपूजितसंबोधनदूतत्वे
तिनीचत्वमयुक्तमितिकेयवाचोयुक्तिपटुत्वोचितस्यात् ॥ धूम्रश्चासौजटिलश्चैत्येकपदत्वंवा ॥ ततोविशेषणसमाप्तः ॥ धूम्राःजटाःयस्येतिविगृह्णनकर्मधारयात्तमत्वर्थस्य
त्विषेयादिलजभावाद्दुग्नीहोयधूम्रजटइत्येवस्यात् ॥ २३ ॥ तत्रगतत्वाकिंबवाणीत्यतआह ॥ हेभगवन्हेलुक्त्रिभुवनविजित्यैवातिगर्वितावस्मत्सभःकोपिनास्वीतिसंजाताहंकारो

ब्रह्मिभुम्बं च दानवावतिगर्वितौ ॥ यंचान्येदानवास्तत्र्युद्धायसमुपस्थिताः ॥ २४ ॥ त्रैलोक्याभिद्रोलभतांविवाःसंतुहविभुजः ॥ यूयंप्रया
तपातालंयद्विजीवितुमिच्छथ ॥ २५ ॥ बलावलेपादयचेद्व्रवंतोयुद्धकांक्षिणः ॥ तदागच्छतदृष्यंतुमिच्छवाः पिशितेनवः ॥ २६ ॥ यतोनिशुक्रोहू
त्येनतयादेव्याशिवःस्वयम् ॥ शिवदूतीतिलोकेरिमस्ततः साख्यातिमागता ॥ २७ ॥

शुभनिशुभंचदानवौहितंवक्ष्यमाणंब्रह्मपदिश ॥ अथयेचान्येदानवाःतयोःपक्षेसामास्यरंगन्यतयागर्विताः युद्धायुद्धंक्तुसमुपस्थिताःसंगताःस्युःतानपिहितंवक्ष्यमाणंब्रूहि ॥
ब्रुविकर्मकः ॥ अक्षथिंतंचेयत्रबुश्रास्वितोद्विकर्मकेषुपरिगणितत्वादस्य ॥ २४ ॥ अनेनहितमाहंचंडिकायाःशक्तिः ॥ हेयुम्मादयोदैत्याःयूयंसर्वेषुपिपदिजीवितुमिच्छ
थतर्हिपातालंभयात् ॥ ततश्चंद्रःत्रैलोक्येभलभतांश्रामोतु ॥ इंद्रादयोदेवाःहविर्भुजःयज्ञेयुहोर्वाषियथाभांभुजानाःभंतुः हवींषिभुजताम् ॥ अग्निमुखेदेवतोद्देशेनदूयमानंहेतव्य
इवंपृथ्वादिहविर्वाहुः ॥ अन्येदूहूयतेहविःसात्रायामित्याहुः ॥ घृतमाज्यंहविःसार्धैर्विष्यंवाटुच्यते ॥ इच्छथ लयमध्यमस्यः ॥ इषुगमियमांछःशिति ॥ २५ ॥ अथ
चेद्व्रवंतोदानवाःबलावलेपाद्वलवात्कारणाद्युद्धकांक्षिणःस्युःतदाताहिसयासंभयोद्धुमागच्छत ॥ यूयत्फलंचावाप्स्यथ ॥ मच्छिवाश्चवःपिशितेनतप्यंतु ॥ ममशक्तिपरिवाराः
मुगालाश्चवःशुष्पाक्युधिंशंडितानांपिशितेनासिनंतृप्तिमाप्नुवति ॥ कृष्कुराश्चमृगालाश्चमेपाचाश्चथावयः ॥ प्रियाभवंतिशिकीर्नाभैरवाणंचवैतथा ॥ गवोभिमानोहंकारोभानश्चि
त्समुन्नतिः । दर्पोवलेपोहंतापिस्यादहंयुत्वमेवच ॥ कांक्षिइच्छयांयुद्धकांक्षंतिद्युद्धकांक्षिणः ॥ तृप्यंतुनैदिवादिःतुष्यंतु ॥ पिशितंतंसंसम्म ॥ २६ ॥ यतःकारणात्तथासत्या
स्वयंदेव्याशिवःशंभुःदूत्येनदूतभावेनदूतकर्मणावानियुक्तःभेरितोभूत् ॥ ततःकारणात्साचण्डिकायाःशक्तिःअस्मिन्मल्यांश्लोकेशिवदूतीतिख्यातकीर्तिप्रसिद्धिंचागतमाता ॥

सख्युयः दूतवणिग्यांचेविवकच्यम् ॥ दूतस्यभावः कर्मवेतियः ॥ दूतशब्दात्प्यञ्जतुनचात्समुच्चयितोयतः ॥ वणिज्यावाणिज्यमित्युक्तम् ॥ अयंतुब्राह्मणादिषुवणिक्शब्द
 स्यापाठात्सेत्यति ॥ दूतशब्दस्तुनदहादौनापिब्राह्मणादौपेठितः ॥ यदन्यथुः—दूत्यंतद्भावकर्मणीति ॥ कश्चिदाह—दूत्यंदौत्यमुभयमपिभवति ॥ वणिज्यावाणिज्यमिति वत् ॥
 दूतवणिग्यांचेविवकारात्प्यञ्जपिभवतीति ॥ तन्न ॥ सख्युयः दूतवणिग्यांच ॥ नकेवलंसख्युरेवयः अपितुदूतवणिग्यांचयोभवतीतिचकारेणयएवसमुच्चयतेनतुप्यञपि
 यदियञपि चेस्समुच्चयतेतद्ब्राह्मणादौवणिक्शब्दपाठोनिरर्थकः स्यात् ॥ चकारणैषष्यञः सिद्धत्वात् ॥ दौत्येनेतिपाठेदूत्यमेवदौत्यम् भ्रान्नादित्वात् ॥ शिवदूतीति ॥
 दुदुत्पतापे दुतनिर्गर्धदिवश्चैत्यौणादिकः क्तः ॥ शिवेनदूत्यतीतिशिवदूती ॥ यद्वा शिवदूत्येकरोतिशिवदूती ॥ कर्मण्यणिस्त्रियांडीप् ॥ शिवकर्मणिदूतयेतयेतादणि
 रूपंशिवंदूत्यतिदूतकरोतितदाचष्टतिणिजंतात्कर्मण्यण् ॥ शिवदूतेत्यपिसिन्धुः पाठः ॥ २७ ॥ तेषुभादयः महासुराः शर्वाभ्यातंष्टणेतिहिनस्त्रिशर्वःनेनकथितंदेव्याः शिवदूत्याः
 वचः संदेशंश्रुत्वज्जम्बेणकोधेनापूरिताः जामुः । क । यत्रकात्यायनीस्थिता ॥ शर्वोक्तदेवीसंदिष्टसामवादेदीपितामर्षांपूरिताः क्रियाकेवलमुत्तरमितिभवानाः सन्वस्तत्रयथुः

तेपिश्रुत्वचोदेव्याः शर्वाभ्यातं महासुराः ॥ अमर्षांपूरिताजमुयत्रकात्यायनीस्थिता ॥ २८ ॥ ततः प्रथममेवाशशात्तृष्टिगुष्टिभिः ॥ वषुंरुद्ध
 तामर्षांस्तीर्द्वीमरारयः ॥ २९ ॥ साचतत्प्रहितान्वाणञ्छूलशक्तिपरश्वधान् ॥ चिच्छेदलीलयाध्मातधनुर्धुक्तैर्महेषुभिः ॥ ३० ॥ तस्याग्रतस्तथा
 कालीञ्छूलपातविदारितान् ॥ खट्वांगपोथितांश्चारीन्कुर्वतीव्यचरत्तदा ॥ ३१ ॥

यत्रकोनामर्षिः तस्यगोत्रं काल्यायनी कात्यशब्दाद्गोदियजंतात्सर्वलोहितोदिक्रवतेभ्यइतिस्त्रियाण्फः फस्यायनादेशः षिन्वात्तडीष् ॥ उमाकात्यायनीगौरी ॥ यतः कात्या
 यनीस्थितेतिपाठे आषादिवात्सम्पत्त्यर्थेतिः यत्रत्येवार्थः ॥ २८ ॥ ततोत्तरमरारयः शुंभादयः उद्धतामर्षाः मृद्धरोषाः संतः प्रथममेव ॥ कालाध्वनोरितिद्वितीया ॥ अस्यादेव्या
 अग्रभगेत्तरसिंशरस्तृष्टिगुष्टिभिः शरसंपातैः शक्तिसंपातैः ऋषिपातैः सद्भाघातैश्चासाधनैः तांर्दवीवषुंः छदयामासुः ॥ वृषुसेचने ॥ असंयोगाडिडपिक्तत् ॥ छंदो
 वपुराणानि ॥ अन्यथावषुपुरत्येवस्यात् ॥ कामूसामर्थ्योः शक्तिः ॥ कामूसोमराल्यमयुधम् ॥ ऋष्टिः खड्गः ॥ २९ ॥ सांचडिकाचतत्प्रहितान्तैरसुरैः प्रयुक्तान्तरान्
 शूलवशात्कीः परश्वधान्परशुकुठारान् अन्यान्यप्यायुधानिलीलाज्जायसेनध्मांतमौर्वीच्छंकारेणशब्दितंथनुः ततोमुक्तैः ओरितैः महेषुभिः महद्भिः प्रशस्तैः इषुभिः शरैः चिच्छेद
 खंडयामास ॥ शूलचक्रपरश्वधामितिवापाठः ॥ ३० ॥ तदासंयामकालेतस्यदेव्याः चडिकायाः अग्रतः पुरस्ताद्द्विपथेकालीचण्डमुण्डभर्दनीतद्द तथा चडिकेवबुध्यमाना

नरीनश्लेनकृताःभ्राताःभहाराःतैर्विदारिताःत्रबद्धुंगपोथिताःशकर्वती असुरशरीरकंकालंजपरपान् युद्धेनपोथिताःप्रहताःप्रकुर्वतीसतीव्यचरत् ॥ ३१ ॥ ब्रह्मणी
शकिःब्राह्मीयेनयेनपथाधावतिस्मयोद्धुंगच्छतिस्मत्तत्रतत्रपथिशत्रून् कमंडलैजलं तस्याक्षेपादाकर्षणात् ॥ यद्वाकमण्डलःसकाशाद्दुद्धृतस्यजलस्यक्षयात्प्रोक्षणाद्धेतोः
हृत्पर्यायंनहंतौजसश्चहृत्प्रिवलयानकरोत् ॥ ओजोदीप्तिर्वलेपिन्यात् ॥ कमंडलुजलक्षेपादितिवापाठः ॥ अथवा धावतीत्यत्रव्यत्ययेनबहुवचनम् ॥ येनयेनअन्या
येनधावंतिस्मलोकानुप्रशवंतिस्मताःनैदंत्यान् ॥ ३२ ॥ देव्याअग्रमेहेअस्त्रयंशक्तिमाहिंश्रीत्रिशूलेनदैत्याञ्जवान् ॥ अतिकोपेनेतिप्रत्येकंविशेषणम् ॥ विष्णोरिंशंप्रवणी
चक्रेगदैत्यान्जवान् ॥ तथाकुमारस्यैकौमारीगुह्यशक्तिःशक्त्याआयुधेनेतिमाहेश्यदिशक्तित्रयराक्रमेवर्णितः ॥ अतिकोपेना ॥ कुपक्रोधे क्रुधमंडाथैःअथैतियक् ॥
॥ ३३ ॥ इंद्रस्ययमैंद्रशक्तिःतस्याःकुलिशंजतस्यपातेन ॥ शतंशतं शतशः ॥ संख्यैकवचनाच्चवीत्यांशांशम् ॥ दैत्यादानवाश्चविदारिताः ॥ अतएवशुधिरौघप्रवर्षिणःशतः
पृथ्व्यापेतुः पतिताः ॥ विदारिताइतिःहविदारणे क्रयादिः हेतुमतिकर्मणिकः ॥ अन्यथाविदीर्णाःस्युःचुरादौचापि ॥ दारितेभिन्नमेदितौ ॥ यद्वाविदारणविदारःसंसंजातएषांवि

कमंडलुजलक्षेपहतवीर्यांनहंतौजसः ॥ ब्रह्मणीचाकरोच्छत्रून्येनयेनस्मधावति ॥ ३२ ॥ माहेश्वरीत्रिशूलेनतथाचक्रेणवैष्णवी ॥ दैत्याञ्जवानकौ
मारितथाशक्त्यातिक्रोपेना ॥ ३३ ॥ इंद्रिकुलिशपातेनशतशोदैत्यदानवाः ॥ पेतुर्विदारिताः पृथ्व्यांशुधिरौघप्रवर्षिणः ॥ ३४ ॥ तुंडप्रहारवि
ध्वस्तादंष्ट्रशक्षतवक्षसः ॥ वाराहमूर्त्यान्यपतंश्चक्रेणचविदारिताः ॥ ३५ ॥ नखैर्विदारितांश्चान्यानभक्षयंतीमहासुरान् ॥ नारसिंहीचचाराजौनादा
पूर्णदिगंतरा ॥ ३६ ॥

दारिताः ॥ रुधिराणामोवाःनेषांप्रवर्षणितद्वतः ॥ ओषावृद्धेभ्रातरौ ॥ यद्यप्यसुरास्यदैत्यदुर्जनादानवाइतिभेदेनाभिदधुःतथापिमातृभेदतोभेदेनास्ति ॥ अतएवसमा
नार्थत्वविश्लूणामपिसमानार्थानामेकशेषोनकृतः ॥ ३४ ॥ वराहस्यभगवतोविष्णोरिंशंवाराही मूर्तिःक्रोयोपस्थाःशतस्याः ॥ यद्वा वराहस्यायंवाराहोविष्णोरिवतारः
तस्यैवमूर्तिःशस्थाः शतस्याः वराहमूर्त्याःतुंडमुखम् ॥ तुडितोडने ॥ तुण्डस्यनेनखंडयतीतुण्डतेनकृतःप्रहारःतेनविध्वस्ताःव्यसूकृताः असुराःतस्याःशंभुधिन्यौयेद्वेदेद्वैतयोर
ग्रभागौताःशंक्षतानिवाशंसिषेपोतंद्ष्ट्राशक्षतवक्षसः ॥ तस्याएवचक्रेणवैष्णवायुधेनविदारिताःसंतोन्यपत्तत्रणमुपविपतिताः ॥ ३५ ॥ नादेनसिंहादेनासंभतादभिव्याप्यपू
र्णानिपूरितानिदिशामंतराण्यंतरालानिययासा ॥ नादपूरितदिङ्मुखेतिवापाठः ॥ वादांतंशतपूर्णं ० इतिपूरितेतिनिर्यासे ॥ नारसिंहस्यभगवतोविष्णोरिवतारस्येशकिर्नारसिंही
आजोयुद्धेचचारविजहार ॥ किंकुर्वती ॥ नखैरयुधैर्विदारिताःप्रकृतिगतान्यान्यान्महासुरान्प्रभक्षयंती ॥ अथवा च अ अन्यानिच्छेदः ॥ अ इतिप्रतिषेधार्थकमव्ययम् ॥

अन्यानिचि ॥ अनप्राणनेच्यचोयत्तआननीयाःआन्याःजीवयितुमर्हाः ॥ अआन्याःदुष्टत्वान्मरणीयाः ॥ तान्महतोऽसुरान्प्रभयतीनारसिंहीसुलोमारयतिवादिच ॥
समित्याजिसिमुधुः ॥ समक्षमाशेरोप्ययाजिः ॥ युद्धभागक्षणेभ्याजिः ॥ अनेननारसिंहीपराक्रमःकथितः ॥ ३६ ॥ शिवदूत्याचंडिकोत्पन्नशक्त्या चण्डाद्ग्रहसैःभयंकरैः
अभिदूषिताः प्रापितवैकृत्याःप्रापितमूर्खाः असुराःशुथिव्यांपंतुः ॥ अथ तदापतितासुरान्सैवशिवदूती चक्वादभक्षयामास ॥ चंडिकाशरीराद्विनिर्गतायाशिवदूतमकरो
त्साशिवदूती तत्पराक्रमउक्तः ॥ ३७ ॥ इत्युक्तीत्या मातृणांब्रह्माण्यादीनांगणसमूहंकुक्षंक्रोधाविष्टमतपविविधैरभ्युपयैःसंश्रामसाधनैरमोघैः महासुरान्मर्दयं
तदद्वन्द्वानामरयोदैत्याःतेवासैनिकाःसेनासमवेताःअशुः । गशअदर्शने ॥ पलायययुरितियावत् ॥ ब्रह्मणीवैष्णवीरोद्रीकौमारीशिवदूतिका ॥ ऐंद्रीच
नारसिंहीचवाराहीचाष्टमातरः ॥ अणिमेत्यन्यामातरोदौ ब्राह्मीमाहेश्वरीचैदीवारहीवैष्णवीतथा ॥ कौमारीचमंडुडाचकालीसंकरणीतथेति ॥ ब्राह्मीमाहेश्वरीचैवकौमारी
वैष्णवीतथा ॥ वाराहीचतैत्र्यणीचामुण्डाःसप्तमातरइत्यनेन ॥ अन्येत्वाहुः ब्राह्मीमाहेश्वरीचैवकौमारीवैष्णवीतथा ॥ वाराहीचैवमाहेंद्रीचामुंडा सप्तमातरः ॥ ३८ ॥

चंडाद्ग्रहसैरसुराः शिवदूत्यभिदूषिताः ॥ पंतुःपृथिव्यांपतितास्तांश्रवादाथसातदा ॥ ३७ ॥ इतिमातृगणकुक्षंमर्दयंतंमहासुरान् ॥ दृष्ट्वाभ्युपयै
विविधैर्नैशुदंवारसैनिकाः ॥ ३८ ॥ पलायनपरान्दद्वन्द्वान्यान्मातृगणाद्वितात् ॥ योद्धुमभ्याययौकुद्धोरक्तबीजोमहासुरः ॥ ३९ ॥ रक्तबिंदुर्यदा
भूमौपतत्यस्यशरीरतः ॥ समुत्पततिमेदिन्यास्तत्प्रमाणोमहासुरः ॥ ४० ॥ युधुधेसगदापाणिर्दशशक्त्यामहासुरः ॥ ततश्चैंद्रीस्ववज्रेणरक्तबीजम
ताडयत् ॥ ४१ ॥ कुलिशेनाहतस्याशुबहुसुखावशोणितम् ॥ समुत्स्युस्ततोयोधास्तद्द्रुपास्तत्पराक्रमाः ॥ ४२ ॥

रक्तबीजस्यसरक्तबीजोमहासुरः ॥ दैत्यान्मातृगणेनब्रह्मण्यादिमातृसमूहेनाद्वितानतएवपलायनपरान्दद्वन्द्वकुक्षःसन्नकर्त्तृकः ॥ देव्यासहयोद्धुमाययौ ॥ रक्तबीजयति
बीजंकोतिरक्तबीजः । कर्मण्यन् ॥ अद्वैतसायम् ॥ ३९ ॥ अस्यरक्तबीजासुरस्यशरीरात्तर्कबिंदुःरक्तपृथःयदाभूमौपतितदातत्प्रमाणःरक्तबीजासुरशरीरपरिमा
णःमहासुरःमेदिन्याःसकाशात्समुत्पतिसमुत्पद्यते ॥ अतश्च रक्तबीजोरर्कबिंदुबीजोरर्कबिंदुश्चेतिख्यातोभूत् ॥ रक्तबिंदुर्येकवचनसुपलक्षणम् ॥ तेनयावंतःतद्वाक्यबिंदवः
पतंतितावंतएवतादृशाएव रक्तबीजासुरसमाएवमहासुराभूमितःसमुत्पद्यंते ॥ मेदिन्यामितिपाठेअधिकरणविवक्षितम् ॥ ४० ॥ समहासुरोरक्तबीजोदापाणिःसन्नइन्द्रशक्त्या
ऐंद्र्यासहयुधे ॥ ततः ऐंद्रीस्ववज्रेणनिजायुधेनकुलिशेनरक्तबीजमताडयत् ॥ बंधुंजीवममूनेनसदृशाकारकबिंदवः ॥ रक्तबिंदुःक्षितिस्पृक्षसूत्रजायतेतत्समोऽसुरः ॥ ४१ ॥
ऐंद्र्याकुलिशेनवज्रेणाहतस्परक्तबीजशरीरतःबहुलंशोणितम्आशुसुखावमौपपात् ॥ ततःशोणितान्तस्येव रक्तबीजस्येव रक्तबीजस्येवपराक्रमोये

षतिं त्पराक्रमाश्च योथायोद्धारः रकबीजरकजासुरकातुनोपधत्तइत्यतत्कंठद्रूपादिति ॥ कुलियोनाहत्तइतिथयमांतपाठे घटः श्रवतीतिवदकर्मकत्वेन शोणितंमुद्रावा जगामप्राप्तवानित्यर्थविवक्षायामसकर्मकत्वास्त्वेव ॥ अहत्तस्यारकाविंदोःशरीतःशोणितं कर्तुमुद्रावेत्यत्राकर्मकत्वंदुष्टदत्तस्यः श्रवतीतिवदकर्मनिर्देशत्वादवशेषम् ॥ ४२ ॥ तस्य रकबीजस्यशरीरादयावंतःशरीरमाणाःयावसंख्याकाः रकविंदवःप्रथिव्यापतिताःतावंतश्चतस्यरिमाणोपतत्तस्यकारुण्यरुषाःदैत्याःतस्य रकबीजस्तु ल्यबलश्चतुल्यविक्रमाश्चजाताःसमजनितेत्यर्थः ॥ वीर्यवीरस्यकर्मचलंयाणसामर्थ्यम् ॥ विक्रमस्तुपदाकंतौशौचोपिकीर्तितः ॥ विक्रमस्त्वतिशक्तिवा ॥ ४३ ॥ तत्रस्यामेते रकबीजस्यारकाःपुरुषाःदैत्याः मातृभिःब्रह्माण्णादिभिःसंसर्गमयुग्रमातिदारुण्यथास्यात्तथाशास्त्राणांपातेरितिषणमतिभयंकरंयथास्यात्तथायुधुः ॥ व्यत्योबहुलमितीतरस्मैपदम् ॥ ४४ ॥ पुनश्चानुरपिद्वेद्याशक्त्याकृतेनवज्रपातेनारकबीजस्यशिरोमस्तंकेयदाक्षतंवलितंभयमभूत्तदातःवज्रताडिताच्छिरसःसकाशा चिर्गलितंरंकरंतृणवाहप्रवहतिस्मप्रवाहीबभूवेतियावत् ॥ ततःतस्मात्परकप्रवाहादहंरंसंहस्रहस्रशःपुरुषाःदैत्याःजाताः ॥ ववाहेति ॥ वह्प्रमाणेच्छिद्यभ्यासस्योभये

यावंतःपतितास्तस्यशरीराद्भक्तविंदवः ॥ तावंतःपुरुषाजातास्तद्द्वीर्बलविक्रमाः ॥ ४३ ॥ तेचापिपुण्ड्रुस्तत्रपुरुषारक्तसम्भवाः ॥ संममात्तुभि रत्युग्रंशस्त्रपातातिषणम् ॥ ४४ ॥ पुनश्चवज्रपातेनक्षतमस्यशिशोरोयद् ॥ ववाहरंकरुषास्त्वतोजाताःसहस्रशः ॥ ४५ ॥ वैष्णवीसमरेचैनंचक्रे णाभिजघानह ॥ गदयाताडयामासैद्रीतमसुरेश्वरम् ॥ ४६ ॥

षामिसिंभसारणंजुंज्ञापुर्वकोविधिरनित्यइतिनेत्याहुः ॥ बहिरसंसारणप्रकृत्यंतरतयाःइदन्योष्ठयादिरिस्तीत्यपरं ॥ वाहप्रयत्नेहृत्स्यारत्मनेपदानित्यत्वाद्वाहोह्यस्यरे ॥ चक्षिकोऽङ्कित्करणमनुदाच्छक्षणारत्मनेपदानित्यत्वेज्ञापकमाहुः ॥ ववेत्यव्ययम् वव इतिप्रथमरक्तिःसरणजनितःधनिमाहोह्यस्ये ॥ ववइत्यवशब्दमाह रंकरंतृ प्रथममाहृत्यर्थः उवाहोहृत्यर्थेवइतिशब्दानुकरणम् ॥ तेनअनुकार्यानुकरणोर्भेदस्याविवाक्षितत्वादसत्यर्थवत्त्वेवित्ययमाहोतिविद्विभक्त्युत्पत्त्यभावः । अन्थाववमाहो तिस्यात् ॥ केचित्तुकरंतंभसारणमुवाहोहृत्येवोष्ठुः ॥ वयंजुंभूमः—संभसारणमत्रकवंकृतेतस्मिन्नुसंसारणाच्चेत्यत्रूहोहृत्येवोष्ठुत्वात्तुचौपूर्वोहोत्वाभा वशेषिन्त्रावरुणौयज्यमानावितिक्वतुनःप्रसंगविज्ञानादिकोयणचैतियणोदेशेष्वश्रूयते ॥ छंदोवस्तुराणानिचमर्तीति ॥ तदित्यं पाठव्याख्याश्चातूनांहृत्स्येतस्यैरणः क्वचित् ॥ प्रयोगेष्वभावांस्तानवस्थापयत्यपि ॥ ४५ ॥ समरंसंशोविष्णोरियवैष्णवीशक्तिरेनंरकबीजचक्रेणअभिजघान अथचसाँद्रीपनंरकबीजमसुरेश्वरंगदया ताडयामास ॥ यद्वाँद्रीतिमित्येकंपदम् ॥ प्राकूँद्वेद्याशक्त्याइतःयोऽंजुमातःतंरकबीजं सावैष्णवीशक्तिःचक्रेणउरसिजघान ॥ नकेवलंचक्रेण गदयाताडयामास ॥ ४६ ॥

वैष्णव्याः चक्रेण भिन्नस्य विदारितस्य रक्तबीजस्य रुधिरस्रावसम्भवैः रक्तप्रवाहसमुद्भवैः तल्पमाणैः रक्तबीजशरीरपरिभितैः महंश्रमहंश्रतेन सहस्रशः ॥ यद्वासह्येण सहस्रशः ॥
 संख्यैक्यवचनाच्च वीप्सायांशम् ॥ महासुरैः जगद्भुवनव्याप्तव्याकीर्णम् ॥ अर्चननियैरसंख्याकैश्चैलोक्यं व्याप्तमिति भावः ॥ ४७ ॥ कुमारस्यैकौमारीशक्तिः
 देवताशाक्त्या आयुधेन रक्तबीजं महासुरजघान ॥ तथा वाराही असिना खड्गे नतं रक्तबीजं जघान ॥ तथा माहेश्वरी त्रिशूले नतं जघान ॥ क्वचिजुपाठः ॥ माहेश्वरी त्रिशूलेन रक्त
 बीजं महासुरम् ॥ ताडयामास हृदयेन च चालत्थापिस इति हस्यते ॥ यद्यपि हृदये सा ताडयामास तस्मिन् ॥ तथापि सः रक्तबीजः संश्रामान्न च चालानापजगामेत्यर्थः ॥ ४८ ॥ मचापि
 रक्तबीजो महासुरः कोपसमाविष्टः कोपानलञ्चालकुलः सन्नगदयासर्वाएव मातृः न्नहाणयादीः शक्तीः पृथक्पृथक् महत्तदुत्पादयत् ॥ दैत्यः महासुर इत्युक्ते कुतोनपौनरुत्पन्नस्यत्वात् ॥
 ॥ सामान्यतो दैयोसावित्युक्त्वासा मर्थ्यतो महांश्रसावसुरश्चेत्यतिशयदर्शनादपौनरुत्पन्नम् ॥ यद्वा द्वितेरपत्यैत्यः असूनुरातिशुद्धातिअसुरः ॥ आतोनुपसर्गकः ॥
 महांश्रसावसुरश्चेति ॥ यद्वा महान्तः असुराः यस्य सः ॥ यद्वा ममहादेवं जहति महः महांश्रसावसुरश्च ॥ मः शिवश्चन्द्रमाश्रम्यात् ॥ ओहाकृत्यागे ॥

वैष्णवीचक्रभिन्नस्य रुधिरस्रावसम्भवैः ॥ सहस्रशो जगद्ब्याप्तं तत्र्यमाणैर्महासुरैः ॥ ४७ ॥ शक्त्या जघान कौमारी वाराही च तथासिना ॥ माहेश्वरी
 त्रिशूलेन रक्तबीजं महासुरम् ॥ ४८ ॥ सचापि गदया दैत्यः सर्वाएवाहनत्पृथक् ॥ मातृः कोपसमाविष्टो रक्तबीजो महासुरः ॥ ४९ ॥ तस्य हतस्य बहु
 धाशक्तिशूलादिभिर्भुवि ॥ पपात यो वैरक्तौ घस्तेनासञ्च्य शोसुराः ॥ ५० ॥ तैश्चासुरासृक्संभूतैः सुरैः सकलं जगत् ॥ व्याप्तमासीत्तो देवाभयमा
 जगु रुरुतमम् ॥ ५१ ॥

आतोनुपसर्गकः ॥ अहनदितिहनंसागत्योः लङ्स्तिप् ॥ अदिमभृतिभयः शपोलुक् संज्ञापूर्वको विधिरनित्यइतिनेत्याहुः ॥ यद्वा ॥ हंतीतिहनः पाचायच् ॥ हगइवाचरत् ॥
 सर्वप्रातिपदिकेभ्यः क्त्वाचारेकव्यः ॥ सनाथंतत्त्वाच्चतुलावहनशब्दाद्धकस्तिप् ॥ अडागमः ॥ ४९ ॥ शक्तिशूलादिभिरायुधैर्बहुभिः प्रकारैराहतस्य रक्तबीजस्य ॥ वैभ्रसि
 द्वयोरकौषः वेगबहुधिरप्रवाहः पपातवक्रंश ॥ तेनरक्तौघेनशतशः शतशतमसुरा आसन्न ॥ शतंशतमित्युपलक्षणम् ॥ सहस्रशः लक्षशः कोटिशः बहुशः असुराः रक्तबीजसमाना आ
 सन् ॥ शक्तीनां देवीनां शूलादीन्यायुधानित्यपि यथायोग्यव्याख्या ॥ न्नहाणया आयुधं शत्रुघ्नो मंत्रः ॥ वैष्णव्याश्चक्रं माहेश्वर्याः शूलं पिनाकाख्यं धनुश्च ॥ काल्याः शूलचक्रं च ॥ ५० ॥
 असुरस्य रक्तबीजस्य यदसृक् संतस्माद्भूमिष्ठात्सकाशात्संभूतैरपि उद्दिष्टनामधैरसुरैः रक्तबीजसहैर्वितुक्तैः सकलं जगत्त्रैलोक्यं व्याप्तमासीत् ॥ ततो देवा लजमभयविक्रमयमा
 जसुः ॥ अहोकिमेतदासीदहोखल्वसौशांतिकर्मणि वेतालोदयः ॥ यजगद्रक्षणार्थं दैत्यक्षयार्थः संग्रामः भारब्धो भगवत्यासतावत्सामूल्यतुरक्तबीजरक्तैरसंख्यतैर्वातिकैर्दैत्यै

जगदापूर्णपीडयते ॥ हतैतदिति देवाः साध्वसमापुरतितमामिति भावः ॥ परैकदेशे देशेषु पदोदाश्रय इति वज्रगदकदेशोऽपि जगदेवो तिसाकल्पेन जगद्ब्रामि त्पुत्रम् ॥ सकलमिष्येवो केचित्
दिति साकांशस्यात्तत्तदुपयमप्युक्तम् ॥ ५१ ॥ चंडिकादेवीसुरासुरदेवान्पिषण्णान्प्रविषादिसहितान्दृष्ट्वा सत्परात्मनोपवासितात्तान्प्राह ॥ मायुं विषीदस्व सुश्रामवतयेष्ववीत् ॥
अधुनैषवः शत्रून्खलिनश्रीत्याश्रामयंती देवानुक्त्वतीत्यर्थः ॥ अथ देवानित्यन्त्याश्रामय चंडिकादेवी कालीमुवाच ॥ हे चामुंडेलदीपवदनां विस्तीर्णा विशालं कुहरचयेतिकालीपादि
क्षत् ॥ इत्थं भिन्नकर्मत्वात्साहोवाचैत्यपौनरुक्त्यद्रष्टव्यम् ॥ यद्वा अग्रा अहसत् त्वरतिच्छेदः प्रापूर्णे अदादिः ॥ अविष्णुप्राप्तैर्यैष्णुपुरयत्सौ ॥ आतोनुपसंगेकः ॥
विष्णुमायेत्यर्थः ॥ त्वरा ॥ अित्वरासंज्ञमे ॥ त्वरते त्वरा पचाद्यच् त्वराणासती अहसत् ॥ एतावैतैरकबीजरकजंतुदंशैर्नैवेमीता इति देवानहसत् हसं हसने लङिहसम् ॥
प्राहसत् त्वरेत्यपिच्छेदस्यैवार्थः ॥ त्वरते इति त्वरा ॥ अतएव प्राहसत्तदेत्यपि पाठे तदा देवानां भयोदयकाले इति तिसप्तवार्योऽपि विशिष्टः ॥ यद्वा प्राहसत् त्वरेत्येकंपदम् ॥ प्राहस्तुरणमू
र्द्धनि । प्राह्युद्धमूर्धनि सत्त्वरा ॥ यद्धृदयं देवीपुराणे - प्रययौ प्राकाम्येति ॥ ५२ ॥ देवीपुनः प्राह हे चामुंडे अनेन विस्तीर्णकृतेने वेगिना वेगयुक्तेन त्वदीयेन वंकेण महसुरान्

तान्विषण्णान्मुरान्दृष्ट्वा चंडिका प्राह सत्त्वरा ॥ उवाच काली चामुंडे विस्तीर्णवदनं कुरु ॥ ५२ ॥ मच्छब्दप्राप्तसम्भूतान् रक्तबिंदून्महसुरान् ॥ रक्त
बीजात्प्रतीच्छान्वंक्त्रेणानेन वेगिना ॥ ५३ ॥ भक्षयंती चरणे तदुत्पन्नान्महसुरान् ॥ एवमेव भक्षयंदैत्यः क्षीणरक्तो गमिष्यति ॥ भक्ष्यमाणास्त्वया
चोत्रानैवोत्पत्स्यति चापरे ॥ ५४ ॥ ऋषिरुवाच ॥ इत्युक्त्वा तां ततो देवी शूलेनाभिजघान तम् ॥ मुखेन काली जगृह रक्तबीजस्य शोणितम् ॥ ५५ ॥

रकबीजात्सकामशश्रपतेभ्यः संभूतान्मसुरान् रक्तान् रक्षिणाणां विंदून्प्रतीच्छद्गृह्णाणपि वेत्यर्थः ॥ इत्युच्छयप्रतिपूर्वग्रहणार्थः ॥ रकबीजादित्यपादानं यान्वत्तदक
र्षिदवः क्षिर्तिनस्पृशंति तावदेवां तिरिक्षेतात् मुखेन गृह्णेति सूचनार्थम् ॥ अन्यथारक्तबिंदवः क्षिर्तिस्पृशं तत्समानान्महसुरानुजनेभ्युरिति भावः ॥ ५३ ॥ हे चामुंडे त्वं
तस्मात्प्रकबीजरकादुत्पन्नान्महसुरान् भक्षयंती रणे सन्नाशे च रषिहर ॥ ततः किं कालीत्यतीत्याह ॥ एवमेवनेन कोरण एष रकबीजः क्षीणरक्तः सद्भक्षयंन शं परासुतांगमिष्यति
प्राप्स्यति ॥ रकबीजरकजाः दैत्याः किं करिष्यंतीत्यत आह ॥ हे चामुंडे अपरे च ये रकबीजरका जगामहसुरा उग्रा अतिरौद्राः संति तेपि च त्वया भक्ष्यमाणाः भंतः शुननैवोत्पत्स्यं
ति ॥ पदातौ अनुदात्तेन दादात्मनेपदी ॥ चक्षिडोक्तिः करणादनुदात्तेन चिन्मिचित्मानेन पदस्यानित्यत्वमसौ प्रयत्न इति परस्मैपदं भवति ॥ अन्यथान्त्वस्पर्शे इत्येकस्यात् ॥ ५४ ॥
इत्युक्त्यप्रकारेण चंडिका देवी विजिगीषुः भतीता कालीमित्यं कुर्वित्युक्त्वा तं रकबीजं शूलैर्नैकाश्रले हर्दंतेन त्रिशूलेन वा भिमुखेनोत्सिजयान् ॥ कालीचमुखेन रकबीजस्य शोणितं जगृहे

अभूमिष्ठप्रतिरक्षेजग्राहअपिबत् ॥ ५५ ॥ तत्रणेदेव्याशूलेप्रयुक्तेसतितोतरमसौरकृबीजः गद्याचंडिकादेवीमाजघान ॥ अथगदापातानंतरमसौगदापातःअस्याःदेव्याः
अल्पिकामपिस्वल्पामपिवेदनांचक्रेवैवचकार ॥ देव्याःपरमांडवब्रह्मत्वाद्दुःखलेशोपिक्वतइतिभावः॥आङोपमहनइत्यात्मनेपदमकर्मकादेवभवति॥ अन्यथाआजग्रहतिस्पा
त् ॥ वेदनापीडनंवाधाव्यथंद्दुःखंनव्यथा ॥ ५६ ॥ चंडिकादेव्याशब्देराहतस्यतस्यारकृबीजस्यदेहात्प्रयतोयतः यच्चयच्चबहुशोणितंमुखावततः तच्चतश्शोणितंकर्म चा
मुंडाकालीविस्तीर्णकृतेननवदनेनसंप्रतीच्छतिजगद्देहे ॥ पपावितिभावः ॥यतस्तदइत्याबादित्वात्तसिर्थथायोगम् ॥ यद्वा तस्यदेहात्सकाशाथतोयोद्वारात्सुखावतस्ततो
द्वारात्सकाशात्स्वक्रेणप्रतीच्छतिस्मचामुंडेत्यर्थः ॥ तद्वक्रेणेत्येतेनविस्तारितेनवक्रेणेत्यर्थः ॥ यतस्ततइत्यर्थप्रतिकेचिद्ब्राह्मणस्युः ॥ इतस्ततइतिकचित्पाठः ॥
॥ ५७ ॥ अस्याः काल्यमुसुरेकपाताद्भ्रुकृबीजरुधिरयतनात्समुद्रताः समुत्पन्नायमहासुराः ताद्चाण्डिकाकालीचत्साद ॥ अथतस्यारकृबीजस्यशोणितंचपणौ
॥ ५८ ॥ देवीचंडिकाशूलेनचक्रेण क्वचिद्भ्रजेणेत्येतिपाठः ॥ बाणैःअसिभिःसङ्घैःरिष्टिभिःसङ्घश्रमेदैःतरकृबीजजवान ॥ कीदृशम् । चांमुडयापीतशोणितंयस्यतम् ॥ ननु

ततोसावाजघानाथगद्यातत्रचंडिकाम् ॥ नचास्यावेदनांचक्रेगदापातोल्पिकामपि॥५६॥ तस्याहृतस्यदेहात्तुबहुमुखावशोणितम् ॥ यतस्ततःस्व
वक्रेणचामुंडासंप्रतीच्छति॥५७॥मुखेसमुद्रतायेस्यारकृपातान्महासुराः॥ तांचत्सादाथचामुण्डापपीतस्यचशोणितम्॥५८॥ देवीशूलेनचक्रेणबाणै
रसिभिरिष्टिभिः॥जघानरकृबीजंतंचामुण्डापपीतशोणितम्॥५९॥सपपातमहीपृष्ठेशस्त्रसंहतितोहतः ॥ नीरक्तश्चमहीपालरकृबीजोमहासुरः ॥६०॥

बाणबाहुल्ययुक्तमेव ॥ असिबाहुल्यंकिमर्थम्—उच्यते ॥ असिभिरिष्टिभिरित्यत्रसलेपेष्वात्सत्वम् ॥ यद्वा रोरीतिरुलेपे
द्रूलोपैर्पूर्वस्यदीर्घेणइतिदीर्घाभावश्छांडसः ॥ ऋष्टिभिरितिपाठोपिसलेपसमाधानंछांडसंज्ञेयम् ॥ यद्वा यष्टिभिरितिष्विषयांसंप्रसारणपूर्वरूपत्वे इष्टिभिर्यष्टिभिरित्यर्थः ॥
तथात्संधियुक्तमेव ॥ ५९ ॥ हे महीपालसुरथ देव्याशस्त्रसंहतितःशस्त्रसमूहाद्धेतोःहृतःताडितः ॥ यद्वा आद्यादित्वात्सिः ॥ शस्त्रसंहत्याहृतः ॥ यद्वा शस्त्रसं
हितमित्यहृतः ॥ कर्मणिल्यब्धेलेपंचमी ॥ चामुण्डया निःशेषपीतत्वात्नीरक्तश्चमन्त्रकृबीजः मन्त्रुमहीपृष्ठेमुखेणेरिणपात ॥ शस्त्रसंघसमाहृतइतिपाठे सप्तम्यांजनेईअन्ये
ष्वपिदृश्यतइत्यापिशब्दःसर्वोपाधिष्वभिचारार्थः ॥ तेनधात्वंतरादपिडोभवतिकाकारेणपिचितिवचनात् । शस्त्राणिसंहतिःसमाहृतिःयुद्धंतेनसमाहृतः ॥
शस्त्रसंघसमाहृतइत्यन्यथपाठः ॥ संघसाथैतुंजुभिःरित्यभिधानात् प्राणधारब्धःसमूहःसंघः ॥ यद्वा मेघसंघवदुपचारान्तंघइवसंघःशस्त्राणांसंघःसमूहः ॥ शस्त्राणिजंतुं

वेषंते ॥ ६० ॥ हेतुं सुरथदत्तावधानःशृणु ॥ ततोऽरुक्बीजवधानंतरंतोऽविषण्णाः त्रिदशाः देवाः संसृतिः अतुलमस्तद्व्यामपरिमितहर्मवपुः ॥ अथचतोरुक्बीजादि
 देत्यानामष्टद्वयदेहतः रुचिरपानमदोक्तः ॥ अतएवमतः मद्द्यूर्णितः मातृणां ब्रह्माप्यादीनां गणः समूहः आनंदतः ननर्चतुत्यत्सि ॥ एतेन्युद्धावसाने वीरपाणंभूचिन्तम् ॥
 वीरपाणंतुयत्पांनृचेभाविनिवारणे ॥ रुचिराष्टलोहितास्तरुक्कृतजशोणितम् ॥ ६३ ॥ इति श्रीमार्कण्डेयमहापुराणे श्रीराजाविराजवोपरान्वयश्रीमदुद्धरणालम्बजश
 तनुचक्रवर्तिविराचितायां देवीमाहात्म्यदीकार्यरुक्बीजवधानामपञ्चाशतितमोऽध्यायः ॥ ८५ ॥ हे भगवन् हे सुमेधो मर्षे हे अमम ममतारहितमत्वात्वायामम
 सुस्थम्भशृण्वतः रुक्बीजवधाश्रितं तद्द्वयविचित्रमद्भुतमिदं देव्याश्चित्तम्यमाहात्म्यमहात्वं महात्वं ता आख्यातं कथितम् ॥ रुक्बीजवधस्तेन वशितम् ॥ यदा रुक्बीजवधे
 नयेन विष्णुनाश्रितमाश्रितरुक्बीजवधेन दुष्करणं संतुष्टेन विष्णुना अहो इदं मद्भुतमिति श्लाघितमित्यर्थः ॥ यदा आकारस्तुपितामहः ॥ आब्रह्मणाश्रितम् आदत्तस्तुमित्य

ततस्तेर्षमतुलमवपुस्त्रिदशानृप ॥ तेषामातृगणोमतो ननर्तामृष्टमदोद्धतः ॥ ६१ ॥ इति श्रीमार्कण्डेयमाहात्म्येरुक्बीजवधो नाम पञ्चाशीति
 तमोऽध्यायः ॥ ८६ ॥ राजोवाच ॥ विचित्रमिदमाख्यातं भगवन्भवतामम ॥ देव्याश्चित्तमाहात्म्यं रुक्बीजवधायाम् ॥ १ ॥ सूयश्चेच्छाम्यहं श्रोतुरं
 रुक्बीजेनिपातिते ॥ चकार शुम्भो यत्कर्म निशुम्भश्चातिकोपनः ॥ २ ॥ ॥ ऋषिरुवाच ॥ चकारकोपमतुलं रुक्बीजेनिपातिते ॥ शुम्भामसुरो
 निशुम्भश्च हतेष्वन्येषु वा हवे ॥ ३ ॥ हन्यमानं महासैन्यं विलोक्या मर्षमुद्ग्रहन् ॥ अस्यघावन्निशुम्भोथमुल्लस्ययासुरसेनया ॥ ४ ॥

र्थः ॥ रुक्बीजवधाश्रितमिति पाठे आब्रह्मणः विष्णुः अकारस्तुमहेतोरंतामहाहर्षकं क्रमवौ ॥ द्वयोरथयोः संयौ सवर्णदीधः ॥ ततउनासहाऽऽद्रुणः अद्वितिया
 तपिपदिकम् ॥ हस्वोऽनुसंकेभ्योऽपिपदिकस्य ॥ उनाश्रितमश्रितम् ॥ रुक्बीजवधेनातिदुःसाध्येन लीलाया देव्याकृतं संतुष्टुतना ब्रह्मविष्णुरेवणाश्रितमादत्तम् ॥ १ ॥ हेसु
 मेधः ऋषेदेव्यारुक्बीजेनिपातितस्यतिकोपनः शुम्भो निशुम्भश्च मूयः युनयत्कर्मसंग्रामलक्षणं कार्यचकार ॥ तदं हसुरथो मूर्धोयिकं यथास्यात्थाश्रुतिमिच्छा
 मि ॥ पुरुभूः पुरुमयिर्हंसक्रिं मूयश्चमूर्चि ॥ २ ॥ हे राजन् देव्यारुक्बीजेनिपातितस्य त्वोन्नेषु च दानवे देव्या हतेषु तः सुभासुरो निशुम्भश्चासुरः अतुलमनुपममयादंकोपकोषं
 चकार ॥ अथा मर्षमसाधातं संयागमागमाहवाः ॥ आह्वयंतं तन्मर्षं देव्याहवः ॥ ३ ॥ देव्याह्वयमानं हतं महासैन्यं विलोक्याथ अमर्षकोषमुद्ग्रहन् उद्विजत्क्रोधाविष्टः सत् ॥
 उद्वहन् श्रितपाठे धारयन्त निशुम्भः मुल्लस्य निजया असुरसेनया आसुरियासेनया सहास्यथावत् ॥ हन्यमानं वर्तमानसामिज्येवर्चमानवदेति लटः कर्मणि शानच् ॥ यवायुद्ग्रहन्

पाणिपीडनम् ॥ तथापि धात्वनेकार्थतया धारणमर्थः ॥ अन्यथा सशामुद्रहेत्कन्यामिति बहुदहनं पाणिपीडनं स्यात् ॥ ४ ॥ तस्यानिशुम्भस्याग्रतः पुरस्तात्तथापृष्ठेपश्चाद्गतथापाश्वर्योर्वाभ्रदक्षिणभागयोः र्चमानाः महासुराः संदष्टौष्ठपुटाः रोषदटाधरोष्ठाः संतः देवीहंतुमुपाययुः उपसमीपमाजगमुः ॥ उत्तरौष्ठेपेक्षयात्रोषप्रकरणदोष्टोऽधरोविवक्षितः ॥ अन्यथाऽभिधानेओष्ठशब्दोऽधरपर्यायएव ॥ अधरशब्दोऽप्योष्ठपर्यायएव ॥ यदाहुः ॥ ओष्ठाधरोत्तरुददनच्छदैदशनवाससीइति ॥ ओष्ठमात्रेऽधरः स्मृतइतिच ॥ ओष्ठशब्देनपरस्यसंस्कृतिधानं वस्तुच्यते ॥ ओष्ठःपुटइवओष्ठपुटः संदष्टओष्ठपुटयैस्ते ॥ पुटसंश्लेषेण ॥ पुट्यतेसंश्लेष्यतेपुटः ॥ ५ ॥ स्वबलैर्वृतः सैरात्मयैः सैर्यैर्वहितः महाप्रभावःशूरः शुम्भोपिप्रथमंमातृभिर्ब्रह्मिण्यदिभिः समंयुद्धं कृत्वा अथकोपात्कोधोविशाचचंडिकां देवीं निहंतुमाजगाम ॥ शुम्भो न जानाति चंडिकां भवतीहंतुं न शक्येति भावमावेदयितुं कोपादित्युक्तम् ॥ ६ ॥ ततो नंतरंतयोः अतीवात्यथमुग्ररौद्रशराणां वर्षवृष्टिं वर्षतोः शुम्भनिशुम्भयोः देव्यासहयुद्धमासीत् ॥ कयोरिव वर्षतोः भवयोरिव ॥ यथामौघौपृथग्भूतौ वर्षतः

तस्याग्रतस्तथापृष्ठेपार्श्वोश्च महासुराः ॥ संदष्टौष्ठपुटाः कुब्जहंतुं देवीमुपाययुः ॥ ५ ॥ आजगाम महावीर्यः शुंभोपि स्वबलैर्वृतः ॥ निहंतुं चंडिकां कोपात्कृत्वा युद्धं तु मातृभिः ॥ ६ ॥ ततो युद्धमतीवासिहेव्याः शुंभनिशुंभयोः ॥ शरवर्षमतीवोप्रमेव योरिव वर्षतोः ॥ ७ ॥ चिच्छेदास्ताञ्छरांस्ताभ्यां चंडिकां स्वशरोत्करैः ॥ ताडयामास चांगुशस्त्रौघैरसुरेश्वरौ ॥ ८ ॥ निशुंभो निशितं वङ्गं चर्मचादायमुग्रमम् ॥ अताडयन्मृष्टिं सिंहं देव्यावाहनमुत्तमम् ॥ ९ ॥ ताडितेवाहने देवीक्षुरेणसिमुत्तमम् ॥ निशुंभस्यशुचिच्छेदुर्चर्मचाप्यष्टचंद्रकम् ॥ १० ॥

वृष्टिधाराः तथा ॥ ७ ॥ ताभ्यां शुम्भनिशुम्भभ्यामस्तात्रक्षिमात्परीतात्शरान्वाणान् चण्डिकादेवीसैशशराणामुत्करैः पुंजैः ॥ यद्वा स्ववामाभ्यां शराणां मुत्करैः स्वस्याः आत्मनः शराणामुत्करैर्वा ॥ सर्वनाम्नोवृत्तिमात्रेणुवद्भवः ॥ स्यात्क्षिकायः शुंजराशतुत्करः कूटमक्षियाम् ॥ कृविशेषेऽत्कीर्यते उत्कराः ॥ कर्मणि ऋदोरप् ॥ स्तोमैः चिच्छेदसंढयामास ॥ अथचसातावसुरैशुम्भनिशुंभपि कर्मभूतौ अंगुष्ठुतदीशेषु प्रत्यंगप्रतिरोमकूपम् शस्त्रौ वैर्बाणायाधुव्यूहेस्ताडयामास ॥ ८ ॥ निशुंभः निशितं ताडयाम्ब्रह्मं संढलां प्रमुपभं प्रभामंढलभास्वर्चर्मचफलकमादाय गृहीत्वा देव्याः उत्तमश्रेष्ठहाहर्त्सिंहं मूर्ध्नि मस्तके अताडयत् ॥ तदभावात्तेजुर्गादिः ॥ निशितं द्युजते जितमिति यावत् ॥ मुग्रभमितिलङ्गस्य विशेषणं चर्मणश्च ॥ संभवेव्यभिचारस्य द्विशेषणमर्थवत् ॥ ९ ॥ निशुम्भेनवाहनेर्त्सिंहताडिते सति देवी चंडिकाक्षुरेण प्रत्याकारेण पुरयति मुसेनात्करोति क्षुरोबाणविशेषः ॥ तेन निशुंभस्य उत्तमश्रेष्ठमर्त्सिंहं चिच्छेद ॥ आशुअविलंबेनाष्टचंद्रकं चेतैव क्षुरेण चिच्छेदैकप्रयत्नेन अर्त्सिं चर्मचविदारयामासेत्यर्थः ॥

अष्टौ चंदायस्मिन्तदष्टचंद्रकलित्वाष्टचंद्रकमित्यर्थः ॥ यद्वा अष्टः व्यासः चंद्रः कर्पुरोयस्मिन्विलिप्तोऽस्ति तदष्टचंद्रकम् ॥ अथूव्यासौ कर्चरिक्तः ॥ यद्वा अष्टौ चंदाश्चित्रितावकायति अष्टचंद्रकम् ॥ अष्टानां चंद्राणां समाहारेष्टचंद्रं तत्कायव्यासव्यलक्ष्यत्वेन लिलितं तत्कथयत्यष्टचंद्रकम् ॥ कर्पूरं चंद्रांशकः ॥ १० ॥ देव्या चर्मणि द्विधा कृतो बद्धे च चिच्छत्रे द्विधा कृतोऽस्ति निशुभोऽसुरो देवो प्रतिशक्तिमायुधिशेषं चिेशयुजे ॥ देवी अभिसुगाता तां कथमस्य निशुभस्य शक्तिचक्रेण द्विधा चक्रे चिच्छेद ॥ न के वलंतद्वयववापितुदीयांश्चिमापि चिच्छेद ॥ ११ ॥ अथानंतरं कोपनाच्चातः कोपाविष्टः कोपाध्यातः कोपाधियुक्तः निशुभः दानवः देवीमुद्दिश्य शूलं जग्राह मयुजे जइत्यर्थः ॥ अथ देवीमुखमाया तंतं चापिशूलमुष्टिपातेन मुष्टेः प्रहरणचूर्णयत् ॥ सत्यापयाशत्रून्नेत्राणवध्वजनेत्रचूर्णं प्रातिपदिकाणि च ॥ अवध्नसितवतीत्यर्थः ॥ अथवा चूर्णं प्रेरणप्रणयोः जुरादिः ॥ शूलं पुंस्यपि ॥ ध्माशब्दाद्विसंयोगयोः ॥ कोपेनाध्यातः अग्निदीपितः ॥ कर्मणिक्तः ॥ ब्रह्मिण्यस्योः स्तुतोमुष्टिः ॥ १२ ॥ अथसोपिनिशुभोपिगदासादाय हृत्वा चंडिकां प्रति चिक्षेप ॥ सापिनिशुभेभिरतागदा देव्या कर्तृभूतया त्रिशूलेनाशिवीजगणैर्गणकरणेन भिन्ना विदारितास्तीभस्मत्वमागताभस्मीवभूवेत्यर्थः ॥ आच्छिन्नचर्मणि सुहृदे च शक्तिचिक्षेपसोसुरः ॥ तामप्यस्य द्विधा चक्रे चक्रेण भिमुखमागताम् ॥ ११ ॥ कोपाध्यातो निशुभो यशूलं जग्राह दानवः ॥ आयांतं मुष्टिपातेन देवी तच्चाप्यचूर्णयत् ॥ १२ ॥ अथादाय गदां सोपि चिक्षेप चण्डिकां प्रति ॥ सापि देव्या त्रिशूलेन भिन्ना भस्मत्वमागता ॥ १३ ॥ ततः परशुहस्तं तमायांतं देस्युगवम् ॥ आहस्य देवी बाणौ धैरपातयत भूतले ॥ १४ ॥ तस्मिन्निपातिते भूमौ निशुभे भीमविक्रमे ॥ त्रार्तर्थावसंक्रुद्धः प्रययौ हंतुर्मविक्राम् ॥ १५ ॥

दिव्या धमदासो पीतियाठसोपिनिशुभोपि चंडिकां प्रति गदां चिक्षेप आदिव्याध ॥ ततश्चयदिगदया देवो विव्याध निशुभस्ताहि देवी मयुक्त त्रिशूलेन भस्मीकरणवर्णनं निशुभमयुक्तादाया विफलं स्यात् ॥ देव्या उक्कर्षाभावात् ॥ देवी विशयं व्यथनं गदायामेवेति ॥ त्रिशूलेन यागदाभस्मत्वमागतास्तुमावाभुल्लिक्तया कृतस्यात् ॥ पाण्डुचक्रं ठितवन्मानियाभिकजागरणसत्त्यापित्वा कर्कशं कृतं स्यादिति ॥ क्वचिदविध्याथागदां सोपीति पाठः ॥ आविध्यन्नामयि देवेत्यर्थः ॥ अत्रापि गदे गदांश्चाभया मासेत्यर्थं अथेकं चिद्व्यतिवैदुष्यमिष्यमाणार्थासिद्धिरिति चेन्न तमायुष्मतः ॥ भैवंस्थाः ॥ शब्दशक्तिस्त्वाभाव्यादाविद्धे मणिरित्यादौ विध्यति गदासुर्वेषु पिताडनार्थं एव प्राप्तिं न तु जगृह्णन् वृत्तिरित्यलं विस्तरं ॥ प्रकृतमनुसरामः ॥ १३ ॥ ततः आदाय भस्मीकृतायां तदन्तरं परशुहस्तं परश्वपाणिमभिमुखमायांतं निशुभं देवी चंडिका बाणौ वैः शरव्यूहैः आहस्य ताडयित्वा भूतलेऽवतितलेऽपातयत प्रहंशया मास ॥ निशुभोऽबुद्ध्यापितोऽन्तारवन्पारितोऽस्ति इदानीं मश्रेतोन निशुभसंभ्रंशप्यचेतनामाचकर्मकइति श्रवणात् ॥ १४ ॥ तस्मिन् भीमविक्रमे धैर्यपराक्रमे निशुभेऽज्ञातरिभूमौ

निपतित्युच्छिन्नेसतिभावाशुभः अतीवसंकुद्धः अतितराक्रोधाविष्टः सन्नैविकां देवीं ह्युभययौ ॥ १५ ॥ तथातेन प्रकारेण तदा तस्मिन्काले ल्युच्चैरथस्थो रथाहूढः सः शुभो ल्युच्चैर्गृहीतपर
मायुधैरुल्लेख्युपैष्टभिर्भुजैर्बाहुभिरशेषं कृत्स्नं नभः आकाशमण्डलं व्याप्या क्रम्य बभौ शुशुभे ॥ १६ ॥ देवीचण्डिका तं शुभं सुखमायां तं मागच्छं तं विलोक्य शंसस्व वादयत्युर्यामास
किंच अतीवावितरं दुःसहं सोढुमशक्यं धनुषः ज्यायाधनुरारोपे मौर्व्याः शब्दं चकार स्वने चकार ॥ शंसस्व नथापस्व नो युद्धोत्साहं जनयति ॥ मौर्वी ज्याशं जिनीगुणः ॥ आरोपित
ज्यास्व नार्थं धनुर्गृहणम् ॥ धनुः शब्दोर्द्धर्चादित्वात्पुंस्फलिगः ॥ धनुर्वीं शिवद्वेषोपनिर्गुणः किं करिष्यति ॥ दुःखेन सहोदुःसहस्वम् ॥ स्वपतीवचनिर्भरे ॥ १७ ॥ समस्त
दैत्यसैन्यानां स कलासुरसेनां तिस्रसं वंशविधाति करोति तेन ॥ यद्वा तेजसां वधस्य विधायः भावे वज्रसो रस्यस्य सतथोक्तः ॥ तेन निजघंटास्वनेन च कुम्भोदशापि
दिशः पूरयामास संवर्द्धयामास ॥ पूरी आप्यायेने दिवादिः आध्यायनं वृद्धिः हेतुमतिचेति णिच् ॥ कास्वभययादासमन्त्रे लिटि ॥ स्वनेने चितचकारं शंखज्यानिजघंटास्वनेनैः दिशः
पूरयामासेत्येतदुक्तं स्वनेन यं समुच्चीयते ॥ तेजः प्रभावेदीप्तौ च बलेशुकेपि संसृष्टौ ॥ अधिकेषावमानादेः प्रयुक्तस्य परेण यत् ॥ प्रणाल्ययेष्यसहन्ते जः समुदाहृतम् ॥ १८ ॥

सरथस्थस्तदा ल्युच्चैर्गृहीतपरमायुधैः ॥ भुजैश्चाभिरुल्लेख्याप्याशेषं बभौ नभः ॥ १६ ॥ समयां तं तमालोक्य देवी शंसस्वमादयत् ॥ ज्याशब्दं चापि ध
नुषश्च कारातीव दुःसहम् ॥ १७ ॥ पूरयामास कुम्भो निजघंटास्वनेन च ॥ समस्तदैत्यसैन्यानां तेजोवधविधायिना ॥ १८ ॥ ततः सिंहो महाना
दैस्त्यजिते महामहदैः ॥ पूरयामास गगनं गां तैव दिशोदश ॥ १९ ॥ ततः काली समुत्पत्य गगनं क्षमा मताडयत् ॥ कराभ्यां तं त्रिनदेन प्राक्स्व
नास्ते तिरोहिताः ॥ २० ॥ अट्टाट्टाहासमशिवं शिवदूतीचकारह ॥ तैः शब्दैरसुरास्त्रेषुः शुम्भः कोपं परं ययौ ॥ २१ ॥

ततः शंखादिस्वनांतरं सिंहः केसरित्यजिताः वर्जिताः इषानां गजानां महानोमदपैः तैस्तैः दूरीकृतमत्तेभमदप्रवाहैः । सिंहगर्जनश्रवणाद्रजाः सलुनिर्मदाः स्युः । महानदैः
महद्भिः कंठीरवस्थनादैः कंठगर्जनैर्गनमाकाशं पूरयामास ॥ तथैव तैर्महानदैः पृथ्वीपूरयामास ॥ तथैव दशदिशः पूरयामास ॥ क्वचिन्नुगांतथोपदिशोद्देशोत्तिपाठः
उपशब्दाधिक्ये पुरितशंखज्याघंटांनादापेक्षया सिंहनादोधिकः ॥ यतोसौ गगनदिक्सर्वपूरयामास ॥ १९ ॥ ततः सिंहनादानंतरं कालीचण्डागगनमाकाशं
समुत्पत्य गगनं क्षामताडयत् ॥ कराभ्यां पाणिभ्यामाहतवती ॥ यद्वा समुत्स्योद्धृष्टी गगनं क्षमां च वावापृथिव्यां द्वे अपिकराभ्यामताडयत् । ततः तन्नि
नादेन वावापृथिव्याघातजन्तुध्वनिनातेभ्युक्ताः शंखज्याघंटासिंहरवनाः तिरोहिताः आच्छादिता आसन् ॥ अत्योद्धतिरधिकध्वनिनाहितो रोधीयते ॥ २० ॥
चंडिकाशरीरोत्सन्नाशिवदूतीदैत्यानामशिवकर्णकुटुर्यात्थाट्टाट्टाहासमत्सुब्रह्मसंचकार ॥ ह्यसिद्धम् ॥ तैरट्टाट्टाहासजनि तैः शब्दैर्ध्वनिभिः सुरास्त्रेषुः ॥ त्रसउद्वेगे ॥ उद्वे

गमपुः ॥ एत्वास्यालौपे ॥ शुम्भस्तुरमधिककोपययौषपे ॥ अद्वैतिकमहिंसनयोः ॥ अद्वैतमद्वैः अतिकमउल्लेखनम् ॥ शत्रुलुंघ्योऽंघ्यहसनमद्वाद्दहासः ॥ यद्वा ॥ अद्वैतनादेनानतिक्रमेणह्रासः अद्वाद्दहासः ॥ नित्यधीप्सयोरिविषीप्सायाद्विवचनम् ॥ कर्मधारययद्दुत्तरोऽभितिसुलोपः ॥ अद्वैद्दहासमितिपोठे अद्वैद्दहासः महाह्रासः शकंभ्यादि स्वात्पररूपात्त्वम् तम् ॥ यद्वा अद्वैत्वेष्टुहिसकेषुह्रासः ॥ यद्वा अद्वैत्वेष्टुअतिक्रमस्वतिकाप्रस्तुह्रासः ॥ इहकश्चिच्चाह—अद्वैःशकञ्चनिरिति ॥ तन्न ॥ प्रमाणभावात् ॥ सप्रवाह अद्वैतियद्दिति ॥ तच्चन ॥ वीप्सतोन्यत्राद्दृशब्दस्यकेवलस्यातिशयार्थतायप्रयोगभावात् ॥ यच्चोक्तंलैबअद्वैःशकञ्चतिसयाथैऽभिति ॥ तच्चापात्यापीयः ॥ प्रमाणानुप न्यासात् ॥ २१ ॥ हेतुमदुरालम्बस्त्वत्तत्प्रत्यक्षिणः तिष्ठतिष्ठामयासीः ॥ तत्फलमवयवशीः ॥ किमवोनिष्ठाळापेगमयलोदिता क्रियाकेवलमुत्तरसमेति यदाविकान्दे वीव्याजहारतदास्मिन्कालेआकाशमास्थितद्वैरैकाशास्थैः जयेत्यभिहितजयशत्रूनिमिवेयुक्यम् ॥ अथवा आर्ज्युद्धकुराजयेत्यर्थेशोत्रेयः ॥ तिष्ठतिष्ठेतिकोपेसंभ्र मेवाद्वैरुक्तिः ॥ २२ ॥ शुम्भेनागत्यदौक्त्विज्वाल्यतेजसातिभीषणयाशक्तिः मुक्तभेरीता ॥ साआयांतीसतीचंडिकयाकर्तृभूतयामहोल्कयासासनभूतयाशक्त्यानिस्ता

दुरात्मंस्तिष्ठतिष्ठिव्याजहारांबिकायदा ॥ तदाजयेत्यभिहितद्वैरैकाशासंस्थितैः ॥ २२ ॥ शुम्भेनागत्ययाशक्तिसुक्ताज्वालातिभीषण ॥ आयां तीवह्निकूटभासानिरस्तामहोल्कया ॥ २३ ॥ सिंहनानेनशुम्भस्यव्यामलोकत्रयांतरम् ॥ निर्घातनिःस्वनोघोरोजितवानवनीपते ॥ २४ ॥

निवारिताभूत् ॥ वह्निकूटभाआग्निंजकांतिः ॥ महोल्कयाबृहदंगारकाष्ठज्वालयेर्यकिश्चिद्बाल्यत् ॥ ज्वलदीप्तौ ॥ ज्वलितिक्रमंतोभ्योणः कर्त्तरि ॥ ज्वलतिज्वाले ज्वाला ॥ वह्नैद्यो ज्वालकीलावाचैर्हेतिः शिसास्त्रियाम् ॥ मायानिश्वलयथैकेतवाद्वतराशिशु ॥ आयोधेशैश्छोसाराङ्गसूक्ष्मस्त्रियाम् ॥ महत्युल्काज्वालयस्याः सामहोल्का नामश्चिः चंडिकयाआयुधम् ॥ निरस्तःशहिवोयुक्तःशेरितःक्षितउज्जितः ॥ विष्टुदेवितोदूरीकृतोबाणादिभ्योक्षणे ॥ २३ ॥ हेअवनीपतेसुरय ॥ यवापिशुभस्यसिंहनादे नकंठाजनेनलोकत्रयांतरव्यामजनिट्टा ॥ तथापिसजितवानशुम्भकृतसिंहनादमलियहचरयमित्तौनिकनिर्घातनिःस्वनएवततोप्यधिकतमत्वात्तमभिभूतवानितिभावः ॥ निर्हणं निश्चितोघातःभारणनिर्घातःतस्यनिःस्वनःशब्दःयःसलुदेवीप्रतिशुम्भसौनिकैःपमरैरसावेत्तःकंठतःकथितः—तांनिर्जहिर्निर्जहिमारयारयेतिशब्दः सम्भूयसनिर्घातनिःस्वनो त्रविवक्षितः ॥ अथवानिश्वयेनघ्नतिसत्रूनेभिरितिनिर्घाताः खड्गाद्यायुधसमूहाःतेषांनिःस्वनः परस्परराहितजनितोऽध्वनिः ॥ अथवा आकस्मिकस्वमगनादत्यायतः ज्योतिःपातोयः सनिर्घातः सनिर्घातः तस्य यः स्यात्किःस्वनोघोरः भयकरः निर्घातनिःस्वनइत्युम्भस्ययातद्वद्योत्तः ॥ अतएवमधुरंजितवाञ्छिजाय ॥

शुभेनजितवान् प्रकाशप्रकर्षमाप्यननाशेत्यर्थः ॥ महाच्चनिर्वाणायुथिवीव्यापीनिर्वाणगतः पततिउत्पातोन्थेकरः सनिर्वातः ॥ पृषोदरादिवात्सायुः ॥
 अथवायप्रथमतः सिंहनादेनलोकत्रयं व्याप्तं तं शुम्भः पश्चाच्चिर्वात्स्यदानवननाशकारिणउत्पातरूपस्येवनिर्गतोस्वनोयस्यसनिर्वातनिःस्वनः ॥ अघेनपापेनव्याप्तमुः
 प्रधानमंगेनोपलक्षितः सन् अजितवान्नाभिभूतवान्देवीमिशेषः ॥ यद्वा ॥ येनसिंहस्यदेवीवाहनस्यनादेनकंठगर्जनेनलोकत्रयं व्याप्तम् ॥ सपवजितवानसग्लो
 केषूच्छ्रेः सन् शुम्भस्यबोरःनिर्वातनिःस्वनः बभूव ॥ महोत्पातः पापात्मनानामयुदयकारीत्याहुः ॥ २४ ॥ अथदेवीउग्रैःस्वशरैःआत्मबाणैःशतशःशतशतंसहस्रशःसहस्रं
 सहस्रशुम्भमुकादशरंश्चिच्छेद ॥ शरान्स्वशरैरितिचोपविशेषणंयथायोगेदृश्यम् ॥ अथशुम्भश्चउग्रैःस्वशरैःतत्संहितास्ययादेव्याग्रहिवात्रोरीतानुग्रान्शतशःशतशतशरा
 न्चिच्छेदचिच्छेदेचेतिसम्बन्धनयोस्तावदित्यर्थः ॥ २५ ॥ साचंडिकदेवीततःशुम्भेनसप्तसप्तसप्तसहस्रानामयुदयकारिण्याहुः ॥ २४ ॥ अथदेवीउग्रैःस्वशरैःआत्मबाणैःशतशःशतशतंसहस्रशःसहस्रं
 तदातस्मिन्नकालेनिहतः ॥ यद्वा तदानिहतः तयादेव्याआनिहतआसंताचिरांतरतःअतएवमूर्च्छितः सन्भूमौनिपात ॥ मूर्च्छासंजातास्यमूर्च्छितः ॥ सतदाअनिहत इतितुच्छे
 शुम्भमुक्ताच्छरान्देवीशुम्भस्तत्प्रहिताच्छरान् ॥ चिच्छेदस्वशरैरुग्रैः शतशोथसहस्रशः ॥ २६ ॥ ततःसाचंडिकाकुड्वाशूलेनाभिजघानतम् ॥ स
 तदाभिहतोभूमौमूर्च्छितोनिपातह ॥ २६ ॥ ततोनिशुंभः संप्राप्यचेतनामातकासुंक्रः ॥ आजघानशरैर्देवीकालीकिसारिणंतथा ॥ २७ ॥ पुनश्चकु
 त्वाबाहूनामयुतंदनुजेश्वरः ॥ चक्रायुतेनदितिजश्छादयामासचंडिकाम् ॥ २८ ॥ ततोभगवतीकुड्वाडुर्गोदुर्गातिनाशिनी ॥ चिच्छेदतानिचक्रा
 णिस्वशरैः सायकांश्चतान् ॥ २९ ॥

दे देव्याशूलेनिहतःशुम्भःअनिहतःननिहतःनमारितः नपरासूक्तः ॥ किंवाहं ॥ मूर्च्छितः सन्भूमौनिपातेत्यर्थः ॥ २६ ॥ ततःपशुहस्तामित्यत्रमाकृतिशुम्भेदेवीभूतलेऽयातय
 दित्युक्तम् ॥ ततः तस्यपुनरुज्जीवनपूर्वकसंभ्रामंयस्तोलुमाहर्षिः ततः भूतलेयतानदानंतरम् ॥ यद्वा ततःशुम्भेमूर्च्छितेसतिनिशुम्भः प्राडूमूर्च्छितः पश्चाच्चेतनां संभ्रामाप्यआन
 कासुंक्रोर्गहीतशरान्नः सस्वशरैर्देवीचण्डिकां तथाकालीचापुण्ड्रां तथाकिसारिणंसिंहचआजघान ॥ आङ्घोयमहनइत्यात्मनेपदविषावकर्मकाधिकारास्तकर्मकत्वेतुनात्मने
 पदम् ॥ आजघ्रेविषमविलोचनस्यवक्षहत्यत्रतुस्वांगकर्मकचेतिवक्तव्यादात्मनेपदवक्षसेत्यध्याहृत्यविषमविलोचनस्यवक्षसासहसंगायार्जुनः स्वंवक्षःजगन्नइत्यर्थः ॥ यद्वा
 विषमविलोचनस्यसमीपोभूत्वार्जुनः स्वंवक्ष आजघ्रेआस्फोटितवानित्यर्थः ॥ २७ ॥ दितेर्जातोदितिजः असुरः दनोर्जातादनुजाः तेषामर्द्धेश्वरः स निशुम्भोभायावीपुनश्चबाहू
 नामयुतंदशसहस्रं कृत्वाअयुतबाहूभूत्वाचक्राणामायुधानामयुतेनदशसहस्राचण्डिकांछादयामास ॥ छदसंवरणे ॥ ताडयामासेत्यर्थः ॥ रथांगायुषसैन्येषुचक्रादृसमूहयोः
 ॥ २८ ॥ तवानंतरंदुर्गातिनाशिनीदुरुचरदुःसनाशिनी ॥ भगवतीदुर्गाचण्डिकादेवीकुड्वामतीस्वबाणैः तानिशुम्भेनशरीरानिचक्राणिचिच्छेद ॥ किंच निशुम्भप्रहि

तान्प्रसाधकानाशुंश्चिच्छेद ॥ दुर्गहनाकृतिगतिः पीडातानाशयती सुदुरोधिकरणेचेतिगमेडः ॥ आर्तिः । डाधनुःकोट्योः ॥ शरसङ्घे चसायकः ॥ षोडशमणि ॥
 स्यतिअंतकरोतिसायकः ॥ २९ ॥ ततःचक्रशुभंजनतः नियुम्भः वीनगदामादायगृहीत्वादैत्यानांस्त्रैःसमावृतः परिवृतःअंशुण्डिकां हंतुताडयितुमभ्यधावत् ॥
 धवुगतिशुद्धयोःस्वीतेत्वाहृद्द्व्यात्मनेपदम् ॥ जवाह्वयवैंगः ॥ ३० ॥ आपततआद्रवतएवआणच्छतएवआपततसमसमयएवतरयनिशुम्भस्यागदां चण्डिकादेवीशितधारे
 णतीक्ष्णधारेण स्वह्नेनमण्डलत्रेणआशुशीघ्रिच्छेद ॥ ततश्चशुम्भःभग्नगदयुधः शूलमायुधसमादेजग्राह ॥ शूलहृतीत्वांचडिकांहनुमाहुकौक्रेडतिभावः ॥ शिते
 निशितेद्वेधारेयसमशितधारःसमादेदे ॥ आडोतेनास्यविहरणेआत्मनेपदम् ॥ यद्वा त्रिखादात्मनेपदम् ॥ ३१ ॥ चंडिकादेवीअमराईनम् ॥ अई हिंसा
 यांचुरादिः ॥ अईयतेहेनस्तिअईनः नंबादित्वाल्प्युः ॥ योरतोणिलोपश्च ॥ अमराणामईनःतंशूलहस्तंनिशुम्भम्आयातमागच्छंतवीक्ष्यवेगेनसंभ्रमेणस्नेयशरयातथा

ततोनिशुंभोवो नगदायचंडिकाम् ॥ अयथावतवैहंतुदैत्यसेनासमावृतः ॥ ३० ॥ तस्यापततएवाशुगदांचिच्छेदचंडिका ॥ खड्गेनशितधारेणसच
 झूलंसमादेदे ॥ ३१ ॥ शूलहस्तंतमायातंनिशुंभममराईनम् ॥ हृदिविषयाधशूलेनवेगाविद्धेनचंडिका ॥ ३२ ॥ भिन्नस्यतस्यशूलेनहृदयाग्निःसृतोपरः ॥
 महाबलोमहावीर्यंस्तिष्ठेत्पुरुषोवदन् ॥ ३३ ॥ तस्यनिष्क्रामतोदेवीप्रहस्यस्वनवततः ॥ शिरश्चिच्छेदस्वङ्गेनततोसावपतद्भुवि ॥ ३४ ॥

आविद्धेनलक्ष्मिेनागृहीतेनवाशूलेनायुधेनहृद्विक्षसिदिव्याश्रयाढयापामस ॥ वयथाडने ॥ लिट्यभ्यासस्योपशेषांमन्त्रसारणम् ॥ आविध्येत्युक्ते ग्रहिज्यादिनासंप्रसारणम् ॥
 हृदीतिप्रकरणाग्निशुम्भस्येतिगम्यते ॥ क्रियावाचित्वमाख्यतुमेकात्रयः प्रदर्शितः ॥ श्रयोगतोत्सुसचव्याअनेकात्रयार्थाहियातवः ॥ तेनाविध्यतिविवक्षितार्थासिद्धिः ॥ ३२ ॥
 देव्याशूलेनभिन्नस्यविद्धस्यतस्यनिशुम्भस्यहृदयाद्द्रक्षतः सकशात्महाबलः महाप्राणसमर्थः महावीर्यः महत्तरवीरकर्मादेवीभित्तिष्ठेतिवदन् अतः कयास्यसिमदश्रतोयेतिमा
 षमाण अपरः शूलिनो नियुम्भान्दन्धः पुरुषः पुमावनिःसृतः निरागत ॥ आश्रइतिदेहेवदेतुनिशुम्भहृद्वेक्षेन्नत्वेन ॥ अतएवतपः अपरद्वयर्थोत्संभेयः ॥ क्षेत्रज्ञआ
 त्मापुरुषः ॥ पुरुषावात्ममानवौ ॥ ३३ ॥ ततइतिच्छेदःस्वह्नेनततः असौआपतदितिच्छेदः ॥ ततोनेतरदेवीस्वनदुर्चैस्तरासशब्दथस्यात्थाप्रहस्यरैतिष्ठतिष्ठपया
 शर्वाणीमन्मयीमायासुतेःयमासर्वहंतुंपुनरुदेभ्यसिउदेहिपुनस्तर्हिप्रहरिष्यामीतिहसित्वातरसधनिकामतः पुरुषस्यप्राक्तननियुम्भशरीराग्निर्गच्छतः नियुम्भैद्व्यावतारस्य

शिरः मस्तकं खड्गेन चिच्छेद ॥ ततोसौ त्रिभुम्भो भुविरणक्षितावपतत् ॥ ३४ ॥ निभुम्भे मृतो तदन्त्यंस्तदीयानसुरान् किंचकार देव्यतः परमित्यत आहर्षिः ॥ ततो निभुम्भपतनादनंतरम् ॥ यद्वा ततः निभुम्भादपरावकानप्यसुरान् सिंहः देवीवाहनं पंचास्यः चत्वारदशक्षयमास ॥ कथम्भूतान् उत्रानुरौ द्वात्र ॥ यद्वा उग्रदंष्ट्रभिः क्षुण्णाः संपिष्टाः शिरोधरात्रीवायेषो तान् शिरोधरः शिरोधिः ॥ धरतीति धरः पंचावच्छिरसो धरः ॥ शिरोधरतीति विग्रहैकर्मण्यम् ॥ ततः सिंहभक्षितो भयो परं स्तानसुरान् कालीचाण्डालाच्च खाद ॥ तथापि सिंहकालीखादितिशेषः ये परं सुराः दैत्याः तान् शिवदूती च खाद ॥ चंडिकाशरीरतो निष्कंतां शक्तिः शिवदूतीत्युच्यते ॥ उग्रमिति पाठे ॥ रौद्रभयं करं यथास्या च तथा दंष्ट्राक्षुण्णशिरोधरानसुरान् सिंहः कालीशिवदूती च खादेत्यर्थः ॥ ३५ ॥ केचिन्महासुराः कौमार्याः शक्त्या आयुधेन निर्भन्नाः ताडिताः संतः नेभुः ॥ गणशब्ददर्शनं नमत्रादर्शनं पश्यति स्म प्राणानित्याहुः ॥ अन्ये महासुराः ब्रह्माण्याः शक्तेः भूत्रः शुभभाषणीयो वर्णोद्भवो निगमागमाद्युपदेशगम्यः प्रणवादिः तेन पवित्रीकृतेन तोयेन वारीणानिरा

ततः सिंहश्च खादो ग्रदंष्ट्राक्षुण्णशिरोधरान् ॥ असुरांस्तां स्तथा कालीशिवदूती तथा पारान् ॥ ३५ ॥ कौमारीशक्तिनिर्भन्नाः केचिन्नेशुमहसुराः ॥ ब्रह्मणी मंत्रभूतेन तोयेनान्येनिराकृताः ॥ ३६ ॥ माहेश्वरी त्रिशूलेन भिन्नाः पेतुस्तथा परे ॥ वाराहे तुंडवातेन केचिच्चूर्णीकृता भुवि ॥ ३७ ॥ खंडखंडचक्रैर्णवैष्णव्यादानवाः कृताः ॥ वज्रेण चैद्रीहस्ताग्रविभुक्तेन तथा परे ॥ ३८ ॥

कृताः अन्ये प्रमथादयो निस्ताः ॥ २६ ॥ महेश्वरस्येयं माहेश्वरी तस्याः शूलेन भिन्ना विदारिताः संतः अपरे दैत्याः रणभूमौ पेतुः पतंति स्म वाराहस्य भगवतो विष्णोः शक्तिर्वाराही तस्याः तुंडवक्रैरेन कृतो वातः ताडनं प्रहारः ॥ तेन केचिदसुराः चूर्णिताः भुवि पेतुः ॥ ३७ ॥ विष्णोरियं वैष्णवी शक्तिर्देवता तथा च क्रेणवैष्णवायुधेन केचिद्दानवाः खंडखंडकृताः खंडखंडप्रकारं प्रापिताः खंडीकृताः शकलीकृता इति यावत् ॥ प्रकारेणुणवचनस्येति द्विवचनम् ॥ खंडखंडमिति पाठे कर्मधारयपदुत्तरोऽर्थेति कर्मधारयत्वात्तिदेशात्सुपे लुक् ॥ खंडसदृशाः कृता इत्यर्थः ॥ प्रकारो भेदः सादृश्यं च ॥ तदिह सादृश्यं गृह्यते ॥ नन्वत्रदानवइत्येकवचनेन भवितव्यं कर्मधारयवदित्यतिशेषखंडाः कृता इति भवितव्यं युंल्लिगेन च ॥ अत्राहुः ॥ खंडशब्दस्त्वनुणवचनत्वाद्गुणियोगे च तेषु गुणवचनइति गुणवचनस्य लक्षणम् ॥ तस्माद्गुणवचनः विशेषणं च भवति इति क्रियाविशेषणानां कर्मत्वं न पुंसकैस्त्वं भवतीति वक्तव्यमिति न बहुवचनानां युंल्लिगमिति ॥ अन्येत्वाहुः खंडखंडमिति च योगे च लुक्शरइति ॥ इद्रस्य इयं शक्तिर्द्रीतस्याहस्ताग्रं तेन विभुक्त्वात्तं अपरेदानवाः विनेशुः विनष्टाः ॥ ३८ ॥

केचिदसुराः महाहंबुद्व्याप्यकर्मणिल्यब्लोपेचमी ॥ केचिन्सुराः महतः आहवात्सकाशास्त्राष्टाः शलाप्यगताः ॥ अपरनिशुम्भसैन्येऽवशिष्टाः असुरासर्वेषु काल्याचासुण्ड
याचण्डिकादेहनिष्क्रान्ताः शिशुदूतीतया मृगाधिपः देवीवाहनसिंहः तेनच भक्षिताः बादिताः कर्मणिकः ॥ कालीचरिवदूतीमृगाधिपश्च चार्थेद्वंदः परवल्लिगद्वंद्वत्पुरुषयोः ॥ एव
निशुम्भोनिशुम्भसैन्यंबदेव्यासंश्रापेन्यपाति ॥ ३९ ॥ इति श्रीमत्कण्डेयमहापुराण ० राजाधिराजतोमारात्पयश्रीमद्दुद्रुणात्पयशतगुचकवर्चिर्विरचितार्यादेवीमाहात्म्यटीकायानि
शुम्भवयोनाषडशीतितमोऽध्यायः ॥ ८६ ॥ अथशुम्भोदैत्येश्वरः प्राणसंमितप्राणलुप्यभ्रातरनिशुम्भदृष्ट्वादेव्यानिहंतबलं चैसैन्यंहन्यमानम् ॥ वर्चमानसामीप्येवर्चमानव
द्वैतिकर्मणिष्ठः शानच् ॥ हंतदृष्ट्वाक्रुद्धः स ब्रुदेवीं वचनमब्रवीत् ॥ ब्रुविद्विकर्मकः ॥ देव्यानिशुम्भोनिपातितद्वैतव्यपदेशमात्रवैतत् ॥ सखलुमेप्राणभूतः सचनिहोहंतमेप्राणाएव
हताः किमतः परमवशिष्टमिष्टिसू ब्रुयितुप्राणसंमितमित्युक्तम् ॥ १ ॥ शुम्भोदेवीमाह ॥ हेदुर्देवसर्वदानवनाशिनि ॥ सात्वायवर्षहंकारंमावहमाआश्रय ॥ कस्माद्भवमा
आवह ॥ बलावलेपात् ॥ अवलेपोत्रलेपलेपः सम्बंधः अवल्लष्टआश्रितः सम्बंधः अवलेपः बलस्यसामर्थ्यस्यावलेपात् ॥ अवलेपस्तुगर्वैर्याच्छेनेभूषणपिच ॥ अत्रसम्बंधार्थः ॥

केचिद्विनेशुरसुराः केचिन्नष्टामहाहवात् ॥ भक्षिताश्चारेकालीशिशुदूतीमृगाधिपैः ॥ ३९ ॥ इति श्रीमार्कण्डेयमहापुराणे देवीमाहात्म्येनिशुंभव
धोनासषडशीतितमोऽध्यायः ॥ ८६ ॥ ॥ ऋषिरुवाच ॥ ॥ निशुम्भंनिहंतदृष्ट्वाभ्रातरंप्राणसंमितम् ॥ हन्यमानंबलंचैवशुम्भः क्रुद्धोब्रवी
द्वचः ॥ १ ॥ बलावलेपाद्दुष्ट्वंमादुर्गवमावह ॥ अन्यासांबलमाश्रिन्ययुध्यसेयातिमानिनी ॥ २ ॥

गर्वाथेगृहप्राणेबलावलेपाद्दलावाद्देवमाआवहेत्येनान्वयेनविद्यागर्वाद्देवकरोतीतिवेदाधिक्यं दोषः स्यात् ॥ बलार्द्धमावहेत्यावहेत्याकांक्षत्वस्यसिद्धत्वावलेपादित्यसा
धिकत्वेनैवैव्यथैरस्यत् ॥ सात्वमित्युक्तमाकेत्यह ॥ यात्वंमन्यसांब्रह्मण्यार्दीनांबलमाश्रित्यातिमानिसतीनितरामहंकारवतीसतीयुध्यसे ॥ तदित्यं कथमासित्वमतिमानि
नीपदन्यबलेनयुध्यसेतुस्मञ्जलेनेतिशुम्भाभिप्रायः ॥ युध्यसेचेतिपाठेचशब्दः स्वव्याघातकलासमुच्चित्तितेदव्याः ॥ तथाहि ॥ त्वंबलस्यदर्पादौद्धत्याद्देवमाआवह ॥ अथचते
बलमेवनास्ति ॥ कुतस्तेबलावलेपः संगतः ॥ बलंजुतदन्यदीर्घसैषातेव्याहतिः अन्यासांबलमाश्रित्ययुध्यसेचअतिमानिनीचेति ॥ यद्यन्यबलेनयुध्यसेकुतस्तेतर्ह्यतिमानिनीत्वम् ॥ यद्य
पिमानिनीकुतस्तेतर्ह्येदुमन्यबलाश्रयणंयुज्यतेर्क्तुम् ॥ तस्मादस्माद्दद्यावाताच्चतसमुच्चयप्रसङ्गामभूदितिशुंभाभिप्रायांतरम् ॥ अतिमानिनिहंतिसुद्धचंतत्वपाठेतुसोल्लेखने
तत् ॥ त्वंबलस्त्विलैपिशूरसानिभिर्मुष्याक्रियसे ॥ अथतर्हिकथंत्वमन्यासांबलमाश्रित्ययुध्यसे ॥ अतस्तेकुवोमानः ॥ कुतस्तरांत्वमानिनीकुतस्मांचत्वमतिमानिनीत्यहूयसे ॥
तत्स्तरांतस्तरांचमागवैमावहेतिशुम्भाभिप्रायांतरमेतत् ॥ अथवात्वमस्तन्यसांबाव्यासिचतस्तरतोदुष्टासि ॥ हेदुष्टयदुक्तंत्वयायोगाजयसिप्रसंगेयोमेद्वैतित्वयासंश्रापेकेकृतं

किंचत्वमन्यासांबलमासाद्युध्यसे ॥ काल्याचाण्डमुण्डौनिहतौ । तद्वलंत्वत्सिंहेनसंहतम् ॥ रक्तबीजरक्तगणकालीकिलकलयामास ॥ निशुभोपिब्रह्माण्यदीनांबलमाश्रित्य
निपातितः ॥ अस्मद्बलान्यपिताभिवनिहतानीतितस्मात्संश्रामप्रतिज्ञापिकदर्थितात्वयैतिसाधूकम् ॥ हेदुष्टइतिशुम्भामिप्रायस्त्वन्यः—बलाव
लेपादुष्टइत्येकपदंसमुद्धृतचैतत् ॥ हेबलावलेपादुष्टहेदुर्गं सात्वंगर्वदर्मभावहेश्रय ॥ अबलेयोहंकारः ॥ आङ्पूर्वःकिप् ॥ आसमंतादततिआ
त् ॥ बलेसैन्येसामर्थ्येअबलेगोवर्गःतेनआवसततमुपद्रेतुमागतामुपद्रेतोयःसबलावलेपःइत्यः उपद्रवकारीतरस्मिन्विषयेदुष्टाहिंसा ॥ तस्याः संबोधनम् ॥ किंभूता
त्वंमालक्ष्मीलोकमाता ॥ किंचिशिष्टंर्वम् ॥ अन्यासांद्रितीयांतमेतदकारांतरम् ॥ प्राणिहितमुत्पाद्याहिंसकम् । श्वस्राणने अनचेत्यनइत्ययंथातुः ॥ अनिति अनःपचायच्
अनायप्राणिनेहितः अन्यः ॥ बोअंतकर्मणि ॥ आदंतत्वाच्छांतसोविचप्रयोगतोभाषायांचस्यात् ॥ तमन्यंप्राणिहितंमुन्यादिनस्यतिनअंतंनयतिअसाः अन्यस्य
असाः अन्यासाः तमन्यासाम् ॥ आकारांतपुंल्लिंगद्वितीयैकवचनांतपदं सोमपामितिबद् ॥ प्राणिहितंमुनिजनरक्षणमित्यर्थः ॥ येनगर्वेणसात्विकरक्षणंभवतिंतं
गर्वकुर्वित्यर्थः ॥ यात्वंबलमाश्रित्युध्यसे ॥ किंचिशिष्टत्वमतिमानिनी ॥ मानपूजायांमाननमानः भावेध्वञ्च ॥ सोस्त्यस्या मानिनी ॥ अतितरांमानिनीअतिमानिनी ॥

श्रीदेव्युवाच ॥ एकैवाहंजगत्यत्रद्वितीयाकाममापरा ॥ पश्येतादुष्टमुद्येवविशंत्योमद्भिभूतयः ॥ ३ ॥

अत्यर्थपूजायुकेत्यर्थः ॥ इत्यभयंदेवीष्टाभिभागोदेवीपाषंदरूहितोवधारणीयः ॥ बलावलेपादुष्टत्वमितिपाठे बलेविषयेअबलेपेनगर्वेणआसमंताददुष्टाविकृताविरुद्धा
इतिशुभादुक्कूलोत्यर्थः ॥ देव्यनुक्कूलोत्यर्थः—बलावलेपेनअदुष्टाअकृतेत्युभयत्राप्यर्थभेदोऽवगतव्यः ॥ २ ॥ हेदुष्टहेअसूयकेशुम्भ ॥ अत्रास्मिञ्जग
तिभुवनत्रयपिअहंगैव ॥ एकैवाद्रितीयमितिश्रुतः ॥ परमात्मरूपअहंगैवैवामि ॥ यद्वा अहमहंकाररूपायायाकृतिःचण्डिकाकथयाएकाहयस्मि ॥ ममदेव्याःद्वि
तीयापरानस्ति ॥ अस्तिवेत्कथंचनसामदन्यानैव ॥ हेशुम्भ इतःपश्य ॥ एताःब्रह्माणयाथाः मद्भिभूतयः मय्येवदेव्यामेवविशंत्यः संति ॥ ममदेव्याः विभूतयःकायव्यूहसृ
ष्टिसम्पदःपश्य ॥ सृगोधावतीतिवद्वाक्याथरूपकमेहंइष्टव्यम् ॥ एताः शक्यः मत्कामव्यूहसिद्धिसंसिद्धसृष्टिसम्पदः मद्भिभूतयः मदवताराः मय्येवविशंत्यः इतियत्नत्वं
शर्येत्यर्थः ॥ यद्वा जगदेवजतीएकैवाहंजगती एकैवजगतीअहम् ॥ अत्रएक्येसतिअत्रत्यायमेकरूपायमिजगत्याएक्येनस्थितायांसत्यांमनोजगतीतः सकशाज्जगतीतोम
त्तःसकशाञ्चापराद्वितीयाव्यक्तिःका मम स्यात् ॥ नकापि ॥ तस्मान्मन्जगत्येकैवस्यात् हेदुष्टहेअसूयकइतःपश्यजगतोनाहमन्यास्यान्मदन्यज्जगच्चन ॥ जगतोममचाय्ये

क्याद्वयकिरान्याततोस्तुका ॥ अहं च जगती चैकाजगतीमन्ययीयतः ॥ दुग्धवद्द्विचायकंदधिरुग्धमययतः ॥ दुष्टेति ॥ परब्रह्मेलुपत्वेन स्वर्गीत्यकाधर्वयतः ॥ हतिवैस्वतोरानुत्तुणामायुःशतचतस्रं ॥ मद्राक्यहिशिक्वेनोक्तवयात्यं कंदुरात्मना ॥ अतस्त्वं शुभ्रम्हन्म्याजौहृदं वंद्यप्रभम् ॥ इत्यभिप्रायतो देव्या हेतुद्रेत्यभ्याषितः ॥ अथ वैतन्नबोध्यं चेत्फलव्यक्तिर्भविष्यति ॥ ३ ॥ हेसुरथतः प्रव्येव विशंत्यः संतिथिः क्यः इत्युक्तेरंतंताः समस्ताः अष्टौ ब्रह्मणा प्रमुस्ताः शाक्यः देव्यः देवताः तस्या आयायाः देव्याः चण्डिकाया एवतौ शरिरैः समं जगमुः तदा अम्बिका देवी कैवासीत अद्वितीया विवैका तिष्ठत् ॥ एकैव जाता ॥ ४ ॥ हे शुभ्रम्हरणक्षितौ अहं चण्डिका देवी बहुभिरनेकैः प्रैः कृत्वा विभूत्या विभवेन विभुत्वेन व्यापकत्वेनैश्वर्येण वायुद्वहुत्वमास्थिता अंगीकृतवत्यास्मि तद्बहुत्वं मया संहृतम् ॥ तस्मादहं कैवलिष्ठामि त्मज्जौ युद्धे स्थिरो भव युत्तदिति बहुत्वमान्मयोऽस्यैकैव चनम् ॥ आस्थितेति तस्यार्थकर्मकमेव तिष्ठतेः कर्त्तरी कः ॥ आज्ञावितिपदं काकाक्षिणो लकन्यायेनोभयत्रापिसम्बध्यते ॥

॥ ऋषिरुवाच ॥ ततः समस्तास्ता देव्यो ब्रह्मणा प्रमुस्ता लयम् ॥ तस्या देव्यास्तनौ जगुः कैवासीतं द्वाविका ॥ ४ ॥ ॥ श्रीदेव्युवाच ॥ अहं विभूत्या बहुभिरहं रूपैर्यदा स्थिता ॥ तत्संहतं मयैकैव तिष्ठाम्यजौ स्थिरो भव ॥ ५ ॥ ऋषिरुवाच ॥ ततः प्रवृत्तुं दुन्देव्याः शुभ्रस्य चोभयोः ॥ पश्यतः सर्वदेवानामसुराणां च दारुणम् ॥ ६ ॥ शरवणैः शितैः शङ्खैस्तथा चङ्खैः सुदारुणैः ॥ तयोर्दुद्धमभूद्दूयः सर्वलोकाभयंकरम् ॥ ७ ॥ दिव्या न्यह्ना पिशितशोमुमुचेयान्यार्थाविका ॥ बभंजतानि दैत्यैर्दुस्तत्प्रतीघातकर्तृभिः ॥ ८ ॥

अहंमैकैव तिष्ठाम्यजौ आजौ त्वं शिरो भवेति ॥ ५ ॥ ततोन्तरं देव्या शुभ्रस्य च उभयोः युद्धं प्रवृत्तं वावर्तिष्ट ॥ कीदृशम् । सर्वे देवानामसुराणां च पश्यतामालोक्यतामुभयोर्दारुणं भयंकरम् ॥ यद्विशुभ्रमोज्योत्यतिदा देवानां शुभ्रमनोभयं स्यात् ॥ यदि च देवी ज्योत्यतिदा सुराणां देवीतो भयं स्यात् ॥ तस्मादुभयोर्षेण दारुणम् ॥ यद्वा पश्यतामित्युक्त्वा द्रष्टृणां भयहेतुस्तदुद्धमित्यर्थः ॥ उभयशब्दः संबन्धावाचित्वात्सर्वतोमत्वाच्चल्लिंगतावात् ॥ ६ ॥ भूयः बहूतमित्यर्थः ॥ भूयतिपाठे सुरस्य सम्बोधनम् ॥ हे भूय सुदारुणैः बाणवृष्टिभिः तयोर्देव्याः शुभ्रस्य च युद्धमभूत् ॥ तत्तच्छ उभयोः देव्याः शुभ्रस्य च यल्लंघंतीति होमशाब्दस्य त्रीण्युल्लङ्घत्वम् ॥ तथा तद्वत् शितैः तजितैः तीक्ष्णैः शङ्खैः सुदारुणैः सुधुमंयकैः सङ्खद्विभिः हस्ताग्रधाहारा युधैः सर्वलोकाभयंकरं युद्धमभूत् ॥ तथा शितैः सुदारुणैः शङ्खैः शङ्खैश्च मंत्रवह्निः सायकैः शेतयैः ॥ आयुधैर्भेवैर्दुन्देभेदः ॥ आयुधसाम्यादुद्धसाम्यम् ॥ तथा शङ्खैश्चेति पाठे सम्बन्धार्थः ॥ त्वयि जतितौरायुधैः तौ युधोत्तम इत्यर्थः ॥ ७ ॥ अथ अंबिका देवी देव्यैर्दुस्त्रविषयेयानि शतं श

तशःदिव्यानिदिविभवानिसंमंत्राणि सदैवतानिअन्नाणि मुमुचे प्रयुक्तवती तानिदैत्यैः शुम्भःतथतीघातकर्तृभिः तत्तदन्नविध्वंसिभिरङ्घ्रैःबभञ्ज ॥ भञ्जोआ
 मर्हने ॥ योगेनसंडयामास।आग्नेयास्त्राणिवारुणास्त्रैर्विद्वितानिवारुणास्त्राणिवायव्यास्त्रैर्विद्वितानिपन्नगास्त्राणिगारुडास्त्रैः।इत्थमन्या
 न्यपिप्रत्यस्त्राण्यस्त्रास्त्रानिद्वान्यवंगतव्यानि ॥ युत्रागपागुदकप्रतीचोयद शैषिकः ॥ मुमुचे मुच्छमोक्षणे ॥ तेषामंभिकाप्रयुक्तानांप्रतीघातःविघातः ॥ उपसर्गस्यधउभयमनुष्ये
 बहुलंदीर्घः ॥ तस्यकर्तृणिप्रत्यस्त्राणि तैः॥जनिकर्तुःप्रकृतिरितिर्लिङ्गात्समासः॥८॥ परमेश्वरीचण्डिकातेनमुक्तानिप्रैरितिदिव्यानिदिविभवानिउग्रहंकारोच्चारणदिभिर्लिख
 यैवप्रयत्नेवैवभंजमनक्तिम् ॥ आदिशब्दादस्त्रैश्च ॥ उग्रःरौद्रः सपवहुमितिरोषेणोच्चारणशब्दः तदादिभिरङ्घ्रैः परमाईश्वरीपरमेश्वरी ॥ ९ ॥ ततःदिव्यास्त्रंभजनांत
 रंसःअसुरःशुम्भःदेवीचण्डिकांशराणांशतैःसंख्यतैःशरसहस्रैश्चाच्छादयत ॥ छदसंवरणेचुरादिःआडूर्ध्वैः लङ् । णिचश्चेत्यात्मनेपदम् ॥ साचदेव्यपितकुपितातदि
 तिहेतोपृथक्पदम् ॥ तस्माच्छरशतैराच्छादनीद्धतोःकुपितासती इयुभिर्बाणैःधनुश्चांशुम्भस्यशरसंनिचिच्छेद ॥ इयुभिरीतिबहुवचनं पुनःपुनर्धनुच्छेदपुनःपुनर्द्धनुग्रहणं

मुक्तानितेनचास्त्राणिदिव्यानिपरमेश्वरी ॥ बभंजलीलयैवोग्रहंकारोच्चारणादिभिः ॥ ९ ॥ ततःशरशतैर्देवीमाच्छादयतसोसुरः ॥ साचतत्कुपिता
 देवीधनुश्चिच्छेद्वेषुभिः ॥ १० ॥ छिन्नधनुषिदैत्यैर्द्रस्तथाशक्तिमथाददे ॥ चिच्छेददेवीचकेगतामप्यस्यकरोस्थिताम् ॥ ११ ॥ ततःसङ्गमुपादा
 यशतचन्द्रचभानुमत् ॥ अभ्यधावततांहतुदैत्यानामधिपेश्वरः ॥ १२ ॥ तस्यापततएवाशुखङ्गचिच्छेदचंडिका ॥ धनुर्मुक्तैःशितैर्बाणैश्चर्मचा
 कंकरामलम् ॥ १३ ॥

चहृचयितुमाश्रितम् । अन्यथैकस्यधनुषच्छेदेकव्येधनुच्छेदं चेषुणेत्येवब्रूयाददंतामोयशक्तित्वाद्देवीषोः ॥ १० ॥ अथदैत्यैःशुम्भःधनुषिशरसंतेदेव्यास्त्रिभेसितथातेनप्रका
 रेण शक्तिमायुधमाददेजग्राह ॥ अथदेवीअस्यशुम्भस्यकरोस्थितांप्रैपयितुग्रहीतांशशक्तिमपिचक्रेणायुधेनचिच्छेद ॥ करोस्थितामितिपाठे करादुस्थितामउग्रयां
 तीम् ॥ अपिशब्दउक्तममुच्चये ॥ प्राक्धनुः चिच्छेदतदनुशक्तिमपि । समाददेइत्यपिपाठेसएवार्थः ॥ ११ ॥ ततःशक्तिच्छेदानंतरदैत्यानामधिपाःधूम्रलोचनादयःतेषामी
 श्वरःशुम्भःखङ्गचंद्रहसमुपादायभानुमत्किरणयुक्तंशतचंद्रशतंलिखिताःचंद्राःयस्मिन्फलेकेतफलकंचग्रहीत्वा तदेवींहिंस्रामथथावत् ॥ १२ ॥ चंडिकादेवीतस्य
 आपततएष्यत् एवशुम्भस्यआशुतक्षणाएवधनुर्मुक्तैःचापात्सकाशाच्चिर्गमितैःशितैःतीक्ष्णैःबाणैःअर्ककरामलमर्ककैः संगतैरालित्वावप्रतिफलताकंकिरणत्वादमलखङ्गचि
 च्छेद ॥ अथचबाणैर्कंकरामलंप्रतिफलितैर्कंस्यकैःसहसंपकलाभामलंफलकंचचिच्छेद ॥ बाणैरीतिबहुवचनात् खङ्गंयुगैर्वाचकरोतिमूच्यते ॥ १३ ॥

नेकबलं चर्मचच्छेद । अपितु अथाच्छिन्नचरैः पातयामास ॥ सारथिना सह रथं पातयामास व्यस्तवयं चकार ॥ तदा सदैव्यः घोरे भयङ्करं ध्वंशनं जमाह ॥ कीदृशः ॥
 ह्नाथः निहारयवान् छिन्नधन्वा छिन्नधनुर्यस्य बहुव्रीहौ धनुषश्चेत्यनक्षमासांतः ॥ विसारथिसारथिपरहितः ॥ अंबिकायानिधने चतःकृतो यमः ॥ १४ ॥ सादेवी
 निशितैः तीक्ष्णैः शरैः आपततः महत्सुमिच्छतः शुम्भस्य सुहृदः मायुधिविरोधं चिच्छेद ॥ तथा पिच्छिन्नमुद्गरोपि कोवावनेपथारी मुष्टिमुख्यकूर्वी कृत्यतां देवीमभधावत् ॥ सैनैस्वरितायां
 गतौ धावादेशः ॥ १५ ॥ सदैव्यपुंगवः शुम्भः देव्यावक्षसिमुष्टिं त्विबद्धगुलिसंक्रिये पातयामास प्रयुक्तवान् ॥ अह्नीवेमुष्टिर्त्नीदौ ॥ पुमान्गौः पुंगवः ॥ गोरातद्वितलुकीति च्
 समासांतः । दैव्यः पुंगववल्वाच् ॥ स्युक्तपरदेव्याग्रपुंगवर्षभकुंजरः ॥ सिंहादूलनागायाः युसि श्रेष्ठार्थो चराः ॥ उपमितं व्याघ्रादिभिः सामान्याभयो गेससस्यते ॥ सातदा
 देवीतलेन कर्तलेन तं शुम्भमपि उरसि वक्षस्यताडयत् ॥ अह्नीतलमधोदेशे स्फुरहपेष्टप्रस्तलम् ॥ वितस्तीचक्ये च ततो ज्यारक्षणे तलम् ॥ १६ ॥ सदैव्यानां राजा शुम्भः राजाहः

अथांश्च पातयामास रथं सारथिना सह ॥ हताश्वः सतदा दैव्यच्छिन्नधन्वा विसारथिः ॥ जग्राह सुहृदं घोरेमंबिका निधनो वतः ॥ १४ ॥ चिच्छेदा
 पततस्तस्य सुहृदं निशितैः शरैः ॥ तथापि सोभयधावत्तां मुष्टिमुख्यवल्वाच् ॥ १५ ॥ समुष्टिपातयामास हृदयैर्देव्यपुंगवः ॥ देव्यास्तं चापिसा
 देवीतलेनोरस्यताडयत् ॥ १६ ॥ तलप्रहाराभिहतो निपपातमहीतले ॥ सदैव्यराजः सहसापुनरेव तथोत्थितः ॥ १७ ॥ उत्पत्य च प्रह्वोच्चैर्द्वीगंग
 नमास्थितः ॥ तत्रापिसानिराधारगुधेतेन चंडिका ॥ १८ ॥ नियुद्धं वेतदा दैव्यश्चण्डिका च परस्परम् ॥ चक्रतुः प्रथमं सिद्धमुनिविस्मयकारकम् ॥ १९ ॥

सखिपयहृच् ॥ देवीकृततलप्रहारेण चोत्घातेन अभिहतः वक्षसिताडितः महीतले निपपात ॥ अथासदैव्यराजः सहसावगेन अतस्त्रेण बलेन च पुनः तथैव निपतनात् प्रागवउत्थितः
 तस्यार्धुचैः स्थितिमाप ॥ १७ ॥ महीतलादुत्पत्य उद्धीय देवीप्रगृह्य गृहीत्वा तलचैर्गणनकाभास्थितः आहूतः ॥ आहूत्वा चिष्टतः सकर्मकादस्य रथार्थकर्मकभूषणकर्त्तारं कः ॥
 आस्थितवान् ॥ आळः स्थप्रतिज्ञानमर्थः । गणंस्थानत्वेन प्रतिज्ञातवान् ॥ तत्रापि गणेपिसाचण्डिकानिराधारानिरधिकरणासत्येव तस्य सहयुधे ॥ यद्वा निर्निश्चयनिषेधयोः ॥
 निश्चयश्चाबाध्याध्यवसायः । निराधारा अमेव सर्वशक्तिसमन्विता शत्रुमुत्संहारव्याप्तीति निश्चयज्ञानाधारा ॥ यद्वा चंडिकाशब्दमहाहूतयथाकारास्थितयथासाधारत्वादिनिरा
 धारा ॥ १८ ॥ तदा गणनारोहणकाले प्रथमे आकाशे दैव्यः शुम्भः चंडिकाचतुर्गपरस्परं नियुद्धं वाहुयुद्धं नाम प्रथमं चक्रतुः चक्रते ॥ कीदृशं नियुद्धम् । सिद्धाभ्युत्पन्नश्चासिद्धमुत्पन्नः ॥
 ननु च द्वेषीर्ष्वस्यत् ॥ नैतदा । प्राप्तस्य च बाधास्थयेति ॥ यद्वा ॥ सिद्धैः सहितामुत्पन्नैः तेषां विश्वासवसुभृतीनां नारदादीनां पश्यतां विस्मयस्यार्थं रथकारं कंजनकम् ॥ इहके

चित्तिद्धमपीययुद्धं पेटुः ॥ नियुद्धं नामयुद्धं प्रथमं चक्रतुरीत्यर्थः ॥ केचित्तु प्रथममपनीयप्रथमं पेटुः ॥ कर्मव्यतिहारं सर्वनाम्नोद्भवे भवतः समासवच्च बहुलमिति सुद्धमौ ॥ परस्य क्रियायां परः करोति परस्यापि परः परस्परम् ॥ १९ ॥ अंबिकादेवतेन शुभमेन सहसुचिचित्तकालं नियुद्धं कृत्वा ततो नंतरं शुभं मुत्पाद्यच्च उद्विष्य चरणमुद्धृत्य भ्रामयामास । ततो भ्रामयित्वा तं शुभं बलयुक्तकारणोर्ध्वतः भ्रामयित्वा धरणीतले चिक्षेप पातयामास ॥ इह ह्यमेर्णां वंमंतत्वा निमत्तां हस्वइति हस्वत्वम् ॥ भ्रामयामासेति सभ्यः पाठः ॥ यद्वा वेत्यनुवर्त्यमिंतां हस्वः । सावयवस्थितविभाषा ॥ तेन क्वचित्प्रयोगे पुराणदौ संक्रामयतीति वद्भ्रामयामासेत्यपिसभ्यएव ॥ इह उत्पाद्यत्वात्प्यउद्विष्येति पाठत्रयम् ॥ अमुद्धृतवस्थानेण यददेशः ॥ क्षिप्रमेरणे लिट् ॥ २० ॥ देव्याक्षिप्तः सदुरात्मा शुभः धर्णांप्राप्य वेगितः संजातवेगः सन् ॥ वेगइति पाठः वेगात् ॥ वेगवानिति वा पाठः ॥ चण्डिकानि धनेच्छया मुष्टिबुभुम्यउद्विष्यउत्कृत्वाभ्याघावत देवीमित्यर्थ उच्यते ॥ चण्डिकायाः सकाशात्प्राप्तव्यत्वं निधनं मरणं तत्रेच्छया यतः अस्यागच्छत् ॥ अथात्ययेपलप्यचेद्गच्छेदसौ न श्रियैतेति ॥ दुष्टात्मा स्वभावो यस्य सः । आत्मा यत्नोष्टुतिदुष्टिः स्वभावो ब्रह्मवर्त्मच ॥ २१ ॥ सर्वेपादैस्तानं जनेश्वरं राजानं शुभं भवतो देवीवक्षसि उरसि शूलं च भित्त्वा

ततो नियुद्धं चिंक्नुत्वा तेनांबिकासह ॥ उत्पत्त्यभ्रामयामास चिक्षेप धरणीतले ॥ २० ॥ सक्षितो धर्णांप्राप्य मुष्टिबुभुम्यवेगितः ॥ अस्य धावतदुष्टात्मा चण्डिकानि धनेच्छया ॥ २१ ॥ तमायां तंतो देवीसर्वदेत्यजनेश्वरम् ॥ जगत्यां पातयामास भित्त्वा शूलेन वक्षसि ॥ २२ ॥ सगता सुःपपातोर्व्यदेवी शूलाग्रविक्षतः ॥ चालयन्सकलां पृथ्वीं साविध्वीपांसपर्वताम् ॥ २३ ॥

विदार्य जगत्यां भूमौ पातयामास । जगती जगती च्छन्दोविशेषे शिक्षितावपि ॥ २२ ॥ देव्याः शूलमायुधं तस्याग्रं तेन विक्षतः हतः ॥ शिष्टुक्षणुर्हेसायाद्वा द्विषणांतीतनादी ॥ तेन क्षितः शतइति पाठद्वयम् ॥ कर्मणिकः ॥ अनुदात्तोपदेशवनातितेत्यादीनामनुनासिकलोपोल्लङ्घिति ॥ सशुभो गतासुः निर्गतप्राणः सन् उर्व्याभूमौ पात ॥ किं कुर्वन् ॥ सकलां पृथ्वीं चालयन् ॥ कथं भूतां पृथ्वीम् ॥ अधयथ्यद्वीपाथ्यतैः सहवर्त्तमानाम् ॥ पुनः कीदृशीम् । सर्वर्तापर्वतैः सहवर्त्तमानाम् ॥ चालयन्निति-चलकम्पनेण चिकम्पनेचलिर्मित् ॥ वायुश्चलयति वल्लीमीषल्कम्पयति ॥ अन्यत्र नमित्वायुश्चलयति वनश्रेणीदेशं तत्र प्रापयतीत्यर्थः ॥ अत्रुत्थानांतरप्रापणं धात्वर्थः ॥ तेनात्रमित्वाभावात्तद्वत्स्वाभावः ॥ कश्चिदाह-चलं चालः तं करोति णिच् लटः शतृप्रत्ययः । प्रयोजकव्यापाराभावाण्ये चोच्चांसं भवादिति ॥ तत्र ॥ ध्रुतस्यापि इयं चारात्स्वाभाव्याद्वा प्रयोजकव्यापारसंभवात् ॥ मृतः शुभो मातरं रोदयति धनमानंदयतीति वभृताचेतनयोरप्यस्यैव प्रयोजकव्यापारइति प्रागुक्तएवमित्त्वभावावोपायश्रयि

तव्यः ॥ ३ ॥ देव्यातास्मिन्दुरात्मनि शुम्भे हते सति तोहेतुतः आखिलविश्वं प्रभ्रम भवत् ॥ तथा हि ॥ जगद्धेकः स्वार्थ्यमनकुलयवनीव अतितरामाय ॥ नमः आकाशं च निर्मलं नि
ष्ठां सुभ्रमत् ॥ विश्वशेषं कृत्स्नं सप्ततिलखिलाखिलानिनिःशेषम् विष्टयं भुवनजगत् ॥ २४ ॥ प्राक्तुं मरणत्पूर्वसौल्काः उल्कासहिताः ये उन्नाते मेघाः देवलोके कथुभाय चागताः शां
तिमगमन्निवितावः ॥ उल्काज्वाला ॥ यदाहुः-लंकाशैशालिकाटीकाधातकीपचकाढकी ॥ सिद्धकासारिकाहिक्काप्राचिकोल्कापिपीलिका ॥ देव्याशुंभेनिपातिते सति
थाअनकुलः सतिः नवः सार्गवाहिन्यः भागोददूराआसत् ॥ पूर्वमाकुलत्वदुस्यथागमिन्यः अधुनतुतद्वैरीत्यमितास्ताइतिमावः ॥ २५ ॥ देव्यातस्मिन्शुम्भेनिहते
सतितोहेतुतः सर्वदेवगणाः इन्द्रदयः सर्वैर्निर्भरमानसाः निःशेषणभरः योगः पूर्णतायत्रतानि निर्भरानिर्गणैर्ह्येर्ष्यानिर्भरानिर्गणमानसानियेषंते बभूवुः ॥ अथचक्रं धवाः हाहहूहूभ्रमयः
खलितपनोहरं यथाश्चाथो देव्याः पराक्रमंजगुः गार्यतिस्म ॥ २६ ॥ गीतमुक्त्वा वाचं नृत्यं चाह ॥ देवगणविशेषाः अशदयन्तथा नृपवाप्सरोगणाः नन्तुः नृत्यंतिस्म ॥

ततः प्रसन्नमखिलं हते तस्मिन्दुरात्मनि ॥ जगत्स्वास्थ्यमतीवपनिमलं चाभवन्नभः ॥ २४ ॥ इत्यातमेघाः सोल्कायेप्रगागंस्तेशमययुः ॥ सति
सार्गवाहिन्यस्तथाशुंभेनिपातिते ॥ २५ ॥ ततो देवगणाः सर्वैर्हर्षेर्निर्भरमानसाः ॥ बभूवुर्निहते तस्मिन् गंधर्वाखलितंजयुः ॥ २६ ॥ अवाद्यंस्तथै
वान्येन नृतुश्चाप्सरोगणाः ॥ ववुः पुण्यास्तथावाताः सुप्रभो भूदिवक्तरः ॥ २७ ॥ जज्वलुश्चाप्रयः शांताः शांतदिग्जनितस्वनाः ॥ २८ ॥ इति श्रीमा० देवी
माहात्म्ये शुम्भवधो नाम सप्ताशीतितमोऽध्यायः ॥ ८७ ॥ ऋषिरुवाच ॥ देव्याहते तत्र महसुद्रे सेंद्राः सुरावह्निपुरोगमास्ताम् ॥ कात्यायनी
तुष्टुरिष्टलाभाद्विकाराशिवक्राब्जविकाराशिताशाः ॥ १ ॥

वाताः पुण्याः शैत्यगांयसौरभ्ययुक्ताः ववुः वतिस्मपुण्याः रजःशून्याश्च ॥ तथादिवक्तरः सूर्यः सुप्रभः सुतोवक्तरः अभूत् ॥ २७ ॥ अक्षयः आहवनीयादयः शांताः निर्मलाः
संतः जज्वलुः खलितस्मा ॥ खलदीमौ ॥ लिट्प्रम् ॥ शुभेनिहते यज्ञाः प्रयुच्यहृत्यर्थः ॥ दिग्जनितस्वनाः उत्यातशब्दाः शांताः उशंतिमयुः ॥ यद्वा दैत्यादित्वादिहाहाकारस्व
नाः शांताइत्यर्थः ॥ २८ ॥ इति श्रीभार्गवस्य महापुरा० राजाधिराजोत्तरान्वयश्रीशतंजुविरचिताय देवीमाहात्म्यटीकायां शुम्भवधो नाम सप्ताशीतितमोऽध्यायः ॥ ८७ ॥
देव्याचिण्डिकया तत्र शांभो महसुद्रे शुम्भे हते सति सेंद्रा इन्द्रसहिताः वह्निपुरोगमाः अश्रयादयः सुरादेवा इष्टलाभास्तु शुम्भेनिहतक्षणात्तुष्ट्राः अतएव विकाराशिवक्राः दीप्तवदनाः प्रस
न्नमुखाः सुधुविकाराशिता आशादिशेषेतेतां शुम्भमर्दिनीं कार्यायनीं चिण्डिकतुष्टुवुः ॥ ह्युत्सुतौ ॥ विकाराशिवक्राब्जविकाराशिताशाइति षोडशशब्दीप्यौ तालव्यं तः ॥

कशनंकाशःकाशोयेथांतानिकाशीनिविकाशीनिवक्राण्येवअजानिकमलानियासांताःविकाशिवक्राब्जाः काशःसंजातोयासांताः काशिताःविशेषेणकाशिताश्रयाश्राश्रवि
 काशिताशाः ॥ काशितांसाइतिपाठेसुराइष्टलाभादिकाशिवक्राब्जाः विकाशितांसाश्रभवंति॥अंसोभुजशिरः॥ततःकर्मधारयःमहतोऽसुराःतेषामिंद्रश्रेष्ठे ॥ कवोमहर्षिःतस्या
 पर्यंश्वी गर्गादिपाठत्कात्प्रशब्दाद्गोदियजंतातसर्ववलोहितादिकतंतोभइतिफः षित्वाटडीष् ॥ १ ॥ देवाञ्जुःदेवींसोतुंस्त्वोपोयोगीनिवा
 क्यनिउक्वंतः ॥ प्रपन्नाअन्यशरणाः शरणार्थिनः भक्तिप्रपन्नाःतेषाम्आर्चणीडांहरतीतिप्रपन्नाचिंहरा ॥ हरतेनुबयनेचुच्चियांटाप् ॥ श्रेयप्राप्तिहेरेदिविस्वंप्रसीदप्रसन्नाभव
 ॥ पश्चादिनासदेः सीदभावः ॥ हे आखिलस्यजगतः मातः जननि त्वंप्रसीद॥हेविश्वस्यईश्वरिव्यापिकेत्वप्रसीद॥हेदेवित्वंविश्वंपाहिलक्ष्मीरूपेणसर्वजगद्भक्ष ॥हेदेवित्वंचरा
 चरस्यजगतः ईश्वरीविष्णुमायाभूतयाव्यापिकासि ॥ चराश्राचराश्रचराचरम् ॥ सर्वोद्देशोविभाषयैकब्रह्मवति ॥ अन्यथाचरागतौपचायच् ॥ चरिचलिपवित्वदीनांवाद्द्वित्व
 मच्याकूचाश्रासस्येत्यनेनचराचरजगत्कामेवस्यान्नाजंगममपि ॥ यदाहुः-चरिष्णुजंगमचरंजसमिगंचराचरम् ॥ २ ॥ हेदेवित्वंपतः हेतोः पृथिवीस्वरूपेणस्थिता

॥देवाञ्जुः ॥ ॥ देविप्रपन्नातिंहेःप्रसीदप्रसीदमातर्जतोखिलस्य ॥ प्रसीदविश्वेश्वरिपाहिविश्वमीश्वरीदेविचराचरस्य ॥२ ॥ आधारभूताजगत
 स्त्वमेकामहीस्वरूपेणयतः स्थितासि ॥ अपांस्वरूपस्थितयात्वयैतदाध्याय्यतेकृत्स्नमलंघ्यवीर्ये ॥ ३ ॥ त्वैष्णवीशक्तिरनंतवीर्याविश्वस्यबीजं
 धरमासिमाया ॥ समोहितदेविसमस्तमेतत्त्वैप्रसन्नाभुविमुक्तिहेतुः ॥ ४ ॥

सि ॥ अतः जगतः विश्वस्याधारभूतात्वम् एकैवनान्या ॥ हेअलंघ्यवीर्येणघितुमशक्यबले ॥ अपांस्वरूपस्थितयात्वयैक्याएतत्कृत्स्नंजगदाप्याच्यतेसर्वमाप्याच्यते ॥
 प्यायिद्विद्विष्णुचूर्मणिण्डर् ॥ अपांजलानांस्वरूपेणस्थितयात्वया ॥ ३ ॥ हेदेवित्वम्अनंतवीर्याअक्षयबला ॥ वैष्णवीविष्णुसंबन्धिनीशक्तिरसियाशस्यविष्णुर्भगवा
 नशेषलोकान्पलयतिसाविष्णुसामर्थ्येणलक्षणात्वमेवेतिभावः ॥ विश्वस्यबीजंकारणयल्लोकवेदप्रसिद्धंसापरमाव्यापिनीमहामायात्वमेवासि ॥ परमाज्जट्टाद्दुःसाराशक्तिर्नत्वद
 न्यासेतिभावः ॥ हेदेवित्वयापापयैतत्समस्तंविश्वंजसातमोहंकृतंमोहितममतायचंकृतम् ॥ देवित्वंप्रसिद्धाज्ञानवैराग्यरूपालपनिषत्परमात्मतत्त्वावगमस्वभावाप्रसन्नासती
 भवनंभुनःभुनरुद्रवःभुविरुचिर्भूतप्रादुर्भावइतियावत् ॥भूसचायांक्षियामिक्लृप्यादिशुद्धिद्विकृतययः॥उवडादेशः॥भुवेरुत्तित्तोचनंमुक्तिःमुक्तेःहेतुःकारणमसीत्यर्थः ॥
 भुविभूमौइत्युक्तेर्यपुष्टयभावास्तिष्ठतुब्रह्मलोकादौमुक्तिहेतुतानस्यादित्यव्यापिपारीजिहीर्षार्थांशलक्षणात्ताश्रेणजनितप्रतिपत्तिगौरवदोषुण्यात्भुविमुक्तिहेतुरित्येकंपदम् ॥ ४ ॥

हेदेविसमस्ताः श्रुत्यादयोविधाः तथैवभेदास्त्वत्कारापवत्वंशाएव ॥ तस्मान्नविद्यानां परस्परार्थक्याभावात्तेकास्तुतिः प्रवर्तातु नकापि ॥ कीदृशीस्तुतिः ॥
 स्तवमर्हतिस्तव्यम् ॥ दंडादिभ्योयः ॥ अन्यथाअचोयतंवाधित्वाएतिस्वित्तुत्रेणक्यपिसित्तुयमित्येवस्यात् ॥ स्तव्येस्तात्राहैवस्तुनिषिष्येपरचापराचेतिपृष्णभूतेक्ति-
 र्गस्यांसास्तव्यपरामोक्तिः ॥ स्तुतितुल्ययोः पृथक्केसलुस्तुतिः प्रवर्तते एकत्वेकास्तुतिरितिस्त्वितिभावः ॥ तर्हिंत्वाह्नीत्वंक्ष्मीरित्याद्यास्तुतिरिदेव्याएकत्वेनवदत्त-
 त्याह ॥ समस्ताः सकलाःकलाःसहिताःचतुष्पादिकलोपेताःपतिव्रत्यादिभूमिपिताःसृष्ट्यादिप्रतिमितनैण्युपेताश्चभ्रह्मणायाद्याःस्त्रियथैवैवशाद्वैतिकातेस्तुतिरेकस्वरूपात्यात् ॥
 हेदेवित्वाएक्यैवैवायामात्राएतजगत्यूरित्पूर्णमूआय्यायितम् ॥ त्वमेवजगत्तजगदेवैवमितिकातेस्तुतिर्नकापि ॥ अन्यदीयुगणानामन्यत्रारोपणवर्णनंस्तुतिः ॥ अत्रतुमैवविद्ये-
 तिसैवब्राह्म्यादिद्वैतभेदाभावास्तव्यपरामोक्तिः परमोक्तिरित्यर्थः ॥ देवीनूनात्मभवतीतिस्मभावतःश्रेष्ठोक्तिरित्येतस्यामितिकातेस्तुतिरित्युक्तम् ॥ न्यूनमाधिकीकृत्योक्तिः-
 स्तुतिरित्यपिलक्षणम् ॥ न्यूनाभवतियतस्तवोदिका नैवेत्युक्तकातेस्तुतिरिति ॥ ५ ॥ पुनरिदिव्याःस्तुतिर्नवदत्तइत्याह ॥ परमोक्तिःस्तुतिरितिस्तुतिलक्षणम् ॥ तत्रदेवीसर्वभू-

विद्याःसमस्तास्तवदेविभेदाःस्त्रियः समस्ताः सकलं जगच्च ॥ त्वयैक्यापूरितंभवैतत्कातेस्तुतिःस्तव्यपरामोक्तिः ॥ ५ ॥ सर्वभूतायदादेवीमुक्ति-
 क्तिप्रदायिनी ॥ त्वंस्तुतास्तुतयेकावाभवंतिपरमोक्तयः ॥ ६ ॥ सर्वस्यबुद्धिरूपेणजनस्यहृदिसंस्थिते ॥ स्वर्गापवर्गदेदेविनारायणिनमोस्तुते ॥ ७ ॥

ताइवीदंस्तुतिपदम् ॥ एवंचसतिब्रूमः हेदेविमुक्तिमुक्तिप्रदायिनीत्वथदासर्वभूतासिसर्वात्मासिक्विव्यरूपासीतितुताभूः तदास्तुतयेस्तुत्यै स्तुत्यर्थाः कावानामपरमाः श्रेष्ठा-
 उक्तयःवर्णनान्स्तुतयोभवतितत्कामिपरमाश्रेष्ठलक्तिःवर्णनेस्तुतिरिति लक्षणम् ॥ ततश्चयच्चैचित्सदाथरूपंभावाभावात्सकसंभवेचामासर्वभिरित्युच्यते ॥ सर्वभूतादेवीतियदास्तुता-
 तदासर्वस्यदेव्याथैक्याक्तिस्तुत्यंकावास्तुतिःस्यादितिभवत्यर्थादाह ॥ कावाभवंतिपरमोक्तयइति ॥ काः परमोक्तयःशामिस्तपूठेदेवी नकापि ॥ युक्तेस्यादाहृतेभूता-
 ण्यतीतसमेतिषु ॥ सर्वभूतासर्वेणविश्वेनसमेत्यर्थः ॥ कीदृशादेवी ॥ अयदाशुभावहविधिदा ॥ मुञ्चयेतमोगःस्वर्गादिःमुक्तिमोक्षःशौभ्रददातिमुक्तिमुक्तिप्रदा ॥ यद्वा मुक्ते-
 मुक्तिवैराग्यतांप्रददाति ॥ प्रदाज्ञःकः ॥ अयतेगच्छतिव्यामोतीत्ययनी ॥ कृत्यल्लुटेबहुलमितिकचैरित्युद् ॥ यद्वा दयदानेभुक्तिमुक्तिप्रदयतेभुक्तिमुक्तिप्रदायिनी ॥ णिनिः ॥
 यद्वा श्रापूणेभुक्तिमुक्तिप्रातिपुरयतिमुक्तिमुक्तिः ॥ आतोपुसर्गेकः ॥ दयिष्यतेश्लिष्यतिदायिनी ॥ भविष्यदाशमण्यैर्णोनिः ॥ भुक्तिमुक्तिश्चासौदायिनीराक्षि-
 त्रीचेतिकर्मधारयःपुद्गलसः ॥ मुक्तिमुक्तिप्रदायिनी ॥ ६ ॥ हेदेविसर्वस्यजनस्यजंतोःहृदिचेतसि बुद्धिरूपेणसंस्थिते हेस्वर्गापवर्गदेदेविनारायणिनमोस्तुते ॥ हेदेविसं-

स्थितेसम्यगवस्थते ॥ संस्थाधारस्थितौमृतौ ॥ स्वर्गचापवर्गचददातिस्वर्गापवर्गदा ॥ आतोनुपसर्गकः ॥ नरः कश्चिद्वपिः नरस्यापत्यं नारायणः ॥ नडादिभ्यः कक्फ्रस्यायनः ॥ नारायणस्य स्त्रीमायोपचारात् ॥ नारायणीविष्णुमायैत्यर्थः ॥ यद्वा आपो नाराइति प्रोक्ताः ॥ नारसम्मयमयनमस्य नारायणः ॥ संज्ञायाम्णत्वम् ॥ यद्वा नराणां स प्रहू नारायणमस्य नारायणः तस्य स्त्री नारायणी लक्ष्मीः ॥ हे नारायणि कात्यायनी तुष्टुवुरीतिकात्यायनी स्तुतौ प्रकृतार्थानां रायणी नमस्कृतिः स्त्रियः समस्तास्तदंशा एवेति प्रागुक्तेः कार्यभेदमात्रत्वेपि स्तुतस्तयोरैक्यादविरुद्धा ॥ ७ ॥ अष्टादशनिमेषास्तु काष्ठांश्चिंशचतुः कला इत्यभिधानात् काष्ठाकलातो न्यूनैतिकाष्ठाकलादिरूपेति पाठः सभयः ॥ विश्वस्य खलु काष्ठाकलान्यूनैतिकाष्ठाकला ॥ क्षणमुहूर्त्तौ होरात्रयक्षमास्तव्यनसं वत्सरादिका लक्षरूपेण परिणामप्रदायिनी ॥ बाल्यादिदिवसोत्थविशेषेण वा तथा विश्वयोपताववसाने विषये याशक्तिः तत्संबुद्धिहेशकेरूपत्वात् हेतुसमर्थे ॥ नारायणीति-अयगतौ-इणतौ-इगतौ-अप्यते इत्येवाअयनः परमात्मा कर्मणि ल्यङ्गुलिंगानुप्रयोगतः ॥ लिंगमशिष्यलोकश्रयत्वाद्धिगम्येति वचनात् ॥ नाराणामयनः नारायणः ॥ पूर्वपादालंज्ञायामगः इति णत्वम् ॥ नारायणस्य परमात्मन इयं प्रायानारायणी ॥ अन्यथानारायणस्येयं नारायणीयेति वृद्धच्छः स्यात्

कलाकाष्ठादिरूपेण परिणामप्रदायिनि ॥ विश्वस्योपतौ शक्ते नारायणि नमोस्तुते ॥ ८ ॥ सर्वमंगलमंगल्येशिवे सर्वार्थसाधिके ॥ शरण्येऽयं वके गौरिनारायणि नमोस्तुते ॥ ९ ॥

तस्मात्संबंधेऽप्येव ॥ परिणामः प्राणिकायावयवोपचयलक्षणावृद्धिः तांप्रददाति परिणामप्रदायिनि ॥ सुप्यजातौ णिनिः ॥ आतोयुक्चिण्कृतोः ॥ ज्ञापकसिद्धमनित्यमिति क्वचित्सो पसर्गादायिणिनिः ॥ द्रुग्भेदधिकरूपेण परिणमतइ-यादैतु परिणामोरुपांतरावाह्निदग्धादिस्वरूपाद्विवर्त्तः ॥ परिणामप्रदायिनीति पाठे-परितोमानमियत्तापरिच्छेदः ॥ प्राणिकायादेः का लकृताशरीरावस्थायौ वनादिवयः तस्य परिच्छेदः परिणामग्रएतावत्काल्यारीमितमिदं बाल्यमिदं यौवनमित्यादितत्प्रददाति हे परिणामप्रदायिनि ॥ ८ ॥ सर्वाणि मंगलानियतः स्युः सर्वमंगलमंगलेभ्यो हितामंगल्या ॥ उगवादिभ्यो यत् ॥ सर्वमंगलाचासौ मंगल्यच ॥ सर्वमंगलमंगल्येति ॥ वृद्धियाठपक्षेतु-मंगितौ ॥ मंगलमंगलानि ॥ मंगलस्यो हितामंगल्यामंगल्यै वमंगल्या ॥ अन्येषामपि इत्यत इति दीर्घः पूरुषवत् ॥ कश्चित्वाह-गुणवचनब्रह्मणादिभ्यः कर्मणिचेति कर्मणिष्यञिति ॥ तत्र तस्यार्थसंगत्यभावस्तावदास्ताम् । द्वियादांपं बाधित्वात् ङीषिमंगलीत्येव स्यात्तु मंगल्येति रूपासिद्धिरिति तदुपेक्षणीयं प्रेक्षावद्धिः ॥ शिवाभवानीरुदानी ॥ हे शिवे ॥ यद्वा शिवा मंगलोपेतेति रसापि शिवाभवति ॥ हे शिवे हे सर्वेषामर्थानां साधयित्री उमामाच ॥ हे सर्वार्थसाधिके ॥ अर्थोभिधेयै रैकस्तुभ्योजननिवृत्तिषु ॥ शरणं गृह्णस्त्रिभोः ॥ शरणेषु साधुः शरण्या

तत्रसाधुरीति यत् ॥ हे शरण्ये ॥ सोमसूर्याग्निरूपाणि त्रीण्यंबकानि त्रिणाप्यस्याः त्र्यंबका ॥ यद्वा त्र्यंबकाः उमारमाच ॥ हे त्र्यंबके ॥ त्रयाणलोकानां संबकः पितृणां पमः ॥ गौरिडमा ॥ यद्वा—उड्-अव्यक्तेराब्दे। गुर्यते अव्यक्तं गुंशब्दात् अयमेतस्मात्प्रहृते धायेते गौरि उमारमाच ॥ क्रमं क्रमं प्रवृत्तादिभूत्रेण (उ-२-३०) रनिप्रत्यये ङो ङि ङि ङिणा त्यन्तं ॥ गौरि ङे ङि ङि ङि ॥ गौरादित्वात् ङङीष् ॥ अयं शुभाबहो विधेयं वरमात्मनिः अयनः ॥ पामादित्वात् नत्वर्थीयैः ॥ नृतये नयो नीतिः ॥ भावं क्रमदोरप् ॥ नरणः नरेण्येन अयनः नारायणः परमात्मा तस्यैवाधानारायणी ॥ हे नारायणि नमस्तेऽस्तु ॥ नमः स्वस्तीति चतुर्थी ॥ १ ॥ जगतां षष्ठेः सर्गस्थिते सर्वे च नस्य नारायणस्य लयस्य ॥ हे शक्तिभूते शक्तिरित्येवमूता जाता ॥ हे शक्तिरूपे ॥ यद्वा ब्राह्मीशक्तिः सृष्टौ ॥ वैष्णवीशक्तिः स्थितौ ॥ रौद्राशक्तिः किंविनाशे ॥ तद्भूता त्रिशक्तिभूता यशक्तिः तत्सामान्येन शक्तिभूता हे शक्तिभूते ॥ यद्वा शक्तीनां भुवापरमात्मना जनासंगता ॥ वेत्तुं तु संताने ॥ यद्वा शक्तीनां भूतिः अवताररूपा शक्तिभूतिः हे शक्तिभूते ॥ यद्वा शक्तीनां भुवः भूमयः ब्रह्मादयः तेषां भूतिः संवदना ॥ तंतुं तेषु पंक्तं तं नं शक्तिभूतिः ॥ वेजः स्त्रियां किञ् ॥ हे सनातनि ॥ सायं चिरमित्यादिभूत्रेण ल्युत्सुञ्च

सृष्टिस्थिति विनाशानां शक्तिभूते सनातनि ॥ गुणाश्रयगुणमयेनारायणि नमोस्तुते ॥ १० ॥ शरणागतदीनार्त्तपरिज्ञापणपरायणे ॥ सर्वस्यार्तिहरे देवि नारायणि नमोस्तुते ॥ ११ ॥

स्त्रियां दित्वात् ङङीष् ॥ हे शाश्वति ॥ हे गुणाश्रये ॥ गुणाः सत्त्वादिगुणः आश्रये यस्याः सा ॥ यद्वा गुणानामाश्रये यस्मात् गुणाश्रया ॥ यद्वा सत्त्वादिगुणयुक्ता गुणाः यथास्मोग्ब्रह्मादयः ते आश्रया यस्याः सा ॥ हे गुणमये ॥ मयतौ ॥ मयते न च्छितलोकान्यथा ॥ पचात्वाच्चिद्यांटाप् ॥ गुणैर्भयगुणमया ॥ गुणैर्भक्तिमतीत्यर्थः ॥ यद्वा हे ऽगुणमये ॥ अगुणं ब्रह्ममयते ॥ अगुणेन ब्रह्मणा मया गमनपरा अगुणमया ॥ ब्रह्म तस्येन मया गानेत्यर्थः ॥ गुणमयीति षष्ठे—गुणानां विकारः गुणमयी ॥ यद्वा ऽगुणमयी ॥ मयैव त्वौर्भावाभिनयादिनामयद् ॥ ङीप् ॥ यद्वा ॥ गुणेभ्यो हेतुभ्य आगता गुणमयी ॥ हे तुमनुभयेभ्य इत्यधिकृत्य मयद्वैति ॥ यद्वा गुणाः आकृता उच्यन्ते रिया गुणमयी ॥ तत्प्रकृतवचनमयद् ॥ अव्ययैर्द्वैतमित्येते अयनामुक्तिः ॥ क्रशब्दः अदितिवाची ॥ उरत्यानि आराः देवाः ॥ नशब्देन ज्ञसमानार्थो नुबंधकः ॥ नस्यत्वात् आरादेवाः सा यकत्वेन ब्रह्मसा नाराचासौ अयनीचेति नारायणीमुक्तिर्देवैरापि षष्ठेः अयनामुक्तिः ॥ क्रशब्दः अदितिवाची ॥ १० ॥ शरणं क्षितारसां आगताः क्षशक्तिप्रपन्नाः शरणगतः ताः तत्पद्मिना आर्चाश्रुतः क्षितालोकास्तेषां पापद्रव्योदः सैभ्यः परित्राणं तदेष परं शुष्ययुद्धे यमयं नत्वयस्याः सा तत्संबुद्धिः ॥ सर्वलोकस्यार्तिहरे ॥ हरते नुयममेत् ॥ हृदुः सना

शनि ॥ हेदेविभगवति न आरायणिनमः अः स्तुतेइतिच्छेदः ॥ पूर्वमग्नेअः ॥ एङःशदांतादतीत्यकारलोपः ॥ प्रथमैकवचनपर्योःरेफस्यश्रवणमेवतथाचसतिमोः
इतिभवति ॥ अग्नेचस्तुते ॥ ऋइतिदेवमाता ॥ मःशिवः । अःविष्णुः । द्वौप्रतिषेधौभक्तमप्रतिषिद्धमर्थगमयतः ॥ उदेवमातुरपत्यानिआराःऋभवःदेवाः ॥ अप्यतेईयतेवा
अयनी आराणंअयनीआरायणी ध्यातव्यादेवता आरायणी ॥ पूर्वपादासंज्ञायामगइतिणत्वं हेआरायणि त्वां मःशिवः अश्वविष्णुःननस्तुतेअपितुस्तुतेनैत्येव ॥
हुञ्स्तुतौलडात्मनेपदम् ॥ १ ॥ हंसैर्युक्तंविमानंतत्रतिष्ठतिहेंसयुक्तविमानस्ये ॥ यद्वा हंसैः यतिविशेषैः सूर्यैःहयैश्चयुक्तमाश्रितंविमानंविगताहंकारंपरब्रह्मतत्रतिष्ठति ॥
हंसः श्वेतगरुत्सूर्ययतिप्राणान्मसुस्पृतः ॥ हेत्रभ्राणीरूपधारिणि । कुशोदभस्तस्यदंकौशं कौशंचतदम्बश्वकौशांभः ॥ क्षसंचलने ॥ क्षसंचलने ॥ घञिज्ञानपूर्वको
विधिरनित्यइत्यतउपधावृद्ध्यभावः घञर्थकविधानंवा ॥ कौशांभसःक्षरःसेचनंतकरोतीति णिचिबुल् ॥ वोरकः । स्त्रियांटाप् ॥ प्रत्ययस्थात्कात्पूर्वस्यातइद्व्यमुपइतीत्वम् ॥
हेकौशांभःशरिके ॥ शत्रुषु कुशोदकक्षेपणं कुर्वित्यर्थः यदुक्तं कर्मलुजलाक्षेपइत्यादि ॥ यद्वा क्षरंकरोतिक्षरयतिशरिका आसेक्री कौशांभसःशरिका ॥
अजंतस्येति भावः ॥ क्षरतेस्तु ण्वुलि क्षारिका ॥ यद्वा कौशांभःक्षरी ॥ कर्मण्यण् ॥ ङीप् ॥ स्वार्थे कः ॥ केण इति ह्रस्वः ॥ यद्वा कुशसंबं

हंसयुक्तविमानस्येब्रह्मणारूपधारिणि ॥ कौशांभःक्षरिकेदेविनारायणिनमोस्तुते ॥ १२ ॥ त्रिशूलचन्द्राहिधरेमहावृषभवाहिनि ॥ माहेश्वरीस्व
रूपेणनारायणिनमोस्तुते ॥ १३ ॥

ध्वंभसःक्षरःआयुधत्वेनयस्याःशाकौशांभःक्षरका ॥ शेषादिभाषाकप् अत्रपक्षेआप्सुपःपरइत्नभवति ॥ न अ आ ऋआ अयनि न मा उः स्तुत इतिच्छेदः ॥
नापुरुषः ॥ अकारोवासुदेवः स्यादाकारस्तुपितामहः ॥ ऋइतिदेवमाता ॥ ऋशुशब्दप्रयोगदर्शनात् ॥ आइतिआङ्ङुपसर्गः ॥ आयनीतिसंबुद्धयंतम् ॥ न मा इतिद्वौ
प्रतिषेधौ ॥ उकारस्तुमहेश्वरः ॥ स्तुतेइतिङुञ्स्तुतावात्मनेपदम् ॥ अयगतौ ॥ कृत्यल्युटोबहुलमिति कर्मणिल्युट् ॥ आसंतादप्यतेईयतेवाआयनीउपासनी इष्टदेवता ॥
उःदेवमातुः आयनी ॥ इकोयणचि ॥ रायनी ॥ पूर्वपादासंज्ञायामगइतिणत्वं हेरायणि ॥ हेदेवमातुरादितेरपीष्टदेवते त्वम् ॥ आश्वब्रह्माद्यःविष्णुःउःरुद्रःइतित्रिमूर्तिल
क्षणः नापुरुषः ॥ मा ना स्तुते न स्तुते इति मा अपितुस्तौत्येव ॥ १२ ॥ घृञ्धारणेभ्वादिः ॥ धर्ततीधारापचावञ् ॥ त्रिशूलचंद्राहीनांधरा ॥ अन्यथाकर्मण्यण्यत्स्यात् ॥
त्रिशूलादिरतीतिविग्रहश्रवणात् ॥ त्रिशूलमायुधं चंद्रत्रैककाल्मकः । किरौत्भूषणौचित्यात् ॥ अहयःऋणिनः ॥ द्वेद्वेषि ॥ बहुध्वनियमः ॥ हेत्रिशूलचंद्राहिधरे ॥ महानवृष
भः नेनवाहिनीवाहनवती ॥ ऋभ्येङीप् ॥ यद्वा महावृषभेणयाहयतीरंभमहावृषभवाहिनी ॥ बहुव्रीहौमहावृषभवादेतिस्पात् ॥ हेमहावृषभवाहिनि ॥ महेश्वरस्येयंश

किमाहेश्वरी ॥ तस्याःस्वरूपमाकारस्तेनव्ययतयासांभाविते ॥ अनघतुःप्राणनार्थः । अननमृअनिः इकृष्ण्यदियः क्षियाम् ॥ ऊदिकारादक्त्विनइतिङीष् ॥ अनीहः
कामः पःक्रामस्यतद्वैतवर्जितस्यबाअनीप्राणरूपा यनी ॥ अविष्णुरातिरक्षकत्वेनद्रुह्नातिअरा त्रिलोकी । अराया यनी अरायणी हेअरायणि । त्वासउःशिवानपुरुषः
न मा स्तुते अपितुस्तौति ॥ १३ ॥ हेअनघेकौमारीरूपसंस्थाने ॥ अतएवहेमहाशक्तिरे ॥ अतएवमयूरकुक्कुटवृतेनमोस्तुते ॥ नारायणस्यमगवतोविश्वरूपस्येयमाहानिः
नारायणीमूर्तिः ॥ छांदसत्वाद्ब्रह्मच्छमनाश्रित्यसामान्यतोऽणवे ॥ यद्वा-नराणामयनरारायणधर्मार्थिकाममोक्षलक्षणस्येयंसा । द्विया-नत्रजातात्साधयितुंच ॥ शैषिके
ण नारायणी ॥ नविद्यतेअंधयतः हेअनघे ॥ यद्वा-नविद्यतेअः विष्णुः पूज्योयेषांतेअनादैयाः तावहंतित्यनघा ॥ सतम्यांजेहं ॥ अन्येष्वपिदृश्यते इत्यत्रापिश
ब्दःसर्वेषापिव्यभिचारार्थेनधात्वंतरादपिकारकांतरेषिडोभवति ॥ इदियमस्यापिद्वेषः ॥ प्रयोदरादित्वात् हस्यवः ॥ संस्थितिः सम्यग्वस्थानंसत्रिवेशः संस्थान
म् । कुमारास्य शक्तिधरस्येयं शक्तिदेवताकौमारी । कौमार्याः सकाराद्रूपसंस्थानं यस्याः सा ॥ यद्वा-कौमारीषण्मुखीरूपसंस्थानशरीरावयवसत्रिवेशविशेषो यस्याः
सा तत्संबुद्धौ ॥ महतीशक्तिरायुधंमहाशक्तिः तस्याःधरामहाशक्तिधरा अन्यथातुविहंकेर्मण्यस्यात् ॥ यद्वा-महाराशक्तिरितिसामर्थ्यम् ॥ गीर्जहिंसायांयदिः

मयूरकुक्कुटवृतेमहाशक्तिधरेनघे ॥ कौमारीरूपसंस्थानेनारायणिनमोस्तुते ॥ १४ ॥

मीनात्यहीन्मयूरः । भीनतेहरन्न । कुक्कुटश्चरणयुधः । कुण्डाचरणेनकुट्टिकुक्कुटः ॥ कुट्टकौदित्ये ॥ पचावच् ॥ मयूरावाहनीभूताःक्रीडार्थाश्च ॥ कुक्कुटाश्वयुद्धचा
तुर्बिदिसौचित्योपाजितास्तैर्वृतावेष्टिताः । यदइयंकौमारीनेनबात्योचिताकुक्कुटक्रीडोका ॥ यद्वा-मयूरैः कुक्कुटैश्चवृतावरणयस्याः सा ॥ यद्वा-कौचवाराहचकादि
व्यूहवतमयूरकुक्कुटव्यूहौचसंश्रामोचितसैर्यसंनिवेशौबिभौ ॥ यदाहुः-व्यूहस्तुबलविन्यासोभेदादंडादेशयुधि ॥ दंडोमंगलभागीचाप्युत्तन्नश्वबलोदहः ॥ व्यूहस्तेषांविशे
षाःस्थुशकव्यूहादेशोपिचेति ॥ ततश्च मयूरव्यूहकुक्कुटव्यूहाभ्यांवृता ॥ यद्वा-वाहनीभूतलान्मयूरैः कौमारीवृता ॥ अथचयंकुक्कुटाल्यालंकारोपेतत्वाक्कुट्टवृता ॥ यदाहुः
कुक्कुटताम्रचूडेचभूषापामिदृश्यते ॥ यद्वा-मयूराः कुक्कुटाइवचित्रपुच्छवर्जितामयूरकुक्कुटास्तवृते ॥ यदस्यधुः-आरक्तेनत्रपिच्छात्रोमयूरः कुक्कुटः स्मृतः ॥
बहौणवर्जितोबर्ही यः समयूरकुक्कुटइतियादवप्रकाशः ॥ कुमारीमयूरमारोहतिकौमारीतुमयूरीम् ॥ यद्वा-मालक्ष्मीः आः पितामहः इःकामः उःशिवः उःब्रह्मा
तारक्षकोविष्णुः रोऽग्निः तैर्वृतामयूरवृता ॥ अथचसाकुक्कुटवृता ॥ कुक्कुटकभादने ॥ भवादिरात्मनेपदी ॥ ततःकर्त्तारिक्रिपु ॥ कंठेकौमार्याः आज्ञामाददतैर्यैःमह

संगमयित्तुं किं देवसैन्यानि तान्येव कृदुं विदेत्यैः महाविरुद्धबुद्धीनिकुटा निचक्रुः कुटा निदवसैन्यानि चतैर्वृवा ॥ १४ ॥ हे वैष्णवीरुपहे शाखादिगृहीतपरमायुधे ॥ हे देवि प्रसीद ॥ हेनारायणिनमस्तेस्तु ॥ शंखश्वचक्रं च गदा च शार्ङ्गं च सोनां गत्वा देकवद्रावः ॥ तानि गृहीतानि परमाण्वायुधानिययासा ॥ विष्णोरियं शक्तिवैष्णवी तस्या इव रूपं यस्याः तत्संबुद्धिः ॥ १५ ॥ गृहीतमुग्रैर्द्रं च महच्चक्रं यया तत्संबुद्धिः ॥ दंष्ट्रया उद्धृता वसुंधरा भूमियया तत्संबुद्धिः ॥ वराहस्य भगवतो विष्णोः रूपं तद्वती वराहरूपिणी ॥ वराहसदृशरूपमात्मानं दर्शयतीत्यर्थः ॥ यद्वा सत्यापपाशमूत्रेण रूपादर्शने णिच् ॥ वराहमेवात्मनोरूपं प्रथयति वराहरूपिणी तत्संबुद्धिः ॥ हे शिवे सर्वमंगले नारायणि ॥ दर्शयति यदंष्ट्रा ॥ द्वाभ्यां शिखाया दिनादशतेः करणे षूच् ॥ विष्टशणोर्णीष्वानित्यः ॥ ततः स्त्रियां टाप् ॥ १६ ॥ उरणे नृसिंहे रूपेण दैव्या दहं हरे कृतो बभूव ॥ त्रैलोक्यत्राण संहिते इति वापाठः ॥ अयगतौ ॥ अयतो इत्ययं चतुर्भद्रं नराणां मयं प्रातः स्यं नारायणं तस्य प्रायश्चित्ती नारायणी ॥ चतुर्णां भद्राणां सा महारश्चतुर्भद्रम् ॥ आहूश्चत्वारि भद्राणि बलं

शंखचक्रगदाशार्ङ्गगृहीतपरमायुधे ॥ प्रसीद्वैष्णवीरुपे नारायणिनमोस्तुते ॥ १५ ॥ गृहीतो ग्रमहाचक्रे दंष्ट्रोद्धृतवसुंधरे ॥ वराहरूपिणि शिवे नारायणिनमोस्तुते ॥ १६ ॥ नृसिंहरूपेणो ग्रणेण हंतुं दैव्या न्कृतो बभूव ॥ त्रैलोक्यत्राणसहिते नारायणिनमोस्तुते ॥ १७ ॥ किरीटिनि महावज्रे सहस्रनयनो ज्ज्वले ॥ वृत्रप्राणहरे चैर्द्धिना रायणिनमोस्तुते ॥ १८ ॥ शिवदूतीस्वरूपेण हतं दैत्ये महाबले ॥ घोरे रूपे महारावे नारायणिनमोस्तुते ॥ १९ ॥ दंष्ट्राकरालवदने शिरोमालाविभूषणे ॥ चाभुडं सुडमथने नारायणिनमोस्तुते ॥ २० ॥

धर्मः सुखं धनम् ॥ १७ ॥ किरीटं मुकुटं तद्वती हे किरीटिनि महद्भ्रजमायुधं यस्याः सा महावजा तत्संबुद्धिः ॥ सहस्रं नयनानि सा महतानि सहस्रनयनम् ॥ पात्रादित्वावर्णीषु न भवति ॥ तेन उज्ज्वलति प्रकाशते सहस्रनयनो ज्ज्वला ॥ यद्वा—सहस्रनयने ज्वले इति पाठः ॥ सहस्रं नयनानि यस्याः सा सहस्रनयना ज्वलतीति ज्वला ॥ पचायच् ॥ हे ज्वले ॥ अनुपसर्गादेव ज्वलितिक्रमं तं योणस्तुवा ॥ तेन मुक्ते सोपसर्गाच्च ज्वलतेः पचायच् भवत्येव ॥ वृत्रो नानामदैत्यः कश्चिन्नस्य प्राणान् ग्रहति हे वृत्रप्राणहरे ॥ चकारः उक्तमनुक्तं च समुच्चिनोति ॥ इंद्रस्येयमग्नेर्द्रीहेयं द्वि ॥ १८ ॥ चंडिकाशरीरोत्था शिवदूती तस्याः स्वरूपेण हता दैव्या यया हे हतं दैत्ये महदलं सामर्थ्यं सैन्यं च यस्याः हे महाबले ॥ यद्वा महान्बलिरुपहारः पूजोपकरणं यस्याः महाबलिः हे महाबले ॥ करोपकारयोः पुंसि बलिः प्राणयं गजे श्वियाम् ॥ घोरे भयानं करं रूपं यस्याः हे घोरे रूपे ॥ महाना रावः शब्दो यस्यः भृगुगालपरिवारत्वात् हे महारावे ॥ १९ ॥ दंष्ट्राभिः करालं भयं करं वदं नं यस्याः हे दंष्ट्राकरालवदने ॥ शिरोसंमालाविभूषणं यस्याः हे

शिरोगालाविभूषणे ॥ मुहैदयंमथ्नातिमुद्यथना । मथविलोढने नंथादिवात्स्युः ॥ यद्वा कर्नैरिवदुल्लंघ्युः ॥ बाहुलकावडीषभावः हेमुडमथने ॥ हेचाहुडेकालि ॥ २० ॥ हेलक्षिम हेलजे हेमहाविद्यमहतिविद्ये परात्मणोचज्ज्ञानरूपे ॥ यद्वा महाविद्येहेमहस्यविषेपरमात्येतरसंपंचोचरणानाज्ञानरूपे ॥ हेश्रद्धेआस्तिक्यबुद्धिस्वभावे ॥ हेष्टेशरीरावधवोचयरूपे ॥ हेस्वधोपतृत्तिस्वरूपे ॥ हेष्टुकाश्वातिब्रह्मरूपे ॥ हेमहारात्रेहिरण्यगर्भविज्ञानकालरूपे ॥ यद्वा महारात्रे हे अनन्यतमोधिकरणकालरूपे ॥ यद्वा महारात्रिःसर्वप्राणिमोहकरदिव्येवोच्यते ॥ अतएवहेमहायामेसर्वजगत्कारणभूते ॥ हेमहारात्रिद्वितीयाठारात्रेअज्ञानासावितिमंज्ञायाडीषु छन्दस्येव । तिस्रिपत्तैरवुठितारात्र्यद्वितुजसंतःप्रयोगः-ब्रह्मादौदिकारादकिनोवाडीषुक्क्यः ॥ उणादावदक्षिन् ॥ अत्रिमुनिः बाहुलकात् रातरापीत्रिन् ॥ रात्रिःरात्रीच ॥ रातिसुखरात्रिः ॥ २१ ॥ हेनारायणि हेमधेवनोस्तुते ॥ धीर्धारणावतीमेषा ॥ अण्यतेकथ्यतेअणिःमेधादिः इक्कृष्यादिभ्यः ङदिकारादकिनोवाडीषु ॥ अणी मेधादिः ईद्वयस्याः लक्ष्म्याअणीमेधादिःयणी । नाराणंसमूहानारोणासंमतावश्रितायणीनारायणी ॥ हेवेष्टेहे मुतेअतीते ॥ यद्वा भूतिर्ममानिसलक्ष्मिलज्जेमहाविद्येश्रद्धेष्टुष्टेस्वधेष्टुवे ॥ महारात्रेमहामायेनारायणिनोस्तुते ॥ २१ ॥ मेधेसरस्वतिवरेभूतिवाभ्रवितामसि ॥ नियतेत्वंप्रसिद्धेशेनारायणिनोस्तुते ॥ २२ ॥ सर्वतःपाणिपादांतिसर्वतोक्षिशिरोमुखे ॥ सर्वतःश्रवणप्राणेनारायणिनोस्तुते ॥ २३ ॥ सर्वस्वरूपेसर्वेशसर्वशक्तिसमन्विते ॥ भयेभ्यन्नाहिनोदेविदुर्गदेविनोस्तुते ॥ २४ ॥

स्मदि ॥ भूतिर्जन्म च ॥ हेसंभूये ॥ ऐश्वर्यादिरूपे ॥ हेवाभ्रवि विभार्तिवभ्रुर्विष्णुः तस्येयंमिनीवैष्णवी हेवाभ्रवि ॥ विपुलेनकुलेविष्णौवभ्रुनकापलेत्रिषु ॥ हेतामसितमोगुणसंबंधिनि जगत्संहारकर्त्रिनिचयायदहिनियते ॥ यद्वा देवदेवदेवमागधेयंभायंक्षीनियतिर्विधिः ॥ हेष्टेशा पचावच् ॥ २२ ॥ अन्तोनाशेस्वरूपेचनिश्वयेज्यवेद्यौ ॥ समीपेवसितेवधेयमेत्यावनेहसि ॥ सर्वतःसर्वपपाणिपादम्अंतोवयवोयस्याःहेसर्वतःपाणिपादान्ते ॥ पाणयश्रपादाश्रपाणिपादम् ॥ प्राण्यंगत्वादेकब्रह्मवः ॥ पादात्रेद्वितीयाठेजुसर्वतःपाणयश्रपादाश्रपाणिचतुरितसंज्ञानिप्राणमूत्राणियस्याः सातथोक्ताअयंतंयंतंयंतिवाअनयाज्ञानविशेषमितिअयनीपाणिपादबुपचितिः नाराणामयनीनारायणीनारायणयाइयमधिदेवतानारायणी ॥ सर्वतोक्षीणिचशिरसिबुध्नानिचयस्याःसा हेतथोक्ते ॥ २३ ॥ सर्वजगत्प्रवरूपंयस्याःसाहेसर्वस्वरूपे ॥ यद्वा सर्वसंरूपंयस्याःसा हेसर्वस्वदेशेसर्वेशे ॥ सर्वाःशक्तयःसामर्थ्यलक्षणाब्रह्मादिलक्षणाश्रुताभिःसमन्वितवाहेसर्वशक्तिसमन्विते ॥ हेदेवित्वंभोयथाःदेवानववाहिछादंसम्पारस्यैपदम् ॥ यद्वा त्रायतेत्राः क्रिपिरूपम् ॥ ताइवाचरत्राहिरक्षिकेवाचर ॥ सर्वपातिपदिकेभ्यः किबूवाचोवा ॥ त्राहीत्यव्यंवा ॥ हेष्टुर्गदेविनमस्तेतुभ्यमस्तु भिद्यवाक्यस्य

त्वाद्देवीतिपदद्वयपौनरुक्त्येननदुष्यति ॥ २४ ॥ हेदेविपतत्व्यशसिद्धेतवदत्सौम्युदरंलोकवनत्रयेणसोमसूयाशिमयेनालंकृतं नः अस्मान् सर्वभीतिभ्यः समस्तभयेभ्यः ॥ यद्वा—सर्वाभियोग्याभ्यः ताःसर्वभियश्चताईतयश्चताभ्यः पातु रक्षतु ॥ हेकात्यायनिनमस्तेतुभ्यमस्तु ॥ ईतितोव्योषेध्यभावाद्वाभावावज्ञभागाभावावज्ञभागभुजांभयाभावःप्रार्थनीयः ॥ कतःकश्चिद्दृषिःतस्यापत्यद्वीतिगर्गादियज्रतावयजश्रमांचांफताद्वितइत्यधिकृतसर्वत्रलोहितादिकृततेत्यइतिद्वियांफःकस्यायनादेशःषित्वात्डीषकृत्यायनी ॥ यद्वा—कश्चिद्ब्रह्माअथविष्णुः तौअतःसततंयथाक्रमंच्छतः इतिकार्यासैरस्वतीचरमाच कर्मण्यण् ॥ अणंतातलीप् ॥ वाणीरिसयोरामंतादयनीपरमागतिःकात्यायनी ॥ सौम्यस्यात्सुंदरेसोमदेवताकेबुधेशहे ॥ २५ ॥ भद्राचसाकालीकहेभद्रकालि ॥ ज्वालाभिःकरालंतुंगमत्युग्रमतौरौद्रमशेषाणामसुराणांमूदनांहिसकं तेतवत्रिशूलंनोस्माच्चभीतेभयात्पातुनमस्तेतुभ्यमस्तु ॥ भूदक्षरेणेहिंसायाम्अनुदात्तेत् ॥ मूदतेमूदंनंथादित्वात्युः ॥ अन्यथाज्जुदात्तेत्शब्दलदोरेतिप्रामत्स्युचः

एतत्तेवदनंसौम्यलोचनत्रयभूषितम् ॥ पातुनःसर्वभीतिभ्यःकात्यायनिनमोस्तुते ॥ २६ ॥ ज्वालाकरालमत्युग्रमशेषासुसुदनम् ॥ त्रिशूलंपातुनोभीतेर्भद्रकालिनमोस्तुते ॥ २६ ॥ हिनस्तिदैत्यतेजांसिस्वनेनापूर्यथाजगत् ॥ साधंटापातुनोदेविपापेभ्योनः सुतानिव ॥ २७ ॥ असुरासुगसांपंकचर्चितस्तेकरोज्ज्वलः ॥ शुभायखड्गोभवतुचंडिकेत्वानतावयम् ॥ २८ ॥ रोगानशेषानपहंसितुष्टाद्दासिकामान्सकलानभीष्टान् ॥ त्वामाश्रितानां नविपन्नराणांत्वामाश्रिताह्याश्रयतांप्रयाति ॥ २९ ॥

सूददीपदीशश्चेतिप्रतिषेधात्सूदकमितिस्थात् ॥ २६ ॥ या तावकी धंटास्वनेनानेनजगदपूर्यथित्वादैत्यतेजांसिहिनस्तिमानोस्मानपापेभ्यो दैत्येभ्यश्चपातु ॥ कंकेभ्यःकमिव ॥ जगत्कर्णलोकः अनोम्यःसुतानिव ॥ अत्र छांदस्तत्वेनअनश्शब्दत्वंचम्याभ्यम् तस्यसुपांसुलुगित्यादिनालुक् ॥ यथालोकःशकटेभ्यःसुतान्यातितथा ॥ यद्वा जनन्यांशकटेत्यनः ॥ जनकेशकटेत्यनः ॥ यथाअनःमातापिताचपापेभ्येविद्वेभ्यःश्रिति ॥ २७ ॥ हेचण्डिकेअसुराणाम्असुशुधिंश्रवसांमेदःतद्गुप्यंकःतेनचर्चितःव्याप्तःतेतवकरेहेरतेजज्ज्वलः ॥ यद्वा करैःकिरणैरुज्ज्वलः सङ्घःनोस्माकंजगतांवांशुभायमवतु ॥ हेदेवित्वावयंनताःप्रणताःस्मः ॥ बलिहस्तांशवःकराः ॥ २८ ॥ नृनये ॥ नृणांतिन्यायेनव्यवहरतीति नराः ॥ हेदेवित्वादाधनेतुष्टासतीत्वामाश्रितानानराणामशेषात्रोपापहंसितेपांचकाम्यकामान्कामानर्थान्चददासि ॥ रजकस्यवस्त्रंददातीवित्संप्रदानाभावात्सष्टयैव ॥ हेदेवित्त्वामाश्रितानानराणांनविपत्तवत्पापन्नविद्यते ॥ हिहेतावधरणे ॥ त्वामाश्रितानराःआश्रयताम्आश्रयमाणतांप्रयातिआश्रयंते आश्रयाः

कर्मण्युचु ॥ अन्यैराश्रयमाणतासिव्यमानताभजंतीत्यर्थः ॥ राजत्वंदेवंवामासुर्वंतीतिभावः ॥ २९ ॥ हेअंबिके देविअंबेदानीन्वयाआत्पत्तुंनिजत्तुंहुयावहुअकारैः
अनेकैःब्रह्माण्यादिशाक्तिरूपैःकृत्वाधर्माद्विषयज्ञादिकर्मद्रोहिणामहामसुराणांभुआदीनायत्कदंविशसंक्रतंतदेत्वदन्यास्त्री त्वनोपराकादेवताप्रकरोतिकारुणुभाकास्तिनकासि
त्वमेकाकर्तुशक्तोषि नान्येति भावः ॥ धर्मोत्र वैदिकः ॥ पारमर्षं सूक्तम्—अथातो धर्मंजिज्ञासा ॥ चोदनालक्षणार्थो धर्म इति ॥ ३० ॥ हे देवि
विवेकाःयुक्तयुक्त्विवाराः दीपाइवमहात्मःमटलपाटनपटवःषु ॥ विद्यासु चतुर्दशसु दीपायमानसु आर्वाक्षिक्यादिषु ॥ यद्वा विद्यासु ज्ञानप्रदमंरूपासु
शास्त्रेषुमनुष्यादिषु तथाशेषुवाक्येषुवैदिकेषुपुराणेषुविवमानेषु ॥ अनदरेसप्तमी ॥ तान्यनादृत्यराजन्यविवेकमनीय ॥ अतिमहांकारेमत्सर्गे एतद्विश्वममृतीव
विभ्रामयसि ॥ सा त्वदन्याका ॥ त्वमंविष्णुमायाविश्वमंहशसिममत्वेयजसि नान्या ॥ विभ्रामयसीत्यनित्योभिर्ताहंसः ॥ यद्वा हे देवि आषेषु

एतत्कृतंयत्कदंत्वयाद्यधर्माद्विषदिविमहासुराणाम् ॥ रूपैरेकैर्बहुधात्मस्यूतैकृत्वाविकेतप्रकरोतिकान्या ॥ ३० ॥ विद्यासुशास्त्रेषुविवेकदीपेषु
बेषुवाक्येषुचकात्कदन्या ॥ ममत्वगतैतिमहांधकारेविभ्रामयत्येतदतीवविश्वम् ॥ ३१ ॥ रक्षासियत्रोत्रविषाश्रनागायत्रायोदस्युबलानियत्र ॥
दावानलेयत्रथाब्धिमध्यतत्रस्थितात्वंपरिपासिविश्वम् ॥ ३२ ॥ विश्वेश्वरीत्वंपरिपासिविश्वंविश्वान्मिकाचारयसीतिविश्वम् ॥ विश्वेशवंद्याभव
तीभवंतिविषाश्रयायेत्वयिभक्तिनम्राः ॥ ३३ ॥

वाक्येषु शास्त्रेषुभोनेषुअर्थेषुशास्त्रेषु या वित्तंविद्विदुपीवा तद्वेवीतः अन्याका नकापि ॥ त्वमंविद्यान्येतिभावः ॥ अथचहेदेविएतद्विश्वंअतिमहांधकारे
तमोगुणरूपे ॥ ममत्वंगचद्वेव तस्मिन्ममत्वंगंमोहकूअतीविभ्रामयसिद्व्यालोडयसि या सा त्वदन्या नास्ति ॥ विभ्रामयतीतिअन्य
शब्दस्येशत्वत्पथमपुरुषः ॥ त्वदन्यःकोमुंकेमदन्यःकोमुंकेमदन्योमुंकेत्वदन्योन्योमुंकेद्वतिवत् ॥ ३१ ॥ हेदेवि त्वंत्रवतास्थितासती विश्वं परिपासि ॥
कचकचेति ॥ यत्रचक्षांसिद्व्याःअ्यविषाःनागाःतक्षकादयः यत्रच अरयः शत्रवः यत्रचस्युबलानि चोरसमूहाः यत्रचदावानलः तथायत्र चाग्निमध्यं
तत्रमर्वंनष्टप्रव्रजसोस्मृतासतीपतितानूरक्षासीत्यर्थः ॥ दवदावौवनारण्यवह्वी ॥ ३२ ॥ हेदेवित्विश्वेश्वरीइतियदतःत्वंविश्वपरिपासि ॥ यद्वा विश्वेश्वरीवि
श्वव्यापिनीअसि अतःविश्वं परितोरशसि ॥ यद्वा हेविश्वेश्वरी इतिपाठः ॥ हेदेवि त्वंविश्वान्मिकासि इतिहेतोःविश्वंधारयसि ॥ भवती विश्वम्यर्हयः

क्षटाराक्षितासंहताचब्रह्मदिःत्स्यबंधाभिवादनीयास्तुत्याचवर्तते ॥ हेदेविवत्त्वयित्वयिषयेभक्तिमन्त्राःस्युःतेविश्रम्याश्रयाआधारभूताः जगतांधारयितारोभवंतीत्यर्थः ॥ ३३ ॥ हेदेवित्वेनोरुमांकप्रसीद ॥ यथैवाधुनाइदानींशुभाद्यसुखदाधेतोःपर्यपालयःतथैवाग्रेसिंभावितायाआरिभितेःनित्यंपरिपालय ॥ हेदेवित्वंसर्वजगतांपापानि प्रशमं क्षयम्आशुक्षिंप्रनय ॥ नयतिद्विकर्मकः ॥ अथचलोकानाम् ॥ अत्रहाधर्मोऽत्यातशब्देनविवक्षितः ॥ नाशहेतुत्वात्तस्यपाकः परिणामःतेनजनितानुरसगानुसर्गानुपद्रवान्वय पातादीनाशुप्रशांतिप्रापयतिवयंदेवाःत्वदेकशरणाःश्रथयामहे ततःप्रसीदेत्यर्थः ॥ आशुऽत्यातेविवापाठः ॥ ३४ ॥ विश्रम्यार्तिहरति हेविश्रांतिहारिणित्वंप्रणतानांभक्तिमन्त्राणंप्रसीद ॥ त्र्यलोकान्त्रैलोक्यचतुर्वर्ण्यार्दित्वात्स्वार्थेष्वय्य ॥ तत्रवसंतियेतेषांतिर्वा हेईडयेस्तुत्ये ॥ कृत्यानांकर्त्तारैवाषष्ठी ॥ लोकानां वरदाऽभीष्टदाभव ॥ ३५ ॥ हेसुरगणाः अंहयुष्माकंवरदास्मिप्रीतास्मियंवरंमनाइच्छथ ॥ तंजगतासुगकारकंवरंवृणुध्वम्रअंहंप्रयच्छामि ॥ दाणयच्छः ॥ वृत्रव्रणे आत्मनेदंध्यम ॥ सवाय्यांवाप्तौ ॥ स्वादिभ्यःशुः ॥ वृणीध्वमितपाठेऽप्रयादिः लोदोऽध्वम् ॥ ईहल्यधोःज्वदीनांहरसः ॥ यंतमितिपुंसि ॥ देवाइतेवरश्रेष्ठत्रिभुक्तीवंमनाकुप्रिये ॥

देविप्रसीदपरिपालयनोरिभितेनित्ययथासुखधादधुनेवसद्यः ॥ पापानिसर्वजगतांप्रशमनयाशुऽत्पातपाकजनितांश्रमहोपसर्गान् ॥ ३४ ॥ प्रण तानांप्रसीदस्वदेविविश्रांतिहारिणि ॥ त्रैलोक्यवासिनामीडयेलोकानांवरदाभव ॥ ३५ ॥ श्रीदेव्युवाच ॥ ॥ वरदांहंसुरगणावरंयंमनसेच्छथ ॥ तंवृणुध्वं प्रयच्छामि जगतासुपकारकम् ॥ ३६ ॥ ॥ देवाऽजुः ॥ ॥ सर्वबाधाप्रशमनत्रैलोक्यस्याखिलेश्वरि ॥ एवमेतत्त्वयाकार्यमस्मद्दरिविनाशनम् ॥ ३७ ॥ ॥ श्रीदेव्युवाच ॥ ॥ वैवस्वतैतरेप्राप्तेअष्टाविंशतिमयुगे ॥ शुंभोनिशुंभश्चैवान्यावुत्पत्स्येतेमहासुरौ ॥ ३८ ॥

वृणुध्वंयार्थध्वमित्यर्थः ॥ ३६ ॥ हेअखिलस्यविश्वेश्वरिव्यापिकेहेत्रैलोक्यस्वामिनित्वयैत्रैलोक्यस्यसर्वबाधाप्रशमनसर्वदुःखोपशमः ॥ सर्वबाधेतिपाठे—आइभिव्याप्तौ ॥ आसंमताद्वाधाआवाधा ॥ अस्माकंवैरिणःदैत्याःतेषांविनाशनमेवंविधंजगदुपकुरकंकार्यकर्तव्यमितिवशयार्थानम् ॥ यद्वा हेदेवाःअखिलेश्वरि त्वयात्रैलोक्यस्यउपकारकं कर्मपतःकार्यकर्तव्यम् ॥ कीदृशंतत् ॥ सर्वबाधानांप्रशमनमस्मद्दरिणांविनाशनम् ॥ ३७ ॥ हेदेवाःशृणुतर्वृजगदुपकृत्यैतेपराकामासयाकृताः ॥ अतःपरम् एष्यतोपि मत्कृतव्याज्जगदुपकाराद्भवतामपितोषायकथयामि ॥ वैवस्वतमन्वन्तरोभविष्यत्यष्टाविंशतिमयुगेप्राप्तेसतिशुंभोनिशुंभश्चैवान्यावेवनात्विदानोनिहतौयौ ॥ ततोऽन्यावेकशुम्भानि शुम्भनामानौदैत्यौऽत्यस्येतेऽद्रविष्यतः ॥ अष्टभिरधिकांविंशतिःअष्टाविंशतिः ॥ ब्रह्मणःसंख्यायामित्यात्वम् ॥ अष्टाविंशत्येयुगानकृतादीनांपूर्णयुगंविष्णोरष्टमवतारोपलक्षितं तदष्टाविंशतितमम् ॥ तस्यपूरणेऽढितिऽट्प्रत्ययस्यविंशत्यादिभ्यस्तमडन्वत्स्यामितित्तमडागमः ॥ तत्रशृणोदरादित्वात्तत्रशब्दलोपः ॥ यचुकश्चिदाह—माइमानेक्षिर्थाभावसम्पदादि

त्वाक्किप् ॥ मानमाअष्टाविंशतिर्मानस्ययुगस्येतिवाष्टाविंशतीरद्विमानस्ययुगस्येतिवाक्विद्यहबहुव्रीहौनपुत्रकेहस्वत्वेअष्टाविंशतिर्मानस्ययुगततःसप्तम्येकत्रचेअष्टाविंशतिर्भेदिति ॥
 तावन्त्यन्तेःकिपिषुआरथादिनाइत्समसंगोदुर्निवारस्तित्तु ॥ युगमन्यपदार्थःकथस्यात् ॥ यावतायुगानामष्टाविंशतिःत्वरिभित्तापियुगहयाअष्टाविंशतिसंख्याका एवान्यपदा
 र्थाइतिअष्टाविंशतितममेवयुग्द्वारपरतद्द्वयंकलियुगादिरूपंनतेस्स्यतीति—यथापंचमुपांडवेपुंचमः सहदेवःतत्रत्रागमःपंचमाः मानस्यसहस्रत्युकेपंचानांमूरुणः सहदेवोऽन्यपदा
 र्थत्वेनगृह्यते । किंपुंचापितेमिलिताःपञ्चत्वसंख्यापरिमिताःइतिणञ्चपरिमिताःपञ्चमाइतियुधिष्ठिरादयःपञ्चाप्यन्यपदार्थतयगृह्यते नतुसहदेवेषु ॥ तस्मात्यागुक्त्वाएअष्टा
 विंशतिमेवाव्युत्सृचिः । प्रबोदरादित्वेनसैवसस्या । अष्टाविंशतिभ्येद्वारपरतेकलियुगादौप्रभौते ॥ यानांबंगेयुगः पुंसियुगंयुगमेकतादिषु ॥ ३८ ॥ ततोर्हंनदंगोस्यकुल्ये
 हे कुलवंशेष्टहेपितदा ॥जाताउत्सन्ना यशोदायानंदंगोपक्षियाःगर्भद्वंसंप्रबोजन्ययस्याःस्ता ॥विन्याचलनिवास्तिनीसतीशुभंशुभाख्यावसुरौनाशयिष्यामि ॥ ३९ ॥ अहंपुनर
 पिवैवस्वतमन्वतएवाष्टाविंशतियुगेद्वारपरतीतेकलयुगेप्रतीतेकुरद्वारजासुचिर्ज्ञानयस्यविप्रचिचिनामकश्चिदानवः तस्यापत्यानिवैप्रचिताः वानतिरौद्रेणरूपेणपृथ्वीतलेअव

नंदंगोणकुलेजातायशोदागर्भसंभवा ॥ ततस्तौनाशयिष्यामिर्विध्याचलनिवासिनी ॥ ३९ ॥ पुनरप्यतिरौद्रेणरूपेणपृथिवीतले ॥ अवतीर्थहनि
 ध्यामिप्रैचिचिर्तास्तुदानवान् ॥ ४० ॥ भक्षयंत्यश्वत्तानुग्रान्प्रैचितान्मुदानवान् ॥ रक्तादंताभिविष्यंतिदाडिमीक्षुमुपोपमाः ॥ ४१ ॥ ततोमां
 देवताःस्वर्गमर्त्यलोकेचमानवाः ॥ स्तुवंतोव्याहरीष्यतिसततरक्तदन्तिकाम् ॥ ४२ ॥ भूयश्शतवार्षिक्यामनावृष्ट्यामनंभसि ॥ मुनिभिः संस्तु
 ताभूमौसंभविष्याम्ययोनिजा ॥ ४३ ॥ ततःशतेनत्राणानिरीक्षिष्यामियन्मुनीन् ॥ कीर्त्तयिष्यंतिमनुजाः शताक्षीभिर्तिमांततः ॥ ४४ ॥

तीर्थप्रदुर्भांमुत्पत्यहनिष्यामि ॥ कुर्याद्देवधारणे ॥ ४० ॥ तान्प्रैचितान्महासुरादुशान् रौद्रैरुभक्षयंत्याः ममदंताःरक्ताकाररुक्ताएवमविष्यन्ति ॥ अतएवदाडिमीपुष्पव
 दरुणवर्णाः भविष्यंति ॥ ४१ ॥ ततोहेतोःमांस्तुवंत्यःदेवताःस्वर्गसततशश्वत्तंरक्तदंतिकसंज्ञायव्याहरीष्यंतिकथयिष्यंतिदेवाएवदेवताः ॥ स्वार्येतल् ॥ तथामानवाश्चमर्त्यलोकेमु
 विर्भासतंस्तुवंतःरक्ताःदंतायस्याःशाररक्तदन्तिकतांत्वोष्यंति ॥ ४२ ॥ भूयश्चपुनरपिशतवर्षाणिपारिमाणयस्याःशतवर्षिकी ॥ तदस्यपरिमाणमितिवुञ्ज ॥ तद्धितार्थेसभासः ॥
 वर्षास्यामविष्यतीत्युत्तरपदवृद्धिः ॥ वर्षाल्लुक्चेतिपाक्षिकेल् ॥ स्त्रियां ङीप् ॥ तस्यामनावृष्टास्यामनंभसिनदीतहागादविपजलशून्यायाभूमौमुनिभिःसंस्तुता अयो
 निजासप्तमविष्यामिस्वयमेवाविमविष्यामि ॥ नआसमन्ताद्वृष्टिरानवृष्टिः ॥ यद्वा—नास्येवामन्ताद्वृष्टिरस्यामीतोसाज्जावृष्टिःतस्याम् ॥ संस्तुतांसंस्तृतिपाठद्वयम्
 ॥ ४३ ॥ ततःप्रभुर्भावंतंनत्राणंशतेनस्त्वोत्तुन्मुनीन्निरीक्षिष्यामीत्येतत्तोहेतोर्भमनुजाःशतवर्षीणिगस्याःशताक्षीतामितीत्समन्वर्थसंज्ञयाकीर्त्तयिष्यंति ॥ ईशदरो

नेअनुदाचेतच्छादसंपरस्मैपदम् ॥ निरीक्षिष्येयतोऽमुनीनितिवापाठः ॥ ४४ ॥ हेसुराः ततः शताशीतिसकीर्तनादन्तरसहस्रात्म्यंदेहसमुद्भवमशरीरादुत्पद्यमानैः शाकैः प्राणधारकैर्हरितकैः पत्राद्यैः साधनैरावृष्टैः भविष्यतीं वृद्धिमवर्धकृत्वायावद्बृह्निर्भवति तावंतकालमाखिलसंमस्तलोकं भरिष्यामिषोषण्योषण्योः ऋद्धनोः स्ये इतीडागमः ॥ अन्नश्राकंहरितकम् ॥ शाकारूपंपत्रपुष्पादि ॥ यदाहुः पत्रमूलकरिप्राप्रफलकांडास्थिरुढकाः ॥ त्वक्पुष्पं क्वक्चेति श्राकं दर्शयिष्ये स्मृतम् ॥ ४५ ॥ तदाभुविश्राकंभरीतिविल्याति संज्ञाचयास्यामिषास्यामि ॥ तत्रैवतदैवचदुर्गमाख्यं महासुरं दुर्गमनाममहांतमसुरं वधिष्यामि ॥ जनिवद्योश्चेति निर्देशाद्बधिः प्रकृत्यंतरमस्तीति विज्ञेयम् ॥ वधाहिसार्यांश्चादिः परस्मैपदी ॥ हनिष्यामीति वापाठः ॥ शाकमिति मां तमव्ययं चास्ति ॥ विभर्ति ॥ इति भारिः ॥ सर्वधातुः यद्दः ऋदिकारादकिन्नोवाङीष्वकव्यः सुप्सुभेति समासः ॥ शाकं भारिः ॥ यद्वा फलेऽग्रहिरात्मं भस्त्रिश्चेति चकारो नुरुक्तसञ्चयार्थः ॥ तेन लोकभरणार्थं स्वशरीरोद्भवनिशाकानि विभर्ति शाकं भारिः ॥ इत्ययः उपपदस्य पुगागमश्च ॥ पाठाव्या

ततोहमखिललोकमात्मदेहसमुद्भवैः ॥ भरिष्यामिसुराः शाकैरावृष्टैः प्राणधारकैः ॥ ४५ ॥ शाकं भरितीति विल्याति तदायास्याम्यहंभुवि ॥ तत्रैव च वधिष्यामि दुर्गमाख्यं महासुरम् ॥ दुर्गादेवीति विल्यातं तन्मे नाम भविष्यति ॥ ४६ ॥ पुनश्चाहं यदाभीमंरूपं कृत्वा हिमाचले ॥ रक्षांसि भक्षयिष्यामि मुनीनां त्राणकारणात् ॥ ४७ ॥ तदा मां मुनयः सर्वे स्तोष्यं त्यागममृतं यः ॥ भीमादेवीति विल्यातं तन्मे नाम भविष्यति ॥ ४८ ॥ यदा रुणाख्ये त्रैलोक्ये महाबाधां कारिष्यति ॥ तदाहं भ्रामंरं रूपं कृत्वा संख्येयपट्टपदम् ॥ ४९ ॥

ख्याश्च धातूनां दृश्यंतश्चैरिणः क्वचित् ॥ तस्माद्दुर्गासुरवधाद्धेतोर्विल्यातप्रसिद्धे दुर्गादेवीति विल्यातं नामधेयं भविष्यति ॥ दुर्गासुरोऽहंतव्यत्वेन यस्याः सादुर्गा ॥ अर्शआदि त्वान्मत्वर्थयोश्च द्विधायाप ॥ ४६ ॥ हे देवाः पुनश्च यदा हिमाचले भीमं वारंरूपं कृत्वा रक्षोभयस्तानां मुनीनां त्राणकारणाद्धेतोः रक्षांसिराशसान्प्रक्षयिष्यामि ॥ क्षययिष्यामीति पाठेऽक्षयं प्रायिष्यामीति प्रातिपदिकाद्धात्वर्थे बहूलिमिष्वेति णिच् ॥ अथवा क्षयप्रेरणे चुरादिः ॥ प्रेरयिष्यामीत्यर्थः ॥ ४७ ॥ तदा मां देवीमानममृतं यः भक्षिष्ये ऋकायाः सन्तः सर्वेऽपि मुनयो वसिष्ठादयः स्तोष्यंति ॥ तततो भीमरूपेण रक्षोभक्षणद्धेतुः विल्यातं प्रसिद्धं भीमादेवीति विश्रुतं नाम भविष्यति ॥ वियत्यस्मादिति भीमम् ॥ भीमादयोऽपादाने निपातितः ॥ ४८ ॥ हे देवा यदा त्रैलोक्येऽरुणो नाम महसुरो महाबाधामहतीं पीडां करिष्यति ॥ लोकान्वधिष्यते अतिरतं तदाहं मृतं ख्येयपट्टं भ्रामंरं रूपं कृत्वा त्रैलोक्येऽप्यहितोऽगौरुणमहसुरं वधिष्यामि तदा लोकैः सर्वत्र मां जामरीत्वे संवेप्यंति मरुत्स्येयमाकृत्या जामरी

देवी ॥ अंस्रयेथाः संख्यातुमशक्याः षट्पदाः भङ्गरभूतिं भूत्वा अरुणासुरहनिष्यति ॥ ततः सा भ्रामरीतिनाम्ना लोकैः भकीर्तिष्यते सर्वेत्यथः अरुणस्यापत्यपुमानारुण इतिच्छेदे अतद्द्वयबाधित्वा शिवादिवाद्गणा ॥ ४९ ॥ ५० ॥ इदानीं देव्यवतारणतंत्कार्यगांचानंत्यत्मा कल्पेन वस्तुमशक्यत्वात्संक्षिप्य तत्कथासंग्रहं प्रति ॥ हे देवाः इत्यनुक्तानुराणकारणयदायदादानवेयउचिष्ठति उरथास्यति वादानवोत्थादानवेभ्यः समुद्रवावाधापीडालोकानां विष्यति उतत्स्यते तदा तदाऽहंततत्कार्योऽरूप मवतीर्यादुर्भोवमवाप्य अरिसंक्षयं शत्रुविनाशं करिष्यामि ॥ दानवोत्थेति मुनिप्रस्थाः कर्तारि ॥ ५१ ॥ इति मा० रा० श्रीमदु० शन्तनु० देवीमा० टीकायां नारायणीस्तुतिनां माहाशरीरित्तोमोऽथायः ॥ ८८ ॥ श्रीदेव्युवाच ॥ यद्यपि यमापि देवाऽदेवो वेवाच ॥ तथाप्यध्ययादेवो विवचनस्याधान्यं ध्वनयितुं देवीमहात्म्याध्ययनश्रवणादिफलप्रलप्तिप्रामा ण्यं च दर्शयितुं देवोचितं वाचं देवानुक्त्वती ॥ यः शुरुषः समाहितः भक्तिश्रद्धान्वितो भूलागमिः प्रागुक्तैः स्ववैः स्तोत्रैः पुनः पुनः नित्यमविकल्पितं यथाभवति तथा शश्वदा मां दे वीं स्तोष्यते तस्य पुंसः सकलां बाधां शमयिष्यामि असंशयं शयाभावः । अर्थाभावे व्ययीभावः ॥ यद्वा अंसंशयं तथास्याचस्तोष्यते क्रियाफले कर्तृगते त्रिलादालनेपदम् ॥

त्रैलोक्यस्य हितार्थावधिष्यामि महासुरम् ॥ भ्रामरीतिचमालोकास्तदास्तोष्यति सर्वतः ॥ ५० ॥ इत्थं यदा यदा बाधादानवोत्थाभविष्यति ॥ तदा तदा वतीर्याहं करिष्याम्यरिसंक्षयम् ॥ ५१ ॥ इति श्रीमार्कंडेयपु० दे० नारायणीस्तुतिनां माहाशरीरित्तोमोऽध्ययः ॥ ८८ ॥ श्रीदेव्युवाच ॥ एभिः स्तवैश्चामानित्यं स्तोष्यते यः समाहितः ॥ तस्याहंसकलां बाधानाशयिष्याम्यसंशयम् ॥ १ ॥ मधुकैटभनाशं च महिषासुरघातनम् ॥ कीर्त्तयिष्यं तियेतद्ब्रह्मं भ्रानिभुंभयोः ॥ २ ॥

एभिरिति ब्रह्मकृतैरिन्द्रादिदेवकृतैश्च ॥ हंसः सूर्यः परमात्मा । असावादित्यो ब्रह्मेति श्रुतेः । हंसस्य कलाहंसकला ॥ बाधते प्राणिनो नया बाधांसृष्टिः ॥ अविद्यमानाहंसकला ब्रह्मविधायस्यासां अहंसकला बाधामोहहृत्पापमतासंसृतिः वां बाधामसंशयं शमयिष्यामीत्यपि मुक्तिकामैरवांतव्यम् । रविश्चेतच्छेदहंसौ ॥ यद्वा एभिः स्तवैर्मायैः स्तोष्यते तस्याहंसकलां बाधांसंशयं शमयिष्यामि ॥ १ ॥ त्रयाणामन्वयैक्यम् ॥ येरुषाणुक्तेतसः संतः सावधानाः संतोष्यन्त्यानन्वयान्चतुर्दश्यांच पक्षद्वेषीविशेषानुचिन्तवः यथाक्रममनपेक्ष्यमधुकैटभनाशं च महिषासुरघातं च ब्रह्मं भ्रानिभुमयोर्वैचंच भक्त्यर्कां च विष्यति षष्ठिपठिष्यति तद्देवश्रेष्यति भक्त्या ममसाहात्म्यं मुचमं पुण्यत्सर्वकामदुघं तेषां दुष्कृतदुरितं सर्वसंचिंतनं किंचिदपि विष्यति दुष्कृतोत्थायापदध्वनभविष्यति विनश्यतीत्यर्थः ॥ न तेषां दारिद्र्यं भविष्यति आहवतैव भविष्यतीत्यर्थः न चतेषां मिष्टैः सहचेतैरेतेनैश्वर्यादिभिर्द्वैनादिभिश्च विजयं विजोगोभविष्यति ॥ मधुकैटभयोर्नाशोयस्मिन्मन्त्रेऽस्मत्थोक्तः ॥ हननं घातः तस्य करणं घातं

ण्यताल्ल्युद् ॥ महिषासुरस्यघातनम् ॥ मूदनमितिवापाठः ॥ ब्रूदक्षरणोर्हिमायांच ॥ वधोयस्मिन्ग्रथेप्रतिपाद्यते स्वधः ॥ अर्शआदित्वादच्छतम् ॥ शुम्भनिशुम्भयोरितिद्विवचनेन
 वधश्चसूच्यते ॥ तेनवधानावैषम्यादष्टम्यादिदिनत्रयेणयथाक्रमकीर्तनशंकापिदूरीकृता ॥ एकमनन्यवृत्तितोयेषांते ॥ भजनंभक्तिरनन्यशरणतयाश्रयणम् ॥ महंतआत्मानः
 अत्रतारायस्याः सामहात्मादेवीतस्याभावः माहात्म्यम् ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ येममाहात्म्यंकीर्तयिष्यंतिस्तोष्यंतिचेतेषांकदाचिदपिशुतोभयंनसंभविष्यति ॥ इत्युतः तस्कर
 तोपिवान ॥ राजतोपिनृपान्न नशङ्कतः आयुधतः नअनलतोन्नितः नतोयौवातजलप्रवाहात् ॥ नसम्भविष्यतीत्यनेनसर्वत्रसम्बन्धानाति ॥ ५ ॥ तस्माद्वाञ्छितार्थसाधनत्वाद्धेतोः समाहितैः
 सावधानैः कृतभयत्नैः शुंभिः परंशकृष्टमहजुनीयं स्वस्त्ययनंक्षेमकरस्ययनंवर्यममदेव्याएतन्माहात्म्यग्रन्थसंदर्भरूपंभक्त्यापठितव्यंपंच ॥ एतन्माहात्म्य
 मितिबहुव्रीहिः ॥ ग्रन्थसंदर्भरूपोऽन्यपदार्थः ॥ शब्दस्यैवपठनश्रवणयोग्यत्वेनविषयभावात् ॥ एतदितितुष्टुक्पदत्वेमाहात्म्यप्रतिपाद्यतद्यत्रास्तिग्रन्थसंबन्धसोऽप्युपचार

अष्टम्यांचतुर्दश्यांनवम्यांचैकचेतसः ॥ स्तोष्यंतिचैवयेभक्त्यामममाहात्म्यमुत्तमम् ॥ ३ ॥ नतेषांदुष्कृतंकिंचिदुष्कृतोत्थानचापदः ॥ नभविष्य
 तिदारिद्र्यंनचैवष्टविद्योजनम् ॥ ४ ॥ शत्रुतोभयंतेषांदस्युतोवानराजतः ॥ नशङ्खानलतोयौघात्कदाचित्संभविष्यति ॥ ५ ॥ तस्मान्ममैतन्मा
 हात्म्यपठितव्यंसमाहितैः ॥ श्रोतव्यंचसदाभक्त्याणस्वस्त्ययनंमहत् ॥ ६ ॥ उपसर्गानशेषांस्तुमहामारीसमुद्भवान् ॥ तथात्रिविधमुत्पातंमाहा
 त्म्यं शमयेनम ॥ ७ ॥ यत्रैतत्पठयतेसम्यक्छिनित्यमायतनेमम ॥ सदानतद्भिर्माक्ष्यामिसानिध्यंतत्रमेस्थितम् ॥ ८ ॥

नम-वर्धयेनअशआचावामाहात्म्यशब्देनोच्यतेइतिपठनश्रवणयोर्ग्रहव्यम् ॥ स्वस्त्याशीःक्षेमपुण्येषुंगलेचाव्ययंस्मृतम् ॥ ६ ॥ ममदेव्याः माहात्म्यं कर्तुं भक्तिः
 पठतांभक्तिःशृण्वतांचुंसांमहामारीसमुद्भवान्सर्वानुपसर्गानुपद्रवाच् शमयेद्वीकुर्यात् ॥ तथातेषांपुंसांत्रिविधमुत्पातमाध्यात्मिकमाधिदैविकमाधिभौतिकम् ॥ आध्यात्मिकं
 शरीरत्वत्राग्नेषादिकंव्याध्यादिकंच ॥ आधिभौतिकंभूतप्रतादिकजन्तितभयभ्रमादिकम् ॥ आधिदैविकंदैवकृतंवज्रपातादिकंदारिद्र्यादिकंच ॥ यद्वा भूर्भुवःस्वःसम्भवत्या
 तत्रंशमयेत् ॥ भौमंभूकंपादिकमांतरिक्षमनन्नगर्जनादि स्वर्लोकजन्तितमसकृदनेकेऽपुपतनम् ॥ महामारीति ॥ मृड्यणत्यागोस्त्रियामिकृष्यादित्यःछांदसोगुणः ॥ यद्वा
 औणादिकःसर्वघातुष्यइन् ॥ स्त्रियाकृदिकारादकिनोवाङ्गीप् ॥ महतीपारीमहामारी ॥ अन्येषामपिदृश्यतदित्पूरुषवद्दीर्घः ॥ महामार्याःसमुद्भवाः ॥ यद्वा मरणमरः क्रन्दे
 रप् ॥ मरस्येयं मृत्तिमारी ॥ यद्वामारयतिमारःकालःमारस्यभावःमार्याभावेऽप्यञ् ॥ मार्यमेवमारीस्त्रियामिषिवाङ्गीष् ॥ ७ ॥ यत्रममायतनेगृहेप्रतिमादिमंदिरेतत्यागु

कचरितत्रयोपेतमाहात्म्यनित्यप्रतिदिनसम्यग्धृतः पदतश्शुद्धपठयते भक्तिः युभिः तदप्यतनसदानविमोक्ष्यामिनत्यक्षयामि । तत्रशुद्धेखलुपदेव्याः शान्तिव्यंसांश्रिधानसमवस्थान
स्थितं स्थितिमदधत् ॥ ८ ॥ तस्मात्बलिप्रदानेपूजायां अधिकार्यैर्महेत्सवेचसर्वतन्ममचारितमुच्चर्यमवश्यंपठनीयम् ॥ ऋहलोपर्यंतं श्राव्यमवश्यंश्रुतित्वं च । ओरावश्यकेपद्यत् ॥
यद्वाण्यतादचोयत् ॥ श्राव्यश्रावयितव्यं सर्वजननीयम् ॥ एकदेशजपुत्रुच्छ्रितास्यात् ॥ महानमन्यादौछानमेषमहापशुभिर्वलिदानदेवतोद्देशेनशुभसमर्पणम् ॥ इदंतल्युद् ॥ पूजापुष्पोप
हारदीपादिसमर्पणम् ॥ यद्वा अलंकारवस्त्रसूक्ष्मचन्दनवाहनच्छत्रचामरादिभिः कुमारिस्तुामिनीसमर्चनं पूजा ॥ अधिकार्यफाल्गुनेमासि अग्निज्वालार्चनदेवीमाहात्म्यरूपमालाम
न्पुरश्चरणो विहितहोमशिकार्यम् ॥ एतन्नयलक्षणोमहोत्सवः ॥ यद्वा चैत्रवसंतोत्सवः ॥ वैशाखेवारणपुष्पचयिकोत्सवः ॥ ज्येष्ठजलक्रीडोत्सवः ॥ आषाढेन्द्रध्व
जोत्थानोत्सवः ॥ श्रावणेदोलोत्सवः ॥ भाद्रपदेन्द्रपाणिधनुर्चनोत्सवः ॥ आश्वयुजिशारदेोत्सवः ॥ कार्तिकेदीपोत्सवः । मार्गशीर्षे मनुदयोत्सवः । पौषे निधिपूजोत्सवः ॥
माघमेरूत्सवः ॥ फाल्गुनेानन्धोत्सवः ॥ एतुसंपूर्णदेवीचरितंपठनीयमिति भावः ॥ यद्वा - इदंतेः कर्चोरिक्विप् । वदतीष्टे देवतामिति उव

बलिप्रदानेपूजायामधिकार्यैर्महोत्सवे ॥ सर्वममैतच्चरितमुच्चर्य श्राव्यमेव च ॥ ९ ॥ जानता जानता वापि बलिपूजां तथा कृताम् ॥ प्रतीच्छिष्याम्यहं ग्री
त्यावन्निहोमं तथा कृतम् ॥ १० ॥

देवीप्रणवः ॥ महानुत्तमनचो यत्र समहोत्सवसौ सवश्चेति महोत्सवः । मन्वदीक्षाभ्यो यज्ञः तस्मिन् ॥ यद्वा - उन्दीह्नेदने उन्दनमुत्वा । क्षिप्यं भावे सम्यदादिभ्यः । किञ्चावकव्यः ॥ उदः
सवोदीक्षा यज्ञः उत्सवः सुधोत्सवः सुधोत्सवो यत्र मन्वग्रहसमहोत्सवः तस्मिन् ॥ ९ ॥ तथा तेन प्रकारेण इति कथं यथांगुरुद्विष्टे देवताराधनसामग्रीभावनीयोपक्रमेपसंहति क्रियाक
र्मजनता अजानता वापि भक्तिमत्पुंसाकृतं बलिं बलिप्रदानं तथा तेन कृतं पूजां च ॥ तथा तेन कृतं वल्कहोम तिलमध्यादिहोम इत्यप्रक्षेपश्रीत्याहं प्रतीच्छिष्यामि स्वीकारिष्यामि ॥
पतीच्छतंपतीच्छंस्यात् ॥ पतच्छूयणंपतीच्छा ॥ प्रतीच्छास्त्यस्यपतीच्छः कश्चित् ॥ अर्थआदित्यदच् ॥ ततः तद्वाचतीत्याचारोक्तिः ॥ सनांघतत्वाद्बालुवात्यतीच्छ
धातोर्भविष्यत्कालेष्टस्यप्रथयः । अतो लोपः । इणकोः । आदेशप्रत्ययोः षत्वम् ॥ प्रतीक्षिष्यामीति षोडशदर्शनेऽनुदात्ते च निबन्धनमात्मनेपदविधानमिति
त्यमिति च शिङोडित्करणेनापकमित्युक्तत्वात्परस्मैपदम् ॥ बलिपूजाभित्येकेपदत्वे तु बलिनापशुविशसनेन सहकृतापूजा बलिपूजा ॥ बलिहोपावापूजासत्कारः नाम् ॥ १० ॥

युगम् ॥ याचप्रसिद्धावार्षिकीमहापूजाशरत्काले क्रियेत तस्यां विशेष्यममरतन्माहात्म्यं चरित्रत्रयलक्षणं भक्तिसमन्वितः मनुष्यः पठित्वा श्रुत्वा च यायोगमत्प्रसादेन सर्वबाधाविनिर्मुक्तः धनधान्यसमन्वितः भविष्यति संशयो नात्र कर्तव्यः ॥ वर्षेण निर्वाचनार्षिकीसांवत्सरिकी ॥ तेन निर्वृत्तमिति ठक् ॥ स्त्रियां ङीप् ॥ सर्वाबाधेति पाठे आसमंताद्वा आबाधा ॥ ११ ॥ १२ ॥ एतच्चरित्रत्रयलक्षणं ममाहात्म्यं भक्तितः श्रुत्वा गुरुतो गृहीत्वार्थवबोधपर्यंतमधीत्यचमुमानुद्धेनिर्भयो जायते ॥ तथा ममशुभाः जगदनुदयकरीः पृथग्युत्पत्तीः ब्रह्माण्यदिमहाशक्तिरूपदुर्भूतीः श्रुत्वा ह्येकलक्ष्ययुद्धेनिर्भयो जायते ॥ तथा ममपराक्रमांश्च श्रुत्वा ॥ यद्वा-युद्धेषु ममपराक्रमांश्च श्रुत्वा निर्भयो जायते पुमान् ॥ तथा चोत्तयः शुभा इति पाठे व्यययो बहुलमिति शसः शंसगेजसः प्रयोगः छांदसः ॥ युद्धेष्विष्विष्विबहुचनमन्थेष्वपि भयकारणेषु निर्भयत्वार्थम् ॥ युमिश्रणे अदादिः सम्प्रदादि त्वाद्वाबोद्धिर्वाङ्गीप् ॥ यवनं युद्धमिश्रणं पापसंपर्कः तस्यायुति ॥ यद्वा-युद्धं यन्नेक्यादिः ॥ यवनं युद्धं यन्तस्यायुति ॥ ओहाङ् गतौ सम्प्रदादित्वात्क्विप् ॥ हानं हानिः निरया

शरत्काले महापूजा क्रियेत याचवार्षिकी ॥ तस्यां ममैतन्माहात्म्यं श्रुत्वा भक्तिसमन्वितः ॥ ११ ॥ सर्वबाधाविनिर्मुक्तो धनधान्यसमन्वितः ॥ मनुष्यो ममप्रसादेन भविष्यति न संशयः ॥ १२ ॥ श्रुत्वा ममैतन्माहात्म्यं तथोत्पत्तीः पृथक्शुभाः ॥ पराक्रमांश्च युद्धेषु जायते निर्भयः पुमान् ॥ १३ ॥ रिपवः संशयं याति कल्याणं चोपपद्यते ॥ नन्दते च कुलं पुंसां माहात्म्यं मम शृण्वताम् ॥ १४ ॥ शांतिकर्मणि सर्वत्र तथा दुःस्वप्नदर्शने ॥ ग्रहपीडासु चोग्रासु माहात्म्यं शृणुयान्मम ॥ १५ ॥ उपसर्गाः शमं यांति ग्रहपीडाश्च दारुणाः ॥ दुःस्वप्नं च नृभिर्दंष्ट्रसु स्वप्नसु पजायते ॥ १६ ॥

दिगतिः तस्याम् ॥ इः कामः तत्र विषये ॥ युद्धाश्च इत्युद्धयः तेषु युद्धेषु ॥ १३ ॥ भक्तिः मम माहात्म्यं शृण्वतां पुंसां रिपवः शत्रवः संशयं याति ॥ कल्याणं च मंगलमुपपद्यते ॥ पदगतौ दिवादिः ॥ उपसर्गोपगच्छति ॥ उपजायते इति वा पाठः ॥ कुलं गोत्रं चन्दते ॥ कुलं कर्मव्यतिहारे इत्यत्यनेपदम् ॥ यद्वा-ण्यं तात्कर्मकर्तारि यगात्मनेपदच ॥ संततिर्गोत्रजननं लान्यभिजनान्वयौ ॥ कुलं गृहे च तालके भूमिप्रतिहिणितुषु ॥ १४ ॥ उत्यातादिस्मृचितोपद्रवाणां सर्वत्र सर्वस्मिञ्चांतिकर्मणि तथा दुःस्वप्नदर्शने दुष्टफलस्वप्नदर्शने ॥ उग्रासु अत्यनिष्टफलासु ग्रहकृतासु पीडासु मम माहात्म्यं शृणुयात्पुरुषः ॥ ततः सर्वबाधोपशांतिर्भवति सर्वेष्वर्थसिद्धिश्चेति भावः ॥ १५ ॥ पूर्वोक्तं पुनर्येन किं ॥ मम माहात्म्यं श्रवणादुपसर्गाः बाधाः अतिवृष्ट्यादयः शमं भवति ॥ यद्वा उपसर्गा उत्याताः भक्तविरुद्धेतयः ॥ अजन्मं ह्येव उत्यात उपसर्गाः समंत्रयम् ॥ तथा तत एव दारुणाः भयानकाः ग्रहपीडाः शन्यादिकृता बाधाः शमं शांतिं याति ॥ नृभिर्दंष्ट्रदुःस्वप्नसु पजायते ॥ दुःस्वप्नसूचितं यद्दुष्टफलं तत्सु स्वप्नसूचितमिव फलं संपद्यत इति भावः ॥

अतर्कितप्रायफलोहिमणित्रैत्रैषधं दत्ताभावावः । दुःस्वप्नसुस्वप्नयोर्नियतेषुँष्टेनावेषिबहुवहोऽप्लेन्यपदाथैविक्षितेनंपुंसक्तोपपत्तिः ॥ अर्द्धचदौस्वप्नशब्दानास्तयेव ॥ अन्यस्थानुंपुंसक्तोपपद्यते ॥ दुःस्वप्नश्चतियाढोवा ॥ १६ ॥ बालानांशिशूनांग्रहाःपीडकाभूतनादयःश्वशानादिवासिनोदृष्टिबन्धिगलबन्धंत्रबन्धिनाभिबन्धिथुक्रबन्धुपुत्र्यबन्धिभिरुशिशोषिभित्तशोषिभूत्रयोपिलाशोषिभूतयश्चतैरिभिमूतानामाक्रांतानांशांतिकारकमुशमनकारणममाहात्म्यश्रवणतुत्तपमाश्रयणीयम् ॥ किंच नृणामेककार्यकारिणांकर्याचिन्तरकृतोच्चाटनप्रयोगतःसंघातमेदमसकेसातिमन्माहात्म्यश्रवणमेवोत्तमैत्रीकारणमित्त्वकरणसाधनम् ॥ १७ ॥ दुष्टवृत्तचरितप्रषांतदुवृत्ताःतेषामशेषाणांपरंश्रेष्ठबलहानिकंबलनाशहेतुः मन्माहात्म्यम् ॥ क्रजोहेतवः ॥ किंचरक्षसांमार्योजीविनाभूतानंबालग्रहदीनांपिशाचानांपिरिताशानानांतामसानांतापीडकानामदृश्यरूपाणामममाहात्म्यस्यपठनदेवनाशंनदूरीकरणंभवति ॥ १८ ॥ मसांनित्यकारकंनैकदयकारकम् ॥ संनिधिकारकमितिपठेसंनिधिःसंनिधानमितिव्याख्याश्रयणात्सप्तवायुः ॥ यद्वा ॥ संनिधिःमहानिधिःमहापद्मादिःत्स्यकारकंप्रकांठयमानंसदितिभावः ॥ १९ ॥ युगम् ॥ गुंभिरभिःप्रकारैर्वत्सरेणयाक्रियतेमेमह्यभीतिःसास्मिन्मन्माहात्म्यसकृदेकवारं

बालग्रहभिमूतानांबालानांशांतिकारकम् ॥ संघातमेदंचनृणामैत्रीकरणमुत्तमम् ॥ १७ ॥ दुष्टानानामशेषाणांबलहानिकरं परम् ॥ रक्षोभूतपिशाचानांपठनादेवनाशनम् ॥ १८ ॥ सर्वममैतन्माहात्म्यमसंनिधिकारकम् ॥ १९ ॥ पशुपुष्पाव्ययैश्रगन्धर्षदीपैस्तथोत्तमैः ॥ विप्राणांभोजनैर्होमैः प्रेक्षणीयैरहर्निशम् ॥ २० ॥

वृच्चरितेषुपठितेश्रुतवाभक्तिमदिःसर्वकामदुषोपाजितवैस्यत् ॥ पशुभिःचतुष्पादिःछागेषमहिषमातांगदिभिःद्विप्रादिर्महापशुभिश्चनरैःपुष्पैःसुराभिःसंतृतैःअध्वैः पूजाभिर्भुवृतादिभिःधूपैःकर्पूरगरुमृगमदादिगणितैर्बहुरूपादिभिर्नानाकृतिनांथादिभिःचशब्दात् श्रीवासामादियुगाग्रहंतैः तैर्षैःशब्दसारधनसारकरचन्दनमृगमदकंकोलकालागरुकुम्भादिभिः दीपैःकर्पूवृतादिवृत्तैर्माणियममहोभिरुपमहोभिरुद्रमहोभिरुद्रमहोभिःपरमात्मपरव्योतिभिश्चोपकल्पितैः । अतएवैवविधैरुत्तमैःश्रद्धतमैः । तथा उत्तमैर्विधैर्विप्राणांकर्तव्यैर्भोजनैःशुद्धोपेतैर्भोज्यैरन्नादिभिरुचितैः ॥ तथाविधिविधैः । तथाहर्निशंदिवांशिविधैःप्रेक्षणीयैर्देशनीयैर्नृत्यगीतवाद्यैः ॥ तथान्यैश्चविधैर्भोगैः । तथादानैर्मयीत्यर्थैर्विधैः चशब्दाद्ब्रह्मालंकारपूजादिभिःसाधनैर्वत्सरेणयामेभीतिःसकलकामदुषाभक्तैः क्रियते सास्मिन्याकूप्रचितेममाहात्म्यसकृदेकवारं मन्त्याउच्चारितेषुपठितेश्रुतवासाधयितुंगुणमेत्यर्थः ॥ यद्वा सकृत्सहद्वैतैःगुंभिःगंचषैःसाष्टाभिरैकद्वित्रिचतुरैकतयोज्वरितिश्रुतेवेत्यर्थः ॥ महाथैचैवकारेचसदाथैवाव्यंग्यं

कृत् ॥ सकृत्सुचरितेश्रुतइतिपाठेश्रुतशब्दतःश्रवणप्राधान्यमासुचरितशोभनेचरिते । प्रोक्षणपौरुहिर्निशामितिपाठोक्तश्चिदाह—मन्त्रतुजलोक्षणसंस्कृतहत्च्छापादिपशुबलिरी
ति ॥ तत्र ॥ पशुपुष्पाव्युपैरितिपशुग्रहणेनपौनरुन्यप्रसंगात् ॥ ततइत्यर्थव्योत्रवकव्यः । उक्षसिचने । प्रत्यहंपंचामृताभिवैकैरिच्छिन्नपशुषुधाराभिवैकैवेति ॥ २० ॥
॥ २१ ॥ ममदेव्यामाहात्म्यश्रुतंश्रवणं कर्तृपापानिहरति । नृपुंसकेभवेकः ॥ तद्योगेषष्ठयेव ॥ यद्वा—मममाहात्म्यश्रुतंसत्पापानिहरति ॥ तथाभज
तामारोग्यप्रयच्छतिदानप्रतिग्रहाभावात्षष्ठयेव ॥ ममजन्यनामुत्पत्तीनांब्रह्मण्यदिरूपतयाप्रादुर्भावानांकीर्तिकथनंभूतेभ्यःक्षेत्रेभ्यःभूतभेत्पिशाचसिंहव्याघ्रग्राहादिभ्यः
भक्तानारक्षीकरोति ॥ २२ ॥ युद्धेषुयुद्धैत्यनिवर्हणैरेवेत्याःचरितंशस्त्रयोगलक्षणसंज्ञामकौशलममूचस्मिच्छुपेसातिश्रुतवातांपुंसांयुद्धेषुतोन्यत्रचवैरिक्तंतभ्यंनजायते।
निवर्हयतिनिवर्हणम् । नच्चादित्वाल्युः । दुष्टानां दैत्यानांनिवर्हणं चरित्रम् ॥ २३ ॥ सुमेधसामाकांक्षेदेनचततःपुंश्वब्रह्मर्षिभ्यःस्तुतयःकृताःतथापिममतावर्तेमोहगतै
निपातिताःमहामायाप्रभावेणेत्यादयःताश्चशुभांगतिप्रयच्छन्ति । पठ्यमानाःपठद्भ्यःपुंस्यःयाश्चब्रह्मणामधुकैटभभतिनकृताःस्तुतयःविश्वेश्वरीजगद्धात्रीमित्यादयः । अथ

अन्यैश्चविविधैर्भोगैः प्रदानैर्वत्सरण्या ॥ प्रीतिर्मेक्रियतेसास्मिन्सकृदुच्चरितश्रुते ॥ २१ ॥ श्रुतंहरतिपापानिततथारोग्यप्रयच्छति ॥ रक्षांकरो
तिभूतेभ्योजन्मनांकीर्त्तनंमम ॥ २२ ॥ युद्धेषुचरितंयन्मेदुष्टदैन्यनिवर्हणम् ॥ तस्मिच्छुवैरिक्तंतभ्यंपुंसांनजायते ॥ २३ ॥ युष्माभिः
स्तुतयोयाश्चयाश्चब्रह्मर्षिभिःकृताः ॥ ब्रह्मणाचकृतायास्ताः प्रयच्छंतिशुभांगतिम् ॥ २४ ॥ अरण्येप्रंतरेवापिदावाग्निपरिवारितः ॥ दस्युभिर्वातः
शून्येगृहीतोवापिशुभिः ॥ २५ ॥

चयुष्माभिवेकृताःस्तुतयःदेव्यायततपिदंजगदात्मशान्तेत्यादयः—नमोदेव्यैइत्यादयश्च—देविप्रन्नात्तिहरेत्सीदेत्यादयश्च—नास्त्रिविधाःस्तुतयः ॥ २४ ॥ एकान्वय
मिदंश्लोकचतुष्टयम् ॥ अरण्येविपिनेवावर्त्तमानःममदेव्याएतच्चरितंस्मरन्मरःसंकटाहःस्रवदनात्युच्येतस्वयमेव । संकटंनलुसंबोधः । कर्मकर्त्तारियुचिच्छिद् ॥ तथाप्रो
तरेवापिदूरेजनशून्यमार्गे ॥ प्रंतरेदूरशून्योध्वा ॥ तथादावाग्निपरिवारितःसन्नापिवा ॥ तथादस्युभिस्तस्करैर्वृतोवेष्टितोवा ॥ तथाशून्येनिर्जनप्रदेशशत्रुभिर्गृहीतोवा ॥ तथा
सिंहव्याघ्रणवानुयातोनुद्वृत्तः ॥ तथावनहस्तिभिर्वृतोवाहंतुम्लयातः ॥ तथाकुद्धेनराज्ञाध्वोपंधाहोयमित्याज्ञप्तः हंतुमाज्ञापितोवा ॥ तथावन
वृणीतोव्याकुलितःवाधितोपास्तोवा ॥ महार्णवसमुद्रयोतेनौकाविशेषे । सांयात्रिकाःपोतवणिजःकथ्यते । तत्रस्थितोवापापानात्रेशिशोषोपेतः ॥ तथाभृशदारुणेत्यर्थमीषणेसं
त्रामशस्त्रेचायुशेषुतत्सु । सर्वावाधासु सर्वाआसर्भताद्वाधाःमहावाधास्तासु ॥ सर्ववाधास्त्रिपाठेसएवाथोभवत्यदूरविकर्षति ॥ घोरासुव्रणपीडासुवर्त्तमानोवा ॥

तथावेदनामुतत्तदुःखानुभवेभ्यश्चिद्वितोवर्तमानः ॥ यद्वा-न्दीवदेदनायाऽभ्यादितोहिंसितोपि वासवैतन्ममचरितंस्मरन्नरः संकटान्मुच्येतस्वयमेवेति योजनीयम् ॥ इद्वारण्येभ्योऽपि
त्यतः श्लोकात्पूर्वसिंहव्याघ्रानुयातो वेति षट्ठिके चित् ॥ अतश्चमप्रभावास्तिहाद्युपपन्नं भवति ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ ममप्रभावात्सामर्थ्यास्तिहायास्त
थादस्यदत्तस्करास्तथावैरिणश्चाश्रवः चरितंस्मरंतः पुरुषात्सकाशादूरादेवपलायंते ॥ २९ ॥ इत्युक्त्वासाभगवती चंडविक्रमाप्रालम्बीयांचण्डिकादेवी पश्यतामेवदेवानोत्तै
वपुर्भागवत्तरधीयत अंतर्धानमगात् ॥ श्रद्धतोरुभयगद्दृत्विर्बाल्येया ॥ अंतःपूर्वाद्देशतोः कर्मकर्त्तरि लिङ् ॥ यद्वा तान्देवांस्त्राययेद्वदितत्रापल्यंतोस्त्वैवश्रयमंतर
धीयत ॥ आतोपसर्गकः ॥ यद्वा तत्रैवदेशरीरेखेवांतरधीयत ॥ स्वयमेवशरीरेखेवांतरन्यलीयेतर्थः ॥ पश्यतामित्यन्यानादरषष्ठीतिपक्षेयथाजननीमुतान्याजतो नाद्वया
लोकमादन्तर्धानेतिथयमपि सर्वजननीदेवदर्शनोत्तरधीयतस्वयमेवेतिभावः ॥ ३० ॥ अथतेदेवापि देव्याविनिहतारथः नाशितशश्रवः अतएवथथापुरापूर्वकालइवनिरातंकाः कञ्चू

सिंहव्याघ्रानुयातो वावनेवावनहस्तिभिः ॥ राज्ञाकुहूदेनचाज्ञासोव्योबन्धगतोपिवा ॥ २६ ॥ आर्घुर्णितोवावातेनस्थितः पोतेमहर्णिवि ॥ पतत्सुचापि
शस्त्रेणुसंश्रामेशूदाशुणे ॥ २७ ॥ सर्वाबाधासुघोरासुवेदनाभ्यर्दितोपिवा ॥ स्मरन्ममैतच्चरितंरोमुच्येतसंकटात् ॥ २८ ॥ ममप्रभावात्सिंहघादस्यवो
वैरिणस्तथा ॥ दूरादेवपलायंतेस्मरतश्चरितंमम ॥ २९ ॥ ऋषिरुवाच ॥ इत्युक्त्वासाभगवतीचण्डिकाचण्डविक्रमा ॥ पश्यतामेवदेवानोत्तत्रैवा
तरधीयत ॥ ३० ॥ तेषिदेव्यानिरातंकाः स्वाधिकारान्यथापुरा ॥ यद्वाभागभुजःसर्वैचक्रुर्विनिहतारथः ॥ ३१ ॥ दैत्याश्चदेव्यानिहतेषुभेदेव
रिणैर्युधि ॥ जगद्विध्वंसकेतस्मिन्महोत्तुलविक्रमे ॥ निगुंभेचमहावीर्यशेषाः पातालमायुः ॥ ३२ ॥ एवंभगवतीदेवीसानित्यापिपुनःपुनः ॥
सम्भूयकुरुतेभृजगतः परिपालम् ॥ ३३ ॥ तस्यैतन्महोत्तेविध्वंसैवविश्रमसूयते ॥ सायाचित्ताचविज्ञानंतुष्टाऋद्धिप्रयच्छति ॥ ३४ ॥

जीवनतोनिर्भयज्ञानमभुजः यद्वाशान्भुजानाः संतः स्वाधिकारान्स्वव्यापारान्शुक्रुः कृतवन्तः ॥ ३१ ॥ युधिंश्रामेदेव्यातस्मिन्जगद्विध्वंसिनैलोक्यमंजिनिमहोत्तुलविक्रमे
अनुभयशकौदेवारिणैस्सैत्येथुम्भेमहावीर्यैशुम्भेचनिहतेसतिशेषाः दैत्याः पातालमायुः बलिप्रमथाविशन् ॥ चशब्देनसस्यैवद्वैतविशेषणं भवतोऽंत्यस्मिन्वितिपातालम् ॥
॥ ३२ ॥ हेभूय । एवमुक्त्वासाभगवतीनित्यापिश्रुवाअदिनश्वराअविकारापिसतीपुनःपुनःसंभूयप्रभुभावमवाप्यजगतः परिपालं कुरुते ॥ उक्तंचभाषि-नित्यैवसजगन्मूर्ति
रितिदेवानांकार्यसिद्धयर्थमितिच ॥ ३३ ॥ सैवदेवीविश्रमसूयतेजनयति ॥ ब्रूड्याणिप्रसवेदिवादिः ॥ तथैवहेतुमयाएतद्विध्वंसोऽस्मत् ॥ अहवैचित्यदिवादिः ॥ अविभेकेनयोज्यते
ममतासाहितोक्रियते ॥ सादेवीभक्तैर्योचिततासतीविज्ञानंचययच्छति । सैवदेवीतुष्टासतीतपसाजनितसंतोषासतीवृद्धिचसंपदंचमहतीप्रयच्छतिददाति । तुष्टाऋद्धिभित्तुयाठे

असंहिताया निर्देशः कृतः ॥ ऋत्यकइतिप्रकृतिभावेतस्याकःस्थानेहस्वत्वेचमतिदुष्टकृद्धिमिति स्यात् ॥ स्वदृश्य इतिवत् ॥ सायाचितार्थविज्ञानमितिपठे
अर्थेषुविज्ञानमिति विग्रहः ॥ एतन्नागप्युक्तं—तत्रात्रविस्मयःकार्ययोगिनिद्राजगत्पतेः । महाभायाहरेरेषातयेति ॥ ३४ ॥ हेमनुजेश्वरसुस्थ महामारीस्वरूपया
तयामहाकाल्यामहातामस्यामहोद्वेयाएतत्सकलंब्रह्मिद्वैलोक्यगर्भकं स्थानं व्याप्तम् ॥ महाकाले प्रलयसमये ॥ महान्थासावकालश्चेति महाकालोऽनिष्टकालः ॥
यद्वा—महान्थासौ कालश्च महाकालःकालाग्निरुद्रस्तस्मिन्नुपस्थितेमहाकालेमहतिप्रलयसमये ॥ महान्थासौकालःकालाग्निरुद्रस्तरेपेयस्त्रीमहाकालीतया मारयति
हरतिमारःमहान्थासौमारश्चमहामारःरुद्रस्तरेयस्त्रीमहामारीसास्वरूपंयस्याःसादेवीमहामारीस्वरूपतया ॥ यद्वा—महोद्वडउत्सवः ॥ महान्नुत्सवानासमंतान्मारयतिनाशय
तिमहामारीमहाप्रलयानलज्वालतस्याइवरूपंयस्याःसातया ॥ मृत्युजिह्वामहामारीजातंहारकारिणी ॥ महारात्रिमहानिद्रामहाकाल्यातितामसी ॥ सैवकालानलज्वाला
सैवाविधातमःग्रहः ॥ सैवमोहग्रमूर्धुःसैवसर्वाधिदेवता ॥ ३५ ॥ अजान्मरहितोत्सानतनीनित्यादेवीकालभूतानप्रलयसमयेतमोगुणमयीमतीमहामारीतिकथ्यते ॥ तथा

व्याप्तंतैत्तरत्सकलंब्रह्माण्डंमनुजेश्वर ॥ महाकाल्यामहाकालेमहामारीस्वरूपया ॥ ३५ ॥ सैवकालेमहामारीसैवसृष्टिर्भवत्यजा ॥ स्थितिकरो
तिभूतानंसैवकालेसनतनी ॥ ३६ ॥ भवकालेनृणांसैवलक्ष्मीसैवलक्ष्मीर्बुद्धिप्रदाग्रहे ॥ सैवाभावेतथालक्ष्मीर्विनाशायोपजायते ॥ ३७ ॥ स्तुतासंपूजि
तापुष्पैर्गंधधृपादिभिस्तथा ॥ ददातिवित्तुन्नांश्रमतिधर्मगतिशुभाम् ॥ ३८ ॥ इतिश्रीमार्कण्डेयमहापुराणां देवीमाहात्म्येऽंभनिशुभवधो
नामैकोनवतितमोऽध्यायः ॥ ८९ ॥ ऋषिरुवाच ॥ एतैकथितंभूपदेवीमाहात्म्यमुत्तमम् ॥ एवंप्रभावासादेवीययदेर्गयायेजगत् ॥ १ ॥

कालेऽत्यन्तिसमयेसैवभूतानांसर्गसमयेरजःप्रधानास्थितिकरोति ॥ ३६ ॥ भवकालेदेवीसाक्षिध्वमवकालेनृणांहेमवलक्ष्मीर्बुद्धिप्रदा सम्पद्भावप्रदामवति प्रेदाह्नःकः ॥ तथा
सैवदेवीअभावेदेवीसाक्षिध्याभावेऽलक्ष्मीःसम्पदः विनाशायाभवायोपजायते ॥ यत्रलक्ष्मीःतत्रदेव्याःसाक्षिध्वन्तत्रसम्पदपितेत्यन्वयव्यतिरेकौवेदितव्यौ ॥ ३७ ॥ नित्यंदेवीसा
क्षिध्वकारणंत्तत्फलंचोपादिशतिसुमेधाऋषिः ॥ हेतुप सादेवीस्तुतास्तवकैःपदैःसंकीर्तिताचतथापुष्पैःसंपूजिताचतथागन्धैःऋषूचन्दनमृगसदादिभिर्विलिप्तातथाधूपैर्बहुविधै
र्भूषिता ॥ तथाआदिग्रहणाद्ब्रह्मालंकारतांबूलादिभिरानंदितामकैःप्रणताचसतीअप्राथितैवमकेयःवित्तधनतन्नांश्रमभक्त्यायुरारोग्यमैर्धर्मैर्वचशब्दसूचितम् ॥ धर्ममतिंचशुभांगति
चददाति ॥ यदुक्तंआक्-साविधापरमारभुकेहेतुभूतासनतनी ॥ संसारबंधहेतुश्चसैवसर्वेश्वरेश्वरी ॥ ३८ ॥ इति श्रीमार्कण्डेयमहापुराणराजाधिराजतोमरान्वयश्रीमदुद्धरणात्मजशतनु
चक्रवर्तिचित्तायां देवीमाहात्म्यटीकायां देवी ०शुम्भनिशुम्भवधोनामैकोनवतितमोऽध्यायः ॥ ८९ ॥ ऋषिरुवाच-सुमेधाभगवानृषिःसुरार्थं राजानमुचितंवाचमुचेहेतुसुश्रुतदुत्तमं

श्रेष्ठमसंस्वार्थसाधनं तेषु प्रकथितम् ॥ साचदेवीएवमभावईदंविधसामर्थ्याविति ॥ साका ययादेव्यासर्वजनन्यासर्वयोषिण्यासर्वसंहारिण्येदंजगद्विश्वधार्यतेसूज्यतेगाल्यते
प्रत्यवसीयतेच यथाकालम् ॥ धृङ्अवस्थानेणिच् ॥ कर्मणिथक् ॥ आत्मनेपदंचलटः क्रियावाचित्वमाख्यतुमेकोत्रार्थः प्रदर्शितः ॥ प्रयोगतोनुत्सर्तव्याअनेकार्थाहिधातवः ॥
महात्मनेमहामूर्तेर्देव्यामाकेर्मणिब्राह्मणादित्वात्प्यजिनस्तद्विदितिलोपेमाहात्म्यमिति सिद्धम् ॥ १ ॥ भगवद्विष्णुमाययतयैवचडिकयैवैविधाज्ञानंक्रियतेउत्पाद्यते ।
परमात्मज्ञानसाधनं देव्येवोपनिषदूपैतिभावः ॥ विष्णोर्मायाविष्णुमायाभगवतीविष्णुमायाभगवद्विष्णुमायायता ॥ यद्वा—भगवान्निष्णुः भगवद्विष्णुः तस्यामायायदु
कं—साविधारमायामुक्तेर्हेतुस्तावति ॥ ऐश्वर्यस्यसमग्रस्यधर्मस्यशशसःश्रियः ॥ ज्ञानवैराग्ययोश्चैषण्णोभगइतीरणा ॥ हेराजन्तयामोहेरूपयादेव्यात्वंविवेकीसञ्च
पिसंभ्रतिमोहासोमाह्मोहितोभूः भविष्यतिचकालेभोहेभ्यसिच ॥ तथातथैवएश्वैश्वर्यसमाधिर्नामोहात्सोहितत्वभोहेभ्यसिच ॥ तथैवतथैवयुवाभ्यामन्येपिविवेकिनः
पुमांसाधिगतशास्त्राः संतोप्यपरचेतःश्रान्येचसर्वैतथैवदेव्यामोहात्तमोहिताश्रमोहेभ्यसिच ॥ यदुक्ताक्—तथापिममतावत्तैमोहेगतोनिपातिताइत्यादि ॥ २ ॥ प्राकरा

विधातथैवक्रियतेभगवद्विष्णुमायाया ॥ तथात्वमेवैश्वर्यश्चतथैवान्येविवेकिनः ॥ मोहंतेमोहिताश्रैवमोहेभ्यसिचचापरे ॥ २ ॥ तालुपैहिमहाराज
शरणंपरेश्वरीय् ॥ आराधितासैवनृणांभोगस्वर्गापवर्गदा ॥ ३ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ३ ॥ इतितस्यवचः श्रुत्वासुरथः सनराधिपः ॥ प्रणिपत्यमहा
भागंतमृषिसंशितब्रतम् ॥ ४ ॥

ज्ञाभासंस्वामंभृष्टमिच्छाम्येकवदस्वतद्वदित्यद्रहस्ययुद्धेमहाराजसुरथंतोपरमेश्वरीदेवीशरणमुपेहि उपइहिआहुणः उपच्छशरणं व्रज ॥ सैवदेवीभगवत्येवाराधिताय
सातोषितासतीनृणांपुंसांभोगस्वर्गापवर्गदा—भुविभोगदा जन्मान्तरेस्वर्गदा ततोपवर्गदामोक्षदाभवतियतोज्ञानदा । ततपवमोक्षदा । ज्ञानादेवतुकेवत्यमिति सिद्धांततः ॥ संप्रदा
नाभावाद्रजस्यवर्द्धंदातीतिवसंबंधेषष्ठयेव—नृणामिति । उपयुद्धंणतौ ॥ सेहंपिच् ॥ उपइहीतिस्थिते ॥ एत्येथयूद्रमुइतिवृद्धिर्नद्विधावेचीत्यनुवर्त्तते ॥ ततआहुणः एवंचवाच
कभाबः ॥ आहूर्वोचोपिआइहीतिस्थिते वृद्धिवाधित्वाओमाडोश्चेतिपरह्रात्सोमितोपेहीत्येवरूपम् । उपेहीतिवृद्धितःशठःशंदासःकचित्कः । सर्वेविधयश्छंदसिचिक्लन्ते
इतिवचनात् ॥ यद्वा—एहीत्येवद्विभक्तिप्रतिरूपकमव्ययंपृषोदर । दिवत्साधुः । उपणइउपेही । महाराज । जाहः सस्त्रियच्छन्नुजनात् पूजायांस्वनिग्रहणम् ॥ अश्रोतराशुकर्मणि
वदत्चेचोपधायाः परसामीश्वरीम् ॥ ३ ॥ युगम् ॥ ऋषिरुवाच ॥ मार्कण्डेयोभगवान्मुनिः स्वशिष्यंक्रौडंकिमुनिवाचमुचितामूचे । हेकौडुकिमुनेआकर्णयइतिमपुत्रकर्मकारणतस्यसु

मेषसो ब्रह्मर्षेः वचः श्रुत्वा देवीमाराधयेति उपदेशवाक्यमाकर्ण्य सुरथो नामनराधिपः तं मेषसं महाभागं शिवावतमृषिप्रणिपत्य प्रणमैराध्य
 मोहेन शत्रुभिः राज्यापहरणेन च हेतुना निर्विण्णः दुःखितमानसः सन्नमद्यः सपदितपसे जगाम ॥ तथा समाधिनिर्मैश्वर्यत्पसे जगाम ॥ भास्यरे श्वर्यदेरिदं भागं महद्भागस्य
 महाभागः तम् ॥ संशितं धत्नेन प्रतिपादितं ब्रतं यस्य येन संशितं ब्रतः तम् ॥ शोतानूकरणे ॥ कर्मणि कः ॥ शाब्दोऽन्यतरस्याम् । शोतेरिचं ब्रते निर्यमितिवचकव्यम् ॥ शंसितं ब्र
 तमिति पाठोऽस्मिन्तेः कर्मणि कः शंसावांसजाता यस्य शंसितं वतं शाब्दोऽनुवासादियस्प्रतम् ॥ शंसुस्तुतौ ॥ निर्विण्णस्योऽसंख्यानमिति गत्वम् ॥ विह्वलाभे विदिविचारणे वाकः
 निष्ठानवम् ॥ ४ ॥ ५ ॥ अम्बायाः जगज्जनन्या देव्याः संदर्शनार्थं प्रत्यक्षीकरणाय ॥ नयाः पुलिन्दे द्विनेतदविशेषे वा संस्थितः सैकते देशे संस्थगवास्थितः सराजाच
 सुरथः सैश्वर्यश्च समाधिनिर्मापः श्रेष्ठं सर्वार्थप्रदं केवलं देवीसूक्तैर्दिकमुविशेषं मन्त्रं देव्युधैर्देवतं देव्यां सुशोभनमुक्कणणीतम् । देव्यां वा विशेषसूक्तमुपदिष्ट्याचार्यागमीयं देवीप्र
 णवमग्निर्गर्भा एतदेव वाचरित्रत्रयं जगत्प्रतपः तपे । केचित्तु वाग्रहणादंवाभातामातृकेतिमातृकामंत्ररूपं देवीसूक्तमाहुः । अपतुदेवीसूक्तं पृथगस्ति रहस्ये तज्जपमि

निर्विण्णोतिमन्त्रेन राज्यापहरणेन च ॥ जगाम सद्यस्तपसे सच वैश्वेभ्यो महासुने ॥ ५ ॥ संदर्शनार्थं मन्वाया नदीपुलिनसंस्थितः ॥ सच वैश्वस्त
 पस्तेपे देवीसूक्तं परं जपन् ॥ ६ ॥ तौ तस्मिन् पुलिन्दे देव्याः कृत्वा मूर्तिमहीमयीम् ॥ अर्हणां चक्रतुस्तस्याः पुष्पधूपान्नितर्पणैः ॥ ७ ॥ निराहारो यता
 त्मानो तन्मनस्कौ समाहितौ ॥ ददुस्तौ बलिं चैव निजगान्नामृशुशितम् ॥ ८ ॥

त्याहुः । अन्ये त्याहुः श्रुतिस्मृतिपुराणोक्तानि देवीसूक्तानीति ॥ संस्थाधरोऽस्थितौ स्तौ ॥ तपस्वपः कर्मकर्यैवेति तपःकर्त्तव्यमवद्ववति । उपवासादीनि तांसां
 तापसंतर्पितदुःखयंति सतापसः । त्वगस्थिभूतः स्ववाञ्छितस्वर्गाद्यर्थतपःतप्यते ॥ तपसंतापोऽहित्वपः तपे तपो जितवानित्यर्थः ॥ अन्यकर्मकत्वे तु उपतिसर्जनसुखं
 ऋरः ॥ ६ ॥ तौ द्वौ राजा सुरथः शैश्वर्यश्च समाधिः तस्मिन् नद्याः पुलिन्दे तदविशेषे ॥ तोयोऽत्यंततुलिनम् । तत्र देव्याः मूर्तिमाकृतं महीमयीं मुन्मयीं प्रतिमां रियाय ॥
 मयैतयोर्भाषायामभस्याच्छादनयो रिति विकारावयवायाः भद्राः मयद् ॥ तस्याः देव्याः अम्बिकायाः पुष्पधूपान्नितर्पणैः पुष्पैः धूपैः अग्निं कायैर्होमैः तर्पणैश्च विहितैः तैः रुचिः
 अर्हणां पूजा माराधनं चक्रते पृथक् पृथक् विदधाते ॥ मूर्तिः काठिन्यकायोः पूजानमस्यापचितिः सपर्यर्चहर्णाः समाः ॥ पुष्पाणि धूपा अन्नयः तर्पणानि चतैः ॥ ७ ॥
 निर्विश्वनिषेधयोः ॥ निराहारो हविष्यादिना तावन्निश्चिंताशनौ ॥ ततः क्रम्यो मूलाशनौ ॥ ततः क्रम्यो मूलाशनौ ॥ ततः क्रम्यो मूलाशनौ ॥ ततः क्रम्यो मूलाशनौ ॥ ततः क्रम्यो मूलाशनौ ॥
 तावन्निर्विश्वो नस्यात् विजितान्ये द्वियः शुमान् ॥ नजयेद्भ्रसंनयावज्जितसर्वजितसे ॥ तन्मनस्कौ तस्यामेवाध्यातुं मनोययौस्तौ तयोक्तौ देवीध्यानसरासमाहितौ ॥

गुरुपट्टिार्थसाधनौ निरस्तसंशयो बहुविघ्नपरिहारपरौ तौ सुखार्थौ निजाग्राष्टुक्षितम् ॥ तपश्चरणकले परंहसाराङ्गुली । ईपच्छरीरान्भवसा
सिक्तमेवात्रमयं बलिचन्दनः ॥ तुण्डजं बाहुजं धापरिक्रमांसमयं बलिम् ॥ भक्त्यावेश्यान्महाशूरोमहामायाशुस्त्रजेत ॥ चाग्नाग्निजरीजरीशिवचन्दनविले
पनंचदेव्यैददाते ॥ एतेनशरीरापातयामिमंत्रंवासाधयामीतिहठयोगःसूचितः ॥ ८ ॥ एवमुक्तप्रकारेणसमाराधयतोःत्रिमूर्तयैःयत्नात्मनोःदेव्यामवहितचेतसोःतयोःक्षत्रिय
कैश्ययोःपरिवृष्टा तच्छनेन तपसाऽतिमतीता ॥ जगतांघात्रीचण्डिकादेवीप्रत्यक्षीभूय ग्राहकथयामास । ग्राहेतिविभक्तिप्रतिरूपकमव्ययम् ॥ यतःचण्डिकाजागदात्री
ततःतयोःतापसयोःभक्त्यक्षीबभूव ॥ अन्यथातच्छनेनघोरतपसाऽग्निभेजंतिदहोरेवेतिभावः ॥ जंगति दधातिजगद्धा ॥ आवोलुसमर्गे कः ॥ अद्भक्षणे
तृप्तृञ्चा अत्रांसंहर्त्री ॥ यद्वा ओहाकृत्यामे ॥ अतोपिके—जंगतिजहातिजगद्धा ॥ ततोत्राभोक्त्री ॥ ९ ॥ श्रीदेव्युवाच । देवीचण्डिकाराजानंसुरार्थं
कैश्यंचसमाधिनामानं वाचमुचे । यत्पार्थयत इति । हेभूय त्वया यत्पार्थयते हेकुलनन्दनकुलवर्द्धन वैश्यत्वयापार्थयति याच्यते तत्त्वसुसर्वमतःदेवीतःसकाशा
एवंसमाराधयतोऽस्त्रिभिवर्षयत्तात्मनोः ॥ परितुष्टाजगद्धात्रीप्रत्यक्षग्राहंचण्डिका ॥ ९ ॥ श्रीदेव्युवाच ॥ यन्पार्थयतित्वयाभूत्पवयाचकुलंनन्दन ॥ मत
स्तन्पार्थयतांसर्वपरितुष्टावदामितव ॥ १० ॥ मार्कण्डेयइवांच ॥ ततोऽवत्रेभूत्पाराज्यमविभ्रंशग्रजन्मनि ॥ अत्रैवचनिजराज्यंहतशत्रुबलंबलात् ॥ ११ ॥
सोऽपिदैश्यस्ततोऽज्ञानंयद्वानिर्विण्णमानसः ॥ ममेत्यहमितिप्राज्ञः संगविच्युतिकारकम् ॥ १२ ॥

त्याप्यतां लभ्यताम् ॥ अहं परितुष्टास्मि ॥ तच्चतत्र तेच तेष ददासिच ॥ कुलसभनन्दनःकैश्यःयतोसौकुलात्सकाशाहृष्टमान्ग्राहीष्यतिमोक्षकामचौदारागमा
त्कादिति भावः ॥ द्वितीयाहं पार्थयतामितुक्त्वात्तु चित्पाठःशुनुरुक्तः ॥ प्राप्यतामिति तु षड्यताम् ॥ यद्वा वैश्यापेक्षयानपौनरुक्त्यं त्वयाप्रार्थयतामिति ॥
वदासितव ददामितेचद्विपाठद्वयं क्वापिदृश्यते ॥ १० ॥ मार्कण्डेयुनिःस्वशिष्यंवाचमुचे ततःदेवीतः ततः देव्युत्पन्नयनन्तंवा नृपः सुरथः अन्यजनयित्तज्जन्मपे
क्षया अन्यदधिर्मंभावियजन्म तस्मिन् अविभ्रंशिशिअचलं राज्यं राजोभावः कर्मवाराज्यं ववे पार्थयामास मन्वन्तरत्वरूपम् ॥ अथच अत्रअस्मिद्वापिजन्म
न्यविभ्रंशिशि ॥ भ्रंशुअथःगततणेनिः ॥ नाविभ्रंशः अविभ्रंशः तबुक्त्वा ॥ अत्रैवनिजेगारेहतशत्रुबलं निजमात्मीयराज्यमेवववने पार्थयामास ॥ हतशत्रुबलंयत्र
शोक्तम् ॥ वृत्रवणेकैतोरिलिङात्मनेपदं—ववने ॥ स्थौल्यमायथ्यस्यैष्येष्टुबुलनाकाकसीरिणोः ॥ ११ ॥ ततोन्तरम् ॥ प्राज्ञः मोक्षकंशिक्षादतिराबुद्धिमात्र
निर्विण्णमानसः संसारदुःखोद्धियचेतस्त्कः ससमाधिर्नामैश्वर्योप्यतिविरक्तः सन् ज्ञानंमोक्षबुद्धिववने ॥ कीदृशम् ॥ ममेत्यहमित्येवंसंगविच्युतिकारकम् ॥ मयायं

पुत्राहापता ममदकुलमहभता ममदधनमहस्वाभातरथन्यायाध्यासाजानतः यः सगः तस्यावच्युतः विलयः तस्याः कारककारणम् ॥ ममल्वनामसोहः संसृतिः अहंताच
संसृतिः तद्विलयकारकंज्ञानमितिभावः ॥ अतस्मिंस्तद्विदग्ध्यसाः ॥ तेननिःसंगस्यैवात्मनोममत्त्वमहंत्वसर्वदुःखावहः संगः सर्वात्मनाभाव्यते ॥ तस्यसास्यापरया
त्परुपब्रह्मज्ञानविच्युतिकारकंभवति ॥ ममताचाहंताचसंगः संसर्गोपेक्षाबुद्धिः द्वैतज्ञानभेदनिबंधंतस्यविच्युतिकारकंविच्छेदजनकमोक्षोपयोगिज्ञानम् ॥ १२ ॥ हेनृ
पतेहेसुख भवान् इमः सुः स्वल्पैर्होभिः दिवसैः कतिपयैर्वासैः रिपूत्रहत्वास्थितवतः अस्खलितमचलितवराज्यंभविष्यति ॥ तवराज्यं--नच्च तत्रेतिपाठइयम् ॥ त
त्रांतरराज्यंतरेच ॥ १३ ॥ श्रीदेव्युवाच । हेभूपभवान्मृतः सन्नपिएतच्छरीरंरित्यक्त्वानपिभूयः पुनरपिविष्वतः सूर्यद्वैतस्वर्णयाश्रयत्पत्न्याः जन्मउत्पत्तिसंप्राप्य
सावर्णिकोनाममनुः राजाभुविभविष्यति ॥ सावर्णैरेवसावर्णिकः संज्ञायांक्नु ॥ वर्णेनसहितः सर्बर्णः ततः स्त्रीभयोढकंबाधित्वाबाह्वादिपाठादिजिसावर्णः । सूर्यतनयोयाम
नुः कथ्यतेष्टमः ॥ १४ ॥ हेवैश्वदेव्य ॥ यद्वा--हेवैश्वदेव्यश्रेष्ठ त्वयाअस्मत्तः देवीतः यः वरः अभिवाञ्छितः अस्ति तंवरंसांसिद्धैपरयात्परुपसंगत्यैप्रयच्छा

श्रीदेव्युवाच ॥ स्वल्पैर्होभिर्नृपतेस्वराज्यंप्राप्स्यतेभवान् ॥ हत्वारिपूनस्खलितं तव तत्र भविष्यति ॥ १३ ॥ मृतश्चभूयः संप्राप्यजन्मदेवाद्धिव
स्वतः ॥ सावर्णिकोनाममनुर्भवान्भुविभविष्यति ॥ १४ ॥ वैश्वदेव्यस्त्वयास्मत्तोवरोयश्चाभिवाञ्छितः ॥ तंप्रयच्छामिसंसिद्धैतवज्ञानंभवि
ष्यति ॥ १५ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ इतिदत्त्वातयोर्देवीयथाभिलषितंवरम् ॥ बभूवांतर्हितासद्योभक्तयाताभ्यामभिष्टुता ॥ १६ ॥

मि ॥ ततश्चवरदानतः तवज्ञानंभविष्यति ॥ मोक्षधीज्ञानमुच्यते ॥ अस्मत्तद्वतिपंचमीबहुवचनंतस्मिन् ॥ अतश्चैकत्वाभावात् प्रत्ययान्तरपदयोश्चंति मादेशाभावः
॥ ननुचअस्मत्तद्वतिबहुवचनौपैकमात्प्रयच्छामद्विबहुवचनेनभाव्यम् ॥ तत्कथंप्रयच्छामीत्येकवचनंस्यात् ॥ एवतर्हिअस् मत्तः इतिच्छेदः । अमुञ्जणे ॥ अस्य
तिक्षिपत्संसारंनिराकरोति । अस्, क्तिपिरूपं वरस्यविशेषणम् ॥ एकत्वात्मादेशः ॥ अयस्मयादित्वात्तत्त्वात्पदत्वाभावादुत्वाद्यभावः ॥ क्वचिन् वैश्वदेव्यैत्वया
मत्तोवरोयथाभिवाञ्छितइतिवापाठः ॥ यद्वा--अयस्ययोबहुलमितिएकवचनस्यबहुवचनम् ॥ ततश्चास्मत्तद्वत्तेपाठः ॥ वरणार्होवैर्यः ॥ ह्युविप्रयानंप्रमत्तप्रवेकान्
त्तमोत्तमः ॥ मुख्यवैश्वदेवोण्याश्चप्रवर्हो नवराद्धैवत् ॥ १५ ॥ मार्कण्डेयः मुनिः स्वशिष्यंवाचमूचिवान् हेकोष्टिकमहर्षे इतिउक्तप्रकरणेतरयोः शत्रियंशैश्वयोः सुराश्रम्यच
समाधेश्चतथाभिलषितमभिलषितमनतिक्रम्य अभीष्टंवरं दत्त्वाभक्त्यातांशुप्रीतिं प्रीतिं शत्रिंमंहर्त्रीजननीत्यभिष्टुतासंस्तुतासतासयः सादेवीभगव

तीचण्डकसंप्रवृत्तिर्हिताबभूव । अहथाभूत् ॥ १६ ॥ हेकोऽङ्कमहर्षेणंपाणुक्त्यकारोणसुरथःक्षत्रियर्षभःश्रेष्ठःक्षत्रियःदेव्याभावत्याःसकाशाद्रंलब्ध्वापाप्य इहराज्यं
 मनुभूय ततःतुंत्यक्त्वा सवर्णयांसूर्यदिवज्जन्मसमासाद्यसमाध्याससावर्णिनीममनूराजमुविभविता ॥ कर्त्तारभिविष्यदनगतनेलुट् ॥ भविष्यतीत्यर्थः ॥ मनुरीत्ययंसप्तरा
 तिकास्त्ररूपोमहामालमन्त्रःसर्वेषामधीयतासर्वकामशुणितिसूचयितुमवसानेप्रायोजिमवत्ताश्रीमार्कण्डेयेतिसिद्धम् ॐ ॥ १७ ॥ सन्तःसन्तुषस्थयोजनकृतःकल्पद्रुमाभाः
 सदात्स्मिन्नेवपीथिप्रवर्त्तनपराःसत्कीर्त्तयथापरे ॥ अन्येनिःस्पृहणाश्रितश्रुतियथा दीव्यंतुभव्याशयाःकोकतःकलहभियाःखलजनाजायंतुजीवितुते ॥ १ ॥ सत्कृति
 बालदिवाकराबिंबसञ्जनमानसराजसरोजम् ॥ संविकसेदभिमपथदवयथयतिदुर्जनवत्कुमुदंतद्व ॥ २ ॥ यावद्दूमिमुदित्वाद्युतमणिश्रेणीपुरन्दूढसुयत्कूटारपयोधिक

एवंदेव्यावंलब्ध्वासुरथः क्षत्रियर्षभः ॥ सूर्याजन्मसमासाद्यसावर्णिर्भवितामनुः ॐ ॥ १७ ॥ इति श्रीमार्कण्डेयमहापुराणसूर्यसावर्णिकेमन्वंत
 रेदेवीमाहात्म्येनवतितमोऽध्यायः ॥ १० ॥ संपूर्णद्विमाहात्म्यम् ॥ ॐ ॥ ६ ॥ ॥ ६ ॥ ॥ ६ ॥ ॥ ६ ॥

ननगिरिव्रातोद्धमत्सत्फलाम् ॥ धनेशेषहृदयमद्धतवचोऽवस्थीकृताशेषगीस्तावच्छान्तनवीतदा जयतुचश्रीचण्डिकादीपिका ॥ ३ ॥ इतिश्रीमार्कण्डेयमहापुराणेश्रीराजाधि
 राजतोमरान्धश्रीमदुद्धरणत्मजशन्तनुचक्रवर्तीविरचितायांदीपिकाख्यायांटीकायांसूर्यशैशयोर्वैप्रदानामवतितमोऽध्यायः ॥ १० ॥ श्रीचण्डिकापरमेश्वरीचरणारविन्द
 र्पणमस्तु ॥ श्रीस्तु ॥ समाप्तशान्तनवीटीकासप्तशतिकायाः ॥ ६ ॥ ॥ ६ ॥ ॥ ६ ॥ ॥ ६ ॥

अपरंपुरतर्कवीक्ष्यशोधनीयसदाबुधैः ॥ हीनाधिकैभ्यो वर्णेष्योनास्माकं दूषणंततः ॥ १ ॥

॥ मार्कण्डेय उवाच ॥ सावर्णिकमिदं सम्यक्प्रोक्तं मन्वन्तरं तव ॥ तथैवेदीमाहात्म्यं महिषासुरघातनम् ॥ १ ॥ उत्पत्तयश्च या देव्या मातृणाञ्च महह
 वे ॥ तथैव संभवे देव्याश्चासुण्डाया यथाभवः ॥ २ ॥ शिवदूत्याश्च माहात्म्यं वधः शुंभनिशुंभयोः ॥ रक्तबीजवधश्चैव सर्वमेतत्तवोदितम् ॥ ३ ॥ श्रूयतां
 मुनिशार्दूलसार्वाणिकमथापरम् ॥ दत्तपुत्रश्च सार्वर्णिर्भवीयोनवमो मनुः ॥ ४ ॥ कथयामिमनोस्तस्म्येदेवासुनयोनृपाः ॥ पारमरीचिर्भर्गोश्च सुधर्माणस्त
 थासुराः ॥ ५ ॥ एते त्रिधा भविष्यन्ति सर्वे द्वादशकागणाः ॥ तेषामिद्रे भविष्यन्तु सहस्रक्षो महाबलः ॥ ६ ॥ साम्प्रतं कार्तिकेयो यो वह्निपुत्रः षडाननः ॥ अ
 द्रुतो नाम शक्रोऽसौ भावीतस्यान्तरं मनोः ॥ ७ ॥ मेघातिथिर्वसुः सत्यो ज्योतिष्मान् द्युतिमांस्तथा ॥ सप्तर्षयोऽन्यः सबलस्तथान्यो हव्यवाहनः ॥ ८ ॥ धृष्टकेतु
 बर्हिकेतुः खड्गहस्तो निरामयः ॥ पृथुश्रवास्तथा चिष्मान् भूरिद्युम्नो बृहद्भयः ॥ ९ ॥ एते नृपसुतास्तस्य दत्तपुत्रस्य वै नृपाः ॥ मनोस्तु दुश्मस्यान्यच्छृणु मन्व
 न्तरं द्विज ॥ १० ॥ मन्वन्तरे च दुश्मब्रह्मपुत्रस्य धीमतः ॥ सुखासीनानि रुद्राश्च द्विप्रकाराः सुराः स्मृताः ॥ ११ ॥ शतसंख्या हिते देवा भविष्यन्ति वैतदा ॥
 मनोः ॥ यत्पुत्राणां शतं भाविते देवानां तदा शतम् ॥ १२ ॥ शान्तिरिन्द्रस्तथा भावी सर्वैरिन्द्रगुणैर्युतः ॥ सप्तर्षीस्तान्निबोधत्वं यो भविष्यन्ति वैतदा ॥
 ॥ १३ ॥ आपोमूर्तिर्हविष्मांश्च मुकृती सत्यएव च ॥ नाभागोऽप्रतिमश्चैव वासिष्ठश्चैव सप्तमः ॥ १४ ॥ सुक्षेत्रश्चोत्तमौ जाश्च मूर्षिषेणश्च वीर्यवान् ॥
 शतानीकोऽथ वृषभो ह्यनमित्रो जयद्रथः ॥ १५ ॥ भूरिद्युम्नः सुपर्वाचतस्यैते तनयामनोः ॥ भविष्याधर्मपुत्रस्य सार्वर्णस्यान्तरं शृणु ॥ १६ ॥
 विहंगमाः कामगाश्च निर्माणरतयस्तथा ॥ त्रिप्रकारा भविष्यन्ति एकैकस्त्रिंशको गणः ॥ १७ ॥ मासर्तुदिवसायेतु निर्माणपतयस्तुते ॥ विहङ्गमारा
 त्रयोऽथमौहूर्त्ताः कामागणः ॥ १८ ॥ इन्द्रे वृषाख्यो भविततेषां प्रख्यातविक्रमः ॥ हविष्मांश्च वरिष्ठश्च ऋष्टिरन्यस्तथारुणिः ॥ १९ ॥ निश्चरश्चान
 चश्चैव विष्टिश्चान्यो महासुनिः ॥ सप्तर्षयोऽन्तरे तस्मिन्नग्निजे जाश्च सप्तमः ॥ २० ॥ सर्वत्रगः मुशार्मा च देवानीकः पुरुद्वहः ॥ हेमधन्वा ह्यद्राशुश्च भाविनस्त
 न्मुतानृपाः ॥ २१ ॥ द्वादशेरुद्रपुत्रस्य प्राप्ते मन्वन्तरे मनोः ॥ सार्वर्णख्यश्चैव देवासुनयश्च शृणुष्व तान् ॥ २२ ॥ सुधर्माणः सुमनसो हरितो रोहितस्तथा ॥
 सुवर्णाश्च सुरास्तत्रपञ्चैते देशकागणाः ॥ २३ ॥ तेषामिन्द्रस्तु विज्ञेय ऋतधामा महाबलः ॥ सर्वैरिन्द्रगुणैर्युक्ताः सप्तर्षीनिपिमे शृणु ॥ २४ ॥ द्युतिस्तपस्वी
 सुतपस्तपोमूर्तिस्तपोनिधिः ॥ तपोरतिस्तथैवान्यः सप्तमस्तुतपोधृतिः ॥ २५ ॥ देवानुपदेवश्च देवश्रेष्ठो विदूरथः ॥ मित्रवान् मित्रविन्दश्च भाविनस्तस्तुता
 नृपाः ॥ २६ ॥ त्रयोदशस्य पर्य्याये रौच्याख्यस्य मनोः सुरान् ॥ सप्तर्षीश्च नृपांश्चैव गदतो मे निशामय ॥ २७ ॥ सुधर्माणः सुरास्तत्र सुकर्माणस्तथा परे ॥ सुशर्माणः

सुगह्येतेसस्तासुनिसत्तम ॥ २८ ॥ महाबलोपहावीर्यंस्तेषामिन्द्रोदिवस्पतिः ॥ भविष्यानथसप्तर्षीन्गदनेमनिशामय ॥ २९ ॥ धृतिमानव्य
यशैवतत्त्वदर्शानिरुत्सुकः ॥ निर्मोहः सुतपाश्चान्योनिष्प्रकम्यश्चसप्तमः ॥ ३० ॥ चित्रसेनोविचित्रश्चनियतिर्निर्मोहः ॥ सुनेत्रः क्षत्रबुद्धिश्च
सुव्रतश्चैवतसुताः ॥ ३१ ॥ ॥ इति श्रीमार्कण्डेयमहापुराणेरौच्यमन्वन्तरणकनवतित्तमोऽध्यायः ॥ ९१ ॥ मार्कण्डेय उवाच ॥ ॥ रुचिः
प्रजापतिः पूर्विनिर्मोनिरहंकृतः ॥ यत्रास्तामितशयीचचारपृथिवीमिमाम् ॥ १ ॥ अनग्निमनिकेतन्मेकार्हासनाश्रमम् ॥ विमुक्तसङ्गतं दृष्ट्वा
प्रोचुस्तत्पितरोसुनिम् ॥ २ ॥ पितरञ्जुः ॥ ॥ वत्सकस्मात्त्वयापुण्येनकृतोदारसंग्रहः ॥ स्वर्गापवर्गहेतुत्वाद्बन्धस्तेनानिशिविना ॥
॥ ३ ॥ गृहीसमस्तदेवानांपितृणाञ्चतार्हणाम् ॥ ऋषीणामतिथीनाञ्च कुर्व्ब्वल्लोकानुपाश्रुते ॥ ४ ॥ स्वाहोच्चरणतोद्वान्स्वधोच्चारणतः पितृन् ॥ विभज
त्यन्नदेवन्नभूताद्यानतिथीनपि ॥ ५ ॥ सत्त्वं देवाहणाद्बन्धबन्धमस्मदहणादपि ॥ अवाप्नोषिभुव्युषिभूतेभ्यश्चदिनेदिने ॥ ६ ॥ अनुत्पा
द्यसुतान्देवानसन्तर्प्यपितृस्तथा ॥ भृतादींश्चक्रथमौढ्यासुगतिगन्तुमिच्छसि ॥ ७ ॥ क्लेशमेवैहिकंपुत्रन्यामोऽत्रभवेत्तव ॥ मृतस्यनरकं
तद्वह्क्लेशमेवान्यजन्मनि ॥ ८ ॥ रुचिरुवाच ॥ परिग्रहोऽतिदुःखायपापायायोगतेस्तथा ॥ भवत्यतोमयापूर्वनकृतोदारसंग्रहः ॥ ९ ॥
आत्मनः संयमोयोऽयंक्रियतेक्षनियन्त्रणात् ॥ समुक्तिहेतुर्नभवत्यसावपिपरिग्रहात् ॥ १० ॥ प्रक्षाल्यतेऽनुदिवसंयदात्मानिष्पारग्रहैः ॥
ममत्वपङ्कद्विर्घोऽपिचित्ताम्भोभिर्वरहितत् ॥ ११ ॥ अनेकभवसंभूतकर्मपङ्काल्लितोबुधैः ॥ आत्मासद्वासनातोयैः प्रक्षाल्योनिश्रितेन्द्रियैः ॥ १२ ॥
॥ पितरञ्जुः ॥ ॥ युक्तं प्रक्षालनं कर्तुमात्मनानियतेन्द्रियैः ॥ किन्तुलोपायमार्गोऽयत्रत्वं पुत्रवर्तसे ॥ १३ ॥ पंचपर्दनैरञ्जुभनुद्यतं न भिस
न्धितैः ॥ फलैस्तथोपमैश्चपूर्वकर्मशुभाशुभैः ॥ १४ ॥ एवंबन्धोभवतिकुर्वतः कारणात्मकः ॥ नचबन्धायतत्कर्मभवत्यनभिसन्धितम् ॥
॥ १५ ॥ श्रुत्कर्मकृतं भौगैः क्षीयतेऽहंनिशंतथा ॥ सुखदुःखात्मकैस्तस्यपुण्यापुण्यात्मकेनृणाम् ॥ १६ ॥ एवप्रक्षाल्यतेप्रज्ञैरात्माबन्धाच्चरुयते ॥
नत्वेमविवेकेनपापपङ्केनलिप्यते ॥ १७ ॥ रुचिरुवाच ॥ अविद्यापठयतेवैः कर्ममार्गः पितामहाः ॥ तत्कथं कर्मणोमार्गेभवन्तोयोजयन्तिमाम् ॥ १८ ॥
॥ पितरञ्जुः ॥ अविद्यासत्यमेवैतत्कर्मनेनन्मृषावचः ॥ किन्तुविद्यापरिप्राप्तौहिः कर्मनसंशयः ॥ १९ ॥ विहिताकरणात्पुंसिभिसद्भिः क्रियतेतुयः ॥
संयमोऽनुक्तयेनासौप्रयुताऽधोगतिप्रदः ॥ २० ॥ प्रक्षालयामीतिबान्त्वत्सामानन्तुमन्यते ॥ विहिताकरणोद्भूतैः पापैस्त्वन्तुविलिप्यसे ॥ २१ ॥ अवि

१ एकाहाकन्याप्रथमिनिपाठान्तरम् ।

द्याप्युपकारयविषवज्जायतनृणाम् ॥ अनुष्ठिताभ्युपायेनबन्धायान्यायतोहिंसा ॥ २२ ॥ तस्माद्दत्तसकुरुष्वत्वंविधिवह्नरसंग्रहम् ॥ माजन्मविफलं
 तेऽस्तुअसम्प्राप्यतुलौकिकम् ॥ २३ ॥ ॥ रुचिरुवाच ॥ बृद्धोऽहंसाश्रुतंकोमपितरःसम्प्रादास्यति ॥ भाय्यातथादरिद्रस्यदुष्करोदारसं
 ग्रहः ॥ २४ ॥ ॥ पितरञ्जुः ॥ ॥ अस्माकंपतनवत्सभवतश्चाप्यधोगतिः ॥ नूनमाविभवित्रीचनाभिनन्दसिनोवचः ॥ २५ ॥ ॥ मार्कण्डेयउ
 वाच ॥ इत्युक्त्वापितरस्तस्त्यपश्यतोऽमुनिस्तम ॥ बभूवुःसहसाऽहश्यादीपावाताहताह्व ॥ २६ ॥ ॥ इतिश्रीमार्कण्डेयमहापुराणेरुच्युपाख्यानोद्दि
 नवतितमोऽध्यायः ॥ ९२ ॥ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ सतेनपितृवाक्यनभृशुद्धिग्रमानसः ॥ कन्याभिलाषीविप्रर्षिःपरिबभ्रासमदिनीम् ॥ १ ॥
 कन्यामलभमानोऽसौपितृवाक्याग्निदीपितः ॥ चिन्तामवापमहतीमतीवोद्धिग्रमानसः ॥ २ ॥ किंरोमिक्कगच्छामिकथमदारसंग्रहः ॥ क्षिप्रंभवेत्पि
 तृणांयोममाभ्युदयकारकः ॥ ३ ॥ इतिचिन्तयतस्तस्यमतिर्जातामहात्मनः ॥ तपसाराधयाम्यनब्रह्माणकमलोद्भवम् ॥ ४ ॥ ततोवर्षशतदिव्यंतप
 स्तेपसवधसम् ॥ दिदृक्षुःसुचिरंकालपरंनियममास्थितः ॥ ५ ॥ ततःस्वदर्शयामासब्रह्मालोकपितामहः ॥ उवाचतंप्रसन्नोऽस्मीत्युच्यतामभिवाञ्छि
 तम् ॥ ६ ॥ ततोऽसौप्रणिपत्याहब्रह्माणंजगतोगतिम् ॥ पितृणांवचनोत्तेयत्कतुमभिवाञ्छितम् ॥ ब्रह्माचाहरुचिंविप्रंश्रुत्यातस्याभिवाञ्छि
 तम् ॥ ७ ॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ प्रजापतिस्त्वंभवितास्रष्टव्याभवताप्रजाः ॥ सृष्ट्वाप्रजाःसुतान्विप्रससुत्पाद्यक्रियास्तथा ॥ ८ ॥ कृत्वाकृताधिकारस्त्वं
 ततःसिद्धिमवाप्स्यसि ॥ सत्वंयथोक्तंपितृभिःकुरुदारपरिग्रहम् ॥ ९ ॥ कामचेममभिध्यायक्रियतांपितृपूजनम् ॥ तष्वतुष्टाःपितरःप्रदास्यन्तित
 वेप्सितान् ॥ परनीसुतांश्रुसन्तुष्टाःकिंनदद्युःपितामहः ॥ १० ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ इत्युर्वचनंश्रुत्वाब्रह्माणोऽव्यक्तजन्मनः ॥ नद्याविविक्तियुलिने
 चकारपितृतर्पणम् ॥ ११ ॥ तुष्टावचपितृन्विप्रःस्तवैरेभिस्तथादत्तः ॥ एकाग्रश्रयतोभूत्वाभक्तिनम्रात्मकन्धरः ॥ १२ ॥ ॥ रुचिरुवाच ॥ नम
 स्येऽहंपितृञ्छ्रेयवसन्त्यधिदेवताः ॥ देवैरपिहितर्थात्तेयेचश्राद्धेस्वधोत्तरैः ॥ १३ ॥ नमस्येऽहंपितृन्स्वर्गोत्थेत्यन्तेमहर्षिभिः ॥ श्रौद्धर्मनोमयैर्भ
 त्त्यामुक्तिमुक्तिमभीप्सुभिः ॥ १४ ॥ नमस्येऽहंपितृन्स्वर्गोसिद्धाःसन्तर्पयन्तियान् ॥ श्राद्धेषुदिव्यैःसकैलरुपहारैरनुत्तमैः ॥ १५ ॥ नमस्येऽहंपितृ
 न्भक्त्यायेऽर्च्यन्तेतुष्टाकैरपि ॥ तन्मयत्वेनवाञ्छद्भिर्हृदिमात्यन्तिकींपराम् ॥ १६ ॥ नमस्येऽहंपितृन्मर्त्यैरर्च्यन्तेभुवियेसदा ॥ श्राद्धेषुश्रद्धयाभी
 ह्लोकप्राप्तिप्रदायिनः ॥ १७ ॥ नमस्येऽहंपितृन्विप्रैरर्च्यन्तेभुवियेसदा ॥ वाञ्छिताभीष्टलाभायप्राजापत्यप्रदायिनः ॥ १८ ॥ नमस्येऽहंपितृन्वै
 तर्थात्तेऽरण्यवासिभिः ॥ वयैःश्राद्धैर्यताहारैस्तपोनिर्भूतकिल्बिषैः ॥ १९ ॥ नमस्येऽहंपितृन्विप्रैर्नैष्ठिकव्रतचारिभिः।येसंयतात्मभिर्नित्यंसंतप्यन्तेस
 माधिभिः॥२०॥नमस्येऽहंपितृञ्छ्रेराज्न्यास्तर्पयन्तियान्।कव्यैश्शौर्षैर्विधिवह्नोकत्रयफलप्रदान्॥२१॥नमस्येऽहंपितृन्वैश्वैरर्च्यन्तेभुवियेसदा॥स्व

कर्माभितौर्नित्युष्णपूषणवारीभिः ॥ २२ ॥ नमस्येहंपितृच्छ्रद्धैर्यशुद्धैरपिभक्तिः ॥ सन्त्यन्तेजगत्पन्नान्नाल्यताःसुकालिनः ॥ २३ ॥ नमस्येऽहंपितृच्छ्रद्धैःपातालयेमहासुरैः ॥ सन्त्यन्तेस्वधाहारस्त्यक्तदम्भमदैःसदा ॥ २४ ॥ नमस्येऽहंपितृच्छ्रद्धैरच्यन्तेयेरसातले ॥ भोगैरशेषैर्विधिवन्नारैःकामानमीप्सुभिः ॥ २५ ॥ नमस्येऽहंपितृच्छ्रद्धैःसप्तःसन्तीतितांसदा ॥ तत्रैविविधिवन्मन्त्रभोगसम्पत्समन्वितैः ॥ २६ ॥ पितृव्रतमस्येनिवसन्तिसाक्षाद्भवेऽलोकेचतथान्तरिक्षे ॥ महोत्तलयैचसुरादिपूज्यास्तेमप्रतीच्छन्तुमयोनीतम् ॥ २७ ॥ पितृव्रतमस्येपरमात्मभृता येवैविमानेनिवसन्तिभूताः ॥ यजन्तियानस्तमलर्मनोभिर्योगीश्वराः क्लेशविमुक्तिहेतवृत् ॥ २८ ॥ पितृव्रतमस्येदिवियेचभूताः स्वधामुजः काम्यफलाभिसन्धौ ॥ प्रदानशक्ताःसकलेस्मितानां विमुक्तिदायेजभिसंहितेषु ॥ २९ ॥ तृप्यन्तुतेऽस्मिन्पितरःसमस्ता इच्छावतायेप्रदिशन्तिकामान् ॥ सुरत्वमिन्द्रत्वमतोऽधिकं वा सुतान्पशून्स्वानिबल्यहाणि ॥ ३० ॥ सोमस्ययराश्वभुषेऽकविकम्बे शुक्लेविमानेचसदावसन्ति ॥ तृप्यन्तुतेऽस्मिन्पितरोऽन्नतौर्यैर्गन्धादिनापुष्टिमितो व्रजन्तु ॥ ३१ ॥ एषाहृतेऽग्नौहविषाचवृत्तियैःसुञ्जते विप्रशरीरसंस्थाः ॥ येषिण्डदानेनसुदंप्रयान्ति तृप्यन्तुतेऽस्मिन्पितरोऽन्नतौर्यैः ॥ ३२ ॥ यत्कृत्स्नमासेन सुरैर्भीष्टैः कृष्णैस्तिर्यैर्दिव्यमनोहरैश्च ॥ कालेनशाकेनमहर्षियैःसंप्रीणितास्तेसुदमत्रयान्तु ॥ ३३ ॥ कव्यान्यशेषाणिचयान्यभीष्टान्यतीवतेषाममराचिदानाम् ॥ तेषांतुसात्रिभ्यमिहास्तुपुष्पगन्धान्नभोज्येषुमयाकृतेषु ॥ ३४ ॥ दिनेदिनेयेप्रतिगृह्णतेऽर्घ्यं मासात्पूज्याशुवियेऽष्टकालु ॥ येवत्सरांतेऽभ्युदयेचपूज्याः प्रयान्तुतेमेपितरोऽन्नवृत्तिम् ॥ ३५ ॥ पूज्याद्विजानांकुमुदेन्दुभासो येषत्रियाणांचनवाकवर्णाः ॥ तथाविशायैकनकावदाता नीलीनिभाःशूद्रजनस्ययेच ॥ ३६ ॥ तेऽस्मिन्समस्तामपुष्पगन्धपूषणपूषणतोर्यादिनिवेदनेन ॥ तत्राश्वयेधृतिस्तृजोभवंति तृप्यन्तुतेऽस्मिन्प्रणतोऽस्मितेभ्यःप्रणतोऽस्मितेभ्यः ॥ ३७ ॥ यदेवपूष्वाण्यतिवृत्तिहेतोरश्रन्तिक्व्यानिशुभाहुतानि ॥ व्रताश्वयेधृतिस्तृजोभवंति तृप्यन्तुतेऽस्मिन्प्रणतोऽस्मितेभ्यः ॥ ३८ ॥ रक्षासिभूतान्यसुरास्तथात्राग्निनाशयन्तस्त्वशिवंप्रजानाम् ॥ आद्याः सुराणामरशरपूज्यास्तृप्यन्तुतेऽस्मिन्प्रणतोऽस्मितेभ्यः ॥ ३९ ॥ अग्निष्वात्ताबर्हिषदआज्यपाःसोमपास्तथाऽन्नजंतुवृत्तिश्राद्धेऽस्मिन्पितरस्तापीतामया ॥ ४० ॥ अग्निष्वात्ताः पितृगणाःप्राचीरक्षन्तुमेदिशम् ॥ तथाबर्हिषदःपान्तुयाम्यायेपितरःस्मृताः ॥ ४१ ॥ प्रतीचीमाज्यपास्तद्ब्रुदीचीमपिसोमपाः ॥ रक्षोभूतपिशाचेभ्यस्तथैवासुरदोषतः ॥ ४२ ॥ सर्वतश्चाधिपस्तेषांयमोरशोक्रोतुमोविश्वोविश्वसुगाराध्योधम्मोधेन्यःशुभाननः ॥ ४३ ॥ श्रुतिदोषतःकृद्धृतिःपितृणंयेगणानव ॥ कल्याणःकल्यातांक्रतोःकल्यःकल्यतराश्रयः ॥ ४४ ॥ कल्यताहेतुरनघःपडिमेतेगणाःस्मृताः ॥ वरोवरयेवदःपुष्टिदःपुष्टिदस्तथा ॥ ४५ ॥ विश्वपातातथाघातासतेवैतथागणाःमहानमहात्मानमहितोमहिमानमहाबलः ॥ ४६ ॥ गणाःपञ्चतथैवैतेपितृणांपापनाशनाः ॥ सुखदोधनदश्चान्योधमदोऽन्यश्चभृतिदः ॥ ४७ ॥ पितृणांकथ्यतेचैतत्तथाग

णचतुष्टयम्॥ एकत्रिंशत्पितृगणयैर्व्याप्तमखिलजगत्॥ तेमेऽनुत्तमास्तुष्यंतुयच्छन्तुचसदाहितम् ॥ ४८ ॥ इति श्रीमार्कण्डेयमहापुराणैरौच्यमन्वन्तरे
 रुच्युपाख्यानेपितृस्तवनं नाम त्रिनवतितमोऽध्यायः ॥ १३ ॥ ॥ १३ ॥ ॥ मार्कण्डेय उवाच ॥ एवंतुस्तुवतस्तस्तेजसोराशि
 रुच्छतः ॥ प्रादुर्भूत्सहस्रसागनव्यातिकारकः ॥ १ ॥ तद्द्वामुमहत्तेजःसमासाद्यस्थितं जगत् ॥ जातुभ्यामवनिगत्वारुचिस्तोत्रमिदं जगौ ॥ २ ॥
 ॥ रुचिरुवाच ॥ अमूर्तानां चमूर्तानां पितृणां दीप्ततेजसाम् ॥ नमस्यामि सदातेषां व्यानिनां दिव्यचक्षुषाम् ॥ ३ ॥ इन्द्रादीनां चनेतारोक्ष्मारीचयोस्तथा ॥ सप्त
 षीणान्तथान्येषां ॥ तान्नमस्यामि कामदान् ॥ ४ ॥ मन्वादीनां मुनीन्द्राणां सूर्याचन्द्रमसोस्तथा ॥ तान्नमस्याभ्यहंसर्वाङ्घ्रितरश्चार्णवेषुये ॥ ५ ॥ नक्षत्राणां ग्रहा
 णांचवायव्यन्योर्नभसस्तथा ॥ द्यावापृथिव्योश्चतथानमस्यामि कृताञ्जलिः ॥ ६ ॥ देवर्षीणां ग्रहाणांचसर्वलोकां नमस्कृताञ्जलिः ॥ अक्षय्यस्य सदादातृव्रभस्येऽहं
 कृताञ्जलिः ॥ ७ ॥ प्रजापतेः कश्यपायसोमायवरुणाय च ॥ योगेश्वरैभ्यश्च सदानमस्यामि कृताञ्जलिः ॥ ८ ॥ नमो गणैभ्यः सप्तभ्यस्तथालोकेशुसप्तसु ॥ स्वयंमु
 वेनमस्यामि ब्रह्मणो गच्छुषो ॥ ९ ॥ सोमाधारात्पितृगणान्योगमूर्तिधरास्तथा ॥ नमस्यामितथासोमपितरं जगतामहम् ॥ १० ॥ अग्निहोपास्तैवान्याव्रम
 स्यामि पितृनहम् ॥ अग्नीषोममर्थं विश्वयत एतदशेषतः ॥ ११ ॥ येतुतेजसियै चैते सोमसूर्याग्निमूर्तयः ॥ जगत्स्वरूपिणश्चैव तथान्नमस्कृत्स्वहोपिणः ॥ १२ ॥ तेभ्यो
 ऽखिलेभ्यो योगिभ्यः पितृभ्यो यतमानसः ॥ नमो नमो नमस्ते मे प्रसीदंतु स्वधासुजः ॥ १३ ॥ मार्कण्डेय उवाच ॥ एवंतुतास्तस्तेन तेजसासुनि सत्तम ॥ निश्च
 क्रमुस्ते पितरोभासयन्तो दिशोदश ॥ १४ ॥ निवेदितचयत्तेन पुष्पगन्धानुलेपनम् ॥ तद्दूषितानथसतान्दृशेत्पुरतः स्थितान् ॥ १५ ॥ प्रणिपत्यपुनर्भक्त्या
 पुनरेवकृताञ्जलिः ॥ नमस्तुभ्यं नमस्तुभ्यमित्याहपृथगादतः ॥ १६ ॥ ततः प्रसन्नाः पितरस्तमूढुर्मुनिसत्तमम् ॥ वरं वृणीष्वेति सतानुवाचानतकथः ॥ १७ ॥
 रुचिरुवाच ॥ साश्रुतंसर्गकृत्वमादिष्टं ब्रह्मणाममासोऽहं पुत्रीमभीप्सामि धन्यां दिव्यां प्रजावतीम् ॥ १८ ॥ पितर ऊचुः ॥ अद्वैतसद्यः पत्नीते भवत्वतिमनो
 रमा ॥ तस्यांच पुत्रो भविता भवतो मनुकृत्तमः ॥ १९ ॥ मन्वन्तरधिपोधीमास्त्वन्नाम्रैवोपलक्षितः ॥ रुचैरौच्यइति ख्यातिर्योयास्यति जगन्त्रये ॥ २० ॥ तस्या
 पिबहवः पुत्रमहाबलपराक्रमाः ॥ भविष्यन्ति महात्मानः पृथिवीपरिपालकाः ॥ २१ ॥ त्वंच प्रजापतिर्भूत्वा प्रजाः सृष्ट्वा चतुर्विधाः ॥ क्षीणाधिकारो धर्मज्ञततः
 सिद्धिमवाप्स्यसि ॥ २२ ॥ स्तोत्रेणानेन चरो योऽस्मान् स्तोष्यति भक्तिः ॥ तस्य तुष्टवर्षमंगानात्मज्ञानं तथोत्तमम् ॥ २३ ॥ शरीरो ग्यमर्थं च पुत्रपौत्रादि
 कन्तथा ॥ प्रदास्यामो न संदोहयन्वा न्यदाभिर्वाञ्छितम् ॥ २४ ॥ तस्मात्पुण्यफलं लोके वाञ्छिद्विः सततं नरैः ॥ पितृणां चाक्षयात्तं स्तव्याः स्तोत्रेण मानवैः ॥ २५ ॥
 वाञ्छिद्विः सततं स्तव्याः स्तोत्रेणानेन वैयतः ॥ श्राद्धे च यद्भक्त्या अस्मत्प्रीतिकरं स्तवम् ॥ २६ ॥ पठिष्यंति द्विजाग्र्याणां भुंजतां पुरतः स्थितः ॥ स्तोत्रश्रवण

संप्रीत्यासत्रिधानेपरेकृते ॥ २ ॥ अस्माकमक्षयश्राद्धतद्द्विव्यत्यसंशयम् ॥ यद्यश्रौत्रियंश्राद्धंयद्युपहृतंभवेत् ॥ २ ॥ अन्यायोपात्तवित्तेनयद्विवाङ्क
तमन्यथा ॥ अश्राद्धहैरुपहतरैरुपहारैस्तथाकृतम् ॥ ९ ॥ अकालेऽप्यथवादेशेविधिनिमथापिवा ॥ अश्रद्धयावापुरुषैर्दम्भमाश्रित्यवाकृतम् ॥ ३० ॥ अस्मा
कृतस्येश्राद्धतथाप्येतदुदीरणात् ॥ यत्रैतत्पठ्यतेश्राद्धस्तोत्रमस्मत्सुखावहम् ॥ ३१ ॥ अस्माकंजायतेवृत्तित्तद्वाद्दशवार्षिकी ॥ हेमतेद्वाद्दशब्दानितृप्तिं
तत्पठ्यच्छति ॥ ३२ ॥ शिशिरोद्भिण्णुणाब्दांश्चतृप्तिस्तोत्रमिदंशुभम् ॥ वसतेषोडशसमास्तृतेश्राद्धकर्मणि ॥ ३३ ॥ श्रीभवेचषोडशैतत्पठितृप्तिकारकम् ॥ वि
कलेऽपिकृतेश्राद्धेस्तोत्रेणानेनसाधिते ॥ ३४ ॥ वर्षासुवृत्तिरस्माकमक्षयाजतेरुचे ॥ शरत्कालेऽपिपठितश्राद्धकालेप्रयच्छति ॥ ३५ ॥ अस्माकमेतत्पुरुषै
स्तृप्तिपंचदशाब्दिकीम् ॥ यस्मिन्बृहचलिरिखितमेतत्तृप्तिरित्यदा ॥ ३६ ॥ सन्निधानकृतेश्राद्धेत्त्रास्माकंभक्तिव्यति ॥ तस्मादेतत्त्वयाश्राद्धेविप्राणांसंजता
पुरः ॥ ३७ ॥ श्रवणीयमहाभागअस्माकंपुष्टिहेतुकम् ॥ इत्युक्त्वापितरस्तस्यस्वर्गतामुनिसत्तम ॥ ३८ ॥ इतिश्रीमार्कण्डेयपुराणैरौच्यमन्वन्तरेपितृवर
प्रदानंनमचतुर्नवतितमोऽध्यायः ॥ ९४ ॥ ७ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ततस्तस्मान्नादीमध्यात्समुत्तस्थौमनेरगमा ॥ प्रस्लोचानामतन्वद्गीतत्समीपेवाम्प
राः ॥ १ ॥ साचोवाचमहात्मनंरुचिमुमधुराक्षरम् ॥ प्रश्रयावनतासुश्रुःप्रस्लोचोवैवराप्सराः ॥ २ ॥ अतीवरूपाणीकन्यामस्तुतातपतावंगोजातावरुणपुत्रे
णपुष्करेणमहात्मना ॥ ३ ॥ तांशृणामयादत्तांभार्यार्थैवरवर्णिनीम् ॥ मनुर्महामतिस्तस्यांसमुत्पत्स्यतितेसुतः ॥ ४ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ तथेति
तेनसाऽप्युक्तात्स्मात्तोयाद्भुष्यतीम् ॥ उज्जहारततःकन्यांमालिनीनामनामतः ॥ ५ ॥ नद्याश्चपुल्लिनेतस्मिन्सरुचिमुनिसत्तमः ॥ जग्राहपाणिविधिवत्स
मानायमहाह्वनिन् ॥ ६ ॥ तस्यात्तस्यसुतोज्जेमहावीर्योमहामतिः ॥ रौच्योऽभवत्पितुर्नम्राख्यातोऽत्रसुधातले ॥ ७ ॥ तस्यमन्वन्तरेदेवास्तथासत्तर्ष्य
श्रये ॥ तनयाश्चतृष्वैतेस्यक्लृथितास्तव ॥ ८ ॥ धर्मद्विस्तथारोग्यवनयान्यसुतोद्भवः ॥ नृणांभवत्यसन्दुग्धमस्मिन्मन्वन्तरेश्रुते ॥ ९ ॥ पितृ
स्तवंतथाशुत्वापितृणांचतथागणान् ॥ सर्वान्कामानवाप्नोतितत्प्रसादान्महासुते ॥ १० ॥ इतिश्रीमार्कण्डेयमहापुराणेमालिनीपरिणयोनामपंचनवतित
मोऽध्यायः ॥ ९५ ॥ इतिरौच्यमन्वन्तरसमाप्तम् ॥ मार्कण्डेयउवाचात्ततःपत्तुमौत्यस्यसमुत्पत्तिनिशामय ॥ देवावृषीस्तथापुत्रांस्तैवसुधाधिपान् ॥ १ ॥
बभूवद्भिरसःशिष्योभूतिर्नाम्नातिकोपनः ॥ चण्डशापप्रदोऽख्येऽमुनिरागस्यसौम्यवाक् ॥ २ ॥ तस्याश्रममातरिश्चानववावतिनिष्कुम् ॥ नातितापंवि
श्रक्रेपर्जन्योनातिकर्दमम् ॥ ३ ॥ नातिशीतंचशीतांशुःपरिपूणोऽपिरिशिभिः ॥ चकारभीत्यावैतस्यकोपनस्यातितेजसः ॥ ४ ॥ ऋतवश्चक्रमत्यक्बावृ
क्षेष्वाश्रमजन्मसु ॥ तस्यपुष्पफलंचक्रुराज्ञयासर्वकालिकम् ॥ ५ ॥ उरुगपश्चच्छन्देनतस्याश्रमसमीपगाः ॥ कमण्डलुगताश्चैवतस्यमीतामहात्मनः ॥ ६ ॥

नातिकेशसहोविप्रः सोऽभवत्कोपनोभृशम् ॥ अपुत्रश्च महाभागः सतपस्यकरोन्मनः ॥ ७ ॥ पुत्रकामोयताहारः शीतवातानलाहतः ॥ तपस्यामि विचिन्त्येति
तपस्येव मनोदधे ॥ ८ ॥ तस्येन्दुर्नातिशीतानातितापायभास्करः ॥ अभवन्मातरि स्वाचववौनातिमहासुने ॥ ९ ॥ आपीड्यमानोऽन्द्रैश्च सभृत्सुनिस्तप्तमः ॥
अनवाप्याभिलाषतं तपसः सन्यवर्त्तत ॥ १० ॥ तस्य भ्राता सुवर्चोऽभूद्यज्ञेतेनाभिमन्त्रितः ॥ यियासुः शान्तिनामानं शिष्यमाहमहाभक्तिम् ॥ ११ ॥ प्रशान्त
मक्षप्रतिभं विनीतगुरुर्मणि ॥ सदोद्युक्तं शुभाधारमुदरं सुनिस्तप्तमम् ॥ १२ ॥ ॥ भृतिरुवाच ॥ अहं यज्ञं गमिष्यामि भ्रातुः शान्ते सुवर्चसः ॥ तेनाहूतस्त्वया
चेहयत्कर्त्तव्यं शृणुष्वत ॥ १३ ॥ अतिजागरणं वहेस्त्वया कार्यं समाश्रमे ॥ तथा तथा प्रयत्नेन यथाग्निर्नाशं ब्रजेत् ॥ १४ ॥ ॥ मार्कण्डेय उवाच ॥ इत्या
ज्ञायथेयुक्तो गुरुः शिष्येण शान्तिना ॥ जगाम यज्ञं तं भ्रातुराहूतः सयवीयसः ॥ १५ ॥ स च शान्तिर्वनाद्यावत्समितुष्पफलादिकम् ॥ उपानयति भूत्यथ गुरो
स्तस्य महात्मनः ॥ १६ ॥ अन्यच्च कुरुते कर्म गुरुभक्तिवशात् ॥ प्रशान्तस्तावदने लोयोऽसौ भूतिपरिश्रहः ॥ १७ ॥ तं दृष्ट्वा सोऽनलं शान्तं शान्तिरत्यन्त
दुःखितः ॥ भीतश्च भूतेर्बहुधा चिन्तामापमहाभक्तिः ॥ १८ ॥ किं करोमि कथं वा त्रमं वितागमनं गुरोः ॥ मया द्वाप्रतिपत्तव्यं किं हृत्ते सुकृतं भवेत् ॥ १९ ॥ प्रशान्ताग्नि
मिमं धिष्ण्यं यदि पश्यति गुरुः ॥ ततो मां विपमेह्यव्यसने सन्निवयोऽप्यति ॥ २० ॥ यद्यन्यमग्निमत्राहमग्निस्थाने करोमि तत् ॥ सर्वप्रत्यक्षहरभस्मसोऽवश्यं मा
करिष्यति ॥ २१ ॥ सोऽहं पापो गुरोस्तस्य निमित्तं कोपशापयोः ॥ तथा त्मानं न शोचामि यथापपंकृतं गुरोः ॥ २२ ॥ दृष्ट्वा प्रशान्तमनं लं वृत्तं शस्यति मां गुरुः ॥ य
थावापावकः कुद्धस्तथावीर्यो हि सद्भिजः ॥ २३ ॥ यस्य प्रभावाद्भिभ्यन्ते देवास्तिष्ठन्ति शासने ॥ कृतागसं समायुक्तया क्रयानोर्धर्पयिष्यति ॥ २४ ॥ मार्कण्डेय
उवाच ॥ बहुधैर्विचिन्त्यासौ भीतस्तस्य सदगुरोः ॥ ययौ मतिमतां श्रेष्ठः शरणं जातवदसम् ॥ २५ ॥ स च कारतदास्तोऽंसं सतर्कैर्यतमानसः ॥ स चैकचित्तो मे
दिन्यां न्यस्तजानुः कृताञ्जलिः ॥ २६ ॥ शान्तिरुवाच ॥ २७ ॥ अन्मः सर्वभूतानां साधनाय महात्मने ॥ एकद्विपश्च धिष्ण्याय राजसूयेषु डत्सने ॥ २७ ॥ नमः सम
स्तदेवानां वृत्तिदाय सुवर्चसे ॥ शुक्ररूपाय जगताम शेषाणां स्थितिप्रदः ॥ २८ ॥ त्वं मुखं सर्वदेवानां त्वया तं भगवन् हविः ॥ प्रीणयस्यस्विलान् देवांस्त्वत्पाणाः स
र्वदेवताः ॥ २९ ॥ ह्रुतं हविस्त्वय्यनलं मे धत्स्व मुपगच्छति ॥ तत्तश्च लरूपेण परिणाममुपैतियत् ॥ ३० ॥ तेनाखिलौषधीजन्मभवत्यनिलसारेथे ॥ ओषधीभि
रशेषाभिः सुखं जीवन्ति जन्तवः ॥ ३१ ॥ वितन्वते नरा यज्ञांस्त्वसृष्ट्या स्वोषधीषु च ॥ यज्ञैर्देवास्तथा देव्यास्तद्भक्षसांसिपावका ॥ ३२ ॥ आप्यायन्ते च ते यज्ञास्त्वदा
धाराहुताशन ॥ अतः सर्वस्य योनिस्त्वं वहेत्सर्वमयस्तथा ॥ ३३ ॥ देवतादानवायक्षादेत्यागन्वर्षाभसाः ॥ मानुषाः पशवो बृक्षानुगपक्षिसरीसृपाः ॥ ३४ ॥ आप्या
यन्ते त्वया सर्वे संवर्धन्ते च पावका ॥ त्वत्तण्वोद्भवयान्ति त्वय्यन्ते च तथा लयम् ३५ ॥ अपः सृजसि देवं त्वं त्वमस्मिन् पुनरेवता ॥ पच्यमानास्त्वयताश्च प्राणिनां

पुष्टिकारणम् ॥ ३६ ॥ देवेषु जेजुरूपेण कान्यासिद्धे भवत्यितः ॥ विषरूपेण नगेषु वायुरूपः पतत्रिषु ॥ ३७ ॥ मनुजेषु भवान्क्रोधो मोहः पक्षिभ्यो गदिषु ॥ अव
ष्टम्भोऽसितरुचकाठिन्यत्वं गर्हप्रतिता ॥ ३८ ॥ जले द्रवस्त्वभगवाञ्ज्वररूपतथाऽनिलोऽव्यापित्वेन तैवाग्नेन भसित्वं व्यवस्थितः ॥ ३९ ॥ त्वमये सर्वभूतानाम
न्तश्चरसिपालयत् ॥ त्वामेकमाहुः क्रवयस्त्वामाहुः स्त्रिविधं पुनः ॥ ४० ॥ त्वामष्टधा कल्पित्वा यज्ञवाहमकल्पयन् ॥ त्वयामृष्टमिदं विश्वं वदन्ति परमर्षयः ॥ ४१ ॥
त्वामृते जगत्सर्वस्यो न श्रेष्ठुताशना ॥ तुभ्यं कृत्वा द्विजः पूजां स्वकर्भुं विहितं गतम् ॥ ४२ ॥ प्रयाति ह्येकव्याघ्रैः स्वधा स्वाहाभ्युदीरणात् ॥ परिणामात्मवी
र्याणि प्राणिनाममराचिता ॥ ४३ ॥ दहन्ति सर्वभूतानि ततो निष्क्रम्य हेतयः ॥ जातवेदस्त्वयैवं विश्वं भृंहृमहाद्युते ॥ ४४ ॥ तवैवैदिकं कर्भुं सर्वभूतात्मकं जगत्
नमस्तेऽनलपिङ्गक्षनमस्तेऽस्तु हताशना ॥ ४५ ॥ पावकाद्यनमस्तेऽस्तु नमस्ते हव्यवाहना ॥ त्वमेव सर्वभूतानां पावनं ॥ द्विश्रपावनः ॥ त्वमेव भुक्तपीतानां पाच
नाद्विश्रपाचकः ॥ ४६ ॥ सस्यानां पाककर्त्ता विंशोऽष्टत्वं जगत्स्थथा ॥ त्वमेव मेघस्त्वं वायुस्त्वं बीजं सस्य हेतुकम् ॥ ४७ ॥ पोषाय सर्वभूतानां भूतभव्यमवो ह्यसि ॥
त्वज्योतिः सर्वभूतेषु त्वमादित्यो विभावसुः ॥ ४८ ॥ त्वमहस्त्वं तथारान्त्रिकुर्भे सन्ध्ये तथा भवान् ॥ हिरण्यरेतास्त्वं वेह्ने हिरण्योद्भवकारणम् ॥ ४९ ॥ हिरण्यगर्भश्च
भवाद्द्विरण्यसहस्रप्रभः ॥ त्वं मुहूर्त्क्षणश्च त्वं च्युटिस्त्वं तथालवः ॥ ५० ॥ कलाकाष्ठानि मेषादिरूपेणासि जगत्प्रभो ॥ त्वमेतदखिलं कालः परिणामात्मको भ
वान् ॥ ५१ ॥ याजिह्वामवतः काली कालनिष्ठा करी प्रभो ॥ तयानः पाहि पापेभ्य ऐहिकञ्च महाभयात् ॥ ५२ ॥ करालीनामयाजिह्वामहप्रलयकारणम् ॥ तयानः
पाहि पापेभ्य ऐहिकञ्च महाभयात् ॥ ५३ ॥ मनोजवा च याजिह्वालघिमा शुणलक्षणा ॥ तयानः पाहि पापेभ्य ऐहिकञ्च महाभयात् ॥ ५४ ॥ करोतिका मंभूतेभ्यो याते
जिह्वमुलोहिता ॥ तयानः पाहि पापेभ्य ऐहिकञ्च महाभयात् ॥ ५५ ॥ सुध्रुववर्णयाजिह्वप्राणिनो रोगदयिका ॥ तयानः पाहि पापेभ्य ऐहिकञ्च महाभयात् ॥ ५६ ॥
स्फुलिङ्गिनी च याजिह्वायतः सकलयुद्धलाः ॥ तयानः पाहि पापेभ्य ऐहिकञ्च महाभयात् ॥ ५७ ॥ याते विश्वसृजाजिह्वप्राणिनां शर्मदायिनी ॥ तयानः पाहि पापे
भ्य ऐहिकञ्च महाभयात् ॥ ५८ ॥ पिङ्गश्लोहितश्रीकृष्णवर्भहुताशना ॥ त्राहि मां सर्वदोषेभ्यः संसारादुद्धरे ह्यमात् ॥ ५९ ॥ प्रसीद वहे सत्तार्चैः कृशानो हव्यवा
हना ॥ अग्निपावककुक्कादिनामाष्टमिर्दरितः ॥ ६० ॥ अग्नेऽग्रेऽस्येव भूतानां सुसुत्तिर्विभावसो ॥ प्रसीद हव्यवाहास्य अभिष्टुतमयाव्यया ॥ ६१ ॥ त्वमक्षयो वह्नि
रचिन्त्यरूपः समृद्धिमन्दुप्रसहोऽतितीव्रः ॥ तवाव्ययं भीमशेषलोकं सर्वकंहन्त्यथवातिवीर्यम् ॥ ६२ ॥ त्वमुत्तमं तत्त्वमशेषसत्त्वहृन्दुरीकस्थमनन्त
मीजम् ॥ त्वया ततं विश्वमिदं चराचरं हुताशनैको बहुधा त्वमत्र ॥ ६३ ॥ त्वमक्षयः सगिरिवानवमुन्धरानभः ससोमार्कमहर्दिवालिमम् ॥ महो देयेर्जठरतश्च वा
डवो भवान्विभुः पिबति पर्यासिपावक ६४ हुताशनस्त्वं भित्तिसदाभिपूज्यसे महाकृतौ नियमपरैर्भर्षभिः ॥ अभिष्टुतः पिबसि वसोममध्वरैव षड्कृतान्य

पिचहर्षिभूतये ॥ ६५ ॥ त्वंविप्रैःसततमिहेज्यसेफलार्थवेदङ्गेष्वथसकलेषुगीयसेत्वम् ॥ त्वद्धेतोयजनपरायणाद्विजेन्द्रावेदाङ्गान्यधिगमयन्तिस
 र्वकाले ॥ ६६ ॥ त्वंब्रह्मायजनपरस्तथैवविष्णुभूतेशःसुरपतिर्यथाजलेशः ॥ सूर्येन्द्रसकलसुरासुराश्चहव्यैःसन्तोष्याभिमतफलान्यथापुवन्ति ॥ ६७ ॥
 अर्चिभिःपरममहोपघातदुष्टंसृष्टंतवशुचिजायेसमस्तम् ॥ गानानां परमतीवभस्मनासन्ध्यायाम्निभरितवीसेव्यसेतव ॥ ६८ ॥ तत्कृत्वात्रिदिव
 मवापुवन्तिलोकाःसद्भक्त्यासुखनियताःसमूहगीतम् ॥ ६९ ॥ प्रसीदवह्नेशुचिनाभेयप्रसीदवायोविमलातिदीप्ते ॥ प्रसीदमेपावकवैद्युताभप्रसीदहव्याशन
 पाहिमांत्वम् ॥ ७० ॥ येत्तवह्नेशिवंरूपंयेचेतेसहेतयः ॥ तैःपाहिनःसुतोदेवगितापुत्रमिवात्मजम् ॥ ७१ ॥ इतिश्रीमार्कण्डेयमहापुराणेभौत्म्यमन्वतरेत्रिस्तोत्र
 नामषण्णवतितमोऽध्यायः ॥ ९६ ॥ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ एवंस्तुतस्ततस्तेनभगवान्हव्यवाहनः ॥ ज्वालामालावृततलुस्तस्यासीदयतोमुने ॥ १ ॥ देवो
 विभावसुःप्रीतस्तोत्रेणानेनवैद्विज ॥ तंशान्तिमाहप्रणतंमेवगम्भीरवागथा ॥ २ ॥ ॥ अग्निरुवाच ॥ परितुष्टोऽस्मितेविप्रभक्त्यायातेस्तुतिःकृता ॥ वरंददामि
 भवतेप्रार्थयतांयत्तवेप्सितम् ॥ ३ ॥ ॥ शान्तिरुवाच ॥ भगवन्कृतकृत्योऽस्मिन्त्वांपश्यामिहूपिणम् ॥ तथापिभक्तिनम्रस्यभवताश्रयतांममा ॥ ४ ॥ आत्युद्वे
 गतोदेवममाचार्य्येनिजाश्रमात् ॥ आगतश्चाश्रमधिष्ण्यत्वत्सनाथंसपश्यतु ॥ ५ ॥ ममापराधात्सन्त्यक्तधिष्ण्ययत्तेविभावसो ॥ तत्त्वयाधिष्ठितंसोऽवपूर्व
 वत्पश्यतुद्विजः ॥ ६ ॥ तथात्यदपिमेदेवप्रसादंकुरुषेयदि ॥ पुत्रोविशिष्टोभवतुतदुत्स्यमेगुरोः ॥ ७ ॥ तथाचमैत्रीतनयेसकरिष्यतिमेगुरुः ॥ तथासमस्तसत्त्वे
 पुभवत्वस्यमनोमृदु ॥ ८ ॥ यश्चत्वांस्तोष्यतेऽनेनप्रीतियातोऽसिमेऽव्यया ॥ स्तोत्रेणतस्यवरदोभवेथामत्प्रसादितः ॥ ९ ॥ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ इत्च्छुत्वाव
 चस्तस्यतमाहद्विजसत्तमम् ॥ स्तोत्रेणाराधितस्तेनगुरुभक्त्याचपावकः ॥ १० ॥ ॥ अग्निरुवाच ॥ गुरोरर्थेयतोब्रह्मन्याचितंतेवद्वयम् ॥ नात्मार्थेतेनमेग्री
 तिस्त्वय्यतीवमहासुने ॥ ११ ॥ भविष्यत्येतदखिलगुरोर्यथाार्थित्वया ॥ मित्रीसमस्तभूतेषुत्राश्रस्यभविष्यति ॥ १२ ॥ मन्वन्तरधिपःपुत्रोभौत्योनामभ
 विष्यति ॥ महाबलमहावीर्य्यमहाप्राज्ञोगुरुस्तव ॥ १३ ॥ अनेनयश्चस्तोत्रेणस्तोष्यतेमांसमाहितः ॥ तस्याभिलषितंसर्वपुण्यंचास्यभविष्यति ॥ १४ ॥ य
 ज्ञेषुपर्वकालेषुतीर्थेज्याहोमकर्मसु ॥ धर्मायपठतामेतन्ममपुष्टिकंपरम् ॥ १५ ॥ अहोरात्रकृतपांपश्रुतमेतत्सकृद्द्विज ॥ नाशयिष्यत्यसन्दिग्धंमममुष्टिकंप
 रम् ॥ १६ ॥ अहोमकालदोषादीनयोगैरपितत्कृतैः ॥ येदोषास्तानिदंसद्यःशमयिष्यत्सिंश्रुतम् ॥ १७ ॥ पौर्णमास्यामवास्यांपर्वस्वन्येषुचस्तवः ॥ ममेषसं
 श्रुतोमर्थैर्वितापपनाशनः ॥ १८ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ इत्युक्त्वाभगवानग्निःपश्यतस्तस्यवैसुने ॥ बभूवदर्शनःसद्योदीपस्थोनिर्वृतोयथा ॥ १९ ॥ सचशा
 न्तिर्गतिवह्नौपरितुष्टेनचेतसा ॥ हर्षेरोमाश्चिततनुःप्रविवेशाश्रमगुरोः ॥ २० ॥ ॥ जज्वल्यमानंत्रासौगुरुधिष्येद्यहुताशनम् ॥ ददर्शपूर्ववत्प्रापततःसपरमांशु

दम् ॥२१॥ एतस्मिन्नन्तरे सोऽपि गुरुस्तस्य महात्मनः ॥ आतुर्यवीर्यसौ यज्ञादाजगाम स्वमाश्रमम् ॥ २२ ॥ तस्याश्रमस्थिभ्योऽसौ चक्रोपादाभिवन्दनम् ॥ गृही-
तासन्नपूजश्चतमाहसतद्गुरुः ॥ २३ ॥ वत्सातिहादैवयिमतथान्येषु च जन्तुषु ॥ न वै क्वि किमिदं त्वञ्छ्रेयस्ते तत्कथयाशुमे ॥ २४ ॥ ततः सशान्तिस्तत्सर्वमाचा-
र्यार्थमहासुनौ ॥ अग्निशादिकविप्रः समाचष्टे यथातथम् ॥ २५ ॥ तच्छ्रुत्वा सपरिव्रज्य षोडशमनो गुरुः ॥ शिष्याय प्रददौ वेदान्साङ्गोपाङ्गान् महासुने
॥ २६ ॥ भौत्यो नाम नुस्तस्य पुत्रो भूते जायता ॥ तस्य मन्वन्तरे देवानृषीन् प्र्याश्रमे शृणु ॥ २७ ॥ भविष्यस्य भविष्यास्तु गदतो मम विस्तरात् ॥ देवेन्द्रोऽश्रम-
विता तस्य विख्यातकर्मणः ॥ २८ ॥ चाक्षुषाश्चक्रनिष्ठाश्च पवित्राजिरास्तथा ॥ धरावृक्राश्चेत्येते वैपञ्चदेवगणाः स्मृताः ॥ २९ ॥ शुचिरिन्द्रस्तदते पात्रिदशा-
ना भविष्यति ॥ महाबलो महावीर्यः सर्वैरिन्द्रगुणैर्युतः ॥ ३० ॥ आग्नीध्रश्चाग्निबाहुश्च ॥ चिमुक्तोऽयमाथवः ॥ शुक्रोऽजितश्च सतैते तदासतर्षयः स्मृताः ॥ ३१ ॥
गुरुर्गभीरो ब्रह्मश्चरतोऽनुग्रहस्तथा ॥ श्रीमानी च प्रतीरश्च विष्णुः संक्रन्दनस्तथा ॥ ३२ ॥ तेजस्वी सुबलश्चैव भौत्यस्यैते मनोःसुताः ॥ चतुर्दशमैथैते मन्वन्त-
रमुदाहृतम् ॥ ३३ ॥ श्रुत्वा मन्वन्तराणीत्यक्रमेण सुनिस्तमः ॥ पुण्यमाम्रोतिमनुजस्तथाऽक्षीणां च सन्ततिम् ॥ ३४ ॥ श्रुत्वा मन्वन्तरं धूर्ध्वममाप्नोति मानवः ॥
स्वरोचिषस्यश्च वणात्सर्वकामानवाप्नुते ॥ ३५ ॥ औत्समेधनमाम्रोतिज्ञानमाम्रोतितामसो रैवते च श्रुते बुद्धिसंरूपा विन्दते स्त्रियम् ॥ ३६ ॥ आरोग्यं चाक्षेपुसां-
श्रुते वैवस्वते बलम् ॥ गुणवन्तु पुत्रास्तु सूर्य्यसावर्णिके श्रुते ॥ ३७ ॥ माहात्म्यं ब्रह्मसावर्णे धर्मसावर्णिके श्रुते ॥ मतिमाम्रोतिमनुजोरुद्रसावर्णिके जयम्
॥ ३८ ॥ ज्ञातिश्रेष्ठे गुणैर्युक्तां दक्षसावर्णिके श्रुते ॥ निशतयत्यरिबलरोच्यं श्रुत्वानरोत्तमः ॥ ३९ ॥ देवप्रसादमाम्रोतिभौत्यमन्वन्तरे श्रुते ॥ तथा त्रिहोत्रं पुत्रांश्च
ण्युक्त्वा नवाप्नुते ॥ ४० ॥ सर्वाण्यनुक्रमाद्यशृणोति सुनिस्तमः ॥ मन्वन्तराणितस्यापिश्रूयतां फलमुत्तमम् ॥ ४१ ॥ तत्र देवानृषीनिन्द्रान्ममूस्ततनयाप्रा-
प्ता ॥ श्रुत्वावंशं अस्वभ्यः पापेभ्यो विप्रमुच्यते ॥ ४२ ॥ देवर्षीन्द्रयादिन्द्राश्चतुर्दश ॥ ४३ ॥ सर्वेऽस्युक्ते वः क्षम्याः सर्वे सोम्यास्तथाग्रहाः ॥ भवन्त्यसंशयं कृत्वा क्रमा-
भामर्तिप्राप्य कृत्वा कर्म तथा श्रुतम् ॥ शुभांगतिमवाप्नोति यावदिन्द्राश्चतुर्दश ॥ ४४ ॥ सर्वेऽस्युक्ते वः क्षम्याः सर्वे सोम्यास्तथाग्रहाः ॥ भवन्त्यसंशयं कृत्वा क्रमा-
न्मन्वन्तरस्थितिम् ॥ ४५ ॥ इति श्रीमार्कण्डेय महापुराणे चतुर्दशमन्वन्तरवर्णनसमाप्तिसर्गसप्ततमोऽध्यायः ॥ ९७ ॥ कौष्ठिकैरुवाच ॥ भगवन्क-
थितासम्यक्थयामन्वन्तरस्थितिः ॥ क्रमाद्विस्तरतस्त्वतो मया चैवावधारिता ॥ ब्रह्माद्यमखिलं वंशं भृशुर्जां द्विजसत्तम ॥ श्रोतुमेषेच्छतः सम्यग्भगवन्
ब्रवीहि मे ॥ २२ ॥ मार्कण्डेय उवाच ॥ शृणु वत्स नृपाणां त्वमशेषाणां समुद्रवम् ॥ चरितं च जगन्मूलमादौ कृत्वा प्रजापतिम् ॥ ३३ ॥ अयं हिंशो भूपाले-
रनेकक्रतुर्दृभिः ॥ संश्रामजिद्धिर्धर्मद्वैः शतसंख्यैरलंकृतः ॥ ४४ ॥ श्रुत्वा चैषानरेन्द्राणां चरितानि महात्मनाम् ॥ उत्पत्तयश्च पुरुषः सर्वपापैः प्रमुच्यते ॥ ५॥

मनुयंत्रतथेच्चक्रुरनरण्योभगीरथः॥अन्येचशतशोभूपाःसम्यक्पालितभूमयः॥६॥धर्मज्ञायज्विनःशूराःपरमार्थार्थविदिनः॥श्रुतेतस्मिन्पुमान्चशेषाणो
द्याद्विप्रमुच्यते॥७॥तदयंश्रयतांवंशोयतोवंशाःसहस्रशः॥भिद्यन्तेमनुजेन्द्राणामवरोहायथावदात् ॥८॥ब्रह्मप्राजापतिःपूर्वासिष्टशुर्विधाःप्राजाः॥अद्भु
ष्टाहक्षिणाहक्षमष्टजद्विजसत्तम॥९॥वामाद्भुष्टाच्चतर्पणैर्जगत्सूतिकरोविभुः॥ससर्जभगवान्ब्रह्माजगतांकारणंपरम् ॥१०॥ अदितिस्तस्यदक्षस्यकन्या
जायतशोभना॥तस्यांचकश्येदेवंतर्ण्डंसमजीजन्त॥११॥ब्रह्मास्वरूपजगतामशेषाणांवरप्रदम्॥आदिमध्यान्तभूतचवसर्गस्थित्यंतकर्मसु ॥१२॥
यतोऽखिलमिदंयस्मिन्नशेषंस्थितंद्विज ॥ यत्स्वरूपंजगच्चेदंसदेवसुखमनुष्यम् ॥१३॥यःसर्वभूतःसर्वात्मापरमात्मासनातनः ॥ अदित्यामभवद्वास्वा
नूर्वमारोधितस्तथा ॥ १४ ॥ क्रौष्टुकिरुवाच ॥ भगवच्छ्रोतुमिच्छामिपयस्वरूपंविवस्वतः ॥ यत्कारणंचादिदेवः सोऽभवत्कश्यपात्मजः ॥१५॥
यथाचारोधितोदेव्यासोऽदित्याकश्यपेनच ॥ आराधितेनचोक्तयत्तेनदेवेनभास्वता॥१६॥प्रभांचावतीर्णस्ययथावन्मुनिसत्तम ॥ भवताकथितंस्य
कच्छ्रोतुमिच्छाम्यशेषतः ॥ १७ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ विस्पष्टापरमाविद्याज्योतिर्भाशाश्वतीस्फुटा ॥ कैवल्यंज्ञानमाविर्भूःप्राकाम्यंसंविदेवच ॥१८॥
बोधश्चावगतिश्चैवस्मृतिर्विज्ञानमेवच॥इत्येतानीह्रूपाणितस्यारूपस्यवास्वतः ॥ १९ ॥ श्रूयतांचमहाभागविस्तराद्ब्रह्मतोमम ॥ यत्पृष्टवानसिखेरेवि
र्भावियथाभवत्॥२०॥निष्प्रभेऽस्मिन्निरालोकेसर्वतस्तमसावृते॥बृहदण्डमभूदेकमक्षरंकारणंपरम् ॥ २१ ॥ तद्विभेदतदन्तःस्थोभगवान्प्रपितामहः ॥
पद्मयोनिःस्वयंब्रह्मायःखद्यजगतांप्रभुः ॥२२॥तन्मुखोदोभितिमहानभूच्छब्दोमहासुने॥ततोभूस्तुभुवस्तस्मात्ततश्चस्वरन्तरम् ॥ २३ ॥ एताव्याहृत
यस्तिष्ठःस्वरूपंतद्विवस्वतः ॥ ओमित्यस्मात्स्वरूपानुमूहंमरूपंवेःपरम्॥२४॥ततोमहरितिस्थूलजंनस्थूलतरंततः ॥ ततस्तपस्ततःसत्यमितिमूर्तानि
सप्तथा॥२५॥स्थितानितस्यरूपाणिभवन्तिनभवन्तिच ॥ स्वभावाभावयोर्भावयंतोर्गच्छन्तिसंशयम् ॥२६॥आद्यन्तंयत्परंमूहंमरूपंपरमंस्थितम् ॥
ओमित्युक्तंमयाविप्रतत्परंब्रह्मतद्भुः ॥२७॥इतिश्रीमार्कण्डेयमहापुराणेशानुकीर्तननामाष्टनवतितमोऽध्यायः॥२८॥मार्कण्डेयउवाच॥तस्मादण्डाद्वि
भिन्नात्तुब्रह्मणोऽव्यक्तजन्मनः॥ऋचोबभूवुःप्रथमंप्रथमाद्ब्रह्मनन्मुने॥१॥जपापुष्पनिभाःसद्यस्तेजोरूपाह्लासंहाताः॥पृथक्पृथग्गिविभ्रान्नाश्चरुजोरूपवहास्त
तः॥२॥यजूषिदक्षिणाद्ब्रह्मनिरुद्धानिकानिचिता॥याहवणतथावर्णान्यसंहतिधराणिच ॥३॥पश्चिमंयद्विभोर्वंक्रंभ्रह्मणःपरमेष्ठिनः॥आविर्भूतानिसा
मानिततच्छब्दं॥सितान्यथा॥४॥अथर्वणामशेषंचभृङ्गजनचयप्रभम् ॥ यावद्धोरस्वरूपंतद्वाभिकारिकशान्तिकम् ॥५॥उत्तरात्प्रकटीभूतंवदनात्सयवेष
सः॥सुखसत्त्वतमःप्रायंसौम्यासौम्यस्वरूपवत् ॥६॥ऋचोर्जोगुणाःसत्त्वंयजुषांचगुणसुने॥तमोगुणानिसामानितमःसत्त्वमथर्वसु॥७॥एतानिज्वल

मानानितेजसाऽप्रतिभेनवै॥पुथवपृथगवस्थानभाक्षिपूर्वाभिवामवच्च॥८॥ततस्तद्गन्धतेजोमित्युक्त्वाभिशब्धेन॥तस्यस्वभावाद्यतेजस्तत्समावृत्यसंस्थितम् ॥ ९॥ यथायजुर्मयेतेजस्तद्द्रव्यसाम्नामहासुने॥एकत्वमुपयातानिरेतेजसिसंश्रयो ॥१०॥शान्तिकर्षोष्टिकंचैवतथाचैवामिचारिकम्॥ऋगादिषुलघं ब्रह्मस्त्रितयंत्रिष्वथगमत्॥११॥ततोविश्वमिदंसद्यस्तमोनाशात्सुनिर्मलम्॥विभावनयंप्रवर्तित्यर्ग्वधूमधस्तथा॥१२॥ततस्तन्मण्डलीभूतंछान्दसतेजउत्तमम्॥परेणतेजसाब्रह्मैकत्वमुपगम्यतत् ॥१३॥आदित्यसंज्ञागमदादावेवयतोऽभवत्॥विश्वस्यास्यमहाभागकरणञ्जाव्ययात्मकम्॥१४॥प्रातर्मध्यन्दिनेचैवतथाचैवापराह्निके॥त्रयीतपतिसाकालेऋग्यजुःसामसंज्ञिता ॥१५॥ऋचस्तपतिपूर्वाह्नेमध्याह्नैचयजूषिवै॥सामानिचापराह्नेवैतपन्तिमुनिसत्तमा ॥१६॥शान्तिकर्मशुभ्रवर्लिङ्गयुःश्वेवचौष्टिकम्॥वित्यस्तंसाभिसायाह्नेह्याभिचारिकमन्तः॥१७॥मध्यन्दिनेऽपराह्नेचतस्रैवभिक्षारिकम्॥अपराह्नेपितृणानुसाम्नाकार्यार्पणितानिवै ॥८॥विष्टौऋड्मयोब्रह्मास्थितौविष्णुयजुर्मयः ॥ रुद्रःसाममयोऽन्तेचतस्रातस्याशुचिर्ध्वनिः ॥१९॥ तदेवंभगवान्भस्वान्देवात्मावेदसंस्थितः ॥ वेदविद्यात्मकश्चैवपरःपुरुषउच्यते ॥ २० ॥ सर्गस्थित्यन्तर्हेतुश्चरजःसत्त्वादिकानुगणान् ॥ आश्रित्यब्रह्मविष्णवादिसंज्ञामभ्येतिशाश्वतः ॥ २१ ॥देवैःसदेव्यःसतुवेदमूर्तिरमूर्तिराद्योऽविलमत्यमूर्तिः॥विश्वाश्रयंज्योतिरेवद्यमविदान्तगम्यःपरमःपरेशः ॥ २२ ॥ इतिश्रीमार्कण्डेयमहापुराणमार्कण्डेयमहात्म्येनवनवतितमोऽध्यायः ॥ ९९ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ तस्यसन्ताप्यमानेत्तेजसोच्छ्रमधस्तथा ॥ सिम्बुश्चिन्तयामासपद्मयोनिः पितामहः ॥१॥मृष्टिःकृतापिमेनाशंप्रयास्यत्यभितेजसा॥भास्वतःसृष्टिसंहारस्थितिहेतोर्महात्मनः॥२॥अप्राणाःप्राणिनःसर्वेअपःशुष्यन्तितेजसा॥नचाम्भसाविनामृष्टिर्विश्वस्याभविष्यति॥३॥ इतिसञ्चिन्त्यभगवान्स्तोत्रंभगवतोर्वेः ॥ चकारतन्मयोद्भवाब्रह्मालोकपितामहः ॥ ४ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ नमस्येयमन्यसर्वमेतत्सर्वमेश्वरमयः॥विश्वमूर्तिःपरंज्योतिर्यत्तद्व्यायन्तियोगिनः॥५॥यऋड्मयोयोयजुषानिधानंसाम्नांचयोयोनिरिचिन्त्यशक्तिः॥त्रयीमयःस्थूलतयार्धमात्रापरस्वरूपोगुणपारयोग्यः ॥६॥ त्वासर्वहेतुपरमंचवेद्यमद्यंपरंज्योतिरेवद्यह्पम्॥स्थूलञ्चदेवात्मतयामस्येभस्वन्तमाद्यंपरमंपरेभ्यः ॥७॥ मृष्टिकरोमियदहवशक्तिराद्यातपेरीतेजलमहीपवनाग्रिहूपाम् ॥ तदेवतादिविषयांप्रणवाद्यशेषान्तेच्छयास्थितिलयावपितद्देवाः८॥ वह्निस्त्वमेवजलशोषणतःपृथिव्याःसृष्टिकरोषिजगतांचतथाद्यपाकम् ॥ व्यपीत्वमेवभगवन्गनन्स्वरूपंपञ्चधाजगदिंदुर्गरेणसिविश्वम्॥९॥यज्ञैर्यजन्तिपरमात्माविदोभवन्तविष्णुस्वरूपमसिलेष्टिमियंविस्वन् ॥व्यायन्तिचापियतयोनियतात्मचित्ताःसर्वेश्वरंपरममात्मविमुक्तिकामाः॥१०॥नमस्तेदेवरूपायज्ञरूपायतेनमः॥ परब्रह्मस्वरूपार्थचिन्त्यमानाययोगिभिः ॥११॥ उपमंहतेजोय

तेजसःसंहतिस्तव ॥ मृष्टैर्विघातायविभोमृष्टौ चाहंसमुद्यतः ॥ १२ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ इत्येवंसंस्तुतोभास्वान्ब्रह्मणासर्गकर्तृणा ॥ उपसंहृतवांस्तेजःपरं च
 ल्यमधारयत् ॥ ३ ॥ चकारचतःसृष्टिजगतःपद्मसम्भवः ॥ तथातेषुमहाभागःपूर्वकल्पान्तेषुवै ॥ १३ ॥ देवासुरादीन्मर्त्याश्चपशवादीन्वृक्षवीरुयः ॥ ससर्जपृ
 र्वब्रह्मानरकांश्च महामुने ॥ १५ ॥ इतिश्रीमार्कण्डेयमहापुराणआदित्यस्तवनोनामशततमोऽध्यायः ॥ १० ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ मृङ्गाजगदिंद्रब्रह्माप्रविभा
 गमथाकरोत् ॥ वर्णाश्रमसमुद्रादिदीपानांपूर्ववद्यथा ॥ १ ॥ इवैत्योरगदीनारूपस्थानानिपूर्ववत् ॥ वेदेभ्यएवभगवानकरोत्कमलोद्भवः ॥ २ ॥ ब्रह्मणस्तनयो
 योऽदून्मरीचिरिति श्रुतः ॥ कश्यपस्तस्यपुत्रोऽभूत्काश्यपोनामनामतः ॥ ३ ॥ दक्षस्तनयाब्रह्मंस्तभयार्थ्यास्त्रियोदश ॥ बहवस्तस्मृताश्चासन्देवैद्योर
 गादयः ॥ ४ ॥ अदितिर्जनयामासदेवांस्त्रिभुवनेश्वराच्च ॥ इत्यान्दितुश्चोथान्दानवारुरुक्किमाच्च ॥ ५ ॥ गरुडारुणौचविनतायक्षरक्षांसिवैरसा ॥ कद्रुःसुधा
 वनागांश्चगन्धर्वान्सुषुमुनिः ॥ ६ ॥ क्रोधायाजङ्गिरेकुल्यारिष्टयाश्चाप्सरोगणाः ॥ ऐरावतादीन्मातङ्गानिराचसुषुवेद्विज ॥ ७ ॥ ताम्राचसुषुवेश्येनीप्रसुवाः
 कन्यकाद्रिजा ॥ यासांप्रसृताःसगमाःश्येनभासशुकादयः ॥ ८ ॥ इलायाःपादपाजताःप्रधायायादसांगणाः ॥ अदित्यांयासमुपमन्नाकश्यपस्येति सन्त
 तिः ॥ ९ ॥ तस्याश्चपुत्रदौहित्रैःपौत्रदौहित्रिकादिभिः ॥ व्यासमेतज्जगत्सुत्यतेषांतासाञ्चैमुने ॥ १० ॥ तेषांकश्यपपुत्राणांप्रधानादेवतागणाः ॥ सात्त्विका
 राजसास्त्वेतामसाश्चमुनेगणाः ॥ ११ ॥ देवान्यज्ञभुजश्चक्रेतथात्रिभुवनेश्वराच्च ॥ ब्रह्माब्रह्मविदांश्रेष्ठः परमेष्ठी प्रजापतिः ॥ १२ ॥ तानवाधन्तसहिताः
 सपत्नादित्यदानवाः ॥ राक्षसाश्चतथायुद्धतेषामासीत्सुदारुणम् ॥ १३ ॥ दिव्यवर्षसहस्रन्तुपराजीयन्तदेवताः ॥ जयिनश्चाभवन्विप्रबलिनोदित्यदानवाः ॥
 १४ ॥ ततो निराकृतान्युत्रान्देतैर्दानैर्वैस्तथा ॥ हतत्रिभुवनान्दृष्ट्वाहदितिर्मुनिसत्तम ॥ १५ ॥ अच्छिन्नयज्ञभागंश्शुचासपीडितामृ
 शम् ॥ आराधनायसवितुः परंयत्नंप्रचक्रमे ॥ १६ ॥ एकप्रानियताहारापरंनियममास्थिता ॥ तुष्टावतेजसारांशिरगनस्थीदिवकरम् ॥ १७ ॥
 अदितिरुवाच ॥ नमस्तुभ्यंपरांसूहृमांसौवर्णांबिभ्रतेतनुम् ॥ धामधामवतामीशयाम्नामाधारशाश्वत ॥ १८ ॥ जगतामुपकारायतथापस्तवगोपते ॥
 आदानस्यदृष्टंतीव्रंतस्मैनाम्यहम् ॥ १९ ॥ ग्रहीतुमष्टमासेनकालेनेन्दुमयंसम् ॥ विभ्रतस्तवयदृष्टमतितीव्रंनतास्मित्वात् ॥ २० ॥ तमेवमुञ्चतःसर्वसं
 वैवर्षणायत् ॥ रूपमाप्याकंभास्वंस्तस्मैमेधायतेनमः ॥ २१ ॥ वायुत्सर्गविनिष्पन्नमशेषौषधीगणम् ॥ पाकायतवयदृष्टपुंभास्करंतंनमाम्यहम् ॥ २२ ॥
 यच्चरूपंतवातींतिहिमात्सर्गादिशीतलम् ॥ तत्कालसस्यपोषायतरेणेतस्यतेनमः ॥ २३ ॥ नातितीव्रंचयदृष्टपुंनतिशीतंचयत् ॥ वसन्ततौरवसौम्य
 तस्मैदेवनमो नमः ॥ २४ ॥ आप्यायनमशेषाणां देवानांचतथापरम् ॥ पितृणांचनमस्तस्मैसस्यानांपाकहेतवे ॥ २५ ॥ यदृष्टंजीवनायैकंवीरुयाममृतात्म

कम् ॥ पीयतेऽपि पितृभिस्तस्मै सोमात्मनेनमः ॥ २६ ॥ आप्यायद्वाह्रुपाभ्यां हृषीकेशोऽपि विधमयन्त्वव ॥ समेतमग्नीषोमाभ्यां नमस्तस्मै शुणात्मने ॥ २७ ॥
यद्गुप्तमुग्र्युः सान्नामैक्येन तपतेतव ॥ विश्वेतत्रयसिद्धं नमस्तस्मै विभावसो ॥ २८ ॥ यत्तु तस्मात्पररूपमोमित्युक्त्वा भिशब्दितम् ॥ अस्यूलानन्तमलेनम
स्तस्मै सदात्मने ॥ २९ ॥ मार्कण्डेय उवाच ॥ एवं सानियता देवी चक्रे स्तोत्रमहर्निशम् ॥ निराहारा विवस्वन्तमारारि राधियुग्मेनै ॥ ३० ॥ ततः कालेन महता भग
वांस्तपनोऽम्बरे ॥ शन्यक्षतामगादस्यादाक्षा यण्याद्विजोत्तमा ॥ ३१ ॥ साददर्श महाकूटं तेजोऽम्बरसंश्रितम् ॥ जगादमप्रसदिति न त्वां पश्यामि गोपते ॥ ३२ ॥
यथाहृषवती पूर्वमम्बरस्थं सुदुर्दशम् ॥ निराहारा विवस्वन्तं तपन्तं दनन्तरम् ॥ ३३ ॥ संघाते जसां तद्ब्रह्मिदं पश्यामि भूतले ॥ प्रसादं कुरु शशेयं यद्गुप्तो देवा
कर ॥ भक्तानुकम्पकविभो भक्ताहं पाहि मे सुतान् ॥ ३४ ॥ त्वं धाता विभुः सिद्धिं श्वमेतत्पांसि स्थितिकरणाय संप्रवृत्तः ॥ त्वयन्तेलयमखिलं प्रयातितत्त्वं त्व
तोऽन्यानि हि गतिरस्ति सर्वलोके ॥ ३५ ॥ त्वं ब्रह्मा हरिर्जसं ह्वितस्त्वमिन्द्रो विंशः पितृपतिरप्पतिः समीरः ॥ सोमोऽर्घिर्गगनपतिर्मही धरोऽबिधः किंस्तव्यं
तवसकलात्मरूपयाम्नः ॥ ३६ ॥ यज्ञेशत्वा मनुदिनमात्मकर्मसक्ताः स्तुन्वन्तो विविधपदैर्द्विजायजन्ति ॥ ध्यायन्तो विनियतचेतसो भवन्तं योगस्थाः परमप
दंप्रयात्ति मर्त्याः ॥ ३७ ॥ तपसि पचसि विश्वं पांसि भस्मीकरोषि प्रकटयसि मथूखैर्द्वादयस्यं जुगर्भैः ॥ मृजसि कमलजन्मपालयस्य च्युताख्यः क्षपयसि च्यु
गांतेरुद्ररूपस्त्वमेकः ॥ ३८ ॥ इति श्रीमार्कण्डेय महापुराणे दिवाकरस्तुतिर्नामैकाधिकशततमोऽध्यायः ॥ १०१ ॥ मार्कण्डेय उवाच ॥ ततः स्वतेजसस्तस्मा
द्विर्विभूतो विभावसुः ॥ अहश्यतदादित्यस्ततताम्रोपमप्रभः ॥ १ ॥ अथ तां प्रणतार्देवीं तस्य संदर्शनान्मुने ॥ ग्राहभास्वानृणुष्वेष्वंमत्तोयमिच्छसि ॥ २ ॥
प्रणताशिरसासाचजानुपीडितमेदिनी ॥ प्रत्युवाच विवस्वन्त्वरदंसमुपस्थितम् ॥ ३ ॥ देवप्रसीदुष्प्राणाहं तं त्रिभुवनं मम ॥ यज्ञभागाश्चैत्यैश्च दानैश्चैव
लक्षिकैः ॥ ४ ॥ तन्निमित्तं प्रसादं त्वं कुरुष्व मम गोपते ॥ अशने तेषां प्रातृत्वं त्वानाशयतद्विपू ॥ ५ ॥ यथा मे तेन याभूय ज्ञानभागभुजः प्रभो ॥ भवेत्पुरिधिपश्चै
व त्रैलोक्यस्य दिवाकरा ॥ ६ ॥ तथा नुकम्पां पुष्पाणां सुप्रसन्नो रवे ममा ॥ कुरु प्रप्रातिर्हरिस्थितिकर्ता त्वमुच्यसे ॥ ७ ॥ मार्कण्डेय उवाच ॥ ततस्तामाह भगवान्भा
स्करो वारितस्करः ॥ प्रणतमदितीं विप्रप्रसादमुसुखो विभुः ॥ ८ ॥ सहस्रांशेन ते गमैस्मभूय हा मशेषतः ॥ त्वनुशन्नं देतेन शयान्याम्यनुनिर्वृतः ॥ ९ ॥ इत्यु
क्त्वा भगवान्भास्वानन्तर्द्धानमुपागमत्वा ॥ निवृत्तासापितपसः संतृप्ता खिल्लाञ्छिता ॥ १० ॥ ततो रश्मि स ह सत्सुसोमनाख्यो रवेः करः ॥ विप्रावतारं संचक्रे
देवमातुरथोदरो ॥ ११ ॥ कृच्छ्रं चांद्रायणादीनि साचक्रे समहिता ॥ शुचिः संधारयामास दिव्यं गर्भमिति द्विज ॥ १२ ॥ ततस्तां कश्यपः प्राह किञ्चिन्कोपलु
ताक्षरम् ॥ किंमारयसि गर्भोऽण्डमिति नित्योपवासिनी ॥ १३ ॥ साचतं प्राह गर्भोऽण्डमेतत्स्थितिकोपना ॥ नमार्ति विपक्षाणां मृत्युवैतद्ब्रविष्यति ॥ १४ ॥

मार्कण्डेयवाच ॥ इत्युक्त्वा तं दामर्भुत्ससज्जसुरारणिः ॥ जाज्वल्यमानं ते जोभिः पत्युर्वचनकोपिता ॥ १५ ॥ तं दृष्ट्वा कश्यपो गर्भमुद्यद्वास्करवर्चसमत्तुष्टा
 वप्रणतो भूत्वा ऋगिराद्याभिरादरात् ॥ १६ ॥ संस्तूयमानः सतदा गर्भण्डात्प्रकटो भवत् ॥ पद्मप्रसवर्णाभस्तेजसाव्याप्तदिङ्मुखः ॥ १७ ॥ अथान्तरिक्षादाभा
 प्यकश्यपं मुनि सत्तमम् ॥ स तोयमेघगम्भीरवागुवाचाशरीरिणी ॥ १८ ॥ मारितं ते यतः श्रोतमेतदंडं त्वया मुने ॥ तस्मान्मुने सुतस्तेऽयं मार्त्तडाख्यो भविष्य
 ति ॥ १९ ॥ सूर्याधिकारं च भुज्जगत्येष करिष्यति ॥ हनिष्यत्यसुरांश्चायं ब्रह्मभागहर नरीन् ॥ २० ॥ देवानि शस्येति वचो गगनात्समुपागमन् ॥ प्रहर्षमतु
 लं यातादानवाश्च हतौजसः ॥ २१ ॥ ततो युद्धाय देतयान जुहाव शतक्रतुः ॥ सह देवैर्मुदुक्तो दानवाश्च समभ्ययुः ॥ २२ ॥ तेषां युद्धमभूद्धोरे देवाना मसुरैः सह ॥
 शस्त्रास्त्रदीप्ति सदीप्तं समस्तुवनान्तरम् ॥ २३ ॥ तस्मिन् युद्धे भगवता मार्त्तण्डेन निरक्षिताः ॥ ते जसाद्ब्रह्ममानास्ते भस्मीभूता महासुराः ॥ २४ ॥ ततः प्रहर्षमतु
 लं प्राप्ताः सर्वे दिवोकसः ॥ तुष्टुबुस्ते जसां यो निर्मार्त्तण्डमर्दितं तथा ॥ २५ ॥ स्वाधिकारांस्तथा प्राप्ता यज्ञभागंश्च पूर्ववत् ॥ भगवानपि मार्त्तण्डः स्वाधिकारमथा
 करोत् ॥ २६ ॥ कदम्बपुष्पवद्भस्वानधश्चोर्ध्वचरश्मिभिः ॥ वृत्ताग्निपिण्डसहशोद्धेनोति स्फुरद्द्रुः ॥ २७ ॥ इति श्रीमार्कण्डेय महापुराणे मार्त्तण्डोत्पत्तिर्नाम
 ब्यधिकशतमोऽध्यायः ॥ १०२ ॥ मार्कण्डेय उवाच ॥ अथ तस्मै ददौ कन्यां संज्ञानाम विवस्वते ॥ प्रसाद्य प्रणतो भूत्वा विश्वकर्मप्रजापतिः ॥ १ ॥ वैवस्वत
 स्तुसंभृतो मनुस्तस्यां विवस्वतः ॥ पूर्वमेव तथाख्यातं तत्स्वरूपं विशेषतः ॥ २ ॥ (कौष्टुकिरुवाच ॥ भूयस्तच्छ्रोतुमिच्छामि मार्त्तण्डस्य महात्मनः ॥ चरितं हंति
 यत्पापं कलौ संश्रुण्वतां नृणाम् ॥ १ ॥) मार्कण्डेय उवाच ॥ त्रीण्यपत्यान्यसौ तस्यां जनयामास गोपतिः ॥ द्वौ पुत्रौ सुमहाभागौ कन्याश्च यमुनां मुने ॥ ३ ॥ मनुवै
 वस्वतो ज्येष्ठः श्राद्धदेवः प्रजापतिः ॥ ततो यमो यमौ चैव यमलौ संबभूवतुः ॥ ४ ॥ यत्तेजोऽप्यधिकं तस्य मार्त्तण्डस्य विवस्वतः ॥ तेनातितापयामास त्रीं लोका
 न्स चराचरात् ॥ ५ ॥ गोलकारं तु तद्वृत्तं संज्ञारूपं विवस्वतः ॥ असहन्ती महचेजः स्वां छायां प्रिश्यसाऽब्रवीत् ॥ ६ ॥ संज्ञो वाच ॥ अहं यास्यामि भद्रं ते स्वमे
 व भवन्नपितुः ॥ निर्विकारं त्वयाप्यत्र स्थेयं मच्छासनाच्छुभे ॥ ७ ॥ इमौ च बालकौ मङ्गलकन्या च वर्णनी ॥ संभाव्यौ नैव चाख्येयमिदं भगवते त्वया ॥ ८ ॥ छा
 यो वाच ॥ आकेशग्रहणाद्देवि आशापात्रैव कर्हि चित् ॥ आख्यास्यामि मतुः स्य गन्धर्वाय त्रवां छितम् ॥ ९ ॥ इत्युक्त्वा छायायां संज्ञाजगाम पितुमन्दिरम् ॥
 तत्रावसन्पितुर्गैर्हेकिं चत्कालञ्च भेक्षणात् ॥ १० ॥ भर्तुः समीपं याहीति पित्रोक्ता सा पुनः पुनः ॥ अगच्छद्ब्रह्मवाभूत्वा कुर्वन् प्रोत्तरं स्तः ॥ ११ ॥ तत्र ते पतपः सा
 ध्वीनिराहारमहा मुने ॥ पितुः समीपं यातायाः संज्ञाया वाक्यतत्परा ॥ १२ ॥ तद्गृध्या रिणी छायाभास्करं समुपस्थिता ॥ तस्यां च भगवान्भूयः संज्ञेयमिति चि
 न्तयन् ॥ १३ ॥ तथैव जनयामास द्रुमुतौ कन्यकां तथा ॥ पूर्वजस्य मनोः स्तुल्यः सार्वर्णितेन सोऽभवत् ॥ १४ ॥ यस्तयोः प्रथमं ज्ञातः पुत्रयोर्द्विजसत्तम ॥ द्वि

तीयोऽभवच्चान्यः सग्रहोऽभूच्छूनैश्चरः ॥ १५ ॥ कन्याभूतपतीयातवन्नसंवरणोदुपः ॥ संज्ञातुपार्थिवीतेषामात्मजानयथाऽकरोत् ॥ १६ ॥ श्लेहन्नपूर्वजा
 तानतंथाकृतवतीसती ॥ मनुस्तत्सान्तर्वास्तस्यायमश्चास्यानचक्षमे ॥ १७ ॥ बहुशोयाच्च्यमानस्तुपितुः पत्न्यासदुःखितः ॥ सर्वकोपाच्चबाल्याच्चभाविवि
 नोऽर्थस्त्वैबलात् ॥ १८ ॥ पदासन्तर्जयामासछायासंज्ञायामोदुने ॥ ततः शशापचयमंज्ञासामर्षिणीभृशम् ॥ १९ ॥ छायोवाच ॥ पदात्तर्जयसेयस्मा
 त्पितृभार्याङ्करीयसीम् ॥ तस्मात्तवैवचरणः पतिष्यतिनसंशयः ॥ २० ॥ यमस्तुतेनशापेनभृशंपीडितमानसः ॥ मनुनासहधर्मात्मासवर्षिन्त्येव
 यत् ॥ २१ ॥ यमउवाच ॥ श्लेहेनतुल्यमस्यासुमातादेवनवर्तते ॥ विमृज्यज्यायसोऽप्यस्मान्कनीयासौभुवर्षिता ॥ २२ ॥ तस्यामयोद्यतः पादो नतुद्वेहनिपाति
 तः ॥ बाल्याद्वायदिवामोहात्तद्भवान्क्षन्तुमर्हेति ॥ २३ ॥ शतोऽहंतातकोपेनजनन्यातनयोयतः ॥ ततो नमन्येजननीमिमवितपतांवर ॥ २४ ॥ विगुणेष्वपि
 पुत्रेषुनमाताविगुणापितः ॥ पादस्तेपततांपुत्रकथमेतत्प्रवक्ष्यति ॥ २५ ॥ तवप्रसादाच्चरणेनपतेद्गवन्वथा ॥ मातृशापादयमोऽद्यतथाचिन्तयगोपते ॥ २६ ॥
 रविरुवाच ॥ असंशयमिदंपुत्रभविष्यत्यत्रकारणम् ॥ येनत्वामाविशत्कोधोर्मंज्ञसत्यवादिनम् ॥ २७ ॥ सर्वेषामेवशापानप्रतिघातोहि विब्रतो ॥ नतुमात्रा
 भिशतानांक्वचिच्छापनिवर्तनम् ॥ २८ ॥ नशक्यमेतन्मिथ्यातुर्कृतुमातुर्वचस्तवा ॥ किञ्चित्तवविधास्यामिपुत्रस्नेहाददुग्महम् ॥ २९ ॥ कृमयोमांसमादायप्र
 यास्यन्तिमहीतलम् ॥ ३० ॥ नूनंनैषांत्वंजनेनीसंज्ञाकापित्समागता ॥ विगुणेष्वप्यप्येक्षुर्कथंमाताशपेसुतम् ॥ ३१ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ सातत्परिहरन्तीच
 हएकत्रक्रियतेत्वया ॥ ३२ ॥ नूनंनैषांत्वंजनेनीसंज्ञाकापित्समागता ॥ विगुणेष्वप्यप्येक्षुर्कथंमाताशपेसुतम् ॥ ३३ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ सातत्परिहरन्तीच
 नाचक्षेविवस्वतः ॥ सचात्मानंसमाधायथुल्लस्तत्त्वमपश्यत् ॥ ३४ ॥ तश्चमुद्यतदृष्ट्वाछायासंज्ञादिवस्पतिम् ॥ अयेनकांपिताब्रह्मन्यथावृत्तंन्यवेदयत् ॥ ३५ ॥
 विवस्वांस्तुतः कुहः श्रुत्वाश्चुरभभ्यगात् ॥ सचापितयथान्यायमर्चयित्वादिवाकरम् ॥ निर्दंशुकारंषेणसान्त्यायमाससुव्रतः ॥ ३६ ॥ विश्वकर्मावाच ॥
 त्वावितेजसाज्याप्तमिदंरूपसुदुःसहम् ॥ असहन्तीततः संज्ञावनेचरतिवैतपः ॥ ३७ ॥ द्रक्ष्यतेतांभवानद्यस्वभार्याशुभचारिणीम् ॥ रूपाथभभवतोऽरण्येचर
 न्तीसुमहत्तपः ॥ ३८ ॥ स्मृतंमं ब्रह्मणोवाक्ययदितेदेवरोचते ॥ रूपनिवर्तयाम्येतत्तत्त्वकान्तंदिवस्पते ॥ ३९ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ यतोहिमास्वतो
 रूपंप्रागासीत्परिमण्डलम् ॥ ततस्तथेतिप्रहत्स्वष्टारंभगवाव्रिवि ॥ ४० ॥ विश्वकर्मास्तुज्जातः शाकद्वीपविवस्वतः ॥ भ्रमिमामोरोप्यततेजःशतानयोपच
 क्रमे ॥ ४१ ॥ अत्रताऽशेषजगतांनाभिभूतेनभास्वता ॥ समुद्राद्रिवनोपेतासारोहमहीनमः ॥ ४२ ॥ गगनञ्चाखिलब्रह्मन्सचन्द्रग्रहताकरम् ॥ अथोगतंमहा
 भागबभूवाक्षितमाकुलम् ॥ ४३ ॥ विश्विप्तसलिलाः सर्वेषुभुञ्जन्तथाब्धयः ॥ व्यभिचन्तमहारीशैः शीर्णसानुनिबन्धनाः ॥ ४४ ॥ ध्रुवाधारण्यशेषाणिधि

ण्यानिमुनिसत्तमा॥दुष्टचद्रश्मिनिबन्धानिद्वयोजगमुःसहस्रशः॥४४॥वेगभ्रमणसंजातवायुक्षिताःसमन्ततः॥व्यशीर्य्यतमहामघोघोरवविराविणः॥
 ॥४५॥भास्वद्व्रमणविभ्रान्तंभूम्याकाशरसातलम्॥जगादाकुलमत्यथतदसीन्मुनिसत्तम ॥४६॥ त्रैलोक्येसकलेविप्रभ्रममाणेसुरर्षयः॥देवाश्चब्रह्मणासा
 र्द्धंभास्वन्तमभितुष्टुः॥४७॥आदिदेवोऽसिदेवानांज्ञातमेतत्स्वरूपतः॥स्वर्गस्थित्यन्तकालेषुत्रिधाभेदेनतिष्ठसि॥४८॥स्वस्तितेऽस्तुजगन्नाथधर्मवर्षा
 हिमाकर ॥ जुषश्शान्तिलोकानांदेवदेवादिवाकर॥४९ ॥इन्द्रश्चागत्यतंदेवल्लिख्यमानंयथाऽस्तुवत्॥जयदेवजगद्व्यापिअयाशेषजगत्पते ॥५०॥ ऋष
 यश्चततःसप्तवसिष्ठानुरोगमाः॥तुष्टुबुर्विविधैःस्तोत्रैःस्वस्तिस्वस्तीतिवादिनः॥५१॥वेदेत्कामिथाश्र्याभिवर्णाल्लिखत्याश्चतुष्टुबुः॥भास्वन्तमृगिभ्रगद्वा
 भिल्लिख्यमानंसुदयुताः॥५२॥त्वनाथमोक्षिणामोक्षोध्यस्त्वय्यानिनापरः ॥ त्वंगतिःसर्वभूतानांकर्मकाण्डेऽपिवर्तताम्॥५३॥शंभ्रजभ्योऽस्तुदेवेश
 शन्नोऽस्तुजगताम्पतो॥शन्नोऽस्तुद्विपदेनित्यशन्नश्चास्तुचतुष्पदे ॥ ५४ ॥ ततोविद्याधरगणयक्षराक्षसपन्नगः ॥ कृताञ्जलिपुटाःसर्वेशिरोभिःप्रणतार
 विम्॥५५॥ उडुरेवंविधावाचामनःश्रोत्रसुखावाहाः ॥ सङ्घांभवतुतेजोभूतानांभूतभावन ॥५६॥ ततोहाहाहुहुश्चैवनारदस्तुम्बुरुस्तथा ॥ उपगायितु
 मार्ग्व्यागान्धर्वकुश्लारविम् ॥ ५७ ॥ षड्भ्रजमध्यमगन्धारम्र्यामत्रयविशारदाः ॥ मूर्च्छनाभिश्चातौनैश्चसंप्रयोगैःसुखप्रदम् ॥ ५८ ॥ विशाचीचवृ
 ताचीचउर्वश्यथतिलोत्तमा ॥ मेनकासहजन्याचरम्भाचाप्सरसांवर ॥५९॥ननुजगतामीशेलिख्यमानेविभावसौ॥ज्ञानभावविलासाढ्याङ्कुर्वन्तो
 ऽभिनयाञ्चहून्॥६०॥प्रावाद्यन्ततस्तत्रवेणुवीणादिहृद्दरः॥पणवाःपुष्कराश्चैवमृदङ्गःपटहानकाः॥ ६१॥ देवदुन्दुभयःशङ्खाःशतशोऽथसहस्रशः ॥
 गायद्विश्चैवगांधर्वनृत्यद्विश्चाप्सरोगणैः ॥ ६२ ॥ तूर्यवादित्रघोषैश्चसर्वकोलाहलीकृतम् ॥ ततःकृताञ्जलिपुटामक्तिनम्रात्ममूर्तयः ॥६३॥ लिख्यमा
 नंसहस्रांशुंप्रणेषुःसर्वदेवताः॥ततःकोलाहलेतस्मिन्सर्वदेवसमागमो॥तेजसःशतनश्चक्रेविश्वकर्माशनैः॥६४॥ इतिहिमजलधर्मकालहेतोर्हरकमला
 सनविष्णुसस्तुत्यातनुपरिलिखनंनिशम्यभानोत्रजतिदिवाकरलोकमायुषोऽन्ते॥६५॥ इतिश्रीमार्कण्डेयमहापुराणेशानुतनुलेखनेत्र्यधिकशततमो
 ऽध्यायः ॥ १०३ ॥ मार्कण्डेयवच ॥ लिख्यमानेततोभानौविश्वकर्माप्रजापतिः ॥ उडूत्पुलकःस्तोत्रमिदं चक्रेविवस्वतः॥१॥विवस्वतेप्रणतद्विदानु
 कम्पिनेमहात्मनेसमजवसतसप्तयो॥सुतेजसेकमलकुलावबोधिनैनमस्तमःपटलपटावपाटिने॥२॥ पावनातिशयपुण्यकर्मणैर्नैककामविषयप्रदायिने ॥
 भास्वरानलमथूबशायिनेसर्वलोकहितकारिणेनमः॥३॥ अजायलोकत्रयकारणायभूतात्मनेगोपतयेधृष्या॥नमोमहाकारुणिकोत्तमायमूर्त्यायचक्षुःप्र
 भवालयया॥४॥ विवस्वतेज्ञानभूतेतरात्मनेजगत्प्रतिष्ठापजगद्धितैषिणे ॥ स्वयम्भुवेलोकसमस्तचक्षुषुसुरोत्तमायाभितेजसेनमः ॥५॥ क्षणमुदयाच
 लमौलिमणिःसुरगणमहितहितो जगतः॥त्वमुमथूबखसहस्रपुर्जगतिविभासितामांसिनुदन्॥६॥भवतिमिरासवपानमदाद्भवतिविलोहितविप्रहता ॥ मि

हिरविभासितः सुतरां त्रिभुवनभावनभानिकरैः ॥७॥ रथमधिकब्रह्मसमावयवचारुविकम्पितसुरुरचिरम् ॥ सततमखिलग्रहयैर्भग्वंश्ररसिजगद्धिताय वित-
 तम् ॥ ८ ॥ अमृतमेनेरसेन समं विबुधपितृनपितृयसो ॥ अरिगणमुद्गतेन तव प्रणतिमुत्प्रेत्य खिवाभिव्युः ॥ ९ ॥ शुक्रसमवर्णहयप्रथितवतपादायासुपवित्रत-
 मम् ॥ न तजवत्सलमांश्रणतं त्रिभुवनपावनपाहिरवे ॥ १० ॥ इतिसकलजगत्प्रभृतिभूतत्रिभुवनभावनधामहेतुभक्तम् ॥ रविमखिलजगत्प्रदीपभूतत्रिदशव-
 रग्रणतोऽस्मिन्सर्वदात्वाम् ॥ १ ॥ इति श्रीमार्कण्डेयमहापुराणे सुव्यस्तवननाम चतुरधिकशततमोऽध्यायः ॥ १०४ ॥ मार्कण्डेय उवाच ॥ एवं सूर्यस्तं कुर्व-
 न्निवश्वकर्मादिवस्पतेः ॥ तेजसः षोडशभागमण्डलस्थमधारयत् ॥ १ ॥ शान्तिरैते जसो भौगैर्दशभिः पञ्चभिस्तथा ॥ अतीवक्रान्तिमन्त्रारुभानो रासीतदाव-
 पुः ॥ २ ॥ शातितचास्यते जस्तेन चक्रं विनिर्मितम् ॥ विष्णोः शूलं च सर्वस्य शिबिका धनदस्य च ॥ ३ ॥ इन्द्रः प्रतपतेः शक्तिर्देवसेनापतेस्तथा ॥ अन्येषां चैव दे-
 वानामाधुनानिस विश्वकृत् ॥ ४ ॥ चकार ते जसाभानो भ्रासुराण्यरिशान्तये ॥ इति शातिते जाः सशुभ्रमेनातिते जसा ॥ ५ ॥ षडुद्धारमार्तण्डः सर्वावयव-
 शोभनम् ॥ सददर्शसमाधिस्थः सर्वाभाष्यावडवाकृतिम् ॥ ६ ॥ अष्टध्यांसर्वभूतानां तपसानियमेन च ॥ उत्तरं श्चक्रुर्गुत्वाभूत्वाऽथो भानुरागमत् ॥ ७ ॥ सा-
 चदङ्घ्रतमाथान्तं परंपुंसो विशङ्क्या ॥ जगाम संसुप्तस्य पृष्टक्षणतन्वरा ॥ ८ ॥ ततश्च नानासि कायोगंतोस्तत्र समेतयोः ॥ वडवायां च तत्तेजोनासिकाभ्यां
 विवस्वतः ॥ ९ ॥ देवैतत्र ससुत्पन्ना विश्विनौ भिषजवरौ ॥ नासत्यदसौ तनया विश्वक्राद्विनिर्गते ॥ १० ॥ मार्तण्डस्य सुतो वेतावश्च रूपधरस्य हि ॥ रेतसोऽन्ते
 च रेवन्तः खड्गीधन्वीतनुत्रधृक् ॥ ११ ॥ अश्वारूढः ससुद्धृतो बाणतूणसमन्वितः ॥ ततः स्वह्रुपममलदर्शयामास भानुमान् ॥ १२ ॥ तस्य शान्तं समालो-
 क्य सारूपं मुदमादे ॥ स्वरूपधारिणीं च मांसनिनायनिजालयम् ॥ १३ ॥ संज्ञां भाष्यार्प्रीतिमतीं भास्कोरो वारितस्करः ॥ ततः पूर्वसुतो योऽप्याः सोऽद्भे-
 वस्वतो मनुः ॥ १४ ॥ द्वितीयश्च यमः शापाद्भ्रमद्द्विष्टिनुग्रहात् ॥ यमस्तु तेन शोपेन भृशं पीडितमानसः ॥ १५ ॥ धर्मो भिरो च ते रथस्माद्धर्मराजस्ततः स्मृतः ॥
 इमयो मांसमादाय पादस्तस्मै हीतलम् ॥ १६ ॥ पतिष्यन्तीति शापान्तं तस्य च कोपिता स्वयम् ॥ धर्मद्विष्टयत्तश्चासौ समो मित्रे तथाऽहिते ॥ १७ ॥ ततो नियो-
 गंतयाम्ये च कारतिमिरापहः ॥ तस्मै ददौ पिता विप्रभगवच्छोकपालताम् ॥ १८ ॥ पितृणामधिपत्यश्च परि तुष्टो द्विवाकरः ॥ यमुनां च नदीं च क्रेकलं दान्त-
 रखाहिनीम् ॥ १९ ॥ अश्विनौ देवभिषजौ कृतौ पित्रामहात्मना ॥ शुद्धाकाधिपतिवैरन्तौ विनियोजितः ॥ २० ॥ एवमप्याह च ततो भगवच्छोकभा वितः ॥ त्व-
 मप्यशेषलेकस्य पूज्यो वत्स भविष्यसि ॥ २१ ॥ आरण्यादिमहादाववैरिदसुभयेषु च ॥ त्वां स्मरिष्यन्ति ये मर्त्या मोक्ष्यन्ते ते महापदः ॥ २२ ॥ क्षेमं बुद्धिसुख-
 राज्यमारोग्यं कीर्तिमुन्नतिमां न राणां परि तुष्टस्त्वं पूजितः संप्रदास्यसि ॥ २३ ॥ छायां संज्ञासुतश्चापिसावर्णिः सुमहायशः ॥ भाव्यः सोऽनागते काले मनुः

सार्वर्णिकोऽष्टमः ॥ २४ ॥ मेरुपृष्ठे तपोघोरमद्यापि चरति प्रभुः ॥ आताशनैश्चरस्तस्य ग्रहोऽभ्रच्छासनाद्भवेः ॥ २५ ॥ यवीयसीतुयाकन्याऽऽदित्यस्याभूद्विजो-
 त्म ॥ अभवत्सासारिच्छेष्टातपतीलोकपावनी ॥ २६ ॥ यस्तुल्येष्टो महाभागः सर्गो यस्येह सम्प्रतम् ॥ विस्तरं तस्य वक्ष्यामि मनोवैवस्वतस्य ह ॥ २७ ॥
 इदं योजनं देवानां शृणुयाद्वा पठेत वा ॥ विवस्वतस्तत्र ज्ञानां वेमांहात्मन्येव च ॥ २८ ॥ आपदं प्राप्य बुच्येत प्रायुषाञ्च महायशः ॥ अहोरात्रकृतं पापमेतच्छ-
 मयते श्रुतम् ॥ माहात्म्यमादिदेवस्य मार्तण्डस्य महात्मनः ॥ २९ ॥ इति श्रीमार्कण्डेय महापुराणे वेमांहात्म्यवर्णनं नाम चाधिकशततमोऽध्यायः ॥ १०५ ॥
 क्रौष्टिकरुवाच ॥ भगवन्कथितः सम्यग्भानोः सन्तति संभवः ॥ माहात्म्यमादिदेवस्य स्वरूपञ्चातिविस्तरात् ॥ १ ॥ भूयोऽपि भास्वतः सम्यग्माहात्म्यं
 मुनि सत्तम ॥ श्रोतुमिच्छाम्यहं तन्मे प्रसन्नो वल्लभर्हसि ॥ २ ॥ मार्कण्डेय उवाच ॥ श्रूयतामादिदेवस्य माहात्म्यं कथयामि ते ॥ विवस्वतो यञ्चकार पूर्व-
 माराधितो जनैः ॥ ३ ॥ दमस्य पुत्रो विख्यातो राजा भूद्रज्यवर्धनः ॥ स सम्यक्पालनं च कष्टुथिव्याः प्रुथिवीपतिः ॥ ४ ॥ धर्मतः पाल्यमानं तु ते नराष्ट्रमहा-
 त्मना ॥ वृधेऽनुदिनं विप्रजनेन च धनेन च ॥ ५ ॥ हृष्टपुष्टमती वासीत्स्मिन्नाजन्त्यशेषतः ॥ निर्भयः सकलश्रेयोपौरजानपदोजनः ॥ ६ ॥ नोपसर्गो
 न चव्यार्धिनं च व्यलोलोद्भवभयम् ॥ न चावृष्टिभयन्तत्र दमपुत्रे महीपते ॥ ७ ॥ स ईजे च महायज्ञैर्देदानानि चार्थिनाम् ॥ सुधर्मस्याविरोधेन बुभुजे विषया-
 नपि ॥ ८ ॥ तस्यैवं कुर्वतो राज्यं सम्यक्पालयतः प्रजाः ॥ सततं वर्षसहस्राणि जगमुरेकमहर्थम् ॥ ९ ॥ विदूथस्य तनयादाक्षिणात्यस्य भूभृतः ॥ तस्य पत्नी बभूवा
 थमानिनी नामानिनी ॥ १० ॥ कदाचित् तस्य सासुभ्रुः शिरसोऽभ्यञ्जनादृता ॥ पश्यतो राजलोकस्य मुमोचा शृणिमानिनी ॥ ११ ॥ तदश्रुबिन्दवो गा-
 त्रेयदातस्य महीपतेः ॥ तदा वीक्ष्याश्रुवदन्तांतामपृच्छत मानिनीम् ॥ १२ ॥ निःशब्दमश्रुमक्षेणरुदन्तीतां विलोक्य वै ॥ किमेतदिति पप्रच्छ मानिनीं राज्य-
 वर्धनः ॥ १३ ॥ पृष्ट्वा सा तु तस्तेन भर्त्रा प्राह मनस्विनी ॥ न किंचिदिति तां भूयः पप्रच्छ समहीपतिः ॥ १४ ॥ बहुशः पृच्छतस्तस्य भूभृतः सा सुमध्यमा ॥
 (न किंचिदिति होवाच सा भूयो राज्यवर्धनम् ॥ किमेतदिति पप्रच्छ मानिनीं पार्थिवपुनः ॥ बहुशः प्रेरिततेन सा तत्र तत्र मामिनी) दर्शयामास पलितं केश-
 भारान्तरोद्भवम् ॥ १५ ॥ एतत्पश्यति भूपाल किमन्यन्मनुकारणम् ॥ ममातिमन्दभाग्यायाजहासाथनुपस्ततः ॥ १६ ॥ स विहस्य हातां पत्नीं शृण्वतां
 सर्वभूभृताम् ॥ पौराणां च महीपालायेतत्रासन्समावृताः ॥ १७ ॥ शोकेनालं विशालाक्षिरोदितव्यं न तेषु ॥ जन्मद्विपरिणामाद्या विकाराः सर्व-
 जन्तुषु ॥ १८ ॥ अधीताः सकला वेदाश्चायज्ञाः सहस्रशः ॥ दत्तं द्विजानां पुत्राश्च सासुत्पन्नानने ॥ १९ ॥ सुक्ताभोगास्त्वया साद्धैर्मत्परितुलभाः ॥
 सम्यक्च पालिता पृथ्वीशैथुद्रेष्वनुष्ठितम् ॥ २० ॥ मित्रैः सहैहैसितं विहंतं च नान्तरं ॥ किमन्यन्नकृतं भद्रे पलितेभ्यो विभेषियत् ॥ २१ ॥ भव-
 न्तु केशाः पलिता वलयः सन्तु मे शुभे ॥ शैथिल्यमेतु मे कायः कृतकृत्योऽस्मि मानिनि ॥ २२ ॥ मूर्ध्नि यद्दृशितं भद्रे भवत्या पलितं ममा ॥ चिकित्सामेव तस्य हं

करोमिवनसंश्रयात् ॥ २३ ॥ बाल्ये बालक्रियापूर्वतद्दत्तकारके च या ॥ यौवने चापि या योग्या वद्धके वनसंश्रया ॥ २४ ॥ एवं त्वूर्वजैर्भेद्वृत्तं त्वत्पूर्वजैश्च यत् ॥
 अतोनेतुश्रुपातस्यार्कित्वास्थामिकारणम् ॥ २५ ॥ अलत्ते मन्युना भेदेन च भ्युदयकारिणे ॥ दर्शने पलितस्यास्यमारोदीर्निष्ययोजनम् ॥ २६ ॥
 ॥ मार्कण्डेय उवाच ॥ ततः प्रणम्य तं भूपाः पौराश्चैव समीपगाः ॥ साम्ना प्रोचुर्भूमीपालामहेश्वराल्यवर्धनम् ॥ २७ ॥ नरोदितव्यमनयातवपत्यानराधिप ॥
 रोहितव्यमिहास्माभिरथवासवजन्तुभिः ॥ २८ ॥ त्वं ब्रवीषिथानाथवनवासार्थितं वचः ॥ पतन्ति ते नः प्राणालोलितानां त्वयानुप ॥ २९ ॥ सर्वेयास्या
 महेश्वयदियातिभवान्वनम् ॥ ततोऽशेषक्रियाहानिः सर्वपृथ्वीनिवासिनाम् ॥ ३० ॥ भविष्यति न सन्देहस्त्वयिनाथवनाश्रये ॥ साचयमोपघाताय यदि
 तत्र्यविमुच्यताम् ॥ ३१ ॥ सप्तवर्षसहस्राणित्वयं यं पालितामही ॥ तत्समुत्थं महापुण्यमालोक्य न राधिप ॥ ३२ ॥ वने वसन् महाराज त्वं करिष्यसि यत्तपः ॥
 तन्महीपालनस्यास्य कलानाहं तिषोऽशीम् ॥ ३३ ॥ राजोवाच ॥ सप्तवर्षसहस्राणि मये यं पालितामही ॥ इदानीं वनवासस्य समकालो यमागतः ॥ ३४ ॥
 ममापत्यानिजातानि दृष्ट्वा मेऽपत्यसन्ततीः ॥ स्वल्पैव महोभिर्महान्तको न स हिष्यति ॥ ३५ ॥ यदेतं पलितं मूर्ध्नि तद्विजानीति नगराः ॥ दूतभूतमनाय्यं
 स्य मृत्योरत्युग्रकर्मणः ॥ ३६ ॥ सोऽहं राज्ये सुतं कृत्वा भोगांस्त्यक्त्वा वनाश्रयः ॥ तपस्तप्ये समायाति नया वद्यमसैनिकाः ॥ ३७ ॥ मार्कण्डेय उवाच ॥
 ततो यियासुः सवन्दैव ह्यनवनीपतिः ॥ पुत्रराज्याऽभिषेकाय दिनलत्रान्यपृच्छत ॥ ३८ ॥ श्रुत्वा च ते तु नृपतेर्वचो व्याकुलचेतसः ॥ दिनलत्रवहोराश्रनवि
 दुःशास्त्रदृष्टयः ॥ ३९ ॥ ऋचुश्च तं महीपालं देवज्ञाबाष्पगद्गदम् ॥ ज्ञानानिनः प्रनष्टानि श्रुत्वैतैव चोचोप ॥ ४० ॥ ततोऽन्यनगरेभ्यश्च भृत्यैराष्ट्रेभ्यश्च ॥
 ततस्तस्मान्नगरात्प्राचुर्येणाभ्युपागमत् ॥ ४१ ॥ समुत्पत्य महीपालं तं यियासुं नुवनम् ॥ प्रकम्पिशिरसो भूत्वा प्रोचुर्ब्राह्मणसत्तमाः ॥ ४२ ॥ प्रसीदया
 हिनराजन्पालिताः स्मयथाष्टुरः ॥ सीद्विष्यत्यखिललोकस्त्वयि भूषवनाश्रये ॥ ४३ ॥ तं कुरु भवतथा राजन्यथानोसीदिते जगते ॥ यावज्जीवामहे वीरस्वल्प
 कालमिमेव यमो न च्छामश्च भवच्छून्यदृष्ट्वा सिंहासनं विमो ॥ ४४ ॥ मार्कण्डेय उवाच ॥ इत्यवतैस्तथान्यैश्च द्विजैः पौरैः सरैः ॥ भूपैर्भृत्यैस्मात्यैश्च राजा प्रो
 क्तः पुनः पुनः ॥ ४५ ॥ वनवासविनिर्बन्धनोपसंहते यदा ॥ क्षमिष्यन्तकोनेति ददौ स चतदोत्तरम् ॥ ४६ ॥ ततोऽस्मात्प्राश्न्युपाश्रयौ रवृद्धस्तथा द्वि
 जाः ॥ समेत्यमन्वयामासुः किमत्र क्रियतामिति ॥ ४७ ॥ तेषां मन्त्रयतां विप्रनिश्चयोऽयमजायता ॥ अतुरागवतां तत्र महीपालोऽतिथामिके ॥ ४८ ॥ सम्यग्ध्यान
 पराभूत्वा प्रार्थयामः समाहिताः ॥ तपसाराध्यभास्वन्तमाधुरस्य महीपतेः ॥ ४९ ॥ तत्रैकानिश्चयाः कार्येकेचिद्देहचभास्करम् ॥ सम्यगर्षोपचारबैरुह्यारैरूप
 जयन् ॥ ५० ॥ अपरे मौनिनो भूत्वा ऋजोपेतथाऽपरे ॥ यजुषामथसाम्ना च तोषयाश्च किरैरे विमो ॥ ५१ ॥ अपरे च निराहारानदीपुलिनशायिनः ॥ तपांसि च कु
 रिच्छन्तो भास्कराराधनं द्विजाः ॥ ५२ ॥ अग्निहोत्रपराश्रान्येरे विमुक्ता न्यहंनिशम् ॥ जेषुस्तत्रापरे तस्थुर्भास्करे न्यस्तदृष्टयः ॥ ५३ ॥ इत्येवमतिनिर्बन्धयामा

स्कराराधनंप्रति ॥ बहुप्रकारंचक्रुस्तेतंतंविधिमुपाश्रिताः ॥५४॥ तथातुयततांतेषांभास्कराराधनंप्रति ॥ सुदामानामगन्धर्वउपगम्येदमब्रवीत् ॥५५॥
 यद्याराधनमिष्टंभोभास्करस्यद्विजातयः ॥ तदेतत्क्रियतायेनभानुश्रीतिमुपैष्यति ॥ ५६ ॥ तस्माद्गुरुशिशालाख्यंवनसिद्धनिषेवितम् ॥ कामरूपमहा
 शैलेगम्यतांतत्रवैलु ॥ ५७ ॥ तस्मिन्नाराधनंभानोःक्रियतांसुसमाहितैः ॥ सिद्धक्षेत्रंहितंतत्रसर्वकामानवाप्स्यथ ॥ ५८ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ इतिते
 तद्वचःश्रुत्वागत्वात्काननंद्विजाः ॥ दृढशुभंस्वस्तत्रपुण्यमायतनंशुभम् ॥ ५९ ॥ तत्रतेनियताहारावर्णोविप्राद्रयोद्विज ॥ धूपपुष्पोपहाराढ्यांपूजां
 चकुरुत्तन्द्रिताः ॥ ६० ॥ पुष्पांशुलेपनाद्यैश्चधूपगन्धादिकैस्तथा ॥ जपहोमाप्रदानाद्यैः ॥ कुर्वन्तस्तुष्टुब्रह्मन्निवस्वन्तं द्विजातयः ॥ ६१ ॥
 ॥ ब्राह्मणाञ्जुः ॥ ॥ देवदानवयक्षाणांग्रहाणंज्योतिषामपि ॥ तेजसाभ्यधिकदेवंब्रजामशरणंरविम् ॥ ६२ ॥ द्विविस्थितंचदेशद्व्योतयन्तसमन्ततः ॥
 वसुधामन्तरिक्षं चव्यष्टुवन्तंमरीचिभिः ॥ ६३ ॥ आदित्यंभास्करंभानुंसवितारंदिवाकरम् ॥ पूषाणमर्थमाणंचस्वर्भानुंदिपदीधितिम् ॥ ६४ ॥ चतुर्थुगा
 न्तकालाग्निदुष्प्रेक्ष्यप्रलयान्तगम् ॥ योगीश्वरमनन्तंचरत्कंपीतंसितासितम् ॥ ६५ ॥ ऋषीणामग्निहोत्रेषुयज्ञदेवेष्ववस्थितम् ॥ ब्रजामशरणंदेवतेजोराशिं
 तमच्युतम् ॥ अक्षरंपरमंशुभंमोक्षद्वारमनुत्तमम् ॥ ६६ ॥ छन्दोभिरथरूपैश्चसकृद्युक्तैर्विहङ्गमम् ॥ उदयास्तमनेयुक्तंसदाभरोःप्रदक्षिणे ॥ ६७ ॥ अन्तं
 चक्रतचैवपुण्यतीर्थपृथग्वधम् ॥ विश्वस्थितिमाचिन्त्यंचप्रपन्नाः स्मप्रभाकरम् ॥ ६८ ॥ योब्रह्मायोमहादेवोयोविष्णुर्यंप्रजापतिः ॥ वायुराकाशमापश्चपृथि
 वीगिरिसागराः ॥ ६९ ॥ ग्रहनक्षत्रचन्द्राद्यावानस्पत्यदुमौषधम् ॥ व्यक्ताव्येक्तेषुभूतेषुधर्माधर्मप्रवर्तकः ॥ ७० ॥ ब्राह्मीमाहेश्वरीचैवैष्णवीचैवतेतुः ॥ त्रिधा
 यस्यस्वरूपन्तुभानोर्भास्वान्प्रसीदतु ॥ ७१ ॥ यस्यसर्वमयस्येदमङ्गभूतंजगत्प्रभोः ॥ सनःप्रसीदतांभास्वाञ्जगतांथश्चजीवनम् ॥ ७२ ॥ यस्यैकमक्षरंरू
 पप्रभामण्डलदुर्दृशम् ॥ द्वितीयमैन्द्रवंसौम्यसोभास्वान्प्रसीदतु ॥ ७३ ॥ ताभ्यांचतस्यरूपभ्यामिदंविश्वविभितम् ॥ अग्नीषोममयंभास्वान्सनोदेवः
 प्रसीदतु ॥ ७४ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ इत्थंस्तुत्यातदाभक्त्यासम्यक्पूजाविधानतः ॥ तुतोषभगवान्भास्वास्त्रिभिर्मसिद्धिजोत्तम ॥ ७५ ॥ ततःसमण्डला
 दुद्यन्निर्बिंबसमप्रभः ॥ अवतीर्थददौतेभ्योर्दुर्दृशादर्शनंरविः ॥ ७६ ॥ ततस्तेस्पष्टरूपंतंसवितारमंजनाः ॥ पुलकोत्कम्पिनोविप्राभक्तिनम्राः प्रणे
 मिरे ॥ ७७ ॥ नमोनमस्तेस्तुसहस्रशमेसर्वस्यहेतुस्त्वमशेषकेतुः ॥ पातात्वमीड्योऽखिलयज्ञधामध्येस्तथायोगविदंप्रसीद ॥ ७८ ॥ इति श्रीमार्कण्डेय
 महापुराणेभानुस्तवीनामषडधिकशततमोऽध्यायः ॥ १०६ ॥ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ततःप्रसन्नोभगवान्भानुराहाखिलञ्जनाम् ॥ ब्रियतांयदभिमे
 तमत्तःप्राचुद्विजादयः ॥ १ ॥ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ततस्तेप्रणिपत्योच्चुर्विप्रक्षत्रादयोजनाः ॥ ससाध्वसमशीतांशुमवलोक्वपुःस्थितम् ॥ २ ॥

॥ प्रजाजुः ॥ भगवन्पदिनोभक्त्याप्रसन्नस्तिमिराह ॥३॥ दशवर्षसहस्राणिततोनीजीवतानृपः॥निरामयोजितारातिःसुक्रोशःस्थिरयौवनः ॥१॥
 ॥ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ तथेत्युक्त्वाजनान्भस्वानदश्योऽधुनमहमुने ॥तेऽपिलब्धवगहृष्टःसमाजसृजेनेश्वरम् ॥५॥ यथावृत्तचतेतस्मैनेन्द्रान्य
 वदयन् ॥ वरंलब्ध्वासहस्रांशोःसकाशादखिलंद्विज ॥६॥ तच्छ्रुत्वाजहषेतस्यापत्नीमानिनीद्विज ॥ (प्रहर्षपरमयाताहर्षोद्धततरुहा) ॥सचराजाचि
 रंध्यौनाहर्किंचित्तजनम् ॥७॥ ततःसामानिनीभृंहर्षपूरितमानसा ॥द्विष्ट्याऽयुषामहीपालवर्द्धयेयाहंतंपतिम् ॥८॥तथातयासुदामत्तमानिन्या
 थसभाजितः॥नाहर्किंचिन्महीपालश्चिन्ताजडमनाद्विज ॥९॥ सापुनःप्राहभत्तोरचिन्तयानमधोमुखम् ॥ कस्मान्नहर्षमभ्येषिपरमाभ्युदयेनृपा ॥१०॥
 दशवर्षसहस्राणिनीरुजःस्थिरयौवनः ॥ भावीन्वमद्यप्रभृतिभक्त्यापिनहृष्यसे ॥११॥ किन्तुत्कारणंबृहियच्चिन्ताकृष्टमानसः ॥ परमाभ्युदयेऽपि
 त्वंसंप्रातेपृथिवीपते ॥१२॥ राजोवाच ॥ कथमभ्युदयोभद्रेकिंसमाजयसेचमाम् ॥ प्रातोदुःखसहस्राणांकिंसभाजनमिष्यते ॥१३॥दशवर्षसहस्राणिजी
 विष्याम्यहमेककः ॥ नत्वंतवविपत्तौमेकिन्नदुःखंभविष्यति ॥१४॥ पुत्रान्पौत्रान्प्रपौत्रांश्चतथान्यानिष्वबान्धवात् ॥ पश्यतोमेसृतान्दुःखंकिमल्पं
 हिभविष्यति ॥१५॥ भृत्येषुचातिभक्त्युमित्रवर्गैतथाभृते ॥ भद्रेदुःखमपारमेभविष्यतितुसन्तम् ॥१६॥ येमर्दथतपस्तप्तंशुशेधमनिसन्तैः ॥ तेम
 रिष्यन्त्यहंभोगीजीविष्यामीतिधिक्करम् ॥१७॥ सेयमापहृररोहंप्राप्तानाभ्युदयोममा॥कथंवामन्यसेनत्वयत्संभाजयसेऽब्रमाम् ॥१८॥मानिन्युवाच ॥
 महाराजयथात्थत्वंतैतन्नात्रसंशयः ॥ मयापौरैश्चदोषोऽयंप्रीत्यानलोकितस्त्व ॥१९॥एवंगतेऽत्रकिंकार्यंनरनाथविचिन्त्यताम् ॥नान्यथाभावि
 यन्प्राहप्रसन्नोभगवान्प्रविः॥२०॥ ॥ राजोवाच ॥ उपकारःकृतःपौरैःप्रीत्याभृत्यैश्वरोमम ॥कथंभोश्याम्यहंभोगान्त्वतेषामनिष्कृतिम् ॥ २१ ॥
 सोऽहमद्यप्रभृत्यद्रिगत्वानियतमानसः॥(पौरलोकहितार्थचतौषिष्यामिभास्करम् ॥यथापौराममकृतेबान्धवाश्चसमन्ततः ॥ आराधनायद्वेश्थ
 हमपिसंप्राप्तम्) ॥ तपस्तप्येनिराहरोमानोराराधनाद्यतः ॥ २२ ॥ दशवर्षसहस्राणियथाहंस्थिरयौवनः ॥ तस्यप्रसादाद्देहव्ययजीविष्यामिनिरा
 मयः॥२३॥तथायद्रिजाःसर्वाभृत्यास्त्वंचसुताश्रमे ॥पुत्राःपौत्राःप्रपौत्राश्चसुहृदश्चवराने ॥२४ ॥जीवन्त्येतंप्रसादंचकरोतिभगवान्प्रविः ॥ ततोऽहंभ
 विताराज्येभोक्ष्येभोगांस्तथासुदा ॥२५॥नचैवंकरोत्येकस्तदाद्रौतत्रमानिनी ॥तपस्तप्येनिराहरोयावज्जीवितसंशयः॥२६॥मार्कण्डेयउवाच ॥इत्यु
 क्त्वासातदेतथेयाह्नराधिपम् ॥जगामतेनचसंसंसाऽपितंधरणीधरम् ॥२७॥ सतदायतंगत्वाभार्ययासहस्राधिर्विः॥भानोराराधनचक्रेऽशुषानिरतो
 द्विज ॥२८॥निराहाराकृशासाचयथासौपृथिवीपतिः ॥तेपेतपस्तथैवंप्रंशरीतवातातपक्षमा ॥२९॥तस्यपूजयतोभानुंतप्यतथातपोमहत ॥ साश्रसवत्सरेया
 तेततःश्रीतोदिवारकः ॥ ३०॥ समस्तभृत्यपौरादिपुत्राणांचकृतेद्विज ॥ इदंयथाभिलषितंवरंद्विजवरोत्तमा ॥३१॥ लब्ध्वावंसंनृपतिःसमभ्येत्यात्मनः

पुरम् ॥ चकारमुदितोरज्यप्रजाधर्मेणपालयन् ॥ ३२ ॥ ईजेयज्ञान्सचबहून्ददौदानान्यहर्निशम् ॥ मानिन्यासहितोभोगान्बुजेचसधर्मवित् ॥
 ३३ ॥ दशवर्षसहस्राणिपुत्रपौत्रादिभिःसह ॥ भृत्यैः पौत्रैः प्रमुदितःसोऽभवत्स्थिरयौवनः ॥ ३४ ॥ तस्येतिचरितंदृष्ट्वप्रमतिर्नामर्गवः ॥ विस्म
 याकृष्टदयोगाथामेतामगायत् ॥ ३५ ॥ भानुभक्तेरहोशक्तिर्यद्राजराज्यवर्द्धनः ॥ आद्युषेषोवर्द्धनेजातःस्वजनस्यतथात्मनः ॥ ३६ ॥ इतितेकथितंविप्रयत्यु
 षोऽहंत्वयादितः ॥ आदिदेवस्यमाहात्म्यमादित्यस्यविवस्वतः ॥ ३७ ॥ विप्रैतदखिलंश्रुत्वाभानोर्माहात्म्यमुत्तमम् ॥ पठंश्चमुच्यतेपापैःसप्तत्रकृतैर्नरैः
 ॥ ३८ ॥ अरोगीधनवानाढ्यःकुलेमहर्तिथीमताम् ॥ जायतेचमहाप्राज्ञोयश्चैतद्द्वारयेद्वयः ॥ ३९ ॥ (यजतेचमहायज्ञैःसमाप्तवरदक्षिणैः ॥ श्रुत्वाचरितमेतद्वि
 समानंलभतेफलम् ॥ भन्त्राश्च्येऽत्राभिहितभास्वतोऽनुनिसत्तम ॥ जपःप्रत्येकमेतेषां त्रिसंध्यं पातकापहः ॥ ४० ॥ समस्तमेतन्माहात्म्ययत्रचायतनेर
 वेः ॥ पठयतेतत्रभगवान्सान्निध्यंनविमुंचति ॥ ४१ ॥ तस्मादेतत्त्वयाब्रह्मन्भानोर्माहात्म्यमुत्तमम् ॥ धार्यमनसिजाप्यचमहत्पुण्यमभीप्सता ॥ ४२ ॥
 सुवर्णशृङ्गीमतिशोभनाङ्गीपयस्विनीगांप्रददतियोहि ॥ शृणोतिचैतद्व्यहमात्मवात्नरःसमंतयोःपुण्यफलंद्रिजाद्य ॥ ४३ ॥ इतिश्रीमार्कण्डेयमहापुराणे
 भानोर्माहात्म्यंनमसत्ताधिकशततमोऽध्यायः ॥ १०७ ॥ एवंप्रभावोभगवाननादिनिधनोरविः ॥ यस्यत्वंकौटुकेभक्त्यामाहात्म्यंपरिपृच्छसि ॥ १ ॥
 परमात्मासयोगिनांयुजतचित्तसालयम् ॥ क्षेत्रज्ञःसांख्ययोगानांयज्ञेशोयज्विनामपि ॥ २ ॥ सूर्यार्थाधिकारंवहतोविष्णोरिशस्यवेधसः ॥ मनुस्तस्या
 भवत्पुत्रशिखरसर्वार्थसंशयः ॥ ३ ॥ मन्वन्तरधिपोविप्रयस्यसप्तमन्तरम् ॥ इन्वाकुर्नाभगोरिष्टोमहाबलपराक्रमः ॥ ४ ॥ नरिष्यन्तोऽथनाभागःपृषध्रोदृ
 ष्टएवच ॥ एतेपुत्रामनोस्तस्यपृथग्र्राज्यस्यपालकाः ॥ ५ ॥ विख्यातकीर्तयःसर्वसंशस्त्रास्त्रपारगाः ॥ विशिष्टतरमन्विच्छन्मनुःपुत्रतथापुनः ॥ ६ ॥ मि
 त्रावरुणयोरीष्टिचकारकृतिर्नावः ॥ यत्रचापदुहेतुरपचारन्महासुने ॥ ७ ॥ इलानामससुःस्त्रामनोःकन्यासुमध्यमा ॥ तांदृष्ट्वाकन्यकांतत्रसमुत्पन्ना
 ततोमनुः ॥ ८ ॥ तुष्टावमित्रावरुणौवाक्यंचेदसुवाचह ॥ भवत्प्रसादात्तनयोविशिष्टोभवेदिति ॥ ९ ॥ कृतेमत्सेसुत्पन्नातनयाममधीमतः ॥ यदिप्रसन्नौवर
 दैतदियतनयाममा ॥ १० ॥ प्रसादाद्भवतोःपुत्रोभवत्वतिगुणान्वितः ॥ तथेतिचाभ्यासुक्तेर्दुर्वाभ्यासैकन्यका ॥ ११ ॥ इलासमभवत्सद्यःसुदुष्टद्वलिवि
 श्रुतः ॥ पुनश्चैश्वरकोपेनमृगयामदतावने ॥ १२ ॥ स्त्रीत्वमासादितेतेनमनुत्रेणधीमता ॥ पुरुवरसनामानंचक्रवर्तिनमूर्जितम् ॥ १३ ॥ जनयामासतनयंयत्र
 सोमसुतोबुधः ॥ जातेसुतेपुनःकृत्वासोऽश्वमेधंमहाकतुम् ॥ १४ ॥ पुरुषत्वमनुश्रातःसुदुष्टःपार्थिवोऽभवत् ॥ सुदुष्टस्त्रयःपुत्रात्कल्कलोविनयोगयः ॥ १५ ॥
 पुरुषत्वंमहावीर्यार्थायज्विनःपृथुलौजसः ॥ पुरुषत्वंतु-जातास्तस्यराज्ञस्त्रयःसुताः ॥ १६ ॥ बुभुक्षुस्तेमहीमेतांधर्मेनियतचेतसः ॥ स्त्रीभूतस्यतुयोजातस्तस्य

राज्ञः शुद्धरवाः ॥ १७ ॥ नसलेभेहीभाग्यतो बुधसुतोहिसः ॥ ततोवसिष्ठवचनात्प्रतिष्ठानपुरोत्तमम् ॥ तस्मैत्संस्तराजाभूत्त्रातीवमनोहरो ॥ १८ ॥ इति श्री
 मार्कण्डेयमहापुराणेशानुक्रमेणानामाष्टाधिकशतमोऽध्यायः ॥ १०८ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ पुत्रोऽप्यगमाम्बुनमोः पुत्रोऽप्यगमाम्बुनमोः ॥ तत्रचक्रममाणोऽसौ
 विपिनेर्निर्जनेवो ॥ १ ॥ नाससादसृगकाञ्चिद्भ्रूलुदधिदत्तापितः ॥ क्षुत्तृतापरिताङ्गइतश्चेत्तश्चक्रमन् ॥ २ ॥ सदर्शतदातत्रहोमधेनुमनोहराम् ॥ लतान्तदं
 हृद्यन्नाथब्रह्मणस्याग्निहोत्रिणः ॥ ३ ॥ समन्यमानोगवथपिबुणताभताडयत् ॥ पातसपितद्वाणविभ्रहृदयाभुवि ॥ ४ ॥ ततोऽग्निहोत्रिणः पुत्रो ब्रह्मचा
 रीतपरितिः ॥ शप्तवासापितुष्ट्वाहोमधेनुं पातिताम् ॥ ५ ॥ गालः श्रेषितः पुत्रोऽबाश्रव्यो नमनामतः ॥ कोपामर्षपराधीनचित्तवृत्तिस्ततोऽमुने ॥ ६ ॥ बुको
 पविगलस्त्वदजलोलोविलक्षणः ॥ तच्छुद्धश्वसन्नपःपुष्षोऽसुनिदाकरम् ॥ ७ ॥ प्रसीदेतिजगौकस्माच्छुद्रवत्सुरेषुरुषम् ॥ नक्षत्रयोनववैश्वयक्रोथसुपै
 तिवौ ॥ यथात्वंशूद्रवजातोविशिष्टब्रह्मणः कुले ॥ ८ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ इति निर्भस्सितस्तेनसराज्ञामौलिनः सुतः ॥ शशापतंदुरत्मानंशूद्रपवभविष्यसि
 ॥ ९ ॥ प्रयास्यतिक्षयब्रह्मन्यत्तेऽधीतंगुरोर्मुखात् ॥ होमधेनुममगुरोर्यदियं हिंसितात्वया ॥ १० ॥ एवंशतो नृपः कुद्धस्तच्छापपरिपीडितः ॥ प्रतिशापरोविप्र
 तोयंजत्राहपाणिना ॥ ११ ॥ सोऽपिराज्ञोविनाशायकोपंचकोद्ध्रजोत्तमः ॥ तमभ्येत्यत्वरायुक्रोवारयामासवैपिता ॥ १२ ॥ वत्सालमलमत्यर्थकोपेनाती
 ववैरिणा ॥ ऐहिकामुष्मिकहितः शमएवद्विजन्मनाम् ॥ १३ ॥ कोपस्तपोनाशयतिकुद्धोऽप्रश्रयत्यथयुषः ॥ कुद्धस्यगलेज्ञानं कुद्धश्चाथीच्चहियते ॥ १४ ॥
 नधर्मः क्रोधशीलस्यनाथचमोतिरोषणः ॥ नालंमुखायकामातिः कोपेनाविष्टचेतसाम् ॥ १५ ॥ यदिराज्ञाहताधेनुरियं विज्ञानिनासता ॥ युक्तमत्रदयांक
 तुमात्मनोहितबोधिना ॥ १६ ॥ अथवाऽजानतोऽनुरियं व्यापादितामम ॥ तत्कथंशापयोगोऽयं दुष्टनास्यमनोयतः ॥ १७ ॥ आत्मनोहितमन्विच्छन्वा
 धतेयोऽपरनः ॥ कर्तव्याम्बुविज्ञानेदयातत्रदयालुभिः ॥ १८ ॥ अज्ञानतः कृतेदण्डं पातयन्ति बुधायदि ॥ बुधेभ्यस्तमहंभ्येवमज्ञानिनिनराः ॥ १९ ॥ ना
 दशापास्त्वयादेयः पार्थिवस्यास्यपुत्रक ॥ स्वकर्मणैवपतितागौरैषादुःखमृशुना ॥ २० ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ पृषधोऽपिमुनेः पुत्रेऽप्रणम्यानम्रकन्धरः ॥
 प्रसीदेतिजगदौक्यैज्ञानाद्दत्तितेतिच ॥ २१ ॥ मयागवयबुध्यागौरवध्याघातितामुने ॥ अज्ञानाद्धोमधेनुस्तेऽसीदत्तंचनोमुने ॥ २२ ॥ ऋषिपुत्रउवाच ॥
 आजन्मनोमहीपालमयाव्याहंतं नृप ॥ क्रोधश्चाद्यमहाभागानान्यथामेकदाचन ॥ २३ ॥ तत्राहमेनंशकोमिशापकतुनृपान्यथा ॥ यस्तेसमुद्यतः शापोऽस्मिती
 यः सनिर्वतितः ॥ २४ ॥ इत्युक्तवन्तं बालमादायसपितात्तः ॥ जगामस्वाश्रमसोऽपिपृषधः शूद्रतामगात् ॥ २५ ॥ इति श्रीमार्कण्डेयमहापुराणेशानुचरिते
 पृषथाख्यानेनवाधिकशतमोऽध्यायः ॥ १०९ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ कारुणः क्षत्रियाः शूराः करुषस्याभवन्सुताः ॥ तेषुसप्तशतंवीरास्तेभ्यश्चान्यसहस्र
 शः ॥ १ ॥ दिष्टपुत्रस्तुनाभागः स्थितः प्रथमयौवने ॥ ददर्शविश्रतयामतीवसुमनोहराम् ॥ २ ॥ तस्यांसंहृष्टमात्रायामदनाक्षितमानसः ॥ बभूवभूपतनयो

निःश्वासाक्षेपतत्परः ॥३॥ तस्याःसगत्वाजनकं ब्रवेति वैश्वकन्यकाम् ॥ ततोऽनङ्गपराधीनमनोवृत्तिनृपात्मजम् ॥४॥ तंचाहसपितातस्याराजपुत्रकृता
जलिः ॥ विभ्यत्तस्यपितृर्विप्रश्रयावनतंवचः ॥५॥ भवन्तोभूमजोभृत्यावयवंःकरदायकाः ॥ कथं ससम्बन्धमसमैस्समाभिरभिवाञ्छसि ॥ ६ ॥ ॥ रा
जपुत्रउवाच ॥ साम्यमानुषेदेहस्यकाममोहादिभिःकृतम् ॥ तथापिकालैरेवोय्यतेमानुषंपुः ॥७॥ तथैवोपकारायजायन्तेतस्यतान्यपि ॥ अन्या
निचान्येजीवन्तिभिन्नजातिमतांसताम् ॥८॥ तथान्यान्यप्ययोग्यानियोग्यतांयान्तिकालतः ॥ योग्यान्ययोग्यतांयान्तिकालवश्याहियोग्यता ॥ ९ ॥
आप्याय्येतेयच्छरीरमाहारादिभिरीप्सितैः ॥ कालंज्ञात्वात्थाशुक्ततदेवपरिशिष्यते ॥ १० ॥ इत्थंमैषाभिमतानयादीयतांत्वया ॥ अन्यथा मच्छरीरस्य
विपत्तिरुपलक्ष्यते ॥ ११ ॥ वैश्यउवाच ॥ परतन्त्रावयवंचपरतन्त्रोमहीभुजः ॥ पित्रातेनाभ्यनुज्ञातस्त्वृहाणदद्दाम्यहम् ॥ १२ ॥ राजपुत्रउवाच ॥
प्रष्टव्याःसर्वकार्येषुगुरवो गुरुवर्तिभिः ॥ नत्वीदृशस्वकार्येषुगुरुणांवाक्यगोचरः ॥ १३ ॥ क्वमन्मथकथालापोगुरुणांश्रवणंक्वच ॥ विरुद्धमेतदन्यत्रप्रष्टव्या
गुरवोन्निभिः ॥ १४ ॥ वैश्यउवाच ॥ एवमेतत्स्मरालापस्तववायुपृच्छमागुरुम् ॥ अहंपृच्छामिनालापोममकामकथाश्रयः ॥ १५ ॥ ॥ मार्कण्डेयउ
वाच ॥ इत्युक्तः सोऽभवन्मौनीराजपुत्रः सचापितत् ॥ तत्पित्रेसर्वमाचष्टराजपुत्रस्ययन्मतम् ॥ १६ ॥ ततस्तस्यपिताविप्रानृचीकादीन्दिजोत्तमान् ॥
प्रवेश्यराजपुत्रंचयथाख्यानंन्यवेदयत् ॥ १७ ॥ निवेद्यवततःप्राहमुनीनेवंव्यवस्थिते ॥ यत्कर्तव्यतदादेष्टुमर्हन्तिद्विजसत्तमाः ॥ १८ ॥ ऋषयश्चतुः ॥
राजपुत्रानुरागस्तेयद्वयस्यैवैश्वसन्तौ ॥ तदस्तुधर्मएवैषकिन्तुन्यायक्रमेणसः ॥ १९ ॥ मूर्धाभिषिक्तनयापाणिग्राहोत्सवःपुरा ॥ भवत्वन्तरंचेयंतवमा
र्यांभविष्यति ॥ २० ॥ एवंदोषोभवतितथामामुपभुञ्जतः ॥ अन्यथाऽभ्येतितेजतिरुक्कृष्टाबालकानयात् ॥ २१ ॥ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥
इत्युक्तस्तदपास्यैवचस्तेषांमहात्मनाम् ॥ विनिष्कम्यगृहीत्वातामुद्यतासिस्थाब्रवीत् ॥ २२ ॥ राक्षसेनविवाहेनमयावैश्वसुताहता ॥ यस्यसा
मर्थ्यमत्रास्तिममृतांमोचयत्विति ॥ २३ ॥ ततः सर्वैश्वस्यतांइष्टगृहीतानयाद्रुतम् ॥ त्रहीतिपितरंतस्यप्रययौशरणंद्विज ॥ २४ ॥ ततस्तस्य
पिताकृद्धादिदेशबलमहत् ॥ हन्यतांहन्यतांडुष्टोनाभोगोधर्मदूषकः ॥ २५ ॥ ततस्तद्युधैसन्यतेनभूत्सुतेनवै ॥ कृताञ्छेणतदाञ्छेणतत्प्राञ्चु
र्येणपातितम् ॥ २६ ॥ सञ्त्वानिहतसैन्यराजपुत्रेणभूपतिः ॥ स्वयमेवययौयोद्धुस्वैसन्यपरिवारितः ॥ २७ ॥ ततोऽब्रुद्धमभूत्तस्यभूञ्जः
स्वसुतेनयत् ॥ राजपुत्रेणशस्त्रास्त्रैस्तत्रातिशयितः पिता ॥ २८ ॥ ततोऽन्तरीशदागत्यपरिव्राट्समहासुनिः ॥ प्रत्युवाचमहीपालंविस्मस्यतिसंयुगात्
॥ २९ ॥ त्वत्पुत्रस्यमहाभागविधर्मोऽयमहात्मनः ॥ तवापि वैश्वेनसहन्युद्धं धर्मवद्वृष ॥ ३० ॥ ब्राह्मण्याब्राह्मणःपूर्वकुर्वन्दारपरिग्रहम् ॥ ब्राह्मण्यात्सर्वव
र्णेषुनहानिसुपगच्छति ॥ ३१ ॥ तथैवक्षत्रियसुतांक्षत्रियःपूर्वमुद्धहन् ॥ इतरंचततोराजंभ्यवतेनस्वधर्मतः ॥ ३२ ॥ पूर्ववैश्वस्यस्थावैश्यापश्चाच्छूद्रकुलोद्भ

वा॥ नहीयते वैश्वकुलद्वयन्यायः क्रमोदितः ॥ ३३ ॥ ब्राह्मणाः क्षत्रिया वैश्याः सवर्णापाणि सग्रहम् ॥ अकृत्वाऽन्यभाषाणेः पतन्ति पृथसंग्रहात् ॥ ३४ ॥
 यस्यायस्याहिनीयाः कुरुते पाणि सग्रहम् ॥ अकृत्वावर्णसंयोगसोऽपि तद्गर्भार्गभवेत् ॥ ३५ ॥ सोऽय वैश्वत्वमापन्नस्तवपुत्रः सुमन्दीः ॥ नास्याधिकारोऽपि
 द्वायक्षत्रियेण्वयसह ॥ ३६ ॥ वयमेतन्नजानीमः कारणं नृप नन्दन ॥ यथाभिव्यक्तीदं च निवर्त्तणकर्मतः ॥ ३७ ॥ इति श्रीमार्कण्डेय महापुराणे वंशानुच
 रिते नाभाख्यानां महर्षिचक्रशतसोऽध्यायः ॥ ११० ॥ मार्कण्डेय उवाच ॥ निवृत्तोऽसौ ततो भूयः संग्रामात्स्वसुतेन वै ॥ उपयेमे चत वैश्वतनयांसो
 ऽपि तत्सुतः ॥ १ ॥ ततः स वैश्वतां ग्रातः समुपेत्याहर्षार्थिभ्यम् ॥ भूपालयन्मया काप्यतसमादिश्यतां मम ॥ २ ॥ राजोवाच ॥ ॥ धर्माधिकरणे
 बुक्तावाभ्रयद्वास्तपस्विनः ॥ यदस्य कर्म धर्माय तद्ददंतु तथा च ॥ ३ ॥ मार्कण्डेय उवाच ॥ ततस्ते मुनयस्तस्य पाशुपाल्य तथा कृषिम् ॥ वाणिज्यं च
 परं धर्ममाच चक्षुः सभासदः ॥ ४ ॥ तथैव च क्रेशसुतस्तस्य राज्ञो यथोदितम् ॥ तैर्धर्मवादिभिर्धर्मच्युतस्य निजधर्मतः ॥ ५ ॥ तस्य पुत्रस्ततो जातो नाम्नाख्यतो
 भलन्दनः ॥ समात्राप्रहितो गच्छद्गोपालो भवपुत्रकः ॥ ६ ॥ मात्रा तथा निगुक्तोऽथ ग्रणिपत्यस्वमातरम् ॥ राजर्षि मगमन्नापं हिमवत्पर्वताश्रयम् ॥ ७ ॥ तं समन्य
 च जग्राह तस्य पादौ यथाविधि ॥ प्राणिपत्याह वै नैराजर्षि स भलन्दनः ॥ ८ ॥ आदिद्यो भगवन्मात्रागोपालस्त्वं भवं तिवै ॥ मया च पालनीयाः मातस्याः स्वीकर
 णं कथम् ॥ ९ ॥ मया हि गौः पालनीयासायदास्वीकृता भवेत् ॥ आक्रान्ता बलवद्भिः सादायदैः पृथिवी मप ॥ १० ॥ तां यथा प्राप्नुयां पृथ्वीं त्वत्प्रसादादहं विभो ॥
 तथा दिशकारेभ्यामितवाज्ञां प्रणतोऽस्मि ते ॥ ११ ॥ मार्कण्डेय उवाच ॥ ततः स नीपो राजर्षिस्तस्मै निरवशेषतः ॥ भलन्दाय ददौ ब्रह्मब्रह्मश्रांसं महा
 त्मने ॥ १२ ॥ प्रातास्त्रिविधः स ययौ पितृव्यतनयान्द्वजः ॥ वसुरातादिभिः कृद्भैः कृतास्त्रस्यास्त्रवर्षिभिः ॥ १५ ॥ स जित्वा तान शेषान्स्तु
 श्यपुत्रस्त्वं कथं भोऽस्य सिदिनीम् ॥ १४ ॥ ततस्ते शुद्धमभवद्भलन्दस्यान्मवंशजैः ॥ वसुरातादिभिः कृद्भैः कृतास्त्रस्यास्त्रवर्षिभिः ॥ १५ ॥ स जित्वा तान शेषान्स्तु
 शस्त्रविशतसैनिकात् ॥ जहार पृथिवी तेषां धर्मशुद्धेन धर्मवित् ॥ १६ ॥ स निजितारिः सकलां पृथ्वीं राज्यतथापितुः ॥ निवेदयामास ततस्तत्पितृजगद्देहं च ॥ प्रत्यु
 वाच सत्पुत्रभार्यायाः पुरतस्तदा ॥ १७ ॥ नाभाग उवाच ॥ भलन्दराज्यमेतेते क्रियतां पूर्वजैः कृतम् ॥ १८ ॥ अहं न कृतवात्राज्यं नासाभ्यर्ष्युतः पुरा ॥ वैश्वतां
 तपुरस्कृत्य तथैवाज्ञाकरः पितुः ॥ १९ ॥ कृत्वाऽप्रीतिं पितुरहं वैश्वकन्यापरिग्रहात् ॥ नपुण्यलोकाभ्यां जायावदाभूतसंभ्रवम् ॥ २० ॥ उच्छंघ्याज्ञां पुनस्तस्य पाल
 यामिर्महीं यदि ॥ नास्ति मोक्षस्ततो नूनं मम कल्पशतैरपि ॥ २१ ॥ न चापि युक्तं च द्बहुनिजितं मम मानिनः ॥ राज्यं भोक्तुमनीहस्य दुर्बलस्यैव कस्यचित् २ ॥
 राज्यं कुरुस्वयं पुत्रद्वयादेभ्यो विभुं च वा ॥ ममाज्ञापालनं शस्तं पितुर्नैक्षिपालनम् ॥ २३ ॥ मार्कण्डेय उवाच ॥ ततः प्रहस्यतद्ब्राह्म्यसुप्रभानामभामिनी प्रत्यु

वाचपतिंभ्रुगृह्णतारंज्यमूर्जितम् ॥ २४ ॥ नत्ववैश्वेनचैवाहंजातवैश्वकुलेनृपाक्षत्रियस्वतैवाहंक्षत्रियाणकुलोद्भवा ॥ २५ ॥ पूर्वमासीन्महीपालःसुदे
 वइतिविश्रुतः ॥ तस्याभ्रसखारक्षोधूम्राश्वस्यसुतो नलः ॥ २६ ॥ सतेनसख्यासहितोजगामभ्रवनंनम् ॥ पत्नीभिःससंरन्तुमाधवमासिपार्थिव ॥ २७ ॥
 ततःपानान्यनेकानिभक्ष्याणिबुभुजेतदा ॥ भार्याभिःसहितस्ताभिस्तेनसख्यासमन्वितः ॥ २८ ॥ ततःपुष्करिणीतीरेददर्शातिमनोरमाम् ॥ पत्नीच्यवनपु
 त्रस्यप्रमतेःपार्थिवात्मजाम् ॥ २९ ॥ सखातस्यनलोमतोजगृहेतांचुर्मतिः ॥ पश्यतस्तस्यराज्ञश्चत्रात्रातेतिवादिनीम् ॥ ३० ॥ आक्रन्दितंनिशम्यैवसत
 स्याःप्रमतिःपतिः ॥ आजगामत्वरयुक्तःकिमेतदिति वैवदन् ॥ ३१ ॥ ततोददर्शराजानंसुद्वेत्तत्रस्थितामृहीतां वतथापत्नीनलेनसुदुरात्मना ॥ ३२ ॥ ततः
 सुद्वंप्रमतिःप्राहायंशास्यतामिति ॥ त्वंचथास्ताभवद्वाज्येदुष्टश्चायंनलोत्तृपा ॥ ३३ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ तस्यार्तस्यवचःश्रुत्वासुदेवोनलगौरवात् ॥
 प्राहवैश्वेदस्मिगच्छान्यक्षत्रियत्राणकारणात् ॥ ३४ ॥ ततःसप्रमतिःकुद्धस्तेजसानिर्दहन्निव ॥ प्रत्युवाचाथराजानवैश्वेदस्मीत्यभिभाषिणम् ॥ ३५ ॥ ॥
 प्रमतिरुवाच ॥ एवमस्तुभवान्वैश्वःक्षत्रियःक्षतरक्षणात् ॥ क्षत्रियैर्धाय्येशशब्दो भवेदिति ॥ सत्त्वंनक्षत्रियोभावीवैश्वकुलाधमः ॥ ३६ ॥ इति
 श्रीमार्कण्डेयमहापुराणेनाभागचरितेषुकादशाधिकशततमोऽध्यायः ॥ १११ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ तस्मैदत्त्वाततःशापंनलंकुद्धोऽब्रवीद्विजाप्रमतिर्भा
 र्गवःकोपात्रैलोक्यनिर्दहन्निव ॥ ११ ॥ मदीन्मत्तोयतोभार्य्याभवानत्रममश्रमो ॥ बलाद्ब्रूहतिभस्मत्वंतस्माद्ब्रजतुमाचिरम् ॥ २ ॥ तेनोदाहृतमात्रेचवाक्येत
 र्भिस्मत्तदानलः ॥ देहेजनाग्निनासद्योभस्मपुञ्जस्तदाऽभवत् ॥ ३ ॥ दृष्ट्वाप्रभावंतस्यसुदेवोविमदस्ततः ॥ प्रणामनम्रःप्राहेदंक्षम्यतांक्षम्यतामिति ॥ ४ ॥
 यदुक्तवांस्त्वांभगवन्पुरापानमदाकुलम् ॥ तत्क्षम्यतांप्रसीदत्वशापोऽयंविनिवर्त्यताम् ॥ ५ ॥ एवंप्रसादितस्तेनप्रमतिःप्राहभर्गवः ॥ गतकोपोनलेदग्धेना
 वनीतेनचेतसा ॥ ६ ॥ नान्यथाभावितद्वाक्ययन्मयासमुदीरितम् ॥ तथापितेकरिष्यामिप्रसन्नोऽबुग्रहंपरम् ॥ ७ ॥ भवितावैश्वजातीयोभवाभ्रास्त्यत्रसं
 शयः ॥ भविताक्षत्रियवैश्वस्तस्मिन्नेवाजुन्मनि ॥ ८ ॥ ग्रहीष्यतिबलात्कन्यायंइतेक्षत्रसम्भवः ॥ तदात्वंक्षत्रियवैश्वःस्वगृहीतोभविष्यसि ॥ ९ ॥ एवं
 सवैश्वोभूपालसुदेवोऽस्मत्पिताभवत् ॥ अहंचयामहाभागतत्सवधूयतांत्वया ॥ १० ॥ सुतोनामराजर्षिःप्रागासीद्बन्धमादने ॥ तपस्वीनियताहारस्त्यक्तस
 ज्जोवनाश्रयः ॥ ११ ॥ ततःश्येनमुखम्रष्टद्वैकाशारिकमुनि ॥ कृपाऽभूज्जनितामूर्च्छतथातस्यमहात्मनः ॥ १२ ॥ ततोमूर्च्छवसनेऽहंतस्योत्पन्नशरीरितः ॥
 समादृष्ट्वाचजग्राहस्त्रिभमानंनचेतसा ॥ १३ ॥ यस्मात्कृपाभिभूतस्यममजातेयमात्मजा ॥ तस्मात्कृपावतीनाम्नाभविष्यत्याहसप्रभो ॥ १४ ॥ ततोऽहमाश्र
 मेतस्यवर्धमानादिवानिशम् ॥ सखीभिःसहत्पुत्र्याभिर्विचरामिवनानिच ॥ १५ ॥ ततोमुनेरगस्त्यस्यत्रातागस्त्यइतिश्रुतः ॥ सचिन्वन्कानेनवन्धंसखीभिः

कोपितोऽशपत् ॥ यस्मान्मवैश्वस्यहभवतीतेनेशपो ॥ १६ ॥ वैश्याभविष्यसीत्युक्तेप्रसाधोक्तोभयासुनिः ॥ नापराध्वंतवतीतवाहद्विजसत्तम ॥ अन्या
 सामपराधेन किमर्थं शतवानसि ॥ १७ ॥ ॥ ऋषिरुवाच ॥ दुष्टतादुष्टसंसर्गाद्दुष्टमपि गच्छति ॥ सुराबिंदुनिपातेनपञ्चगव्यघटोयथा ॥ १८ ॥ प्रणिपत्यह्य
 निष्टोपियत्त्वयाहप्रसादितः ॥ तस्मादनुग्रहबालेश्रुष्वचकरोम्यहम् ॥ १९ ॥ वैश्यानोयदाजातात्वंप्रबोधयिष्यसि ॥ राज्यायजातिस्मत्ततद्दात्वंसम
 वाप्स्यसि ॥ २० ॥ ततोभूयःक्षत्रजातिप्राप्तात्वंपतिनासहा ॥ दिव्यानवाप्स्यसेभोगान्गच्छभीतिरैतुतो ॥ २१ ॥ एवंशतास्मि राजेन्द्रतेनपूर्वमहर्षिणा ॥ पितृच
 भूर्वमेवंशतः प्रमतिनाऽभवत् ॥ २२ ॥ एवंवैश्यानराजंस्त्वंनचवैश्याःपितामामा ॥ त्वंहिमय्यदुष्टयासुष्टोदुष्यसेकथम् ॥ २३ ॥ इतिश्रीमार्कण्डेयमहापुराणे
 द्वादशाधिकशततमोऽध्यायः ॥ १२ ॥ मार्कण्डेय उवाच ॥ इतितस्यावचःश्रुत्वापुत्रस्यसचपार्थिवः ॥ पुनःश्रोवाचधर्मज्ञस्तापनीतनयंतथा ॥ १ ॥ यन्मया
 पितुरादेशात्पुत्रराज्यनतपुनः ॥ प्रहोव्यामिष्टथोक्तेन किमात्माच्छिश्यतेवया ॥ २ ॥ अहंतेसमग्रदास्यामिकं वैश्यावते स्थितः ॥ सुदुश्चराज्यमशेषं वमिच्छ
 यावापरित्यज ॥ ३ ॥ इत्युक्तःसतदापित्राराजपुत्रोभलन्दनः ॥ चकारराज्यधर्मेणतद्द्वारपरिग्रहम् ॥ ४ ॥ अव्याहंतस्यचक्रंश्रुथिव्यामभवद्विज ॥ नचाधर्म
 नोभूषास्तस्यसर्वेऽभवन्वशे ॥ ५ ॥ तेनेष्टोविधिवद्यज्ञःसम्यक्शशस्तिवसुन्धरम् ॥ सर्वैकोऽभवद्भक्तोऽपिथिव्यामरिशसनः ॥ ६ ॥ अजायतसुतस्तस्यस्तस्रो
 तिरनुनामतः ॥ पितातिशयितोयेनगुणौघेनमहात्मना ॥ ७ ॥ तस्यापिभार्य्यासौनन्दविदूश्सुताऽभवत् ॥ पतिव्रतामहाभागासाप्राप्तातेनशौर्यतः ॥ हत्वा
 पुरन्दरिण्डुकुंभं दितिजेश्वरम् ॥ ८ ॥ क्रौष्टिकरुवाच ॥ भगवंस्तेनसंप्राप्ताकुंभनिधनात्कथम् ॥ एतदाख्यानाख्याहिप्रसन्नेनान्तरात्मना ॥ ९ ॥ ॥
 मार्कण्डेय उवाच ॥ विदूश्थोनामनृपःख्यातकीर्तिभूदुवि ॥ तस्यपुत्रद्वयंजातं सुनीतिःसुमतिस्तथा ॥ १० ॥ एकदत्तुवनंयातोमृगयांसविदूश्थः ॥ ददर्श
 गतं सुमहद्भ्रुमेखुलमिवोद्गतम् ॥ ११ ॥ तं दृष्ट्वाचिन्तयामासकिमेतदितिभैरवम् ॥ पातालविवरंमन्येनेतद्भ्रुमेखुरननम् ॥ १२ ॥ चिन्तयन्नितितत्रासौददर्श
 विजनेवने ॥ ब्राह्मणसुव्रतं नामतपस्विनमुपागतम् ॥ १३ ॥ सतंप्रपच्छचतुपःकिमेतदिति विस्मितः ॥ अतिगम्भीरमवनेर्देशितं तर्गतोदरम् ॥
 ॥ १४ ॥ ॥ ऋषिरुवाच ॥ किन्नवोत्सिमहीपालवार्थस्त्वंहिमेमतः ॥ ज्ञेयसर्वंनेन्द्रेणवर्ततेयन्महीतले ॥ १५ ॥ दानवःसुमहावीर्योविसत्युग्रो
 रसातले ॥ सजृम्भयतियत्पृथ्वीकुजृम्भःश्रोच्यतेततः ॥ १६ ॥ क्रियतेतेनयत्किञ्चिद्वल्लभंतमहीतले ॥ त्रिविवानपरतेतं कथंवेतिनाम
 वा ॥ १७ ॥ सुनन्दं नामशरलंत्वघ्नान्निमित्तंपुरा ॥ तजहारसदुष्टात्मातेनहन्तिरणेपुत्र ॥ १८ ॥ पातालान्तर्गतस्तेनभिनत्तिवसुधामिमाम् ॥
 ततोऽपुराणांसर्वेषां दारणिकुरुतेऽसुरः ॥ १९ ॥ तेनभिन्नावसुधामुधासुनन्दुशलेनतु ॥ भोक्ष्यतेवसुधामेतांतामजित्वाकथंभवात् ॥ २० ॥

यज्ञान्विध्वंसयत्युद्योदेवानामुपरोधकः ॥ आप्याययतिद्वैतेयान्सबलीशुशलायुधः ॥ २१ ॥ यद्यरिंघातयस्येनपातालान्तरगोचरम् ॥ ततः समस्तवसुधाप
 तित्स्वंपरमेश्वरः ॥ २२ ॥ मुशलन्तस्यबलिनः सौनन्दंश्रोच्यतेजनैः ॥ तथाबलाबलञ्चैवतदन्तिविचक्षणः ॥ २३ ॥ तद्वृनिर्वीथ्यतायातिसंपृष्टयोषिता
 नृपः ॥ तस्मिन्द्विनेद्वितीयेऽह्निवीथ्यैर्वत्तदुदीर्यते ॥ २४ ॥ नसवेत्तिदुराचारः प्रभावंशुशलस्यतम् ॥ योषित्कराग्रसंस्पर्शेदोषवीर्यविशातनम् ॥ २५ ॥ एवत
 स्यबलंभूपदानवस्यदुरात्मनः ॥ मुशलस्यचतेयोक्तंयुद्धं तत्समाचर ॥ २६ ॥ आसन्नमेतद्भवतः पुरस्यपृथवीपते ॥ कृतंतेनमहारंघ्रन्निश्चिन्तः किंभवाचू
 था ॥ २७ ॥ इत्युक्त्वा तु गतेरिमं पुरंगत्वा महीपतिः ॥ मन्त्रयामास मन्त्रैः पुरमथ्येतु मन्त्रिभिः ॥ २८ ॥ यथाश्रुतमशेषन्तत्कथयामास मन्त्रिणाम् ॥ मुशलस्य
 प्रभावश्चवीर्यशातनमेव च ॥ २९ ॥ तं मन्त्रं क्रियमाणन्तु मन्त्रिभिस्तेन भूयता ॥ तत्पार्थवातिं किन्त्याशुश्रावाथमुदवती ॥ ३० ॥ ततः कतिपयार्थहृतान् क्रन्त्यां
 वयसान्विताम् ॥ जहरोपवनादृत्यः कुज्जम्भः ससवीवृताम् ॥ ३१ ॥ तच्छ्रुत्वासमहीपालः क्रोधपथ्यैर्कुलेक्षणः ॥ पुत्राबुवाचत्वरिगच्छतं वनकोविदौ
 ॥ ३२ ॥ निर्विन्ध्यायास्तटे गतेस्तेन गत्वारसातलम् ॥ सहन्यतां योपहर्तामुदवत्याः सुदुर्मतिः ॥ ३३ ॥ मार्कण्डेय उवाच ॥ ततस्तौ तत्सुतौ प्राप्य तं ग
 र्तं तपदानुगौ ॥ युधुधातेकुज्जम्भेण स्वसैन्येनातिकोपितौ ॥ ३४ ॥ ततः परिघनिर्घ्निरशक्तिशूलपरश्वधैः ॥ बाणैश्चाविरतं युद्धं ते घामासीत्सुदारुणम् ॥ ३५ ॥
 ततो मायाबलवता तेन दैत्येन ताबुभौ ॥ राजपुत्रोरेबद्धौ निहताशेषसैनिकौ ॥ ३६ ॥ तच्छ्रुत्वासमहीपालः प्राहं दंसर्वसैनिकात् ॥ बद्धपुत्रः परामर्तिसुपेतौ
 मुनिसत्तम ॥ ३७ ॥ यस्तं निहत्य दैतेयं मोचयिष्यति मे सुताम् ॥ तस्याहं संप्रदास्यामि तामेवायतलोचनाम् ॥ ३८ ॥ इत्येवं घोषयां चक्रे सराज्ञास्वपुरे तदा ॥ निरा
 शः शूत्रतनयाबन्धमोक्षाय वैमुने ॥ ३९ ॥ ततः शूत्रावत्सप्रीर्भेलन्दनमुतोहितत ॥ आघोष्यमाणं बलवान्कृताङ्गः शौर्यसंयुतः ॥ ४० ॥ सचागम्याभिवर्द्धनं
 ग्रहपार्थिवसत्तमम् ॥ विनयावनतोभूत्वापितृभिर्मन्त्रमुत्तमम् ॥ ४१ ॥ आज्ञापयाशुभामेवतनयोभोचयामिते ॥ तवैवतेजसाह्वातैर्द्वैत्यतनयावते ॥ ४२ ॥ मा
 र्कण्डेय उवाच ॥ सतं मुदा परिष्वज्य प्रियसख्युरथात्मजम् ॥ गम्यतामिति सिसिद्धये वत्सेत्याहसपार्थिवः ॥ ४३ ॥ स्यानेस्थास्यति मे वत्सो यद्येवं कुरुते विधिम् ॥
 वत्सैतत्क्रियतामाशुयद्युत्साहिमनस्तवा ॥ ४४ ॥ मार्कण्डेय उवाच ॥ ततः सखद्गः सधनुर्बद्धगोयाङ्गुलित्रवान् ॥ जगाम वीरः पातालं तेन गतेन सत्वरः ॥ ४५ ॥
 ततो ज्यास्वनमत्युग्रसचक्रेणार्थिवात्मजः ॥ येन पातालमखिलमासीदपूरितान्तरम् ॥ ४६ ॥ ततो ज्यास्वनमार्कण्ड्यकुम्भोदानवंश्वरः ॥ आजगामातिको
 पेन स्वसैन्यपरिवारितः ॥ ४७ ॥ ततो युद्धमभूत्तस्येन पार्थिवसूनुना ॥ ससैन्यससैन्येन बलिनो बलशालिना ॥ ४८ ॥ दिनानि त्रीणिसयदा योधितस्तेन
 दानवः ॥ ततः कोपपरीतात्मा सुसलयाभ्यधावता ॥ ४९ ॥ गन्धैर्मत्सैस्तथाधूपैः पूज्यमानः सतिष्ठति ॥ अन्तःपुरे महाभागप्रजापतिविनिर्मितः ॥ ५० ॥

ततोविज्ञातमुशप्रभावासासुदावती ॥ पयशंशुशलश्रष्टमतिनम्रशिरोधरा ॥ ५३ ॥ पुनर्यावत्सगृह्णातिमुशलंतंमहासुरः ॥ तावत्सावन्दनव्याजाय
 स्पर्शनिकशःशुभा ॥ ५२ ॥ ततःसगत्वाद्युधेशुशलैनासुरेश्वरः ॥ व्यथामुशलपातास्तेसंजगुस्तेषुशुशु ॥ ५३ ॥ परमास्त्रेनुविथिसैनन्देशुशुने ॥ अस्त्रे
 श्शस्त्रैश्चदेतेयःसौद्युध्यतेण्डरिणा ॥ ५४ ॥ शस्त्रास्त्रिनसमस्तस्परजपुत्रस्यसोसुरः ॥ मुशलैजबलन्तस्थतच्चतन्व्यानिगकृतम् ॥ ५५ ॥ ततःपराजिन्यसभूपसु
 नुरन्वाणिशस्त्राणिचदानवस्य ॥ चकारसर्वाविरथततश्चसर्मलङ्घःपुनर्यथावत् ॥ ५६ ॥ तमापन्तरंभसाऽभ्युदीर्णविस्यष्टकोपंत्रिदशेश्शुशु ॥ शस्त्रे
 णवहेतुविराजुत्रोघघानकालानलसभ्रेणा ॥ ५७ ॥ सपावकास्त्रेणहृदिक्षतोभूतत्याजदंहरिदशारिरात्मनः ॥ बभूवसश्रमहोरगाणांसातलान्तेषुमहा
 नथात्सवः ॥ ५८ ॥ ततोपतपुष्पशृष्टिमहीपालसुतोपरि ॥ जगुर्गन्धर्वपतयदेववाद्यानिसस्वनुः ॥ ५९ ॥ सचापिराजपुत्रस्तंहत्तौनृपतेःसुतौ ॥ मोच
 यामासतन्द्वाताश्चकन्यसुदावतीम् ॥ ६० ॥ तच्चापिसुसलंतास्मिन्कुञ्जुभेविनिपातिते ॥ जग्राहनागाधिपतिरनन्तःशेषसंज्ञितः ॥ ६१ ॥ तस्यश्वपरितु
 ह्येऽसौशेषःसर्वोश्वरः ॥ मुदावत्यासुदाव्यातमनोवृत्तिस्तपोधनः ॥ ६२ ॥ सुनन्दमुशलस्पर्शयञ्चकोपुनःपुनः ॥ योषित्करतलस्पर्शप्रभावज्ञातिशो
 भना ॥ ६३ ॥ मुदावत्यास्तनोनामनागरजस्तदाकरोत् ॥ सुनन्दामितिसानन्दसौनन्दगुणजद्विज ॥ ६४ ॥ सचापिराजपुत्रस्तोऽप्राप्तभ्यांसहितांपितुः ॥
 समीपमानिनायशुभ्रिणपत्याहचैवतम् ॥ ६५ ॥ आनीतौतनयौताततथैवंसुदावती ॥ तवज्ञायामयान्यद्यत्कर्तव्यंतत्समादिश ॥ ६६ ॥ मार्कण्डेय
 उवाच ॥ ततः प्रहर्षसंपुणहृदयःसमहीमतिः ॥ साधुसाध्विव्यथाहोचैर्वत्सवत्सतिशोभनम् ॥ ६७ ॥ सभाजितोस्मिन्त्रिदशैर्वत्साहंकारेणस्त्रिभिः ॥ त्वजामा
 ताचयत्प्राप्तोयच्चारिर्विनिपातितः ॥ ६८ ॥ आगतान्यक्षतान्यत्रयच्चापत्यानिमेपुनः ॥ तद्गृहाणद्यशस्तेऽहिपाणिमस्यामयोदितम् ॥ ६९ ॥ त्वंराजपुत्र
 चार्वाङ्ग्याःकन्यायादुहितुर्मम ॥ मुदावत्यादुहितुर्ममःसत्यवाक्यंकुरुष्वमाम् ॥ ७० ॥ राजपुत्रउवाच ॥ तातस्याज्ञायामयाकार्य्यायद्द्वीषिकरोमि
 त्तु ॥ त्वमेवतातजानिषेनवात्राधिकृतावयम् ॥ ७१ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ततस्तयोःसराजेन्द्रश्वकैवैवाहिकंक्रमम् ॥ मुदावत्याश्चदुहितु
 भलन्दनसुतस्यैव ॥ ७२ ॥ ततःसहयारमेवत्सप्रीनयैवौवनः ॥ रमणियेषुदेशेषुप्रासादशिवरेषुच ॥ ७३ ॥ कालेनगच्छतावृद्धःपितात
 स्यभलन्दनः ॥ वंजगामवत्सप्रीःसबभूवमहीपतिः ॥ ७४ ॥ इयाजयज्ञान्सततप्रजाधर्मेणपालयन् ॥ पुत्रवत्यात्यमानास्तुप्रजास्तेनमहात्म
 ना ॥ ७५ ॥ वयुर्विषयेतस्यनचाभूद्गणसङ्करः ॥ नदन्व्यालुदुर्नभयमासीच्चिकस्यचित् ॥ नोपसर्गभयचैवतस्मिन्व्यासतिभूयते ॥
 ७६ ॥ इतिश्रीमार्कण्डेयमहापुराणेभलन्दनवत्सप्रीचरितेनामत्रयोदशधिकशततमोऽध्यायः ॥ ११३ ॥ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ तस्यतस्यां
 सुनन्द्यापुत्राद्वादशजिह्विरे ॥ प्रागुःप्रवीरःशूरश्चसुचकोविक्रमःक्रमः ॥ १ ॥ बलीबलकश्चाण्डप्रचंडश्चुविक्रमः ॥ सुनयश्चमहाभागःसर्वेसंश्राम

जितमाः ॥ २ ॥ तेषां ज्येष्ठो महावीर्यः प्रांशुरासीन्नराधिपः ॥ इतरेभ्युवत्तस्य बभूवुर्वशवर्तिनः ॥ ३ ॥ तस्य यज्ञोद्भिज्यत्कैरकेन्द्रव्यराशिभिः ॥ न्यूनव
र्णविसृष्टैश्च सत्यानामावसुन्धरा ॥ ४ ॥ सम्यकपालयत्तस्तस्य प्रजाः पुत्रानिवौरसान् ॥ योऽभून्नचयः कोशेतेन निष्पादितास्तु ये ॥ ५ ॥ क्रतवः शतं
सहस्रास्तेषां संख्यानविद्यते ॥ अयुताद्येन कोटीभिनचपद्मादिभिर्मुने ॥ ६ ॥ प्रजातिस्तस्य पुत्रोऽभूद्यस्य ज्ञेशतक्रतुः ॥ अवाप्यतृप्तिमनुलयां ज्ञाभगैः
सुरैः सह ॥ ७ ॥ दानवानां सुवीर्याणां जघान नवतीनव ॥ बलचबलिनां श्रेष्ठो जग्मभंचासुरसत्तमम् ॥ ८ ॥ अन्यांश्च सुमहावीर्यानां जघानामारद्विषः ॥
प्रजातेस्तनयाः पंचखनित्रमुखासुने ॥ तेषां खनित्रो राजाभूत्प्रख्यातो निजविक्रमैः ॥ शशान्तः सत्यवाक्छूरः सर्वप्राणिहितैरतः ॥ १० ॥ स्वधर्मः भित्तो
नित्यं बुद्धसेवी बहुश्रुतः ॥ वाग्मी विनयसंपन्नः कृताह्वोऽप्यविक्रथनः ॥ ११ ॥ सर्वलोकप्रियो नित्यसुवाचैतद्दहनशिम् ॥ नन्दतुसुवभूतानि सिद्धान्तु विजने
ष्वपि ॥ १२ ॥ स्वस्त्यस्तुसुवभूतेषु निरातङ्गानि सन्तु च ॥ भाव्याधिरस्तुभूतानामाधयेन भवन्तु च ॥ १३ ॥ मैत्रीशेषभूतानिष्यन्तुसकलजेन ॥ शिवमस्तु
द्विजातीनां प्रीतिस्तु परस्परम् ॥ १४ ॥ समृद्धिः सर्ववर्णानां सिद्धिस्तु च कर्मणाम् ॥ भोलोकाः सर्वभूतेषु शिवावोऽस्तुसदामतिः ॥ १५ ॥ यथात्मनियथापुत्रे
हितमिच्छथ सर्वदा ॥ तथासमस्तभूतेषु वर्तं व्यंहितबुद्धयः ॥ १६ ॥ एतद्द्रोहितमत्यन्तं कोवाकस्यापराध्यते ॥ यत्करोत्यहितं किंचित्कस्य चिन्मूढमानसः १७
तंसमभ्येतितभूतं कर्तव्यमिफलं यतः ॥ इति मत्वासमस्तेषु भोलोकाहितबुद्धयः ॥ १८ ॥ सन्तुमलौकिकं पांपलेकाः प्राप्यथ वैबुधाः ॥ यामेऽव्यस्निह्यते
स्य शिवमस्तुसदसुवि ॥ १९ ॥ यश्चमाद्विष्टिलोकेऽस्मिन्सोऽपि भद्राणि पश्यतु ॥ एवंस्वरूपः पुत्रोऽभूत्खनित्रस्तस्य भूपतेः ॥ २० ॥ समस्तगुणसम्पन्नः श्रीमा
नञ्जल्लक्षणः ॥ तेनेत्रातरः प्रीत्यापृथग्याज्येषु योजिताः ॥ २१ ॥ स्वयंचपृथिवीमेतांबुजे सागराम्बरम् ॥ प्राच्यते न कृतः शौरिर्दक्षिणस्यामुदावसुः ॥ २२ ॥
दिशि प्रतीच्यसुनयत्तरस्यां महारथाः ॥ तेषां तस्य चपृथपृथगगोत्राः पुरोहिताः ॥ २३ ॥ बभूवुर्मुनयश्चैव मन्त्रिंशं क्रमागताः ॥ शौरोऽत्रिकुलोद्भूतः उहो
त्रो नाम वैद्विजः ॥ २४ ॥ उदावसोः कुशावर्तौ गौतमान् च जोऽभवत् ॥ काश्यपः प्रमतिर्नाम सुनयस्य पुरोहितः ॥ २५ ॥ महारथस्य वासिष्ठः पुरोधाऽभून्महाभूतः ॥
बुभुक्षुस्तेस्वराज्यानि च त्वारोऽपिनराधिपः ॥ २६ ॥ खनित्रश्चाधिपस्तेषामशेषवसुधाधिपः ॥ तेषु भ्रातृष्वशेषेषु खनित्रः समहीपतिः ॥ २७ ॥ प्रजासुचसम
स्तासु पुत्रेष्विवसदाहितः ॥ एकदमन्त्रिणशौरैः सप्तोक्तो विधिवेदिना ॥ २८ ॥ विविकेपृथिवीपालः किंचिद्भक्तव्यमस्ति नः ॥ यस्येयं पृथिवी कृत्स्ना यस्य भूपा
वशानुगाः ॥ २९ ॥ सरजातस्य पुत्रश्च तत्पौत्राश्चान्वयस्ततः ॥ इतरेभ्रातरस्तस्य प्राक्स्वल्पविषयाधिपाः ॥ ३० ॥ तत्पुत्राश्चाल्पकास्तस्मात्तत्पौत्राश्चाल्पका
ल्पकाः ॥ कालेन द्वीसमासाद्युषास्तु रूषान्तरम् ॥ ३१ ॥ कृष्योपजीविनो भूपभवन्तीति तदन्वयाः ॥ नोद्धारं कुरुते भ्राता भ्रातृक्नेह बलार्पणः ॥ ३२ ॥ स्नेहः कः पृ

पिथीपालपरयोऽर्थात्पुत्रयोः ॥ तत्पुत्रयोः परतरमतिर्भवतिपार्थिव ॥ ३३ ॥ तत्पुत्रः केनकार्येणप्रीतियुक्तोभविष्यति ॥ अथवायेनतेनैवसतोषं कुरुतेमृगः ॥ ३४ ॥ क्रियतेतत्किमर्थं दुष्पुत्रैर्मन्त्रिपरिग्रहः ॥ भुज्यतेसकलं राज्यमयातेर्मन्त्रिणासता ॥ ३५ ॥ तत्किमुवाधारयसेसतोषं कुरुतेयदि ॥ कार्यनिष्पादकराज्यंकरणं कुरीष्यते ॥ ३६ ॥ राज्यलब्धुश्चतेकार्यं त्वं कर्त्तुं करणं यम ॥ सोऽस्म्यभिः करणैराज्यं पितृपैताहं कुरा ॥ फलप्रदमविष्यामः परलोकेनतेवयम् ॥ ३७ ॥ राजोवाचा ॥ ज्येष्ठेभ्रातामहीपालोवयंतस्यतुजायतः ॥ ततः सुक्रेष्ठीविषयं चारुपवसुधाम ॥ ३८ ॥ वयन्तुभ्रातरः पंचपृथ्वीचैकामहामते ॥ अतोऽस्याः पृथगैश्वर्यं कथं कृत्स्नं भविष्यति ॥ ३९ ॥ विश्वेद्युवाच ॥ एवमेतद्भवत्वत्रयद्येकावसुधानृपा ॥ त्वामेवमिष्याम्वाज्येष्टः शास्तुयथाभवान् ॥ ४० ॥ सर्वाधिपत्यः सर्वेभ्योभवत्वमखिलेश्वरः ॥ यतन्तेचयथाहितेतेषामपिहिमन्त्रिणः ॥ ४१ ॥ राजोवाच ॥ ज्येष्ठेराजायथाप्रीत्याभजतेऽस्मान्सुतनिव ॥ कथंतस्यकारिष्यामिममवजगतीगतम् ॥ ४२ ॥ विश्वेद्युवाच ॥ राज्येस्थितः पूजयेथाज्येष्ठं पार्थिवैः ॥ कनिष्ठज्येष्ठताकेयं राज्यं प्रार्थयतां नृणाम् ॥ ४३ ॥ मार्कण्डेय उवाच ॥ तथेतिचप्रतिज्ञातेभ्युजातेनसत्तम ॥ विश्वेदेदिततोमन्त्रीतद्भ्रातृननयद्भ्रातृम् ॥ ४४ ॥ तेषांपुरेदितांश्रवआत्मनः शक्तिकादिषु ॥ नियोजयामासत्तः खनित्रस्याभिचारके ॥ ४५ ॥ विभेदतस्यनिभृतांसाभदानादिभस्तथा ॥ चकचपरमोद्योगं निजदंडमभावेन ॥ ४६ ॥ आभिचारिकमत्युग्रमहन्यहनि कुर्वताम् ॥ पुरोधसांचतुर्णांचजज्ञेकृत्यांचतुष्टयम् ॥ ४७ ॥ विकरालमहावक्रमतिभीषणदर्शनम् ॥ सुद्युतमहाशूलं प्रभृतमतिदारुणम् ॥ ४८ ॥ ततस्तदागतन्तत्रखनित्रोयत्रपार्थिवः ॥ निरस्तंचाप्यदुष्टस्यतस्यपुण्यचयेनतता ॥ ४९ ॥ कृत्यांचतुष्टयन्तेषुनिपातदुरात्मसु ॥ पुरोहितेषुभूपानंतथावैश्वेदिनि ५० ॥ ततोनिहनत्यानिर्दयाः कृत्ययातेपुरोहिताः ॥ विश्वेदीतथामन्त्रीसशौरुदुष्टमन्त्रदः ॥ ५१ ॥ इतिश्रीमार्कण्डेयमहापुराणेखनित्रचरित्रेचतुर्दशाधिकशततमोऽध्यायः ॥ ५१४ ॥ मार्कण्डेय उवाच ॥ ततः समस्तलोकस्यविस्मयः सोऽभवन्महाह ॥ यदेककालेनशुस्तेपृथक्पुरनिवासिनः ॥ ५१ ॥ ततः शुश्रावनिधनं यातांश्चातुर्गुरोहितां ॥ मन्त्रिणश्चतथाभ्रातृदुग्धंतं विश्वेदिनेम् ॥ ५२ ॥ किमेतदितिसोऽतीवविस्मितोऽनुनि सत्तम ॥ खनित्रोऽभून्महारजोनाजानात्तच्चकारणम् ॥ ५३ ॥ ततोवसिष्ठंप्रच्छसराजाहमगतम् ॥ यत्कारणं विनेशुस्तेभ्रातृमन्त्रिपुरोहिताः ॥ ५४ ॥ तेनपृष्टत्तदाप्राहयथावृत्तमहासुनिः ॥ यच्छौरिमन्त्रिणाप्रोक्तं यशौरिरुवाचतम् ॥ ५५ ॥ यथाचातुष्टितन्तेनभ्रातृणांभेदकारिवौ ॥ मन्त्रिणतेनदुष्टेनयश्चक्षुश्चपुरोहिताः ॥ ५६ ॥ यन्निमित्तं विनेशुस्तेअपापस्यापकारिणः ॥ पुरोहितास्तस्यराज्ञश्चात्रवपिदयावतः ॥ ५७ ॥ स्तच्छ्रुत्वाततोराजाहाहृतोऽस्मीतिवैवदन् ॥ निन्दामानमयथवसिष्ठस्याग्रतोद्भिज ॥ ८१ ॥ राजोवाच ॥ धिङ्मामपुण्यमस्थानमल्पभाग्यमशोभनम् ॥ देवदोषकृतं पापं सर्वलोकविगर्हितम् ॥ ९ ॥ मन्त्रिमितं विनष्टं तत्तद्ब्राह्मणचतुष्टयम् ॥ मत्तः

कोऽन्यः पापतरो भविष्यति प्रमान्शुवि ॥ १० ॥ ना भविष्यद्यदि प्रमानहमत्र महीतले ॥ तस्तेन विनश्येयुर्मम भ्रातृपुरोहिताः ॥ ११ ॥ धिग्राल्यं धिक्चमेजन्मभृ
 भुजां महतां कुले ॥ कारणं वंगतो योऽहं विनाशस्य द्विजन्मनाम् ॥ १२ ॥ कुर्वन्तः स्वामिनां तेऽथ भ्रातृणां मया जकाः ॥ नाशं यदुर्नदुष्टास्ते दुष्टोऽहं नाशकारणे
 ॥ १३ ॥ किंकरोमिह गच्छामि नान्यो मत्तो हि पापकृत् ॥ पृथिव्या मस्ति हेतुत्वं द्विजनाशस्य योगतः ॥ १४ ॥ इत्थमुद्विग्नहृदयः खनित्रः पृथिवीपतिः ॥ वनं यिया
 सुयुत्रस्य कृतवानभिषेचनम् ॥ १५ ॥ अभिषिच्युत्तरं ज्येष्ठुपसंज्ञं महीपतिः ॥ भार्याभिस्तिभूमिः सार्धतपसे सवनं ययौ ॥ १६ ॥ तत्र गत्वा तपस्तेषां न
 स्थविधानिवित ॥ शतानि त्रीणि वर्षाणां साद्धीनि नृपसत्तमः ॥ १७ ॥ तपसाक्षीण देहस्तुरजव्ययौ द्विजोत्तम ॥ निगृह्य सर्वस्वो तां सितस्य जासून्वने चरः ॥ १८ ॥
 ततः पुण्यान्ययौ लोकान्सर्वकामदुहोऽक्षयान् ॥ अश्वमेधादिभिर्जैस्त्रैवाप्ययेन राधिपैः ॥ १९ ॥ भार्याश्च तस्य तां स्तिष्ठः समन्ते नैव तत्पुत्रः ॥ प्राणानवापुः
 सालोक्यैर्नैव सुमहात्मना ॥ २० ॥ एतत्त्वनित्रचरितं श्रुतं कस्मपनाशनम् ॥ पठताञ्च महाभागुपस्य तो निशामय ॥ २१ ॥ इति श्रीमार्कण्डेय महापुराणे
 खनित्रचरितसमाप्तिर्नाम पंचदशोऽधिकशततमोऽध्यायः ॥ ११५ ॥ मार्कण्डेय उवाच ॥ श्रुपः खनित्रपुत्रस्तु प्राप्य राज्यं यथाणिता ॥ तथैव पालयामास
 प्रजाधर्मै रञ्जयत् ॥ १ ॥ सदानशीलो यष्टाच यज्ञानामवनीपतिः ॥ समः शत्रौ च मित्रे च व्यवहारो दिवर्त्सनि ॥ २ ॥ एकदा समहीपाले निजस्थानगतो मुने ॥ सू
 तैरुक्तो यथा पूर्वश्रुपो राजा तथाऽभवत् ॥ ३ ॥ ब्रह्मणस्तनयः पूर्वश्रुपोऽभूत्पृथिवीपतिः ॥ यादृक्चरितमस्यासीत्तादृक्तस्यैव चेष्टितम् ॥ ४ ॥ राजोवाच ॥
 श्रोतुमिच्छामि चरितं श्रुपस्य सुमहात्मनः ॥ यद्विताहं ह्यशक्यं चेष्टितुं तत्करोम्यहम् ॥ ५ ॥ सूता उचुः ॥ स च काराकरान्पूराजगो ब्राह्मणानपुरा ॥ षष्ठशे
 नकृता चोर्व्याभिष्टितेन महात्मना ॥ ६ ॥ राजोवाच ॥ तेषां महात्मनाराज्ञां कोऽनुयास्यति मद्भिः ॥ तथा युक्त्वृष्टचेतानां च षष्टसूद्यमवान्भवेत् ॥ ७ ॥ त
 च्छ्रुयतां प्रतिज्ञायाम्प्रतं क्रियते मया ॥ श्रुपस्यानुकरिष्यामि महाराजस्य चेष्टितम् ॥ ८ ॥ त्रिंस्त्रीन्यज्ञान्करिष्यामि सस्यापाते गतागते ॥ पृथिव्यां चतुरन्ता
 यां प्रतिज्ञेयं कृता मया ॥ ९ ॥ यज्ञगो ब्राह्मणाः पूर्वमेव दन्भूते करम् ॥ तमेव प्रतिदास्यामि ब्राह्मणानां तथा गवाम् ॥ १० ॥ मार्कण्डेय उवाच ॥ इति प्र
 तिज्ञाय च श्रुपस्तत्कृतांस्तथा ॥ सस्यापाते स यज्ञान्नीनि यद्यजतां वरः ॥ ११ ॥ गो ब्राह्मणाः शुरारह्ना मददं च वै करम् ॥ तावत्संख्यमदाद्वि त्तमन्यद्गो ब्राह्म
 णायसः ॥ १२ ॥ तस्य पुत्रोऽभवद्द्वारः प्रमथायामनिन्दतः ॥ यस्य प्रतापशौर्याभ्यां कृतावश्यामहीभूतः ॥ १३ ॥ तस्यापि निन्दनीनामवैदुर्भूयिष्यतिऽभवत् ॥
 विविशं तनयं तस्यां जनयामास प्रसुः ॥ १४ ॥ विविशशासति महीमहीपाले महौजसि ॥ महीतलमभूद्ब्यां तं निन्तरतयानैः ॥ १५ ॥ वर्षकाले पर्जन्यो महोस
 स्यवती तथा ॥ सुफलानि च सस्यानि रसवन्ति फलानि च ॥ १६ ॥ रसापुष्टिकराश्चासन्पुष्टिर्नोन्मादकारिणी ॥ निवृत्तिनिचयानां प्रभूतामदहेतवः ॥ १७ ॥ त

त्रतापेनरिपोभयमापुर्महसुने॥स्वास्थ्यजनःसुहृदगोमुदमापसुसृजितः॥१८॥इष्ट्वासयज्ञान्सुबहूस्सम्यक्सम्पत्स्यमोदिनीम् ॥ संशमेनिधः॥१९॥
 लोकमितोगतः॥ १९ ॥ इति श्रीमार्कण्डेयमहापुराणेविंशतिनामषोडशधिकशततमोऽध्यायः ॥ ११६ ॥ ॥मार्कण्डेयउवाच ॥ तस्त्पुत्रःस्व
 नीनेत्रोमहाबलपराक्रमः ॥ यस्ययज्ञेष्वगायन्तगन्धर्वाविस्मयान्विताः ॥ १ ॥ खनीनेत्रसोमोनान्योऽभिविद्यज्याभिविष्यति ॥ तेनयज्ञायुतेरुग्देतपृथ्वी
 ससागरा॥२॥द्वचासकलांपृथ्वीब्राह्मणानामहात्मनाम् ॥ तपसाद्रव्यमासाद्यमोदयन्साधितेनयः ॥३॥यतश्चाप्राप्यवितर्हिमत्सुलांदात्तुतमात् ॥
 जगद्ब्रह्मणाविप्रनान्यराज्ञःश्रितियहम्॥४॥सप्तषष्टिसहस्राणिसप्तयष्टिशतानिचा॥सप्तषष्टिविद्योज्ञानयज्जद्विरक्षिणात्॥५॥अपुत्रःसमहीपालोमृगया
 मुपक्रमोपुत्रार्थपितृयज्ञायमांसकामोमहासुने॥६॥अथाहृदोविनिसेन्यमेकस्वमहावने॥बद्धगोधांशुलित्राणोबाणसङ्गवधुर्धः॥७॥तंवाहयन्तदुरा
 मन्यतोर्गहनान्दा॥विनिष्कम्यमृगःश्राहमाहंत्वाभिमत्कुरु ॥ ८ ॥ राजोवाच ॥ अन्येष्टृगाःगलायन्तेमहाभीत्याविलोक्यमाम् ॥ कथमान्त्स
 प्रदानंत्वंमृत्यवेकतुमिच्छसि ॥ ९ ॥ ॥ मृगउवाच ॥ अपुत्रोऽहंमहाराजवृथाजन्मप्रयोजनम्॥विचारयन्नपश्यामिप्राणानामिहधारणम् ॥ १० ॥
 ॥मार्कण्डेयउवाच ॥ अथाभ्येत्यमृगःप्राहतमन्योवधुधाधिपम्॥मृगस्यतस्यप्रत्यक्षमलमेतेनपार्थिवम्॥ ११ ॥ वातयत्चेतिमामसैर्ममकर्मसमाचर ॥
 यथाकृतार्थंतेस्यान्मचाप्युपकारितत् ॥ १२ ॥पुत्रार्थत्वंमहाराजस्वीप्तृन्त्यष्टुमिच्छसि॥अपुत्रस्यास्त्मांसंनलप्स्यसेवाच्छतकथम्॥ १३ ॥यादृक्कर्म
 विनिष्पाद्यतादृद्रव्यसुधाहरेत्॥दुर्गन्धैर्नसुगन्धानगंधधानविनिर्णयः॥ १४ ॥राजोवाच॥ देवरायकारणंप्रोक्तमेनापुत्रतामम्॥कथ्यतांप्राणसंत्यगेय
 तैर्वैराग्यकारणम्॥ १५ ॥मृगउवाच॥बहवोमिसुतासूपबह्वयोदुहितस्तथा॥यच्चिन्तादुःखदावात्रिज्वालामध्येवसाम्यहम् ॥ १६ ॥सर्वसाध्यानरेन्द्र्यमृ
 गजातिःसुकरा॥तेष्वपत्येषुमचातिममत्वंतेनदुःखितः॥ १७ ॥मनुष्यासिंहशार्दूलवृकादिभ्योबिभेभ्यहम् ॥ विहीनत्सर्वसत्केभ्यःशृगालादुपिप्रभो
 ॥ १८ ॥सोऽहंनिमित्तंबन्धुनामिमांशून्यांवसुन्धराम्॥नृसिंहदिभ्यास्त्वर्षामिच्छामिसुशंसकृत्वा॥ १९ ॥तृणान्यन्देश्पिखादित्तृणोऽजावितुरगादिकाः॥
 तांस्तेषोषणयाहमिच्छामिनिधनगतात्॥२०॥निष्कान्तेषुततस्तेषुममापत्येषुपृथक्का॥भवन्तिचिन्ताःशतशोममत्वावृत्तेचतसः २१ ॥ क्रिकूटपाशं
 किंभ्रवणारंकिंसुतोमम्॥प्राप्तश्चास्वनेकिवात्सिंहादिवंशतः॥२२॥प्राप्तोऽयमेकःसंप्राप्तास्तेवस्थांकीहशीमम्॥साश्रुतेचिरायंतेयताःसुमहावनम्
 ॥२३॥दृष्ट्वाप्राप्तान्ममाभ्याशमहन्तान्मजाशृपाईषडुच्छसितःक्षेममिच्छामिरजनीपुनः२४॥प्रभातेदिवसंक्षेमस्तर्गोऽकैनिशामपि ॥ वाच्छाम्यहृक्कदा
 क्षेमंसर्वकालंभविष्यति॥२५॥एतत्कथितंभूपममोद्रेगस्यकारणम्॥अतःप्रसादंकरुमेबाणोऽथपात्यतामयि २६॥इतिदुःखशताविष्टःप्राणान्नाहंन्यजामि

यतः॥ तत्कारणनिबोधं ब्रह्मवतो मम पार्थिव ॥ २७ ॥ असूर्यानामते लोकायान्यच्छन्त्यामघातकाः ॥ यज्ञोपयुक्ताः पशवः सश्रयान्युच्छ्रिताः प्रभो ॥ २८ ॥
 अग्निः पशुरभ्रपूर्वपशुरासीञ्जलाधिपः ॥ भास्वानथोच्छ्रिताः प्राप्तायज्ञेनिष्ठानुपागताः ॥ २९ ॥ तन्ममैतां कृपां कृत्वानयमामुच्छ्रितं नृप ॥ आत्मनश्चेप्सितं
 कामं पुत्रलाभाद्वाप्त्यसि ॥ ३० ॥ ॥ पूर्वमृग उवाच ॥ राजेन्द्र नैष हन्तव्यो धन्योऽयं सुकृती मृगः ॥ बहवस्तनया ह्यस्य हन्तव्योऽहमसन्ततिः ॥ ३१ ॥ ॥
 उत्तरमृग उवाच ॥ एकदेहभवं यस्य दुःखं धन्यः स वै भवान् ॥ बहूनि यस्य देहानितस्य दुःखान्यनेकेषां ॥ ३२ ॥ एको यद्देहमासं तु प्रावत्तद्देहजं ममा ॥
 दुःखमासीन्मत्वेतुभार्यायास्तद्भूद्धिः ॥ ३३ ॥ यद्देहाजातान्यपत्यानितदायवन्तितानि वै ॥ तावच्छरीरभूमिनिमदुःखान्यथा भवच्च ॥ ३४ ॥ न कृतार्थो भ
 वान्यस्य नातिदुःखाय सम्भवः ॥ इह दुःखाय मस्मृतिः परत्र च विरोधिनी ॥ ३५ ॥ यतो रक्षणपोषार्थं मपत्यानां करोमि तत् ॥ चिन्त्यामि च संभृतिस्तेन मे नरके
 ध्रुवमा ॥ ३६ ॥ ॥ राजोवाच ॥ न वेद्वि किं सन्ततिमान् धन्योऽपुत्रोऽत्र किं मृगा ॥ पुत्रार्थं श्रयमारम्भो मम देलायते मनः ॥ ३७ ॥ दुःखाय सन्ततिः सत्यमैहिका
 मुष्मिका यत्तत् ॥ तथाप्यतनयान्यान्तिसृणु निति श्रुतं मया ॥ ३८ ॥ सोऽहं यतिष्ये पुत्रार्थं मृतप्राणिवधं मृगा ॥ तस्मै प्रचण्डेन यथाशुभमहीपतिः ॥ ३९ ॥ ॥
 इति श्रीमार्कण्डेय महापुराणे खनित्रचरिते सप्तदशाधिकशततमोऽध्यायः ॥ ११७ ॥ मार्कण्डेय उवाच ॥ ततः सप्तपतिर्गत्वा गोमतीं पापनाशिनीम् ॥ तत्र तुष्टा
 वनियतो भूत्वा देवं पुरन्दरम् ॥ १ ॥ तस्य मानस्तपश्चोग्रयतवाक्कायमानसः ॥ तुष्टावप्रयतः शक्रमपत्यार्थमहीपतिः ॥ २ ॥ तस्य स्तोत्रेण तपसा भक्त्या चाणिसु
 रेश्वरः ॥ तुतोष भगवानिन्द्रः प्राह चैनं महासुनो ॥ ३ ॥ अनेन तपसा भक्त्या स्तोत्रेणोच्चारितेन च ॥ परिदुष्टोऽस्मि ते भूप्रियतां भवतावरः ॥ ४ ॥ ॥ राजो
 वाच ॥ अहुत्रस्य सुतोमोऽस्तु सर्वशस्त्रभृतां वरः ॥ सदा चाव्याहृतैश्वर्यो धर्मकृद्दर्भवित्कृती ॥ ५ ॥ मार्कण्डेय उवाच ॥ तथेति चोक्तः शक्रेण रा
 जाप्राप्तमनोरथः ॥ प्रजाः पालयितुं भूप आजगाम निजं पुरम् ॥ ६ ॥ तत्रास्य कुर्वतो यज्ञं सम्यक्पालयतः प्रजाः ॥ अजायत सुतो विप्रतदाशक्रप्रसादतः ॥
 ॥ ७ ॥ तस्य नाम पितृ चक्रे बलाश्वहतिभूपतिः ॥ अन्नग्रामशेषं च ग्राहयामासं सुतम् ॥ ८ ॥ पितृपुरते विप्रसोऽधिराज्ये स्थितो नृपः ॥ सबलाश्वो वशं
 निन्ये सुवि सर्वमहीक्षितः ॥ ९ ॥ करं च दापयामास सारग्रहणपूर्वकम् ॥ स सर्वभूमिपान राजा पालयामास च प्रजाः ॥ १० ॥ अथाखिलनरेन्द्रस्ते दायादस्त
 स्य दुर्मदाः ॥ न चाभ्युत्थाय सततं ते चास्मै प्रददुः करान् ॥ ११ ॥ व्युत्थिताः स्वपुत्राप्नुन सन्तोष परास्ततः ॥ भुवंतस्य नरेन्द्रस्य जगद्भृशुस्ते न राधिपाः ॥
 ॥ १२ ॥ सगृहीत्वा स्वकराज्यं पृथिवीशो बलान्मुने ॥ तस्यैस्व नरेशूपैर्विरोधं बभूवुः कृतः ॥ १३ ॥ समेत्य सुमहावीर्यैः ससाधनधनास्ततः ॥ हरशु
 स्तं महीपालं पुरेतत्र नरेश्वराः ॥ १४ ॥ पुररोधेनेनाथकुपितः समहीपतिः ॥ स्वल्पकोशे लयदण्डश्चैव क्लृब्यं परमंगतः ॥ १५ ॥ अपश्यमानः शरणं सबलोद्दि

जसत्तम ॥ करौमुखाग्रतःकृत्वानिशशासार्त्तमानसः॥१६॥ततोऽस्यहस्तविवरान्मुखांनिलसमाहताः॥निर्जम्बुःशशयोधारथनागतुरङ्गमाः॥१७॥
 ततःक्षणेनतत्सर्वंगतस्यभूपतेः॥व्याप्तमासीद्वलौघेनसारणेतिबलान्मुने॥१८॥अथसोऽतिबलौघेनमहतातेनसंभृतः॥निर्मथ्यनगरात्तस्मात्तान्निच
 जिग्येनराधिपः॥१९॥ जित्वाचशमानीयचकारकरुदण्डान्॥अथावृमहाभागमहाभाग्येनरेश्वरः॥२०॥धुतयोःकरयोज्ज्वयितस्तस्यादिदहदम् ॥
 बलकरन्धमस्तस्मात्सबलाद्योऽभिधीयते ॥२१॥सधर्मात्माहात्म्यासमेतत्रःसर्वजन्तुः॥करन्धमोऽभक्त्वपुच्छिबुलोकैकुविश्रुतः॥२२॥सम्प्राप्तस्यपरा
 मूर्तिदिदवारिविनाशनम् ॥ बलन्धमेणचाक्षितमभ्युपेत्यस्वयन्वृपम् ॥२३॥इति श्रीमार्कण्डेयमहापुराणेकरन्धमचरितेनामाष्टादशधिकाशततमोऽध्या
 यः ॥ ११८ ॥ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ वीर्यचन्द्रसुतासुश्रुवीरानमनुभवता ॥ स्वयंरेसाजगृहेमहाराजकरन्धमम् ॥ १ ॥ तस्यांघुत्रसराजे
 न्द्रोजनयामासवीर्यान् ॥ अविशितमितिरव्यातिमुपेतंजगतीतले ॥ २ ॥ जातेतस्मिन्सुतेराजासदैवह्यानपृच्छत ॥ कश्चित्प्रशस्तनक्षत्रेस्तलमेसु
 तोमम ॥ ३ ॥ कश्चिच्चालोकितंजन्ममपुत्रस्यशोभनैः ॥ ग्रहैःकश्चिद्गुहानांग्रहाणांद्वयथगतम् ॥४॥ इत्युक्तास्तेनदैवह्यास्तमूचुर्नृपतिरतः ॥ श
 स्तेसुहृतेनक्षत्रेणैवैवसुतस्तव ॥ ५ ॥ समुत्पन्नोमहावीर्योमहाभागोमहाबलः ॥ भविष्यतिमहाराजमहाराजस्तवात्मज ॥६॥ अवैक्षतेमदेवानांगुरुः
 गुक्रश्चसप्तमः ॥ सोमश्चतुर्थस्तनयंतवैतंनसमवैक्षत ॥ ७ ॥ उपान्तसंस्थितश्चैवसोमपुत्रोप्यवैक्षत ॥ नवैक्षतेमंसवितानभौमोनशनैश्चरः ॥ ८ ॥ त
 वपुत्रमहाराजयन्योऽयतनयस्तव ॥ सर्वकल्याणसम्पत्तिसमवेतोभविष्यति ॥ ९ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ इतिदैवह्यवचनंनिशम्यवसुधाधिपः॥
 हर्षपूर्णमनाःप्राहनिजस्थानगतस्तदा ॥ १० ॥ अवैक्षतेमदेवानांगुरुःसोमःसितोबुधः ॥ नवैक्षतेनमादित्योनाकर्मसुनृभूमिजः ॥ ११ ॥ अवे
 क्षतेतियत्रोक्तंभवद्भिर्बहुशोवचः ॥ अविशितेतिनास्यख्यातंनामभविष्यति ॥ १२ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ अविशितःसुतस्तस्यवेदेदाङ्गपा
 रगः ॥ अह्यग्रामशेषसकण्वपुत्रादथाग्रहीत ॥ १३ ॥ सरूपेणातिभिषजैदेवानांपार्थिवात्मजः ॥ बुद्धयवाचस्पतिकान्यान्याशाशङ्कतजसार
 विष्णु ॥ १४ ॥ धैर्येणाब्धितथोर्वीचसहिष्णुत्वेनवीर्यान् ॥ शौर्येणनसमस्तस्यक्रिश्द्रासीन्महात्मनः ॥ १५ ॥ स्वयंरेतंजगृहेममधर्मात्मजवरा ॥
 मुदेवतनयागौरिसुभद्राबलिनःसुता ॥ १६ ॥ लीलावतीवीरसुतावीरभद्रसुतानिभा ॥ भीमात्मजामान्यवतीदम्भुत्रिकुमुदृती ॥ १७ ॥ अत्रैननाभिनन्दन्तिस्व
 यंवरकृतक्षणः॥ताश्चापिसबलाद्गीरोजग्राह्यपुतेःसुतः॥१८॥निराकृत्यनृपान्सर्वस्तासांपितृकुलानिचास्वर्गहोवर्षमाश्रित्यबलवान्सबलोद्धतः१९
 एकद्विदुविशालस्यविशालाधिपतेःसुताम॥वैशालिनीसमुदृतीस्वयंवरकृतक्षणा॥२०॥परिश्रयाखिलान्भूपान्स्वेच्छयानवृत्तस्तया॥बलाज्जग्राहविप्रवै
 यथान्याबलगर्वितः॥२१॥ततस्तेभूतःसर्वैर्बहुशस्तेनमानिना॥निराकृताःसुनिर्विण्णाःश्रेचुरन्योन्यामाकुलाः२२॥क्षमतां वचनमेतोमेकस्माद्बलशालि

नाम् ॥ बहूनामेकवर्णानां जन्मधिगवोमहीभृताम् ॥ २३ ॥ क्षत्रियोयः शतान्नाणवध्यमानस्य दुर्मदः ॥ करोति तस्य तन्नामवैवात्ये हि विप्रति ॥ २४ ॥ आत्मनो
ऽपि क्षतत्राणं दुष्टादस्मादकुर्वताम् ॥ भवतां क्षत्रियकुले जातानां कीदृशीमतिः ॥ २५ ॥ उच्चार्यते स्तुतिर्यावः सूतमागधबन्दिभिः ॥ सासत्यामावृथा वीराभवत्
रिविनाशनात् ॥ २६ ॥ चरतां सातथैवैषाभूपाश्चारैर्दिगन्तरो ॥ पौरुषाश्च यिणः सर्वे विशिष्टकुलसम्भवाः ॥ २७ ॥ विभेतिकोनमरणात्कोयुद्धेन विनाऽमरः ॥ विचि
न्त्यैतन्नहात्वं पौरुषं शस्त्रवृत्तिभिः ॥ २८ ॥ तन्निशम्यते भूपा विस्पष्टमर्षपूर्तिताः ॥ कृशुः परस्परं सर्वे समुत्तुश्च सायुधाः ॥ २९ ॥ केचिद्रथानारुरुहुः केचिन्नागांस्त
थाहयान् ॥ अन्येऽमर्षपराधीनास्तमुपेताः पदातयः ॥ ३० ॥ इति श्रीमार्कण्डेयमहापुराणोऽविशिचारितं नैकोनविंशत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ ११९ ॥
॥ मार्कण्डेय उवाच ॥ इति संग्रामसजास्ते भूपा भूपसुतास्तथा ॥ निराकृताः सुबहुशस्तकालञ्चाप्यविक्षिता ॥ १ ॥ ततो बभूव संग्रामस्तस्यैतः सह द्वा
रुणः ॥ एकस्य बहुभिर्भूषैर्भूषणैः पुत्रवरैर्मुने ॥ २ ॥ तेऽसि शक्तिगदाबाणपाणयस्तं सुदुर्मदाः ॥ अभिघ्नन्तो युयुधिरैः समस्तैरसावपि ॥ ३ ॥ सताञ्छशरैरुग्रैर्विभे
दन् पनन्दनः ॥ कृतास्त्रो बलवान्बाणैस्ते च तं विभिदुःशितैः ॥ ४ ॥ कस्यचिच्चिच्छिद्धे बाहुमन्यस्य च शिरो धराम् ॥ हृदिविव्याधै च वान्यमन्यं वक्षस्यताडयत्
॥ ५ ॥ करञ्चिच्छेदकरिणस्तुरगस्य तथा शिरः ॥ रथस्य पात्तैव श्वात्रथस्यान्यस्य सारथिम् ॥ ६ ॥ बाणानापततश्च केद्विधा बाणैस्तथा द्विषाम् ॥ चिच्छेदान्य
स्य बद्धश्च धनुर्न्यस्य लाचवात् ॥ ७ ॥ तमुत्रेऽपहृते न नशा न्योनृपात्मजः ॥ अविक्षिताहतश्चान्यः पदातिः प्रजहौरणम् ८ ॥ इत्याकुलीकृते तस्मिन्समग्रे
राजमण्डले ॥ तस्युः समशतं वीरमरणे कृतनिश्चयाः ॥ ९ ॥ आभिजात्यवयः शौर्यलजाभारसमन्विताः ॥ निर्जिते सकले सैन्ये पलायनपरायणे ॥ १० ॥ तैः समे
त्यमहीपालैः स तु पुत्रोमहीभृतः ॥ युयुधे धर्मयुद्धे न तेन तं नातिकोपितः ॥ ११ ॥ विच्छिन्नयन्त्रकवचान्सतानपिमहाबलः ॥ कर्तुं व्यवस्थितस्ते च ततः क्रुद्धमहा
मुने ॥ १२ ॥ धर्ममुत्सृज्य युयुधुर्धुयमानेन धर्मतः ॥ नरेन्द्रपुत्राः प्रस्वेदजलच्छिन्नाननाः समम् ॥ १३ ॥ विव्याधकश्चिद्गणौघैः कश्चिच्छिच्छेदकमुक्कम् ॥
ध्वजमस्यापरोबाणैश्छित्त्वाभूमावपातयत् ॥ १४ ॥ जहुरन्येतैव श्वान्बभञ्जुश्चापरेथम् ॥ गदापातेनाथचान्ये बाणैः प्रुष्टमताडयन् ॥ १५ ॥ छिन्नेय
नुषिसकोधः सतदानुपतेः सुतः ॥ जग्राहासितथा चर्मतदप्यन्योन्यवपातयत् ॥ १६ ॥ चिन्नासिचर्मजग्राहसगदांगदिनवरः ॥ तामप्यन्यः क्षुप्रं प्रणचिच्छे
दकृतहस्तवत् ॥ १७ ॥ अन्येशरसहस्रेण शतेनान्येन राधिपाः ॥ विव्यधुः कोष्ठकीकृत्य धर्मयुद्धपराङ्मुखाः ॥ १८ ॥ सविह्वलः पपातो व्योमको
बहुभिरर्दितः ॥ राजपुत्रामहाभागा बन्धुस्ते च तंततः ॥ १९ ॥ तमधर्मेण ते सवैर्गहीत्वा नृपतेः सुतम् ॥ विशालेन समराह्णवैदिशिविदिशुः पुरम् ॥ २० ॥
हृष्टाः प्रमुदिता बद्धं समादाय नृपात्मजम् ॥ स्वयं वराचसाकन्यान्यस्तातेन ततः पुरः ॥ २१ ॥ पुनः पुनश्च पित्रोक्तं तथापि च पुरोधसा ॥ आलम्ब्यता

मिति वरोयस्तेराजसुरोचते ॥२२॥ यद्दासामानिनीकश्चिन्नजग्राहवर्षमुने ॥ तदाप्रच्छेद्वह्निविवाहार्थनरेश्वरः ॥ २३ ॥ विशिष्टतरमेतस्या विवाहा
यदिनवद ॥ अबौतदीहमसजातयुद्धविश्रोपपादकम् ॥२४॥ ॥ मार्कण्डेय उवाच ॥ इतिपुष्टो नरेन्द्रेणसदैवहोविमृश्यतत ॥ दुर्भानाः प्रा
हविज्ञातपरमार्थोमहीपतिम् ॥२५॥ भविष्यन्त्यपराणिहदिनिपृथिवीपते प्रशस्तलग्नयुक्तानि शोभनान्यचिचणवौ ॥२६॥ करिव्यसि विवाहं त्वत्पुत्रातिष्ठुमा
नद ॥ अलमतेनयत्रायंमहाविघ्नदयस्थितः ॥२७॥ इति श्रीमार्कण्डेयमहापुराणेऽपि विश्वरिन्तनामविंशत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥१२०॥ मार्कण्डेय
उवाच ॥ ततः शुश्रावतंबद्धंतनयंसकरन्धमः ॥ तस्यपत्नीतथावीरअन्येचापिमहीभृतः ॥१॥ तमधर्मेणतनयंबद्धंश्रुत्वामहीपतिः ॥ समन्तैः पृथिवीपालैश्च
रन्दध्यौमहासुने ॥२॥ केचिदुर्महीपालावध्याः सर्वमहीभृतः ॥ धैरैकः सुगुणैः समस्तैस्तैरधर्मतः ॥३॥ जुयुतांवाहिनीशीघ्रमृदुन्येकिमास्यते ॥ वि
शालोबध्यतांदुष्टस्तत्रयेऽन्येसमागताः ॥४॥ अन्येतथोडुधर्मोऽत्रत्यक्तः प्रुवमहीक्षिता ॥ अन्ययेनबलाद्येनगृहीतातमवाच्छती ॥५॥ स्वयवरेष्वशेषेषुतेनरा
जसुतास्तदा ॥ खिलीकृतास्ततः सर्वेसमेत्यसवशीकृतः ॥६॥ तेषामेतद्रचः श्रुत्वावीरावीरप्रजावती ॥ वीरगोत्रसमुद्धतवीरपत्नीप्रहर्षिता ॥७॥ उवाच
भद्रेः प्रत्यक्षमन्येषांचमहीक्षिताम् ॥ भद्रं कृतं भद्रमुजाममपुत्रेणपार्थिवः ॥८॥ गृहीतायद्रूलात्कन्याजित्वासर्वमहीक्षितः ॥ तदर्थयुध्यमानोऽयंबद्धैकोन
धर्मतः ॥९॥ तदध्यस्मत्सुतस्याजोमन्येनापचयप्रदम् ॥ एतदेवहिपौरुष्ययदमर्षशास्त्रः ॥१०॥ नीतिनगणयत्येवजिघासुरिवकेसरी ॥ स्वयवराय
विन्यस्तामपुत्रेणकन्यका ॥११॥ बह्व्यो गृहीताभूपानांपश्यतामतिमानिनाम् ॥ क्लक्षत्रियकुलेजन्मकथञ्चहीनसेविता ॥१२॥ बलादेवसमादत्तेक्षत्रियो
बलिनांपुरः ॥ लोहशृङ्खलबद्धावानवशयान्तिकातरः ॥१३॥ प्रसह्यकारिणोयान्तिराजनोधमशालिनः ॥ तदलदौर्भनस्तेनह्याध्यमेवास्यबन्धनम् ॥
॥१४॥ शुष्माकमपियेवैकृत्वारीणां ॥ हत्वैपृथिवीशानांपृथ्वीपुत्रादिकं वसु ॥१५॥ भाय्यवीर्यनिमित्तानितोयातातिगौरवम् ॥ तत्स्वर्ग्यतां
रणायाशुस्यन्दनान्यधिरोहता ॥१६॥ सर्वाङ्कुरुतनागाश्वमचिरेणससारथिम् ॥ मन्यध्वंकिमहीपालैर्बहुभिः सहवियहम् १७॥ प्रभृताएवतोषायशूरस्यास्य
रणेक्रियाः ॥ कस्यनाल्पेषुसामर्थ्यनरेन्द्रदिषुजायते १८॥ येभ्योनविद्यतेभीतिर्विक्रांतस्यापिशुभ्रुग्याप्यलोकान्समस्तान्योद्बुभिमभूयततो नरः ॥ ब्यरो
चतेतिशूरः सतमांसिवादिवाकरः ॥ १९ ॥ ॥ मार्कण्डेय उवाच ॥ इत्यमुद्धर्षितो राजाऽनयापन्याकरन्धमः ॥ चकारसबलोद्योगंहस्तुप्राहितान्मुने
॥२०॥ ततस्तस्यसमंभूषणैर्विशालेनचसङ्करः ॥ बभूवबद्धुपुत्रस्तैरशेषैर्महासुने ॥२१॥ दिनत्रयमभूद्धतेनराज्ञासमतदा ॥ करन्धमेनभूपानां विशालस्या
नुकुर्वताम् ॥२२॥ यदापराजितप्रायंतसर्वभूपमण्डलम् ॥ तदाविशालोऽर्ध्यकरः करन्धममुपस्थितः ॥२३॥ करंधमोऽपिसंप्रीत्यातेनराज्ञाभिपृजितः ॥ वि

मुक्तेनयेतत्रिंशतांशुखमावसत् ॥२४॥ तांचकन्यासुपादायविशालंसमुपस्थितम् ॥ अविशिताहविप्रबंधविवाहार्थपितुःपुरः ॥२५॥ नाहमेताग्रही
 ष्यामिनचान्यार्योषितनृप ॥ परैर्यस्यानिरिक्षन्याःसंग्रामेऽहंपराजितः ॥२६॥ अन्यस्मैसंप्रयच्छेमाभियन्त्रान्वृणोतुतम् ॥ अवण्डितयशोवीर्य्योयःप
 रैर्नापमानितः ॥२७॥ पराजितोऽह्यत्कारेयथाऽबलाकिमत्रमानुषत्वमेतस्याममचान्तरम् ॥२८॥ स्वतन्त्रतामुष्याणंपरतन्त्रासदाऽबला ॥
 नरोऽपिपरतन्त्रोयस्तस्यकीदृचुष्यता ॥२९॥ सोऽहमस्यासुखंभूयेदंशरीरिताकथम् ॥ योऽहमस्याःपुरोभूमौपरैर्भूयैःखलुकृतः ॥३०॥ इत्युक्तेन
 तनयासुवाचजगतीपतिः ॥ श्रुतंतेवचनंत्सेवदतोऽस्यमहात्मनः ॥ वरान्यर्पयंतियत्रमनस्तेरमतेशुभे ॥३१॥ वयंवासंप्रयच्छामोयस्मिंस्तस्मिंस्तवाहतिः
 ॥ एतयोर्द्वैकमातिष्ठमार्गयोरुचिरानने ॥३२॥ ॥ कन्योवाच ॥ ॥ पराजितोऽयंबहुभिर्नसंभ्यक्सम्यगाचरत् ॥ संग्रामेतद्यशोवीर्य्यहानिका
 रिनपार्थिव ॥३३॥ एकोबहूनांशुद्धायजानामिवकेसरी ॥ यत्संस्थितःपंशौर्य्यतेनास्यप्रकटीकृतम् ॥३४॥ नकेवलमयंतस्थौयुद्धेतेऽप्यखिला
 जिताः ॥ बहुशोऽनेनयत्नेनविक्रमोऽपिप्रकाशितः ॥ शौर्य्यविक्रमसंयुक्तमिमंसर्वमहीशितः ॥ धर्मयुद्धमधर्मेणजितवन्तोऽत्रकात्रपा ॥३६॥ नचा
 पिरूपमात्रेऽहलोभमस्यगतापितः ॥ शौर्य्यविक्रमैर्य्योणिहरन्त्यस्यमनोमम ॥३७॥ तत्किमुक्तेनबहुनायाच्यतांमत्कृतेनृपः ॥ त्वयामहाबुभोवोऽयं
 नान्योमेभवितापतिः ॥३८॥ विशाल उवाच ॥ राजपुत्रसुताग्राहममैतच्छोभनंवचः ॥ एवंचैवत्वयातुल्यःकुमारो नमहीतले ॥३९॥ अ
 विसंवादिशौर्य्यमतीवचपराक्रमः ॥ पावयास्मत्कुलंवीरुदुहितुमैपरिश्रहात् ॥४०॥ ॥ राजपुत्र उवाच ॥ ॥ नाहमेताग्रहीष्यामिनचा
 न्यार्योषितनृपः ॥ आत्मन्येवहिमेबुद्धिःस्त्रीमयीमनुजेश्वर ॥४१॥ ॥ मार्कण्डेय उवाच ॥ ॥ ततःकरन्धमःग्राहपुत्रयंगृह्णातांत्वया ॥ विशाल
 तनयासुभूस्त्वयिहार्दवतीदृढम् ॥४२॥ ॥ राजपुत्र उवाच ॥ ॥ नाह्नाभङ्गःकदाचित्कृतःपूर्वमयाप्रभो ॥ तथाऽऽज्ञापयमांतातयथाज्ञांक्रवा
 णितोऽहम् ॥४३॥ ॥ मार्कण्डेय उवाच ॥ अत्यन्तनिश्चितमतौतस्मिन्राजसुतेसुतास्रातासुवाचविशालोऽपिव्याकुलोऽकृतमानसः ॥४४॥ निवर्त्यतांमनःपुत्रि
 एतस्माच्चप्रयोजनात् ॥ अन्यंवरयभर्तारसन्त्यनेकेनृपात्मजाः ॥४५॥ कन्योवाच ॥ वंशुणोभ्यहंतातमामेषयदिनेच्छति ॥ तपसाऽन्योनमेभर्ताजन्मन्य
 स्मिन्भविष्यति ॥४६॥ ॥ मार्कण्डेय उवाच ॥ ॥ ततःकरन्धमोराजाविशालेनसमुदा ॥ स्थित्वादिनत्रयंतत्रिजमभ्याययौपुरम् ॥४७॥ ॥ अविशितो
 पितेनैवपित्राऽन्यैश्चनराधिपैः ॥ निदर्शनैःपुरावृत्तैःसान्त्वितोऽभ्यागमनुरम् ॥४८॥ सापिकन्यावनंगत्वानिमृष्टानिजबान्धवैः ॥ तपस्तेपेनिराहारवै
 रायंपरमास्थिता ॥४९॥ निराहारायदासतुमासत्रयमवस्थिता ॥ संप्रापपरमामार्तिकृशाथमनिसन्तता ॥५०॥ मन्दोत्साहातितन्वङ्गीसुमधुरपिबालि

का ॥ देहत्यागयसाचक्रेतदाबुद्धिप्राप्त्या ॥ ५१ ॥ आत्मत्यागायतांज्ञात्कृतबुद्धिसुरास्ततः ॥ समेत्यप्रेषयामासुर्देवदूतन्तदन्तिकम् ॥ ६२ ॥
ससुप्त्यसत्प्राहदूतोऽह्यार्थैवात्मजे ॥ प्रेषितद्विदेशेस्तुभ्यंयत्कार्यं तन्निशामय ॥ ६३ ॥ नभवत्यापारित्याज्यंशरीरमतिदुर्लभम् ॥ त्वमविष्यसिक
ल्याणिजननीचक्रवर्तिनः ॥ ६४ ॥ पुत्रेणचमहाभागभोक्तव्यानिहतारिणा ॥ अव्याहताज्ञेनचिरं सप्तद्वीपवतीमही ॥ ६५ ॥ हन्तव्यस्तेनतरशिर्दिव्वा
नांपुरतो रिपुः ॥ अयःशंकुस्तथाक्रोधमैस्थाप्यास्ततःपुत्राः ॥ ६६ ॥ परिपालनीयमखिलचतुर्वर्ण्यस्वधर्मतः ॥ हन्तव्यादस्यवोम्लेच्छायेचान्येदुष्ट
चेष्टिताः ॥ ६७ ॥ यष्टव्यविविधैर्ब्रह्मैःसमाप्तवरदक्षिणैः ॥ वाजिमथादिभिर्भद्रैषदसहस्रैश्चसंख्यया ॥ ६८ ॥ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ तदष्ट
साऽन्तरिक्षस्थदिव्यशङ्खनूलेपनम् ॥ देवदूतमुवाचेदंराजपुत्रिततोमृदु ॥ ६९ ॥ सत्यंत्वमागतःस्वर्गादेवदूतोनसंशयः ॥ किन्तुभर्त्राविनापुत्रःसकथमेभवि
ष्यति ॥ ६० ॥ अविशितमृतेभर्ताममनान्योऽत्रजन्यनि ॥ भवितेतिप्रतिज्ञातंमयैतत्सन्निधौपितुः ॥ ६१ ॥ सचनेच्छतिमांश्रोक्तोमत्पित्राजनकेनच ॥ कर
न्यमेनाथसम्यग्याचितश्चमयातथा ॥ ६२ ॥ १ ॥ देवदूतउवाच ॥ ॥ किमनेनमहाभागेबहुनोक्तेनेतेसुतः ॥ समुत्पत्स्यतिमात्याक्षीस्त्वमात्मा
नमधर्मतः ॥ ६३ ॥ अत्रैकाननेनेतिष्ठतनुंक्षीणांचपोषय ॥ तपःप्रभावादेतेसर्वसाधुभविष्यति ॥ ६४ ॥ ॥ मार्कण्डेय उवाच ॥ इत्युक्त्वादेवदूतोऽ
सौयथागतमगच्छत ॥ चकारानुदिनंसुभ्रूःसाप्यात्मतनुपोषणम् ॥ ६५ ॥ इति श्रीमार्कण्डेयमहापुराणेऽविशिचरितंनैकविंशत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥
॥ १२१ ॥ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ अथसाऽविशितोमातावीरवीरप्रजावती ॥ पुण्येऽहनि समाहूयप्राहपुत्रमविक्रितम् ॥ १ ॥ पुत्राहमभ्यनुज्ञातात
वपित्रामहात्मना ॥ उपवासंकरिष्यामिदुष्करोऽयंकिमिच्छकः ॥ २ ॥ सचायत्तस्तवपितुस्त्वयासाध्योभयापिच ॥ प्रतिज्ञातव्यापुत्रततस्तत्रयताम्यहम् ॥
॥ ३ ॥ इव्यस्याद्धमहाकोशात्तवदास्याम्यहंपितुः ॥ धनंतेपितुरायत्तमुज्ञाताऽस्मिनेन ॥ ४ ॥ क्लेशसाध्योमदायतःसहिश्रेयोभविष्यति ॥ साध्योभेद्भ्राय
दितेकाश्चिद्दुःखपरामैः ॥ ५ ॥ सतेऽसाध्योह्यन्यथावादुःखसाध्योभविष्यति ॥ तत्त्वंप्रतिज्ञां कुंभेष्यदिपुत्रात्रैवतो ॥ तदेतदहमावाप्त्येकथ्यतायन्मतंतवद् ॥
॥ अविशिक्षिदुवाच ॥ वित्तंमेपितुरायत्तंमत्स्वामित्वंनतत्रैव ॥ यन्मच्छरीरनिष्पाद्यंतंकरिष्येत्त्वयोदितम् ॥ ७ ॥ किमिच्छकंमंत्रंमार्तानिश्चिन्ताभवन्यथा ॥
राज्ञापित्राभ्यनुज्ञातंयदिवित्तेश्वरेणमे ॥ ८ ॥ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ततःसाराजमहिषीतद्व्रतंसमुपोषिता ॥ यथोक्तसाऽकरोत्पूजांराजस्यसंगता १ ॥
निधीनामप्यशेषाणांनिधिपालणस्य ॥ लक्ष्म्याश्चपरयाभक्त्यायतवक्त्रायमानसा ॥ १० ॥ विविक्षेत्तुहस्योऽयमथराजाकरन्धमः ॥ आसीनउक्तः
सचिवैर्नीतिशास्त्रविशारदैः ॥ ११ ॥ ॥ सचिवाच्युः ॥ ॥ राजन्वयःपरिणतस्तवैतच्छासतोमहीम् ॥ एकस्तेनयोऽविशित्यत्कदापरिश्रहः ॥ १२ ॥

अपुत्रः सचतेनिर्घांयदाभूपगमिष्यति ॥ तदारिपक्षपृथिवीनिश्चितं तवयास्यति ॥ १३ ॥ वंशक्षयस्तेभवितापितृपिण्डोदकक्षयः ॥ एतन्महत्तेरिभयं कि
 याहान्याभविष्यति ॥ १४ ॥ तस्मात्कुरुतथाभूपयथेतनयः पुनः ॥ करोतिसततबुद्धिपितृणासुपकारिणीम् ॥ १५ ॥ मार्कण्डेय उवाच ॥ एतस्मि
 न्नन्तरे शब्दं श्रावजगतीपतिः ॥ पुरोहितस्य वीरायागदतो ह्यार्थिनप्रति ॥ १६ ॥ कः किमिच्छति दुःसाध्यं कस्यार्किसाध्यतामिति ॥ कर्ण्यमस्यमहिषी
 किमिच्छिच्छकमुपोषिता ॥ १७ ॥ राजपुत्रोऽप्यविक्षिच्छुश्रुत्वा पौरोहितं वचः ॥ प्रभुवाचार्थिनः सर्वान् राजद्वारसुपागतान् ॥ १८ ॥ मया साध्यं शरीरेण यस्य कि
 ञ्छिद्रवीतुसः ॥ मम माता महाभागा किमिच्छिच्छकमुपोषिता ॥ १९ ॥ शृण्वन्तु मेऽर्थिनः सर्वे प्रतिज्ञातं मया तदा ॥ किमिच्छथ दद्याम्येष क्रियमाणे किमिच्छके
 ॥ २० ॥ ॥ मार्कण्डेय उवाच ॥ ततो राजानि शस्यै तद्वाक्यं पुत्रमुखाच्छ्रुतम् ॥ समुपत्याब्रवीत्पुत्रमहमर्थी प्रयच्छमे ॥ २१ ॥ अविशिदु
 वाच ॥ दातव्यं न्यमया तात भवते तद्द्रुवीहि माम् ॥ कर्तव्यं दुष्करं वा ते साध्यं दुःसाध्यमेव वा ॥ २२ ॥ राजोवाच ॥ यदि सत्यप्रतिज्ञ
 स्त्वं ददासि च किमिच्छकम् ॥ पौत्रस्य दर्शय मुखं ममोत्सङ्गतस्य तत् ॥ २३ ॥ ॥ अविशिदुवाच ॥ अहन्त वै कस्तनयो ब्रह्मवर्च्यं च मे नृप ॥ न मपुत्रोऽ
 स्ति पौत्रस्य दर्शयामि कथं मुखम् ॥ २४ ॥ राजोवाच ॥ पापाय ब्रह्मवर्च्यं न्तेय दिदं धार्थ्यं ते त्वया ॥ तस्मात्त्वमोचयात्मानं मम पौत्रं च दर्शय ॥ २५ ॥
 ॥ अविशिदुवाच ॥ विषमं स्यान्महाराज यदन्यत्तस्मादिश ॥ वैराग्येण मया त्यक्तः स्त्रीसंभोगस्तथास्तुसः ॥ २६ ॥ राजोवाच ॥ बहुभियुध्यमानानां ह्यष्टौ
 वै वैरिणां जयः ॥ तत्रापि यदि वैराग्यमुपैषितदपण्डितः ॥ २७ ॥ किं वानो बहुनोक्तेन ब्रह्मवर्च्यं परित्यजामातुस्त्वमिच्छया वक्रं पौत्रस्य मम दर्शय ॥ २८ ॥ मार्कण्डे
 य उवाच ॥ यदासु बहुशस्तेन प्रोक्तः पुत्रेण पार्थिवः ॥ नान्यत्रार्थयेते किंचित्त्दापुत्रोऽब्रवीत्पुनः ॥ २९ ॥ दत्त्वा किमिच्छकं तुभ्यं प्राप्तोऽहं तात सङ्कटम् ॥ तत्कारि
 ष्यामि निर्लब्धो भूयोदारपरिश्रमम् ॥ ३० ॥ स्त्रियाः समक्षं विजितः पतितो धरणीतले ॥ स्त्रीपतिर्भविता भूयस्तातैतदतिदुष्करम् ॥ ३१ ॥ तथापि किं करोम्येष स
 त्यपाश्वशङ्कतः ॥ करिष्यामि यथाऽऽत्यत्वं भुज्यतां निजशासनम् ३ इति श्रीमार्कण्डेय महापुराणेऽविशिद्विरिद्विंशत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १२२ ॥
 मार्कण्डेय उवाच ॥ कदाचिद्राजपुत्रोऽसौ मृगयामचरद्धने ॥ मृगान्विध्यन्वराहं श्वाहं लाहं लाहं दौंश्च दंष्ट्रिणः ॥ १ ॥ शुश्रावसहस्राशब्दं त्राहिनाहीतियोषितः ॥
 विक्रोशन्त्याः सुबहुशो भयगद्गुसुक्कैः ॥ २ ॥ माभैर्भौरिति विदन् राजपुत्रः सवेगितः ॥ चोदयामास तु गंगं यतः शब्दः समागतः ॥ ३ ॥ ततश्च सापिचुक्रोशक
 न्यका विजनेवने ॥ गृहीता दुनुत्रेण हृदके श्रेणमानिनी ॥ ४ ॥ कर्ण्यमसुतस्याहं मर्थाचाहमविक्षितः ॥ हस्त्यनाय्यो विपिने पृथिवीशस्य धीमतः ॥ ५ ॥ यस्य
 सर्वमेहीपालास्तथागन्धर्वगुह्यकाः ॥ नसमर्थाः पुरःस्थानुतस्य भार्याहतास्य हम्मा ॥ ६ ॥ यस्य मृत्योरिव क्रोधः शकस्येव पराक्रमः ॥ कर्ण्यमसुतस्यैषातस्य

भाव्यांहतास्यहम् ७ ॥ मार्कण्डेय उवाच ॥ इत्याकार्यमहीपालतनयः सशरासनीचिन्त्यामासकिमिदंमभाभार्यात्रकाननेऽमायेरक्षसांनंदुष्टानांका
 ननौकसम् ॥ अथवागतएवहंसर्वेस्त्यामिकारणम् ॥ ९ ॥ मार्कण्डेय उवाच ॥ त्वरितः सततो गत्वा दशोत्तिमो रामम् ॥ कानने कन्यकामेकां सवालङ्कारसू
 षिताम् ॥ १० ॥ गृहीतां दुष्टपुत्रेण दृढकेशेन दण्डिना ॥ त्राहि त्राहीतिकरुणं विक्रोशन्तो पुनः ॥ ११ ॥ माभौरितिसतामाहहतोऽसीति च त्वदनुशासतीमा
 महीदुष्टः कोदूयतकरधमे ॥ १२ ॥ यस्य प्रतापावनताभुविसर्वमहीक्षितः ॥ ततस्तमागतं दृष्ट्वा गृहीतवरकार्मुकम् ॥ १३ ॥ मात्राहीत्याहतास्वह्रीहतास्येथेतिचा
 सङ्कताराज्ञः कन्धमस्यांहङ्गुषाभाभ्याम्यव्यव्यविक्षितः ॥ हतास्येतेन दुष्टेन सनाथाऽजाथवद्वनं १४ ॥ मार्कण्डेय उवाच ॥ ततो विममृशे वायमविक्षित्तथोदि
 तम् ॥ कथमेषाहिमेभार्यास्तुपातातस्य वाक्यम् ॥ १५ ॥ अथवामोचयाप्येतां तन्वीवेस्त्यामित्तुनः ॥ क्षत्रियैर्यथैतेशन्नमार्त्तानां त्राणकारणात् ॥ १६ ॥
 ततः कुद्रेऽब्रवीद्वीरोदो न वतं सुदुर्मतिम् ॥ जीवन्च्छिवि सुच्येनामन्यथानमविथ्यसि ॥ १७ ॥ ततः सतां विहायौ चैदं दुस्तुत्सिथ्यदानवः ॥ तमप्यथावत्सो
 ऽध्येनं शरवैषाकरितम् ॥ १८ ॥ सवाय्यमाणो बाणौ वैदानवोऽतिमदान्वितः ॥ राजपुत्राय चिक्षेप दंशं कुशतवृत्तम् ॥ १९ ॥ तमापन्तं चिच्छेदशरेभूषुसुत
 स्ततः ॥ सोऽव्यासं न्नेर्धौ चैदं ममाजौव्यवस्थितः ॥ २० ॥ सृजतः शरवर्षाणितं चिक्षेप ततोऽद्रुमम् ॥ सच तं तिलसश्रुभ्रैः कार्मुकमोचितैः ॥ २१ ॥
 ततश्चिक्षेप च शिलाराजपुत्राय दानवः ॥ सापिमोचां पपातो ब्यभुञ्छिततेन लाघवात् ॥ २२ ॥ राजपुत्राय कुपितो यद्वचिक्षेपदानवः ॥ ततो चिच्छेद
 बाणौ वैभूभृत्सुतः सलीला ॥ २३ ॥ ततो विच्छिन्नदंडोसौ विच्छिन्नसकलभुजः ॥ सुष्टिभुजस्य क्रोधो राजपुत्रमघावत ॥ २४ ॥ तस्यापततत्वावौ
 कन्धमसुतः शिरः ॥ छित्त्वा वेतसपत्रेण पातया मासवैभुवि ॥ २५ ॥ तस्मिन्विनिहेदे वैदानवे दुष्टचेष्टिते ॥ कन्धमसुतः सर्वैः साधुसाधिवति
 भाषितः ॥ २६ ॥ वंशुण्ण्वितितदा वैरुको नृपात्मजः ॥ वनेषु ममहावीर्यगुणैः प्रियचिकीर्षया ॥ २७ ॥ देवा उचुः ॥ भविष्यति हिते पुत्रश्रुत्वा
 तीमहाबलः ॥ अस्यामेव हि कन्यार्यामोक्षितायां त्वयानघ ॥ २८ ॥ राजपुत्र उवाच ॥ पित्राहं सत्यपशानबद्धहृच्छाभ्याहं सुतम् ॥ राजभिनि
 जितेनाजौत्यकोमेदारसंग्रहः ॥ २९ ॥ साचमेयावतात्यक्ता विशालनृपतेः सुता ॥ तया च मत्कृत्यतो मामृतेन सङ्गमः ॥ ३० ॥ तत्कथंतामपा
 स्याद्विशालतनयामहम् ॥ नृशंसात्माकारिभ्यामिअन्यनारीपरिग्रहम् ॥ ३१ ॥ देवा उचुः ॥ इयमेव हितेभार्याश्चाध्यते या त्वया सदा ॥ विशाल
 स्य सुता सुभ्रुस्त्वत्कृतेयाऽऽश्रितातपः ॥ ३२ ॥ अस्यामुत्पत्स्यते वीरः सतद्दीपप्रसाधकः ॥ यद्वायन्नसहस्राणां चक्रवर्त्तुस्तत्सु ॥ ३३ ॥ मार्क
 ण्डेय उवाच ॥ इत्युच्चार्य्यथुर्दुर्वाः कन्धमसुतं द्विज ॥ सोऽव्याहतां दापन्ती कथ्यतां भारुकिं विदम् ॥ ३४ ॥ साचास्मै कथयामासत्यक्ता
 हं भवता यदा ॥ त्यक्तभुजनाऽऽण्यनिर्वेदात्समुपागता ॥ ३५ ॥ अत्राहंतपसावीरक्षीणप्रयागं कलेवरम् ॥ त्यक्तु कामासमभ्येत्य देवदूतेन वारिता ॥ ३६ ॥

भविष्यतिचपुत्रस्तेचक्रवर्तीमहाबलः ॥ प्रीणयिष्यतियोदेवानसुरांश्चहनियति ॥ ३७ ॥ इतिदेवाज्ञायतेनदेवदूतेनवारिता ॥ संत्यक्तवतीदेहत्वसङ्गमम
 नोरथा ॥ ३८ ॥ परश्चमहाभागस्नातुंगङ्गाहृदंगता ॥ अवतीर्णाविकृष्टास्मिष्वङ्गनागेनेकेनचित् ॥ ३९ ॥ ततोस्सातलंनतातेनतत्रचमेपुरः ॥ नागसहस्रशस्त
 स्थुर्नागपत्न्यकुमारकाः ॥ ४० ॥ तुषुबुर्मासमभ्येत्यमामन्येऽपूजयंस्तथा ॥ यथाचिरेसविनयंनागामासङ्गनास्तथा ॥ ४१ ॥ प्रसादंङ्कुरसर्वेषांत्वमस्माकंसु
 तस्त्वया ॥ अपराधुपेतानांसंनिवार्योवधोन्सुवः ॥ ४२ ॥ अपराधंकारिष्यन्तित्वदुत्रस्यानिलाशनाः ॥ तेन्निमित्तंनिवार्योऽसौप्रसादः क्रियतामिति ४३
 तथेतिचमयाप्रोक्तोदिव्यैः पातालभूषणैः ॥ भूषिताहंतथापुष्पैर्गन्धवासोभिरुत्तमैः ॥ ४४ ॥ समानीताताथालोकमिमन्तेनानिलाशिना ॥ पुरायथाकान्ति
 मतीपूर्वद्वूपशालिनी ॥ ४५ ॥ इतिरूपवतीद्वयासर्वालङ्कारभूषिताम् ॥ जग्राहदृकेशोऽयंहर्तुकामः सुदुर्मतिः ॥ ४६ ॥ युष्मद्ग्राहबुलेनाहंरा
 जपुत्रविमोक्षिता ॥ तत्प्रसीदमहाबाहोमाप्रतीच्छत्वयासमः ॥ भूलोकैराजपुत्रोऽन्योनास्तिसत्यंब्रवीम्यहम् ॥ ४७ ॥ इति श्रीमार्कण्डेमहापुराणेऽविशि
 चरितंनमत्रयोविंशत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १२३ ॥ मार्कण्डेय उवाच ॥ इतितस्यावचः श्रुत्वास्तृत्वापितृवचः श्रुभम् ॥ किमिच्छकेप्रतिज्ञातेयदुक्तंतेनभू
 भृता ॥ १ ॥ प्रत्युवाचसर्ताकन्यामविशिष्टपतेः सुतः ॥ सानुरागमनाः कन्यांत्यक्तभोगाञ्चतच्छृते ॥ २ ॥ यदाहंत्यक्तवांस्तन्वीत्वामारतिपराजितः ॥ विजि
 त्यश्नून्संप्राप्तात्वंमयात्रकरोमिकम् ॥ ३ ॥ ॥ कन्योवाच ॥ ॥ ममपाणिंशृहाणत्वंप्रमणीयेऽत्रकानने ॥ सकामायाः सकामेनसङ्गमोद्युणवान्भवेत् ॥
 ॥ ४ ॥ ॥ राजपुत्र उवाच ॥ एवंभवतुभद्रन्तेविधिरेवात्रकारणम् ॥ अन्यथाकथमन्यत्रत्वामहश्चसमागतः ॥ ५ ॥ ॥ मार्कण्डेय उवाच ॥ ॥ एतस्मिन्नन्त
 रेप्राप्तोर्गन्धर्वतनयोसुनोः ॥ वराप्सरोभिः सहितोर्गन्धर्वैरपरैर्वृतः ॥ ६ ॥ ॥ गन्धर्व उवाच ॥ ॥ राजपुत्रसुतेयमभामिनीनाममानिनी ॥ अभिशापादगस्त्यस्य
 विशालतनयाऽभवत् ॥ ७ ॥ बालभावेनयोऽगस्त्यः कोपितः क्रीडमानया ॥ ततस्तेनतदाशप्तामाघीत्वंभविष्यसि ॥ ८ ॥ ॥ प्रसादितः सचास्माभिर्बालेयमवि
 वेकिनी ॥ तवापराद्धाविप्रं प्रसादः क्रियतामिति ॥ ९ ॥ ॥ प्रसाद्यमानः सोऽस्माभिरिदमाहमहाशुनिः ॥ बालेतिमत्वाशापोऽरूपोदतोऽस्यानान्यथैवतत् ॥
 ॥ १० ॥ ॥ इतिशापादगस्त्यस्यविशालभवनेशुभा ॥ जातियंमसुतासुभूर्भामिनीनामानामतः ॥ ११ ॥ ॥ तदस्याहं कृतं प्राप्तौ गृहाणमां प्रप्राप्तमजाम् ॥ ममात्मजां
 सुतस्तेऽत्रचक्रवर्ती भविष्यति ॥ १२ ॥ ॥ मार्कण्डेय उवाच ॥ ॥ तथेशुक्लैतितस्याश्चसपाणिं पार्थिवात्मजः ॥ जग्राहविधिवद्धोमं चक्रेतत्रचतुर्भुजः ॥ १३ ॥
 प्रजदुर्देवगन्धर्वाननृत्वाप्सरोगणाः ॥ पुष्पाणि सप्तदुर्मेघादेवद्वाद्यानिसस्वतुः ॥ १४ ॥ ॥ विवाहोराजपुत्रस्यतयातत्रसमेषुषः ॥ समस्तवसुधात्राणकर्तृ
 कारणभूतया ॥ १५ ॥ ॥ ततोर्गन्धर्वलोकेन्तेसहतेनमहात्मना ॥ निःशेषेणययुः साचसचराजसुतोसुने ॥ १६ ॥ ॥ भामिन्यासुसुदेसाद्धमविशिष्टपनन्दनः ॥

साचतेनसंतत्रभोगसम्पत्समन्विता ॥ १७ ॥ क्रदाचिदतिरम्येऽसौगगनोपवनेतेया ॥ विक्रिडतिसंतम्ब्याकदाचिदुपपर्वते ॥ १८ ॥ कदाचिदुल्लिनेनद्याहंससारसशोभिते ॥ कदाचिद्वनस्यान्तेप्रासादेचातिशोभने ॥ १९ ॥ विहारदेशेऽश्वन्येषुरमणीयेष्वहनैशम् ॥ सरमेसहितस्तन्व्यासाचतेनमहात्मना ॥ २० ॥ भक्ष्यानुलेपनं वस्त्रसम्पानादिकमुत्तमम् ॥ उपाजहस्तयोस्तत्रमुनिगन्धर्वकिक्राराः ॥ २१ ॥ तथाचरमतस्तस्यभामिन्यासहदुल्लेभे ॥ गन्धर्वलोकेवीरस्यपुत्रसासुषुवेशुभा ॥ २२ ॥ तस्मिञ्जातेमहवीर्येगन्धर्वाणां महोत्सवः ॥ बभूवमनुज्व्यात्रेतेनकार्यमवशेताम् ॥ २३ ॥ जगुःकोचितथैवान्येमुद्गुपटहानकान् ॥ अवादयन्तैवान्येवेषुवीणादिकास्तथा ॥ २४ ॥ ननुश्रुतथात्रबहवोऽसरसांगणाः ॥ पुष्पवृष्टिमुचोमेधाजगुम्बुडुनिस्वनाः ॥ २५ ॥ तथाकोलाहलेतस्मिन्वर्तमानेऽथतुम्बुरुः ॥ प्रणयेनस्मृतोभ्येयजातकर्माकरोन्मुनिः ॥ २६ ॥ देवाःसमाययुःसर्वे तथादेवर्षयोऽमलाः ॥ पातालाल्पन्नगेन्द्राश्शेषास्त्रिकितक्षकाः ॥ २७ ॥ तथादेवासुराणांचयेप्रयानाद्दिजोत्तम ॥ यक्षाणांशुष्वाकानांचवायवश्चतथाऽखिलाः ॥ २८ ॥ तदाऽऽगतैशोर्षिदेवदानवपन्नगैः ॥ मुनिभिश्चाकुलमभूद्गन्धर्वाणामहत्पुरम् ॥ २९ ॥ ततःसतुम्बुरुःकृत्वाजातकर्मादिकाः क्रियाः ॥ चक्रेस्वस्त्ययनंतस्यबालस्यस्तुतिपूर्वकम् ॥ ३० ॥ चक्रवर्तीमहावीर्योमहाबाहुर्महाबलः ॥ महान्तंकालमीशित्वमशेषायाःक्षितेःकुरु ॥ ३१ ॥ इमेशक्रादयःसर्वेलोकपालास्तत्तर्षभः ॥ स्वस्तिकुर्वन्तुतेवीर्यचारिविनाशनम् ॥ ३२ ॥ मरुत्तवशिवायास्तुवातिपूर्वंगयोरजाः ॥ मरुत्तेविमलोऽक्षीणोऽवैषम्यायास्तुदक्षिणः ॥ ३३ ॥ पश्चिमस्तेमरुद्दीर्थ्यमुत्तमंतेप्रयच्छतु ॥ बलयच्छतुचोत्कृष्टंमरुत्तेचतथोत्तरः ॥ ३४ ॥ इतिस्वस्त्ययनस्यान्तेवाणुवाचाशरीरिणी ॥ मरुत्तेवतिबहुशौर्यदिदगुरुप्रवीत् ॥ ३५ ॥ मरुत्तहितेनायमुविख्यातोभविष्यति ॥ भ्रुविचास्यमहीपालायास्यन्याज्ञावशायतः ॥ ३६ ॥ एषसर्वक्षितीशानांवीरःस्थायत्तिमृद्दनि ॥ चक्रवर्तीमहावीर्यःसत्तद्दीपवर्तौमहीम् ॥ ३७ ॥ आक्रम्यपृथिवीपालनयंभोक्ष्यत्यवारितः ॥ प्रधानं पृथिवीशानां भविष्यत्येषयज्वनाम् ॥ आधिक्यशौर्यवीर्येण भविष्यत्यस्यराजसु ॥ ३८ ॥ मार्कण्डेय उवाच ॥ इत्युक्त्यर्षवचःसर्वेकेनाप्युक्तदिवोकसाम् ॥ तुतुगुर्विप्रगन्धर्वोश्चास्यमातातथापिता ॥ ३९ ॥ इतिश्रीमार्कण्डेयमहापुराणोऽविक्षिप्रतिदक्षिणःमरुत्पुत्रोत्पत्तिवर्णनंमरुत्विशत्यधिकशततमाऽध्यायः ॥ १२४ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ततःसराजपुत्रस्तमादायदयितं सुतम् ॥ पत्नीञ्चानुगतोविप्रगन्धर्वैराययोरुम् ॥ १ ॥ सपितृभवनं प्राप्यववन्देपितुरादरात् ॥ चरणौसाचतन्वङ्गीह्रीमतीहृपतेः सुता ॥ २ ॥ तथाहराजपुत्रोऽसौष्ट्हीत्वाबालकमुत्तमम् ॥ यस्मासनगतंभूपराज्ञामध्येकरन्धमम् ॥ ३ ॥ सुसंपौत्रस्यपश्यैतदुत्सङ्गस्थस्ययनमया ॥ किमिच्छेकप्रतिज्ञातंरुभ्यमातुःकृतेपुरा ॥ ४ ॥ इत्युक्त्वापितुरुत्सङ्गेतं कृत्वातनयंततः ॥ यथावृत्तमशेषं सकथयामासतस्यतत् ॥ ५ ॥ सपरिष्वज्यतंपौत्रमानन्दह्लाविलेक्षणः ॥ सभाग्योऽस्मीत्यथात्मानं प्रशंसपुनःपुनः ॥ ६ ॥ ततःसो

ध्यादिनासम्यगन्धर्वान्समुपागताच्च।संमानयामासमुद्रविस्मृतान्यप्रयोजनः॥७॥ततःपुरेमहानासीदानन्दःपौरवेश्मसु॥अस्माकंसन्ततिर्जानानाथ
 स्येतिमहामुने॥८॥हृष्टपुष्टेरोस्मिन्गीतवैर्बैराङ्गनाः॥विलासिन्योऽतिचर्चङ्गयोनस्तुल्यस्तुतमम्॥९॥राजाचद्विजसुख्येभ्योरत्नानिचवमूनिच॥
 गावोवस्त्राण्यलङ्कारानददाद्दृष्टमानसः॥१०॥ततःसबालोववृष्टुपक्षेयथाशी॥पितृणांप्रीतिजनकोजनस्येषुश्चसोऽभवत् ॥११॥ आचार्य्याणांस
 काशात्सप्राग्वेदज्ञगृहेमुने॥ततःशास्त्राण्यशेषाणिधनुर्वेदतःपरम्॥१२॥कृतोद्योगोयदासोऽभूत्स्वङ्गकःकुक्कमणि ॥ अन्येषुचतथावीरःशस्त्रेषुविजि
 तश्रमः॥१३॥ततोऽघ्नाणिसज्जग्राहभर्गवाद्भ्युसंभवात् ॥ विनयावनतोविप्रपुरोःप्रीतिपरायणः ॥१४॥ गृहीतास्त्रःकृतीवेद्यनुवेदस्यपारगः ॥ निष्णा
 तःसर्वविद्यासुनबभूवततःपरः ॥ १५ ॥ विशालोऽपिसुतावात्तमुपलभ्यास्विलभिमाम् ॥ हर्षनिर्भरचित्तोऽभूद्भूहिन्नस्यचयोग्यताम् ॥ १६ ॥ अथ
 राजासुतसुतं दृष्ट्वाप्राप्तमनोरथः॥यज्ञानेकान्निष्पाद्यत्त्वादानानिचार्थिनाम्॥१७॥कृतशेषक्रियोयुक्तःसवर्णधर्मतोमहीम्॥परिपाल्यारिविजयीबलबु
 द्धिसमन्वितः॥१८॥सथियामुर्वनंपुत्रमविक्षितमभाषत् ॥ पुत्रवृद्धोऽस्मिगच्छामिनंरज्यंगृहाणमे ॥१९॥ कृतकृत्योऽस्मिनास्त्यन्यत्किञ्चित्त्वदभि
 षेचनात् ॥ सुनिष्पन्नमतोरज्यंत्वंगृहाणमयार्पितम्॥२०॥इत्युक्तःपितरं ग्राहसोऽविक्षिप्यनन्दनः॥प्रश्रयावनतोभूत्स्वायियासुस्तपसेवनम् ॥२१॥नाहं
 तातकारिष्यामिगृथिव्याःपरिपालनम्॥नौपैतिद्विभेमनसिराज्येऽयंत्वंनियोजय॥२२॥तातेनमोक्षितोबद्धोनस्ववीर्य्यादंहयतः ॥ ततःकियत्पौरुषंमपु
 रुषैःपाल्यतेमहीम्॥२३॥योऽहंनपालनायालमात्मनोऽपिवसुन्धराम्॥सकथंपालयिष्यामिरज्यमन्यत्रविक्षिप ॥२४॥ सन्नीसधर्मापुरुषोयश्चान्येना
 वदुद्भुतौ॥ आत्माऽमोहायभवताबन्धनाद्येनमोक्षितः॥२५॥सोऽहंकथंभविष्यामिस्त्रीसधर्मामहीपतिः॥स्त्रियःपुमान्भवेद्भर्तायःशूरःसमहीपतिः ॥२६॥
 ॥ पितोवाच ॥नभिन्नपुत्रस्यपितापुत्रस्तथापितुः ॥ नान्येनमोक्षितोवीरयस्त्वंपित्राविमोक्षितः॥२७॥ पुत्रउवाच ॥ हृदयंनान्यथानेतुंमयाशक्यं
 नरेश्वर॥हृदयेद्वीर्ममातीवयस्त्वंमोक्षितस्त्वया॥२८॥पित्रोपात्तांश्रियंतेपित्राकृच्छ्रात्समुद्भुतः॥विज्ञायतेचयःपित्रामानवःसोस्तुनोकुले ॥२९॥ स्व
 यमर्जितवित्तानाल्यातिस्वयमुपुषाम्॥स्वयंनिस्तीर्णकृच्छ्र्याणांयागतिः॥३०॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ इत्याहबहुशःपित्रायदायुक्नो
 ऽय्यसौमुने॥तदातस्यसुतरज्यमरुत्तमकरोष्टुपः॥३१॥सपित्रासमनुज्ञांतरंज्यप्राप्यपितामहात्॥चकारसम्यक्सुहृदामानन्दमुपादानम् ॥३२॥ राजा
 कान्धमश्चापिवीरामादायतान्तथा ॥ वनंजगामतपसेयतवाक्कायमानसः ॥ ३३॥ तत्रवर्षसहस्रसतपस्तत्वासुदुश्चरम् ॥ विहायदेहंनृपतिःशक्रस्याप
 सलोकताम् ॥ ३४ ॥ सास्यपत्नीतदावीरारवर्षाणामपरंशतम् ॥ तपश्चचारविश्रवेषंजटिलासलपकिनी ॥ ३५ ॥ सालोक्यमिच्छतीभर्तुःस्वर्गतस्यम

हात्मनः ॥ फलमूलकृताहारभार्गवाश्रमसंश्रया ॥ द्विजातिपत्नीमध्यस्थाद्रिजुश्रुपणाहता ॥ ३६ ॥ इति श्रीमार्कण्डेयमहापुराणमरुत्तचरितेपञ्चविंश
त्यधिकशतमोऽध्यायः ॥ १२५ ॥ क्रौष्टिकिरुवाच ॥ भगवन्विस्तरात्सर्वममतकथितंत्वया ॥ कर्णमस्यचरितमविक्षिञ्चितं च यत् ॥ १ ॥ आविक्षितस्य हृ
पतेमरुत्तस्यमहात्मनः ॥ श्रावमिच्छामिचरितं श्रूयते सोऽतिचेष्टितः ॥ २ ॥ चक्रवर्तीमहाभागः शूरः कान्तोमहामतिः ॥ धर्मविद्धर्मकृषेवसम्यक्पालयिता
सुभुवः ॥ ३ ॥ मार्कण्डेय उवाच ॥ सपित्रासमनुज्ञांतराद्यप्राप्यपितामहात्वाद्यभेतः पालयामासपितापुत्रानिवोरसान् ॥ ४ ॥ इयाजसुबहून्यज्ञान्यथा
वत्त्वात्प्रदक्षिणात् ॥ ऋत्विक्पुरोहितादेशादनिर्विणोमहीपतिः ॥ ५ ॥ तस्यप्रतिहतंचक्रमासीद्विपेषुसप्तसु ॥ गतिश्रप्यनवच्छिन्नास्वः पातालजलादिषु
॥ ६ ॥ ततः प्राप्यधनं विप्रथथावत्स्वक्रियापरः ॥ अयजत्समहायज्ञैर्देवानिन्द्रपुरोगमान् ॥ ७ ॥ इतरेचयथावर्णाः स्वैस्वैकर्मण्यतन्द्रिताः ॥ तदुपात्तधनञ्चक्रु
रिष्टापूर्तोदिकाः क्रियाः ॥ ८ ॥ पाल्यमानमहीतेनमरुतेनमहात्मना ॥ योस्यद्वैत्रिदशवासावसिभिर्द्विजसत्समा ॥ तेनातिशयिताः सर्वैकेवलनमहीक्षितः ॥
यजिन्नाद्वराजोऽपिशतयज्ञाभिसन्धिना ॥ १० ॥ ऋत्विक्तस्यतुसंवत्सोर्बभूवाङ्घ्रिरसः सुतः ॥ भ्राता ब्रह्मस्यतेर्विप्रमहात्मातपसांनिधिः ॥ ११ ॥ सौवर्णोसु
अवाहामपर्वतः सुरसेवितः ॥ पातितंतेनतच्छृङ्गकृतैतस्यमहीपतेः ॥ १२ ॥ तेनयस्यालिलयज्ञेषुमिभागादिकद्रिजा ॥ प्रासादाश्चकृताः शुभ्रास्तपसासर्वका
अनाः ॥ १३ ॥ गाथाश्राप्यत्रगायन्तिमरुत्तचरिताश्रयाः ॥ सातत्येनर्षयः सर्वैकुर्वन्तोऽध्ययनं यथा ॥ १४ ॥ मरुतेनसमोनाभूद्यजमानोमहीतलोऽसदःसम
स्तंयद्यज्ञेप्रासादाश्चैवकांचनाः ॥ १५ ॥ असाद्यदिन्द्रः सोमेनदक्षिणाभिर्द्विजातयः ॥ विप्राणंपरिविष्टारः शक्राद्याह्निदेशोत्तमाः ॥ १६ ॥ यथायज्ञेम
रुत्तस्यदृप्ताः सर्वैमहीपतेः ॥ सुवर्णमालिलं त्यक्तं रत्नपूर्णं वृहेद्रिजैः ॥ १७ ॥ प्रासादादिसमस्तंचसौवर्णतस्ययत्कृतौ ॥ त्रयोवर्णाह्वलयन्ततस्मात्कैचि
त्थादुः ॥ १८ ॥ (तेनत्यक्तं शिष्टायोजनाः शृणुमनोरथाः ॥ तोपियन्वाजंतैस्मदेशैः श्रेष्ठैश्चपृथक्पृथक् ॥) तस्यैवंकुर्वतोराज्यं सम्यक्पालयतः प्रजाः ॥
तपस्वीकाश्चिद्भ्येय्यतमाह्युनिसत्तम ॥ १९ ॥ पितुर्मातातवाहेदं दृष्ट्वातापसमण्डलम् ॥ विषमिभूतमुग्गेदोन्मैर्नरेश्वर ॥ २० ॥ पितामहस्तेव
यर्तिः सम्यक्सपाल्यमेदीनीम् ॥ पितातवतथाशक्तो हि त्वाश्रामवमगतः ॥ (तपश्चरणशक्ताहमिहचौवोश्रमस्थिता) ॥ २१ ॥ साऽहंपश्यामि
वैकल्यंतवराज्यप्रशासतः ॥ पितामहस्यतेनाभूद्यत्सर्वेषांचतेनृप ॥ २२ ॥ नूनं प्रमतोभोगेषुसक्तोऽविविजितेन्द्रियः ॥ चारान्धतायतोस्तीयं
दुष्टदुष्टुनवैस्तिथत् ॥ २३ ॥ पातालादभ्युपेतंस्तुजगेदंशाशालिभिः ॥ दृष्टानुनिसुताः सप्तदृषिताश्चजलाशयाः ॥ २४ ॥ स्वहृत्प्रपु
रिषेणदृषितसुश्रुतंहविः ॥ अपराधंसमुद्दिश्यदत्तोनागबलिश्चिरात् ॥ २५ ॥ एतेसमर्थानुनयोभस्मीकर्तुंजुंगमान् ॥ किन्त्वेषानाधिकारोऽ
त्रत्वमेवात्राधिकारवान् ॥ २६ ॥ तावत्सुखं भूपतिर्जैर्भोगंजंप्राप्यतेनृप ॥ अभिषेकजलयवन्नमृद्भिर्विनिपात्यते ॥ २७ ॥ कानिमित्राणिकः शत्रुभ्रमशत्रोर्ब

लं कियत् ॥ कोऽहं के मन्त्रिणः पक्षके वा भूपतयो मम ॥ २८ ॥ (कियान्कोशो बलं किं वा को तुरत्तो जनो मम) ॥ विरक्तो वा परैर्भिन्नः परेषामपि कीदृशः ॥ कः सम्य-
गन्नगरे विषयवाजो मम ॥ २९ ॥ धर्मकर्माश्रयो मूढः कः सम्यगपि वर्तते ॥ को दण्ड्यः परिपाल्यः कः केचोपेक्ष्यानरामया ॥ ३० ॥ सामभेदतया दयाम्यादेशका
लमवक्षता ॥ चाराश्च चारयेदयैरज्ञानान्भूपतिश्चरैः ॥ ३१ ॥ सचिवादिषु सर्वेषु चरान्दद्यान्महीपतिः ॥ इत्यादौ भूपतिर्नित्यं कर्मण्यासक्तमानसः ॥ ३२ ॥
नयेद्दिनं तथारित्रिनं तु भोगपरायणः ॥ राज्ञां शरीरग्रहणं भोगाय महीपते ॥ ३३ ॥ क्लेशाय महते पृथ्वीस्वधर्मपरिपालने ॥ सम्यक्पालयतः पृथ्वीस्वधर्मचमही
पतेः ॥ ३४ ॥ इह क्लेशो महान् स्वर्गोपरं सुखमक्षयम् ॥ तदेतद्भवुध्यस्व हि त्वाभोगान्नरेश्वर ॥ ३५ ॥ पालनाय शितेः क्लेशमद्गीकर्तुमिहार्हसि ॥ इति वृत्तसृषी
णाय द्वयसन्तव्यिशासति ॥ ३६ ॥ भुजङ्गहेतुकं भूपचारान्धो नापि वेत्सितत्वात् ॥ बहुनात्र किमुक्तेन पुष्टे दण्डो निपात्यताम् ॥ ३७ ॥ शिष्टान्पालय राजंस्त्वधर्म
षट्पङ्गमाभ्यसि ॥ अरक्षन्पापमखिलं दुष्टैरविनयात्कृतम् ॥ ३८ ॥ समवाप्स्यस्यसन्दिग्धयदिच्छसि कुरुष्वतत् ॥ एतन्मयोक्तं सकलयत्तवाहं पितृ
महः ॥ कुरुष्वैवं स्थिते यत्तरोचते वसुधाधिप ॥ ३९ ॥ इति श्रीमार्कण्डेय महापुराणे मरुत्तरिते षड्विंशत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १२६ ॥ मार्कण्डेय उवाच ॥
इति तापसवाक्यं श्रुत्वा लज्जापरो नृपः ॥ धिक्कांचारान्धमित्युक्त्वा निःश्वस्य जगृह्वेधुः ॥ १ ॥ ततः सत्वरितगत्वा तमौर्वंस्य श्रमप्रति ॥ ववन्देशिरसा
वीरमातरं पितुरात्मनः ॥ २ ॥ तापसांश्च यथान्यायै तैश्चारीभिर्गभिष्टुतः ॥ दृष्ट्वा च तापसान्सतनौर्दृष्ट्वा नृतान्भुवि ॥ ३ ॥ निनिन्दात्मानमसकृत्पुरस्ते
षां महीपतिः ॥ उवाच चैतद्दद्याहं मद्गीर्त्यमवमन्यताम् ॥ ४ ॥ यत्करोमिभुङ्गानां दुष्टानां ब्राह्मणद्विषाम् ॥ तत्पश्यतु जगत्सर्वसदेवासुरमानुषम् ॥ ५ ॥
मार्कण्डेय उवाच ॥ इद्युक्त्वा जगृह्वेकोपादस्त्रंसंवर्तकं नृपः ॥ नाशयाशेषनागानां पाताले ब्वाविचारिणाम् ॥ ६ ॥ ततो ज्वालसहस्रानागलोकः सम-
न्ततः ॥ महास्त्रेते जसा विप्रदहमानो निवारितः ॥ ७ ॥ हाहा तातेति हाहा तस्वैतिसंभ्रमे ॥ तस्मिन्नस्त्रकृते वाचः प्रगगानामथाभवन् ॥ ८ ॥ केचि
ज्वलन्तिः पुच्छयैः फणैरन्ये भुजङ्गमाः ॥ गृहीतपुत्रदारश्च त्यक्त्वा भरणवाससः ॥ ९ ॥ पाताले भुजङ्गययुः शरणभाभिर्नोतदा ॥ मरुत्तमातरं पूवयया दत्तं तदाऽ
भयम् ॥ १० ॥ तामुपत्यो रगाः सर्वे सप्रणामभयातुराः ॥ सगद्गदमिदं प्रोक्तुः स्मर्यतानः पुरोदितम् ॥ ११ ॥ प्रणम्याभ्यर्थितं पूवयदस्माभी रसातले ॥
तस्य कालोऽयमायातस्त्राहिवीरप्रजायिनि ॥ १२ ॥ पुत्रो निवार्य तारां ब्रिप्रौषैः संयोज्य मस्तुनः ॥ दह्यते सकललोको नागानामस्त्रविहिना ॥ १३ ॥
एवं संदह्यमानानाम्स्याकंतनयेनते ॥ त्वाप्तृशरणं नान्यत्कृष्णकुंभशस्त्रिनि ॥ १४ ॥ मार्कण्डेय उवाच ॥ इति श्रुत्वा वचस्तेषां सम्युत्था
दौ च भाषितम् ॥ भर्तारमाहसासाध्वीससंभ्रममिदं वचः ॥ १५ ॥ पूर्वमेव तवाख्यातं पाताले यद्भुजङ्गमैः ॥ प्रोक्तमभ्यर्थनापूर्वममासीत्तनयं प्रति ॥
॥ १६ ॥ तदहमेऽभ्यागताभीता दह्यन्ते तस्य ते जसा ॥ मामेते शरणं पूर्वदत्तमभ्योगयाऽभयम् ॥ १७ ॥ ये मां शरणमापन्नास्ते त्वां शरणमागताः ॥ अ

पृथग्धर्मचरणयाताहंशरणंतव ॥ १८ ॥ तन्निवारयपुत्रंत्वमरुतंचनत्तव ॥ मयाचाभ्यर्थितोऽवश्यंशमभ्युपयास्यति ॥ १९ ॥ राजोवाच ॥ महा
 परोधेनियंतंरुतःकोधमागतः ॥ दुर्निर्वर्त्यमहंभ्येतस्यक्रोधंमुतस्यते ॥ २० ॥ नागळुब्धुः ॥ शरणागतास्त्ववयंप्रसादःक्रियतांनुप ॥ क्षत्रस्यार्तं
 परित्राणनिमित्तंशस्त्रधारणम् ॥ २१ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ नागानांतद्वचःश्रुत्वाभूतानांशरणेषिणाम् ॥ तथाचाभ्यर्थितःपत्न्याप्राहाविक्षिन्महा
 यथाः ॥ २२ ॥ गत्वाब्रवीमितंभद्रेतनयंत्वयातव ॥ परित्राणयनागानान्यज्याःशरणगताः ॥ २३ ॥ नोपसंहरतेसोस्त्रयदिमद्वचनाष्टपः ॥
 तदास्त्रैर्वारिष्यभ्यामितस्यास्त्रंतनयस्यते ॥ २४ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ततो गृहीत्वासधनुर्विक्षिन्त्रियोत्तमः भार्ययासहितःप्रायात्स्वान्भ्रा
 तृवाश्रमम् ॥ २५ ॥ इतिश्रीमार्कण्डेयमहापुराणेमरुतचरितेसप्तविंशत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १२७ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ सतुतत्रसुतदृष्ट्वागृहीतवरकाल्हे
 कम् ॥ धनुःशस्त्रंचतस्रोऽञ्जालव्याप्तदिगन्तरम् ॥ १ ॥ उद्द्विरन्तंमहाबाह्विंदीपितालिलभूतलम् ॥ पातालान्तगतंप्राप्तमसंब्रह्मचोरभीषणम् ॥
 २ ॥ सतंदृष्ट्वामहीपालंशृकुटीकुटिलानम् ॥ माकुधस्त्वमरुतास्त्रमुपसंक्षिप्यतामिति ॥ ३ ॥ प्राहासकुञ्चानुलुप्तवर्णक्रममुदारधीः ॥ सनिश्चय्यु
 रोर्वाक्यंदृष्ट्वातंचपुनःपुनः ॥ ४ ॥ गृहीतकाल्हेकःपित्रोःप्रणिपत्यसगौरवम् ॥ प्रत्युवाचापराद्रामेमुशृंपन्नगाःपितः ॥ ५ ॥ शासतीमांमयिमहोपारी
 भूयबलम ॥ सप्ताश्रमसुपागम्यदृष्ट्वासुनिकुमारकाः ॥ ६ ॥ ऋषीणामाश्रमस्थानाममीषामवनीपते ॥ मयिशासतिदुवृत्तैर्दूषितानिहवीषिच ॥ ७ ॥
 जलाशयास्तथाप्यतैःसर्वैरेवाहिदूषिताः ॥ तदेत्कारणंकिञ्चिन्नवक्तव्यंत्वयापितः ॥ ननिवारयितव्योऽहंशस्त्रान्प्रातिपन्नगात् ॥ ८ ॥ अविशिदुवाचाय
 धेभिनिहताविप्रायास्यन्तिनरकमृताः ॥ ममेतत्क्रियतांवाक्यंविमाल्हाप्रयोगतः ॥ ९ ॥ मरुत्तउवाच ॥ नाहमेवाक्षिम्प्यामिदुष्टानामपरधि
 नाम् ॥ अहमेवगभिष्यामिनरकयदिप्रापिनाम् ॥ ननिग्रहेयताम्येषामनिवारयमापितः ॥ १० ॥ अविशिदुवाच ॥ मामेतेशरणंप्राप्ताःपन्नगा
 ममगौरवात् ॥ उपसंक्षिप्यतामस्त्रमलकोपेनतेष्टप ॥ ११ ॥ मरुत्तउवाच ॥ नाहमेवाक्षिम्प्यामिदुष्टानामपरधिनाम् ॥ स्वधर्ममुच्छेद्यकथंकरि
 ष्यामिवचस्तव ॥ १२ ॥ दृढचेनिपातयन्दण्डंभूपःशिष्टांश्रुपालयन् ॥ पुण्यलोकानवाप्तोत्तिनरकाश्चाप्युपक्षणात् ॥ १३ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ एवंसबु
 शःपित्रावार्यमाणोम्बयासह ॥ नोपसंहरतेसोऽस्त्रंततोऽसौपुनब्रवीत् ॥ १४ ॥ हिंससेपन्नगान्भीतान्ममैताञ्छरणंनान् ॥ वार्यमाणोऽपितस्मात्तेकरिष्या
 मिमतिक्रियाम् ॥ १५ ॥ मयाप्यस्त्राण्यवाप्तानिनत्वमेकोऽस्त्रविदुवि ॥ ममाग्रतःसुदुर्दृत्तपौरुषश्चक्रियत्तव ॥ १६ ॥ ततःकारुण्यमारोप्यकोपताम्रविलोचनः ॥
 अविशिद्व्रज्याहकालस्यसुनिपुङ्गवः ॥ १७ ॥ ततोऽज्वालापरीवारमरिसंधंघ्नमुत्तमम् ॥ कालास्त्रंतुमहावीर्य्येजयासामकाल्हेके ॥ १८ ॥ ततश्चुक्षोभजगती

संबन्धप्रतापिता ॥ साब्धिशैलाऽखिलाऽप्रकालस्याल्लेसमुद्यते ॥ १९ ॥ मार्कण्डेय उवाच ॥ कालास्त्रमुद्यतंपित्रामरुतःसोऽपिवीक्ष्यतत् ॥ ग्रा
हैस्त्रैस्त्रमेतन्मदुशारितिसमुद्यतम् ॥ २० ॥ नत्वद्वायकालास्त्रं यिसुचतिक्रमवान् ॥ स्वधर्मचारिणिमुतेसदेवाह्लाकरोव ॥ २१ ॥ मयाकार्यम्
हाभागप्रजानां परंपालनम् ॥ त्वयैकक्रियतेकस्मान्मद्वधायास्त्रमुद्यतम् ॥ २२ ॥ अविशिदुवाच ॥ शरणागतसंत्राणंकर्तुंव्यवसितावयम् ॥ तस्य
व्याघातकर्त्तात्वनमेजीवन्विमोक्ष्यसे ॥ २३ ॥ मांवाहत्वास्त्रवीर्येणजहिदुष्टानिहोरान् ॥ त्वांवाहत्वाऽहमस्त्रेणरक्षिष्यामिमहोरान् ॥ २४ ॥ धिक्
स्यजीवितपुंसःशरणार्थिनमागतम् ॥ योनार्तमनुदुह्लातिवैरिपक्षमपिद्रुवम् ॥ २५ ॥ क्षत्रियोऽहमिमेभीताःशरणंमासुपागताः ॥ अपकर्त्तात्वमेवैषां
कथयध्यो नमेभवान् ॥ २६ ॥ मरुत्त उवाच ॥ भिंत्रवाबान्धवोवाऽपि पितावयदिवाबुरुः ॥ प्रजापालनविघ्नययोहन्तव्यःसभूभृता ॥ २७ ॥
सोऽहन्तेप्रहारिष्यामिनक्रोड्व्यंत्वयापितः ॥ स्वधर्मपरिपाल्योमेनेमेकोऽघस्तवोपरि ॥ २८ ॥ मार्कण्डेय उवाच ॥ ततस्तौनिश्चितौहृद्वाप
रस्पर्वधप्रति ॥ समुत्पत्यान्तरेतच्छुम्नयोभार्गवादयः ॥ २९ ॥ ऊचुश्चैनंमोक्तव्यंत्वयास्त्रं पितरंप्रति ॥ त्वयाचनायंहन्तव्यःपुत्रःप्रख्यातचेष्टितः ॥
॥ ३० ॥ ॥ मरुत्त उवाच ॥ मयादुष्टानिहन्तव्याःसन्तोरक्ष्यामहीक्षिता ॥ इमेचदुष्टासुजगाःकोऽपराधोऽत्रमोद्विजाः ॥ ३१ ॥ अविशि
दुवाच ॥ शरणागतसन्त्राणमयाकार्यमयश्चमे ॥ अपराध्यःसुतोविप्रायोहिन्तिशरणागतान् ॥ ३२ ॥ ऋषयऊचुः ॥ इमेवदन्तिभुजगास्त्रा
सलोलविलोचनाः ॥ संजीवयामस्तान्विप्रात्येदृष्टदुष्टपन्नगैः ॥ ३३ ॥ तदलविग्रहेणोभौराजवयाप्रसीदताम् ॥ उभावपिविविर्बुद्धप्रतिज्ञोधर्मकोवि
दौ ॥ ३४ ॥ मार्कण्डेय उवाच ॥ सातुवीरासमभ्येयपुत्रमेतदभाषत ॥ मद्द्रव्यादेरुत्तुनोहनुनान्गान्कृतोद्यमः ॥ ३५ ॥ तन्निष्पन्नयदविप्रास्ते
जीवन्ति तथाभृताः ॥ संजीवन्तश्चमुच्यन्तेयद्युष्मच्छरणगताः ॥ ३६ ॥ भाभिन्युवाच ॥ अहमभ्यर्थितापूर्वमेभिःपातालसंश्रयैः॥तन्निमित्तमयम
त्तामायात्रविनियोजितः॥३७॥तदेतदायैनिवृत्तमुभयोरापिशोभनम्॥ममभर्तुश्चुस्त्रत्यत्तयोत्रस्यात्मजस्यच॥३८॥मार्कण्डेयउवाच॥ततःसंजी
वयामासुस्तान्चिप्रांस्तेषुजङ्गमाः॥दिव्यैरोषधिजातैश्चविषसंहरणेनच॥३९॥पित्रोर्नानामचरणौसततो जगतौपतिः॥मरुत्तश्चसतप्रीत्यापरिष्वज्येदमब्र
वीव ॥४०॥मानहाभवशरणां चिरंपालयमेदिनीम् ॥ पुत्रपौत्रैश्चमोदस्वमचतेसन्धुविद्धिषः ॥४१॥ततोद्विजैरुज्जातौवीरयाचनांरेश्वरौ ॥समाहूढौ
रथंसाचभाभिनीस्वपुरङ्गता ॥४२॥वीराऽपिकृत्वासुमहतपोधर्मभृतांवरा ॥ भर्तुःसलोकतांप्राप्तामहाभागापतिव्रता ॥४३॥मरुत्तोऽपिचकारोर्व्याधर्म
तःपरिपालनम् ॥ विनिर्जितारिषड्गोभोगांश्चभुज्जेनृपः ॥४४॥तस्यपत्नीमहाभागाविदभंतनयातथा॥प्रभावतीसुवीरस्यसौवीरीचाभवस्तुता॥४५॥
सकेशीकेतवीर्यस्यमागधस्यात्मजाऽभवत ॥सताचिसिन्धवीर्यस्यमद्राजस्यकैकयी॥४६॥कैकयस्यचैरन्श्रीसिन्धभर्तवेषम्पती॥वेदिराजसताचाः

सूद्रायात्तस्यशुभना ॥४७॥ तासां त्रैत्रास्तस्य चासन्भृतोऽष्टादशद्विजा ॥ तेषां प्रधानो ज्येष्ठश्च नरिष्यतः सुतोऽभवत् ॥४८॥ एवमिष्यो मरुतोऽप्युन्महा-
 राजो महाबलः ॥ तस्याप्रतिहंतं च क्रमासीद्दीपेषु सप्तसु ॥४९॥ यस्य तु ल्योऽपरे राजानभूतो न भविष्यति ॥ स च विक्रमयुक्तस्य राजर्षेर्मितौजसः ॥५०॥ त-
 स्यैतच्चरितं श्रुत्वा मरुतस्य महात्मनः ॥ जन्म चाश्र्यद्विजश्रेष्ठमुच्यते सर्वकिल्बिषैः ॥५१॥ इति श्रीमार्कण्डेय महापुराणे मरुतचरिते द्वाविंशत्यधिकशतसु ॥
 ऽध्यायः ॥१२८॥ ४४ ॥ क्रौष्टुकिरुवाच ॥ मरुतचरितं कृत्स्नं भागवन्कथितं त्वया ॥ तत्संततिमशेषेण श्रोतुमिच्छामि प्रवर्तते ॥१॥ तत्संततौ क्षितिशाये राज्यां-
 हर्वीर्यशास्त्रिनः ॥ तानहं श्रोतुमिच्छामि त्वयाख्यातान् महात्मने ॥२॥ ॥ मार्कण्डेय उवाच ॥ ॥ नरिष्यन्त इति ख्यातो मरुतस्याभवत्सुतः ॥ अष्टादशान-
 पुत्राणां ज्येष्ठः श्रेष्ठ एव च ॥ वर्षाणां च सहस्राणि सप्ततिं दशंपंच च ॥ बुभुजे पृथिवीकृत्स्नां मरुतः क्षत्रियर्षभः ॥४॥ कृत्वाराल्यस्वधर्मेण इद्व्यायज्ञाननुत्तमा-
 न् ॥ नरिष्यंतं तु ज्येष्ठमभिषिष्यत्ययौवनम् ॥५॥ एकाग्रचित्तः स नृपस्तस्वतत्रतपोमहत् ॥ आरुरोह दिव्यप्रयशसा वृत्त्यरोदसी ॥६॥ नरिष्यतः सुतः-
 सोस्यार्चतयामास बुद्धिमान् ॥ पितृवृत्तं समालोक्य तथान्येषां च भृशताम् ॥७॥ अत्रंशे महात्मानो राजानो मम पूर्वजाः ॥ यज्विनो धर्मतः पृथ्वीपालयामासु-
 कृजिताः ॥८॥ दातारश्चापि वित्तानां संग्रामेषु निवर्तिनः ॥ तेषां कश्चित् शक्तस्त्वनुयातुं महात्मनाम् ॥९॥ किन्तु तैर्यत्कृतं कर्म धर्म्यमाहवनादिभिः ॥ त-
 दहं कर्तुमिच्छामि तच्च नास्ति करोमि किम् ॥१०॥ धर्मात्पालयतः पृथ्वीको गुणोऽत्र महीपते ॥ असम्यक्पालनात्पापिनं रन्द्रे नरकं जेत ॥११॥ सति वित्तम-
 हायज्ञाः कर्तव्या एव भृशता ॥ दातव्यं चात्रा किंचिज्जसीदतामीश्वरो गतिः ॥१२॥ अभिजात्यं तथा लज्जाकोपश्चारिजनाश्रयः ॥ कारयंति स्वधर्मश्च संग्रामादप-
 लायनम् ॥१३॥ एतस्सर्वथामस्य इह मृत्यूः पुरुषैः कृतम् ॥ पित्राच मे मरुते तथा तत्केन शक्यते ॥१४॥ तदहं किं करिष्यामि यजुतैः पूर्वजैः कृतम् ॥ ये यज्विनो-
 वरादाताः संग्रामान् निवर्तिनः ॥१५॥ महत्संग्रामसमदं ब्रुविसंवादिपौरुषाः ॥ क्रमेण ह्ययतिष्यामि क्रमैतानि भिंसंघितुम् ॥१६॥ अथ वा तैः स्वयं यज्ञाः-
 कृताः पूर्वजनेश्वरैः ॥ अविश्रामद्विर्नान्यैस्तु कारितास्तत्करोम्यहम् ॥१७॥ मार्कण्डेय उवाच ॥ इति संचिन्त्य यज्ञसचकारैकं नरेश्वरः ॥ याहं शंनचका-
 रान्यो वितोत्सर्गोपशोभितम् ॥१८॥ द्विजानां जीवनाया लं दत्वा तु सुमहाधनम् ॥ ततः शतगुणं तेषां यज्ञार्थमददद्भृपः ॥१९॥ गावो वस्त्राण्यलंकारं चान्यगामा-
 रादिकं तथा ॥ प्रत्येकमददात्तेषां सर्वपृथ्वीनिवासिनाम् ॥२०॥ ततस्तेन यदयज्ञः प्रारब्धो भूषुजापुनः ॥ प्रारब्धे समखेयं धृतो नालभत द्विजान् ॥
 ॥२१॥ यान्याचृणोति स नृपो विप्रानां त्विज्यकर्मणि ॥ तेतेतमृष्यं ज्ञायवयमप्यत्र दीक्षिताः ॥२२॥ अन्यं वरयथ द्विं त्वया स्माकं विसर्जितम् ॥ तस्यां-
 तोनास्ति यज्ञे बुद्ध्यास्त्वं नृपते कथम् ॥२३॥ मार्कण्डेय उवाच ॥ न चापक्रन्विजो विप्रान्स्तादशेषक्षितिश्वरः ॥ बहिर्वैदांतदादानं सदा तु सु

पचक्रमे ॥२४॥ तथापिजगद्दुर्नैवधनसंपूर्णमंदिराः ॥ द्विजायदांतुभूयोऽसौनिर्विण्णइदमब्रवीत् ॥२५॥ अहोतिशोभनंपृथ्व्यांयद्विप्रोनाधनःकचिच्च ॥
 अशोभनंचयत्कोशोविफलयोमयज्विनः ॥ २६ ॥ नात्विज्यंकुलतेकाश्चिद्ब्रजमानोखिलोजनः ॥ द्विजानंनचनोदानंददांसंप्रतीच्छते ॥ २७ ॥
 मार्कण्डेयउवाच ॥ ततःकांश्चिद्विजान्भक्त्याग्राणिपत्यपुनः ॥ स्वयज्ञेऽहन्विजश्चक्रेतेप्रचुर्महामखम् ॥२८॥ अत्यद्भुतमिदंचासीद्ब्रदातस्यमहीपतेः ॥
 सयज्ञोभूत्तदापृथ्व्यांयजमानोऽखिलोजनः ॥२९॥ द्विजन्मनाभूत्रासीत्सदस्यस्तत्रकश्चन ॥ यजमानाद्विजाःकेचिक्तेचितेपांतुयाजकाः ॥३०॥
 नरिष्यंतोनरपतिरियाजसयदात् ॥ तत्यदांतुर्नैर्यांगकुपुःपृथ्व्यामशेषतः ॥३१॥ प्राच्यांकोट्यस्तुज्ञानामासन्नष्टदशाधिकाः ॥ प्रतीच्यांसप्तवैको
 टयोदक्षिणस्यांचतुर्दश ॥३२॥ उत्तरस्यांचपंचाशदककालतदाभवच्च ॥ मुनेब्राह्मणयज्ञानंनरिष्यंतोयदाऽयजत् ॥३३॥ एवसराजाधर्मात्मानरिष्यंतोऽ
 भवत्पुरा ॥ मरुत्तनयोविप्रविल्यातबलपौरुषः ॥३४॥ इतिश्रीमार्कण्डेयमहापुराणेनरिष्यतचरितंनमैकानिंशदधिकशततमोऽध्यायः ॥१२९॥ मार्के
 ण्डेयउवाच ॥ नरिष्यंतस्यतनयोदुष्टारिदमनोदमः ॥ शक्रस्येवबलंतस्यदयाशीलंमुनेरिव ॥ १ ॥ बाभ्रव्यामिंद्रसेनायांसज्ज्ञेतस्यभूभृतः ॥ नववर्षाणिजठरे
 स्थित्वामातुर्महायशाः ॥२॥ यद्वाहयामासदंममातरंजठरेस्थितः ॥ दमशीलश्चभवितायतश्चानृपात्मजः ॥३॥ ततस्त्रिकालविव्हानःसहितस्यपुरोहितः ॥
 दमइत्यकरोत्रामनरिष्यंतसुतस्यतु ॥ ४ ॥ सदत्तोरजपुत्रस्तुधनुर्वेदमशेषतः ॥ जगद्देसुरराजस्यसकाशानृषपर्वणः ॥५॥ दुन्दुभेदस्यवर्थस्यतपोवननिवासि
 नः ॥ सकाशाब्जगद्देवैःसमहृष्टामश्चतत्त्वतः ॥ ६ ॥ शक्तेःसकाशाद्देवांश्चवेदाङ्गान्यखिलानिच ॥ तथाषिषेणाद्राजर्षेर्जगद्देयोगमात्मवान् ॥ ७ ॥ तंसुहृपमहात्मा
 नंगृहीतान्महाबलम् ॥ स्वयंरेकृतापित्राजगद्देसुमनापतिम् ॥ ८ ॥ मुतादर्शाणाधिपतेर्बलिनश्चारुमर्षणः ॥ पशुतांसर्वभूतानांयेतदर्थमुपागताः ॥ ९ ॥ तस्यां
 चसातुरागोऽभून्मद्राजस्यवैसुतः ॥ सुमनायांमहानांदोमहाबलपरक्रमः ॥ १० ॥ तथाविदर्भाधिपतेःपुत्रःसंक्रन्दनस्यच ॥ वपुष्मान्राजपुत्रश्चमहायसुरदा
 रधीः ॥ १ ॥ तैतदातघृतदृष्ट्वादिदमनंदमम् ॥ मन्त्रयामासुरान्योऽन्यंत्रानङ्गविमोहिताः ॥ २ ॥ एतामस्यबलात्कन्यां गृहीत्वारूपशालिनीम् ॥ गृहयया
 मस्तस्येयमस्माकंयग्रहीष्यति ॥ ३ ॥ भर्तुदृष्ट्यावरोहान्गवयंवरविधानतः ॥ तस्येच्छयानोभवित्रीभार्यायमोपादिता ॥ ४ ॥ अथनेच्छतिसाकृश्चि
 दस्माकंमदिरक्षेण ॥ ततस्तस्यभवित्रीसायोदमंघातयिष्यति ॥ ५ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ इतितेनिश्चयदृक्त्वात्रयःपार्थिवनन्दनाः ॥ जगद्दुस्तांसुचावृङ्गा
 दमपाश्र्वांतुवर्तिनीम् ॥ ६ ॥ ततःकेचिद्वृषास्तथायेतपक्षाविदुक्तुः ॥ कुक्तुश्चापरैर्भूपाःकेचिन्मध्यस्थतांगताः ॥ ७ ८ ॥ ततोदमस्ताभूपालानवलोक्य
 समन्ततः ॥ अनाकुलमनावक्यमिदमामहामुने ॥ १८ ॥ दमउवाच ॥ भोभूपाधर्मकृत्येषुयद्दन्तिस्वयंवरम् ॥ दर्शाणपतिनाभूपाःकृतेधर्म्येस्वयं

वरेऽअधर्मोवाऽयथाधर्मोयदभिर्गृह्यतेबलात्॥ १९ ॥ यद्यधर्मो न मकर्ममन्यभाष्यार्थाभिष्यति ॥ धर्मो वा तदलं प्राणैर्यैरश्नन्तेऽरिलं चने ॥ २० ॥ ततोदशाणां
 धिपतिश्चारुवर्मानराधिपः ॥ निःशब्दकारधित्वात्तत्सदःश्राहमहाजने ॥ २१ ॥ दमेनयदिदप्रोक्तधर्मो धर्मो श्रित्तुपाः ॥ तद्दद्व्ययथाधर्मो ममास्यचनलुच्यते
 ॥ २२ ॥ मार्कण्डेय उवाच ॥ ततः केचिन्महीपालास्तमूढबुध्याधिपम् ॥ परस्परात्रुरागेण गान्धर्वो विहितो विधिः ॥ २३ ॥ क्षत्रियाणां परमयथं न विद्मद्ब्रह्मि
 जन्मनाम् ॥ दममाश्रित्य निष्पन्नः स चास्याद्बुहितुस्तव ॥ २४ ॥ इति धर्मो हर्मस्यैषाद्बुहिततत्तत्पार्थिवः ॥ योऽन्यथा वर्तते मोहात्कामात्मासम्प्रवर्तते ॥ २५ ॥
 तथाऽपरेतद्प्रोचुर्महत्मानो हि भूभृताः ॥ पक्षयभूततो विप्रदशाणां धिपतिवचः ॥ २६ ॥ मोहान्किमहर्धर्मोऽंगान्धर्वक्षत्रजन्मनः ॥ नत्वंषशास्तानान्यो
 हिराक्षसः शस्त्रजीविनाम् ॥ २७ ॥ बलादिर्मायो हरति हत्वात्पुपरिपत्न्यनः ॥ तस्यैषास्याद्दक्षसेन विवाहो न वनीश्वरः ॥ २८ ॥ प्रधानतरणोऽत्र विवाहद्वितयमे
 तः ॥ क्षत्रियाणामतो धर्मो महानन्दादिभिः कृतः ॥ २९ ॥ मार्कण्डेय उवाच ॥ अथ प्रोचुः पुनर्भूपतयैः पूर्वमुदितो नृपः ॥ परस्परात्रुरागेण जातिधर्माश्रित्तवचः ॥
 ॥ ३० ॥ सत्यं शस्त्रोराक्षसोऽपि क्षत्रियाणां परोविधिः ॥ किन्त्वसौ जनकस्वाम्यकुमार्यानुमतो वरः ॥ ३१ ॥ हत्वात्पितृसम्बन्धबलेन द्वियते हिया ॥
 सराक्षसो विधिः प्रोक्तो न त्रभक्तं करिस्थिता ॥ ३२ ॥ पश्यतां सर्वभूपानामनयायद्बुतोदमः ॥ गान्धर्वस्येह निष्पत्तौ विवाहोराक्षसोऽत्रकः ॥ ३३ ॥
 विवाहितायाः कन्यायाः कन्यात्वं नैव विद्यते ॥ कन्यायाश्च विवाहं न सम्बन्धः पृथिवीश्वरः ॥ ३४ ॥ तद्दमेयेबलादेनां दमादादात्तुमुद्यताः ॥ बलिन
 स्तेयदिततः कुर्वन्तु तस्माद्भुतत् ॥ ३५ ॥ मार्कण्डेय उवाच ॥ तच्छृत्वाऽसौ दमः कोपकषायी कृतलोचनः ॥ आरोपयामास धनुर्वचनं वेदशुभ्रवीत् ॥
 ॥ ३६ ॥ ममापि भाष्यार्थैर्बलिभिः पश्यतो द्वियते यदि ॥ तत्कुलेन भुजाभ्यां वा को गुणः क्लीबजन्मनः ॥ ३७ ॥ धिङ्ममास्त्राणि धिक्छौर्यधिक्छ
 रान्धिक्छरासनम् ॥ धिग्व्यर्थं मे कुलेजन्ममरुत्तस्य महत्तमनः ॥ ३८ ॥ यदि भाष्यार्थमिमेमूढाः समादाय बलान्विताः ॥ प्रयान्ति जीवतो
 धिक्तांमव्यर्थमनुभूयताम् ॥ ३९ ॥ इत्युक्त्वा तान्महीपालान्महानन्दमुत्वा न्बली ॥ अथाब्रवीत्तदासवन्मिहारी दमनोदमः ॥ ४० ॥ एषा
 तिरभेनाबालाचारवद्भीमदिश्लेष्णा ॥ किन्तस्य जन्मना भाष्यार्थानस्येयं कुलोद्भवा ॥ ४१ ॥ इति संचिन्त्य भूपालास्तथायतसंयुगे ॥
 यथार्निजित्यमामेतापत्नीकुरुतमानिनः ॥ ४२ ॥ इत्याभाष्यतस्तत्र शरवर्षमसुचत ॥ छादयन्पृथिवीपालोऽस्तमसेवमहीरुहान् ॥ ४३ ॥ तेऽपि वी
 रामहीपालाः शरशत्पृष्टिमुद्गरान् ॥ मुमुक्षुस्तत्पृष्ठांश्रुदमश्चिच्छेदलीलया ॥ ४४ ॥ तेऽपि तत्र हि तान्वाणां स्तेपाचासौ शरोऽस्करान् ॥ चिच्छेदपृथि
 वीशानान्निर्व्यन्तात्मजोसुने ॥ ४५ ॥ वचमानेतदाशुद्धदमस्य शिक्षितात्मजैः ॥ प्रविवेशमहानन्दः खड्गपाणिर्यतोदमः ॥ ४६ ॥ तमायान्तं दमाद्दृष्ट्वा खड्ग
 पाणिमहाभूयो ॥ मुमोच शरवर्षाणि वर्षाणि वपुरन्दरः ॥ ४७ ॥ तद्वज्राणि ततस्तां निशजालानितस्त्राणान् ॥ महानन्दः प्रचिच्छेद खड्गेनान्यान्यान्वचयत् ॥ ४८ ॥

ततोरोषात्समारुह्यतंदमस्यतदारथम् ॥ महानन्दोमहावीर्योदमेनयुधुवेसह ॥ ४९ ॥ बहुयायुध्यमानस्यमहानन्दस्यलाघवात् ॥ दमोसुमोचहृदयेशरं
 कालानलप्रमम् ॥ ५० ॥ तंलग्नमात्मनोत्कृष्यविभिन्नेनततोहृदा ॥ दमप्रतिविचिक्षेपमहानन्दोऽसिमुज्वलम् ॥ ५१ ॥ पतन्तंचैनसुरकाभंश
 तयाचिक्षिपतंदमः ॥ शिरोवेतसपत्रेणमहानन्दस्यचाच्छिनत् ॥ ५२ ॥ तस्मिन्हेतमहानन्देद्राचुड्येणपराङ्मुखाः ॥ बभ्रुवुःपार्थिवास्तथौवपुष्मान्कुण्डि
 नाधिपः ॥ ५३ ॥ दमेनयुधुधेचासौबलगवमदान्वितः ॥ दक्षिणात्यमहीपालतनयोरणगोचरः ॥ ५४ ॥ युध्यमानस्यतस्योत्रंकरवालंसेवेलुधु ॥
 विच्छेदसारथेश्वरिशिरःसंख्येतथाध्वजम् ॥ ५५ ॥ छिन्नखड्गगदांसोऽथजग्राहबहुकण्टकाम् ॥ तामप्यस्यसचिच्छेदकरस्थामेवसत्वरः ॥ ५६ ॥
 यावदन्यत्समादत्तेसवपुष्मान्वरायुधम् ॥ तावच्छरेणतंविद्धादमोभ्रुमावापातयत् ॥ ५७ ॥ सपातितस्ततोभ्रुमौविह्वलाङ्गःसवेपथुः ॥ विनिवृत्तमति
 युद्धाद्भ्रुवक्षितिपात्मजः ॥ ५८ ॥ तमालोक्यतथाभूतमयुद्धमतिमात्मवाच ॥ उत्सृज्यादायसुमनांसुमनाःप्रययौदमः ॥ ५९ ॥ ततोदशाणीधिपतिः
 प्रीतिमानकरोत्तयोः ॥ दमस्यसुमनायाश्चविवाहंविधिपूर्वकम् ॥ ६० ॥ कृतदारोदमस्तत्रदशाणीधिपतेःपुरे ॥ स्थित्वाऽल्पकालंप्रययौसभायौनि
 जमन्दरम् ॥ ६१ ॥ दशाणीधिपतिश्चासौदत्त्वानागांस्तुरङ्गमान् ॥ रथगोऽश्वखरोष्ट्रांश्चदासीदासांस्तथाबहून् ॥ ६२ ॥ बन्नालङ्कारचापादिवरो
 परकरमासनम् ॥ अन्यैस्तैश्चतथाभाण्डैः परिपूणव्यसर्जयत् ॥ ६३ ॥ इतिश्रीमार्कण्डेयमहापुराणेदमचरितेतिशिक्षादिकशततमोऽध्यायः ॥ १३० ॥
 मार्कण्डेयउवाच ॥ सतालंभ्वातथापत्नीसुमनांसुमनांसुमहासुने ॥ प्रणम्यसपितुः पादौमातुश्चक्षितिपात्मजः ॥ १ ॥ साचतौश्वरौसुहूर्ननामसु
 मनातदा ॥ ताभ्यांतौचतदविप्रआशीर्भिरभिनन्दितौ ॥ २ ॥ महोत्सवश्चसंज्ञेनरिष्यंतस्यवपुरे ॥ कृतदारोचंसंप्राप्तेदशाणीधिपतेः पुरात् ॥ ३ ॥
 सम्बन्धिनंदशोर्णेशंजितांश्चपृथिवीश्वरान् ॥ श्रुत्वापुत्रेणसुदेनरिष्यन्तोमहीपतिः ॥ ४ ॥ सोऽपिरेमेसुमनयामहाराजसुतोदमः ॥ वरोद्यानवने
 देशप्रासादगिरिसानुषु ॥ ५ ॥ अथकालेनमहतारममाणदमेनसा ॥ अवापगभसुमनादशाणीधिपतेः सुता ॥ ६ ॥ सोऽपिराजानरिष्यन्तोभुक्तभो
 गोमहीपतिः ॥ वयःपरिणतिंप्राप्यदमराज्येऽभिषिच्य च ॥ ७ ॥ वनंजगामेदसेनापत्नीचास्यतपस्विनी ॥ वानप्रस्थविधानेनसतत्रसमतिष्ठत् ॥ ८ ॥
 दक्षिणात्यः सुदुर्वृतः संक्रन्दनसुतोवने ॥ वपुष्मान्समृगान्हन्तुंयथारूपपदुगः ॥ ९ ॥ संतदृष्ट्वानरिष्यन्ततापंसंमल्पङ्कनम् ॥ इन्द्रसेनांचत
 त्पत्नीतपसातिसुदुर्बलम् ॥ १० ॥ प्रच्छकस्त्वभेविप्रः क्षत्रियोवावनेचरः ॥ वानप्रस्थमनुप्राप्तोवैशेयोवामकथ्यताम् ॥ ११ ॥ ततोमौनव्रती
 भूपोनेहितस्योत्तरंद्दौ ॥ इन्द्रसेनांचतत्सर्वमाचष्टास्मैयथातथम् ॥ १२ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ ज्ञात्वातश्चनरिष्यन्तंवपुष्मान्पितरिपोः ॥
 प्राप्तोऽसीतिवदन्कोपाब्जटासुपरिशुद्धाच ॥ १३ ॥ हाहेतिचन्द्रसेनार्योरुदन्त्यांषाढ्यगद्गद्म् ॥ चकर्षकोपात्सवङ्गचवाक्यंचेदमुवाचह ॥ १४ ॥ निर्जि

तःसमयेनयेनमेसुमनाहता ॥ दमस्यतस्यपितरंहनिष्येऽवतुतन्दमः ॥ १५ ॥ येनाखिलमहीपालपुत्राःकन्यार्थमागताः ॥ अवधृताहनिष्येऽहंपितरं
तस्यदुर्मतेः ॥ १६ ॥ यौवनास्त्रस्वरूपेषुमदोयस्यदुरात्मनः ॥ सदमोवारथत्वेषहन्मितस्यरिपोरुर्म ॥ १७ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ इत्युभवात्सदुरा
चारेवपुष्मानवनीपतिः ॥ कण्डन्त्यामिन्द्रसेनार्याशिरश्चिच्छेदस्तस्य च ॥ १८ ॥ ततोधिगिघङ्गुनिजनाअन्येववनवासिनः ॥ तमृदुःसचंहत्वा
जगामस्वरुंरवनात् ॥ १९ ॥ गतेतस्मिन्विनिश्वस्यसेन्द्रसेनावुष्मती ॥ प्रथमासपुत्रस्यसमीपयूद्घतापसम् ॥ २० ॥ गच्छथाआशुमपुत्रदम्ब्रुहि
वचोमम ॥ अभिज्ञोहोसिमद्रुवृत्तान्तप्रोच्यतेऽत्रकिम् ॥ २१ ॥ तथापिवाच्यःपुत्रोमेयद्वीम्व्यतिदुःखिता ॥ लंघनामीदृशीप्राप्ताविलोक्येतामह
पतेः ॥ २२ ॥ मद्रुऽडिधृक्तोरजाचतुर्णापरिपालकः ॥ त्वमाश्रमाणांकिंकुतापसान्यन्नरक्षसि ॥ २३ ॥ भर्ताममनरिष्यन्वस्तापसस्तपसिस्थितः ॥
विलपन्त्यास्तथानथोयथानासितथात्वयि ॥ २४ ॥ आकृष्यकेशेषुबलादपराधंविनाततः ॥ इतोवपुष्मताख्यातिमितितेभूपतिर्गता ॥ २५ ॥ एवं
स्थितेतेत्क्रियतांयथाधर्मोन्मुख्यते ॥ तथाचैनेवक्तव्यंमाताहंतापसीयतः ॥ २६ ॥ पितावृद्धस्तपस्वीचनापराधेनदूषितः ॥ निहतोयेनयत्तस्यकर्तव्यं
तद्विचिन्त्यताम् ॥ २७ ॥ सन्तितेमन्त्रिणोवीराःसर्वशान्नाथेदिनः ॥ तैःसहालोच्यत्काव्यमेवंभूतेकुरुष्वतप ॥ २८ ॥ नास्माकमधिकारोऽज्ञतापसा
नांनराधिपः ॥ कुरुष्वैतदितीत्यंत्वमेवंभूपतिभाषितम् ॥ २९ ॥ विदूरथस्यजनकोयवनेनयथाहृतः ॥ तथायतवपुत्रस्यकुलैरेनविनाशितम् ॥ ३० ॥ जम्भ
स्यासुरराजस्यपितादृष्टुजङ्गमैः ॥ तेनाप्यखिलपातालववासिनःपन्नगाहताः ॥ ३१ ॥ पराशरेणपितरंशक्तितंक्षसाऽऽहतम् ॥ शुत्वाश्रौपातितंकृत्स्नंरक्षसा
मभवच्छुलम् ॥ ३२ ॥ अन्यस्यापिस्ववंशस्थलंघनाक्रियतेहिया ॥ तांनलंक्षत्रियःसोडुंकिपुनःपितृमारणम् ॥ ३३ ॥ नायंपितातेनिहतोनास्मिच्छ्वानिपा
तितम् ॥ त्वामत्रनिहतमन्येत्वथिशस्त्रानिपातितम् ॥ ३४ ॥ विभेभ्यस्यहिकःशस्त्रंन्यस्तंयेनवनौकसाम् ॥ तवभूपस्यपुत्रस्यमाबिभेत्तुबिभेत्तुवा ॥ ३५ ॥ तवयं
लंघनायुकादस्मिस्तसमाचर ॥ वपुष्मतिमहाराजसभृत्यन्नातिबान्धवे ॥ ३६ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ इतिसक्रान्तसन्देशमिन्द्रसेनाविमुह्यन्तम् ॥ पतिदे
हसुपाच्छिविवेशाग्निमनस्विनी ॥ ३७ ॥ इतिश्रीमार्कण्डेयमहापुराणेदमचारितएकत्रिंशदधिकशततमोऽध्यायः ॥ १३१ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ इन्द्रसेनास
माज्ञप्तःसगत्वाशूद्रतापसः ॥ समाचष्टथथापूर्वदमायनिधनपितुः ॥ १ ॥ तापसेनसमाख्यातेमस्तेनपितुर्धोक्रोधेनातीवज्ज्वालहविषेवाशिरुद्धतः ॥ २ ॥
सतुक्रोधाश्रिनाधीरदह्यमानोमहासुने ॥ करंकरेणनिष्पिष्यवाक्यमेतदुवाचह ॥ ३ ॥ अनाथइवमेतातोमाधिपुत्रेजुजीवति ॥ घातितःसुनृशंसेनपरिभूयकुलंम
मं ॥ ४ ॥ तांपकरोम्यहंकिवाप्येषुह्येत्सामान्यहमदुर्वृत्तशान्तौशिष्टानांपालनेऽधिकृतावयम् ॥ ५ ॥ पितरंचापिनिहतंदृष्ट्वाजीवन्तिशत्रवः ॥ तस्किमेतेन

बहुनाहातातेचिक्किणुनः ॥ ६ ॥ विलापेनात्रयत्कृत्यतदेषोऽप्रकरोम्यहम् ॥ यद्यहत्स्यरक्तेन देहोत्थेन वपुष्मत् ॥ न करोमिभुरोऽस्तृति तत्र वक्ष्ये ह्युताशनम् ॥
 ॥ ७ ॥ तच्छोणितेनेदककर्मतस्यमासेनसम्यग्दिङ्मनोजनच ॥ कुर्यापितुस्तस्यचपिडदानं चेषप्रवक्ष्यामिहुताशनतत ॥ ८ ॥ साहाय्यमस्यसुरदेव
 यक्षगन्धर्वविद्याधरसिद्धसंघाः ॥ कुर्वन्तिचेत्तानपिचास्त्रगुणैस्समीकरोम्येषरुषासमेतः ॥ ९ ॥ निःशूरमाधार्मिकमप्रशस्तं तदाक्षिणात्यसमरे
 निहत्य ॥ मोक्ष्ये ततोऽहंशुर्वीचकृत्स्नांविह्निप्रवक्ष्याम्यनिहत्यंतवा ॥ १० ॥ मुहुर्मतितापसवृद्धघातिनवनस्थगंसाधुविधिंविदग्धगम् ॥ हन्ता
 हमद्याखिलबन्धुमित्रपदातिहस्त्यश्वबलैः समतम् ॥ ११ ॥ एषोऽहमादायधनुःसखद्गुरथीतैर्वारिबलसमेत्य ॥ करोमिवैयत्कदनसमस्ताः पश्यन्तुमेदं
 वगणाः समेताः ॥ १२ ॥ योयःसहायोभविताद्यतस्यमासमेतस्यरणायभूयः ॥ तस्यैवनिःशेषकुलक्षयायसमुद्यतोऽहंनिजबाहुसैन्यः ॥ १३ ॥ यदिकुलशि
 खरोऽस्मिन्संगुणैर्वराजः पितृपतिरथचोऽग्रदण्डमुद्यम्यकोपात् ॥ धनपतिवरुणाकारंक्षितुन्तयन्तेनिशितशरवरोवैधवैतिष्येत्थापि ॥ १४ ॥ नियत
 मतिरदोषः काननाखण्डलोकानिपतितफलभक्षः सर्वभूतेषुमैत्रः ॥ प्रभवतिमयिपुत्रेर्हिंसितोयेनतातः पशितरुधिरतृप्तास्तस्यसन्त्वद्यगृध्राः ॥ १५ ॥
 इतिश्रीमार्कण्डेयमहापुराणेऽमचरितेद्वात्रिशदधिकशततमोऽध्यायः ॥ १३२ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ इतिप्रतिज्ञायतदानरिष्यंतसुतोदमः ॥ कोपाम
 र्षेविवृत्ताक्षःमशुमावृत्यपाणिना ॥ १ ॥ हाहतेऽस्मीतिपितरंध्यात्वादैवविनिद्यच ॥ प्रोवाचमंत्रिणःसर्वांनानिनायपुरोहितम् ॥ २ ॥ दमउ
 वाच ॥ यद्वक्त्रयंतद्वृत्ततातेप्राप्तेसुरालयम् ॥ श्रुतंभवद्द्विर्थात्कृतेनशूद्रतपस्विना ॥ ३ ॥ वृद्धस्तपस्वीसनुषोवानप्रस्थव्रतैस्थितः ॥ मौनव्रतधरो
 शस्त्रोमन्मात्राचंद्रसेनया ॥ ४ ॥ प्रोक्तंसंसृष्टयास्वात्म्याद्याथातथ्यंवपुष्मते ॥ तेनापिखड्गमाकृष्यजटासंभयेनपाणिना ॥ ५ ॥ धृत्वाजघानदुष्टात्म
 लोकनाथमनाथवत् ॥ माताचसंदिश्यहिमाधिकच्छब्दब्रुवतीमती ॥ ६ ॥ मंदभाग्यंचनिःश्रीकप्रविष्टाहव्यवाहनम् ॥ तमालिङ्ग्यनरिष्यंतप्रयातात्रिदश
 लयम् ॥ ७ ॥ सोऽहमद्यकारिष्यामियन्मेमारुद्रीरितम् ॥ हस्त्यश्वरथादातसैन्यचपरिकल्प्यताम् ॥ ८ ॥ अनिर्याप्यपितुर्वैरमहत्त्वापितृघातकम् ॥ अकृत्वाच
 वचोमातुर्जीविदुकिमिहोसहे ॥ ९ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ मंत्रिणस्तद्वचःश्रुत्वाहाहृत्युक्त्वातथाचतत् ॥ कृतवंतोविमनसःसप्त्यबलवाहनाः ॥ १० ॥
 निर्यथुःसपरिवाराःपुरस्कृत्यदमनुष्याग्णहत्वाचशिषोविप्रात्रिकालज्ञानुरोधसः ॥ ११ ॥ अहिराड्विनिःश्वस्यदमःप्रायाद्ब्रुष्मत्तम् ॥ सीमापालादिसा
 मंतांनिज्वन्याभ्यांदिशंस्वरा ॥ १२ ॥ निरीक्ष्यंतंसमायांतं वपुष्मान्मर्षयूरितः ॥ संक्रंदनसुतेनापिदमोज्ञातोवपुष्मता ॥ आयातःसपरिवारःसामात्यःस
 परिच्छदः ॥ १३ ॥ अकंपितेनमनसासैन्यांनिदिदेशहादूंतचप्रेषयामासनिर्गम्यनगराद्बहिः ॥ १४ ॥ त्वशीघ्रतरमागच्छनरिष्यंतःप्रतीक्षते ॥ सभार्यक्षत्रंब
 धोत्वंसमायाहिमर्मांतिकम् ॥ १५ ॥ इमेमद्बहुनिर्मुक्ताःशिताबाणाःपिपासिताः ॥ भित्वाशरीरंसंग्रामेपास्यंतिरुधिरंतवा ॥ १६ ॥ श्रुत्वादमस्तुतत्सर्वदूत

प्रोक्तययौत्वरन् ॥ स्मृत्वाप्रतिज्ञांश्रुवोक्तांनिःश्वसद्गुरोयथा ॥ १ ॥ आहूतः समरं चैव पुमान्सेन विकथनः ॥ ततो युद्धमतीवासीद्दमस्य च पुष्पतः ॥ १८ ॥
 रथी च रथिनानागीना गिना हयिना हयी ॥ अयुध्यत च विप्रवेत्तद्युद्धं तु सुलंभृत ॥ १९ ॥ पश्यतां सर्वैवानां सिद्धिं गंधर्वरक्षसाम् ॥ चक्रेषु वसुधा ब्रह्मन्युध्य
 माने दमेयुः ॥ २० ॥ न गजो न रथीनाश्चस्तस्य बाणसहस्तुयः ॥ ततो दमेन युयुधेसेनाध्यक्षो वुष्पतः ॥ २१ ॥ हृदि विव्याध च दम इषुणा नाद्यमांतिकम् ॥ त
 स्मिन्नपितैसैन्यपलायनपरं बभूव ॥ २२ ॥ सस्वामिनततः ग्राहदमः शंभुदमस्तथा ॥ क्रयासिदुष्टपितरघातयित्वा तपस्विनम् ॥ २३ ॥ अशस्त्रं च तपस्यंतं
 क्षत्रियोसिनिवर्तताम् ॥ ततो निवृत्त्यसदं योधयामास सातुजः ॥ २४ ॥ सपुत्रः सहसंबंधिबांधवैर्युक्तेषी ॥ ततः शरासनान्मुक्तबाणैर्व्याप्तास्ततो दिशः ॥
 ॥ २५ ॥ दमं च सरथं चाशुशरजालैरभूरयत् ॥ ततः पितृवयोत्थेन कोपेन सदमस्तथा ॥ २६ ॥ चिच्छेदताञ्छरांस्तेषां विव्याधान्यैश्चतानपि ॥ एकै नैकेन बाणे
 न सप्तपुत्रांस्तथा द्विज ॥ २७ ॥ संबंधिबांधवान्मित्रान्मित्राना ययमसादनम् ॥ वपुष्मान्सरथीक्रोधाग्निहतात्मजबांधवः ॥ २८ ॥ युयुधे च सतेनाजौ शरैराशीवि
 पोपमैः ॥ चिच्छेदत्स्यतान्बाणान्सदमश्महासुने ॥ २९ ॥ युधोते च संरब्धौ परस्परजयैषिणौ ॥ परस्परशराघातविच्छिन्नघनुषौत्तरा ॥ ३० ॥ गृहीतसङ्गा
 वृत्तीर्यचिक्रीडाते महाबलौ ॥ दमः शण्डुपंध्यात्वापितरं निहतं नेने ॥ ३१ ॥ केशेष्व्वाकृष्य चाक्रम्य निपात्य धरणीतले ॥ शिरो धरायां पादेन भुजसुख्यम्यचाब्रवी
 त् ॥ ३२ ॥ पश्यंतु देवताः सर्वामानुषाः पन्नगाः खगाः ॥ पाठ्यमानं च हृदयक्षत्रबांधवैर्युष्पतः ॥ ३३ ॥ एवमुक्त्वा च सदमो हृदयं च व्यदारयत् ॥ पातुकामश्च ससु
 रैः क्षतजेन निवारितः ॥ ३४ ॥ ततश्च कारता तस्य रक्तेनैवोदकक्रियाम् ॥ आनृण्यं प्राण्यसपितुः पुनः प्रायात्स्वमंदिरे ॥ ३५ ॥ वपुष्मतश्च मांसेन पिडदं च का
 रह ॥ ब्राह्मणान्भोजयामास रक्षः कुलससुद्रवाव ॥ ३६ ॥ एवं विधा हिराजानो बभूवुः सूर्यवंशजाः ॥ अन्येषु धियः श्रूययिज्जिनो र्धर्मकोविदाः ॥ ३७ ॥ वेदां तपा
 रगांस्तान्श्नसंख्यातुमिहोत्सहे ॥ एतेषां चरितं श्रुत्वा नरः पापः प्रसुच्यते ॥ ३८ ॥ इति श्रीमार्कण्डेय महापुराणे दमचरिते वपुष्पद्रघोनामत्रयं त्रिंशदधिकशत
 तमोऽध्यायः ॥ १३३ ॥ पक्षिणञ्जुः ॥ एवमुक्त्वा जैमिनेयं मार्कण्डेय महासुनिः ॥ विस्मयक्रौट्टुकुसुनिचक्रेमाध्याह्निकीक्रियाम् ॥ १ ॥ अस्माभिश्च श्रुतं तस्मा
 द्बत्ते प्रोक्तं महासुने ॥ अनादिसिद्धमेतद्विपुराप्रोक्तं स्वयं भुवा ॥ २ ॥ मार्कण्डेयाय सुनयेयं तस्माभिरुदाहृतम् ॥ पुण्यपवित्रमायुष्यं धर्मकामार्थसिद्धिदम् ॥
 ॥ ३ ॥ पठतां श्रुण्वतां सब्रह्मण्यैः सर्वपापप्रमोचनम् ॥ आदावेव कृताये च प्रश्नाश्चत्वार एव हि ॥ ४ ॥ पितुः पुत्रस्य स वादस्तथा सुष्टिः स्वयं भुवः ॥ तथा मन्वनां स्थितयोरा
 ज्ञानं चरितं सुने ॥ ५ ॥ अस्माभिरंते प्रोक्तां किमद्य श्रोतुमिच्छसि ॥ एतान्सर्वान्नरः श्रुत्वा पठन्त वासभासु च ॥ ६ ॥ विधूय सर्वपापानि ब्रह्मणे तैलं यजेत् ॥
 अष्टादशपुराणानि या निप्राह पिता महः ॥ ७ ॥ तेषां तु सप्तसंज्ञेयं मार्कण्डेयं सुविश्रुतम् ॥ ब्रह्मं पाद्वैष्णवं च शैवं भागवंतं तथा ॥ ८ ॥ तथान्यन्नारदीयं च मा

कंडेयंचसप्तमम् ॥ आग्नेयमष्टमं प्रोक्तं भविष्यं नवमं तथा ॥ ९ ॥ दशमं ब्रह्मवैवर्तल्लैंगमेकादशं स्मृतम् ॥ वाराहं द्वादशं प्रोक्तं स्कंदमत्रययोदशम् ॥ १० ॥ चतुर्दशं वा
 मं नचकौर्मंपंचदशं तथा ॥ मात्स्यं च गारुडं चैव ब्रह्मांडं च ततः परम् ॥ ११ ॥ अष्टादशपुराणानां नामधेयानियः पठेत् ॥ त्रिसंध्यं जपते नित्यं सोऽश्रमधे फलं लभे
 त् ॥ १२ ॥ सर्गं श्रमति सर्गं श्रवणं चैव पुराणं पंचलक्षणम् ॥ १३ ॥ चतुःश्रसमोपेतं पुराणं ह्येतदुत्तमम् ॥ श्रुत्वा पुनश्च ते पापं कल्प
 कोटिशतैः कृतम् ॥ १४ ॥ ब्रह्महत्यादिपापानि यान्यन्यश्रुभानि च ॥ तानिसर्वाणि नश्यंति तृणं वातहतं तथा ॥ १५ ॥ गुरुं करदानं जुगुंश्रयं श्रवणादस्य
 जायते ॥ सर्वेदाधिकफलसमाप्त्या चाधिगच्छति ॥ १६ ॥ यः श्रावयेत्पूजयेत्तथा देवं पितामहम् ॥ गंधपुष्पैस्तथा वैभ्रौह्मिणानां च तर्पणैः ॥ १७ ॥
 यथाशक्त्या च दातव्यं नृपैर्ग्रामांश्चैव वाहनम् ॥ इतपुराणमखिलं वेदाथैरुपबृंहितम् ॥ धर्मशास्त्रैकनिलयं श्रुत्वा सर्वावार्थमाप्नुयात् ॥ १८ ॥ श्रुत्वा पुराणम
 खिलं व्यासं संपूजयेद्बुधः ॥ धर्मार्थकाममोक्षाणां यथोक्तफलहेतवो ॥ १९ ॥ दद्याद्गान्धुरवे स्वर्णवस्त्रालंकारसंयुताम् ॥ श्रवणस्य फलावाप्त्यै दानैः सतोषेद्गुरुम् ॥
 ॥ २० ॥ अपूज्य पाठं कर्तारं ह्येकमेकं शृणोति यः ॥ नासौ पुण्यमवाप्नोति शास्त्रचोरः स्मृतो हि सः ॥ २१ ॥ न तस्य देवाः श्रूयंति पितरौ नैव पुत्रकात् ॥
 दत्तं श्राद्धं तथेच्छंति तीर्थस्नानफलं न च ॥ २२ ॥ लभते शास्त्रचोरश्च निर्दासन्ननसंसादि ॥ अवज्ञायानश्रोतव्यं शास्त्रमेतद्विचक्षणैः ॥ २३ ॥ पक्वमाने त्वव
 ज्ञाते साधुभिः शास्त्रउत्तमे ॥ सूको भवति जन्मानिसप्तसुखैः प्रजायते ॥ २४ ॥ श्रुत्वा तत्पूजयेद्यस्तु पुराणं सप्तमं पुनः ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तः पुनात्येव
 निजं कुलम् ॥ २५ ॥ पूतो याति न संदेहो विष्णुलोकं स न तनम् ॥ च्युतस्ततः पुनर्नैव स भविष्यति मानवः ॥ २६ ॥ पुराणश्रवणं देवपरं योगमवाप्नुयात् ॥ ना
 स्तिकाय न दातव्यं बृहलेवेदिंके ॥ २७ ॥ गुरुद्विजातिं न दाय तथा भगवता य च ॥ मातापित्रोर्निदकाय देशास्त्रादिनिदिने ॥ २८ ॥ भिन्नमर्यादिने चैव तथा वै
 ज्ञातिकोपिनो ॥ एतेषां नैव दातव्यं प्राणैः कंठगतैरपि ॥ २९ ॥ लोभाद्भ्राज्यदिवामोहाद्भयाद्वापि विशतः ॥ पठेद्वा पाठयेद्वापि स गच्छेन्नरकं श्रुवम् ॥ ३० ॥ मार्कण्डे
 य उवाच ॥ एतत्सर्वमुपाख्यायं धर्म्यं स्वर्गापवर्गदम् ॥ यः शृणोति पठेद्वापि सिद्धं तस्य समीहितम् ॥ ३१ ॥ आधिव्याधिजदुःखेन कदाचिन्नाभियुज्यते ॥ ब्रह्मह
 त्यादिपापेभ्यो मुच्यते न त्रसंशयः ॥ ३२ ॥ सतः स्वजनमित्राणि भवंति हितबुद्धयः ॥ नारयः संभविष्यति दस्यवो वा कदाचन ॥ ३३ ॥ सद्यो मिष्टभोगी च दुर्भ
 क्षेर्न वीसदीति ॥ परदारपरद्वेष्यरहिंसादिक्रिस्त्रिषैः ॥ ३४ ॥ सुच्यते नेकदुःखेभ्यो नित्यं चैव द्विजोत्तम ॥ ऋद्धिर्द्विद्विः स्मृतिः शान्तिः श्रीः पुष्टिस्तुष्टिरेव च ॥ नि
 त्यंतस्य भवेद्विप्रयः शृणोति कथां मिमाम् ॥ ३५ ॥ मार्कण्डेय पुराणमेतदखिलं शृण्वन्नशोच्यः पुमान्यो वासस्य गुरुरेयं देसमयं शोच्यो न सोऽपि द्विज ॥ योगज्ञा
 नविशुद्धिसिद्धिसहितः स्वर्गादिलोकेऽप्यसौ शक्राद्यैश्च सुरादिभिः परितः स्वर्गं सदा पूज्यते ॥ ३६ ॥ पुराणमेतच्छ्रुत्वा च ज्ञानविज्ञानसंयुतम् ॥ विमानवरमारुह्य

स्वर्गलोके महीयते ॥ ३७ ॥ पुराणक्षरसंख्याचप्रख्यातातत्त्वबुद्धिना ॥ श्लोकानां षट्सहस्राणि तथा चाष्टशतानि च ॥ ३८ ॥ श्लोकास्तत्र नवाशीतिरेका
दशसमाहिताः ॥ कथितास्तु निगूर्वमार्कण्डेयनधीमता ॥ ३९ ॥ जैमिनिश्वाच ॥ भारतेनाभवद्यन्मसंशयस्फोटनं द्विजाः ॥ तद्भवद्विःकृतं यत्नकञ्चि
द्व्यकरिष्यति ॥ ४० ॥ श्रुयदीवर्धुषः स्यात्प्रज्ञाबुद्धिविशारदाः ॥ सांख्ययोगे तथा चास्तु बुद्धिर्बुध्भिचारिणी ॥ ४१ ॥ पितृशापबृताहुः सार्द्धैर्मनस्यं
व्यपेतुवः ॥ एतावदुक्त्वावचनं जगाम स्वाश्रमं मुनिः ॥ वितयन्परमोदारपक्षिणां वाक्यमीरितम् ॥ ४२ ॥ इति श्रीमार्कण्डेयमहापुराणे तत्पुराणमाहा
स्यश्रवणपठनफलनामचतुस्त्रिंशद्दधिकशततमोऽध्यायः ॥ १३४ ॥ सम्पूर्णमार्कण्डेयमहापुराणम् ॥ श्रीशःपायात् ॥ ॥ ४ ॥

इदं श्रीमन्मार्कण्डेयमहापुराणं मुम्बय्यां क्षेमराज-श्रीकृष्णदासश्रेष्ठिना स्वकीये
“श्रीवेङ्कटेश्वर” (स्टीम्) मुद्रणयन्त्रालये मुद्रयित्वा प्रकाशितम् ।

संवत् १९६७, शके १८३२.

अत्रेयमभ्यर्थना, ❀

“श्रीवेङ्कटेश्वर” (स्टैमि) यन्त्रालयकी परमौपयोगी स्वच्छ शुद्ध और सस्ती पुस्तकें ।

यह विषय आज २५।३० वर्षों अधिक हुआ भारतवर्षमें नगर २ गाँव २ प्रसिद्ध है कि, इस यन्त्रालयकी छपी हुई पुस्तकें सर्वोत्तम और सुन्दर प्रतीत तथा प्रमाणित हुई हैं सो इस यन्त्रालयमें प्रत्येक विषयकी पुस्तकें जैसे—वैदिक, वेदान्त, पुराण, धर्मशास्त्र, व्याकरण, व्याय, मीमांसा, योगमार्ग, छन्द, ज्योतिष, काव्य, अलंकार, चम्पू, नाटक, कोष, वैद्यक, साम्प्रदायिक तथा स्तोत्रादि संस्कृत और हिन्दी भाषाके प्रत्येक अवलम्बण

विकिकि अर्थ तैयार रहते हैं । शुद्धता स्वच्छता तथा कागजकी उच्चता और जिल्दकी वैधाई देशभरमें विख्यात है । इतनी उच्चता होनेपर भी दाम बहुतही सस्ते रखे गये हैं और कर्माशनभी पृथक् काट दिया जाता है । ऐसी सरलता पाठकोंको मिलना असंभव है, संस्कृत तथा हिन्दीके रसिकोंको अवश्य अपनी २ आवश्यकतानुसार पुस्तकोंके मांगनेमें त्रुटि न करवा चाहिये ऐसा उत्तम, सस्ता और शुद्ध गाल दूमरी जगह मिलना असम्भव है । ॥ डाक खर्चके लिये भेजकर दिनामूल्य “सूचीपत्र” भेगाँदिलो ॥

अधिकभारतीयसूचीपुस्तकानां विविधविषयाणां प्राणनेन “श्रीवेङ्कटेश्वरसमाचार” पत्रिकाप्राणद्वारा च त्रयमितिशमः ।

मिलनेका पता—खैराज श्रीकृष्णदास, “श्रीवेङ्कटेश्वर” छापाखाना—मुंबई.

KHEERAJ SHRIKRISHNADAS, 'SHRIVENKATESHWAR' STEAM PRESS,
BOMBAY.

॥ॐ॥ इति श्रीमन्मार्कण्डेयमहापुराणं समाप्तम् ॥ॐ॥

